REPUBLIKA E KOSOVËS - РЕПУБЛИКА КОСОВО - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
УСТАВНИ СУД
CONSTITUTIONAL COURT

BILTEN
SUDSKE PRAKSE

2019

Izdavač:

Ustavni sud Republike Kosovo

Uređivački odbor:

Znj. Arta Rama-Hajrizi, Kryetare e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, z. Bajram Ljatifi, Zëvendëskryetar i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, z. Bekim Sejdiu, Gjyqtar i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, znj. Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, Gjyqtare e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, znj. Gresa Caka-Nimani, Gjyqtare e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, z. Safet Hoxha, Gjyqtar i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, znj. Remzije Istrefi-Peci, Gjyqtare e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, z. Radomir Laban, Gjyqtar i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, z. Nexhmi Rexhepi, Gjyqtar i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, z. Milot Vokshi, Sekretar i Përgjithshëm i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës, Njësia Ligjore, Gjykata Kushtetuese e Republikës së Kosovës;

Pripremio:

Suzana Krasniqi
Arbana Beqiri-Plakolli
Veton Dula
Burim Hoxha
Altin Nika

© 2019 Ustavni sud Republike Kosova

Autorska prava:

Nijedan deo ovog izdanja ne sme se reprodukovati ili prenositi u bilo kom obliku ili na bilo koji način, elektronski ili mehanički, uključujući fotokopiranje i snimanje, ili bilo kog skladišta informacija i sistema za preuzimanje, bez prethodnog pismenog odobrenja Ustavnog suda Republike Kosovo, osim ako nije izričito dozvoljeno kopiranje od strane nadležnog autorskim pravima.

Napomena:

Prema članu 116.4 Ustava Republike Kosova, odluke Ustavnog suda Kosova objavljuju se u Službenom glasniku Republike Kosova, što je primarni izvor za odluke Ustavnog suda. Ovaj Bilten ne zamenjuje primarni izvor za odluke Ustavnog suda. U slučaju sukoba ili nedoslednosti između odluka objavljenih u ovom Biltenu i odlukama objavljenim u Službenom listu Republike Kosovo, prednost ima.

Svrha sažetka odluka je da obezbedi opšti činjenično i pravno pregled predmeta i kratak rezime o odlukama Ustavnog suda. Pregled odluka i presuda ne mogu zameniti odluke Ustavnog suda niti predstavljaju stvarni oblik odluka/presuda Ustavnog suda.

REPUBLIKA E KOSOVËS - РЕПУБЛИКА КОСОВО - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
УСТАВНИ СУД
CONSTITUTIONAL COURT

BILTEN SUDSKE PRAKSE

2019

USTAVNOG SUDA REPUBLIKE KOSOVA

Pregled sadržaja

1. Predgovor 9
2. KO162/18, Podnosilac: Predsednik Skupštine Republike Kosovo, Ocena amandmana Ustava Republike Kosovo predloženog od strane 80 (osamdeset) poslanika Skupštine Republike Kosovo i podnetog od strane predsednika Skupštine Republike Kosovo 24. oktobra 2018. godine dopisom br. 06/2156/DO-1156 11
3. KO157/18, Podnosilac zahteva: Vrhovni sud Republike Kosova, ocena ustavnosti člana 14, stav 1.7 Zakona br. 03/L-179 o Crvenom Krstu Republike Kosova..... 21
4. KO171/18, Podnosilac: Ombudsman, ocena ustavnosti članova 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (stavovi 5, 6, 7 i 8), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3) Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova 48
5. KO43/19, Podnosilac: Albulena Haxhiu, Driton Selmanaj i trideset drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo, ocena ustavnosti Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom 109
6. KO58/19, Podnosilac: Bilall Sherifi i 29 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo, ocena ustavnosti odluka predsednika Republike Kosovo br. 57/2019, br. 58/2019, br. 59/2019, br. 60/2019, br. 61/2019, br. 62/2019, br. 63/2019 i br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine..... 139
7. KO65/19, Podnosilac zahteva: Ombudsman, ocena ustavnosti člana 32. (stav 1), člana 41. (stav 1.3 i 1.4), i člana 76. (stav 2), u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu (u daljem tekstu: osporeni zakon), koji je stupio na snagu 26. decembra 2018. godine..... 165
8. KO124/19, Podnosilac zahteva: Premijer Republike Kosovo, zahtev za tumačenje akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon podnošenja ostavke premijera..... 193
9. KI48/18, zahtev za ocenu ustavnosti rešenja AA. br. 52/2017 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 25. novembra 2017. godine i presude A.A. U. ZH. br. 62/2017 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 7. decembra 2017. godine..... 206

10. KI01/18, podnosilac zahteva: Gani Dreshaj-Alijansa za budućnost Kosova (ABK), ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova A. A. – U. ZH. br. 64/2017 od 26. decembra 2017. godine 288

11. KI87/18, podnosilac zahteva: Osiguravajuća kompanija „IF Skadeforsikring“, Ocena ustavnosti presudu E. Rev.br.27/2017 Vrhovnog suda od 24. januara 2018. godine, koja mu je uručena 7. marta 2018. godine. 340

12. KI31/18, Zahtev za ocenu ustavnosti presude Vrhovnog suda Republike Kosovo E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine 361

13. KI25/18, Podnosilac: Vasilije Antović, ocena ustavnosti rešenja Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 24. aprila 2017. godine.....404

14. KI 24/17, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 308/2015 od 12. januara 2017. godine 424

15. KI145/18, Podnosilac: Shehide Muhadri, Murat Muhadri i Sylë Ibrahimi Ocena ustavnosti Rešenja Apelacionog Suda, AC. nr. 530/2016, od 18. jula 2018. godine 445

16. KI128/17, Podnosilac zahteva: Naser Husaj, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova, Rev.br.170/2017 od 23. avgusta 2017. godine 461

17. Slučajevi br. KI87/18 i KI11/19, Podnosilac: *Muhamet Idrizi*, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova PML. br. 226/2018 od 16. oktobra 2018. godine i presude Vrhovnog suda Kosova PML. br. 293/2018 od 3. decembra 2018. godine 481

18. KI10/18, Podnosilac: Fahri Deqani, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017, od 22. decembra 2017. godine.....503

19. SUPROTNO MIŠLJENJE sudije Selvete Gërxhaliu – Krasniqi u slučaju KI10/18 532

20. KI32/18 Podnosilac zahteva: D.D. „Kosovik“, ocena ustavnosti presude Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju AC-I.-17-0469 od 26. oktobra 2017. godine..... 539

21. KI96/18, KI97/18,KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18,KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18, Podnosioci: Fehmi Hoti i 15 drugih, ocena ustavnosti 16 rešenja Vrhovnog suda Kosova donetih između 26. marta i 12. aprila 2018. godine 549

22. KI06/18, podnosilac zahteva: Shkumbin Mehmeti, ocena ustavnosti rešenja Pzd.br.94/2017 Vrhovnog suda Kosova od 13. novembra 2017. godine 567

23. KI09/18 Podnosilac zahteva: „FINCA“ Kosovo, ocena ustavnosti rešenja CML. br. 3/2017 Vrhovnog suda od 21. septembra 2017. godine..... 578

24. KI138/18, zahtev za ocenu ustavnosti naredbe predsednika Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymera Hoxhe, I. GJA. br. 1/2018-141 od 8. avgusta 2018. godine..... 591

25. KI78/18 - Ocena ustavnosti rešenja Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Republike Kosovo za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (PKVS) br. AC-I-17-0466-A001 od 12. aprila 2018. godine 611

26. KI 59/18 Podnosilac zahteva: Strahinja Spasić, ocena ustavnosti rešenja AA–UŽ. br. 58/2017 Vrhovnog suda od 1 decembra 2017 godine..... 624

27. KI 113/17 , Podnosilac: X, zahtev za ocenu ustavnosti rešenja Vrhovnog suda Rev. A. (U) br. 13/2017 od 4. avgusta 2017. godine 638

28. KI94/18, podnosilac zahteva: Miodrag Šešlija, Ocena ustavnosti presude GSK-KPA-A-211/15 Vrhovnog suda - Žalbenog veća Kosovske agencije za imovinu, od 21. februara 2018. godine..... 650

29. KI185/18, Podnosilac: Limak Kosovo International Airport A.D., "Adem Jashari", Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 271/2018 od 10. oktobra 2018. godine 663

30. KI02/19, KI03/19, KI04/19 i KI05/19, Podnosilac: Halil Mustafa i 3 drugih, ocena Ustavnosti 4 Rešenja Vrhovnog suda Kosova donetih u periodu od 27. jula do 14. oktobra 2013. godine..... 678

31. KI 111/18, Podnosilac zahteva: Dragomir Vlasačević i drugi, ocena ustavnosti Odluke Žalbenog Veća Posebne Komore Vrhovnog suda Kosova, AC-I-17-0519-0001/0003, od 15. marta 2018. godine..... 693

32. KI18/19, podnosilac zahteva: Nevladina Organizacija „Udruženje za kulturu, vaspitanje i obrazovanje AKEA“. Ocena ustavnosti rešenja KSHA-OJQ/4-2018, Ministarstva javne uprave, od 25. septembra 2018. godine..... 707

33. KI 154/17 i KI05/18 Podnosioci zahteva: Basri Deva, Afërdita Deva i Društvo sa ograničenom odgovornošću “BARBAS”, ocena ustavnosti rešenja AC.br.3917/17 Apelacionog suda Kosova od 25. oktobra 2017. godine..... 736

34. KI 133/17, Podnosilac zahteva: Ali Gashi, Ocena ustavnosti rešenja Vrhovnog suda, Rev. br. 96/2017, od 1. juna 2017. godine 762

35. KI108/18 – Ocena ustavnosti odluke Agencije za civilnu registraciju br. 64/04 od 13. juna 2018. godine.....780

36. KI91/18 - Ocena ustavnosti Presude Vrhovnog suda Republike Kosovo, ARJ. UZV. nr. 1/2018, od 25. januara 2018. godine.....839

37. KI96/19, Podnosilac: Đeljalj Kazagić, Ocena ustavnosti Rešenja Vrhovnog suda Republike Kosova, Pzd. br. 820/2019, od 5. februara 2019. godine.....860

38. KI78/19, Podnosilac zahteva: Miodrag Pavić, ocena ustavnosti presude Pml. br. 270/2018 Vrhovnog suda od 18. decembra 2018. godine.....870

39. KI73/18, Podnosilac zahteva je N. S. koji je zahtevao ocenu ustavnosti rešenja CML. br. 36/2018 , Vrhovnog suda od 10. aprila 2018. godine, u vezi sa rešenjem CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine.....883

40. KI81/19, Podnosilac zahteva: Skender Podrimqaku, zahtev za ocenu ustavnosti Rešenja Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku Agenciju za Privatizaciju, AC-I-19-0007, od 14. marta 2019. godine 904

41. KI76/19, podnosioci zahteva A. C., D. C., i F C., Zahtev za ocenu ustavnosti presude Rev. br. 48/2019 Vrhovnog suda, od 27.marta 2019. godine.....922

42. KI122/18, Podnosilac: Limak Kosovo International Airport A.D., "Adem Jashari", ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 128/2018 od 23. aprila 2018. godine.....936

43. INDEKS PRAVNIH TERMINA..... 951

44. INDEKSI ČLANOVIMA USTAVA.....962

Predgovor

Izuzetna mi je čast i zadovoljstvo da, u svojstvu predsednice Suda, napišem ovaj predgovor za 9. Bilten sudske prakse Ustavnog suda. Bilten je postao korisna referentna tačka za one koji rade u oblasti ustavnog prava i osnovnih ljudskih prava i sloboda. Naš glavni cilj je da kroz ovaj bilten ne samo prikažemo neke ključne rezultate našeg rada tokom 2019. godine, već i da stvaramo istraživački mehanizam koji omogućava jednostavan i praktičan pristup sudskoj praksi Suda.

Ovo izdanje Biltena sadrži sve presude Suda iz 2019. godine i selekciju posebnih rešenja. Između ostalog, ovo izdanje sadrži: (i) zahtev predsednika Skupštine koji se odnosi na ocenu ustavnih amandmana u vezi sa uključivanjem Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u članu 22 Ustava; (ii) zahtev koji je podneo premijer za tumačenje akta ostavke premijera i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon ostavke premijera; (iii) dva zahteva koja su podneli poslanici Skupštine u vezi sa ocenom Zakona o državnoj delegaciji i procenom odluka predsednika u vezi sa imenovanjem članova Centralne izborne komisije; kao i (iv) dva zahteva koja je podneo Ombudsman u vezi sa ocenom određenih odredaba Zakona o Nezavisnom nadzornom odboru i Zakona o javnom beležništvu, respektivno.

Tokom 2019. godine, Sud je takođe doneo značajan broj odluka koje se odnose na pojedinačne zahteve. U tim slučajevima, razmatrane su tvrdnje podnosilaca i primenom principa uspostavljenih konsolidovanom sudskom praksom i praksom Evropskog suda za ljudska prava, nađena su kršenja prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovano članom 31 Ustava, odnosno prava na obrazloženu sudsku odluku i principa pravne sigurnosti kao rezultat kontradiktornih odluka. Posebno treba istaći da je Sud prvi put u istoriji svog funkcionisanja razmatrao meritum navoda o povredi člana 29 [Pravo na slobodu i bezbednost] Ustava i u svetlu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava ustanovljene su povrede ovog prava kao rezultat neobrazloženih odluka redovnih sudova o nastavku pritvora.

Važno je da budući podnosioci zahteva i njihovi predstavnici, koji nameravaju da podnesu zahtev Ustavnom sudu, pažljivo konsultuju biltene i unapred procene moguće perspektive za uspeh svojih slučaja. Bilo bi veoma korisno za dalji razvoj sudske prakse Ustavnog suda ako podnosioci zahteva budu unapred upoznati sa sudskom praksom Suda i koriste istu za izgradnju svojih ustavnih argumenata. Bilten može, sigurno, poslužiti i kolegama iz redovnih sudova i drugih institucija pravosudnog sistema u smislu povezanosti njihovih aktivnosti i funkcija sa ustavnim pravima i slobodama ili općenito ustavom definisanim pravima i obavezama. Studenti i istraživači

mogu imati koristi od sveobuhvatne i sistematske prezentacije odabranih slučajeva.

Na kraju, želela bih da se zahvalim i izrazim svoje posebno priznanje celokupnom osoblju Suda, zahvaljujući čijem poslu i podršci je omogućeno objavljivanje ovog izdanja Biltena sudske prakse Ustavnog suda.

Arta Rama-Hajrizi

Predsednica Ustavnog Suda

KO162/18, Podnosilac: Predsednik Skupštine Republike Kosovo, Ocena amandmana Ustava Republike Kosovo predloženog od strane 80 (osamdeset) poslanika Skupštine Republike Kosovo i podnetog od strane predsednika Skupštine Republike Kosovo 24. oktobra 2018. godine dopisom br. 06/2156/DO-1156

KO162/18, Presuda doneta 19. decembra 2018. godine, objavljena 7.2.2019

Ključne reči: *institucionalni zahtev, predloženi ustavni amandman, Poglavlje II Ustava, prihvatljiv zahtev*

Dana 24. oktobra 2018. godine, predsednik Skupštine Republike Kosovo je u skladu sa članovima 113.9 i 144.3 Ustava, podneo Ustavnom sudu Republike Kosovo amandman Ustava, predložen od strane 80 (osamdeset) poslanika Skupštine Republike Kosovo, zatraživši od Suda da izvrši preliminarnu ocenu da li predloženi amandman umanjuje neko od prava i sloboda garantovanih u Poglavlju II Ustava.

Predloženi amandman predviđa da se iza stava 8 člana 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava doda novi stav, odnosno da se doda i stav 9, koji glasi:

> "(9) *Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*".

Predlagači amandmana navode da predloženi amandman postavlja važne standarde u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici i ima za cilj zaštitu žena od svih oblika nasilja, kao i sprečavanje, krivično gonjenje i eliminaciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Sud je utvrdio da formulacija predloženog amandmana ne umanjuje nijedno od prava i sloboda propisanih u Poglavlju II Ustava. Štaviše, on samo unapređuje i razvija navedena prava.

PRESUDA

u

slučaju br. KO162/18

Podnosilac

Predsednik Skupštine Republike Kosovo

Potvrda predloženog ustavnog amandmana, podnetog od strane predsednika Skupštine Republike Kosovo 24. oktobra 2018. godine dopisom br. 06/2156/DO-1156

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Predsednik Skupštine Republike Kosovo (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), je podneo Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) ustavni amandman, predložen od strane 80 (osamdeset) poslanika Skupštine Republike Kosovo, podnet dopisom br. 06/2156/DO-1156 (u daljem tekstu: predloženi amandman).

Predmetna stvar

2. Predmetna stvar zahteva je ocena predloženog amandmana da li isti umanjuje neko od prava ili sloboda garantovana u Poglavlju II Ustava.

3. U predloženom amandmanu se navodi:

"U članu 22, posle stava (8) dodaje se stav (9) kao što sledi:

(9) Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici".

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na članu 113.9 i članu 144.3 Ustava; članu 20. i članu 54. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon); i pravilu 78 Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

5. Dana 24. oktobra 2018. godine, podnosilac zahteva je (u daljem tekstu: predsednik Skupštine Republike Kosovo), dopisom br. 06/2156/DO-1156, podneo Sudu predloženi amandman za preliminarnu ocenu od strane Suda da li navedeni amandman umanjene neko od prava ili sloboda propisana u Poglavlju II Ustava.

6. Dana 25. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Safeta Hoxhu za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

7. Dana 26. oktobra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva. Pored toga, Sud je tražio od podnosioca zahteva da podeli kopiju ovog obaveštenja svakom poslaniku Skupštine, kako bi im se pružila mogućnost da podnesu komentare Sudu, ako imaju, za gore navedeni zahtev.

8. Istog datuma, kopija zahteva je dostavljena predsedniku Republike Kosovo, premijeru Republike Kosovo i Ombudsmanu. Sud nije primio komentar ni od jedne strane.

9. Dana 19. decembra 2018. godine, Sud je razmotrio zahtev i jednoglasno odlučio da je zahtev prihvatljiv i da predloženi amandman na Ustav ne umanjuje ljudska prava i slobode propisana u Poglavlju II Ustava.

Pregled činjenica

10. Dana 11. maja 2011. godine, Savet Evrope je usvojio Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljem tekstu: Konvencija), koja, između ostalog, ima za cilj zaštitu žena od svih oblika nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

11. Konvencija, između ostalog, predviđa i reguliše pitanja osnovnih prava, jednakosti i nediskriminaciju, državne obaveze i mere predostrožnosti radi sprečavanja, istrage, kažnjavanja i pružanja naknade za dela nasilja obuhvaćena obimom ove Konvencije, pitanje pravnih sredstava, integrirane politike i prikupljanje podataka, pitanje istrage i krivičnog gonjenja i zaštitne mere.

12. Pored toga, Konvencija u konačnim odredbama, odnosno u članu 73. [Efekti ove Konvencije] propsiuje:

> *"Odredbe ove konvencije neće dovesti u pitanje odredbe nacionalnog zakonodavstva i obavezujućih međunarodnih instrumenata koji su već na snazi, odnosno mogu stupiti na snagu, koji određuju odnosno bi odredili povoljnija prava za lica u sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici"*.

13. Dana 22. oktobra 2018. godine, 80 (osamdeset) poslanika je prosledilo predsedniku Skupštine Republike Kosovo predlog za izmenu i dopunu člana 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava, da se ovom članu doda stav (9), odnosno "*Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*".

14. Dana 24. oktobra 2018. godine, podnosilac zahteva je u skladu sa članovima 113.9 i 144.3 Ustava podneo Sudu predloženi amandman Ustava. Podnosilac zahteva je tražio od Suda da preliminarno oceni da li predloženi amandman umanjuje neko od prava ili sloboda propisana u Poglavlju II Ustava.

Prihvatljivost zahteva

15. Kako bi mogao da sudi o zahtevu podnosioca, Sud prvo treba da razmotrio da li su ispunjeni uslovi prihvatljivosti, propisani u Ustavu i dalje navedeni u Zakonu i Poslovniku.

16. Sud, kao prvo, treba da utvrdi da li je zahtev podnela ovlašćena strana, i kao drugo, treba da utvrdi da li ima jurisdikciju da oceni predloženi amandman.

17. Sud podseća da, na osnovu člana 113.9 Ustava:

> *"Predsednik Skupštine Kosova mora da podnese predloženi Ustavni amandman pre usvajanja istog na Skupštini […]"*,

18. Sud primećuje da je predsednik Skupštine, g. Kadri Veseli, podneo predloženi amandman i da je, shodno tome, zahtev podnela ovlašćena strana na osnovu člana 113.9 Ustava.

19. Sud dalje podseća da na osnovu istog člana 113.9 Ustava, on mora da:

> *"[...] osigura da predloženi amandman ne umanjuje prava i slobode garantovane poglavljem II ovog Ustava".*

20. Shodno tome, Sud ima jurisdikciju da oceni da li predloženi amandman umanjuje neko od prava i slobode garantovane u Poglavlju II Ustava.

21. Dakle, budući da je podnet od strane ovlašćene strane i pošto Sud ima jurisdikciju da razmatra slučaj, zahtev je prihvatljiv u skladu sa članom 113.9 Ustava.

Delokrug ustavne ocene

22. Kao što je gore navedeno u delu "Postupak pred Sudom", podnosilac zahteva je podneo Sudu predloženi amandman.

23. Stoga, Ustav, kao najviši pravni akt, treba zvanično i svećeno da se poštuje prilikom predlaganja njegovih amandmana. Sud, budući da je oprezan zbog potrebe pravne sigurnosti u vezi sa ovim pitanjem, ističe da je, na osnovu člana 112. [Osnovna načela] Poglavlja VIII [Ustavni sud] Ustava, *„Ustavni sud konačna vlast za tumačenje Ustava i saglasnosti zakona sa Ustavom"*. (Vidi: slučaj br. KO 44/14, podnosilac zahteva: *predsednik Skupštine Republike Kosovo*, presuda od 31. marta 2014. godine, stav 24)

24. U tom smislu, Sud potvrđuje da ocena ustavnosti, prema članu 144.3 predloženog amandmana Ustava, treba da se razmatra u smislu Poglavlja II [Prava i osnovne slobode], uključujući pravni poredak Republike Kosovo, u čijoj se osnovi – prema članu 21. [Opšta načela] Poglavlja II Ustava –nalaze ljudska prava i slobode navedene u tom Poglavlju. (Vidi: slučaj br. KO29/12 i KO48/12, podnosilac zahteva: *predsednik Skupštine Republike Kosovo,* presuda od 20. jula 2012. godine; vidi, i: slučaj br. KO61/12, podnosilac zahteva: *predsednik Skupštine Republike Kosovo*, presuda od 31. oktobra 2012. godine, stav 18, takođe, slučaj br. KO44/14, podnosilac zahteva: *predsednik Skupštine Republike Kosovo*, presuda od 31. marta 2014. godine).

25. Sud takođe smatra da član 21. Ustava treba čitati u duhu člana 7.1 Ustava koji definiše vrednosti ustavnog poretka u Republici Kosovo koje se zasnivaju *„na načelima slobode, mira, demokratije, jednakosti, poštovanja ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona, nediskriminacije, imovinskog prava, zaštite sredine, društvenog prava, pluralizma, podele državne vlasti i tržišne ekonomije”*.

26. Sud primećuje da je predloženi amandman u skladu sa obavezama koje proizilaze iz člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, kojim se traži da ljudska prava moraju da se tumače u skladu sa sudskom praskom Evropskog suda za ljudska prava.

27. Stoga, pri oceni ustavnosti predloženih amandmana, ovaj Sud neće uzeti u obzir samo ljudska prava i osnovne slobode sadržane u Poglavlju II, već i celo slovo, sadržaj i duh Ustava (vidi: slučaj br. KO29/12 i slučaj KO48/12, podnosilac zahteva: *predsednik Skupštine Republike Kosovo,* presuda od 20. jula 2012. godine).

28. U smislu napred navedenog, Sud će sada razmotriti predloženi amandman.

Predloženi amandman: novi stav (9) člana 22. Ustava

29. Član 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava trenutno propisuje:

> *“Ljudska prava i slobode, koja su utvrđena sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija:*
>
> > *(1) Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima;*
> > *(2) Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokoli iste;*
> > *(3) Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i protokoli iste;*
> > *(4) Okvirna konvencija Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina;*
> > *(5) Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije;*
> > *(6) Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena;*
> > *(7) Konvencija o pravima deteta;*

(8) Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni".

30. Sud podseća da predloženi amandman predviđa da se doda novi stav posle stava 8 člana 22, odnosno da se doda i stav 9, kao što sledi:

"(9) *Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*".

Razlozi za predloženi amandman, kao što su naglašeni od strane 80 (osamdeset) poslanika

31. Predlagači amandmana navode da predloženi amandman postavlja važne standarde u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici i ima za cilj "*zaštitu žena od svih oblika nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici*".

32. Predlagači amandmana su mišljenja da ovom Konvencijom *„država Republike Kosovo pokazuje posvećenost za nulta toleranciju za bilo koje nasilje nad ženama*".

33. Prema autorima amandmana "*Država, kao takva, treba da snosi odgovornost ako ne odgovori na povredu ljudskih prava koja su predviđena ovom Konvencijom*".

34. Poslanici koji predlažu ovaj amandman, dalje, smatraju da se ovom Konvencijom sankcionišu *„zločini kao što su „sakaćenje pola, prisilni brakovi, progon, abortus i prisilna sterilizacija. To znači da će naša država po prvi put uključiti ova krivična dela u naš pravni sistem i da će podržati druga dela koja su deo krivičnog zakonika.*
Ovom Konvencijom ćemo pokušati da promenimo ponašanje društva, ulogu i rodne stereotipove koji čine nasilje nad ženama prihvatljivim, obučavati stručnjake koji rade sa žrtvama […]".

Ocena ustavnosti predloženog amandmana

35. Sud podseća da pored prava izričito sadržanih u Poglavlju II, Sud treba da oceni i saglasnost predloženog amandmana u skladu sa članom 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava.

36. U tom smislu, Sud ističe da se ljudska prava i osnovne slobode, garantovane međunarodnim instrumentima sadržanim u članu 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava, direktno primenjuju i deo su pravnog poretka Republike Kosovo.

37. Sud primećuje da preko amandmana predloženog od strane 80 (osamdeset) poslanika, podnosilac zahteva predlaže da se doda jedan novi stav posle stava 8 člana 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava, odnosno da se doda i stav „(9) *Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*".

38. Sud precizira da međunarodni instrumenti koji se direktno primenjuju, ne isključuju i ograničavaju jedni druge niti umanjuju prava i slobode predviđene drugim odredbama koje su propisane u Poglavlju II Ustava.

39. Sud još jednom podseća na svrhu Konvencije, koja, između ostalog, propisuje:

    a. *zaštitu žene od svih oblika nasilja, te sprečiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u porodici;*

    b. *doprineti suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promovisati punu ravnopravnost žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena;*

    c. *izraditi sveobuhvatni okvir, politike i mere za zaštitu i pomoć svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici;*

    d. *promovisati međunarodnu saradnju radi suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici;*

    e. *pružiti podršku i pomoć organizacijama i organima nadležnim za sprovođenje zakona efektivnom saradnjom radi usvajanja sveobuhvatnog pristupa suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.*

40. Pored toga, Konvencija posebno obavezuje države da preduzmu neophodne zakonodavne mere, kao i druge mere, uspostavljajući mehanizme u funkciji njene potpune primene.

41. Shodno tome, Sud ističe da implementacija Konvencije proizvodi obaveze različitih priroda za države članice zakonodavne prirode (izmene i dopune zakonskog okvira na snazi), budžetske implikacije, itd.

42. Konvencija, između ostalog, navodi potrebu za stvaranjem sveobuhvatnih i koordiniranih politika, koje zahtevaju prikupljanje i

pronalaženje podataka, obuku stručnjaka koji se bave žrtvama ili počiniocima svih dela nasilja obuhvaćenim odredbama ove Konvencije.

43. Pored toga, odredbama ove Konvencije se propisuje i uspostavljanje mehanizama za posmatranje, specijalizovanih usluga podrške, smeštaja žrtava i preuzimanje zakonodavnih mera u skladu sa međunarodnim načelima.

44. Konvencija propisuje i dostupnost pravnim sredstvima građanske prirode protiv državnih organa koji ne ispunjavaju svoje obaveze. Pored toga, član 30. [Naknada štete] Konvencije propisuje adekvatnu naknadu od strane država za one žrtve koje su pretrpele teške telesne povrede ili oštećenje zdravlja.

45. Sud takođe primećuje da predlagači predloženog amandmana nisu dostavili Sudu nikakvu preliminarnu analizu uticaja na koji se može primeniti Konvencija, kao što su finansijske implikacije ili neophodni mehanizmi i institucije koje je potrebno stvoriti u funkciji njene implementacije.

46. Konkretno, ove odredbe imaju za posledicu visok finansijski uticaj, što podrazumeva ocenu i uključivanje ovih troškova u adekvatan okvir budžeta.

47. U smislu gore navedenih objašnjenja, Sud primećuje da čak i u državama članicama Saveta Evrope postoje različiti pogledi na usvajanje Konvencije i način njenog usvajanja.

48. Sud u nastavku primećuje da je Savet Evrope usvojio Konvenciju 11. maja 2011. godine u Turskoj i ratifikovale su je 33 (trideset i tri) države članice Saveta Evrope, dok je 13 (trinaest) država samo potpisalo, a 21 (dvadeset i jedna) država je izrazila rezerve u vezi sa primenom nekoliko odredaba ove Konvencije). Najveći deo država koje su izrazile rezervu u vezi sa primenim nekoliko odredaba, uglavnom se odnosi na član 30. [Naknada štete] i član 44. [Nadležnost] ove Konvencije.

49. Sud, pored toga, podseća na član 7. [Vrednosti] Ustava, koji propisuje:

> *(1) Ustavni red Republike Kosovo se zasniva na načelima slobode, mira, demokratije, jednakosti, poštovanja ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona, nediskriminacije, imovinskog prava, zaštite sredine, društvenog prava, pluralizma, podele državne vlasti i tržišne ekonomije.*

(2) Republika Kosovo obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrednost za razvoj demokratskog društva, jednake mogućnosti učešća žena i muškaraca u politički, ekonomski, društveni i kulturni život i sve ostale oblasti društvenog života.

50. Sud smatra da predloženi amandman vodi ka bogaćenju tih vrednosti.

51. U smislu napred navedenog, Sud smatra da tekst predloženog amandmana ne umanjuje nijedno od prava i sloboda propisana u Poglavlju II Ustava. Štaviše, on samo unapređuje i razvija ta prava.

52. Sud smatra da, u skladu sa članom 144, stav 4, Ustava, predložene izmene na Ustav stupaju na snagu nakon usvajanja u Skupštini Kosova.

53. Stoga, Sud potvrđuje da je predloženi amandman u skladu sa Poglavljem II Ustava.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.9 i članom 144.3 Ustava, u skladu sa članom 20. Zakona i u skladu sa pravilom 59 (1) Poslovnika, na sednici održanoj 19. decembra 2018. godine, jednoglasno

ODLUČUJE SLEDEĆE:

I. DA PROGLASI, jednoglasno, zahtev prihvatljivim;

II. Sud potvrđuje da amandman predložen od strane 80 (osamdeset) poslanika, podnet od strane predsednika Skupštine 24. oktobra 2018. godine, ne umanjuje prava i slobode propisane u Poglavlju II Ustava;

III. Ova odluka će biti dostavljena stranama i objavljena u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona; i

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Safet Hoxha Arta Rama-Hajrizi

KO157/18, Podnosilac zahteva: Vrhovni sud Republike Kosova, ocena ustavnosti člana 14, stav 1.7 Zakona br. 03/L-179 o Crvenom Krstu Republike Kosova

KO157/18, Presuda doneta 13. marta 2019. godine, objavljena dana 29. marta 2019. godine

Ključne reči: institucionalni zahtev, Vrhovni Sud republike Kosova, ocena ustavnosti člana 14, stav 1.7 Zakona o Crvenom Krstu, zahtev prihvatljiv, nesaglasnost člana 14, stav 1.7 osporenog Zakona sa članovima 24, 46 i 119 Ustava.

Ovaj zahtev je podnet od strane Vrhovnog suda republike Kosova, a na osnovu člana 113.8 Ustava. Podnosilac zahteva traži od Ustavnog suda ocenu ustavnosti člana 14, stava 1.7 Zakona o Crvenom Krstu, navodeći svoje sumnje u vezi sa skladnošću istog sa članovima 24 [Jednakost pred zakonom], 46 [Zaštita Imovine], 119 [Ekonomski Odnosi] i 120 [Javne Finansije] Ustava Republike Kosova (u daljem tekstu: Ustav).

Suština zahteva koji je podneo odgovarajući sud, pozivajući se i na navode Kompanije "Illyria" koji su podneti pred tim sudom, se sastoji u navodima da stav 1.7, člana 14 osporenog Zakona, koji je obavezao osiguravajuće kompanije na Kosovu da plaćaju jedan (1%) od bruto prima vrednosti osiguranja osiguranih vozila i koji ne predviđa neku obavezu za doprinos za druge kompanije na Kosovu, je postavljao kompanije osiguranja u jednaku poziciju u odnosu na druge kompanije, u suprotnosti sa principima navedenim u stavu 2, člana 119 Ustava [Osnovna načela], gde se navodi da *"Republika Kosovo svim investitorima i svim domaćim i stranim preduzetnicima osigurava jednaku pravnu poziciju"*.

Sud prvo ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, propisani Zakonom i dalje predviđeni Poslovnikom o radu Suda.

Nakon što je u potpunosti procenio navode podnosioca zahteva, Sud smatra da, ukoliko je zakonodavac putem ograničenja prava imao za cilj da dostigne jednu svrhu koja se poklapa sa opštim društvenim interesima, ipak, nije jasna činjenica zašto zakonodavac nije proširio i raspodelio finansijsku obavezu, nametnutu odredbama osporenog zakona i drugim privrednim subjektima, već samo osiguravajućim društvima koja pružaju ovu vrstu osiguranja. Stoga, Sud je primetio da ni Skupština ni bilo koja druga relevantna instanca nisu dali nikakvo konkretno obrazloženje o tome zašto osporeni zakon samo obavezuje osiguravajuća društva da doprinose finansiranju Crvenog krsta. Dalje, Sud smatra da ukoliko bi se plaćanje koje

je predviđeno osporenim zakonom podelilo na razuman i proporcionalan način ka drugim privrednim subjektima, ono bi bilo u skladu sa zahtevima člana 24 [Jednakost pred Zakonom] Ustava, sa jednakom pozicijom na tržištu kako je to zagarantovano članom 119 Ustava, kao i sa zahtevima stavova 4 i 5, člana 55 Ustava.

U svetlu gorenavedenih razmatranja, sud smatra da obaveza za samo osiguravajuće kompanije da plaćaju određenu sumu od prihoda realizovanih od osiguranja od autoodgovornosti, kao doprinos budžetu Crvenog Krsta nije bila opravdana, odnosno nije zasnovana na objektivnim razlozima. Samim tim, ne postoji neka legitimna svrha koja bi obrazložila nejednako tretiranje kompanija za osiguravanje vozila.

U vezi sa tim, Sud smatra da je kao posledica nejednakog tretiranja osiguravajućih kompanija u poređenju sa drugim kompanijama na Kosovu, i uzimajući u obzir da plaćanje od strane osiguravajućih kompanija od jednog procenta (1%) sume od bruto prima autoodgovornosti umanjuje bogatstvo osiguravajućih kompanija, stav 1.7 člana 14 osporenog Zakona takođe nije u skladu sa pravom na imovinu, po članu 46 Ustava..

Sud takođe podseća da je sud podnosilac takođe naveo i pitanje skladnosti osporenog zakona sa članom 120 [Javne Finansije] Ustava. Međutim, imajući u obzir da je sud našao povrede člana 24, 46 i 119 Ustava, isti ne smatra da je potrebna ocena skladnosti osporenog zakona sa članom 120 Ustava.

Ukratko, Sud je zaključio da stav 1.7 člana 14 osporenog Zakona nije u skladu sa članom 24 [Jednakost pred Zakonom], članom 119 [Osnovna načela] i članom 46 [Zaštita Imovine] Ustava.

PRESUDA

u

slučaju br. KO157/18

Podnosilac

Vrhovni sud Republike Kosovo

Ocena ustavnosti člana 14. stav 1.7 Zakona br. 03/L-179 o Crvenom krstu Republike Kosovo

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gerxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Vrhovni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: relevantni sud), a isti je potpisao predsednik Enver Peci.

Osporeni zakon

2. Relevantni sud izražava sumnju u pogledu ustavnosti člana 14. stav 1.7 Zakona br. 03/L-179 o Crvenom krstu Republike Kosovo, koji je objavljen u Službenom listu dana 20. jula 2010. godine (u daljem tekstu: osporeni zakon).

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti člana 14. stav 1.7 osporenog zakona, za koji su izražene sumnje da nije u skladu sa članovima 24. [Jednakost pred zakonom], 46. [Zaštita imovine], 119. [Osnovna načela] i 120. [Javne finansije] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na članu 113.8 Ustava, članovima 51, 52. i 53. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon), i pravilu 77. Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 15. oktobra 2018. godine, relevantni sud je podneo zahtev Ustavnom Sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

6. Dana 16. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bekima Sejdiua za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Selvete Gërxhaliu-Krasniqi (predsedavajuća), Bajram Ljatifi i Radomir Laban.

7. Dana 19. oktobra 2018. godine, Sud je o registraciji zahteva obavestio relevantni sud, predsednika Republike Kosovo, predsednika Skupštine Republike Kosovo, premijera Republike Kosovo, Ombudsmana, Crveni krst Republike Kosovo (u daljem tekstu: Crveni krst), osiguravajuće društvo Illyria a.d. (u daljem tekstu: kompanija Illyria) i Udruženje osiguranja Kosova.

8. Sud je takođe obavestio relevantni sud o tome da se na osnovu člana 52. Zakona o Sudu i pravila 77. (5) Poslovnika, postupak u vezi sa slučajem koji se odnosi na zahtev podnet Sudu suspenduje do donošenja odluke od strane Ustavnog suda. Sud je takođe tražio od relevantnog suda da u roku od 15 (petnaest) dana dostavi kopiju spisa predmeta u vezi sa kojim je podneo zahtev Sudu, kao i kopiju osporenog zakona. U međuvremenu, Crveni krst je (u svojstvu zainteresovane strane) obavešten da svoje komentare, ako ih ima, može podneti u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema obaveštenja od Suda.

9. Dana 23. oktobra 2018. godine, relevantni sud je dostavio Sudu dokumenta koja su tražena dopisom od 19. oktobra 2018. godine.

10. Dana 5. novembra 2018. godine, Crveni krst je dostavio komentare u vezi sa zahtevom.
11. Dana 8. novembra 2018. godine, Sud je obavestio relevantni sud, predsednika Republike Kosovo, predsednika Skupštine Republike Kosovo, premijera Republike Kosovo, Ombudsmana, kompaniju Illyria i Udruženje osiguranja Kosova u vezi sa komentarima Crvenog krsta. Relevantni sud je obavešten da svoje komentare u vezi sa

komentarima Crvenog krsta, ako ih ima, može dostaviti do 29. novembra 2018. godine. Relevantni sud nije dostavio komentare u vezi sa komentarima Crvenog krsta.

12. Dana 13. marta 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i preporučilo je Sudu prihvatljivost zahteva.

13. Istog dana, Sud je jednoglasno glasao da je zahtev prihvatljiv i da član 14. stav 1.7 osporenog zakona nije u skladu sa članovima 24., 119. i 46. Ustava.

Pregled činjenica

14. Dana 10. juna 2010. godine, Skupština Kosova je usvojila osporeni zakon, koji je objavljen u Službenom listu dana 20. jula 2010. godine.

15. Dana 26. novembra 2010. godine, Udruženje osiguranja Kosova je na osnovu člana 113. stav 7 Ustava podnelo zahtev Sudu za poništenje člana 14. stav 1.7 osporenog zakona (dakle, radi se o istom članu osporenog zakona koji je predmet razmatranja).

16. Dana 23. maja 2011. godine, Sud je rešenjem o neprihvatljivosti KI118/10, podnosilac zahteva: *Udruženje osiguranja Kosova*, proglasio zahtev neprihvatljivim jer je utvrdio da podnosilac nije ovlašćena strana za osporavanje gore navedenog Zakona.

17. Dana 2. decembra 2014. godine, Rr. P., direktor Udruženja osiguranja Kosova je na osnovu člana 113. stav 7 Ustava podneo zahtev KI174/14 za ocenu ustavnosti člana 14. osporenog zakona (dakle, radi se o istom članu osporenog zakona koji je predmet razmatranja).

18. Dana 3. februara 2015. godine, Sud je rešenjem proglasio zahtev KI174/14 neprihvatljivim jer je utvrdio da podnosilac zahteva nije ovlašćena strana za osporavanje gore navedenog Zakona.

19. Neodređenog datuma, Crveni krst je podneo tužbu Osnovnom sudu u Prištini (u daljem tekstu: Osnovni sud), protiv kompanije Illyria, tražeći da mu isplati jedan odsto (1%) od bruto premije od vrednosti obaveznog osiguranja vozila koju je ostvarila kompanija Illyria, za period 2010-2016. godine.

20. Dana 16. novembra 2016. godine, Osnovni sud je presudom C. br. 546/13 usvojio tužbeni zahtev Crvenog krsta i obavezao kompaniju Illyria da na ime sakupljene bruto premije od osiguranja motornih

vozila u iznosu od 1 % "*za period od 05.08.2010 do 31.07.2016. godine, isplati iznos od 248.648,16 €, sa kamatom [...] i troškove postupka u iznosu od 1.065 €, u roku od 15 dana.*" Osnovni sud je obrazložio da obaveza isplate iznosa dosuđenog gore navedenom presudom proizilazi iz člana 14. stav 1.7 osporenog zakona.

21. Dana 16. februara 2017. godine, protiv presude Osnovnog suda, kompanija Illyria je izjavila žalbu Apelacionom sudu Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni sud), navodeći bitnu povredu odredba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava, tražeći da se predmet vrati na ponovno odlučivanje. Osiguravajuće društvo je takođe navelo da je osporeni zakon neustavan i tražilo da Apelacioni sud traži ocenu ustavnosti člana 14. stav 1.7 osporenog zakona pred Ustavnim sudom.

22. Dana 14. oktobra 2017. godine, kompanija Illyria je podnela podnesak Apelacionom sudu za proširenje žalbe, smatrajući da je osporeni zakon takođe u koliziji i sa Zakonom o stranim investicijama.

23. Dana 12. juna 2018. godine, Apelacioni sud je presudom AC. br. 1165/2017, odbio kao neosnovane žalbu i proširenje žalbe i potvrdio presudu Osnovnog suda. Što se tiče navoda Kompanije Illyria da je osporeni zakon neustavan i njenog zahteva da se pitanje ustavnosti člana 14. stav 1.7 osporenog zakona uputi Ustavnom sudu radi ocene ustavnosti, Apelacioni sud je obrazložio sledeće: *"[o]cena je Apelacionog suda da [osporeni] Zakon, predstavlja zakon koji nema bilo kakvih nedostataka da bi se isti smatrao neustavnim, kao što to neopravdano tvrdi [kompanija Illyria], tako da isto kao i prvostepeni sud, koji nije smatrao opravdanim da se ovaj zakon uputi Ustavnom sudu radi ocene, isto smatra i Apelacioni sud jer je zakon kao takav pravilan i mora se primenjivati od strane onih koje ovaj zakon obavezuje svojim odredbama, kao što je u konkretnom slučaju odredba člana 14. stav 1.7 istog zakona, koja se odnosi na osiguravajuća društva na Kosovu".*

24. Dana 15. avgusta 2018. godine, kompanija Illyria je podnela zahtev za reviziju Vrhovnom sudu protiv gore navedene presude Apelacionog suda. Takođe, tražila je od Vrhovnog suda da se predmet uputi Ustavnom sudu radi ocene saglasnosti člana 14. stav 1.7 osporenog zakona sa Ustavom, a tražila je i da se izvršenje presude Apelacionog i Osnovnog suda obustavi do donošenja odluke od strane Ustavnog suda.

25. Pored toga, Kompanija Illyria je u svom podnesku od 15. avgusta 2018. godine, argumentovala: *"Budući da ni Uredba [CBK] o utvrđivanju*

*strukture načela za obavezno osiguranje od auto odgovornosti, a ni Zakon 04/L-018 [o obaveznom osiguranju od auto odgovornosti], nisu precizirali da premija osiguranja treba da uključuje finansiranje Crvenog krsta, tužena nije mogla da prikupi sredstva za račun Crvenog krsta. S druge strane, visina premije se ne može povećati jer nije odobrena od strane CBK-*a. *Dakle, Zakon o Crvenom krstu predstavlja direktnu eksproprijaciju prihoda tužene. S druge strane, Ustav Republike Kosovo (u daljem tekstu: „Ustav") u Poglavlju II garantuje zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Prema članu 21. stav 4 Ustava, prava i osnovne slobode zagarantovane u Poglavlju II Ustava važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva. U vezi s tim, treba napomenuti da tužena ima status pravnog lica i da se odredbe ovog poglavlja primenjuju i na nju."*

26. Dana 15. oktobra 2018. godine, relevantni sud (odnosno Vrhovni sud) je podneo Sudu zahtev za ocenu saglasnosti odredbe člana 14. stav 1.7 osporenog zakona sa Ustavom.

Navodi podnosioca

27. Relevantni sud navodi da član 14. stav 1.7 osporenog zakona nije u saglasnosti sa članovima 24. [Jednakost pred zakonom], 46. [Zaštita imovine], članom 119. [Osnovna načela] i 120. [Javne finansije] Ustava.

28. Suština zahteva relevantnog suda, pozivajući se i na navode kompanije Illyria koje je predočila pred njim, sastoji se u tvrdnji da stav 1.7 člana 14. osporenog zakona, koji obavezuje osiguravajuća društva na Kosovu da plaćaju jedan odsto (1%) od bruto premije vrednosti osiguranja osiguranih vozila i ne predviđa bilo kakvu obavezu davanja doprinosa za ostale kompanije na Kosovu, stavlja osiguravajuća društva u diskriminisani položaj u odnosu na ostale kompanije u suprotnosti sa načelom ustanovljenim u stavu 2 člana 119. Ustava [Osnovna načela], u kojem je predviđeno da *"Republika Kosovo svim investitorima i svim domaćim i stranim preduzetnicima osigurava jednaku pravnu poziciju"*.

29. Relevantni sud takođe navodi *"da je pravo na imovinu građana kao fizičkih lica i različitih domaćih i stranih privatnih preduzeća zagarantovano zakonom i Ustavom. U tom kontekstu, smatramo da tuženi s pravom pokreće pitanje saglasnosti gore navedene zakonske odredbe, smatrajući da je ista zakonska odredba u suprotnosti sa članom 46. Ustava Republike Kosovo"*.

30. Kako bi potkrepio svoje navode, relevantni sud se poziva na odluku Ustavnog suda Hrvatske U-I-2441/2002, U-I-1107/2002, od 12. februara 2013. godine. S tim u vezi, relevantni sud ističe da je Ustavni sud Hrvatske prilikom ocene ustavnosti istih odredaba hrvatskog zakona, kao što je stav 1.7 člana 14. osporenog zakona, utvrdio da su te odredbe *"u nesaglasnosti sa odredbama člana 49. stava 2 („Država osigurava svim preduzetnicima jednak pravni položaj na tržištu.") i člana 51. stava 1 („Svako je dužan da učestvuje u podmirenju javnih troškova, u skladu sa svojim ekonomskim mogućnostima") Ustava Hrvatske"*.

31. Relevantni sud navodi da je *"[i] Ombudsman [...], u svojstvu prijatelja suda (amicus curiae) podneskom br. 1553/2018 od 04.07.2018. godine, dao pravno mišljenje da je ova osporena zakonska odredba u suprotnosti sa gore navedenim ustavnim odredbama"*.

32. Na kraju, relevantni sud navodi *"[i]z gore navedenih razloga, želeli bismo da vas obavestimo da je i meritorna odluka Vrhovnog suda Kosova u konkretnom slučaju direktno povezana sa gore navedenom osporenom zakonskom normom, zbog čega Vrhovni sud ne može da odluči povodom revizije dok Ustavni sud [...] ne donese meritornu odluku u vezi sa ovim zahtevom"*.

Komentari Crvenog krsta

33. Crveni krst prvo, pozivajući se na presude Suda u slučajevima KO126/16 i KO142/16, ponovo ističe uslove prihvatljivosti u vezi sa zahtevima koji su podneti na osnovu člana 113. stav 8 Ustava. S tim u vezi, oni navode da prema tumačenju Suda, pravo *"da se podnese zahtev za incidentalnu kontrolu se priznaje sudiji ili sudskom veću koje je nadležno da sudi o konkretnom slučaju. [...] U ovom slučaju, [...] Sudsko veće nije podnelo zahtev, koji je nadležan da odlučuje o meritumu predmeta"*.

34. Crveni krst, takođe, navodi da preliminarni postupak za pokretanje zahteva za ocenu ustavnosti neke norme, u postupku incidentalne kontrole, obavezuje relevantni sud da prvo sam u svom sastavu (sudskom veću) razmotri sumnju u protivustavnost norme. Samo ako sudsko veće većinom glasova smatra da je norma protivustavna, ono može da se obrati Ustavnom sudu sa zahtevom za ocenu ustavnosti konkretne odredbe. U ovom slučaju, takva ocena nije sprovedena od strane nadležnog sudskog veća.

35. Crveni krst takođe navodi da se iz razloga što relevantni sud nije dostavio "*dosije Ustavnom sudu"*, ne može shvatiti suština spora i da li su ispunjeni ostali uslovi direktne primene osporene norme u

konkretnom slučaju i da li ustavnost osporene norme predstavlja preduslov za rešavanje slučaja. Shodno tome, oni navode da uslovi prihvatljivosti prema članu 113. stav 8 Ustava nisu ispunjeni.

36. Oni takođe navode da relevantni sud nije obrazložio svoj zahtev kako se zahteva presudom u slučaju KO126/16 jer su samo površno pomenuli član 46. i 120. Ustava. Takođe, iz zahteva relevantnog suda se vidi da je predsednik Vrhovnog suda podneo zahtev Sudu i da je obavešten da će postupak u ovom slučaju biti obustavljen. Ovo predstavlja povredu načela pravne sigurnosti i narušavanje nezavisnog suda jer se postupak može obustaviti samo sudskom odlukom i od strane sudskog veća u konkretnom slučaju.

37. Što se tiče merituma slučaja, Crveni krst navodi da relevantni sud samo površno smatra da osporene odredbe "*krše članove 46. i 120. Ustava i štaviše, naveo je odluku Ustavnog suda Hrvatske i podnesak narodnog advokata*", dodajući da *„odluka Suda Hrvatske može poslužiti, pored nekih odluka drugih evropskih ustavnih sudova, i kao referenca u prilog svojim tvrdnjama",* a ne da se samo površno navedu ustavni članovi, a da se zatim naglasi da je ovako postupio Ustavni sud Hrvatske.

38. S tim u vezi, Crveni krst ističe da Ustavni sud Hrvatske nije utvrdio povredu prava na imovinu, kako tvrdi relevantni sud.

39. Što se tiče povrede člana 120, Crveni krst navodi: *"Ustavni sud je u nizu odluka proglasio neprihvatljivim, kao očigledno neosnovane, zahteve pojedinaca o povredi drugih članova van poglavlja o osnovnim pravima i slobodama"*.

40. Crveni krst na kraju traži da se zahtev *"predsednika [relevantnog suda] proglasi neprihvatljivim"*, tražeći da se proceduralni i suštinski propusti relevantnog suda ozbiljno razmotre.

Relevantne odredbe osporenog zakona (Zakona br. 03/L-179 o Crvenom krstu Republike Kosovo):

Član 1
Predmet Zakona

Ovim zakonom se uređuje status, delovanje i finansiranje Crvenog krsta Kosova.

Član 2
Delovanje

1. Crveni krst Kosova je jedino humanitarno, dobrovoljno i neprofitno nacionalno društvo na Kosovu, koje svoju aktivnost ostvaruje na celoj teritoriji Republike Kosovo.

2. Crveni krst Kosova deluje kao organizacija koja pomaže državnim organima u humanitarnoj oblasti na celoj teritoriji i kao takva uživa podršku vladinih institucija.

Član 7
Misija Crvenog krsta Kosova

Misija Crvenog Krsta Kosova je da olakša patnje ugroženih pojedinaca i zajednica putem namenskih programa, rukovodeći se načelima prioriteta i održivosti, a kao pomoć centralnim i lokalnim vlastima u skladu sa osnovnim principima Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca.

Član 14
Finansijski izvori

1. U cilju obavljanja svojih zadataka i ciljeva preciziranih ovim Zakonom, Crveni krst Kosova će potrebna sredstva pribaviti iz sledećih izvora:

1.1. članarine prikupljene u okviru Crvenog krsta Kosova;
1.2. aktivnosti koje mu poveravaju Vlasti, pravna i fizička lica Republike Kosovo;
1.3. tradicionalne aktivnosti;
1.4. prilozi pravnih i fizičkih lica Republike Kosovo i stranih država;
1.5. prihodi od imovine i prava Crvenog krsta Kosova.
1.6. prihodi od sprovođenja programa ugovorenih sporazumima o saradnji sa nadležnim ministarstvima;
1.7. obavezno osiguranje motornih vozila u iznosu od jedan odsto (1%) od bruto prima, od vrednosti osiguranja;
1.8. iz fonda namenjenog za humanitarnu pomoć Lutrije Kosova, u skladu sa zakonitošću na snazi;
1.9 Crveni krst Kosova neće prihvatiti donacije čije poreklo direktno potiče od prihoda stečenih delatnostima koje su u suprotnosti sa osnovnim principima Međunarodnog Pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca.

Član 19
Kaznene odredbe

Za nepoštovanje obaveza iz člana 13. podstavovi 1.1, 1.2, 1.3. i člana 14. stavovi 1.7 , 1.8 i 1.9, nadležni sud za prekršaje izriče

novčanu kaznu pravnom licu u iznosu od hiljadu (1000) do trihiljade (3000) evra, a fizičkom licu, odnosno pravnom zastupniku pravnog lica, u iznosu od petsto (500) do hiljadu (1000) evra.

Prihvatljivost zahteva

41. Sud će prvo ispitati da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje obrazložene Zakonom i Poslovnikom.

42. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 8, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

(...)

8. Sudovi su ovlašćeni da, Vrhovnom sudu, podnesu slučajeve koji se tiču saglasnosti nekog zakona sa Ustavom, ako je ta saglasnost primećena tokom sudskog postupka i ako relevantni sud nije siguran u saglasnost spornog zakona sa Ustavom i samo ako odluka relevantnog suda zavisi od saglasnosti zakona.

43. Sud se poziva na članove 51., 52. i 53. Zakona, koji propisuju:

Član 51
Tačnost podneska

1. Podnesak podnešen u skladu sa članom 113, stav 8 Ustava, podnosi sud samo ukoliko se sporni zakon treba direktno primeniti u postupku koji je deo predmeta razmatranja i samo ukoliko je zakonitost spornog zakona preduslov za donošenje odluke od strane suda.

2. Podnesak treba jasno da navede odredbe zakona za koje se smatra da nisu u saglasnosti sa Ustavom.

Član 52
Postupak pred sudom

Nakon podnošenja podneska u skladu sa Članom 113, paragraf 8 Ustava, postupak pred redovnim sudom se prekida do donošenja odluke Ustavnog suda.

Član 53
Odluka

Ustavni sud donosi odluku samo o saglasnosti zakonskih odredbi sa Ustavom, a ne o ostalim činjeničnim ili pravnim pitanjima koja se tiču spora koji se vodi u nekom redovnom sudu.

44. Sud takođe uzima u obzir pravila 39. i 77. Poslovnika, koja propisuju:

Pravilo 39. [Kriterijum o prihvatljivosti]

"[...]

(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju.
[...]

Pravilo 77. [Podnesak u skladu sa članom 113.8 Ustava i članovima 51., 52. i 53. Zakona]
(1) Podnesak podnet prema ovom pravilu mora ispuniti uslove utvrđene u članu 113.8 Ustava i članovima 51., 52. i 53. Zakona.

(2) Svaki sud Republike Kosovo može podneti podnesak prema ovom pravilu pod uslovom da:

(a) se sporni zakon treba direktno primeniti u postupku koji je deo predmeta razmatranja; i

(b) je zakonitost spornog zakona preduslov za donošenje odluke od strane suda.

(3) Podnesak podnet prema ovom pravilu treba jasno da navede odredbe zakona za koje se smatra da nisu u saglasnosti sa Ustavom. Spis koji se razmatra od strane Suda treba da se priloži podnesku.

(4) Relevantni sud može podneti podnesak ex officio ili na zahtev jedne od strana u slučaju i bez obzira da li je strana u slučaju osporila ustavnost odgovarajuće zakonske odredbe.

(5) Nakon podnošenja podneska, Sud će naložiti relevantnom sudu da suspenduje postupak u vezi sa navedenim slučajem dok se odluka Ustavnog suda ne donese.

45. U svetlu gore navedenog normativnog okvira, proizilazi da svaki zahtev koji je podnet na osnovu člana 113. stav 8 Ustava, mora ispunjavati sledeće uslove da bi bio prihvatljiv:

a) Zahtev mora biti podnet od strane "suda";
b) Sud (relevantni) mora biti nesiguran u pogledu saglasnosti osporenog zakona sa Ustavom;
c) Relevantni sud mora da precizira za koje odredbe osporenog zakona se smatra da su nesaglasne sa Ustavom;
d) Osporeni zakon se mora primeniti direktno od strane relevantnog suda u slučaju koji se nalazi na razmatranju pred njim;
e) Zakonitost osporenog zakona predstavlja preduslov za donošenje odluke u slučaju koji se razmatra.

46. 41. Sud skreće pažnju na svoju sudsku praksu koja potvrđuje gore navedene uslove u pogledu prihvatljivosti zahteva koji su podneti na osnovu člana 113.8 Ustava (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj Ustavnog suda, KO126/16, podnosilac: *Specijalizovano veće Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju,* od 27. marta 2017. godine, stav 62*,* kao i slučaj Ustavnog suda KO142/16, podnosilac: *Žalbeno veće Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju,* od 9. maja 2017. godine, stav 58).

47. Shodno tome, Sud prvo ispituje da li je relevantni sud ovlašćena strana za podnošenje takvog zahteva.

48. S tim u vezi, Sud podseća da je zahtev podneo Vrhovni sud i da je isti potpisao njegov predsednik, u okviru ovlašćenja koja su povezana sa njegovom funkcijom. U zahtevu je jasno navedeno da isti podnosi Vrhovni sud koji treba da odluči o reviziji kompanije Illyria. Stoga, Sud smatra da je ovaj zahtev podnet od strane "suda" u smislu člana 113.8 Ustava (vidi: slučaj Ustavnog suda KO04/11, podnosilac: *Vrhovni sud Kosova,* od 1. marta 2011. godine. Vidi, takođe, i slučaj Ustavnog suda KO126/16).

49. Sud, takođe, primećuje da je relevantni sud izrazio sumnje u pogledu ustavnosti osporenog zakona. Dakle, relevantni sud nije siguran u saglasnost osporenog zakona sa Ustavom.

50. Pored toga, relevantni sud je posebno naveo stav 1.7 člana 14. osporenog zakona, kao odredbu za koju smatra da je u suprotnosti sa Ustavom.

51. U nastavku, Sud ocenjuje da li relevantni sud treba direktno da primeni osporeni zakon u predmetu koji se razmatra pred njim i da li zakonitost osporenog zakona predstavlja preduslov za donošenje odluke od strane relevantnog suda.

52. Sud smatra da "direktna primena" konkretne norme podrazumeva da od njene direktne primene ili neprimene zavisi ishod odluke od strane relevantnog suda. Naime, kao posledica direktne primene ili neprimene konkretne norme, redovni sudovi bi mogli doneti odluke sa različitim ishodima (vidi: slučaj Ustavnog suda, KO126/16, gore citiran, stav 64).

53. Sledstveno, da bi postojala direktna veza mora postojati obavezni odnos između odluke Ustavnog suda (rešenja pitanja ustavnosti zakona od strane ovog Suda) i rešenja glavnog pitanja od strane relevantnog suda, u smislu da suđenje od strane relevantnog suda ne može biti okončano nezavisno od suđenja pred Ustavnim sudom (*vidi, mutatis mutandis,* slučaj Ustavnog suda, KO126/16, gore citiran, stav 65 i slučaj Ustavnog suda, KO142/16, citiran iznad, stav 62)

54. U tom smislu, Sud se poziva na član 14. stav 1.7 osporenog zakona:

> *1. U cilju obavljanja svojih zadataka i ciljeva preciziranih ovim Zakonom, Crveni krst Kosova će potrebna sredstva pribaviti iz sledećih izvora:*
>
> *[...]*
>
> > *1.7 obavezno osiguranje motornih vozila u iznosu od jedan odsto (1%) od bruto prima, od vrednosti osiguranja".*

55. Sud primećuje da je tužba Crvenog krsta pokrenuta zbog toga što je on smatrao da kompanija Illyria nije ispunila zakonsku obavezu iz člana 14. stav 1.7 osporenog zakona, odnosno obavezu da isplati iznos od jedan odsto (1%) od bruto premije od vrednosti osiguranja vozila iz obaveznog osiguranja vozila.

56. Tužbeni zahtev Crvenog krsta je usvojio Osnovni sud, a potvrdio Apelacioni sud, tako što je obavezao kompaniju Illyria da isplati Crvenom krstu određeni iznos, oslanjajući se u potpunosti na odredbe člana 14. stav 1.7 osporenog zakona.

57. Sud podseća da je nakon presude Apelacionog suda u vezi sa tužbom Crvenog krsta, kompanija Illyria podnela reviziju Vrhovnom sudu, pri čemu se revizioni navodi odnose direktno na osporeni zakon i ustavnost osporene zakonske norme. S tim u vezi, relevantni sud razjašnjava da *"on ne može da odluči povodom revizije dok Ustavni sud ne donese meritornu odluku u vezi sa ovim zahtevom"*.

58. Shodno tome, imajući u vidu napred navedeno, Sud smatra da relevantni sud mora direktno da primeni osporeni zakon u predmetu koji se razmatra pred njim.

59. Pored toga, Sud smatra da ustavnost osporenog zakona predstavlja preduslov za donošenje odluke u slučaju koji se razmatra pred njim jer bi proglašavanje osporenih odredaba (ne)ustavnim imalo presudan uticaj na epilog odlučivanja o reviziji od strane Vrhovnog suda (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda KO126/16, gore citiran, stav 65)

60. Shodno tome, što se tiče ispunjenja uslova prihvatljivosti, Sud utvrđuje da je relevantni sud ovlašćena strana, da je izrazio opravdane sumnje u vezi sa osporenim zakonom i da je dokazao da relevantni sud mora direktno da primeni taj zakon u slučaju koji se razmatra pred njim. Takođe, relevantni sud je obrazložio da zakonitost, odnosno ustavnost osporenog zakona predstavlja preduslov za donošenje odluke u slučaju koji se razmatra i razjasnio za koje odredbe osporenog zakona se smatra da su nesaglasne sa konkretnim odredbama Ustava.

61. Pored toga, Sud primećuje da zahtev nije neprihvatljiv ni po jednom od ostalih osnova sadržanih u pravilu 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika.

62. Shodno tome, Sud proglašava da je zahtev prihvatljiv za razmatranje njegovog merituma.

Meritum zahteva

63. Sud podseća da je relevantni sud prilikom razmatranja konkretnog slučaja izrazio sumnje u pogledu nesaglasnosti člana 14. stav 1.7 osporenog zakona sa članovima 24. [Jednakost pred zakonom], 46. [Zaštita imovine], 119. [Osnovna načela] i 120. [Javne finansije] Ustava.

64. Sud još jednom podseća na stav 1.7 člana 14. osporenog Zakona, koji propisuje:

1. U cilju obavljanja svojih zadataka i ciljeva preciziranih ovim Zakonom, Crveni krst Kosova će potrebna sredstva pribaviti iz sledećih izvora:
[...]

1.7 obavezno osiguranje motornih vozila u iznosu od jedan odsto (1%) od bruto prima, od vrednosti osiguranja".

65. Suština zahteva relevantnog suda sastoji se u tvrdnji da stav 1.7 člana 14. osporenog zakona, obavezujući osiguravajuća društva na Kosovu da uplaćuju jedan odsto (1%) od bruto premije od vrednosti osiguranja osiguranih vozila i ne predviđajući takvu obavezu za ostale kompanije na Kosovu, dovodi osiguravajuća društva u diskriminisani položaj u odnosu na ostale kompanije. Ovo, u suprotnosti sa načelom ustanovljenim u članu 24. stav 2, članu 119. i članu 120. Ustava.

66. S tim u vezi, relevantni sud, na osnovu navoda kompanije Illyria, argumentuje da se visina premije koju plaćaju osiguranici ne može povećati kako bi se pokrili zahtevi osporenog zakona jer povećanje premije mora biti odobreno od strane Centralne banke Kosova (u daljem tekstu: CBK), na osnovu strukture premije, a ovo plaćanje se ne predviđa u strukturi premije. Shodno tome, iznos od jedan odsto (1%) bruto premije od osiguranja vozila se mora isplatiti iz budžeta osiguravajućih društava koja pružaju ovu uslugu. Sledstveno, prema njihovim navodima, nejednako tretiranje osiguravajućih društava koja pružaju ovu vrstu osiguranja u odnosu na ostale kompanije na Kosovu dovodi i do povrede njihovog prava na imovinu iz člana 46. Ustava.

67. U tom smislu, Sud se poziva na član 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava, koji propisuje:

"1. Pred zakonom su svi jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.
2. Niko se ne sme diskriminisati na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, veze sa nekom zajednicom, imovine, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, ograničene sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa.
3. Načelo jednakosti pred zakonom ne sprečava sprovođenje i usvajanje privremenih mera, neophodnih za zaštitu i napredak prava pojedinaca i grupa koje nisu jednake. Takve mere se mogu sprovoditi samo do ostvarenja cilja radi kojeg su uspostavljene".

68. Sud se dalje poziva na član 14. [Zabrana diskriminacije] EKLJP, koji utvrđuje:

> *"Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, povezanost s nekom nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status".*

69. U vezi sa članom 14. Konvencije, Sud se takođe poziva i na član 1. Protokola br. 1 [Zaštita imovine] EKLJP, koji utvrđuje:

> *"Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.*
>
> *Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni".*

70. Sud se dalje poziva na član 46. [Zaštita imovine] Ustava, koji propisuje:

> *"1. Garantuje se pravo na imovinu.*
> *2. Korišćenje imovine je regulisano zakonom, u skladu sa javnim interesom.*
> *3. Niko se ne može arbitrarno lišiti lične imovine. Republika Kosovo ili javne vlasti Republike Kosovo mogu izvršiti eksproprijaciju imovine ako je ista u skladu sa zakonom, ako je neophodna ili adekvatna za postizanje javnih ciljeva ili podržavanje javnog interesa, a za koju se vrši neposredna adekvatna kompenzacija licu ili licima, imovina kojih se ekspropriše.*
> *[...]"*

71. Sud se takođe poziva i na član 119. [Osnovna načela] i član 120. [Javne finansije] Ustava, koji propisuju:

> *"Član 119. [Osnovna načela]*
>
> *1. Republika Kosova obezbeđuje pravnu sredinu za tržište, slobodu preduzetništva i obezbeđivanje javne i privatne imovine.*

2. Republika Kosovo svim investitorima i svim domaćim i stranim preduzetnicima osigurava jednaku pravnu poziciju.

[...]

8. Svako lice je dužno da plaća porez i ostale zakonom predviđene doprinose.
[...]

Član 120. [Javne finansije]

1. *Javne finansije i ubiranje javnih prihoda se zasniva na načelo odgovornosti, efikasnosti i transparentnosti.*

2. *Upravljanje fiskalnim politikama na svim nivoima Vlade će biti u saglasnosti sa uslovima niske inflacije, održivim ekonomskim razvojem i osnivanjem radnih mesta.*

3. *Javna dugovanja se regulišu zakonom i trebaju biti u skladu sa ekonomskom stabilnošću i fiskalnom održivošću."*

72. Sud podseća da se suština navoda u zahtevu odnosi na nesaglasnost člana 14. 1.7 osporenog zakona sa članovima 24, 46. i 119. Ustava.

73. S tim u vezi, Sud prvo ističe da se u skladu sa članom 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava "*osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava*".

74. Takođe, Sud se poziva na stav 4. člana 21. [Opšta načela] Ustava, koji utvrđuje: *"Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva"*.

Opšta načela koja se odnose na jednakost pred zakonom i pravo na imovinu

75. Sud ponavlja da član 24. Ustava propisuje da su svi jednaki pred zakonom i da svi uživaju pravo na jednaku zakonsku zaštitu.

76. U vezi sa ovim pravom, ESLJP je ponovio da *"član 14. [EKLJP] nadopunjuje ostale suštinske odredbe Konvencije i njenih protokola. Član 14. nije samostalan pošto je delotvoran samo u vezi sa 'uživanjem prava i sloboda' zaštićenih ovim odredbama"* (vidi, slučaj ESLJP-a, *Khamtokhu i Aksenchik protiv Rusije*, predstavka br.

60367/08 i 961/11, presuda od 24. januara 2017. godine, st. 53. ESLJP je dalje utvrdio "*iako primena člana 14. ne mora pretpostavljati kršenje tih [ostalih] odredbi – i u tom smislu on jeste nezavisan - on se može primenjivati osim ako činjenice u pitanju ne ulaze u okvire jedne od njih [odredaba]* (vidi: slučaj *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine,* presuda od 22. januara 2009. godine).

77. Sud se poziva na sudsku praksu koja ukazuje na to da samo razlike u tretiranju, na osnovu prepoznatljive karakteristike ili statusa mogu predstavljati nejednako tretiranje u smislu člana 24. Ustava i člana 14. EKLJP. Pored toga, da bi se neko pitanje moglo pokrenuti na osnovu člana 24, mora da postoji razlika u tretiranju lica u analognim ili relevantno sličnim situacijama (vidi, *mutatis mutandis Kjeldsen, Busk Madsen i Pedersen protiv Danske,* predstavke br. 5095/71, 5920/72 i 5926/72, 7. decembar 1976. godine, st. 56; *Carson i drugi protiv Ujedinjenog kraljevstva*, predstavka br. 42184/05, 16. mart 2010. godine, st. 61).

78. Sud smatra da je za potrebe tumačenja člana 24. Ustava i člana 14. EKLJP, razlika u tretiranju nejednaka i arbitrarna ako: 1) nema objektivno i razumno opravdanje, tj. ako ne sledi legitiman cilj, ili 2) ako nije postojao razuman odnos proporcionalnosti (odnosno srazmernosti) između sredstava koja su upotrebljena i cilja koji se želi postići (vidi, *mutatis mutandis Abdulaziz, Cabales i Balkandali protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* predstavke br. 9214/80; 9473/81 i 9474/81, 24. april 1985. godine, st. 72).

79. Sud naglašava da Vlada i Skupština uživaju određeno polje slobodne procene, odnosno diskrecioni prostor, u oceni da li se i u kojoj meri može opravdati nejednako tretiranje u istim okolnostima. Opseg tog polja varira u zavisnosti od okolnosti, predmetu spora i istorije slučaja. Široko polje se uglavnom dozvoljava kada je reč o opštim merama ekonomske ili socijalne strategije, osim ako su očigledno bez razumnog osnova (vidi, *mutatis mutandis, Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* predstavka br. 13378/05, 29. april 2008. godine, st. 60; *Khamtokhu i Aksenchik protiv Rusije, gore citiran*, stav 64).

80. Sud ističe da se suština zahteva odnosi na tvrdnje o nesaglasnosti osporenog zakona sa članom 24. Ustava. Ipak, zahtev pokreće navode i u pogledu imovinskih prava, zagarantovanih članom 46. Ustava i članom 1. Protokola br. 1 Konvencije. Što se tiče prava koja su zagarantovana i zaštićena članom 46. Ustava, Sud naglašava da stav 1 člana 46. Ustava garantuje pravo na imovinu; stav 2 člana 46. Ustava utvrđuje način korišćenja imovine, jasno navodeći da se njeno

korišćenje reguliše zakonom i u skladu sa javnim interesom, a u stavu 3 garantuje da se niko ne može arbitrarno lišiti imovine, utvrđujući takođe i uslove pod kojima se imovina može eksproprisati (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj KI50/16, podnosilac zahteva: *Veli Berisha i drugi*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. marta 2017. godine, st. 31).

81. Sud primećuje da je i ESLJP utvrdio da se pravo na imovinu sastoji od tri različita pravila. Prvo pravilo, koje je izraženo u prvoj rečenici prvog stava i koje je opšte prirode izražava princip mirnog uživanja imovine. Drugo pravilo, u drugoj rečenici istog stava, odnosi se na lišavanje imovine i podvrgava ga izvesnim uslovima. Treće pravilo, sadržano u stavu dva ovog člana, dozvoljava da države potpisnice imaju pravo, između ostalog, da kontrolišu korišćenje imovine u skladu sa opštim interesom, primenjujući one zakone koje smatraju potrebnim za tu svrhu (vidi, *mutatis mutandis*, presudu ESLJP-a od 23. septembra 1982. godine, *Sporrong i Lönnorth protiv Švedske,* br. 7151/75; 7152/75, st. 61).

82. Ova tri pravila ipak nisu "različita" u smislu da nisu povezana. Drugo i treće pravilo se odnose na pojedine slučajeve mešanja u pravo na mirno uživanje imovine i trebaju biti tumačena u svetlu opšteg principa izraženog u prvom pravilu (vidi, *mutatis mutandis*, presudu ESLJP-a od 21. februara 1986. godine, *James i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 8793/79, stav 37).

Primena opštih načela jednakog tretiranja u vezi sa pravom na imovinu na konkretan slučaj

A. U vezi sa nejednakim tretiranjem

83. Sud prvo utvrđuje da li postoji razlika u tretiranju kompanija koje pružaju osiguranje vozila, s jedne strane, i ostalih kompanija koje obavljaju svoju privrednu delatnost na Kosovu (uključujući i one koje pružaju ostale usluge osiguranja), s druge strane.

84. Na početku, Sud ukazuje na to da osporeni zakon utvrđuje nekoliko izvora finansiranja za Crveni krst Kosova, pri čemu član 14 (1.7) uspostavlja specifične obaveze za jednu kategoriju privrednih subjekata – odnosno osiguravajuća društva koja pružaju osiguranje od autoodgovornosti.

85. Sud primećuje da stav 1.7 člana 14. osporenog zakona predviđa da u cilju obavljanja svojih zadataka i ciljeva preciziranih ovim zakonom, Crveni krst Kosova potrebna finansijska sredstva pribavlja naplaćujući jedan odsto (1%) od bruto premije od vrednosti osiguranja vozila. Ovaj

određeni iznos moraju plaćati samo kompanije koje pružaju ovu vrstu osiguranja na Kosovu. Međutim, ostali privredni subjekti koji posluju na Kosovu, koji pružaju osiguranja na Kosovu, ali ne pružaju osiguranje vozila, nisu dužni da uplaćuju ovaj iznos koji je određen za Crveni krst Kosova. Sličan doprinos nisu dužni da plaćaju ni ostali privredni subjekti koji posluju na Kosovu.

86. Sud ističe da iz stava 1.7 člana 14. osporenog zakona proizilazi da su samo kompanije koje pružaju ovu vrstu osiguranja dužne da isplaćuju jedan procenat od svojih prihoda za Crveni krst Kosova.

87. Sud smatra da se osiguravajuća društva koja pružaju usluge osiguranja vozila, s jedne strane, i kompanije koje obavljaju druge delatnosti na Kosovu, s druge strane, nalaze u analognoj ili sličnoj situaciji, u odnosu na delatnost Crvenog krsta. Dakle, svi oni obavljaju svoju delatnost na Kosovu. Ipak, zbog njihovog delokruga rada – pružanja osiguranja vozila, ona su stavljena u različit položaj kada je u pitanju obaveza da pružaju doprinos za budžet Crvenog krsta.

88. Sud dalje primećuje da delokrug rada kompanija, u ovom slučaju pružanje osiguranja vozila, predstavlja kriterijum za nametanje obaveze pružanja doprinosa za budžet Crvenog krsta. Sud podseća da delokrug rada predstavlja aspekt ličnog statusa za potrebe člana 24. Ustava. Član 24. propisuje da se niko ne može diskriminisati, između ostalog, na osnovu *"nekog drugog ličnog statusa"*, a u vezi sa tim član 119. Ustava utvrđuje da *"Republika Kosovo svim investitorima i svim domaćim i stranim preduzetnicima osigurava jednaku pravnu poziciju"*.

89. Shodno tome, Sud smatra da je razlika u obavezi da se pruža doprinos za Crveni krst napravljena u zavisnosti od delokruga rada kompanija na Kosovu, što je dovelo do situacije u kojoj su kompanije koje pružaju osiguranja vozila na Kosovu dužne da plaćaju jedan odsto (1%) od premije osiguranja vozila, ali ne i one koje pružaju različite vrste osiguranja ili obavljaju drugu delatnost na Kosovu. Međutim, sve kompanije koje obavljaju delatnost na Kosovu se nalaze u relativno sličnoj situaciji.

90. Sledstveno tome, Sud dolazi do zaključka da postoji određena razlika u tretiranju kompanija na Kosovu koje se nalaze u analognoj ili sličnoj situaciji, koja se ispoljava kroz obavezu isplate određenog iznosa iz njihovih prihoda za finansiranje Crvenog krsta Kosova. Ova činjenica ograničava njihovo pravo na jednakost pred zakonom, što dovodi i do ograničenja prava na zaštitu imovine u skladu sa članovima 24, 119. i 46. Ustava.

B. U vezi sa obrazloženjem ograničenja prava

91. Sud podseća da se ljudska prava utvrđena Ustavom mogu ograničiti u određenim slučajevima, ako ograničenje sledi legitiman cilj i ako postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja su korišćena i cilja koji se nastoji postići.

92. U tom smislu, Sud se poziva na član 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava, koji utvrđuje:

> *1. "Prava i osnovne slobode garantovane ovim Ustavom, se jedino mogu ograničiti zakonom.*
>
> *2. Prava i osnovne slobode garantovane ovim Ustavom, se mogu ograničiti samo do onih mera koje su neizbežne, kako bi se u otvorenom i demokratskom društvu ispunio cilj, radi kojeg je dozvoljeno ograničenje.*
>
> *3. Ograničenja garantovanih prava i osnovnih sloboda garantovanih ovim Ustavom, se ne mogu sprovoditi u druge svrhe, osim onih zbog kojih su određena.*
>
> *4. U slučaju ograničavanja ljudskih prava i sloboda i sprovođenja istih, sve institucije javne vlasti, a posebno sudovi, su dužni da se posvete suštini prava koje se ograničava, značaju cilja ograničenja, prirodi ograničenja, odnosu ograničenja sa ciljem koji se želi postići, kao i razmatranju mogućnosti realizovanja tog cilja sa što blažim ograničenjima.*
>
> *5. Ograničenje prava i sloboda garantovanih ovim Ustavom, na nijedan način ne sme da ospori suštinu garantovanih prava".*

93. U svetlu ove ustavne odredbe, u predmetnom slučaju, Sud će analizirati:

> 1) da li je ograničenje prava predviđeno zakonom;
> 2) da li je postojao legitiman cilj koji se nastojao postići ograničenjem, i
> 3) da li je postojao odnos proporcionalnosti između ograničenja prava i legitimnog cilja koji se nastojao postići.

1) da li je ograničenje predviđeno zakonom

94. Sud prvo podseća da institucije javne vlasti uživaju određeno polje slobodne procene pitanja od opšteg interesa i pokrivanja različitih sfera pisanim normama, odnosno zakonima.

95. U tom smislu, Ustav je u svom Poglavlju II posvetio poseban značaj ljudskim pravima i slobodama, a takođe je predvideo i slučajeve u kojima se ta prava mogu ograničiti zakonom, ako to zahteva opšti interes društva i države.

96. Što se tiče ograničenja predviđenog zakonom, Sud primećuje da je ograničenje prava u konkretnom slučaju predviđeno članom 14. stav 1.7 osporenog zakona, koji je Skupština usvojila dana 10. juna 2010. godine, kao institucija kojoj je Ustav dodelio vršenje zakonodavne vlasti.

97. Prema tome, polazeći od činjenice da se određeno pravo koje je zagarantovano Poglavljem II Ustava može ograničiti zakonom kada to zahteva opšti interes, Sud smatra da je ograničenje prava u saglasnosti sa zahtevima stava (1) člana 55. Ustava. Sud utvrđuje da je obaveza osiguravajućih društava da isplaćuju jedan odsto (1%) od premije od osiguranja vozila, u konkretnom slučaju, bila predviđena zakonom.

2) da li ograničenje sledi legitiman cilj i da li je proporcionalno

98. Što se tiče drugog uslova, Sud naglašava svoju sudsku praksu i sudsku praksu ESLJP-a, iz kojih proizilazi da nejednako tretiranje nije u skladu sa članom 24. Ustava i članom 14. Konvencije, ako ne sledi legitiman cilj ili ako ne postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja su korišćena i cilja koji se nastoji postići (vidi, presudu Ustavnog suda u slučaju KO01/17). U ovoj argumentativnoj liniji, ESLJP je u slučaju *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine,* naveo da: "*[...] diskriminacija znači različito tretiranje lica koja se nalaze u sličnoj situaciji bez objektivnog i razumnog opravdanja. Nepostojanje objektivnog i razumnog opravdanja znači da sporna razlika ne sledi legitiman cilj ili da nema razumnog odnosa proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se želi postići*".

99. U tom smislu, Sud primećuje da je zakonodavac donošenjem osporenog zakona imao za cilj da reguliše status, delatnost i finansijske izvore Crvenog krsta. Na osnovu člana 2. osporenog zakona, Crveni krst Kosova je udruženje koje svoju humanitarnu,

dobrovoljnu i neprofitnu delatnost obavlja na celoj teritoriji Kosova, i čija delatnost uživa podršku vladinih institucija Republike Kosovo. Prema članu 7. osporenog zakona, misija Crvenog krsta je da pruža pomoć centralnim i lokalnim vlastima, da olakša patnje ugroženih pojedinaca i zajednica i njihovu zdravstvenu edukaciju.

100. Pored toga, iako je Crveni krst Kosova osnovan kao udruženje, njegov status se uređuje posebnim zakonom koji donosi Skupština Republike Kosovo. Ova činjenica svedoči o javnoj korisnosti Crvenog krsta Kosova, a samim tim i o potrebi za obezbeđivanjem stabilnih izvora njegovog finansiranja.

101. U tom kontekstu, Sud primećuje da su institucije vlasti na osnovu svojih nadležnosti i svoje slobode procene smatrale da je donošenje osporenog zakona od opšteg interesa zemlje, imajući u vidu misiju i delatnost Crvenog krsta u pružanju pomoći i podrške centralnim i lokalnim institucijama u korist pojedinca i društva i da služi u javnom interesu.

102. Međutim, Sud podseća na zahteve stava (4) člana 55. Ustava, koji jasno predviđa koje su obaveze i dužnosti institucija javne vlasti i sudova u slučajevima ograničenja prava. Ova odredba izričito propisuje da su navedene institucije dužne da posvete pažnju suštini prava koja se ograničavaju, značaju, cilju ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu između ograničenja i cilja koji se nastoji postići, kao i da razmotre mogućnost realizacije tog cilja uz što blaže ograničenje prava, što podrazumeva postojanje određenog odnosa proporcionalnosti između ograničenja i cilja koji se nastoji postići.

103. U tom pogledu, Sud će ispitati da li plaćanje koje je određeno odredbom osporenog zakona ima objektivno i razumno opravdanje i da li je proporcionalno u meri u kojoj ova obaveza ne ugrožava suštinu prava koja Ustav i EKLJP garantuju fizičkim i pravnim licima – u prvom redu prava na jednakost pred zakonom.

104. Na početku, Sud želi da naglasi da odredba osporenog zakona, odnosno stav 1.7 člana 14. predstavlja odredbu obavezujućeg karaktera, koja predviđa jedan od oblika finansiranja Crvenog krsta. Obavezujući karakter ovoj odredbi dodeljuje član 19. [Kaznene odredbe] osporenog zakona, koji predviđa:

> "*Za nepoštovanje obaveza iz ... člana 14. stavovi 1.7 ... nadležni sud za prekršaje izriče novčanu kaznu pravnom licu u iznosu od hiljadu (1000) do tri hiljade (3000) evra, a fizičkom licu,*

odnosno pravnom zastupniku pravnog lica, u iznosu od petsto (500) do hiljadu (1000) evra."

105. Sud, takođe, primećuje da osim obavezujućeg karaktera, odredba osporenog zakona ima i selektivni karakter jer ista obavezuje samo jednu kategoriju privrednih subjekata, odnosno samo osiguravajuća društva da iz svoje imovine sakupljene od obaveznog osiguranja vozila, izdvoje jedan odsto (1%) od bruto premije za finansiranje Crvenog krsta, a ne i ostale privredne subjekte koji posluju u Republici Kosovo.

106. Sud smatra da iako je zakonodavac ograničavanjem prava nastojao da postigne cilj koji odgovara opštem društvenom interesu, ipak nije jasno zašto zakonodavac nije proširio i raspodelio finansijsku obavezu, utvrđenu odredbom osporenog zakona, i na druge privredne subjekte, već samo na osiguravajuća društva koja pružaju ovu vrstu osiguranja.

107. Stoga, Sud primećuje da ni Skupština, niti bilo koja druga nadležna instanca, nisu pružili bilo kakvo održivo obrazloženje o tome zašto osporeni zakon samo osiguravajuća društva zadužuje obavezom da pružaju doprinos finansiranju Crvenog krsta.

108. Sud smatra da bi, ukoliko bi plaćanje predviđeno odredbom osporenog zakona bilo razumno i proporcionalno raspodeljeno na sve privredne subjekte, to bilo u skladu sa zahtevima člana 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava, sa jednakim položajem na tržištu zagarantovanim članom 119. Ustava, kao i sa zahtevima stavova 4 i 5, člana 55. Ustava.

109. S tim u vezi, Sud se poziva na odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-I-2441/2002, U-I-1107/2002 od 12. februara 2003. godine, kao na slučaj na koji se pozvao i relevantni sud. U slučaju Hrvatske, zahtev su podnele Hrvatska kancelarija za osiguranje i Privredna komora Hrvatske, koje su od Ustavnog suda Hrvatske tražile ocenu saglasnosti člana 12. stav 3 i člana 24. stav 1.1 Zakona o Hrvatskom crvenom krstu (osporenog zakona) sa članovima 3, 49, 50. i 51. Ustava Republike Hrvatske.

110. Članom 12. stav (3) Zakona o Hrvatskom crvenom krstu je bilo predviđeno: *„Iz obaveznog osiguranja vozila godišnje se izdvaja 1% sredstava u korist Hrvatskog crvenog krsta za unapređenje delatnosti pružanja prve pomoći sa ciljem smanjenja saobraćajnih nesreća"*. Takođe, članom 24. (Kaznene odredbe) stav (1) tačka (1) bila je utvrđena primena novčane kazne u slučaju nesprovođenja člana 12. stava (3) od strane hrvatskih društava za osiguranje vozila.

111. Što se tiče saglasnosti odredbe Zakona o Hrvatskom crvenom krstu sa članom 49. stav (2) Ustava Hrvatske (jednak položaj), Ustavni sud Hrvatske je ustanovio da je ova odredba osporenog zakona: *"U suprotnosti sa ustavnom garancijom jednakog pravnog položaja svih preduzetnika na tržištu propisivanje obaveza kojima se jedna grupa preduzetnika stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na druge. Upravo je to učinjeno spornom zakonskom odredbom prema osiguravajućim društvima, koja, jedina među svim trgovačkim društvima, moraju izdvajati sredstva iz premija osiguranja, u konkretnom slučaju onih osiguranja u kojima su se vlasnici ili korisnici motornih vozila osigurali od odgovornosti za štete pričinjene trećim licima u saobraćaju (...)."*

112. Ustavni sud Hrvatske je takođe utvrdio da odredba osporenog zakona nije u saglasnosti ni sa članom 51. Ustava Hrvatske i obrazložio: *"[...] ako je zakonodavac smatrao da je potrebno u interesu celokupne društvene zajednice poboljšati uslove obavljanja delatnosti Hrvatskog crvenog krsta uopšte, tada je obaveza povećanog izdvajanja za tu svrhu trebala biti propisana za sve privredne subjekte u skladu sa njihovim mogućnostima, što bi bilo u skladu sa odredbom člana 51. stav 1 Ustava, "svako je dužan da učestvuje u podmirenju javnih troškova, u skladu sa svojim ekonomskim mogućnostima".*

113. U svetlu gore navedenih razmatranja, Sud smatra da obavezivanje samo osiguravajućih društava da isplaćuju određeni iznos iz prihoda ostvarenih od osiguranja od autoodgovornosti, kao doprinos za budžet Crvenog krsta nije opravdano, odnosno nije zasnovano na objektivnim razlozima. Shodno tome, ne postoji legitiman cilj koji se želi postići nejednakim tretiranjem društava za osiguranje vozila.

114. Sud se poziva na svoju praksu (vidi, presudu u slučaju KO01/17), u kojoj je utvrdio da nepostojanje legitimnog cilja i nejednako tretiranje čine nepotrebnom analizu proporcionalnosti između sredstava koja su korišćena i cilja koji se želi postići.

115. S tim u vezi, Sud smatra da je kao posledica nejednakog tretiranja osiguravajućih društava u odnosu na ostale kompanije na Kosovu, a imajući u vidu da isplata od strane osiguravajućih društava u iznosu od jedan odsto (1%) od iznosa bruto premije od autoodgovornosti umanjuje imovinu osiguravajućih društava, stav 1.7 člana 14. osporenog zakona nije u saglasnosti sa pravom na imovinu iz člana 46. Ustava.

116. Sa napred navedenog, Sud smatra da odredba osporenog zakona nije u saglasnosti sa zahtevima člana 24. [Jednakost pred zakonom], stava 2 člana 119. [Osnovna načela] i člana 46. [Zaštita imovine] Ustava u vezi sa članom 14. i članom 1. Protokola br. 1 EKLJP.

117. Sud podseća da relevantni sud takođe pokreće i pitanje saglasnosti osporenog zakona sa članom 120. [Javne finansije] Ustava. Međutim, s obzirom na to da je utvrdio povredu člana 24., 46. i 119. Ustava, Sud ne smatra potrebnom ocenu saglasnosti osporenog zakona sa članom 120. Ustava.

118. Kao rezime, Sud zaključuje da stav 1.7 člana 14. osporenog zakona nije u saglasnosti sa članom 24. [Jednakost pred zakonom], članom 119. [Osnovna načela] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova, u skladu sa članovima 113.8 i 116.3 Ustava, članovima 20. i 51. Zakona i pravilima 39. i 59. (a) Poslovnika, dana 13. marta 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA PROGLASI da stav 1.7 člana 14. Zakona br. 03/L-179 o Crvenom krstu Kosova nije u saglasnosti sa članom 24. [Jednakost pred zakonom], članom 119. [Osnovna načela] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava;

III. ODLUČUJE, u skladu sa članom 116.3 Ustava, da je stav 1.7 člana 14. Zakona br. 03/L-179 o Crvenom krstu Kosova, nevažeći od dana stupanja na snagu ove presude;

IV. DA DOSTAVI ovu presudu stranama;

V. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona, i

VI. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Bekim Sejdiu Arta Rama-Hajrizi

KO171/18, Podnosilac: Ombudsman, ocena ustavnosti članova 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (stavovi 5, 6, 7 i 8), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3) Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova

KO171/18, Presuda od 25. aprila 2019.godine, objavljena 20.maja 2019.godine

Ključne reči: institucionalni zahtev, Nezavisni nadzorni odbor civilne službe Kosova

Zahtev je podneo Ombudsman u svojstvu ovlašćene strane na osnovu podstava 1 stava 2 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava.

Podnosilac zahteva je tražio od Ustavnog suda ocenu ustavnosti određenih odredaba Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova (u daljem tekstu: Osporeni zakon), a takođe tražio je i uvođenje privremene mere.

U svom zahtevu upućenom Ustavnom sudu, podnosilac je naveo da Osporeni zakon nije u saglasnosti sa članom 132. [Uloga i nadležnosti Ombudsmana] i Poglavljem VI [Vlada Republike Kosovo] Ustava.

Glavni navodi podnosioca zahteva su se odnosili na: (i) prekoračenje uskog delokruga Odbora, utvrđenog u Poglavlju VI Ustava; (ii) kršenje ustavne nezavisnosti Ombudsmana i drugih nezavisnih ustavnih institucija, i (iii) dodelu imuniteta članovima Odbora.

Sud je utvrdio da zahtev ispunjava uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom, dalje predviđene Zakonom i navedene Poslovnikom, a u meritumu presude je adresirao svaki navod podnosioca zahteva. Sud je ocenio i utvrdio sledeće:

Prvo, što se tiče navoda podnosioca zahteva o tome da je prekoračen uski delokrug Odbora, Sud je utvrdio da izraz "civilna služba" prema čitanju i tumačenju člana 101. Ustava mora biti shvaćen u njegovom kontekstu i cilju koji je imao izrađivač, a koji je iskazan u članu 1. Zakona o civilnoj službi, čime se otklanja mogućnost pogrešnog tumačenja ili tehničke interpretacije navedene norme. Shodno tome, Sud je utvrdio da je član 2. osporenog zakona u saglasnosti sa članom 101. [Civilna služba] stavom 1 i 2 Ustava.

Drugo, što se tiče drugog seta navoda, Sud je prvobitno, podsećajući i na svoju sudsku praksu u kojoj je razvio načela koja se odnose na nezavisnost nezavisnih ustavnih institucija, naglasio da se ove poslednje spomenute ne

oslobađaju obaveze da u pravnim propisima ili aktima regulišu specifičnosti u vezi sa radnim odnosom koje se razlikuju od opštih normi propisanih drugim zakonima, uključujući i Osporeni zakon; i da im se prilikom primene Osporenog zakona mora priznati njihova funkcija, između ostalog, u donošenju i primeni njihovih internih propisa radi zaštite njihove nezavisnosti utvrđene Ustavom i posebnim zakonima u meri koja je potrebna da se zaštiti njihova nezavisnost.

Što se pak tiče ocene ustavnosti odredaba Osporenog zakona koje se odnose na druge javne institucije, Sud je zaključio da član 4. (stav 1) u vezi sa članom 3 (stav 1.1), koji uređuje status Odbora, nisu u saglasnosti sa Ustavom jer je Sud ocenio da se Odbor ne može kategorisati statusom nezavisne ustavne institucije u skladu sa Poglavljem XII Ustava.

Što se tiče ocene ustavnosti člana 6. (stav 1.2) i člana 19. (podstavovi 5, 6, 7 i 8) Osporenog zakona, koji uređuju nadzor nad izborom civilnih službenika za položaje višeg rukovodećeg nivoa od strane Odbora, Sud je utvrdio da isti nisu u saglasnosti sa Ustavom. Sud je smatrao da nejednako tretiranje civilnih službenika u odnosu na nadležnost Odbora za nadzor nad izborom civilnih službenika, utvrđena ovim odredbama Osporenog zakona, nije u saglasnosti sa ustavnim pravom na jednakost pred zakonom.

Sud je utvrdio da su sledeće odredbe Osporenog zakona, konkretno, član 2. o delokrugu; član 3 (stav 1.2, 1.3, 1.4) o definicijama "civilni službenik", "civilni službenik višeg rukovodećeg nivoa", "civilni službenik rukovodećeg nivoa"; član 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4) o nadležnostima Odbora; član 11. stav 3 o imunitetima; član 18. o načinima odlučivanja o žalbama; član 20 (stav 5) o sprovođenju preporuka Odbora; član 21. o odlukama Odbora; član 22. o pokretanju upravnog spora; član 23. o procedurama u slučaju neizvršenja odluke Odbora; član 24. o administrativnim sankcijama; i član 25 (stavovi 2 i 3) koji se odnosi na saradnju institucija Osporenog zakona, u saglasnosti sa Ustavom.

Treće, Sud je uzimajući u obzir ograničeni imunitet koji se Osporenim zakonom garantuje članovima Odbora, ocenio da je korišćena mera proporcionalna i utvrdio da je član 11. stav 3 Osporenog zakona u saglasnosti sa pravom na pristup sudu, kao sastavnim delom prava na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovanog članom 31. Ustava i članom 6. EKLJP.

Na kraju, što se tiče uvođenja privremene mere, Sud je smatrao da razmatranje nije potrebno jer je odlučeno o meritumu slučaja.

PRESUDA

u

slučaju br. KO171/18

Podnosilac

Ombudsman

Ocena ustavnosti članova 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (stavovi 5, 6, 7 i 8), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3) Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela Institucija ombudsmana Republike Kosovo (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporeni zakon

2. Podnosilac zahteva osporava ustavnost određenih odredaba Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova (u daljem tekstu: Osporeni zakon), koji je stupio na snagu 25. avgusta 2018. godine, odnosno članova 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (podstavovi 5, 6, 7 i 8), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3).

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti gore navedenih odredaba Osporenog zakona, za koje podnosilac zahteva navodi da nisu u skladu sa članom 132. [Uloga i nadležnosti Ombudsmana] i Poglavljem VI [Vlada Republike Kosovo] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

4. Podnosilac je tražio od Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) da uvede privremenu meru, odnosno da obustavi primenu članova 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (podstavovi 5, 6, 7 i 8), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3) Osporenog zakona.

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na podstavu (1) stava 2. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] i stavu 2. člana 116. [Pravni efekat odluka] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka], 27. [Privremene mere], 29. [Tačnost podneska] i 30. [Rok] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilima 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora], 56. [Zahtev za uvođenje privremenih mera] i 67. [Podnesak u skladu sa članom 113.2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

6. Dana 2. novembra 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

7. Dana 5. novembra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Radomira Labana za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Gresa Caka-Nimani i Nexhmi Rexhepi.

8. Dana 7. novembra 2018. godine, podnosilac je obavešten o registraciji zahteva.

9. Istog dana o zahtevu su obavešteni predsednik Republike Kosovo, predsednik Skupštine Republike Kosovo, sa uputstvom da zahtev raspodeli svim poslanicima Skupštine Republike Kosovo (u daljem tekstu: Skupština), premijer Republike Kosovo, predsedavajući Komisije za javnu upravu, lokalnu samoupravu i medije Skupštine Republike Kosovo, Nezavisni nadzorni odbor civilne službe Kosova (u

daljem tekstu: Odbor), sa uputstvom da svoje komentare, ako ih imaju, dostave Sudu do 21. novembra 2018. godine.

10. Zahtev je dostavljen i Sekretarijatu Skupštine Republike Kosovo, od koga je traženo da dostavi Sudu sve relevantne dokumente u vezi sa zahtevom.

11. Dana 9. novembra 2018. godine, zahtev je dostavljen Generalnom revizoru Kosova, Centralnoj izbornoj komisiji, Centralnoj banci Kosova i Nezavisnoj komisiji za medije, sa uputstvom da svoje komentare, ako ih imaju, dostave Sudu do 21. novembra 2018. godine.

12. Dana 12. novembra 2018. godine, Sekretarijat Skupštine je dostavio Sudu dokumentaciju u vezi sa postupkom razmatranja i usvajanja Osporenog zakona u Skupštini, između ostalog: zakonodavnu inicijativu, odnosno Nacrt zakona o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova (u daljem tekstu: Nacrt zakona); mišljenje Vlade o Nacrtu zakona; transkript sa sednice o usvajanju Nacrta zakona u načelu; transkript sa sednice na kojoj je usvojen Osporeni zakon i odluku Skupštine o usvajanju Osporenog zakona.

13. Dana 20. novembra 2018. godine, Nezavisna komisija za medije je dostavila dopis, kojim je potvrdila da podržava navode koje je izneo podnosilac zahteva.

14. Dana 21. novembra 2018. godine, Odbor je dostavio svoje komentare, kojima u celosti osporava navode podnosioca zahteva, dostavljajući i dodatne dokumente.

15. Dana 29. novembra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio odgovor na komentare Odbora od 21. novembra 2018. godine.

16. Dana 28. marta 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i iznelo Sudu preporuku o prihvatljivosti zahteva.

17. Dana 25. aprila 2019. godine, Veće je glasalo o prihvatljivosti zahteva i o utvrđivanju kršenja vezano sa Osporenim zakonom.

Pregled činjenica

18. Dana 22. decembra 2001. godine, izdata je Uredba UNMIK-a br. 2001/36 o civilnoj službi Kosova kojom je osnovan Nezavisni nadzorni odbor Kosova, u okviru Ministarsva javnih službi.

19. Dana 16. avgusta 2010. godine, proglašen je u Službenom listu Zakon br.03/L-192 o nezavisnom nadzornom odboru za civilnu službu Kosova.

20. U januaru 2018. godine, Komisija za javnu upravu, lokalnu samoupravu i medije Skupštine Republike Kosovo je pokrenula postupak za usvajanje Osporenog zakona.

21. Dana 23. jula 2018. godine, Skupština Kosova je usvojila Osporeni zakon sa 58 (pedeset osam) glasova za, 1 (jednim) glasom protiv i 7 (sedam) uzdržanih glasova.

22. Dana 8. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je proglasio Osporeni zakon (Ukaz br. DL - 028-2018).

23. Dana 10. avgusta 2018. godine, Osporeni zakon je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo.

24. Članom 32. Osporenog zakona je propisano: "*Ovaj zakon stupa na snagu petnaest (15) dana od dana objavljivanja u Službenom listu Republike Kosova.*"

25. Članom 31. Osporenog zakona je propisano: *"[nakon stupanja na snagu ovog Zakona, stavlja se van snage Zakon br. 03/L-192 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova."*

Navodi podnosioca zahteva

26. Podnosilac zahteva osporava odredbe Osporenog zakona, odnosno članove 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (podstavovi 5, 6, 7 i 8), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3).

27. Podnosilac zahteva, što se tiče osporenih odredaba Osporenog zakona, iznosi navode u vezi sa: (i) *kršenjem ustavne nezavisnosti Ombudsmana; (ii) prekoračenjem uskog delokruga Odbora utvrđenog u Poglavlju VI (Vlada Republike Kosovo) Ustava;* i *(iii) imunitetom od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja u vezi sa obavljanjem funkcija Odbora.*

(i) Što se tiče navoda o kršenju ustavne nezavisnosti Ombudsmana

28. Podnosilac zahteva, pre svega, pozivajući se na član 2. [Delokrug] Osporenog zakona, navodi da "*funkcije i nadležnosti koje zakon utvrđuje Odboru u nadzoru Institucije Ombudsmana, između ostalih*

institucija“, ne predviđajući izuzetak u pogledu ovog delokruga u odnosu na nezavisne institucije ozbiljno krše “*ustavnu nezavisnost ove Institucije*“. Prema navodima podnosioca zahteva, *“...ova ustavna nezavisnost zagarantovana je članom 132. st. 2 Ustava Republike Kosovo, koji utvrđuje "Ombudsman je nezavisan u sprovođenju svoje dužnosti i ne prihvata uplitanja ili uputstva ostalih organa ili institucija, koje sprovode vlast u Republici Kosovo"”*. Ovaj svoj navod, podnosilac zahteva potkrepljuje pozivajući se i na presudu Ustavnog Suda u slučaju KO73/16.

29. Svoje navode i osporene odredbe novog Zakona o Nezavisnom nadzornom odboru, podnosilac zahteva rezimira na sledeći način: *“Ovlašćujući uputstva i direktna uplitanja u Instituciju Ombudsmana, Zakon daje Odboru pravo da:*

> • *"razmatra i donosi odluke o žalbama civilnih službenika i kandidata za zapošljavanje u civilnoj službi" (član 6. stav 1 podstav 1);*
> • *"nadzire proceduru izbora i odlučuje da li su imenovanja civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, sprovedena u skladu sa pravilima i načelima Zakona civilne službe" (član 6. stav 1 podstav 2);*
> • *"nadgleda institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe" (član 6. stav 1 podstav 3);*
> • *"da ima pristup i da kontroliše dosije i svaki dokument u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe" (član 7. stav 1 podstav 2);*
> • *"da intervjuiše svakog civilnog službenika koji može imati informacije koje su neposredno važne za izvršavanje funkcija Odbora" (član 7. stav 1 podstav 3);*
> • *"da zahteva i da preuzima od institucija svaku neophodnu informaciju za izvršavanje svojih zadataka" (član 7. stav 1 podstav 4);*
> • *"odlučuje ... stavlja van snage ili poništava upravni akt" (član 18. stav 1 podstav 2);*
> • *"odlučuje ... menja upravni akt" (član 18. stav 1 podstav 3);*
> • *"[donosi odluku] o poništavanju postupka izbora, kada utvrdi da je sprovedena u suprotnosti sa načelima i pravilima zakonodavstva civilne službe" (član 19. stav 5 podstav 2) i*
> • *"svake godine nadgleda institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike ... putem redovnog nadgledanja koje se realizuje prema godišnjem planu i putem vanrednog nadgledanja koje se realizuje u posebnim*

slučajevima koji se odnose na teška kršenja zakonodavstva civilne službe" (član 20. stav 1 i 2).

30. Podnosilac zahteva, pozivajući se na odredbe Osporenog zakona, koje se odnose na obavezu izvršenja preporuka Odbora (član 20. stav 5), posledice za odgovornu osobu institucije u slučaju da se ne izvrši odluka Odbora (član 21. stavovi 1 i 3), kao i obavezu saradnje sa Odborom (član 25. stav 2), ističe da *"ove odredbe jasno stavljaju do znanja da Ombudsman ne može da tretira odluke i druge postupke Odbora samo kao preporuke ili sugestije. Umesto toga, Zakon tvrdi da obavezuje Ombudsmana da se pridržava ovih odluka i postupaka."*

31. Podnosilac zahteva dalje, pozivajući se na odredbe Osporenog zakona koje se tiču izveštavanja Odboru u slučaju da se njegova odluka ne izvrši i u slučaju da se ne sarađuje s njim (član 23. stavovi 1 i 3) i finansijske posledice u slučaju da se ne izvrši odluka Odbora (član 24. stav 1), tvrdi da *"sve ove odredbe Zakona o Odboru imaju i cilj i efekat da obavezuje Ombudsmana da prihvati uputstva i uplitanje od strane Odbora. Na taj način, Zakon predviđa direktno kršenje člana 132, st. 2 Ustava, koji obavezuje Ombudsmana upravo da ne "prihvata uplitanja ili uputstva ostalih organa ili institucija"*. Prema podnosiocu zahteva: *"[...] uputstva i uplitanja propisana Zakonom o Odboru nisu nevažni. Naprotiv, ova uputstva i uplitanja utiču na suštinu nezavisnosti Institucije Ombudsmana ozbiljno kršeći organizacionu nezavisnost ove Institucije."*

32. Podnosilac zahteva dalje naglašava: *"Zakon o Odboru je ustavno manjkav jer Ombudsmanu nameće upravo [...] "tehnički i ujedinjeni" pristup, koji Odboru daje iste nadležnosti nasuprot svih institucija, bez pravljenja "potrebne razlike između nezavisnih institucija i drugih organa države". Štaviše, ovaj "tehnički i ujedinjeni" pristup se razlikuje na primer, od Zakona br. 03/L-149 o civilnoj službi, koji izričito propisuje da: "Prilikom sprovođenja ovog zakona poštovaće se ustavna nezavisnost nezavisnih institucija ekzekutiva" (na istom mestu, član 3. stav 7). Nijedna takva odredba koja bi mogla istaći da, tokom sprovođenja Zakona o Odboru, "poštovaće se ustavna nezavisnost nezavisnih institucija od strane Odbora", nije uključena nigde u Zakonu. Bez uključivanja ove diferencijacije, Zakon o Odboru predstavlja kršenje ustavne nezavisnosti, ne samo Ombudsmana, već svih nezavisnih institucija."*

33. Međutim, podnosilac zahteva pojašnjava: *"Odbor bi mogao i pored toga da igra savetodavnu ulogu za Ombudsmana, u vezi pitanja u okviru delokruga Odbora, kao što je npr. odvijanje konkursa za*

zapošljavanje. Međutim, na kraju krajeva, Ombudsman treba da bude taj koji odlučuje da li će sprovoditi sugestije Odbora ili ne. Drugim rečima, da bi bile u skladu sa Ustavom, ove sugestije treba da ostanu samo sugestije, a ne obavezujuća uputstva, što je način kako se predstavljaju u postojećem Zakonu. Ova razlika, između neobavezujućih sugestija i obavezujućih uputstava, važna je za ocenu ustavnosti različitih odredaba Zakona."

(ii) Što se tiče navoda podnosioca o tome da je prekoračen uski delokrug Odbora, utvrđen u Poglavlju VI (Vlada Republike Kosovo) Ustava

34. Podnosilac zahteva navodi da je delokrug Osporenog zakona, propisan u članu 2 *"[...] direktno u suprotnosti sa njegovim uskim delokrugom propisanim u Ustavu."*

35. Podnosilac zahteva posebno naglašava: *"Ustav izričito ne definiše pojam „civilna služba", niti utvrđuje zaposleni u kojim institucijama se smatraju delom ove „civilne službe". Međutim, čak i u odsustvu takve definicije, činjenica da je član 101 uključen u Poglavlje VI, jasno ukazuje na to da se, na ustavnom nivou, civilna služba smatra delom Vlade."*

36. Podnosilac zahteva nastavlja: *"ne samo u ovom slučaju, već u celoj strukturi Ustava, klasifikacija institucija prema poglavlju gde se pojavljuju predstavlja važno načelo tumačenja. Na primer, Ustav, u nijednoj od svojih odredaba, ne utvrđuje izričito da Stalni Revizor ima status nezavisne institucije (vidi Ustav, članovi 136-138). Međutim, činjenica da je član 136 ("Stalni Revizor Kosova") uključen u Poglavlje XII ("Nezavisne Agencije"), dovoljna je za potvrđivanje statusa ove institucije kao nezavisne institucije, čak i bez takve izričite definicije."*

37. Podnosilac zahteva takođe navodi: *"štaviše, uzimajući u obzir gore evidentiranu činjenicu, da Ustav obavezuje Ombudsmana da ne prihvata "uplitanja ili uputstva ostalih organa ili institucija", neophodno je da se Ustav ne tumači na takav način da se Odboru daje nadležnost za nadgledanje Institucije Ombudsmana. U suprotnom, postojala bi direktna kontradikcija između člana 101 Ustava, koji bi Odboru davao pravo na davanje uputstava i uplitanje u Instituciju ombudsmana, i člana 132, koji zabranjuje upravo jednu takvu stvar. Da bi se izbegla ova kontradikcija, neophodno je da se pojam "civilna služba" tumači na ograničen način, ne uključujući osoblje Institucije ombudsmana."*

38. S tim u vezi, podnosilac zahteva ističe da je: *"važno načelo tumačenja je da ustavni pojmovi imaju autonomno značenje koje ne zavisi od drugih nižih pravnih akata."*

39. Podnosilac zahteva završava ponovo naglašavajući da *"[...] dajući Odboru nadležnost za nadgledanje institucija izvan Vlade, Zakon dolazi u direktnu suprotnost sa Poglavljem VI Ustava Republike Kosova, koji jasno utvrđuje civilnu službu kao deo Vlade."*

(iii) Što se tiče navoda da Osporeni zakon "daje predsedniku i članovima Odbora imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja, u vezi sa obavljanjem funkcija Odbora"

40. Što se tiče ovog navoda, podnosilac zahteva ističe da *"ovaj široki imunitet nema nikakve osnove u Ustavu. Ustav jasno i detaljno izražava koji državni službenici uživaju imunitet i koliko je širok ovaj imunitet u svakom slučaju. U tom smislu, u skladu sa Ustavom, samo poslanici Skupštine (član 75), predsednik (član 89), članovi Vlade (član 98), sudije redovnih sudova (član 107), sudije Ustavnog suda (član 117) i Ombudsman (član 134) uživaju imunitet. Za razliku od njih, Nezavisnom nadzornom odboru ne daje se bilo koja vrsta imuniteta u tekstu Ustava. Iz tog razloga, na osnovu prakse ovog Suda, ne bi ni trebao uživati bilo kakvu vrstu imuniteta."*

41. Podnosilac zahteva u nastavku, pozivajući se na presudu Suda u slučaju br. KO98/11 (podnosilac zahteva: *Vlada Republike Kosovo, u odnosu na imunitet poslanika Skupštine Republike Kosovo, predsednika Republike Kosovo i članova Vlade Republike Kosovo, presuda od 20. septembra 2011. godine),* navodi: *"Imunitet se ne može dati drugim pravnim aktima, ukoliko nije propisan samim Ustavom. Ustav je jedini pravni akt koji utvrđuje koji službenici uživaju imunitet i koliko je širok ovaj imunitet. Drugim rečima, Ustav je taj koji ima prvu i poslednju reč što se tiče imuniteta državnih službenika."*

42. Sledstveno, podnosilac zahteva navodi da *"član 11. st. 3 Zakona o odboru, dajući predsedniku i članovima Odbora imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih tužbi ili razrešenja, treba da bude ništavan pošto u Ustavu ne postoji takva vrsta imuniteta."*

Zahtev za uvođenje privremene mere

43. Podnosilac zahteva traži od Suda da uvede privremenu meru, odnosno da obustavi primenu odredaba Osporenog zakona *"ili bar obustavi*

sprovođenje ovih odredaba u odnosu na Ombudsmana" do konačne odluke ovog Suda.

44. Podnosilac zahteva navodi da "*argumenti koji su izneti u ovom zahtevu pružaju osnova više od prima facie za ukidanje spornih odredbi.*"

45. Podnosilac zahteva takođe navodi da će "*u odsustvu odobrenja za uvođenje privremenih mera, funkcionisanje Institucije ombudsmana [...] biti ozbiljno ometano od kontinuiranog uplitanja Odbora u ovu instituciju."*

46. S tim u vezi, podnosilac zahteva pojašnjava da je *"do sada, Odbor poništio rezultate četiri konkursa za zapošljavanje objavljena od strane Ombudsmana. Nedostatak dovoljnog osoblja za tretiranje žalbi građana koji dolaze na vrata Institucije će rezultirati nemogućnošću postojećeg osoblja da posveti odgovarajuću pažnju ovim žalbama, uključujući i žalbe hitne prirode. Posebno u ovim hitnim slučajevima, kontinuirana uplitanja Odbora će izazvati nepopravljivu štetu građanima Republike Kosovo".* Shodno tome, podnosilac zahteva takođe smatra *"da bi se izbegla takva šteta, [...] neophodno je da ovaj Sud odmah obustavi osporene odredbe, na osnovu kojih Odbor ometa efikasan rad Ombusmana i njegovog osoblja."*

47. Kao zaključak, podnosilac zahteva navodi da *"Institucija ombudsmana često služi kao poslednja nada za žrtve kršenja ljudskih prava radi adresiranja ovih kršenja i njihovog rešavanja. Nemogućnost normalnog funkcionisanja i izvršavanja mandata Ombudsmana, kao jedine nacionalne institucije za ljudska prava neizbežno bi onemogućila zaštitu osnovnih prava i sloboda građana Republike Kosovo."*

48. Shodno tome, podnosilac zahteva smatra da je *"[...] odobrenje za uvođenje privremenih mera, kako bi se obezbedilo što brže popunjavanje osoblja Institucije, jasno od javnog interesa."*

Komentari Nezavisnog Nadzornog Odbora

49. Odbor je dostavio svoje komentare u vezi sa zahtevom i osporio u celosti navode podnosioca zahteva.

50. Kao prvo, Odbor je objasnio da se *"funkcije i nadležnosti Odbora od njegovog osnivanja Uredbom UNMIK-a pa do sada nisu promenile i fokusirane su na razmatranje žalbi civilnih službenika i podnosilaca*

zahteva za zapošljavanje u državnoj službi Kosova, nadzor sprovođenja zakona o civilnoj službi i posmatranje izbora civilnih službenika na rukovodećem nivou u centralnim i lokalnim institucijama javne uprave". Odbor je u nastavku obrazložio da je većina odredaba prethodnog zakona ista sa odredbama Osporenog zakona.

51. U svojim komentarima, Odbor je pružio komentare u vezi sa zahtevom, objašnjavajući i obrazlažući svoj stav u vezi sa (i) funkcijama i nadležnostima Odbora utvrđenim u Osporenom zakonu; prekoračenjem mandata podnosioca zahteva i nadležnosti Odbora; (ii) delokrugom Osporenog zakona; (iii) pitanjem nezavisnosti nezavisnih institucija; (iv) pitanjem imuniteta; (v) izborom, imenovanjem ili razrešenjem civilnih službenika; i (vi) sankcijama.

(i) Što se tiče pitanja funkcija i nadležnosti Odbora

52. Odbor ocenjuje da je podnosilac zahteva *"izašao van svog mandata da zaštiti osnovna prava i slobode od nezakonitih i nepravilnih radnji i propusta javnih organa, jer bi njegova tendencija [podnosioca zahteva] da minimizira ulogu Nezavisnog nadzornog odbora civilne službe Kosova, kao nezavisna ustavna institucija (vidi član 101.2 Ustava), i njegov zahtev za ukidanje funkcija Odbora propisanih zakonom, direktno uticala na javne organe da stvore prostor za zloupotrebu i povredu prava iz radnog odnosa civilnih službenika i kandidata za prijem u civilnu službu".* Stoga, prema njihovim navodima, ukidanjem ovlašćenja Odbora predviđenih Osporenim zakonom, kao što traži podnosilac zahteva, došlo bi do povrede prava civilnih službenika i kandidata za civilnu službu, s obzirom na to da *"[...] nijedan javni organ, uključujući i nezavisne ustavne institucije, ne može povrediti osnovna ljudska prava i slobode."*

(ii) Što se tiče delokruga Osporenog zakona

53. Što se tiče delokruga Osporenog zakona, Odbor navodi: *"Ombudsman nema jasnu adresu u vezi sa delokrugom civilne službe u Republici Kosovo, jer taj delokrug nije određen Zakonom o Nezavisnom nadzornom odboru, već Zakonom o civilnoj službi Kosova, stoga Odbor, prema članu 101.2 Ustava, vrši nadležnosti u civilnoj službi, dakle u okviru delokruga koji je dao civilnoj službi relevantni Zakon o civilnoj službi.*

Stoga, delokrug Zakona o odboru direktno zavisi od ograničenja pojma „civilni službenik" prema Zakonu br. 03/L-149 o Civilnoj službi Republike Kosovo".

54. Odbor u nastavku navodi da je *"[...] u članu 32. stav 2 Zakona br. 05/L-019 o Narodnom advokatu, propisano da se „nad drugim zaposlenima u Instituciji Narodnog Advokata primenjuju zakonske odredbe na snazi za civilne službenike."*

55. Shodno tome, Odbor ocenjuje: *"uzimajući u obzir i odredbe Zakona o Narodnom advokatu, utvrđuje se da Odbor ima pun mandat za obavljanje ustavnih i zakonskih funkcija za civilne službenike zaposlene u Instituciji Narodnog advokata, poštujući ustavnu nezavisnost u skladu sa članom 3 stav 7 Zakona br. 03/L-149 o Civilnoj službi Republike Kosovo, koji propisuje*: "*Prilikom sprovođenja ovog zakona poštovaće se ustavna nezavisnost nezavisnih institucija ekzekutive."*

56. S tim u vezi, Odbor se poziva i na presudu Suda u slučaju KI129/11, podnosilac zahteva: *Viktor Marku*, odnosno stav 42 ove presude, u kojem je Sud, između ostalog, obrazložio *"[...] sve odgovornosti koje proizilaze iz ove institucije [Odbora] u vezi sa pitanjima koja su u nadležnosti ove institucije proizvode pravne efekte za druge određene institucije, gde je status zaposlenih regulisan Zakonom o civilnoj službi [...]. Odluka ove institucije predstavlja konačnu upravnu odluku [...]."*

57. Prema navodima Odbora, ako *"civilna služba treba da bude shvaćena samo kao deo Vlade", onda je Ombudsman, kao podnosilac zahteva, trebalo da pokrene pitanje saglasnosti Zakona o civilnoj službi sa Ustavom, jer je tim zakonom definisan delokrug civilne službe, koji je propisao delokrug civilne službe čak i izvan izvršne vlasti, odnosno*: "*administraciju Skupštine, administraciju prezidencije, Kancelariju premijera i ministarstva, agencije ekzekutiva, nezavisne agencije i one koje sređuju opštinsku administraciju."*

(iii) Što se tiče institucionalne nezavisnosti

58. Odbor ocenjuje da se pitanje institucionalne nezavisnosti *"odnosi na ustavne i zakonske funkcije Narodnog advokata, ali se ne odnosi na ustavno i zakonsko pravo Odbora da nadgleda poštovanje Zakona o civilnoj službi u vezi sa radnim odnosom civilnih službenika ovih institucija."*

59. Odbor se takođe poziva i na svoju odluku br. 144/2017 od 5. septembra 2017. godine, u kojoj je utvrdio da "*zahtev za dobijanje ovlašćenja za raspisivanje konkursa za civilne službenike ustavnih institucija od*

strane Ministarstva javne uprave i dobijanje budžetske potvrde od Ministarstva finansija predstavlja mešanje u nezavisnost nezavisnih ustavnih institucija [...].”

60. Odbor dalje navodi da *“uslove za konkurs određuje sama nezavisna ustavna institucija, jer postavljanje uslova obrazovanja i radnog iskustva za pozicije civilnih službenika nezavisnih ustavnih institucija predstavlja mešanje u njihovu institucionalnu nezavisnost*“. Takođe, što se tiče plata civilnih službenika u nezavisnim ustavnim institucijama, Odbor takođe navodi da mu je Skupština Kosova preporučila da *“načelo ista plata za isti posao ne bi trebalo primeniti i na nezavisne institucije.“*

iv) Što se tiče funkcionalnog imuniteta

61. Što se tiče funkcionalnog imuniteta, Odbor je istakao da je prema presudi Ustavnog Suda u slučaju KI33/16, podnositeljka zahteva: *Minire Zeka*, presuda od 4. avgusta 2017. godine (u daljem tekstu: slučaj KI33/16), utvrđeno da “*[Odbor] uživa prerogativ suda [...]“*. Stoga, prema Odboru, oni uživaju prerogativ „suda“, odnosno *“sudija redovnih sudova (član 75. Ustava)“*. Pored toga, Odbor se poziva i na Zakon o Narodnom advokatu, prema kojem i zamenici i osoblje Institucije ombudsmana uživaju isti imunitet.

(v) Što se tiče izbora, imenovanja ili razrešenja civilnih službenika

62. Što se tiče navoda Ombudsmana o nadležnosti Odbora za „*izbor, imenovanje ili razrešenje civilnih službenika*“, Odbor dalje ističe da je njihova nadležnost ograničena samo na ocenu da li je postupak njihovog izbora i imenovanja sproveden u skladu sa zakonodavstvom na snazi.

63. Odbor dalje objašnjava da *“radni odnos prekida Disciplinska komisija organa za zapošljavanje, a Odbor nema nadležnost da razreši civilnog službenika iz civilne službe, nezavisnih ustavnih institucija ili iz bilo kojih drugih institucija javne uprave koje zapošljavaju civilne službenike.*“

64. Odbor precizira da bi u slučaju da se osporene odredbe Osporenog zakona ukinu, kao što je to tražio podnosilac zahteva, zakon postao nefunkcionalan, a samim tim i Odbor.

65. Odbor na kraju ističe da će „*zahtev Ombudsmana za ukidanje izvršne vlasti odlukama Nezavisnog nadzornog odbora civilne službe*

direktno uticati na zaštitu radnog odnosa civilnih službenika, što se odnosi na pravo na rad i vršenje profesije, kao što je definisano u članu 49. Ustava Republike Kosovo."

(vi) Što se tiče pitanja sankcija

66. Na kraju, kada je reč o pitanju sankcija, Odbor primećuje da su sankcije određene sa ciljem da utiču na izvršenje odluka Odbora, a prema njima, ako bi sankcije bile ukinute, zaštitio bi se samo „*neodgovorni službenik*", koji nije primenio zakon i samim tim povredio osnovna prava i slobode civilnih službenika i građana Republike Kosovo koji se prijavljuju za prijem u civilnu službu.

Odgovor podnosioca zahteva na komentare Odbora

67. Na početku, podnosilac zahteva je razjasnio da nije osporio nadležnost Odbora u odnosu na civilne službenike zaposlene u javnim organima, već da je isto kao i u slučaju KO73/16, pokrenuo pitanje nadležnosti Odbora u nezavisnim institucijama, isto kao što je postupio i u slučaju KO73/16.

68. Podnosilac zahteva dalje naglašava da *"pitanje pokrenuto u ovom slučaju predstavlja ustavno pitanje u smislu nezavisnosti Ombudsmana, koja ima direktan uticaj na osnovna prava i slobode [...], jer Ombudsman ne može vršiti svoj mandat ako je povređena njegova/njena nezavisnost."*

69. Što se tiče komentara Odbora o imunitetu podnosioca zahteva, on je istakao da imunitet Ombudsmana ima *"osnov na Ustavu, a ovaj imunitet se kasnije prenosi i na njegove zamenike i osoblje, zbog toga što se bilo koja radnja koju preduzmu zamenici Narodnog advokata i osoblje, u okviru njihovih dužnosti i odgovornosti, preduzima u ime Narodnog advokata. Prenos imuniteta na zamenike Narodnog advokata i osoblje je obrazloženo i predloženo i od Venecijanske Komisije."*

70. U vezi sa pitanjem imuniteta, podnosilac zahteva navodi da pošto prema navodima Odbora, *"Odbor "uživa prerogative jednog suda" [...], smatramo da [Odbor] vrši jedno pogrešno i iskrivljeno tumačenje. Kada se govori o članu 6 EKLJP-a, treba se naglasiti da je isti primenljiv i u administrativnim postupcima. Ustavni Sud je u toj istoj presudi (KI 33/16), odlučio da jedna odluka Odbora proizvodi pravna dejstva za strane i, zbog tog razloga, jedna takva odluka je administrativno (dodat naglasak) konačna i izvršna, ostavljajući tako da se smatra da je Odbor jedan administrativni*

organ, ali iz aspekta odlučivanja o pitanjima, unutar njegovih nadležnosti, na osnovu pravnih pravila, uživa prerogativ jednog suda. Ali, ovo ne mora da znači da Odbor obavezno treba da uživa imunitet. Štaviše, Odbor može i da ne bude jedini administrativni organ koji u okviru nadležnosti koje su pravno određene može da ima prerogativ jednog suda."

71. S tim u vezi, podnosilac zahteva zaključuje da *"[...] jedno takvo tumačenje od strane Odbora ne može da stoji i iz ustavnog aspekta, jer sam Ustav određuje da je u Republici Kosova podeljena vlast, i u tom smislu Odbor, kao administrativni organ, ne može da bude deo sudstva i ne može da uživa imunitet koji imaju sudije."*

72. Što se tiče raspisivanja konkursa za civilne službenike, za koji postupak je Odbor naveo da nezavisne institucije ne moraju dobiti odobrenje od Ministarstva za javnu upravu i Ministarstva finansija, podnosilac zahteva ocenjuje da su komentari Odbora kontradiktorni, jer ne odražavaju odluke Odbora o poništavanju postupaka zapošljavanja u Instituciji Ombudsmana. S tim u vezi, podnosilac zahteva citira odluku Odbora donetu 28. novembra 2018. godine, u kojoj je Odbor obrazložio da "*nije dobijena saglasnost za ovlašćenje raspisivanja javnog konkursa od strane Ministarstva Javne Administracije [...].*"

73. Što se tiče primera Odbora u vezi sa nadzorom od strane Nacionalne kancelarije revizije (u daljem tekstu: NKR) kod nezavisnih institucija, podnosilac zahteva naglašava dve razlike između Odbora i NKR-a. Prva razlika se sastoji u tome da NKR daje preporuke, a Odbor uputstva. Druga razlika je, prema podnosiocu zahteva, to što je Generalni revizor, za razliku od Odbora, nezavisna institucija u skladu sa Poglavljem XII Ustava.

74. Na kraju, podnosilac zahteva ocenjuje da *"osporeni zakon ne sadrži odredbe koje nose ustavni duh nezavisnosti Narodnog Advokata i u kom stepenu se šire nadležnosti Odbora prema nezavisnim institucijama, stoga smatramo da su odredbe osporenog Zakona u suprotnosti sa Ustavom."*

Komentari koje je dostavila Nezavisna komisija za medije

75. Nezavisna komisija za medije je dostavila jedan dopis u kojem je potvrdila da podržava navode koje je izneo Ombudsman po pitanju poštovanja nezavisnosti nezavisnih institucija i ujedno tražila od Ustavnog suda da na osnovu svog ustavnog i zakonskog mandata,

potvrdi ustavnu nezavisnost i važnost nezavisnih institucija utvrđenih u Poglavlju XII Ustava Republike Kosovo.

Relevantne odredbe Osporenog zakona:

"Član 2
Delokrug

U delokrug ovog zakona spada Odbor kao i sve institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike.

Član 3
Definicije

1. Pojmovi upotrebljeni u ovom zakonu imaju sledeće značenje:
[...]
1.1. Nezavisni nadzorni odbor za civilnu službu Kosova- podrazumeva nezavisnu ustavnu instituciju koja obezbeđuje usaglašenost pravila i principa koja regulišu civilnu službu;
1.2. Civilni službenik- podrazumeva civilnog službenika prema definiciji Zakona o civilnoj službi;
1.3. Civilni službenik višeg rukovodećeg nivoa – podrazumeva civilne službenike višeg rukovodećeg nivoa prema definiciji Zakona o civilnoj službi;
1.4. Civilni službenik rukovodećeg nivoa-podrazumeva civilne službenike rukovodećeg nivoa prema definiciji Zakona o civilnoj službi;
[...]

Član 4
Nezavisni nadzorni odbor civilne službe Kosova

1. Odbor je nezavisna ustavna institucija koja obezbeđuje usaglašenost pravila i načela koja regulišu civilnu službu.
[...]

Član 6
Funkcije Odbora

1. Za nadzor sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe, Odbor ima sledeće osnovne funkcije:
1.1. razmatra i donosi odluke o žalbama civilnih službenika i kandidata za zapošljavanje u civilnoj službi;
1.2. nadzire proceduru izbora i odlučuje da li su imenovanja civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg

nivoa, sprovedena u skladu sa pravilima i načelima Zakona civilne službe;
1.3. nadgleda institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe.

Član 7
Nadležnosti Odbora

1. U cilju izvršavanja funkcija, Odbor ima pravo:
[...]
1.2. da ima pristup i da kontroliše dosije i svaki dokument u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe;
1.3. da intervjuiše svakog civilnog službenika koji može imati informacije koje su neposredno važne za izvršavanje funkcija Odbora;
1.4. da zahteva i da preuzima od institucija svaku neophodnu informaciju za izvršavanje svojih zadataka;
[...]

Član 11
Mandat članova Odbora

[...]
3. Predsednik i članovi Odbora, u vezi donošenja odluka u okviru ustavnih i zakonskih funkcija Odbora, uživaju imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja.
[...]

Član 18
Načini rešavanja žalbi

1. Veće Odbora koje razmatra žalbe, odlučuje na sledeći način:
1.1. ostavlja na snagu upravni akt i odbija žalbu;
1.2. stavlja van snage ili poništava upravni akt i usvaja žalbu;
1.3. menja upravni akt delimično usvajajući žalbu;
1.4. obavezuje nadležni upravni organ da donese upravni akt, kada je nepravedno odbijeno njegovo donošenje;
1.5. okončava upravno procesiranja;
1.6. vraća na preispitivanje;
1.7. odbacuje žalbu;
1.8. oglašava nenadležnim;
1.9. obustavlja postupak.

2. Veća Odbora koja razmatraju žalbe, na osnovu stava 1 podstav 1.3 ovog člana, imaju pravo da preinače disciplinsku meru kada ustanove da je civilni službenik izvršio kršenje, međutim organ poslodavca nije mu izrekao disciplinsku meru u skladu sa izvršenim kršenjem.

Član 19
Procedura nadgledanja izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa

[...]

5. Nakon razmatranja izveštaja, Odbor donosi odluku:

5.1. o usvajanju postupka izbora, kada utvrdi da je sprovedena u skladu sa načelima i pravilima zakonodavstva civilne službe;

5.2. o poništavanju postupka izbora, kada utvrdi da je sprovedena u suprotnosti sa načelima i pravilima zakonodavstva civilne službe.

6. Odbor je obavezan da donese odluku o proceduri izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, u roku od trideset (30) dana od dana primanja kompletnog dosijea od organa poslodavca.

7. Ako se sprovođenje procedure izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa sprovodi bez obaveštavanja Odbora da prisustvuje nadgledanju, procedura se smatra nevažećom, a Odbor prema službenoj dužnosti donosi odluku o poništavanju procedure.

8. Odluka Odbora o proceduri izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, predstavlja konačnu odluku u upravnom postupku i protiv ove odluke stranke u postupku imaju pravo pokretanja upravnog spora u skladu sa odredbama Zakona o upravnom sporu.

Član 20
Nadgledanje institucija javne administracije u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe

[...]

5. Odgovarajuća institucija javne administracije obavezna je da sprovede preporuke u roku utvrđenom odlukom Odbora.

Član 21
Odluka Odbora

1. Odluka Odbora predstavlja upravnu odluku u konačnoj formi i izvršava se od službenika višeg rukovodećeg nivoa ili odgovornog lica institucije koja je donela odluku prema stranki.
2. Odluka treba da se sprovede u roku od petnaest (15) dana od dana prijema.
3. Neizvršenje odluke Odbora od strane odgovornog lica institucije, predstavlja teško kršenje radnih zadataka.

Član 22
Pokretanje upravnog spora

1. Protiv odluke Odbora, nezadovoljna stranka, koja tvrdi da je odluka Odbora nezakonita, može pokrenuti upravni spor u nadležni Sud, u roku utvrđenom odredbama Zakona o upravnom sporu.
2. Pokretanje upravnog spora ne sprečava izvršenje odluke Odbora.

Član 23
Procedura u slučaju neizvršenja odluke Odbora

1. Ako odgovorno lice institucije ne izvrši odluku Odbora u roku predviđenom u članu 21. ovog zakona, predsednik Odbora treba da u roku od petnaest (15) dana od dana kada je istekao rok za izvršenje odluke, u svim slučajevima treba pismeno da obavesti predsednika Skupštine, odgovarajuću komisiju za javnu administraciju i neposredno nadređeno odgovorno lice za izvršenje.
2. U slučajevima kada je odgovorno lice za izvršenje odluke Odbora, u okviru izvršnog ogranka, za neizvršenje odluke treba se pismeno obavestiti i predsednika Vlade Republike Kosova.
3. U slučajevima kada je odgovorno lice za izvršenje odluke Odbora predsednik opštine, za neizvršenje odluke treba pismeno obavestiti dotičnog ministra Ministarstva lokalne samouprave i predsednika Vlade Republike Kosova.
4. Obaveštenje iz st. 1 i 2 ovog člana, smatra se zahtevom za pokretanje disciplinskog postupka protiv lica odgovornog za izvršenje, postupak se sprovodi u skladu sa odredbama predviđenim zakonodavstvom na snazi.

5. Predsednik Vlade Republike Kosova ili odgovorni pretpostavljeni, obavezan je da pokrene disciplinski postupak protiv lica odgovornog za izvršenje, u roku od trideset (30) dana od dana prijema obaveštenja od predsednika Odbora.
6. U slučaju da se ne preduzmu radnje shodno stavu 5 ovog člana, predsednik Odbora pismeno obaveštava predsednika Skupštine i odgovarajuću komisiju za javnu administraciju. Predsednik Skupštine, pismeno traži od predsednika Vlade Republike Kosova ili odgovornog nadređenog institucije, preduzimanje svih mera za sprovođenje odluke Odbora i preduzimanje mera protiv odgovornog lica, u skladu sa odredbama predviđenim zakonodavstvom na snazi.
7. U roku od trideset (30) dana od dana isteka roka za izvršenje odluke Odbora, stranka može pokrenuti postupak za izvršenje u žžni Sud, shodno odredbama zakona o izvršnom postupku.

Član 24
Administrativne sankcije zbog neizvršenja odluke Odbora

1. U slučaju neizvršenja odluke Odbora, shodno članu 21. ovog člana, predsednik Odbora donosi odluku o obustavi pedeset posto (50%) mesečne plate za odgovorno lice do izvršenja odluke Odbora.
2. U skladu sa stavom 1 ovog člana, odluka se prosleđuje za izvršenje glavnom administrativnom službeniku dotičnog Ministarstva za upravljanje platnim spiskom, koji je obavezan da u roku od petnaest (15) dana od dana primanja odluke, da sprovede odluku i da pismeno obavesti Odbor o izvršenju odluke.
3. Protiv odluke o obustavi pedeset posto (50%) mesečne plate, nezadovoljna stranka ima pravo pokretanja upravnog spora u nadležnom sudu za upravna pitanja, u skladu sa odredbama Zakona o upravnom sporu.
4. Pokretanje upravnog spora ne zadržava izvršenje odluke Odbora.
5. U slučaju neizvršenja odluke predsednika Odbora o obustavi pedeset posto (50%) mesečne plate, u roku od trideset (30) dana od dana isteka roka za izvršenje, Odbor može pokrenuti postupak za izvršenje odluke u nadležni sud, u skladu sa odredbama Zakona o izvršnom postupku.

Član 25
Saradnja sa institucijama javne administracije

[...]
2. Institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike, kao i svaki javni funkcioner ili civilni službenik, koji ima nadležnosti u administriranju civilne službe ili ima informacije u ovoj oblasti, obavezan je da sarađuje sa Odborom.
3. U slučajevima kada organ poslodavca ili odgovorni službenik ne sarađuje, Odbor izveštava Skupštinu o toj ne saradnji, koja to obaveštenje dostavlja predsedniku Vlade i neposredno nadređenom odgovornom licu".

Prihvatljivost zahteva

76. Sud prvo razmatra da li zahtev ispunjava uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom, dalje predviđene Zakonom i navedene Poslovnikom.

77. Kao prvo, Sud se poziva na stav 1. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuje da *"Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način."*

78. Pored toga, Sud se poziva na podstav (1) stava 2. člana 113. Ustava, koji propisuje:

> *"2. Skupština Kosova, Predsednik Republike Kosovo, Premijer i Ombudsman su ovlašćeni za podnošenje sledećih pitanja:*
>
> > *(1) saglasnost zakona, dekreta Predsednika i Premijera i uredbi Vlade, sa Ustavom."*

79. Sud se takođe poziva i na stav 4. člana 135. [Izveštaj Ombudsmana], koji propisuje: *"Ombudsman ima pravo da pokrene pitanje pred Ustavnim sudom, koja su u saglasnosti sa odredbama ovog Ustava."*

80. S tim u vezi, Sud primećuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja pred Sudom pokreće pitanje saglasnosti Osporenog zakona na osnovu člana 113. stav 2. Ustava.

81. Sud, takođe, uzima u obzir član 30. [Rok] Zakona i pravilo 67. stav (4) Poslovnika, koji utvrđuju da se zahtev mora podneti u roku od šest (6) meseci nakon stupanja na snagu osporenog akta.

82. Sud primećuje da je Osporeni zakon stupio na snagu 25. avgusta 2018. godine, a da je podnosilac dostavio svoj zahtev Sudu dana 2. novembra 2018. godine.

83. Pored toga, Sud uzima u obzir član 29. [Tačnost podneska] Zakona, koji propisuje:

> *"1. Podnesak podnešen u skladu sa članom 113, stav 2 Ustava se pokreće od jedne četvrtine (1/4) poslanika Skupštine Republike Kosovo, Predsednika Republike Kosovo, Vlade ili Ombudsmana.*
>
> *2. Podnesak podnešen protiv spornog akta u skladu sa članom 113, stav 2 Ustava treba specifikovati, inter alia, da li se čitav sporni akt ili posebni delovi istog smatraju kao oni koji nisu u skladu sa Ustavom.*
>
> *3. Podnesak će specifikovati sva pitanja koja se tiču neustavnosti spornog akta."*

84. Sud se takođe poziva i na pravilo 67. Poslovnika, koje propisuje:

> Pravilo 67.
> Podnesak u skladu sa članom 113.2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona
>
> *(1) Podnesak podnet prema ovog pravilu mora ispuniti uslove utvrđene u članu 113. 2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona.*
> *(2) Kada se podnesak podnese u skladu sa članom 113.2 Ustava, ovlašćena strana treba, inter alia, da ukaže da li je čitav sporni akt ili posebni delovi istog i koji delovi navedenog akta smatraju kao oni koji nisu u skladu sa Ustavom.*
> *(3) Podnesak će specifikovati sva pitanja koja se tiču neustavnosti spornog akta.*
> *(4) Podnesak prema ovom pravilu mora da se podnese u roku od 6 (šest) meseci nakon stupanja na snagu spornog akta.*

85. Sud primećuje da je podnosilac zahteva naveo relevantne ustavne odredbe za koje tvrdi da su povređene, takođe naveo je i odredbe Osporenog zakona za koje smatra da su nesaglasne sa Ustavom i podneo dokaze koji potkrepljuju njegove navode.

86. U zaključku, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, da je identifikovao osporene odredbe Osporenog zakona, naveo svoje ustavne tvrdnje, podneo potkrepljujuće dokaze i podneo zahtev u propisanom roku.

87. Shodno tome, Sud proglašava da je zahtev prihvatljivza razmatranje merituma zahteva.

Ocena merituma zahteva

88. Sud ponovo podseća da podnosilac zahteva osporava ustavnost određenih odredaba Osporenog zakona, odnosno članove 2, 3 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 4 (stav 1), 6, 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 11 (stav 3), 18, 19 (stavovi 5, 6 i 7), 20 (stav 5), 21, 22, 23, 24 i 25 (stavovi 2 i 3), tvrdeći da nisu u saglasnosti sa članom 132. [Uloga i nadležnosti Ombudsmana] i Poglavljem VI [Vlada Republike Kosovo] Ustava Republike Kosovo.

89. S tim u vezi, on navodi da osporene odredbe:

(i) "Daju Odboru nadležnost da nadgleda ne samo institucije Vlade, već i druge institucije, prekoračujući uski delokrug Odbora utvrđen u Poglavlju VI (Vlada Republike Kosovo) Ustava;

(ii) Daju Odboru nadležnosti za davanje uputstava i za uplitanje u Instituciju Ombudsmana, predstavljajući kršenje ustavne nezavisnosti Ombudsmana, i

(iii) Odredbe Osporenog zakona dodeljuju imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih tužbi ili razrešenja, u vezi sa obavljanjem funkcija Odbora."

(i) Što se tiče navoda o prekoračenju uskog delokruga Odbora utvrđenog u Poglavlju VI (Vlada Republike Kosovo) Ustava

90. Sud podseća da podnosilac zahteva navodi da Ustav ne definiše izričito pojam „civilna služba", niti utvrđuje institucije čiji se zaposleni smatraju delom ove civilne službe. Pored toga, podnosilac zahteva tvrdi da činjenica da je član 101. sadržan u Poglavlju VI [Vlada Republike Kosovo], jasno pokazuje da se na ustavnom nivou civilnom službom smatraju sami službenici Vlade.

91. Shodno tome, Sud primećuje da podnosilac zahteva navodi da delokrug Osporenog zakona, propisan u članu 2. navedenog zakona, krši član 101. [Civilna služba] Ustava.

92. S tim u vezi, Sud se ponovo poziva na član 2. Osporenog zakona, koji propisuje:

> *"U delokrug ovog zakona spada Odbor kao i sve institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike."*

93. Sud se takođe poziva i na odredbe člana 101. [Civilna Služba] Ustava, koje propisuju:

> *1. Sastav civilne službe će odražavati raznolikost stanovnika Kosova, uzimajući u obzir međunarodno priznato načelo polne jednakosti.*
>
> *2. Nezavisni savet za nadzor civilne službe će obezbediti poštovanje uredbi i načela koja regulišu civilnu službu, koja odražava raznolikost stanovništva Republike Kosovo.*

94. Pre svega, Sud želi da razjasni da tumačenje ustavnih normi ne treba shvatiti kao kreiranje nove norme, već kao pravilno čitanje i tumačenje postojećih normi kada one stvaraju nejasnoće u pogledu njihovog sadržaja i svrhe.

95. Sud podseća da se član 101. [Civilna Služba] Ustava, sa kojim je, prema navodima podnosioca, u suprotnosti član 2. Osporenog zakona, navodi na kraju Poglavlja VI Ustava.

96. U tom smislu, Sud primećuje da Poglavlje VI reguliše sledeća pitanja: 1) sastav, nadležnosti, izbor, odgovornosti, imunitet članova Vlade, postupke i podnošenje nepoverenja Vlade, 2) nadležnosti premijera, 3) osnivanje, broj ministarstva i predstavljanje zajednica unutar njih. Na kraju ovog poglavlja, zakonodavac, odredbama člana 101. Ustava pominje pojam „civilna služba". Ovaj član Ustava u stavu 1 definiše: 1) sastav (raznolikost) civilne službe na nivou Republike Kosovo, i 2) osnivanje nezavisne institucije koja nadgleda poštovanje normi i principa civilne službe. Ove dve odredbe su u smislu člana 101. Ustava, međusobno zavisne, ali nisu međusobno zavisne i sa ostalim članovima Poglavlja VI Ustava.

97. Čitanjem ovog člana u kontekstu, odnosno po sadržaju i svrsi, dolazimo do zaključka da se radi o ustavnoj normi koja zahteva da materija (civilna služba) bude konkretnije uređena posebnim aktima.

98. U tom smislu, pravo na donošenje posebnog zakona o uređenju civilne službe u Republici Kosovo proističe iz stava 1. člana 101. Ustava, dok pravo na donošenje posebnog zakona o Odboru proističe iz stava 2. člana 101. Ustava.

99. Na osnovu napred navedenog, stav 2. člana 101. je usko povezan i predstavlja derivat stava 1., koji izričito propisuje da će se primena pravnih normi koje uređuju civilnu službu nadgledati od strane „nezavisnog nadzornog odbora". Stoga, u vezi sa tim, Sud primećuje da je delokrug Odbora ograničen i usko povezan sa osnovnim zakonom, odnosno sa posebnim zakonom koji uređuje civilnu službu.

100. U tom smislu, Sud se poziva na relevantne odredbe Zakona o civilnoj službi, koje propisuju sledeće:

Član 1
Svrha i delokrug

1. Ovim zakonom uređuje se status civilnih službenika, njihov radni odnos u institucijama centralne administracije i opštine.
2. Svrha ovog zakona u institucijama centralne administracije i opštinama obuhvata: administraciju skupštine, administraciju prezidencije, Kancelariju premijera i ministarstva, agencije ekzekutiva, nezavisne agencije i one koje sređuju opštinsku administraciju.
[...]
4. Institucije centralne administracije, koja se sređuju posebnim zakonom,koje se pokore sa odredbama ovog zakona, osim u slučaju kada posebni zakon sadrži drugačije odredbe od istog.

Član 2
Definicije

1. Izrazi upotrebljeni u ovom zakonu imaju sledeće značenje:
1.1. civilna služba – celokupno telo zaposlenog administrativnog osoblja u državnim i javnim institucijama, predviđenim ovim zakonom, koji sprovode politike i garantuju poštovanje dotičnih pravila i procedura.
[...]

Član 3
Civilna služba Republike Kosovo

[...]

7. Prilikom sprovođenja ovog zakona poštovaće se ustavna nezavisnost nezavisnih institucija ekzekutive.
[...]

101. Na osnovu gore navedenih odredaba, svrha ovog zakona je regulisanje statusa i radnog odnosa zaposlenih u institucijama centralne i lokalne uprave. Dalje, zakonodavac u stavu 2 člana 1. propisuje da centralna administracija obuhvata administraciju Skupštine, administraciju Predsedništva, Kancelariju premijera i ministarstva, izvršne agencije, nezavisne agencije, regulatorne agencije, kao i opštinsku administraciju.

102. Međutim, zakonodavac je stavom 4 člana 1. propisao i ograničenja za delokrug i primenu odredaba ZCS-a, utvrđujući da će institucije centralne administracije biti predmet odredaba Zakona o civilnoj službi, osim ako posebni zakon ne sadrži drugačije odredbe od Zakona o civilnoj službi. Pored toga, kao što je i prethodno razrađeno, zakonodavac je prilikom izrade zakona uzeo u obzir i ustavnu nezavisnost nezavisnih institucija, pa je članom 3. stav 7. Zakona o civilnoj službi propisao da tokom primene ovog zakona treba da se poštuje ustavna nezavisnost nezavisnih institucija od izvršne vlasti.

103. Sud takođe primećuje da zakonodavac u članu 2. [Definicije] Zakona o civilnoj službi pojašnjava i definicije (izraze) korišćene u zakonu. Tako se prema ovom članu, izraz „civilna služba“ odnosi na zaposlene u centralnoj i opštinskoj administraciji, a ne samo na civilne službenike administracije Vlade, odnosno ministarstava, kao što to navodi podnosilac zahteva.

104. Stoga, uzimajući u obzir gore navedena razmatranja, Sud smatra da izraz „civilna služba“ prema čitanju i tumačenju člana 101. Ustava mora biti shvaćen u njegovom kontekstu i cilju koji je imao izrađivač. Ovaj cilj je iskazan u članu 1. Zakona o civilnoj službi, zajedno sa ograničenjima delokruga koja su predviđena stavom 4 člana 1 ZCS-a, utvrđujući da će institucije centralne administracije biti predmet odredaba Zakona o civilnoj službi, osim ako posebni zakon ne sadrži drugačije odredbe od Zakona o civilnoj službi, čime se otklanja mogućnost pogrešnog tumačenja ili tehničke interpretacije navedene norme.

105. Iz tih razloga, Sud zaključuje da član 2. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu člana 101. [Civilna služba] Ustava. Shodno tome, Sud smatra da je član 2. Osporenog zakona u saglasnosti sa članom 101. [Civilna služba], stavom 1. i 2. Ustava.

(ii) Što se tiče navoda o kršenju ustavne nezavisnosti Ombudsmana i drugih nezavisnih ustavnih institucija

106. Što se tiče nezavisnih ustavnih institucija, Sud se poziva na nezavisne institucije koje su izričito nabrojane u Poglavlju XII [Nezavisne Agencije], konkretno na članove 132-135. [Uloga i nadležnosti Ombudsmana], 136-138. [Stalni Revizor Kosova], 139. [Centralna izborna Komisija], 140. [Centralna Banka Kosova] i 141. [Nezavisna komisija za medije], a u vezi sa Ustavnim Sudom kao što je propisano u Poglavlju VIII [Ustavni sud] Ustava.

107. Sud podseća da što se tiče ustavne nezavisnosti Ombudsmana i drugih nezavisnih institucija, podnosilac zahteva u suštini tvrdi da:

> *a)* Osporeni zakon, dodeljujući nadležnosti Odboru da, između ostalog, nadgleda izbor i imenovanje osoblja nezavisnih ustavnih institucija kako bi odlučio o žalbama u vezi sa povredama zakona o civilnoj službi, odnosno donošenjem obavezujućih odluka i preporuka za primenu zakona o civilnoj službi za Ombudsmana; i
>
> *b)* primenjujući na isti/ujednačen način odredbe Zakona prema osoblju podnosioca zahteva i drugih nezavisnih institucija, s jedne strane, i drugim institucijama koje zapošljavaju civilne službenike, s druge strane, zadire u organizacionu nezavisnost podnosioca zahteva u suprotnosti sa članom 132. stav 2 Ustava i nezavisnost ostalih nezavisnih ustavnih institucija.

108. Shodno tome, podnosilac zahteva osporava nadležnosti Odbora predviđene Osporenim zakonom da nadgleda primenu zakona o civilnoj službi i donosi obavezujuće odluke u vezi sa primenom zakona o civilnoj službi u odnosu na nezavisne ustavne institucije ne uzimajući u obzir njihove interne propise donete na osnovu Ustava i posebnih zakona. Podnosilac tvrdi da se zakoni o civilnoj službi ne mogu primenjivati na nezavisne ustavne institucije, a posebno na Ombudsmana, na isti način kao na civilne službenike drugih institucija, jer to krši nezavisnost nezavisnih ustavnih institucija zagarantovanu Ustavom i posebnim zakonima.

109. U vezi sa gore navedenim, Sud prvo primećuje da je Odbor, prema Osporenom zakonu, organ osnovan članom 101. stav 2. Ustava, i na specifičan način je nadležan da obezbedi "*poštovanje uredbi i načela koja regulišu civilnu službu [...]*".

110. Što se tiče pravnog statusa Odbora, Sud podseća na svoju sudsku praksu, u kojoj je utvrdio da je Odbor nezavisna institucija osnovana zakonom u skladu sa Ustavom, odnosno članom 101.2 Ustava. Prema tome, sve obaveze koje proističu iz ove institucije u vezi sa pitanjima koja su u nadležnosti ove institucije proizvode pravno dejstvo za druge relevantne institucije, u kojima je status zaposlenih regulisan Zakonom o civilnoj službi Republike Kosovo. Odluka ove institucije predstavlja konačnu upravnu odluku koja, kao takva, treba da bude izvršena od strane nadležnog suda na osnovu predloga za izvršenje od strane poverioca u smislu ostvarivanja prava stečenog u upravnom postupku (vidi slučajeve Ustavnog suda KI33/16, *podnosilac zahteva: Minire Zeka*, presuda od 6. jula 2017. godine, st. 56; KI50/12, *podnosilac zahteva: Agush Lolluni*, presuda od 9. jula 2012. godine, st. 36, i KI129/11, *podnosilac zahteva: Viktor Marku*, presuda od 11. jula 2012. godine, st. 42).

111. Sud primećuje da je u Osporenom zakonu, pored nadležnosti Odbora da prima žalbe od nezadovoljnih strana primenom Zakona o civilnoj službi od strane državnih organa, detaljno navedena i nadležnost za nadzor prilikom izbora službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa.Ovaj Zakon ne pravi razliku između osoblja nezavisnih ustavnih institucija utvrđenih u Poglavlju VIII i XII Ustava i ostalih institucija državne uprave.

112. Sud takođe primećuje da je u članu 19. Osporenog zakona pridodat nadzor nad izborom civilnih službenika za više rukovodeće položaje, dok je ukinuti Zakon propisivao ili regulisao da će 1 (jedan) član Odbora „*učestvovati kao posmatrač*“ u postupku izbora ili unapređenja kandidata za položaj rukovodećeg nivoa.

113. Sud primećuje da se u Osporenom zakonu, odnosno u članu 19. stavovima 5, 6, 7 i 8, za razliku od ukinutog Zakona, utvrđuje da nakon završetka postupka nadzora i podnošenja izveštaja od strane člana Odbora koji je nadgledao postupak izbora, Odbor donosi odluku, koja se, u skladu sa stavom 8 ovog člana, smatra „*konačnom odlukom u upravnom postupku i protiv te odluke strane imaju pravo da pokrenu upravni spor*“. Dok je u ranijem (ukinutom) Zakonu, u vezi sa postupkom izbora civilnih službenika na rukovodeće položaje nakon podnošenja izveštaja od strane člana Odbora u svojstvu posmatrača, imao nadležnost da donosi samo preporuku ako „*odluke Komisija za imenovanje nisu u skladu sa pravilima i načelima utvrđenim u Zakonu o civilnoj službi Republike Kosovo*.“

114. Na osnovu napred navedenog, Sud ističe da je Odbor, u vezi sa postupkom izbora službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg

nivoa, nadležan da istovremeno nadgleda postupak izbora i na kraju donese odluku koja je konačna i obavezujuća u vezi sa pravilnošću postupka izbora, bez obzira na to da li postoji spor i dali je podneta žalba ili ne u vezi s tim postupkom.

115. Naime, Sud primećuje da Odbor smatra da uzimajući u obzir Osporeni zakon i odredbe Zakona o Narodnom advokatu, Odbor ima pun mandat da vrši ustavne i zakonske funkcije u odnosu na civilne službenike zaposlene u Instituciji ombudsmana, odnosno da nadgleda poštovanje zakonodavstva o civilnoj službi u vezi sa radnim odnosom civilnih službenika Ombudsmana i da to ne utiče na vršenje ustavnih i zakonskih nadležnosti Ombudsmana. Dakle, po mišljenju Odbora, članovi osoblja Ombudsmana su civilni službenici i norme o civilnoj službi se takođe primenjuju i u odnosu na njih, isto kao i u odnosu na ostale institucije državne uprave.

116. Sud primećuje da Osporeni zakon ne predviđa izuzetak u delokrugu Odbora u pogledu vršenja njegovih gore navedenih nadležnosti u odnosu na nezavisne ustavne institucije, a ni u primeni pravila zakonodavstva o civilnoj službi u odnosu na nezavisne ustavne institucije. Shodno tome, Osporeni zakon ne predviđa da će se tokom vršenja njegovih nadležnosti uzimati u obzir posebni zakoni nezavisnih institucija i njihova interna pravila.

Opšta načela koja se odnose na nezavisnost nezavisnih ustavnih institucija utvrđenih u Poglavlju VIII i XII Ustava

117. Sud primećuje da podnosilac zahteva osporava Osporeni zakon i u odnosu na druge nezavisne institucije, uključujući između ostalog i Ustavni sud i nezavisne institucije sadržane u Poglavlju XII Ustava. Sud primećuje da u vezi sa ovim pitanjem, podnosilac zahteva pominje samo svoju nezavisnost zagarantovanu članom 132. Ustava. Međutim, Sud ponavlja da je na njemu samom da okarakteriše činjenice slučaja *vis-à-vis* ustavnih normi i da ga ne obavezuje karakterizacija koju je dao podnosilac zahteva (vidi, među ostalim izvorima, *Guerra i drugi protiv Italije*, ESLJP, presuda od 19. februara 1998. godine, stav 44).

118. Sud takođe podseća da je u slučaju KO73/16, podnosilac zahteva: *Ombudsman,* ocena ustavnosti Administrativnog cirkulara br. 01/2016 donetog 21. januara 2016. godine od strane Ministarstva javne administracije Republike Kosovo, presuda od 16. novembra 2016. godine (u daljem tekstu: presuda KO73/16), predmet razmatranja bila upravo nezavisnost nezavisnih ustavnih institucija, a naročito nezavisnost podnosioca zahteva i Suda.

119. U gore navedenoj presudi, Sud je istakao *"da se Ustav zasniva na doktrini podele vlasti. Republika Kosovo je prema svom Ustavu definisana kao demokratska republika koja se zasniva na načelu podele vlasti i kontrole balansa među njima. Podela vlasti je jedna od osnova koje garantuju funkcionisanje demokratske države. Pored tri grane vlasti, zakonodavne, izvršne i redovnog sudstva, Ustav garantuje specijalni status Kancelariji Ombudsmana i drugim nezavisnim institucijama nabrojanim u Poglavlju XII Ustava. Ustav garantuje i specijalni status Ustavnom sudu kao konačnom garantu i tumaču Ustava. Podnosilac zahteva i Ustavni sud nisu deo zakonodavnog, izvršnog ili redovnog sudstva. Isto važi i za druge nezavisne institucije nabrojane u Poglavlju XII Ustava"* (vidi, *mutatis mutandis*, presudu KO73/16, st. 63, 64, 65, vidi, takođe, presudu u slučaju KO98/11 od 20. septembra 2011. godine, podnosilac zahteva: *Vlada Republike Kosovo,* u odnosu na imunitet poslanika Skupštine Republike Kosovo, predsednika Republike Kosovo i članova Vlade Republike Kosovo, st. 44).

120. S tim u vezi, Sud ponovo podseća na član 132.2 Ustava, koji propisuje: "*Ombudsman je nezavisan u sprovođenju svoje dužnosti i ne prihvata uplitanja ili uputstva ostalih organa ili institucija, koje sprovode vlast u Republici Kosovo",* kao i na član 133. [Kancelarija Ombudsmana], koji propisuje: *"Ombudsman ima svoju kancelariju i poseban budžet, koji predlaže i kojim sam upravlja, na osnovu zakona."*

121. Sud se poziva i na Zakon br. 05/L-019 o Narodnom advokatu, odnosno na član 3. [Osnovna načela delatnosti Narodnog advokata], stav 2, koji propisuje: *"Institucija Narodnog advokata uživa organizacionu, administrativnu i finansijsku nezavisnost za ostvarenje zadataka utvrđene Ustavom Republike Kosova i zakonom",* kao i na član 32. [Osoblje], stav 2, koji propisuje: *"Prema zaposlenima u INA, sprovode se odredbe Zakona o civilnoj službi, u toj meri da se ne zadire ustavna nezavisnost institucije."*

122. Sud takođe podseća da prema članu 37. [Pravilnici Institucije] Zakona o Narodnom advokatu *"Narodni Advokat donosi Pravilnik o radu, Pravilnik za unutrašnju organizaciju i sistematizaciju radnih mesta, postupke donošenja odluka i ostalih organizacionih pitanja, u skladu sa zakonom."*

123. Sud je u presudi KO73/16 naveo sledeće: *"Kancelarija Ombudsmana je nezavisna institucija koja je stvorena da obezbedi odgovornost javnih organa vis-á-vis prava i sloboda pojedinaca. U ispunjavanju ove uloge, institucija nezavisno vrši svoj mandat bez prihvatanja*

instrukcija ili uplitanja od strane bilo kog drugog državnog organa. Pored toga, Ustav postavlja obavezu organima države preko zakona i drugih sredstava da bi se osigurala nezavisnost, nepristrasnost, dostojanstvo i efikasnost Kancelarije Ombudsmana i drugih nezavisnih institucija" (vidi presudu KO73/16, st. 68 i 69).

124. Pored toga, Sud je naglasio da su sve institucije obavezne po Ustavu da poštuju nezavisnost Kancelarije ombudsmana. Isto tako, Sud je naglasio da je Ombudsman dužan da osigura svoju nezavisnost izdavanjem propisa, naloga i drugih pravnih akata na takav način da oni ne ograničavaju njegovu funkcionalnu, organizacionu i finansijsku nezavisnost (vidi, *mutatis mutandis*, presudu KO73/16, st. 69).

125. Sud se u gore navedenoj presudi u vezi sa Ustavnim sudom pozvao na stav 2. člana 112. Ustava [Osnovna načela], u kome je propisano: *"Ustavni sud je potpuno nezavistan u obavljanju svojih dužnosti",* kao i na član 115. [Organizacija Ustavnog suda] u kome je propisano: *"Ustavni sud će odrediti svoju unutrašnju organizaciju, uredbu o radu, procese donošenja odluka i ostalih organizacionih pitanja, u saglasnosti sa zakonom" (*vidi presudu KO73/16).

126. Pored toga, Zakon o Ustavnom sudu u članu 14. [Budžet] propisuje da *"bez obzira na odredbe ostalih zakona, Ustavni sud priprema predlog o svom godišnjem budžetu i isti podnosi Skupštini Republike Kosova na usvajanje. […] Budžet koji je predložio Ustavni sud se u potpunosti uključuje u Konsolidovani budžet Kosova, koji se podnosi skupštini na usvajanje."* Ovaj član takođe navodi da *"Ustavni sud nezavisno upravlja svojim budžetom i odgovoran je za efikasno trošenje istog, i isti je podložan unutrašnjoj i spoljnoj reviziji koju sprovodi Generalni revizor Kosova (*vidi presudu KO73/16, stav 90).

127. Takođe, član 12. stav 5. Zakona o Ustavnom sudu propisuje da se u odnosu na zaposlene u Sekretarijatu primenjuju zakonske odredbe o civilnim službenicima. Pored toga, pravilo 20. [Osoblje Sekretarijata], stav (4) Poslovnika o radu Suda takođe propisuje: *"zakonske odredbe predviđene za civilne službenike, kao što je propisano članom 12. Zakona biće primenljive za ustavno administrativno osoblje ukoliko takve zakonske odredbe ne utiču na nezavisnost Suda, kao što je garantovano u članu 112. stavu 2. Ustava i u članu 2. Zakona."*

128. Slično kao za podnosioca zahteva, Sud je što se tiče Ustavnog suda, u svojoj presudi KO73/16 utvrdio da se mandat za donošenje svog poslovnika o radu nalazi u isključivoj nadležnosti Suda, obrazlažući i svrhu ovog utvrđenja na sledeći način: *"očigledno je da su autori Ustava ciljali da obezbede nezavisnost i efikasnost Ustavnom sudu,*

omogućavajući mu da sam stvori svoj Poslovnik o radu i na taj način spreči uplitanje u vršenje dodeljenih odgovornosti. Ovo, takođe, govori i potvrđuje da Sud ima poseban položaj i nadležnost u skladu sa Ustavom i unutar sistema državnih institucija. Shodno tome, nezavisnost Suda zahteva da se rukovodi određenim pravilima, štaviše, ustavnim vrednostima i obavezuje Vladu i njene grane da ih poštuju" (vidi presudu KO73/16, st. 79 i 80).

129. Sud je takođe naglasio da on mora biti u mogućnosti da odlučuje o svojoj unutrašnjoj organizaciji i postigne efikasno funkcionisanje. Na Skupštini je da odredi i odobri budžet institucija Republike Kosovo, ali u skladu sa Ustavom. Ustav obavezuje zakonodavca i izvršnu vlast da ne ugrožava nezavisnost Suda (vidi, na primer, *Odluku o dopustivosti i meritumu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine* u predmetu br. U 6/06 od 29. marta 2008. godine).

130. Ovaj poseban status podnosioca zahteva i nezavisnih ustavnih institucija utvrđenih u Poglavlju VIII i XII Ustava, odražava se i u Zakonu br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, odnosno u stavu 4. člana 1. [Svrha i delokrug] koji propisuje: *"Institucije centralne administracije, koja se sređuju posebnim zakonom, koje se pokore sa odredbama ovog zakona [Zakona o civilnoj službi], osim u slučaju kada posebni zakon sadrži drugačije odredbe od istog",* kao i u članu 3. [Civilna služba Republike Kosovo] u kojem se propisuje: *"prilikom sprovođenja ovog zakona poštovaće se ustavna nezavisnost nezavisnih institucija ekzekutive."*

131. Sud takođe primećuje da je u svojoj presudi KO73/16, u kojoj je ocenio Cirkular Vlade o klasifikaciji radnih mesta u civilnoj službi, naveo: *"Sprovođenje zakona i državne politike jedna je od ustavnih obaveza Vlade. Međutim, Vlada treba da uzme u obzir poseban status Ombudsmana, Suda i drugih nezavisnih institucija u skladu sa ustavnom garancijom njihove nezavisnosti, kao sto je već navedeno. Shodno tome, priprema, sadržaj i primenljivost bilo koje norme u vezi sa njihovim funkcionisanjem i unutrašnji opisi posla i plata treba adekvatno i na odgovarajući način da se stvore i utvrde. Nije dovoljno da Vlada, primenjujući identične kriterijume koji se primenjuju za vladine agencije, primeni na isti način i za nezavisne institucije definisane u Ustavu"* (vidi, *mutatis mutandis*, presudu KO73/16, st. 69).

132. Sud se u slučaju KO73/16, po pitanju nezavisnosti nezavisnih institucija, pozvao i na odluku (V-19-07) Ustavnog suda Albanije koji je obrazložio:

*"Pojam nezavisnosti nema i ne može da ima isti sadržaj ili smisao u odnosu na sve ustavne organe i institucije. On varira u zavisnosti od prirode organa, njegovih ustavnih dužnosti i funkcija. Međutim, generalno govoreći, mora se naglasiti da njihova nezavisnost garantovana Ustavom i odgovarajućim organskim zakonima ima za komponentu ili urođen element organizacionu, funkcionalnu i finansijsku nezavisnost. Pored pitanja izbora, imenovanja ili razrešenja rukovodilaca i drugih visokih zvaničnika organa i ustavnih institucija, između ostalog, organizaciona nezavisnost važi i u pogledu njihovog prava da sami izrađuju i određuju, u skladu sa određenim kriterijumima, strukturu i organe, uključujući i pravo da imenuju direktore i savetnike, broj i sastav funkcionera pomoćnih kabineta, imenuju zvaničnike na nižim pozicijama, zapošljavaju osoblje na različitim nivoima, itd. Funkcionalna nezavisnost organa i ustavnih institucija je usko povezana sa sadržajem aktivnosti koje oni obavljaju, koja se direktno reguliše i ima svoje temelje u odgovarajućim ustavnim odredbama [...]. Nijedan drugi organ ili institucija, deo jedne od tradicionalne vlasti, ne može da se meša u razmatranju i rešavanju pitanja koje će prema slučaju činiti centralni predmet aktivnosti drugih ustavnih organa i institucija [...]. S druge strane, ustavne odredbe i odgovarajući organski zakoni očigledno utvrđuju da upravljanje ovim budžetom u skladu sa zakonom treba prepustiti ovim samim organima. Naravno, oni znaju bolje od svih ostalih da procene svoje zahteve i probleme, potrebe za investicijama, ciljeve koje žele da postignu, itd." (*vidi odluku (V-19-07) Ustavnog suda Albanije u slučaju br. 43/13, od 3. maja 2007. godine).

133. Otuda, po pitanju statusa osoblja nezavisnih ustavnih institucija, a posebno podnosioca zahteva i Ustavnog suda, kao što je to određeno Ustavom i posebnim zakonima, Sud primećuje:

a) da se odredbe relevantnog zakonodavstva, uključujući i zakonodavstvo o civilnoj službi, ne odnose konkretno na osoblje nezavisnih ustavnih institucija kao civilne službenike, već predviđaju da se za njih primenjuje zakonodavstvo o civilnoj službi;

b) da se zakonodavstvo o civilnoj službi, uključujući i Osporeni zakon, primenjuje na osoblje tih nezavisnih ustavnih institucija samo u onoj meri u kojoj ne narušava njihovu nezavisnost;

c) da Ustav i posebni zakoni ovlašćuju i obavezuju nezavisne institucije, a posebno podnosioca zahteva i Sud, da donose propise, naloge i druge pravne akte kako bi regulisali specifičnosti vezane za radni odnos njihovog osoblja, koje se razlikuju od opštih normi propisanih drugim zakonima, uključujući i Osporeni zakon, na takav način da osiguraju njihovu funkcionalnu i organizacionu nezavisnost, ali samo u meri koja je potrebna da se osigura njihova nezavisnost koja je propisana Ustavom i posebnim zakonima.

d) da poslovnike i druge pravne akte nezavisnih ustavnih institucija koji regulišu specifičnosti u vezi sa radnim odnosom osoblja nezavisnih institucija koje proističu iz Ustava i posebnih zakona moraju poštovati sve institucije, uključujući izvršne i druge institucije, kao što je Odbor, i imaju prioritet u odnosu na druge zakone.

134. S druge strane, Sud je istakao da nezavisne institucije, uključujući i podnosioca zahteva, ne mogu da postupaju u vakuumu u odnosu na zakonski okvir. Sud smatra da nezavisnost podnosioca zahteva i Suda, takođe podleže i određenim ograničenjima i kontroli. Oni su sadržani u članu 14.3 Zakona o Ustavnom sudu, koji propisuje: "*Ustavni sud nezavisno upravlja svojim budžetom i odgovoran je za efikasno trošenje istog, i isti je podložan unutrašnjoj i spoljnoj reviziji koju sprovodi Generalni revizor Kosova".* Slično tome, član 35.4 Zakona o Narodnom advokatu predviđa: *"Institucija Narodnog advokata menadžira na nezavisan način svoj budžet i podleže unutrašnjem i spoljašnjem auditiranju, kao i auditiranju od Generalnog revizora Republike Kosovo"* (vidi presudu KO73/16, st. 90).

135. Pored toga, Sud je istakao da je u skladu sa članom 137. Ustava [Nadležnosti stalnog revizora Kosova], stalni revizor Republike Kosovo jedini organ uspostavljen Ustavom koji može da vrši reviziju ekonomske aktivnosti podnosioca zahteva i Suda, kao i svih drugih javnih institucija u Republici Kosovo (vidi presudu KO73/16, stav 91).

136. Sud, pored toga, podseća da prema članu 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava, "*svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način.*"

137. Otuda, ni nezavisne ustavne institucije ne mogu biti oslobođene od obaveze da u pravilnicima i drugim pravnim aktima, radi regulisanja specifičnosti u vezi sa radnim odnosom svojih zaposlenih, osiguraju da

se nikom ne povredi pravo da koristi pravna sredstva protiv njihovih upravnih odluka, kao što je zagarantovano članom 32. Ustava.

Ocena ustavnosti odredaba Osporenog zakona u vezi sa nezavisnih ustavnih institucijama i ostalih Javnih institucija

138. Sud najpre primećuje da Osporeni zakon ne predviđa izuzetak u delokrugu Odbora u članu 2. [Delokrug] ili u bilo kojoj drugoj njegovoj odredbi u odnosu na nezavisne ustavne institucije sadržane u Poglavlju VIII i XII Ustava, kao što to čine Ustav, posebni zakoni i Zakon o civilnoj službi.

139. Međutim sud je ocenio Ustavnost člana 2 Osporenog zakona, gde je pojasnio da izraz „civilna služba“ prema čitanju i tumačenju člana 101. Ustava mora biti shvaćen u njegovom kontekstu i cilju koji je imao zakonodavac, a koji je iskazan u članu 1. Zakona o civilnoj službi, zajedno sa ograničenjima delokruga koja su predviđena stavom 4 člana 1 ZCS-a, utvrđujući da će institucije centralne administracije biti predmet odredaba Zakona o civilnoj službi, osim ako posebni zakon ne sadrži drugačije odredbe od Zakona o civilnoj službi, čime se otklanja mogućnost pogrešnog tumačenja ili tehničke interpretacije navedene norme.

140. Dalje, Odbor, u skladu sa članom 4. Osporenog zakona, i onako kako ga je protumačio i sam Odbor u svom odgovoru upućenom Sudu, obavlja svoje funkcije oslanjajući se isključivo na primenu zakonodavstva o civilnoj službi, a ne i na interne propise nezavisnih ustavnih institucija, donete na osnovu Ustava i posebnih zakona, i službenike u nezavisnim institucijama automatski smatra civilnim službenicima.

141. Sud podseća da nadležnosti Odbora, između ostalog, uključuju:
- razmatranje i donošenje obavezujućih i konačnih odluka o žalbama civilnih službenika (član 6 (1.1), član 18.);
- nadzor nad procedurom izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, bez žalbe od strane zainteresovanih strana (član 6 (1.2), član 19.), donoseći obavezujuću odluku u vezi sa njima; i
- redovni godišnji i vanredni nadzor institucija javne uprave koje zapošljavaju civilne službenike (član 6 (1.3) i član 20.) i iznošenje obavezujućih preporuka u vezi sa njima.

142. Sud, štaviše, primećuje da Odbor, u skladu sa članom 24. Osporenog zakona, ima pravo da nametne i sankcije za neizvršenje odluka i preporuka Odbora i da u skladu sa članovima 7. i 25. Osporenog

zakona, zahteva od svih institucija saradnju sa Odborom, pristup svakom dosijeu i dokumentu koji se odnosi na sprovođenje propisa i načela građanskog zakonodavstva, intervjuisanje bilo kog civilnog službenika i druge informacije.

143. Sud ocenjuje da Osporeni zakon propisuje jedinstveni pristup za ocenu primene zakona o civilnoj službi na sve javne institucije, uključujući i nezavisne ustavne institucije.

144. Sud još jednom podseća da se u skladu sa Ustavom i posebnim zakonima, na osoblje nezavisnih ustavnih institucija primenjuju propisi o civilnoj službi sve dok ne narušavaju njihovu nezavisnost. Ovo takođe podrazumeva i zakone koji regulišu nadzor nad sprovođenjem ovih zakona, kao i Osporenog zakona. Međutim, kao što proizilazi iz Ustava i posebnih zakona, nezavisne institucije, a posebno podnosilac zahteva i Sud, ovlašćeni su da donose propise, naloge i druge pravne akte radi regulisanja specifičnosti vezanih za radni odnos osoblja koji se razlikuju od opštih normi utvrđenih drugim zakonima, uključujući i Osporeni zakon, na takav način da oni osiguraju njihovu funkcionalnu i organizacionu nezavisnost. Ove posebne norme moraju poštovati sve institucije, uključujući i Odbor.

145. Stoga, Sud smatra da se prilikom primene Osporenog zakona moraju poznavati funkcije i poseban autoritet nezavisnih ustavnih institucija koji se odražavaju, *inter alia*, u donošenju i primeni njihovih internih propisa radi zaštite njihove nezavisnosti utvrđene Ustavom i posebnim zakonima u meri koja je potrebna za zaštitu njihove organizacione, funkcionalne i budžetske nezavisnosti, kao što se zahteva gore opisanim načelima, internim propisima ovih institucija i specifičnostima rada njihovog osoblja.

146. Sud, shodno tome, zaključuje da se nadležnosti Odbora propisane Osporenim zakonom primenjuju i na nezavisne ustavne institucije, sve dok to ne narušava njihovu nezavisnost zagarantovanu Ustavom, te da se ta nezavisnost odražava u donošenju internih akata tih institucija na osnovu njihovih ustavnih nadležnosti predviđenih Ustavom i posebnim zakonima, radi zaštite njihove nezavisnosti.

147. Štaviše, Sud smatra da se pitanja koja pokreće podnosilac zahteva u vezi osporenih odredaba protežu i na ostale javne institucije koje zapošljavaju civilne službenike, pored nezavisnih institucija.

148. S tim u vezi, Sud ponovo naglašava da je na njemu samom da okarakteriše činjenice slučaja *vis-à-vis* ustavnih normi i da ga ne obavezuje karakterizacija koju je dao podnosilac zahteva (vidi, među

ostalim izvorima, *Guerra i ostali protiv Italije,* ESLJP, presuda od 19. februara 1998. godine, stav 44).

149. Prema tome, Sud će u nastavku upusti u pojedinačnu ocenu ustavnosti ostalih osporenih članova Zakona, u vezi sa njihovom primenom u odnosu na sve javne institucije, osim članova 2. i 11. (stav 3.) koji se razmatraju zasebno kao deo konkretnih navoda podnosioca zahteva.

Ocena ustavnosti člana 3. (stav 2., 3. i 4.) Osporenog zakona

150. Sud se ponovo poziva na član 3. (stav 2., 3. i 4.) Osporenog zakona, koji propisuje:

"Član 3
Definicije

1. Pojmovi upotrebljeni u ovom zakonu imaju sledeće značenje:
[...]
1.2. Civilni službenik – podrazumeva civilnog službenika prema definiciji Zakona o civilnoj službi;
1.3. Civilni službenik višeg rukovodećeg nivoa – podrazumeva civilne službenike višeg rukovodećeg nivoa prema definiciji Zakona o civilnoj službi;
1.4. Civilni službenik rukovodećeg nivoa-podrazumeva civilne službenike rukovodećeg nivoa prema definiciji Zakona o civilnoj službi;
[...]"

151. Sud primećuje da su definicije utvrđene gore navedenim odredbama iste kao i definicije utvrđene u Zakonu o civilnoj službi.

152. Stoga, Sud zaključuje da član 3. stavovi 2., 3. i 4. Osporenog zakona ne ograničavaju i ne krše suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su saglasne sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 4. (stav 1.) Osporenog zakona u vezi sa članom 3. (stav 1.1.) Osporenog zakonau

153. Sud podseća na član 3. (stav 1.1.) i član 4. (stav 1.) Osporenog zakona, koji utvrđuju:

"Član 3
Definicije

1. Pojmovi upotrebljeni u ovom zakonu imaju sledeće značenje:

1.1. Nezavisni nadzorni odbor civilne službe Kosova- podrazumeva nezavisnu ustavnu instituciju koja obezbeđuje poštovanje pravila i načela koja regulišu civilnu službu;
[...].

Član 4
Nezavisni nadzorni odbor civilne službe Kosova

1. Odbor je nezavisna ustavna institucija koja obezbeđuje usaglašenost pravila i načela koja regulišu civilnu službu.
[...]"

154. Sud primećuje da podnosilac zahteva osporava član 4 stav 1 osporenog zakona koji je u direktnoj vezi sa članom 3 stav 1.1 gde je prema gore navedenim odredbama, Odboru dodeljen status nezavisne ustavne institucije. Stoga će Sud upustiti u ocenu ustavnosti člana 4 stav 1 u vezi sa članom 3 stav 1.1 Osporenog zakona.

155. S tim u vezi, Sud podseća da je Ustav u svom Poglavlju XII izričito utvrdio nezavisne ustavne institucije, propisujući i njihovu ulogu i status.

156. Sud, takođe, primećuje da je u Poglavlju XII, član 142. Ustava uspostavio zakonski osnov za osnivanje nezavisnih agencija, propisujući sledeće:

"Nezavisne agencije Republike Kosovo su one institucije koje je osnovala Skupština, na osnovu relevantnih zakona, koji regulišu osnivanje, funkcionisanje i njihova ovlašćenja. Nezavisne agencije vrše svoje funkcije nezavisno od svih ostalih organa ili vlasti Republike Kosovo."

157. Sud primećuje da nezavisne agencije koje su osnovane prema članu 142. Ustava nemaju isti status kao one nezavisne ustavne institucije koje su izričito navedene u Poglavlju XII Ustava. Ovo stoga što su uloga i status nezavisnih ustavnih institucija izričito uređeni Poglavljem XII Ustava, zbog važnosti i specifičnosti ustavnih ovlašćenja koje one vrše. S druge strane, uloga, status i ovlašćenja nezavisnih agencija se uređuju zakonom usvojenim od strane Skupštine na osnovu kriterijuma utvrđenih u članu 142. Ustava.

158. Poglavlje XII Ustava ne ovlašćuje Skupštinu Kosova da zakonom osniva druge nezavisne ustavne institucije sa istim statusom kao nezavisne institucije sadržane u Poglavlju XII, već samo nezavisne agencije dodeljujući im ovlašćenja utvrđena članom 142. Ustava.

159. Prema tome, Sud ocenjuje da se Odbor ne može kategorisati kao nezavisna ustavna institucija prema Poglavlju XII Ustava.

160. Iz tih razloga, Sud zaključuje da član 4. stav 1. vezano sa članom 3.1. podstavovima 1.1. Osporenog zakona nisu u skladu sa Poglavljem XII Ustava. Stoga, ove odredbe nisu saglasne sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 6. Osporenog zakona

161. Sud podseća na član 6. Osporenog zakona, koji propisuje:

"Član 6
Funkcije Odbora

1. Za nadzor sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe, Odbor ima sledeće osnovne funkcije:
1.1. razmatra i donosi odluke o žalbama civilnih službenika i kandidata za zapošljavanje u civilnoj službi;
1.2. nadzire proceduru izbora i odlučuje da li su imenovanja civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, sprovedena u skladu sa pravilima i načelima Zakona civilne službe;
1.3. nadgleda institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe."

162. Sud podseća da nadležnosti Odbora na osnovu člana 6. obuhvataju:

- razmatranje i donošenje obavezujućih i konačnih odluka o žalbama civilnih službenika;
- nadzor nad procedurom izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, bez bilo kakve žalbe od strane zainteresovanih strana, donoseći obavezujuću odluku u vezi sa njima; i
- redovni godišnji i vanredni nadzor institucija javne uprave koje zapošljavaju civilne službenike.

163. S tim u vezi, Sud ponovo podseća da je u slučaju KI33/16, naveo da Odbor uživa prerogative suda u smislu člana 31. Ustava i člana 6. EKLJP-a i da se "sud" karakteriše u suštinskom smislu izraza svojom sudijskom funkcijom, odnosno utvrđivanjem pitanja unutar svoje nadležnosti na osnovu pravila zakona i nakon postupaka koji su sprovedeni na propisan način [...]", utvrđujući da su odluke Odbora "konačne, obavezujuće i izvršne" te da je Odbor u smislu člana 31. Ustava i člana 6. ESLJP-a nezavisan jer a) je nezavisan od izvršne

vlasti i b) ima punu nadležnost da odlučuje o pitanjima koja su pred njim kako je propisano članom 31. Ustava i članom 6. ESLJP-a (vidi, mutatis mutandis, slučaj KI33/16, *Minire Zeka*, gore navedeno, stav 59. U vezi nezavisnosti jednog "nezavisnog tribunala" vidi slučaj KO12/17, podnosilac zahteva *Narodni advokat,* presuda Ustavnog suda, od 9. maja 2017. godine, stav 75).

164. Sud podseća da primenljivost člana 31. Ustava i člana 6. stav 1. ESLJP-a zavisi od postojanja spora. Prema ovom konceptu, spor mora biti stvaran i ozbiljan i da je povezan ne samo sa postojanjem prava već i sa delokrugom i načinom ostvarivanja tog prava (vidi, slučaj ESLJP-a*, Denisov protiv Ukraine, b*r. 76639/11, presuda od 25. septembra 2018. godine, stav 44).

165. S tim u vezi, Sud ističe da je Odbor smatran kao "kvazi sudska" institucija, odnosno kao tribunal u vezi sa civilnom službom (pojam "tribunal" je široko rasprostranjen u diskursu ESLjP-a) koji uživa sudske prerogative upravo zbog nezavisnosti od izvršne vlasti i kao institucija koja ima potpunu nadležnost da donosi obavezujuće odluke u vezi sa sporovima između civilnih službenika ili kandidata za civilne službenike na jednoj strani i institucija koje zapošljavaju civilne službenike, na drugoj strani.

166. Dakle, davanje nadležnosti Odboru da za neke određene pozicije odlučuje o izboru civilnih službenika i postane deo donošenja odluka bez obzira na to da li postoji spor ili ne u vezi neke određene pozicije, i da na kraju ovog procesa donese obavezujuću odluku o zakonitosti izbora, u suprotnosti je sa njegovom "kvazi sudskom" ulogom, koji ima prerogative „tribunala" nezavisnog od izvršne vlasti, koji odlučuje prema žalbama ovlašćenih stranaka onako kako je sada već utvrđeno praksom Ustavnog suda.

167. Sud smatra da je primarna funkcija Nezavisnog nadzornog odbora da rešava sporove koji su nastali između civilnih službenika ili kandidata za civilne službenike na jednoj strani i institucija koje zapošljavaju civilne službenike, na drugoj strani. Preuzimanje izvršnih funkcija od strane Nezavisnog nadzornog odbora u postupku izbora kandidata u direktnoj je suprotnosti sa njegovom "kvazi sudskom" ulogom koja je osnovna funkcija Nezavisnog nadzornog odbora.

168. Sud, takođe, primećuje da po pitanju razmatranja žalbi civilnih službenika i redovnog godišnjeg nadzora, Odbor ima nadležnost u odnosu na sve civilne službenike bez izuzetka. S druge strane, što se tiče nadzora nad procedurom izbora civilnih službenika, nadležnosti Odbora su ograničene samo na položaje rukovodećeg i višeg

rukovodećeg nivoa. Ova nadležnost Odbora ne obuhvata nadzor nad procedurom izbora u odnosu na preostali deo civilnih službenika, što dovodi do različitog tretmana civilnih službenika u odnosu na nadležnosti Odbora.

169. S tim u vezi, Sud se poziva na član 24. Ustava koji utvrđuje da su svi ravnopravni pred zakonom i da svi uživaju pravo na sudsku zaštitu.

170. Sud se poziva na sudsku praksu koja ukazuje da samo razlike u tretiranju, na osnovu prepoznatljive karakteristike*, ili statusa,* mogu da predstavljaju neravnopravno tretiranje u smislu člana 24. Ustava i člana 14. EKLJP-a. *Štaviše,* kako bi se jedno pitanje pokrenulo na osnovu člana 24., mora postojati razlika u tretiranju osoba u analognim ili sličnim situacijama (vidi, *mutatis mutandis Kjeldsen, Busk Madsen i Pedersen protiv Danske*, aplikacije br. 5095/71, 5920/72 i 5926/72, 7. decembar 1976. godine, stav. 56; *Carson i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija br. 42184/05, 16. mart 2010. godine, stav 61).

171. Sud smatra da, u svrhu tumačenja člana 24. Ustava i člana 14. EKLJP-a, različito tretiranje je nejednako i proizvoljno ako: nema objektivnog i razumnog opravdanja, drugim rečima, ako ne teži legitimnom cilju, ili 2) kada ne postoji razumni odnos proporcionalnosti (odnosno, srazmernosti) između korišćenih sredstava i cilja koji se želi postići (vidi, *mutatis mutandis Abdulaziz, Cabales i Balkandali protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* aplikacije brr. 9214/80; 9473/81 i 9474/81, 24. april 1985. godine, stav 72).

172. Sud naglašava da Vlada i Skupština uživaju određeno polje slobodne procene, odnosno diskrecioni prostor, u oceni da li se i u kojoj meri može opravdati nejednako tretiranje u istim okolnostima. Opseg tog polja varira u zavisnosti od okolnosti, predmeta spora i istorije slučaja. Široko polje se uglavnom dozvoljava kada je reč o opštim merama ekonomske ili socijalne strategije, osim ako su očigledno bez ikakvog razumnog osnova (vidi, *mutatis mutandis, Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* predstavka br. 13378/05, 29. april 2008. godine, stav 60; *Khamtokhu i Aksenchik protiv Rusije,* citiran u tekstu iznad, stav 64).

173. Radi toga će Sud konkretno oceniti da li je član 6. stav 1.2 Osporenog zakona u skladu sa pravima na jednakost pred zakonom prema članu 24. Ustava.

a. Nejednako tretiranje

174. Sud prvo utvrđuje da li postoji razlika u tretiranju civilnih službenika u analognoj ili relevantno sličnoj situaciji.

175. Sud primećuje da na osnovu stava 1.2 člana 6. Osporenog zakona, Odbor vrši nadzor nad izborom civilnih službenika rukovodećeg i višeg rukovodećeg nivoa i donosi obavezujuću odluku o zakonitosti njihovog izbora, što predstavlja konačnu odluku u upravnom postupku. Nezadovoljne strane potom imaju mogućnost da ospore tu odluku, pokretanjem upravnog spora. Dok, što se tiče preostalog dela civilnih službenika, takav nadzor nije predviđen, ali se za nezadovoljne stranke dozvoljava mogućnost podnošenja žalbe Odboru, nakon čega stranke koje su nezadovoljne odlukama Odbora imaju pravo da pokrenu upravni spor.

176. Sud primećuje da iz napred navedenog proizilazi da civilni službenici rukovodećeg i višeg rukovodećeg nivoa imaju nadzor Odbora nad njihovim izborom, koji donosi obavezujuću odluku, a da se u odnosu na ostale civilne službenike ne predviđa ova obaveza, već samo mogućnost podnošenja žalbe Odboru.

177. Sud smatra da se obe kategorije, kako civilni službenici rukovodećeg i višeg rukovodećeg nivoa, s jedne strane, tako i ostali civilni službenici, s druge strane, nalaze u analognoj ili relativno sličnoj situaciji,odnosno, svi su civilni službenici. Međutim, zbog nivoa njihovog položaja, nalaze se u suštinski različitoj situaciji u pogledu procedure njihovog izbora.

178. Shodno tome, Sud smatra da je razlika u načinu njihovog izbora i uloge Odbora u njihovom izboru napravljena u zavisnosti od njihovog položaja u civilnoj službi. Samim tim, Sud zaključuje da postoji određena razlika u tretiranju civilnih službenika, koji se nalaze u analognoj ili relevantno sličnoj situaciji, koja predstavlja ograničenje prava na izbor u civilnu službu.

b. Legitimno i proporcionalno

179. Sud podseća na ono što je prethodno naveo da nejednako tretiranje nije u skladu sa članom 24. Ustava ako ne sledi legitiman cilj ili ako ne postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja su korišćena i cilja koji se želi postići.

180. S tim u vezi, Sud će analizirati:

(1) Da li je ograničenje predviđeno zakonom;

(2) Da li postoji legitiman cilj koji se nastoji postići tim ograničenjem, i
(3) Da li postoji odnos proporcionalnosti između ograničenja prava i cilja koji se nastoji ostvariti.

181. Što se tiče kriterijuma (1), Sud primećuje da je nadležnost Odbora za nadzor nad izborom civilnih službenika rukovodećeg i višeg rukovodećeg nivoa predviđena članom 6. stav 1.2 Osporenog zakona donetog od strane Skupštine, koja predstavlja državnu instituciju kojoj je Ustav dodelio vršenje zakonodavne vlasti. Sud zaključuje da je ograničenje prava na jednakost pred zakonom predviđeno zakonom.

182. Što se tiče kriterijuma (2), Sud primećuje da član 1. Osporenog zakona utvrđuje da je cilj donošenja ovog zakona određivanje funkcija, nadležnosti i organizacije Odbora.

183. Međutim, Sud primećuje da se iz odredaba Osporenog zakona ne može utvrditi koji je bio cilj odredbe kojom je propisana nadzorna uloga Odbora samo za položaje rukovodećeg i višeg rukovodećeg nivoa, a ne i za ostale kategorije civilne službe.

184. Shodno tome, Sud zaključuje da ne postoji bilo kakav legitiman cilj koji se nastoji postići različitim tretiranjem kandidata/civilnih službenika.

185. Sud se poziva na svoju praksu (vidi presudu u slučajevima KO01/17 i KO157/18), u kojoj je utvrdio da nepostojanje legitimnog cilja za nejednako tretiranje čini nepotrebnom analizu proporcionalnosti između sredstava koja su korišćena i cilja koji se želi postići.

186. Shodno tome, Sud smatra da nejednako tretiranje civilnih službenika u odnosu na nadležnost Odbora za nadzor nad izborom civilnih službenika, utvrđeno članom 6. stav 1.2 Osporenog zakona nije u saglasnosti sa članom 24 [Jednakost pred zakonom] Ustava.

Ocena ustavnosti člana 7. (stav 1 podstavovi 2, 3 i 4) Osporenog zakona

187. Sud podseća na član 7. (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4) Osporenog zakona, koji propisuje:

"Član 7
Nadležnosti Odbora

1. U cilju izvršavanja funkcija, Odbor ima pravo:

[...]
1.2. da ima pristup i da kontroliše dosije i svaki dokument u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe;
1.3. da intervjuiše svakog civilnog službenika koji može imati informacije koje su neposredno važne za izvršavanje funkcija Odbora;
1.4. da zahteva i da preuzima od institucija svaku neophodnu informaciju za izvršavanje svojih zadataka;
[...]"

188. U tom smislu, imajući u vidu ono što je rečeno u vezi sa nadležnostima Odbora da odlučuje o izboru određene kategorije civilnih službenika, Sud naglašava da se nadležnosti Odbora utvrđene u ovom članu odnose isključivo na funkcije Odbora u vezi sa ocenom žalbi kada postoji *"spor"* i njegovom nadzornom ulogom u vezi sprovođenja načela i pravila zakonodavstva o civilnoj službi. Stoga, Sud ocenjuje da odredbe ovog člana nisu u suprotnosti sa Ustavom.

189. Stoga, Sud zaključuje da član 7. stav 1. podstavovi 2., 3. i 4. Osporenog zakona ne ograničavaju i ne krše srž neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 18. Osporenog zakona

190. Sud podseća na član 18. Osporenog zakona, koji propisuje:

"Član 18
Načini rešavanja žalbi

1. Veće Odbora koje razmatra žalbe, odlučuje na sledeći način:
1.1. ostavlja na snagu upravni akt i odbija žalbu;
1.2. stavlja van snage ili poništava upravni akt i usvaja žalbu;
1.3. menja upravni akt delimično usvajajući žalbu;
1.4. obavezuje nadležni upravni organ da donese upravni akt, kada je nepravedno odbijeno njegovo donošenje;
1.5. okončava upravno procesiranja;
1.6. vraća na preispitivanje;
1.7. odbacuje žalbu;
1.8. oglašava nenadležnim;
1.9. obustavlja postupak.
2. Veća Odbora koja razmatraju žalbe, na osnovu stava 1 podstav 1.3 ovog člana, imaju pravo da preinače disciplinsku meru kada ustanove da je civilni službenik izvršio kršenje, međutim organ poslodavca nije mu izrekao disciplinsku meru u skladu sa izvršenim kršenjem".

191. S tim u vezi, gore navedene nadležnosti odnose se isključivo na funkcije Odbora u vezi sa žalbama kada postoji *"spor"*. Takođe, imajući u vidu prethodno objašnjeno, da Odbor uživa prerogative suda u smislu člana 31. Ustava, Odbor, pored nezavisnosti od izvršne vlasti, mora da ima *"punu nadležnost"* da odluči o predmetu koji se nalazi pred njim, što uključuje nadležnost da ukine u svakom pogledu, po pitanju činjenica i zakona, odluke organa koji je doneo ili treba da donese odluku *(vidi Schmautzer protiv Austrije,* citiran u tekstu iznad, stav 36*; Gradinger protiv Austrije,* citiran u tekstu iznad, stav 44*;* i *Terra Woningen B.V. protiv Holandije,* citiran u tekstu iznad, stav 52*)*.

192. Ovom cilju služe i nadležnosti navedene u članu 18. Osporenog zakona. Član 18. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 19. (stavovi 5, 6, 7 i 8) Osporenog zakona

193. Sud podseća na to da član 19. (stav 5, 6, 7 i 8) Osporenog zakona propisuje sledeće:

„Član 19
Procedura nadgledanja izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa

[...]

5. Nakon razmatranja izveštaja, Odbor donosi odluku:

5.1. o usvajanju postupka izbora, kada utvrdi da je sprovedena u skladu sa načelima i pravilima zakonodavstva civilne službe i

5.2. o poništavanju postupka izbora, kada utvrdi da je sprovedena u suprotnosti sa načelima i pravilima zakonodavstva civilne službe.

6. Odbor je obavezan da donese odluku o proceduri izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, u roku od trideset (30) dana od dana primanja kompletnog dosijea od organa poslodavca.

7. Ako se sprovođenje procedure izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa sprovodi bez obaveštavanja

Odbora da prisustvuje nadgledanju, procedura se smatra nevažećom, a Odbor prema službenoj dužnosti donosi odluku o poništavanju procedure.

8. Odluka Odbora o proceduri izbora civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i rukovodećeg nivoa, predstavlja konačnu odluku u upravnom postupku i protiv ove odluke stranke u postupku imaju pravo pokretanja upravnog spora u skladu sa odredbama Zakona o upravnom sporu".

194. S tim u vezi, a imajući u vidu da je član 6. stav 1.2 Osporenog zakona, koji predviđa nadležnost Odbora da odlučuje obavezujućom odlukom bez ikakve žalbe i kada još uvek ne postoji "spor" u vezi sa zakonitošću nadzora civilnih službenika višeg rukovodećeg i rukovodećeg nivoa, proglašen je od Suda da je u je suprotnosti sa njegovom "kvazi sudskom" ulogom koja je osnovna funkcija Nezavisnog nadzornog odbora i da isti nije u saglasnosti sa članom 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava.

195. Stoga, Sud zaključuje da i član 19. stavovovi 5, 6, 7 i 8 Osporenog zakona, budući da regulišu pitanje obavezujuće odluke o izboru kategorije civilnih službenika, takođe nisu u saglasnosti sa članom 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava. Prema tome, ove odredbe nisu u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 20. (stav 5) Osporenog zakona

196. Sud podseća da član 20. (stav 5) Osporenog zakona propisuje:

"Član 20
Nadgledanje institucija javne administracije u vezi sprovođenja pravila i načela zakonodavstva civilne službe

[...]
5. Odgovarajuća institucija javne administracije obavezna je da sprovede preporuke u roku utvrđenom odlukom Odbora".

197. Sud naglašava da on, imajući u vidu da nije utvrdio povredu člana 6. stav 1.3, kada je ocenio član 6. Osporenog zakona koji predviđa nadležnost Odbora za nagledanje institucija javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike.

198. Stoga, iz tih razloga, Sud zaključuje da i član 20. stav 5 Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 21. Osporenog zakona

199. Sud podseća da član 21. Osporenog zakona propisuje:

„Član 21
Odluka Odbora

1. Odluka Odbora predstavlja upravnu odluku u konačnoj formi i izvršava se od službenika višeg rukovodećeg nivoa ili odgovornog lica institucije koja je donela odluku prema stranki.
2. Odluka treba da se sprovede u roku od petnaest (15) dana od dana prijema.
3. Neizvršenje odluke Odbora od strane odgovornog lica institucije, predstavlja teško kršenje radnih zadataka.

200. Sud naglašava da imajući u vidu ono što je navedeno u vezi sa članom 6. stav 1.2 Osporenog zakona, nadležnosti Odbora utvrđene u ovom članu se odnose isključivo na funkcije Odbora u vezi sa ocenom žalbi kada postoji *"spor"* i njegovom nadzornom ulogom u pogledu sprovođenja načela i pravila zakonodavstva o civilnoj službi. Stoga, Sud ocenjuje da odredbe ovog člana nisu u suprotnosti sa Ustavom.

201. Stoga, iz tih razloga, Sud zaključuje da član 21. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 22. Osporenog zakona

202. Sud podseća na član 22. Osporenog zakona, koji propisuje:

Član 22
Pokretanje upravnog spora

1. Protiv odluke Odbora, nezadovoljna stranka, koja tvrdi da je odluka Odbora nezakonita, može pokrenuti upravni spor u nadležni Sud, u roku utvrđenom odredbama Zakona o upravnom sporu.
2. Pokretanje upravnog spora ne sprečava izvršenje odluke Odbora.

203. Sud primećuje da je ovaj član Osporenog zakona povezan i sa članom 22. Zakona br. 03/L-202 o upravnim sporovima, koji utvrđuje da *"tužba ne odlaže izvršenje upravnog akta protiv koga je ona podnesena, osim ako je zakonom drugačije predviđeno"*. Pored toga,

član 22. Osporenog zakona potvrđuje sudsku zaštitu za stranke koje su nezadovoljne odlukama Odbora.

204. Stoga, iz tih razloga, Sud zaključuje da član 22. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 23. Osporenog zakona

205. Sud podseća na član 23. Osporenog zakona, koji propisuje:

Član 23
Procedura u slučaju neizvršenja odluke Odbora

1. Ako odgovorno lice institucije ne izvrši odluku Odbora u roku predviđenom u članu 21. ovog zakona, predsednik Odbora treba da u roku od petnaest (15) dana od dana kada je istekao rok za izvršenje odluke, u svim slučajevima treba pismeno da obavesti predsednika Skupštine, odgovarajuću komisiju za javnu administraciju i neposredno nadređeno odgovorno lice za izvršenje.
2. U slučajevima kada je odgovorno lice za izvršenje odluke Odbora, u okviru izvršnog ogranka, za neizvršenje odluke treba se pismeno obavestiti i predsednika Vlade Republike Kosova.
3. U slučajevima kada je odgovorno lice za izvršenje odluke Odbora predsednik opštine, za neizvršenje odluke treba pismeno obavestiti dotičnog ministra Ministarstva lokalne samouprave i predsednika Vlade Republike Kosova.
4. Obaveštenje iz st. 1 i 2 ovog člana, smatra se zahtevom za pokretanje disciplinskog postupka protiv lica odgovornog za izvršenje, postupak se sprovodi u skladu sa odredbama predviđenim zakonodavstvom na snazi.
5. Predsednik Vlade Republike Kosova ili odgovorni pretpostavljeni, obavezan je da pokrene disciplinski postupak protiv lica odgovornog za izvršenje, u roku od trideset (30) dana od dana prijema obaveštenja od predsednika Odbora.
6. U slučaju da se ne preduzmu radnje shodno stavu 5 ovog člana, predsednik Odbora pismeno obaveštava predsednika Skupštine i odgovarajuću komisiju za javnu administraciju. Predsednik Skupštine, pismeno traži od predsednika Vlade Republike Kosova ili odgovornog nadređenog institucije, preduzimanje svih mera za sprovođenje odluke Odbora i preduzimanje mera protiv odgovornog lica, u skladu sa odredbama predviđenim zakonodavstvom na snazi.

7. U roku od trideset (30) dana od dana isteka roka za izvršenje odluke Odbora, stranka može pokrenuti postupak za izvršenje u nadležni Sud, shodno odredbama zakona o izvršnom postupku".

206. Sud naglašava da se nadležnosti Odbora utvrđene u ovom članu odnose isključivo na funkcije Odbora u vezi sa ocenom žalbi kada postoji *"spor"* i njegovom nadzornom ulogom u pogledu primene načela i pravila zakonodavstva o civilnoj službi.

207. Stoga, iz tih razloga, Sud zaključuje da član 23. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 24. Osporenog zakona

208. Sud podseća na član 24. Osporenog zakona koji propisuje:

Član 24
Administrativne sankcije zbog neizvršenja odluke Odbora

1. U slučaju neizvršenja odluke Odbora, shodno članu 21. ovog člana, predsednik Odbora donosi odluku o obustavi pedeset posto (50%) mesečne plate za odgovorno lice do izvršenja odluke Odbora.
2. U skladu sa stavom 1 ovog člana, odluka se prosleđuje za izvršenje glavnom administrativnom službeniku dotičnog Ministarstva za upravljanje platnim spiskom, koji je obavezan da u roku od petnaest (15) dana od dana primanja odluke, da sprovede odluku i da pismeno obavesti Odbor o izvršenju odluke.
3. Protiv odluke o obustavi pedeset posto (50%) mesečne plate, nezadovoljna stranka ima pravo pokretanja upravnog spora u nadležnom sudu za upravna pitanja, u skladu sa odredbama Zakona o upravnom sporu.
4. Pokretanje upravnog spora ne zadržava izvršenje odluke Odbora.
5. U slučaju neizvršenja odluke predsednika Odbora o obustavi pedeset posto (50%) mesečne plate, u roku od trideset (30) dana od dana isteka roka za izvršenje, Odbor može pokrenuti postupak za izvršenje odluke u nadležni sud, u skladu sa odredbama Zakona o izvršnom postupku.

209. Sud naglašava da nadležnosti Odbora utvrđene u ovom članu imaju za cilj uspostavljanje mehanizma za izvršenje njegovih odluka. Takve nadležnosti za izvršenje njegovih odluka imaju i druge administrativne institucije. S tim u vezi, Sud se poziva i na Zakon br.

2002/09 o Inspektoratu rada na Kosovu, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 03/L-017 o izmenama i dopunama Zakona o Inspektoratu rada br. 2002/09, koji utvrđuje da glavni inspektor rada nadgleda izvršenje rešenja koja se odnose na povredu zakona o radu, pravila zaštite na radu i preduzete sankcije. Sud se takođe poziva i na član 92. Zakona o radu br. 03/L-212, koji utvrđuje: *"1. Kada nije drugačije predviđeno, svaka osoba koja krši odredbe ovoga Zakona, kazniće se sa kaznom u visini od sto (100) do deset hiljada (10.000) evra. 2. Kada kršenje je izvršeno protiv zaposlenog mlađeg od osamnaest (18) godina, poslodavac ili drugo odgovorno lice kazniće se kaznom u visini od dvostrukog koje je određena u stavu 1."*

210. Sud podseća da u slučaju neizvršenja njegovih odluka, Odbor ima pravo da pokrene izvršni postupak u skladu sa Zakonom o izvršnom postupku. Član 24. Osporenog zakona predviđa i sudsku zaštitu za lica koja su nezadovoljna odlukama Odbora.

211. Stoga, iz tih razloga, Sud zaključuje da član 24. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

Ocena ustavnosti člana 25. Osporenog zakona

212. Sud podseća na član 25. Osporenog zakona, koji propisuje:

"Član 25
Saradnja sa institucijama javne administracije

[...]
2. Institucije javne administracije koje imaju zaposlene civilne službenike, kao i svaki javni funkcioner ili civilni službenik, koji ima nadležnosti u administriranju civilne službe ili ima informacije u ovoj oblasti, obavezan je da sarađuje sa Odborom.
3. U slučajevima kada organ poslodavca ili odgovorni službenik ne sarađuje, Odbor izveštava Skupštinu o toj ne saradnji, koja to obaveštenje dostavlja predsedniku Vlade i neposredno nadređenom odgovornom licu".

213. S tim u vezi, Sud naglašava da se nadležnosti Odbora utvrđene u ovom članu odnose isključivo na funkcije Odbora u vezi sa ocenom žalbi kada postoji *"spor"* i njegovu nadzornu ulogu u pogledu primene načela i pravila zakonodavstva o civilnoj službi.

214. Stoga, iz tih razloga, Sud zaključuje da član 25. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu neke konkretne odredbe Ustava. Prema tome, ove odredbe su u saglasnosti sa Ustavom.

(iii) Što se tiče navoda o imunitetu od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja u vezi sa obavljanjem funkcija Odbora

215. Sud primećuje da podnosilac zahteva osporava i član 11. [Mandat članova Odbora], stav 3 Osporenog zakona u vezi sa imunitetom članova Odbora, a koji propisuje:

> *"3. Predsednik i članovi Odbora, u vezi donošenja odluka u okviru ustavnih i zakonskih funkcija Odbora, uživaju imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja."*

216. S tim u vezi, Sud podseća na navode podnosioca zahteva, koji je naglasio da imunitet članova Odbora nije zasnovan na Ustavu jer on jasno precizira civilne službenike koji uživaju imunitet. On navodi da prema Ustavu, samo poslanici Skupštine, sudije redovnih sudova, sudije Ustavnog suda i Ombudsman uživaju imunitet.

217. Podnosilac zahteva, pozivajući se na presudu Suda KO98/11, podnosilac zahteva: Vlada Republike Kosovo, u odnosu na imunitet poslanika Skupštine Republike Kosovo, predsednika Republike Kosovo i članova Vlade Republike od 20. septembra 2011. godine (u daljem tekstu: slučaj KO98/11), navodi da ova vrsta imuniteta ne može dodeliti drugim pravnim ukoliko nije propisan samim Ustavom.

218. Sud primećuje da Odbor, s druge strane, svoje obrazloženje o imunitetu potkrepljuje i na osnovu gore citirane presude Ustavnog suda KI33/16, u kojoj je Sud izjavio da Odbor uživa prerogativ „*suda*" u smislu člana 6. EKLJP-a.

219. Sud ocenjuje da Odbor navodi da njegovi članovi treba da uživaju imunitet, obzirom na to da uživaju prerogativ „*suda*" i da kao takvi, treba da imaju isti imunitet kao i sudije redovnih sudova.

220. Stoga, Sud će prvo oceniti da li članovi Odbora mogu po automatizmu uživati imunitet koji uživaju sudije.

221. Sud podseća da je u slučaju KI33/16 izjavio da Odbor *"uživa prerogativ suda u smislu člana 6. EKLJP-a"* i da se *"sud" karakteriše u suštinskom smislu izraza svojom sudijskom funkcijom, odnosno*

utvrđivanjem pitanja unutar svoje nadležnosti na osnovu pravila zakona i nakon postupaka koji su sprovedeni na propisan način […]“.

222. S tim u vezi, Sud naglašava da je u slučaju KI33/16, pozivanje na član 6. EKLJP-a urađeno da bi se naglasilo da su odluke Odbora *“konačne, obavezujuće i izvršne“ i da je Odbor u smislu člana 6 nezavisan, jer je (a) nezavisan organ od izvršne vlasti, i (b) ima punu jurisdikciju da odlučuje o pitanjima pred njim kao što je propisano u članu 31. Ustava i članu 6. EKLJP-a* (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj KI 33/16, *Minire Zeka,* citiran u tekstu iznad, stav 59. U vezi sa nezavisnošću *“nezavisnog tribunala”* vidi slučaj KO12/17, podnosilac zahteva: *Ombudsman*, presuda Ustavnog suda od 9. maja 2017. godine, stav 75).

223. Shodno tome, slučaj KI33/16 se ne može koristiti kao osnov za kategorizaciju Odbora kao „suda“ u smislu onoga što je Ustav već utvrdio u stavu 1 člana 102. [Opšta načela sudskog sistema], u kojem je navedeno da *„sudsku vlast u Republici Kosovo sprovode sudovi“*.

224. U tom smislu, Sud smatra da postojanje faktora koji prava stranaka u određenom postupku čine neophodnim, ne dodeljuje po automatizmu privilegije *„suda“* autoritetu/organu koji je nadležan za sprovođenje tog upravnog postupka, odnosno Odboru u konkretnom slučaju.

225. Stoga, Sud ističe da na osnovu utvrđenja da Odbor nije sud u smislu člana 102. Ustava i na osnovu činjenice da je pozivanje na „sud“ i član 6. EKLJP-a u slučaju KI33/16 urađeno na ograničen način i samo u svrhu da se stranama pruži najširа pravna zaštita pred Odborom i u odnosu na pravna dejstva odluka Odbora, članovi Odbora ne mogu imati koristi od takvog statusa. Korišćenje presedana u slučaju KI33/16 u cilju povećanja privilegija statusa članova Odbora, nije u suprotnosti sa samim duhom navedenog slučaja.

226. Argument Odbora da je on nezavisan organ prema Ustavu, ne bi trebalo mešati sa vrstom nezavisnosti koja se dodeljuje i garantuje organima sudske vlasti, koji u svojoj celovitosti spadaju u okvire člana 6. EKLJP-a. Nezavisni organi poslednje upravne instance čije odluke podležu istim proceduralnim garancijama za stranke su brojni, ali ih ne treba mešati sa sudskom vlašću i karakteristikama koje prate takvu vlast u prizmi prava i sloboda zagarantovanih Ustavom i EKLJP.

227. Shodno tome, Sud ocenjuje da se članovi Odbora ne mogu smatrati „sudijama“ u smislu Ustava i imuniteta koje uživaju sudije na osnovu člana 107. Ustava.

228. Sud će u nastavku oceniti da li član 11. stav 3 Osporenog zakona krši odredbe Ustava, onako kako tvrdi podnosilac zahteva.

229. S tim u vezi, podnosilac zahteva je pomenuo članove Ustava koji propisuju imunitet za predsednika Republike, poslanike Skupštine, članove Vlade, sudije redovnih sudova, sudije Ustavnog suda i Ombudsmana.

230. S tim u vezi, Sud ističe da članovi Ustava koji propisuju imunitet za gore navedene zvaničnike, a na koje se pozvao podnosilac zahteva, nisu iscrpni, u smislu da regulišu imunitet za gore pomenute zvaničnike, ali ne ograničavaju ili izričito zabranjuju da se imunitet za druge službenike odredi posebnim zakonima. Ovo pitanje nije regulisano ni članom 101. stav 2 Ustava, koji definiše Odbor kao instituciju koja nadgleda pravila i načela civilne službe.

231. Praksa dodele imuniteta putem zakona, iako Ustav nije to izričito predvideo, poznata je i u drugim zemljama, a dodela imuniteta nekim državnim institucijama ohrabrena je i od strane Evropske komisije za demokratiju putem prava, poznate kao „Venecijanska komisija“. Venecijanska komisija je u “Kompilaciji Venecijanske komisije o instituciji ombudsmana” ocenila zakone različitih država koji predviđaju funkcionalni imunitet za ombudsmana, njegove zamenike, ali i za pomoćno osoblje institucije ombudsmana.

232. S tim u vezi, Venecijanska komisija je ocenjujući Zakon o ombudsmanu Armenije izjavila da ombudsman i pomoćno osoblje, treba da uživaju imunitet od pravnih postupaka za reči koje izgovore ili napišu i dela koja izvrše u zvaničnom svojstvu-funkcionalni imunitet (vidi Kompilaciju Venecijanske komisije o instituciji ombudsmana CDL-PI(2016)001 od 5. februara 2016. godine, str. 14).

233. Sličnu ocenu o dodeli imuniteta putem zakona, ne samo ombudsmanu i njegovim zamenicima, već i pomoćnom osoblju ovih institucija, Venecijanska komisija je iznela i prilikom ocene zakona koji se odnose na institucije ombudsmana Moldavije, Crne Gore i Srbije, koji nisu nužno imali imunitet regulisan Ustavom (vidi Kompilaciju Venecijanske komisije o instituciji ombudsmana CDL-PI(2016)001 od 5. februara 2016. godine, str. 14).

234. Venecijanska komisija je dodelu imuniteta putem zakona ocenila i u slučaju imuniteta tužilaca (vidi Kompilaciju mišljenja i izveštaja o tužiocima CDL-PI(2018)001 od 11. novembra 2017. godine).

235. Međutim, ono što treba oceniti jeste da li dodela imuniteta članovima Odbora krši bilo koje od prava predviđenih Ustavom.

236. S tim u vezi, Sud podseća da se pitanje imuniteta javnih službenika povezuje sa pravom na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovanim članom 31. Ustava i članom 6. EKLJP-a. Zbog toga se Sud poziva na odredbe člana 31. Ustava i člana 6. EKLJP-a, koji propisuju:

"Član 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]

1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.
2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.
[...]

Član 6 (Pravo na pravično suđenje)

Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.
[...]".

237. Sud takođe ističe da se u skladu sa članom 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava: *"osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava"*.

238. Što se tiče imuniteta, ESLJP je istakao da imunitet može da se dodeli nekim kategorijama državnih službenika i to može da bude u skladu sa zahtevima člana 6. stav 1 EKLJP (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj ESLJP-a *Gryzanov protiv Rusije,* br. 19673/03, presuda od 12. juna 2012. godine).

239. Sud ističe da je ESLJP utvrdio da član 6. stav 1 garantuje „pravo na sud" na osnovu kojeg „pravo na pristup" znači da pravo da se pokrene postupak pred građanskim sudom predstavlja jedan njegov aspekt, kao suštinski deo prava na pravično suđenje. Međutim, ovo pravo nije apsolutno i može biti ograničeno; ova ograničenja su dozvoljena jer „pravo na pristup" po svojoj prirodi zahteva da ovo pitanje bude

regulisano od strane država. U tom pogledu, države uživaju određeno polje slobodne procene, a konačna odluka o poštovanju zahteva prava na pravično suđenje je na Sudu (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj ESLJP-a *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 87/1997/871/1083, presuda od 28. oktobra 1998. godine, stav 147; slučaj ESLJP-a, *Princ Hans-Adam II od Lihtenštajna protiv Nemačke,* br. 42527/98, presuda od 12. jula 2001. godine, stav 44).

240. Sud mora da oceni da li primenjena ograničenja ne ograničavaju pojedincima pristup sudovima na takav način ili u onoj meri u kojoj se krši sama suština prava. Pored toga, ograničenje ne bi bilo u skladu sa članom 6. stav 1 EKLJP-a ako ne sledi objektivan cilj i ako ne postoji razuman odnos proporcionalnosti između mere koja je preduzeta i cilja koji se želi postići (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj ESLJP-a *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 87/1997/871/1083, presuda od 28. oktobra 1998. godine, stav 147; slučaj ESLJP-a *Princ Hans-Adam II od Lihtenštajna protiv Nemačke,* br. 42527/98, presuda od 12. jula 2001. godine, stav 44).

241. Shodno tome, Sud će u konkretnom slučaju oceniti da li imunitet koji je predviđen za članove Odbora prema Osporenom zakonu (i) teži legitimnom cilju, i (ii) da li je proporcionalan u smislu da podnosioci predstavke imaju razumnu alternativu za efikasnu zaštitu svojih prava u odnosu na odluke Odbora.

242. Sud podseća da imunitet članova Odbora prema članu 11. stav 3 Osporenog zakona, pruža tim članovima imunitet vezano za odlučivanje u okviru ustavnih i zakonskih funkcija u vezi sa kojima članovi Odbora uživaju imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja.

243. Dakle, imunitet za članove Odbora predstavlja funkcionalni imunitet, kao što je Sud pojasnio i u slučaju KO98/11 u vezi sa imunitetom predsednika, poslanika Skupštine i članova Vlade, što znači da su članovi Odbora oslobođeni od bilo kakve odgovornosti za izražene stavove, način glasanja ili odluke koje su doneli tokom svog rada kao članovi Odbora i druge radnje koje su preduzeli za vreme obavljanja svojih zadataka. Ova vrsta imuniteta se nastavlja i nakon isteka njihovog mandata i ima neograničeno trajanje. Oni neće nikome odgovarati, pa ni sudu, za takve radnje ili odluke (vidi, slučaj KO98/11, citiran u tekstu iznad, stav 54).

244. Međutim, funkcionalni imunitet koji se prema Osporenom zakonu garantuje članovima Odbora je ograničen i oni nemaju posebnu zaštitu za radnje izvan svog delokruga rada kao članova Odbora ili ako se

optuže za krivična dela koja se jednostavno ne odnose na činjenicu da su vršili svoje funkcije koje su povezane sa izraženim stavovima, načinom glasanja ili odlukama koje su doneli tokom svog rada. Oni takođe nemaju imunitet ni od hapšenja.

245. Sud primećuje da Osporeni zakon ne predviđa drugi imunitet za članove Odbora, osim funkcionalnog imuniteta koji je prethodno pojašnjen, a koji se odnosi na neprikosnovenost za radnje izvan delokruga njihovih odgovornosti kao članova Odbora. Dakle, članovi Odbora se u svojstvu običnih građana tretiraju isto kao i svi ostali građani.

246. Što se tiče cilja koji se želi postići imunitetom, Sud takođe podseća na svoju presudu u slučaju KO98/11, a kojom je Sud naglasio da *"[...] oni koji implementuju vlast i obavljaju dužnosti u državi uživaju imunitet i poseban status kako bi se osigurala njihova nezavisnost kako bi oni mogli efektivno obavljati svoj posao i kako bi se obezbedilo da se drugim granama vlasti onemogući ometanje u njihovom radu i sprečava zloupotreba"* (vidi slučaj KO98/11, citiran u tekstu iznad, stav 47).

247. Shodno tome, i u konkretnom slučaju, Sud ocenjuje da je svrha imuniteta da članovi Odbora imaju slobodu da obavljaju svoje funkcije s nezavisnošću i bez straha od posledica zbog obavljanja svojih funkcija, stoga, imunitet služi tom cilju i Sud smatra da je legitiman.

248. S tim u vezi, ESLJP je u slučaju *Gryaznov protiv Rusije* izložio da je imunitet uspostavljen u korist javnosti, čiji je interes da sudije budu slobodne da obavljaju svoje funkcije nezavisno i bez straha od posledica, dok parničari mogu da se brane od sudskih grešaka tako što imaju mogućnost da podnesu žalbe žalbenom sudu bez pribegavanja tužbama za ličnu odgovornost (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj ESLJP-a, G*ryaznov protiv Rusije*, br. 19673/03, presuda od 12. juna 2012. godine, stav 78).

249. Prema tome, ono što je važno jeste da li stranke imaju pravo da koriste pravna sredstva na odluke Odbora bez potrebe da pokreću ličnu odgovornost.

250. S tim u vezi, Sud podseća na član 22. [Pokretanje upravnog spora] Osporenog zakona, koji propisuje: *"Protiv odluke Odbora, nezadovoljna stranka, koja tvrdi da je odluka Odbora nezakonita, može pokrenuti upravni spor u nadležni Sud, u roku utvrđenom odredbama Zakona o upravnom sporu"*.

251. Prema tome, nezadovoljne strane imaju razumnu alternativu i mogu da ostvare svoja prava u odnosu na odluke Odbora, na taj način što će pokrenuti upravni spor pred sudovima radi zaštite svojih prava.

252. Shodno tome, uzimajući u obzir ograničeni imunitet koji se garantuje članovima Odbora članom 11. stav 3 Osporenog zakona, kao i činjenicu da protiv odluka Odbora strane imaju pravo da pokrenu upravni spor, Sud ocenjuje da je korišćena mera proporcionalna cilju koji se nastoji postići, pošto zainteresovane strane imaju mogućnost da efektivno zaštite svoja prava u odnosu na odluke Odbora pokretanjem upravnog spora.

253. Stoga, Sud utvrđuje da je član 11. stav 3 Osporenog zakona u saglasnosti sa pravom na pristup sudu, kao sastavnim delom prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovanog članom 31. Ustava i članom 6. EKLJP-a. Prema tome, ovaj član je u saglasnosti sa Ustavom.

Zahtev za uvođenje privremene mere

254. Sud podseća da podnosilac zahteva takođe traži od Suda uvođenje privremene mere, odnosno obustavu primene odredaba Osporenog zakona *"ili bar obustavu sprovođenja ovih odredaba u odnosu na Ombudsmana",* do konačne odluke ovog Suda.

255. Imajući u vidu da je Sud odlučio o meritumu slučaja, ne smatra potrebnim da razmatra zahtev podnosioca za usvajanje privremene mere.

Zaključak

256. Uzimajući u obzir i pozivajući se na gore navedene razloge, Sud, u vezi sa navodom podnosioca zahteva o prekoračenju uskog delokruga Odbora, utvrđenog Poglavljem VI (Vlada Republike Kosovo) Ustava, zaključuje da:

i. član 2. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu člana 101. [Civilna služba] Ustava. Shodno tome, član 2. Osporenog zakona je u saglasnosti sa članom 101. [Civilna služba] stavom 1 i 2 Ustava i isti se treba tumačiti od strane svih Javnih organa u skladu sa tumačenjem iznetim u ovoj presudi.

257. Sud, u vezi sa ocenom ustavnosti odredaba Osporenog zakona u vezi sa nezavisnih ustavnih institucijama i ostalih Javnih institucija, zaključuje:

ii. da se prilikom primene Osporenog zakona moraju poznavati funkcije i poseban autoritet nezavisnih ustavnih institucija koji se odražavaju, *inter alia*, u donošenju i primeni njihovih internih propisa radi zaštite njihove nezavisnosti utvrđene Ustavom i posebnim zakonima u meri koja je potrebna za zaštitu njihove organizacione, funkcionalne i budžetske nezavisnosti, uzimajući u obzir spečifičnosti poslova zaposlenog osoblje.
iii. član 3. stavovi 2, 3 i 4 Osporenog zakona ne ograničavaju i ne krše suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedene odredbe su u saglasnosti sa Ustavom,
iv. član 4. stav 1 u vezi sa članom 3.1 podstav 1.1. Osporenog zakona nisu u saglasnosti sa Poglavljem XII Ustava,
v. član 6. stav 1.2 Osporenog zakona u vezi nadležnosti Odbora da odlučuje da li su imenovanja civilnih službenika višeg rukovodećeg nivoa i u slučajevima kada ne postoji "*spor*" prestavlja nejednako tretiranje civilnih službenika i, nije u saglasnosti sa članom 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava,
vi. član 7. stav 1 podstavovi 2, 3 i 4 Osporenog zakona ne ograničavaju i ne krše suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedene odredbe su u saglasnosti sa Ustavom,
vii. član 18. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedene odredbe su u saglasnosti sa Ustavom,
viii. član 19. stavovi 5, 6, 7 i 8 Osporenog zakona, s obzirom na to da uređuju pitanje obavezujuće odluke o izboru određene kategorije civilnih službenika i u slučajevima kada ne postoji "*spor*", takođe nisu u saglasnosti sa članom 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava,
ix. član 20. stav 5 Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedeni član je u saglasnosti sa Ustavom,
x. član 21. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, isti je u saglasnosti sa Ustavom,
xi. član 22. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedene odredbe su u saglasnosti sa Ustavom,
xii. član 23. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedene odredbe su u saglasnosti sa Ustavom,
xiii. član 24. Osporenog zakona ne ograničava i ne krši suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, navedene odredbe su u saglasnosti sa Ustavom,

xiv. član 25. stavovi 2 i 3 Osporenog zakona ne ograničavaju i ne krše suštinu bilo koje konkretne odredbe Ustava. Shodno tome, isti su u saglasnosti sa Ustavom.

258. Sud, što se tiče navoda podnosioca zahteva o imunitetu od krivičnog gonjenja, građanskih parnica ili razrešenja, u vezi sa obavljanjem funkcija Odbora, zaključuje da je:

xv. član 11. stav 3 Osporenog zakona u saglasnosti sa pravom na pristup sudu, kao sastavnim delom prava na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovanog članom 31. Ustava i članom 6. Konvencije. Shodno tome, navedeni član je u saglasnosti sa Ustavom.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.2 Ustava, članovima 20. i 27. Zakona i pravilima 56, 57 i 59 Poslovnika, dana 25. aprila 2019. godine

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI, jednoglasno, zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI, jednoglasno, da član 4 (stav 1) u vezi sa članom 3 (stav 1.1), član 6 (stav 1.2), i član 19 (podstavovi 5, 6, 7 i 8) Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova, nisu u saglasnosti sa Ustavom;

III. ODLUČUJE, jednoglasno, u skladu sa članom 116.3 Ustava, da su članovi 3 (stav 1.1), 4 (stav 1), 6 (stav 1.2), i 19 (podstavovi 5, 6, 7 i 8) Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova, nevažeći od dana stupanja na snagu ove presude;

IV. DA UTVRDI, jednoglasno, da su članovi 2, 3 (stav 1.2, 1.3, 1.4), 7 (stav 1, podstavovi 2, 3 i 4), 18, 20 (stav 5), 21, 22, 23 i 25 (stavovi 2 i 3) Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova u saglasnosti sa Ustavom;

V. DA UTVRDI, većinom glasova, da su članovi 11 (stav 3) i 24 Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova u saglasnosti sa Ustavom;

VI. DA ODBIJE zahtev za privremenu meru;

VII. DA DOSTAVI ovu presudu stranama;

VIII. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona, i

IX. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Radomir Laban	Arta Rama-Hajrizi

KO43/19, Podnosilac: Albulena Haxhiu, Driton Selmanaj i trideset drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo, ocena ustavnosti Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom

KO43/19, presuda od 13. juna 2019. godine, objavljena 27 juna 2019

Ključne reči: institucionalni zahtev, nadležnosti Skupštine, nadležnosti Vlade i nadležnosti premijera, podela vlasti, demokratske vrednosti i vladavina prava

Zahtev su podnela trideset dva (32) poslanika Skupštine Republike Kosovo na osnovu člana 113. stav 5 Ustava. Predmetna stvar je ocena ustavnosti članova 1, 2, 4, 10. (stav 4 podstavovi 1 i 2) i 11. (stav 3) Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga za Srbijom (osporeni zakon). Podnosioci zahteva su naveli da osporeni zakon, u celosti, nije u saglasnosti sa Ustavom, odnosno nije u saglasnosti sa članom 2. [Suverenitet], članom 4. [Oblik vladanja i podela vlasti], članom 7. [Vrednosti], članom 18. [Ratifikacija međunarodnih sporazuma], članom 20. [Prenošenje suverenosti], članom 65. [Nadležnosti Skupštine], članom 93. [Nadležnosti Vlade] i članom 94. [Nadležnosti premijera] Ustava.

U okviru osporenog zakona predviđeni su osnivanje državne delegacije, njen delokrug rada, a utvrđeni su i institucionalna hijerarhija i postupak donošenja odluka u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom. Ovim Zakonom je dalje uređeno i funkcionisanje državne delegacije Republike Kosovo za dijalog sa Republikom Srbijom, a za istu je predviđena i organizaciona struktura, delatnost, kao i nadležnosti i odgovornosti državne delegacije.

Podnosioci zahteva su u suštini pred Sudom imali tri glavna navoda: *(i) definisanje i promena ustavne institucionalne hijerarhije i hijerarhije odlučivanja u dijalogu sa Srbijom; (ii) zakonske nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti i (iii) davanje karaktera lex specialis osporenom zakonu.* Podnosioci zahteva su takođe tražili i uvođenje privremene mere.

Sud je ocenio da je zahtev podnosilaca prihvatljiv na osnovu kriterijuma utvrđenih Ustavom, Zakonom o Ustavnom sudu i Poslovnikom Ustavnog suda. Prilikom razmatranja merituma zahteva, Sud je ocenio navode podnosilaca zahteva o *(i) definisanju i promeni ustavne institucionalne hijerarhije i hijerarhije odlučivanja u dijalogu sa Srbijom,* i *(ii) zakonske*

nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti, i našao sledeće:

Sud je utvrdio da državna delegacija koja je osnovana osporenim zakonom nije predviđena Ustavom i nije predviđena unutar oblika vladanja i podele vlasti. Kao takva, državna delegacija se ne može uključiti u uzajamno dejstvo podele, kontrole i balansiranja vlasti i ne može se mešati u oblik vladanja, odnosno u strukturu podele vlasti kao što je utvrđeno članom 4. Ustava.

Sud je dalje utvrdio da prenos nadležnosti ustavnih institucija na "poseban mehanizam" uspostavljen u osporenom zakonu predstavlja mešanje u vršenje nadležnosti institucija utvrđenih Ustavom. Prenos nadležnosti na "poseban mehanizam" predstavlja mešanje u oblik vladanja, podelu vlasti, a takođe nije u skladu sa demokratskim vrednostima i vladavinom prava, utvrđenim članom 7. Ustava jer državnoj delegaciji dodeljuje funkcije koje nisu u saglasnosti sa ustavnim normama.

Sud je takođe utvrdio da je ustavnim normama izričito predviđena obaveza u vezi sa vršenjem ustavnih nadležnosti u sferi spoljne politike za nadležne institucije. Nadležnost za vođenje dijaloga sa trećom državom ne može se nižim pravnim aktom, kao što je osporeni zakon, prenositi na državnu delegaciju kao "poseban mehanizam".
Sud je dalje utvrdio da je Skupština Republike Kosovo dužna da nagleda spoljnu politiku u okviru ustavnih nadležnosti predviđenih stavom 12 člana 65. Ustava. Sud je takođe naglasio da stav 1 člana 93. Ustava utvrđuje nadležnosti Vlade u "*predlaganju i sprovođenju unutrašnje i spoljne politike zemlje",* kao i da stavovi 1 i 9 člana 94. utvrđuju da premijer kao čelnik Vlade "*predstavlja i vodi Vladu"* i *"savetuje se sa predsednikom o sprovođenju spoljne politike zemlje"*.

Shodno tome, Sud je zaključio da je predstavljanje u sferi spoljne politike dužnost ustavnih institucija Republike Kosovo. Ova nadležnost je utvrđena Ustavom i podrazumeva, pre svega, da svaki pregovor ili druga radnja koja se odnosi na zaključivanje međunarodnih sporazuma u ime Republike Kosovo mora biti u okviru ustavnih dužnosti koje imaju institucije Republike Kosovo. Sud je takođe zaključio da se nadležnost za postizanje međunarodnih sporazuma ne može prenositi ili transferisati sa ustavnih institucija na "poseban mehanizam" kao što je predviđeno osporenim zakonom.

Sud je jednoglasno odlučio da članovi 1. (stav 1), 2, 4, 10. (stav 4 podstavovi 1 i 2), i član 11. (stav 3) Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom nisu u saglasnosti sa stavovima 1, 2, 3 i 4 člana 4. [Oblik vladanja i

podela vlasti], stavom 1 člana 7. [Vrednosti], stavom 12 člana 65. [Nadležnosti Skupštine], stavom 1 člana 93. [Nadležnosti Vlade] i stavovima 1 i 9 člana 94. [Nadležnosti premijera] Ustava.

Shodno tome, s obzirom na to da suštinski članovi Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom nisu u saglasnosti sa Ustavom, Sud je utvrdio da je isti, u celini, nesaglasan sa Ustavom.

PRESUDA

u

slučaju br. KO43/19

Podnosilac

Albulena Haxhiu, Driton Selmanaj i trideset drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo

Ocena ustavnosti Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev su podneli Avdullah Hoti, Glauk Konjufca, Vjosa Osmani-Sadriu, Albulena Haxhiu, Ismet Beqiri, Saranda Bogujevci, Lumir Abdixhiku, Arbërie Nagavci, Armend Zemaj, Arbër Rexhaj, Doruntina Maloku, Ali Lajqi, Arben Gashi, Drita Millaku, Hykmete Bajrami, Xhelal Sveçla, Lutfi Zharku, Ismajl Kurteshi, Besa Gaxheri, Fitore Pacolli, Arban Abrashi, Shemsi Syla, Lirie Kajtazi, Valon Ramadani, Kujtim Shala, Salih Zyba, Haxhi Avdyli, Liburn Aliu, Mirjeta Kalludra, Albin Kurti, Driton Selmanaj i Anton Quni (u daljem tekstu: podnosioci zahteva), svi poslanici Skupštine Republike Kosovo (u daljem tekstu: Skupština).

2. Podnosioci zahteva su ovlastili poslanike Skupštine, Albulenu Haxhiu i Dritona Selmanaja, da ih zastupaju u postupcima pred Ustavnim sudom Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

Osporeni zakon

3. Podnosioci zahteva osporavaju konkretno članove 1, 2, 4, 10. (stav 4 podstavovi 1 i 2) i 11. (stav 3) Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosova u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom (u daljem tekstu: osporeni zakon), koji je Skupština usvojila dana 7. marta 2019. godine.

4. Podnosioci zahteva objašnjavaju da gore navedeni članovi nisu u saglasnosti sa Ustavom i da zbog nesaglasnosti ovih članova sa Ustavom, osporeni zakon, u celini, nije u saglasnosti sa Ustavom.

Predmetna stvar

5. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenog zakona koji navodno, u celini, nije u saglasnosti sa članom 2. [Suverenitet], članom 4. [Oblik vladanja i podela vlasti], članom 7. [Vrednosti], članom 18. [Ratifikacija međunarodnih sporazuma], članom 20. [Prenošenje Suverenosti], članom 65. [Nadležnosti Skupštine], članom 93. [Nadležnosti Vlade] i članom 94. [Nadležnosti premijera] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

6. Podnosioci zahteva takođe traže uvođenje privremene mere, uz sledeće obrazloženje: „*Primena [osporenog zakona] bi stvorila opasan presedan u odnosu na načelo podele vlasti, jer bi dozvolila jednom protivustavnom telu da se upliće u nadležnosti Skupštine i Vlade[...]*“.

7. Podnosioci zahteva su takođe tražili i da se održi rasprava.

Pravni osnov

8. Zahtev je zasnovan na stavu 5 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava i članovima 42. [Tačnost podneska] i 43. [Rok] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon), kao i na pravilima 56 [Zahtev za uvođenje privremenih mera] i 74 [Podnesak u skladu sa članom 113.5 Ustava i članovima 42. i 43. Zakona] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

9. Dana 15. marta2019. godine, podnosioci su podneli Sudu zahtev sa priloženim dokumentima.

10. Dana 15. marta 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Selvete Gërxhaliu-Krasniqi za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi (članovi).

11. Dana 18. marta 2019. godine, Sud je obavestio podnosioce o registraciji zahteva.

12. Dana 18. marta 2019. godine, Sud je obavestio predsednika Republike Kosovo o registraciji zahteva i podsetio ga da se u skladu sa stavom 2 člana 43. [Rok] Zakona, osporeni zakon ne može proglasiti ukazom, stupiti na snagu ili proizvoditi pravno dejstvo dok Sud ne donese konačnu odluku u vezi sa pitanjem koje je pokrenuto pred njim. Sud je takođe tražio od predsednika da svoje komentare, ukoliko ih ima, dostavi Sudu do 1. aprila 2019. godine.

13. Dana 18. marta 2019. godine, Sud je obavestio predsednika Skupštine Republike Kosovo o registraciji zahteva i zatražio od predsednika Skupštine Republike Kosovo da po jednu kopiju tog obaveštenja dostavi svim poslanicima Skupštine, kako bi im se omogućilo da svoje komentare o gore navedenom zahtevu, ukoliko ih imaju, dostave do 1. aprila 2019. godine.

14. Dana 18. marta 2019. godine, Sud je obavestio premijera Republike Kosovo o registraciji zahteva, i zatražio od njega da svoje komentare, ukoliko ih ima, dostavi Sudu do 1. aprila 2019. godine.

15. Dana 18. marta 2019. godine, Sud je obavestio Sekretarijat Skupštine Republike Kosovo i tražio od istog da najkasnije do 1. aprila 2019. godine dostavi Sudu svu relevantnu dokumentaciju u vezi sa zahtevom.

16. Dana 27. marta 2019. godine, Sekretarijat Skupštine je dostavio Sudu sledeća dokumenta:

    i. Zapisnik Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije, razmatranje u načelu osporenog zakona;
    ii. Izveštaj Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije, razmatranje u načelu osporenog zakona;

iii. Poziv i dnevni red za plenarnu sednicu Skupštine Republike Kosovo, prvo razmatranje osporenog zakona;
iv. Transkript sa plenarne sednice, prvo razmatranje osporenog zakona od 2. i 3. februara 2019. godine;
v. Zapisnik sa plenarne sednice, prvo razmatranje osporenog zakona od 2. i 3. februara 2019. godine;
vi. Odluku Skupštine o usvajanju u načelu osporenog zakona od 12. februara 2019. godine;
vii. Zahtev premijera Republike Kosovo, g. Ramusha Haradinaja, za održavanje vanredne plenarne sednice Skupštine Republike Kosovo dana 7. marta 2019. godine, u 10:00 sati, drugo razmatranje osporenog zakona;
viii. Poziv i dnevni red za vanrednu plenarnu sednicu Skupštine Republike Kosovo, drugo razmatranje osporenog zakona od 7. marta 2019. godine;
ix. Zapisnik Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije, razmatranje osporenog zakona od 6. marta 2019. godine;
x. Izveštaj sa amandmanima Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije, upućen na razmatranje stalnim komisijama od 6. marta 2019. godine;
xi. Zapisnik Funkcionalne komisije za evropske integracije, razmatranje osporenog zakona od 6. marta 2019. godine;
xii. Izveštaj Komisije za evropske integracije od 6. marta 2019. godine;
xiii. Zapisnik Komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije protiv korupcije, razmatranje osporenog zakona, od 6. marta 2019. godine;
xiv. Izveštaj Komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije protiv korupcije od 6. marta 2019. godine;
xv. Zapisnik Komisije za budžet i finansije, razmatranje osporenog Zakona, od 6. marta 2019. godine;
xvi. Izveštaj Komisije za budžet i finansije od 6. marta 2019. godine;
xvii. Zapisnik Komisije za prava i interese zajednica i povratak, razmatranje osporenog Zakona, od 6. marta 2019. godine;
xviii. Izveštaj Komisije za prava i interese zajednica i povratak od 7. marta 2019. godine;
xix. Zapisnik Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije, razmatranje konačnog izveštaja o osporenom zakonu od 6. marta 2019. godine;
xx. Konačni izveštaj sa amandmanima Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije, upućen na razmatranje na plenarnoj sednici, od 7. marta 2019. godine;

xxi. Transkript sa vanredne plenarne sednice Skupštine, drugo razmatranje osporenog zakona od 7. marta 2019. godine;
xxii. Odluka Skupštine o usvajanju osporenog zakona od 7. marta 2019. godine;
xxiii. Osporeni zakon, Zakon br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima Državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom.

17. U roku koji im je ostavio Sud, predsednik, predsednik Skupštine, premijer i poslanici nisu istom dostavili svoje komentare.

18. Dana 13. juna 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o prihvatljivosti zahteva.

19. Dana 13. juna 2019. godine, Sud je glasao za prihvatljivost zahteva, i jednoglasno je odlučio da osporeni Zakon, u celini, nije u skladu sa Ustavom.

Pregled činjenica

20. Dana 24. decembra 2018. godine, Vlada Republike Kosovo je odlukom br. 02/81 usvojila osporeni zakon (nacrt zakona) i prosledila isti Skupštini sa ciljem da se isti razmotri i usvoji po utvrđenom postupku.

21. Dana 30. januara 2019. godine, Funkcionalna komisija za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije je razmotrila i usvojila u načelu osporeni zakon, sa 6 (šest) glasova za i 3 (tri) glasa protiv. Istog tog dana, Funkcionalna komisija za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije je utvrdila da osporeni zakon ispunjava uslove da se prosledi Skupštini na razmatranje i usvajanje.

22. Dana 2. februara 2019. godine, Skupština je na održanoj sednici usvojila u načelu osporeni zakon u prvom čitanju, na kojoj je bio prisutan 61 (šezdeset jedan) poslanik i 61 (šezdeset jedan) poslanik je glasao za, a glasova protiv i uzdržanih nije bilo.

23. Dana 2. februara 2019. godine, Skupština je odlukom br. 06-V-315, nakon usvajanja u načelu u prvom čitanju osporenog zakona, zadužila i obavezala sledeće komisije da predstave izveštaje sa preporukama za razmatranje osporenog zakona:

1. Komisiju za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije;
2. Komisiju za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije protiv korupcije;

3. Komisiju za budžet i finansije;
4. Komisiju za prava i interese zajednica i povratak; i
5. Komisiju za evropske integracije.

24. Dana 6. marta 2019. godine, premijer Republike Kosovo je dopisom pod br. 2345/2019, tražio od predsednika Skupštine da se održi vanredna sednica za drugo razmatranje osporenog zakona.

25. Dana 6. marta 2019. godine, Funkcionalna komisija za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije je na održanom sastanku razmotrila i usvojila dva predložena amandmana na osporeni zakon.

26. Dana 6. marta 2019. godine, Komisija za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije protiv korupcije je razmotrila osporeni zakon sa predloženim amandmanima i ocenila da su osporeni zakon i predloženi amandmani u skladu sa Ustavom i da se mogu proslediti Skupštini.

27. Dana 6. marta 2019. godine, Komisija za evropske integracije je na održanom sastanku razmotrila osporeni zakon i preporuke Funkcionalne komisije za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije i ocenila da *„Nacrt zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima Državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom, sa amandmanima funkcionalne komisije, nije u suprotnosti sa zakonskim propisima EU, stoga se može preporučiti za usvajanje u Skupštini“*.

28. Dana 6. marta 2019. godine, Komisija za budžet i finansije je razmotrila osporeni zakon sa predloženim amandmanima i ocenila da osporeni zakon i predloženi amandmani nemaju dodatni uticaj na budžet.

29. Dana 7. marta 2019. godine, Komisija za prava i interese zajednica je razmotrila osporeni zakon sa predloženim amandmanima i ocenila da isti ne ugrožavaju i ne narušavaju prava i interese zajednica i preporučila da se osporeni zakon prosledi Skupštini.

30. Dana 7. marta 2019. godine, Funkcionalna komisija za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije je na održanom sastanku usvojila izveštaj sa preporukama od gore navedenih komisija u vezi sa osporenim zakonom. Istog dana, Funkcionalna komisija za spoljne poslove, dijasporu i strateške investicije je prosledila izveštaj sa preporukama poslanicima Skupštine.

31. Dana 7. marta 2019. godine, Skupština je na održanoj sednici usvojila osporeni zakon u drugom čitanju, na kojoj je glasao ukupno 61 (šezdeset jedan) poslanik, od kojih je 58 (pedeset i osam) poslanika glasalo za, dok su 3 (tri) poslanika bila uzdržana.

32. Shodno tome, dana 7. marta 2019. godine, Skupština je odlukom br. 06-V-336 usvojila osporeni zakon i odlučila da se osporeni zakona pošalje predsedniku Republike Kosovo radi donošenja ukaza o proglašenju i objavljivanja.

Navodi podnosioca zahteva

33. Sud podseća na navode podnosilaca zahteva da osporeni zakon, u celini, nije u saglasnosti sa članom 2. [Suverenitet], članom 4. [Oblik vladanja i podela vlasti], članom 7. [Vrednosti], članom 18. [Ratifikacija međunarodnih sporazuma], članom 20. [Prenošenje suverenosti], članom 65. [Nadležnosti Skupštine], članom 93. [Nadležnosti Vlade] i članom 94. [Nadležnosti premijera] Ustava.

34. Podnosioci zahteva navode da *„Nacrt zakona sadrži određeni broj ustavnih povreda na osnovu sledećih tačaka:*

    1. *Definisanje i promena ustavne institucionalne hijerarhije i hijerarhije odlučivanja u dijalogu sa Srbijom;*
    2. *Zakonske nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti;*
    3. *Nacrtu zakona o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom je dat karakter lex specialis sa ciljem da odredbe ovog Nacrta zakona nadvladaju u slučaju suprotnosti sa drugim zakonima“.*

(i) Argumenti podnosilaca zahteva po pitanju „*definisanja i promene ustavne institucionalne hijerarhije i hijerarhije odlučivanja u dijalogu sa Srbijom*“

35. Podnosioci zahteva tvrde da određeni broj odredaba osporenog zakona *„ozbiljno podrivaju institucionalnu hijerarhiju predviđenu u Ustavu Republike Kosova, i posebno, nadležnosti koje su jasno predviđene za ove institucije“.*

36. Podnosioci zahteva, pozivajući se na član 1. [Delokrug zakona], član 2. [Cilj i svrha], član 4. [Postupak za osnivanje Državne delegacije], član 10.4 [Nadležnosti Državna delegacija] i stav 3 člana 11. [Odnos Državne delegacije sa Ustavnim institucijama] osporenog zakona,

tvrde da "*[...]sprovođenje državnog suvereniteta je eksplicitno ovlašćenje za predstavnike naroda, a što se, u jednom parlamentarnom sistemu, kao što je ovaj Republike Kosova, materijalizuje u instituciji Skupštine Kosova. Nacrt zakona, kao što se to može utvrditi putem pažljivog čitanja njegove svrhe, ima za cilj da mandat Skupštine kao izvršioca (predstavnika) državnog suvereniteta otuđi, tako što će ga preneti na Državnu delegaciju, i, u isto vreme, da otvori put takozvanim "drugim ustavnim institucijama" da i dalje zadiru u ekskluzivnost Skupštine da bi formirali političku volju u vezi sa tim šta može a šta ne može da se razgovara u dijalogu sa Srbijom*".

37. Podnosioci zahteva dalje tvrde da je „*Ustav Kosova [...] razjasnio institucionalnu hijerarhiju, predviđajući Skupštinu kao najvišu predstavničku i zakonodavnu vlast, koja, između ostalog, određuje orijentaciju spoljne politike (putem zakona koje usvaja) i nadzire tu politiku preko instrumenata kontrole parlamentarnog nadzora nad izvršnim, dakle Vladom, koja izgrađuje i primenjuje spoljnu politiku. Da ovlastite 'Delegaciju' kao jedno neustavno telo, da razgovara i da sklopi jedan Sporazum sa Srbijom, koji, po javnim izjavama može da dotakne i pitanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, mira i drugih političkih pitanja, van definicije onoga što se smatra suverenom političkom voljom, a što je suštinski ustavni prerogativ Skupštine, je u otvorenoj suprotnosti sa članom 65. Ustava*".

38. Podnosioci zahteva navode da "*time što je Državna delegacija postavljena iznad Skupštine i Vlade, ovaj nacrt zakona utiče na balans i kontrolu vlasti i daje ovom neustavnom telu pravo da kontroliše radnje Vlade i Skupštine sa drugim državama i da određuje način predstavljanja u suprotnosti sa Ustavom*".

39. Podnosioci zahteva naglašavaju da "*Ustav Kosova dozvoljava prenos državnih nadležnosti na međunarodne organizacije samo u skladu sa članom 20, onda kada se to uradi ratifikacijom međunarodnih sporazuma sa 2/3 glasova svih poslanika u Skupštini. Dakle, nijedna odredba Ustava ne dozvoljava prenos nadležnosti na novoformirana tela koja su utemeljena samo prostom većinom glasova u Skupštini*".

(ii) Argumenti podnosilaca zahteva povodom navoda da "*zakonske nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti*"

40. Podnosioci zahteva tvrde da "*član 93 stav 1 Ustava određuje kao prvu nadležnost izvršne vlasti (vlade) da "predlaže i sprovodi unutrašnju i spoljnu politiku zemlje". Prva po važnosti i ekskluzivna po prirodi nadležnost za Vladu Republike Kosovo je predlaganje i sprovođenje*

unutrašnje i spoljne politike [...]. Konkretizaciju člana 93 stava 1 Ustava Kosova određuje član 4 Zakona br. 04/L-052, koji naglašava da pravo na inicijativu za sklapanje međunarodnih sporazuma imaju državni organi Republike Kosovo u skladu sa Ustavom Republike Kosovo[...]".

41. Podnosioci zahteva dalje tvrde da "*imajući u obzir da član 94 stav 1, određuje da vladu predstavlja i vodi premijer Kosova, dijalog sa Srbijom se treba voditi od predstavnika i vođe Vlade Republike Kosovo. U tom smislu, Skupština Kosova je usvajanjem ovog nacrta zakona dala Državnoj delegaciji nadležnost da vodi i predstavlja državu u dijalogu (pregovorima) sa Srbijom, teško ugrožavajući član 4. stavove 1. i 4., u vezi sa članom 7., kao i član 93. stav 1., u vezi sa članom 94. stav 1. Ustava Kosova*".

(iii) Argumenti podnosilaca zahteva povodom navoda da je osporenom zakonu "*dat karakter lex specialis sa ciljem da odredbe ovog Nacrta zakona nadvladaju u slučaju kolizije sa drugim zakonima*"

42. Podnosioci zahteva navode *"stav 5. člana 18. koji određuje da se načela i procedure ratifikacije i ukidanja međunarodnih sporazuma regulišu zakonom. U ekstenzivnom smislu člana 18. i konkretno u smislu člana 18. stav 5. proističe Zakon br. 04/L-052 o međunarodnim ugovorima. [...] Cilj Zakona o međunarodnim ugovorima i većina izraza ovog zakona, iz člana 18. Ustava čini jedan potpuno izvorni zakon koji proističe iz duha člana 18. Ustava i ujedno čini opšti zakon koji na nikakav način ne može da se šalje specijalnim zakonom kao što se predviđa članom 1. stav 2. nacrta zakona koji je predmet spora [...]*".

43. Podnosioci zahteva se pozivaju na presudu Suda KO97/12 od 12. aprila 2012. godine u slučaju u kojem je zahtev podneo Ombudsman, u kome je osporen Zakon o bankama, mikrofinansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama, br. 04/L-093. Podnosioci zahteva naglašavaju stav 128, koji glasi: "*Sud je svestan postojanja načela lex specialis koji podrazumeva da poseban zakon ima prednost u odnosu na opšti zakon i u tom smislu novi zakon ne može da ukine odredbe postojećeg zakona, ako nisu izmenjene odgovarajuće odredbe koje propisuju opšta načela jer bi to ugrozilo načela pravne sigurnosti i vladavine prava*".

Što se tiče zahteva za privremenu meru

44. Podnosioci zahteva takođe traže uvođenje privremene mere naglašavajući tri razloga: *„da bi se sprečila primena Nacrta zakona o*

dužnostima, odgovornostima i nadležnostima Državne delegacije, preko kojeg se pokušava da se prenose nedelegirane ustavne nadležnosti; kao drugo, zato što preko privremene mere biće sprečena primena ovog nacrta zakona koji krši načelo podele vlasti i liši Skupštinu Kosova obavljanja svojih ustavnih prava; kao treće: zato što se preko ovog nacrta zakona ugrožava pravni poredak i institucionalna hijerarhija Republike Kosovo; i na kraju, zato što ova delegacija, preko odluka koje bi donela i sporazuma koje bi postigla sa Republikom Srbijom, mogla bi da stvori nepopravljive posledice preko stvaranja međunarodnih obaveza za Kosovo".

Traženo rešenje

45. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda:

I. Da proglasi ovaj zahtev prihvatljivim;
II. Da odmah uvede privremenu meru u odnosu na Nacrt zakona;
III. Da proglasi da je Nacrt zakona o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom u suprotnosti sa Ustavom Republike Kosovo.
[...]

Relevantne pravne odredbe

USTAV REPUBLIKE KOSOVO

Član 2.
[Suverenitet]

"1. Suverenitet države Kosovo potiče iz stanovništva, pripada istom i sprovodi se, u saglasnosti sa Ustavom, preko izabranih predstavnika ili drugim oblicima, u saglasnosti sa odredbama ovog Ustava".

Član 4.
[Oblik vladanja i podela vlasti]

1. Kosovo je demokratska Republika koja se zasniva na načelo podele vlasti i kontrole balansa među njima, kao što je i određeno ovim Ustavom.
2. Skupština Republike Kosovo sprovodi zakonodavnu vlast.
3. Predsednik Republike Kosovo predstavlja jedinstvo naroda. Predsednik Republike Kosovo je legitimni predstavnik unutar i

van zemlje, koji garantuje demokratsko funkcionisanje institucija Republike Kosovo, u saglasnosti sa ovim Ustavom.
4. Vlada Republike Kosovo je odgovorna za sprovođenje zakona i državne politike i podleže parlamentarnoj kontroli.

Član 7.
[Vrednosti]

1. Ustavni red Republike Kosovo se zasniva na načelima slobode, mira, demokratije, jednakosti, poštovanja ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona, nediskriminacije, imovinskog prava, zaštite sredine, društvenog prava, pluralizma, podele državne vlasti i tržišne ekonomije.

Član 18.
[Ratifikacija međunarodnih sporazuma]

1. Međunarodni sporazumi koji se tiču dole navedenih pitanja se ratifikuju sa dve trećine (2/3) glasova svih poslanika Skupštine:
(1) teritoriju, mir, savez, politička i vojna pitanja;
(2) prava i osnovne slobode;
(3) članstvo Republike Kosovo u međunarodne organizacije;
(4) preuzimanje odgovornosti nad finansijskim obavezama od strane Republike Kosovo.
2. Međunarodni sporazumi osim onih koji nisu pomenuti u stavu 1 se ratifikuju potpisom Predsednika Republike Kosovo.
3. Predsednik Republike Kosovo ili Premijer su dužni da obaveste Skupštinu o svakom potpisanom međunarodnom sporazumu.
4. Izmena ili povlačenje iz međunarodnih sporazuma se sprovodi putem iste procedure kao i pri ratifikaciji međunarodnih sporazuma.
5. Načela i procedure ratifikacije i ukidanja međunarodnih sporazuma se regulišu zakonom.

Član 20.
[Prenošenje suverenosti]

1. Republika Kosovo, na osnovu međunarodnih ratifikovanih sporazuma, prenosi državna ovlašćenja međunarodnim organizacijama za neka određena pitanja.
2. Ukoliko neki sporazum ratifikovan od strane Republike Kosovo o članstvu u neku međunarodnu organizaciju predviđa obavezno sprovođenje normi te organizacije, zakon kojim se ratifikuje sporazum o članstvu treba biti usvojen od dve trećine (2/3)

glasova svih poslanika Skupštine i te norme imaju prednost nad zakonima Republike Kosovo.

[...]

Član 65
[Nadležnosti Skupštine]

Skupština Republike Kosovo:
(1) usvaja zakone, rezolucije i ostale opšte akte;

[...]

(12) nadzire spoljnu i bezbednosnu politiku.

Član 93.
[Nadležnosti Vlade]

Vlada je nadležna za sledeće:

(1) predlaže i sprovodi unutrašnju i spoljnu politiku zemlje;
[...]

Član 94.
[Nadležnosti premijera]

Premijer sprovodi sledeće nadležnosti:

(1) predstavlja i vodi vladu;
[...]
(9) savetuje se sa Predsednikom o sprovođenju spoljne politike zemlje.

Relevantne odredbe osporenog zakona:

Član 1.
Delokrug zakona

"1. Ovim zakonom se definiše institucionalna hijerarhija i postupak donošenja odluka u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom (u daljem tekstu: Dijalog). Njime se takođe reguliše funkcionisanje Državne delegacije Republike Kosovo za dijalog sa Srbijom (u daljem tekstu: državna delegacija), definisanjem organizacione strukture, aktivnosti, nadležnosti i odgovornosti Državne delegacije. Između ostalog, zakonom je jasno definisana

veza koju Državna delegacija održava sa drugim ustavnim institucijama Republike Kosovo.
2. Ovaj zakon ima status Lex Specialis. U slučaju neusaglašenosti neke druge zakonske odredbe sa ovim zakonom, prevladaće članovi ovog zakona.

Član 2.
Cilj i svrha

Shodno ovom zakonu, Državna delegacija Republike Kosovo za dijalog sa Republikom Srbijom je ovlašćena od strane Skupštine Republike Kosovo za pregovaranje i postizanje sporazuma tokom procesa Dijaloga, u konsultaciji sa ustavnim institucijama Republike Kosovo.

Član 4.
Procedura za osnivanje Državne delegacije

Državna Delegacija za dijalog sa Republikom Srbijom će dobiti mandat od strane Skupštine Republike Kosovo. Državna delegacija će biti jedini organ ovlašćen za upravljanje Dijaloga. U tom smislu, Delegacija se konsultuje sa ustavnim institucijama Republike Kosovo.

Član 10.
Nadležnosti Državne delegacije

4. Državna delegacija:
4.1 Vodi proces dijaloga sa Srbijom;
4.2 Predstavlja Republiku Kosova u dijalogu;

Član 11.
Odnos Državne delegacije sa Ustavnim institucijama

3. Svaka radnja institucija Republike Kosovo u odnosu na Republiku Srbiju treba da se koordinira i obostrane usvaja od strane institucija Republike Kosovo i Državne delegacije.

Ocena prihvatljivosti zahteva

46. Da bi mogao da razmotri zahtev podnosilaca, Sud mora prvo da oceni da li su oni ispunili uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

47. U tom smislu, Sud se poziva na stav 1 člana 113. Ustava, koji propisuje da *"Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način"*.

48. U vezi sa ovim uslovima, Sud primećuje da su podnosioci zahteva podneli svoj zahtev na osnovu člana 113.5 Ustava, koji propisuje sledeće:

"Deset (10) ili više poslanika Skupštine može, u roku od osam (8) dana od usvajanja, da ospori ustavnost bilo kog zakona koji je usvojila Skupština, kako zbog sadržaja tako i zbog procedure sprovođenja".

49. U konkretnom slučaju, Sud primećuje da su zahtev podnela 32 (trideset i dva) poslanika Skupštine Kosova, što je više od minimuma koji se zahteva članom 113.5 Ustava i, samim tim, ispunjen je uslov za ovlašćenu stranu.

50. Pored toga, Sud uzima u obzir i član 42. [Tačnost podneska] Zakona koji reguliše podnošenje zahteva na osnovu člana 113.5 Ustava i zahteva da se podnesu sledeće informacije:

> *"1.1. imena i potpisi svih poslanika Skupštine koji osporavaju ustavnost zakona ili odluke donesene od strane Skupštine Republike Kosovo;*
> *1.2. Ustavne ili odredbe nekog akta ili zakona koje se tiču ovog zakona; i*
> *1.3. dokaze na koje se zasniva spor"*.

51. Sud se takođe poziva i na pravilo 74 [Podnesak u skladu sa članom 113.5 Ustava i članovima 42. i 43. Zakona] Poslovnika, koje propisuje:

> *„[...]*
>
> *(2) U podnesku podnetim prema ovom pravilu, sledeće informacije se, inter alia, moraju podneti:*
>
> > *(a) imena i potpise svih poslanika Skupštine koji osporavaju ustavnost zakona ili odluke usvojene od strane Skupštine Republike Kosovo;*
> >
> > *(b) Ustavne odredbe ili odredbe nekog akta ili zakona koje se tiču ovog podnesak; i*
> >
> > *(c) dokaze na koje se zasniva spor.*

(3) Podnosioci podneska treba da prilože podnesku kopiju osporenog zakona ili odluke usvojene od strane Skupštine, registar i lične potpise poslanika koji podnose podnesak i punomoćje osobe koja ih zastupa pred Sudom“.

52. Sud utvrđuje da su podnosioci zahteva, pored imena i potpisa poslanika koji su podneli zahtev, naveli i osporeni zakon i relevantne odredbe Ustava, i podneli dokaze koji potkrepljuju njihove tvrdnje. Stoga, Sud smatra da su ispunjeni uslovi propisani članom 42. Zakona i dalje precizirani pravilom 74 Poslovnika.

53. Što se tiče vremenskog roka, Sud primećuje da je osporeni zakon usvojen od strane Skupštine dana 7. marta 2019. godine (odluka br. 06-V-336), a da je zahtev podnet Sudu dana 15. marta 2019. godine.

54. Uzimajući u obzir pravilo 30 (1) Poslovnika, krajnji rok za predaju zahteva se računa na sledeći način: „*Kada je rok određen u danima, vreme se računa počev od narednog dana nakon što se desio neki događaj*”. Polazeći od ovoga, Sud utvrđuje da je zahtev podnet u predviđenom ustavnom roku od 8 (osam) dana.

55. Shodno tome, Sud utvrđuje da zahtev podnosilaca ispunjava sve uslove prihvatljivosti na osnovu Ustava, Zakona i Poslovnika, a ujedno navodi podnosilaca pokreću važna pitanja ustavnosti koja zahtevaju razmatranje u meritumu.

Meritum

56. Sud najpre podseća da podnosioci zahteva osporavaju samo sadržinski aspekt osporenog zakona, a ne postupak koji je sproveden prilikom njegovog usvajanja.

57. Sud primećuje da osporeni zakon sadrži 19 (devetnaest) članova, da je podeljen u četiri poglavlja, u njemu se uređuju delokrug; procedura osnivanja državne delegacije; sastav državne delegacije; osnivanje radnih komisija; funkcionisanje kao i nadležnosti i donošenje odluka državne delegacije. Sud takođe primećuje da osporeni zakon sadrži i druge odredbe koje se odnose na administraciju državne delegacije, budžet kao i završne odredbe.

58. Sud primećuje da su podnosioci zahteva izložili samo navode koji se odnose na članove 1, 2, 4, 10. (stav 4 podstav1 i 2), 11. (stav 3) osporenog zakona, navodeći da ovi članovi nisu u saglasnosti sa članovima 2, 4, 7, 18, 20, 65, 93. i 94. Ustava. Sud primećuje da u stvari podnosioci

zahteva navode da osporeni zakon, u celosti, nije u saglasnosti sa Ustavom.

59. Podnosioci zahteva su grupisali svoje navode u tri glavne kategorije: (i) *definisanje i promena ustavne institucionalne hijerarhije i hijerarhije odlučivanja u dijalogu sa Srbijom,* (ii) *zakonske nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti i (iii) davanje karaktera lex specialis osporenom zakonu.*

60. U svetlu razmatranja navoda podnosilaca zahteva, Sud će izvršiti tumačenje ustavnih odredaba u okviru svoje nadležnosti, koja se zasniva na članu 112. Ustava. S tim u vezi, Sud će poštovati slovo i duh Ustava i načela demokratskog vladanja (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj Ustavnog suda KO103/14, podnosilac zahteva: *predsednica Republike Kosovo,* u vezi sa ocenom kompatibilnosti člana 84 (14) [Nadležnosti predsednika] sa članom 95. [Izbor Vlade] Ustava Republike Kosovo, stav 58).

A. Što se tiče navoda podnosilaca zahteva po pitanju "definisanja i promene ustavne institucionalne hijerarhije i hijerarhije odlučivanja u dijalogu sa Srbijom"

61. Sud podseća na argumente podnosilaca zahteva koji se odnose na prvu kategoriju navoda. Podnosioci zahteva u suštini tvrde da je osporenim zakonom narušen narodni suverenitet kao isključivo ovlašćenje za narodne predstavnike koje se materijalizuje u Skupštini. Prema navodima podnosilaca zahteva u suprotnosti je sa Ustavom da se jedna državna delegacija u institucionalnoj hijerarhiji postavi iznad Vlade i Skupštine po pitanju vođenja pregovora i postizanja sporazuma sa drugom državom.

62. Prilikom adresiranja gore navedenih tvrdnji podnosilaca zahteva, u odnosu na članove Ustava, Sud će u zajedničkom čitanju razraditi opšta načela koja se odnose na oblik vladanja i podele vlasti, kao i demokratske vrednosti ugrađene u Ustav.

63. Ustav utvrđuje da je Skupština najviša institucija u pravnom sistemu Republike Kosovo. Legitimitet Skupštine, kao najviše institucije, izvire direktno iz volje naroda Republike Kosovo, izražene kroz opšte parlamentarne izbore.

64. Povezanost između ovlašćenja koja narod daje izabranim predstavnicima potvrđena je u praksi Suda u kojoj je navedeno da "*Demokratija, "vox populi" (glas naroda), zahteva izbor onih koji će*

predstavljati glas naroda u zakonodavnom telu Države. U parlamentarnoj demokratiji, ovo je vrhovni upravni entitet poveren sa različitim nadležnostima, istovremeno podređen načelu podele vlasti i kontrole balansa među njima. Jedan od glavnih zadataka parlamenta je da odluči glasanjem koga da ovlašćuje izvršnim funkcijama [...]" (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj Ustavnog suda KO103/14, podnosilac zahteva: *predsednica Republike Kosovo,* u vezi sa ocenom kompatibilnosti člana 84 (14) [Nadležnosti predsednika] sa članom 95. [Izbor Vlade] Ustava Republike Kosovo, stav 49).

65. Sud prvo primećuje da se u zemlji sa predstavničkom demokratijom uloga Skupštine manifestuje kroz zakonodavnu aktivnost. Međutim, Sud naglašava da Skupština kao zakonodavno telo, prilikom donošenja zakona, treba da štiti duh i slovo Ustava, uzimajući u obzir princip podele vlasti, kao bitnog atributa demokratskog vladanja.

66. S tim u vezi, Sud ponovo naglašava da je Skupština najviši organ u Republici Kosovo, koji ima ovlašćenje da predstavlja narod i vrši zakonodavnu vlast. Na osnovu teksta Ustava, Skupštini su kao najvišoj državnoj instituciji poverene različite nadležnosti. U vršenju svojih nadležnosti, Skupština je podređena demokratskom načelu podele vlasti, kontrole i balansa među njima.

67. Sud primećuje da se ustavni poredak Republike Kosovo, između ostalog, zasniva, na demokratskim vrednostima podele vlasti i vladavine prava. Shodno tome, poverenje naroda u demokratske vrednosti i vladavinu prava predstavlja suštinu funkcionisanja predstavničke demokratije u zemlji. Sud takođe podseća i na svoju raniju praksu u kojoj naglašava da je Skupština institucija koja ima odgovornost da vrši zakonodavnu vlast, dok Vlada vrši izvršnu vlast na osnovu Ustava i zakona usvojenih u Skupštini (vidi, Ustavni sud Republike Kosovo: slučaj KO12/18podnosilac zahteva: *Albulena Haxhiu i 30 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo,* presuda od 29. maja 2018. godine, stav 104).

68. Sud naglašava da su opšta demokratska načela zasnovana na funkcionisanju niza institucionalnih mehanizama predviđenih Ustavom i zakonima koje je donela Skupština. S tim u vezi, Sud ima u vidu da Skupština može zakonom osnivati tela/institucije koja nose određeni mandat na osnovu zakona, ali se ta nadležnost mora uvek vršiti na osnovu Ustava uz poštovanje načela podele vlasti i bez narušavanja nadležnosti koje su Ustavom već utvrđene za relevantne institucije.

69. Sud ponovo naglašava da u okviru ustavno-pravnog sistema sve ostale norme podležu premoći ustavne norme. Sud ocenjuje da se određena materija, kada se utvrdi Ustavom, ne može menjati, podrivati ili transformisati aktom niže pravne snage, kao što je zakon. Na osnovu premoći ustavne norme, Sud podseća da svi ostali pravni akti moraju biti u saglasnosti sa njom.

70. Sud će, u okviru prvog navoda, oceniti ustavnost člana 1. (stava 1.) osporenog zakona, o tome da li je isti u saglasnosti sa načelima podele vlasti i oblikom vladanja [član 4.], kao i sa vrednostima [član 7.] Ustava.

Ustavnost člana 1. (stav 1) osporenog zakona

Član 1.
[Delokrug zakona]

> *"1. Ovim zakonom se definiše institucionalna hijerarhija i postupak donošenja odluka u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom (u daljem tekstu: Dijalog). Njime se takođe reguliše funkcionisanje Državne delegacije Republike Kosovo za dijalog sa Srbijom (u daljem tekstu: državna delegacija), definisanjem organizacione strukture, aktivnosti, nadležnosti i odgovornosti Državne delegacije. Između ostalog, zakonom je jasno definisana veza koju Državna delegacija održava sa drugim ustavnim institucijama Republike Kosovo".*

71. Sud primećuje da se u osporenom zakonu, u stavu 1 člana 1, predviđaju tri pitanja: (i) definisanje institucionalne hijerarhije sa posebnim postupkom donošenja odluka "u procesu dijaloga sa Republikom Srbijom"; (ii) regulisanje funkcionisanja državne delegacije Republike Kosovo za dijalog sa Srbijom (državna delegacija); i (iii) definisanje veze koju državna delegacija održava sa drugim ustavnim institucijama.

72. U svetlu gore navedenog, Sud primećuje da su osporenim zakonom određeni parametri po kojima je osnovana državna delegacija, koju podnosioci zahteva karakterišu kao novu institucionalnu hijerarhiju, koja se nalazi iznad Vlade i Skupštine. U konkretnom slučaju, Sud naglašava da su podela vlasti, oblik vladanja, balans i kontrola vlasti utvrđeni u stavu 1. člana 4. Ustava.

73. Sud podseća da je u okviru člana 4. Ustava, koji utvrđuje oblik vladanja i podelu vlasti, Skupština kao predstavnik suverena prema stavu 2. člana 4. Ustava istovremeno i najviši organ koji sprovodi zakonodavnu vlast; prema stavu 3. člana 4. Ustava, predsednik Republike Kosovo predstavlja jedinstvo naroda, a takođe on je i legitimni predstavnik

zemlje unutar i van zemlje i garant demokratskog funkcionisanja institucija Republike Kosovo, kao i prema stavu 4. člana 4. Ustava, Vlada Republike Kosovo je odgovorna za sprovođenje zakona i državne politike i podleže parlamentarnoj kontroli od strane Skupštine. Ovom prilikom, Sud naglašava da načelo podele vlasti predstavlja demokratsku vrednost u okviru organizacije ustavnog poretka u Republici Kosovo.

74. U okviru elaborisanja o obliku vladanja i podele vlasti, kao i povezujući ga sa navodima podnosilaca i na osnovu nadležnosti utvrđenih Ustavom, Sud će se ograničiti samo na mandat ustavnih institucija koje imaju ovlašćenja koja su direktno povezana sa spoljnom politikom. Sud naglašava da je u ovom slučaju institucionalna organizacija u Republici Kosovo zasnovana na obliku demokratske vladavine, podele i kontrole vlasti, kao i na vladavini prava.

75. Sud naglašava da se „državna delegacija“ kao što je i definisano u osporenom Zakonu, s obzirom na to da nije predviđena Ustavom, i zato što nije bila predviđena unutar oblika vladanja i podele vlasti, ne može uključiti u uzajamno dejstvo podele, kontrole i balansiranja vlasti. Sa napred navedenog, proizilazi da državna delegacija, koja je predviđena osporenim Zakonom, nije predviđena Ustavom i da se ne može mešati u oblik vladanja, odnosno u strukturu podele vlasti kao što je utvrđeno članom 4. Ustava.

76. Sud takođe primećuje da osporeni zakon *“reguliše funkcionalizaciju državne delegacije Republike Kosovo za dijalog sa Srbijom”* kao “poseban mehanizam” u cilju postizanja sporazuma sa trećom državom.

77. U ovom slučaju, Sud smatra da svaka grana državne vlasti mora postupati u saglasnosti sa Ustavom i u okviru svog ustavnog delokruga, garantujući na taj način načelo podele vlasti i demokratskih vrednosti vladanja. Sud ponovo naglašava da Skupština, kao zakonodavni organ i kao stub podele vlasti, ima mandat da donosi zakone u oblastima i za pitanja koja se smatraju važnima da bi se regulisala zakonom. Pod ovim može da bude i pitanje pregovora i sklapanja međunarodnih sporazuma sa različitim državama. Ipak, tokom donošenja zakona, Skupština mora biti pažljiva da doneti zakoni budu u skladu sa delokrugom ustavnih institucija.

78. Dalje, osporenim zakonom se zahteva *“veza državne delegacije sa ostalim državnim institucijama”,* ali Sud naglašava da stvaranje međusobne zavisnosti ustavnih institucija u odnosu na državnu delegaciju, prebacuje odgovornost nadležnih institucija u suprotnosti

sa ustavnom normom na jedan „poseban mehanizam“ kao što je državna delegacija.

79. Sud utvrđuje da se prenos nadležnosti ustavnih institucija na poseban mehanizam uspostavljen u osporenom zakonu predstavlja mešanje u vršenje nadležnosti ustavnih institucija u sferi spoljne politike.

80. Sud zaključuje da član 1. (stav 1) osporenog zakona zadire u oblik vladanja i podelu vlasti, a takođe narušava demokratske vrednosti i vladavinu prava jer dodeljuje državnoj delegaciji funkcije koje nisu u skladu sa ustavnim normama i stvara međusobnu zavisnost ustavnih institucija u odnosu na jedan zakonski mehanizam, odnosno državnu delegaciju. Shodno tome, Sud nalazi da član 1. stav 1 osporenog zakona, u sva tri razrađena pitanja, nije u skladu sa opštim ustavnim načelima ugrađenim u stavovima 1, 2, 3. i 4. člana 4. i stavu 1. člana 7. Ustava.

81. Polazeći od napred navedenog, Sud zaključuje da član 1. stav 1 osporenog zakona nije u saglasnosti sa stavovima 1, 2, 3. i 4. člana 4. i stavom 1. člana 7. Ustava.

B. Što se tiče navoda da "zakonske nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti"

82. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da zakonske nadležnosti državne delegacije direktno zadiru u ustavne nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti, konkretno u nadležnosti Skupštine, Vlade i premijera.

83. U okviru ove grupe navoda, Sud ocenjuje ustavnost člana 2, 4, 10. (stav 4 podstav 1 i 2) i 11. (stav 3) osporenog zakona.

Ustavnost člana 2. osporenog zakona

Član 2.
[Cilj i svrha]

Shodno ovom zakonu, Državna delegacija Republike Kosovo za dijalog sa Republikom Srbijom je ovlašćena od strane Skupštine Republike Kosovo za pregovaranje i postizanje sporazuma tokom procesa Dijaloga, u konsultaciji sa ustavnim institucijama Republike Kosovo.

84. Sud primećuje da član 2. osporenog zakona predviđa ovlašćenje na osnovu kojeg Skupština Republike Kosovo dodeljuje državnoj

delegaciji nadležnost za pregovore i postizanje sporazuma sa jednom trećom državom.

85. Razmatrajući navode podnosilaca zahteva koji tvrde da se državna delegacija meša u konkretne nadležnosti Vlade, premijera i Skupštine u oblasti spoljne politike, Sud će se pozvati na relevantne odredbe koje su izričito propisane Ustavom.

86. Sud podseća da su konkretne nadležnosti za ustavne institucije utvrđene u Ustavu, uključujući ovde i njihove nadležnosti u sferi spoljne politike. Konkretno, stav 1 člana 93 [Nadležnosti Vlade] u oblasti spoljne politike obavezuje Vladu da vrši svoju nadležnost u *„predlaganju i sprovođenju unutrašnje i spoljne politike zemlje“*.

87. Dalje, Sud primećuje da je u okviru člana 94 [Nadležnosti Premijera], stav 1 navodi da Premijer *„Predstavlja i vodi Vladu“* a stav 9 navodi da se Premijer *„Savetuje sa Predsednikom o sprovođenju spoljne politike zemlje“*. Kao rezultat toga, u okviru ustavnih nadležnosti predviđenih u članu 93. stav 1 i članu 94. stav 1 i 9 Ustava, izričito je predviđeno da Vlada/Premijer u konsultaciji sa predsednikom sprovode spoljnu politiku zemlje.

88. Sud primećuje da su obaveze vršenja nadležnosti u spoljnoj politici poverene ustavnim institucijama, uključujući i postizanje međunarodnih sporazuma. Ova nadležnost u okviru spoljne politike ne može se nižim pravnim aktom, kao što je osporeni zakon, prenositi na telo kao što je “državna delegacija”.

89. Što se tiče spoljnog predstavljanja Republike Kosovo od strane njenih ustavnih institucija, Sud naglašava obavezu navedenih institucija, odnosno Skupštine, Predsednika i Vlade, da vrše svoje nadležnosti u okviru svog ustavnog mandata. Ovo, pre svega, podrazumeva da svaki pregovor ili neka druga radnja koja se odnosi na međunarodne sporazume u ime Republike Kosovo, treba da bude unutar ustavnih obaveza koje imaju institucije Skupštine, Predsednika i Vlade da bi sprovodili njihove nadležnosti u duhu i slovu Ustava.

90. Sud ocenjuje da je prenos nadležnosti predviđenih stavom 1. člana 93. kao i stavovima 1. i 9. člana 94. Ustava na državnu delegaciju kao „posebnog mehanizma“ u suprotnosti sa konkretnim nadležnostima institucija utvrđenih Ustavom. Ustavom utvrđene institucije su u svim fazama dijaloga nadležne za postizanje međunarodnih sporazuma i takva nadležnost se ne može prenositi ili transferisati. Samim tim, Sud nalazi da član 2. osporenog zakona nije u saglasnosti sa konkretnim nadležnostima ustavnih institucija predviđenih stavom 1 člana 93. i

stavom 1 i 9 člana 94. Ustava, nadležnost koja se ne može preneti na državnu delegaciju.

91. U nastavku, Sud ocenjuje navod podnosilaca zahteva da je član 2. osporenog zakona u suprotnosti sa članom 65. stav 12 Ustava, koji se odnosi na nadležnost Skupštine u nadzoru spoljne i bezbednosne politike.

92. Sud primećuje da je u okviru svojih funkcija, Skupština ovlašćena da vrši funkciju nadzora spoljne i bezbednosne politike. U konkretnom slučaju, Skupština je u okviru osporenog zakona osnovala jedan „poseban mehanizam“ koji ne podleže parlamentarnoj kontroli i nadzoru, kao što je predviđeno Ustavom. S tim u vezi, funkcija i dužnost parlamentarnog nadzora u oblasti spoljne politike, je ustavna nadležnost Skupštine, a koja se vrši nad institucijama koje su predviđene Ustavom.

93. Sud utvrđuje da član 2. osporenog zakona nije u skladu sa mandatom Skupštine, koja je obavezna da vrši parlamentarnu kontrolu nad izvršnom vlašću. Sud zaključuje da član 2. osporenog zakona nije u skladu sa članom 65. stavom 12 Ustava.

94. Shodno tome, Sud zaključuje da zakonske nadležnosti koje su predviđene članom 2. osporenog zakona nisu u saglasnosti sa ustavnim nadležnostima institucija predviđenih Ustavom, konkretno članom 65. stav 12, članom 93. stav 1 i članom 94. stav 1 i 9 Ustava.

Ustavnost članova 4. i 10. (stav 4 podstav 1 i 2) osporenog zakona

Član 4.
[Procedura za osnivanje Državne delegacije]

Državna delegacija za dijalog sa Republikom Srbijom će dobiti mandat od strane Skupštine Republike Kosovo. Državna delegacija će biti jedini organ ovlašćen za upravljanje Dijaloga. U tom smislu, Delegacija se konsultuje sa ustavnim institucijama Republike Kosovo.

Član 10.
[Nadležnosti Državne delegacije]

4. Državna delegacija:
4.1. Vodi proces dijaloga sa Srbijom;
4.2. Predstavlja Republiku Kosovo u dijalogu.

95. Sud primećuje da član 4. i član 10. (stav 4 podstav 1 i 2) osporenog zakona imenuju državnu delegaciju kao *„jedini organ ovlašćen za upravljanje dijaloga“* i daju joj nadležnost da *„predstavlja Republiku Kosovo u dijalogu“*.

96. Sud utvrđuje da se državnoj delegaciji predviđenoj osporenim zakonom ne može pripisati nadležnost kao jedinom organu ovlašćenom za vođenje dijaloga. Ovlašćenje koje je osporenim zakonom dodeljeno državnoj delegaciji predstavlja direktno zadiranje u konkretna ovlašćenja Vlade iz stava 1 člana 93. Ustava i premijera iz člana 94. stav 1 i 9 Ustava.

97. Pored toga, Sud smatra da je predstavljanje Republike Kosovo u okviru stava 1 člana 93. određeno kao nadležnost Vlade da *„Predlaže i sprovodi unutrašnju i spoljnu politiku zemlje“* i u okviru stavova 1 i 9 člana 94. Ustava, premijer *„Predstavlja i vodi Vladu“* i *„Savetuje se sa Predsednikom o sprovođenju spoljne politike zemlje“*.

98. Iz teksta elaborisanih članova Ustava, proizilazi da institucije koje su ovlašćene u oblasti spoljne politike, po stavu 1. člana 93. i stavovima 1 i 9 člana 94. Ustava jesu Vlada, premijer u konsultaciji sa predsednikom.

99. Shodno tome, Sud utvrđuje da član 4. i 10. (stav 4 podstav 1 i 2) osporenog zakona nisu u saglasnosti sa stavom 1 člana 93. i stavom 1. i 9. člana 94. Ustava.

Ustavnost člana 11. (stav 3) osporenog zakona

Član 11.
[Odnos Državne delegacije sa Ustavnim institucijama]

3. Svaka radnja institucija Republike Kosovo u odnosu na Republiku Srbiju treba da se koordinira i obostrano usvaja od strane institucija Republike Kosovo i Državne delegacije.

100. Sud primećuje da ovaj član osporenog zakona nameće koordinaciju i obostrano usvajanje između ustavnih institucija, s jedne strane, i državne delegacije kao „posebnog mehanizma“ utvrđenog zakonom, s druge strane. Sud takođe primećuje da se ovim članom ustavne institucije uslovljavaju da u svojim radnjama u vezi sa dijalogom budu zavisne od usvajanja državne delegacije kao „posebnog mehanizma“.

101. U svakom slučaju, Sud naglašava da ustavne institucije imaju konkretne dužnosti i nadležnosti utvrđene Ustavom. Bilo kakvo stvaranje međuzavisnosti utvrđeno zakonom za uzajamno usvajanje

zadire u nadležnost i mandat ustavnih institucija kao što je predviđeno Ustavom.

102. Sud podseća da su ustavne institucije koje su nadležne u sferi spoljne politike, odnosno Vlada/premijer i predsednik međusobno obavezani na međuinstitucionalnu konsultaciju. Međutim, ova obaveza koordinacije/konsultacije se ne proteže na ostala tela koja nisu predviđena Ustavom, kao što je državna delegacija.

103. Sud ponovo naglašava da obaveza obostranog usvajanja radnji između državne delegacije i ustavnih institucija ne može obavezivati ni Skupštinu, kao najvišu instituciju u Republici Kosovo. S tim u vezi, Sud zaključuje da svaki mehanizam koji nije predviđen Ustavom i nema ustavni mandat, ne može uslovljavati koordinaciju i usvajanje radnji sa ustavnim institucijama Republike Kosovo.

104. Shodno tome, Sud utvrđuje da član 11. (stav 3) nije u saglasnosti sa stavom 12. člana 65, stavom 1. člana 93. i stavovima 1. i 9. člana 94. Ustava.

C. Što se tiče navoda podnosilaca zahteva da je osporenom zakonu "dat karakter lex specialis sa ciljem da odredbe ovog nacrta zakona imaju nadmoć u slučaju suprotnosti sa drugim zakonima"

105. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da osporeni zakon u stavu 2, člana 1, definišući se kao *lex specialis,* ugrožava načelo pravne sigurnosti. Dalje, podnosioci zahteva argumentuju da "*stav 5 člana 18 [Ustava], koji određuje da se načela i procedure ratifikacije i ukidanja međunarodnih sporazuma regulišu zakonom"* navodeći da je organski zakon zapravo Zakon o međunarodnim ugovorima.

106. Međutim, s obzirom da je Sud utvrdio ustavne povrede u suštinskim članovima osporenog Zakona, odnosno u članovima koji su regulisali: Oblast Delovanja; Svrhu i Cilj; Postupak utemeljenja Državne Delegacije; Nadležnosti Državne delegacije; i Odnos Državne Delegacije sa Ustavnim Institucijama, Sud ne smatra da je potrebno da se tretira i treći navod podnosilaca zahteva.

Zaključak

107. Na osnovu ocene ustavnosti gore pomenutih članova osporenog zakona, Sud nalazi da članovi 1 (stav 1), 2, 4, 10. (stav 4. podstav 1. i 2.) i član 11. (stav 3) nisu u saglasnosti sa stavovima 1, 2, 3. i 4. člana 4. [Oblik vladanja i podela vlasti], stavom 1. člana 7. [Vrednosti], stavom

12. člana 65. [Nadležnosti Skupštine], stavom 1. člana 93. [Nadležnosti Vlade] i stavovima 1. i 9. člana 94. [Nadležnosti premijera] Ustava.

108. S obzirom na to da je Sud utvrdio nesaglasnost glavnih članova osporenog zakona sa relevantnim članovima Ustava, Sud proglašava da je osporeni zakon, u celini, nesaglasan sa Ustavom.

109. Budući da je osporeni zakon, u celini, proglašen nesaglasnim sa Ustavom, odnosno sa članom 4. stavovi 1, 2, 3. i 4., članom 7. stav 1., članom 65. stav 12, članom 93. stav 1. i članom 94. stavovi 1. i 9. Ustava, Sud se neće upuštati u dalju ocenu ustavnosti osporenog Zakona u odnosu na članove 2, 18. i 20. Ustava.

Zahtev za uvođenje privremene mere

110. Sud podseća da podnosioci zahteva takođe traže od Suda da donese odluku o uvođenju privremene mere sa obrazloženjem da bi *"primena [osporenog zakona] stvorila opasan presedan u odnosu na načelo podele vlasti, jer bi dozvolila jednom protiv ustavnom telu da se upliće u nadležnosti Skupštine i Vlade [...]"*.

111. Sud je prethodno zaključio da osporeni Zakon, u celini, nije u saglasnosti sa stavovima 1, 2, 3. i 4. člana 4. [Oblik vladanja i podela vlasti], stavom 1 člana 7. [Vrednosti], stavom 12 člana 65. [Nadležnosti Skupštine], stavom 1 člana 93. [Nadležnosti Vlade] i stavovima 1 i 9 člana 94. [Nadležnosti premijera] Ustava. Pored toga, kada se neki zakon osporava na osnovu člana 113. stav 5, Sud obaveštava predsednika podsećajući ga na to da se u skladu sa stavom 2, člana 43. [Rok] Zakona, osporeni zakon ne može proglasiti ukazom, stupiti na snagu ili proizvoditi pravno dejstvo dok Sud ne donese konačnu odluku o pitanju koje je pokrenuto pred njim.

112. Sud je 18. marta 2019. godine obavestio predsednika i kao rezultat toga, zakon ne može proizvoditi pravno dejstvo.

113. Stoga, Sud u skladu sa napred navedenim i u skladu sa članom 27.1 [Privremene mere] Zakona i pravilom 57 [Odluka o privremenoj meri] Poslovnika, zaključuje da je zahtev za uvođenje privremene mere bespredmetan i da se kao takav odbija.

Zahtev za održavanje rasprave

114. Sud takođe podseća da su podnosioci zahteva tražili da se održi rasprava.

115. Sud podseća da pravilo 42 [Pravo na raspravu i odustajanje] stav 2 Poslovnika propisuje da *"Sud može zakazati raspravu ukoliko veruje da je ista neophodna radi razjašnjavanja dokaza ili zakona"*.

116. Sud primećuje da je gore navedeno pravilo Poslovnika diskrecione prirode. Kao takvo, to pravilo samo predviđa mogućnost da Sud naloži održavanje rasprave u slučajevima kada veruje da je ona potrebna radi razjašnjenja pitanja dokaza ili zakona. Dakle, Sud nije dužan da naloži održavanje rasprave ako smatra da su postojeći podaci u spisima predmeta dovoljni da se bez ikakve sumnje dođe do meritorne odluke u slučaju koji se razmatra (vidi slučaj Ustavnog suda KI34/17, *podnositeljka zahteva: Valdete Daka*, presuda od 1. juna 2017. godine, stavovi 108-110 – u kojoj se kaže da "*Sud smatra da su dokumenti koji se nalaze u zahtevu dovoljni da odluči o slučaju [...]"*).

117.U konkretnom slučaju, Sud ne smatra da postoji bilo kakva nejasnoća u pogledu *"dokaza ili zakona"* i iz tog razloga ne smatra potrebnim održavanje rasprave. Dokumenti sadržani u zahtevu su dovoljni za odlučivanje o meritumu ovog slučaja.

118. Shodno tome, Sud, jednoglasno, odbija kao neosnovan zahtev podnosilaca za zakazivanje rasprave.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članovima 113.5 i 116.2 Ustava, članovima 20. i 42. Zakona i na osnovu pravila 59 (1) (a) Poslovnika, dana 13. juna 2019. godine

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI, jednoglasno, zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI, jednoglasno, da članovi 1 (stav 1), 2, 4, 10 (stav 4, podstavovi 1 i 2), i član 11 (stav 3) Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom, nisu u saglasnosti sa stavovima 1, 2, 3. i 4. člana 4. [Oblik vladanja i podela vlasti], stavom 1, člana 7. [Vrednosti], stavom 12 člana 65. [Nadležnosti Skupštine], stavom 1 člana 93. [Nadležnosti Vlade] i stavovima 1 i 9 člana 94. [Nadležnosti Premijera] Ustava;

III. DA UTVRDI, jednoglasno, da zato što suštinski članovi Zakona br. 06/L-145 o dužnostima, odgovornostima i

nadležnostima državne delegacije Republike Kosovo u procesu dijaloga sa Srbijom, nisu u saglasnosti sa Ustavom, Sud proglašava isti, u celini, nesaglasnim sa Ustavom;

IV. DA ODBIJE, jednoglasno, zahtev za uvođenje privremene mere;

V. DA ODBIJE, jednoglasno, zahtev za održavanje rasprave;

VI. DA DOSTAVI ovu presudu podnosiocima zahteva, predsedniku Republike Kosovo, predsedniku Skupštine Kosova i Vladi Kosova;

VII. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona, i

VIII. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Selvete Gërxhaliu-Krasniqi Arta Rama-Hajrizi

KO58/19, Podnosilac: Bilall Sherifi i 29 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo, ocena ustavnosti odluka predsednika Republike Kosovo br. 57/2019, br. 58/2019, br. 59/2019, br. 60/2019, br. 61/2019, br. 62/2019, br. 63/2019 i br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine

KO58/19, presuda doneta 29. jula 2019. godine, objavljeno 14 avgusta 2019. godine.

Ključne reči: individualni zahtev, Centralna izborna komisija (CIK), parlamentarne grupe, ustavna pitanja

Zahtev je podnelo 30 (trideset) poslanika Skupštine Republike Kosovo na osnovu člana 113. stav 2 podstav 1 Ustava. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti odluka predsednika Republike Kosovo o imenovanju članova CIK-a Republike Kosovo, i to:

1. Odluke br. 57/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Čemajla Kurtišija za člana CIK-a iz bošnjačke zajednice;
2. Odluke br. 58/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Stevana Veselinovića za člana CIK-a iz srpske zajednice;
3. Odluke br. 59/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Ercana Şpata za člana CIK-a iz turske zajednice;
4. Odluke br. 60/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Alfreda Kinollija za člana CIK-a kao predstavnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana;
5. Odluke br. 61/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju gđe Nazlie Bala za člana CIK-a;
6. Odluke br. 62/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Adnana Rrustemija za člana CIK-a;
7. Odluke br. 63/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Floriana Dushija za člana CIK-a;
8. Odluke br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Samija Hamitija za člana CIK-a.

Podnosioci zahteva su tvrdili da gore navedene odluke nisu u saglasnosti sa stavom 4 člana 139. [Centralna izborna komisija] Ustava Republike Kosovo.

Podnosioci zahteva su u suštini pred Sudom imali sledeće glavne tvrdnje:
Prvi prigovor se odnosio na formu imenovanja članova CIK-a iz parlamentarnih grupa koje su proizašle iz političkih subjekata koji su osvojili izbore za Skupštinu Kosova. Podnosioci zahteva su istakli potrebu za stavljanjem naglaska na terminologiji koju Ustav Kosova koristi u relevantnoj odredbi iz člana 139. stav 4 Ustava, u kojoj je navedeno sledeće: *"Šest (6) članova imenuje šest najvećih parlamentarnih grupa koje su*

zastupljene u Skupštini". Naime, podnosioci zahteva navode da izraz *"zastupljene"* ima karakter *post festum,* koji sam po sebi podrazumeva da *"nije neophodno da će politički subjekat koji je stekao određene mandate u Skupštini, biti zastupljen na nivou parlamentarne grupe sa toliko poslanika sa mandatom"*.

Takođe, oni navode je odredba člana 70. stav 1 Ustava ta koja daje slobodu vršenja funkcije poslanika u okviru njegovog mandata, ne podležući nijednom drugom obavezujućem mandatu. Prema navodima podnosilaca zahteva *"imenovanje članova CIK-a, uzimajući u obzir strukturu parlamentarnih grupa prema rezultatu izbora političkih subjekata [...] očuvalo [bi] političku slobodu zastupljenosti u Skupštini Kosova i [...] negiralo političke inicijative u obliku parlamentarnih grupa poslanika"*.

Podnosioci navode da je predsednik time što je protumačio "najveće parlamentarne grupe" kao partiju, koaliciju, građansku inicijativu koje su proizašle iz političkih subjekata koji su pobedili na izborima za Skupštinu Kosova i imenovanjem članova CIK-a osporenim aktima, prema tom tumačenju, povredio ustavne odredbe. To iz razloga što su, prema navodima podnosilaca, "najveće parlamentarne grupe" prema članu 139. stav 4 Ustava, one grupe koje se osnivaju posle konstituisanja Skupštine Republike Kosovo, i postoje kao takve u trenutku kada predsednik imenuje članove CIK-a.

Sud je ocenio da je zahtev podnosilaca prihvatljiv na osnovu uslova propisanih Ustavom, Zakonom o Ustavnom sudu i Poslovnikom o radu Ustavnog suda.

U izlaganju merituma zahteva, Sud je ocenio navode podnosilaca zahteva. S tim u vezi, Sud nalazi da osporene odluke ispunjavaju uslove da budu predmet razmatranja od strane Suda na osnovu člana 113. stav 2 podstav 1 Ustava. To iz razloga što Sud ocenjuje da su bez obzira na njihov naziv, osporene odluke obavezujuće prirode i odnose se na imenovanje članova CIK-a koji predstavlja nezavisnu ustavnu instituciju koja ima mandat da organizuje i nadzire izbore na Kosovu na osnovu ovlašćenja koja su joj dodeljena na osnovu Ustava i Zakona o opštim izborima (u daljem tekstu: Zakon o izborima).

Sud pre svega podseća na to da Ustav, osim što određuje način imenovanja članova CIK-a, i iz kojih parlamentarnih grupa se imenuju, ne sadrži neku specifičnu definiciju u vezi sa time da li su parlamentarne grupe u svrhu imenovanja članova CIK-a, one parlamentarne grupe: *i)* koje su proizašle iz političkih subjekata koji su pobedili na izborima za Skupštinu Kosova, ili *ii)* one koje su osnovane nakon konstituisanja Skupštine Republike Kosovo.

S tim u vezi, Sud je ocenio ustavne odredbe i druge odredbe koje se odnose na parlamentarne grupe Skupštine, imajući u vidu (i) ustavnu ulogu CIK-a kao nezavisne institucije za upravljanje izborima i referendumima, (ii) način imenovanja članova CIK-a, (iii) trajanje mandata i (iv) vreme njihovog imenovanja.

Sud podseća da članovi CIK-a nemaju mandat na određeno vreme. Njihov mandat je povezan sa mandatom izbornog ciklusa i u principu, počinje

najkasnije 60 (šezdeset) dana nakon potvrđivanja izbornih rezultata, osim izuzetaka predviđenih u članu 61. stav 3 podstav (e) Zakona o izborima.
Stoga, shodno gore navedenim odredbama, izbor članova CIK-a nije povezan sa pitanjem konstituisanja Skupštine, koje se može ili ne obaviti u roku od 60 (šezdeset) dana od dana potvrđivanja izbornih rezultata, niti sa parlamentarnim grupama u užem smislu reči, koje se formiraju posle konstituisanja Skupštine, kada i počinje parlamentarni život u punom smislu reči, koji omogućava organizovanje poslanika u parlamentarne grupe koje se mogu razlikovati od partija ili koalicija koje su proizašle iz izbora.
Imenovanje članova CIK na osnovu rezultata koji su proizašli iz opštih izbora, osigurava da u CIK-u ne bude institucionalnog vakuma bez obzira na vreme konstituisanja Skupštine. To podrazumeva da predsednik, na osnovu člana 61.4 Zakona o izborima, može izvršiti svoju dužnost imenovanja članova CIK-a u roku od 60 (šezdeset) dana od dana potvrđivanja izbora, prema parlamentarnim grupama/političkim subjektima na osnovu rezultata izbora za Skupštinu.
Stoga, Sud utvrđuje da se najvećim parlamentarnim grupama zastupljenim u Skupštini, za potrebe člana 139. stav 4 Ustava, smatra onih 6 (šest) stranaka, koalicija, građanskih inicijativa, koje imaju više mesta u Skupštini od bilo koje druge stranke, koalicije, građanske inicijative koje su kao takve učestvovale na izborima za Skupštinu.
Sledstveno, Sud smatra da osporeni akti ne povređuju odredbe Ustava, odnosno stav 4 člana 139. [Centralna izborna komisija] Ustava.

PRESUDA

u

slučaju br. KO58/19

Podnosilac

Bilall Sherifi i 29 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo

**Ocena ustavnosti odluka predsednika Republike Kosovo br. 57/2019,
br. 58/2019, br. 59/2019, br. 60/2019, br. 61/2019, br. 62/2019, br. 63/2019 i br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine**

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosioci zahteva

1. Zahtev su podneli: Bilall Sherifi, Aida Dërguti, Besa Baftiu, Dardan Sejdiu, Dardan Molliqaj, Driton Çaushi, Dukagjin Gorani, Faton Topalli, Fisnik Ismaili, Frashër Krasniqi, Salih Salihu, Shqipe Pantina, Visar Ymeri, Muharrem Nitaj, Rasim Selmanaj, Bekë Berisha, Teuta Haxhiu, Shkumbin Demaliaj, Daut Haradinaj, Donika Kadaj-Bujupi, Gani Dreshaj, Ahmet Isufi, Labinot Tahiri, Time Kadrijaj, Blerim Kuçi, Haxhi Shala, Albulena Balaj-Halimaj, Enver Hoti, Zafir Berisha i Ilir Deda (u daljem tekstu: podnosioci zahteva), svi poslanici Skupštine Republike Kosovo (u daljem tekstu: Skupština).

2. Podnosioci zahteva su ovlastili g. Bilalla Sherifija da ih zastupa pred Ustavnim sudom Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

Osporena odluka

3. Podnosioci zahteva osporavaju odluke predsednika Republike Kosovo (u daljem tekstu: predsednik) o imenovanju članova Centralne izborne Komisije Republike Kosovo (u daljem tekstu: CIK), i to:

1. Odluku br. 57/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Čemajla Kurtišija za člana CIK-a iz bošnjačke zajednice;
2. Odluku br. 58/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Stevana Veselinovića za člana CIK-a iz srpske zajednice;
3. Odluku br. 59/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Ercana Şpata za člana CIK-a iz turske zajednice;
4. Odluku br. 60/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Alfreda Kinollija za člana CIK-a kao predstavnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana;
5. Odluku br. 61/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju gđe Nazlie Bala za člana CIK-a;
6. Odluku br. 62/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Adnana Rrustemija za člana CIK-a;
7. Odluku br. 63/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Floriana Dushija za člana CIK-a;
8. Odluku br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine o imenovanju g. Samija Hamitija za člana CIK-a.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporenih odluka za koje podnosioci zahteva tvrde da nisu u saglasnosti sa stavom 4 člana 139. [Centralna izborna komisija] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na članu 113. stav 2 podstav 1 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 29. [Tačnost podneska] i 30. [Rok] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilima 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] i 67 [Podnesak u skladu sa članom 113.2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo br. 01/2018 (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

6. Dana 8. aprila 2019. godine, podnosioci su podneli zahtev Sudu, osporavajući dekret predsednika u vezi sa imenovanjem članova CIK-a.

7. Dana 8. aprila 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Remziju Istrefi-Peci za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Gresa Caka-Nimani.

8. Dana 12. aprila 2019. godine, Sud je obavestio podnosioce o registraciji zahteva.

9. Dana 12. aprila 2019. godine, zahtev je dostavljen predsedniku i isti je obavešten o tome da svoje komentare u vezi sa zahtevom može dostaviti do 26. aprila 2019. godine. Takođe, Sud je tražio od Kancelarije predsednika da se dostave i kopije dekreta predsednika o imenovanju članova CIK-a.

10. Dana 12. aprila 2019. godine, Sud je o registraciji zahteva obavestio i predsednika Skupštine Republike Kosovo (u daljem tekstu: predsednik Skupštine), premijera Republike Kosovo (u daljem tekstu: premijer), ombudsmana i predsednicu CIK-a.

11. Predsednik Skupštine je zamoljen da se svim poslanicima Skupštine dostavi po jedna kopija zahteva, a svi poslanici su pozvani da svoje komentare u vezi sa zahtevom, ako ih imaju, dostave do 26. aprila 2019. godine.

12. Dana 16. aprila 2019. godine, podnosioci zahteva su dopunili zahtev dostavljajući Sudu osporene odluke.

13. Dana 26. aprila 2019. godine, Parlamentarna grupa Pokreta SAMOOPREDELJENJE! (u daljem tekstu: PSO) dostavila je Sudu svoje komentare u vezi sa navodima koji su izneti u zahtevu.

14. Dana 26. aprila 2019. godine, Kancelarija predsednika Kosova je dostavila Sudu komentare u vezi sa navodima koji su izneti u zahtevu.

15. Dana 8. maja 2019. godine, Sud je obavestio podnosioce zahteva o primljenim komentarima u vezi sa zahtevom i pozvao ih da svoje komentare, ako ih imaju, dostave do 21. maja 2019. godine.

16. Istog dana, Sud je takođe obavestio i predsednika, predsednika Skupštine, premijera, ombudsmana i predsednicu CIK-a o primljenim komentarima u vezi sa zahtevom. Predsednik je obavešten da svoje komentare, ako ih ima, može dostaviti do 21. maja 2019. godine. Predsednik Skupštine je zamoljen da se kopije svih komentara dostave svim poslanicima Skupštine i da se obaveste da svoje komentare, ako ih imaju, mogu dostaviti od 21. maja 2019. godine. Sud nije primio komentare od zainteresovanih strana.

17. Dana 26. jula 2019. godine, sudija Bajram Ljatifi je tražio od predsednice Suda da bude izuzet iz razmatranja zahteva br. KO58/19 iz razloga što je ranije bio deo CIK-a.

18. Dana 26. jula 2019. godine, predsednica je u skladu sa članom 18.1 (1.3) Zakona i pravilom 9 (4) Poslovnika, donela odluku kojom je usvojen zahtev za izuzimanje iz procesa razmatranja i donošenja odluke o slučaju KO58/19.

19. Dana 29. jula 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

20. Dana 29. jula 2019. godine, Sud je glasao o prihvatljivosti zahteva i jednoglasno odlučio da osporena akta nisu u suprotnosti sa Ustavom.

Pregled činjenica

21. Dana 11. juna 2017. godine održani su prevremeni izbori za Skupštinu.

22. Dana 8. jula 2017. godine, CIK je potvrdio rezultate izbora za Skupštinu, na osnovu sledeće liste izbornih rezultata:

a. Demokratska partija Kosova, Alijansa za budućnost Kosova, Inicijativa za Kosovo, Stranka za pravdu, Pokret za jedinstvo, Albanska demohrišćanska stranka Kosova, Konzervativna stranka Kosova, Demokratska alternativa Kosova, Republikanci Kosova, Stranka fronta, Socijaldemokratska stranka, Nacionalni front Kosova (u daljem tekstu: DPK, ABK i Inicijativa), 39 poslanika;
b. PSO, 32 poslanika;
c. Demokratski savez Kosova i Alijansa Novo Kosovo (u daljem tekstu: DSK i ANK), 29 poslanika;
d. Građanska inicijativa Srpska lista, 9 poslanika;
e. Kosovska demokratska partija Turaka (Kosova Demokratik Tyrk Partisi), 2 poslanika;

f. Koalicija “Vakat”, 2 poslanika;
g. Nova demokratska stranka, 1 poslanik;
h. Samostalna liberalna stranka, 1 poslanik;
i. Demokratska stranka Aškalija Kosova, 1 poslanik;
j. Liberalna partija Egipćana, 1 poslanik;
k. Jedinstvena goranska partija, 1 poslanik;
l. Aškalijska partija za integraciju, 1 poslanik, i
m. Ujedinjena romska partija Kosova, 1 poslanik.

23. Dana 3. avgusta 2017. godine, Skupština je održala konstitutivnu sednicu i između ostalog osnovala *Ad hoc* komisiju za verifikaciju kvoruma i mandata (u daljem tekstu: *Ad hoc* komisija).

24. Istog dana, *Ad hoc* komisija je podnela izveštaj na osnovu liste potvrđenih izbornih rezultata i utvrdila mandate na osnovu potvrđenih rezultata.

25. Dana 7. septembra 2017. godine, izborom predsednika i potpredsednika konstituisana je Skupština.

26. U septembru 2017. godine, određeni broj poslanika je obavestio predsednika Skupštine o osnivanju nove parlamentarne grupe – Socijaldemokratske inicijative.

27. U septembru 2017. godine, određeni broj poslanika je obavestio predsednika Skupštine o osnivanju nove parlamentarne grupe – Alijanse za budućnost Kosova (u daljem tekstu: ABK).

28. Dana 14. marta 2018. godine, 12 (dvanaest) poslanika je obavestilo predsednika Skupštine o osnivanju nove parlamentarne grupe – Grupe nezavisnih poslanika, koja je naknadno registrovana kao parlamentarna grupa Socijaldemokratska stranka (u daljem tekstu: SDS).

29. Dana 27. marta 2018. godine, predsednik se obratio predsedniku Skupštine sa zahtevom da parlamentarne grupe sa pravom na imenovanje člana (članova) u CIK i predstavnike drugih nevećinskih zajednica na Kosovu koje imaju zagarantovana mesta, obavesti da predlože/odrede ime (imena) članova za CIK.

30. Dana 7. juna 2018. godine, predsednik je na osnovu stava 9 člana 84. Ustava dostavio Sudu zahtev KO79/18, kojim je tražio od Suda da protumači stav 4 člana 139. [Centralna izborna komisija] Ustava.

31. Dana 3. decembra 2018. godine, Sud je objavio rešenje o neprihvatljivosti u slučaju KO79/18. U tom slučaju, Sud je proglasio zahtev neprihvatljivim i utvrdio da član 84.9 Ustava nije nezavisan od člana 113. Ustava i da se ustavna pitanja moraju upućivati Sudu samo na osnovu člana 113. Ustava.

32. Dana 14. decembra 2018. godine, Kancelarija predsednika se obratila parlamentarnim grupama zastupljenim u Skupštini Kosova da nominuju kandidate/predložena lica parlamentarnih grupa za članove CIK-a, koje treba da imenuje predsednik. Zahtev Kancelarije predsednika se zasnivao na članu 139.4 Ustava Republike Kosovo i članovima 61. i 62. Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo (u daljem tekstu: Zakon o izborima).

33. U periodu između 15. i 26. decembra 2018. godine, parlamentarne grupe poslanika koji podnose ovaj zahtev, SDS, ABK i Inicijativa, dostavile su svoje nominacije za članove CIK-a.

34. U periodu između 18. i 26. decembra 2018. godine, Kancelarija predsednika se obratila kontakt osobama parlamentarnih grupa sa obaveštenjem da su nominacije za članove CIK-a primljene na razmatranje. Takođe, zatraženo je da se dostave dodatna dokumenta za lica koja su nominovana za članove CIK-a.

35. U periodu između 20. decembra 2018. i 9. januara 2019. godine, parlamentarne grupe poslanika koji podnose ovaj zahtev dostavile su dodatnu dokumentaciju Kancelariji predsednika.

36. Dana 28. marta 2019. godine, predsednik je odlukama br. 57/2019, br. 58/2019, br. 59/2019, br. 60/2019, br. 61/2019, br. 62/2019, br. 63/2019 i br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine, imenovao članove CIK-a iz političkih stranaka, predizbornih koalicija i građanskih inicijativa koje su osvojile najviše mesta prema rezultatima izbora za Skupštinu od 11. juna 2017. godine. Predsednik nije imenovao lica koja su SDS, ABK i Inicijativa predložili za članove CIK-a.

Navodi podnosilaca zahteva

37. Podnosioci zahteva navode da su osporene odluke u suprotnosti sa odredbama stava 4 člana 139. [Centralna izborna komisija] Ustava.

38. Podnosioci zahteva osporavaju u celosti odluke predsednika. Oni osporavaju tumačenje predsednika da su parlamentarne grupe, na osnovu 139. stav 4 Ustava, one političke stranke, koalicije ili građanske

inicijative koje su prema rezultatima izbora osvojile najviše mesta u Skupštini.

39. Podnosioci zahteva zasnivaju svoj navod na priznavanju *"trenutnog i činjeničnog stanja, obuhvatajući ovde i pravno stanje"* u Skupštini, zbog toga što, prema njihovim navodima *"u konkretnom slučaju imamo posla i sa trenutnim statusom zastupljenosti u Skupštini Kosova"*.

40. Prvi prigovor podnosilaca zahteva se odnosi na formu imenovanja članova CIK iz parlamentarnih grupa koje su proizašle iz političkih subjekata koji su pobedili na izborima za Skupštinu Kosova. Podnosioci zahteva ističu potrebu za stavljanjem naglaska na terminologiji koju Ustav Kosova koristi u relevantnoj odredbi iz člana 139. stav 4 Ustava, koja glasi: *"Šest (6) članova imenuje šest najvećih parlamentarnih grupa koje su zastupljene u Skupštini"*. Naime, podnosioci zahteva navode da izraz *"zastupljene"* ima karakter *post festum,* koji sam po sebi podrazumeva da *"nije neophodno da će politički subjekat koji je stekao određene mandate u Skupštini, biti zastupljen na nivou parlamentarne grupe sa toliko poslanika sa mandatom"*.

41. Podnosioci zahteva navode da je nominacija članova za zastupanje u CIK-u *"usko povezana sa ustavnim ovlašćenjima u vezi sa morfologijom ustavnog mandata poslanika, kao članova najvišeg ustavnog organa zakonodavnog karaktera"*. Takođe, oni navode da se u *"odredbi člana 70. stava 1 daje [...] sloboda vršenja funkcije poslanika u okviru njegovog mandata, ne podležući nijednom drugom obavezujućem mandatu"*.

42. Podnosioci takođe navode da je *"jačanje slobode političkog opredeljenja unutar političke strukture poslanika kao članova Skupštine, povezano [...] sa samom prirodom zastupljenosti. Zastupljenost je dinamičan pojam. Dakle, promenljiv je. Njegova promenljivost se ogleda i u ograničenju mandata u vremenskom smislu. Ovo su čak i jedne od osnovnih prednosti predstavničke demokratije, budući da se preko vremenskog ograničenja mandata stimuliše dinamizacija predstavništva"*. Po tom osnovu, prema podnosiocima zahteva *"imenovanje članova CIK-a, uzimajući u obzir strukturu parlamentarnih grupa prema rezultatu izbora političkih subjekata, [...] očuvalo [bi] političku slobodu zastupljenosti u Skupštini Kosova i [...] negiralo političke inicijative u obliku parlamentarnih grupa poslanika"*.

43. Pored toga, podnosioci zahteva naglašavaju da *"bitna pitanja, kao što su mandat i uslovi za imenovanje članova CIK-a nisu uopšte specifikovani ustavnim odredbama. S druge strane, odredbe Zakona o opštim izborima, od stupanja na snagu ovih odredbi su oživele sprovođenje ustavnih normi iz člana 139. Ustava Kosova"*. Prema njihovim navodima, član 61. stav 3 gore navedenog Zakona u svom sadržaju reguliše rok za imenovanje članova CIK-a. Shodno tome, prema njihovim navodima, ova odredba sadrži standard priznanja faktičkog i pravnog stanja *post festum*.

44. U nastavku, podnosioci zahteva navode da uprkos tome što član 18. Zakona o opštim izborima priznaje samo predizborne koalicije, stav 3 člana 18. naglašava da je nakon raspada koalicije, svaka od registrovanih političkih partija koja je bila član koalicije solidarno odgovorna u vezi sa dugovima i eventualno izrečenim kaznama.

45. Prema navodima podnosilaca zahteva, predsednik nije postupio u skladu sa odredbama Poslovnika Skupštine *"prema kojima je on obavezan da prethodno, dakle nakon određenog ciklusa opštih izbora za Skupštinu Kosova, službenim dopisom i EX OFFICIO traži tačan i zvaničan odgovor, koliko parlamentarnih grupa ima Skupština Kosova, u tom trenutku: kako bi kasnije, na osnovu činjeničnog, realnog i preciznog stanja tražio da te parlamentarne grupe – određenih političkih subjekata, u roku od 21 dana, u potpunom skladu sa odredbama stava 4, člana 139 Ustava Kosova, kao i u skladu sa principom predstavništva – demokratskog zastupanja i proporcionalnosti, imenuju svoje potencijalne kandidate za članove Centralne izborne komisije Kosova. U dosadašnjoj praksi predsednik se uvek obraćao Skupštini, preko predsednika Skupštine, s pitanjem koje su šest postojećih parlamentarnih grupa u Skupštini, u vezi sa procesom imenovanja članova CIK-a. U tom smislu, zahtev je poslat Skupštini, ali odgovor nikada nije poslat predsedniku"*.

46. Podnosioci zahteva takođe navode da Kancelarija predsednika pogrešno primenjuje principe iz presude KO119/14 koja je *"[...] imala veze sa potpuno drugim pitanjem, a ne sa sprovođenjem odredbi člana 139, stav 4 Ustava Kosova [...]. Prema ovoj presudi je jasno da je odgovor dat na postavljeno pitanje. Dakle, parlamentarne grupe koje proizilaze iz izbora ne mogu da stvaraju nove grupe dok se ne konstituišu institucije i pojasnila je koje institucije, dakle nije rečeno sve institucije, već u slučaju Skupštine (Predsedništvo sa predsednikom i Vladom). Norma koja se sprovodi za parlamentarne grupe, a koja je član 139 Ustava, nije povezana sa presudom Suda o osnivanju institucija..."*. Shodno tome, prema navodima podnosilaca zahteva *"[...] član 139 je originalna/izvorna norma koja kaže da*

svaka parlamentarna grupa ima pravo slanja člana u CIK. Presuda KO119/14 ima veze samo sa specijalnom pravnom situacijom, posebnom situacijom koja je inicirana u to vreme [...]“.

47. Podnosioci zahteva se takođe pozivaju i na proces izbora sudija Ustavnog suda sa članovima CIK, navodeći da *“[...] proces izbora, intervjuisanja i celokupno parlamentarni postupak za sudije Ustavnog suda, ne zalazi među parlamentarne grupe koje su proizašle sa poslednjih izbora, nego od rukovodioca postojeće parlamentarne grupe u Skupštini (Zakon br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo, član 6, stav 2, podstav 2.2)*”.

48. Konačno, podnosioci zahteva navode da je metoda imenovanja članova CIK-a, na osnovu utvrđivanja parlamentarnih grupa koje su proizašle iz izbornog rezultata, apsurdna, zbog toga što ne pruža rešenje u slučajevima raspada parlamentarne grupe ili političkog subjekta koji je nominalno osvojio mesta u Skupštini Kosova, i koji je, iako su u međuvremenu poslanici osvojili mandate pod listom kandidata odgovarajućeg političkog subjekta, prestao da postoji.

49. U zaključku, podnosioci zahteva traže od Suda da proglasi zahtev prihvatljivim i ukine odluke predsednika o imenovanju članova CIK-a zbog pogrešne primene stava 4 člana 139. Ustava.

Komentari koje je dostavila Parlamentarna grupa PSO

50. Parlamentarna grupa PSO u vezi sa navodima iznetim u zahtevu na početku opisuje sastav, oblike organizacije i funkcije centralnih izbornih komisija. Oni naglašavaju tri oblika organizacije centralnih komisija: a) one koje su sastavljene od sudija ili stručnjaka regrutovanih putem konkursa; b) one koje su sastavljene isključivo od registrovanih političkih stranaka koje učestvuju na izborima, i c) mešovite komisije sa delimično političko-stranačkim sastavom i delimično sastavljenih od stručnjaka ili sudija.

51. PSO dalje navodi da se Kosovo opredelilo za čisto političko-stranački model, sa izuzetkom predsedavajućeg CIK-a koji dolazi iz pravosudnog sistema, a njegovo imenovanje je u isključivoj nadležnosti predsednika Republike Kosovo. Prema njihovim navodima, uloga predsednika u imenovanju ostalih članova CIK-a je isključivo prirode potvrđivanja nominacija političkih subjekata nakon što se Kancelarija predsednika uveri u ispunjenje kriterijuma i uslova za podobnost kandidata.

52. U nastavku navode da stav 4 člana 61. Zakona o opštim izborima određuje rok za početak mandata članova CIK-a koji je povezan sa datumom potvrđivanja izbornih rezultata, a ne sa datumom konstituisanja Skupštine. Shodno tome, prema njihovim navodima, funkcionalizacija CIK-a nema nikakve veze sa konstituisanjem Skupštine koje može biti i duže od perioda od 60 (šezdeset) dana od dana potvrđivanja izbornih rezultata.

53. PSO, takođe, navodi da je stav 118 presude Suda br. KO119/14, proizveo pravne posledice u pogledu tumačenja koncepta parlamentarne grupe time što je dao pravo parlamentarnim grupama, kao što je utvrđeno u tom stavu, da predlažu kandidate u skladu sa Zakonom o izborima u svojstvu članova CIK-a.

54. Što se tiče Poslovnika Skupštine Kosova koji dozvoljava stalno formiranje parlamentarnih grupa, PSO smatra da sastav CIK-a ne može pratiti unutrašnju dinamiku u Skupštini Kosova. Shodno tome, prema njihovim navodima, *"...takve parlamentarne grupe nemaju ustavno i zakonsko pravo da delegiraju određene pojedince u ustavne institucije, uključujući i članove CIK-a*".

55. Na kraju, PSO naglašava da kada je reč o sastavu CIK-a, duh člana 139. stav 4 Ustava podrazumeva parlamentarne grupe u smislu političkih subjekata koji su prešli izborni prag, koji važi samo za političke subjekte koji su učestvovali na izborima i čije ime se nalazi na glasačkom listiću.

Komentari koje je dostavio predsednik Kosova

56. Predsednik u vezi sa navodima podnosilaca zahteva opisuje logiku i pravni osnov za donošenje osporenih odluka.

57. Na početku, predsednik pruža istorijsku pozadinu imenovanja članova CIK-a u prošlim sazivima. Što se pak tiče imenovanja članova CIK-a u trenutnom sazivu, njemu su prethodile sledeće radnje: a) dopis upućen predsedniku Skupštine od 27. marta 2018. godine sa zahtevom da obavesti parlamentarne grupe sa pravom na imenovanje članova u CIK; b) nakon predlaganja kandidata od strane parlamentarnih grupa, predsednik je naišao na pravne dileme oko toga koje su to parlamentarne grupe od čijih kandidata treba imenovati članove CIK-a. Po tom osnovu, predsednik naglašava da je tražio od Ustavnog suda da protumači član 139. stav 4 Ustava tako što će razjasniti pitanja koja se tiču imenovanja članova CIK-a, i c) Sud je 21. novembra 2018. godine proglasio neprihvatljivim zahtev za tumačenje člana 139. stav 4 Ustava (rešenje o neprihvatljivosti u slučaju KO79/18) naglašavajući

da je Sudu ograničena mogućnost preuzimanja konsultativne i savetodavne uloge. Sledstveno tome, pitanje koje je postavio predsednik ostalo je bez odgovora.

58. Predsednik u nastavku navodi važeće zakonodavstvo koje se odnosi na izbor članova CIK, pominjući član 139. stav 4 Ustava, članove 61. i 62. Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo, kao i probleme sa važećim zakonodavstvom u pogledu imenovanja članova CIK-a.

59. Kancelarija predsednika se takođe poziva i na presudu Suda u slučaju KO119/14, i upućuje na zaključke koji su proizašli iz te presude. Prema stavu 118 presude Ustavnog suda KO119/14 pod parlamentarnim grupama zastupljenim u Skupštini se podrazumevaju one parlamentarne grupe koje je izabrao narod na osnovu biračkih spiskova i glasačkih listića, onako kako su učestvovale na opštim izborima.

60. Na kraju, predsednik naglašava da je imenovanje članova CIK-a sprovedeno u skladu sa članom 139. stav 4 Ustava, uzimajući u obzir parlamentarne grupe koje se bile zastupljene na prvoj sednici Skupštine, zbog toga što parlamentarne grupe koje su naknadno formirane, i pored toga što su formirane na osnovu Poslovnika Skupštine, ne predstavljaju volju naroda izraženu na slobodnim izborima održanim 2017. godine.

Ocena prihvatljivosti zahteva

61. Sud prvo razmatra da li zahtev ispunjava uslove prihvatljivosti, utvrđene Ustavom, propisane Zakonom i dalje precizirane Poslovnikom.

62. S tim u vezi, Sud se poziva na stav 1 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuje: *"Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način"*.

63. Pored toga, Sud se poziva i na stav 2 (1) člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuje sledeće:

> *"2. Skupština Kosova, Predsednik Republike Kosovo, Premijer i Ombudsman su ovlašćeni za podnošenje sledećih pitanja:*
>
> *(1) saglasnost zakona, dekreta Predsednika i Premijera i uredbi Vlade, sa Ustavom;*
> *[...]"*.

64. U tom smislu, Sud se poziva i na članove 29. [Tačnost podneska] i 30. [Rok] Zakona, koji predviđaju:

Član 29.
Tačnost podneska

"1. Podnesak podnešen u skladu sa članom 113, stav 2 Ustava se pokreće od jedne četvrtine (1/4) poslanika Skupštine Republike Kosovo [...].

2. Podnesak podnešen protiv spornog akta u skladu sa članom 113, stav 2 Ustava treba specifikovati, inter alia, da li se čitav sporni akt ili posebni delovi istog smatraju kao oni koji nisu u skladu sa Ustavom.

3. Podnesak će specifikovati sva pitanja koja se tiču neustavnosti spornog akta".

Član 30.
Rok

"Podnesak pokrenut u skladu sa članom 29 ovog zakona se mora podneti u roku od šest (6) meseci nakon stupanja na snagu spornog akta".

65. Sud se isto tako poziva i na pravilo 67 [Podnesak u skladu sa članom 113.2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona] Poslovnika koje propisuje:

"(1) Podnesak podnet prema ovog pravilu mora ispuniti uslove utvrđene u članu 113. 2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona.

(2) Kada se podnesak podnese u skladu sa članom 113.2 Ustava, ovlašćena strana treba, inter alia, da ukaže da li je čitav sporni akt ili posebni delovi istog i koji delovi navedenog akta smatraju kao oni koji nisu u skladu sa Ustavom.

(3) Podnesak će specifikovati sva pitanja koja se tiču ne ustavnosti spornog akta.

(4) Podnesak prema ovom pravilu mora da se podnese u roku od 6 (šest) meseci nakon stupanja na snagu spornog akta".

66. U svetlu gore navedenog normativnog okvira, proizilazi da svaki zahtev koji je podnela Skupština na osnovu stava 2 (1) člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, mora ispunjavati sledeće uslove da bi bio prihvatljiv:

a. da je podnet od strane najmanje jedne četvrtine (1/4) poslanika Skupštine;
b. da je podnet u vezi sa pitanjem saglasnosti zakona, dekreta predsednika i premijera i uredbi Vlade sa Ustavom;
c. da specifikuje da li se za čitav sporni akt ili za posebne delove tog akta smatra da nisu u skladu sa Ustavom;
d. da specifikuje sva pitanja koja se tiču neustavnosti spornog akta;
e. da je podnet u roku od 6 (šest) meseci od dana stupanja na snagu spornog akta.

67. Što se tiče uslova utvrđenog pod tačkom *a),* Sud primećuje da je zahtev potpisalo 30 (trideset) poslanika Skupštine i da je podnet od strane zastupnika podnosilaca zahteva na osnovu ovlašćenja koje su mu oni dali. Shodno tome, Sud ocenjuje da je zahtev podnela jedna četvrtina (1/4) poslanika Skupštine u skladu sa članom 113. stav 2 podstav 1 Ustava u vezi sa članom 29. stav 1 Zakona. Sledstveno tome, podnosioci zahteva su ovlašćena strana.

68. Sud, takođe, primećuje da su podnosioci zahteva u vezi sa uslovom utvrđenim pod tačkom *b),* specifikovali akte čiju ustavnost osporavaju pred Sudom, odnosno sledeće odluke predsednika: odluku br. 57/2019, odluku br. 58/2019, odluku br. 59/2019, odluku br. 60/2019, odluku br. 61/2019, odluku br. 62/2019, odluku br. 63/2019 i odluku br. 65/2019 od 28. marta 2019. godine.

69. S tim u vezi, član 113. stav 2 podstav 1 predstavlja glavnu referentnu tačku kako bi se ocenilo koji akti predsednika se mogu osporavati od strane Skupštine pred Ustavnim sudom, navodeći taksativno: dekrete predsednika.

70. Odluke predsednika nisu konkretno navedene u članu 113. stavu 2 podstavu 1 Ustava. Međutim, Sud podseća na to da je u svojoj sudskoj praksi razmatrao ustavnost drugih akata Vlade i premijera iako nisu izričito navedeni u članu 113. stavu 2 podstavu 1 Ustava.

71. Tako je Sud u odluci KO73/16 utvrdio da je "*Administrativni cirkular [br. 01/2016] koji je izdalo Ministarstvo javne uprave Republike Kosovo, bez obzira na svoj naziv, obavezne prirode i zaista zadire u ustavni status nezavisnih institucija*" pa je shodno tome utvrdio da on

predstavlja pravni akt čija ustavnost se može oceniti od strane Suda (vidi, Ustavni sud Republike Kosovo: slučaj br. KO73/16, podnosilac *Ombudsman,* presuda od 8. decembra 2016. godine, stav 58).

72. Isto tako, u slučaju KO12/18, Sud je odlučio da se: *"odluke Vlade mogu prihvatiti za ocenu ustavnosti od strane Ustavnog suda samo onda kada se argumentuje da ti akti pokreću važna ustavna pitanja. [...] Sud primećuje da se suštinsko pitanje, oko kojeg podnosioci zahteva i Vlada iznose suprotne tvrdnje, odnosi na odnos između odluke Vlade za povećanje plata i Zakona o budžetu za 2018. godinu. [...] U tom smislu, Sud smatra da navedena odluka pokreće važna ustavna pitanja koja se odnose na izvršenje ustavnih nadležnosti od strane Skupštine i Vlade"* i može se oceniti od strane Suda iako "odluke" kao pravni akti nisu konkretno navedene u članu 113. stav 2 (1) Ustava (vidi, Ustavni sud Republike Kosovo: slučaj br. KO12/18, podnosilac *Albulena Haxhiu i 30 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo,* presuda od 29. maja 2019. godine, stavovi 88, 89 i 90).

73. U tom pogledu, Sud ocenjuje da se i na osnovu svoje ranije gore navedene prakse u vezi sa aktima Vlade, i druga pravna akta predsednika, bez obzira na to da li su naslovljena kao "dekreti", mogu ocenjivati od strane Suda ako ispunjavaju gore utvrđene uslove i ako pokreću ustavna pitanja.

74. Stoga, u konkretnom slučaju, Sud primećuje da odluke predsednika predstavljaju individualna pravna akta obavezujućeg karaktera koja uređuju pojedinačnu situaciju i donose se na osnovu ovlašćenja koja su predsedniku dodeljena direktno Ustavom ili određenim zakonom.

75. S tim u vezi, Sud utvrđuje da osporene odluke ispunjavaju uslove da budu predmet razmatranja od strane Suda na osnovu člana 113. stav 2 podstav 1 Ustava. To iz razloga što Sud ocenjuje da su bez obzira na njihov naziv, osporene odluke obavezujuće prirode i odnose se na imenovanje članova CIK-a koja predstavlja nezavisnu ustavnu instituciju koja ima mandat da organizuje i nadzire izbore na Kosovu na osnovu ovlašćenja koja su joj dodeljena na osnovu Ustava i Zakona o opštim izborima na Kosovu.

76. Pored toga, pitanja koja pokreću podnosioci zahteva su od ustavne važnosti koja je povezana sa pravom parlamentarnih grupa zastupljenih u Skupštini da predlažu članove CIK-a u skladu sa članom 139. stav 4 Ustava.

77. Što se tiče uslova utvrđenog pod tačkom *c)* i *d),* podnosioci zahteva su specifikovali da osporene akte osporavaju u celosti i izneli su pitanja

koja se tiču neustavnosti osporenih akata u skladu sa članom 113. stav 2 podstav 1 Ustava, članom 29. stav 2 i 3 Zakona i pravilom 67 stav 2 i 3 Poslovnika. Sud takođe utvrđuje da je zahtev podnet u vremenskom roku određenom u članu 30. Zakona i pravilu 67 stav 4 Poslovnika.

78. Shodno tome, zahtev podnosilaca je prihvatljiv za razmatranje merituma.

Meritum zahteva

79. Sud podseća da je suština zahteva podnosilaca odnosi na tvrdnju da je osporenim aktima o imenovanju članova CIK-a, predsednik povredio član 139. stav 4 Ustava koji predviđa:

> *"Šest (6) članova imenuje šest najvećih parlamentarnih grupa koje su zastupljene u Skupštini, koje nemaju pravo da učestvuju u raspodeli rezervisanih mesta [...]."*

80. Podnosioci navode da je predsednik time što je protumačio "najveće parlamentarne grupe" kao partiju, koaliciju, građansku inicijativu koje su proizašle iz političkih subjekata koji su pobedili na izborima za Skupštinu Kosova i imenovanjem članova CIK-a osporenim aktima, prema tom tumačenju, povredio ustavne odredbe. To iz razloga što su "najveće parlamentarne grupe", prema članu 139. stav 4 Ustava, one grupe koje se osnivaju posle konstituisanja Skupštine Republike Kosovo, i postoje kao takve u trenutku kada predsednik imenuje članove CIK-a.

81. Svoje argumente u vezi sa zahtevom oni povezuju sa činjenicom da je prilikom stupanja na snagu Zakona o opštim izborima, predviđeno da se članovi CIK-a imenuju 10 (deset) dana nakon stupanja na snagu Zakona, iako su izbori bili održani 7 (sedam) meseci ranije. Oni argumentuju da je namera bila da članove CIK-a predlažu parlamentarne grupe koje su postojeće u trenutku imenovanja a ne politički subjekti koji su proizašli kao rezultat izbora.

82. Pored toga, prema njima, način kako je tumačen pojam "parlamentarna grupa" od strane predsednika Republike, osim što je u suprotnosti sa članom 139. stav 4 Ustava, takođe i negira slobodne političke inicijative za formiranje parlamentarnih grupa poslanika.

83. Podnosioci zahteva takođe pominju i postupak razmatranja kandidata za imenovanje u Ustavnom sudu, i pri tome naglašavaju da tim procesom upravljaju postojeće parlamentarne grupe u Skupštini.

84. Sud pre svega podseća na to da Ustav, osim što određuje način imenovanja članova CIK-a, i iz kojih parlamentarnih grupa se imenuju, ne sadrži neku specifičnu definiciju u vezi sa time da li su parlamentarne grupe u svrhu imenovanja članova CIK-a, one parlamentarne grupe: *i)* koje su proizašle iz političkih subjekata koji su pobedili na izborima za Skupštinu Kosova, ili, *ii)* one koje su osnovane nakon konstituisanja Skupštine Republike Kosovo.

85. U okviru svoje nadležnosti, shodno članu 112. Ustava, Sud će, uzimajući u obzir specifična pitanja pokrenuta od strane podnosilaca, dati potrebno tumačenje člana 139. stav 4 Ustava, poštujući slovo i duh Ustava i principe demokratije, u vezi sa ostalim relevantnim zakonskim odredbama.

86. U tom aspektu, Sud će oceniti ustavnost imenovanja 6 (šest) članova CIK-a iz parlamentarnih grupa zastupljenih u Skupštini koje nemaju pravo da učestvuju u podeli rezervisanih mesta. Izbor članova CIK-a koji su predloženi iz redova partija ili koalicija koje drže rezervisana mesta, odnosno ustavnost odluke br. 57/2019, odluke br. 58/2019, odluke br. 59/2019 i odluke br. 60/2019, nisu predmet razmatranja ovog zahteva.

87. Sud podseća da se pojam "najveća parlamentarna grupa" korišćen u članu 139. stav 4 Ustava, koristi i u članu 67. stavovi 2 i 3, u vezi sa izborom predsednika i potpredsednika Skupštine, odnosno, "politička partija ili koalicija" u članu 84. stav 14 i članu 95. paragrafi 1 Ustava u vezi sa određivanjem mandatara za formiranje Vlade.

88. S tim u vezi, Sud podseća na svoju presudu u slučaju KO119/14, kojom prilikom je utvrdio da: *"u vezi sa izborom predsednika Skupštine i formiranje Vlade, Ustav koristi različite izraze za jedno te istu realnost. Različiti izrazi su naime: mesta su podeljena (...) proporcionalno broju važećih glasova dobijenih na izborima (...) [član 64. (1) Ustava], najveća parlamentarna grupa [Član 67 (2) Ustava], politička partija ili koalicija koja čini većinu u Skupštini [član 84. (14) Ustava], politička partija ili koalicija koja je dobila većinu u Skupštini [član 95. (1) Ustava]"* (vidi presudu u slučaju KO119/14, *Xhavit Haliti i 29 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo,* Ocena ustavnosti Odluke br. 05-V-001, izglasane od strane 83 poslanika Skupštine Republike Kosovo o izboru predsednika Skupštine Republike Kosovo, od 17. jula 2014. godine, presuda od 26. avgusta 2014. godine, stav 104).

89. Shodno istoj presudi, *" kao najveću parlamentarnu grupu, shodno članu 67. (2) Ustava, treba smatrati partiju, koaliciju, građansku*

*inicijativu i nezavisne kandidate koji imaju više mesta u Skupštini, u smislu člana 64. (1) Ustava, od bilo koje druge partije, koalicije, građanske inicijative i nezavisnih kandidata koji su učestvovali kao takva u izborima. […]" (*vidi presudu u slučaju KO119/14, *Xhavit Haliti i 29 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo,* navedenu u tekstu iznad, stav 116).

90. Što se pak tiče korišćenja pojmova "politička partija ili koalicija", koji se navode u članovima 84 (14) i 95 (1) Ustava, Sud podseća na svoju presudu u slučaju KO103/14, kojom je odlučio da *"[…] politička stranka ili koalicija može biti samo ta partija ili koalicija koja je dobila najveći broj glasova na izborima, odnosno većinu mesta u Skupštini"* (vidi slučaj KO103/14, podnosilac zahteva *predsednica Republike Kosovo*, presuda od 1. jula 2014. godine, stav 86).

91. Stoga, shodno gore navedenim presudama, proizilazi da do konstituisanja Skupštine i u svrhu njenog konstituisanja shodno članu 67. Ustava, parlamentarne grupe odražavaju sastav političkih partija, koalicija ili građanskih inicijativa koje su proizašle iz izbora. Ista definicija važi i za partiju ili koaliciju koja je pobedila na izborima i ima pravo da predloži mandatara za formiranje Vlade shodno članu 84. stav 14 i članu 95. stav 1 Ustava. Sud naglašava da se ovo tumačenje primenjuje samo za konstituisanje Skupštine, odnosno, za određivanje mandatara za formiranje Vlade.

92. Sud, takođe, podseća i na svoju sudsku praksu u kojoj je utvrdio da "*parlamentarna grupa u najužem smislu reči (in stricto sensu) i shodno Poslovniku Skupštine i njegovih Aneksa može biti registrovana samo nakon konstituisanja Skupštine, odnosno nakon izbora predsednika i potpredsednika Skupštine. U trenutku kada je Konstitutivna Sednica Skupštine sazvana, parlamentarna grupa je sastavljena od kandidata koji su izabrani kao članovi Skupštine na glasačkim listićima partije, koalicije, građanske inicijative ili nezavisni kandidati koji su bili registrovani u izborima, učestvovala u njima, prešla zakonski prag i dobila mesta proporcionalno broju važećih glasova koje su dobili izborima za Skupštinu*" (vidi presudu u slučaju KO119/14, *Xhavit Haliti i 29 drugih poslanika Skupštine,* navedenu u tekstu iznad, stavovi 117 i 118).

93. S tim u vezi, Sud se poziva na stav 1 člana 70. [Mandat poslanika] Ustava koji predviđa: *"Poslanici Skupštine su predstavnici naroda i ne podležu nikakvom prinudnom mandatu",* kao i na član 74. [Vršenje funkcije] Ustava prema kojem: „*Poslanici Skupštine Kosova vrše svoju funkciju u najboljem interesu Republike Kosovo i u saglasnosti sa ovim Ustavom, zakonima i poslovnikom o radu Skupštine"*.

94. Sud podseća i na član 20. stavovi 1 i 2 Poslovnika o radu Skupštine, koji predviđa:

> *"1. Poslanici mogu da formiraju parlamentarnu grupu prema njihovoj partijskoj pripadnosti ili programskim opredeljenjima.*
>
> *2. Poslanik ima pravo da ravnopravno učestvuje u jednoj parlamentarnoj grupi, da se povlači iz iste, da formira novu parlamentarnu grupu, da se priključi drugoj parlamentarnoj grupi ili da deluje kao nezavisan. O svakom slučaju, poslanik je dužan da, o njegovoj odluci, pismeno obavesti predsednika Skupštine.*
> *[...]"*

95. Shodno napred navedenom, poslanici su, nakon konstituisanja Skupštine, slobodni da formiraju parlamentarne grupe, da napuste određenu parlamentarnu grupu, ili da se pridruže nekoj drugoj parlamentarnoj grupi i ostvaruju svoja prava kao parlamentarna grupa, shodno Ustavu i Poslovnika.

96. Ovo tumačenje je takođe u skladu sa praksom koju je uspostavila Skupština, koja dopušta da se promene u broju članova jedne parlamentarne grupe odražavaju i na članstvo stalnih komisija i *ad hoc* komisija Skupštine. S tim u vezi, Sud se poziva na odluku Skupštine 06-V-006 o formiranju četrnaest (14) parlamentarnih komisija, od 3. oktobra 2017. godine; odluku Skupštine 06-V-011 o izmenama i dopunama odluke br. 06-V-006, od 26. oktobra 2017. godine; i odluku Skupštine 06-V-032 o izmenama i dopunama odluke br. 06-V-006, od 26. oktobra 2017. godine.

97. Međutim, u vezi sa pitanjima pokrenutim od strane podnosilaca zahteva, Sud će oceniti da li se parlamentarnim grupama u svrhu imenovanja članova CIK-a, shodno stavu 4 člana 139. Ustava, smatraju one koje su proizašle iz izbora za Skupštinu, ili parlamentarne grupe koje se formiraju nakon konstituisanja Skupštine.

98. S tim u vezi, Sud će oceniti ustavne i druge odredbe koja se odnose na parlamentarne grupe Skupštine, imajući u vidu (i) ustavnu ulogu CIK-a kao nezavisne institucije za upravljanje izborima i referendumima, (ii) način imenovanja članova CIK-a, (iii) trajanje mandata i (iv) vreme njihovog imenovanja.

99. Sud se poziva na član 139. stav 1 Ustava, koji određuje:

"Centralna izborna komisija je stalni nezavisni organ koji priprema, nadzire, upravlja i verifikuje sve radnje koje se tiču procesa izbora i referenduma, i objavljuje njihove rezultate".

100. Dakle, CIK je stalan organ koji ima mandat da upravlja izborima i referendumima na Kosovu, koji obavlja svoje funkcije na profesionalan i nepristrasan način, nezavisno od svakog političkog interesa. Shodno tome, Ustav pripisuje CIK-u prirodu stalnog držanog organa i priznaje mu isključivi i nezavisni autoritet za kontrolu i potvrđivanje mandata predstavničkih institucija.

101. Sud, takođe, podseća na svoju sudsku praksu u kojoj je ocenio ulogu nezavisnih ustavnih institucija navedenih u Poglavlju XII Ustava, i utvrdio da nezavisne institucije, uključujući i CIK, nisu deo zakonodavne vlasti, izvršne vlasti i redovnog sudstva, i da Ustav ovim institucijama garantuje poseban status, što se tiče njihove nezavisnosti (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj KO73/16, podnosilac *Ombudsman*, ocena ustavnosti Administrativnog cirkulara br. 01/2016 donetog 21. januara 2016. godine od strane Ministarstva javne administracije Republike Kosovo, presuda od 16. novembra 2016. godine, stavovi 61-65).

102. Sud još jednom podseća na član 139. stav 4 Ustava, koji propisuje:

"Šest (6) članova imenuje šest najvećih parlamentarnih grupa koje su zastupljene u Skupštini, koje nemaju pravo da učestvuju u raspodeli rezervisanih mesta [...]".

103. Sud, takođe, podseća i na član 61. stavovi 3 i 4 Zakona o opštim izborima na Kosovu, koji predviđa:

61.3 Imenovanje članova CIK, kao što je i određeno članom 139 (4) Ustava Kosova, se sprovodi u saglasnosti sa sledećim procedurama:

a) U roku od 10 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, parlamentarne grupe ovlašćenje za imenovanje člana(ova) CIK su dužne da o tome obaveste Predsednika Kosova. Pod uslovom da pojedinci koji su imenovani od strane parlamentarnih grupa ispunjavaju uslove ovog zakona, Predsednik Kosova je dužan da u roku od pet (5) dana potvrdi imenovanje pismenim putem. Imenovanje je efikasno od dana službenog imenovanja od strane Predsednika Kosova;
[...]

d) Mandat se prekida poslednjeg kalendarskog dana istog meseca kada je i počeo;
e) Bez obzira na stav 61.3(d) mandate koji ističe 90 dana ili malo pre izbora ili, 90 dana nakon potvrđivanja izbornih rezultata, se odmah produžuje na još 90 dana nakon certifikacije rezultata izbora.

61.4 Mandat članova CIK počinje najkasnije šezdeset (60) dana nakon certifikacije rezultata izbora za Skupštinu.

104. Sud podseća da prema gore navedenim ustavnim odredbama, članovi CIK-a nemaju mandat na određeno vreme. Njihov mandat je povezan sa mandatom izbornog ciklusa i u principu, počinje najkasnije 60 (šezdeset) dana nakon potvrđivanja izbornih rezultata, osim izuzetaka predviđenih u članu 61. stav 3 podstav (e) Zakona o izborima.

105. Na osnovu napred navedenog, namera zakonodavca je bila ta da se članovi CIK-a imenuju u najkraćem mogućem roku, nakon završetka izbora za Skupštinu, postavljanjem roka od 60 (šezdeset) dana, koji počinje da teče, ne od dana konstituisanja Skupštine, već od potvrđivanja izbornih rezultata, i da služe kao članovi CIK-a sve do potvrđivanja rezultata narednih izbora za Skupštinu, uz izuzetke predviđene u članu 61. stav 3 podstav (e) Zakona o izborima.

106. Stoga, shodno gore navedenim odredbama, izbor članova CIK-a nije povezan sa pitanjem konstituisanja Skupštine, koje se može ili ne obaviti u roku od 60 (šezdeset) dana od dana potvrđivanja izbornih rezultata, niti sa parlamentarnim grupama u užem smislu reči, koje se formiraju posle konstituisanja Skupštine, kada i počinje parlamentarni život u punom smislu reči, koji omogućava organizovanje poslanika u parlamentarne grupe koje se mogu razlikovati od partija ili koalicija koje su proizašle iz izbora.

107. Članovi CIK-a, iako su predloženi od strane parlamentarnih grupa, vreme njihovog imenovanja je povezano sa datumom potvrđivanja izbora, a ne sa konstituisanjem Skupštine ili organizovanjem parlamentarnih grupa u užem smislio reči za potrebe rada Skupštine.

108. Što se tiče postupka razmatranja kandidata za imenovanje u Ustavni sud, Sud primećuje da se ovaj proces povezuje sa parlamentarnim grupama nakon konstituisanja Skupštine, i samim tim ne predstavlja situaciju koja je slična procesu imenovanja članova CIK-a.

109. Takođe, i iz prakse drugih zemlja, možemo videti da članove izbornih komisija, kada ih predlaže Skupština, uglavnom predlažu političke

partije ili koalicije koje su proizašle iz izbora i da takve predloge podnose političke partije ili koalicije koje predstavljaju poziciju i opoziciju (vidi praksu Hrvatske, Slovačke i Bugarske).

110. Na osnovu napred navedenog proizilazi da sastav CIK-a ima za cilj odražavanje sastava Skupštine prema izbornim rezultatima, što podrazumeva da politički subjekti koji su učestvovali na izborima i koji su osvojili najviše mesta za Skupštinu, imaju pravo da predlažu članove CIK-a koje imenuje predsednik, i kao deo CIK-a, kao stalnog nezavisnog organa kojem je Ustavom dodeljen mandat za upravljanje izbornim procesom i referendumima i imaju mandat do narednih opštih izbora, u skladu sa izuzecima navedenim u članu 61. stav 3 podstav (e) Zakona o opštim izborima, kada se imenuje novi sastav CIK-a.

111. Prema tome, članovi CIK-a se ne mogu menjati svaki put kada se menja sastav ili članstvo parlamentarnih grupa u okviru istog saziva, kao što se dešava sa sastavom parlamentarnih komisija koje odražavaju promene koje su nastupile u parlamentarnim grupama tokom jednog saziva.

112. Definicija ili uloga parlamentarnih grupa u užem smislu reči i za potrebe funkcionisanja Skupštine, koje se pominju u drugim ustavnim odredbama ili kako je predviđeno Poslovnikom o radu Skupštine, ne mogu se primenjivati automatski i važiti isto i u slučaju specifične ustavne odredbe koja se odnosi na CIK. Takva praksa izmene sastava CIK-a svaki put kada se menjaju parlamentarne grupe u Skupštini, osim toga što nema osnov u Ustavu i zakonu, narušila bi takođe i institucionalnu stabilnost funkcionisanja CIK-a predviđenu Ustavom.

113. Štaviše, takvu dinamičnu praksu kontinuiranih promena u okviru jednog mandata, ne podržava ne samo dosadašnja institucionalna praksa CIK-a Kosova, već ni relevantna praksa izbornih komisija drugih država. Vidi praksu Slovačke, Bugarske, Albanije, Crne Gore i Hrvatske.

114. Takvu praksu ne favorizuju ni Venecijanska komisija, niti OEBS/ODIHR, koji naglašavaju da centralna izborna komisija mora imati stalni karakter i da organi koji imenuju članove ovih komisija ne smeju imati slobodu da ih otpuštaju jer bi se time dovela u pitanje njihova nezavisnost (vidi *Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima*, koji je Venecijanska komisija usvojila na 52. Plenarnoj sednici, održanoj 18-19. oktobra 2002. godine, str. 10 i 26, i *Izborni zakon*, Venecijanska komisija, CDL-EL(2013)006, od 3. jula 2013. godine,

str. 17 i 18. Takođe, vidi i *Smernice za pregled izbornog pravnog okvira,* drugo izdanje, OEBS/ODIHR 2013, str. 29).

115. Imenovanje članova CIK-a na osnovu rezultata koji su proizašli iz opštih izbora osigurava da u CIK-u ne bude institucionalnog vakuma bez obzira na vreme konstituisanja Skupštine. To podrazumeva da predsednik, na osnovu člana 61.4 Zakona o izborima, može izvršiti svoju dužnost imenovanja članova CIK-a u roku od 60 (šezdeset) dana od dana potvrđivanja izbora, prema parlamentarnim grupama/političkim subjektima na osnovu rezultata izbora za Skupštinu.

116. Sledstveno, na osnovu gore navedenog, Sud smatra da se na osnovu člana 139. stav 4 Ustava, kao i na osnovu drugih pravnih odredaba povezanih sa članom 139. Ustava, članovi CIK-a imenuju iz parlamentarnih grupa, koje su direktno proizašle od političkih stranaka, koalicija ili građanskih inicijativa kao rezultat opštih izbora i sledstveno osvojile najviše mesta u Skupštini. To uzimajući u obzir ulogu CIK-a određenu Ustavom kao stalne institucije za upravljanje izborima, činjenicu da je mandat članova CIK-a povezan sa ciklusom izbora za Skupštinu, specifičan način njihovog imenovanja, a posebno vreme imenovanja članova CIK-a koje nije povezano sa vremenom konstituisanja Skupštine, niti sa načinom funkcionisanja Skupštine, već sa datumom potvrđivanja izbornih rezultata.

117. Stoga, Sud utvrđuje da se najvećim parlamentarnim grupama zastupljenim u Skupštini, za potrebe člana 139. stav 4 Ustava, smatra onih 6 (šest) stranaka, koalicija, građanskih inicijativa, koje imaju više mesta u Skupštini od bilo koje druge stranke, koalicije, građanske inicijative koje su kao takve učestvovale na izborima za Skupštinu.

118. Sledstveno, Sud smatra da osporeni akti ne povređuju odredbe Ustava, odnosno stav 4 člana 139. [Centralna izborna komisija] Ustava.

119. Sud ocenjuje da tumačenje parlamentarnih grupa za potrebe člana 139. stav 4 Ustav, ne narušava slobodnu inicijativu i unutrašnju organizaciju političkih stranaka, pojedinaca ili drugih inicijativa u Skupštini, jer se ono primenjuje samo za potrebe ove odredbe. Prema Ustavu i Poslovniku o radu Skupštine, poslanici su slobodni i imaju pravo da se organizuju u parlamentarne grupe i da se to organizovanje, uključujući i formiranje ili promene parlamentarnih grupa, odražava, u skladu sa Ustavom i zakonom, na svakodnevni rad Skupštine i njenih organa tokom celog saziva.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, na osnovu člana 113. stav 2 podstav 1 Ustava, članova 29. i 30. Zakona i u skladu sa pravilima 59 (1) i 67 Poslovnika, dana 29. jula 2019. godine:

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim za razmatranje u meritumu;

II. DA UTVRDI da odluka br. 57/2019, odluka br. 58/2019, odluka br. 59/2019, odluka br. 60/2019, odluka br. 61/2019, odluka br. 62/2019, odluka br. 63/2019, odluka br. 65/2019, od 28. marta 2019. godine, predsednika Republike Kosovo, nisu u suprotnosti sa stavom 4 člana 139. [Centralna Izborna Komisija] Ustava;

III. DA DOSTAVI ovu presudu stranama;

IV. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20. stavom 4. Zakona; i

V. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Remzije Istrefi-Peci	Arta Rama-Hajrizi

KO65/19, Podnosilac zahteva: Ombudsman, ocena ustavnosti člana 32. (stav 1), člana 41. (stav 1.3 i 1.4), i člana 76. (stav 2), u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu (u daljem tekstu: osporeni zakon), koji je stupio na snagu 26. decembra 2018. godine

KO65/19, Presuda od 29. jula 2019. godine, objavljena 23.avgust 2019.godine

Ključne reči: ombudsman, institucionalni zahtev, privremena mera, zaštita imovine, javnobeležnička služba, jezici, legitimna očekivanja, ograničenje prava, retroaktivno dejstvo zakona, penzionisanje, proporcionalnost

Podnosilac zahteva osporava članove 32. (stav 1), 41. (stavovi 1.3 i 1.4) i 76. (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona, navodeći da su pomenuti članovi u suprotnosti sa članom 5. [Jezici] i stavovima 1 i 3 člana 46. [Zaštita imovine] Ustava.

Što se tiče člana 32 (1), podnosilac zahteva je tvrdio da je pomenuti član u suprotnosti sa članom [Jezici] Ustava jer dozvoljava izdavanje dokumenata i na drugim jezicima koji nisu službeni jezici u Republici Kosovo.

Što se tiče člana 41 (1.3) i (1.4), podnosilac zahteva je tvrdio da je pomenuti član u suprotnosti sa članom 46. [Zaštita imovine] jer zahteva od javnih beležnika da obavljaju određene usluge besplatno.

Što se tiče člana 76 (2), podnosilac zahteva je, između ostalog, tvrdio da je pomenuti član retroaktivnim dejstvom izmenio starosnu granicu za penzionisanje javnih beležnika sa 70 godina na 65 godina, čime su im uskraćena legitimna očekivanja i buduća korist što je dovelo do povrede prava na imovinu zagarantovanog članom 46. Ustava u vezi sa članom 1. Protokola br. 1 EKLJP.

Sud je na osnovu svoje analize zaključio:

i) da su neosnovani navodi podnosioca zahteva da se članom 32. osporenog zakona krši član 5. [Jezici] Ustava jer se javnobeležničkoj službi na direktan način ne nameću nove obaveze, već su one predstavljene isključivo kao *„mogućnost“* i da će njihovo sprovođenje i realizacija zavisiti od svakog vršioca javnobeležničkih funkcija pojedinačno. Sud je zaključio da član 32. osporenog zakona nije u suprotnosti i ne krši prava iz člana 5. [Jezici] Ustava,

ii) da su neosnovani navodi podnosioca zahteva da su stavovi 1.3 i 1.4 člana 41. osporenog zakona u suprotnosti sa članom 46. [Zaštita imovine] Ustava

jer je zakonodavac prateći savremene trendove u demokratskom društvu i u cilju promovisanja i unapređenja imovinskih prava oba pola, zakonskim rešenjima u članu 41 (1.3) i (1.4) predvideo upravo meru u kojoj vršioci javnobeležničkih funkcija treba da određene pravne poslove obavljaju bez novčane naknade. Sud je zaključio da stavovi 1.3 i 1.4 člana 41. osporenog zakona nisu u suprotnosti i ne krše prava iz člana 46. [Zaštita imovine] Ustava,

iii) da su neosnovani navodi podnosioca zahteva da su član 76. (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona u suprotnosti sa članom 46. [Zaštita imovine] Ustava jer, između ostalog, „legitimna očekivanja“, sama po sebi, prema sudskoj praksi ESLJP-a, ne pružaju garancije da zakonodavac ne može da izmeni zakon, posebno ako je takva izmena proporcionalna. Sud je zaključio da član 76. (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona nisu u suprotnosti i ne krše prava iz člana 46. [Zaštita imovine] Ustava u vezi sa članom 1. Protokola br. 1 [Zaštita imovine] EKLJP,

iv) na kraju, Sud je objasnio da je zakonodavac – zbog svoje pozicije i demokratskog legitimiteta – u boljoj poziciji od njega da određuje i unapređuje ekonomske i društvene politike zemlje,

v) takođe, Sud je imajući u vidu svoje zaključke u vezi sa članom 76. (stav 2), članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona, zaključio da nema pravnog osnova za dalje produženje privremene mere koja je uvedena 20. maja 2019. godine i produžena 19. jula 2019 godine.

PRESUDA

u

slučaju br. KO65/19

Podnosilac

Ombudsman

Ocena ustavnosti
člana 32. (stav 1), člana 41. (stavovi 1.3 i 1.4), člana 76. (stav 2), u vezi sa
članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Ombudsman Republike Kosovo (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporeni zakon

2. Podnosilac zahteva osporava ustavnost člana 32. (stav 1), člana 41. (stav 1.3 i 1.4), i člana 76. (stav 2), u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu (u daljem tekstu: osporeni zakon), koji je stupio na snagu 26. decembra 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporenih članova Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu za koje podnosilac zahteva navodi da nisu u saglasnosti sa članom 5. [Jezici] i sa stavovima 1 i 3 člana 46. [Zaštita imovine] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

4. Podnosilac zahteva dalje traži da Ustavni sud Kosova (u daljem tekstu: Sud) uvede privremenu meru i suspenduje primenu osporenih članova do konačne odluke ovog Suda, navodeći da je *"zahtev prima facie osnovan, i da se osporenim članovima osporenog zakona nanosi nepopravljiva šteta određenim subjektima..."*.

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavu 2 podstav 1 člana 113. (Jurisdikcija i ovlašćene strane) i stavu 1 i 2 člana 116. (Pravni efekat odluka) Ustava, članovima 22, 27, 29. i 30. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilima 32, 56 i 57 Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

6. Dana 19. aprila 2019. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

7. Dana 24. aprila 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Radomira Labana za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Gresa Caka-Nimani i Bajram Ljatifi.

8. Dana 25. aprila 2019. godine, podnosilac zahteva je obavešten o registraciji zahteva.

9. Istog dana, Sud je obavestio predsednika Republike Kosovo, predsednika Skupštine Republike Kosovo sa uputstvom da raspodeli zahtev svim poslanicima Skupštine Republike Kosovo (u daljem tekstu: Skupština), premijera Republike Kosovo i predsednika Notarske komore Kosova o registraciji zahteva, i tražio da dostave sva relevantna dokumenta i komentare na zahtev, ukoliko ih imaju, do 16. maja 2019. godine.

10. Istog dana, Sud je obavestio i sekretara Skupštine Republike Kosovo o registraciji zahteva i tražio od njega da do 16. maja 2019. godine, dostavi Sudu sva relevantna dokumenta vezano sa osporeni Zakon.

11. Dana 7. maja 2019. godine, generalni sekretar Skupštine Kosova dostavio je sledeće dokumente koji se tiču zahteva koji se razmatra: (1) Nacrt zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu, koji je Vlada uputila Skupštini dana 12. oktobra 2017. godine; (2) zapisnik Funkcionalne komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije za borbu protiv korupcije, razmatranje u načelu Nacrta zakona o javnom beležništvu od 14. novembra 2017. godine; (3) izveštaj Funkcionalne komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije za borbu protiv korupcije, razmatranje u načelu Nacrta zakona o javnom beležništvu od 14. novembra 2017. godine; (4) poziv i dnevni red plenarne sednice Skupštine Republike Kosovo, prvo razmatranje Nacrta zakona br. 06/L-10 o javnom beležništvu od 23. novembra 2017. godine; (5) transkript sa plenarne sednice, prvo razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu od 23, 24, 29. i 30. novembra 2017. godine; (6) zapisnik sa plenarne sednice, prvo razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu od 23, 24, 29. i 30. novembra 2017. godine; (7) odluku Skupštine Republike Kosovo o usvajanju u načelu Nacrta zakona o javnom beležništvu br. 06-V-025 od 30. novembra 2017. godine; (8) zapisnik Funkcionalne komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije za borbu protiv korupcije, razmatranje u načelu Nacrta zakona o javnom beležništvu od 7. juna 2018. godine; (9) izveštaj sa amandmanima na Nacrt zakona o javnom beležništvu Funkcionalne komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije za borbu protiv korupcije, razmatranje u načelu Nacrta zakona o javnom beležništvu od 7. juna 2018. godine; (10) zapisnik Funkcionalne komisije za evropske integracije, razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu sa amandmanima Funkcionalne komisije od 26. juna 2018. godine; (11) izveštaj Funkcionalne komisije za evropske integracije, razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu sa amandmanima Funkcionalne komisije od 26. juna 2018. godine; (12) zapisnik Komisije za budžet i finansije, razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu sa amandmanima Funkcionalne komisije od 20. juna 2018. godine; (13) izveštaj Komisije za budžet i finansije, razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu sa amandmanima Funkcionalne komisije od 20. juna 2018. godine; (14) zapisnik Komisije za prava i interese zajednica i povratak, razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu sa amandmanima Funkcionalne komisije od 20. juna 2018. godine; (15) izveštaj Komisije za prava i interese zajednica i povratak, razmatranje Nacrta zakona o javnom

beležništvu sa amandmanima Funkcionalne komisije od 20. juna 2018. godine; (16) zapisnik Funkcionalne komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije za borbu protiv korupcije, razmatranje konačnog izveštaja o Nacrtu zakona o javnom beležništvu od 26. juna 2018. godine; (17) konačni izveštaj sa predloženim amandmanima na Nacrt zakona o javnom beležništvu Funkcionalne komisije za zakonodavstvo, mandate, imunitete, Poslovnik Skupštine i nadgledanje Agencije za borbu protiv korupcije, upućen na razmatranje na plenarnoj sednici od 26. juna 2018. godine; (18) poziv i dnevni red plenarne sednice Skupštine Republike Kosovo, drugo razmatranje Nacrta zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu od 23. novembra 2018. godine; (19) transkript sa plenarne sednice Skupštine Republike Kosovo, drugo razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu od 13, 14. i 23. novembra 2018. godine; (20) zapisnik sa plenarne sednice, drugo razmatranje Nacrta zakona o javnom beležništvu od 13, 14, 20. septembra, 15. oktobra, 1, 2, 7, 23. novembra, 21. decembra 2018. godine, i (22) Zakon br. 06/L-010 o javnom beležništvu.

12. Dana 16. maja 2019. godine, Predsednik Notarske komore se izjasnio da neka nikakav dodatni komentar van zahteva koji je podnet od strane Podnosioca zahteva i u potpunosti se slaže da su osporene zakonske odredbe protivustavne.

13. Dana 20. maja 2019. godine, Veće za razmatranje je, nakon razmatranja sažetog izveštaja sudije izvestioca, usvojilo uvođenje privremene mere do 20. jula 2019. godine.

14. Dana 19. jula 2019. godine, veće za razmatranje je razmatralo izveštaj sudije izvestioca, i iznelo je svoje komentare. Sud u punom sastavu je takođe izneo svoje komentare na izveštaj sudije izvestioca i doneo odluku o produžetku privremene mere za tri meseca, odnosno do 21. oktobra 2019. godine.

15. Dana 29. jula 2019 godine, Sudu ja izvestilac je predstavio sudu u punom sastavu izveštaj sa uvrštenim komentarima koje su iznele sudije u punom sastavu na prethodnoj sednici.

16. Istog dana, Sud u punom sastavu je jednoglasno odlučio da je zahtev prihvatljiv za razmatranje.

Pregled činjenica

17. Dana 23. novembra 2018 godine, Skupština Republike Kosovo je usvojila osporeni zakon. Osporeni zakon je objavljen u Službenom glasniku Republike Kosovo dana 26. decembra 2018. godine.

18. Dana 19. aprila 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo Sudu zahtev u kojem je tražio ustavnu ocenu člana 32. (stav 1), člana 41. (stavovi 1.3 i 1.4) i člana 76. (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona.

19. Istovremeno, podnosilac je tražio od Suda da uvede privremenu meru i suspenduje primenu osporenih članova Zakona kako bi se izbeglo nanošenje nepopravljive štete određenim subjektima.

Navodi podnosioca

20. Podnosilac zahteva osporava članove 32. (stav 1), 41. (stavovi 1.3 i 1.4) i 76. (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona, navodeći da su pomenuti članovi u suprotnosti sa članom 5. [Jezici] i stavovima 1 i 3 člana 46. [Zaštita imovine] Ustava.

21. Konkretnije, što se tiče člana 32. (stava 1) osporenog zakona, podnosilac zahteva navodi da *„osporena odredba člana 32 (stav 1) Zakona o javnom beležništvu ovlašćuje vršioce javnih funkcija da izdaju dokumente i na drugim jezicima, pored onih koji su određeni Ustavom kao službeni jezici, službeni jezik na opštinskom nivou i u službenoj upotrebi, u zavisnosti od procene o znanju tog jezika od strane samog javnog beležnika. Budući da Ustav Kosova priznaje samo Albanski i Srpski kao službeni jezik, a kao službene jezike na opštinskom nivou i u službenoj upotrebi turski, bosanski i romski jezik, javni dokumenti u Republici Kosovo ne mogu se izdavati na drugim jezicima. Prema tome, čini se da je član 32, stav 1 Zakona o beležništvu u drugoj rečenici prevazišao ustavnu odredbu o službenim jezicima u Republici Kosovo, i stoga je u suprotnosti sa članom 5 Ustava."*

22. Što se tiče člana 41. (stavovi 1.3 i 1.4) osporenog zakona, podnosilac zahteva navodi sledeće: *„Prema članu 2 (stav 4) Zakona o javnom beležništvu, notarska služba,* iako *je javna služba, ona je kao delatnost individualni biznis. Prema tome, nije jasno na osnovu čega zakon nalaže da privatni biznis sa javnim ovlašćenjima vrši određene besplatne aktivnosti, što utiče na smanjenje prihoda privatnog biznisa. […] Pošto se članom 41 (stav 1.3 i 1.4) Zakona o*

beležništvu ugrožavaju prihodi javnih beležnika kao pojedinačni biznisi, postoji osnova za procenu da predmetni član predstavlja kršenje imovinskih prava javnih beležnika, garantovanih članom 46 (stav 1 i 3) Ustava Kosova, koji garantuje imovinu i zabranjuje arbitrarno lišavanje imovine".

23. Što se tiče člana 76. (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona, podnosilac zahteva navodi sledeće: *„Starim zakonom o javnom beležništvu, starost do kojih se može vršiti funkcija javnih beležnika bila je 70 godina. Novi zakon (Zakon br. 06/L-010 o javnom beležništvu), u članu 2 (stav 7), ove godine smanjuje na 65 godina života, kao i član 22. (podstav 1.3). Član 76. (stav 2) određuje retroaktivno delovanje odredbe o određivanju starosti dokle se može obavljati služba beležništva, određujući da samo javni beležnici koji su navršili 65 godina starosti u trenutku stupanja na snagu zakona mogu nastaviti sa službom beležništva za još 2 godine. Iz ove odredbe se podrazumeva da će svim ostalim javnim beležnicima biti ukinuta služba kada navrše 65 godina, uključujući i javne beležnike koji su počeli da rade po starom zakonu, koji je predviđao starost od 70 godina kao godine za okončanje službe. Budući da je služba beležništva izvor prihoda za lica koja vrše ovu službu, uzimajući u obzir i materijalne investicije i u radu javnih beležnika da budu sertifikovani i da služe kao javni beležnici, kao i njihova očekivanja od trenutka kada su aplicirali za javne beležnike, jasno je da je takva retroaktivna odredba u suprotnosti ne samo sa principom retroaktivnog nesprovođenja zakona, što ozbiljno narušava pravnu sigurnost građana, već i predstavlja povredu imovinskih prava sertifikovanih javnih beležnika do stupanja na snagu novog zakona".*

24. Podnosilac zahteva dodaje, *„da u skladu sa odlukom Presude Ustavnog suda u predmetu KI 40/09, na osnovu sudske prakse Evropskog suda za Ljudska prava, član 76 (stav 2) Zakona o javnom beležništvu sa retroaktivnim sprovođenjem* ograničenja, *predstavlja kršenje imovinskih prava licenciranih javnih beležnika u smislu kršenja njihovih materijalnih, finansijskih i radnih investicija kao i očekivanih prihoda, čime se krši član 46. (stav 1. i 3.) Ustava Kosova koji garantuje imovinu i zabranjuje arbitrarno lišavanje imovine."*

Prihvatljivost zahteva

25. Sud prvo razmatra da li zahtev ispunjava uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom, dalje predviđene Zakonom i navedene Poslovnikom.

26. Kao prvo, Sud se poziva na stav 1. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuje da "Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način."

27. Pored toga, Sud se poziva na podstav (1) stava 2. člana 113. Ustava, koji propisuje:

> *"2. Skupština Kosova, Predsednik Republike Kosovo, Premijer i Ombudsman su ovlašćeni za podnošenje sledećih pitanja:*
>
> *(1) saglasnost zakona, dekreta Predsednika i Premijera i uredbi Vlade, sa Ustavom."*

28. Sud se takođe poziva i na stav 4. člana 135. [Izveštaj Ombudsmana], koji propisuje: "Ombudsman ima pravo da pokrene pitanje pred Ustavnim sudom, koja su u saglasnosti sa odredbama ovog Ustava."

29. S tim u vezi, Sud primećuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja pred Sudom pokreće pitanje saglasnosti Osporenog zakona na osnovu člana 113. stav 2. Ustava.

30. Sud, takođe, uzima u obzir član 30. [Rokovi] Zakona i pravilo 67. stav (4) Poslovnika, koji utvrđuju da se zahtev mora podneti u roku od šest (6) meseci nakon stupanja na snagu osporenog akta.

31. Sud primećuje da je Osporeni zakon objavljen u Službenom glasniku Republike Kosovo dana 26. decembra 2018. godine, a da je podnosilac zahteva dostavio svoj zahtev Sudu dana 19. aprila 2019. godine.

32. Pored toga, Sud uzima u obzir član 29. [Tačnost podneska] Zakona, koji propisuje:

> *"1. Podnesak podnet u skladu sa članom 113, stav 2 Ustava se pokreće od jedne četvrtine (1/4) poslanika Skupštine Republike Kosovo, Predsednika Republike Kosovo, Vlade ili Ombudsmana.*
>
> *2. Podnesak podnet protiv spornog akta u skladu sa članom 113, stav 2 Ustava treba specifikovati, inter alia, da li se čitav sporni akt ili posebni delovi istog smatraju kao oni koji nisu u skladu sa Ustavom.*
>
> *3. Podnesak će specifikovati sva pitanja koja se tiču neustavnosti spornog akta."*

33. Sud se takođe poziva i na pravilo 67. Poslovnika, koje propisuje:

Pravilo 67.
„Podnesak u skladu sa članom 113.2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona

(1) Podnesak podnet prema ovog pravilu mora ispuniti uslove utvrđene u članu 113. 2 (1) i (2) Ustava i članovima 29. i 30. Zakona.
(2) Kada se podnesak podnese u skladu sa članom 113.2 Ustava, ovlašćena strana treba, inter alia, da ukaže da li je čitav sporni akt ili posebni delovi istog i koji delovi navedenog akta smatraju kao oni koji nisu u skladu sa Ustavom.
(3) Podnesak će specifikovati sva pitanja koja se tiču neustavnosti spornog akta.
(4) Podnesak prema ovom pravilu mora da se podnese u roku od 6 (šest) meseci nakon stupanja na snagu spornog akta.“

34. Sud primećuje da je podnosilac zahteva naveo relevantne ustavne odredbe za koje tvrdi da su povređene, takođe naveo je i odredbe Osporenog zakona za koje smatra da su nesaglasne sa Ustavom i podneo dokaze koji potkrepljuju njegove navode.

35. U zaključku, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, da je identifikovao osporene odredbe Osporenog zakona, naveo svoje ustavne tvrdnje, podneo potkrepljujuće dokaze i podneo zahtev u propisanom roku.

36. Shodno tome, Sud proglašava da je zahtev prihvatljiv.

Ocena merituma zahteva

37. Sud ponovo podseća da podnosilac zahteva osporava ustavnost određenih odredbi Osporenog zakona, odnosno članove 32. (stav 1), 41. (stavovi 1.3 i 1.4) i 76. (stav 2), u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) tvrdeći da nisu u saglasnosti sa članom 5. [Jezici] i stavovima 1 i 3 člana 46. [Zaštita imovine] Ustava.

38. Sud će se shodno navodima podnosioca upustiti u ocenu ustavnosti svakog navoda pojedinačno i posebno analizirati sva tri člana osporenog zakona kako bi utvrdio njihovu osnovanost.

39. Sud na samom početku ocene ustavnosti navoda podnosioca zahteva, koje će u nastavku izveštaja odvojeno prezentovati, podseća, da se članom 2 osporenog zakona definiše šta je javno beležništvo i javni beležnici:

"Član 2
Javnobeležništvo i javni beležnici

Javno beležništvo je javna služba, koju obavljaju javni beležnici imenovani od strane ministra pravde (u daljem tekstu ministar) u skladu sa odredbama ovog zakona. Javni beležnici su nezavisni i nepristrasni u obavljaju delatnosti javnog besedništva."

40. Sud napominje, da javnobeležništvo nije ustavna kategorija, već da se njena nadležnost i prava regulišu zakonom. Javnobeležništvo, shodno zakonu je samostalna i nezavisna profesija iz oblasti prava, kojoj su poverena javna ovlašćenja da sastavlja isprave o pravnim poslovima i drugim činjenicama koje su od značaja za promet novca, roba i usluga, kao i da u svojstvu poverenika suda sprovodi i neke sudske postupke.

Ocena ustavnosti člana 32. (stava 1) osporenog zakona

41. Sud podseća da, što se tiče člana 32. (stava 1) osporenog zakona, podnosilac zahteva navodi *„osporena odredba člana 32 (stav 1) Zakona o javnom beležništvu ovlašćuje vršioce javnih funkcija da izdaju dokumente i na drugim jezicima, pored onih koji su određeni Ustavom kao službeni jezici, službeni jezik na opštinskom nivou i u službenoj upotrebi, u zavisnosti od procene o znanju tog jezika od strane samog javnog beležnika. Budući da Ustav Kosova priznaje* samo *Albanski i Srpski kao službeni jezik, a kao službene jezike na opštinskom nivou i u službenoj upotrebi turski, bosanski i romski jezik, javni dokumenti u Republici Kosovo ne mogu se izdavati na drugim jezicima. Prema tome, čini se da je član 32, stav 1 Zakona o beležništvu u drugoj rečenici prevazišao ustavnu odredbu o službenim jezicima u Republici Kosovo, i stoga je u suprotnosti sa članom 5 Ustava."*

42. Sud primećuje da osporeni član 32 (stav 1) Osporenog zakona glasi:

Član 32
"Upotreba jezika u javnobeležničkim dokumentima

1. Sva javnobelžnička dokumenta se izdaju na albanskom ili srpskom jeziku u zavisnosti od jezika koji javni beležnik koji sastavlja dokument bolje poznaje. Ukoliko javni beležnik preuzme na sebe pravnu odgovornost priznavanja, javnobeležnčka dokumenta se mogu izdavati i na ostalim jezicima,
[...]"

43. Isto tako, Sud primećuje da odredba člana 5. [Jezici] Ustava, u relevantnom delu glasi:

"Član 5 [Jezici]

1. *Službeni jezici u Republici Kosovo su Albanski i Srpski jezik.*
2. *Turski, Bosanski i Romski imaju status službenih jezika na opštinskom nivou ili će biti korišćeni kao službeni na svim nivoima, u skladu sa zakonom".*

44. Sud uvidom u član 32 stav 1 Osporenog zakona kao prvo primećuje, da podnosilac zahteva smatra da naveden stav 1 nije u skladu sa članom 5 [Jezici] Ustava. Međutim, Sud isto tako primećuje da osporeni član 32 osporenog zakona u svom delu sadrži 3 stava, koji zajedno čine integralni deo osporenog člana 32 Zakona, i da se tek čitanjem sva tri stava člana 32 osporenog zakona, daje jedna jasna slika njegove suštine i značenja.

45. S tim u vezi, kako bi Sud mogao da odgovori na zahtev podnosioca zahteva, Sud nalazi za potrebu da u izveštaju navede i analizira sva 3 stava član 32 osporenog zakona:

„Član 32
Upotreba jezika u javnobeležničkim dokumentima

1. Sva javnobeležnčka dokumenta se izdaju na albanskom ili srpskom jeziku u zavisnosti od jezika koji javni beležnik koji sastavlja dokument bolje poznaje. Ukoliko javni beležnik preuzme na sebe pravnu odgovornost priznavanja javnobeležnička dokumenta se mogu izdavati i na ostalim jezicima.
2. Na nivou opštine u kojoj jezici imaju status službenih jezika ili se službeno i koriste na bilo kom nivou u skladu sa zakonom, stranke imaju pravo da od javnog beležnika traže da im izda jedan primerak dokumenta na jeziku, na kojem one žele. Ovaj primerak će se smatrati javnobeleznickim dokumentom u skladu sa stavom 1 ovog člana.
3. Ako stranke ne razumeju jezik na koji se sastavlja dokument ili ako to traži stranka, sastavljanju javnobeležničkog dokumenta prisustvuje prevodilac. Na kraju javnobeležničkog dokumenta javni beležnik treba navesti da je učesniku preveden tekst dokumenta".

46. Sud iz citiranog člana 32 stava 1, 2 i 3 osporenog zakona primećuje da je zakonodavni organa u samom naslovu člana 32 naveo „*Upotrebu jezika u* javnobeležničkim *dokumentima"*, dok u stavovima 1, 2 i 3, on

daje smernice, uređuje prava i obaveze, kao i način na koja se ona ostvaruju.

47. S tim u vezi Sud primećuje da je za podnosioca zahteva u vezi sa članom 32 sporna činjenica što zakonodavni organ „*ovlašćuje vršioce javnih funkcija da izdaju* dokumente *i na drugim jezicima, pored onih koji su određeni Ustavom kao službeni jezici*“.

48. Sud podseća da je upravo ustavno ovlašćenje zakonodavnog organa da uređuje prava i obaveze, a to podrazumeva i njegovo ovlašćenje da menja sadržinu prava i obaveza, pri čemu je zakonodavni organ dužan da poštuje zahteve koje pred njega postavlja Ustav, a posebno one koji proizilaze iz načela vladavine prava i one kojima se štite određena ustavna dobra i vrednosti.

49. Sud je uvidom u stav 1 člana 32 osporenog zakona zapazio, da zakonodavac u prvom delu stava 1 upravo predviđa izdavanje javnobeležničkih dokumenata na ustavnim jezicima shodno članu 5 Ustava, dok u drugom delu stava 1 on predviđa samo „mogućnost“ izdavanja jednog javnobeležničkog dokumenta i na drugim jezicima, ali tek onda kada javni beležnik preuzme na sebe pravnu odgovornost za njegovo izdavanje. Shodno navedenom, Sud je mišljenja da se pomenutim stavom ne krše prava ili nameću obaveze koja izlaze iz okvira člana 5 Ustava.

50. Dalje, Sud je uvidom u stav 2 člana 32 osporenog zakona, takođe zaključio da on nije u neskladu sa duhom člana 5 Ustava, i to iz razloga što stavom 2 zakonodavac propisuje obavezu da svi vršioci javnobeležničke funkcije moraju da izdaju javnobeležnička dokumenta na onim jezicima na koje stranke smatraju da imaju pravo shodno članu 5 Ustava.

51. Što se tiče stava 3 člana 32 osporenog zakona, Sud uzimajući u vidu kompleksnost člana 5 Ustava u vidu njegove primene u Republici Kosovo, primećuje da se novim zakonskim rešenjem u stavu 3 predviđa jedan novi mehanizam koji omogućava stvaranje situacije kojom se doprinosi načelu poštovanje prava iz člana 5 Ustava. Konkretnije, zakonodavac u stavu 3 predviđa da “*Ako stranke ne razumeju jezik na koji se sastavlja dokument ili ako to traži stranka, sastavljanju javnobeležničkog dokumenta prisustvuje prevodilac*“.

52. Sud je mišljenja da upravo stav 3 člana 32 osporenog zakona, predviđa pravnu obavezu za javnog beležnika koji sastavlja javnobeležnički

dokument koji može da proizvede pravne posledice, ali i pravnu sigurnost za stranku koja u koliko ne razume jezik na koji se dokumenat sastavlja, ima pravo na prevodioca koji će joj omogućiti da shvati sadržinu istog, i time se sve strane u postupku pred javnog beležnika stavljaju u ravnopravni položaj.

53. Takvo zakonsko rešenje iz člana 32 osporenog zakona je po mišljenju Suda, i u skladu sa članom 5 Ustava koje predviđa obavezu da vršioci javnobeležničke funkcije izdaju javnobeležnička dokumenta na ustavnim jezicima, Albanskom i Srpskom, a da ukoliko stranke to zahtevaju, oni su i u obavezi da ih izdaju i na Turskom, Bosanski ili Romskom jeziku, koji imaju status službenih jezika na opštinskim nivou.

54. Sud na osnovu svega iznetog je mišljenja da se stavovima 1.2 i 3 člana 32 osporenog zakona, proširuju prava na jezik, ali pri čemu se vršiocima javnobeležničke funkcije na direktan način ne nameću nove obaveze, već da su ona u članu 32 predstavljena isključivo kao "*mogućnost"* i, da će njihov sprovođenje i realizacija zavisiti od svakog vršioca javnobeležničke funkcije pojedinačno.

55. Sud na osnovu svega navedenog konstatuje, da je detaljnom analizom stavova 1,2 i 3 člana 32 osporenog zakona našao da zakonodavac nije ni u jednom od pomenutih stavova ograničio neka prava ili nametnuo neka obaveza koja izlaze izvan okvira člana 5 Ustava, te shodno tome Sud zaključuje da član 32 osporenog zakona nije u suprotnosti sa članom 5 Ustava.

Ocena ustavnosti člana 41. (stavovi 1.3 i 1.4) osporenog zakona

56. U tome kontekstu Sud podseća da, što se tiče člana 41. (stavovi 1.3 i 1.4) osporenog zakona, podnosilac zahteva navodi da: *„Prema članu 2 (stav 4) Zakona o javnom beležništvu, javnobeleđnička služba, iako je javna služba, ona je kao delatnost individualni biznis. Prema tome, nije jasno na osnovu čega zakon nalaže da privatni biznis sa javnim ovlašćenjima vrši određene besplatne* aktivnosti*, što utiče na smanjenje prihoda privatnog biznisa. […] Pošto se članom 41 (stav 1.3 i 1.4) Zakona o beležništvu ugrožavaju prihodi javnih beležnika kao pojedinačni biznisi, postoji osnova za procenu da predmetni član predstavlja kršenje imovinskih prava javnih beležnika, garantovanih članom 46 (stav 1 i 3) Ustava Kosova, koji garantuje imovinu i zabranjuje arbitrarno lišavanje imovine".*

57. Što se tiče ovih navoda sud najpre podseća da zakon jasno definiše javne beležnike kao javne službenike kao sto je to sud razjasnio u paragrafima 38 i 39 izveštaja, stoga tvrdnje da je u upitanju privatni biznis su neosnovane i istima se sud dalje neće baviti.

58. Dalje, Sud uzimajući u vidu ostale navode podnosioca zahteva da član 41 stav 1.3 i 1.4 Osporenog zakona povređuje prava vršiocima javnobeležničke funkcije koja su zaštićena članom 46 Ustava. Sud podseća da, osporeni član 41. (stavovi 1.3 i 1.4) Osporenog zakona glasi:

„Član 41

Solemnizacija dokumenata koje je sačinila stranka ili njen zastupnik

[...]
1.3. davanje saglasnosti supruga za ne registrovanje zajednička imovine na ime oba supružnika, treba obaviti posebnim pristankom, ne preko ugovora, bez finansijskog troska;
1.4. ponovno davanje saglasnosti za istu imovinu, nakon određenog vremena, supruga koji je ranije odustao od registracije zajedničke imovine, na ime oba supružnika, uraditi bez dodatne finansijske tarife, pod uslovom da se radi o istom predmetu/imovini, kod istog javnog beležnika i istog pravnog zastupnika stranke;
[...]“

59. Isto tako, Sud podseća da odredba člana 46 [Zaštita Imovine] stav 1 i 3 glase:

„Član 46 [Zaštita Imovine]

1. Garantuje se pravo na imovinu.
[...]
3. Niko se ne može arbitrarno lišiti lične imovine. Republika Kosovo ili javne vlasti Republike Kosovo mogu izvršiti eksproprijaciju imovine ako je ista u skladu sa zakonom, ako je neophodna ili adekvatna za postizanje javnih ciljeva ili podržavanje javnog interesa, a za koju se vrši neposredna adekvatna kompenzacija licu ili licima, imovina koja se eksproprише.“

60. Takođe Sud podseća i na odredbe člana 1. Protokola 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu ESLjP) koja glasi;

Član . 1. Protokola 1 „Zaštita imovine“

“Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni“.

61. Sud je uvidom u osporene stavove 1.3 i 1.4 član 41. osporenog zakon našao da je zakonodavac predvideo dve vrste pravnih poslova za koje vršioci javnobeležničke funkcije neće biti kompenzovani, odnosno neće imati mogućnost da shodno finansijskoj tarifi naplate svoj rad pošto ih budu odradili.

62. Sud primećuje da podnosilac zahteva upravo te pravne radnje koje shodno stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona vršioci javnobeležničke funkcije ne mogu da naplate, vidi kao osnov za navodnu povredu člana 46 Ustava.

63. Štaviše podnosilac zahteva u prilogu svoje tvrdnje o povredi člana 46 Ustava navodi i činjenicu da je “*javnobeležnička funkcija iako je javna služba, ona je kao delatnost individualni biznis. Prema tome, nije jasno na osnovu čega* zakon *nalaže da privatni biznis sa javnim ovlašćenjima vrši određene besplatne aktivnosti, što utiče na smanjenje prihoda privatnog biznisa“*.

64. Što se tiče navoda podnosioca zahteva o povredi prava na imovinu, Sud podseća da je sadržinu pravila koja čine pravo na mirno uživanje imovine, Evropski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) izložio u svojim brojnim odlukama. Prema tumačenju ESLjP ovo pravo počiva na tri pravila (vidi odluke ESLjP *James i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 02. februara 1986, Serija A br. 98, str. 29-30, § 37, *Asmundsson protiv Islanda*, aplikacija br. 60669/2000, para. 39), a ona su:

– prvim pravilom (prvi stav čl. 1, prva rečenica), koje ima opšti karakter, ustanovljava se princip mirnog uživanja imovine fizičkog ili pravnog lica;

– drugo pravilo (prvi stav čl. 1, druga rečenica) ima za predmet mogućnost lišenja prava na mirno uživanje imovine, pod određenim uslovima;

– treće pravilo (drugi stav čl. 1) priznaje državama potpisnicama EK, između ostalog, pravo da kontrolišu ili ograničavaju korišćenje imovine u skladu sa opštim interesom.

65. Drugo i treće pravilo koje omogućavaju lišenje ili ograničenje prava na mirno uživanje imovine, treba tumačiti u svetlu opšteg principa kojim je utvrđeno pravo svakog lica (fizičkog ili pravnog) na mirno uživanje imovine.

66. Sud ocenjujući osnovanost navoda podnosilaca zahteva da se vršiocima javnobeležničkih funkcija stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona povređuju prava iz člana 46 Ustava u vezi sa mirnim uživanjem imovine kao i sa članom 1 protokola 1 EKLjP, nalazi da se navodi podnosioca zahteva u konkretnom slučaju ne kvalifikuju u navode o navodnoj povredi pravo na mirno uživanje imovine iz čl. 1. Protokola 1, stava 1. člana. 1. (prva rečenica), već da bi se ti navodi pre moglo svrstati u ograničenja iz stava 2. člana. 1. protokola 1. (prva rečenica) EKLjP.

67. Shodno tome Sud imajući u vidu da su ograničenja prava na imovinu podnosioca zahteva navodno nastala stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona, treba da analizira i razmatra da li je zakonodavac predviđenim zakonskim rešenjem u stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona smanjio/ograničio imovinska prava vršiocima javnobeležničkih funkcija.

68. Sud podseća na praksu ESLjP po kojoj, ograničenja prava na imovinu, koja čine sadržinu drugog od navedenih osnovnih pravila, su opravdana (legitimna):

„(1) ako su zakonita, tj. utvrđena zakonom države potpisnice, jer se na taj način obezbeđuje vladavina prava koja mora biti princip svojstven svim odredbama Konvencije (tako je, na primer, obrazložio ESLjP u slučaju Iatridis protiv Grčke , br. aplikacije 31107/96, para. 58, ECHR 1999-II, Wieczorek protiv. Poland, br. aplikacije 18176/2005, para. 58);

(2) ako su učinjena radi postizanja legitimnog cilja, tj. u javnom ili opštem interesu; pojam „javnog/opšteg interesa" je širok, te se na taj način, prilikom ograničavanja pojedinih socijalnih koristi, moraju uzeti u obzir ekonomski i socijalni činioci date države (sud podseca da takvo obrazloženje ESLjP daje u slučaju Wieczorek protiv. Poljske, br. aplikacije 18176/2005, paragraf 59) i

(3) ako su proporcionalna, što znači da se pravo pojedinca na mirno uživanje imovine mora odmeriti sa opštim interesom, tj. sa ciljevima koji se moraju ostvariti radi opšteg dobra: „proporcionalnost se neće ostvariti ako se pojedincu u pitanju nameće prekomeran teret" (vidi ESLjP Sporrong i Lönnroth protiv Švetske, odluka od 23.septembra.1982, para.69-74, Serija A br. 52, Wieczorek protiv Poljske, br. aplikacije 18176/2005, para. 60)".

69. Sud uzimajući u vidu navedeno primećuje, da sto se tiče prvog pravila, da li su navodna ograničenja imovinskih prava u sladu sa zakonom, kao prvo primećuje, da je zakonodavac u članu 41 osporenog zakona predvideo da:

„1.3. davanje saglasnosti supruga za ne registrovanje zajednička imovine na ime oba supružnika, treba obaviti posebnim pristankom, ne preko ugovora, bez finansijskog troska;
1.4. ponovno davanje saglasnosti za istu imovinu, nakon određenog vremena, supruga koji je ranije odustao od registracije zajedničke imovine, na ime oba supružnika, uraditi bez dodatne finansijske tarife, pod uslovom da se radi o istom predmetu/imovini, kod istog javnog beležnika i istog pravnog zastupnika stranke;
[...]"

70. Iz čega proizilazi da su navodna ograničenja proizašla upravo iz stavova 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona, te da su ona samim tim zakonita a ne proizvoljna.

71. Što se tiče drugog pravila, da li su navedena ograničenja učinjena radi postizanja legitimnog cilja, tj. u javnom ili opštem interesu, Sud navodi da svako uplitanje javnog organa u mirno uživanje imovine može biti opravdano samo ako služi legitimnom javnom (ili opštem) interesu.

72. Štaviše Sud podseća da je nacionalna vlast odnosno zakonodavac, zbog direktnog poznavanja društva i njegovih potreba u takvoj poziciji da može i da odluči šta je *"u javnom interesu"*. Međutim isto tako prilikom određivanja šta je *"u javnom interesu"* nacionalna vlast, odnosno zakonodavac, je dužan da izvrši početnu procenu o postojanju problema od javnog interesa koji opravdava mere koje ometaju mirno uživanje imovine (vidi *Terazzi Srl protiv Italije*, br. 27265/95, § 85, 17. oktobar 2002. i Elia Srl protiv Italije, broj 37710/97, stav 77, ECHR 2001-IKS).

73. U konkretnom slučaju, Sud primećuje da je zakonodavac prateći savremene trendove u demokratskom društvu i, u cilju promovisanja i unapređenja imovinskih prava oba pola zakonskim rešenjima u članu 41 osporenog zakona u stavovima 1.3 i 1.4 predvideo upravo meru u kojoj vršioci javnobeležničke funkcije, treba da određene pravne poslove obavljaju bez novčane naknade, čime se da zaključiti da predviđeno zakonsko rešenje ima i razumne osnove jer se teži određenom cilju.

74. Što se tiče trećeg pravila da li su navodna ograničenja iz stava 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona proporcionalna, Sud navodi da ograničenja koja su predviđena u navedenim stavovima predviđaju isključivo ograničenja za dve pravne radnje koje vršioci javnobeležničke funkcije treba da odrade, obavljajući svoju javnu funkciju koji imaju shodno zakonu.

75. Štaviše, zakonskim rešenjem se ne predviđa obaveza da vršioci javnobeležničke funkcije sve pravne poslove koje shodno zakonu u primeni mogu da obavljaju, obavljaju bez novčane naknade. Čime se da zaključiti da predviđeno zakonsko rešenje u stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona ne predstavlja neki preterani teret za vršioce javnobeležničke funkcije, jer je ono razumno proporcionalno cilju koji se želi ostvariti.

76. Sud ocenjuje da u zakonskom rešenju člana 41 stava 1.3 i 1.4 postoji proporcionalnost između opšteg interesa i zaštite prava pojedinca, te da teret koji je nametnut vršiocima javnobeležničke funkcije nije ni prekomeran ni neproporcionalan.

77. Na osnovu svega navedenog Sud zaključuje da se stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona, vršiocima javnobeležničke funkcije nisu u suprotnosti i ne krše prava iz člana 46 Ustava u vezi sa članom 1 protokola 1 EKLjP.

Ocena ustavnosti člana 76 (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) osporenog zakona

78. U tom kontekstu Sud primećuje da podnosilac zahteva kao primarnu povredu u zahtevu navodi član 76 (stava 2) osporenog zakona, međutim istovremeno, on se u svojim navodima dotiče i člana 2 (stav 7) i člana 22 (stav 1.3) osporenog zakona.

79. Shodno tome, Sud podseća da članovi 76 (stav2), u vezi sa članom 2 (stav 7) i 22 (stav 1.3) osporenog zakona glase:

„Član 76 Podzakonska akta

[...]

2. Stupanjem na snagu ovog zakona, javni beležnici koji su navršili šezdeset pet (65) godina starosti nastavljaju da obavljaju funkciju javnog beležnika još dve (2) godine.“

„Član 2 Javnobeležništvo i javni beležnici

[...]

“7. Javni beležnik može svoju službu vršiti do navršenih šezdeset pet (65) godina života, ukoliko ne nastupe razlozi za prevremeni prestanak službe prema članovima 22, 23, 24, i 25 ovog zakona”.

Član 22 Razlozi prekida delatnosti javnog beležnika

[...]

“1.3. kad navrši šezdeset pet (65) godina”.

80. Iz navedenog je vidljivo, da se član 2 (stav 7) osporenog zakona bavi pitanjima prestanka službe, kao i posebnim razlozima koji mogu da utiču na prestanak službe javnih beležnika, dok se članom 22 (stav 1.3) osporenog zakona, na direktan način određuje starosna dob za prestanak delatnosti javnih beležnika.

81. Konsekventno, Sud nalazi da su sva tri navedena člana osporenog zakona međusobno uslovljena i u direktnoj vezi sa samom suštinom žalbenih navoda podnosioca zahteva, te shodno tome Sud će sva tri člana osporenog zakona analizirati kao integralni deo žalbenih navoda podnosioca zahteva.

82. Sud ponovo ponavlja navode podnosioca zahteva u vezi sa članom 76 (stav 2) u vezi sa članom 2. (stav 7) i članom 22. (stav 1.3) *„Starim zakonom o javnom* beležništvu*, starost do kojih se može vršiti funkcija javnih beležnika bila je 70 godina. Novi zakon (Zakon br. 06/L-010 o javnom beležništvu), u članu 2 (stav 7), ove godine smanjuje na 65 godina života, kao i član 22. (podstav 1.3). Član 76. (stav 2) određuje retroaktivno delovanje odredbe o određivanju starosti dokle se može obavljati služba beležništva, određujući da samo javni beležnici koji su navršili 65 godina starosti u trenutku stupanja na snagu zakona mogu nastaviti sa službom beležništva za još 2 godine. Iz ove odredbe se podrazumeva da će svim ostalim javnim beležnicima biti ukinuta služba kada navrše 65 godina, uključujući i javne beležnike koji su počeli da rade po starom zakonu, koji je predviđao starost od 70 godina kao godine za okončanje službe[...] Budući da je služba beležništva izvor prihoda za lica koja vrše ovu službu, uzimajući u obzir i materijalne investicije i u radu javnih beležnika da budu sertifikovani i da služe kao javni beležnici, kao i njihova očekivanja od trenutka kada su aplicirali za javne beležnike, jasno je da je takva retroaktivna odredba u suprotnosti ne samo sa principom retroaktivnog nesprovođenja zakona, što ozbiljno narušava pravnu sigurnost građana, već i predstavlja povredu imovinskih prava sertifikovanih javnih beležnika do stupanja na snagu novog zakona".*

83. Podnosilac zahteva dodaje, *„da u skladu sa odlukom Presude Ustavnog suda u predmetu KI 40/09, na osnovu sudske prakse Evropskog suda za Ljudska prava, član 76 (stav 2) Zakona o javnom beležništvu sa retroaktivnim sprovođenjem ograničenja, predstavlja kršenje imovinskih prava licenciranih javnih* beležnika *u smislu kršenja njihovih materijalnih, finansijskih i radnih investicija kao i očekivanih prihoda, Čime se krši član 46. (stav 1. i 3.) Ustava Kosova koji garantuje imovinu i zabranjuje arbitrarno lišavanje imovine."*

84. Sud kao prvo navodi svoj stav, da za njega nije sporna činjenica da je starim zakon o javnom beležništvu regulisano, da javni beležnici sa danom navršetka 70 godina života odlaze u penziju, isto tako, za Sud nije ni sporna činjenica da se novim zakonskim rešenjem, prelaznim i završnim odredbama, člana 76. stava 2, osporenog zakona predviđa, da javni beležnici odlaze u penziju sa danom navršetka 65 godina života. Tim tranzicionim normama predviđa se mogućnost produžetka funkcije javnih beležnika za još 2 godine. Ove prelazne i odredbe člana 76. stav 2 se odnose samo za one javne beležnike koji su već napunili 65 godina života danom stupanja na snagu novog zakona o javnim beležnicima. Takvim tranzicionim normama daje se zakonska mogućnost da oni javni beležnici koji su u životnom dobu preko 65

godina života, imaju pravo da rade još po 2 godine na funkcijama javnih beležnika, odnosno najviše do navršteka 70 godine života, kako je to bilo predviđeno starim zakonskim rešenjem.

85. Na osnovu svih navoda podnosioca zahteva može se izvesti zaključak da se glavne sumnje u vezi sa povredom prava na imovinu odnose na pitanje vezano za ”legitimna očekivanja“, koja su vršioci javnobeležničke funkcije imali stupajući na funkciju Javnog beležnika shodno starom zakonu, te da se novim zakonskim rešenjem u stavu 2 člana 76 osporenog zakona, ona kao takva neće realizovati, čime se krše njihova prava garantovana članom 46 Ustava i članom 1 protokola 1 EKLjP, Kao i retroaktivnom primenom novog zakonskog rešenja što se tiče doba penzionisanja vršioca javno beležničkih funkcija.

86. Shodno tome, Sud će se u nastavku odvojeno baviti navodima podnosioca koji se tiču i) koncepta „legitimnih očekivanja“, u vezi sa pravom na imovinu i ii) retroaktivne primene novog zakonskog rešenja što se tiče doba penzionisanja vršioca javnobeležničkih funkcija.

i) Koncept legitimnih očekivanja u vezi sa pravom na imovinu

87. Sud podseća, da na osnovu sudske prakse ESLjP-a, koncept imovine *(possessions)* koji je spomenut u prvom delu člana 1 Protokola br. 1 EKLjP-a ima autonomno značenje koje nije ograničeno na vlasništvo nad materijalnim dobrima i da je nezavisno od formalne klasifikacije u domaćem pravu: neka druga prava i interesi koji čine sredstva *(assets)* takođe se mogu smatrati "imovinskim pravima", *(property rights),* a time i "imovinom" *(possessions)* za svrhu ove odredbe. Pitanje koje se treba oceniti u svakom predmetu je da li okolnosti slučaja, gledano u celini, donose podnosiocu naslov nad jednim materijalnim interesom koji je zaštićen članom 46 Ustava a u vezi sa članom 1 Protokola br. 1. (Vidi: predmet, *Broniowski protiv Poljske* [VV], žalba br. 31443/96, stav 129).

88. Član 46 Ustava i član 1 Protokola br. 1 EKLjP se trebaju primenjivati samo prema postojećoj imovini lica. Dakle, buduća korist se ne može smatrati imovinom izuzev ukoliko do sada nije dobijena ili je bez ikakve “sumnje isplativa”. Izuzev ovoga, nada za oživljavanje *(revive)* prava nad imovinom koja je ranije izgubljena *(long-extinguished property)* se ne može smatrati imovinom; isto važi i za ograničene navode koji su istekli kao posledica neuspeha da se ispuni taj uslov

(vidi Predmet *Gratzinger i Gratzingerova protiv Republike Češke* (Rešenje) [VV], žalba br. 39794/98, stav 69).

89. Ipak, u nekim okolnostima, "legitimna očekivanja" *(legitimate expectation)* da se dobije jedna "vrednost" *(asset)* takođe može da uživa zaštitu iz člana 46, a u vezi sa članom 1 Protokola br. 1. Stoga, kada se neki vlasnički interes izrazi u obliku tvrdnji, za osobu kojoj je dat taj interes se može smatrati da ona ima "legitimna očekivanja" ukoliko za taj interes ima dovoljno osnova po domaćem pravu, primera radi, kad ima utemeljenih sudskih praksi domaćih sudova koji potvrđuju postojanje istog (Vidi Predmet *Kopecky protiv Slovačke* [VV], žalba br. 44912/98, stav 52). Ipak, za nikakvo legitimno očekivanje se ne može reći da je proisteklo u slučajevima kada ima nesporazuma u vezi sa tačnom primenom i tumačenjem domaćeg prava i kada su nakon toga tvrdnje podnosioca odbijene od strane domaćih sudova *(*Idibem, *Koepecky, istav 50)*.

90. Na osnovu navedenog proizilazi da se doktrina legitimnog očekivanja evocira, tek kad je iz okolnosti slučaja evidentno da podnosilac nema "postojeću imovinu", pa se tada pristupa ispitivanju, ima li lice "dobro"("asset") u odnosu na koje može da tvrdi da ima legitimno očekivanje da će ga moći uživati. (Vidi presudu ESLjP *Kopecký protiv Slovačke*, od 28. 9. 2004. godine, aplikacija br. 44912/98, §§ 40, 41, 42).

91. Sud takođe navodi da se iz sudske prakse ESLjP može zaključiti da se doktrina legitimnog očekivanja razmatra u kontekstu, da li se legitimna očekivanja oslanjaju na pravni akt vlasti (osnova legitimnih očekivanja) opravdano u smislu, da može on pretpostaviti da zakon ili norma neće naknadno biti poništena (vidi *mutatis mutandis ESLjP Pine Valley Developments Ltd i drugi protiv Irske)*.

92. Sud imajući u vidu da podnosilac zahtev u konkretnom slučaju kao osnov (bazu) za navodna legitimna očekivanja, koje imaju vršioci javnobeležničke funkcije koristi stari zakon o javnim beležnicima, konstatuje da "legitimna očekivanja" sama po sebi, shodno praksi ESLjP, ne garantuju prava javnim beležnicima, da zakonodavac ne može i promeniti zakon, a posebno ukoliko je takva promena proporcionalna (vidi *mutatis mutandis* ESLjP *X protiv Nemačke* odluka od 1979 godine, aplikacija br. 8410/78).

93. S tim u vezi Sud primećuje da je promena zakona o javnim beležnicima proporcionalna: i) jer su promena u okviru slobodne procene zakonodavca, ii) zakonodavac je u sklopu politike penzionisanja

izvršio harmonizaciju sa postojećim zakonskim okvirom, iii) profesija javnog beležnika nema svoje posebnosti koje bi navele zakonodavca da napravi poseban iskorak u odstupanju od politike penzionisana koja je predviđene postojećim zakonskim okvirom na Kosovu.

94. Štaviše, Sud primećuje da gore pomenut zakonski okvir ujednačava godine penzionisanja, konkretnije član 67, stav 1, tačka 1.4 Zakona o Radu br. 03/L-212, predviđa da "Ugovor za rad prema zakona na snagu se prekida, između ostalog, kada zaposleni navrši šezdeset i pet (65) godina života, odnosno dob za penzionisanje". Sud takođe primećuje da član 91 (1) Zakona o Civilnoj Službi Republike Kosova br. 03/L-149, predviđa da "Starosna dob za penzionisanje civilnih službenika muškog i ženskog pola je šezdeset i pet (65) godina". Ovo podrazumeva da je zakonodavac sa izmenom dobi penzionisanja beležnika sa 70 godina na 65 godine, delovao unutar svog prostora procene i na proporcionalan način jer je: (i) harmonizovao dob penzionisanja u skladu sa odgovarajućim zakonskim odredbama; zakonom o radu; (ii) određivanje dobi penzionisanja beležnika u 65-oj godini ne predstavlja individualni ili prekomerni teret prema njima; (iii) promena zakonskih odredbi kod penzionisanja beležnika sa 70 godina starosti na 65 godina starosti - kao kod drugih zaposlenih u Republici Kosova - ne rezultira da je bez razumnog osnova; i (iv) samim tim nije povređena suština prava na mirno uživanje imovine.

95. Shodno navedenom, Sud konstatuje da podnosilac zahteva nije pokazao da je promena zakona, na bilo koji način dovela do povrede prava u kontekstu "legitimnih očekivanja", shodno članu 46 Ustava i članu 1 protokola 1 EKLjP.

ii) retroaktivna primene novog zakonskog rešenja što se tiče doba penzionisanja vršioca javnobeležničkih funkcija.

96. Sud podseća da retroaktivnost u pravu podrazumeva primenu pravne norme na događaje koji su se desili pre njenog stupanja na snagu. Pravne norme važe za budućnost *(pro futuro),*u najranijem trenutku donošenja. Retroaktivna primena zakonskih normi predstavlja izuzetak od principa, da pravne norme ne mogu imati povratnu snagu.

97. U konkretnom slučaju, Sud primećuje da je zakonodavac predvideo da član 76 Osporenog zakona, proizvodi pravno dejstvo danom stupanja na snagu novog zakona o javnom beležništvu, čime se da zaključiti da zakonodavac nije posebno izdvojio sam član 76 osporenog zakona, dajući mu posebne, drugačije vremenske rokove njegove

promenljivosti, a koji bi se razlikovali od rokova stupanja samog zakona o javnom beležništvu.

98. Time se sa sigurnošću može zaključiti da član 76 osporenog zakona, nema odstupanja od celine zakona vezano za rokove stupanja na snagu, a istovremeno on, kao integralni deo zakona proizvodi pravno dejstvo za budućnost *(pro futuro)*.

99. Međutim, i pored te činjenice da član 76 osporenog zakona deluje (pro futuro), te da zakon nema retroaktivno dejstvo, Sud primećuje, da se ipak novim zakonskim rešenjem o penzionisanju, kojim se skraćuje starosna dob za penzionisanje javnih beležnika sa 70 na 65 godina, dodiruju njihova legitimna očekivanja u vezi sa pravom na imovinu, i to onih javnih beležnika koji su pravo na obavljanje javnobeležničke fukcije stekli starim zakonom, kojim su imali pravo da funkciju javnog beležnika obavljaju do 70 godine starosti.

100. S tim u vezi Sud dodaje, da taj efekat koji proizvodi član 76 osporenog zakona na pojedine vršioce javnobeležničke službe, sam po sebi ne utiče na suštinu njihovih prava na imovinu, jer samo ograničenje prava na imovinu koje se tiče njihovih legitimnih očekivanja, ne znači automatski i kršenje prava na imovinu, a što je Sud već obrazložio u gore navedenim paragrafima 76 i 77. ove presude. (vidi *mutatis mutandis* presuda Ustavnog suda br. KO 142/16, od 18. jula 2017 godine, paragraf 80).

101. Sud posebno želi da napomene da Zakon, kao opšti pravni akt kojim se regulišu određeni društveni odnosi ograničen je prostorno i vremenski. Povratno dejstvo zakona, propisa i opšteg akta, po oceni Ustavnog suda, postoji u slučaju kada se zakon, drugi propis i opšti akt primenjuje na odnose koji su već završeni pre nego što je propis stupio na pravnu snagu. U pravnom sistemu države postoji stalna potreba za izmenama i dopunama postojećih zakona, kao i potreba za donošenjem novih zakona, koji na različit način definišu pravne situacije u odnosu na raniji zakon. Prema opštem pravilu, iz razloga pravne sigurnosti, novi zakon se primenjuje za buduće vreme. Osnovni cilj ustavne zabrane povratnog dejstva zakona, po oceni Ustavnog suda, je zaštita načela pravne sigurnosti, kao i mogućnosti izuzetka od tog pravila, radi zaštite opravdanih društvenih interesa.

102. Izuzev ovoga, Sud primećuje da podnosilac zahteva samo navodi da "retroaktivna *promena dobi penzionisanja za beležnike osporava imovinska prava beležnika i princip pravne sigurnosti*."

103. Međutim, Sud je već objasnio da navedene izmene ulaze u okvir slobodne procene zakonodavca kao i da jednačenje dobi penzionisanja beležnika sa drugim koji su zaposleni ne rezultira da je bez razumnog ili proporcionalnog osnova. Sud takođe primećuje da podnosilac zahteva ni na koji način nije argumentovao neku specifičnost ili posebnost profesije beležnika - za razliku od drugih profesija - što bi moglo obavezati zakonodavca da dozvoli beležnicima da izvršavaju svoju dužnost do starosti od 70 godina.

104. Shodno tome, po mišljenju Ustavnog suda, nema ustavno-pravnih smetnji da se, u cilju preovlađujućeg javnog interesa – novim zakonskim rešenjem uredi pravna sredina za vršioce javnobeležničke funkcije, a time se urede i njihova prava, obaveze, pa i pitanje vezano za odlazak javnih beležnika u penziju.

105. Sud naglašava da, u skladu sa sudskom praksom ESLjP-a, nije u okviru njegove oblasti delovanja da menja javne politike koje su određene od strane zakonodavca. Princip podele vlasti obavezuje Sud da poštuje određivanje politika od strane zakonodavca. Zakonodavac - zbog njegove pozicije i demokratskog legitimiteta - je u boljoj poziciji od Suda da određuje i unapređuje ekonomske i društvene politike zemlje (vidi, *mutatis mutandis*, Dubska i Krejzova protiv Republike Češke, [VV], stav 175).

106. Na osnovu gore navedenog, Sud smatra da promena dobi penzionisanja beležnika sa 70 godina starosti na 65 godina starosti ne rezultira da je bez razumnog osnova ili neproporcionalna, Stoga Sud zaključuje da član 76 (stav 2), u vezi sa članom 2 (stav 7) i članom 22 (stav 1.3), osporenog zakona nije u suprotnosti sa garancijama iz člana 46 [Zaštita imovine] Ustava a u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 [Zaštita Imovine] EKLjP-a.

Zaključak

107. Sud na osnovu svoje analize zaključuje:

i) da su neosnovani navodi podnosioca zahteva da se članom 32 osporenog zakona povređuje član 5 [Jezici] Ustava. Shodno tome Sud zaključuje da član 32 osporenog zakona (nije u suprotnosti), ne ograničava prava iz člana 5 [Jezici] Ustava,

ii) da su neosnovani navodi podnosioca zahteva da se stavovima 1.3 i 1.4 člana 41 osporenog zakona, povređuje član 46 [Zaštita Imovine] Ustava. Shodno tome Sud zaključuje da stavovi 1.3 i 1.4 člana 41

osporenog zakona (nisu u suprotnosti) ne ograničavaju prava iz člana 46 [Zaštita Imovine] Ustava,

iii) da su neosnovani navodi podnosioca zahteva da se članom 76 (stav 2), u vezi sa članom 2 (stav 7) i članom 22 (stav 1.3), osporenog zakona povređuje član 46 [Zaštita Imovine] Ustava. Shodno tome Sud zaključuje da član 76 (stav 2), u vezi sa članom 2 (stav 7) i članom 22 (stav 1.3) osporenog zakona (nisu u suprotnosti), ne ograničavaju prava iz člana 46 [Zaštita Imovine] Ustav, a u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 [Zaštita Imovine] EKLjP-a.

iv) Sud uzimajući u obzir svoje zaključke u vezi članom 76 (stav 2), članom 2 (stav 7) i članom 22 (stav 1.3), osporenog zakona, takođe zaključuje da nema pravnog osnova za dalji ostanak na snazi privremene mere koju je uveo 20. maja 2019. godine, a koja je produžena dana 19. jula 2019 godine.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosova, u skladu da članovima 113.2 (1) i 116.2 Ustava, članovima 27 (1), 29 i 30 Zakona i na osnovu pravila 29, 54, 55 i 56 (1), 57 i 59 (1) Poslovnika o radu, dana 29. jula 2019. godine,

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI jednoglasno zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI jednoglasno da osporeni članovi 32 (stav 1), 41 (stavovi 1.3 i 1.4) u vezi sa članovima 2 (stav 7) i 22 (stav 1.3) Zakona br. 06/010 o Beležništvu, nisu u suprotnosti sa članovima 5 [Jezici], i 46 [Zaštita imovine] Ustavom;

III. DA UTVRDI većinom glasova da osporeni član 76 (stav 2) Zakona br. 06/010 o Beležništvu, nije u suprotnosti sa članom 46 [Zaštita imovine] Ustava;

IV. DA STAVI VAN SNAGE odluku o određivanju privremene mere od 20. maja 2019. godine, produžene 19. jula 2019. godine, u vezi sa članom 76 (stav 2), članom 2 (stav 7) i članom 22 (stav 1.3) Zakona br. 06/10 o Beležništvu;

V. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

VI. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

VII. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Radomir Laban	Arta Rama-Hajrizi

KO124/19, Podnosilac zahteva: Premijer Republike Kosovo, zahtev za tumačenje akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon podnošenja ostavke premijera

KO124/19, rešenje doneto 4. septembra 2019. godine, objavljeno 16. septembar 2019. godine

Ključne reči: *institucionalni zahtev, nadležnosti Vlade, ustavna pitanja, ostavka premijera, nadležnost Ustavnog suda, neprihvatljiv zahtev*

Podnosilac zahteva je na osnovu člana 93 (10) [Nadležnosti Vlade] Ustava, postavio pitanje u vezi sa tumačenjem akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanjem nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon podnošenja ostavke premijera.

Sud se prvo pozvao na svoju najnoviju sudsku praksu u pogledu pravnih pitanja koja je postavio podnosilac zahteva. Sud je smatrao da se mora oceniti da li je zahtev podnosioca na osnovu člana 93 (10) obrazložen u okviru nadležnosti Suda koja je utvrđena članom 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava.

Sud je takođe ukazao da se ovaj zahtev koji je podnet na osnovu člana 93 (10), isto kao i drugi slični zahtevi koji su ranije podneseni na osnovu člana 84 (9) [Nadležnosti predsednika] Ustava, mora obrazložiti u okviru nadležnosti Suda koja je utvrđena članom 113. Ustava.

U tom smislu, Sud je ponovo naglasio da je sadržaj odredbe člana 113. Ustava, gledano u celosti, jasan i konkretan u pogledu nadležnosti Vlade koje proističu iz konteksta ovlašćene strane pred Ustavnim sudom. Shodno tome, uprkos potrebi koja se može javiti u praksi za tumačenjem u vezi sa drugim važnim pitanjima koja se tiču nadležnosti Vlade, proizilazi da član 113. Ustava predstavlja glavnu i jedinu osnovu nadležnosti Ustavnog suda u vezi sa ovlašćenjima Vlade kao ovlašćene strane za upućivanje pitanja Ustavnom sudu.

Sud je dalje naglasio da ovaj podnesak, nakon podnošenja ostavke premijera, moglo postaviti samo u okviru člana 113. stav 2, kada ovlašćene strane mogu osporiti pred Sudom pitanja koja se odnose na saglasnost dekreta premijera i uredbi Vlade sa Ustavom, ili na osnovu člana 113. stav 3, kao pitanja koja se odnose na situacije sukoba ustavnih nadležnosti Skupštine, predsednika i Vlade.

Na osnovu napred navedenog, Sud je zaključio da pitanja koja je pokrenuo podnosilac zahteva ne spadaju u delokrug nadležnosti Ustavnog suda, kao što je utvrđeno članom 113. Ustava, i iz tog razloga, uprkos njihovoj važnosti i legitimnim dilemama koje se mogu pokrenuti, Sud ne može odgovoriti na postavljena pitanja budući da ista nisu postavljena Sudu u skladu sa procedurama koje su predviđene Ustavom.

Shodno tome, Sud je zaključio da je zahtev podnosioca neprihvatljiv zbog toga što ne spada u granice njegove nadležnosti koja je utvrđena članom 113. stav 1 Ustava.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KO124/19

Podnosilac

Premijer Republike Kosovo

Zahtev za tumačenje akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon podnošenja ostavke premijera

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo premijer Republike Kosovo, g. Ramush Haradinaj (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Predmetna stvar

2. Predmetna stvar je zahtev za tumačenje akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon podnošenja ostavke premijera.

3. Podnosilac zahteva je Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) postavio sledeća pitanja:

   (i) *“da li se nakon ostavke premijera može smatrati da je situacija koja je nastala nakon tog akta, kao je to utvrđeno*

članom 95. stav 5, analogna situaciji kada se za Vladu smatra da je u ostavci u smislu člana 100. stav 6 Ustava i raspuštanja Skupštine u smislu člana 82. stav 1 podstav 2[?]" i

(ii) *"kakve su nadležnosti i funkcionisanje Vlade nakon podnošenja ostavke premijera?"*.

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavu 10 člana 93. [Nadležnosti Vlade] u vezi sa članom 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 29. jula 2019. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

6. Istog dana, predsednica Suda je imenovala sudiju Bajrama Ljatifija za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Gresa Caka-Nimani i Safet Hoxha.

7. Istog dana, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i poslao po jednu kopiju zahteva predsedniku Republike Kosovo, njegovoj ekselenciji, g. Hashimu Thaçiju (u daljem tekstu: predsednik) i predsedniku Skupštine Republike Kosovo, g. Kadriju Veseliju (u daljem tekstu: predsednik Skupštine) sa zahtevom da se isti dostavi svim poslanicima Skupštine. Tom prilikom, Sud je pozvao predsednika i predsednika Skupštine, kao i poslanike Skupštine da svoje komentare, ako ih imaju, dostave do 12. avgusta 2019. godine.

8. Dana 13. avgusta 2019. godine, Parlamentarna grupa Pokreta SAMOOPREDELJENJE! (u daljem tekstu: PSO), koju je zastupala poslanica Albulena Haxhiu, dostavila je svoje komentare Sudu.

9. Dana 14. avgusta 2019. godine, Sud je poslao podnosiocu zahteva kopiju komentara Parlamentarne grupe PSO i pružio mu mogućnost da dostavi svoje komentare ako ih ima, i zatražio od njega da do 21. avgusta 2019. godine, dostavi akt o ostavci na mesto premijera Republike Kosovo.

10. Istog dana, po jedna kopija komentara Parlamentarne grupe PSO je poslata predsedniku i predsedniku Skupštine sa zahtevom da se kopija komentara raspodeli poslanicima Republike Kosovo.

11. Dana 4. septembra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

12. Dana 11. juna 2017. godine, održani su prevremeni izbori za Skupštinu.

Dana 8. jula 2017. godine, CIK je potvrdio rezultate izbora za Skupštinu.

13. Dana 7. septembra 2017. godine, izborom predsednika i potpredsednika konstituisana je Skupština.

14. Istog dana, predsednik je Ramushu Haradinaju, kao kandidatu koga su predložili DPK, ABK i Inicijativa, dao mandat za formiranje Vlade.

15. Dana 9. septembra 2017. godine, Skupština je sa šezdeset i dva (62) glasa *"za"* izabrala Vladu Republike Kosovo sa premijerom Ramushem Haradinajem.

16. Dana 19. jula 2019. godine, podnosilac zahteva je u svojstvu premijera Republike Kosovo, na 111. sednici Vlade Republike Kosovo, objavio neopozivu ostavku na položaj premijera.

17. Dana 22. jula 2019. godine, podnosilac zahteva se zvanično obratio predsedniku i predsedniku Skupštine sa obaveštenjem o ostavci na položaj premijera. U stavu 3 tog pisma, podnosilac zahteva je naglasio sledeće: *"do izbora nove Vlade vršiću svoju ustavnu dužnost premijera i Vlade u ostavci"*.

Navodi podnosioca

U vezi sa prihvatljivošću zahteva

18. Podnosilac zahteva navodi da član 93 (10) [Nadležnosti Vlade] Ustava izričito daje nadležnost Vladi da podnosi pitanja Ustavnom sudu. Podnosilac zahteva tvrdi da: *"[...] Ova nadležnost, prema ovoj ustavnoj odredbi, predstavlja široku nadležnost i ne podleže bilo kakvom ograničenju, uključujući, ali ne ograničavajući se na specifične slučajeve nabrojane u članu 113. Ustava"*.

19. Podnosilac zahteva se poziva na presudu ovog Suda u slučaju br. KO98/11, u kojoj je u vezi sa zahtevom koji je podnet na osnovu člana 93 (10), Sud, između ostalog, utvrdio da: "*ukoliko su pitanja ustavna*

pitanja onda će Vlada biti ovlašćena strana i zahtev će biti prihvatljiv".

20. S tim u vezi, podnosilac zahteva dodaje: "*Iz ustavnog ovlašćenja Vlade proističe i pravo premijera da podnosi ustavna pitanja, koja se inače ne mogu podnositi na osnovu člana 113. stav 2 i 3 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava. Ovo stoga što postoje pravna akta i okolnosti koje se smatraju "ustavnim pitanjima" ali koja se formalno ne mogu podnositi Ustavnom sudu jer nemaju formu zakona, dekreta, uredbi ili statuta opštine (prema članu 113. stav 2 Ustava). Takav je slučaj sa "ostavkom premijera", kao aktom koji nije zakon ili dekret, već je radnja koja je prouzrokovala određeno političko-pravno dejstvo od takve važnosti da postoji društvena potreba za tumačenjem Ustava*".

21. Podnosilac zahteva tvrdi da se za ostavku premijera, nakon njegovog govora i obaveštenja upućenog predsedniku i predsedniku Skupštine, može smatrati da spada u okvir materijalne nadležnosti (*ratione materiae*) Suda iz razloga što pokrenuta pitanja spadaju u red ustavnih pitanja, kao što je i prikazano u slučajevima br. KO80/10 i KO103/14 ovog Suda. Podnosilac zahteva dodaje: "*Sasvim je jasno da je karakteristika kriterijuma „ustavnog pitanja", što je utvrđeno i gore navedenim slučajevima, ta da pitanje spada u delokrug Ustava Republike Kosovo kako u smislu slova, tako i u smislu duha*".

22. Što se tiče najnovije prakse Suda, konkretnije slučaja br. KO79/18, podnosilac zahteva, između ostalog, navodi da: "*U rešenju br. KO 79/18, Ustavni sud pominje frazu „u svom sadašnjem sastavu", iz čega se može shvatiti da postoji trenutni unutrašnji konsenzus da se razmatraju samo pitanja koja proističu iz člana 113. koji iznosi na videlo diskreciono pravo Suda da sam definiše „ustavna pitanja". Takođe, u istoj odluci je predstavljen istorijski osvrt na prihvatanje „ustavnih pitanja"*."

23. Na kraju, podnosilac zahteva tvrdi da trenutni zahtev spada u red ustavnih pitanja koja utiču na podelu vlasti, očuvanje ustavnog poretka i izgradnju države. Podnosilac zahteva navodi: *"[...] Sud je ranije razmatrao i obzirom na to da je Sud istakao da ima diskreciono pravo na usko ili široko definisanje „ustavnih pitanja", ovo diskreciono pravo se u ovom slučaju treba upotrebiti za široko definisanje prihvatljivosti. Ovo iz razloga što se izgradnja države mora shvatiti kao in perpetuum i što na „društvenu potrebu da Sud bude uključen u tumačenja određenih članova Ustava" ne treba da utiču vreme postupanja, trenutni sastav, niti evolucija diskrecionog prava Ustavnog suda"*.

U vezi sa meritumom zahteva

24. Podnosilac zahteva navodi da Ustav ne utvrđuje nadležnosti Vlade u ostavci, kao i da u nedostatku Zakona o Vladi, takve situacije ostaju pravno neuređene. Podnosilac zahteva u vezi sa članom 95 (5) [Izbor Vlade] Ustava dodaje: "*Ustav ne utvrđuje da li se u gore navedenom slučaju smatra da je Vlada u ostavci, kao što je slučaj kada se izglasa predlog nepoverenja Vladi u celini, utvrđen članom 100. stav 6 Ustava*".

25. U tom pravcu, podnosilac zahteva tvrdi da je u periodu pre stupanja na snagu Ustava, Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu predviđao situaciju Vlade u ostavci, u kojem je u članu 3. tačka 9.3.13, utvrđeno sledeće: "*Nakon ostavke Predsednika Vlade, čitava Vlada podnosi ostavku. Vlada nastavlja rad kao privremena do izbora novog Predsednika Vlade*".

26. Podnosilac zahteva navodi da u smislu člana 95 (5) Ustava, razrešenje Vlade podrazumeva uspešno izglasavanje predloga o nepoverenju Vladi od strane Skupštine. Podnosilac zahteva tvrdi da: "*Što se tiče smisla člana 95. stav 5 Ustava, Komentar Ustava Republike Kosovo, sa autorima prof. dr. Enver Hasani / prof. dr. Ivan Čukalović, kaže „U smislu člana 95.5, premijer je zadužen Vladom, i razrešenje, ostavka ili prazno mesto premijera, ima ipso iure posledicu razmatranja Vlade kao razrešenu".*

27. Što se tiče člana 100 (6) [Predlog o nepoverenju] Ustava, podnosilac zahteva navodi: "*Ako uzmemo u obzir dosadašnju praksu primene Ustava u situacijama utvrđenim članom 100. (kada je uspešno izglasan predlog o nepoverenju) ili u slučajevima iz člana 82. stav 1 podstav 2 (kada je Skupština sama odlučila o raspuštanju), dakle, u obe situacije, Vlada (Vlada Thaçi I, Vlada Thaçi II, Vlada Mustafa) je u periodu od uspešnog izglasavanja predloga za nepoverenje, odnosno raspuštanja Skupštine, do izbora nove Vlade nastavila da vrši funkciju, da organizuje i održava redovne sednice Vlade, uzdržavajući se od potpunog vršenja ustavnih nadležnosti, kao npr. nije usvajala nacrte zakona".*

28. Podnosilac zahteva se takođe poziva i na ustavne i zakonske odredbe zemalja u regionu, kao što su Republika Albanija, Republika Hrvatska i Republika Severna Makedonija, a u vezi sa pitanjima koja regulišu nadležnosti vlada u ostavci.

Komentari koje je dostavila Parlamentarna grupa PSO

29. Parlamentarna grupa PSO u svojim komentarima u vezi sa zahtevom naglašava da podnosilac zahteva ni u kom slučaju ne može podneti ustavno pitanje ukoliko to pitanje nije utvrđeno u članu 113. Ustava. Po navodima Parlamentarne grupe PSO, iz sadržaja zahteva se može utvrditi da isti "prima facie" ne spada pod nadležnost koja je utvrđena članom 113. Ustava.

30. Pozivajući se na najnoviju sudsku praksu Suda, konkretno na rešenje o neprihvatljivosti Ustavnog suda u slučaju KO79/18, *Predsednik Republike Kosovo,* od 21. novembra 2018. godine, po pitanju nadležnosti koja je utvrđena u članu 113. Ustava, Parlamentarna grupa PSO, tvrdi da podnosilac zahteva ne može da koristi član 93 (10) Ustava za podnošenje pitanja Sudu ukoliko pitanje ne spada u delokrug člana 113. Ustava. Oni su dodali da ovakvu vrstu upućivanja ustavnih pitanja nije mogao da koristi ni predsednik na osnovu člana 84 (9) Ustava.

31. Takođe, pozivajući se na najnoviju sudsku praksu Suda, konkretnije na rešenje o neprihvatljivosti u slučaju KO131/18, *Predsednik Republike Kosovo,* od 6. marta 2019. godine, po pitanju nadležnosti koja je određena u članu 113. Ustava, Parlamentarna grupa PSO, dodaje: *"[...] prema Ustavu i sudskoj praksi ovog Suda, autoritet predsednika za upućivanje pitanja se mora shvatiti u vezi sa odredbama Ustava koje se odnose na nadležnost Suda utvrđenu članom 113. Ustava, a ustavna odredba propisana stavom 9 člana 84. Ustava, u kojoj se navodi da predsednik može "pokrenuti ustavna pitanja" povezana je sa članom 113. Ustava".*

32. Na kraju, Parlamentarna grupa PSO, smatra: *"[...] S obzirom na to da nijedno pravno činjenje ili nečinjenje (ustavno pitanje) podnosioca (premijera u ostavci) ne potpada pod član 113. Ustava, tačnije pod nadležnost Ustavnog suda, Parlamentarna grupa [PSO] smatra da zahtev podnosioca nema ustavnog i zakonskog osnova [...] Ustavni sud treba da donese rešenje o neprihvatljivosti kojim će odlučiti da se takvi zahtevi koji su besmisleni i van svake pravne logike proglašavaju neprihvatljivim*".

Prihvatljivost zahteva

33. Sud prvo ispituje da li podneti zahtev ispunjava uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom i dalje propisani Zakonom o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i

Poslovnikom o radu Ustavnog suda Republike Kosovo br. 01/2018 (u daljem tekstu: Poslovnik).

34. Član 113. stav 1 Ustava propisuje da: *"Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način"*.

35. Sud naglašava da je Vlada ovlašćena strana na osnovu člana 113. [*Jurisdikcija i ovlašćene strane*] stavovi 2 i 3 Ustava.

36. Na osnovu člana 113. stav 2 Ustava: "*Skupština Kosova, Predsednik Republike Kosovo, Premijer i Ombudsman su ovlašćeni za podnošenje sledećih pitanja:*

(1) saglasnost zakona, dekreta Predsednika i Premijera i uredbi Vlade, sa Ustavom;
(2) saglasnosti Statuta opština sa Ustavom".

37. Dalje, član 113. stav 3 Ustava, propisuje: *[...], Vlada [...][je] ovlašćena da podnosi sledeća pitanja:*

(1) sukob ustavnih nadležnosti između Skupštine Kosova, Predsednika Republike Kosovo i Vlade Kosova;
(2) saglasnosti predloženog referenduma sa Ustavom;
(3) saglasnosti objavljivanja vanrednog stanja i mera preduzetih tokom istog sa Ustavom;
(4) saglasnost predloženih ustavnih amandmana sa obaveznim međunarodnim sporazumima, ratifikovanih ovim Ustavom i razmatranje ustavnosti procedure sprovođenja;
(5) ako je Ustav prekršen tokom izbora Skupštine.

38. S tim u vezi, član 113. stavovi 2 i 3 Ustava, izričito predviđa slučajeve koje Vlada može podnositi Ustavnom sudu.

39. U vezi sa konkretnim slučajem, Sud podseća da podnosilac u ovom zahtevu traži *"Tumačenje akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon ostavke premijera"*.

40. Konkretnije, podnosilac zahteva postavlja Sudu sledeće pitanje:

"da li se nakon ostavke premijera može smatrati da je situacija koja je nastala nakon tog akta, kao što je utvrđeno članom 95. stav 5 [Ustava], analogna situaciji kada se za Vladu smatra da je u ostavci u smislu člana 100. stav 6 Ustava i raspuštanja Skupštine u smislu člana 82. stav 1 podstav

2, i shodno tome, kakve su nadležnosti i funkcionisanje Vlade nakon podnošenja ostavke premijera?"

41. Sud podseća da podnosilac zahteva što se tiče prihvatljivosti zahteva navodi da: "*Član 93. stav 10 [...] Ustava izričito dodeljuje Vladi nadležnost za podnošenje pitanja Ustavnom sudu. Ova nadležnost, prema ovoj ustavnoj odredbi, predstavlja široku nadležnost i ne podleže bilo kakvom ograničenju, uključujući, ali ne ograničavajući se na specifične slučajeve nabrojane u članu 113. Ustava ".*

42. U prilog svojim argumentima, podnosilac zahteva dalje dodaje da je *"Ustavni sud u odluci u slučaju br. KO 98/11, u kojoj je razmatrao prihvatljivost zahteva koji je podnela Vlada Kosova na osnovu člana 93. stav 10 Ustava, odlučio da "ukoliko su pitanja ustavna pitanja onda će Vlada biti ovlašćena strana i zahtev će biti prihvatljiv" na osnovu člana 93. stav 10 Ustava."*

43. Prema tome, podnosilac zahteva tvrdi da se zahtev treba proglasiti prihvatljivim zbog toga što *"ostavka premijera"* spada u red *"ustavnih pitanja"* i da pojašnjenje ovog pitanja utiče na *"podelu vlasti i očuvanje ustavnog poretka"*.

44. S tim u vezi, kao što je to pravilno naglašeno u sadržaju zahteva podnosioca, Ustavni sud, na osnovu člana 113. stav 1 Ustava, ima nadležnost da odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

45. U tom smislu, Sud je konačna vlast za tumačenje Ustava, prema članu 112. stav 1 Ustava, u vezi sa slučajevima koji su mu podneti u skladu sa članom 113. S tim u vezi, Sud je jasno naglasio da se ne bavi tumačenjima o pitanjima koja se povezuju sa pravnim radnjama ili neradnjama ustavnih institucija za koje nije ovlašćen prema članu 113. Ustava (vidi slučaj Ustavnog suda KO79/18, *Predsednik Republike Kosovo,* rešenje o neprihvatljivosti od 21. novembra 2018. godine).

46. Što se tiče značenja i granica člana 93. stav (10) Ustava, koji navodi da Vlada može podnositi ustavna pitanja Ustavnom sudu, a na koji se poziva podnosilac, Sud naglašava da zahtevi koji su podneti po ovom osnovu mogu biti prihvatljivi samo unutar nadležnosti Suda, koja je izričito i jasno propisana u članu 113. stavovi 2 i 3 Ustava.

47. Sud je, kao što je naglasio podnosilac u zahtevu, u svojoj ranijoj sudskoj praksi, primenjujući značenje pojma "*ustavno pitanje*", razmatrao zahteve koji ne spadaju izričito u granice njegove nadležnosti, koja je propisana u članu 113. stavovi 2 i 3 Ustava. S tim u vezi, Vlada je podnela jedan zahtev Sudu u vezi sa imunitetom poslanika Skupštine Republike Kosovo, za koji je Sud ocenio da

predstavlja *"ustavno pitanje"* (vidi slučaj Ustavnog suda KO98/11, *Vlada Republike Kosovo,* presuda od 20. septembra 2011. godine). Takođe, predsednik Republike je tražio od Suda da protumači značenje određenih odredaba Ustava (vidi, npr. slučaj br. KO80/10, *Predsednik Republike Kosovo,* presuda od 7. oktobra 2010. godine; slučaj br. KO97/10, *Vršilac dužnosti Predsednika Republike Kosovo,* presuda od 28. decembra 2010. godine; slučaj br. KO57/12, *Predsednica Republike Kosovo,* presuda od 22. oktobra 2012. godine; slučaj br. KO103/14, *Predsednica Republike Kosovo,* presuda od 1. jula 2014. godine).

48. Na osnovu ovog stanovišta, Sud je proglasio neprihvatljivim zahteve koje je podneo predsednik Republike Kosovo, na osnovu člana 84. stav 9 Ustava, pošto je ocenio da isti ne spadaju u granice člana 113. stavovi 2 i 3 Ustava, i samim tim se ne mogu razmatrati od strane Suda (vidi slučajeve Ustavnog suda KO79/18, *Predsednik Republike Kosovo,* rešenje o neprihvatljivosti od 21. novembra 2018. godine; KO131/18, *Predsednik Republike Kosovo,* rešenje o neprihvatljivosti od 6. marta 2019. godine, i KO181/18, *Predsednik Republike Kosovo,* rešenje o neprihvatljivosti od 13. juna 2019. godine).

49. Pored toga, Sud primećuje da je sudska praksa Suda koja je ustanovljena u slučaju Suda KO79/18, navedenom u tekstu iznad, bila poznata i podnosiocu zahteva. S tim u vezi, Sud primećuje da je u svom odgovoru u vezi sa zahtevom predsednika Republike Kosovo, u slučaju KO181/18, navedenom u tekstu iznad, premijer izjavio da je *"svoj zahtev [...] i ovog puta, [Predsednik] kao i u slučaju KO79/18 uputio na osnovu člana 84. stav 9., kao i člana 112. stav 1. Ustava. Za ovaj konkretan slučaj, uvek prema objašnjenju Ustavnog suda, izričito se navodi da se on ne bavi tumačenjem pitanja koja se odnose na pravna činjenja ili nečinjenja ustavnih institucija za koja nije ovlašćen prema članu 113. Ustava.*

[...]
Prema tome, imajući u vidu osnov po kojem je podnet zahtev, ne osporavajući pri tom pravo predsednika da pokreće pitanja pred Sudom, očigledno je da zahtev ne ispunjava uslove prihvatljivosti zbog nepostojanja fundamentalnog osnova nadležnosti Suda u vezi sa ovlašćenjima predsednika kao ovlašćene strane, a koja u svemu proističu iz člana 113. Ustava" (vidi slučaj Ustavnog Suda, KO181/18, naveden u tekstu iznad, stavovi 33 i 34).

50. Stoga, Sud naglašava da je sadržaj odredbe člana 113. Ustava, gledano u celosti, jasan i konkretan u pogledu nadležnosti Vlade koje proističu iz konteksta ovlašćene strane pred Ustavnim sudom. Shodno tome, uprkos potrebi koja se može javiti u praksi za tumačenjem u vezi sa

drugim važnim pitanjima koja se tiču nadležnosti Vlade, proizilazi da član 113. Ustava predstavlja glavnu i jedinu osnovnu nadležnost Suda u vezi sa ovlašćenjima Vlade kao ovlašćene strane pred Ustavnim sudom (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda KO79/18, naveden u tekstu iznad, stav 78).

51. Iz tog razloga, u konkretnom slučaju, Sud još jednom podseća da je podnosilac svojim zahtevom tražio *"Tumačenje akta ostavke premijera Republike Kosovo i definisanje nadležnosti i funkcionisanja Vlade nakon ostavke premijera"*.

52. Sud utvrđuje da podneti zahtev ne spada u granice i nije obrazložen u okviru člana 113. Ustava, što potvrđuje i sam podnosilac zahteva, zbog toga što na osnovu člana 113. stav 2 Ustava, Vlada može podnositi pitanja koja se odnose na saglasnost sa Ustavom zakona, dekreta predsednika i premijera i uredbi Vlade, koji su određeni u članu 113.2 (1) Ustava, kao i statuta opštine, koji je određen u članu 113.2 (2) Ustava.

53. S druge strane, na osnovu člana 113. stav 3 Ustava, Vlada je ovlašćena da podnosi pitanja koja se odnose na situacije sukoba ustavnih nadležnosti Skupštine, predsednika i Vlade; saglasnost predloženog referenduma sa Ustavom; saglasnost objavljivanja vanrednog stanja i mera preduzetih tokom tog stanja sa Ustavom; saglasnost predloženih ustavnih amandmana sa međunarodnim sporazumima i razmatranje ustavnosti procedure sprovođenja, kao i na ustavnost procesa izbora Skupštine.

54. Sud naglašava da se pitanje pravnog statusa Vlade, nakon ostavke premijera, može podneti Sudu samo ukoliko je isto podneto u okviru člana 113. stav 2 Ustava, kada ovlašćene strane mogu osporiti pred Sudom pitanja koja se odnose na saglasnost dekreta premijera , kao i uredbi Vlade sa Ustavom ili na osnovu člana 113. stav 3 Ustava, kao pitanja koja se odnose na situacije sukoba ustavnih nadležnosti Skupštine, predsednika i Vlade.

55. Stoga, na osnovu svega napred navedenog, Sud zaključuje da pitanja koja je podnosilac zahteva pokrenuo pred Sudom ne spadaju u delokrug nadležnosti Ustavnog Suda, kao što je utvrđeno članom 113. Ustava, i iz tog razloga, uprkos njihovoj važnosti i legitimnim dilemama koje se mogu pokrenuti, Sud ne može odgovoriti na postavljena pitanja budući da ista nisu postavljena Sudu u skladu sa procedurama koje su predviđene Ustavom.

56. Shodno tome, u skladu sa članom 113. stav 1 Ustava, Sud zaključuje da je zahtev podnosioca neprihvatljiv.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113. stav 1 Ustava i pravilom 59 (2) Poslovnika o radu, dana 4. septembra 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Bajram Ljatifi	Arta Rama-Hajrizi

KI48/18, zahtev za ocenu ustavnosti rešenja AA. br. 52/2017 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 25. novembra 2017. godine i presude A.A. U. ZH. br. 62/2017 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 7. decembra 2017. godine

KI 48/18, podnosilac: Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës (LDK)

Presuda od 23. januara 2019. godine

Ključne reči: *izborni spor, lokalni izbori, predsednik opštine, pravo na izbor i učešće, sudska zaštita prava*

Zahtev KI48/18 su podneli g. Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës. G. Arban Abrashi je bio kandidat za predsednika opštine na lokalnim izborima iz 2017. godine i pred ovim Sudom se pojavio u svojstvu pojedinca, odnosno fizičkog lica, dok je Lidhja Demokratike e Kosovës bila politički subjekat preko koga se g. Arban Abrashi takmičio za predsednika opštine Prištine i koji se pred ovim Sudom pojavio kao politički subjekat, odnosno pravno lice.

Podnosioci zahteva su u suštini tvrdili da Vrhovni sud, ali i IPŽP, u postupcima koji su sprovedeni povodom razmatranja njihovih žalbi i pritužbi, nisu uspeli da pruže sudsku zaštitu njihovih prava garantovanih članom 54. [Sudska zaštita prava] Ustava i da su kao posledica toga, odluke ovih javnih organa dovele do povrede njihovih prava na izbor i učešće garantovanih članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava.

Ustavni sud je proglasio zahtev prihvatljivim za razmatranje merituma jer je utvrdio da su podnosioci zahteva ovlašćene strane; da osporavaju odluke javnih organa; da su iscrpeli pravna sredstva koja su razrađena u presudi; da su naveli prava i slobode za koje tvrde da su povređeni; da su podneli zahtev u roku; da zahtev nije očigledno neosnovan, i da Sud nije našao nijedan drugi uslov prihvatljivosti koji nije ispunjen. Shodno tome, zahtev je prošao test prihvatljvosti i proglašen prihvatljivim za razmatranje merituma.

Pre razmatranja merituma slučaja, Sud je razmotrio pitanje svoje nadležnosti po pitanju izbornih sporova. U tom smislu, Sud je razjasnio svoju ustavnu nadležnost u pogledu individualnih zahteva koji se odnose na izborne sporove, navodeći da je ona u tom aspektu ograničena na stav 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, odnosno na ocenu da li je određeni akt javnog organa mogao povrediti relevantna individualna prava i osnovne slobode i to nakon iscrpljenja svih pravnih sredstava propisanih zakonom.

Sud je potom razmotrio sve navode podnosilaca zahteva posebno i u njihovoj celosti, primenjujući na tu ocenu: (i) ustavne garancije koje se odnose na osporena prava, odnosno članove 45. i 54. Ustava; (ii) osnovna načela koja rezultiraju iz evropskog nasleđa za demokratske izbore sažeta od strane Venecijanske komisije; i (iii) sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP).

Nakon primene ovih garancija, načela i testova ustanovljenih sudskom praksom ESLJP-a, Sud je jednoglasno utvrdio da osporene odluke Vrhovnog suda nisu povredile prava podnosilaca zahteva na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava i pravo na pravno sredstvo garantovano članom 32. Ustava u vezi sa pravom na delotvorni pravni lek garantovanim članom 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), jer je Vrhovni sud, u okolnostima konkretnog slučaja, pravilno ocenio pitanja koja se odnose na: (i) potvrđivanje/poništenje izbornog rezultata; (ii) proglašavanje neblagovremenim navoda podnosilaca zahteva koji su se odnosili na nepravilnosti na dan glasanja i koji su po prvi put predočeni pred IPŽP-om nakon proglašenja konačnog rezultata; i (iii) nevažeće i prazne glasačke listiće nakon što je IPŽP istražio izborni materijal u spornim biračkim centrima i utvrdio da nepravilnosti *"nemaju uticaja na konačni rezultat"*. Pored toga, odluke Vrhovnog suda su bile "*dovoljno obrazložene*" u odnosu na navode podnosilaca zahteva i u skladu sa standardima utvrđenim sudskom praksom ESLJP-a i zemalja članica Venecijanske komisije po pitanju obrazloženja odluka u izbornim sporovima. Za nalaze Vrhovnog suda je utvrđeno da su u skladu sa ustavnim garancijama, relevantnom sudskom praksom ESLJP-a i osnovnim načelima Venecijanske komisije koja se odnose na "*delotvorni sistem žalbi*" kao sastavni deo "*proceduralnih garancija*", koje su osnovni uslov za sprovođenje pet osnovnih načela koja se odnose na kvalitet glasa.

Takođe, Sud je jednoglasno utvrdio da osporenim odlukama Vrhovnog suda nisu povređena prava na izbor i učešće podnosilaca zahteva garantovana članom 45. Ustava u vezi sa pravom na slobodne izbore garantovanim članom 3 Protokola br. 1 EKLJP jer u okolnostima konkretnog slučaja iste nisu donete u suprotnosti sa: (i) uslovima za zaštitu osnovnih načela o kvalitetu glasa, kao što se garantuje Ustavom, izbornim zakonima i Kodeksom dobre prakse Venecijanske komisije; (ii) uslovom "*proceduralnih garancija*" za sprovođenje načela "*slobodnog glasa*" i "*jednakog glasa*"; (iii) "*načelom transparentnosti*" u izbornim sporovima, kao što je utvrđeno sudskom praksom ESLJP-a i osnovnim načelima Venecijanske komisije; i (iv) sudskom praksom ESLJP-a u kontekstu "*postizbornih prava*".

Takođe, Sud je jednoglasno odbio kao neosnovan zahtev podnosilaca za održavanje rasprave jer nije smatrao da su postojale bilo kakve nejasnoće u

vezi sa *"dokazima ili zakonom"*. Sud je utvrdio da su dokumenti sadržani u zahtevu dovoljni da se odluči o meritumu ovog slučaja.

Shodno tome, Sud je na kraju jednoglasno utvrdio: (i) da rešenje [AA. br. 52/2017] Vrhovnog suda od 25. novembra 2017. godine nije doneto uz povredu osnovnih prava i sloboda političkog subjekta LDK i da je u skladu sa osnovnim pravima i slobodama garantovanim članovima 45. i 54. Ustava, i (ii) da presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] Vrhovnog suda od 7. decembra 2017. godine nije doneta uz povredu osnovnih prava i sloboda g. Arbana Abrašija i političkog subjekta LDK i da je u skladu sa njihovim osnovnim pravima i slobodama garantovanim članovima 45. i 54. Ustava.

PRESUDA

u

slučaju br. KI48/18

Podnosilac

Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës

Ocena ustavnosti rešenja AA. br. 52/2017 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 25. novembra 2017. godine i presude A.A. U.ZH. br. 62/2017 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 7. decembra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama- Hajrizi, predsednica
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosioci zahteva

1. Zahtev su podneli g. Arban Abrashi, kandidat za predsednika opštine Priština na lokalnim izborima iz 2017. godine (u daljem tekstu: prvi podnosilac zahteva), i politički subjekat Lidhja Demokratike e Kosovës (LDK) (u daljem tekstu: drugi podnosilac zahteva).

2. Prvog podnosioca zahteva i drugog podnosioca zahteva (u daljem tekstu kada im se Sud obraća zajedno: podnosioci zahteva) zastupa g. Durim Berisha.

Osporena odluka

3. Podnosioci zahteva osporavaju rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine i presudu [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine Vrhovnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Vrhovni sud).

4. Rešenjem Vrhovnog suda [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine (u daljem tekstu: prva odluka Vrhovnog suda) usvojena je, kao osnovana, žalba političkog subjekta Lëvizja VETËVENDOSJE! i preinačena odluka [ZL. A. br. 1102/2017] Izbornog panela za žalbe i predstavke (u daljem tekstu: IPŽP) od 22. novembra 2017. godine, u kojoj je stranka u postupku bio samo politički subjekat LDK, odnosno drugi podnosilac zahteva; dok je presudom Vrhovnog suda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine (u daljem tekstu: druga odluka Vrhovnog suda) odbijena, kao neosnovana, žalba oba podnosilaca zahteva izjavljena protiv odluke [ZL. Abr. 1125/2017] IPŽP-a od 1. decembra 2017. godine.

Predmetna stvar

5. Predmetna stvar je ocena ustavnosti gore navedenih odluka, kojima su podnosiocima zahteva navodno povređena prava garantovana članom 45. [Pravo na izbor i učešće] i članom 54. [Sudska zaštita prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

6. Zahtev je zasnovan na stavu 4, člana 21. [Opšta načela] i stavu 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članu 47. [Individualni zahtevi] Zakona br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

7. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva, Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Sudom

8. Dana 29. marta 2018. godine, podnosioci su podneli zahtev Sudu.

9. Dana 30. marta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Gresu Caka-Nimani za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Ivan Čukalović i Arta Rama-Hajrizi.

10. Dana 4. aprila 2018. godine, Sud je obavestio zastupnika podnosilaca o registraciji zahteva i tražio da pojasni da li zastupa i drugog podnosioca zahteva u postupcima pred Sudom jer je dostavio punomoćje samo za prvog podnosioca zahteva. U slučaju pozitivnog odgovora, Sud ga je pozvao da dostavi punomoćje koje to dokazuje. Sud je takođe tražio od zastupnika podnosilaca zahteva da dostavi Sudu kopiju rešenja [AA. br. 52/2017] Vrhovnog suda od 25. novembra 2017. godine. Za gore navedena pojašnjenja i dostavljanje tražene dodatne dokumentacije, Sud je podnosiocima zahteva odredio rok od 14 (četrnaest) dana od dana prijema dopisa sa obaveštenjem.

11. Dana 10. aprila 2018. godine, Pošta Kosova je vratila koverat Sudu i obavestila ga da uručivanje dopisa od 4. aprila 2018. godine nije uspelo jer je adresa koju su naveli podnosioci zahteva u obrascu podnetom Sudu bila nekompletna.

12. Dana 13. aprila 2018. godine, zastupnik podnosilaca zahteva se obratio Sudu putem elektronske pošte i tražio da mu se sva prepiska i dopisi u vezi sa zahtevom KI48/18 dostavljaju putem elektronske pošte. Na osnovu ovog zahteva, Sud mu je istog dana dostavio kopiju obaveštenja od 4. aprila 2018. godine.

13. Dana 13. aprila 2018. godine, zastupnik podnosilaca zahteva je dostavio kopiju traženog rešenja.

14. Dana 23. aprila 2018. godine, zastupnik podnosilaca zahteva je dostavio punomoćje za zastupanje drugog podnosioca zahteva u postupcima pred Sudom.

15. Dana 27. aprila 2018. godine, Sud je dostavio kopiju zahteva Vrhovnom sudu i IPŽP-u. Istog dana, Sud je obavestio g. Shpenda Ahmetija, predsednika opštine Priština i kandidata Lëvizja VETËVENDOSJE! za predsednika opštine Priština na lokalnim izborima iz 2017. godine, u svojstvu zainteresovane strane, o registraciji zahteva i pozvao ga da dostavi svoje komentare, ako ima, u roku od 14 (četrnaest) dana od dana prijema dopisa sa obaveštenjem.

16. Dana 11. maja 2018. godine, u roku koji je odredio Sud, g. Shpend Ahmeti je dostavio svoje komentare Sudu.

17. Dana 14. maja 2018. godine, Sud je obavestio podnosioce zahteva o prijemu komentara od g. Shpenda Ahmetija i dostavio im njihovu kopiju.

18. Dana 31. maja 2018. godine, Sud je primio dodatne komentare od podnosioca zahteva u vezi sa komentarima koje je dostavio g. Shpend Ahmeti.

19. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Almiru Rodriguesu i Snezhani Botusharova. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

20. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmiju Rexhepija.

21. Dana 14. septembra 2018. godine, Sud je obavestio g. Shpenda Ahmetija o prijemu dodatnih komentara od podnosilaca zahteva i dostavio mu njihovu kopiju.

22. Dana 14. septembra 2018. godine, Sud je obavestio Lëvizja VETËVENDOSJE!, u svojstvu zainteresovane strane, o registraciji zahteva i dostavio im kopiju zahteva zajedno sa kopijom komentara koje su podneli podnosioci zahteva i g. Shpend Ahmeti. Sud ih je pozvao da dostave svoje komentare, ako imaju, u roku od 14 (četrnaest) dana od dana prijema dopisa sa obaveštenjem. Lëvizja VETËVENDOSJE! nije dostavila komentare Sudu.

23. Dana 26. oktobra 2018. godine, s obzirom na to da je četirima gore navedenih sudija istakao mandat sudije Suda, predsednica Suda je na osnovu Zakona i Poslovnika, imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

24. Dana 20. decembra 2018. godine, sudija Bajram Ljatifi je tražio od predsednice Suda da bude izuzet iz razmatranja zahteva br. KI48/18 jer je ranije već učestovao u odlučivanju o istom zahtevu koji se odnosio na postupke sprovedene u Centralnoj izbornoj komisiji (u daljem tekstu: CIK).

25. Dana 21. decembra 2018. godine, predsednica je u skladu sa članom 18.1 (1.3) Zakona i pravilom (9) Poslovnika donela odluku, kojom je usvojen zahtev za izuzeće iz procesa razmatranja i odlučivanja u vezi sa slučajem KI48/18.

26. Dana 22. januara 2019. godine, podnosioci su podneli zahtev za održavanje rasprave.

27. Dana 23. januara 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o prihvatljivosti zahteva.

28. Istog dana, Sud je jednoglasno glasao da je zahtev prihvatljiv i da su osporene odluke Vrhovnog suda, odnosno rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine i presuda [A.A. UZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine u skladu sa članom 54. [Sudska zaštita prava] i 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava u vezi sa članom 13 (Pravo na delotvorni pravni lek) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP) i članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 (Pravo na slobodne izbore) Protokola br. 1 uz EKLJP.

29. Istog dana, Sud je jednoglasno glasao da odbije zahtev podnosilaca za raspravu.

Pregled činjenica

30. Dana 22. oktobra 2017. godine, održan je prvi krug lokalnih izbora u Republici Kosovo. Prvi podnosilac zahteva, g. Arban Abrashi, bio je kandidat LDK-a za predsednika opštine Priština. Drugi podnosilac zahteva, LDK, bio je politički subjekat koji je bio u trci u opštini Priština preko svog kandidata, g. Arbana Abrashija.

31. Konačni rezultati prvog izbornog kruga su odredili da će se trka za mesto predsednika opštine Priština odlučiti na osnovu rezultata drugog izbornog kruga (balotaže), koji će se voditi između dva kandidata sa najvećim brojem glasova osvojenim u prvom krugu, odnosno između prvog podnosioca zahteva, g. Arbana Abrashija i g. Shpenda Ahmetija, kandidata Lëvizja VETËVENDOSJE! za predsednika opštine Priština.

32. Dana 19. novembra 2017. godine, održan je drugi krug lokalnih izbora, u kojem su u trci za mesto predsednika opštine Priština učestvovala dva gore navedena kandidata.

33. Prema preliminarnim rezultatima objavljenim od strane CIK-a, g. Shpend Ahmeti je osvojio 41.401 glasova, dok je g. Arban Abrashi osvojio 41.164 glasova. Preliminarni rezultati koje je objavio CIK, u ovoj fazi postupka, nisu uključivali uslovne glasove, glasove poslate poštom i glasove osoba sa posebnim potrebama. Razlika u glasovima u ovoj fazi izbornih postupaka iznosila je ukupno 237 glasova više za g. Shpenda Ahmetija.

Postupak nakon objavljivanja preliminarnih rezultata drugog kruga (balotaže) lokalnih izbora 2017. godine za predsednika opštine Priština

34. Dana 20. novembra 2017. godine, drugi podnosilac zahteva je izjavio žalbu IPŽP-u. Ovom žalbom, drugi podnosilac zahteva je tražio verifikaciju svih glasačkih listića koji su okvalifikovani kao nevažeći glasački listići, prema spisima predmeta 610 takvih i kao prazni glasački listići, prema spisima predmeta 473. Drugi podnosilac zahteva je tom žalbom tvrdio da su komisioneri Lëvizja VETËVENDOSJE!, znajući za tesan rezultat između kandidata, proglasili znatan broj glasačkih listića nevažećim ili praznim i to, prema navodu, "*uprkos činjenici da se u tim glasačkim listićima jasno može uočiti izražena volja birača*".

35. Dana 21. novembra 2017. godine, IPŽP je utvrdio da gore navedena žalba drugog podnosioca zahteva predstavlja uopštenu žalbu i da se kao takva, ne može dalje proslediti na razmatranje. Shodno tome, IPŽP je tražio od drugog podnosioca zahteva da dopuni žalbu, tako što će precizno navesti biračke centre i biračka mesta na kojima su navodno proglašeni nevažeći i prazni glasački listići.

36. Istog dana, 21. novembra 2017. godine, drugi podnosilac zahteva je dopunio žalbu na zahtev IPŽP-a.

37. Dana 22. novembra 2017. godine, IPŽP je odlukom [ZL. A. br. 1102/2017] usvojio, kao osnovanu, žalbu drugog podnosioca zahteva. Na osnovu ove žalbe, IPŽP je naložio CIK-u da ponovo prebroji/oceni glasačke listiće koje su (i) proglašeni nevažećim; (ii) birači iskoristili, ali koji nisu popunjeni, shodno tome prazni; kao i (iii) na biračkim mestima navedenim u dotičnoj odluci. IPŽP je tražio od CIK-a da se ocena glasačkih listića koji su proglašeni nevažećim i glasačkih listića koji su se smatrali praznim izvrši u skladu sa Priručnikom o postupcima glasanja i prebrojavanju glasova CIK-a i u prisustvu akreditovanih posmatrača, uključujući i one iz LDK-a i Lëvizja VETËVENDOSJE!. Na kraju, IPŽP je naložio da se rezultat koji proizađe iz ponovnog prebrojavanja i ocene uključi u konačni rezultat koji će objaviti CIK. IPŽP je ovu svoju odluku obrazložio na osnovu *"velikog broja nevažećih i praznih glasačkih listića"* i *„tesnog rezultata između dvojice kandidata*".

38. U roku od 24 časova, Lëvizja VETËVENDOSJE! je izjavila žalbu Vrhovnom sudu i tražila da se poništi gore navedena odluka IPŽP-a i da se naloži IPŽP-u CIK-u da nastave sa prebrojavanjem uslovih glasova i glasova poslatih poštom za kandidate za predsednika opštine Priština. Unutar istog roka, IPŽP je podneo odgovor na žalbu Lëvizja

VETËVENDOSJE! i tražio da se žalba poslednje navedene odbije, kao neosnovana, i da se pobijana odluka IPŽP-a potvrdi od strane Vrhovnog suda.

39. Dana 25. novembra 2017. godine, Vrhovni sud je doneo svoju prvu odluku [AA. br. 52/2017], kojom je usvojio, kao osnovanu, žalbu Lëvizja VETËVENDOSJE!, i preinačio odluku [ZL. A. br. 1102/2017] IPŽP-a od 22. novembra 2017. godine, tako da je žalba drugog podnosioca zahteva odbijena kao neosnovana. Vrhovni sud je obrazložio da osporena odluka IPŽP-a nije zasnovana na ubedljivim dokazima i da žalbeni navodi drugog podnosioca zahteva nisu dokazani. Štaviše, Vrhovni sud je smatrao da IPŽP nije zasnovao svoju ocenu na Zakonu br. 03/L-073 o opštim izborima (u daljem tekstu: ZOI) zajedno sa Zakonom br. 03/L-256 o izmenama i dopunama ZOI-a (u daljem tekstu: Zakon o izmenama i dopunama ZOI-a), jer nijedna zakonska odredba ne predviđa da se zbog "*tesnog rezultata između kandidata*" i "*neslaganja nevažećih ili nepopunjenih glasačkih listića*" ide na ponovno prebrojavanje. Prema obrazloženju Vrhovnog suda, pravo je svakog birača da izađe na izbore i glasa, a da se korišćeni i nepopunjeni glasački listići po svojoj prirodi ne mogu uzeti kao osnov za ponovno prebrojavanje. Pored toga, Vrhovni sud je istakao da u opštini Priština, lokalni i međunarodni posmatrači nisu prijavili nijednu povredu i da nije prijavljena bilo kakva primedba u knjizi glasanja i shodno tome, ocenjeno je da na ovim izborima nije bilo nepravilnosti *"koje bi ugrozile izborni proces."*

40. Dana 29. novembra 2017. godine, CIK je nakon okončanja postupaka za osporavanje preliminarnih izbornih rezultata u IPŽP-u i Vrhovnom sudu, objavio konačne rezultate drugog kruga izbora za predsednika opštine Priština. Prema tim rezultatima, prvi podnosilac zahteva, g. Arban Abrashi je osvojio ukupno 41,897 glasova, odnosno 49,78% glasova, dok je g. Shpend Ahmeti osvojio ukupno 42,262 glasova, odnosno 50,22% glasova. Razlika u glasovima u ovoj konačnoj fazi izbornog postupka kada je CIK prebrojao sve glasove, uključujući uslovne glasove, glasove poslate poštom i glasove osoba sa posebnim potrebama iznosila je ukupno 365 glasova više u korist g. Shpenda Ahmetija. Na osnovu ovih rezultata, g. Shpend Ahmeti je proglašen pobednikom u trci za mesto predsednika opštine Priština.

Postupak nakon objavljivanja konačnih rezultata drugog kruga lokalnih izbora iz 2017. godine za predsednika opštine Priština

41. Dana 30. novembra 2017. godine, jedan dan nakon objavljivanja konačnih rezultata od strane CIK-a, podnosioci zahteva su izjavili žalbu IPŽP-u na odluku CIK-a od 29. novembra 2017. godine,

osporavajući konačni rezultat izbora za predsednika opštine Priština. Podnosioci zahteva su tvrdili (i) povredu ZOI-a i izbornih pravila, i (ii) povredu člana 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava. Prema podnosiocima zahteva, njihova prava su povređena, jer je Lëvizja VETËVENDOSJE!, koristeći različite načine uticao na slobodnu volju građana, između ostalog, uključujući: (i) korišćenje usluga drumskog/taksi prevoza; (ii) telefonske pozive; i (iii) slanje SMS poruka. Podnosioci zahteva su takođe naveli nepravilnosti u vezi sa nevažećim glasačkim listićima, praznim glasačkim listićima i odsustvom glasačkih listića na nekoliko uslovnih glasačkih listića, koji su shodno tome, mogli biti iskorišćeni za primenu takozvane prakse "*bugarski voz*".

42. Ovom žalbom, podnosioci zahteva su tražili od IPŽP-a da se naloži (i) kompletno ponovno prebrojavanje glasova u opštini Priština; (ii) ocena glasačkih listića koji su proglašeni nevažećim, praznim i oštećenim; i (iii) kontrola koverata uslovnih glasačkih listića koji nisu potvrđeni i prema navodima, shodno tome, nisu uopšte otvoreni. Podnosioci zahteva su dalje tražili od IPŽP-a da, ako se i nakon ponovnog prebrojavanja ne budu mogle otkloniti navodne povrede, tada naloži novo glasanje za predsednika opštine Priština.

43. Dana 1. decembra 2017. godine, IPŽP je odlukom [ZL. A br. 1125/2017] odgovorio na žalbu podnosilaca zahteva. IPŽP je podelio ocenu žalbe u dve različite tačke, a koje je izrekao u dve tačke njene izreke. U tački I izreke, IPŽP je odbacio, kao nedozvoljenu, žalbu podnosilaca zahteva za deo koji se odnosio na navodne nepravilnosti na dan izbora za drugi krug lokalnih izbora, odnosno za 19. novembar 2017. godine. Za fazu nakon objavljivanja konačnog rezultata, IPŽP je smatrao da su ti navodi neblagovremeni. U tački II izreke, IPŽP je odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosilaca zahteva za deo koji se odnosio na konačni rezultat objavljen od strane CIK-a 29. novembra 2017. godine. IPŽP je obrazložio podelu svoje odluke na dva aspekta ocene prihvatljivosti, naglašavajući da ZOI i izborna pravila propisuju da svaka faza izbornog procesa ima određene zakonske rokove za podnošenje žalbi i pritužbi IPŽP-u, a koje se odnose na posebnu fazu izbornog procesa koja je u toku. U tom smislu, IPŽP je istakao da se u ovom slučaju, izborni proces nalazi u fazi „*nakon objavljivanja konačnog rezultata*" od strane CIK-a i shodno tome, samo su žalbe na odluke CIK-a koje se odnose na istu fazu prihvatljive.

44. Shodno tome, i konkretnije, što se tiče tačke I izreke, IPŽP je obrazložio da su žalbe podnosilaca zahteva koje se odnose na dan glasanja, odnosno na navodne nepravilnosti od 19. novembra 2017. godine, koje se prema podnosiocima zahteva odnose na (i) korišćenje

usluga drumskog/taksi prevoza; (ii) telefonskih poziva; i (iii) slanje SMS poruka, neblagovremene i nedozvoljene u ovoj fazi izbornog procesa. To stoga što je prema obrazloženju IPŽP-a, na osnovu člana 13. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a u vezi sa stavom 1, člana 119. ZOI-a, rok za podnošenje žalbe u vezi sa navodima o tim nepravilnostima bio 24 časova od zatvaranja biračkih centara, shodno tome do 20. novembra 2017. godine u 19:00 časova. Pored toga, IPŽP je pojasnio da je o navodima koji se odnose na nepravilnosti na dan glasanja već odlučio Vrhovni sud rešenjem [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine.

45. Što se tiče tačke II izreke, IPŽP je ocenio da je žalba podnosilaca zahteva neosnovana, jer oni nisu uspeli da dokazima potvrde svoje navode iznete u žalbi u vezi sa neslaganjima u konačnom rezultatu.

46. IPŽP je istakao da su podnosioci zahteva, kao dokaz, priložili listu sa 31 biračkim mestom gde je na svakom od njih, prema podnosiocima zahteva, proglašeno 5 do 9 nevažećih glasačkih listića. Prema odluci, u cilju istrage i verifikacije navoda podnosilaca zahteva u vezi sa neslaganjima u konačnom rezultatu, odnosno nepravilnostima u vezi sa nevažećim glasačkim listićima, praznim glasačkim listićima i odsustvu koverti koje su sadržavale uslovne glasove, a koje su mogle dovesti do nepravilnosti lančane prirode poznate kao "*bugarski voz*", IPŽP je na osnovu pravila 14 Pravila br. 02/2015 o pravilima i procedurama IPŽP-a (u daljem tekstu: Pravilo br. 02/2015), angažovao istražne ekipe, sastavljene od 8 sudija i 10 službenika sekretarijata. Ova istražna ekipa je, prema obrazloženju IPŽP-a, pregledala i ponovo ocenila nevažeće glasove na svih 31 biračkih mesta koje su naveli podnosioci zahteva i utvrdila da su 4 od 183 glasačkih listića koji su proglašeni nevažećim, u stvari bila važeća. Shodno tome, IPŽP je obrazložio da osim promena u 4 glasa, koja su proglašena važećim od strane istražnog panela i koji su uključeni u konačni izborni rezultat, ekipe IPŽP-a nisu utvrdile nijednu drugu nepravilnost na 31 biračkom mestu koje su bilo predmet istrage na zahtev podnosilaca zahteva. IPŽP je dalje istakao da su osim ponovne ocene nevažećih glasačkih listića, istražne ekipe IPŽP-a ponovo prebrojale i redovne glasačke listiće, za koje se ispostavilo da je u skladu sa konačnim rezultatom objavljenim od strane CIK-a.

47. IPŽP se takođe pozvao na odgovor CIK-a na žalbu podnosilaca zahteva kojim je CIK istakao da ne postoji pravni osnov za navode podnosilaca zahteva da se nevažeći i prazni glasački listići mogu smatrati dokazima za ponovno prebrojavanje. Prema CIK-u, to stoga što članovi Odbora biračkog mesta potpisuju Formulare konačnih rezultata (FKR) i Formulare rezultata kandidata (FRK) nakon okončanja glasanja i

prebrojavanja, što znači da se u momentu potpisivanja gore navedenih formulara, Odbor biračkog mesta slaže sa zaključenjem procesa.

48. Dana 5. decembra 2017. godine, podnosioci zahteva su izjavili žalbu Vrhovnom sudu na odluku [ZL. A br. 1125/2017] IPŽP-a od 1. decembra 2017. godine. U svojoj žalbi, podnosioci zahteva su pokrenuli tri kategorije pitanja, odnosno žalbenih navoda protiv odluke IPŽP-a. Prva kategorija navoda podnosilaca zahteva odnosila se na činjenicu da, po njihovom mišljenju, IPŽP nije uopšte ocenio njihov navod u vezi sa navodnim nezakonitim uticajem na volju birača koji je vršila Lëvizja VETËVENDOSJE! uz pomoć, između ostalog, prevoza birača, telefonskih poziva i slanja SMS poruka. Podnosioci zahteva osporavaju činjenicu da je IPŽP proglasio tu žalbu nedozvoljenom na osnovu odredaba ZOI-a i obrazložio da se žalbe koje se odnose na dan glasanja moraju podneti u roku od 24 časova, međutim, podnosioci zahteva navode da je događaj postao poznat sat vremena nakon roka u kojem su oni mogli da se žale po pitanjima koja se tiču dana glasanja. Druga kategorija navoda podnosilaca zahteva odnosila se na nevažeće glasačke listiće o kojima, po njihovim, IPŽP nije uopšte odlučio. Prema podnosiocima zahteva, imajući u vidu da je istraga IPŽP-a dovela do toga da je proglašen važećim određeni broj (4) glasačkih listića koji su prethodno proglašeni nevažećim, za proces i tačnost konačnih rezultata je bilo važno da se svi glasački listići ponovo ocene. Treća kategorija navoda podnosilaca zahteva odnosila se na otvaranje koverata uslovnih glasačkih listića o kojima, kako se navodi, IPŽP nije odlučio da treba da se otvore i provere - uprkos činjenici da je, po njihovom mišljenju, njihov zahtev za pojašnjenje nedostatka glasačkih listića bio potpuno zakonit i obrazložen, s obzirom na opasnost koju predstavlja praksa poznata kao "*bugarski voz*". Podnosioci zahteva su takođe tvrdili povredu njihovih prava garantovanih članom 45. Ustava.

49. Podnosioci zahteva su tražili od Vrhovnog suda da (i) usvoji njihovu žalbu kao osnovanu i preinači osporenu odluku IPŽP-a, tako što će se u celosti usvojiti njihov zahtev za ponovno prebrojavanje svih glasačkih listića i ponovnu ocenu nevažećih glasačkih listića, (ii) proglasi nezakonitim prevoz građana, što je, prema rečima podnosilaca zahteva, imalo opšti uticaj na nepravilnost izbornog procesa i konačni rezultat za predsednika opštine Priština.

50. Dana 7. decembra 2017. godine, Vrhovni sud je doneo svoju drugu odluku [A.A. U.ZH. br. 62/2017], kojom je odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosilaca zahteva i ostavio na snazi odluku [A. ZL. br. 1125/2017] IPŽP-a od 1. decembra 2017. godine. U tom smislu, što se tiče tačke I izreke osporene odluke IPŽP-a, Vrhovni sud je smatrao da

je IPŽP pravilno odlučio kada je žalbu podnosilaca zahteva odbacio kao nedozvoljenu. To stoga što je prema Vrhovnom sudu, istekao rok za žalbu zbog nepravilnosti koje se odnose na dan glasanja. Shodno tome, Vrhovni sud je zaključio da je IPŽP pravilno odlučio kada je odbacio, kao nedozvoljenu, žalbu podnosilaca zahteva, pošto je na osnovu člana 13. Zakona o izmenama i dopunama ZIO-a u vezi sa članom 119. ZIO-a, rok žalbe bio 24 časova od zatvaranja biračkih centara i shodno tome, rok za žalbu je bio 20. novembar 2017. godine, u 19:00 časova, dok su ovi navodi podneti posle 10 dana, odnosno 30. novembra 2017. godine. Vrhovni sud je u svom obrazloženju istakao da se u ovoj fazi izbornog procesa može uložiti žalba samo za odluke CIK-a nakon objavljivanja konačnog rezultata.

51. Pored toga, što se tiče tačke II izreke osporene odluke IPŽP-a, Vrhovni sud je ocenio da su navodi podnosilaca zahteva koji se odnose na konačne rezultate u suprotnosti sa činjeničnim stanjem utvrđenim od strane IPŽP-a. Prema Vrhovnom sudu, na osnovu člana 14 Pravila br. 02/2015, istražni panel IPŽP-a je utvrdio da su iz 31 glasačke kutije u kojima je proglašeno nevažećim 183 glasačka listića, samo 4 glasačka listića bila važeća, dok su drugi nevažeći, kakvim su na početku bili proglašeni od strane odbora biračkih mesta. Vrhovni sud je dalje istakao da osim 4 nevažeća glasa, istražni timovi IPŽP-a nisu utvrdili nikakvu drugu nepravilnost na 31 biračkom mestu koja su bila predmet istrage. Pored toga, Vrhovni sud je takođe naglasio da je IPŽP ponovo prebrojao sve redovne glasačke listiće i verifikovao pečate na svakom glasačkom listiću i tako zaključio da je konačni rezultat u skladu sa onim koji je objavio CIK. Po oceni Vrhovnog suda, osporena odluka IPŽP-a je jasna i razumljiva i kao takva je sadržavala dovoljno razloga za odlučne činjenice, a takođe i materijalno pravo je pravilno primenjeno.

52. Dana 11. decembra 2017. godine, CIK je potvrdio konačne rezultate lokalnih izbora za predsednika opštine Priština. Tom prilikom, g. Shpend Ahmeti je zvanično proglašen za predsednika opštine Priština.

Navodi podnosilaca zahteva

53. Podnosioci zahteva prvo navode da Sud treba da oceni ustavnost čitavog izbornog procesa, ocenjujući i činjenice i sprovedeni postupak, a ne da se ograniči samo na ocenu osnovnih prava i sloboda. U prilog ovom argumentu, podnosioci zahteva se pozivaju na Mišljenje Venecijanske komisije (CDL-PI (2017) 007) i odluku Ustavnog suda Austrije (E 17/2016 -20) od 1. jula 2016. godine.

54. Podnosioci zahteva tvrde da su rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine, shodno tome, prva odluka Vrhovnog suda, i presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine Vrhovnog suda, shodno tome, druga odluka Vrhovnog suda, donete uz povredu njihovih prava garantovanih članom 45. [Pravo na izbor i učešće] i članom 54. [Sudska zaštita prava] Ustava, i da su rezultirale povredom "*načela vladavine prava*" i "*načela ustavne demokratije*" kao osnovnih načela Ustava.

55. Konkretnije, podnosioci zahteva tvrde da im je Vrhovni sud svojom prvom i drugom odlukom povredio prava na sudsku zaštitu prava garantovana članom 54. Ustava, jer je osporenim odlukama Vrhovnog suda ocenjena samo zakonitost odluka IPŽP-a, bez razmatranja njihove ustavnosti i kao posledica toga, došlo je do povrede prava podnosilaca zahteva garantovanih članom 45. Ustava.

56. Sud će u nastavku rezimirati tvrdnje podnosilaca zahteva u vezi sa članom 54. [Sudska zaštita prava] i članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava.

Tvrdnje o povredi člana 54. [Sudska zaštita prava] Ustava

57. Podnosioci zahteva navode da redovni sudovi služe kao predustavna instanca za zaštitu sloboda i ljudskih prava i da su dužni da prilikom ocene navoda, garantuju primenu ustavnih odredaba. S tim u vezi, podnosioci zahteva ističu da redovni sudovi moraju imati u vidu načelo "*in dubio pro libertate*", prema kojem se osnovna prava i slobode moraju opsežno tumačiti i u korist pojedinca, koji je u svim fazama postupka u nejednakoj poziciji u odnosu na državne institucije. U prilog ovim navodima, podnosioci zahteva se pozivaju na veliki broj odluka Ustavnog suda Nemačke (BVerfGE 9, 237 stav 242, 247; BVerfGE 8, 2010 stav216; BVerfGE 3, stav 225 240; BVerfGE 63, 230 342; BVerfGE 6, 32 stav 42) i slučaj Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) *Golder protiv Velike Britanije*.

58. Podnosioci zahteva posebno tvrde da im je Vrhovni sud svojim dvema odlukama povredio osnovna prava i slobode garantovane članom 54. Ustava, jer po njihovim rečima iste (i) ocenjuju samo zakonitost, a ne i ustavnost relevantnih navoda i jer su (ii) proizvoljne.

59. Što se tiče prve kategorija navoda, podnosioci zahteva navode da Vrhovni sud nije ispunio ustavnu obavezu da oceni navode koji se odnose na izborna prava, kao sastavni deo osnovnih prava i sloboda garantovanih Ustavom i da se ograničio samo na ocenu zakonitosti odluka IPŽP-a. Kako se navodi, ograničavajući se samo na ocenu

zakonitosti, Vrhovni sud je svojim odlukama povredio i *"načelo ustavne supremacije"*.

60. Međutim, što se tiče druge kategorije navoda, odnosno proizvoljnosti osporenih odluka, podnosioci zahteva grade svoje navode oslanjajući se uglavnom na pogrešno i proizvoljno tumačenje primenjivog zakona.

61. U tom smislu, podnosioci zahteva navode da je (i) obrazloženje Vrhovnog suda u njegovoj prvoj odluci [AA. br. 52/2017] da "*zakon ne predviđa tesan rezultat između kandidata kao uslov za ponovno prebrojavanje",* neustavno, iz razloga što po njihovom mišljenju "*nijedna država ne nabraja uslove ili slučajeve kada se nalaže ponovno prebrojavanje – zato što je to samo pravo – za potvrđivanje izbornog procesa*" i da (ii) druga odluka Vrhovnog suda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] nema pravnog osnova. S tim u vezi, podnosioci zahteva navode da obrazloženje Vrhovnog suda da se u žalbenom postupku ograničio samo na ocenu *"nepravilnosti koje se odnose na upravljanju podataka",* nije zasnovano na primenjivom zakonu. U prilog ovom navodu, podnosioci zahteva obrazlažu da se žalbeni navodi po poslednjem pitanju, odnosno o *"nepravilnostima koje se odnose na upravljanje podacima u CPR-u [Centar za prebrojavanje i rezultate]*" zasnivaju samo na posebnom postupku koji je propisan članom 105. ZOI-u, dok su podnosioci zahteva podneli žalbe na osnovu člana 119. ZOI-a. Pored toga, podnosioci zahteva navode da članovi 118.4 i 119.1 ZOI-u i naknadne izmene i dopune, priznaju pravo da se žalba podneta IPŽP-u dopuni novim dokazima i činjenicama. U tom smislu, podnosioci zahteva se takođe pozivaju na Mišljenje (CDL-PI (2017) 007) Venecijanske komisije, argumentujući da uslovi prihvatljivosti u takvim slučajevima moraju biti jasno navedeni u zakonu, kako bi se sprečilo proglašavanje žalbi nedozvoljenim; i na kraju pod (iii) zaključci Vrhovnog suda su proizvoljni, jer isti utvrđuju da *"su tokom prebrojavanja na nekim od biračkih mesta primećene nepravilnosti, međutim one su bile minimalne i balansirane, jer su bila dodirnuta oba kandidata"*. U tom aspektu, podnosioci zahteva navode da *"povreda ustavnih prava postoji ili ne postoji – ne može se reći da su povređena malo, ili mnogo"*.

Tvrdnje o povredi člana 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava

62. Podnosioci zahteva navode da pošto nisu uspele da im pruže sudsku zaštitu osnovnih prava, shodno tome, postupajući u suprotnosti sa članom 54. Ustava, odluke Vrhovnog suda su dovele i do povrede člana 45. Ustava. U tom smislu, podnosioci zahteva tvrde da su im povređena tri izborna načela sadržana u članu 45. Ustava, a koja su prema podnosiocima zahteva propisana i u stavu 2, člana 123.

[Osnovna načela] Ustava i uključuju sledeće: (i) načelo slobodnog glasa/slobode glasanja; (ii) načelo jednakog glasa i (iii) načelo publiciteta (transparentnosti). Sva ova načela su prema rečima podnosiocima zahteva povređena u njihovom slučaju od strane Vrhovnog suda, IPŽP-a i CIK-a. Konkretnije:

Što se tiče načela slobodnog glasa/slobode glasanja

63. Podnosioci zahteva navode da načelo slobodnog glasa treba da garantuje da (i) *„izborni rezultat treba da odražava pravu volju glasača*"; (ii) "*glasač treba da bude oslobođen od bilo kakvog državnog ili vandržavnog uticaja*; (iii) "*sloboda glasača da odluči za koga želi da glasa, ne sme biti ugrožena pre nego što on glasa*". U postavljanju konteksta "*načela slobodnog glasa*", podnosioci zahteva se pozivaju na odluku Ustavnog suda Austrije VfSlg 2.037/1950; i odluke Saveznog ustavnog suda Nemačke, BVerfGE 66, 369 i BVerfGE 9, 335.

64. Podnosioci zahteva navode da su tokom postupaka pred redovnim sudovima pružili dokaze o "*uticaju na građane Prištine slanjem SMS poruka u ime NVO-a, davanju besplatnih karata za prevoz i uticaju preko aktivista",* a koji shodno tome, kako se navodi rezultiraju povredom "*načela slobodnog glasa/slobode glasanja*". Prema podnosiocima zahteva, Vrhovni sud je u svojoj drugoj odluci [A.A. U.ZH. br. 62/2017] razmatrao te navode kao nove, izbegavajući obrazloženje o njima, a ne kao dokaze koje je morao da izvede. Podnosioci zahteva navode da se uprkos tome što je PZAP smatrao njihove dokaze dovoljnim da se sumnja u nepravilnost izbornog procesa, Vrhovni sud ni u jednom postupku odlučivanja nije bavio ocenom ovih navoda. Podnosioci zahteva ponovo ističu da im je nerazmatranjem ovih navoda uskraćeno pravo na sudsku zaštitu prava.

Što se tiče načela jednakog glasa

65. Podnosioci zahteva navode da načelo jednakog glasa treba da garantuje (i) striktnu i formalnu jednakost; (ii) jednakost mogućnosti; (iii) *"ne samo jednakost težine glasa, već i jednakost težine uspeha glasa";* i (iii) ne samo *"pravo da se dobije mandat, već i pravo na zaštitu mandata od povrede tokom izbornog procesa"*. U postavljanju konteksta "*načela jednakog glasa",* podnosioci zahteva su se pozvali na odluku Ustavnog suda Austrije VfSlg 8.644/1979; odluke Saveznog ustavnog suda Nemačke, BVerfGE120, 82, BVerfGE 121, 266, BVerfGE 63, 230, BVerfGE 95, 408 i BVerfGE 151, 179, kao i na presudu ovog Suda u slučaju KI34/17, stav 91.

66. Podnosioci zahteva navode da Vrhovni sud, IPŽP i CIK nisu uspeli da garantuju izborni proces u kojem je "*težina glasa*" jednaka. Podnosioci zahteva ističu da bez obzira na to što je Vrhovni sud u svojoj drugoj odluci [A.A. U.ZH. br. 62/2017] utvrdio da je *"izborni proces oštećen",* on nije smatrao da je potrebno ponovno prebrojavanje kutija sa svih biračkih mesta, što bi, prema njima, bila mogućnost verifikacije rezultata i mogućih propusta. Prema podnosiocima zahteva, njihov zahtev za ponovno prebrojavanje kutija sa svih biračkih mesta je odbijen na neustavan način.

Što se tiče načela publiciteta (transparentnosti)

67. Podnosioci zahteva navode da je ovo načelo, iako ne predstavlja pismeno ustavno načelo, rezultat interakcije ustavnih članova i prema podnosiocima zahteva, između ostalog podrazumeva da (a) "*glasač treba da se ubedi sa efektivnošću akta glasanja. On treba da se ubedi da je težina njegovog glasa, u svim fazama, od samog stavljanja glasa u glasačku kutiju, upravljanja izbornog materijala i sve do objavljivanja rezultata – bila u skladu sa izbornim pravilima i principima*"; i da će (b) *"učesnici izbornog procesa, kandidati ili glasači imati mogućnost da u slučaju sumnji u tačnost objavljenih rezultata, ulože pravne lekove preko kojih bi se te sumnje razjasnile"*. U prilog ovim navodima, podnosioci zahteva se pozivaju na odluke Saveznog ustavnog suda Nemačke BVerfGE 123, 39 i BVerfGE 121, 266.

68. Pored toga, podnosioci zahteva se pozivaju na Mišljenje (CLD-AD (2002) 23 rev) Venecijanske komisije, naglašavajući obavezu države da garantuje transparentnost procesa, uključujući i pravo na ponovno prebrojavanje glasova u slučaju žalbe. Prema podnosiocima zahteva, pravo na ponovno prebrojavanje je, između ostalog, propisano i članovima 101. i 106. ZOI-a, koji su ostavili nadležnost i mogućnost CIK-u da po službenoj dužnosti naloži ponovno prebrojavanje ili i ponavljanje glasanja pre potvrde rezultata.

69. U tom smislu, podnosioci zahteva navode da im obrazloženje Vrhovnog suda, prema kome se *"nigde u zakonu ne predviđa nalaganje ponovnog prebrojavanja u slučaju male razlike između kandidata",* krši pravo na potvrđivanje i verifikaciju izbornog rezultata. Štaviše, prema podnosiocima zahteva, ovo obrazloženje ne uzima u obzir i ne ocenjuje prava podnosilaca zahteva garantovana članom 45. Ustava. Podnosioci zahteva navode da *"u slučaju tesnog rezultata izbora",* ponovno prebrojavanje predstavlja osnovno pravo koje se pokreće preko CIK-a ili na zahtev stranke. U tom smislu,

podnosioci zahteva se pozivaju na odluku IC_275/2009 od 1. oktobra 2009. godine Ustavnog suda Švajcarske, prema kome "*kada postoje sumnje u pravilnost procesa – treba da se ponovo broje svi glasački listići sa ciljem da se pokuša da se ukloni svaka nepravilnost"*.

70. U tom smislu, podnosioci zahteva naglašavaju da su IPŽP i Vrhovni sud "*utvrdili da je u ponovnom brojanju uzoraka – obavljenom bez prisustva stranaka u postupku – bilo nepravilnosti*", međutim, prema podnosiocima zahteva, IPŽP i Vrhovni sud svojom drugom odlukom [A.A. U.ZH. br. 62/2017] "*iste smatra da su balansirani između dva kandidata u trci*". U tom smislu, podnosioci zahteva navode da "*nema velike ili male povrede"*, i da je prilikom utvrđivanja bilo koje povrede trebalo da se naloži ponavljanje drugog kruga glasanja. U prilog ovom navodu, podnosioci zahteva se pozivaju na odluku (EI 4/2015–25) Ustavnog suda Austrije.

71. Podnosioci zahteva dalje navode da je Vrhovni sud svojom prvom odlukom [AA. br. 52/17] ukinuo samo odluku IPŽP-a [ZL. Abr. 1102/2017] od 22. novembra 2017. godine, a ne i odluku CIK-a [2343-2017] o ponovnom prebrojavanju svih redovnih glasačkih listića na biračkim mestima određenim gore navedenom odlukom IPŽP-a.

72. Podnosioci zahteva takođe ponavljaju navod da Vrhovni sud svojom drugom odlukom [A.A. U.ZH. br. 62/2017] i odlukom IPŽP [ZL. Abr. 1125/2017] od 1. decembra 2017. godine u razmatranju njihove žalbe od 30. novembra 2017. godine, nije razmatrao dokaze podnosilaca zahteva kao "*nove i posebne dokaze*" i nije razmatrao njihove navode o ustavnoj povredi.

73. Podnosioci zahteva navode da je načelo transparentnosti povređeno i prilikom *"uništenja izbornog materijala"* od strane CIK-a, i tom prilikom i njihovo pravo na ponovno prebrojavanje.

Konkretni zahtevi podnosilaca zahteva

74. Podnosioci zahteva ističu da je njihov cilj u traženju ocene ustavnosti osporenih odluka bio da traže da se naloži ponovno prebrojavanje glasačkih listića, kao što su tražili u svim fazama postupka. Međutim, podnosioci zahteva ističu da je takav zahtev u međuvremenu onemogućen, uzimajući u obzir da je *"CIK uništio sav izborni materijal"*. Naglašavajući da je aktom *"uništenja izbornog materijala"* povređeno ne samo načelo transparentnosti, već i pravo podnosilaca zahteva na ponovno prebrojavanje, jedino rešenje, prema podnosiocima zahteva, ostaje *"ponavljanje glasanja drugog kruga glasanja"*.

75. Shodno tome, podnosioci zahteva traže od Suda (i) da proglasi zahtev prihvatljivim; (ii) da utvrdi da je došlo do povrede člana 54. Ustava; (iii) da utvrdi da je kao posledica povrede člana 54. Ustava došlo do povrede člana 45. Ustava; (iv) da proglasi ništavom presudu [A.A. U.ZH. br. 62/2017] Vrhovnog suda, kao i sve odluke prethodnih instanci; (v) da proglasi ništavim izborni proces (drugi krug glasanja) za predsednika opštine Priština od 19. novembra 2017. godine; i (vi) da naloži CIK-u da u roku od 30 dana od prijema presude Ustavnog suda organizuje drugi krug glasanja za predsednika opštine Priština.

Komentari koje je podnela zainteresovana strana, g. Shpend Ahmeti

76. U svojstvu zainteresovane strane, g. Shpend Ahmeti, podneo je komentare u vezi sa i) prihvatljivošću zahteva; ii) jurisdikcijom Ustavnog suda da odlučuje o ovoj stvari; i iii) meritumom zahteva.

77. Što se tiče prihvatljivosti zahteva, g. Shpend Ahmeti navodi da zahtev treba da se proglasi neprihvatljivim jer nisu iscrpljena sva pravna sredstva. U tom smislu, što se tiče navoda o nepravilnostima na dan glasanja, g. Shpend Ahmeti ističe da podnosioci zahteva nisu uspeli da iskoriste pravna sredstva u zakonskim rokovima propisanim Ustavom, Zakonom i Poslovnikom Suda.

78. On posebno argumentuje da su se na osnovu člana 36. ZOI-a i člana 25.1 Izbornog pravila 9/2013, podnosioci zahteva u vezi sa njihovim navodima o nepravilnostima na dan izbora, morali žaliti u roku od 24 časova nakon zatvaranja biračkim mesta, a nikako nakon objavljivanja konačnih rezultata od strane CIK-a.

79. Pored toga, g. Shpend Ahmeti argumentuje da zahtev za ponavljanje drugog kruga glasanja nije podnet pred sudskim stepenima. U poslednje navedenom, podnosioci zahteva su tražili samo ponovno prebrojavanje glasova. G. Shpend Ahmeti navodi da podnosioci zahteva ne mogu da traže od Suda ponavljanje drugog kruga izbora ako isto nisu tražili od ostalih instanci redovnih sudova.

80. Pored toga, u pogledu prihvatljivosti zahteva i iscrpljivanja drugih pravnih sredstava, g. Shpend Ahmeti navodi da je zahtev takođe očigledno neosnovan i da se mora proglasiti takvim jer podnosioci zahteva nisu subjekt povrede osnovnih prava i sloboda garantovana Ustavom ili jer nisu uspeli da dovoljno obrazlože takve navode pred Sudom.

81. Što se tiče jurisdikcije Ustavnog suda, g. Shpend Ahmeti navodi da poslednje navedeni, na osnovu člana 113.7 Ustava, nema nadležnost da oceni ustavnost izbornog procesa. Ova ustavna odredba, prema g. Shpendu Ahmetiju, ograničava Sud u vezi sa zahtevima podnetim od strane pojedinaca *"samo u oblasti zaštite individualnih prava i sloboda garantovanih Ustavom."*

82. Pored toga, što se tiče pitanja jurisdikcije Suda, g. Shpend Ahmeti ističe da se mora praviti *„razlika između ustavnog suđenja i suđenja od strane organa iz sistema redovnih sudova*". U tom smislu, on ističe da se glavni navod podnosilaca zahteva odnosi na njihove argumente o apsolutnoj ništavosti druge odluke Vrhovnog suda, odnosno Presude [A.A. U.ZH. br. 62/2017] i ćutanje suprotne strane [Vrhovnog suda] u odnosu na zahteve podnosilaca u vezi sa navodnim ustavnim povredama, odnosno povredom člana 45. Ustava. Po rečima g. Shpenda Ahmetija, dok Ustavni sud vrši ocenu ustavnosti, redovni sudovi vrše ocenu zakonitosti prilikom odlučivanja o konkretnoj stvari. U tom smislu, g. Shpend Ahmeti naglašava da je navod o apsolutnoj ništavosti druge odluke Vrhovnog suda u potpunosti neosnovan u odnosu na stvarnu nadležnost Vrhovnog suda, propisanu Ustavom i Zakonom o sudovima. Pored toga, g. Shpend Ahmeti, pri argumentovanju nadležnosti sudova da ocene zakonitost navoda, ističe da se redovni sudovi u slučaju sumnje u ustavnost zakona koji ocenjuju, mogu obratiti Ustavnom sudu u skladu sa stavom 8, člana 113. Ustava.

83. Što se tiče merituma zahteva, g. Shpend Ahmeti navodi da su tvrdnje podnosilaca zahteva u vezi sa povredom članova 45 i 54. Ustava apstraktno izraženi i navode da je sam zakon *"prihvatio relativnu činjeničnost izbornog procesa"* i da to ima za cilj pravnu sigurnost. Prema tome, za bilo koju (upravnu ili krivičnu) nepravilnost predviđene su sankcije za odgovorne osobe. G. Shpend Ahmeti u nastavku navodi da bi insistiranje na reparaciji povredilo pravo većine građana koji su izrazili svoju slobodnu političku volju.

84. Konkretnije, što se tiče člana 45. Ustava, g. Shpend Ahmeti navodi da nije došlo do povrede ovog člana i da podnosioci zahteva nisu konkretizovali povredu prava garantovanih ovim članom. Po njegovim rečima, takav *„nekvalifikovan i apstraktno izražen*" navod ne može da bude predmet razmatranja od strane Suda. U drugom krugu izbora za predsednika Prištine nije dokazan nijedan slučaj povrede ličnog karaktera glasa, njegove jednakosti, slobode izbora i njegove tajnosti. G. Shpend Ahmeti dalje ističe činjenicu da su na kraju izbornog procesa svi formulari potpisani od strane svih članova Biračkih

komisija, što je, prema njemu, dokaz o pravilnom i korektnom izbornom procesu.

85. Konkretnije, što se tiče člana 54. Ustava, g. Shpend Ahmeti navodi da nije došlo do povrede ovog člana i da je došlo do pogrešnog tumačenja u vezi sa ovom odredbom, kojoj su, prema g. Shpendu Ahmetiju, podnosioci zahteva dali *"obimno apstraktno značenje"*. Prema g. Shpendu Ahmetiju, sudsku zaštitu prava garantovanih Ustavom treba shvatiti unutar strukturne logike važećih zakona. Za ovaj slučaj su, prema komentarima, važne konkretne odredbe Zakona o sudovima kojima se definiše nadležnost sudskih organa, kao i odredbe ZOI-a koje definišu stvarnu nadležnost za žalbe koje se podnose Vrhovnom sudu kao sudskom organu koji vrši kontrolu zakonitosti odluka koje donesi IPŽP. G. Shpend Ahmeti se posebno poziva na član 12. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a, koji definiše nadležnost Vrhovnog suda za razmatranje žalbi.

86. Što se tiče dokaza koje su Sudu dostavili podnosioci zahteva, odnosno televizijskih izveštaja, g. Shpend Ahmeti ističe da Ustavni sud nije sud u kojem se izvode takvi dokazi koji su već izvedeni od strane redovnih sudova. Pored toga, g. Shpend Ahmeti smatra da su podnosioci zahteva imali pravnu mogućnost da podnesu sve svoje navode pred pravosudnim organima (Policijom, Tužilaštvom, sudovima) i ti organi bi mogli da odluče u vezi sa povredama trećih strana. Međutim, po njegovim rečima, ni u jednom slučaju se ne može utvrditi da je došlo do povrede osnovnih prava i sloboda garantovanih Ustavom na osnovu televizijskih izveštaja koji su podneti kao dokazi od strane podnosilaca zahteva. To, prema komentarima, nije nešto što može da se traži od Ustavnog suda, koji može samo da ocenjuje ustavnost i povrede osnovnih prava i sloboda garantovanih Ustavom.

87. Što se tiče pozivanja podnosilaca zahteva na odluku Ustavnog suda Austrije (E I 4/2015 – 25), g. Shpend Ahmeti navodi da poređenje sa ovom odlukom nije održivo, zato što je izborni rezultat u Austriji poništen jer je došlo do povrede Saveznog zakona o izboru predsednika, gde su glasovi ranije otvoreni od strane osoba koje nisu bile nadležne; uslov uticaja povrede u odnosu na rezultat je bio zasnovan na 77,000 glasova; i utvrđene su povrede postupaka od strane nižestepenih instanci. Pored toga, on navodi da se cela odluka Ustavnog suda Austrije odnosila na potpuno drugačiju situaciju od one koju predstavljaju podnosioci zahteva.

88. Što se tiče konačnog petituma podnosilaca zahteva o ponavljanju drugog kruga izbora, g. Shpend Ahmeti ističe da ako bi se eventualno naložilo ponavljanje drugog kruga glasanja, tako nešto bi rezultiralo

povredom njegovih prava garantovanih članom 45. Ustava. To stoga što je predsednik opštine Priština izabran u redovnom izbornom procesu i jer bi ponavljanje procesa, nakon što je prošlo nekoliko meseci od izbora, negativno uticalo na samog predsednika, kršeći njegova prava garantovana članom 45. Ustava.

89. G. Shpend Ahmeti takođe ističe da podnosioci zahteva nisu imali za cilj prebrojavanje glasova, već ponovno glasanje jer su zahtev Ustavnom sudu podneli tek nakon što je uništen izborni materijal od strane CIK-a, dok su pre nego što se ovo poslednje desilo, prema komentarima, podnosioci zahteva imali mogućnost da se obrate Sudu i traže privremenu meru i čuvanje izbornog materijala. U tom smislu, g. Shpend Ahmeti takođe ističe da "*da je zaista postojala povreda izbornog procesa, podnosioci zahteva su imali mogućnost da traže od Ustavnog suda meru obezbeđenja, kojom bi se zabranilo uništenje izbornog materijala [...].*"

90. Na kraju, g. Shpend Ahmeti traži od Suda da zahtev podnosilaca proglasi "*očigledno neprihvatljivim*", budući da su, prema njemu, zahtevi podnosilaca očigledno neosnovani i nisu *prima facie* opravdani.

Dodatni komentari podneti od strane podnosilaca zahteva

91. Podnosioci zahteva komentarima koje su dostavili kao odgovor na komentare koje je podneo g. Shpend Ahmeti (i) osporavaju njegovu proceduralnu sposobnost u postupku pred Sudom; (ii) predstavljaju svoje neslaganje u vezi sa njegovim argumentima u prilog neprihvatljivosti zahteva; (iii) predstavljaju svoje neslaganje u vezi sa njihovim argumentima o odsustvu jurisdikcije Suda da razmatra navedeni zahtev; i (iv) osporavaju njegove argumente protiv navodne povrede od strane podnosilaca zahteva.

92. Što se tiče prvog pitanja, odnosno proceduralne sposobnosti g. Shpenda Ahmetija u postupku, podnosioci zahteva ističu da je Lëvizja VETËVENDOSJE! stranka u postupcima pred Sudom, a ne g. Shpend Ahmeti, jer je Lëvizja VETËVENDOSJE! bila strana u postupcima pred redovnim sudovima. Pored toga, u tom aspektu, podnosioci zahteva ističu da g. Shpend Ahmeti, pred Sudom treba da postupa kao fizičko lice, a ne kao predsednik opštine Priština u čije ime je podneo komentare Sudu.

93. Što se tiče argumenata u prilog neprihvatljivosti zahteva, podnosioci zahteva navode da su komentari g. Shpenda Ahmetija "*izobličenje zakonskih odredbi i ne podudaraju se sa navodima podnosioca*

zahteva". Podnosioci zahteva posebno osporavaju argument g. Shpenda Ahmetija da podnosioci zahteva nisu iscrpeli pravna sredstva u njihovom suštinskom smislu, jer pred redovnim sudovima nisu tražili ponavljanje drugog kruga izbora, što je zahtev pred Sudom, već samo ponovno prebrojavanje glasačkih listića.

94. Što se tiče komentara koji se odnose na jurisdikciju Suda, podnosioci zahteva smatraju da komentari g. Shpenda Ahmetija pružaju nerelevantno obrazloženje i da nisu povezani sa navodima pokrenutim od strane podnosilaca zahteva. Navodi opštine Priština/g. Shpenda Ahmetija da Sud nema jurisdikciju da oceni ustavnost individualnog akta, već samo ustavnost zakona, nisu održivi, pošto se član 113.8 Ustava odnosi na postupak incidentalne kontrole, koji se razlikuje od postupka individualnih žalbi. Po njihovim rečima, g. Shpend Ahmeti nije uspeo da shvati "*pojedinačne žalbe ili izborne žalbe i kao rezultat toga, njihova argumentacija nije uopšte relevantna za dotično pitanje*".

95. Na kraju, podnosioci zahteva osporavaju argumente g. Shpenda Ahmetija, koji navode da oni nisu argumentovali povrede članova 45 i 54. Ustava; dok, što se tiče slučaja Ustavnog suda Austrije na koji su se pozvali, podnosioci zahteva smatraju da je g. Shpend Ahmeti pogrešno shvatio kontekst u kojem je iznet ovaj argument.

Relevantne ustavne i zakonske odredbe

USTAV REPUBLIKE KOSOVO

Član 45
[Pravo na izbor i učešće]

1. Svaki državljanin Republike Kosovo koji je napunio osamnaest godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako je to pravo ograničeno odlukom suda.
2. Glasanje je lično, jednako, slobodno i tajno.
3. Državne institucije podržavaju mogućnosti za učešće svih lica u javne aktivnosti i pravo svakog da na demokratski način utiče na odluke javnih organa.

Član 54
[Sudska zaštita prava]

Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno.

Član 123
[Osnovna načela]

[...]

2.
Lokalnasamoupravasesprovodiposredstvomorganakojisuizabranina opštim, jednakim, slobodnim i direktnim izborima, tajnim glasanjem.

[...]

Član 139
[Centralna izborna komisija]

1. Centralna izborna komisija je stalni nezavisni organ koji priprema, nadzire, upravlja i verifikuje sve radnje koje se tiču procesa izbora i referenduma, i objavljuje njihove rezultate.

[...]

EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Član 3. Protokola br. 1 uz EKLJP
(Pravo na slobodne izbore)

Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela.

Član 13
(Pravo na delotvorni pravni lek)

Svako čija su prava i slobode, priznata ovom konvencijom, narušena ima pravo na pravni lijek pred nacionalnim vlastima, čak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda učinila lica u vršenju svoje službene dužnosti.

ZAKON BR. 03/L-073 O OPŠTIM IZBORIMA U REPUBLICI KOSOVO I ZAKON BR. 03/L-256 O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA BR. 03/L-073 O OPŠTIM IZBORIMA U REPUBLICI KOSOVO

Član 103

[Skladištenje listića i transport izbornog materijala]

103.4 Centralna izborna komisija će, odlukom nakon zvanične sertifikacije rezultata izbora, uništiti određeni izborni materijal u određeno vreme u roku od 60 dana, osim ako je drugačije odredila IKMŽ.

[...]

Član 105
[Žalbe koje se tiču procesa CRR]

105.1 Žalbe koje se tiču načina izvođenja brojanja CRR će biti podnete napismeno SIŽ u roku od 24 sata nakon što je žalilac postao svestan navodnog prekršaja (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 4).

105.2 Podnošenje žalbe ne sme prekidati ili suspendovati proces prebrojavanja.

105.3 Sve žalbe SIŽ-u moraju biti odlučene ne kasnije nego 72 dana nakon prijema žalbe u glavnoj kancelariji IPŽP-a. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 5).

Član 106
[Izborni rezultati]

106.1 CIK će potvrditi konačne izborne rezultate nakon njihovog okončanja na svim biračkim mestima i okončanja svih procedura brojanja i kada sve žalbe u vezi sa glasanjem i brojanjem budu rešene od strane IVŽM-a i nakon što je svaka žalba na odluku IPŽP rešena od strane Vrhovnog suda Kosova. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 6)

106.2 Pre certifikacije izbornih rezultata, CIK može narediti ponovno brojanje listića u bilo kom biračkom mestu, ili centru za brojanje, ponavljanje izbora u biračkom centru ili opštini.

106.3 Rezultati izbora su konačni i obavezujući onda kada su certifikovai od strane CIK-a.

[...]

Član 117
[Procedure IKMŽ]

117.1 IKMŽ će ustanoviti svoja Pravila i procedure.

117.2 IKMŽ će u presuđivanju po primedbi ili žalbi, razmatrati i istraživati sve relevantne činjenice i održati saslušanje ukoliko to smatra neophodnim.

117.3 Razmatranje molbi i žalbi od strane IKMŽ će se zasnivati na jasne i uverljive dokaze.

117.4 IKMŽ može narediti prebrojavanje listića u biračkom centru ili biračkom mestu i proveriti izborni materijal, u slučaju istrage na osnovu molbe ili žalbe.

Član 118
[Odluke]

[...]

118.2 IPŽP će obezbediti zakonski i činjenični osnov za svoje odluke u pismenom obliku. IPŽP obezbediće kopije svojih pisanih odluka strankama koje učestvuju u sporu u roku od sedamdeset i dva (72) sata od momenta donošenja odluke, ukoliko ista utiče na potvrđivanje rezultata izbora. U odnosu na ostale odluke, IPŽP će obezbediti kopije svojih pismenih odluka strankama koje učestvuju u sporu u roku od pet (5) kalendarskih dana. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 12 stav 1).

[...]

118.4 Protiv odluke IPŽP može se podneti žalba, ali i IKMŽ može preispitati bilo koju svoju odluku nakon podnošenja novih dokaza od strane zainteresovane strane. Žalba Vrhovnom sudu Kosova može se podneti u roku od dvadeset i četiri (24) časa od momenta donošenja odluke IPŽP, i biće prihvaćena ukoliko izrečena kazna prelazi iznos od pet hiljade (5,000) evra ili ukoliko pitanje utiče na osnovna prava. Vrhovni sud donosi odluku u roku od sedamdeset i dva (72) časa od predaje žalbe. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 12 stav 2).

118.5 Odluke IKMŽ su obavezne za CIK, osim ako se podnese žalba, u saglasnosti sa ovim zakonom ili Ustavom, u određenom roku ili viši sud odluči drugačije. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 12 stav 3).

Član 119
[Žalbe]

119.1 Lice koje ima pravni interes u pitanju unutar jurisdikcije IPŽP, ili čija prava koja se tiču izbornog procesa ustanovljenih ovom zakonskim pravilnikom ili izbornim pravilom su prekršena, može podneti žalbu IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa nakon zatvaranja izbornih mesta i IPŽP će odlučiti u podnetoj žalbi u roku od sedamdeset i dva (72)časa nakon dobijanja žalbi. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 13).

119.2 Kancelarija može podneti žalbu IKMŽ ukoliko neki politički subjekat nije ispoštovao ovaj zakon ili pravila CIK koja se tiču izbora i procesa registrovanja.

119.3 IKMŽ neće razmatrati žalbe koje se tiču odluka CIK, ali može razmotriti žalbe na odluku CIK kao što je uređeno sekcijom 122.

119.4 IKMŽ može izreći sankciju političkom subjektu za kršenje ovog zakona ili pravila CIK, izvršenih od strane članova, pristalica i kandidata tog subjekta. Politički subjekat može podneti dokaz IKMŽ-u kojim će pokazati da je preduzeo adekvatne mere da spreči događaj ili obeshrabri svoje članove, pristalice ili kandidate od kršenja zakona, uredbi ili izbornih pravila. IKMŽ će razmotriti takav dokaz prilikom utvrđivanja odgovarajuće sankcije, ako takve, treba da bude izrečena tom subjektu.

119.5 IKMŽ može, na svoju odgovornost, razmatrati pitanja pod svojom jurisdikcijom razmatrati i drugačije, ukoliko je to neophodno kako bi se suzbila ozbiljna nepravda.

119.6 Dostavljanje lažne informacije IKMŽ-u će se smatrati kršenjem ovog zakona koje IKMŽ može sankcionisati u skladu sa članom 121. ovog zakona.

Član 120
[Pravni lekovi i sankcije za prekršaje]

120.1 IKMŽ može, ukoliko utvrdi kršenje ovog zakona ili pravila CIK:

[...]

b) pre sertifikacije izbornih rezultata IPŽP može po sopstvenom nahođenju u posebnim okolnostima , poništiti rezultate određenog izbornog centra i da naloži CIK-u da ponovi glasanje u biračkom

centru; ukoliko smatra da bi to moglo da utiče na konačne rezultate izbora (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 14).

[...]

Član 122
[Žalbe na odluke]

122.1 Fizičko ili pravno lice čija su zakonska prava ugrožena bilo kojom od sledećih odluka CIK, može podneti žalbu na tu odluku IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa od donošenja odluke o podnetoj žalbi od strane CEC-a i IPŽP mora razmotriti žalbu u roku od sedamdeset i dva (72) časa od podnošenja žalbe. (Izmenjen Zakonom br. 03/L-256, član 15).

a) uključenje ili isključenje lica od učestvovanje u programu glasanja van Kosova;
b) sertifikaciji ili odbijanju sertifikacije političkog subjekta ili kandidata da učestvuje na izborima;
c) kandidat koji nakon certifikacije ne želi da učestvuje u izbor;
d) akreditacija ili odbijanje akreditacije za izbornog posmatrača;
e) kažnjavanje ili administrativna kazna političkom subjektu na osnovu sekcije 43 ovog zakona; i
f) odbijanje registracije političke stranke u Kancelariji.

122.2 IKMŽ može prihvatiti žalbu na odluku CIK ukoliko utvrdi da je odluka CIK bila neprimerena imajući u vidu sve okolnosti.

122.3 IKMŽ može, ukoliko prihvati žalbu na odluku CIK:
a) naložiti CIK da ponovo razmotri svoju odluku; i
b) naložiti CIK da preduzme mere radi otklanjanja posledica.

[...]

PRAVILA I PROCEDURE br. 02/2015 IPŽP-a od 4. decembra 2015. godine

Član 2
[Definicije]

Izrazi upotrebljeni u ovom pravilu imaju ova značenja:

[...]

2.1 “Žalba” – podrazumeva regularno pravno sredstvo podneto pisanim putem od strane osobe koja ima zakonski interes ili čija su prava oštećena tokom izbornog procesa.
2.2“Žalba na odluku” – podrazumeva regularno pravno sredstvo protiv prvostepenih odluka.

[...]

ŽALBE
Član 5
[Uslovi za predavanje žalbi]

[...]

5.3 Žalbe u vezi sa izbornim procesom za dan glasanja podnose se u IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa od trenutka zatvaranja biračkog centra (član 119.1 ZOI-a)
5.4 Žalbe u vezi sa administracijom prebrojavanja u Centru za Prebrojavanje i Rezultate trebaju se pismeno predati u IPŽP unutar vremenskog roka od 24 časa od trenutka kada podnosilac žalbe primeti navodni prekršaj, na osnovu člana 105.1 ZOI-a.
5.5 Za sva pitanja koja se direktno ne dotiču glasova i prebrojavanja, žalba se treba predati u IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa od navodne povrede.

[...]

ŽALBE
Član 10
[Kriterijumi za ulaganje žalbe]

[...]

10.5 Kad su u pitanju žalbe protiv odluka CIK-a, te žalbe se trebaju dostaviti u roku od pet (5) dana od dana obaveštavanja sa odlukom CIK-a. Za sve ostale žalbe protiv odluka, osim ukoliko nije određen neki drugi rok, rok za njihovo dostavljanje je dvadeset i četiri (24) časa od primanja odluke IPŽP-a od strane podnosioca.

[...]

Član 14
[Procedura za administraciju istraga izbornog materijala]

14.1 Kad IPŽP primi žalbu za koju smatra da je uredna, i kad se za jednu takvu žalbu sumnja da je umešana u nepoštene aktivnosti koje uključuju izborni materijal, panel koji odlučuje ovlašćuje jednog člana panela na poziciju glavnog istražitelja, i pravnog službenika koji je odgovoran za to konkretno pitanje, da započnu i obave istragu.

[...]

IZBORNO PRAVILO CIK-a BR. 06/2013 CENTAR ZA PREBROJAVANJE I REZULTATE od 2. jula 2013. godine

Član 8
Žalbe na postupak prebrojavanja u CPR-u

8.1 Žalbe u vezi sa rukovođenjem prebrojavanja u CPR-u, shodno članu 105 Zakona o opštim izborima Republike Kosovo i članu 26 Zakona o lokalnim izborima Republike Kosovo treba da se podnesu u IPŽM u pisanoj formi u roku od 24 sata od pojave navodnog prekršaja.

8.2 Podnošenje žalbe neće prekinuti ili suspendovati proces prebrojavanja.

8.3 U skladu sa odredbama člana 105.3 Zakona o opštim izborima Republike Kosovo, i člana 26 Zakona o lokalnim izborima u Republici Kosovo sve pritužbe upućene IPŽM treba da se odluče ne kasnije za 72 časova od njihovog prijema u glavnu kancelariju IPŽM-a.

Član 9
Izborni rezultati

[...]

9.3 U izuzetnim prilikama pre potvrđivanja, CIK može da naloži ponovno prebrojavanje glasova u bilo koje biračko mesto, Birački centar, Centar za prebrojavanje ili u jednoj odgovarajućoj opštini.

[...]

9.5. Pre potvrđivanja rezultata izbora u nadležnosti je IPŽM-a da u izuzetnim prilikama poništi u jednom biračkom mestu ili biračkom centru ukoliko smatra da ima uticaja na konačne rezultate.

[...]

IZBORNO PRAVILO CIK-a BR. 09/2013 GLASANJE, PREBROJAVANJE NA BIRAČKOM MESTU I UPRAVLJANJE BIRAČKIM CENTROM

Član 25
Žalbe

25.1. Žalbe koje se tiču procesa glasanja i prebrojavanja na Biračkom mestu treba da se predaju u IPŽM u roku od 24 časova od zatvaranja biračkog mesta i za iste odlučiće IPŽM u roku od 72 časova nakon što je žalba prihvaćena u skladu sa članom 119.1 Zakona o opštim izborima, člana 28. Zakona o lokalnim izborima i Pravilima rada IPŽM-a.

25.2. Podnošenje žalbe neće prekinuti ili suspendovati proces prebrojavanja.

25.3. Bilo koji član OBM-a koji ima primedbu na upisane rezultate u BM može da zapiše njegovo/njeno mišljenje o neslaganju u knjigu u toku glasanja i može podneti žalbu IPŽM-u.

Član 26
Ponavljanje glasanja

26.1. Pre potvrđivanja izbornih rezultata u nadležnosti je IPŽM-a da u izuzetnim okolnostima poništi rezultate u biračkom centru ili biračkom mestu i naredi CIK-u da ponovi glasanje u jednom biračkom mestu ili biračkom centru ukoliko ima uticaja na konačne rezultate u skladu sa 120.1 (b) Zakona o opštim izborima i člana 28 Zakona o lokalnim izborima. U tom slučaju će se primenjivati ista pravila za ponavljanje glasanja.

Ocena prihvatljivosti zahteva

96. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje navedene Zakonom i Poslovnikom.

97. U tom smislu, Sud će primenjujući član 113. Ustava, relevantne odredbe Zakona u vezi sa postupkom u slučaju utvrđenom u članu 113, stav 7 Ustava; i pravilo 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] i pravilo 76 [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika, razmotriti da li su: (i) zahtev podnele ovlašćene strane; (ii) da li se osporavaju odluke javnih organa; (iii) da li su iscrpljena sva pravna sredstva; (iv) da li su navedena prava i slobode za koja se tvrdi da su povređena; (v) da li su poštovani

zakonski rokovi; (vi) da li je zahtev očigledno neosnovan; i (vii) da li postoji dodatni uslov prihvatljivosti prema pravilu 39 (3) Poslovnika, koji nije ispunjen.

Što se tiče ovlašćenih strana

98. Sud se u ovom smislu prvo poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *1.Ustavnisudodlučujesamouslučajevimakojesuovlašćenestranepodnelesuduna zakonit način.*
>
> *[...]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.*

99. Sud se takođe poziva na stav 4, člana 21. [Opšta načela] Ustava, koji propisuje:

> *4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva.*

100. Sud se na kraju poziva i na tačku (a) stava (1) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koja propisuje:

> *(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:*
> *(a) ako je zahtev podnela ovlašćena stranka,*

101. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud prvo primećuje da se u ovom slučaju radi o dva podnosilaca zahteva i da svako od njim mora biti legitimisan kao ovlašćena strana na osnovu gore navedenih relevantnih odredba, kao preduslov za razmatranje ovog zahteva. Što se tiče prvog podnosioca zahteva, odnosno g. Arbana Abrashija, Sud primećuje da je on, u svojstvu pojedinca, odnosno fizičkog lica, ovlašćena strana da podnese ustavnu žalbu Sudu (vidi: slučajeve Ustavnog suda: KI73/09 podnosilac zahteva: *Mimoza Kusari- Lila,* rešenje od 19. februara 2010. godine; KI152/18 podnosilac zahteva: *Shaqir Totaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 17. januara 2018. godine; KI157/17 podnosilac zahteva: *Shaip Surdulli,* rešenje o neprihvatljivosti od 15. maja 2018. godine). Što se tiče drugog podnosioca zahteva, odnosno političkog subjekta LDK, Sud primećuje da na osnovu 4, člana 21. Ustava, i drugi podnosilac zahteva ima pravo

da podnese ustavnu žalbu, pozivajući se na ustavna prava koje važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva (vidi: slučaj Ustavnog suda KI41/09, podnosilac zahteva: *AAB-RIINVEST University L.L.C. Priština protiv Vlade Republike Kosovo,* rešenje o neprihvatljivosti od 21. januara 2010. godine, vidi, i: slučaj ESLJP-a *Stranka za demokratsko društvo i drugi protiv Turske,* br. 3840/10, presuda od 12. januara 2016. godine).

102. Pored toga, i u tom smislu, Sud takođe ističe da je ESLJP svojom sudskom praksom utvrdio da pravo biti biran u okviru člana 3 Protokola br. 1 EKLJP-a predstavlja pravo koje se garantuje političkim partijama i političkim subjektima i da oni mogu žaliti nezavisno od svojih kandidata (vidi: na primer slučaj ESLJP, *Gruzijska laburistička stranka protiv Gruzije,* žalba br. 9103/04, presuda od 8. jula 2008. godine, stavovi 72-74 i druge reference pomenute u toj odluci). Shodno tome, Sud zaključuje da su oba podnosioca zahteva ovlašćene strane.

Što se tiče akta javnog organa

103. U tom smislu, Sud se poziva na gore navedene stavove 1 i 7, člana 113. Ustava i član 47. [Individualni zahtevi] Zakona, koji propisuju:

> *1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ. […]*

104. Sud se takođe poziva i na stav (2) pravila 76 [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika, koji, *inter alia*, propisuje:

> […]
>
> *(2) Podnesak podnet prema ovom pravilu, mora jasno da naglasi […]koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.*
>
> […]

105. U tom smislu, Sud primećuje da podnosioci zahteva osporavaju akt javnog organa, odnosno prvu odluku [rešenje AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine i drugu [presudu A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine Vrhovnog suda, kao što je propisano u stavu 7, člana 113. Ustava i relevantnim odredbama Zakona i Poslovnika. Shodno tome, Sud zaključuje da podnosioci zahteva osporavaju akt javnog organa.

Što se tiče iscrpljenja pravnih sredstava

106. U tom smislu, Sud se poziva na gore navedene stavove 1 i 7, člana 113. Ustava, stav 2, člana 47. [Individualni zahtevi] Zakona i tačku (b), stava (1) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

[...]

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva.

Pravilo 39
[Kriterijum o prihvatljivosti]

1. Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

[...]

(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke.

107. Sud primećuje da stav 7, člana 113. Ustava propisuje obavezu da se iscrpe *"sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom"*. Ova ustavna obaveza je propisana i članom 47. Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39 i važi za fizička i pravna lica, onoliko koliko je izvodljiva.

108. U tom smislu, Sud treba da utvrdi da li su iscrpljena sva pravna sredstva od strane prvog podnosioca zahteva, u svojstvu pojedinca, kao fizičkog lica, i od strane drugog podnosioca zahteva u svojstvu političkog subjekta, kao pravnog lica. Uslovi ocene da li je ova obaveza ispunjena su dobro propisani u praksi Suda i praksi ESLJP-a u skladu sa kojom je, prema članu 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, Sud obavezan da tumači osnovna ljudska prava i slobode garantovane Ustavom.

109. U okolnostima ovog slučaja, Sud podseća da je u prvoj odluci Vrhovnog suda odnosno u rešenju [AA. br. 52/2017], samo drugi podnosilac zahteva, odnosno LDK kao politički subjekt, odnosno

pravno lice, bio stranka u postupku pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom. Prvi podnosilac zahteva nije bio stranka u postupku, iako primenjivi zakon, odnosno ZOI, svojim članom 119.1, propisuje ovu mogućnosti i za fizička lica, odnosno za kandidate koji imaju interes da zaštite svoja osnovna prava i slobode. Shodno tome, Sud utvrđuje da je samo drugi podnosilac zahteva iscrpeo sva pravna sredstva i Sud će razmotriti ustavnost prve odluke Vrhovnog suda u odnosu na prava i slobode garantovane Ustavom koje pripadaju LDK-u kao političkoj partiji i pravnom licu (vidi: *mutatis mutandis*, političke subjekte kao podnosioce zahteva pred ESLJP-om zbog izbornih sporova, *Refah Partisi (Partija socijalne zaštite) i drugi protiv Turske*, br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, presuda od 13. februara 2003. godine; vidi, i: slučaj *Konzervativne partije preduzetnika Rusije i drugi protiv Rusije*, br. 55066/00 i 55638/00, presuda od 11. januara 2007. godine, gde je podnosilac zahteva bio politički subjekat zajedno sa kandidatom koji je bio u trci pod oznakom istog političkog subjekta).

110. Dalje, što se tiče druge i poslednje odluke Vrhovnog suda, odnosno Presude [A.A. U.ZH. br. 62/2017], Sud podseća da su stranka u postupku bili i prvi i drugi podnosilac zahteva. Shodno tome, Sud utvrđuje da su oba podnosilaca zahteva iscrpela sva pravna sredstva i Sud će razmotriti ustavnost druge odluke Vrhovnog suda u odnosu na osnovna prava i slobode garantovane Ustavom koje pripadaju prvom podnosiocu zahteva kao pojedincu, odnosno kao fizičkom licu, i drugom podnosiocu zahteva kao političkom subjektu, odnosno kao pravnom licu.

111. Shodno tome, naglašavajući da su u slučaju koji se razmatra navodi podnosilaca zahteva isti, Sud primećuje da je drugi podnosilac zahteva iscrpeo sva pravna sredstva kako bi pred ovim Sudom osporio prvu odluku Vrhovnog suda; dok su što se tiče druge odluke Vrhovnog suda, oba podnosioca zahteva iscrpela sva pravna sredstva.

Što se tiče tačnosti zahteva i roka

112. Sud u nastavku takođe razmatra da li su podnosioci zahteva ispunili ostale uslove prihvatljivosti, koji su dalje propisani u Zakonu i Poslovniku. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na član 48. [Tačnost podneska] i član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 48
[Tačnost podneska]

Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49
[Rokovi]

Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. (...)

113. Sud podseća da su isti uslovi dalje navedeni u tačkama c i d, stava 1 pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] i stavovima 2 i 4, pravila 76 [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika.

114. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud primećuje da su podnosioci zahteva jasno naglasili osnovna prava i slobode garantovane Ustavom za koje tvrde da su im povređena i da su naveli akt javnog organa koji osporavaju u skladu sa članom 48. Zakona i relevantnim odredbama Poslovnika i da su podneli zahtev u roku od 4 (četiri) meseca, koji je propisan članom 49. Zakona i relevantnim odredbama Poslovnika.

Što se tiče ostalih uslova prihvatljivosti

115. Na kraju i nakon razmatranja ustavne žalbe podnosilaca zahteva, Sud smatra da se zahtev ne može smatrati očigledno neosnovanim u smislu pravila 39 (2) Poslovnika i da ne postoji nijedan drugi osnov da se isti proglasi neprihvatljivim, jer nijedan od uslova koji je propisan u pravilu 39 (3) Poslovnika nije primenjiv u ovom slučaju (vidi, između ostalog: slučaj ESLJP-a, *Alimuçaj protiv Albanije*, zahtev br. 20134/05, presuda od 9. jula 2012. godine, stav 144; vidi, i: slučaj Suda br. KO73/16, *podnosilac zahteva: Ombudsman,* presuda od 8. decembra 2016. godine, stav 49).

Zaključak vezano za prihvatljivost zahteva

116. Sud zaključuje da su podnosioci zahteva ovlašćene strane; osporavaju odluke javnih organa; iscrpeli su pravna sredstva koja su napred razrađena; naveli su prava i slobode za koje tvrde da su povređene; podneli su zahtev u roku; zahtev nije očigledno neosnovan; i ne postoji nijedan drugi uslov prihvatljivosti koji nije ispunjen.

117. Shodno tome, Sud proglašava zahtev prihvatljivim.

Meritum zahteva

I. Uvod

118. Sud prvo podseća da podnosioci zahteva tvrde povredu njihovih prava garantovanih članom 45. [Pravo na izbor i učešće] i članom 54. [Sudska zaštita prava] Ustava.

119. U suštini, podnosioci zahteva uglavnom tvrde da Vrhovni sud, ali i IPŽP, u postupcima sprovedenim za razmatranje njihovih žalbi i pritužbi, nisu uspeli da pruže sudsku zaštitu njihovih prava garantovanih članom 54. Ustava i da su kao posledica toga, ovi javni organi povredili njihovo pravo na izbor i učešće garantovano članom 45. Ustava.

120. Pri razmatranju navoda podnosilaca zahteva, Sud će prvo razmotriti pitanja koja se odnose na jurisdikciju Suda u pogledu izbornih sporova. Nakon toga, Sud će razmotriti odvojeno svaki navod podnosilaca zahteva, počev od kategorije navoda koji se odnose na (i) povrede prava na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava, da bi zatim nastavio sa kategorijom navoda koji se odnose na (ii) povrede prava na izbor i učešće garantovanih članom 45. Ustava.

121. Sud će pored primene ustavnih garancija koje se odnose na relevantna prava, prilikom razmatranja svih navoda, primeniti i: (i) sudsku praksu ESLJP-a u tumačenju člana 3 (Pravo na slobodne izbore) Protokola br. 1 uz EKLJP u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, obavezan da tumači osnovna prava i slobode garantovane Ustavom; i (ii) osnovna i zajednička načela evropskog nasleđa o slobodnim i demokratskim izbore, sažeta u Mišljenju Venecijanske komisije, odnosno Kodeksu dobre prakse u izbornim pitanjima i Obrazloženju, Mišljenje br. 190/2002, CDL-AD(2002)023rev2-cor, usvojeno na 51. plenarnoj sednici od strane Venecijanske komisije 5.-6. jula 2002. godine, kao i kasnije usvojen od strane Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope u prvom delu sesije iz 2003. godine (u daljem tekstu: Kodeks dobre prakse i/ili Obrazloženje).

122. Sud naglašava da je Kodeks dobre prakse zasnovan na osnovnim načelima evropskog izbornog nasleđa, koja čine osnovu dobre prakse u izbornim pitanjima. Na osnovu ovog Kodeksa, evropsko izborno nasleđe se sastoji od pet osnovnih načela, a to su: (1) univerzalni glas; (2) jednak glas; (3) slobodan glas; (4) tajno glasanje; i (5) direktni glas. Osim ovih načela, Kodeks dobre prakse takođe propisuje tri uslova, čije ispunjenje predstavlja preduslov za pravilnu implementaciju

osnovnih načela, a to su: (1) poštovanje osnovnih prava; (2) nivo regulacije i stabilnost izbornog zakona; i (3) proceduralne garancije.

123. Osim toga, Sud će u okolnostima konkretnog slučaja primeniti i Mišljenja i Izveštaje koje je usvojila Venecijanska komisija tokom godina u vezi sa najboljom praksom za rešavanje izbornih sporova, sažete u posebnom dokumentu, odnosno dokumentu Venecijanske komisije, poznatom pod nazivom: *„Sažetak izveštaja i mišljenja Venecijanske komisije o rešavanju izbornih sporova*“, CDL-PI (2017) 007 od 9. oktobra 2017. godine (u daljem tekstu: Izveštaj o rešavanju izbornih sporova) i Izveštaj Venecijanske komisije o poništavanju rezultata izbora, CDL-AD(2009)054, usvojen od strane Veća za demokratske izbore na njegovom 31. zasedanju i usvojen od strane Venecijanske komisije na njenoj 81. plenarnoj sednici, 11.-12. decembra 2009. godine (u daljem tekstu: Izveštaj o poništavanju rezultatima izbora).

II. Jurisdikcija Suda

124. Sud podseća da je pitanje njegove jurisdikcije u oceni izbornih sporova pokrenuto od strane podnosilaca zahteva koji navode da Sud treba da “*oceni ustavnost čitavog izbornog procesa*“, ocenjujući i činjenice i sprovedeni postupak, a ne da se ograniči samo na “*prirodu zaštite osnovnih prava i sloboda“*. U prilog ovom argumentu, podnosioci zahteva se pozivaju na Mišljenje Venecijanske komisije [CDL-PI (2017) 007] i odluku Ustavnog suda Austrije [E 17/2016-20] od 1. jula 2016. godine. Ove navode je svojim komentarima dostavljenim Sudu, osporio g. Shpend Ahmeti, koji navodi da na osnovu člana 113.7 Ustava, Sud “*nije nadležan da oceni ustavnost izbornog procesa*”.

125. U tom smislu, Sud podseća da je njegova jurisdikcija jasna i propisana u članu 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava. Ovaj član sadrži ukupno 10 tačaka sa svojim relevantnim podtačkama u kojima su opisane stranke koje su ovlašćene da podnose zahteve Sudu, kao i pitanja zbog kojih se oni mogu podneti Sudu. Osim člana 113. Ustava, poslednje navedeni određuje još jednu jurisdikcionu nadležnost Sudu posebno opisanu u stavu 4, člana 62. [Zastupljenost u javne lokalne organe] Ustava. Stoga, Sud ističe da njegova isključiva nadležnost proizilazi iz gore pomenutih članova Ustava, dok mu neka druga dodatna nadležnost nije dodeljena Zakonom u skladu sa stavom 10, člana 113. Ustava.

126. Sud u tom smislu ističe da Ustav Republike Kosovo, stavom (5) tačke 3, člana 113, izričito propisuje jurisdikciju Suda da oceni da li je Ustav

prekršen tokom izbora Skupštine, ako je to pitanje podneto od strane Skupštine Kosova, predsednika Republike Kosovo ili Vlade.

127. Pored ove odredbe, Sud naglašava da on nema posebnu jurisdikciju da oceni ustavnost izbornog procesa. Takva jurisdikcija nije propisana Ustavom, Zakonom, niti važećim izbornim zakonodavstvom, a koja bi mogla da predstavlja dodatnu jurisdikciju na osnovu stava 10, člana 113. Ustava.

128. Nadležnost Suda da razmatra izborne procese je, kao što je ovaj slučaj koji se razmatra, ograničena na stav 7, člana 113. Ustava. U tom smislu, Sud primećuje da žalbe koje se odnose na izborne procese mogu da se razmatraju od strane Suda nakon što su ih podnele ovlašćene strane, koje osporavaju akt javnog organa, za koji se tvrdi da je povredio osnovna relevantna individualna prava i slobode i nakon što su iscrpljena sva pravna sredstva propisana zakonom.

129. Ustavni sud u ovom smislu služi kao poslednja instanca koja ocenjuje ustavnost odluka javnih organa specijalizovanih za izborne žalbe. Prema ZOI-u, IPŽP služi kao prvi organ pred kojim se mogu podneti žalbe u prvom stepenu, dok Vrhovni sud služi kao drugi sudski stepen pred za iste. Ova institucionalna dvostepenost odlučivanja ispunjava institucionalne zahteve koje treba da imaju organi koji odlučuju o izbornim sporovima prema uslovima propisanim u Kodeksu dobre prakse.

130. Shodno tome, nadležnost ovog Suda, u kontekstu izbornih sporova, pored pitanja koja se odnose na delokrug stava (5) tačke 3, člana 113. Ustava, ograničena je na ocenu ustavnosti odluka tih javnih organa, odnosno na ocenu da li su iste donete u skladu sa osnovnim pravima i slobodama garantovanim Ustavom i relevantnim međunarodnim instrumenatima navedenim u članu 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava, a čiju navodnu povredu Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava], tumači u skladu sa sudskim odlukama ESLJP-a.

131. Sud takođe primećuje da Mišljenje Venecijanske komisije, na koje se pozivaju podnosioci zahteva, odnosno Kodeks dobre prakse, ne podržava argumente podnosilaca zahteva. U stvari, u razradi međunarodnih standarda koji se odnose na „*delotvoran sistem žalbi*“, Kodeks dobre prakse uspostavlja ustavne sudove samo kao jednu od opcija za rešavanje žalbi koje se odnose na izborne sporove (vidi: tačku 3.3, stav 93 Obrazloženja). Prema Kodeksu dobre prakse, države su slobodne da izaberu mehanizme koji razmatraju ove žalbe u skladu sa odgovarajućim ustavima, ukoliko poštuju opšta načela vezana za

izborna prava. Ovo je takođe u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a u tumačenju člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP.

132. Za uporedna pitanja, važno je naglasiti da za razliku od Ustava Republike Kosovo, sve države (Nemačka, Austrija, Švajcarska), na čije se odluke pozivaju podnosioci zahteva pred Sudom, imaju posebnu jurisdikciju da se bave izbornim sporovima (vidi: član 41 i 93. Osnovnog zakona Nemačke, gde je propisana nadležnost Saveznog ustavnog suda za izborne žalbe; vidi: član 80. [Žalba u Saveznom Vrhovnom sudu] Saveznog zakona o političkim pravima Švajcarske; i, vidi: član 141. Ustava Austrije).

III. Ocena tvrdnji podnosilaca zahteva

1. Tvrdnje podnosilaca zahteva o povredi prava na sudsku zaštitu garantovanih članom 54. Ustava

133. Sud podseća da podnosioci zahteva tvrde da im je Vrhovni sud svojim dvema odlukama povredio osnovna prava i slobode garantovane članom 54. Ustava, jer su prema njima, one proizvoljne. U tom smislu, njihove tvrdnje se mogu kategorisati na sledeći način: (i) "*potvrđivanje rezultata izbora*"; (ii) "*nepravilnosti na dan glasanja i rok za njihovo predstavljanje*"; i (iii) „*minimalne i balansirane nepravilnosti*". Pored toga, podnosioci zahteva navode da je Vrhovni sud svojim odlukama (iv) "*ocenio samo zakonitost, a ne i ustavnost relevantnih navoda*" (vidi: posebne navode pokrenute od strane podnosilaca zahteva u stavovima 57-61 ove Presude). Pri razmatranju svakog navoda, Sud će primeniti ustavne garancije, odgovarajuću sudsku praksu ESLJP-a i relevantna načela Venecijanske komisije. Pored toga, nakon što budu razmotreni svi konkretni navodi podnosilaca zahteva, Sud će takođe oceniti (v) da li su sprovedeni postupci u okolnostima ovog slučaja u celosti mogli rezultirati povredom opštih načela za zaštitu sudskih prava garantovanih Ustavom Republike Kosovo.

(i) Što se tiče „potvrđivanja izbornog rezultata"

134. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da je obrazloženje Vrhovnog suda u njegovoj prvoj odluci, odnosno rešenju [AA. br. 52/2017] da "*zakon ne predviđa tesan rezultat između kandidata kao uslov za ponovno prebrojavanje*", neustavno, jer po njihovim rečima „*nijedna država ne nabraja uslove ili slučajeve kada se nalaže ponovno prebrojavanje - jer je to samo po sebi pravo - za potvrđivanje izbornog procesa*."

135. Sud prvo ističe da evropski standardi u vezi sa poništavanjem izbornih rezultata proizilaze iz garancija člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP. Prema Venecijanskoj komisiji, isti proizilaze iz stava b, člana 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji propisuje osnovna načela za pravo da bira i bude biran. Sud podseća da se ova dva međunarodna instrumenta na osnovu člana 22. Ustava direktno primenjuju u pravnom poretku Kosova.

136. Međutim, prava na poništavanje rezultata, koja su u principu, ali sa izuzetkom, primenljiva i u smislu aktivnih i pasivnih prava, u praksi su primenljiva samo u slučaju značajnih povreda izbornog zakona. Prema Venecijskoj komisiji, dok se praksa za poništavanje rezultata izbora u pojedinim državama jako razlikuje, u načelu broj žalbi na rezultat izbora je vrlo visok, a poništenje rezultata izbora je obično poslednje rešenje (vidi: odeljak II stav 5 Izveštaja o poništavanju rezultata). Prema istoj, poništavanje rezultata izbora se veoma retko dešavalo u poslednjim decenijama (vidi: odeljak V, stav 77 Izveštaja o poništavanju rezultata izbora).

137. U skoro svim državama članicama Venecijanske komisije, pitanje poništavanja rezultata izbora određeno je opštim odredbama. Praksa se razlikuje u zemljama koje imaju uslove utvrđene Ustavom, zakonima, ili nisu definisane ni u jednom od navedenih (vidi: odeljak III, tačka A, stav 8 Izveštaja o poništavanju rezultata). Pored toga, postoje države članice Venecijanske komisije koje određuju da svi sudski sporovi koji se odnose na izbore moraju biti zaključeni pre nego što kandidat preuzme zadatak; i države u kojima nije dozvoljeno poništavanje mandata, nakon što je položena zakletva za vršenje dužnosti (vidi: odeljak IV, tačka C, stavovi 70-75 Izveštaja o poništavanju rezultata).

138. Međutim, jedan zajednički imenitelj je određen od strane Venecijanske komisije kao sastavni deo „*delotvornog sistema žalbi*“, koji prema Kodeksu dobre prakse, Obrazloženju i Izveštaju o rešavanju sporova navodi da: “*Žalbeni organ treba da bude nadležan da poništi izbore kada nepravilnosti utiču na konačni rezultat. Izbori u celosti ili samo rezultat se može poništi u izbornoj zoni ili biračkom centru. U slučaju poništavanja, u određenoj zoni treba da se organizuju novi izbori”.*

139. Praksa ESLJP-a u pogledu ocene izbornih sporova, koja se dosledno poziva na Kodeks dobre prakse, naglašavajući da je postojanje nacionalnog sistema za “*delotvorni sistem žalbi*” predstavlja jednu od osnovnih garancija slobodnih i pravičnih izbora, održava isti standard. Praksa takođe sadrži osnovni test određen od strane Venecijanske

komisije, odnosno ocenu da li su "*nepravilnosti mogle uticati na konačni rezultat*", ili tačnije, da li postoji "*stvarna nemogućnost da se utvrdi volja birača*" (vidi: slučajeve ESLJP-a, *Kovach protiv Ukrajine* br. 39424/02, presuda od 7. februara 2008. godine i *Riza i drugi protiv Bugarske,* 48555/10 i 48377/10, presuda od 13. oktobra 2015. godine).

140. Međutim, ESLJP takođe ističe da nije uloga sudova da modifikuju izraz volje naroda (Za više u vezi sa poslednje navedenim, vidi odluke Evropske komisije za ljudska prava, *I.Z. protiv Grčke*, br. 18997/81, odluka od 28. februara 1994. godine; i *Babenko protiv Ukrajine*, br. 43476/98, odluka od 4. maja 1999. godine). On zauzima stav da se sloboda koju uživaju organi koji donose odluke mora dovoljno tačno ograničiti odredbama domaćeg zakona. Postupak treba da bude takav da garantuje pravičnu, objektivnu i *„dovoljno obrazloženu odluku i spreči svaku zloupotrebu vlasti od strane dotičnog organa"* (vidi: slučajeve ESLJP-a, *Podkolzina protiv Letonije*, br. 46726/ 99, presuda od 9. aprila 2002. godine, stav 35; gore navedeni slučaj: *Kovach protiv Ukrajine*, stavovi 54-55; *Kerimova protiv Azerbejdžana,* br. 20799/06, presuda od 30. septembra 2010. godine, stavovi 44-45; gore navedeni slučaj: *Riza i drugi protiv Bugarske*, stav 143).

141. Praksa ESLJP-a takođe naglašava minimalne zaštitne mere protiv proizvoljnosti (vidi: slučaj ESLJP-a, *Davydov i drugi protiv Rusije*, br. 75947/11, presuda od 30. maja 2017. godine, stav 288). U ovom sporu, kada je uključen u takvo razmatranje, ESLJP je ograničen na ocenu da li je odluka doneta od strane domaćeg organa bila proizvoljna ili očigledno nerazumna (vidi: gore navedene slučajeve ESLJP-a, *Riza i drugi protiv Bugarske*, stav 143, *Kerimli i Alibeyli protiv Azerbejdžana* br. 18475/06 i 22444/06, presuda od 10. januara 2012. godine, stavovi 38-42, gore navedeni slučaj: *Davydov i drugi protiv Rusije*, stav 288).

142. Na osnovu gore navedenih razrada standarda država članica Venecijanske komisije u pogledu poništenja rezultata izbora i relevantne prakse ESLJP-a u vezi sa državama članicama Saveta Evrope, Sud primjećuje da se osnovni uslovi koji čine test da li bi razmatranje žalbe za pobijanje rezultata izbora moglo rezultirati poništenjem istog, dele u dve kategorije: (i) *„nadležnosti organa koji donosi odluku"*; i (ii) *„njegovu diskreciju i relevantna ograničenja*".

143. Što se tiče prvog, Sud primećuje da prema navedenim standardima i praksi, organi koji razmatraju izborne žalbe treba da (i) imaju mogućnost poništenja izbora; (ii) ovu mogućnost treba koristiti ili ograničiti uz dovoljnu tačnost odredbi važećeg zakona; (iii) njihova

dužnost nije da menjaju volju birača i (iv) ona treba biti ograničena u smislu izbegavanja proizvoljnosti. Što se pak tiče drugog, Sud primećuje da diskreciono pravo organa koji donose odluke treba da se usredsredi na ocenu da li je „*određivanje volje birača nemoguće*“ ili da li su „*takve povrede i nepravilnosti mogle da utiču rezultate izbora*“. Praksa evropskih sudova sažeto navedeno u izveštajima Venecijanske komisije i sudske prakse ESLJP-a, kao što je gore razrađeno, pokazuje da je ovaj test tumačen na konzervativan način i da su slučajevi u kojima su sudovi poništili rezultate izbora predstavljali slučajeve značajnih povreda zakona i slučajeve koji odražavaju očiglednu proizvoljnost.

144. Postoji dovoljna sudska praksa da se oceni da li su „*nepravilnosti mogle uticati na konačni rezultat*“. Evropski sudovi na koje se poziva Venecijanska komisija su utvrdili da su „*nepravilnosti mogle uticati na izborni rezultat*“ kada su postojali: (i) neispunjenje uslova za učešće na izborima; (ii) greške u registraciji birača ili imenovanju kandidata; (iii) povreda propisa o kampanji; (iv) povreda zakona koji se primenjuju na proces glasanja; (v) povreda u toku prebrojavanja ili izveštavanja; i (vi) povreda u raspodeli mandata (vidi stav 79 Izveštaja o poništavanju rezultata).

145. Kategorije koje su napred navedene pod (iv) i (v), “*povreda zakona koji se primenjuju na proces glasanja*” i “*povreda u toku prebrojavanja i izveštavanja*” se više podudaraju sa okolnostima ovog slučaja, tako da će Sud sumirati i slučajeve kada su nadležni sudovi utvrdili povrede.

146. Prema Venecijanskoj komisiji, evropski sudovi na koje se poslednje navedena poziva, su utvrdili da je došlo do „*povrede zakona koji se primenjuju na proces glasanja*“ onda (i) kada izbori nisu počeli više od 6 sati od određenog vremena; (ii) kada je javni red narušen na dan glasanja; (iii) kada je nedostajalo glasačkih listića na biračkim mestima; (iv) kada je nekoliko birača glasalo nekoliko puta ili za druge, a njihov identitet nije proveren; (v) kada je bilo porodičnog glasanja; (vi) kada odgovorna službena lica na biračkim mestima nisu bila dovoljno upoznata o radu koji treba da obave; (vii) kada je razlika i nesaglasnost između glasačkih listića u glasačkim kutijama i broja birača koji su glasali evidentan; (viii) kada se otvaraju glasovi od strane neovlašćenih lica; (ix) kada se manipuliše glasovima tokom glasanja putem pošte; (x) kada glasački listići nisu potpisani i nema pečata od strane nadležnih lica; (xi) kada se pomaže osobama na biračkom mestu koje očigledno nemaju potrebu za pomoću pri glasanju; (xii) kada nedostaje dokumentacija za proces glasanja; (xiii) kada se glasa nakon što je biračko mesto zatvoreno; i (xiv) kada nije okončan izborni

postupak od strane izbornog administratora. Dok su, prema istoj sudskoj praksi, „*povrede u toku prebrojanja ili izveštavanja*" utvrđene onda (i) kada su glasovi dati pre roka (u onim zemljama u kojima je to dozvoljeno) odbijeni neispravno od strane administratora izbora; (ii) kada su glasački listići ostavljeni bez nadzora pre nego što su prebrojani; (iii) kada se pregled glasačkih listića vrši od strane neovlašćenih lica; (iv) kada su isti glasovi prebrojani dva puta; (v) kada se ispitivanje valjanosti glasova vrši na osnovu različitih uslova od strane administratora izbora; (vi) kada se rezultat izbora računa na pogrešan način; (vii) kada postoje nepravilnosti u izveštaju izbora koje nisu potpisani od strane Izborne komisije; (viii) kada su dokumentacija i glasački listići dostavljeni otvoreni Izbornoj komisiji; i (ix) kada su rezultati falsifikovani (vidi: odeljak V, stavovi 76-80 Izveštaja o poništenju izbornih rezultata). Sve ove kategorije slučajeva u celini odražavaju bitne povrede zakona i izbornih pravila, kao i očiglednu proizvoljnost.

147. Pri primeni ovih načela u okolnostima ovog slučaja, Sud podseća da je prva odluka Vrhovnog suda, koju podnosioci zahteva osporavaju ovim navodom, doneta kao rezultat žalbe Lëvizja VETËVENDOSJE! pred Vrhovnim sudom protiv odluke [ZL. A. br. 1102/2017] od 22. novembra 2017. godine IPŽP-a, kojom je usvojena, kao osnovana, žalba drugog podnosioca zahteva pred IPŽP-om protiv odluke CIK-a o objavljivanju preliminarnih rezultata. IPŽP je odlučio i naložio CIK-u ponovno prebrojavanje svih glasačkih listića na osnovu dva glavna argumenta: (i) "*velikog broja nevažećih i praznih glasačkih listića*" i (ii) "*tesnog rezultata između dva kandidata*". Vrhovni sud je preinačio tu odluku IPŽP-a i naveo pre svega da obrazloženje IPŽP-a nije bilo zasnovano na zakonu, jer prema Vrhovnom sudu, ni (i) "*veliki broj nevažećih i praznih glasačkih listića*" niti (ii) "*tesan rezultat između dva kandidata*", nije utvrđen zakonom kao uslov da se odluči o "ponovnom prebrojavanju" ili "ponovnom glasanju".

148. U tom smislu, Sud primećuje da opšte odredbe ZOI-a propisuju da „*ponavljanje izbora*" predstavlja jedno od načela kojima se rukovodi postupak prebrojavanja glasačkih listića. ZOI dalje propisuje mogućnost odlučivanja o „*ponovnom prebrojavanju*" i „*ponovnom glasanju*" i ta nadležnost je, prema ZOI-u, ostavljena: (i) CIK-u, koji na osnovu stava 2, člana 106, može da naloži ponovno prebrojavanje glasova na svakom biračkom mestu, centru za prebrojavanje ili čak i ponavljanje glasanja u biračkom centru ili opštini pre objavljivanja rezultata; i (ii) IPŽP, koji na osnovu stava 4, člana 117, ima nadležnost da naloži ponovno prebrojavanje glasačkih listića na biračkom mestu ili biračkom centru, kao i razmatranje biračkog materijala kao deo istrage za žalbu ili pritužbu. Ova nadležnost IPŽP-a je dalje precizirana

članom 14. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a, odnosno tačkom b, člana 120. ZOI-a, prema kojem, IPŽP u "*vanrednim slučajevima*" i pre objavljivanja rezultata izbora, može da poništi rezultate izbora u nekom biračkom centru ili biračkom mestu, nalažući CIK-u da ponovi iste ako smatra da su „*identifikovane povrede uticale na konačne rezultate*".

149. Sud shodno tome primećuje da je mogućnost "*ponovnog prebrojavanja*" i "*ponovnog glasanja*" jasno propisana u ZOI-u i relevantnim izmenama i dalje navedena u pravilima CIK-a i IPŽP-a. Dok ZOI ne nabraja tačno uslove na osnovnu kojih bi eventualne povrede tokom izbornog procesa rezultirale ponovnim prebrojavanjem ili ponovnim glasanjem, izmene i dopune ZOI-a propisuju dva uslova na osnovu kojih IPŽP može da odluči da poništi rezultate izbora i shodno tome, naloži ponavljanje glasanja usled: (i) "*vanredne okolnosti*" i (ii) "*ako su identifikovane povrede uticale na konačne rezultate*". Ocena da li su ova dva uslova ispunjena je u diskreciji; (i) CIK-a u smislu stava 2, člana 106. ZOI-a u vezi sa članom 6. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a; (ii) IPŽP-a u smislu stava 4, člana 117. ZOI-a i člana 120. ZOI-a u vezi sa članom 14. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a; i (iii) sudova da ocene relevantne žalbe.

150. U tom smislu, Sud primećuje da su standardi sadržani u primenjivom izbornom zakonodavstvu i u vezi sa nadležnostima organa za donošenje odluka i određivanjem granice njihove diskrecije u skladu sa praksom država članica Venecijanske komisije, kao i sa sudskom praksom ESLJP-a.

151. U tom smislu, Sud naglašava da su obrazloženje i zaključak Vrhovnog suda da dva uslova na osnovu kojih je IPŽP naložio ponovno prebrojavanje, odnosno da (i) "*veliki broj nevažećih i praznih glasačkih listića*" i (ii) "*tesan rezultat između dva kandidata*" nisu bili osnov određen u zakonu da se naloži ponovno prebrojavanje ili ponovno glasanje, bili tačni i zasnovani na ZOI-u i na relevantnim izmenama.

152. Shodno tome, Sud zaključuje da prva odluka [AA. br. 52/2017] Vrhovnog suda od 25. novembra 2017. godine, koju podnosioci zahteva osporavaju, nije primenila zakon na očigledno proizvoljan način i da ista nije povredila prava na izbor podnosioca zahteva. To jer su (i) organi za razmatranje žalbi u okolnostima ovog slučaja, odnosno IPŽP i Vrhovni sud, smatrali da nepravilnosti "*nemaju uticaj na konačni rezultat*" i da (ii) okolnosti ovog slučaja i relevantni navodi ne predstavljaju "*vanredne okolnosti*".

153. Pored toga, Sud ocenjuje da okolnosti ovog slučaja i navodi podnosilaca zahteva ne nalaze podršku ni u jednom od slučajeva ESLJP-a a ni u sudskoj praksi država članica Venecijanske komisije, koja je gore razrađena.

(ii) Što se tiče „nepravilnosti na dan glasanja i blagovremenosti njihovog podnošenja“

154. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da druga odluka [AA. U.ZH. br. 62/2017] Vrhovnog suda nema pravni osnov. S tim u vezi, podnosioci zahteva navode da obrazloženje Vrhovnog suda da se u žalbenom postupku ograničio samo na ocenu *“nepravilnosti koje se odnose na upravljanje podacima“,* nije zasnovano na primenjivom zakonu. Pitanja koja se odnose na *„nepravilnosti koje se odnose na upravljanje podacima u CPR-u”* prema podnosiocima zahteva, zasnivaju se samo na posebnom postupku propisanom u članu 105. ZOI-a, dok su podnosioci zahteva podneli žalbe na osnovu člana 119. ZOI-a. Pored toga, podnosioci zahteva navode da članovi 118.4 i 119.1 ZOI-a i odgovarajuće izmene i dopune, priznaju pravo da se žalbe podnete IPŽP-u dopune novim dokazima i činjenicama. U tom smislu, podnosioci zahteva se takođe pozivaju i na izveštaje Venecijanske komisije koji se odnose na rešavanje izbornih sporova, tvrdeći da uslovi prihvatljivosti u takvim slučajevima moraju biti jasno navedeni u zakonu kako bi se sprečilo proglašavanje žalbi nedozvoljenim.

155. Sud primećuje da se u suštini ovaj navod podnosilaca zahteva odnosi na proglašavanje neblagovremenim od strane IPŽP-a i Vrhovnog suda navoda o nepravilnostima na dan glasanja, odnosno navoda koji se odnose na (i) korišćenje usluga drumskog/taksi prevoza, (ii) telefonske pozive i (iii) slanje SMS poruka od strane Lëvizja VETËVENDOSJE! koji su predočeni IPŽP-u nakon proglašenja konačnog rezultata.

156. Kontekst ovog navoda pokreće četiri osnovna pitanja: (i) vremenski rok za žalbu; (ii) uslove za pokretanje žalbe; (iii) mogućnost podnošenja novih dokaza; i (iv) nadležnosti organa koji razmatraju žalbe. U tom smislu, Sud će se ponovo pozvati na Kodeks dobre prakse i relevantno Obrazloženje. Ovo poslednje se i u meri u kojoj je to relevantno za okolnosti konkretnog navoda, u delu koji se odnosi na *„delotvorne sisteme za žalbe*“, između ostalog, poziva i na: (i) vremenske rokove za žalbe; (ii) pristup pravnim sredstvima; i (iii) nadležnosti žalbenih organa (vidi, detaljnije tačku 3.3, stavove 95, 96 i 97 Obrazloženja).

157. Što se tiče prvog, odnosno „*vremenskih rokova za žalbu*“, Obrazloženje propisuje da oni treba da su kratki i da žalbeni organi takođe treba da odluče što je pre moguće. Vremenski rok od 3 do 5 dana u prvom stepenu (i za žalbu i odlučivanje) je opravdano za odluke u izbornim sporovima prema Obrazloženju. Vremenski rokovi su dalje navedeni i u Izveštaju o poništavanju rezultata, određujući da evropska praksa priznaje rok od 1 (jedan) do 5 (pet) dana za žalbe koje se odnose na izborne sporove. Prema istom Izveštaju, dozvoljeno je da ustavni sudovi dobiju više vremena za odlučivanje (vidi stav 61 Izveštaja o poništavanju rezultata). Što se tiče drugog, odnosno „*pristupa pravnim sredstvima*“, Obrazloženje određuje da postupak po žalbi treba da bude jednostavan, potrebno je izbegavati preteranu formalizaciju i izbegavati odluke o neprihvatljivosti posebno u politički osetljivim slučajevima. Konkretnije, postupci po žalbi treba da budu jednostavni, a odgovornosti različitih organa uključenih u ovaj proces treba da su dobro definisane. Što se tiče trećeg, odnosno „*nadležnosti žalbenih organa*“, Obrazloženje određuje da treba da se ukloni rizik da uzastopni organi odbijaju da donesu meritornu odluku, što se prema Venecijanskoj komisiji može dogoditi kada u teoriji postoji više od jedne mogućnosti za podnošenje žalbe određenim organima, ili u slučajevima kada nadležnosti različitih sudova, npr. redovnih sudova i ustavnog suda - nisu jasno diferencirane (vidi: odeljak 3, tačka 3.3, stav 97 Obrazloženja).

158. Pri primeni ovih načela u okolnostima konkretnog navoda, Sud podseća da je druga odluka Vrhovnog suda, odnosno presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017], koju podnosioci zahteva osporavaju ovim navodom, doneta kao rezultat žalbe podnosilaca zahteva pred Vrhovnim sudom protiv odluke [A. ZL. br. 1125/2017] IPŽP-a od 1. decembra 2017. godine, nakon proglašenja konačnih rezultata. Vrhovni sud je potvrdio odluku IPŽP-a kojom su navodi podnosilaca zahteva, koji su se odnosili na objavljivanje konačnih rezultata, odbijeni kao neosnovani, dok je odbacio kategoriju navoda koji su se odnosili na objavljivanje konačnih rezultata, odnosno nepravilnosti na dan izbora, uz obrazloženje da su ti navodi bili neblagovremeni.

159. U tom smislu, Sud primećuje da ZOI i relevantne izmene predviđaju da se, u principu, rokovi za žalbe pred IPŽP-om i žalbe IPŽP-a pred Vrhovnim sudom podnose u roku od 24 časova.

160. Sud primećuje da: (i) član 13. Zakona o izmenama i dopunama u vezi sa stavom 1 člana 119. ZOI-a propisuje da se žalbe IPŽP-u moraju podneti u roku od 24 časova nakon zatvaranja izbornih mesta; (ii) da se odluke IPŽP-a prema članu 12. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a u vezi sa stavom 4 člana 118. ZOI-a takođe ulažu u roku od 24

časova pred Vrhovnim sudom u slučajevima kada je novčana kazna viša od 5.000 evra i kada pitanje dotiče neko osnovno pravo. Na osnovu istog člana, IPŽP može da *„preispita bilo koju donetu odluku, nakon što su iznete nove činjenice od strane zainteresovane strane“;* i na kraju (iii) član 4. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a u vezi sa članom 105. ZOI-a propisuje da je za žalbe koje se odnose na proces upravljanja prebrojavanjem u CNR-u propisan rok od 24 časova nakon što se “*dogodio navodni prekršaj“*.

161. Sud takođe primećuje da se podnošenje ovih žalbi odnosi na dve faze nakon izbora, fazu nakon objavljivanja preliminarnih rezultata i nakon objavljivanja konačnih rezultata, odnosno u skladu i sa Kodeksom dobre prakse (vidi: odeljak 3, tačku 3.3, stav 95 Obrazloženja).

162. U kontekstu ovog navoda, Sud primećuje da je dan nakon održavanja drugog kruga izbora i objavljivanja preliminarnih rezultata od strane CIK-a, drugi podnosilac zahteva podneo žalbu IPŽP-u. Sadržaj žalbe se uglavnom odnosio na osporavanje glasačkih listića koji su proglašeni nevažećim i praznim. Podnosioci zahteva su u ovoj žalbi nisu pokrenuli druge navode koji se odnose na nepravilnosti na dan glasanja, konkretnije na: (i) korišćenje usluga drumskog/taksi prevoza; (ii) telefonskih poziva; i (iii) slanje SMS poruka od strane Lëvizja VETËVENDOSJE!. Podnosioci zahteva obrazlažu da o ovim nepravilnostima nisu bili upoznati kada je zatvoren rok za žalbe i da su oni o istim saznali 20. novembra 2017. godine, nakon zatvaranja roka za podnošenje žalbe.

163. Međutim, Sud primećuje da je sutradan, odnosno 21. novembra 2017. godine, IPŽP pružio mogućnost podnosiocima zahteva da dopune svoj zahtev, jer su isti smatrali uopštenim. Prema spisima predmeta, podnosioci zahteva nisu podneli osporene navode koji se odnose na nepravilnosti na dan izbora, već su dopunili svoj zahtev samo u pogledu navoda koji su se uglavnom odnosili na nevažeće i prazne glasačke listiće. IPŽP je sutradan, odnosno 22. novembra 2017. godine, doneo odluku u korist podnosioca zahteva i naložio ponovno prebrojavanje svih glasačkih listića. Na ovu odluku je Lëvizja VETËVENDOSJE!, dana 25. novembra 2017. godine, podnela žalbu Vrhovnom sudu. Prema spisima predmeta, podnosioci zahteva nisu podneli osporene navode kao odgovor na žalbu pred Vrhovnim sudom. Vrhovni sud je 25. novembra 2017. godine doneo svoju prvu odluku, usvojio žalbu Lëvizja VETËVENDOSJE! i ukinuo odluku IPŽP-a. Nakon završetka postupaka za osporavanje preliminarnih rezultata pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom, CIK je 29. novembra 2017. godine je objavio konačne rezultate drugog kruga izbora za predsednika opštine Priština. Dana 30. novembra 2017. godine, dan nakon

objavljivanja konačnih rezultata od strane CIK-a, podnosioci zahteva su podneli žalbu IPŽP-u i osporili konačni izborni rezultat, navodeći, između ostalog, povredu zakona i Ustava, i taj navod je između ostalog obrazložen i osporenim navodima o nepravilnostima na dan glasanja. Shodno tome, Sud primećuje da su te nepravilnosti za koje se navodi da su saznali 20. novembra 2017. godine, prema navodu 1 čas nakon isteka roka za žalbe koje se odnose na objavljivanje preliminarnih rezultata, pokrenute po prvi put pred PZAP-om 30. novembra 2017. godine, nakon objavljivanja konačnih rezultata i 10 dana nakon zatvaranja biračkih centara.

164. Pored toga, Sud podseća da podnosioci zahteva takođe tvrde da ti navodi nisu trebali biti proglašeni neblagovremenim, jer njihove žalbe nisu bile zasnovane na članu 105. ZOI-a i relevantnim izmenama, već na članovima 118. i 119. ZOI-a i relevantnim izmenama. Sud prvo primećuje da je (i) žalba od 20. novembra 2017. godine zasnovana na članu 119. ZOI-a i relevantnim izmenama; (ii) žalba od 30. novembra 2017. godine zasnovana na članovima 105. i 119. ZOI-a i relevantnim izmenama; te da je (iii) žalba od 5. decembra 2017. godine takođe zasnovana na članovima 105. i 119. ZOI-a i relevantnim izmenama. Međutim, činjenica da podnosioci zahteva navode da su podneli žalbe na osnovu jednog a ne drugog člana, ne menja situaciju u okolnostima ovog slučaja.

165. To stoga što član 13. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a u vezi sa stavom 1, člana 119. propisuje da je rok za podnošenje žalbe pred IPŽP-om 24 časova od momenta zatvaranja biračkog centra. U tom smislu, član 12. Zakona o izmenama i dopunama ZOI-a u vezi sa stavom 4, člana 118. ZOI-a tačno navodi da se na odluke IPŽP-a može podneti žalba u roku od 24 časova Vrhovnom sudu. Isti član, i kao što je napred navedeno, propisuje da IPŽP može da "*preispita svaku odluku donetu nakon iznošenja novih činjenica od strane zainteresovane strane*". Međutim, Sud primećuje da pre objavljivanja konačnog rezultata, podnosioci zahteva nisu iskoristili nijednu od ovih mogućnosti za predstavljanje relevantnih navoda.

166. Sud primećuje da su podnosioci zahteva imali nekoliko mogućnosti da predstave te navode pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom pre objavljivanja konačnog rezultata, i to: (i) dopunom prve žalbe, mogućnost koju je IPŽP pružio 21. novembra 2017. godine; (ii) odgovorom na žalbu Lëvizja VETËVENDOSJE! pred Vrhovnim sudom pre donošenja odluke od strane poslednje navedenog; i (iii) u bilo koje vreme od podnošenja prve žalbe pa do donošenja konačne odluke od strane Vrhovnog suda na osnovu stava 2, člana 12. Zakona o izmenama i dopunama stava 4, člana 118. ZOI-a. Poslednje navedeni

omogućavaju IPŽP-u da "*preispita svaku odluku donetu nakon iznošenja novih činjenica od strane zainteresovane strane*". Sud primećuje da i Venecijanska komisija priznaje pravo na predstavljanje dokaza/činjenica, nakon što je žalba uložena (vidi: odeljak 6, tačka 3.3, stav 65 tačka (a) Izveštaja o rešavanju izbornih sporova). Naime, ovi navodi o nepravilnostima na dan izbora, a koji su prema spisima predmeta podneti IPŽP-u tek posle 10 dana, nakon donošenja prve odluke od strane Vrhovnog suda, a samim tim nakon što su zatvoreni svi rokovi za žalbe i potrebno odlučivanje o proglašenju konačnih rezultata.

167. Pored toga, i relevantna za okolnosti ovog slučaja jeste činjenica da Obrazloženje takođe određuje da je važno da se izbegnu odluke o neprihvatljivosti ili da se odbije donošenje odluka u meritumu, ali poslednje navedeno, Obrazloženje povezuje sa okolnostima kada može postojati sukob nadležnosti za izborne žalbe ili iz drugih formalnih razloga na osnovu kojih relevantni sudovi mogu da odbiju da daju meritoran odgovor. Sud međutim primećuje da se Kodeks dobre prakse, Obrazloženje, Izveštaj o rešavanju sporova, a ni Izveštaj o poništavanju rezultata, a u tom smislu ni sudska praksa ESLJP-a u pogledu zahteva za odsustvo formalnosti ili i zahteva za izbegavanje odluka o neprihvatljivosti, ne pozivaju na nepoštovanje rokova za podnošenje žalbi koje se odnose na izborne sporove. Upravo suprotno, isti ističu važnost kratkih rokova za žalbe. Izuzetak od ovoga čini samo pravo iznošenja dokaza/činjenica nakon što je žalba podneta, a pre nego što je doneta relevantna konačna odluka (vidi: odeljak 6, tačku 3.3, stav 65 tačka (a) Izveštaja o rešavanju sporova). Žalbe i dokaze/činjenice koje su podnete nakon rokova propisanih u zakonu ne spadaju u ovu kategoriju.

168. Shodno tome, Sud ne utvrđuje da je druga odluka [A.A. U.ZH. br. 62/2017] Vrhovnog suda doneta u suprotnosti sa zakonom, niti da je proizvoljno tumačen primenjivi izborni zakon. Pored toga, Sud ocenjuje da okolnosti ovog slučaja i navodi podnosilaca zahteva ne nalaze podršku ni u jednom slučaju ESLJP-a, niti u sudskoj praksi država članica Venecijanske komisije, kao što je prethodno razrađeno.

(iii) Što se tiče "minimalnih i uravnoteženih nepravilnosti"

169. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da su zaključci Vrhovnog suda proizvoljni, jer isti utvrđuju da *"su tokom brojanja u nekim od biračkih mesta primećene nepravilnosti, međutim one su bile minimalne i balansirane, jer su bila dodirnuta oba kandidata"*. U ovom aspektu, podnosioci zahteva navode da *"povreda ustavnih*

prava postoji ili ne postoji – ne može se reći da su povređena malo, ili mnogo".

170. Pri razmatranju ovog navoda, Sud prvo primećuje da on ne utvrđuje da je IPŽP ili Vrhovni sud došao do ovog zaključka, niti da je utvrdio da su primećene nepravilnosti koje bi mogle biti *"minimalne i balansirane"* – kako navode podnosioci zahteva.

171. Međutim, Sud primećuje da se takav navod može odnositi na kontekst druge odluke IPŽP-a, odnosno odluke [ZL. Abr. 1125/2017] od 1. decembra 2017. godine, i druge odluke Vrhovnog suda, odnosno presude [A.A.-U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine, koje su, između ostalog, razmatrale nalaze istraženih timova IPŽP-a za rešavanje navoda podnosilaca zahteva u vezi sa nevažećim i praznim glasačkih listićima.

172. U tom smislu, Sud podseća da je IPŽP na osnovu pravila 14 Pravila br. 02/2015, angažovao istražne timove da razmotre navode podnosilaca zahteva, odnosno nepravilnosti nevažećih i praznih glasačkih listića i odsustvo koverti koje su sadržavale uslovne glasove, a koji su mogli rezultirati nepravilnostima lančanog karaktera, poznatim kao "*bugarski voz*" na 31 biračkom mestu koje su osporavali podnosioci zahteva. Sud podseća da je navedeni istražni tim, prema obrazloženju IPŽP-a i Vrhovnog suda, razmotrio i ponovo ocenio nevažeće glasove na svim biračkim mestima navedenim od strane podnosilaca zahteva i da je utvrdio da su 4 od 183 glasačkih listića koji su bili proglašeni nevažećim, bili zapravo važeći. Ova razlika u broju glasova je uključena u konačni rezultat. Nalazi istražnih timova IPŽP-a su pokazali da su od ta 4 glasa koja su prvo proglašena nevažećim i za koje se ispostavilo da su važeća, 2 glasa bila u korist prvog podnosioca zahteva, dok su 2 bila u korist g. Shpenda Ahmetija.

173. IPŽP i Vrhovni sud su utvrdili da takvi nalazi nemaju za rezultat "*nemogućnost da se odredi bolja birača*" i da isti "*nisu uticali na konačni rezultat*". Kao što je gore razrađeno, na osnovu prakse ESLJP-a i načela Venecijanske komisije sažetim u Kodeksu dobre prakse, relevantnom Obrazloženju i Izveštaju o rešavanju sporova, ocena da li su nepravilnosti uticale na konačni rezultat pripada organima koji razmatraju izborne žalbe, a u ovom slučaju IPŽP-u i Vrhovnom sudu. Sud ne nalazi da su obrazloženja ovih organa proizvoljna.

174. Pored toga i osim obrazloženja i ocene IPŽP-a i Vrhovnog suda, Sud se takođe poziva i na Kodeks dobre prakse u meri u kojoj se bavi pitanjem nevažećih, praznih ili oštećenih glasačkih listića. Rešavajući pitanja koja se odnose na "*prebrojavanje*", Kodeks dobre prakse smatra da je

"*dobro izbegavati proglašavanje mnogo glasačkih listića nevažećim ili oštećenim. U slučaju sumnje, moraju se uložiti dodatni napori da se sazna koja je bila svrha birača"* (vidi: tačku 3.2. stav 49 Obrazloženja).

175. Sud primećuje da ovo načelo ne znači nužno i ponovno prebrojavanje ili i poništavanje rezultata izbora, odnosno ponovno glasanje. Ispunjavanje uslova koji bi rezultirali poništavanjem rezultata izbora je detaljno gore razrađeno. Ovo načelo zapravo znači da u slučaju nevažećih, praznih ili i oštećenih glasova, praksa država članica Venecijanske komisije predviđa da je potrebno uložiti i dodatne napore za ponovnu ocenu tih glasačkih listića.

176. Sud nalazi da je taj napor u okolnostima ovog slučaja uložen. Kao što je napred navedeno, istražni timovi IPŽP-a ne samo da su ponovo prebrojali sve glasačke listiće u 31 biračkom centru koji su osporeni nakon objavljivanja konačnog rezultata u IPŽP-u od strane podnosilaca zahteva, već su razmotrili i ponovo ocenili sve glasačke listiće koji su proglašeni nevažećim i praznim, utvrđujući da je razlika između nevažećih i važećih glasova bila 4 od ukupno 183 glasova.

177. U tom smislu, Sud se takođe poziva na Vodič ESLJP-a o članu 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, prema kome: *„Sama greška ili nepravilnost u ovoj tehničkoj fazi sama po sebi ne pokazuje nepravdu u izborima ako se poštuju opšta načela jednakosti, transparentnosti, nepristrasnosti i nezavisnosti izborne administracije. Koncept slobodnih izbora bi bio izložen riziku samo ako (i) postoje dokazi o proceduralnim povredama koje bi mogle ometati slobodno izražavanje mišljenja ljudi, na primer kroz flagrantno narušavanje volje birača; i (ii) kada takve pritužbe ne prolaze kroz efektivnu reviziju na lokalnom nivou"* (vidi: slučaj ESLJP-a, *Davydov i drugi protiv Rusije,* stavovi 287-288 i takođe vidi: Vodič ESLJP-a o članu 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, stav 96).

178. Shodno tome, Sud ne nalazi da je osporena odluka Vrhovnog suda doneta u suprotnosti sa zakonom, niti da je proizvoljno protumačen primenjivi izborni zakon. Pored toga, Sud ocenjuje da okolnosti ovog navoda ne nalaze podršku ni u jednom od slučajeva ESLJP-a, niti u sudskoj praksi država članica Venecijanske komisije, kao što je gore razrađeno.

(iv) Što se tiče navoda koji se odnose na ocenu zakonitosti i ustavnosti od strane Vrhovnog suda

179. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da im je Vrhovni sud povredio pravo na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava, jer je osporenim odlukama ocenjena samo zakonitost odluka IPŽP-a, a nije razmotrena njihova ustavnost. To je, po njihovim rečima, dovelo do povrede načela *"ustavne supremacije"*.

180. U suštini, Sud primećuje da ovaj navod pokreće dva bitna pitanja: (i) obavezu redovnih sudova da prilikom odlučivanja ocenjuju osnovna prava i slobode garantovane Ustavom, osim prava i sloboda garantovanih zakonom; i (ii) odsustvo obrazloženja osporenih odluka Vrhovnog suda u pogledu navoda o ustavnoj povredi podnosilaca zahteva.

181. Što se tiče prvog, Sud ističe da je osim Ustavnog suda, obaveza i redovnih sudova da prilikom ocene navodnih povreda tumače i osnovna prava i slobode garantovane Ustavom. Ova obaveza proizilazi iz (i) člana 21. [Opšta načela] Ustava, prema kome, između ostalog, osnovna ljudska prava predstavljaju osnov pravnog poretka Republike Kosovo. U ta prava spadaju i ona prava koja su garantovana međunarodnim sporazumima i instrumentima uvrštenim u član 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava; i (ii) član 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava, prema kome sudovi sude na osnovu Ustava i zakona. Shodno tome, prava koja su garantovana Ustavom štite sve sudske instance i Ustavni sud, koji na osnovu člana 112. Ustava predstavlja konačnu vlast za ocenu navodnih povreda osnovnih prava i sloboda garantovanih Ustavom od strane javnih organa.

182. Gore navedeni ustavni članovi, takođe, garantuju načelo *"ustavne supremacije*", prema kojem Ustav u hijerarhijskom smislu stoji na vrhu piramide i izvor je svih zakona i podzakonskih akata u Republici Kosovo. U poslednje navedenoj, „*supremacija*" Ustava se takođe obezbeđuje i primenom mehanizama kontrole ustavnosti zakona i verifikacije njihove saglasnosti sa Ustavom, i uvek na način utvrđen Ustavom.

183. Međutim, u kontekstu ocene osnovnih prava i sloboda, odnosno individualnih zahteva, kao što je slučaj u okolnostima konkretnog slučaja, Sud primećuje da granica između nadležnosti Ustavnog suda i redovnih sudova u oceni ustavnosti i zakonitosti nije uvek tačno definisana. Ustavni sud, ali i redovni sudovi su često u poziciji d tumaču zakon, Ustav, ali i međunarodne instrumente, kao što su oni koji su garantovani članom 22. Ustava. Princip supsidijarnosti i doktrina četvrtog stepena su ti koji u principu, ali u zavisnosti od posebnih okolnosti svakog slučaja, prave ovu razliku.

184. U svetlu gore navedenih pojašnjenja, a kako bi se ocenilo da li je Vrhovni sud razmotrio materijalne navode podnosilaca zahteva, Sud se poziva na drugo gore postavljeno pitanje, odnosno na navodni nedostatak obrazloženja pobijanih odluka Vrhovnog suda u vezi sa tvrdnjama podnosilaca zahteva o povredama Ustava.

185. U tom smislu, Sud prvo mora da istakne da garancije člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a, u principu, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, nisu primenjive u izbornim sporovima (vidi: između ostalog *Pierre-Bloch protiv Francuske*, stav 50). To ne znači da odluke koje se odnose na izborne sporove ne treba da budu obrazložene. Naprotiv. Međutim, obrazloženje sudske odluke u izbornim sporovima treba postaviti u kontekst člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP i relevantne sudske prakse ESLJP-a. Prema ESLJP-u, postupak razmatranja izbornih sporova treba da uključuje "*dovoljno obrazloženu odluku*" kako bi se "*sprečila zloupotreba vlasti od strane relevantnog organa za donošenje odluka"* (vidi, između ostalog, slučaj *Kerimova protiv Azerbejdžana*, stavovi 44-45, *Podkolzina protiv Latvije*, stav 35; *Kovach protiv Ukrajine,* stavovi 54-55 gore navedeni). Pored toga, obrazloženu odluku u izbornim sporovima takođe zahtevaju i Mišljenja Venecijanske komisije, posebno Izveštaj o rešavanju sporova (vidi tačku 11.2 odeljka C tačka 1.6 Izveštaja). Sud, u ovom smislu, takođe podseća da su vremenski rokovi za donošenje odluke u izbornim sporovima u načelu veoma kratki, posebno prilikom razmatranja u prvom i drugom stepenu.

186. Osim izbornih sporova, koncept "*dovoljnosti obrazloženja*" i u slučajevima kada bi moglo biti poželjno šire i detaljnije obrazloženje je koncept koji je razvio i koristio i sam ESLJP (vidi: slučaj *Merabishvili protiv Gruzije*, br. 72508/13, presuda Velikog veća [VV] od 28. novembra 2017. godine, stav 227 - iako okolnosti slučaja nisu isti, koncept "*dovoljnosti obrazloženja*" je održiv. U ovom slučaju Velikog veća, ESLJP je u svom obrazloženju izjavio sledeće: "*Iako bi detaljnije obrazloženje bilo poželjno, Sud [ESLJP] je uveren da je ovo [obrazloženje] bilo dovoljno u ovim okolnostima*".

187. Da bi tačno ocenio da li su rešeni ustavni navodi podnosilaca zahteva pred Vrhovnim sudom i da li je postojalo „*dovoljno obrazloženje*" od strane Vrhovnog suda u okolnostima konkretnog slučaja, Sud će u nastavku precizno podsetiti na relevantne citate iz dve žalbe koje su podnosioci zahteva podneli Vrhovnom sudu.

188. Kao prvo, što se tiče prve žalbe podnete Vrhovnom sudu, odnosno žalbe od 30. novembra 2017. godine, Sud podseća da su podnosioci zahteva istakli sledeće: „*Ustav Republike Kosovo u članu 45 (...), u svoja tri stava govori o tri ustavna prava za svakog građanina Kosova. Prvo se odnosi na pravo da bude biran i da bira osim slučajeva kada se to pravo ograničava sudskom odlukom; drugo pravo se odnosi na pravo da garantuje svetinju glasa, kao lično jednako, slobodno i tajno pravo; treće i poslednje se odnosi na pravo da svaki građanin Kosova ima garancije od državnih institucija da ostvarivanje izbornog prava će se garantovati tako da svako ima pravo da utiče na demokratski način na odluke javnih organa*“. Pored toga, podnosioci zahteva su istakli sledeće: „*Ova izborna prava su sadržana u relevantnim izbornim zakonima Kosova, uključujući infrastrukturu za lokalne izbore. Tako je i sa [ZOI], koji u članu 3 [Opšta načela] propisuje mnogo načela izbora i izbornog procesa u celini*“. Prema podonosiocima zahteva, „*osnovna načela kojima svi treba da se pridržavamo u cilju garantovanja izbornih prava iz prvog stava člana 45. Ustava su sledeća: izbori se održavaju na osnovu slobodnog, jednakog i tajnog glasa prema pravilima ovog zakona i pravilima CIK-a; glasači sa pravom glasa su jednaki u izvršenju njihovog prava da glasaju i da daju jednak broj glasova; svaki građanin ima pravo da se bira bez diskriminacije; sloboda i tajnost glasa je garantovano*“. *Podnosioci zahteva su takođe naglasili da je „Zakonik uredba za sprovođenje izbora CIK-a sa brojem 11/2013 i samog člana 45. Ustava i [ZOI] i kao što je gore navedeno*“. Isto tako, u poslednjem delu ove žalbe, oni su istakli da je: „*Pravo na izbor kandidata (...) povređeno, tako što je subjekt „Vetëvendosje“ preduzeo neke radnje koje ozbiljno krše osnovna ustavna i zakonska načela u vezi sa izborima*“. *Pored toga, povređeno je NAČELO TAJNOSTI I PRAVO NA SLOBODAN GLAS, kao dve njegove komponente što je u ustavnoj demokratiji poznato kao SVETINJA GLASA*“.

189. Drugo, u vezi sa drugom žalbom podnetom Vrhovnom sudu, odnosno žalbom od 5. decembra 2017. godine, Sud podseća da su podnosioci zahteva tražili poništenje odluke IPŽP-a iz tri razloga: „*I. zbog pogrešne implementacije od strane IPŽP-a odredbi Zakona o opštim izborima i Zakona o lokalnim izborima*; *II. zbog nepravedne ocene dokaza koje su dostavili solidarni podnosioci žalbi i, na kraju, III zbog kršenja tri ustavna prava birača za predsednika opštine Priština garantovana članom 45 [Pravo na izbor i učešće] Ustavu: - pravo da bude biran i da bira; garantovano pravo na svetost glasa; i na kraju - pravo svakog građanina Kosova da ima garancije od državnih institucija da će biti garantovano ostvarivanje prava glasa,*

tako da svako ima pravo da demokratski utiče na odluke javnih organa, ali ne na dan izborne tišine“.

190. S tim u vezi, Sud primećuje da su se podnosioci zahteva u svojim žalbama podnetim Vrhovnom sudu pozvali na povredu člana 45. Ustava, navodeći i rezimirajući prava garantovana trima stavovima ovog člana, ali su konkretne tvrdnje o kršenju njihovih osnovnih prava i sloboda, podnosioci zahteva izgradili na argumentima i obrazloženjima zasnovanim na primenljivom zakonu o izborima i na izborna pravila.

191. Sud smatra da su svi suštinski navodi podnosilaca zahteva koji su bili argumentovani i obrazloženi, razmotreni i dobili odgovor od Vrhovnog suda. Štaviše, podnosioci zahteva nisu se pozvali na neku konkretnu tvrdnju o kojoj nisu dobili odgovor od strane Vrhovnog suda.

192. U skladu sa svojom praksom, Sud takođe naglašava da njegov već konsolidovani stav da *“samo pominjanje relevantnih članova Ustava bez izjašnjavanja o njihovoj navodnoj povredi, nije dovoljno da podnosilac zahteva pokrene potkrepljenu tvrdnju o ustavnoj povredi”* (vidi, između ostalog, u ovom kontekstu, slučaj Ustavnog suda, KI54/18, *podnosilac Shaip Sylaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. oktobra 2018. godine, stav 61 i reference navedene u tom stavu) važi, *mutatis mutandis*, i za podneske sa tvrdnjama o povredama Ustava koje stranke podnose organima predustavnim organima, u konkretnom slučaju IPŽP-u i Vrhovnom sudu. I ovim poslednjim se, isto kao i u postupcima pred Ustavnim sudom, moraju predočiti razrađeni argumenti u vezi sa navodima o povredama Ustava, čime se učvršćuje stav da nije dovoljno samo citiranje relevantnih ustavnih članova ili osnovnih načela određenog prava.

193. Sledstveno, u okolnostima konkretnog slučaja, osporene odluke Vrhovnog suda koje su donete u kratkom roku od 72 sata, kao što je određeno zakonom predstavljaju odluke koje su *„dovoljno obrazložile“* tvrdnje podnosilaca zahteva zasnovano na važećem izbornom zakonu, a koji je na osnovu hijerarhije normi u skladu sa Ustavom, sve dok njegova ustavnost nije osporena pred Ustavnim sudom na osnovu relevantnih ustavnih odredbi i sve dok nije ocenjeno i proglašeno da je u suprotnosti sa njim.

(v) Što se tiče opštih načela u vezi sa članom 54. Ustava i da li su navodi podnosilaca zahteva u celosti mogli rezultirati povredom istih

194. Nakon razmatranja konkretnih navoda podnosilaca zahteva o povredi prava garantovanih članom 54. Ustava, Sud će takođe razmotriti i primeniti, u okolnostima konkretnog slučaja, opšta načela za sudsku zaštitu prava i pravo na pravno sredstvo na osnovu sudske prakse Suda i ESLJP-a, kao i osnovna načela za "*delotvorni sistem žalbi",* kao što su sažeta u relevantnim izveštajima i mišljenjima Venecijanske komisije, kako bi ocenio da li su postupci po žalbi u celosti u ovom izbornom sporu mogli rezultirati povredom člana 54. Ustava.

195. U tom smislu, Sud primećuje da se član 54. Ustava sastoji od dva osnovna pravila, ali koja se moraju čitati zajedno i međusobnoj zavisnosti. Prvo pravilo je opšte i ističe da „*svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom*". Ovo pravilo u načelu znači da je sudska zaštita garantovano pravo za svakog pojedinca, pravno ili fizičko lice, kome je moglo biti „*povređeno*" postojeće pravo garantovano Ustavom ili zakonom ili kome je moglo biti „*uskraćeno*" pravo da dobije ili uživa bilo koje pravo garantovano Ustavom ili zakonom. Drugo pravilo ovog člana predviđa i garantuje pravo na „*delotvorna pravna sredstva*" u slučajevima kada se utvrdi da je povređeno pravo koje je zaštićeno Ustavom ili zakonom.

196. Član 54. Ustava se takođe dopunjuje i mora pažljivo čitati i u vezi sa članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava i članom 13. (Pravo na delotvorni pravni lek) EKLJP-a, kao i relevantnom sudskom praksom Suda i ESLJP-a, kao što će se objasniti u narednim stavovima.

197. Sud primećuje da član 32. Ustava ispunjava oba aspekta člana 54. Ustava, garantujući pravo na korišćenje pravnih sredstava protiv sudskih odluka ili upravnih odluka, koje su povredile garantovana prava, ali ograničavajući ovo korišćenje na način propisan zakonom. Član 13. EKLJP-a pak garantuje pravo na "*delotvorni pravni lek*" u slučaju povrede prava garantovanih EKLJP-a, pred nacionalnim organom, odnosno pred organom određenim domaćim pravom.

198. Shodno tome, u principu i u njihovoj celosti, član 54. Ustava o sudskoj zaštiti prava, član 32. Ustava o pravu na pravno sredstvo i član 13. EKLJP-a o delotvornom pravnom leku, garantuju: (i) pravo na sudsku zaštitu u slučaju povrede ili uskraćivanja nekog prava garantovanog Ustavom ili zakonom; (ii) pravo na korišćenje pravnog sredstva protiv sudskih i upravnih odluka koje krše prava garantovana na način koji je propisan zakonom; (iii) pravo na delotvorna pravna sredstva ako se utvrdi da je pravo povređeno; i (iv) pravo na delotvorni pravni lek na nacionalnom nivou ako je neko pravo garantovano EKLJP-om povređeno.

199. Do danas, Sud je u nekoliko slučajeva utvrdio povredu člana 54. Ustava. U svim tim slučajevima, povreda je utvrđena u vezi sa članom 32. Ustava, odnosno i u vezi sa članom 13. EKLJP-a. Povrede su se u tim slučajevima sastojale u neuspehu/odbijanju javnih organa da sprovedu pravosnažnu odluku. Konkretnije, dosadašnja praksa Suda se sastoji u utvrđivanju ustavnih povreda koje se odnose na drugo pravilo člana 54. Ustava (vidi: slučajeve Ustavnog suda KI47/12, podnosilac zahteva: *Islam Thaçi*, presuda od 11. jula 2012. godine, stavovi 46 i 51; KI55/11, podnosilac zahteva: *Fatmir Pireci,* presuda od 9. jula 2012. godine, stavovi 43-47; KI129/11, podnosioci zahteva: *Viktor Marku*, presuda od 11. jula 2012. godine, stavovi 44-48; KI50/12, podnosilac zahteva: *Agush Llolluni*, presuda od 9. jula 2012. godine, stavovi 39-45;; KI94/13, podnosioci zahteva: *Avni Doli, Mustafa Doli, Zija Doli i Xhemile Osmanaj*, presuda od 24. marta 2014. godine, stav 90; KI112/12 podnosilac zahteva: *Adem Meta*, presuda od 5. jula 2013. godine, stavovi 54-55; KI80/12 podnosilac zahteva: *Sali Pepshi,* presuda od 5. jula 2013. godine, stavovi 49-50).

200. Međutim, suština prava garantovanih članom 13. EKLJP-a u kontekstu ustavnog poretka Republike Kosovo u vezi sa članovima 32. i 54. Ustava, je propisana u sudskoj praksi ESLJP-a, između ostalog, u slučaju *Klass i drugi protiv Nemačke,* a prema kome: *"Član 13 zahteva da, kada pojedinac smatra da mu je neka mera koja je u suprotnosti sa Konvencijom ugrožena, mora da ima pravno sredstvo pred nacionalnim organom da odluči o njegovim tvrdnjama i, ako je potrebno/odgovarajuće, da dobije ispravku („redress"). Stoga, član 13 treba tumačiti kao garant „delotvornog pravnog leka pred nacionalnim vlastima" za sve one koji tvrde da su njihova prava i slobode prema Konvenciji povređena"* (vidi: slučaj ESLJP-a, *Klass i drugi protiv Nemačke,* br. 5029/71, presuda od 6. septembra 1979. godine, stav 64).

201. U ovom kontekstu, kada ESLJP razmatra da li je pravno sredstvo koje je dala relevantna država delotvorno ili ne, on u suštini odgovara na pitanje da li bi takvo pravno sredstvo, ako bi se koristilo, uključilo u sebi mogućnost i sposobnost da spreči navodnu povredu koja je nastala ili se i dalje dešava, ili za povredu koja se već dogodila, da li podnosilac zahteva može pronaći odgovarajuća rešenja. Ovo je ključno pitanje na koje ESLJP odgovara kada odlučuje o delotvornosti pravnog sredstva.

202. Konkretnije, iz jurisprudencije ESLJP-a proizilaze i glavni zahtevi u pogledu delotvornog pravnog sredstva: (i) osnovni zahtevi za delotvorno pravno sredstvo; (ii) institucionalni zahtevi za delotvorno

pravno sredstvo; i (iii) pitanje kumulativne prirode postupaka. Imajući u vidu da se okolnosti konkretnog slučaja i navodi podnosilaca zahteva uglavnom odnose na navodne povrede sudske zaštite prava i delotvornost pravnog sredstva, Sud će u nastavku detaljnije razraditi ova tri uslova, primenjujući ih u okolnostima konkretnog slučaja.

203. Što se tiče prvog pitanja, odnosno (i) "*osnovnih zahteva za delotvorno pravno sredstvo*", jurisprudencija ESLJP-a govori da kako bi se pravno sredstvo smatralo delotvornim ono treba da bude (i) "*delotvorno u praksi i zakonu*"; (ii) delotvornost treba da bude takva da ima mogućnost i sposobnost da spreči dešavanje navodne povrede ili nastavljanje te povrede; ili (iii) da bude pravno sredstvo koje može da pruži adekvatnu ispravku za bilo koju vrstu povrede koja se desila (vidi: gore naveden slučaj ESLJP-a, *Kudla protiv Poljske*). Nikada nema delotvornog pravnog sredstva ako je delokrug preispitivanja od strane suda ili javnog organa nadležnog da vrši takvo preispitivanje toliko slab da je nemoguće pravilno rešiti ključne elemente da li je ili nije došlo do povrede EKLJP-a (vidi: slučaj ESLJP-a, *Wainwright protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 12350/04, presuda od 26. septembra 2006. godine, stavovi 53-56).

204. U tom smislu, Sud primećuje da su ovi uslovi ispunjeni u okolnostima konkretnog slučaja iz sledećih razloga: (i) pravno sredstvo u izbornim sporovima je propisano u ZOI-u i Zakonu o relevantnim izmenama i dopunama, odnosno u članovima 105, 118. i 119. istog. Pored toga, kao što je napred navedeno, osim žalbi koje se odnose na izborne sporove, ZOI i relevantne izmene takođe propisuju mogućnost ponovnog prebrojavanja i ponovnog glasanja u "*vanrednim slučajevima*" i "*ako identifikovane povrede utiču na konačni rezultat*", kao što je propisano u članovima 106, 117. i 120. ZOI-a i relevantnim izmenama. Kao što je gore navedeno, zakonske odredbe koje propisuju mogućnost poništavanja rezultata izbora su u skladu sa praksom država članica Venecijanske komisije kao što su sažete u Kodeksu dobre prakse i Obrazloženju, Izveštaju o rešavanju sporova i Izveštaju o poništavanju rezultata. Pored toga, prakse IPŽP-a i Vrhovnog suda ukazuju da su ove odredbe delotvorne ako IPŽP i Vrhovni sud utvrde da su navodi podnosilaca zahteva osnovani. Nedavni slučajevi prakse IPŽP-a i Vrhovnog suda potvrđuju to. Sud ističe da je na poslednjim izborima glasanje ponovljeno u opštini Parteš nakon odluke IPŽP-a, kojom su potvrđeni, kao osnovani, navodi u žalbi na osnovu izveštaja policije i spisa Osnovnog tužilaštva (vidi: odluku [ZL. Abr. 560/2017] od 2. novembra 2017. godine IPŽP-a) i u opštini Istok nakon odluke IPŽP-a, kojom su potvrđeni navodi kao rezultat istrage izbornog materijala (vidi: odluku [ZL. Abr. 1114/2017] od 27. novembra 2017. godine IPŽP-a). U istom smislu argumenta, Sud ističe da pravno sredstvo na

raspolaganju u izbornim sporovima, kao što je propisano primenjivim izbornim zakonom ii) ima kapacitet da spreči dešavanje navodne povrede ili nastavljanje te povrede; i (iii) može da obezbedi adekvatnu ispravku za bilo koju vrstu povrede koja se desila. Sud takođe podseća da je ESLJP propisao kada pravno sredstvo nije delotvorno. Slučaj *Murray protiv Velike Britanije* razjašnjava ovaj kontekst. U ovom slučaju, za razliku od okolnosti konkretnog slučaja, ESLJP je, utvrđujući slabost sudskog preispitivanja redovnih sudova iz Zakona o ljudskim pravima iz 1998. godine („*Human Rights Act 1998*"), odlučio da utvrdi povredu člana 13. EKLJP-a upravo zbog loših izgleda za uspeh koje je dotično pravno sredstvo dalo (vidi: gore citirani slučaj *Wainwright protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavovi 53 - 56).

205. Što se tiče drugog pitanja, odnosno "*institucionalnih zahteva*" za delotvorno pravno sredstvo, jurisprudencija ESLJP-a ukazuje da organ koji se poziva na član 13. EKLJP-a, ne mora obavezno da bude sudski organ (vidi: slučaj ESLJP-a, *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 22414/93, presuda od 15. novembra 1996. godine). Međutim, ako nije sudski organ, tada je neophodno da snaga i garancije koje se pružaju budu relevantne da bi se odlučilo da li je pravno sredstvo tog organa delotvorno ili ne. U tom smislu, ESLJP ocenjuje pitanje nezavisnosti tog javnog organa i proceduralne garancije koje on pruža da bi se utvrdila delotvornost pravnog sredstva (vidi: slučaj ESLJP-a, *De Souza Ribeiro protiv Francuske,* br. 22689/07, presuda od 13. decembra 2012. godine).

206. U tom smislu, Sud primećuje da su i ti uslovi ispunjeni, jer autoritet za odlučivanje u izbornim sporovima u Republici Kosovo uključuje institucije koje imaju punu institucionalnu nezavisnost, uključujući i CIK, kao organ čija je nezavisnost propisana u članu 139. Ustava; IPŽP, kao stalni i nezavisni organ kao što je propisano u ZOI-u i relevantnim izmenama i dopunama, i nadležan da odlučuje u vezi sa predstavkama i žalbama koje se odnose na proces izbora i na kraju, sudski organ - Vrhovni sud, koji razmatra odluke IPŽP-a povodom žalbi.

207. I na kraju, što se tiče trećeg pitanja, odnosno "*kumulativnosti postupka*", jurisprudencija ESLJP-a pokazuje da se potpuna akumulacija postupaka ili kanala ispravke („redress") u pravnom sistemu mora uzeti u obzir prilikom odlučivanja o tome da li je podnosilac zahteva imao na raspolaganju ili ne delotvorno pravno sredstvo. U tom smislu, ESLJP je naglasio da čak i ako nijedno pravno sredstvo samo po sebi ne može ispuniti sve uslove iz člana 13. EKLJP-a – ukupna pravna sredstva mogu ispuniti te uslove (vidi: slučaj ESLJP-a, *Surmeli protiv Nemačke*, br. 75529/01, presuda od 8. juna

2006. godine, vidi, takođe, slučaj *Leander protiv Švedske,* br. 9248/81, presuda od 26. marta 1987. godine).

208. U tom smislu, Sud, uzimajući u obzir da je već utvrdio da su zahtevi i dva prava uslova ispunjena, takođe utvrđuje da je postupak u celosti omogućio i pružio delotvorno pravno sredstvo u rešavanju navoda podnosilaca zahteva. Shodno tome, Sud utvrđuje da su uslovi za ocenu delotvornosti pravnog sredstva u smislu člana 13. EKLJP-a u okolnostima ovog slučaja ispunjeni.

209. U prilog ovom zaključku, Sud se takođe poziva na praksu ESLJP-a u slučajevima kada je utvrdio povredu člana3. Protokola br. 1 uz EKLJP u vezi sa članom 13. EKLJP-a, odnosno u slučajevima kada je utvrdio povredu prava na pravno sredstvo u vezi sa pravima na izbor, koji se podudaraju sa navodima podnosilaca zahteva.

210. U slučaju *Petkov i drugi protiv Bugarske* (vidi: slučaj ESLJP-a, *Petkov i drugi protiv Bugarske,* br. 77568/01, 178/02 i 505/02, presuda od 11. jula 2009. godine), podnosioci zahteva su navodili da im je bilo zabranjeno da se kandiduju na parlamentarnim izborima i da nisu imali delotvorno pravno sredstvo da ospore takvu zabranu. Oni su bili deo liste kandidata za izbore, međutim, uklonjeni su sa liste pod sumnjom da su sarađivali sa bivšim tajnim državnim agencijama bezbednosti u vreme komunizma u Bugarskoj. Kasnije je Vrhovni upravni sud u Bugarskoj naložio da se tri podnosilaca zahteva vrate na listu kandidata, međutim, odluke navedenog suda nisu sprovedene i parlamentarni izbori su održani bez podnosilaca zahteva kao kandidata. ESLJP je utvrdio povredu člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, nakon što je primetio da (i) su izborna pravila u vezi sa deregistracijom doneta samo 2 i po meseca pre izbora, što je bilo u suprotnosti sa preporukama Venecijanske komisije; (ii) da je takav mehanizam predstavljao značajne praktične, pravne i vremenske poteškoće; i (iii) da su praktična pitanja ove zakonske inicijative pojašnjene od strane CIK-a samo 12 dana pre izbora, a mogle su se pojasniti mnogo ranije. Nakon što je primetio ove nedostatke, ESLJP je utvrdio povrede na osnovu neuspeha bugarskih organa da poštuju konačne odluke koje su zahtevale ponovno postavljanje podnosilaca zahteva u listu kandidata. Povreda člana 13 u okolnostima ovog slučaja je utvrđena jer ESLJP nije bio ubeđen da su postupci pred Ustavnim sudom Bugarske imali kapacitet da obezbede podnosiocima zahteva dovoljnu ispravku.

211. U slučaju *Grosaru protiv Rumunije (*vidi: slučaj ESLJP-a, *Grosaru protiv Rumunije,* br. 78039/01, presuda od 2. marta 2010. godine*)*, podnosilac zahteva je bio kandidat iz redova italijanske manjine u

Rumuniji, koji je bio u trci za mesto u Skupštini. On je dobio najviše glasova na nacionalnom nivou; dok je drugi kandidat, takođe iz zajednice Italijana u Rumuniji, dobio najviše glasova u određenoj izbornoj zoni (*"single contituency"*). Mesto u Skupštini je dobila druga kandidatkinja, a ne podnosilac zahteva. Problem koji je ESLJP utvrdio u ovom slučaju se odnosio na činjenicu da je ekvivalent CIK-a u Rumuniji proglasio pobednika proizvoljnom primenom zakona, jer zakon nije posebno navodio da li treba da se proglasi pobednikom onaj ko pobedi na nacionalnom nivou ili onaj ko pobedi na nivou izborne zone. Dakle, slučaj se odnosio na nedostatak jasnoće izbornog zakona u pogledu nacionalnih manjina i nedostatak nepristrasnosti organa da razmotre zahtev podnosioca, koji su se smatrali povredom koja narušava suštinu prava garantovanog članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP. Povreda člana 13 je utvrđena upravo zato što nijedan domaći sud nije odlučio o tumačenju ove ustavno pravne odredbe koju je pokrenuo podnosilac zahteva. S jedne strane, Vrhovni sud Rumunije je proglasio neprihvatljivim zahtev podnosioca, jer je smatrao da su odluke CIK-a konačne; a, s druge strane, Ustavni sud Rumunije se oglasio nenadležnim i bez jurisdikcije da odlučuje u izbornim pitanjima.

212. Na kraju, u slučaju *Paunović i Milivojević protiv Srbije (*vidi: slučaj ESLJP-a, *Paunović i Milivojević protiv Srbije, br. 41683/06,* presuda od 24. maja 2016. godine*)*, u određeno vreme, zastupnik njihove političke partije je podneo njihove ostavke na mandat poslanika, a koje ostavke su oni zatim opozvali. Uprkos opozivanju ostavki i činjenice da ostavke nisu lično podneli, njihov mandat poslanika je prekinut. Shodno tome, glavno pitanje pred ESLJP-om se odnosilo na to da li je prekid mandata u skladu sa primenjivim zakonskim pravilima ili ne. ESLJP je utvrdio povredu člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, jer je čitav proces prekida mandata poslanika izvršen van zakonskog okvira i kao takav, bio je nezakonit. ESLJP je utvrdio da je njihov mandat prekinut uprkos činjenici da su podnosioci zahteva lično obavestili Skupštinu da ne žele da predaju svoj mandat i da svoj prvi zahtev za ostavku smatraju povučenim i nevažećim. Što se tiče člana 13. EKLJP-a, ESLJP je pojasnio da odvojeno ispituje ovaj navod samo za postizborne sporove koji nisu bili predmet razmatranja od strane domaćih sudova, a ne za one izborne sporove gde su navodi podnosilaca zahteva bili predmet sudskog razmatranja od strane domaćih sudova. Shodno tome, budući da u ovom slučaju Vrhovni sud i Ustavni sud Srbije nisu uopšte razmotrili meritum slučaja, ESLJP je utvrdio i povredu člana 13. EKLJP-a.

213. Sud primećuje da sve dok se činjenične okolnosti navedenih slučajeva ne poklapaju sa činjeničnim okolnostima ovog slučaja, iste rezultiraju

zajedničkim imeniteljom slučajeva u kojima je ESLJP utvrdio povredu člana 13. EKLJP-a u vezi sa pravima na izbor, a to je *proizvoljnost*. U navedena tri slučajeva, sudovi su odbili da ocene tvrdnje o ozbiljnoj povredi izbornog zakona. U ovom slučaju, ovaj Sud je razmotrio meritum tvrdnji podnosilaca zahteva i zauzima stav da u okolnostima ovog slučaja nema *„proizvoljnosti*“ u smislu sudske prakse ESLJP-a.

214. Na kraju, Sud takođe podseća da će se on pozvati na osnovna načela za pravo na delotvorno pravno sredstvo u izbornim sporovima, kao što su sažeta od strane Venecijanske komisije, a posebno na pravila propisana za *“delotvorni sistem žalbi”* kao osnovni deo “*proceduralnih garancija*”, jedan od tri uslova za tumačenje pet osnovnih načela koja se odnose na demokratske izbore, sažete u Kodeksu dobre prakse, relevantnom Obrazloženju i Izveštaju o rešavanju sporova.

215. Prema Venecijanskoj komisiji, postoji 9 (devet) osnovnih načela koja čine “*delotvorni sistem žalbi*“ za izborne sporove (vidi: odeljak 3.3. Kodeksa). Za važnost okolnosti ovog slučaja, Sud se poziva na sledeća načela: (i) postupak treba da bude jednostavan i bez formalnosti, posebno u pogledu usvajanja zahteva žalbe/predstavke; (ii) žalbeni postupci a, posebno nadležnosti i odgovornosti različitih organa moraju se jasno regulisati zakonom kako bi se izbegli sukobi jurisdikcije. Ni podnosilac žalbe, a ni organi, ne bi trebalo da imaju pravo da biraju žalbeno telo; (iii) žalbeni organ mora posebno da ima nadležnost da poništi izbore kada nepravilnosti utiču na konačni rezultat. Mogu se poništiti izbori u celosti ili samo rezultati u jednoj izbornoj zoni ili u jednom biračkom centru. U slučaju poništavanja, u dotičnoj zoni treba organizovati nove izbore; (iv) vremenski rokovi za žalbu i donošenje odluka po žalbi treba da budu kratki (tri do pet dana za svaku žalbu u prvom stepenu); i (v) u slučaju da je najviša izborna komisija žalbeni organ, on treba da ima *ex officio* pravo da ispravi ili poništi odluke donete od strane nižih izbornih komisija.

216. Sud podseća da je pri obrazloženju navoda podnosilaca zahteva, Sud razmotrio sva ta pitanja. Važno je ponovo naglasiti da je posebno pojasnio da sve dok načela Venecijanske komisije preporučuju izbegavanje neprihvatljivih zahteva, isti nikada nije odlučio u smislu propuštanja roka za podnošenje žalbe ili podneo dokaze organima koji donose odluke pre donošenja relevantne konačne odluke.

217. Na osnovu napred navedenog i uzimajući u obzir navode pokrenute u okolnostima ovog slučaja, kao i iznete činjenice, Sud, i na osnovu standarda postavljenih u svojoj sudskoj praksi i sudskoj praksi ESLJP-a, kao i standarda sažetih od strane Venecijanske komisije, utvrđuje

da (i) prva odluka Vrhovnog suda, odnosno rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine, nije doneta uz povredu i da je u skladu sa pravom na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. i pravom na delotvorno pravno sredstvo garantovanim članom 32. Ustava u vezi sa pravom na delotvorni pravni lek garantovanim članom 13. EKLJP-a, političkog subjekta LDK, odnosno drugog podnosioca zahteva, i da (ii) druga odluka Vrhovnog suda, odnosno presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine, nije doneta uz povredu i da je u skladu sa pravom na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. i pravom na pravno sredstvo garantovanim članom 32. Ustava u vezi sa pravom na delotvorni pravni lek garantovanim članom 13. EKLJP-a, g. Arbana Abrashija i političkog subjekta LDK, odnosno prvog i drugog podnosioca zahteva.

2. Tvrdnje podnosilaca zahteva o povredi prava na izbor i učešće garantovanih članom 45. Ustava

218. Pri razmatranju ovih navoda podnosilaca zahteva, Sud će prvo sumirati opšta načela u vezi sa pravima na izbor i učešće garantovanim članom 45. Ustava, a zatim će ih primetiti u okolnostima ovog slučaja. Što se tiče prvog, Sud će razraditi: (i) primenljivost člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP u okolnostima ovog slučaja; (ii) garancije člana 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP; i (iii) osnovna načela/okvir ocene izbornih sporova na osnovu prakse ESLJP-a i Venecijanske komisije. Nakon toga, Sud će primenom navedenih osnovnih načela, razmotriti navode podnosilaca zahteva u pogledu povrede: (i) "*jednakog glasa*"; (ii) "*slobodnog glasa*"; i (iii) "*načela transparentnosti*".

Opšta načela

(i) Što se tiče primenljivosti člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP

219. Prava garantovana prema članu 3. Protokola br. 1 uz EKLJP su od suštinskog značaja za uspostavljanje i održavanje temelja efektivne i smislene demokratije zasnovane na vladavini prava (vidi: *mutatis mutandis* slučaj ESLJP-a, *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 2) [VV] br. 74025/01, presuda od 6. oktobra 2005. godine, stav 58). Međutim, ta prava nisu apsolutna. Ona imaju prostora za "*implicitna ograničenja*" i državama ugovornicama se daje prostor ocene u ovoj sferi (vidi: slučajeve ESLJP-a: gore navedeni slučaj *Mathieu-Mohin i Clerfayt,* stav 52; *Matthews protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24883/94, presuda od 18. februara 1999. godine, stav 63, *Labita protiv Italije*, br. 26772/95, presuda od 6. aprila 2000. godine, stav 201 i *Podkolzina protiv Letonije*, br. 46726/ 99, stav 33).

220. Važno je istaći da se garancije člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP razlikuju od ostalih prava koja se garantuju EKLJP-om i to se održava iz samog teksta člana koji se fokusira na određivanje obaveze za države ugovornice da održe izbore koji obezbeđuju slobodno izražavanje mišljenja birača i ne formuliše se u smislu određenog prava ili slobode. Shodno tome, fokus člana 3. Protokola br. 1 je na obavezi koju ima država ugovornica, a ne na pravu i slobodi fizičkih i pravnih lica, iako oni nisu isključeni, kao što i pokazuje jurisprudencija ESLJP-a (vidi: slučaj ESLJP-a *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*, br. 9267/81 presuda od 2. marta 1987. godine, stavovi 46-51).

221. U tom smislu, Sud takođe naglašava činjenicu da prema praksi ESLJP-a, član 3. Protokola br. 1 uz EKLJP ne pokriva sve kategorije izbora, i u načelu, njegove garancije se ne primenjuju za lokalne izbore (vidi: slučaj ESLJP-a *Xuereb protiv Malte,* br. 52492/99, odluka od 15. juna 2000. godine). To stoga što se tekst člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP posebno poziva na "*zakonodavni organ*", odnosno "*slobodno izražavanje mišljenja birača o izboru zakonodavnog organa*". Stoga, u tumačenju člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, ESLJP je u načelu isključio iz delokruga svoje kontrole predsedničke izbore ili referendume. Međutim, prema ESLJP-u ne treba tumačiti "*zakonodavni organ*" kao sinonim "parlamentarnih izbora". ESLJP je u stvari insistirao da se ovaj pojam tumači u smislu ustavne strukture dotične države (vidi: gore navedeni slučaj *Mathews protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stav 40). Putem *Vito Sante Santoro protiv Italije*, ESLJP je priznao da su regionalni saveti deo "*zakonodavnog organa*", jer su "*nadležni za donošenje podzakonskih akata i propisa, unutar teritorije koju pokrivaju, u nizu važnih oblasti u demokratskom društvu […]*" (vidi: slučaj ESLJP-a, *Vito Sante Santoro protiv Italije,* br. 36681/97, presuda od 1. jula 2004. godine, stav 52). Međutim, prema ESLJP-u delokrug člana 3. Protokola br. 1 u EKLJP ne pokriva izbore "*lokalnih vlasti*" kojima nedostaje dovoljan zakonodavni autoritet (vidi: slučajeve Evropske komisije za ljudska prava: *X protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 7566/76, odluka od 11. decembra 1976. godine; *Booth – Clibborn i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 11391/85, odluka od 5. jula 1985. godine; slučaj ESLJP-a *Gorizdra protiv Moldavije,* br. 53180/99, odluka od 2. jula 2002. godine).

222. Na osnovu napred razrađenih načela, Sud primećuje da u okolnostima ovog slučaja koje se odnose na izbor predsednika opštine, član 3. Protokola br. 1 uz EKLP u načelu nije primenjiv. To stoga što su, kao što je napred navedeno, prema sudskoj praksi ESLJP-a, garancije člana 3. Protokola br. 1 uz EKLP u načelu primenjive u izborima koji

se odnose na "*zakonodavni organ*" i u principu nisu primenjivi na izbore „*lokalnih samouprava*" kojima nedostaje dovoljan zakonodavni autoritet.

223. Nezavisno od toga, Sud smatra da načela izvedena iz sudske prakse ESLJP-a u vezi sa garancijama člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP treba da se primene u okolnostima ovog slučaja u smislu definicija i garancija koje se odnose na prava na izbor koja su zaštićena ne samo EKLJP-om, već i članom 45. Ustava. Međutim, Sud se neće ograničiti na primenljivost člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP i na osnovna načela postavljena od strane ESLJP-a u smislu razmatranja izbornih sporova već štaviše, primeniće i osnovna načela Venecijanske komisije koja će se razraditi u narednom delu ove presude.

(ii) Što se tiče garancija člana 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP

224. Sud primećuje da se član 45. Ustava sastoji od 3 posebna stava i da svaki od njih ima određene elemente i pravila. U prilog obrazloženju navoda u okolnostima ovog slučaja, Sud će se fokusirati samo na prva dva stava člana 45. Ustava.

225. Prvi stav člana 45. Ustava propisuje pravo da bira (aktivno pravo glasa), i pravo da bude biran (pasivno pravo glasa). Prvo pravo, dakle aktivno pravo glasa, pripada samo pojedincima, odnosno fizičkim licima, koja su državljani Republike Kosovo i koja su navršila 18 godina, čak i na dan izbora i ako njihovo pravo nije ograničeno sudskom odlukom. Drugo pravo, pasivno pravo glasa, pripada kandidatima kao pojedincima, odnosno kao fizičkim licima, koja su u trci na izborima na lokalnom ili centralnom nivou, kao i političkim subjektima, odnosno pravnim licima, koja su u trci na izborima na lokalnom ili centralnom nivou. I za pasivno pravo glasa važi uslov da istima nije ograničeno ostvarivanje ovog prava sudskom odlukom.

226. Drugi stav člana 45. Ustava garantuje da je glas ličan, jednak, slobodan i tajan. Iste garancije su propisane i u smislu lokalne samouprave, koja se prema članu 123. Ustava sprovodi posredstvom organa koji su izabrani na opštim, jednakim, slobodnim i direktnim izborima, tajnim glasanjem. Te ustavne garancije su takođe propisane dalje u ZOI-u i Zakonu o izmenama i dopunama ZOI-a i Zakonu br. 03/L-072 o lokalnim izborima u Republici Kosovo. Pored toga iste su u skladu sa pet osnovnih načela evropskog izbornog nasleđa i sažetim u Kodeksu dobre prakse i relevantnom Obrazloženju, koje, kao što je napred sažeto, uključuju univerzalni, jednak, slobodan, tajan i direktan glas.

227. Pri tumačenju garancija sadržanih u članu 45. Ustava, Sud se poziva na praksu ESLJP-a koja je takođe tumačila član 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, kao garanciju za "*aktivno pravo glasa*" i "*pasivno pravo glasa*". Oba uključuju u sebi suštinske i proceduralne garancije. Međutim, Sud primećuje da na osnovu sudske prakse ESLJP-a, pasivna prava imaju manju zaštitu od aktivnog prava (vidi: slučaj ESLJP-a, *Zdanoka protiv Latvije*, br. 58278/00, presuda od 16. marta 2006. godine, stavovi 105-106). Praksa ESLJP-a je u odnosu na pasivna prava vidno fokusirana samo na verifikaciju nedostatka proizvoljnosti u domaćim postupcima koji su mogli rezultirati diskvalifikacijom fizičkog ili pravnog lica da se kandiduje na izborima (vidi: gore navedeni slučaj *Zdanoka protiv Latvije*, stav 115; *Melnitchenko protiv Ukrajine*, br. 17707/02, presuda od 19. oktobra 2004. godine, stav 57).

228. Osim aktivnih i pasivnih prava glasa, prema najnovijoj praksi ESLJP-a, član 3. Protokola br. 1 uz EKLJP uključuje i "*postizborni period*" ili "*postizborna prava*". U tom smislu, ESLJP je obrazložio da suština slobodnih izbora podrazumeva izvestan broj prava na izbor koja uključuju minimalne standarde koji sprovode prakse i institucije dizajnirane da upravljaju glasanjem, prebrojavanjem i određivanjem rezultata izbora (vidi: gore navedeni slučaj ESLJP-a, *Davydov i drugi protiv Rusije,* stavovi 284-285).

229. U smislu ovih prava, ESLJP je, između ostalog, razmotrio slučajeve koji uključuju zakone koji regulišu pitanje registracije birača kao preduslov za slobodno ostvarivanje prava na izbor (vidi: slučaj ESLJP-a, *Gruzijska laburistička partija protiv Gruzije*, br. 9103/04, presuda od 8. jula 2008. godine); obaveza države da organizuje slobodne izbore uključuje obavezu postavljanja mehanizama koje imaju kapacitet da istraže navode o izbornim nepravilnostima i da isprave i reše iste (Vidi slučaj ESLJP: *Namat Alijev protiv Azerbejdžana* br. 18705/06, presuda od 8. aprila 2010. godine); ili slučajeve koji se odnose na potrebu za postojanjem sudskog procesa odgovornog za razmatranje žalbi i izbornih procesa. Isti propisuje da se suština prava na izbor može ograničiti, shodno tome, povrediti, ako nema dovoljno garancija za delotvoran i nepristrasan sistem žalbi (vidi: gore navedeni slučaj ESLJP-a, *Grosaru protiv Rumunije*).

(iii) Što se tiče okvira ocene izbornih sporova na osnovu prakse ESLJP-a i Venecijanske komisije

230. U principu, test koji ESLJP primenjuje da bi ocenio da li je član 3. Protokola br. 1 uz EKLJP povređen, propisan je u slučaju *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije* i prema njemu*: „Sud se*

mora uveriti da ograničenja ne ograničavaju takva prava na takvo produženje da bi se ugrozila njihova suština i da bi im se uskratila njihova delotvornost; da su postavljeni u potrazi za legitimnom svrhom; i da korišćena sredstva nisu neproporcionalna". Posebno, takva ograničenja ne bi trebalo da ometaju slobodno izražavanje javnog mnjenja u izboru zakonodavstva" (vidi: gore navedeni slučaj *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*, stav 52).

231. U tom smislu, sudska praksa ESLJP-a je izgradila i nekoliko drugih uslova na osnovu kojih razmatra navodne povrede prava na izbor, uključujući i činjenicu da "*ograničenja u pravima na izbor treba da odražavaju ili da ne budu u suprotnosti sa potrebom da osiguraju integritet i delotvornost izbornog postupka koji ima za cilj da identifikuje volju mnjenja preko slobodnog glasanja.*" (vidi: *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 2), stav 162 i *Lykourezos protiv Grčke* br. 33554/03, presuda od 15. juna 2006. godine, stav 52). U praksi, prema ESLJP-u, to znači da on razmatra relevantne žalbe u smislu nedostatka proizvoljnosti ili proporcionalnosti (vidi: slučaj ESLJP-a *Yumak i Sadak protiv Turske,* br. 10226/03, presuda od 8. jula 2008. godine, stav 109).

232. U principu, pri oceni saglasnosti sa članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, ESLJP se uglavnom fokusira na dva bitna pitanja: (i) da li je u okolnostima slučaja koji se razmatra bilo proizvoljnosti ili nedostatka proporcionalnosti i (ii) da li su ograničenja povredila slobodno izražavanje volje birača (vidi: gore navedeni slučaj *Mathieu-Mohindhe Clerfayt protiv Belgije*, stav 52; vidi: gore navedeni slučaj *Ždanoka protiv Latvije* [VV], stavovi 103-104 i 115).

233. U tom smislu, kako bi se još više istakao praktičan kontekst testa ESLJP-a u oceni proizvoljnosti i disproporcije u izbornim sporovima, Sud će se pozvati na dva slučaja ESLJP-a u kojima su utvrđene povrede člana 3. Protokola br. 1 u smislu „*postizbornih prava*".

234. U slučaju *Namat Alijev protiv Azerbejdžana* (gore navedenom) podnosilac zahteva je bio u trci za mesto u Skupštini Azerbejdžana. On se žalio da mu je pravo da bude u trci kao kandidat na slobodnim izborima povređeno zbog ozbiljnih nepravilnosti i povrede izbornog zakona, koje su se dogodile pre i na dan glasanja. Stvoreni uslovi su, prema podnosiocu zahteva, onemogućili tačno određivanje mišljenja birača. ESLJP je smatrao da je podnosilac zahteva pokrenuo veoma ozbiljne navode u vezi sa nezakonskim uticajem na proces glasanja od strane odgovornih organa, uticajem na slobodne izbore birača, neovlašćeno punjenje biračkih kutija, maltretiranje posmatrača i jasnih neslaganja koji su ukazivali na mogući neuspeh u vezi sa onime

šta se desilo sa hiljadu neiskorišćenih glasačkih listića. Sud je smatrao da su takvi navodi imali potencijal da ometaju demokratsku prirodu izbora. Pored toga, ESLJP se oslonio i na službene izveštaje posmatrača koji su dali iste činjenice o ozbiljnim nepravilnostima kao i sam podnosilac zahteva. To su bili, između ostalih, razlozi – čija je ozbiljnost dovela dotle da se utvrdi povreda člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP od strane ESLJP-a.

235. U drugom slučaju, odnosno: *Gruzijska laburistička partija protiv Gruzije* (gore navedenom) podnosilac zahteva je bio politički subjekt, takozvana „Gruzijska laburistička partija". Ovaj politički subjekt se, između ostalog, žalio na činjenicu da je isključivanjem glasova iz 2 okruga određenom broju stanovnika bilo uskraćeno pravo da glasaju – što je uticalo na njihovo pravo da budu u trci na izborima. Što se tiče ovog slučaja, ESLJP je razmotrio mnoštvo navoda ovog političkog subjekta, dok je povredu člana 3. Protokola br. 1 EKLJP-a utvrdio zbog činjenice da je Centralna izborna komisija donela naglu odluku kako bi okončao izbore u čitavoj zemlji bez valjanog obrazloženja. Nakon toga, isključivanje dva okruga sa lokalnih izbora, odnosno birača u okrugu Khulo i Kobuleti, smatralo se postupkom koji je ignorisao niz bitnih preduslova vladavine prava i kao takav, rezultirao je *de facto* lišavanjem glasa *("de facto disfranchisement")* značajnog broja stanovnika. Kao posledica isključenja ovih birača, uzročno je prekršeno pravo političkog subjekta da bude u trci u izborima (*"stand for election"),* pravo koje je garantovano članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP.

236. Sud primećuje da sve dok se činjenične okolnosti navedenih slučajeva ne podudaraju sa činjeničnim okolnostima ovog slučaja, iste rezultiraju zajedničkim imeniteljom slučajeva u kojima je ESLJP utvrdio povredu člana 3. Protokola br. 1 uz EKLJP. Ovi slučajevi odražavaju očiglednu proizvoljnost, nedostatak proporcionalnosti, ograničenja koja su povredila slobodno izražavanje volje birača i nemogućnost da se utvrdi volja birača.

237. Pored toga i osim sudske prakse ESLJP-a, kao što je i prethodno istaknuto u ovoj presudi, Sud će se pozvati i na prasku Venecijanske komisije, odnosno Kodeks dobre prakse, a koji je zasnovan na osnovnim načelima evropskog izbornog nasleđa i sastoji se od sledećih pet načela: (1) univerzalni glas; (2) jednak glas; (3) slobodan glas; (4) tajno glasanje; i (5) direktni glas. Ista su garantovana i u članu 45. Ustava i primenjivim izbornim zakonima.

238. Pored toga, Sud u tom smislu podseća da Kodeks dobre prakse ističe ukupno tri uslova, čije je ispunjenje preduslov za pravilnu

implementaciju ovih pet načela ovog Kodeksa, a to su: (1) poštovanje osnovnih prava; (2) nivo regulacije i stabilnosti izbornog zakona; i (3) proceduralne garancije.

239. Što se tiče prvog uslova za implementaciju, odnosno *„poštovanja osnovnih prava*“, Kodeks dobre prakse ističe da demokratski izbori nisu mogući bez poštovanja ljudskih prava. Posebno se zahteva poštovanje prava na slobodu izražavanja, medija, kretanja unutar države, okupljanje, na udruživanje u političkom cilju, uključujući pravo na osnivanje političkih partija. Bilo koja vrsta ograničenja ovih prava mora biti utvrđena zakonom i biti u javnom interesu u skladu sa načelom proporcionalnosti. U delu Obrazloženja se ističe da moguća ograničenja ovih prava moraju takođe biti u skladu sa EKLJP-om (vidi: odeljak II Obrazloženja, tačka 1).

240. Što se tiče drugog uslova implementacije, odnosno *„nivoa regulacije i stabilnosti izbornog zakona*“, Kodeks dobre prakse ističe da pored tehničkih pravila i sličnih detalja koji mogu da se uključe na nižem regulatorom nivou (upravni, regulatorni akti), izborna pravila treba da imaju barem nivo jednog zakona. Pitanja koja se odnose na osnovna prava izbornog zakona, a posebno ona koja se odnose na sam izborni sistem i izborne zone, ne treba da budu predmet zakonskih izmena-dopuna godinu dana pre održavanja izbora. U slučaju da se tako nešto mora desiti, ista treba da se propišu Ustavom ili nekim drugim zakonom koji ima viši nivo od običnog zakona. Obrazloženje ističe da je stabilnost zakona ključno pitanje za kredibilitet izbornog procesa, koji je sam po sebi vitalan proces za konsolidaciju demokratije u zemlji (vidi: odeljak II tačka 2 stav 63 Obrazloženja).

241. I na kraju, što se tiče trećeg uslova, odnosno *„proceduralnih garancija*“, Kodeks dobre prakse podvlači da izbore treba da organizuje nezavisni organ koji je predmet nadzora od strane domaćih i međunarodnih posmatrača i treba da obezbedi “*delotvoran sistem žalbi“*. Poslednje navedeno je detaljno razrađeno i primenjeno u okolnostima ovog slučaja prilikom razmatranja navoda podnosilaca zahteva koji se odnose na navodne povrede prava na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava.

Primena ovih načela u okolnostima ovog slučaja

242. Sud podseća da podnosioci zahteva tvrde da im je Vrhovni sud svojim dvama odlukama povredio osnovna prava i slobode garantovane članom 45. Ustava. U tom smislu, njihove tvrdnje se mogu karakterizovati na sledeći način: (i) “*povreda jednakog glasa*“; (ii) “*povreda slobodnog glasa”;* i (iii) “*povreda načela transparentnosti*“

(vidi: posebne tvrdnje koje su pokrenuli podnosioci zahteva u stavovima 62-73 ove presude).

243. U tom smislu, Sud primećuje da su podnosioci zahteva pokrenuli povredu samo 2 od 5 osnovnih načela koja se odnose na kvalitet glasa, "*jednak glas*" i "*slobodan glas*". Navodi podnosilaca zahteva štaviše spadaju u delokrug trećeg uslova, odnosno "*proceduralnih garancija*". Shodno tome, u smislu osnovnih načela Venecijanske komisije, Sud će oceniti da li su osnovna načela koja se odnose na „*slobodan glas*" i „*jednak glas*" i odgovarajuće *„proceduralne garancije"* mogla biti povređena. Što se tiče sudske prakse ESLJP-a, Sud će razmatrati navode podnosilaca zahteva u smislu "*postizbornih prava*" garantovanih članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, primenjujući test ESLJP-a u izbornim sporovima, odnosno proizvoljnost; nedostatak proporcionalnosti i da li su ograničenja povredila slobodo izražavanje volje birača. Sud će u nastavku razmatrati svaku tvrdnju podnosilaca zahteva odvojeno.

(i) Što se tiče "jednakog glasa"

244. Načelo „*jednakog glasa*" prema Kodeksu dobre prakse i relevantnom Obrazloženju znači: (i) pravo jednakog glasa – odnosno pravo svakog birača da u načelu ima glas i u izbornim sistemima gde se biračima daje pravo na više od jednog glasa, svaki birač treba da ima isti broj glasova; (ii) jednaku moć glasa u smislu da prema Kodeksu, mesta treba da se jednako podele između izbornih zona; (iii) jednake mogućnosti – odnosno jednaka mogućnost treba da se garantuje svim stranama i kandidatima što znači da državni organi treba da očuvaju neutralnost u svim aspektima, posebno u smislu izborne kampanje, medijskog pokrivanja i finansiranja političkih partija i izbornih kampanja; (iv) jednakost i nacionalne manjine – partije nacionalnih manjina treba da se dozvole i da u načelu posebna pravila koja garantuju mesta rezervisana za manjine nisu u suprotnosti sa načelom jednakog glasa; i (v) jednakost između polova u smislu da pravila koja zahtevaju minimalni procenat kandidata svakog pola ne treba da se smatra da je u suprotnosti sa načelom jednakog glasa sve dok oni imaju ustavni osnov (vidi: odeljak 2 Kodeksa dobre praske i deo 2 Obrazloženja).

245. Sud primećuje da se podnosioci zahteva takođe pozivaju i na (i) strogu i formalnu jednakost i (ii) jednakost mogućnosti. U tom smislu, Sud primećuje da Kodeks dobre prakse i relevantno Obrazloženje razmatraju strogu i proporcionalnu jednakost u okviru jednakih mogućnosti (vidi: odeljak 2.3 Obrazloženja). Prema njima, i kao što je gore razrađeno, jednakost mogućnosti je prema praksi država članica

Venecijanske komisije izgrađena u smislu neutralnosti i nepristrasnosti državnih organa i primene istih pravila za sve u izbornim procesima. Prema Kodeksu u tom smislu, postoje dva tumačenja jednakosti: formalno i proporcionalno. Prvo znači da se političke partije trebaju jednako tretirati bez obzira na njihovu moć u parlamentu ili među biračima i to važi i za korišćenje javnih mehanizama koji podržavaju izborne kampanje; dok drugo znači da se političke partije moraju tretirati proporcionalno broju glasova (vidi: odeljak 2.3 (b) Kodeksa dobre prakse).

246. U tom smislu, Sud podseća da podnosioci zahteva povredu načela „*slobodan glas*“ obrazlažu činjenicom da Vrhovni sud, IPŽP i CIK, nisu uspeli da garantuju izborni proces u kome je “*težina glasa*” jednaka, jer prema navodima, Vrhovni sud u svojoj drugoj odluci [A.A. U.ZH. br. 62/2017] smatra da je *“izborni proces oštećen”,* ali nije smatrao potrebnim ponovno prebrojavanje kutija na svim biračkim mestima. Prema podnosiocima zahteva, njihov zahtev da se ponovo prebroje kutije na svim biračkim mestima je odbijen na neustavan način (vidi u ovom kontekstu, konkretnu tvrdnju podnosilaca zahteva u stavu 61 i 66 ove presude).

247. Sud primećuje da su ove tvrdnje pokrenute i u smislu navodnih povreda prava na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava i da su detaljno rešene u stavovima 167-176 ove presude.

248. Sud primećuje da nijedan drugi navod ili okolnost u vezi sa tim navodima podnosilaca zahteva ne spada u delokrug garancija definisanih načelom Venecijanske komisije u smislu „*jednakog glasa“,* uključujući „*jednake mogućnosti*”. Dok se podnosioci zahteva pozivaju na poslednje navedeno, Sud podseća da je jednaka mogućnost, prema praksi država članica Venecijanske komisije, izgrađena u smislu neutralnosti i nepristrasnosti državnih organa i primene istih pravila za sve u izbornim procesima. Navodi podnosilaca zahteva ne spadaju u ovu kategoriju.

249. Pored toga, Sud primećuje da osporena odluka Vrhovnog suda u smislu sudske prakse ESLJP-a ne odražava proizvoljnosti, nedostatak proporcionalnosti i kao što je naširoko razmotreno u smislu ocene navoda podnosilaca zahteva koji se odnose na član 54. Ustava, takođe nije doneta uz povredu slobodnog izražavanja volje birača.

(ii) Što se tiče načela „slobodnog glasa”

250. Načelo „*slobodnog glasa*“ u skladu sa Kodeksom dobre prakse podrazumeva (i) slobodu birača da formira mišljenje (vidi za više:

odeljak 2.3 Kodeksa dobre prakse i odeljak 2.3, stav 18 Obrazloženja) i (ii) slobodu birača da izrazi mišljenje i mogućnost da se bori protiv izborne prevare (vidi: odeljak 3.1 i 3.2 Kodeksa dobre prakse). U smislu ovog navoda, relevantno je samo drugo.

251. U tom smislu, Kodeks dobre prakse u načelu propisuje da sloboda birača da izraze svoju volju prvenstveno zahteva tačni nadzor postupaka glasanja. Pored toga, prema Kodeksu dobre prakse, birači (u svojstvu birača i u svojstvu kandidata) imaju pravo na tačnu ocenu rezultata glasanja i država je obavezna da kazni bilo koju izbornu prevaru. Kodeks dobre prakse i Obrazloženje propisuju jedan broj pravila sadržanih u ovom načelu, a Sud će se pozvati samo na ona načela koja su relevantna za okolnosti ovog slučaja, odnosno na (i) "*postupak glasanja*" (vidi: Kodeks dobre prakse, tačku 3.2 (i-xi) i (ii) "*brojanje*", odnosno, vidi: Kodeks dobre prakse, tačku 3.2 (xii-xv).

252. Što se tiče "*postupka glasanja*", Sud primećuje da Obrazloženje, između ostalog, smatra da "*postupak glasanja ima ključnu ulogu u ukupnom procesu izbora, jer se izborna prevara najčešće dešava tokom procesa glasanja"* (Vidi: tačku 3.2.2, stav 32. Obrazloženja). Što se tiče *„prebrojavanja",* između ostalog se ističe, i u meri u kojoj je to relevantno za okolnosti konkretnog slučaja, da je preporučljivo *„izbegavati praksu da se previše glasova smatra nevažećim ili uništenim, a u slučaju sumnje, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se odredila volja birača izražena u tom glasanju*" (vidi: tačku 3.2.2.4 stav 49. Obrazloženja).

253. U tom smislu, Sud podseća da su podnosioci zahteva povredu načela „*slobodnog glasa*" obrazložili dokazima podnetim redovnim sudovima o "*uticaju na građane Prištine slanjem SMS poruka u ime NVO-a, davanjem kupona za besplatni prevoz i uticajem preko aktivista",* što je prema navodima, rezultiralo povredom "*načela slobodnog glasa/slobode glasanja*". Prema podnosiocima zahteva, Vrhovni sud je u svojoj drugoj odluci, odnosno u Presudi [AA. U.ZH. br. 62/2017] razmotrio ove navode kao nove, izbegavajući njihovo obrazloženje i smatrajući da nisu dokazi koje treba izvesti (vidi, u ovom kontekstu, specifičnu tvrdnju podnosilaca zahteva u stavu 63 i 64 ove presude).

254. Sud primećuje da se ovi navodi podnosilaca zahteva odnose na "*proceduralne garancije*", za implementaciju načela "*slobodan glas*" na dan izbora, odnosno na nepravilnosti na dan izbora i navode koji se odnose na nevažeće i prazne glasove, a koji su već rešeni u smislu navoda o povredi prava na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava, posebno u stavovima 154-166 ove presude.

255. Sud takođe podseća da je pri razradi načela koja se odnose na *„slobodan glas“,* istakao da Kodeks dobre prakse i Obrazloženje posebno propisuju da je preporučljivo da *„se izbegava praksa da se smatra više glasova nevažećih ili uništenih i u slučaja sumnji, treba da se ulože dodatni napori da se odredi volja birača izražena u tom glasanju“*. Sud je takođe posebno rešio ovo pitanje u stavovima 172-175 ove presude.

256. Sud pored toga primećuje da nijedan drugi navod podnosilaca zahteva ili okolnost povezana sa njim ne spada u delokrug garancija definisanih u dva osnovna načela Venecijanske komisije u smislu *„slobodnog glasa*“, odnosno slobode birača da formiraju mišljenje ili slobode birača da izraze mišljenje i da se bore protiv izborne prevare.

257. Pored toga, Sud primećuje da osporena odluka Vrhovnog suda u smislu sudske prakse ESLJP-a ne odražava proizvoljnost, nedostatak proporcionalnosti i kao što je opsežno razmotreno u smislu ocene tvrdnji podnosilaca zahteva koje se odnose na povredu člana 54. Ustava, takođe nije doneta uz povredu slobodnog izražavanja volje birača.

(iii) Što se tiče „načela transparentnosti”

258. Sud podseća da podnosioci zahteva takođe tvrde povredu načela transparentnosti. U tom smislu, Sud primećuje da se u smislu Kodeksa dobre prakse transparentnost uglavnom koristi u smislu finansiranja izbornih kampanji. Međutim, Kodeks dobre prakse smatra da je transparentnost važna za još najmanje tri druga aspekta.

259. Kao prvo, transparentnost se smatra važnom u smislu prebrojavanja glasova – procesa koji sam po sebi mora da bude transparentan. Da bi se osigurala takva transparentnost, posmatračima (domaćim i međunarodnim), predstavnicima kandidata i medijima treba da se dozvoli prisustvo tokom prebrojavanja glasova. Kao drugo, transparentnost je takođe važna u smislu proceduralne zaštite, tako da bi organizaciju izbora vršio nezavisan organ. Samo transparentnost, nepristrasnost i nezavisnost od politički motivisane manipulacije, obezbediće pravno upravljanje izbornim procesa od predizbornog perioda pa do završetka obrade rezultata izbora. Kao treće, da bi bio u skladu sa međunarodnim standardima, izborni proces treba jasno da pruži biračima, kandidatima i političkim subjektima pravo na transparentan postupak žalbe (vidi: Kodeks dobre prakse, tačku 3.2 (xiii) strana 9; tačku 3.1 stav 68, i Izveštaj o rešavanju izbornih sporova, tačka 6, stav 100). Poslednje navedeno je detaljno razrađeno

u Izveštaju o rešavanju sporova. U tom smislu, Venecijanska komisija preporučuje da postupci pred sudskim organom koji razmatra žalbe i predstavke u vezi sa pravima na izbor treba da budu javni i da strane imaju pravo na podnesu svoj slučaj direktno ili preko zakonskog zastupnika. Minimalne garancije moraju postojati, a prema Venecijanskoj komisiji tu spada i pravo na pravično, nepristrasno i javno saslušanje žalbe ili predstavke. Sistem žalbi i pritužbi treba da bude transparentan i da kao takav uključuje objavljivanje žalbi, pritužbi, odgovora i odluka (vidi: Izveštaj o rešavanju sporova, tačka 6, stav 100).

260. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da Kodeks dobre prakse obavezuje državne institucije da garantuju transparentnost procesa i pravo na ponovno prebrojavanje glasova u slučaju žalbe. Ovaj nalaz je održiv. Sud je u ovoj presudi razradio osnovna načela u pogledu prava na žalbu u izbornim procesima kao osnovni deo "*delotvornog sistema žalbi*" i "*proceduralnih garancija*", kao poslednji uslov za sprovođenje pet načela koja se odnose na kvalitet glasa u demokratskim izborima. Kao što je i istaknuto, pravo na žalbu u izborim sporovima, kao i „*pravo na verifikaciju rezultata izbora*", uključujući i mogućnost poništavanja rezultata izbora, garantovana su Ustavom Republike Kosovo i važećim izbornim zakonima na način koji je propisan zakonom, a koji je, kako je razrađeno, u skladu i sa praksom država članica Venecijanske komisije.

261. Sud podseća da posebno što se tiče tvrdnje o povredi načela transparentnosti, podnosioci zahteva pokreću sledeća pitanja: (i) povredu prava na „*ponovno prebrojavanje i ponavljanje glasanja*", koje je prema njima propisano u članovima 101. i 106. ZOI-a; (ii) povredu prava na "*potvrđivanje i verifikaciju rezultata izbora*", jer prema navodima, *"u slučaju tesnog rezultata na izborima"* ponovno prebrojavanje predstavlja osnovno pravo, koje se pokreće preko CIK-a ili na zahtev stranke"; (iii) činjenicu da iako IPŽP i Vrhovni sud "*utvrđuju da je bilo nepravilnosti*", iste *"smatraju uravnoteženim između dva kandidata u trci"*, rezultirajući prema navodima proizvoljnim odlukama IPŽP-a i Vrhovnog suda; i (iv) da IPŽP i Vrhovni sud nisu razmotrili dokaze podnosilaca zahteva kao „*nove i posebne dokaze*" i da nisu razmotrili njihove navode o ustavnoj povredi (vidi: posebno ove navode u stavovima 67-73 ove presude).

262. Sud primećuje da su svi ovi navodi pokrenuti i u smislu navodnih povreda prava na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava i da su detaljno razmotreni u stavovima 134-176 ove presude.

263. Međutim, Sud primećuje da su podnosioci zahteva u ovom smislu pokrenuli još tri nova navoda koja će Sud razmotriti u nastavku, i to: (i) navod da je IPŽP ocenio/istražio glasačke listiće na spornim biračkim mestima bez prisustva strana; (ii) navod da je Vrhovni sud svojim prvim rešenjem [AA. br. 52/17] ukinuo samo odluku [ZL. A. br. 1102/2017] IPŽP-a od 22. novembra 2017. godine, a ne i odluku [2343-2017] CIK-a o ponovnom prebrojavanju svih redovnih glasačkih listića na biračkim mestima određenim gore navedenom odlukom; i (iii) navod da je načelo transparentnosti povređeno i prilikom *"uništavanja izbornog materijala"* od strane CIK-a, i tom prilikom i njihovo pravo na ponovno prebrojavanje.

264. Što se tiče prvog, Sud podseća da se navod odnosi na istrage izvršene od strane IPŽP-a zbog žalbe podnosilaca zahteva od 30. novembra 2017. godine. IPŽP je na osnovu (i) stava 4, člana 117. ZOI-a, prema kome IPŽP može da naloži razmatranje izbornog materijala kao deo istrage koja se odnosi na žalbe; (ii) člana 14. Pravila br. 02/2015 i (iii) Pravila 04/2015 o postupcima istrage izbornog materijala, u cilju verifikacije navoda podnosilaca zahteva u vezi sa neslaganjima u konačnom rezultatu, osnovao istražnu ekipu, prema spisima predmeta, sastavljenu od 8 sudija i 10 službenika sekretarijata. Sud primećuje da su izborni materijali i način istrage svake kategorije izbornog materijala tačno određeni relevantnim pravilima IPŽP-a. Navedene istražne ekipe su nakon okončanja istraga obavezne da prema relevantnim pravilima izrade zapisnik na osnovu svih ispitanih izbornih materijala. Ovaj materijal se zatim podnosi IPŽP-u na dalje razmatranje. Nalazi istražnih ekipa na osnovu gore navedenog zakona mogu da rezultiraju odlukom IPŽP-a o ponovnom prebrojavanju glasačkih listića. Odluka [ZL. Abr. 1125/2017] od 1. decembra 2017. godine IPŽP-a odražava taj postupak i utvrđuje da je nakon razmatranja materijala istražnih ekipa, prema IPŽP-u, potvrđen konačni rezultat objavljen od strane CIK-a. Shodno tome, Sud primećuje da se osporeni postupak odnosi na istražni postupak IPŽP-a, a ne na postupak ponovnog prebrojavanja ili prebrojavanja, načelo transparentnosti koje je garantovano u članu 101. ZOI-a.

265. Štaviše, navodi podnosilaca zahteva u ovom kontekstu ne spadaju u delokrug drugih ustavnih, zakonskih ili onih garancija koje je utvrdila Venecijanska komisija u vezi sa „*delotvornim sistemom žalbi*", uključujući i pravo na transparentan žalbeni postupak (vidi: Izveštaj o rešavanju sporova, tačka 2, stav 111); ili pak objavljivanje žalbi, pritužbi, odgovora i odluka (vidi: Izveštaj o rešavanju sporova, tačka 6, stav 100). Na kraju, Sud takođe primećuje da ovaj navod podnosioci zahteva nisu izneli pred Vrhovnim sudom i da poslednje navedenom nije pružena mogućnost da odgovori na navod.

266. Što se tiče drugog, Sud podseća da je Vrhovni sud doneo svoju prvu odluku [AA. br. 52/2017], kojom je usvojio, kao osnovanu, žalbu Lëvizja VETËVENDOSJE! i preinačio odluku [ZL. A. br. 1102/2017] IPŽP-a od 22. novembra 2017. godine, tako što je žalba drugog podnosioca zahteva odbijena, kao neosnovana. Sud primećuje da Vrhovni sud nije izričito odredio ukidanje odluke CIK-a. Međutim, Sud takođe primećuje da je na osnovu stava 3 člana 12 Zakona o izmenama i dopunama ZOI u vezi sa stavom 5 člana 118. ZOI-a, CIK dužan da sprovede odluku IPŽP-a, osim ako je dozvoljena žalba podneta unutar propisanog roka i ako Vrhovni sud ne odredi drugačije.

267. Treće i na kraju, što se tiče uništavanja izbornog materijala i dotične povrede načela transparentnosti, Sud primećuje da (i) podnosioci zahteva ne osporavaju pred Vrhovnim sudom relevantnu odluku CIK-a o uništavanju izbornog materijala. Shodno tome, pitanja koja su pokrenuta ovim navodom ne ispunjavaju uslove prihvatljivosti propisane stavom 7 člana 113. Ustava i članovima 47. i 48. Zakona; (ii) pitanje uništavanja izbornog materijala je propisano stavom 4 člana 103. ZOI-a prema kome *"Centralna izborna komisija će, odlukom nakon zvanične sertifikacije rezultata izbora, uništiti određeni izborni materijal u određeno vreme u roku od 60 dana, osim ako je drugačije odredila IKMŽ*". Sud primećuje da podnosioci zahteva nisu ovlašćene strane da pokrenu pitanje saglasnosti zakona sa Ustavom pred Sudom; i (iii) iz spisa predmeta proizilazi da podnosioci zahteva nisu nikada tražili čuvanje izbornog materijala pred CIK-om, IPŽP-om ili i pred Ustavnim sudom na osnovu člana 27. o privremenim merama Zakona.

268. Na osnovu gore navedenog i uzimajući u obzir sve navode pokrenute u okolnostima ovog slučaja, kao i iznete činjenice, Sud, i na osnovu standarda ustanovljenih u svojoj sudskoj praksi i sudskoj praksi ESLJP-a i standarda sažetih od strane Venecijanske komisije, utvrđuje da (i) prva odluka Vrhovnog suda, odnosno rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine nije doneta uz povredu i da je u skladu sa pravima na izbor i učešće garantovanim članom 45. Ustava u vezi sa pravom na slobodne izbore garantovanim članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, političkog subjekta LDK, odnosno drugog podnosioca zahteva i (ii) da druga odluka Vrhovnog suda, odnosno presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine nije doneta uz povredu i da je u skladu sa pravima na izbor i učešće garantovanim članom 45. Ustava u vezi sa pravom na slobodne izbore garantovanim članom 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, g. Arbana Abrashija i političkog subjekta LDK, odnosno prvog i drugog podnosioca zahteva.

IV. Zahtev za raspravu

269. Sud podseća da su podnosioci zahteva takođe tražili od Suda da zakaže raspravu.

270. U obrazloženju njihovog zahteva za raspravu, podnosioci zahteva su istakli da je "*načelo usmenosti i publiciteta*" jedno od osnovnih načela u ustavnom postupku i da se kao takvo, garantuje u svim fazama postupka "*bilo pred upravnim organima, redovnim sudovima ili pred samim Ustavnim sudom*". Što se toga tiče, oni su naglasili da se iz spisa predmeta može primetiti da podnosiocima zahteva "*nije data prilika da podnesu na javnoj sednici svoje navode*" i da "*je nastala situacija u kojoj je obavezno da se predstavi pred sudskim većem činjenični i zakonski aspekt, kao što je propisano u pravilu 42, stav 2 Poslovnika o radu Ustavnog suda*".

271. U tom smislu, Sud podseća da na osnovu stava (2) pravila 42 [Pravo na raspravu i odustajanje] Poslovnika, "*Sud može zakazati raspravu ukoliko veruje da je ista neophodna radi razjašnjavanja dokaza ili zakona*".

272. Sud primećuje da je gore pomenuto pravilo Poslovnika diskrecionog karaktera. Kao takvo, to pravilo samo predviđa mogućnost da Sud naloži zakazivanje rasprave u slučajevima u kojima smatra da je neophodno razjasniti pitanja dokaza ili zakona. Stoga, Sud nije obavezan da naloži održavanje rasprave ako smatra da su postojeći podaci u spisu predmeta dovoljni, van svake sumnje, da donese meritornu odluku u predmetu koji se razmatra (vidi, slučaj Ustavnog suda, KI34/17, podnosilac zahteva: *Valdete Daka*, presuda od 1. juna 2017. godine, stavovi 108-110 – gde se navodi: „*Sud smatra da su dokumenti sadržani u zahtevu dovoljni da se presudi u slučaju [...]*").

273. U konkretnom slučaju, Sud ne smatra da postoje nejasnoće u vezi sa „dokazima i zakonom" i zbog toga ne smatra da je potrebno da se održi rasprava. Dokumenti sadržani u zahtevu su dovoljni da se odluči o meritumu ovog slučaja.

274. Shodno tome, Sud jednoglasno odbija zahtev podnosilaca da zakaže raspravu, kao neosnovan.

V. Ostala važna pitanja

Što se tiče statusa stranih odluka i njihove uloge pri odlučivanju

275. Sud primećuje da podnosioci zahteva potkrepljuju svoje navode pozivajući se na različite odluke stranih sudova, posebno na odluke Saveznog ustavnog suda Nemačke, Ustavnog suda Austrije i Saveznog vrhovnog suda Švajcarske. Sud prvo navodi razlike u jurisdikciji relevantnih ustava sa Ustavom Republike Kosovo u razmatranju izbornih procesa. Pored toga, Sud primećuje da se isti ne podudaraju sa činjeničnim ili pravnim okolnostima konkretnog slučaja. Sud ističe da obrazloženja drugih ustavnih sudova, treba da se tumače u smislu ustavnih i pravnih garancija i u svetlu činjeničnih okolnosti u kojima su donete.

276. U tom smislu, Sud primećuje da osim činjenice da su podnosioci zahteva naveli i citirali te odluke stranih sudova, oni nisu razradili njihovu činjeničnu i pravnu povezanost sa okolnostima konkretnog slučaja. Pored toga, status izvora prava u pravnom sistemu Republike Kosovo imaju samo odluke ESLJP-a.

277. Što se pak tiče izveštaja Venecijanske komisije, osim onih na koje su se pozvali podnosioci zahteva, Sud je razmotrio sve relevantne izveštaje i mišljenja Venecijanske komisije i primenio ih u okolnostima konkretnog slučaja.

VI. Zaključci

278. Sud je razmotrio sve navode podnosilaca zahteva posebno i u celosti, primenjujući na tu ocenu: (i) ustavne garancije koje se odnose na osporena prava, odnosno članove 45. i 54. Ustava; (ii) osnovna načela koja rezultiraju iz evropskog nasleđa za demokratske izbore sažeta od strane Venecijanske komisije; i (iii) sudsku praksu ESLJP-a, i utvrdio da su rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine i presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine Vrhovnog suda u skladu sa članovima 54. i 45. Ustava.

279. Sud je utvrdio da osporenim odlukama Vrhovnog suda nisu povređena prava podnosilaca zahteva na sudsku zaštitu prava garantovanih članom 54. Ustava i pravo na delotvorno pravno sredstvo garantovano članom 32. Ustava u vezi sa pravom na delotvorno pravno sredstvo garantovano članom 13 EKLJP-a, jer je u okolnostima konkretnog slučaja Vrhovni sud pravilno ocenio pitanja koja se odnose na (i) potvrđivanje/poništavanje izbornog rezultata; (ii) proglašavanje neblagovremenim navoda pokrenutih od strane podnosilaca zahteva koji se odnose na dan glasanja, a koji su po prvi put podneti IPŽP-u nakon proglašenja konačnog rezultata; i (iii) nevažeće i prazne glasačke listiće, nakon što je IPŽP ispitao izborni materijal u spornim biračkim centrima i utvrdio da nepravilnosti nemaju "*nemaju uticaja*

na konačni rezultat“. Pored toga, odluke Vrhovnog suda su bile “*dovoljno obrazložene*” u odnosu na navode podnosilaca zahteva i u skladu sa standardima utvrđenim u sudskoj praksi ESLJP-a i zemalja članica Venecijanske komisije u pogledu obrazloženja odluka u izbornim sporovima. Nalazi Vrhovnog suda su u skladu sa ustavnim garancijama, relevantnom sudskom praksom ESLJP-a i osnovnim načelima Venecijanske komisije koja se odnose na “*delotvorni sistem žalbi*”, kao sastavni deo“*proceduralnih garancija*”, što je osnovni uslov za sprovođenje pet osnovnih načela koja se odnose na kvalitet glasa.

280. Sud je utvrdio da osporenim odlukama Vrhovnog suda nisu povređena prava na izbor i učešće podnosilaca zahteva garantovana članom 45. Ustava u vezi sa pravom na slobodne izbore garantovanim članom 3 EKLJP-a, jer u okolnostima ovog slučaja iste nisu donete u suprotnosti sa (i) uslovima za zaštitu osnovnih načela o kvalitetu glasa, kao što se garantuje Ustavom, izbornim zakonima i Kodeksom dobre prakse; (ii) uslovom “*proceduralnih garancija*” za sprovođenje načela “*slobodnog glasa*” i “*jednakog glasa*”; (iii) u suprotnosti sa *„načelom transparentnosti“* u izbornim sporovima, kao što je utvrđeno sudskom praksom ESLJP-a i osnovnim načelima Venecijanske komisije; i (iv) u suprotnosti sa sudskom praksom ESLJP-a u smislu *„postizbornih prava*”.

281. Na osnovu napred navedenog i uzimajući u obzir navode pokrenute u okolnostima ovog slučaja, kao i iznete činjenice, Sud utvrđuje da: (i) prva odluka Vrhovnog suda, odnosno rešenje [AA. br. 52/2017] od 25. novembra 2017. godine, nije doneta uz povredu prava i osnovnih sloboda političkog subjekta LDK, odnosno drugog podnosioca zahteva i da je u skladu sa pravima i osnovnim slobodama garantovanim u članovima 45. i 54. Ustava; i da (ii) druga odluka Vrhovnog suda, odnosno presuda [A.A. U.ZH. br. 62/2017] od 7. decembra 2017. godine, nije doneta uz povredu prava i osnovnih sloboda g. Arbana Abrashija i političkog subjekta LDK, odnosno prvog i drugog podnosioca zahteva i da je u skladu sa pravima i osnovnim slobodama garantovanim u članovima 45. i 54. Ustava.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosovo, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilom 59 (a) Poslovnika, na sednici održanoj 23. januara 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI da je presuda Vrhovnog suda Republike Kosovo A.A. U.ZH. br. 62/2017 od 7. decembra 2017. godine u skladu sa članom 54. Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 32. Ustava Republike Kosovo i članom 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima i u skladu sa članom 45. Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima;

III. DA UTVRDI da je rešenje Vrhovnog suda Republike Kosovo AA. br. 52/2017 od 25. novembra 2017. godine u skladu sa članom 54. Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 32. Ustava Republike Kosovo i članom 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima i u skladu sa članom 45. Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima;

IV. DA ODBIJE zahtev za raspravu kao neosnovan;

V. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

VI. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

VII. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Gresa Caka-Nimani	Arta Rama-Hajrizi

KI01/18, podnosilac zahteva: Gani Dreshaj-Alijansa za budućnost Kosova (ABK), ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova A. A. – U. ZH. br. 64/2017 od 26. decembra 2017. godine

KI01/18, presuda od 23. januara 2019. godine, objavljena 4. februara 2019. godine

Ključne reči: *individualni zahtev, privremena mera, drugi krug izbora, izborno pravo, aktivna biračka prava, pasivna biračka prava, birački spisak, postizborna prava, iscrpljivanje pravnih sredstava, opštinski izbori*

Podnosioci zahteva su tražili od Suda da oceni ustavnost odluka CIK-a, IPŽP-a i Vrhovnog suda, kojima su, prema njihovim navodima, povređena prava garantovana članom 45 [Pravo na izbor i učešće] Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP. Podnosioci zahteva su se u suštini žalili zbog neprebrojavanja glasova 52 (pedeset dva) birača u drugom krugu glasanja, koji su bili važeći za izbor predsednika opštine Istok, čime je njihovom kandidatu (Gani Dreshaj) povređeno pravo da bude biran, koje je zagarantovano članom 45. Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP.

Sud je najpre, na osnovu svoje prakse o opštinskim izbornim sporovima, utvrdio da jedan od podnosilaca (Gani Dreshaj) nije iscrpeo sva pravna sredstva, kako je utvrđeno članom 113(7) Ustava. Sud je takođe utvrdio da je drugi podnosilac zahteva (ABK) iscrpeo sva pravna sredstva i da će pokrenute navode razmotriti u meritumu.

Sud je ocenio da se konkretan slučaj tiče pitanja međusobne povezanosti aktivnih biračkih prava sa pasivnim biračkim pravima, ažuriranja biračkih spiskova između dva kruga glasanja i sporova po pitanju prebrojavanja glasova u biračkim centrima, koja odgovaraju postizbornom periodu.

Sud je na osnovu konsolidovane prakse ESLJP-a odlučio da oceni da li osporene odluke CIK-a, IPŽP-a i Vrhovnog suda mogu izdržati test ESLJP-a koji određuje da li su te odluke: (i) u skladu sa i propisane primenljivim zakonom; (ii) da li su srazmerne i (iii) da li su prozvoljne ili nerazumne. Međutim, Sud se prvo izjasnio da zakonski okvir koji uređuje izborno pravo u Republici Kosovo nije predmet ustavnog razmatranja i da je njegova ocena ograničena samo unutar okvira navoda pokrenutih u konkretnom slučaju.

Sud je dalje utvrdio: (i) da je neažuriranje biračkih spiskova bilo činjenica koja je bila poznata svim učesnicima u izbornoj trci, uključujući i podnosioce zahteva, i (ii) da neprebrojavanje glasova 52 (pedeset dvfa) birača nema takav opseg da bi garantovalo glas određene grupe birača, a pogotovo kada se ima

u vidu da se nijedan od tih birača nije žalio nadležnim organima zbog neprebrojavanja njihovih glasova.

Sud je iznoseći opštu ocenu svih centralnih pitanja konkretnog slučaja, smatrao da su osporene odluke CIK-a, IPŽP-a i Vrhovnog suda u skladu sa i da su propisane primenljivim izbornim zakonom, da su srazmerne i da nisu proizvoljne ili nerazumne.

Shodno tome, Sud je zaključio da su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda u skladu sa članom 45 [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP. Sud je takođe odbio zahtev podnosilaca za uvođenje privremene mere.

PRESUDA

u

slučaju br. KI01/18

Podnosioci

Gani Dreshaj i Alijansa za budućnost Kosova (ABK)

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova A. A. – U. ZH br. 64/2017 od 26. decembra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama- Hajrizi, predsednica
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu- Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi- Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo g. Gani Dreshaj, kandidat za predsednika opštine Istok na lokalnim izborima 2017. godine (u daljem tekstu: prvi podnosilac zahteva), i politički subjekt Alijansa za budućnost Kosova (ABK), (u daljem tekstu: drugi podnosilac zahteva).

2. Prvog podnosioca zahteva i drugog podnosioca zahteva (u daljem tekstu kada se Sud poziva na oba: podnosioci zahteva), zastupa g. Arianit Koci, advokat iz Prištine.

Osporena odluka

3. Podnosioci zahteva osporavaju ustavnost presude Vrhovnog suda Kosova A. A. – U. ZH. br. 64/2017 od 26. decembra 2017. godine, koja se odnosi na odluku Izbornog panela za žalbe i predstavke (u daljem tekstu: IPŽP) ZL. A. br. 1142/2017 od 23. decembra 2017. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar je ocena ustavnosti gore navedenih odluka, kojima su, prema tvrdnjama, podnosiocima zahteva povređena prava garantovana članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i članom 3. Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

5. Podnosioci zahteva, takođe, traže da se uvede privremena mera, zahtevajući od Suda da zaustavi *"sprovođenje odluke Centralne izborne komisije (CIK) o sertifikaciji rezultata drugog kruga izbora za predsednika opštine Istok od 27. decembra 2017. godine do meritornog odlučivanja o ovoj stvari od strane Ustavnog suda"*.

Pravni osnov

6. Zahtev je zasnovan na članovima 21.4 [Opšta načela], 113.1 i 7 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] i 116.2 [Pravni efekat odluka] Ustava, članovima 27. [Privremene mere] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilima 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] i 56 [Zahtev za uvođenje privremenih mera] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

7. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Sudom

8. Dana 3. januara 2018. godine, prvi podnosilac zahteva je podneo zahtev Sudu.

9. Dana 3. januara 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Altaya Suroya za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Ivan Čukalović i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

10. Dana 5. januara 2018. godine, Sud je obavestio prvog podnosioca zahteva o registraciji zahteva. Istog datuma, po jedna kopija zahteva je poslata IPŽP-u, Vrhovnom sudu i g. Hakiji Rugovi, kandidatu

političkog subjekta Demokratski savez Kosova (u daljem tekstu: DSK) za predsednika opštine Istok, čime im je pružena mogućnost da dostave svoje komentare o tvrdnjama pokrenutim u zahtevu br. KI01/18.

11. Dana 15. januara 2018. godine, Sud je od prvog podnosioca zahteva tražio da razjasni svoj zahtev, a takođe, jedna kopija zahteva je poslata drugom podnosiocu zahteva, čime im je pružena mogućnost da dostave svoje komentare o tvrdnjama pokrenutim u zahtevu br. KI01/18.

12. Dana 11. i 17. januara 2018. godine, IPŽP i g. Haki Rugova su dostavili svoje komentare u vezi sa zahtevom br. KI01/18.

13. Dana 19. januara 2018. godine, gore navedeni komentari su poslati prvom podnosiocu zahteva radi dostavljanja eventualnih komentara.

14. Dana 26. i 31. januara 2018. godine, podnosioci zahteva su dostavili svoje odgovore, i tom prilikom ponovili svoje stavove o neregularnom izbornom procesu, razmotrili komentare IPŽP-a i g. Hakije Rugove i izneli svoje argumente o pitanju iscrpljivanja pravnih sredstava i proceduralne legitimacije *(standing)*.

15. Dana 1. marta 2018. godine, Sud je na sednici za razmatranje odlučio da se ocena zahteva odloži za neki drugi datum.

16. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Almiru Rodriguesu i Snezhani Botusharova. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

17. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

18. Dana 22. avgusta 2018. godine, predsednica je donela odluku o imenovanju sudije Radomira Labana za sudiju izvestioca umesto sudije Altaya Suroya.

19. Dana 28. septembra 2018. godine, predsednica Suda je donela odluku o imenovanju novog Veća za razmatranje, sastavljenog od sudija: Arta Rama-Hajrizi, Selvete Gërxhaliu-Krasniqi i Bajram Ljatifi.

20. Dana 1. oktobra 2018. godine, Sud je članovima Foruma Venecijanske komisije poslao zahtev sa nekoliko pitanja o komparativnoj analizi u vezi sa zahtevom koji se razmatra.

21. Dana 17. oktobra 2018. godine, sudija Bajram Ljatifi je tražio od predsednice Suda da bude izuzet iz razmatranja zahteva br. KI01/18, jer je ranije već učestvovao u odlučivanju o istom zahtevu koji se odnosio na postupke sprovedene u CIK-u.

22. Dana 25. oktobra 2018. godine, predsednica je, u skladu sa članom 18. Zakona i pravilom (9) Poslovnika, donela odluku o imenovanju sudije Grese Caka-Nimani za člana Veća za razmatranje za zahtev br. KI01/18, umesto sudije Bajrama Ljatifija.

23. Dana 23. januara 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i iznelo preporuku Sudu da proglasi zahtev prihvatljivim i utvrdi da su osporene odluke u skladu sa članom 45. Ustava i članom 3. Protokola br. 1 EKLJP.

Pregled činjenica

24. Dana 22. oktobra 2017. godine, održan je prvi krug lokalnih izbora u Republici Kosovo. Prvi podnosilac zahteva, g. Gani Dreshaj, je bio kandidat ABK-a za predsednika opštine Istok. Drugi podnosilac zahteva, ABK, je bio politički subjekt koji je bio u trci u opštini Istok preko svog kandidata, g. Ganija Dreshaja.

25. Konačni rezultati prvog kruga izbora utvrdili su da će se trka za predsednika opštine Istok odlučiti na osnovu rezultata drugog kruga izbora, koji će se sprovesti između dva kandidata s najvećim brojem glasova u prvom krugu, odnosno između prvog podnosioca zahteva, g. Ganija Dreshaja, i g. Hakija Rugove, kandidata Demokratskog saveza Kosova (u daljem tekstu: SDK) za predsednika opštine Istok.

26. Dana 19. novembra 2017. godine, održan je drugi krug izbora za predsednika opštine Istok, u kojem su za predsednika opštine Istok bili u trci dva gore navedena kandidata.

27. Dana 24. novembra 2017. godine, DSK se žalio IPŽP-u tražeći da se poništi drugi krug izbora održan 19. novembra 2017. godine, tvrdeći da je došlo do zloupotrebe procesa glasanja putem pošte iz razloga što je broj birača koji su glasali putem pošte za opštinu Istok bio izuzetno visok, budući da je 58% glasova dostavljenih putem pošte na nivou Kosova bilo samo za opštinu Istok.

28. Dana 27. novembra 2017. godine, IPŽP je (odluka ZL. A. br. 1114/2017) usvojio kao osnovanu žalbu DSK-a, poništio rezultat za drugi krug izbora od 19. novembra 2017. godine i naložio CIK-u da ponovi glasanje za drugi krug lokalnih izbora za predsednika opštine Istok. IPŽP je ocenio da su glasački listići dostavljeni putem pošte za drugi krug lokalnih izbora za predsednika opštine Istok odlučujući za konačni rezultat i da način glasanja u ovom slučaju nanosi štetu i ozbiljno krši izborni proces u drugom krugu za predsednika opštine Istok. IPŽP je zaključio da jedino i pravično rešenje predstavlja ponavljanje i ponovno glasanje u drugom krugu izbora za predsednika opštine Istok na svim biračkim mestima u opštini Istok.

29. Relevantni deo gore navedene odluke IPŽP-a utvrđuje: *"Iz svega napred navedenog o glasanju putem pošte od strane birača iz Crne Gore, Austrije i Slovenije za drugi krug lokalnih izbora za predsednika opštine Istok, panel je utvrdio da su glasanje i slanje paketa sa glasačkim listićima bili organizovani, a iz spisa predmeta ne proizilazi da su pomenuti birači glasali i poslali pakete sa glasačkim listićima lično. Prema tome, za ovakav način organizovanja glasanja, panel ocenjuje da je nezakonit, i da kao takav nanosi ozbiljnu štetu i podrivaizborni proces u drugom krugu izbora za predsednika opštine Istok ...Panel ocenjuje da u ovoj situaciji jedino pravilno rešenje predstavlja to da se drugi krug lokalnih izbora za predsednika opštine Istok ponovi i da se obavi ponovno glasanje zbog toga što nije pravilno da se poništе samo glasački listići dostavljeni putem pošte jer, iako je očigledno da se ovim glasovima manipulisalo, nismo potpuno sigurni da kažemo da se svim glasačkim listićima manipulisalo zato što postoji mogućnost da je među ovim glasovima bilo i urednih glasova, a kako bi svaki glas građana otišao na svoje odredište, jedino pravično i nediskiminatorno rešenje je ponovno glasanje i to na svim biračkim mestima u opštini Istok"*.

30. I DSK i drugi podnosilac zahteva (ABK) su se žalili Vrhovnom sudu protiv gore navedene odluke IPŽP-a. DSK je tražio da se poništi samo glasanje putem pošte i da se rezultat glasanja putem pošte isključi iz ukupnog i konačnog rezultata lokalnih izbora za predsednika opštine Istok. Drugi podnosilac zahteva (ABK) je s druge strane tražio da se poništi osporena odluka IPŽP-a i da se naloži CIK-u da potvrdi konačni rezultat drugog kruga izbora za predsednika opštine Istok, uključujući i glasove putem pošte.

31. Dana 1. decembra 2017. godine, Vrhovni sud je (rešenje AA. br. 55/2017), odbio, kao neosnovane, žalbe DSK-a i drugog podnosioca zahteva (ABK) izjavljene protiv odluke IPŽP-a ZL. A. br. 1114/2017. Vrhovni sud je potvrdio odluku IPŽP-a i utvrdio: (i) da je IPŽP pravilno ocenio da je došlo do zloupotrebe procesa glasanja putem pošte; (ii) da je zloupotreba procesa glasanja putem pošte protivzakonita i da ozbiljno krši izborni proces u drugom krugu izbora za predsednika opštine Istok; (iii) da je IPŽP tačno i ubedljivo utvrdio da je naneta bitna šteta procesu izbora za predsednika opštine Istok, i (iv) da u konkretnom slučaju, ponovno glasanje predstavlja jedini "pravičan zakonski put" za ispravljanje povreda ovog izbornog procesa.

32. Relevantni deo gore navedenog rešenja Vrhovnog suda utvrđuje: *"Predmet razmatranja i ocene pred Vrhovnim sudom bili su žalbeni navodi podnosilaca žalbi, kao i oni koji se odnose na odluku IPŽP-a o ponovnom glasanju i glasovima dostavljenim putem pošte. Međutim, ovaj Sud ove navode odbija kao neosnovane iz razloga što je IPŽP u svojoj odluci pružio dovoljno zakonskih razloga koje uvažava i Vrhovni sud Kosova. To zbog činjenice da je iz dokaza, odnosno iz materijalnih dokaza koji se nalaze u spisima predmeta utvrđeno četiri puta, tačno i ubedljivo da je izborni proces u drugom krugu izbora za predsednika opštine Istok narušen gore navedenim utvrđenim povredama zakona, koje, između ostalog, određuju i utiču na konačni izborni rezultat. Ovaj sud ocenjuje da iz gore navedenih zabranjenih radnji proizilazi, između ostalog, da su prekršeni osnovni principi izbornog procesa koji su izričito propisani odredbama člana 2. Zakona o opštim izborima u Republici Kosovo, odnosno člana 3. Zakona o lokalnim izborima u Republici Kosovo i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, a koji se odnose na garantovanje prava na tajno glasanje, garantovanje prava na jednak glas, itd."*.

33. Dana 17. decembra 2017. godine, ponovljen je drugi krug izbora za predsednika opštine Istok,u kojem su kandidati bili prvi podnosilac zahteva (Gani Dreshaj), kandidat ABK-a, i g. Haki Rugova, kandidat DSK-a.

34. Dana 21. decembra 2017. godine, CIK je usvojio izveštaj Centra za prebrojavanje i rezultate (u daljem tekstu: CPR) o izborima od 17. decembra 2017. godine u opštini Istok. Na osnovu ovog izveštaja, g. Haki Rugova, kandidat DSK-a, osvojio je 10.033, a prvi podnosilac zahteva (Gani Dreshaj) 10.019 glasova.

35. U međuvremenu, drugi podnosilac zahteva (ABK - ogranak u Istoku), koga je zastupao pravni službenik B. L., podneo je žalbu IPŽP-u, osporavajući proces glasanja i upravljanje prebrojavanjem od strane Centra za prebrojavanje i rezultate. Drugi podnosilac zahteva (ABK) se žalio na nepravilnosti koje su nastupile i konačni rezultat ponovnog glasanja za predsednika opštine Istok od 17. decembra 2017. godine. Drugi podnosilac zahteva (ABK) se uglavnom žalio na to da nisu prebrojana 52 (pedeset dva) glasačka listića birača koji su postali punoletni u periodu između 22. oktobra 2017. i 17. decembra 2017. godine.

36. CIK je u svom odgovoru na žalbu podnosioca, između ostalog, naveo: *"...tokom upravljanja u CPR kada su odbijeni glasovi pedeset dva (52) birača zbog toga što se njihova imena nisu nalazila na konačnom biračkom spisku, ali su imali 18 godina na dan izbora od 17.12.2017. godine u opštini Istok, navode da je izvod iz centralnog civilnog registra sadržavao sva imena registrovanih birača koji su navršili 18 godina, uključujući i one koji su navršili 18 godina do dana izbora od22. oktobra 2017. godine. Prema Izbornom pravilu br. 02/2013 - Stvaranje, potvrđivanje, osporavanje biračkog spiska, član 3.3, u cilju sastavljanja biračkog spiska, CIK tokom izbornog procesa tri (3) puta prima izvod iz centralnog registra od Agencije za civilnu registraciju. Prvi put, najkasnije dva dana nakon objavljivanja datuma izbora, drugi put najkasnije 3 dana pre početka perioda za osporavanje biračkog spiska, a treći put najkasnije dva dana nakon završetka perioda za osporavanje BS-a. Ovaj spisak su birači mogli da ospore u toku perioda njegovog (biračkog spiska) razmatranja od strane javnosti i to u periodu od 29. avgusta 2017. do 12. septembra 2017. godine."*

37. Što se pak tiče uslovnih glasova, glasova koji su u toku čitavog procesa izbora za predsednika opštine Istok odbijeni zbog njihove nepravilnosti, CIK je objasnio: *"...utvrđeno je da od ukupnog broja od 481 uslovnih glasova i glasova GPPGM, imamo 309 glasova koji ispunjavaju zakonske uslove kao regularni glasački listići za dalje prebrojavanje i procesiranje, dok je 172 glasa odbijeno. Razlog za to što su odbijena 172 glasačka listića je taj što nisu ispunjavali zakonske uslove jer se 108 odbijenih glasačkih listića odnosi na lica koja su glasala ali se nisu nalazila na konačnom biračkom spisku (KBS); 61 glasački listić je odbijen zbog toga što lica koja su glasala nisu bili birači, odnosno građani opštine Istok u kojoj je održan izborni proces; 2 glasačka listića su odbijena jer birači koji su glasali nisu bili registrovani kao birači sa posebnim potrebama, a 1 glasački*

listić je odbijen jer je birač, pored toga što je uslovno glasao, glasao i kao birač na svom redovnom biračkom mestu".

38. IPŽP je prihvatio i uvažio u celosti objašnjenja koja je pružio CIK, kao što je izloženo u dole navedenoj odluci.

39. Dana 23. decembra 2017. godine, IPŽP je (odluka ZL. A. br. 1142/2017) odbacio, kao nedozvoljene i neosnovane, navode drugog podnosioca zahteva (ABK) o nepravilnostima i konačnom rezultatu ponovnog glasanja, to jest IPŽP je obrazložio da je postojala mogućnost da se birački spisak ospori u zakonom predviđenom roku i da je po isteku roka za osporavanje birački spisak potvrđen. U tom smislu, IPŽP je takođe dodao da se birački spisak potvrđuje samo jednom i da važi za ceo izborni proces jer se njegovo trajanje ne može znati unapred. IPŽP je zaključio da birači koji su postali punoletni u vremenskom periodu od 22. oktobra 2017. do 17. decembra 2017. godine, nisu mogli biti deo potvrđenog biračkog spiska.

40. Što se tiče prebrojavanja 52 (pedeset dva) glasačka listića birača koji su postali punoletni u periodu između 22. oktobra 2017. i 17. decembra 2017. godine, relevantni deo odluke IPŽP-a utvrđuje:

> *"Što se tiče navoda žalioca da ima 50 glasačkih listića koji nisu prebrojani, jer su glasači postali punoletni da glasaju između datuma 20.10.2017. godine i 17.12.2017. godine, a koji nisu prebrojani, veće je ove navode ocenilo kao neosnovane, jer je izvod iz centralnog civilnog registra imao sva imena registrovanih glasača od 18 godina, uključujući i one koji su napunili 18 godina do dana izbora, odnosno 22. oktobra 2017. godine [...] CIK tokom izbornog procesa tri (3) puta prima izvod civilnog registra od Agencije za civilnu registraciju, prvi put, najkasnije dva dana nakon objavljivanja izbora i drugi put najkasnije tri (3) dana pre početka perioda za osporavanje i potvrđivanje Biračkog spiska kao i treći put najkasnije dva (2) dana nakon završetka perioda za osporavanje BS-a. Glasači su taj spisak mogli da ospore tokom perioda njegovog razmatranja od strane javnosti i to od 29. avgusta 2017. godine do 12. septembra 2017. godine. S obzirom na to da je birački spisak certifikovan nakon što je istekao rok za osporavanje do 12.09.2017. godine i taj certifikovan spisak važi za jedan izborni proces, jer se certifikuje samo jednom za jedne izbore nezavisno od toga koliko traje vremenski period izbornog procesa, na toj osnovi glasači koji su postali punoletni tokom vremenskog*

perioda od 22.10.2017. godine i 17.12.2017. godine nisu mogli da budu deo certifikovanog glasačkog spiska".

41. Drugi podnosilac zahteva (ABK) je podneo žalbu Vrhovnom sudu u kojoj je osporio zakonitost gore navedene odluke IPŽP-a i predložio da se njihova žalba usvoji, da se poništi osporena odluka IPŽP-a, da se poništi konačni rezultat ponovnog glasanja za predsednika opštine Istok održanog 17. decembra 2017. godine, kao i da se naloži CIK-u da ponovi glasanje u opštini Istok.

42. Dana 26. decembra 2017. godine, Vrhovni sud je (presuda A. A. –U. ZH. br. 64/2017) odbio, kao neosnovanu, žalbu drugog podnosioca zahteva (ABK), izjavljenu protiv odluke IPŽP-a ZL. A. br. 1142/2017. Vrhovni sud je potvrdio odluku IPŽP-a i utvrdio da je činjenično stanje pravilno utvrđeno i da nije povređen zakon na štetu žalioca (ABK). Vrhovni sud je dodao da su navodi žalioca neosnovani i da nisu mogli da utiču na utvrđivanje drugačijeg činjeničnog stanja od onog koje je utvrđeno od strane IPŽP-a.

43. Što se tiče navoda drugog podnosioca zahteva (ABK) o tome da je svim biračima bilo uskraćeno pravo da glasaju, relevantni deo obrazloženja Vrhovnog suda se može sažeti na sledeći način:

"Ovaj Sud, isto tako, ocenjuje, kao neosnovane, navode u kojima se ističe da je odlukom IPŽP-a uskraćeno pravo glasanja svim glasačima da glasaju, a što je u suprotnosti sa članom 45. Ustava R. Kosova, jer CIK uzima najnoviji izvod iz civilnog registra sa svim glasačima koji imaju pravo glasa i onih glasača koji do dana glasanja napune 18 godina i imaju pravo glasa. Birački spisak za izbore se jednom certifikuje i važi za te izbore, jer niko ne može da zna koliko mogu trajati izbori, već samo dan kada će se izbori održati, kao što je to bio 22.10.2017. godine. Zakonska odredba člana 6. Izbornog pravila br. 10 navodi da 'Drugi krug glasanja za predsednike opština utvrđuje da će se isti spisak glasača koji je korišćen za opštinske izbore koristiti i za drugi krug izbora za predsednika opština'. Dakle, isti spisak glasača koji je korišćen za dan glasanja na ovim lokalnim izborima 22.10.2017. godine će se koristiti i za drugi krug ovih izbora".

44. Dana 27. decembra 2017. godine, CIK je potvrdio konačne rezultate lokalnih izbora za predsednika opštine Istok. Tom prilikom, g. Haki Rugova je zvanično proglašen za predsednika opštine Istok.

Navodi podnosilaca zahteva

45. Podnosioci zahteva navode da su IPŽP i Vrhovni sud povredili njihova prava, pravo da bude biran, koje je zagarantovano članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 (Pravo na slobodne izbore) uz EKLJP.

46. Što se tiče razlike u broju glasova između prvog podnosioca zahteva, g. Ganija Dreshaja, kandidata ABK-a, i g. Hakije Rugove, kandidata DSK-a, podnosioci zahteva navode: *"Rezultat iz drugog kruga izbora u opštini Istok je bio izuzetno tesan. Prema rezultatu koji je sertifikovala Centralna izborna komisija, kandidat iz Demokratskog saveza Kosova, g. Haki Rugova je pobedio na izborima sa samo 14 glasova razlike"*.

47. Podnosioci zahteva dalje dodaju: "*U drugom krugu glasanja, ima ukupno 52 (pedeset dva) glasačka listića građana kojima nije izbrojan glas. Ti građani su glasali preko takozvanog "uslovnog glasanja", s obzirom da se ne nalaze na izbornoj listi koju je sertifikovala Centralna izborna komisija"*.

48. Podnosioci zahteva navode: "*ABK je u žalbama uloženim pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom naveo da je konačni glasački spisak ažuriran poslednji put pre opštinskih izbora 22. septembra 2017. godine. Kao rezultat toga, glasovi 52 (pedeset dva) građana koji su postali punoletni od 22. oktobra 2017. godine (datum izbora) do 17. decembra 2017. godine (ponavljanje glasanja), nisu izbrojani i nisu uračunati u konačni rezultat, jer se njihova imena nisu nalazila na konačnom glasačkom spisku"*.

49. Podnosioci zahteva navode da pravno stanovište IPŽP-a i Vrhovnog suda da se birački spiskovi potvrđuju samo jednom zbog toga što: *"niko ne može da zna koliko dugo će trajati izbori, već samo dan kada će se održati izbori, kao što je bio datum 22. oktobar 2017. godine"*, nije ispravno, jer nije u skladu sa članom 45.1 Ustava, koji propisuje: *"Svaki državljanin Republike Kosovo koji je napunio osamnaest godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako je to pravo ograničeno odlukom suda"*.

50. U tom smislu, podnosioci zahteva naglašavaju da Ustav ne pravi razliku između prvog i drugog kruga izbora. Podnosioci zahteva su dalje naveli da Ustav svim pojedincima garantuje pravo da biraju i budu birani 'čak i na dan izbora', pod uslovom da su navršili osamnaest godina.

51. Što se tiče određivanja privremene mere, podnosioci zahteva traže od Suda: *"...da donese odluku o privremenoj meri, kojom će se zaustaviti sprovođenje odluke Centralne izborne komisije (CIK) o sertifikaciji rezultata drugog kruga izbora za predsednika opštine Istok od 27. decembra 2017. godine do meritornog odlučivanja o ovoj stvari od strane Ustavnog suda"*.

52. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda: (i) da proglasi zahtev prihvatljivim; (ii) da se uvede privremena mera do meritornog rešavanja ove stvari od strane Suda; (iii) da se zabrani izvršenje odluke Centralne izborne komisije o potvrđivanju rezultata drugog kruga izbora za predsednika opštine Istok od 27. decembra 2017. godine do meritornog rešavanja ove stvari od strane Suda; (iv) da utvrdi da je došlo do povrede člana 45.1 Ustava; (v) da proglasi nevažećom presudu Vrhovnog suda A. A. - U.ZH. br. 64/2017 od 27. decembra 2017. godine, i (vi) da naloži Centralnoj izbornoj komisiji da ponovi glasanje u drugom krugu lokalnih izbora za predsednika opštine Istok.

Komentari koje su dostavili zainteresovani subjekti

53. IPŽP je u svom odgovoru čiji sadržaj broji 210 (dvesta deset) stranica uključio žalbe političkih subjekata ABK i DSK, odluke CIK-a, CD koji se odnosi na sprovedene postupke, dopune žalbi ABK-a, dodatne dokaze CIK-a, odgovor na žalbu ABK-a pred Vrhovnim sudom, itd.

54. IPŽP se izjasnio: *"... zahtev podnosioca mora biti proglašen neprihvatljivim ili očigledno neosnovanim i u celosti potvrditi razlozi navedeni u odluci ZL. A. br. 1142/2017 od 23. decembra 2017. godine i odgovoru IPŽP-a na žalbu koja je uložena Vrhovnom sudu"*.

55. G. Haki Rugova je kao zainteresovani subjekat u svom odgovoru dostavljenom Sudu naveo da su u konkretnom slučaju sve odluke CIK-a, IPŽP-a i Vrhovnog suda donete u skladu i uz poštovanje Ustava, zakona i relevantnih propisa koji uređuju sferu izbornog prava u Republici Kosovo.

56. Što se tiče navoda podnosioca zahteva o neregluarnostima sa biračkim spiskom, g. Haki Rugova tvrdi da se u zakonskim rokovima niko nije žalio na biračke spiskove potvrđene od strane CIK-a i da 52 (pedeset dva) glasa koja navodi podnosilac zahteva predstavljaju nepotvrđene i neprebrojane glasove za koje se ne zna kom od kandidata pripadaju.

57. G. Haki Rugova predlaže da se zahtev podnosioca proglasi neprihvatljivim zbog neiscrpljivanja pravnih sredstava, jer su: "*Presuda Vrhovnog suda A. A. - U.ZH. br. 64/2017, čija ustavnost se osporava ovim zahtevom podnosioca g. Gani Dreshaj, ali i odluka IPŽP-a koja je prethodila ovoj presudi, donete na osnovu (kao što se i navodi u presudi VS-a i odluci IPŽP-a) žalbi Alijanse za budućnost Kosova, kao političkog subjekta, a ne na osnovu individualnih žalbi podnosioca ovog zahteva, kandidata Gani Dreshaj ...prema tome, isto kao i u slučaju KI73/09 „Mimoza Kusari-Lila protiv Centralne izborne komisije", i u ovom slučaju se smatra da podnosilac ovog zahteva nije iscrpeo sva pravna sredstva ... ".*

58. Dana 26. i 31. januara 2018. godine, prvi podnosilac zahteva (Gani Dreshaj), preko zastupnika advokata Arianit Koci dostavio je dva odgovora koji se sastoje od 11 (jedanaest) stranica, a koji se mogu sažeti na sledeći način: prvi podnosilac zahteva navodi(i) da je praksa da žalbe IPŽP-u i Vrhovnom sudu podnosi politički subjekat, a ne kandidat koji se takmiči za položaj predsednika opštine; (ii) da je on neposredna žrtva, a da je drugi podnosilac zahteva (ABK) posredna žrtva; (iii) da je prvi podnosilac zahteva u svojstvu kandidata ABK-a iscrpeo sva pravna sredstva u skladu sa važećim zakonodavstvom; (iv) da njegov zahtev pred Sudom predstavlja nastavak 'bitke' ABK-a pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom; (v) da se biračima kojih ima 52 (pedeset dva) mora pružiti mogućnost da glasaju jer je razlika u glasovima u trci za predsednika opštine Istok iznosila samo 14 (četrnaest) glasova; i (vi) da prvi podnosilac zahteva očekuje detaljan odgovor od Suda i ponavljanje drugog kruga glasanja za predsednika opštine Istok.

59. Dana 31. januara 2018. godine, drugi podnosilac zahteva (ABK), koga zastupa advokat Arianit Koci, dostavio je podnesak koji se sastoji od 4 (četiri) stranice, i tom prilikom pokrenuo iste tvrdnje koje je ranije pokrenuo prvi podnosilac zahteva (Gani Dreshaj). Drugi podnosilac zahteva (ABK) je naveo da je on u konkretnom slučaju posredna žrtva, a da je g. Gani Dreshaj neposredna žrtva i da sudska praksa Suda i Evropskog suda za ljudska prava priznaje status žrtve i pravnim licima.

60. U tom smislu, po pitanju svoje proceduralne legitimacije (standing) pred Sudom, drugi podnosilac zahteva (ABK) je naglasio: *"ABK navodi da se zahtev g. Gani Dreshaj u svojstvu kandidata ABK za predsednika opštine Istok i u svojstvu neposredne žrtve povrede prava da bude biran koje je zagarantovano Ustavom i međunarodnim konvencijama, mora smatrati nastavkom pravne bitke koju je započelo pravno lice ABK žalbom koju je podnelo IPŽP-*

u, kao i žalbom pred Vrhovnim sudom, kao što je utvrđeno relevantnim zakonima na snazi".

Glavni komentari koji su primljeni od Foruma Venecijanske komisije

61. Sud iz odgovora koje je primio od Foruma Venecijanske komisije primećuje da u državama koje su dostavile odgovore postoje slične pravne situacije, ali koje nisu identične sa zahtevom koji se razmatra.

62. Sud je Forumu Venecijanske komisije poslao listu pitanja koja su se uglavnom odnosila na pojmove aktivnih i pasivnih izbornih prava, kao i na njihovu interakciju sa ustavnim izbornih sistemima dotičnih država i pitanje ažuriranja izbornih lista između krugova glasanja.

63. Savezni ustavni sud Nemačke je objasnio: (i) Povreda "aktivnog prava" ne prouzrokuje automatski i povredu "pasivnog prava". Kada bi bilo tako, takva povreda bi se sigurno ticala svih lica koja su se kvalifikovala da budu birana, odnosno, ne samo nekog konkretnog žalioca, već svih kandidata na izborima; (ii) pitanje da li je izborni zakon povređen zbog neuvrštavanja birača na birački spisak, u velikoj meri zavisi od savezne države (*lander*) i preciznih okolnosti slučaja; (iii) u slučaju ponavljanja izbora u Donjoj Saksoniji, birački spiskovi se neće ažurirati i koristiće se prvobitni spiskovi, osim ako je proteklo 6 (šest) meseci od održavanja prvih izbora, i (iv) izborni sporovi u Nemačkoj se ne razmatraju ako su pojedincu lično povređena njegova prava, već ako se objektivno može reći da su izbori bili nepravilni.

64. Ustavni sud Južne Afrike se izjasnio na sledeći način: (i) kandidat štiti sopstveni interes, ali i interes javnosti. Njegovo pravo je nezavisno i ne zavisi od toga da li su se 52 (pedeset dva) birača žalila ili ne; (ii) aktivna i pasivna prava su međusobno povezana, ali nisu međusobno zavisna. Prema južnoafričkom pravu, glavno pitanje bi predstavljala nepravilnost izbora, a neprebrojavanje glasova 52 (pedeset dva) birača bi moglo materijalno prejudicirati rezultat za žalioca; (iii) povreda aktivnog prava ne predstavlja nužno i automatsku povredu pasivnog prava; (iv) neprebrojavanje glasova 52 (pedeset dva) birača nije povredilo pravo žalioca da bude biran, već se ovde radi o neregularnim izborima u materijalnom smislu, i u takvim slučajevima su sudovi Južne Afrike skloni da intervenišu; (v) birački spiskovi se moraju ažurirati za drugi krug, i (vi) južnoafrički sudovi bi naložili ažuriranje spiska jer se univerzalno pravo glasa mora tumačiti u korist prava na glasanje, a ne za njegovo ukidanje.

65. Ustavni sud Austrije se izjasnio na sledeći način: (i) prema austrijskom izbornom pravu, povreda aktivnog prava ne podrazumeva povredu prava kandidata da bude biran, odnosno njegovog pasivnog prava; i, (ii) u principu, drugi krug glasanja je samo deo jednog izbornog postupka, a u slučaju održavanja drugog kruga glasanja, prvobitni birački spiskovi se ne ažuriraju.

66. Ustavni sud Bugarske je izjavio sledeće: (i) prema bugarskom izbornom pravu, aktivna i pasivna prava su međusobno zavisna, ali svaka povreda aktivnog prava ne dovodi do poništenja izbornog rezultata; i, (ii) svaki put kada se održavaju dva kruga glasanja, sastavlja se novi birački spisak pre održavanja drugog kruga. Ako neki pojedinac navrši 18 godina istog dana, a ne nalazi se na biračkom spisku, on ipak može da glasa.

67. Ustavni sud Irske se izjasnio na sledeći način: (i) birački spisak se objavljuje u formi nacrta dana 1. novembra i stupa na snagu 15. februara naredne godine; (ii) birački spisak je važeći 12 meseci; (ii) svaki pojedinac koji želi da bude uvršten na birački spisak mora se žaliti nadležnim organima kako bi bio uvršten na dodatni spisak (*supplementary register*), i (iii) birački spisak koji je stupio na snagu 15. februara koristi se za izbore i referendume u narednih 12 (dvanaest) meseci.

68. Ustavni sud Češke se izjasnio da "pojedinac koji se ne nalazi na biračkom spisku ima pravo žalbe zbog neuvrštavanja na birački spisak pred upravnim sudom".

69. Ustavni sud Letonije se izjasnio na sledeći način: (i) opštinski izbori u Letoniji se održavaju u samo jednom krugu, međutim, ponovljeni izbori su mogući u slučaju kada je sud poništio izborne rezultate; (ii) u slučaju poništenja izbora, član 45. Zakona o opštinskim izborima (*municipal election law*) propisuje da isti birači koji su ispunili uslove da glasaju na prvim izborima mogu da glasaju i na ponovljenim izborima; i (iii) pasivno pravo da bude biran ne ide tako daleko da bi se kandidatu dalo pravo da bude izabran od strane određene grupe birača.

70. Ustavni sud Hrvatske se izjasnio da se "prema izbornom pravu Republike Hrvatske, u slučaju održavanja drugog kruga glasanja, birački spiskovi ne ažuriraju".

Relevantne ustavne i zakonske odredbe

Ustav Republike Kosovo

Član 45. [Pravo na izbor i učešće]

"1. Svaki državljanin Republike Kosovo koji je napunio osamnaest godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako je to pravo ograničeno odlukom suda.

2. Glasanje je lično, jednako, slobodno i tajno.

3. Državne institucije podržavaju mogućnosti za učešće svih lica u javne aktivnosti i pravo svakog da na demokratski način utiče na odluke javnih organa".

Član 139. [Centralna izborna komisija]

"1. Centralna izborna komisija je stalni nezavisni organ koji priprema, nadzire, upravlja i verifikuje sve radnje koje se tiču procesa izbora i referenduma, i objavljuje njihove rezultate.

2. Komisija ima jedanaest (11) članova.

3. Predsednika Centralne izborne komisije imenuje Predsednik Republike Kosovo, iz redova sudija Vrhovnog suda i apelacionih sudova.

4. Šest (6) članova imenuje šest najvećih parlamentarnih grupa koje su zastupljene u Skupštini, koje nemaju pravo da učestvuju u raspodeli rezervisanih mesta. Ukoliko je u Skupštini zastupljeno manje grupa, najveća grupa ili grupe mogu da imenuju dodatnog člana. Jednog (1) člana imenuju poslanici Skupštine koji zauzimaju rezervisana ili zagarantovana mesta za zajednicu kosovskih Srba i tri (3) člana poslanici Skupštine koji zauzimaju rezervisana ili zagarantovana mesta za druge zajednice koje ne čine većinu na Kosovu".

Evropska konvencija o ljudskim pravima

Član 3 Protokola br. 1 uz EKLJP
(Pravo na slobodne izbore)

Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima

koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela.

Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo br. 03/L-073, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 03/L-256

"Član 9.
Procedura podnošenja prigovora

9.2 Lice koje želi da podnese prigovor na ime za koje smatra da se ne treba nalaziti na BS treba podneti zahtev prvostepenom sudu, jasno iznoseći činjenice koje podržavaju njenu/njegovu tvrdnju i treba uključiti relevantne podatke.

9.3 Lice može podneti zahtev prvostepenom sudu ukoliko sazna da se njeno/njegovo ime ne nalazi na BS. Zahtev treba uključivati sve relevantne podatke.

Član 10.
Proces donošenja odluke

10.1 Sve odluke prvostepenog suda su pravosnažne, uključujući odluke o uključivanju ili isključivanju imena sa BS.
[...]
10.4 Zahtevi o nedozvoljenom isključivanju sa biračkog spiska, podnešene poštom ili na neki drugi način, se trebaju podneti prvostepenom sudu 40 dana pre dana izbora.

Član 105
Žalbe koje se tiču procesa CPR

105.1 Žalbe koje se tiču načina izvođenja prebrojavanja u CPR-u će biti podnete napismeno IPŽP -u u roku od dvadeset i četiri (24) časa od dešavanja navodnog prekršaja (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 4).

105.2 Podnošenje žalbe ne sme prekidati ili suspenodvati proces prebrojavanja.

105.3 Sve žalbe IPŽP -u moraju biti rešene nakasnije sedamdeset i dva (72) časa nakon prijema žalbe u glavnoj kancelariji IPŽP (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 5).

Član 106
Izborni rezultati

106.1 CIK će potvrditi konačne izborne rezultate nakon njihovog okončanja na svim biračkim mestima i okončanja svih procedura brojanja i kada sve žalbe u vezi sa glasanjem i brojanjem budu rešene od strane IPŽP -a i nakon što je svaka žalba na odluku IPŽP rešena od strane Vrhovnog suda Kosova (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 6).

106.2 Pre certifikacije izbornih rezultata, CIK može narediti ponovno brojanje listića u bilo kom biračkom mestu, ili centru za brojanje, ponavljanje izbora u biračkom centru ili opštini.

106.3 Rezultati izbora su konačni i obavezujući onda kada su certifikovai od strane CIK [...].

Član 117
Procedure IPŽP

117.1 IPŽP će ustanoviti svoja Pravila i procedure.

117.2 IPŽP će u presuđivanju po primedbi ili žalbi, razmatrati i istraživati sve relevantne činjenice i održati saslušanje ukoliko to smatra neophodnim.

117.3 Razmatraže molbi i žalbi od strane IPŽP će se zasnivati na jasne i uverljive dokaze.

117.4 IPŽP može narediti prebrojavanje listića u biračkom centru ili biračkom mestu i proveriti izborni materijal, u slučaju istrage na osnovu molbe ili žalbe.

Član 118
Odluke

118.2 IPŽP će obezbediti zakonski i činjenični osnov za svoje odluke u pismenom obliku. IPŽP obezbediće kopije svojih pisanih odluka strankama koje učestvuju u sporu u roku od sedamdeset i dva (72) sata od momenta donošenja odluke, ukoliko ista utiče na potvrdjivanje rezultata izbora. U odnosu na ostale odluke, IPŽP će obezbediti kopije svojih pismenih odluka strankama koje učestvuju u sporu u roku od pet (5) kalendarskih dana (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 12, stav 1).

118.4 Protiv odluke IPŽP može se podneti žalba, ali i IPŽP može preispitati bilo koju svoju odluku nakon podnošenja novih dokaza od strane zainteresovane strane. Žalba Vrhovnom sudu Kosova može se podneti u roku od dvadeset i četiri (24) časa od momenta donošemja odluke IPŽP, i biće prihvaćena ukoliko izrečena kazna prelazi iznos od pet hiljade (5,000) evra ili ukoliko pitanje utiče na osnovna prava. Vrhovni sud donosi odluku u roku od sedamdeset i dva (72) časa od predaje žalbe (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 12, stav 2).

118.5 Odluka IPŽP je obavezujuća CIK, osim ako se žalba podnosi u predviđenom roku i Vrhovni sud odluči drugačije (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 12, stav 3).

Član 119.
Žalbe

119.1 Lice koje ima pravni interes u pitanju unutar jurisdikcije IPŽP, ili čija prava koja se tiču izbornog procesa ustanovljenih ovom zakonskom uredbom ili izbornim pravilom su prekršena, može podneti žalbu IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa nakon zatvaranja izbornih mesta i IPŽP će odlučiti u podnetoj žalbi u roku od sedamdeset i dva (72) časa nakon dobijanja žalbe (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 13).

119.2 Kancelarija može podneti žalbu IPŽP ukoliko neki politički subjekat nije ispoštovao ovaj zakon ili pravila CIK koja se tiču izbora i procesa registrovanja.

119.3 IPŽP neće razmatriti žalbe koje se tiču odluka CIK, ali može razmotriti žalbe na odluku CIK kao što je uređeno sekcijom 122.

119.4 IPŽP može izreći sankciju političkom subjektu za kršenje ovog zakona ili pravila CIK, izvršenih od strane članova, pristalica i kandidata tog subjekta. Politički subjekat može podneti dokaz IPŽP -u kojim će pokazati da je preduzeo adekvatne mere da spreči događaj ili obeshrabri svoje članove, pristalice ili kandidate od kršenja zakona, uredbi ili izbornih pravila. IPŽP će razmotriti takav dokaz prilikom utvrđivanja odgovarajuće sankcije, ako takve, treba da bude izrečena tom subjektu.

119.5 IPŽP može, na svoju odgovornost, razmatrati pitanja pod svojom jurisdikcijom razmatrati i drugačije, ukoliko je to neophodno kako bi se suzbila ozbiljna nepravda.

119.6 Dostavljanje lažne informacije IPŽP -u će se smatrati kršenjem ovog zakona koje IPŽP može sankcionisati u skladu sa članom 121. ovog zakona.

Član 120
Pravni lekovi i sankcije za prekršaje

120.1 IPŽP može, ukoliko utvrdi kršenje ovog zakona ili pravila CIK:

b) pre sertifikacije izbornih rezultata IPŽP može po sopstvenom nahođenju u posebnim okolnostima , poništiti rezultate određenog izbornog centra i da naloži CIK-u da ponovi glasanje u biračkom centru; ukoliko smatra da bi to moglo da utiče na konačne rezultate izbora (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 14).

Član 122
Žalbe na odluke

122.1 Fizičko ili pravno lice čija su zakonska prava ugrožena bilo kojom od sledećih odluka CIK, može podneti žalbu na tu odluku IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa od donošenja odluke o podnetoj žalbi od strane CEC-a i IPŽP mora razmotriti žalbu u roku od sedamdeset i dva (72) časa od podnošenja žalbe (Izmenjen Zakonom br. 03/L-073, član 15).

a) uključenje ili isključenje lica od učestvovanje u programu glasanja van Kosova;
b) sertifikaciji ili odbijanju sertifikacije političkog subjekta ili kandidata da učestvuje na izborima;
c) kandidat koji nakon certifikacije ne želi da učestvuje u izbor;
d) akreditacija ili odbijanje akreditacije za izbornog posmatrača; ili
e) kažnjavanje ili administrativna kazna političkom subjektu na osnovu sekcije 43 ovog zakona.
f) odbijanje registracije političke stranke u Kancelariji.

122.2 IPŽP može prihvatitii žalbu na odluku CIK ukoliko utvrdi da je odluka CIK bila neprimerena imajući u vidu sve okolnosti.

122.3 IPŽP može, ukoliko prihvati žalbu na odluku CIK:

a) naložiti CIK da ponovo razmotri svoju odluku; i
b) naložiti CIK da preduzme mere radi otklanjanja posledica.

Zakon o lokalnim izborima u Republici Kosovo br. 03/L-072

Član 9.
Izbori za gradonačelnike

"9.5 Kandidat je izabran za gradonačelnika opštine ukoliko dobije 50% plus jedan glas od ukupnih važećih glasova u toj opštini.

9.6 Ukoliko nijedan kandidat ne dobije 50%, plus jedan (1) glas, od ukupnog broja važećih glasova u toj opštini, CIK organizuje drugi krug glasanja za dvojicu kandidata koji su dobili najvećih broj važećih glasova. Drugi krug izbora se održava u nedelju, četiri (4) nedelje nakon prvog kruga glasanja.

9.7 Onaj kandidat koji dobije većinu glasova na drugom krugu izbora se bira za gradonačelnika opštine".

Pravila i procedure br. 02/2015 IPŽP-a od 4. decembra 2015. godine

Član 2
Definicije

Izrazi upotrebljeni u ovom pravilu imaju ova značenja:
[...]
2.1 "Žalba" – podrazumeva regularno pravno sredstvo podneto pisanim putem od strane osobe koja ima zakonski interes ili čija su prava oštećena tokom izbornog procesa.
2.2 "Žalba na odluku" – podrazumeva regularno pravno sredstvo protiv prvostepenih odluka.

[...]

Član 5
Žalbe

[...]
5.3 Žalbe u vezi sa izbornim procesom za dan glasanja podnose se u IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa od trenutka

zatvaranja biračkog centra, (član 119.1 zakona o opštim izborima u Republici Kosova, zakon br. 03/L-256).
5.4 Žalbe u vezi sa administracijom prebrojavanja u Centru za Prebrojavanje i Rezultate trebaju se pismeno predati u IPŽP unutar vremenskog roka od 24 časa od trenutka kada podnosilac žalbe primeti navodni prekršaj, na osnovu člana 105.1 Zakona o Opštim Izborima u Republici Kosova (Zakon Br. 03/L-256).
5.5 Za sva pitanja koja se direktno ne dotiču glasova i prebrojavanja, žalba se treba predati u IPŽP u roku od dvadeset i četiri (24) časa od navodne povrede.
[...]

ULAGANJE ŽALBE PROTIV ODLUKE

Član 10
Kriterijumi za ulaganje žalbe protiv odluke
[...]

10.5 Kad su u pitanju žalbe protiv odluka CIK-a, te žalbe se trebaju dostaviti u roku od pet (5) dana od dana obaveštavanja sa odlukom CIK-a. Za sve ostale žalbe protiv odluka, osim ukoliko nije određen neki drugi rok, rok za njihovo dostavljanje je dvadeset i četiri (24) časa od primanja odluke IPŽP-a od strane podnosioca.
[...]

Član 14
Procedura za administraciju istraga izbornog materijala

14.1 Kad IPŽP primi žalbu za koju smatra da je uredna, i kad se za jednu takvu žalbu sumnja da je umešana u nepoštene aktivnosti koje uključuju izborni materijal, panel koji odlučuje ovlašćuje jednog člana panela na poziciju glavnog istražitelja, i pravnog službenika koji je odgovoran za to konkretno pitanje, da započnu i obave istragu.
[...]

Izborno pravilo CIK-a br. 02/2013
Stvaranje, potvrđivanje, osporavanje biračkog spiska
od 2. jula 2013. godine

"Član 3.
Proces sastavljanja biračkog spiska

3.1 CIK održava Birački spisak i osigurava da Birački spisak bude tačan i ažuran i da isti sadrži:

a) Najnoviji izvod koji će biti na raspolaganju od strane Centralnog civilnog registra svih pravno podobnih birača koji su registrovani kao građani Kosova u skladu sa Zakonom o državljanstvu;

b) Svih pravno podobnih birača van Kosova koji su se uspešno prijavili za glasanje van Kosova.

3.2 Centralni civilni registar pruža CIK-u sve neophodne informacije koje Centralna izborna komisija zahteva za održavanje Biračkog spiska u skladu rokovima utvrđenim od strane CIK-a.

3.3 U cilju sastavljanja biračkog spiska CIK tokom izbornog procesa tri (3) puta prima izvod centralnog registra iz Agencije za civilnu registraciju. Prvi puta, najkasnije dva dana nakon objavljivanja izbora i drugi puta najkasnije tri (3) dana pre početka perioda za osporavanje i potvrđivanje Biračkog spiska kao i treći put najkasnije dva (2) dana nakon završetka perioda za osporavanje i potvrđivanje BS-a".

Izborno pravilo CIK-a br. 06/2013
Centar za prebrojavanje i rezultate od 2. jula 2013. godine

Član 8
Žalbe na postupak prebrojavanja u CPR

8.1 Žalbe u vezi sa rukovođenje prebrojavanja u CPR, shodno članu 105. Zakona o opštim izborima Republike Kosovo i članu 26. Zakona o lokalnim izborima Republike Kosovo, treba da se podnesu u IPŽM u pisanoj formi u roku od 24 sata od pojave navodnog prekršaja.

8.2 Podnošenje žalbe neće prekinuti ili suspendovati proces prebrojavanja.

8.3 U skladu sa odredbama člana 105.3 Zakona o opštim izborima Republike Kosovo, i člana 26. Zakona o lokalnim izborima u Republici Kosovo sve pritužbe upućene IPŽP treba da se odluče ne kasnije za 72 časova od njihovog prijema u glavnu kancelariju IPŽP -a.

Član 9
Izborni rezultati

[...]

9.3 U izuzetnim prilikama pre potvrđivanja CIK može da naloži ponovno prebrojavanje glasova u bilo koje biračko mesto, Birački centar, Centar za prebrojavanje ili u jednoj odgovarajućoj opštini.
[...]
9.5 Pre potvrđivanja rezultata izbora u nadležnosti je IPŽP -a da u izuzetnim prilikama poništi rezultate u jednom biračkom mestu ili biračkom centru ukoliko smatra da ima uticaja na konačne rezultate.
[...]

Izborno pravilo CIK-a
Drugi krug glasanja za predsednika br. 10/2013
od 2. jula 2013. godine

Član 1.
Opšte odredbe

Ovo pravilo ima za cilj da reguliše: posmatrače izbora, imenovanje biračkih odbora, Birački spisak, Glasanje i prebrojavanje unutar biračkog mesta, Glasanje osoba sa posebnim potrebama i okolnostima, kao i ograničenje troškova kampanje političkih partija za drugi krug glasanja za predsednike opština.

Član 3.
Primenjive procedure

Sve odredbe u relevantnim izbornim pravilima CIK-a primenjive su tokom drugog kruga izbora za predsednika opštine osim ako su izmenjeni ili zamenjeni posebno od ovog pravila.

Član 5.
Imenovanje biračkih odbora

Oba kandidata koji se takmiče u drugom krugu za predsednika opštine treba da im se dozvoli da imaju njihovog predstavnika u BO, u skladu sa odlukom CIK-a. Politički subjekti kandidata koji se takmiče u drugom krugu za predsednika opštine treba da im se dozvoli da imaju svog predstavnika u BO, na osnovu odluke CIK-a. Politički subjekti kandidata treba da imenuju svoje predstavnike. Ako nema dovoljno predloženih od strane odgovarajućeg političkog subjekta u tom slučaju sastav BO-a ostaje kao što je utvrđeno u članu 5.1 ovog pravila.

Član 6.
Birački spisak

Isti birački spisak koji je korišćen za opštinske izbore će se koristiti za drugi krug izbora za predsednika opštine".

Prihvatljivost zahteva

71. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, utvrđene Ustavom, propisane Zakonom i dalje precizirane Poslovnikom.

72. U tom smislu, Sud, primjenjujući članove 21.4 i113. Ustava, relevantne odredbe Zakona o postupku u slučaju predviđenom u članu 113. stav 7. Ustava; i pravilo 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] i pravilo 76 [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika, razmotriće da li: (i) je zahtev podnet od strane ovlašćenih strana; (ii) da li se osporavaju odluke javnih organa; (iii) da li su iscrpljena sva pravna sredstva; (iv) da li su navedena prava i slobode za koje se tvrdi da su povređena; (v) da li su poštovani vremenski rokovi; (vi) da li je zahtev očigledno neosnovan; i (vii) da li postoji dodatni uslov prihvatljivosti, u skladu sa pravilom 39 (3) Poslovnika, koji nije ispunjen.

Što se tiče ovlašćenih strana

73. Sud se u tom smislu prvo poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način;

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".

74. Sud se takođe poziva na stav 4, člana 21 [Opšta načela] Ustava, koji propisuje:

„4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva".

75. Sud se na kraju poziva i na tačku (a) stav (1) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koja propisuje:

„*(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:*

(*a) ako je zahtev podnela ovlašćena stranka“*.

76. Što se tiče ispunjenja ovih ustavnih uslova, Sud prvo primećuje da se u ovom slučaju bavimo sa dva podnosioca zahteva i svaki od njih treba da bude legitimisan kao ovlašćena strana na osnovu relevantnih odredbi koje su gore navedene kao preduslov da se razmatra ovaj zahtev. Što se tiče prvog podnosioca zahteva, odnosno g. Ganija Dreshaja, Sud primećuje da je on, u svojstvu pojedinca, odnosno fizičkog lica, ovlašćena strana da podnese ustavnu tužbu Sudu. (Vidi: slučajeve Ustavnog suda: KI73/09 podnosilac zahteva: *Mimoza Kusari-Lila*, rešenje od 19. februara 2010. godine; KI152/17 podnosilac zahteva: *Shaqir Totaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 17. januara 2018. godine; KI157/17 podnosilac zahteva: *Shaip Surdulli*, rešenje o neprihvatljivosti od 15. maja 2018. godine). Što se tiče drugog podnosioca zahteva, odnosno političkog subjekta ABK, Sud primećuje da, u skladu sa stavom 4, člana 21. Ustava, i drugi podnosilac zahteva ima pravo da podnese ustavnu tužbu, pozivajući se na ustavna prava koja važe za pravna lica, ukoliko su izvodljiva. (Vidi: rešenje o neprihvatljivosti, *AAB-RIINVEST Univerzitet LLC Priština protiv Vlade Republike Kosovo*, slučaj KI41/09 od 21. januara 2010. godine; takođe, vidi: slučaj ESLJP-a, *Partija za demokratsko društvo i drugi protiv Turske*, br. 3840/10, presuda od 12. januara 2016. godine).

77. Štaviše, i u tom smislu, Sud takođe ističe da je ESLJP u svojoj sudskoj praksi utvrdio da pravo da bude biran u okviru člana 3 Protokola br. 1 uz EKLJP predstavlja pravo koje se garantuje i političkim partijama kao pravnim licima i da se one mogu žaliti nezavisno od svojih kandidata (vidi: na primer, slučaj *Gruzijska laburistička stranka protiv Gruzije,* br. 9103/04, ESLJP, presuda od 8. jula 2008. godine, stavovi 72-74 i druge reference navedene u toj odluci). Shodno tome, Sud zaključuje da su oba podnosioca zahteva ovlašćene strane.

Što se tiče akta javnog organa

78. U tom smislu, Sud se poziva na gore navedene stavove 1 i 7, člana 113. Ustava i član 47. [Individualni zahtevi] Zakona, koji propisuju:

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

79. Sud se takođe poziva i na stav (2) pravila 76 [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika, koji, *inter alia*, propisuje:

(2) Podnesak podnet prema ovom pravilu, mora jasno da naglasi […] koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

80. U tom smislu, Sud primećuje da podnosioci zahteva osporavaju akte javnih organa, odnosno presudu Vrhovnog suda [A.A.-U.ZH. br. 64/2017] od 26. decembra 2017. godine i odluku IPŽP-a [ZL.A.br. 1142/2017] od 23. decembra 2017. godine, kao što je propisano u stavu 7, člana 113. Ustava i drugim odredbama Zakona i Poslovnika. Shodno tome, Sud zaključuje da podnosioci zahteva osporavaju akte javnih organa.

Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava

81. U tom smislu, Sud se poziva na gore navedene stavove 1 i 7, člana 113. Ustava i stav 2, člana 47. [Individualni zahtevi] Zakona i tačku (b), stav (1), pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]
(…)
2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva.

Pravilo 39
[Kriterijum o prihvatljivosti]

(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:
(…)
(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke.

82. Sud primećuje da stav 7, člana 113. Ustava propisuje obavezu da se iscrpe „*sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom*". Ova

ustavna obaveza je propisana i u članu 47. Zakona i tački (b) stava (1) pravila 39 i važi za fizička i pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva.

83. U tom smislu, Sud treba da utvrdi da li su iscrpljena sva pravna sredstva od strane prvog podnosioca zahteva, u svojstvu pojedinca, kao fizičko lice, i drugog podnosioca zahteva, u svojstvu političkog subjekta, kao pravo lice. Uslovi ocene da li je ova obaveza ispunjena, dobro su propisani u praksi Suda i praksi ESLJP-a u skladu sa kojom je, prema članu 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, Sud obavezan da tumači osnovna ljudska prava i slobode garantovane Ustavom.

84. U okolnostima ovog slučaja, Sud podseća da je samo drugi podnosilac zahteva, odnosno ABK, kao politički subjekt, odnosno pravno lice, bio strana u postupku pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom. Prvi podnosilac zahteva nije bio proceduralna strana, iako važeći zakon, odnosno ZOI, u svom članu 119.1 predviđa mogućnost i za fizička lica, tj. kandidate koji imaju interes u zaštiti svojih osnovnih prava i sloboda. Shodno tome, Sud utvrđuje da je samo drugi podnosilac zahteva iscrpeo sva pravna sredstva i Sud će preispitati ustavnost presude Vrhovnog suda [A.A.-U.ZH. br. 64/2017] u vezi sa pravima i slobodama garantovanim Ustavom i EKLJP-om koje pripadaju ABK-u kao političkom subjektu i pravnom licu. (Vidi: *mutatis mutandis*, političke subjekte kao podnosioce zahteva pred ESLJP-om o izbornim sporovima, *Refah Partisi (Partija za socijalni rad) i drugi protiv Turske*, br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, presuda od 13. februara 2003. godine, vidi, i: slučaj *Ruske konzervativne stranke preduzetnika i drugih protiv Rusije*, br. 55066/00 i 55638/00, presuda od 11. januara 2007. godine, gde je podnosilac zahteva bio politički subjekat zajedno sa kandidatom koji je bio u trci pod znakom istog političkog subjekta).

85. U tom smislu, Sud primećuje da su, s jedne strane, žalbeni postupci pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom pokrenuti i vođeni u ime drugog podnosioca zahteva (ABK), a sa druge strane, iz sadržaja dostavljenih dokumenata proizilazi da prvi podnosilac zahteva (Gani Dreshaj) nije podneo nijednu žalbu u svoje ime. Žalba prvog podnosioca zahteva u njegovo ime je po prvi put podneta upravo Ustavnom sudu, što se potvrđuje punomoćjem koje je on dao svom zastupniku.

86. Međutim, drugi podnosilac zahteva (ABK) je u podnesku dostavljenom 31. januara 2018. godine obavestio Sud da zahtev prvog podnosioca zahteva (Gani Dreshaja), smatra 'nastavkom bitke' vođene pred IPŽP-om i Vrhovnim sudom, i da u konkretnom slučaju, smatra

da je prvi podnosilac zahteva 'neposredna' žrtva, a da sebe karakteriše 'posrednom žrtvom'.

87. Sud naglašava da se ovaj slučaj razlikuje od ranijih slučajeva br. KI73/09 i br. KI152/17, jer su u tim slučajevima podnosioci svoje zahteve podneli Sudu individualno, dok su redovne postupke pred CIK, IPŽP i Vrhovnim sudom vodili politički subjekti. U navedenim slučajevima, politički subjekti nisu podneli zahtev Sudu kako bi podržali svoje kandidate (podnosioce zahteva) što zapravo determiniše razliku između navedenih slučajeva i ovog slučaja (vidi: Ustavni sud Republike Kosovo, slučaj br. KI73/09, *podnosilac Mimoza Kusari-Lila protiv Centralne izborne komisije,* rešenje o nedopuštenosti od 24. marta 2010. godine, stav 35, takođe, vidi *mutatis mutandis* slučaj br. KI152/17, *podnosilac Shaqir Totaj,* rešenje o neprihvatljivosti od 8. februara 2018. godine, stavovi 39-46 i reference navedene u toj odluci).

88. Na osnovu gore navedenog izlaganja, Sud primećuje da je u slučaju koji se razmatra, podnosilac zahteva ABK iscrpeo sva pravna sredstva utvrđena članom 113.7 Ustava. Pored toga, Sud, na osnovu svoje sudske prakse, ocenjuje da podnosilac zahteva g. Gani Dreshaj nije iscrpeo sva pravna sredstva utvrđena članom 113.7 Ustava. Shodno tome sud će razmatrati žalbene navode samo u odnosu na drugog podnosioca (ABK), bez obzira na to što su navodi oba podnosioca identični.

Što se tiče tačnosti zahteva i roka

89. Sud u nastavku takođe razmatra da li su podnosioci zahteva ispunili druge uslove prihvatljivosti, dalje propisane u Zakonu i Poslovniku. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na član 48. [Tačnost podneska] i član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 48
[Tačnost podneska]

Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49.
[Rokovi]

Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku (...)

90. Sud podseća da su isti uslovi dalje propisani i u tačkama c i d, stav 1 pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] i stavovima 2 i 4 pravila 76 [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika.

91. Što se tiče ispunjavanja ovih uslova, Sud primećuje da su podnosioci zahteva jasno naglasili koja su ustavom garantovana osnovna prava i slobode navodno povređena i da su naveli konkretan akt javnog organa koji osporavaju u skladu sa članom 48. Zakona i relevantnim odredbama Poslovnika i podneli su zahtev u roku od 4 (četiri) meseca, predviđenim članom 49. Zakona i relevantnim odredbama Poslovnika.

Što se tiče drugih uslova prihvatljivosti

92. Na kraju i nakon razmatranja ustavnih žalbi podnosilaca zahteva, Sud smatra da zahtev ne može da se smatra očigledno neosnovanim u smislu člana 39 (2) Poslovnika i nema nijedne druge osnove da se proglasi neprihvatljivim, pošto nijedan od uslova koji su propisani u pravilu 39 (3) Poslovnika nisu primenjivi u ovom slučaju. (Vidi: između ostalog, slučaj ESLJP-a, *Alimuçaj protiv Albanij*e, predstavka br. 20134/05, presuda od 9. jula 2012. godine, vidi, i: slučaj Suda br. KO73/16, podnosilac zahteva: *Ombudsman,* presuda od 8. decembra 2016. godine, stav 49).

Zaključak u pogledu prihvatljivosti zahteva

93. Sud zaključuje da su podnosioci zahteva ovlašćene strane; da osporavaju odluke javnih organa; da su iscrpeli pravna sredstva kao što je posebno objašnjeno gore; da su naveli prava i slobode za koje se tvrdi da su povređena; da su podneli zahtev u roku; zahtev nije očigledno neosnovan; i ne postoji drugi uslov prihvatljivosti koji nije ispunjen.

94. Shodno tome, Sud proglašava zahtev prihvatljivim.

Ocena merituma zahteva

95. U konkretnom slučaju, Sud neće oceniti *in abstracto* da li je zakonski okvir koji uređuje izborno pravo u Republici Kosovo saglasan ili nije saglasan sa Ustavom. Delokrug rada Suda se u ovom slučaju ograničava samo na ocenu da li su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda u skladu sa članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 (Pravo na slobodne izbore) uz EKLJP.

96. U tom smislu, Sud se poziva na član 53. Ustava, koji propisuje:

> *"Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava".*

97. Sud se poziva na član 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava, koji propisuje:

> *"1. Svaki državljanin Republike Kosovo koji je napunio osamnaest godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako je to pravo ograničeno odlukom suda.*
>
> *2. Glasanje je lično, jednako, slobodno i tajno.*
>
> *3. Državne institucije podržavaju mogućnosti za učešće svih lica u javne aktivnosti i pravo svakog da na demokratski način utiče na odluke javnih organa".*

98. Pored toga, Sud se poziva i na član 3 Protokola br. 1 (Pravo na slobodne izbore) uz EKLJP, koji propisuje:

> *"Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima koji obezbeđuju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela".*

(a) Opšta načela i test ESLJP-a prema članu 3. Protokola br. 1

99. Član 3 Protokola br. 1 se razlikuje od drugih prava zagarantovanih Konvencijom i njenim protokolima u smislu da je formulisan kao obaveza visokih strana ugovornica da održe izbore koji obezbeđuju slobodno izražavanje volje ljudi, a ne u pogledu nekog određenog prava ili slobode. Međutim, uzimajući u obzir pripremni rad na članu

3 Protokola br. 1 i tumačenje te odredbe u kontekstu Konvencije u celini, ESLJP je ustanovio da ova odredba podrazumeva i pojedinačna prava, uključujući i pravo da se glasa i pravo da se bude kandidat na izborima (vidi: *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*, 2. mart 1987. godine, stavovi 46-51, Serija A br. 113).

100. Prava koja su zagarantovana članom 3 Protokola br. 1 su presudna za uspostavljanje i održavanje temelja delotvorne i smislene demokratije kojom upravlja vladavina prava. Međutim, ova prava nisu apsolutna. Ima prostora za "implicirana ograničenja", a državama ugovornicama se u toj sferi mora dati šire polje procene. ESLJP potvrđuje da je polje u ovoj oblasti široko (vidi: slučaj *Mathieu-Mohin i Clerfayt*,citiran u gornjem tekstu, stav 52, slučaj *Matthews,* stav 63, citiran u gornjem tekstu, slučaj *Labita*, citiran u gornjem tekstu, stav 201 i slučaj *Podkolzina protiv Letonije*, br. 46726/99, stav 33, ESLJP 2002-II). Postoje brojni načini da se organizuju i vode izborni sistemi a postoje i mnoge razlike, između stalog, u pogledu istorijskog razvoja, kulturne raznolikosti i političke misli u okviru Evrope i na svakoj od država ugovornica je da to uključe u svoju demokratsku viziju (vidi: slučaj *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 2) [VV], br. 74025/01, stav 61, ESLJP 2005-IX).

101. Međutim, na ESLJP-u je da utvrdi kao poslednje sredstvo, da li su zahtevi iz člana 3 Protokola br. 1 ispunjeni; on mora da se uveri da nametnuti uslovi ne sužavaju pravo glasa ili prava na izlazak na izbore u tolikoj meri da nanesu štetu samoj njegovoj suštini i liše ga delotvornosti; da su oni uvedeni u funkciji postizanja legitimnog cilja; i da upotrebljena sredstva nisu nesrazmerna (vidi: slučaj *Mathieu-Mohin i Clerfayt*, citiran u gornjem tekstu, stav 52). Naročito, da bilo koji postavljeni uslovi ne smeju gušiti slobodno izražavanje ljudi prilikom izbora zakonodavne vlasti - drugim rečima, oni moraju da odražavaju nameru ili da joj ne budu suprotni, koja ima za cilj održavanje integriteta i delotvornosti izborne procedure koja ima za cilj da utvrdi volju naroda kroz opšte pravo glasa (vidi: slučaj *Hirst*, citiran u gornjem tekstu, stav 62).

102. U vezi sa slučajevima koji se tiču prava glasa, odnosno takozvanog "aktivnog" aspekta prava prema članu 3 Protokola br. 1, ESLJP je smatrao da se isključivanje bilo koje grupe ili kategorije opšte populacije mora shodno tome pomiriti sa ciljevima koji su u osnovi člana 3 Protokola br. 1 (vidi: *mutatis mutandis, Aziz protiv Kipra,* br. 69949/01, stav 28, ESLJP 2004-V). Naročito, Sud je utvrdio da je domaće zakonodavstvo kojim se propisuju zahtevi za najnižu starosnu granicu ili zahtevi za mesto stanovanja za ostvarivanje prava na

glasanje u načelu u skladu sa članom 3 Protokola br. 1 (vidi: slučaj *Hilbe protiv Lihtenštajna* (odluka) 31981/96, ESLJP 1999-VI, vidi, takođe, slučaj *Hirst*, citiran u gornjem tekstu, stav 62).

103. Institucije Konvencije su takođe utvrdile da je bilo otvoreno pitanje za zakonodavno telo da lica koja su osuđena za teška ili finansijska krivična dela liši političkih prava (vidi:*Holandija protiv Irske*, br. 2487/94, odluka Komisije od 14. aprila 1998. godine, DR 93-A, str. 15, i *M.D.U. protiv Italije*(odluka), br. 58540/00, 28. januar 2003. godine). Međutim, u slučaju *Hirst* (stav 82),Veliko veće je navelo da države ugovornice nisu imale *carte blanche* da liše sve osuđene zatvorenike prava glasa bez obzira na relevantna pitanja, kao što su dužina kazne zatvorenika ili priroda i težina dela. Sud je opšte, automatsko i neselektivno ograničavanje prava svih osuđenih lica smatrao kao nešto što je van prihvatljivih granica procene. Institucije Konvencije su imale manje slučajeva da se bave navodnim povredama prava pojedinca da se kandiduje za izbore, odnosno tzv. "pasivnim" aspektom prava iz člana 3 Protokola br. 1. U tom smislu, ESLJP je naglasio da države ugovornice uživaju značajnu širinu u uspostavljanju ustavnih pravila za status članova parlamenta, uključujući kriterijume koji regulišu pravo kandidovanja za izbore. Premda imaju zajedničko poreklo u potrebi da se osigura i nezavisnost izabranih predstavnika i biračka sloboda izbora, uslovi prihvatljivosti za kandidaturu variraju u skladu sa istorijskim i političkim faktorima specifičnim za svaku državu. Različitost situacija koje predviđaju ustavi i izborni zakoni u brojnim državama članicama Veća Evrope, pokazuju raznovrsnost mogućih pristupa u tom području. Shodno tome, u svrhu primene člana 3, svaki izborni zakon se mora oceniti u svetlu političkog razvoja date zemlje (vidi: *Mathieu-Mohin i Clerfayt*, stav 54, i *Podkolzina*, stav 33, oba slučaja citirana u gornjem tekstu).

104. U slučaju Podkolzina, ESLJP je utvrdio povredu člana 3 Protokola br. 1 u pogledu ograničenja prava pojedinca da se kandiduje za izbore. U konkretnom slučaju, podnosilac predstavke je uklonjen sa liste kandidata za parlament zbog navodno nedovoljnog poznavanja službenog jezika države. ESLJP je priznao da je odluka koja određuje radni jezik parlamenta u principu ona koju je samo država mogla da donese, a to je faktor koji je oblikovan istorijskim i političkim razlozima specifičnim za datu državu. Međutim, utvrđena je povreda člana 3 Protokola br. 1 zbog toga što postupak koji je sproveden prema podnosiocu predstavke radi utvrđivanja njegove stručnosti na službenom jeziku nije bio u skladu sa uslovima proceduralne pravičnosti i pravne sigurnosti, tako da se negativan zaključak

domaćih organa u vezi sa tim mogao smatrati manjkavim (stavovi 33-38).

105. U slučaju *Melnychenko protiv Ukrajine* (br. 17707/02, stavovi 53-67, ESLJP 2004-X), ESLJP je takođe priznao da je zakonodavstvo kojim se utvrđuju uslovi za boravak u zemlji za kandidata za parlament, kao takvo, bilo u skladu sa članom 3 Protokola br. 1. Istovremeno, za odluku ukrajinskih organa da podnosiocu predstavke uskrate da se registruje kao kandidat za parlament utvrđeno je da predstavlja povredu gore navedene odredbe, s obzirom na to da je domaćem zakonu kojim se uređuje dokaz o prebivalištu kandidata nedostajala neophodna sigurnost i preciznost da garantuje podnosiocu predstavke adekvatnu zaštitu protiv proizvoljnog tretmana. ESLJP je u tom slučaju naglasio da, dok države ugovornice imaju široku slobodu procene prilikom apstraktnog utvrđivanja uslova prihvatljivosti, načelo da prava moraju biti delotvorna zahteva da sam postupak kvalifikacije sadrži dovoljno mera zaštite za sprečavanje proizvoljnih odluka (stav 59).

106. U nekim starijim slučajevima, od bivše Komisije je u više navrata traženo da razmotri da li je odluka o povlačenju takozvanih „aktivnih“ ili „pasivnih“ izbornih prava pojedinaca zbog njihovih prethodnih aktivnosti predstavljala povredu člana 3 Protokola 1. U svim tim slučajevima, Komisija je ustanovila da nije. Tako je u slučajevima *X protiv Holandije* (br. 6573/74, odluka Komisije od 19. decembra 1974. godine, DR 1, str. 87) i *X protiv Belgije* (br. 8701/79, odluka Komisije od 3. decembra 1979. godine, DR 18, str. 250), proglasila neprihvatljivim predstavke dve osobe koje su posle Drugog svetskog rata bile osuđene za saradnju sa neprijateljem ili „negrađansko ponašanje“ i na taj način su trajno lišene prava da glasaju. Konkretno, Komisija je smatrala da je „svrha zakonodavstva koje lišava osobe osuđene za izdaju određenih političkih prava i, konkretnije, prava glasa, [bila] da se osigura da osobe, koje [su] u ratu ozbiljno zloupotrebile svoje pravo da učestvuju u javnom životu svoje zemlje, u budućnosti budu sprečene da zloupotrebljavaju svoja politička prava na način koji šteti sigurnosti države ili temeljima demokratskog društva“ (vidi:*X protiv Belgije,* stav 253).

107. U slučaju *Van Wambeke protiv Belgije* (br. 16692/90, odluka Komisije od 12. aprila 1991. godine, neprijavljena), Komisija je, po istom osnovu, proglasila neprihvatljivom predstavku bivšeg pripadnika Waffen-SS-a, osuđenog za izdaju 1945. godine, koji se žalio da nije bio u mogućnosti da učestvuje na izborima za Evropski parlament iz 1989. godine. U slučaju *Glimmerveen i Hagenbeek*

protiv Holandije (br. 8348/78 i 8406/78, odluka Komisije od 11. oktobra 1979. godine, DR 18, str. 187), Komisija je proglasila neprihvatljivim dve predstavke u vezi sa odbijanjem da se dozvoli podnosiocima predstavke, koji su bili lideri organizacije sa rasističkom i ksenofobičkom tendencijom, da se kandiduju na izborima. Tom prilikom, Komisija se pozvala na član 17. Konvencije, ocenjujući da su podnosioci predstavke „nameravali da učestvuju na ovim izborima i iskoriste [navedeno] pravo za svrhu koju je Komisija [...] utvrdila kao neprihvatljivu prema članu 17“ (*ibid*, str. 197). U tom slučaju, naglašeno je takođe da standard tolerancije ne sprečava demokratsko društvo da preduzme korake da se zaštiti od aktivnosti koje imaju za cilj da unište prava ili slobode predviđene u Konvenciji. Član 3 Protokola br. 1, kojim se oličava sposobnost pojedinca da utiče na sastav zakonodavne vlasti, ne isključuje da se ograničenja u pogledu izbornih prava izriču pojedincu koji je, na primer, ozbiljno zloupotrebio javni položaj ili čije ponašanje preti da podrije vladavinu prava ili demokratske temelje.

108. U kontekstu ograničenja zapošljavanja nametnutih javnim funkcionerima na političkoj osnovi, ESLJP je utvrdio da se član 10 Konvencije može primeniti u vezi sa njihovim razrešenjem. U tom smislu, u slučaju *Vogt* (citiran u gornjem tekstu, stavovi 43-44) utvrđena je povreda člana 10, gde je podnosilac predstavke otpušten kao državni službenik u vezi sa svojim specifičnim aktivnostima kao član Komunističke partije u zapadnoj Nemačkoj. Međutim, u slučaju *Volkmer protiv Nemačke* (odluka), br. 39799/98, od 22. novembra 2001. godine) i *Petersen protiv Nemačke* (odluka), br. 39793/98, ESLJP 2001-XII), ESLJP je proglasio neprihvatljivim, kao neosnovane, žalbe državnih službenika podnosilaca predstavke prema članu 10 u vezi sa njihovim otpuštanjem zbog njihove saradnje sa režimom i tajnim službama bivše Demokratske Republike Nemačke. U slučaju *Sidabras i Džiautas protiv Litvanije* (br. 55480/00 i 59330/00, stavovi 51-62, ESLJP 2004-VIII), ESLJP je utvrdio povredu člana 14 u vezi sa članom 8 u pogledu postojanja širokih ograničenja kojima se bivšim službenicima KGB-a u Litvaniji onemogućava pristup različitim sferama zapošljavanja u privatnom sektoru, koja su uvedena skoro jednu deceniju nakon ponovnog uspostavljanja nezavisnosti Litvanije. Istovremeno, treba napomenuti da se za otpuštanje tih podnosilaca predstavke sa njihovih pozicija, pri čemu je jedan bio poreski inspektor a drugi tužilac, zbog njihovog prethodnog zaposlenja u KGB-u nije smatralo da predstavlja mešanje u njihova prava iz člana 10 Konvencije (*ibid*, stavovi 67-73).

109. Važno je takođe u ovom kontekstu napomenuti da član 3 Protokola br. 1, ili druge odredbe Konvencije, ne sprečavaju, u principu, države ugovornice da uvode opšte političke šeme putem zakonodavnih mera kojima se određena kategorija ili grupa pojedinaca tretira različito od drugih, pod uslovom da se uplitanje u prava zakonske kategorije ili grupe u celini može opravdati prema Konvenciji (vidi: u kontekstu zakonodavne zabrane policijskom službeniku koji se bavi političkim aktivnostima, ispitanom od strane Suda po članovima 10 i 11 Konvencije, slučaj *Rekvényi*, citiran u gornjem tekstu, stavovi 34-50 i 58-62).

110. U slučaju *Rekvényi* nije utvrđena nijedna povreda Konvencije u smislu da je domaće zakonodavstvo bilo dovoljno jasno i precizno u pogledu određivanja kategorija pogođenih osoba (pripadnici oružanih snaga, policije i službe bezbednosti) i delokruga primene spornog zakonskog ograničenja, osnovna namera statuta da isključi celu grupu od političkih aktivnosti u skladu sa uslovima srazmernosti iz članova 10 i 11 Konvencije. Stoga, nije bilo bitno za ocenu ESLJP-a o usaglašenosti osporenih mera sa Konvencijom bez obzira na to da li je podnosilac predstavke u tom slučaju mogao zatražiti od domaćih sudova da ispitaju da li je njegovo političko učešće predstavljalo moguću opasnost za demokratski poredak (*ibid*). Slično tome, u slučajevima *Podkolzina i Melnychenko*, oba citirana u gornjem tekstu, ESLJP nije naveo da je Konvencijom propisano da domaći sudovi treba da budu ovlašćeni da razmatraju pitanja poput srazmernosti zakonskih obaveza koje su nametnute tim podnosiocima predstavki da poštuju jezik i prebivalište kako bi ostvarili svoja prava da budu kandidati na izborima, s obzirom da su ti zakonski uslovi sami po sebi potpuno prihvatljivi sa stanovišta Konvencije.

111. Iz gore navedene analize proizlazi da sve dok je zakonska razlika srazmerna i nije diskriminatorna u odnosu na čitavu kategoriju ili grupu određenu u zakonodavstvu, zadatak domaćih sudova može biti ograničen na utvrđivanje da li određena osoba pripada spornoj zakonskoj kategoriji ili grupi. Zahtev za „individualizaciju“, što je nužnost nadzora od strane domaćih pravosudnih organa nad srazmernošću spornog zakonskog ograničenja u pogledu specifičnih karakteristika svakog pojedinačnog slučaja, nije preduslov za usaglašenost mere sa Konvencijom.

112. Član 3 Protokola br. 1 tiče se samo izbora zakonodavnog organa. S druge strane, ova formulacija nije ograničena samo na državni parlament. Mora se ispitati i ustavna struktura date države (*Timke protiv Nemačke,* odluka Komisije). Generalno govoreći, opseg člana 3

Protokola br. 1 ne pokriva lokalne izbore, bilo da se radi o opštinskim (*Xuereb protiv Malte*; *Salleras Llinares protiv Španije*) ili regionalnim (*Malarde protiv Francuske*) izborima. ESLJP je utvrdio da se mora praviti razlika između ovlašćenja da se donose uredbe i propisi, koje je u mnogim zemljama dato lokalnim vlastima, i zakonskih ovlašćenja, na koja se odnosi član 3 Protokola br. 1, premda zakonodavna vlast može biti ograničena samo na državni parlament (*Mółka protiv Poljske* (odluka)).

113. Bez obzira na navedeno, Sud smatra da su principi izvedeni iz sudske prakse ESLJP-a u vezi sa garancijama člana 3 Protokola br. 1 korisni za opštinske izborne sporove u Republici Kosovo, a posebno za slučaj koji se razmatra.

114. Prava koja su zagarantovana članom 3 Protokola br. 1 nisu apsolutna i podležu impliciranim ograničenjima (*implied limitations*). Koncept impliciranih ograničenja znači da ESLJP ne primenjuje tradicionalne testove nužnosti (*necessity*) ili hitne društvene potrebe (*presing social need*), a koji se koriste u kontekstu članova 8. i 11. EKLJP. Pri razmatranju da li je poštovan član 3 Protokola br. 1, ESLJP se uglavnom usredsredio na dva kriterijuma: da li je postojala proizvoljnost ili nedostatak srazmernosti i da li je ograničenje ometalo slobodno izražavanje mišljenja naroda. Uz to, ESLJP naglašava potrebu da se svako izborno zakonodavstvo ocenjuje u svetlu političke evolucije date zemlje, što znači da neprihvatljive karakteristike u jednom sistemu mogu biti opravdane u drugom (*Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije,* stav 52; *Ždanoka protiv Letonije* [VV], stavovi 103-104 i 115).

115. Pozivajući se na preporuke Venecijanske komisije, ESLJP je utvrdio da postizborne faze moraju biti okružene preciznim proceduralnim garancijama; proces mora biti transparentan i otvoren, a posmatračima iz svih stranaka se mora dozvoliti učešće, uključujući i predstavnike opozicije. ESLJP je naglasio da ipak član 3 Protokola br. 1 nije predviđen kao kod za izborna pitanja osmišljen tako da uredi sve aspekte izbornog procesa. Prema tome, nivo razmatranja od strane ESLJP-a u određenom slučaju zavisi od aspekta prava na slobodne izbore. Najrestriktivnije razmatranje bi trebalo rezervisati za svako odstupanje od univerzalnog principa prava na glasanje, ali se širi opseg procene može dati državama za mere koje su sprečile kandidate da ostvaruju svoje pravo da budu birani. Manje restriktivno razmatranje treba primeniti u tehničkoj fazi prebrojavanja glasova i unošenja podataka u tabelu (*tabulation*). ESLJP je dodelio veću slobodu procene tuženim državama u izbornim sporovima, a svaka

greška ili nepravilnost sama po sebi ne podrazumeva i povredu člana 3 Protokola br. 1. Povreda se može utvrditi u slučajevima ometanja birača kada je rezultat izbora flagrantno iskrivljen, kada nije bilo delotvornog (suštinskog) razmatranja žalbi ili u slučaju proizvoljne ili očigledno nerazumne procene (*Davydov protiv Rusije,* stavovi 283-288).

116. Sud smatra da se član 45. Ustava ne može čitati izolovano od ostalih ustavnih odredaba i da prava koja štiti nisu apsolutna, već podležu "impliciranim ograničenjima". U tom smislu, Sud se poziva na član 64 i Ustava koji utvrđuju način raspodele mesta u Skupštini Republike Kosova i član 73. Ustava koji utvršuje da se sudije, tužioci i ostali vršioci javnih funkcija koji su izričito navedeni u toj odredbi ne mogu kandidovati niti mogu biti izabrani za poslanike Skupštine, bez davanja ostavke. Dakle, sastavljači Ustava su postavili uslove koji ograničavaju izborna prava, što znači da su ta ograničenja u skladu sa duhom Ustava posmatranog u celini. Kosovski ustavodavac je takođe uspostavio CIK kao stalni organ za nadzor nad izborima, koji je, između ostalog, dužan da poštuje i primenjuje zakonske rokove za žalbe i druge tehničke aspekte, kao što su ažuriranje biračkih spiskova, prebrojavanje uslovnih glasova, itd. Ustav, izborne zakone i izborne propise donete od strane CIK-a, po mišljenju Suda, treba posmatrati kao ustavno-zakonsku i međusobno skladnu celinu, koja osim što dodeljuje izborna prava, takođe i ograničava ista. Sud takođe smatra da pitanje da li neko ograničenje predstavlja povredu ili ne same suštine izbornih prava predstavlja nešto što se utvrđuje od slučaja do slučaja.

117. Sud primećuje da se član 45. Ustava sastoji od 3 odvojena stava i svaki ima relevantne elemente i pravila. Sva tri stava treba čitati zajedno i međusobno jedne sa drugima. U prilog opravdanosti navoda u okolnostima ovog slučaja, Sud će se fokusirati samo na prvi stav člana 45. Ustava.

118. Prvi stav člana 45. Ustava utvrđuje pravo da bira (aktivno pravo glasa) i pravo da bude biran (pasivno pravo glasa). Prvo pravo, odnosno aktivno pravo glasa, pripada samo pojedincima, odnosno fizičkim licima koja su državljani Republike Kosovo i koji su napunili 18 godina, čak i na dan glasanja, i ako njihovo pravo nije ograničeno sudskom odlukom. Drugo pravo, pasivno pravo glasa, pripada kandidatima kao pojedincima, odnosno fizičkim licima koja se kandiduju na izborima na lokalnom ili centralnom nivou, kao i političkim subjektima, odnosno pravnim licima koji su u trci na izborima na lokalnom ili centralnom nivou. I za pasivno pravo glasa,

takođe važi uslov da istima nije ograničeno ostvarivanje ovog prava sudskom odlukom.

119. Ove ustavne odredbe do danas nisu razmotrene u meritumu. Sud je imao mali broj slučajeva u kojima su se navodi podnosilaca zahteva odnosili na član 45. Ustava. Ni u jednom od tih slučajeva, Sud nije utvrdio povredu. U stvari, u svim tim slučajevima, podneti zahtevi su odbijeni zbog jednog proceduralnog aspekta prihvatljivosti. (Vidi: slučajeve Ustavnog suda: KI73/09 podnosilac zahteva: *Mimoza Kusari- Lila,* rešenje od 19. februara 2010. godine; KI152/18 podnosilac zahteva: *Shaqir Totaj*, Rešenje o neprihvatljivosti od 17. januara 2018. godine; KI157/17 podnosilac zahteva: *Shaip Surdulli,* rešenje o neprihvatljivosti od 15. maja 2018. godine). Ovaj slučaj je jedini/drugi slučaj do danas u kojem Sud ocenjuje meritum zahteva.

120. Međutim, Sud primećuje da je praksa ESLJP tumačila član 3. Protokola br. 1 uz EKLJP, kao garanciju za "*aktivno pravo glasa*" i "*pasivno pravo glasa*". U skladu i sa članom 45. Ustava, prvo znači pravo da bira, odnosno da glasa, dok drugo, pravo da bude biran, odnosno da se kandiduje za poziciju izabranog predstavnika. Oba uključuju u sebi suštinske i proceduralne garancije. Međutim, Sud primećuje da pasivna prava imaju manju zaštitu preko sudske prakse ESLJP-a od aktivnog prava (vidi: slučaj ESLJP-a, *Zdanoka protiv Latvije*, br. 58278/00, presuda od 16. marta 2006. godine, stavovi 105-106). Praksa ESLJP-a je u odnosu na pasivna prava vidno fokusirana samo na verifikaciji nedostatka proizvoljnosti u domaćim postupcima koji su mogli rezultirati diskvalifikacijom fizičkog ili pravnog lica da se kandiduje na izborima. (vidi: gore navedeni slučaj *Zdanoka protiv Latvije*, stav 115; *Melnitchenko protiv Ukrajine*, br. 17707/02, presuda od 19. oktobra 2004. godine, stav 57).

121. Osim aktivnih i pasivnih prava glasa, prema novoj praksi ESLJP-a, član 3. Protokola br. 1 uključuje i "*post-izborni period*" ili "*post-izborna prava*". U tom smislu, ESLJP je obrazložio da suština slobodnih izbora znači jedan broj prava na izbor koje uključuju minimalne standarde koji sprovode prakse i institucije dizajnirane da upravljaju glasanjem, brojanjem i određivanjem rezultata izbora. (Vidi: gore naveden slučaj ESLJP-a, *Davydov i drugi protiv Rusije,* stavovi 284-285).

122. ESLJP je, između ostalog, razmotrio slučajeve koji uključuju zakone koji regulišu pitanje registracije birača kao preduslov za slobodno ostvarivanje prava na izbor (*Gruzijska partija protiv Gruzije*, br. 9103/04, presuda od 8. jula 2008. godine); obaveza države da

organizuje slobodne izbore uključuje obavezu postavljanja mehanizama koje imaju kapacitet da istraže navode o izbornim nepravilnostima i da isprave i reše iste (*Namat Alijev protiv Azerbejdžana* br. 18705/06 presuda od 8. aprila 2010. godine); ili slučajeve koji se odnose na potrebu da se ispita sudski proces odgovoran za razmatranje žalbi i izbornih procesa. Isti propisuje da se suština prava na izbor može ograničiti, shodno tome, povrediti, ako nema dovoljno garancija za delotvorni i nepristrasan sistem žalbi. (Vidi: gore naveden slučaj ESLJP-a, *Grosaru protiv Rumunije).*

(b) Primena opštih načela u ovom slučaju

123. Sud primećuje da ovaj zahtev pokreće pitanja međusobnog povezivanja i interakcije aktivnih i pasivnih prava na izbor i ažuriranje biračkih spiskova između krugova glasanja. Sud takođe primećuje da su navodi podneti u zahtevu nastali kao posledica postizbornih sporova, koji se u ovom slučaju odnose na prebrojavanje glasova u drugom krugu glasanja koji su prema navodima podnosioca odlučujući za pobednika lokalnih izbora za predsednika opštine Istok.

124. Uzimajući u obzir gore navedeno u ovom konkretnom slučaju sud će ispitati navode podnosioca u odnosu na sledeća ustavom zagarantovana prava i) Što se tiče aktivnog biračkog prava ii) Što se tiče pasivnog biračkog prava iii) Što se tiče post-izbornog perioda ili post-izbornih prava

Što se tiče aktivnog biračkog prava

125. Sud podseća da član 45. Ustava utvrđuje pravo pojedinca da bira (aktivno pravo glasa) ovo pravo pripada samo pojedincima, odnosno fizičkim licima koja su državljani Republike Kosovo i koji su napunili 18 godina, čak i na dan glasanja, i ako njihovo pravo nije ograničeno sudskom odlukom.

126. Prema članu 3 Protokola br. 1, ESLJP je smatrao da se isključivanje bilo koje grupe ili kategorije opšte populacije mora shodno tome pomiriti sa ciljevima koji su u osnovi člana 3 Protokola br. 1 (vidi: *mutatis mutandis, Aziz protiv Kipra,* br. 69949/01, stav 28, ESLJP 2004-V). Naročito, Sud je utvrdio da je domaće zakonodavstvo kojim se propisuju zahtevi za najnižu starosnu granicu ili zahtevi za mesto stanovanja za ostvarivanje prava na glasanje u načelu u skladu sa članom 3 Protokola br. 1 (vidi: slučaj *Hilbe protiv Lihtenštajna* (odluka) 31981/96, ESLJP 1999-VI, vidi, takođe, slučaj *Hirst*, citiran u gornjem tekstu, stav 62).

127. U konkretnom slučaju sud primećuje da suština žalbe podnosioca se ne odnosi na uskraćivanje prava glasa nekom pojedincu, odnosno ograničavanje prava glasa odlukom javnog organa.

128. Sud podseća da se suština žalbe podnosilaca zahteva sastoji u tome da je neprebrojavanjem glasova 52 (pedeset dva) birača povređeno aktivno pravo glasa 52 (pedeset dva) glasača što je dovelo do povrede pasivnog prava prvog podnosioca zahteva (Gani Dreshaj) da bude izabran za predsednika opštine Istok.

129. U tom smislu, Sud primećuje da na osnovu podnete dokumentacije od strane Javnih organa proizilazi da se radi od 108 (stoosam) odbijenih glasačkih listića osoba koje su glasali uslovno , a koje se nisu nalazile na konačnom biračkom spisku birača. Shodno tome, Sud će razmatrati navod podnosilaca zahteva, uzimajući u obzir 108 (stoosam) birača čiji su glasovi odbijeni, i neće se ograničiti samo na 52 (pedesetidva) birača.

130. Sud ocenjuje da se neprebrojavanje 108 (stoosam) glasačkih listića, u suštini, bavi pitanjem međuzavisnosti aktivnog prava navedenih birača sa pasivnim pravom da budu birani koje navode podnosioci zahteva.

131. Što se tiče gore navedenog navoda, Sud primećuje da se nijedan od 108 (stoosam) birača nije žalio IPŽP-u u vezi sa rukovođenjem i brojanjem glasova u CPR-u, prema postupku propisanom članom 105. Zakona o opštim izborima. Takođe podnosioci zahteva nisu podržali dokazima ove svoje tvrdnje , oni nisu Sudu pružili dokaze da je neki od spornih glasača pokrenuo postupke pred nadležnim organima u vezi ograničavanja njihovog aktivnog prava glasa.

132. Što se tiče istog navoda, Sud takođe primećuje da na osnovu odgovora primljenih od strane Venecijanske komisije, u većini slučajeva, pasivno pravo podnosilaca zahteva da bude biran ne ide tako daleko da bi se kandidatu dalo pravo da bude izabran od strane određene grupe birača (vidi odgovore Ustavnih sudova Austrije, Bugarske i Letonje).

133. Na osnovu gore navedenog, Sud primećuje da se osporavane odluke javnih organa u ovom konkretnom predmetu se zasnivaju na relevantnim odredbama izbornog zakona. Ovaj zakon je ispravno primenjen u okolnostima konkretnog slučaja. Ustavnost zakonskog

okvira se ne razmatra pred Sudom i nije pokrenuta u smislu aktivnog prava glasa.

134. Shodno tome, Sud zaključuje da pasivno pravo podnosilaca zahteva nije direktno povezano sa aktivnim pravom određene grupe birača koji nisu osporili procedure koje imaju za rezultat poništenje njihovih 108 (stoosam) glasova pred nadležnim javnim organima.

135. Uzimajući sve u obzir sud zaključuje da u konkretnom slučaju Ustavne garancije u vezi aktivnog izbornog prava predviđene članom 45 Ustava i članom 3. Protokola br. 1 EKLJP nisu primenljive u smislu navoda koji su pokrenuli podnosioci zahteva, jer predmet spora nije uskraćivanje prava glasa nekom pojedincu, odnosno ograničavanje prava glasa odlukom javnog organa.

Što se tiče pasivnog biračkog prava

136. Sud podseća da "*pasivno biračko pravo*" u skladu sa članom 45. Ustava, i članom 3. Protokola br. 1 EKLJP znači pravo da bude biran, odnosno da se kandiduje za poziciju izabranog predstavnika. Ovo pravo u sebi ne podrazumeva pravo nekog kandidata da bude izabran, Ovo pravo uključuju u sebi suštinske i proceduralne garancije. Međutim, Sud primećuje da pasivna prava imaju manju zaštitu preko sudske prakse (vidi: slučaj ESLJP-a, *Zdanoka protiv Latvije*, br. 58278/00, presuda od 16. marta 2006. godine, stavovi 105-106).

137. Sud primećuje da pasivno biračko pravo, pripada kandidatima kao pojedincima, odnosno fizičkim licima koja se kandiduju na izborima na lokalnom ili centralnom nivou, kao i političkim subjektima, odnosno pravnim licima koji su u trci na izborima na lokalnom ili centralnom nivou.

138. Praksa ESLJP-a je u odnosu na pasivna prava vidno fokusirana samo na verifikaciji nedostatka proizvoljnosti u domaćim postupcima koji su mogli rezultirati diskvalifikacijom fizičkog ili pravnog lica da se kandiduje na izborima. (vidi: gore navedeni slučaj *Zdanoka protiv Latvije*, stav 115; *Melnitchenko protiv Ukrajine*, br. 17707/02, presuda od 19. oktobra 2004. godine, stav 57).

139. Sud primećuje da podnosioci zahteva ne osporavaju niti jednu odluku Javnog organa kojom je došlo do diskvalifikacije nekog fizičkog ili pravnog lica da se kandiduje na izborima.

140. Shodno tome sud zaključuje da u konkretnom slučaju Ustavne garancije u vezi pasivnog izbornog prava predviđene članom 45 Ustava i članom 3. Protokola br. 1 EKLJP nisu primenljive jer predmet spora nije diskvalifikacija nekog fizičkog ili pravnog lica da se kandiduje na izborima.

Što se tiče post-izbornog perioda ili post-izbornih prava

141. Za potrebe ovog testa Sud će koristiti Kodeksa dobre prakse u izbornim pitanjima (Smernice i objašnjavajući izveštaj) (CDL-AD (2002) 23 rev), usvojen od strane Evropske komisije za demokratiju kroz zakon ("Venecijanska komisija") na svom 51. i 52.zasedanju (5.-6. jula i 18. i 19. oktobra 2002.) u daljem tekst (Kodeks dobre prakse)

142. Sud ponavlja da se Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima Venecijanske komisije posvećuje značajnu pažnju procesu prebrojavanja, prebacivanja i tabeliranja rezultata, insistirajući da ovaj proces mora biti transparentan i otvoren, te da se posmatračima i predstavnicima kandidata mora dozvoliti da da bude prisutan i da pribavi kopije zapisnika (vidi odeljak I.3.2 Kodeksa,). U istom smislu, Izveštaj sa objašnjenjima Kodeksa sadrži neke dodatne preporuke koje se odnose na proces prebrojavanja, evidentiranja rezultata i njihovog prenosa na viši organ (vidi Obrazloženje, odeljci I.3.2.2.4. (Brojanje) i I. 3.2.2.5 (Prenos rezultata),. Izveštaj predlaže da posmatrači, mediji i drugi koji su ovlašćeni da budu prisutni na biračkom mestu imaju pravo da budu prisutni tokom prebrojavanja, i da treba postojati "dovoljno kopija zapisnika o postupku kako bi se osiguralo da sve gore pomenute osobe dobiju jednu ". Štaviše, prenos rezultata - "vitalna operacija čija se važnost često zanemaruje" - takođe treba sprovoditi na otvoren i kontrolisan način, gde bi osoba koja prenosi rezultate, obično predsedavajući biračkog mesta, trebalo da bude praćena drugi članovi biračkog mesta koji predstavljaju opozicione stranke, ako je to potrebno uz dodatnu sigurnost.

143. Ove detaljne preporuke odražavaju značaj tehničkih detalja, koji mogu biti presudni u osiguravanju otvorene i transparentne procedure utvrđivanja volje birača kroz prebrojavanje glasačkih listića i precizno evidentiranje izbornih rezultata u cijelom sistemu, od lokalnog glasanja od Centralne izborne komisije. Oni potvrđuju da, u očima Kodeksa dobre prakse u izbornim pitanjima, faze nakon glasanja koje se odnose na prebrojavanje, evidentiranje i prenos izbornih rezultata čine neophodan deo izbornog procesa. Kao takve, one treba da budu praćene jasnim proceduralnim garancijama, da budu otvorene i

transparentne i da dozvoljavaju posmatranje od strane članova u čitavom političkom spektaru, uključujući i opoziciju, kako bi se osigurala realizacija načela slobode glasača da izraze svoju volju i potrebu borbe protiv izborne prevare.

144. Tačno je da član 3 Protokola br. 1 uz Konvenciju nije zamišljen kao kodeks o izbornim pitanjima čiji je cilj regulisanje svih aspekata izbornog procesa (vidi Komunistička partija Rusije i drugi protiv Rusije, br. 29400 / 05, stav. 108, 19. juni 2012.). Međutim, Sud je već potvrdio da zajednički principi evropskog ustavnog nasleđa, koji čine osnovu svakog istinski demokratskog društva, u sebi sadrže pravo glasa u smislu mogućnosti da glasaju univerzalno, jednako, besplatno, tajni i neposredni izbori koji se održavaju u redovnim intervalima (vidi Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima). Član 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju izričito predviđa pravo na slobodne izbore u redovnim intervalima tajnim glasanjem, a druga načela su takođe priznata u sudskoj praksi institucija Konvencije (vidi Ruska konzervativna stranka preduzetnika i drugih, stav 70). U ovom okruženju, slobodni izbori treba da se shvate i kao individualno pravo i kao pozitivna obaveza države, koji se sastoji od određenog broja garancija, počevši od prava birača da slobodno formiraju mišljenje, i koji se proteže na pažljivo regulisanje procesa u koji se rezultati glasanja utvrđuju, obrađuju i evidentiraju.

145. Istovremeno, Sud ponavlja da će nivo vlastite kontrole zavisiti od određenog aspekta prava na slobodne izbore. Stoga, stroži nadzor treba da bude rezervisan za bilo koje odstupanje od principa univerzalnog prava glasa (vidi Hirst (br. 2), gore citirano, stav 62). Državama u kojima mere sprečavaju kandidate da se kandiduju na izborima može se pružiti šira sloboda procene, ali takvo mešanje ne bi trebalo da bude nesrazmerno (vidi Krasnov i Skuratov protiv Rusije, br. 17864/04 i 21396/04, st. 65, 19 Juli 2007, i Ruska konzervativna stranka preduzetnika i drugih, citirano gore, stav 65).

146. Još manje stroga kontrola primenjivala bi se na tehničku fazu prebrojavanja i tabeliranja. Potrebno je uzeti u obzir činjenicu da je ovo složen proces, sa mnogo osoba koje su uključene na nekoliko nivoa. Sama greška ili nepravilnost u ovoj fazi sama po sebi ne bi značila nepravičnost izbora, ako se poštuju opšti principi jednakosti, transparentnosti, nepristrasnosti i nezavisnosti izborne administracije. Koncept slobodnih izbora bi bio izložen riziku samo ako bi postojali dokazi o proceduralnim povredama koje bi mogle ometati slobodno izražavanje mišljenja naroda, na primer, kroz veliko narušavanje namere birača; i gde takve žalbe nisu primljene na

efikasan način na domaćem nivou. Štaviše, Sud bi trebalo da bude oprezan u dodeljivanju neograničenog statusa za osporavanje ove faze izbora pojedinih učesnika u izbornom procesu. Ovo je naročito slučaj kada domaće zakonodavstvo sadrži razumna ograničenja na sposobnost pojedinih birača da osporavaju rezultate u svojim izbornim jedinicama, kao što je zahtev za kvorum birača (vidi odeljak II.3.3 (f) Kodeksa dobre prakse). Ipak, države treba da osiguraju takav pristup sistemu žalbi kao što bi bilo dovoljno da garantije prema članu 3 Protokola br. 1 budu efektivne tokom cijelog izbornog ciklusa. U ruskom kontekstu, odluka Ustavnog suda od 22. aprila 2013. potvrdila je da pojedini birači mogu osporiti rezultate u izbornim jedinicama u kojima su glasali; naknadne zakonske promene osigurale su takav status .

147. Sud stoga potvrđuje da samo ozbiljne nepravilnosti u procesu prebrojavanja i tabeliranja glasova koje su ostale bez efikasnog ispitivanja na domaćem nivou mogu predstavljati kršenje individualnog prava na slobodne izbore garantovane članom 3 Protokola br. Konvencije, kako u svom aktivnom, tako i u pasivnom aspektu. U skladu sa svojom supsidijarnom ulogom, zadatak Suda je ograničen na osiguravanje da ispitivanje na domaćem (unutrašnje zakonodavstvo jedne zemlje) nivou pruža minimalne proceduralne garancije i da nalazi domaćih (redovnih sudova) vlasti nisu proizvoljni ili očigledno nerazumni (vidi Komunističku partiju Rusije i druge, citirano gore, §§ 116-17). Sud će nastaviti da analizira žalbe podnosilaca zahteva u skladu s tim. (*Davydov protiv Rusije,* stavovi 283-288).

148. Sud takođe ponavlja da se test ESLJP-a u ovom slučaju primjenjuje u pozadini postizbornog spora (post-izbornih prava) koji se odnosi na prebrojavanje glasova u drugom krugu glasanja i ažuriranje biračkih spiskova. Sud ponavlja da se tvrdnje podnosilaca zahteva, u suštini, moraju razmatrati iz postizborne pozadine i paralelno sa gore navedenim testom koji je razvijen u sudskoj praksi ESLJP.

149. U tom smislu, Sud će koristiti test ESLJP-a da bi utvrdio (i) da li Izborno zakonodavstvo pruža minimalne proceduralne garancije i ii) da li su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda proizvoljne ili očigledno nerazumne.

(i) da li Izborno zakonodavstvo pruža minimalne proceduralne garancije

150. Sud ističe da u ovom slučaju, zakonski okvir koji reguliše pravo na izbor u Republici Kosovo nije predmet razmatranja od strane Suda, dakle, da li je taj okvir u skladu ili ne sa Ustavom, već dali zakonski okvir izbornog zakonodavstva pruža minimalne proceduralne garancije . Predmet razmatranja su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda i da li te odluke mogu izdržati test ESLJP-a kao što proizilazi iz jurisprudencije razvijene u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 uz EKLJP-a navedene u prethodnom paragrafu.

151. Što se tiče minimalnih procesnih garancija Izbornog zakonodavstva Sud primećuje da prema važećim izbornim zakonima na svaku odluku CIK-a postoji mogućnost žalbe IPŽP. Dalje, je predviđena dvostepenost, odnosno mogućnost da se nezadovoljna strana žali Vrhovnom sudu na odluke donesene od strane IPŽP.

152. Takođe je moguće podneti žalbu na svaku odluku Centra za Prebrojavanje i Registraciju u roku od dvadeset i četiri (24) časa od dešavanja navodnog prekršaja.

153. Pored toga, prema važećem izbornom zakonodavstvu pre certifikacije izbornih rezultata, CIK može narediti ponovno brojanje listića u bilo kom biračkom mestu, ili centru za brojanje, ponavljanje izbora u biračkom centru ili opštini.

154. Dalje, Sud primećuje da IPŽP i Vrhovni sud imaju mogućnost da shodno važećem zakonodavstvu ponište izbore u jednoj ili više izbornih jedinica ukoliko smatraju da postoje ozbiljne zborne nepravilnosti.

155. Sud primećuje da je IPŽP upravo koristeći gore navedenu nadležnost zbog nepravilnosti glasačkih listića primljenih preko pošte poništio rezultat za drugi krug izbora od 19. novembra 2017. godine i naložio CIK-u da ponovi glasanje za drugi krug lokalnih izbora za predsednika opštine Istok. Što je indikator da je IPŽP bio posebno oprezan u obezbeđivanju objektivne izborne ispravnosti kako bi se izbegle ozbiljne povrede drugog kruga izbora za predsednika u opštini Istok.

156. Iz gore navedenog Sud zaključuje da Izborno zakonodavstvo predviđa mogućnost višestepenog odlučivanja po žalbama od strane nezavisnih Javnih organa i da su žalbe efektivne, kao i da izborno zakonodavstvo pruža dovoljne proceduralne garancije nezadovoljnim stranama da ospore odluke koje nisu u skladu sa izbornim zakonodavstvom.

ii) da li su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda proizvoljne ili očigledno nerazumne

157. Za potrebe testiranja ESLJP-a, Sud ponovo naglašava obrazloženje IPŽP-a u vezi sa navodima o neprebrojavanju 52 (pedeset i dva) glasova birača, koji u suštini ističe: *„U pogledu tvrdnji podnosioca žalbe da postoji 50 glasačkih listića koji nisu izbrojani, jer su birači postali punoletni da bi glasali između 20.10.2017. godine i 17.12.2017. godine, a ti glasovi nisu izbrojani, ovi navodi su ocenjeni od strane panela kao neosnovani, jer izvod civilnog registra sadrži sva imena registrovanih birača koji imaju 18 godina, uključujući i one koji su napunili 18 godina do dana izbora, tj. do 22. oktobra 2017. godine. […] CIK je tokom izbornog procesa primio 3 puta izvod civilnog registra iz Agencije za civilnu registraciju. Prvi put, najkasnije dva dana nakon objavljivanja izbora, drugi put najkasnije tri (3) dana pre početka perioda za osporavanje i potvrđivanje biračkog spiska i treći put najkasnije dva dana nakon završetka perioda za osporavanje i potvrđivanje BS-a. Taj spisak birači su imali priliku da ospore u toku perioda njegovog razmatranja (biračkog spiska) od strane javnosti i to od 29. avgusta 2017. godine do 12. septembra 2017. godine. Budući da je birački spisak sertifikovan nakon isteka roka prigovora, do 12.09.2017. godine, a ista overena lista važi za jedan izborni proces, jer se samo jednom potvrđuje na jednim izborima, bez obzira na to koliko traje izborni proces, na osnovu toga birači koji su postali punoletni u periodu od 22.10.2017. godine i 17.12.2017. godine nisu mogli biti deo overenog biračkog spiska*“.

158. Sud podseća da je IPŽP ovu odluku doneo nakon detaljnog objašnjenja CIK-a u vezi prihvatanja i odbijanja uslovnih glasova *“…utvrđeno je da od ukupnog broja od 481 uslovnih glasova i glasova GPPGM, imamo 309 glasova koji ispunjavaju zakonske uslove kao regularni glasački listići za dalje prebrojavanje i procesiranje, dok je 172 glasa odbijeno. Razlog za to što su odbijena 172 glasačka listića je taj što nisu ispunjavali zakonske uslove jer se 108 odbijenih glasačkih listića odnosi na lica koja su glasala ali se nisu nalazila na konačnom biračkom spisku (KBS); 61 glasački listić je odbijen zbog toga što lica koja su glasala nisu bili birači, odnosno građani opštine Istok u kojoj je održan izborni proces; 2 glasačka listića su odbijena jer birači koji su glasali nisu bili registrovani kao birači sa posebnim potrebama, a 1 glasački listić je odbijen jer je birač, pored toga što je uslovno glasao, glasao i kao birač na svom redovnom biračkom mestu”.*

159. Sud primećuje da je Vrhovni sud u celosti uvažio obrazloženje IPŽP-a, stoga, je test ESLJP-a je ekvivalentan za oba sudska veća.

160. Sud primećuje da je CIK potvrdio birački spisak na osnovu pravila 3.3 Izbornog pravila br. 02/2013 CIK-a i da je kasnije detaljno obrazložio zašto su određeni glasovi njih 309 (trista devet) prihvaćeni kao regularni , kao i zašto je 172 (stosedemdesetdva) glasa odbijeno kao neregularno.

161. Sud primećuje da je ovakvo obrazloženje CIK-a je podržano od strane IPŽP i Vrhovnog suda detaljno obrazlažući na osnovu kojih su zakonskih normi postupali prilikom donošenja osporenih odluka.

162. Prema tome, Sud utvrđuje da su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda u skladu sa i propisane zakonom, obrazložene, i iste nisu proizvoljne ili očigledno nerazumne . Druga je stvar da li je gore navedena zakonska odredba u skladu ili ne sa Ustavom. Po ovom pitanju, Sud je već na početku naveo da pravni okvir koji reguliše pravo na izbor u Republici Kosovo nije predmet razmatranja u ovom slučaju.

163. Što se tiče navoda podnosilaca zahteva za ažuriranje biračkih spiskova, Sud primećuje da su osporene odluke CIK-a, IPŽP-a i Vrhovnog suda donete na osnovu člana 6. Pravila br. 10/2013 o biračkim spiskovima CIK-a, koji utvrđuje: "*Isti birački spisak koji je korišćen za opštinske izbore će se koristiti i za drugi krug izbora za predsednika opštine*".

164. Sud podseća da član 3. Izbornog pravila o stvaranju, potvrđivanju, osporavanju biračkog spiska, br. 02/2013, navodi:*"3.3 U cilju sastavljanja biračkog spiska CIK tokom izbornog procesa tri (3) puta prima izvod centralnog registra od Agencije za civilnu registraciju. Prvi puta, najkasnije dva dana nakon objavljivanja izbora i drugi puta najkasnije tri(3) dana pre početka perioda za osporavanje i potvrđivanje Biračkog spiska kao i treći put najkasnije dva (2) dana nakon završetka perioda za osporavanje i potvrđivanje BS-a"*.

165. Takođe, član 10.4 Zakona o opštim izborima br. 03/L-073, izmenjenog i dopunjenog Zakonom br. 03/L-256, predviđa: "*10.4 Zahtevi o nedozvoljenom isključivanju sa biračkog spiska, podnešene poštom ili na neki drugi način, se trebaju podneti prvostepenom sudu 40 dana pre dana izbora*".

166. Korišćenje istog biračkog spiska od strane CIK-a i za drugi krug izbornog procesa, koji je kasnije potvrđen kao zakonit osporenim odlukama IPŽP-a i Vrhovnog suda, ne predstavlja iznenadnu i nepredviđenu izmenu izborne prakse ili zakonskog osnova koja bi mogla uticati na flagrantno iskrivljavanje izbornog procesa. Za

podnosioca zahteva je, kao i za sve učesnike u trci na izborima, neažuriranje biračkog spiska za drugi krug glasanja bila poznata činjenica od samog početka izbornog procesa s obzirom na to da je utvrđeno članom 6. Pravila br. 10 o biračkim spiskovima (vidi: za suprotno, *Paschalidis, Koutmeridis i Zaharakis protiv Grčke*). Takođe korišćenje istog biračkog spiska od strane CIK-a je važilo za sve Opštine u kojima je došlo do održavanja drugog izbornog kruga a ne samo za opštinske izbore u Istoku.

167. Shodno tome, Sud utvrđuje da su osporene odluke, u pogledu ažuriranja biračkih spiskova, IPŽP-a i Vrhovnog suda, u skladu sa propisanim zakonom, obrazložene, i iste nisu proizvoljne ili očigledno nerazumne. .

168. Što se tiče prirode povreda koje mogu dovesti do toga izbori budu proglašeni nevažećim, Vrhovni sud Bugarske je utvrdio: *"Proglašavanje izbora nevažećim može biti uslovljeno samo posebno ozbiljnim povredama kad god Ustavni sud smatra da je izborni proces bio nespojiv sa osnovnim demokratskim i ustavnim principima koji su relevantni za pravo na glasanje i koje su flagrantne i česte do te mere da mogu u celosti obezvrediti izborni proces i rezultat ... Ustavni sud smatra da takve povrede mogu biti rezultat propusta da se otvore biračka mesta; ometanje birača da imaju pristup biračkim mestima; zamene biračkih listića i biračkih spiskova na dan izbora sa ciljem da se naruši proces glasanja; jak pritisak izvršen na birače sa ciljem da se obeshrabre da izađu na biračka mesta ili prisiljavanje da glasaju za kandidaturu koja ne predstavlja njihov izbor"* (vidi: Ustavni sud Republike Bugarske, odluka br. 5 od 9. juna 2013. godine u ustavnom slučaju br. 13/2013).

169. Iz napred navedenog, Sud zaključuje da su osporene odluke IPŽP-a i Vrhovnog suda u skladu sa članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 uz EKLJP.

Zahtev za privremenu meru

170. Sud podseća da podnosioci zahteva takođe traže od Suda da se uvede privremena mera kako bi se zaustavilo *"sprovođenje odluke Centralne izborne komisije (CIK) o sertifikaciji rezultata drugog kruga izbora za predsednika opštine Istok od 27. decembra 2017. godine do meritornog odlučivanja o ovoj stvari od strane Ustavnog suda"*.

171. Sud primećuje da podnosioci zahteva traže uvođenje privremene mere, jer je *"... u opštem interesu da se odredi privremena mera do*

donošenja meritorne odluke za ovu stvar, jer svaka povreda ustavnih prava tokom procesa glasanja i/ili tokom administracije prebrojavanja u CPR-u bez sumnje utiče na izobličenje rezultata, stoga, aktuelni rezultat ne reflektuje volju građana opštine Istok".

172. U tom smislu, Sud se poziva na član 27. [Privremene mere] Zakona, koji predviđa:

> *1."Ustavni sud po službenoj dužnosti ili na zahtev stranke može doneti odluku o primeni privremenim merama u odnosu na neko pitanje koje je predmet postupka, ukoliko su te mere neophodne za otklanjanje rizika ili nepopravljive štete, ili je preduzimanje ovakvih privremenih mera u javnom interesu".*

173. Sud se takođe poziva i na pravilo 57 (4) Poslovnika, koje precizira:

> *"Veće za razmatranje pre davanja preporuke za odobrenje zahteva za uvođenje privremenih mera utvrđuje da:*
>
> > *"(a) je strana koja zahteva uvođenje privremenih mera pokazala prima facie slučaj o merodavnosti predmeta i, ukoliko prihvatljivost još uvek nije utvrđena, prima facie slučaj o prihvatljivosti predmeta;*
> >
> > *(b) je strana koja zahteva uvođenje privremenih mera je dokazala da će pretrpeti nepopravljivu štetu ukoliko se ne dozvoli privremena mera; ili*
> >
> > *(c) je privremena mera u javnom interesu".*

174. S obzirom na to da podnosiocima zahteva nisu povređena prava zagarantovana članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 uz EKLJP, Sud takođe odbija i zahtev za uvođenje privremene mere.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članovima 113.7 i 116.1 i 2 Ustava, članovima 27, 47, 48. i 49. Zakona i pravilima 56 i 59 (1) Poslovnika, jednoglasno, 23. januara 2019. godine

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI jednoglasno zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI jednoglasno da je presuda Vrhovnog suda (A.A.-U.ZH. br. 64/2017) od 26. decembra 2017. godine i odluka IPŽP-a (ZL.A.br. 1142/2017) u skladu sa članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 uz EKLJP;

III. DA ODBIJE jednoglasno zahtev za privremenu meru;

IV. DA DOSTAVI ovu presudu stranama;

V. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

VI. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Radomir Laban	Arta Rama-Hajrizi

KI87/18, podnosilac zahteva: Osiguravajuća kompanija „IF Skadeforsikring“, Ocena ustavnosti presudu E. Rev.br.27/2017 Vrhovnog suda od 24. januara 2018. godine, koja mu je uručena 7. marta 2018. godine.

KI87/18, Presuda od 27. februara 2019. godine, objavljeno 15. aprila 2019. godine

Ključne reči: individualni zahtev, presuda, povreda člana 31 Ustava i člana 6 EKLjP

Podnosilac je tvrdio da su član 31. Ustava i član 6 EKLJP-a, povređeni zbog nedostatka obrazloženja presude, odnosno da Vrhovni sud nije dao dovoljno i adekvatno obrazloženje što se tiče preinačenja presude Apelacionog suda Ae.br.191/2015, u vezi sa zateznom kamatom, čime on smatra da je povređen princip prava na obrazloženu sudsku odluku kao i princip pravne sigurnosti jer sud nije imao konzistentnu sudsku praksu, za šta je sudu dostavio više odluka Vrhovnog suda.

Sud je uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja zaključio, da je Vrhovni sud u uporednim presudama koje u potpunosti odgovaraju pravnom i činjeničnom stanju predmetne presude, donosio presude uz pravna obrazloženje koja se razlikuju sa osporenom presudom, i to kako po pitanju obračuna kamatne stope i obračuna vremenskih rokova, tako i po pitanju primenjivosti zakona.

Štaviše, Sud je primetio da Vrhovni sud i, u uporednim presudama nije zauzimao konzistentan stav vezano za obračun kamatnih stopa, pri čemu je davao i različita pravna obrazloženja. Kao takva, ona vode zaključku da praksa Vrhovnog suda po ovom pitanju nije konzistentna, što direktno utiče na pravnu sigurnost

Stoga, Ustavni sud je našao da je Vrhovni sud kao sud posljednje instance za odlučivanje u konkretnom slučaju podnosioca, zauzimajući drugačiji stav u osporenoj presudi u slučaju koji je potpuno identičan ili sličan drugim predmetima, a da za to nije dao jasno i dovoljno obrazloženje, povredio pravo podnosioca zahteva na obrazloženu sudsku odluku, što je vodilo ka povredi i načela pravne sigurnosti kao jedne od osnovnih komponenti vladavine prava, koje je takođe neodvojiv element prava na pravično suđenje iz člana 31 Ustava i člana 6. stav 1. EKLjP.

PRESUDA

u

slučaju br. KI87/18

Podnosilac

„IF Skadeforsikring“

Ocena ustavnosti presude E. Rev. br. 27/2017 Vrhovnog suda od 24. januara 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela Osiguravajuća kompanija „IF Skadeforsikring“ (u daljem tekstu: „IF Skadeforsikring“), iz Norveške (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), koju zastupaju Visar Morina iz Prištine, i advokat, Besnik Z. Nikqi iz Prištine.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu E. Rev.br.27/2017 Vrhovnog suda od 24. januara 2018. godine, koja mu je uručena 7. marta 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporene presude kojom se, navodno, podnosiocu zahteva povređuju prava i slobode

garantovane članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), u vezi sa članom 6 [Pravo na pravično suđenje] Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLjP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavu 4, člana 21. [Opšta načela] i stavovima 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članu 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik o radu).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 27. juna 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

6. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

7. Dana 16. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bekima Sejdiua za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Selvete Gërxhaliu-Krasniqi (predsedavajuća), Bajram Ljatifi i Radomir Laban (članovi).

8. Dana 27. avgusta 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i kopiju zahteva poslao Vrhovnom sudu.

9. Dana 27. februara 2019. godine, Veće za razmatranje je razmatralo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno preporučilo Sudu, u punom sastavu, da proglasi zahtev prihvatljivim i da nađe povredu.

10. Sud u punom sastavu je većinom glasova usvojio zahtev kao prihvatljiv.

Pregled činjenica

11. Dana 26. jula 2009. godine, došlo je do saobraćajne nesreće u kojoj su učestvovala dva putnička vozila, pri čemu je vozilo marke Mercedes sa kosovskim registarskim tablicama i auto osiguranjem osiguravajuće kompanije SIGMA (u daljem tekstu: SIGMA), nanelo štetu putničkom

vozilu marke Audi, sa norveškim registarskim tablicama i CASCO auto osiguranjem „IF Skadeforsikring“.

12. Dana 19. oktobra 2010. godine, podnosilac je poslao zahtev SIGMI, kojim je tražio isplatu štete na osnovu regresa, koja je nastala kao rezultat saobraćajne nesreće, na koji SIGMA nije odgovorila.

13. Dana 9. jula 2012. godine, podnosilac je Osnovnom sudu podneo tužbu protiv SIGME, u kojoj je tražio da mu se na ime nastale štete isplati iznos od 23.609,24 €, sa zateznom kamatom od 12 %, i to od 19. oktobra 2010. godine.

14. Dana 23. novembra 2015. godine, Osnovni sud je doneo presudu I.C.br.281/2012, kojom je usvojio tužbeni zahtev podnosioca u celosti. U obrazloženju presude stoji:

> *„Članom 939 stav 1 ZOO-a je prepisano da plaćanje naknade iz osiguranja prelaze na osiguranika, na osnovu samog zakona, do iznosa isplaćene naknade, sva prava osiguravača prema licu koji je iz bilo koje osnove odgovoran za štetu. Dok članom 3 Zakona o Obaveznom osiguranju od auto odgovornosti je prepisano da je osiguravač odgovoran za naknadu štete prouzrokovane trećim licima, iz upotrebe vozila osiguranog na osnovu auto odgovornosti.*
>
> *Iz gore navedenih zakonskih odredi proizilazi da tužilja kao osiguravač vozila koje se oštetilo u saobraćajnoj nesreći na osnovu auto kasko osiguranja, je bila obavezna da nadoknadi štetu prouzrokovanu nad osiguranim vozilom, što je i učinila, i ujedno uživa pravo da regresira plaćeni iznos od tužene kao osiguravač vozila tipa „Audi A 6“, na osnovu osiguranja od auto odgovornosti za štete nanesene trećim licima.*
>
> *Sud je usvojio tužbeni zahtev i u vezi sa kamatom tražio zateznu kamatu u stepenu od 12% godišnje, odlučujući tako u skladu sa članom 26.6 Zakona o Obaveznom osiguranju od auto odgovornosti“.*

15. SIGMA je podnela žalbu Apelacionom sudu na presudu Osnovnog suda zbog povrede odredbi parničkog postupka, pogrešnog i nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja, odluke o kamati, odluke o troškovima postupka i pogrešne primene materijalnog prava.

16. Dana 31. oktobra 2017. godine, Apelacioni sud je doneo presudu Ae.br.191/2015, kojom je žalbu SIGME odbio kao neosnovanu. U obrazloženju presude stoji:

> *„Ovaj sud ocenjuje da je prvostepeni sud pravično primenio materijalno pravo odnosno član 939 Obaveznom osiguranju od auto odgovornosti (u daljem tekstu: ZOO-a), zato što iz spisa predmeta i iz izvedenih dokaza proizilazi da je odgovoran za prouzrokovanu štetu bio osiguranik tužene, tužilja je platila svom osiguraniku naknadu nanesene štete i plaćanjem naknade sva prava osiguranika su prešla na tuženu.*
>
> *Za drugostepeni sud ne stoje ni žalbeni navodi tužene što se tiče visine kamate i vremenskog perioda za njeno uračunavanje jer se kamata uračunava od trenutka podnošenja zahteva i u konkretnom slučaju pravično je ocenjeno uračunavanje kamate zasnivajući se na član 26 stav 6 ZOO.*
>
> *Sud je ocenio i druge navode tužene ali je našao da su isti neosnovani zato što je prvostepeni sud na potpun način utvrdio činjenično stanje i pravično je primenio materijalni zakon, dok su navodi tužene u potpunoj suprotnosti sa dokazima i stanjem u spisima predmeta. "*

17. SIGMA je podnela zahtev za reviziju Vrhovnom sudu protiv presude Apelacionog suda, zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, pogrešne primene materijalnog prava, visine novčanog iznosa, kao i visine kamate i vremenski period njenog uračunavanja.

18. Podnosilac je takođe odgovorio na zahtev za reviziju podnosioca navodeći *" da je revizija nedozvoljena u smislu člana 214. 2 Zakon 04/ L- 118 (za Izmene i dopune Zakona br. 04/ L- 006 o parničkom postupku), sa obrazloženjem da se revizija u potpunosti poziva samo na pogrešno utvrđivanje činjeničnog stanja, odnosno da navodi tužene iz revizije ne obrađuju neku povredu odredbi ZPP ili pogrešne primene materijalnog prava."*

19. Dana 24. januara 2018. godine, Vrhovni sud je doneo presudu E. Rev. br. 27/2017, kojom se:

> *„I. Odbija kao neosnovana revizija tužene podneta protiv presude Apelacionog suda Kosova, Ac. br. 191/ 2015 od 31.10.2017. god., u delu koja se odnosi na obavezu tužene da u ime regresa iz osnove kasko osiguranja, tužilji plati iznos od 23.609,24 €, u roku od sedam dana od dana prijema presude.*

II. Prihvata revizija tužene i preinačuje pobijena presuda što se tiče kamate, tako da se obavezuje tužena da tužilji na iznos od 23.609,24 €, plati kamatu u visini neoročenih štednih deponovanja koje plaćaju poslovne banke na Kosovu, bez posebne namene više od jedne godine, od dana podnošenja tužbe 19.11.2010. god. i sve do konačne isplate.“

20. Vrhovni sud je u prvom stavu izreke, koji se tiče odbijanja zahteva za reviziju tužene, naveo:

„Prema oceni Vrhovnog suda Kosova, sudovi nižih instanci pravično su primenili odredbe parničkog postupka i materijalno pravo, kada su našli da je tužbeni zahtev tužilje osnovan. U njihovim presudama oni su dali dovoljne razloge za odlučujuće činjenice koje priznaje i ovaj sud revizije.“

21. Vrhovni sud je u drugom stavu izreke, koji se tiče prihvatanja revizije tužene i preinačenja presude, naveo:

„U vezi sa određivanjem kamate presude sudova nižih instanci su donete sa pogrešnom primenom materijalnog prava, stoga su kao posledica imali njihovo preinačenje, tako da tužilji iznos od 23.609,24 €, tužena treba da plati sa kamatom u visini neoročenih štednih deponovanja koje plaćaju poslovne banke na Kosovu, bez posebne namene više od jedne godine, od dana 19.11.2010. god. i sve do konačne isplate, ovo jer Zakon o obaveznom osiguranju od auto odgovornosti je stupio na snagu u 2011. godini dok se slučaj desio u 2009. godini i kao takav ne nalazi primenu u konkretnom slučaju.“

Navodi podnosioca

22. Podnosilac zahteva navodi da je presudom E. Rev.br.27/2017 povređen član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP.

23. Podnosilac tvrdi da su član 31. Ustava i član 6 EKLJP-a, povređeni zbog nedostatka obrazloženja presude, odnosno da Vrhovni sud nije dao dovoljno i adekvatno obrazloženje što se tiče preinačenja presude Apelacionog suda Ae.br.191/2015, u vezi sa zateznom kamatom, čime on smatra da je povređen princip prava na obrazloženu sudsku odluku.

24. Podnosilac zahteva posebno navodi da nije jasno „*koja ja pravna osnova nad kojom Vrhovni sud zaključuje:*

- da su sudovi nižih instanci pogrešili u primeni materijalnog prava i odgovorajuće obrazloženje u vezi toga, kao i
- koja je zakonska odredba koju ovaj sud smatra meritornom za dosuđivanje ove stvari.“

25. Šta više podnosilac dalje navodi *„da je presuda Vrhovnog suda koju osporava u suprotnosti sa svojom tadašnjom sudskom praksom, pošto, pozivajući se na raniju sudsku praksu Vrhovnog suda u istim situacijama, Vrhovni sud se bezrezervno pozivao i primenjivao odgovarajuće pravilo „lex specialis“ iz ove oblasti (CBK, Pravilo br. 3 o Obaveznom osiguranju od auto odgovornosti i Zakon br. 04/ L- 018 o Obaveznom osiguranju od auto odgovornosti) prilikom obrađivanja instituta zatezne kamate“*. Time se po navodima podnosioca njemu povređuje i pravo na pravnu sigurnost.

26. U prilog svojim navodima, podnosilac zahteva je Sudu dostavio više presuda Vrhovnog suda da bi pokazao da Vrhovni sud nije sledio svoju sudsku praksu: Dostavljene presude Vrhovnog suda su: *„[E. Rev. br. 23/ 2017 od 23. decembra 2017. god.], [E. Rev. br. 48/ 2014 od 13. maja 2014. god.], [E. Rev. br. 62/ 2014 od 21. januara 2015. god.], [E. Rev. br. 14/ 2016 od 24. marta 2016. god.],[E. Rev. br. 06/ 2015 od 19. Marta 2015. god.], [E. Rev. br. 55/ 2014 od 03. novembra 2014. god.], [E. Rev. br. 20/ 2014 od 14. aprila 2014. god.]“*.

27. Podnosilac od Suda traži da poništi presudu Vrhovnog suda E. Rev. br. 27/2017 zbog povrede člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, u vezi sa stavom 1 člana 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLjP, i da predmet vrati na ponovno razmatranje.

Relevantan zakon

ZAKON br. 04/L-018 O OBAVEZNOM OSIGURANJU OD AUTOODGOVORNOSTI, od 29. jula 2011. godine.

Član 26
Postupak zahteva za naknadu štete

„[...]
6. U slučaju nepoštovanja utvrđenih rokova u stavu 1. ovog člana, i ne ispunjavanja obaveze za isplaćivanje avansa iz stava 4. ovog člana, odgovorni osiguratelj smatra se da je zakasnio u ispunjavanju obaveze za nadoknadu, obavezujući se isplati zateznu kamatu. Ova zatezna kamata isplaćuje u visini od 12% godišnje stope i obračunava se za svaki dan zakašnjenja do

izmirenja prouzrokovane štete od strane odgovornog osiguratelja, počevši od dana podnošenja zahteva za nadoknadu."

Prihvatljivost zahteva

28. Sud prvo ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti propisane u Ustavu, dalje predviđene u Zakonu i Poslovniku.

29. U tom smislu, Sud se poziva na stav 4, člana 21. [Opšta načela] i stavove 1 i 7, člana 113. . [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

Član 21. [Opšta načela]

„4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva."

Član 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane]

"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

(...)

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."

30. U početku, Sud primećuje da u skladu sa članom 21.4 Ustava, podnosilac zahteva ima pravo da podnese ustavnu žalbu, pozivajući se na navodne povrede svojih osnovnih prava i sloboda koje važe i za pojedince i za pravna lica (slučaj Ustavnog suda br. KI41/09, podnosilac zahteva: *AAB-RIINVEST University L.L.C.,* rešenje o neprihvatljivosti od 3. februara 2010. godine, stav 14).

31. Prema tome, Sud primećuje da je podnosilac zahteva ispunio uslove utvrđene u članu 113.7 Ustava, jer je ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno, presudu Vrhovnog suda, E. Rev. br. 27/2017, od 24. januara 2018. godine i iscrpeo je sva pravna sredstva propisana zakonom.

32. Sud u nastavku ispituje, da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti kao što je dalje navedeno u Zakonu i Poslovniku. U tom smislu, Sud se prvo poziva na članove 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji predviđaju:

Član 48
Tačnost podneska

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49
Rokovi

Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. U svim ostalim slučajevima, rok počinje na dan javnog objavljivanja odluke ili akta... ."

33. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud primećuje da je podnosilac zahteva jasno naglasio prava garantovana Ustavom i EKLjP, koja su navodno bila povređena, kao i konkretan akt javnog organ koji on osporava u skladu sa članom 48. Zakona i podneo je zahtev u zakonskom roku od 4 (četiri) meseca koji je propisan u članu 49. Zakona.

34. Sud se takođe poziva i na pravilo 39 (2) Poslovnika,

Pravilo 39
[Kriterijum o prihvatljivosti]

„(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju".

35. Sud na kraju ocenjuje da ovaj zahtev pokreće ustavno obrazložen navod *prima facie* i nije očigledno neosnovan u smislu pravila 39 (2) Poslovnika o radu. Zahtev se stoga mora proglasiti prihvatljivim za razmatranje u meritumu slučaja.

Meritum zahteva

36. Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi povredu prava garantovanih članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa

članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a. Podnosilac zahteva tvrdi da se osporenom presudom Vrhovnog suda krši njegovo pravo na obrazloženu odluku, što samo po sebi vodi i do povrede prava na pravnu sigurnost. Te povrede su po navodima podnosioca zahteva nastale, jer Vrhovni sud u presudi nije pružio nikakvo dovoljno i adekvatno obrazloženje povodom promene stava u vezi sa obračunom zatezne kamate, stav koji je do tada konsistentno primenjivao u svojoj praksi.

37. Podnosilac zahteva posebno navodi činjenicu, da je Vrhovni sud u ranijim identičnim slučajevima određivanja visine kamate sledio drugačiju sudsku praksu koja je bila obrazložena na drugačijoj pravnoj osnovi. S tim u vezi podnosilac je Sudu dostavio više presuda Vrhovnog suda.

38. Shodno tome, prema podnosiocu zahteva ostaje nerazjašnjena i neobrazložena činjenica na koji pravni osnov je Vrhovni sud zasnovao svoju odluku za preinačenje zatezne kamate dosuđene od sudova nižih instanci.

39. Podnosilac dalje tvrdi da u presudi Vrhovnog suda nedostaje odgovarajuće obrazloženje za novi pristup koji je on u ovom slučaju zauzeo, a koji se tiče instituta zatezne kamate u pravnim odnosima obaveznog osiguranja od auto odgovornosti, pošto je u dosadašnjoj svojoj praksi Vrhovni sud odlučivao potpuno drugačije u istim predmetima.

40. U svetlu ovih pojašnjenja, Sud u konkretnom slučaju ispituje meritum zahteva u vezi sa tvrdnjama vezano za član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a.

41. U tom smislu, Sud se poziva na član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, koji propisuje:

> *"1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.*
>
> *2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda."*

42. Pored toga, Sud se poziva na član 6.1 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP, koji propisuje:

> *"Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom."*

43. Sud ističe da je na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava obavezan da tumači ljudska prava i osnovne slobode garantovane Ustavom u skladu sa sudskom praksom ESLjP-a. Shodno tome, što se tiče tumačenja tvrdnji o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLjP-a (u delu koji se odnosi na pravo na obrazloženu sudsku odluku), Sud će se pozvati na sudsku praksu ESLjP-a.

Opšti principi o pravu naobrazloženu odluku koja je razvijena sudskom praksom ESLjP-a

44. Sud pre svega podseća da garancije sadržana u članu 6. stavu 1.EKLjP uključuju obvezu sudova da osiguraju obrazloženje svojih odluka. Obrazložena sudska odluka, strankama pokazuje da je njihov predmet zaista ispitan. (vidi presudu ESLjP *H. protiv Belgije*, aplikacija 8950/80, stav 53. od 30. novembra 1987. godine).

45. Sud takođe navodi da shodno praksi ESLjP, član 6. stav 1. obvezuje sudove da obrazlože svoje odluke, međutim to se ne može tumačiti na takav način da se od sudova zahteva detaljan odgovor na svaku tvrdnju (vidi: slučajeve ESLjP *Van de Hurk protiv Holandije*, presuda od 19. aprila 1994. godine.; *Garcia Ruiz protiv Španije*, aplikacija br. 30544/96, presuda od 21. januara 1999. stav 26.*; Jahnke i Lenoble protiv Francuske*, *Perez protiv Francuske*[VV], stav 81.).

46. S tim u vezi SELjP dodaje, da domaći sud ima određenu slobodu procene pri odabiru tvrdnji i dopuštanja dokaza, međutim on isto tako ima i obavezu da opravda svoje postupke davanjem obrazloženja za svoje odluke (vidi presudu ESLjP *Suominen protiv Finske*,aplikacija 37801/97, od 1. jula. 2003 godine, stav 36.).

47. Takođe Sud navodi da se shodno praksi ESLjP-a, prilikom ispitivanja da li obrazloženje sudske odluke zadovoljava standarde prava na pravično suđenje, trebaju se uzeti u obzir okolnosti konkretnog slučaja. Sudska odluka ne sme biti bez ikakvog obrazloženja, niti obrazloženje ne sme biti nejasno. To naročito važi za obrazloženje odluke suda koji odlučuje po pravnom leku u kojoj su promenjena

pravna stajališta izneta u odluci nižeg suda (vidi: slučaj ESLjP *Van de Hurk protiv Holandije*, presuda od 19. aprila 1994. godine, stav 61).

48. Sud želi da navede da pojam poštenog suđenja, shodno praksi ESLjP, takođe zahteva da se nacionalni sud koji je za svoje odluke dao oskudne razloge, zaista dotakao bitnih pitanja u okviru svoje nadležnosti, te da nije jednostavno i bez dodatnog truda prihvatio zaključke do kojih je došao niži sud. Taj zahtev je još važniji u slučaju kad stranka u sporu nije imala mogućnost da izloži svoj predmet usmenim putem u domaćem postupku. (vidi presudu ESLjP *Helle protiv Finske*, aplikacija 157/1996/776/977, od 19.decembra 1997 godine, stav 60.).

49. Pored toga Sud se poziva i na svoju sudsku praksu gde utvrđuje da obrazloženje odluke treba da navede odnos između nalaza merituma i odražavanja kada se razmatra predloženi dokaz, s jedne strane, i pravne zaključke suda, s druge strane. Presuda suda će povrediti ustavni princip zabrane proizvoljnosti u odlučivanju ako dato obrazloženje ne sadrži utvrđene činjenice, zakonske odredbe i logičan odnos medu njima (Ustavni sud, slučajevi: br. KI72/12, *Veton Berisha i Ilfete Haziri*, presuda od 17. decembra 2012. godine, stav 61; br. KI135/14, *IKK Classic*, presuda od 9. februara 2016. godine, stav 58, i KI 96/16 *IKK Classic* presuda od 8. decembra 2017. godine).

Primena navedenih principa o pravu naobrazloženu odluku na ovaj slučaj

50. Sud kao prvo zapaža da podnosilac zahteva tvrdi da je Vrhovni sud u prvom stavu izreke svoje presude E. Rev. br. 27/2017, odbio kao neosnovanu reviziju tužene podnete protiv presude Apelacionog suda, za šta je dao i jasno i dovoljno obrazloženje.

51. Međutim, Sud dalje primećuje da podnosilac zahteva navodi, da je istom tom presudom u stavu dva izreke presude, Vrhovni sud prihvatio reviziju tužene i preinačio presude nižestepenih sudova, vezano isključivo za način određivanja kamate koja je već bila dosuđena od strane Osnovnog i Apelacionog suda. Podnosilac zahteva ističe da Vrhovni sud nije pružio jasno i dovoljno obrazloženje za takvu odluku, koje se odnosi na način određivanja kamate.

52. S tim u vezi, Sud opaža da podnosilac zahteva isključivo osporava presudu Vrhovnog suda vezano za obrazloženje tačke 2 izreke presude E. Rev. br. 27/2017, a koje podnosilac dovodi u vezu sa navodnim povredama člana 31. Ustava i člana 6 EKLjP-a, odnosno sa pravom na obrazloženu presudu.

53. Shodno tome, imajući u vidu glavni žalbeni navod podnosioca zahteva, Sud smatra da je neophodno analizirati da li je Vrhovni sud dao jasne i dovoljne razloge na kojima je potkrepio svoju odluku o izmeni presude nižestepenih sudova vezano za visinu kamate u slučaju podnosioca.

54. Sud ponavlja da je Vrhovni sud delimično prihvatio reviziju tužene, i doneo presudu E. Rev. br. 27/2017, u čijoj tački 2 izreke stoji:

> *"II. Prihvata se revizija tužene i preinačuje se pobijena presuda što se tiče kamate, tako da se obavezuje tužena da tužilji na iznos od 23.609,24 €, plati kamatu u visini neoročenih štednih deponovanja koje plaćaju poslovne banke na Kosovu, bez posebne namene više od jedne godine, od dana podnošenja tužbe 19.11.2010. god. i sve do konačne isplate."*

55. Sud dalje primećuje, da što se tiče obrazloženja o usvajanju revizije u vezi sa pitanjem kamate i preinačenjem presuda nižestepenih sudova, Vrhovni sud je u obrazloženju naveo:

> *„U vezi sa određivanjem kamate presude sudova nižih instanci su donete sa pogrešnom primenom materijalnog prava, stoga su kao posledica imali njihovo preinačenje, tako da tužilji iznos od 23.609,24 €, tužena treba da plati sa kamatom u visini neoročenih štednih deponovanja koje plaćaju poslovne banke na Kosovu, bez posebne namene više od jedne godine, od dana 19.11.2010. god. i sve do konačne isplate, ovo jer Zakon o obaveznom osiguranju od auto odgovornosti je stupio na snagu u 2011. godini dok se slučaj desio u 2009. godini i kao takav ne nalazi primenu u konkretnom slučaju."*

56. S tim u vezi, Sud primećuje, da je Vrhovni sud u presudi E. Rev. br. 27/2017, našao *„da su prilikom određivanja visine kamate, sudovi nižih instanci doneli presude koje su bile zasnovane na pogrešnoj primeni materijalnog prava... ."*

57. Međutim, Sud primećuje da Vrhovni sud u svom obrazloženju nije naveo koje materijalno pravo su nižestepeni sudovi primenili, i kako je primena jednog takvog prava prilikom određivanja kamate uticala na povredu materijalnog prava.

58. Štaviše, Sud primećuje da Vrhovni sud u obrazloženju nije naveo ni koji zakon, ili njegov član, je pogrešno primenjen od strane nižestepenih redovnih sudova.

59. Dalje, Sud primećuje da je kao razlog za preinačavanje odluke u vezi sa određivanjem kamate, Vrhovni sud u obrazloženju naveo isključivo činjenicu, da se slučaj desio 2009. godine, a da je Zakon o obaveznom osiguranju od auto odgovornosti stupio na snagu u 2011. godini, što po stavu Vrhovnog suda vodi zaključku, da on kao takav ne nalazi primenu u konkretnom slučaju.

60. S tim u vezi, Sud ne smatra spornim stavove Vrhovnog suda vezano za njegovim tumačenjem koji će se zakon primeniti u konkretnom slučaju, jer je to u nadležnosti tog suda. Međutim, ono što Vrhovni sud nije uspeo da objasni jeste upravo odnos između iznetim činjenica i primene zakona, a na koji se on pozvao, odnosno na koji način oni međusobno dolaze u korelaciju, i kako su oni uticali na odluku da Vrhovni sud preinači odluke nižestepenih sudova vezano za način određivanja kamate.

61. U vezi sa ovakvim stavom Vrhovnog suda, Sud ponavlja, da je ESLjP u presudi *Hadjianastassiou protiv Grčke*, u stavu 33, zauzeo stav da nacionalni sud mora *„da objasni dovoljno jasno na kojim pravnim osnovama bazira svoju odluku"* odnosno da stranka ima pravo da bude upoznata s razlozima sudske odluke.

62. S tim u vezi, uzimajući u obzir prethodni stav ESLjP-a, Sudu ostaje nejasno na kojoj zakonskoj odredbi konkretno je Vrhovni sud potkrepio svoje obrazloženje o preinačavanju presuda nižestepenih sudova vezano za način određivanja kamate. U svojoj presudi, Vrhovni sud nije naveo argumente i dovoljno elaborirao promenjeno pravno stajalište nižestepenih sudova (vidi: *mutatis mutandis*, slučaj ESLjP-a, *Van de Hurk protiv Holandije*, presuda od 19. aprila 1994. godine, stav 61).

Opšti principi o pravu na pravnu sigurnost koji su razvijeni sudskom praksom ESLjP-a

63. Sud imajući u vidu navode podnosioca da je Vrhovni sud osporenom presudom, odlučujući o istom činjeničnom i pravnom pitanju kao i u konkretnom slučaju, pri čemu je doneo potpuno drugačiju odluku u odnosu na svoju raniju sudsku praksu, nalazi, da podnosilac zahteva takođe pokreće i pitanje poštovanja garancija ustanovljenih pravom na pravično suđenje iz člana 31. Ustava i člana 6. stav 1. Evropske konvencije u odnosu na segment pravne sigurnosti.

64. Shodno tome, Sud će ispitati i navode podnosioca zahteva o nedoslednosti sudske prakse Vrhovnog suda, a koji, po njegovom mišljenju utiču na pravnu sigurnost.

65. Sud podseća, da funkcija Suda nije da se bavi činjeničnim ili pravnim greškama koje je navodno napravio domaći sud, osim u onoj meri u kojoj one mogu povrediti prava i slobode zaštićene Evropskom konvencijom (vidi presudu ESLjP *García Ruiz protiv Španije* [VV], broj 30544/96, stav 28, ECHR 1999-I). Isto tako, njegova funkcija nije ni da, osim u slučaju očigledne proizvoljnosti, poredi različite odluke nacionalnih sudova, čak i ako su donete u očigledno sličnom postupku, pošto se samostalnost tih sudova mora poštovati (vidi presudu ESLjP *Ādamsons protiv Letonije*, broj 3669/03, stav 118, 24. jun 2008. godine).

66. Mogućnost oprečnih odluka je svojstvena karakteristika svakog pravosudnog sistema zasnovanog na mreži osnovnih i žalbenih sudova sa ovlašćenjima u okviru njihove teritorijalne nadležnosti. Takvo odstupanje može da nastupi i u okviru istog suda. To se, samo po sebi, ne može smatrati suprotnim Konvenciji (vidi presudu ESLjP *Santos Pinto protiv Portugala*, broj 39005/04, stav 41, 20. maj 2008. godine, i *Tudor Tudor protiv Rumunije*, broj 21911/03, stav 29, 24. mart 2009. godine).

67. Međutim, ESLjP u svojoj praksi uspostavio kriterijume koje on koristi kako bi procenio da li oprečne odluke domaćih sudova (odstupanje od prakse), presuđujući u poslednjoj instanci, krše zahtev pravičnog suđenja predviđenog članom 6. stav 1. Evropske konvencije, a ti kriterijumi su: ***i)*** *utvrđivanje da li postoje „suštinske i dugotrajne razlike" u sudskoj praksi domaćih sudova*, ***ii)*** *da li domaći zakoni propisuju mehanizam koji može da prevaziđe te nedoslednosti*, ***iii)*** *da li je mehanizam primenjen i, ukoliko jeste, u kojoj meri* (vidi presude ESLjP *Iordan Iordanov i drugi protiv Bugarske*, broj 23530/02, st. 49-50, od 2. jula 2009. godine; *Beian protiv Rumunije*, aplikacija 30658/05, st. 34-40; *Ştefan i Ştef protiv Rumunije*, br. 24428/03 i 26977/03, st. 33-36, od 27. januar 2009. godine; *Schwarzkopf i Taussik protiv Republike Češke* (odluka), broj 42162/02, od 2. decembra 2008. godine; *Tudor Tudor*, stav 31; i *Ştefănică i drugi protiv Rumunije*, broj 38155/02, stav 36, od 2. novembar 2010. godine).

Primena navedenih principa pravne sigurnosti na ovaj slučaj

68. Sud ponavlja da podnosilac zahteva smatra da je Vrhovni sud u ranijim istim ili identičnim slučajevima i, iz gotovo identičnog činjeničnog i pravnog stanja, donosio potpuno drugačije presude, a koje je on kao primere dostavio sudu u zahtevu. Podnosilac zahteva se poziva na specifične slučajeva Vrhovnog suda, koje je on putem zahteva dostavio Sudu kao primeri:

> *"[E. Rev. 23/2017 od 14.decembra 2017. godine], [E. Rev. 14/2016 od 24. marta 2016. godine], [E. Rev. br. 62/2014, od 21.januara 2015. godine], [E. Rev. br. 48/2014 od 27.oktobra 2014. godine], [E. Rev. br. 55/2014 od 10.maja 2014. godine], i [E. Rev. br. 20/2014 od 14. aprila 2014. godine]".*

69. S tim u vezi, ovaj Sud u svetlu navedenih načela mora ispitati da li je došlo do kršenja principa pravne sigurnosti kao segmenta prava na pravično suđenje iz člana 31 Ustava i člana 6. stav 1. EKLJP. Shodno tome, Sud će uporednom analizom dostavljenih presuda Vrhovnog suda, pokušati da utvrdi: *da li postoje "suštinske i dugotrajne razlike" u sudskoj praksi domaćih sudova; da li domaći zakoni propisuje mehanizam koji može da prevaziđe te nedoslednosti*; *da li je mehanizam primenjen i, ukoliko jeste, u kojoj meri.*

i) utvrđivanje da li postoje "suštinske i dugotrajne razlike" u sudskoj praksi domaćih sudova

70. Na samom početku, Sud želi da istakne da je izvršio analizu svih presuda Vrhovnog suda koje je podnosilac zahteva dostavio Sudu. Sud je zapazio činjenicu da su se, u svim navedenim slučajevima, sve saobraćajne nesreće desile u istom vremenskom periodu kada se desila i saobraćajna nesreća u konkretnom slučaju, a to je 2009. godine. Takođe u svim uporednim slučajevima, zahteve za isplatu kompenzacije i tužbe zbog nastale štete, tužioci su podneli tuženim stranama i sudovima 2010 godine.

71. Dalje, Sud primećuje da je Vrhovni sud i pored tih činjenica, donosio presude sa različitim pravnim obrazloženjima, što je direktnu uticalo i na promenu visine dodeljene kamate.

Uporedna analiza presuda Vrhovnog suda koje je podnosilac zahteva dostavio sudu

Presuda Vrhovnog suda E. Rev. br. 48/2014, od 27.oktobra 2014. godine

72. Sud primećuje da je u presudi E. Rev. br. 48/2014, od 27.oktobra 2014. godine, Vrhovni sud zauzeo stav u kome je:

> *"obavezao tuženi Kosovski ured za osiguranje u Prištini, da tužilji izvrši povraćaj sredstava – da plati regres u iznosu od 87.000 €, sa godišnjem kamatom od 20 % počevši od dana 19.11.2010. god. i sve do 28.07.2011.g od. i od 12 % počevši od 29.07.2011. god. i sve do konačne isplate kao i da joj nadoknadi troškove parničkog postupka u iznosu od 963 €, sve ovo u roku od sedam dana od dana prijema ove presude, pod pretnjom prinudnog izvršenja."*

73. Takav svoj stav Vrhovni sud je obrazložio na sledeći način:

> *"Ovaj Sud ocenjuje da su sudovi nižih instanci pravično primenili i materijalno pravo kada su tužilji priznali pravo na kamatu na iznos glavnog duga od 20 % godišnje počevši od 19.11.2010. god. i sve do 28.07.2011. god. i kamatu od 12 % počevši od 29.07.2011. god. i sve do konačne isplate, jer po odredbi iz člana 277 ZOO kao i člana 26. 6 Zakona o Obaveznom osiguranju iz auto odgovornosti br. 04/L – 018 kojom odredbom je predviđeno da u slučaju nepoštovanja utvrđenih rokova u stavu 1. ovog člana, i ne ispunjavanja obaveze za isplaćivanje avansa iz stava 4. ovog člana, odgovorni osiguratelj smatra se da je zakasnio u ispunjavanju obaveze za nadoknadu, obavezujući se isplati zateznu kamatu. Ova zatezna kamata isplaćuje u visini od 12% godišnje stope i obračunava se za svaki dan zakašnjenja do izmirenja prouzrokovane štete od strane odgovornog osiguratelja, počevši od dana podnošenja zahteva za nadoknadu."*

Presuda Vrhovnog suda E. Rev. 23/2017 od 14.decembra 2017. godine

74. Sud dalje primećuje da je istu praksu Vrhovni sud zauzeo i u presudi E. Rev. 23/2017 od 14.decembra 2017. godine, u kojoj je zaključio,

> *"[...] što se tiče visine kamate, preinačuje se pobijena presuda Apelacionog suda Kosova Ac. br. 53/2016 od 21.09.2017. god. i obavezuje se tužena da na iznos prihvaćen iz tužbenog zahteva plati kamatu u visini od 20 % počev od dana 22.04.2010. god. kao dan podnošenja zahteva za povraćaj sredstava za štetu i sve od 29.07.2011. god., dok od dana 30.07.2011. god. i sve do konačne plati kamatu u visini od 12 % na dosuđeni iznos."*

Presuda Vrhovnog suda E. Rev. br. 62/2014, od 21.januara 2015. godine

75. Sud je našao da je Vrhovni sud u presudi E. Rev. br. 62/2014, od 21.januara 2015. godine, zauzeo drugačiji pravi stav po pitanju visine kamate koja je bila dodeljena od strane Osnovnog suda u visini od 3.5 %. Svoj stav Vrhovni sud je obrazložio na sledeći način:

> *"Ovaj Sud ocenjuje da je drugostepeni sud pravično primenio materijalno pravo kada je tužitelju priznao pravo na kamatu na iznos glavnog duga u visini od 12 % računajući je od 14.06.2010. god. i sve do konačne isplate po odredbama člana 277 ZOO a u vezi sa članom 26. 6 Zakona o Obaveznom osiguranju iz auto odgovornosti br. 04/L – 018 koji propisuje da kamata u visini od 12% godišnje stope i obračunava se za svaki dan zakašnjenja do izmirenja prouzrokovane štete od strane odgovornog osiguratelja, počevši od dana podnošenja zahteva za nadoknadu. Iz spisa predmeta proizilazi da je tužitelj tuženom podneo potraživanje za povraćaj sredstava za štetu od 14.06.2010. god."*

Presuda Vrhovnog suda koju podnosilac zahteva osporava E. Rev.br.27/2017, od 24. januara 2018. godine

76. Sud takođe podseća i na obrazloženje Vrhovnog suda u presudi Rev.br.27/2017 koju podnosilac osporava, gde je Vrhovni sud po pitanju prihvatanja revizije vezano za 12 %, kamate, zaključio:

> *"[...] obavezuje se tužena da tužitelju plati iznos od 23.609,24 € sa kamatom u visini neoročenih štednih depozita koje plaćaju poslovne banke na Kosovu, bez posebne namene za više od godinu dana, od podnošenja tužbe, dana 19.11.2010. god. i sve do konačne isplate."*

77. Na osnovu čega proizilazi, da je Vrhovni sud doneo presudu u kojoj je preinačio kamatu od 12 % koja je bila dodeljena presudama Osnovnog i Apelacionog suda, zamenivši je visinom kamate koju isplaćuju poslovne banke na kosovu.

78. Sud takođe podseća i na obrazloženje koje je Vrhovni sud zauzeo za ovakav svoj „novi" pristup:

> *„U vezi sa određivanjem kamate presude sudova nižih instanci su donete sa pogrešnom primenom materijalnog prava, stoga su kao posledica imali njihovo preinačenje, tako da tužilji iznos od 23.609,24 €, tužena treba da plati sa kamatom u visini*

neoročenih štednih deponovanja koje plaćaju poslovne banke na Kosovu, bez posebne namene više od jedne godine, od dana 19.11.2010. god. i sve do konačne isplate, ovo jer Zakon o obaveznom osiguranju od auto odgovornosti je stupio na snagu u 2011. godini dok se slučaj desio u 2009. godini i kao takav ne nalazi primenu u konkretnom slučaju.“

79. Sud na osnovu analize navedenih presuda Vrhovnog suda nalazi da postoje primetne razlike u sudskoj praksi domaćih sudova, koji su odlučivali po pitanju visine kamate koja se treba dodeliti tužiocima. Takođe Sud ne može a da ne primeti i da u svim presudama Vrhovnog suda postoje odstupanja i nekonzistentnost u višegodišnjoj sudskoj praksi.

ii) da li domaći zakoni propisuje mehanizam koji može da prevaziđe te nedoslednosti* i, *iii) da li je mehanizam primenjen i, ukoliko jeste, u kojoj meri.

80. Što se tiče ovih kriterijuma, Sud se poziva na Zakon o sudovima Br. 06/L-054, koji u članu 14. predviđa mehanizam u čijoj se nadležnosti nalazi i pitanje usaglašavanja i harmonizacije sudske prakse.

Član 14 Nadležnosti i odgovornosti predsednika i potpredsednika suda

“[...]
2.10. predsednik suda saziva godišnji susret svih sudija za savetovanje o upravljanju pravosuđa u tom sudu; Za analiziranje organizacije rada suda; za razmatranje i predlaganja izmena u procedurama i praksi;...”

81. Iz čega proizilazi da je mehanizam usaglašavanja sudske prakse predviđen samom zakonskom odredbom. Šta više, funkcionisanje samog mehanizma usaglašavanja prakse nije ničim onemogućen ili ograničen, a što bi direktno i umanjilo njegovu primena i efikasnost u samoj praksi.

Zaključak

82. Sud uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja zaključuje, da je Vrhovni sud u uporednim presudama koje u potpunosti odgovaraju pravnom i činjeničnom stanju predmetne presude, donosio presude uz pravna obrazloženje koja se razlikuju sa osporenom presudom.

83. Štaviše, Sud ne može a da posebno ne napomene, da Vrhovni sud i, u uporednim presudama nije zauzimao konzistentan stav vezano za obračun kamatnih stopa, pri čemu je davao i različita pravna obrazloženja. Kao takva, ona vode zaključku da praksa Vrhovnog suda po ovom pitanju nije konzistentna, što direktno utiče na pravnu sigurnost.

84. Ustavni sud ima u vidu da redovni sudovi tokom izgradnje sudske prakse mogu donositi različite odluke što odražava razvoj sudske prakse. Međutim odstupanja od doslednosti sudske prakse moraju imati objektivna i razumna opravdanja i objašnjenja, a što je u konkretnom slučaju u presudi Vrhovnog suda izostalo.

85. Ustavni sud posebno podvlači činjenicu, da je u konkretnom slučaju osporena odluka Vrhovog suda konačna odluka protiv koje nema drugih delotvornih pravnih lekova mogućih prema zakonu. S tim u vezi Sud zapaža da je Vrhovni kao najviši sud u sudskoj hijerarhiji imao posebnu odgovornost da obrazloži odluku kojom bi objasnio sve razloge odstupanja od dosadašnje sudske prakse.

86. Imajući u vidu navedeno, Sud zaključuje, da postojeći mehanizmi ujednačavanja sudske prakse u konkretnim slučajevima nisu bili efektivni.

87. Kao zaključak, Ustavni sud smatra da je Vrhovni sud kao sud posljednje instance za odlučivanje u konkretnom slučaju podnosioca, zauzimajući drugačiji stav u osporenoj presudi u slučaju koji je potpuno identičan ili sličan drugim predmetima, a da za to nije dao jasno i dovoljno obrazloženje, povredio pravo podnosioca zahteva na obrazloženu sudsku odluku.To je takođe dovelo do kršenja načela pravne sigurnosti kao jedne od osnovnih komponenti vladavine prava, koje je takođe neodvojiv element prava na pravično suđenje iz člana 31 Ustava i člana 6. stav 1. EKLjP.

88. Stoga, Sud zaključuje da je došlo do povrede člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. [Pravo na pravično suđenje] EKLjP-a.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članovima 21.4 i 113.7 Ustava, članovima 20. i 47. Zakona i pravilom 59. (1) Poslovnika o radu, na sednici održanoj 27.februara 2019. godine, većinom glasova

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI da je došlo do povrede člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava i člana 6. [Pravo na pravično suđenje] Evropske konvencije o ljudskim pravima;

III. DA PROGLASI ništavnom presudu E. Rev. br. 27/2017 Vrhovnog suda od 24. januara 2018. godine;

IV. DA VRATI presudu Vrhovnog suda na preispitivanje u skladu sa presudom ovog Suda;

V. DA NALOŽI Vrhovnom sudu da obavesti Sud, u skladu sa pravilom 66 (5) Poslovnika o radu, o merama preduzetim za izvršenje presude Suda;

VI. DA OSTANE posvećen ovom pitanju u skladu sa ovim nalogom;

VII. DA DOSTAVI ovu presudu stranama i, u skladu sa članom 20.4 Zakona, objavi u Službenom listu;

VIII. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Bekim Sejdiu Arta Rama-Hajrizi

KI31/18, Zahtev za ocenu ustavnosti presude Vrhovnog suda Republike Kosovo E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine

KI 31/18, podnositeljka: Opština Peć

Presuda od 12. aprila 2019. godine

Ključne reči: *pravo na pravično i nepristrasno suđenje, obrazloženost sudske odluke, odluka o privremenoj meri*

Zahtev KI31/18 je podnela opština Peć. Ova poslednje spomenuta je tražila ocenu ustavnosti gore navedene presude Vrhovnog suda, koji je potvrdio odluke redovnih sudova na osnovu kojih je podnositeljka zahteva obavezana da privatnoj kompaniji SZR Gashi Towing Service isplati novčani iznos u vrednosti od 392.515,00 evra, na ime ugovorne štete, kao i troškove postupka.

Zajedno sa svojim glavnim zahtevom, podnositeljka je podnela i zahtev za uvođenje privremene mere, kako bi se sprečilo izvršenje odluka redovnih sudova, kojima je obavezana da isplati gore navedeni novčani iznos. Ustavni sud je 27. februara 2019. godine, zasebno razmotrio zahtev podnositeljke za uvođenje privremene mere i odlukom o privremenoj meri, objavljenom 4. marta 2018. godine, usvojio istu na osnovu uslova utvrđenih u Zakonu i Poslovniku. Ustavni sud je odobrio privremenu meru od 30. aprila 2019. godine *"ne prejudicirajući dalju odluku koju će Sud doneti o meritumu zahteva"*.

Pre isteka privremene mere, odnosno 12. aprila 2019. godine, Ustavni sud je razmotrio zahtev podnositeljke u celosti i utvrdio da isti pokreće pitanja ustavne prirode, čije rešavanje zahteva razmatranje merituma zahteva. Nakon razmatranja merituma zahteva, Sud je našao da u konkretnom slučaju nije došlo do povrede Ustava ili EKLJP i da je podnositeljka zahteva imala koristi od ustavnih garancija u pogledu pravičnog i nepristrasnog suđenja, u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a i Ustavnog suda.

Ustavni sud se opsežno bavio glavnim navodima podnositeljke zahteva o tome da redovni sudovi nisu potpuno utvrdili činjenično stanje i da je Vrhovni sud propustio da pruži obrazloženu odluku, zbog toga što nije odgovorio na neke od njenih argumenata predočenih u zahtevu za reviziju.

Što se tiče konkretnih navoda podnositeljke zahteva o utvrđivanju činjeničnog stanja i primeni materijalnog i procesnog prava, Ustavni sud je utvrdio da je Vrhovni sud (kao i nižestepeni sudovi) posvetio potrebnu

pažnju odgovarajućim standardima i potrebnim aspektima pravilnog i tačnog utvrđivanja činjeničnog stanja. Takođe, Ustavni sud nije našao da je postojala arbitrarnost u načinu na koji je Vrhovni sud tumačio materijalno i procesno pravo koje je primenljivo u okolnostima konkretnog slučaja.

U tom smislu, Sud se pozvao na svoje opšte stanovište da pravilno i tačno utvrđivanje činjeničnog stanja, kao i relevantna pravna tumačenja, u principu, spadaju u nadležnost redovnih sudova. Argumenti o ustavnim povredama su održivi samo ako se utvrdi da su redovni sudovi povredili prava i slobode zagarantovane Ustavom i EKLJP – što u konkretnom slučaju nije utvrđeno.

Što se tiče navoda podnositeljke zahteva o tome da sudska odluka nije obrazložena, Ustavni sud je utvrdio da Vrhovni sud nije povredio pravo podnositeljke zahteva na obrazloženu odluku, kao osnovnu komponentu prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovanog članom 31. Ustava i članom 6. EKLJP. Pozivajući se na konsolidovanu sudsku praksu ESLJP-a i Ustavnog suda, ovaj poslednje spomenuti je naglasio da se Vrhovni sud, uprkos tome što možda nije odgovorio na svaku tačku koju je izložila podnositeljka zahteva, svojom odlukom bavio suštinskim argumentima i navodima podnositeljke zahteva i samim tim ispunio obavezu pružanja obrazložene sudske odluke.

S obzirom na to da je presudom Ustavnog suda utvrđena ustavnost osporene presude Vrhovnog suda, a samim tim i svih odluka koje su povezane sa njom, Ustavni sud je u skladu sa svojom opštom praksom stavio van snage ranije uvedenu privremenu meru.

PRESUDA

u

slučaju br. KI31/18

Podnosilac

Opština Peć

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Republike Kosovo E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela opština Peć (u daljem tekstu: podnositeljka zahteva), koju zastupa Virtyt Ibrahimaga, advokat u Prištini.

Osporene odluke

2. Podnositeljka zahteva osporava presudu Vrhovnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Vrhovni sud) E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine, kojom je odbijena njena revizija kao neosnovana i potvrđena treća grupa odluka redovnih sudova.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke kojom su navodno povređena prava podnositeljke zahteva zagarantovana članovima 24. [Jednakost pred zakonom], 31. [Pravo na pravično i

nepristrasno suđenje] i 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

4. Podnositeljka zahteva je takođe tražila uvođenje privremene mere, čime bi se sprečilo izvršenje presude Osnovnog suda u Prištini, Odeljenje za privredne sporove, Ek. br. 587/2017 od 15. juna 2017. godine i presuda višestepenih sudova koje su povezane sa njom.

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavu 4, člana 21. [Opšta načela] i stavovima 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 27. [Privremene mere], 47. [Individualni zahtevi] i 48. [Tačnost podneska] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik).

6. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, prilikom razmatranja zahteva, Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 5. marta 2018. godine, podnositeljka je podnela zahtev Ustavnom sudu (u daljem tekstu: Sud).

8. Dana 6. marta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Snezhanu Botusharova za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Ivan Čukalović i Gresa Caka-Nimani.

9. Dana 8. marta 2018. godine, Sud je obavestio zastupnika podnositeljke zahteva o registraciji zahteva i tražio od njega da dostavi punomoćje koje dokazuje da je ovlašćen da podnese ovaj zahtev Sudu.

10. Dana 19. marta 2018. godine, zastupnik podnositeljke zahteva je dostavio traženo punomoćje Sudu.

11. Dana 21. marta 2018. godine, Sud je poslao kopiju zahteva Vrhovnom sudu. Istog dana, Sud je poslao po jednu kopiju zahteva Policiji Kosova i SZR Gashi Towing Service, u svojstvu zainteresovanih strana, pozivajući ih da svoje komentare, ako ih imaju, dostave najkasnije do 30. marta 2018. godine.

12. U određenom roku, Sud nije primio bilo kakve komentare od Policije Kosova ili Vrhovnog suda. S druge strane, što se tiče SZR Gashi Towing Service, Sud je primio povratnicu od Pošte Kosova sa obaveštenjem da nisu uspeli da lokalizuju adresu SZR Gashi Towing Service.

13. Dana 30. marta 2018. godine, Sud je poslao drugo obaveštenje SZR Gashi Towing Service na ispravljenu adresu, i pozvao ga da svoje komentare, ako ih ima, dostavi najkasnije do 12. aprila 2018. godine.

14. Dana 6. aprila 2018. godine, SZR Gashi Towing Service je dostavio svoje komentare.

15. Dana 27. aprila 2018. godine, Sud je obavestio podnositeljku zahteva o komentarima primljenim od SZR Gashi Towing Service i poslao joj kopiju primljenih komentara.

16. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Snezhani Botusharova i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

17. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

18. Dana 13. avgusta 2018. godine, SZR Gashi Towing Service je na sopstvenu inicijativu dostavio dodatna dokumenta Sudu.

19. Dana 22. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bekima Sejdiua za sudiju izvestioca umesto sudije Snezhane Botusharova.

20. Dana 2. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Gresa Caka-Nimani i Safet Hoxha (članovi).

21. Dana 20. novembra 2018. godine, Sud je obavestio Osnovni sud u Prištini o registraciji zahteva i tražio od njega da dostavi Sudu kopiju celokupnih spisa koja se odnose na predmet podnositeljke zahteva.

22. Dana 5. decembra 2018. godine, Osnovni sud u Prištini je dostavio Sudu traženu kopiju spisa predmeta.

23. Dana 31. decembra 2018. godine, Sud je tražio dodatne informacije od podnositeljke zahteva o tome u kojoj fazi se nalazi izvršni postupak koji je pokrenut od strane SZR Gashi Towing Service.

24. Dana 9. januara 2019. godine, podnositeljka zahteva je obavestila Sud da se sudski spor između nje i SZR Gashi Towing Service i dalje nalazi u izvršnom postupku i da je nalog privatnog izvršitelja P. br. 197/17 od 6. septembra 2017. godine *"ostao i dalje neizvršen"*. Podnositeljka zahteva je u vezi sa ovim postupcima dostavila dodatnu dokumentaciju Sudu.

25. Dana 14. februara 2019. godine, podnositeljka zahteva je dostavila dodatna dokumenta Sudu i tražila *„hitno razmatranje predloga za uvođenje privremene mere"* s obzirom na to da je Apelacioni sud odbio žalbu podnositeljke zahteva kojom je osporen gore navedeni nalog privatnog izvršitelja, usled čega ovaj poslednje spomenuti postaje izvršiv.

26. Dana 19. februara 2019. godine, SZR Gashi Towing Service je dostavio dopis Sudu, kojim ga je obavestio o tome da je odbijena žalba podnositeljke zahteva kojom je osporen gore navedeni nalog privatnog izvršitelja, naglašavajući da ovo potvrđuje da su navodi podnositeljke zahteva neosnovani.

27. Dana 22. februara 2019. godine, Sud je preko elektronske adrese, potvrdio podnositeljki zahteva i SZR Gashi Towing Service, prijem njihovih obaveštenja u vezi sa izvršnim postupkom za slučaj KI31/18, i obavestio ih da se njihov zahtev nalazi u postupku razmatranja od strane Suda. Takođe, Sud je navodeći da nije obavešten o tome da li je pravosnažni nalog privatnog izvršitelja već izvršen, tražio od obe stranke da obaveste Sud o svakom novom razvoju događaja u vezi sa slučajem.

28. Dana 25. februara 2019. godine, Sud je primio dodatne informacije od podnositeljke zahteva, kojima je upoznat da gore navedeni nalog privatnog izvršitelja još uvek nije izvršen i da se očekuje da će isti biti izvršen početkom marta 2019. godine.

29. Dana 27. februara 2019. godine, sudija izvestilac je izneo preporuku Sudu o usvajanju privremene mere. Istog dana, Sud je jednoglasno

odlučio da usvoji privremenu meru do 30. aprila 2019. godine, ne prejudicirajući dalju odluku koju će Sud doneti o meritumu zahteva.

30. Dana 27. februara 2019. godine, Sud je primio još jedan dopis koji je poslao SZR Gashi Towing Service, a koji je predat u pošti 25. februara 2019. godine.

31. Dana 8. aprila 2019. godine, Sud je primio još jedan dopis koji je dostavio SZR Gashi Towing Service, kao odgovor na gore navedenu odluku ovog Suda o usvajanju privremene mere.

32. Dana 12. aprila 2019. godine, Veće za razmatranje je razmatralo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno izglasalo da proglasi zahtev prihvatljivim za razmatranje merituma.

33. Istog dana, Sud je jednoglasno odlučio da proglasi zahtev prihvatljivim za razmatranje merituma i proglasi da nije došlo do povrede članova 24, 31. i 32. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

Pregled činjenica

34. Dana 15. septembra 2005. godine, podnositeljka zahteva, odnosno opština Peć, zaključila je trilateralni ugovorni sporazum sa Kosovskom policijskom službom, sada Policijom Kosova i privatnom kompanijom SZR Gashi Towing Service. Trilateralni ugovor je bio ugovor o izvršenju usluga (u daljem tekstu: Ugovor) i kao takav je utvrđivao obaveze, prava i pripadajuće naknade za sve tri strane. Predmet trilateralnog ugovora bilo je izvršenje usluga od strane SZR Gashi Towing Service, i to izvršenje usluga šlepovanja, odnosno vuče protivzakonito parkiranih ili havarisanih vozila i njihovo odlaganje na određenom parking prostoru. Ugovor je predviđao da će ovu uslugu tražiti Policija Kosova u slučajevima kada se dogodi neka saobraćajna nesreća ili kada je iz drugih razloga potrebno vršiti šlepovanje vozila.

35. Dana 18. septembra 2007. godine, podnositeljka zahteva je odlukom br. 400-8807/07, produžila trilateralni ugovor od 15. septembra 2007. godine do *"proglašenja tendera i odabira povoljnog dobitnika"*.

36. Dana 19. oktobra 2009. godine, podnositeljka zahteva je odlukom br. 466-6964/2009, produžila trilateralni ugovor za još tri meseca. U odluci je navedeno da se ovaj ugovor produžava *"za tri meseca, do okončanja lokalnih izbora iz 2009. godine i odabira dobitnika tendera za izvršenje ovih usluga* [prema prvobitnom ugovoru]".

37. Dana 19. maja 2010. godine, SZR Gashi Towing Service se obratio podnositeljki zahteva dopisom br. II-9-3658/2010, kojim je ponovo tražio da se raspiše javna aukcija za prodaju motornih vozila koja su oduzeta od strane Policije Kosova, a koja su se nalazila na parking prostoru SZR Gashi Towing Service. U tom dopisu je stajalo: *"Kao što ste i ranije obavešteni istim dopisima o zahtevima kompanije "Gashi", još jednom vas molim da se ozbiljnije pozabavite ovom problematikom i da se reši pitanje motornih vozila koja je oduzela Policija, a koja su dopremljena u našu kompaniju. Prema ugovoru, motorna vozila preuzima Policija posle 90 dana, a vi ste dužni da ta motorna vozila stavite na javnu aukciju. U našoj kompaniji imamo veliki broj vozila koja su oduzeta zbog prekršaja i nalaze se više od 90 dana na parkingu naše kompanije a niko se ne bavi problemom sa ovim vozilima"*. Zajedno sa ovim dopisom, SZR Towing Service je dostavio podnositeljki zahteva i spisak sa vozilima na kojem se vide datum njihovog oduzimanja i troškovi njihovog držanja na parking prostoru SZR Gashi Towing Service, nakon isteka roka od 90 dana.

38. Dana 25. maja 2010. godine, podnositeljka zahteva je odgovorila na ponovljeni zahtev SZR Gashi Towing Service i preporučila mu sledeće: *"Nakon analize vašeg ponovljenog zahteva u vezi sa pitanjem koje ste pokrenuli, opština Peć* [podnositeljka zahteva], *odnosno direktor administracije vam preporučuje da nastavite postupak na osnovu odredaba Administrativnog uputstva br. 02/2009 Policije Kosova, član 8. (Otuđenje) i na osnovu Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, odnosno člana 35. (Odustajanje od vlasništva) da se vlasnik mora na jasan način izraziti da konačno odustaje od vlasništva nad tim predmetom (sudskom odlukom)"*.

39. Dana 1. jula 2010. godine, kao posledica nesporazuma u vezi sa izvršenjem ugovora, SZR Gashi Towing Service je podneo tužbu Okružnom privrednom sudu u Prištini [sada Osnovni sud u Prištini, Odeljenje za privredne sporove] (u daljem tekstu: Osnovni sud u Prištini) protiv podnositeljke zahteva i Policije Kosova (u daljem tekstu, kada ih Sud pominje zajedno: tuženi).

40. Ovom tužbom, SZR Gashi Towing Service je tražio da se tužene strane obavežu da isplate štetu u iznosu od 663.450,00 evra, plus kamatu i troškove postupka, zbog neispunjenja obaveza koje proističu iz ugovora. U tužbi je navedeno da se na parking prostoru SZR Gashi Towing Service i dalje nalaze oduzeta vozila koja im onemogućavaju vođenje normalnog poslovanja i da su tuženi, prema članu 4. Ugovora, bili dužni da isplate naknadu SZR Gashi Towing Service.

41. U vezi sa tužbom koju je podneo SZR Gashi Towing Service, redovni sudovi su doneli ukupno osam odluka. Donete su tri odluke od strane prvostepenog suda, jedna odluka o ispravci prvostepene odluke, dve odluke na nivou apelacije, kao i dve odluke od strane Vrhovnog suda na osnovu podnete revizije. Pred Ustavnim sudom se osporava poslednja odluka iz treće grupe odluka, koju je doneo Vrhovni sud, odnosno presuda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine. Detalji o svakoj grupi odluka, u meri u kojoj su relevantni za predmetni zahtev, navedeni su u nastavku teksta.

Prva grupa odluka redovnih sudova koji su odlučili o tužbi SZR Gashi Towing Service

42. Dana 4. aprila 2011. godine, Okružni privredni sud u Prištini je presudom II. C. br. 265/2010, delimično usvojio kao osnovan tužbeni zahtev SZR Gashi Towing Service.

43. Protiv gore navedene presude, tužene su izjavile svoje žalbe i tražile da se prvostepena presuda ukine i predmet vrati na ponovno suđenje. SZR Gashi Towing Service je dostavio odgovor na žalbe tuženih, sa predlogom da se iste odbiju kao neosnovane, a da se prvostepena presuda potvrdi.

44. Dana 26. juna 2014. godine, Apelacioni sud je doneo svoje rešenje Ae. br. 167/2016, kojim je usvojio kao osnovane žalbe tuženih i vratio predmet na ponovno suđenje pred Okružnim privrednim sudom u Prištini (sada, usled odgovarajućih zakonskih izmena, Osnovnim sudom u Prištini).

Druga grupa odluka redovnih sudova koji su odlučili o tužbenom zahtevu SZR Gashi Towing Service

45. Dana 11. januara 2016. godine, Osnovni sud u Prištini je presudom C. br. 420/2014 ponovo delimično usvojio kao osnovan tužbeni zahtev SZR Gashi Towing Service.

46. Protiv gore navedene presude, tužene su izjavile svoje žalbe i tražile da se prvostepena presuda ukine i predmet vrati na ponovno suđenje. SZR Gashi Towing Service je dostavio odgovor na žalbe tuženih sa predlogom da se iste odbiju kao neosnovane, a da se prvostepena presuda potvrdi.

47. Dana 8. jula 2016. godine, Apelacioni sud je presudom Ae. br. 54/2016 odbio, kao neosnovane, žalbe tuženih i potvrdio presudu [C. br. 420/2014] Osnovnog suda u Prištini.

48. Protiv presude Apelacionog suda, tužene su podnele svoje zahteve za reviziju Vrhovnom sudu. Prvotužena, odnosno opština Peć je svoj zahtev za reviziju podnela zbog pogrešne primene materijalnog prava i prekoračenja tužbenog zahteva, sa predlogom da se odluke nižestepenih sudova ponište i predmet vrati na ponovno suđenje. Drugotužena, odnosno Policija Kosova je svoj zahtev za reviziju podnela zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka i pogrešne primene materijalnog prava, sa predlogom da se prvostepena odluka preinači, tako što će se tužbeni zahtev protiv drugotužene odbiti.

49. SZR Gashi Towing Service je dostavio odgovor na zahteve tuženih za reviziju, sa zahtevom da se isti odbiju kao neosnovani, a da se odluke nižestepenih sudova potvrde.

50. Dana 7. decembra 2016. godine, Vrhovni sud je rešenjem Rev. E. br. 35/2016, uvažio revizije tuženih i ukinuo presudu [Ae. br. 54/2016] Apelacionog suda i presudu [C. br. 420/2014] Osnovnog suda u Prištini, i vratio predmet na ponovno suđenje prvostepenom sudu, odnosno Osnovnom sudu u Prištini.

51. Vrhovni sud je ustanovio da su revizije koje su podnele tužene osnovane, uz obrazloženje da su presude nižih instanci *"donesene bitnim povredama odredbi parničnog postupka iz člana 182.2 tačke (n) ZPP-a, a drugostepena presuda [Ae. br. 54/2016] povredom člana 194, a u vezi sa članom 214.a tačka b) ZPP-a i pogrešnim sprovođenjem materijalnog prava, a kao posledica toga činjenično stanje nije u potpunosti utvrđeno, i iz tog razloga nema uslova za njihovu izmenu, dakle zbog toga su obe presude morale da se poništе i da se predmet vrati na ponovno suđenje"*.

Treća grupa odluka redovnih sudova koji su odlučili o tužbenom zahtevu SZR Gashi Towing Service [osporene odluke]

52. Dana 15. juna 2017. godine, Osnovni sud u Prištini je svojom trećom presudom u istom predmetu, Ek. br. 587/2016, usvojio u celosti precizirani tužbeni zahtev SZR Gashi Towing Service, u kojem od prvobitnog tužbenog zahteva u iznosu od 663.450,00 evra, SZR Gashi Towing Service sada potražuje iznos od 392.515,00 evra. Osnovni sud u Prištini je obavezao tužene da SZR Gashi Towing Service solidarno

isplate iznos od 392.515,00 evra na ime ugovorne štete koja proističe iz ugovora, zajedno sa zakonskom kamatom i troškovima postupka.

53. Osnovni sud je obrazložio svoju presudu na sledeći način:

> *"Potpuno prihvatanje tužbenog zahteva stranke koja tuži, sud je prethodno zasnovao na ugovoru koji su potpisali parničari 15.09.2005. godine, produženju ugovora od 15.07.2007. godine i 19.10.2009. godine, kao i na ekspertizi koju je sastavio finansijski stručnjak od 22.06.2015. godine, zatim nakon što je analizirao ove dokaze prihvatio je u potpunosti tužbeni zahtev stranke koja tuži, zasnivajući se na odredbama člana 142 ZOO-a [Zakona o obligacionim odnosima] koji izričito kaže: „Opšti uslovi određeni od strane jednog ugovarača, bilo da su sadržani u formularnom ugovoru, bilo da se na njih ugovor poziva, smatraju se posebnom pogodbom utvrđenom među ugovaračima u istom ugovoru, i po pravilu obavezuju kao i ove. Opšti uslovi obavezuju ugovornu stranu ako su joj bili poznati ili morali biti poznati u času zaključenja ugovora.*
>
> *Preciziran zahtev stranke koja tuži [SZR Gashi Towing Service] i prihvaćenog kao i u izreci ove presude, sud je zasnovao uglavnom na završnoj reči stranke koja tuži, koja je tražila njegovo prihvatanje u ukupnom iznosu od 392.515,00 evra (...) na ime nadoknade samo za dane kada su vozila bila i još uvek su na parkingu tužioca, za koja se od momenta potpisivanja ugovora, pa sve do danas nisu isplatile pare, a to je utvrđeno i preko mišljenja i konstatacije finansijskog stručnjaka u njegovoj ekspertizi sastavljenoj pismeno. [...]*
>
> *Pozivajući se na odredbe člana 4 ugovora od 15.09.2005. godine, koji je sklopljen među parničarima, gde su predviđena prava i obaveze, konkretno u članu 4.3, 4.4 i 4.5 zbog čega je prvo tužena* [podnositeljka zahteva] *objavila aukciju za prodaju vozila i time direktno argumentuje činjenicu da ima obavezu prema stranci koja tuži u ovom slučaju prema SZR Gashi Towing Service sa sedištem u Peći, i zato je na osnovu svih ovih dokaza koji su gore izvedeni sud odlučio onako kako je navedeno u izreci ove presude prihvatajući tužbeni zahtev i obavezujući tužene da u skladu sa članom 413. ZOO-a solidarno isplate ugovornu štetu prema stranci koja tuži".*

54. Protiv gore navedene presude Osnovnog suda u Prištini, žalbu su uložile obe tužene. Prvotužena, odnosno opština Peć, uložila je žalbu

sa zahtevom da se prvostepena presuda ukine i predmet vrati na ponovno suđenje.

55. Što se tiče „pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja“, podnositeljka zahteva je iznela tri glavne tvrdnje. Kao prvo, podnositeljka je istakla da produženje ugovora od 19. oktobra 2009. godine nije potpisano između obe stranke i da prvostepeni sud nije ukazao na to prema kom dokumentu je produžen ugovor dana 19. oktobra 2009. godine. Kao drugo, podnositeljka je navela da je prvostepeni sud utvrdio da su parnične stranke potpisale “Opšte ugovorne uslove”, ali nije dokazao tu činjenicu. Kao treće, podnositeljka je navela da se organizovane aukcije na koje se poziva prvostepeni sud nisu odnosile na vozila koja su predmet spora.

56. Što se tiče “bitne povrede odredaba parničnog postupka“, podnositeljka zahteva je navela da je prvostepena presuda protivrečna i da ne sadrži razloge koji opravdavaju takvu presudu, kao i da ne sadrži potrebne odlučne činjenice. U tom smislu, podnositeljka zahteva je predočila nekoliko argumenata. Kao prvo, navela je da je prvostepeni sud usvojio preciziranje tužbenog zahteva SZR Gashi Towing Service izvršeno u završnoj reči – delu u kojem nije dozvoljeno vršiti preciziranje tužbe i da tužilačkim strankama nije omogućeno da se izjasne povodom preciziranja tužbe. Završna reč predstavlja rezime zahteva i ne može sadržavati nove materijalne ili proceduralne zahteve. Kao drugo, podnositeljka zahteva je navela da prvostepeni sud utvrđuje da je svoju presudu doneo i na osnovu ekspertize, ali ne iznosi ocenu nalaza ekspertize u presudi. Kao treće, podnositeljka zahteva navodi da prvostepeni sud uopšte nije razradio sučeljavanje argumenata parničnih stranaka u svojoj presudi, niti je opisao sporne i nesporne činjenice. Kao četvrto, podnositeljka je navela da prvostepeni sud nije precizirao na osnovu kog člana ugovora ili zakona je dosudio naknadu štete, kao i da prvostepeni sud nije uzeo u obzir uputstva koja je dao Vrhovni sud kada je vratio predmet na ponovno suđenje.

57. Što se tiče “pogrešne primene materijalnog prava“, podnositeljka zahteva je prvo navela da prvostepeni sud, uprkos njenim argumentima o pogrešnom tumačenju odredaba Ugovora i materijalnog prava, nije ukazao na to zašto tvrdnje i argumenti podnositeljke nisu osnovani. U tom smislu, podnositeljka je prvo navela da je osporila produženje ugovora od 19. oktobra 2009. godine, iz razloga što je to učinjeno uoči izbora od strane Upravnog odbora Skupštine opštine Peć. Međutim, ta odluka nije nikada izvršena od strane podnositeljke zahteva jer nije potpisan nikakav aneks ugovora

od strane opštinskih službenika, a SZR Gashi Towing Service nije primio nikakav zvanični dopis o produženju ugovora. Dakle, podnositeljka zahteva je smatrala da je prvostepeni sud pogrešno utvrdio da postoji ugovor između stranaka posle 18. septembra 2009. godine. Kao drugo, podnositeljka zahteva je navela da utvrđenje suda da ugovor koji je predmet spora predstavlja formularni ugovor u smislu člana 142. Zakona o obligacionim odnosima, ne stoji, jer predmetni ugovor predstavlja ugovor u pregovaračkom postupku, a ne formularni ugovor sa opštim ugovornim uslovima. Kao treće, podnositeljka zahteva je navela da prvostepeni sud uopšte nije razmotrio argument koji je ona predočila u vezi sa činjenicom da je u skladu sa članom 4.5 Ugovora, SZR Gashi Towing Service imao pravo da proda vozila, ali on to nije učinio i po osnovu održaja postao vlasnik vozila.

58. Dana 15. juna 2017. godine, Apelacioni sud je presudom Ae. br. 201/2017 odbio, kao neosnovane, žalbe tuženih i potvrdio presudu Osnovnog suda u Prištini.

59. Što se tiče činjeničnog stanja i mogućnosti da je ono pogrešno utvrđeno, kako je tvrdila podnositeljka zahteva, Apelacioni sud je obrazložio sledeće:

> *"Iz spisa predmeta proizilazi da je tužilac sa tuženima zaključio ugovor o izvršenju usluga vuče vozila dana 15.09.2005. godine, koji je ugovor, odlukom Uprave tužene Opština Peć od 18.09.2007. godine i 19.10.2009. godine, produžen za još tri meseca. Tužilac, kao izvršilac usluga* [SZR Gashi Towing Service] *preko ugovora je uzeo obavezu da izvrši vuču i smeštaj vozila u svom auto parkiralištu prema zahtevu tuženih. Prema članu 3.2 ugovora o vuči i čuvanju vozila kod tužioca do 90 dana, njihovo plaćanje će izvršiti vlasnici vozila, dok prema članu 3.5 ugovora, za vozila koja nisu podignuta u ovom roku, plaćanje usluga za ostale dane, bila je obaveza koju će izvršiti tuženi, do visine iznosa dobijenog od prodaje vozila, predviđeno članom 3.2 ugovora. Za prodaju vozila koja će se prema odredbi člana 3.6 ugovora, smatrati napuštenima i koja će biti društvena svojina, prema članu 3.8 ugovora, biće formirana komisija sastavljena od jednog predstavnika tužioca i po jednog predstavnika tuženih koji će izvršiti procenu vrednosti vozila za prodaju i od naplaćenog iznosa biće plaćen tužilac za njegove izvršene usluge. Prema članu 3.9 ugovora, gore navedene odredbe se ne primenjuju za vozila koja se nalaze na istražnom postupku sve do definitivnog razmatranja slučaja od strane odgovarajućeg organa.*

Prema članu 2.12 ugovora, tužilac je bio obavezan da vozila uzeta za istraživanje slučajeva, njihov transport i čuvanje da obavi bez naknade, dok za ostala vozila prema članu 4.3 ugovora, tužilac je imao pravo da zahteva od tuženih da se ova vozila prodaju preko javne licitacije od koje zarade bi se nadoknadio tužilac [SZR Gashi Towing Service]. *Ako se prodaja ne bi ostvarila prema postupku predviđenom ugovorom, prodaja je mogla da se izvrši od samog tužioca preko neposredne prodaje vozila ili za rezervne delove".*

60. Povodom gore navedenih tvrdnji podnositeljke zahteva o bitnim povredama odredaba parničnog postupka, Apelacioni sud je obrazložio sledeće:

"Prvostepeni sud, zasnivajući se na dokaze predmeta, i gore navedene činjenice je našao da je tužbeni zahtev osnovan i odobrio je iznos naknade od 392.5015,00 €, i obavezao je tužene da ovaj iznos plate na solidaran način tužiocu, sa obrazloženjem da je tužilac ispunio svoje ugovorene obaveze i da se stvorila obaveza za plaćanje naknade u skladu sa članovima 142 i 413 ZOO-a.

Apelacioni sud, kao drugostepeni sud prihvata pravno ocenjivanje prvostepenog suda kao pravično i zakonito, iz razloga što, apelovana presuda nije obuhvaćena bitnim povredama odredbi parničnog postupka iz člana 182 stav 2 pod tačke b), g), j), k) i m) ZPP. […]".

61. Povodom tvrdnji podnositeljke zahteva o pogrešnoj primeni materijalnog prava, Apelacioni sud je naveo sledeće:

"Ovaj sud ocenjuje da je prvostepeni sud pravično primenio materijalno pravo zbog toga što, iz dokaza koji se nalaze u spisima predmeta nije sporno da je tužilac izvršio ugovorene usluge, za koje je odobren iznos naknade od strane prvostepenog suda. Ovaj iznos je potvrđen i mišljenjem i zaključkom finansijskog veštaka g. Ali Gagica u veštačenju od 22.06.2015. godine i koji zaključak ima oslona na dokaze koji se nalaze u spisima predmeta. Iz spisa predmeta proizilazi da nije sporno da su tuženi naručioci usluga, sastavljači i potpisnici ugovora kao i njegovog produženja, da su koristili usluge tužioca, ali osporavaju tužbeni zahtev tužioca pozivajući se na nedostatke ugovorenih odredbi koje su sami sastavili.

Ovaj stav tuženih za neplaćanje izvršenih usluga od strane tužioca je u suprotnosti sa svim načelima ugovaračkog prava kao i sa načelima morala, savesnog korišćenja i poslovnog prava. Ovo čak ide preko svake pravne logike jer je neshvatljivo da se zahteva oslobađanje od ispunjenja ugovorenih obaveza jedne strane, kada je druga strana već ispunila ugovorene usluge.
Ovaj stav može da vredi samo u slučajevima pružanja humanitarnih usluga odnosno u ugovorima sa jednostranim uslugama ali nikako u ugovorima u poslovanju gde je sam cilj i predmet ugovora izvršenje usluga za dobitak ugovorene protiv vrednosti. Tužilac je sa pravom očekivao ostvarenje naknade za izvršene usluge i ovo sadrži i „očekivano pravo prema normalnom toku stvari" garantovano kao sa pozitivnim pravom tako i sa međunarodnim instrumentima, koje druga strana treba da ispuni".

62. Što se tiče zakonitosti ugovora koji je zaključen između podnositeljke zahteva i SZR Gashi Towing Service, Apelacioni sud je argumentovao:

"Ugovor zaključen između stranaka je ugovor za izvršenje usluga, sa obostranom koristi i prema zakonu stvara obostrane obaveze za ugovaračke strane, odnosno izvršenje usluga i naknadu ovih izvršenih usluga. Ovaj ugovor ne sadrži aleatorički ugovor (ugovor o uslovu) tako da bi se stvorila obaveza za samo jednu stranu nakon ispunjenja određenog uslova. Nije sporno da se tužilac u potpunosti pridržao ugovora i da je izvršio ugovorene uslove i da se obratio tuženima na način određen ugovorom za prodaju vozila i njegovu nadoknadu, ali su tužene stalno zanemarili svoje ugovaračke obaveze i nijednom nisu preduzeli postupke kako bi omogućili tužiocu adekvatnu naknadu u skladu sa ugovorom i nakon ovoga, van svakog zakonskog načela, pozivaju se na njegove propuste da bi izbegli svoje obaveze.

Žalbeni navodi zastupnika prve tužene da Opština Peć nema ugovorenu obavezu za naknadu jer je opština dala pravo tužiocu da bi operisao i da naknadu ostvari od vlasnika vozila, prema oceni ovog suda su neosnovani, iz razloga kao sledeće: tužilac je sve usluge izvršio samo prema zahtevu tuženih za njihov interes i u njihovu korist, a ne prema svojoj volji i interesu.

Ostvarenje naknade od strane vlasnika vozila je predviđeno kao mogućnost naknade, ali članom 3 ugovora je jasno precizirano, da u slučaju nemogućnosti nadoknade izvršiocu usluga od vlasnika vozila, način i visina njegove nadoknade. U ugovoru je određeno da za koje usluge izvršilac usluga se neće nadoknaditi,

stoga i prvostepeni sud, sa prethodnom presudom je sa pravom odbio potraživanje tužioca za ove usluge i tužilac u ovom postupku nije potražio ovu naknadu. Ali usluge koje su predmet rasprave u ovom postupku, a za koje je prvostepeni sud prihvatio tužbeni zahtev, ne ulaze u ovu kategoriju. Nijednom ugovaračkom odredbom nije određeno ne plaćanje usluga za koje je prvostepeni sud prihvatio tužbeni zahtev nego naprotiv, za ove usluge su ugovorom predviđena plaćanja i način naknade".

63. Što se tiče ostalih dodatnih tvrdnji podnositeljke zahteva, Apelacioni sud je svoju presudu obrazložio na sledeći način:

"Apelacioni sud ocenjuje kao neosnovan i žalbeni navod da je tužilac u skladu sa ugovorom trebao sam da proda vozila i da ostvari naknadu prema odredbi člana 3.6 ugovora, prema kojoj vozila koja se ne povuku u roku od 90 dana biće smatrana da su napuštena i biće preneta u društvenu svojinu, zato jer i prema stavu Vrhovnog suda Kosova, datog u presudi Rev. br. 191/2004, za identične stvari, ali i prema prethodnom stavu i odluci Apelacionog suda u ovoj pravnoj stvari, Ae. br. 215/2012, ova ugovaračka odredba je u vezi sa osporavanjem članovima 46 i 47 ZOO-a, i ne stvara pravne efekte jer ugovor stvara pravne efekte samo između ugovaračkih stranaka, dok ne može da stvara efekte prema imovinskim pravima vlasnika vozila, odnosno ne može da služi kao osnova za prelazak vlasništva vozila u društvenu svojinu, stoga, proizvoljno ova ugovaračka odredba nije dala zakonsku mogućnost tužiocu da proda vozila i da ostvari svoju nadoknadu.

Članom 103 stav 2 ZOO-a se propisuje da: „Ako je zaključenje određenog ugovora zabranjeno samo jednoj strani, ugovor će ostati na snazi ako u zakonu nije što drugo predviđeno za određeni slučaj, a strana koja je povredila zakonsku zabranu snosiće odgovarajuće posledice". U konkretnom slučaju tužene su povredile imperativne norme tokom sastavljanja i zaključenja ugovora, stoga one i snose odgovarajuće posledice.

Ovaj sud ocenjuje da odredba člana 3.6 ugovora zaključenog između tužioca i tuženih je u suprotnosti sa imperativnim normama i ne proizvodi pravni efekat, stoga, proizvoljno tužilac nije mogao da primeni član 4.5 ugovora o ostvarenju naknade preko neposredne prodaje vozila. Prema članu 105 ZOO-a, ništavost neke odredbe ugovora ne povlači ništavost i samog ugovora, ako on može opstati bez ništave odredbe ..., stoga u skladu sa ovom odredbom, ovaj sud ocenjuje da ugovor između

ugovaračkih stranaka bez ove odredbe ostaje na snazi. Kao ishod u konkretnom slučaju, na osnovu odredbe člana 103 stav 2 ZOO-a, nadoknada tužioca je trebala da se izvrši od tuženih u skladu sa ostalim ugovaračkim odredbama, odnosno prema ceni predviđenoj članom 3.1 i 3.2 ugovora. […]"

64. Protiv presude Apelacionog suda, zahtev za reviziju su podnele obe tužene. Podnositeljka je zahtev za reviziju zasnovala na tvrdnji o povredi odredaba parničnog postupka i pogrešnoj primeni materijalnog prava.

65. Konkretno, podnositeljka je u zahtevu za reviziju predočila argumente koji su rezimirani na sledeći način:

(i) Drugostepena i prvostepena presuda nisu uvažile pravno stanovište Vrhovnog suda izloženo u presudi Rev. E. br. 35/2016 i nisu otklonile nedostatke u postupku ponovnog suđenja;
(ii) Prvostepeni i drugostepeni sud nisu razjasnili na kom pravnom osnovu su zasnovali svoje presude jer nije jasno da li se dosuđeni dug mora isplatiti na ime *"ugovornog duga ili naknade štete",* a što je bila i primedba Vrhovnog suda;
(iii) Ugovor nije obavezivao SZR Gashi Towing Service da čuva vozila po isteku roka od 90 dana, stoga je nelogično zašto su tužene obavezane da isplate naknadu štete SZR Gashi Towing Service zbog čuvanja vozila za vreme nakon isteka roka od 90 dana;
(iv) Apelacioni sud prekoračuje svako prvostepeno tumačenje i odlučuje pozitivno o zahtevu SZR Gashi Towing Service po potpuno drugačijem pravnom osnovu, bez rasprave i bez utvrđivanja činjeničnog stanja;
(v) Apelacioni sud pogrešno smatra da nakon ukidanja člana 3.6 ugovora, ostale odredbe ugovora ostaju na snazi u skladu sa članom 103.2 ZOO-a i da se SZR Gashi Towing Service mora isplatiti naknada u skladu sa članom 3.1 i 3.2 Ugovora;
(vi) Apelacioni sud je tumačio činjenice koje nisu utvrđene u prvostepenom postupku i povlači crte između ovog slučaja i drugih slučajeva koje smatra sličnim, a konkretni dokazi nedostaju;
(vii) Apelacioni sud, isto kao ni prvostepeni sud, nije uopšte uspostavio vezu ekspertize sa dosuđenom naknadom štete, čime je presudu učinio još besmislenijom, i
(viii) Prvostepeni i drugostepeni sud se uopšte nisu upuštali u osporavanja podnositeljke zahteva u vezi sa produženjem

ugovora i da ne postoji ugovorna obaveza jer član 4.5 Ugovora predviđa da u slučaju da tužene ne organizuju aukciju, onda aukciju organizuje SZR Gashi Towing Service.

66. Dana 20. novembra 2017. godine, Vrhovni sud je presudom E. Rev. br. 20/2017 odbio reviziju podnositeljke zahteva, odnosno opštine Peć, kao prvotužene stranke, dok je reviziju drugotužene stranke, odnosno Policije Kosova uvažio kao osnovanu.

67. Vrhovni sud je odlučio da iznos *"ugovorne štete"* od 392.515,00 evra, koji je već dosuđen od strane Osnovnog suda u Prištini, treba da isplati samo podnositeljka zahteva, a ne na solidarnoj osnovi zajedno sa Policijom Kosova.

Postupak izvršenja odluka redovnih sudova

68. Kako pokazuju napred navedene činjenice, na osnovu odluka redovnih sudova, podnositeljka zahteva je obavezana da privatnoj kompaniji SZR Gashi Towing Service isplati iznos od 392.515,00 evra na ime ugovorne štete koja proističe iz Ugovora, zajedno sa zakonskom kamatom i troškovima postupka.

69. Neodređenog datuma, SZR Gashi Towing Service je podneo predlog za izvršenje odluka redovnih sudova, kako bi se izvršila konačna isplata po gore navedenim presudama koje su već postale pravosnažne i izvršne.

70. Dana 6. septembra 2017. godine, privatni izvršitelj je nalogom P. br. 197/17 odobrio predlog za izvršenje SZR Gashi Towing Service.

71. Neodređenog datuma, podnositeljka zahteva je uložila prigovor na gore navedeni nalog privatnog izvršitelja.

72. Dana 28. decembra 2017. godine, Osnovni sud u Peći je rešenjem Ep. br. 142/2017 odbio, kao neosnovan, prigovor koji je podnela podnositeljka zahteva i ostavio na snazi gore navedeni nalog privatnog izvršitelja.

73. Dana 10. januara 2018. godine, podnositeljka zahteva je izjavila žalbu protiv gore navedenog rešenja.

74. Dana 8. januara 2019. godine, Apelacioni sud je odbio žalbu podnositeljke zahteva izjavljenu protiv gore navedenog rešenja Osnovnog suda u Peći i na taj način potvrdio nalog [P. br. 197/17 od 6.

septembra 2017. godine] privatnog izvršitelja. Apelacioni sud je smatrao da se nalog privatnog izvršitelja može izvršiti, pa je u svojoj odluci obrazložio sledeće:

> *"U konkretnom slučaju i pod ovim uslovima, u ovom izvršnom predmetu, prvostepeni sud je pravilno utvrdio da ne postoje nikakve zakonske prepreke za sprovođenje izvršenja, zbog čega je pravilno odbio kao neosnovan prigovor dužnika opštine Peć* [podnositeljka zahteva], *koga je poverilac u smislu člana 398. Zakona br. 04/L-077 o obligacionim odnosima izabrao za namirenje obaveze prema njemu (a taj izbor ovaj dužnik nije konkretno osporio), sa kojim pravnim stanovištem se slaže i ovaj sud, kao drugostepeni sud, imajući u vidu činjenicu da su se žalbeni navodi dužnika pokazali neuspešnim da utiču na drugačije odlučivanje u ovoj izvršnoj stvari.*
>
> *Pored ostalih navoda, i žalbeni navod dužnika da se ne može dozvoliti da se iznos naknade uplati na račun punomoćnika poverioca, a to je advokat [...] iz Peći, nije bitan, jer eventualni prenos finansijskih sredstava na njegov račun predstavlja volju samog poverioca, koju ne mogu promeniti ni sud, niti dužnik, i ne može se shvatiti na koji način ovaj oblik plaćanja nanosi štetu javnoj imovini.*
>
> *Drugostepeni sud nije nadležan, niti ovlašćen po zakonu da ocenjuje zakonitost bilo koje pravosnažne presude, kao što aludira dužnik u žalbenim navodima* [podnositeljka zahteva]*, već samo može odlučiti u vezi sa odlukom o dozvoljavanju – eventualno odbijanju izvršenja. [...]".*

Navodi podnositeljke zahteva

75. Podnositeljka zahteva osporava ustavnost presude Vrhovnog suda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine. Ona navodi da joj je ovom presudom povređeno pravo na *"jednakost pred zakonom"* zagarantovano članom 24. Ustava, pravo na *"pravično i nepristrasno suđenje",* odnosno pravo na obrazloženu sudsku odluku, zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, kao i pravo na *"pravna sredstva"* zagarantovano članom 32. Ustava.

76. U tom smislu, podnositeljka zahteva iznosi dve vrste glavnih navoda. Prva grupa se odnosi na njene tvrdnje da činjenično stanje nije potpuno utvrđeno, a druga grupa odnosi na njene tvrdnje da je Vrhovni sud propustio da pruži obrazloženu odluku, time što nije

odgovorio na neke od njenih argumenata predočenih u zahtevu za reviziju.

Što se tiče navoda o nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju

77. Podnositeljka zahteva navodi da *"nijedna od sudskih instanci nije izvršila potpuno utvrđivanje činjeničnog stanja"* i da je to dovelo do povrede njenih gore navedenih ustavnih prava.

78. Prema njenim navodima, redovni sudovi nisu nikada utvrdili činjenicu da je ugovor od 18. septembra 2009. godine [treće produženje Ugovora] zaključen u smislu Zakona o obligacionim odnosima, zbog činjenice da stranke nisu nikada potpisale aneks Ugovora, već je postojala samo interna odluka podnositeljke zahteva (opštine Peć) koja je doneta na protivzakonit način i bez postupka nabavke uoči izbora. Ako se ugovor smatrao produženim, navodi podnositeljka, onda su redovni sudovi morali da obrazlože pravni osnov po kome su smatrali da je on produžen bez zakonskog potpisa obe stranke.

79. Podnositeljka zahteva dalje navodi da nikada nije utvrđena činjenica da je SZR Gashi Towing Service, kao izvršilac usluga, zaista čuvao vozila na način kako je ugovoreno, na ugovorenom mestu i u skladu sa ugovorenim uslovima. Pored toga, podnositeljka navodi da sudovi nisu utvrdili činjenicu da li su vozila već prodata ili ne od strane SZR Gashi Towing Service, iako je ovaj poslednje spomenuti na jednoj od rasprava izjavio da ih je prodao.

80. Pozivajući se na slučajeve ESLJP-a, odnosno slučajeve *Schenk protiv Švajcarske* i *Garcia Ruiz protiv Španije*, podnositeljka navodi da je *"utvrđivanje činjeničnog stanja suštinsko za pravičnu odluku"* i da će *"neutvrđivanje činjeničnog stanja svakako ishoditi jednom pogrešnom sudskom odlukom"*. Prema navodima podnositeljke, redovni sudovi su prevideli njene primedbe u vezi sa neutvrđenim činjeničnim stanjem i povredili njeno pravo zagarantovano članom 24. i 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

Što se tiče navoda o tome da Vrhovni sud nije obrazložio odluku

81. Pozivajući se na ranije odluke Ustavnog suda, odnosno na slučajeve KI72/12, KI138/15 i KI97/16 i odluku ESLJP-a, odnosno slučaj *Pronina protiv Rumunije,* podnositeljka zahteva navodi da joj je Vrhovni sud povredio pravo na obrazloženu odluku, koje je zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

82. U tom smislu, podnositeljka navodi da je Vrhovni sud previdio proceduralne prigovore koji su se odnosili na utvrđivanje činjeničnog stanja koji su istaknuti u zahtevu za reviziju i da joj je time što ih je previdio povredio pravo na obrazloženu odluku.

83. Podnositeljka dalje navodi da je preciziranje tužbe od strane SZR Gashi Towing Service [sa 663.450,00 evra na 392.515,00 evra] izvršeno u suprotnosti sa odredbama parničnog postupka i da Vrhovni sud u osporenoj presudi nije razmotrio ovaj njen navod, uprkos tome što je ona predočila isti u zahtevu za reviziju. U prvostepenoj presudi [Ek. br. 587/2017], Osnovni sud u Prištini je utvrdio da je tužba precizirana u završnoj reči, dok Apelacioni sud [Ae. br. 201/2017] utvrđuje da je tužbeni zahtev preciziran podneskom SZR Gashi Towing Service od 25. juna 2015. godine i na ročištu od 23. marta 2017. godine. Podnositeljka zahteva je pobijala ovaj nalaz Apelacionog suda iz razloga što je preciziranje tužbe izvršeno u drugom momentu i jer joj nije pružena mogućnost da se izjasni u vezi sa tim preciziranjem. Ova žalbena tvrdnja je prema navodima podnositeljke ostala nerešena od strane Vrhovnog suda.

84. Podnositeljka zahteva takođe navodi da Vrhovni sud nije raspravljao o njenoj tvrdnji o pogrešnom zakonskom osnovu po kome je usvojen tužbeni zahtev SZR Gashi Towing Service. Prema njenim navodima, s jedne strane, prvostepeni sud je koristio član 142. ZOO-a kao zakonski osnov za usvajanje tužbenog zahteva uprkos činjenici da ovaj član *"ne govori o obavezi naknade ugovorne ili zakonske štete"*, a sa druge strane, drugostepeni sud je usvojio tužbeni zahtev *"na osnovu jedne potpuno druge zakonske osnove, odnosno na osnovu članova 3.1 i 3.2 ugovora zaključenog između stranaka, kao i članova 15 i 17 ZOO-a"*. Podnositeljka dalje navodi da je Vrhovni sud potom *"usvajanje tužbenog zahteva zasnovao na članu 4.4 Ugovora"* iako je on, kao sud najviše instance, morao da *"razmotri ove protivrečnosti u vezi sa zakonskom osnovom usvajanja tužbenog zahteva, u svetlu prakse ESLJP-a, odnosno slučajeva: S.C. Uzinexport S.A. protiv Rumunije, st. 29 [...] i Zielinski i Pradal i Gonzalez i ostali protiv Francuske [GC]"*.

85. Podnositeljka dalje navodi da Vrhovni sud nije adresirao njene tvrdnje o povredi materijalnog prava jer nije objasnio kako je došao do takvog tumačenja člana 4.5 Ugovora. Prema navodima podnositeljke zahteva, pravno tumačenje ovih odredaba Ugovora je predstavljalo glavni spor u ovom slučaju i *"ovo tumačenje nije bilo jedinstveno od strane svih sudskih instanci u toku čitavog postupka"*, dok Vrhovni sud jednom jedinom činjenicom utvrđuje činjenicu podnositeljke zahteva *"ne*

upuštajući se uopšte u elaborisanje činjeničnog stanja i pravnih navoda stranaka".

86. Podnositeljka zahteva takođe navodi da rešenje Osnovnog suda u Prištini, kojim je ispravljena presuda [Ek. br. 587/2017 od 15. juna 2017. godine] Osnovnog suda u Prištini nije primio uredno i da mu je time onemogućeno pravo da se izjasni u vezi sa navodima protivničke stranke, kao što je predviđeno članom 5. Zakona o parničnom postupku.

87. S tim u vezi, podnositeljka navodi da je povređeno načelo kontradiktornosti i da Vrhovni sud ovaj njen navod o proceduralnoj povredi nije uopšte razmatrao. Propustom da o ovoj odluci bude obaveštena blagovremeno, već tek u izvršnom postupku, uskraćeno joj je pravo na delotvorno korišćenje pravnih sredstava, kao što je predviđeno članom 32. Ustava. Takav osnovni navod, prema njenim rečima, nije smeo da ostane kao nedostatak koji je Vrhovni sud previdео (nije obradio).

88. Na kraju, podnositeljka takođe navodi da je Vrhovni sud osporenom presudom u potpunosti izmenio svoje pravno stanovište po istom pitanju koje je dao rešenjem Rev. E. br. 35/2016. U ovom poslednje spomenutom, prema navodima podnositeljke, Vrhovni sud je odlučio da se stranka ne može obavezati u pogledu ugovorne obaveze ako je predmet obaveze nemoguć, nedopušten, neodređen. Upravo po osnovu toga da je za podnositeljku zahteva prodaja vozila bila nemoguća, Vrhovni sud je smatrao da je *"član 4.4 Ugovora, koji sadrži ovu obavezu, ništavan na osnovu članova 46 i 47 ZOO"*. Vrhovni sud se, prema navodima podnositeljke *"uopšte ne upušta u obrazloženje i meritorno obrađivanje ove stvari"*.

Zahtev podnosioca

89. Iz zahteva proizilazi da podnositeljka traži da Ustavni sud proglasi neustavnom odluku Vrhovnog suda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine, kao i nižestepene odluke koje su povezane sa njom.

90. U svom zahtevu pred ovim Sudom, podnositeljka zahteva se poziva posebno na zahtev za uvođenje privremene mere. U tom smislu, podnositeljka zahteva traži od Suda da usvoji privremenu meru jer je presuda Osnovnog suda u Prištini [Ek. br. 587/2016 od 15. juna 2017. godine] postala odluka koja se može izvršiti, a njeno izvršenje može dovesti do situacije da se *"ova sredstva ne mogu nikada vratiti"*

podnositeljki zahteva, ako bi zahtev pred Ustavnim sudom rezultirao kao uspešan.

91. Podnositeljka zahteva smatra da je zahtev za privremenu meru u javnom interesu jer bi se u slučaju izvršenja ova sredstva preuzela iz budžeta Republike Kosovo namenjenog opštini Peć i da *"ako ova sredstva ne mogu da se vrate nakon eventualnog izvršenja, onda podnositeljka zahteva neće biti u mogućnosti da ostvari projekte koji su u javnom interesu"*. Prema navodima podnositeljke zahteva, opasnost da se ova sredstva neće vratiti, konkretizuje se zahtevom SZR Gashi Towing Service da se *"ova sredstva stave na račun njegovog advokata a ne na bankovni račun preduzeća, pitanje koje je u ovom trenutku deo spora u izvršnom postupku pod br. P-197/17"*.

Komentari koje je dostavio SZR Gashi Towing Service

92. SZR Gashi Towing Service je u svojstvu zainteresovane strane dostavio svoje prvobitne komentare Sudu navodeći da su tvrdnje podnositeljke zahteva *"neosnovane"*, *"neargumentovane"* i da *"ne sadrže nijedan od razloga definisanih Ustavom Republike Kosovo"*, te da je iz tih razloga zahtev podnositeljke *"neprihvatljiv"*.

93. SZR Gashi Towing Service je naveo da podnositeljka zahteva *"pokušava na perfidan način da Ustavni sud tretira kao sud IV stepena, pokušavajući da uključi Sud u postupak obrade i razmatranja, odnosno da se bavi nepotpuno i pogrešno utvrđenim činjeničnim stanjem, što je nedozvoljeno i prema Zakonu o Ustavnom sudu i prema ZPP-u"*.

94. Dalje, što se tiče tvrdnji podnositeljke zahteva o tome da Vrhovni sud nije obrazložio odluku, SZR Gashi Towing Service ističe da Vrhovni sud nije bio nadležan da se upušta u razmatranje pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, a kao rezultat toga *"nije ni bio dužan da o ovim zahtevima daje obrazloženje, a koje pitanje tužena [podnositeljka zahteva] u svom zahtevu pokušava da tretira kao nerazmatranje njihovih navoda i nepružanje obrazloženja, što kao tvrdnja ne stoji"*.

95. Što se tiče tvrdnji podnositeljke zahteva o tome da sudovi nisu utvrdili da li su vozila čuvana u skladu sa uslovima iz ugovora i da li su delovi vozila prodati ili ne, SZR Gashi Towing Service navodi da su ove tvrdnje *"neistinite"* i da će ova *"njihova insinuacija biti predmet krivičnog razmatranja u posebnom postupku"* koji će SZR Gashi Towing Service pokrenuti protiv podnositeljke zahteva. U tom smislu,

SZR Gashi Towing Service dalje navodi da čak i u slučaju da su navodi podnositeljke bili istiniti, stanje vozila nije bilo predmet spora, već su predmet spora bila prava i obaveze iz Ugovora o izvršenju usluga.

96. Što se tiče tvrdnje da stranke nikada nisu potpisale aneks ugovora, gde se vidi da podnositeljka zahteva *"ne poriče postojanje ugovora"*, već da je postojala samo odluka podnositeljke zahteva o produženju ugovora i da je navodno odluka bila protivzakonita jer je doneta bez postupka nabavke i uoči izbora. SZR Gashi Towing Service ističe da je ovo *"pitanje koje izvršioca usluga i [Ustavni] Sud ne interesuje iz 2 razloga: a) Ustavni sud nije osnovni sud, niti sud IV stepena; i b) izvršilac usluga nije imao uticaja ni na izradu odluke o produženju ugovora, niti na donošenje takve odluke"*.

97. SZR Gashi Towing Service dalje navodi da *"zakonski aspekt odluke o produženju ugovora predstavlja stvar pravne kancelarije opštine Peć, koja je sastavila i ugovor i odluku o njegovom produženju kao tipski ugovor, a čije uslove je izradila tužena* [podnositeljka zahteva] *i koji su dati na potpis izvršiocu usluga bez uticaja na njihov sadržaj, a pored toga, ovaj ugovor i ova odluka su bili predmet razmatranja u toku 9-godišnjeg suđenja i interne kontrole tužene od strane pravne kancelarije, kancelarije za javnu nabavku i redovne revizije"*. Konačno, prema navodima zainteresovane strane, čak i da je odluka bila onakva kako navodi podnositeljka zahteva, odgovornost za nezakonitu odluku i dovođenje u zabludu izvršioca usluga na njegovu štetu, ponovo pada na teret podnositeljke zahteva i nadležnog tužilaštva.

98. Što se tiče tvrdnji da Apelacioni sud nije uzeo u razmatranje primedbe i žalbe [od 17. jula 2017. godine – treća grupa odluka], iste ne stoje iz razloga što je, kako navodi SZR Gashi Towing Service, Apelacioni sud svojom presudom [AE. br. 201/17 od 23. avgusta 2017. godine] na 7 stranica obrazloženja adresirao sve žalbene navode i kao takve ove tvrdnje podnositeljke zahteva ne stoje.

99. Što se tiče postupaka pred Vrhovnim sudom, zainteresovana strana, odnosno SZR Gashi Towing Service, navodi da *"Vrhovni sud, u smislu člana 214/2 ZPP-a nije bio nadležan da se bavi nepotpuno i pogrešno utvrđenim činjeničnim stanjem, koje tužena nastoji da okarakteriše kao nedostatak obrazloženja"*. Vrhovni sud se nije bavio tim navodima iz razloga što su bespredmetni – *"iako je Vrhovni sud dao objašnjenje da su takve primedbe odlučujuće i da nije bio dužan da iznosi dalje razloge"*. Dalje, on ističe da se činjenično stanje utvrđivalo

3 puta zaredom i da je utvrđeno pravo SZR Gashi Towing Service na "*naknadu pričinjene štete"* od strane podnositeljke zahteva.

Dodati komentari podneti od strane SZR Gashi Towing Service

100. Dana 25. februara 2019. godine, SZR Gashi Towing Service je putem pošte poslao nekoliko dodatnih komentara, koji su dostavljeni i primljeni u Sudu dana 27. februara 2019. godine. U njihovim komentarima je istaknuto da se *"zahtev dužnika opštine Peć mora odbiti kao neprihvatljiv ne samo iz do sada navedenih razloga, već i na osnovu prakse ovog Suda, u kojoj je Sud jasno i dosledno ponavljao da tumačenje zakona, njegova primena u konkretnim predmetima i ocena činjenica i okolnosti predstavljaju pitanja koja odvajaju nadležnost redovnih sudova od ustavne nadležnosti"*.

101. SZR Gashi Towing Service je dalje naveo da se *"ovaj Sud u odnosu na sudske odluke ograničava samo na zaštitu ustavnih prava pojedinca, dok problemi tumačenja i primene zakona radi rešavanja konkretnih slučajeva, ne predstavljaju ustavnu nadležnost (vidi rešenje KI47-48/15.)"*. Citirajući slučaj *Femetrebi protiv Gruzije* i slučaj ovog Suda KI170/11, SZR Gashi Towing Service je naveo: *"Sud može da oceni da li su postupci u redovnim sudovima bili pravični u celosti, da su li na bilo koji način bili nepravični ili proizvoljni, i da na osnovu načela supsidijarnosti, Sud ne može preuzeti ulogu suda IV stepena i ne odlučuje o konačnom ishodu sudskih odluka"*.

102. Na kraju, SZR Gashi Towing Service je izjavio da: *"Dužniku* [podnositeljka zahteva] *treba da bude jasno da on, iako je pravno lice – lokalna vlast, ne uživa nijedno pravo više od nekog drugog preduzeća koje je poreski obveznik ove države i da na osnovu privilegije da predstavlja lokalnu vlast traži više prava od poverioca kome se 10 godina zaredom i sve do danas uskraćuju njegova zakonska prava neizvršenjem odluke Vrhovnog suda od strane dužnika opštine Peć [...] u konkretnom slučaju poveriocu i da pokušava da po svaku cenu samo na osnovu činjenice da je lokalna vlast iskamči povoljnu odluku od Ustavnog suda i to nakon što na svim redovnim sudskim instancama nije mogao da argumentuje svoje tvrdnje"*.

Drugi dodatni komentari koje je SZR Gashi Towing Service dostavio nakon odluke Suda o privremenoj meri

103. Dana 8. marta 2019. godine, nakon donošenja odluke Suda o privremenoj meri, SZR Gashi Towing Service je dostavio nekoliko dodatnih komentara.

104. Na početku je SZR Gashi Towing Service naveo da je za odluku o privremenoj meri saznao putem zvaničnog sajta Suda i da im odluka nije dostavljena direktno.

105. U vezi sa odlukom o usvajanju privremene mere, SZR Gashi Towing Service je naveo: *"Mi kao zainteresovana strana u ovom predmetu, kao i strana u postupku u građanskoj parnici, koji do sada traje preko 10 godina, osećamo se dosta uznemirenim zbog toga što Ustavni sud uzima u obzir samo javni interes, dok interese građana i poreskih obveznika ove države, ne ceni i samim tim povređuje jednakost strana u postupku".*

106. SZR Gashi Towing Service je dalje naveo da *"ukoliko tokom ovih 10 godina, 3 puta pred Osnovnim sudom, 2 puta pred Apelacionim i 2 puta pred Vrhovnim sudom, takođe i u izvršnom postupku 2 puta, nisu razmotreni svi navodi i zahtevi strana u postupku, u kojima je opština Peć aktivno učestvovala na svakoj sednici, ista je bila zastupljena od advokata, i koristila je sva redovna i vanredna sredstva, onda opština Peć treba da zna da Ustavni sud ne može da pruži zaštitu zahtevima opština samo zbog činjenice da je ista opštinska vlast, i ne treba Ustavni sud dozvoliti da se pretvori u jedan prozor za izlazak, jer ova država ima Ustav koji štiti i građane a ne samo opštinu [...]."*

107. Prema navodima SZR Gashi Towing Service, sve radnje koje je preduzima podnositeljka, preduzimaju se sa ciljem da se odugovlači postupak, da se njima pričini šteta i sa ciljem *"stavljanja Ustavnog suda u igru na perfidan način, da bi ovaj Sud pretvorili u sud četvrtog stepena, a u vezi sa nezakonitim i neosnovanim zahtevima [...]."*

108. Takođe, SZR Gashi Towing Service je naveo da nepotvrđene i navodne tvrdnje da u slučaju izvršenja sredstva ne bi mogla biti odmah vraćena, predstavljaju pretpostavke i pristrasne tvrdnje zbog čega *"Sud ne bi trebao da deluje po mišljenjima, međutim u vezi sa privremenom merom mi nemamo ništa protiv, jer pošto smo već čekali 10 godina, možemo da sačekamo i do 30.04.2019. godine, ubeđeni da će Ustavni*

sud doneti odluku koja će odbaciti kao neprihvatljiv zahtev opštine Peć".

Prihvatljivost zahteva

109. Sud prvo ispituje da li je podnositeljka zahteva ispunila uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom i dalje propisani Zakonom i Poslovnikom o radu.

110. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način. […]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.*

111. Sud se takođe poziva i na stav 4, člana 21. [Opšta načela] Ustava, koji propisuje: *"Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva".*

112. U tom smislu, Sud primećuje da podnositeljka zahteva ima pravo da podnese ustavnu žalbu pozivajući se na navodne povrede njenih ustavnih prava i sloboda, koji važe i za pojedince i za pravna lica (vidi slučaj Ustavnog suda br. KI41/09, podnosilac zahteva: *Univerzitet AAB-RIINVEST L.L.C.*, rešenje o neprihvatljivosti od 3. februara 2010. godine, stav 14, vidi, isto tako, slučajeve Ustavnog suda u kojima su podnosioci zahteva bile opštine, na primer, slučaj KI48/14 i KI49/14, *podnositeljka zahteva: Opština Vučitrn,* rešenje o neprihvatljivosti od 15. marta 2016. godine, slučaj KI149/16, *podnositeljka zahteva: opština Klina,* rešenje o neprihvatljivosti od 20. oktobra 2017. godine). U konkretnom slučaju, opština Peć, kao podnositeljka ovog zahteva nastoji da zaštiti svoje ustavne interese kao pravno lice i kao stranka koja je bila tužena u građanskoj parnici od strane privatne kompanije sa kojom je stupila u ugovorne odnose.

113. Shodno tome, Sud primećuje da je podnositeljka zahteva ispunila uslove utvrđene članom 113.7 Ustava jer je ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno presudu [Rev. br. 20/2017] Vrhovnog suda od 20. novembra 2017. godine, i da je iscrpela sva pravna sredstva propisana zakonom.

114. Sud dalje treba da ispita da li je podnositeljka zahteva ispunila ostale uslove prihvatljivosti, koji su dalje propisani u Zakonu u Poslovniku. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na članove 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji predviđaju:

Član 48.
[Tačnost podneska]

Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49.
[Rokovi]

Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku [...].

115. Što se tiče ispunjenja ovih zakonskih uslova, Sud primećuje da je podnositeljka zahteva tačno navela prava zagarantovana Ustavom i EKLJP koja su navodno povređena, kao i konkretan akt javnog organa kojim su navodno učinjene navodne povrede (odnosno odluke redovnih sudova), kao što je propisano članom 48. Zakona. Takođe, Sud primećuje da je podnositeljka zahteva podnela zahtev u roku od četiri (4) meseca, koji je propisan članom 49. Zakona.

116. Nakon razmatranja navoda podnositeljke, kao i komentara koje je dostavio SZR Gashi Towing Service kao zainteresovana strana u ovom slučaju, Sud smatra da zahtev pokreće pitanja ustavne prirode, čije rešavanje zahteva razmatranje njegovog merituma. Prema tome, zahtev se ne može smatrati očigledno neosnovanim u smislu pravila 39 (2) Poslovnika i ne postoji nijedan drugi osnov, predviđen pravilom 39. Poslovnika, po kojem bi se ovaj zahtev mogao proglasiti neprihvatljivim.

117. Shodno tome, Sud utvrđuje da se zahtev KI31/18 treba proglasiti prihvatljivim za razmatranje merituma.

Meritum zahteva

118. Sud podseća da podnositeljka zahteva navodi da je Vrhovni sud presudom E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine, povredio njena prava zagarantovana Ustavom i EKLJP, odnosno prava

zagarantovana članom 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, kao i pravo zagarantovano članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava.

119. U tom smislu, Sud primećuje da podnositeljka u svom zahtevu iznosi dve glavne vrste navoda.

120. Prva grupa navoda podnositeljke zahteva odnosi se na njene tvrdnje da činjenično stanje nije potpuno utvrđeno; dok se druga grupa navoda odnosi na činjenicu da je Vrhovni sud propustio da pruži obrazloženu odluku zbog toga što nije odgovorio na neke od njenih argumenata iznesenih u zahtevu za reviziju.

121. U tom pogledu, Sud će prvo odgovoriti na navode podnositeljke zahteva o pravu na *"obrazloženu sudsku odluku"*. Kao drugo, Sud će odgovoriti na navode podnositeljke zahteva koji se odnose na *"pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju"*.

Što se tiče navoda o "obrazloženoj sudskoj odluci"

122. Sud podseća da podnositeljka zahteva u suštini navodi povredu člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, u pogledu prava na obrazloženu odluku.

123. Sud će ovaj navod podnositeljke zahteva razmotriti pozivajući se na: (i) specifične garancije člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, i (ii) opšta načela koja su izgrađena sudskom praksom ESLJP-a i Ustavnog suda. Nakon toga, Sud će se baviti gore navedenim načelima i relevantnom sudskom praksom u okolnostima konkretnog slučaja, kako bi se utvrdilo da li je došlo ili ne do povrede ovih ustavnih garancija.

124. U tom smislu, Sud se poziva na član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, koji propisuje:

> *1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.*
>
> *2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama [...] u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.*

125. Pored toga, Sud se poziva na član 6.1 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, koji utvrđuje:

> *Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama [...] ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona [...].*

126. Sud podseća da su pravo na obrazloženu sudsku odluku zagarantovano članom 6. EKLJP, protumačeni od strane ESLJP-a njegovom sudskom praksom, u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi o ljudskim pravima] Ustava, obavezan da tumači ljudska prava i slobode zagarantovane Ustavom. Shodno navedenom, što se tiče tumačenja navoda o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, Sud će se pozvati na sudsku praksu ESLJP-a.

127. Na osnovu gore navedene prakse ESLJP-a, i Ustavni sud je doneo određeni broj odluka u kojima je utvrđena povreda člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP zbog propusta, u određenim slučajevima, sudova u Republici Kosovo da ispune potrebne zahteve i standarde u pogledu obrazložene sudske odluke (vidi nekoliko presuda Ustavnog suda koje se odnose na "obrazloženje sudskih odluka", KI72/12, *Veton Berisha i Ilfete Haziri*, presuda od 17. decembra 2012. godine; KI 134/14, *IKK Classic* [br. 1], citirana u tekstu iznad; KI97/16, *IKK Classic* [br. 2], citirana u tekstu iznad, i reference u tim presudama). Shodno tome, prilikom razmatranja ovog slučaja, Sud će se pozvati i na svoje slučajeve koji su relevantni za ovo pitanje.

(i) Opšta načela o pravu na obrazloženu odluku koja su razvijena sudskom praksom ESLJP-a i praksom Ustavnog suda

128. Sud podseća da pravo na pravično suđenje uključuje pravo na obrazloženu odluku. ESLJP je naglasio da prema njegovoj ustanovljenoj sudskoj praksi koja odražava princip pravilnog sprovođenja pravde, odluke sudova i tribunala treba adekvatno da navedu razloge na kojima su zasnovane (vidi slučajeve ESLJP-a, *Tatishvili protiv Rusije*, br. 1509/02, presuda od 22. februara 2007. godine, stav 58; *Hiro Balani protiv Španije*, predstavka br. 18064/91, presuda od 9. decembra 1994. godine, stav 27; *Higgins i ostali protiv Francuske*, ESLJP, predstavka br. 134/1996/753/952, presuda od 19. februara 1998. godine, stav 42; vidi, isto tako, slučajeve Ustavnog

suda, IKK Classic [br. 1] i IKK Classic [br. 2] citirane u tekstu iznad i reference u te dve presude).

129. Pored toga, iako je ESLJP utvrdio da organi uživaju značajnu slobodu u izboru odgovarajućih sredstava kako bi se obezbedilo da njihovi pravosudni sistemi postupaju u skladu sa zahtevima iz člana 6 (1) EKLJP, njihovi sudovi bi trebalo da *"pokažu sa dovoljno jasnoće osnove koji su služili za donošenje njihovih odluka"* (vidi *Hadjianastassiou protiv Grčke*, presuda ESLJP-a od 16. decembra 1992. godine, stav 33).

130. Prema sudskoj praksi ESLJP-a i Ustavnog suda, osnovna funkcija obrazložene odluke je da pokaže strankama da su saslušane. Pored toga, obrazložena odluka daje stranci priliku da se žali protiv nje, kao i mogućnost da odluku razmatra žalbeni organ. Samo davanjem obrazložene odluke može postojati javni nadzor nad sprovođenjem pravde (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj ESLJP-a, *Hirvisaari protiv Finske*, br. 49684/99, stav 30, presuda od 27. septembra 2001. godine; *Tatishvili protiv Rusije*, citiran u tekstu iznad, stav 58; *Suominen protiv Finske*, predstavka br. 37801/97, presuda od 1. jula 2003. godine, stav 37; vidi, isto tako, slučajeve Ustavnog suda, IKK Classic [br. 1] i IKK Classic [br. 2], citirane u tekstu iznad i reference u te dve presude).

131. Stepen u kojem se ova obaveza za davanje razloga primenjuje, prema sudskoj praksi ESLJP-a, može se razlikovati u zavisnosti od prirode odluke i mora se odrediti u svetlu okolnosti slučaja (vidi slučajeve ESLJP-a, *Garcia Ruiz protiv Španije* [Veliko veće], predstavka br. 30544/96, presuda od 21. januara 1999. godine, stav 29; *Hiro Balani protiv Španije*, citiran u tekstu iznad, stav 27; *Higgins i ostali protiv Francuske*, citiran u tekstu iznad, stav 42).

132. Na primer, u odbijanju žalbe, žalbeni sud može u principu jednostavno odobriti razloge za donošenje odluke nižeg suda (vidi slučajeve ESLJP-a, *García Ruiz protiv Španije*, citiran u tekstu iznad, stav 26; *Helle protiv Finske*, predstavka br. 20772/92, presuda od 19. decembra 1997. godine, Izveštaji 1997-VIII, stavovi 59-60). Sud ili niži organ bi trebalo da pruži takve razloge kako bi strankama omogućio efikasno iskorišćavanje svih postojećih prava na žalbu (vidi slučaj ESLJP-a, *Hirvisaari protiv Finske*, predstavka 49684/99, presuda od 27. septembra 2001. godine, stav 30). U slučajevima kada sud treće instance ili žalbeni sud potvrđuje odluke koje su doneli niži sudovi – njegova obaveza da obrazloži donošenje odluke razlikuje se od slučajeva u kojima sud preinačava donošenje odluka nižih sudova.

133. Međutim, ESLJP je takođe primetio da, iako sudovi imaju određenu slobodu ocene prilikom izbora argumenata u određenom slučaju i prihvatanja dokaza u prilog podnescima stranaka, nadležni organ je dužan da obrazloži svoje aktivnosti tako što će navesti razloge za svoje odluke (vidi slučaj ESLJP-a, *Suominen protiv Finske*, predstavka br. 37007/97, presuda od 1. jula 2003. godine, stav 36).

134. Prema tome, iako nije neophodno da se sud bavi svakom tačkom izloženom u argumentu (vidi *Van de Hurk protiv Holandije*, citiran u tekstu iznad, stav 61), bitni argumenti i tvrdnje podnosilaca zahteva se moraju rešiti (vidi slučaj ESLJP-a *Buzescu protiv Rumunije,* citiran u tekstu iznad, stav 63; i *Pronina protiv Ukrajine*, predstavka br. 63566/00, presuda od 18. jula 2006. godine, stav 25).

135. Na kraju, obrazloženje odluke treba da navede odnos između nalaza merituma i ocene kada se razmatraju predloženi dokazi, s jedne strane, i pravnih zaključaka suda, s druge strane. Presuda suda će povrediti ustavno načelo zabrane arbitrarnosti u donošenju odluka ukoliko dato obrazloženje ne sadrži utvrđene činjenice, relevantne zakonske odredbe i logičan odnos između njih (vidi slučajeve Ustavnog suda, br. KI72/12, *Veton Berisha i Ilfete Haziri*, citiran u tekstu iznad, stav 61; KI135/14, *IKK Classic* [br. 1], citiran u tekstu iznad, stav 58 i *IKK Classic* [br. 2], citiran u tekstu iznad).

(ii) Primena gore navedenih principa na ovaj slučaj

136. U konkretnom slučaju, podnositeljka zahteva, pozivajući se na ranije odluke Ustavnog suda, odnosno na slučaj KI72/12, KI138/15 i KI97/16, i na odluku ESLJP-a *Pronina protiv Rumunije*, sumirano navodi: da je Vrhovni sud ignorisao proceduralne prigovore koji su se odnosili na činjenično stanje predočene u zahtevu za reviziju; da je preciziranje tužbe od strane SZR Gashi Towing Service izvršeno u suprotnosti sa odredbama parničnog postupka i da Vrhovni sud nije tretirao njen navod o pogrešnom pravnom osnovu po kojem je usvojen tužbeni zahtev SZR Gashi Towing Service; da je Vrhovni sud, kao najviši sud, trebalo da *"razmotri ove protivrečnosti u vezi sa zakonskom osnovom usvajanja tužbenog zahteva, u svetlu prakse ESLJP-a, odnosno slučajeva: S.C. Uzinexport S.A. protiv Rumunije, st. 29 [...] i Zielinski i Pradal i Gonzalez i ostali protiv Francuske [VV];* da Vrhovni sud nije razmotrio navode podnositeljke o povredi materijalnog prava jer ne objašnjava kako je došao takvog tumačenja člana 4.5 Ustava; da je Vrhovni sud utvrdio činjenice *"ne upuštajući se uopšte u elaborisanje činjeničnog stanja i pravnih navoda stranaka"*.

137. U tom smislu, Sud podseća da je podnositeljka u svom zahtevu za reviziju predočila navode koji su rezimirani kako sledi:

(i) Drugostepena i prvostepena presuda nisu uvažile pravno stanovište Vrhovnog suda izloženo u presudi Rev. E. br. 35/2016 i nisu otklonile nedostatke u postupku ponovnog suđenja;
(ii) Prvostepeni i drugostepeni sud nisu razjasnili na kom pravnom osnovu su zasnovali svoje presude jer nije jasno da li se dosuđeni dug mora isplatiti na ime *"ugovornog duga ili naknade štete",* a što je bila i primedba Vrhovnog suda;
(iii) Ugovor nije obavezivao SZR Gashi Towing Service da čuva vozila po isteku roka od 90 dana, stoga je nelogično zašto su tužene obavezane da isplate naknadu štete SZR Gashi Towing Service zbog čuvanja vozila za vreme nakon isteka roka od 90 dana;
(iv) Apelacioni sud prekoračuje svako prvostepeno tumačenje i odlučuje pozitivno o zahtevu SZR Gashi Towing Service po potpuno drugačijem pravnom osnovu, bez rasprave i bez utvrđivanja činjeničnog stanja.
(v) Apelacioni sud smatra da nakon ukidanja člana 3.6 ugovora, ostale odredbe ugovora ostaju na snazi u skladu sa članom 103.2 ZOO-a i da se SZR Gashi Towing Service mora isplatiti naknada u skladu sa članom 3.1 i 3.2 Ugovora;

(vi) Apelacioni sud je tumačio činjenice koje nisu utvrđene u prvostepenom postupku i povlači crte između ovog slučaja i drugih slučajeva koje smatra sličnim, a konkretni dokazi nedostaju;
(vii) Apelacioni sud, isto kao ni prvostepeni sud, nije uopšte uspostavio vezu ekspertize sa dosuđenom naknadom štete, čime je presudu učinio još besmislenijom, i
(viii) Prvostepeni i drugostepeni sud se uopšte nisu upuštali u osporavanja podnositeljke zahteva u vezi sa produženjem ugovora i da ne postoji ugovorna obaveza jer član 4.5 Ugovora predviđa da u slučaju da tužene ne organizuju aukciju, onda aukciju organizuje SZR Gashi Towing Service.

138. Sud prvo podseća da je Vrhovni sud obrazložio svoju odluku u pogledu zakonitosti ugovora i da je dao svoje konačno mišljenje, zasnovano na zakonu, u vezi sa tim koji članovi su primenljivi i na osnovu kojih članova se podnositeljka zahteva obavezuje da isplati naknadu štete koja je dosuđena SZR Gashi Towing Service. U tom pogledu, Sud podseća na obrazloženje Vrhovnog suda u vezi sa ugovorom, a koje se odnosi na specifične zahteve u reviziji u pogledu primenljivosti određenih članova Ugovora:

> *"Prema članu 2 ovog ugovora, izvršilac usluga, ove tužilac* [SZR Gashi Towing Service] *je dužan da transportuje vozila na svoj parking, da ih uredno odlaže kako se ne bi promenilo tehničko stanje vozila, u kojoj ugovornoj odredbi se predviđaju i ostale obaveze izvršioca usluga.*
>
> *Prema članu 3 ovog ugovora prepisuju se prava i naknada za izvršeni posao koji će izvršiti tužilac u korist tuženih, gde se u tački 1 ovog člana prepisuje da izvršiocu usluga za svako transportovano – vučeno vozilo u urbanoj zoni ili u okviru grada pripada naknada u visini od 25 €, dok van urbane zone, naknada od 40 €.*
>
> *U članu 4 ovog ugovora su predviđena prava i obaveze naručilaca usluga gde nije predviđena nijedna obaveza za drugog tuženog* [Policiju Kosova].
>
> *Ovaj ugovor koji je bio zaključen na rok od jedne godine, produžen je za još tri naredna meseca, međutim vozila koja su dopremljena na parking tužioca su i dalje ostala tamo, a tužilac za to nije dobio nikakvu naknadu. [...]"*

139. Što se tiče ovog aspekta, Sud takođe primećuje da je Vrhovni sud odgovorio na navode podnositeljke koji se odnose na utvrđeno činjenično stanje, obrazlažući svoju odluku na sledeći način:

> *"Iz spisa predmeta proizilazi da su tužilac* [SZR Gashi Towing Service] *i tužene, dana 15.09.2005. godine u Peći, zaključili ugovor o izvršenju usluga, predmet kojeg su bile usluge od strane tužioca* [SZR Gashi Towing Service] *kao kompanija za vuču vozila koja će vući i transportovati vozila do određenog mesta, odnosno do baze u parkiralištu tuženog, prema zahtevima tuženih.*
>
> *U jednom takvom činjeničnom stanju, Vrhovni sud Kosova prihvata kao osnovan pravni stav prvostepenog suda i onog drugostepenog u vezi sa obavezom prve tužene za plaćanje spornog duga tužiocu, ali ne i za solidarnu obavezu drugog tuženog da bi platio ovaj dug, jer u vezi sa prvom tuženom* [podnositeljkom zahteva]*, ove presude ne obuhvaćaju bitne povrede odredaba parničnog postupka na koje se prva tužena poziva u reviziji, a ni sa drugim bitnim postupačnim povredama na koje revizioni sud, u smislu člana 215. ZPP-a, pazi po službenoj dužnosti".*

140. Što se tiče navoda o povredi odredaba parničnog postupka, Vrhovni sud je smatrao: "*U reviziji prve tužene* [podnositeljke zahteva]*, samo se na opšti način navodi da presude gore navedenih sudova sadrže bitne povrede odredaba parničnog postupka, ne objašnjavajući konkretno koje su to povrede, stoga, ovaj Sud zaključuje da su neosnovani navodi u reviziji u vezi sa bitnim povredama parničnog postupka".*

141. Što se tiče navoda podnositeljke zahteva o pogrešnoj primeni materijalnog prava, Sud primećuje da je Vrhovni sud i u tom pogledu obrazložio svoju odluku onako kako je to smatrao potrebnim na osnovu okolnosti slučaja i pravilno utvrđenog činjeničnog stanja. U tom pogledu, Sud podseća na konkretno obrazloženje Vrhovnog suda:

> *"Predmet rasprave u Vrhovnom sudu su bili i navodi revizije da od gore navedenih presuda ne proizilazi koja je pravna osnova za prihvatanje tužbenog zahteva. Ovi navodi revizije su odbijeni kao neosnovani, ovo zato što su oba suda dala razloge u vezi sa pravnom osnovom tužbenog zahteva, koji su prihvatljivi i za Revizioni sud. [...] oba su suda sa pravom ocenila da postoji obaveza za plaćanje ovog duga u dosuđenom iznosu jer je tužilac*

sa verodostojnim dokazima dokazao da je u svojstvu pružioca usluga izvršio naručene usluge, koje se od strane tuženih nisu ni osporile. Što više, nije sporna ni visina vrednosti ovih usluga.

Što više, zbog činjenice da u smislu člana 4.4 gore navedenog ugovora, prva tužena je bila obavezna da obavi tehničke poslove, kao što je objava javne licitacije za prodaju vozila koja su parkirana na auto parkiralištu tuženog, upravo iz ove ugovaračke odredbe, proizilazi obaveza prve tužene za plaćanje spornog duga, ovo zato što prva tužena nije izvršila svoju osnovnu ugovaračku obavezu, jer kada bi se ova obaveza izvršila, tužilac bi ostvario dug koji je nadovezan sa parkiranjem vozila u trajanju od nekoliko godina na njegovom parkiralištu. Samo prva tužena, ovde Opština Peć, je bila obavezna da objavi licitaciju za prodaju vozila, i ne delovanje Opštine Peć je onemogućilo tužiocu da izvrši neposrednu prodaju vozila, jer je objava javne licitacije i prodaja vozila u njoj bio prethodni uslov. Iz ovih razloga i Vrhovni sud Kosova ocenjuje da je nesporna obaveza prve tužene u vezi sa plaćanjem spornog duga".

142. Sud, takođe, primećuje da Vrhovni sud nije ostavio neobrađenim ni ostale navode podnositeljke zahteva, navodeći sledeće:

"Ostale navode prve tužene [podnositeljka zahteva]*, Vrhovni sud Kosova ocenjuje kao neosnovane, i kao takve bez uticaja na drugačije odlučivanje ove pravne stvari u odnosu na prvu tuženu. Što više ti navodi predstavljaju jednu bezrazložnu težnju prve tužene za izbegavanje od odgovornosti za plaćanje duga prema tužiocu, ovo jer član 4.4 spornog ugovora, na dosta jasan način precizira obaveze prve tužene za obavljanje tehničkih poslova oko prodaje vozila, kao što je objava javne licitacije za njihovu prodaju. Dok u smislu člana 4.5 ovog ugovora, samo ako se u ovoj javnoj licitacije ne bi prodala vozila, onda je tužilac imao pravo da neposredno proda vozila bez javne licitacije, ili da ih proda kao rezervne delove. […] Iz gore predstavljenih razloga i u skladu sa članovima 222 i 224.1 ZPP-a, odlučeno je kao u izreci ove presude"*.

143. U tom smislu, Sud podseća da prilikom odbijanja žalbe, ili kao u konkretnom slučaju, odbijanja zahteva za reviziju kao vanrednog pravnog sredstva, Vrhovni sud u principu jednostavno može uvažiti razloge za donošenje odluke nižeg suda, u ovom slučaju Apelacionog suda (vidi slučajeve ESLJP-a, *García Ruiz protiv Španije*, citiran u tekstu iznad, stav 26; *Helle protiv Finske,* predstavka br. 20772/92,

presuda od 19. decembra 1997. godine, Izveštaji 1997-VIII, stavovi 59-60).

144. Slično i u istom pravcu obrazloženja, Sud takođe podseća da se u slučajevima kada sud treće instance ili žalbeni sud potvrđuje odluke koje su doneli niži sudovi – njegova obaveza da obrazloži donošenje odluke razlikuje od slučajeva u kojima sud preinačava donošenje odluka nižih sudova. U konkretnom slučaju, Vrhovni sud nije preinačio odluke nižih sudova u pogledu zakonitosti ugovora ili činjenice da se ugovorna šteta mora nadoknaditi zainteresovanoj strani SZR Gashi Towing Service. U ovom slučaju, Vrhovni sud je utvrdio zakonitost dvaju odluka sudova niže instance, koji su prema Vrhovnom sudu pravilno utvrdili činjenično stanje i nisu doneli svoje odluke uz proceduralne povrede ili nedostatke u primeni materijalnog prava. Vrhovni sud je osporenom odlukom izvršio samo ispravku i to u pogledu činjenice da podnositeljka zahteva treba sama da isplati ugovornu štetu, a ne na solidarnoj osnovi sa Kosovsku Policiju.

145. Stoga, Sud smatra od suštinskog značaja činjenicu da sud koji suštinski menja neku odluku – ima obavezu da pruži snažne, ubedljive i detaljne razloge o tome zašto smatra da donošenje odluka nižih sudova nije bilo pravilno. S druge strane, takođe je očigledno da sud treće instance, kao što je Vrhovni sud u konkretnom slučaju, koji je samo potvrdio odluke nižih sudova koji su dovoljno obrazložili svoje odluke – ima obavezu da odgovori na ključne navode podnosilaca žalbe, ali nema obavezu da odgovori na svaki navod koji je podnosilac smatrao važnim i uvrstio ga u svoj zahtev za reviziju. Bilo bi nelogično, neadekvatno i nepotrebno opterećenje za redovno sudstvo da se očekuje od suda, koji samo potvrđuje odluke nižeg suda da odgovori na svaki više puta izneseni argument.

146. Kao što utvrđuju sudska praksa ESLJP-a i sudska praksa ovog Suda, sudovi imaju određenu slobodu procene u vezi sa izborom argumenata u određenom slučaju i prihvatanjem dokaza koji potkrepljuju podneske stranaka. Nadležni organi, u ovom slučaju Vrhovni sud – kao organ čija odluka se osporava zbog nedovoljnog sudskog obrazloženja – imao je obavezu da obrazloži svoju odluku tako što će navesti odgovarajuće razloge za tu odluku (vidi slučaj ESLJP-a *Suominen protiv Finske*, predstavka br. 37007/97, presuda od 1. jula 2003. godine, stav 36). U konkretnom slučaju, ovaj Sud smatra da je Vrhovni sud, uprkos činjenici da on kao sud treće instance, koji je u principu mogao i ima pravo samo da potvrdi odluke nižih sudova sa kojima se slaže – otišao dalje i odgovorio na navode iznete u zahtevu za reviziju. Glavni test koji sprovodi Sud u slučajevima kao što je ovaj

jeste da utvrdi da li je Vrhovni sud odgovorio na ključne navode podnosioca zahteva. U konkretnom slučaju, ispunjeni su svi kriterijumi ovog testa jer je Vrhovni sud odgovorio na ključne navode podnositeljke zahteva.

147. Dakle, Sud smatra da je Vrhovni sud, i pored toga što može da ne odgovori na svaku tačku koju je podnositeljka zahteva navela u svom zahtevu za reviziju (vidi, *mutatis mutandis, Van de Hurk protiv Holandije*, citiran u tekstu iznad, stav 61), uzeo u razmatranje sve suštinske argumente podnositeljke zahteva (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj ESLJP-a, *Buzescu protiv Rumunije*, citiran u tekstu iznad, stav 63; i *Pronina protiv Ukrajine*, podnesak br. 63566/00, presuda od 18. jula 2006. godine, stav 25), i na taj način je ispunjena obaveza da se pruži obrazložena sudska odluka, u skladu sa zahtevima člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

148. U tom smislu, kao što je napred navedeno, Vrhovni sud je objasnio činjenično stanje i činjenicu da je ono pravilno utvrđeno od strane Apelacionog i Osnovnog suda, Vrhovni sud, sa jednim izuzetkom koji se odnosi na to ko je glavni dužnik u slučaju, je potpuno utvrdio činjenicu da su se u konkretnom slučaju poštovali procesno i materijalno pravo i da su odluke nižestepenih sudova bile zasnovane na zakonu i na važećem ugovoru, na osnovu kojeg se i mora isplatiti iznos koji je odredio Osnovni sud u Prištini.

149. U zaključku, Sud utvrđuje da je u konkretnom slučaju podnositeljka zahteva uživala koristi od ustavnih garancija u pogledu obrazložene sudske odluke i shodno tome, presuda Vrhovnog suda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine ne povređuje njena prava zagarantovana članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

Što se tiče navoda o "pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju"

150. Sud podseća da podnositeljka zahteva takođe navodi povredu članova 24. [Jednakost pred zakonom] i 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, budući da, prema njenim rečima, nijedan od redovnih sudova nije pravilno utvrdio činjenično stanje i da to nije kasnije ispravljeno od strane Vrhovnog suda.

151. U tom smislu, Sud primećuje da podnositeljka zahteva ukratko navodi da: *"nijedna od sudskih instanci nije izvršila potpuno utvrđivanje činjeničnog stanja"* i da redovni sudovi nisu nikada utvrdili činjenicu da je produženje ugovora zaključeno u smislu Zakona o obligacionim

odnosima; da nikada nije utvrđena činjenica da je SZR Gashi Towing Service, kao izvršilac usluga, zaista čuvao vozila na način kako je ugovoreno.

152. Sud primećuje da podnositeljka zahteva svoje navode potkrepljuje pozivajući se na slučajeve ESLJP-a: *Schenk protiv Švajcarske* i *Garcia Ruiz protiv Španije,* u kojima se navodi da je *"utvrđivanje činjeničnog stanja suštinsko za pravičnu odluku"* i da će *"neutvrđivanje činjeničnog stanja svakako ishoditi jednom pogrešnom sudskom odlukom"*.

153. Što se tiče ova dva citirana slučaja, Sud se takođe slaže da garancije člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, a u njihovom tumačenju i sudska praksa ESLJP-a i ovog Suda, ukazuju na to da je utvrđivanje činjeničnog stanja od suštinskog značaja za pravilnu odluku i da nepotpuno utvrđeno činjenično stanje dovodi do pogrešne sudske odluke. Međutim, u konkretnom slučaju, kao što će se dodatno objasniti, ne radi se o slučaju u kojem je dostavljeno dovoljno dokaza da su sudovi proizvoljno donosili svoje odluke i da su ustanovili i utvrdili činjenično stanje u suprotnosti sa relevantnim ustavnim garancijama u pogledu pravičnog suđenja.

154. Sud podseća da su što se tiče činjeničnog stanja, prvo Osnovni sud u Prištini [vidi stavove XX ove presude], a zatim i Apelacioni sud [vidi stavove XX ove presude] – jasno i opsežno naveli svoja stanovišta o činjeničnom stanju u konkretnom slučaju. Na kraju, i Vrhovni sud je posvetio posebnu pažnju pravilnom i tačnom utvrđivanju činjeničnog stanja – onako kako je on smatrao da je najbolji način za pravilnu primenu materijalnog i procesnog prava primenljivog u okolnostima konkretnog slučaja.

155. Sud pažljivo primećuje da Vrhovni sud, na kraju, u svojoj odluci navodi da se slaže sa načinom na koji su prethodna dva suda utvrdila činjenično stanje – osim aspekta koja je od dve tužene odgovorna da isplati dug koji je dosudio Osnovni sud u Prištini, i potvrdio Apelacioni sud. U tom smislu, nakon analize načina na koji je ustanovljeno i utvrđeno činjenično stanje, Vrhovni sud je naveo: "*U jednom takvom činjeničnom stanju, Vrhovni sud Kosova prihvata kao osnovan pravni stav prvostepenog suda i onog drugostepenog u vezi sa obavezom prve tužene za plaćanje spornog duga tužiocu, ali ne i za solidarnu obavezu drugog tuženog da bi platio ovaj dug, jer u vezi sa prvom tuženom* [podnositeljkom zahteva], *ove presude ne obuhvaćaju bitne povrede odredaba parničnog postupka na koje se prva tužena poziva u reviziji, a ni sa drugim bitnim postupačnim*

povredama na koje revizioni sud, u smislu člana 215. ZPP-a, pazi po službenoj dužnosti“.

156. S tim u vezi, Sud se poziva na svoje opšte stanovište da u principu pravilno i tačno utvrđivanje činjeničnog stanja spada u nadležnost redovnih sudova. Nije u nadležnosti Ustavnog suda da tumači činjenično stanje koje su utvrdili redovni sudovi – osim ako se ne utvrdi da su redovni sudovi ustanovili i utvrdili činjenično stanje uz povrede Ustava i ustavnih načela koje on štiti.

157. Stoga, Sud ponavlja svoj sada već konsolidovan stav da nije zadatak ovog suda da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu (zakonitost), koje su navodno počinili redovni sudovi, osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava i slobode zaštićene Ustavom (ustavnost). Ustavni sud ne može da oceni zakon koji je doveo dotle da redovni sud donese jednu umesto neke druge odluke, ili da odbije zahtev po jednom umesto po drugom osnovu. U suprotnom, Sud bi postupao kao sud “četvrtog stepena”, što bi rezultiralo prevazilaženjem granica postavljenih u njegovoj nadležnosti. Uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju relevantna pravila procesnog i materijalnog prava (vidi slučaj ESLJP-a *Perlala protiv Grčke*, br. 17721/04, od 22. maja 2017. godine, stav 25; vidi, isto tako, slučaj Ustavnog suda, radi ilustracije, KI72/18, podnosilac *Shpejtim Zymeraj*, rešenje o neprihvatljivosti od 22. novembra 2018. godine, stav 40).

158. Uloga suda u ovom slučaju nije da odlučuje o tome da li je Vrhovni sud pravilno ocenio činjenice i da li je pravilno primenio zakon kada je odbio zahtev podnositeljke za reviziju kao neosnovan i kada je utvrdio činjenicu da je podnositeljka odgovorna da isplati naknadu štete zainteresovanoj strani SZR Gashi Towing Service, već da oceni da li je postupak pred Vrhovnim sudom, gledano u celosti, bio pravičan (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj ESLJP-a, *Donadze protiv Gruzije*, br. 76644/01, odluka od 7. marta 2006. godine, stavovi 30-31).

159. U okolnostima konkretnog slučaja, Sud smatra da podnositeljka zahteva nije dovoljno potkrepila svoje tvrdnje da tokom sudskih postupaka nije imala pogodnosti kontradiktornog postupka; da nije imala mogućnost da u raznim fazama postupka iznese tvrdnje i dokaze koje je smatrala bitnim za svoj predmet; da nije imala priliku da pobija tvrdnje i dokaze koje je iznela protivna strana; da sudovi nisu saslušali i ispitali sve njene tvrdnje, koje su, gledano objektivno, bile bitne za rešenje predmeta i da činjenični i pravni razlozi za pobijanu odluku nisu detaljno izneti od strane Osnovnog suda u Prištini, Apelacionog suda i Vrhovnog suda. Stoga, Sud smatra da je postupak, uzet u celini,

bio pošten (vidi slučaj ESLJP-a, *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* br. 35394/97, odluka od 4. oktobra 2000. godine).

160. Sud, dalje, smatra da nezadovoljstvo podnositeljke zahteva ishodom postupaka od strane redovnih sudova i naknadno potvrđenih od strane Vrhovnog suda – kao najvišeg suda za sprovođenje zakonitosti - ne može samo po sebi pokrenuti dokazanu tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje ili prava jednakosti pred zakonom (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj ESLJP-a *Mezotur-Tiszazugi Tarsulat protiv Mađarske,* odluka od 26. jula 2005. godine, stav 21).

161. U zaključku, Sud utvrđuje da je podnositeljka zahteva u konkretnom slučaju uživala pogodnosti od ustavnih garancija u pogledu utvrđivanja činjeničnog stanja od strane redovnih sudova i, shodno tome, presuda [E. Rev. br. 20/2017] Vrhovnog suda od 20. novembra 2017. godine, ne povređuje njena prava zagarantovana članovima 24. i 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

Zahtev za uvođenje privremene mere

162. Podnositeljka zahteva je u svom prvobitnom zahtevu podnetom Sudu, tražila od njega uvođenje privremene mere kako bi se sprečilo izvršenje presude Osnovnog suda u Prištini, Odeljenje za privredne sporove Ek. br. 587/2017 od 15. juna 2017. godine i presuda više instance koje se odnose na nju.

163. Razlozi koje je navela podnositeljka zahteva za usvajanje privremene mere, protivargumenti koje je dostavio SZR i obrazloženje Suda o usvajanju te mere, prikazani su u odluci o privremenoj meri ovog Suda (vidi slučaj KI31/18, odluka o privremenoj meri).

164. Na osnovu napred navedenog, Sud je odlučio da odobri zahtev podnositeljke za uvođenje privremene mere *"ne prejudicirajući bilo kakvu dalju odluku koju će doneti o meritumu zahteva"*. Privremena mera je odobrena do 30. aprila 2019. godine.

165. S obzirom na to da je 12. aprila 2019. godine, Sud odlučio o meritumu zahteva i našao da u konkretnom slučaju nije došlo do povrede članova 24, 31. i 32. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, Sud utvrđuje da je dalje produženje privremene mere nepotrebno.

166. Kao rezultat toga, Sud utvrđuje da privremena mera koja je uvedena 27. februara 2019. godine [objavljena 4. marta 2019. godine] nije više potrebna jer je utvrđena ustavnost osporene presude Vrhovnog suda

[E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine] i svih ostalih odluka koje se odnose na nju.

Zaključak

167. Sud je utvrdio da je podnositeljka zahteva uživala pogodnosti od ustavnih garancija u pogledu obrazložene sudske odluke i, shodno tome, presuda Vrhovnog suda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine, ne povređuje njena prava zagarantovana članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

168. Sud je utvrdio da je podnositeljka zahteva uživala pogodnosti od ustavnih garancija u pogledu utvrđivanja činjeničnog stanja od strane redovnih sudova i, shodno tome, presuda Vrhovnog suda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine, ne povređuje njena prava zagarantovana članovima 24. i 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

169. Sud je utvrdio da se s obzirom na to da je utvrđena ustavnost presude Vrhovnog suda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine, stavlja van snage privremena mera uvedena od strane Ustavnog suda, kao nepotrebna.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članovima 113 (7) i 116 (1) Ustava, članovima 20.2, 47. i 48. Zakona i pravilima 59 (a) Poslovnika, dana 12. aprila 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI da je presuda E. Rev. br. 20/2017 od 20. novembra 2017. godine u saglasnosti sa članovima 24, 31. i 32. Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima;

III. DA STAVI VAN SNAGE privremenu meru koju je Ustavni sud Republike Kosovo uveo 27. februara 2019. godine;

IV. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

V. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

VI. DA PROGLASI da ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Bekim Sejdiu	Arta Rama-Hajrizi

KI25/18, Podnosilac: Vasilije Antović, ocena ustavnosti rešenja Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 24. aprila 2017. godine

KI25/18, Presuda od 20. juna 2019. godine, objavljeno 11. jula 2019. godine

Ključne reči: *individualni zahtev, pravo na pravično i nepristrasno suđenje, res judicata, prihvatljiv zahtev, nema povrede ustavnih prava*

Podnosilac zahteva je bio zaposlen u opštini Zubin Potok do 1990. godine, kada je otpušten sa posla. Nakon tužbe podnosioca, Opštinski sud u Mitrovici je obavezao opštinu Zubin Potok da vrati podnosioca zahteva na njegovo ranije radno mesto, sa svim pravima i obavezama. S obzirom na to da mu opština Zubin Potok nije isplatila plate za vreme dok je bio udaljen sa posla, podnosilac zahteva je podneo novu tužbu. Dana 12. novembra 1996. godine, Opštinski sud u Mitrovici-Odeljenje u Zubinom Potoku je presudom P. br. 345/96 delimično usvojio tužbu podnosioca zahteva i obavezao opštinu Zubin Potok da na ime naknade štete zbog izgubljenih zarada isplati podnosiocu zahteva određeni novčani iznos. Ova presuda je postala pravosnažna.

Što se tiče izvršenja presude Opštinskog suda u Mitrovici P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, podnosilac zahteva je u periodu od 1997. godine do donošenja osporene odluke Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, pokrenuo tri sudska postupka. Prva odluka o izvršenju presude Opštinskog suda u Mitrovici P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, bilo je rešenje Opštinskog suda u Mitrovici br. 82/97 od 29. septembra 1997. godine, kojim je usvojen predlog podnosioca zahteva. Druga odluka koja se odnosi na izvršenje iste presude bilo je rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine, kojim je određeno izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine. Treće, ponovo kao rezultat predloga podnosioca zahteva za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, Osnovni sud u Mitrovici je rešenjem I. br. 329/2003 od 19. decembra 2014. godine ukinuo rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine i odlučio da odbije predlog podnosioca zahteva za izvršenje i okonča "*izvršni postupak u smislu člana 66. stav 3 ZPP-a*". Ovu odluku je potvrdio i Apelacioni sud svojim rešenjem CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine.

Podnosilac zahteva pred Ustavnim sudom osporava rešenje Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, navodeći povredu njegovog prava na pravično suđenje i naglašavajući da je sadašnja opština Zubin Potok mogla "*dato izvršenje [...] sprovesti bez obzira na okolnosti koje*

su se dešavale u proteklih 10-15 godina, a imajući pre svega, u vidu pravno sledbeništvo".

Sud je na početku ponovo naglasio jedno od glavnih načela prava na pravično suđenje, obavezu izvršenja odluka koje su postale *res judicata*. Međutim, Sud je naglasio da efekti *res judicata* odluka, u ovom slučaju presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, imaju ograničenja *ad personam* (samo za određeno lice) i u pogledu materijalnog obima (određeno pitanje).

Što se tiče konkretnog slučaja, Sud je primetio da je rešenjem Osnovnog suda, koje je potvrđeno rešenjem Apelacionog suda CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, ukinuto rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine i odlučeno da se okonča izvrši postupak povodom presude Opštinskog suda u Mitrovici, Odeljenje u Zubinom Potoku P. 345/96 od 12. novembra 1996. godine protiv sadašnje opštine Zubin Potok jer je utvrđeno da je izvršenje nemoguće iz razloga što sadašnja opština Zubin Potok ne može da izmiruje obaveze opštine Zubin Potok iz perioda pre 1999. godine. Sud primećuje je Apelacioni sud osporenom odlukom samo okončao izvršni postupak protiv sadašnje opštine Zubin Potok (*ad personam)*, a nije doveo u pitanje presudu P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

Shodno tome, Sud na osnovu posebnih karakteristika slučaja, predočenih činjenica, navoda koje je izneo podnosilac zahteva, obrazloženja Apelacionog suda, kao i na osnovu uspostavljenih standarda i ustanovljenih načela u svojoj sudskoj praksi i sudskoj praksi ESLJP-a, nije našao da je rešenjem CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine povređeno pravo podnosioca na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

PRESUDA

u

slučaju br. KI25/18

Podnosilac

Vasilije Antović

Ocena ustavnosti rešenja Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 24. aprila 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Vasilije Antović, sa prebivalištem u Zubinom Potoku (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Osporena odluka je rešenje Apelacionog suda Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni sud), CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, kojim je odbijena, kao neosnovana, žalba podnosioca protiv rešenja Osnovnog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 19. decembra 2014. godine. Podnosilac zahteva je osporenu odluku primio 1. februara 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke kojom su navodno povređena prava podnosioca zahteva, zagarantovana članom

31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] i članom 54. [Sudska zaštita prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) usvojio je na administrativnoj sednici izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, pri razmatranju zahteva, Sud će se pozivati na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Sudom

6. Dana 21. februara 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

7. Dana 23. februara 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio Sudu povratnicu, koja pokazuje da je podnosilac zahteva osporenu odluku primio 1. februara 2018. godine.

8. Dana 22. februara 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Ivana Čukalovića za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Snezhana Botusharova (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Gresa Caka-Nimani.

9. Dana 14. marta 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i poslao kopiju zahteva Apelacionom sudu Kosova.

10. Dana 28. marta 2018. godine, Sud je poslao kopiju zahteva opštini Zubin Potok.

11. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Snezhani Botusharova i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

12. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

13. Dana 17. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Safeta Hoxhu za sudiju izvestioca.

14. Dana 1. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Gresa Caka-Nimani i Radomir Laban.

15. Dana 20. juna 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

16. Istog dana, Sud je jednoglasno izglasao da je zahtev prihvatljiv i nije utvrdio da je rešenjem Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine povređen član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Pregled činjenica

17. Podnosilac zahteva je bio zaposlen u opštini Zubin Potok. Kao rezultat njegovog otpuštanja sa posla u toku 1990. godine, podnosilac zahteva je podneo Opštinskom sudu u Mitrovici tužbu za vraćanje na posao i ostvarivanje prava koja proističu iz radnog odnosa.

18. Dana 19. aprila 1994. godine, Opštinski sud u Mitrovici je obavezao opštinu Zubin Potok da podnosioca zahteva vrati na njegovo ranije radno mesto sa svim pravima i obavezama.

Postupak povodom tužbenog zahteva za naknadu zarada

19. Dana 13. decembra 1994. godine, opština Zubin Potok je vratila podnosioca zahteva na njegovo ranije radno mesto, ali mu nije isplatila zarade koje je izgubio usled njegovog otpuštanja sa posla.

20. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je Opštinskom sudu u Mitrovici-Odeljenje u Zubinom Potoku, podneo tužbeni zahtev za naknadu zarada koje je izgubio za vreme dok je bio udaljen sa posla.

21. Dana 5. februara 1996. godine, Opštinski sud u Mitrovici-Odeljenje u Zubinom Potoku je presudom P. 103/95 delimično usvojio tužbeni zahtev podnosioca za naknadu izgubljenih zarada, ali je odbio njegov zahtev za isplatu naknade kamate.

22. Kao rezultat žalbe opštine Zubin Potok, dana 8. maja 1996. godine, Okružni sud u Mitrovici je vratio predmet na ponovno odlučivanje kako bi se još jednom utvrdio tačan iznos naknade.

23. Dana 12. novembra 1996. godine, Opštinski sud u Mitrovici-Odeljenje u Zubinom Potoku je presudom P. br. 345/96, delimično usvojio tužbu podnosioca zahteva i obavezao opštinu Zubin Potok da podnosiocu zahteva na ime naknade štete zbog izgubljenih zarada isplati određeni novčani iznos, uključujući i zakonsku kamatu počev od 11. oktobra 1995. godine pa do konačne isplate.

Što se tiče izvršnog postupka za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine

24. Podnosilac zahteva je podneo Opštinskom sudu u Mitrovici predlog za izvršenje presude Opštinskog suda u Mitrovici, Odeljenje u Zubinom Potoku, P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

25. Dana 29. septembra 1997. godine, Opštinski sud u Mitrovici je rešenjem P. br. 82/97 usvojio predlog podnosioca za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

26. Iz spisa predmeta proizilazi da rešenje Opštinskog suda u Mitrovici od 29. septembra 1997. godine nije izvršeno pre perioda stavljanja Kosova pod međunarodnu upravu.

Što se tiče drugog izvršnog postupka za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine

27. Dana 19. marta 2003. godine, podnosilac zahteva je Opštinskom sudu u Mitrovici podneo predlog za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine. U svom predlogu za izvršenje, podnosilac je tražio naknadu izgubljenih zarada.

28. Dana 16. maja 2003. godine, Opštinski sud u Mitrovici je rešenjem I. br. 329/03 usvojio predlog podnosioca zahteva za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

29. Neodređenog datuma, opština Zubin Potok je u svojstvu dužnika podnela prigovor protiv gore navedenog rešenja. U svom prigovoru, opština Zubin Potok je navela da nikada nije primila presudu P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine i rešenje Opštinskog suda u Mitrovici br. 82/97 od 29. septembra 1997. godine, koje se odnosi na izvršenje ove presude.

30. Dana 26. juna 2003. godine, Opštinski sud u Mitrovici je rešenjem I. br. 329/03 odbio, kao neosnovan, prigovor opštine Zubin Potok.

31. Opštinski sud u Mitrovici je utvrdio da ne postoje dokazi o tome da je rešenje Opštinskog suda u Mitrovici br. 82/97 od 29. septembra 1997. godine o izvršenju gore navedene presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, dostavljeno opštini Zubin Potok. Shodno tome, Opštinski sud u Mitrovici je obrazložio da je ovaj Sud iz razloga *"da ne bi uskratio dužniku [opštini Zubin Potok] pravo na prigovor"*, rešenjem I. br. 329/03 od 15. maja 2003. godine dozvolio izvršenje gore navedene presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

32. Neodređenog datuma, opština Zubin Potok je protiv gore navedenog rešenja Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/03 od 26. juna 2003. godine, izjavila žalbu Okružnom sudu u Mitrovici zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava. Opština je svojom žalbom takođe tražila da se gore navedeno rešenje Opštinskog suda u Mitrovici ukine i predmet vrati istom sudu na ponovno odlučivanje ili da se predlog podnosioca zahteva za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, odbije kao neosnovan.

33. Kao prvo, opština je konkretno navela da se u suprotnosti sa članom 354. stav 2 tačka 10 Zakona o parničnom postupku (u daljem tekstu: ZPP), vode dva izvršna postupka radi izvršenja iste presude. Kao drugo, opština je navela da je rešenje I. br. 329/03 od 26. juna 2003. godine nejasno i nerazumljivo zbog toga što se Opštinski sud nije pozvao na odredbu zakona, odnosno na član 53. Zakona o izvršnom postupku. Na kraju, opština je navela da nedostaje potvrda o izvršnosti, predviđena članom 36. Zakona o izvršnom postupku.

34. Dana 21. jula 2003. godine, Okružni sud u Mitrovici je rešenjem GZ. br. 318/2003 odbio, kao neosnovanu, žalbu opštine Zubin Potok.

35. Okružni sud je povodom navoda opštine Zubin Potok o povredi člana 354. stav 2 tačka 10 ZPP-a, ocenio sledeće: *"[...] ne radi se o ovoj povredi postupka, sa razloga što nema dokaza da je dužniku dostavljeno rešenje o dozvoljavanju izvršenja od 29. septembra 1997. godine, a da ne bi uskratio dužniku pravo na prigovor, Opštinski sud je s pravom ponovo dozvolio izvršenje dana 16.05.2003. godine, a dužnik je blagovremeno izjavio prigovor na rešenje o dozvoljenom izvršenju [...]"*. Shodno tome, Okružni sud je utvrdio da je neosnovan navod opštine Zubin Potok o tome da će se podnosiocu zahteva dva puta isplatiti naknada.

36. Što se pak tiče navoda opštine Zubin Potok o tome da je rešenje I. br. 329/03 od 26. juna 2003. godine nejasno i nerazumljivo zbog toga što se sud nije pozvao na odredbu zakona na osnovu koje je odbijen prigovor, Okružni sud je ocenio da je ovaj navod neosnovan *"jer je rešenje umesno, zasnovano na zakonu, to jest na članu 53. Zakona o izvršnom postupku"*.

37. Na kraju, povodom navoda opštine Zubin Potok da nedostaje potvrda o izvršnosti, predviđena članom 36. Zakona o izvršnom postupku, Okružni sud je utvrdio da je *"u konkretnom slučaju predlog za izvršenje [...] podnet istom sudu [Opštinskom sudu u Mitrovici] koji je odlučivao u prvom stepenu, te je nepotrebno u smislu ovog zakonskog propisa da se predlog za izvršenje snabdeva i potvrdom o izvršnosti"*.

38. Dana 24. septembra 2003. godine, podnosilac zahteva se obratio i Instituciji Ombudsmana i obavestio je o izvršnom postupku i o tome da je kao rezultat ovog postupka, rešenjem Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/03 od 16. maja 2003. godine, usvojen njegov predlog za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine. U nastavku, podnosilac zahteva je takođe obavestio Ombudsmana o neizvršenju ovog rešenja od strane dužnika, odnosno opštine Zubin Potok.

39. Neodređenog datuma, podnosilac se obratio Narodnoj banci Srbije sa zahtevom za izvršenje rešenja I. br. 329/03 od 16. maja 2003. godine.

40. Dana 14. oktobra 2003. godine, Narodna banka Srbije, filijala u Kragujevcu, vratila je odgovor Opštinskom sudu u Mitrovici navodeći da se rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/03 od 16. maja 2003. godine ne može izvršiti zbog toga što je račun sa koga se traži plenidba novčanih sredstava sporan.

41. Dana 5. novembra 2003. godine, podnosilac se obratio Narodnoj banci Srbije, filijala u Kragujevcu, sa molbom za preduzimanje mera radi izvršenja naplate duga po presudi P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

42. Dana 20. januara 2004. godine, Narodna banka Srbije, filijala u Kragujevcu, vratila je podnosiocu odgovor na njegovu molbu, obaveštavajući ga sledeće: *"Prema Uredbi 2000/45 o samoupravi opština na Kosovu, u materijalno-finansijskom smislu, opština Zubin Potok funkcioniše preko budžeta UNMIK-a, čiji je nalogodavac i izvršitelj Opštinski administrator UNMIK-a"*. Prema navodima

Narodne banke, izvršenje rešenja je *"u nadležnosti Opštinskog suda u Mitrovici i Opštinskog administratora UNMIK-a"*.

Što se tiče trećeg predloga za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine

43. Dana 11. avgusta 2014. godine, podnosilac zahteva se obratio Osnovnom sudu u Mitrovici sa predlogom za izvršenje presude Opštinskog suda, Odeljenje u Zubinom Potoku, P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

44. Dana 19. decembra 2014. godine, Osnovni sud u Mitrovici, Opšte odeljenje-Građanski odsek (u daljem tekstu: Osnovni sud) je rešenjem I. br. 329/2003 odlučio da:

> 1) Ukine rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine;
> 2) Odbije predlog podnosioca za izvršenje zahteva za izvršenje rešenja Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine *"zbog neadekvatnosti izvršne titule, u smislu člana 27 tačka 1 i člana 66 tačka 3 Zakona br. 04/L-139 za postupak izvršenja", i*
> 3) *"[...] završava izvršni postupak u smislu člana 66 tačka 3 Zakona br. 04/L-139 o izvršnom postupku"*.

45. Osnovni sud je svoje rešenje obrazložio na sledeći način: " *[...] izvršna titula ima nedostataka, zbog čega u konkretnom slučaju nije moguće izvršenje zbog proceduralne subjektivnosti, a današnja opština Zubin Potok formirana je od UNMIK-a/REG/2000/45 [Uredba UNMIK-a o samoupravi opština] i ne predstavlja nastavak tadašnje opštine i samim tim, ne može se opterećivati sa obavezama koje su nastale pre 24. marta 1999. godine, dakle, dužnik može da bude osnivač Opštine u Zubinom Potoku pre 20. juna 1999. godine"*.

46. U nastavku, Osnovni sud je utvrdio da je *"izvršenje titule [...] nemoguće, onako kako je predviđeno sa članom 66 tačka 3 Zakona br. 04/L-139 o izvršnom postupku [...]"*.

47. Shodno tome, Osnovni sud je zaključio da je *"ukinuo preduzete radnje izvršenja i odbio [...] predlog za izvršenje zbog neadekvatne izvršne titule i prekinuo dalji postupak, zbog nemogućnosti izvršenja"*.

48. Dana 31. marta 2016. godine, podnosilac zahteva je protiv gore navedenog rešenja Osnovnog suda I. br. 329/2003 od 19. decembra 2014. godine, izjavio žalbu Apelacionom sudu. U svojoj žalbi,

podnosilac je naveo bitne povrede odredaba izvršnog postupka i pogrešno utvrđeno činjenično stanje.

49. Dana 6. februara 2017. godine, podnosilac zahteva se obratio Apelacionom sudu podneskom kojim je tražio da se višegodišnji problem reši i da se predmetu koji je zaveden u Apelacionom sudu da prioritet u rešavanju.

50. Dana 25. aprila 2017. godine, Apelacioni sud je rešenjem CA. br. 1952/2016 odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosioca i potvrdio rešenje Osnovnog suda I. br. 329/2003 od 19. decembra 2014. godine.

51. U svom rešenju, Apelacioni sud je obrazložio: *"Što se tiče pravnog stava prvostepenog suda iznetog u izreci ožalbene odluke, drugostepeni sud je ocenio da je isti zakonit i pravilan; za nezakonite radnje koje je preduzela Republika Srbija u toku prinudnog upravljanja Kosovom u toku perioda 1990/1999, ne odgovaraju lokalni samoupravni organi Kosova, koji su osnovani uredbom UNMIK-a br. 2000/45, niti organi Republike Kosova, prema dokumentu o izvršenju nemaju legitimitet stranke u ovom izvršnom procesu".*

Navodi podnosioca zahteva

52. Podnosilac u svom zahtevu navodi da su povređena njegova prava zagarantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] i članom 54. [Sudska zaštita prava] Ustava.

53. Podnosilac zahteva navodi da *"[...] pored navedenih činjenica koje se odnose na nerazumni rok od preko 20 godina za sprovođenje izvršnog postupka po pravosnažnoj presudi i pravosnažnom Rešenju o izvršenju, Drugostepeni organ, Apelacioni sud Kosova, razmatrajući žalbu tužioca, odnosno poverioca, nije u potpunosti uzeo u razmatranje sve okolnosti i činjenice koje su u žalbi navedene. Naime, tuženi Opština Zubin Potok, je aktivno pravno lice, koje je dato izvršenje moglo sprovesti bez obzira na okolnosti koje su se dešavale u proteklih 10-15 godina, a imajući pre svega, u vidu pravno sledbeništvo".*

Relevantne zakonske odredbe

Zakon br. 04/L-139 o izvršnom postupku (objavljen u Službenom listu dana 31. januara 2013. godine)

Član 27.
Podobnost izvršivog dokumenta

1. Izvršivi dokument je podoban za izvršenje ako su na njemu naznačeni poverilac i dužnik, kao i predmet, sredstva, iznos i vreme ispunjenja obaveze.

2. Ako preko izvršnog dokumenta nije određen rok za dobrovoljno namirenje obaveze, takav rok će se odrediti rešenjem o izvršenju i naredbom o izvršenju, za sedam (7) dana.

3. U slučaju iz stava 2. ovog člana, izvršni organ određuje predloženo izvršenje ako dužnik u okviru roka koji mu je određen za dobrovoljno namirenje ne namiruje njegovu obavezu.

Član 66.
Okončanje izvršnog postupka

1. Ako ovim zakonom nije predviđeno drugačije, izvršenje će se završiti po službenoj dužnosti ukoliko je izvršni dokumenat poništen, ukinut, izmenjen, stavljen van snage, ili je na neki drugi način postao bez efekta, ili ako se potvrda o njegovoj izvršnosti poništava pravosnažnom odlukom. Izvršenje će se takođe završiti po službenoj dužnosti ukoliko je jedan slučaj obustavljen dva (2) puta i po treći put ispunjava kriterijume za obustavljanje, kako je utvrđeno članom 65. stav 1. ovog zakona.
2. Izvršenje će se završiti po službenoj dužnosti i kada u skladu sa zakonskim odredbama kojima se uređuju obligacioni odnosi, treće lice namiruje obavezu u korist izvršnog poverioca umesto dužnika.
3. Izvršenje će se okončati i kada je to postalo nemoguće ili kada se iz drugih razloga ne može sprovoditi, kao i po isteku apsolutnog roka zastarevanja izvršenja.
4. Nakon namirenja potraživanja poverioca donosi se odluka o završetku izvršnog postupka.

Član 74.
Pravosnažnost i izvršnost rešenja u izvršnom postupku

1. Rešenje protiv koje nije u zakonskom roku uložen prigovor, postaje pravosnažan i izvršiv.
2. Rešenje protiv koje je odbijen prigovor postaje izvršiv, i ukoliko protiv istog nije dozvoljena žalba, ono postaje pravosnažna.

3. Rešenje kojim je odbijen prigovor postaje pravosnažno ako se protiv istog u zakonskom roku ne podnosi žalba, ili ako se podneta žalba odbija kao neosnovana.

Prihvatljivost zahteva

54. Sud prvo ispituje da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, dalje precizirani Zakonom i predviđeni Poslovnikom.

55. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".

56. U nastavku, Sud takođe ispituje da li je podnosilac ispunio uslove prihvatljivosti kao što je propisano Zakonom. U tom smislu, Sud se poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.
2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

57. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno rešenje Apelacionog suda CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom. Podnosilac zahteva je takođe naglasio prava i slobode za koje tvrdi da su mu povređeni, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokovima propisanim u članu 49. Zakona.

58. Sud na kraju ocenjuje da ovaj zahtev nije očigledno neosnovan u skladu sa pravilom 39 (2) Poslovnika i da nije neprihvatljiv ni po jednom drugom osnovu, propisanom Poslovnikom. Shodno tome, isti se mora proglasiti prihvatljivim.

Meritum zahteva

59. Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da su osporenim rešenjem Apelacionog suda povređena njegova prava zagarantovana članovima 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32. [Pravo na pravno sredstvo] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava.

60. Podnosilac zahteva konkretno navodi da Apelacioni sud pri razmatranju njegove žalbe nije uzeo u obzir sve činjenice i okolnosti u vezi sa slučajem, a prema njegovim rečima "*[...] Opština Zubin Potok je pravno lice koje je dato izvršenje moglo sprovesti bez obzira na okolnosti koje su se dešavale u proteklih 10-15 godina, a imajući pre svega, u vidu pravno sledbeništvo"*.

61. U tom pogledu, Sud naglašava da podnosilac u svom zahtevu pokreće pitanje neizvršenja rešenja Opštinskog suda u Mitrovici P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

62. Sud primećuje da se suština navoda podnosioca zahteva, iako on iznosi da su mu povređena prava zagarantovana članovima 31, 32. i 54. Ustava, odnosi na pravo na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

63. Iz tih razloga, Sud će analizirati i razmatrati navode podnosioca zahteva zasnovano na predočenim činjenicama i dokazima koji su

priloženi njegovom zahtevu, odnosno pitanje pravosnažne ili *res judicata* odluke.

64. Shodno tome, Sud će se usredsrediti na razmatranje navoda podnosioca o povredi njegovog prava zagarantovanog članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, koji propisuju:

Član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava

"1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.
2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda".
[...]

Član 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP

"Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama [...] ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona".
[...]

65. U tom pogledu, Sud naglašava da su pitanja koja se odnose na pravosnažne ili *res judicata* odluke u smislu člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. KEDNJ detaljno protumačena sudskom praksom ESLJP-a, u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, obavezan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom.

66. Sud takođe primećuje da su standardi i načela ustanovljena u sudskoj praksi ESLJP-a po pitanju poštovanja ili ukidanja pravosnažne, *res judicata* odluke, sada već potvrđeni i utvrđeni i sudskim odlukama Ustavnog suda (vidi, između ostalog, slučaj br. KI94/13, podnosilac *Avni Doli, Mustafa Doli, Zija Doli i Xhemile Osmanaj*, presuda od 14. aprila 2014. godine, slučaj br. KI132/15, *Manastir Visoki Dečani*, presuda od 20. maja 2016. godine, slučaj br. KI150/16, podnosilac *Mark Frrok Gjokaj*, presuda od 31. decembra 2018. godine).

67. Shodno tome, pri tumačenju navoda o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, Sud će se po pitanju ukidanja pravosnažne odluke pozvati na svoju sudsku praksu i sudsku praksu ESLJP-a.

68. Sud će pri razmatranju zahteva prvo izložiti opšta načela u vezi sa pravom na pravnu sigurnost i poštovanje pravosnažne, *res judicata* odluke, zasnovano na standardima i načelima ustanovljenim sudskom praksom samog Suda i sudskom praksom ESLJP-a, koje će u nastavku primeniti u okolnostima konkretnog slučaja.

Opšta načela u vezi sa pravom na pravnu sigurnost i poštovanje pravosnažne sudske odluke

69. Sud na početku podseća da pravo na pravično i nepristrasno suđenje takođe podrazumeva da se pravosnažna i obavezujuća odluka (*res judicata*) mora smatrati nepovratnom odlukom. Naime, ESLJP je utvrdio: *„jedan od fundamentalnih aspekata vladavine prava je princip pravne sigurnosti, koji, između ostalog, zahteva da se u situaciji kada sudovi po nekom pitanju donesu konačnu odluku, ta odluka ne može da se dovodi u pitanje“* (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj ESLJP-a *Brumărescu protiv Rumunije*, predstavka br. 28342/95, presuda od 28. oktobra 1999. godine, st. 61, vidi, takođe i slučajeve Suda: KI 122/17, podnosilac *Česká Exportni Banka A.S*, presuda od 30. aprila 2018. godine, stav 149, slučaj KI 67/16, podnosilac *Lumturije Voca*, rešenje o neprihvatljivosti od 4. januara 2017. godine, stav 87 i slučaj KI94/13, *Avni Doli, Mustafa Doli, Zija Doli i Xhemile Osmanaj*, presuda od 14. aprila 2014. godine).

70. Shodno tome, u sudskoj praksi ESLJP-a i samog Ustavnog suda, istaknuto je da jedan od fundamentalnih aspekata vladavine prava predstavlja načelo pravne sigurnosti koje pretpostavlja poštovanje pravosnažnih, *res judicata* odluka (vidi slučaj *Brumărescu protiv Rumunije*, predstavka br. 28342/95, presuda od 28. oktobra 1999. godine, stav 62). Prema ESLJP-u "*nijedna stranka ne polaže pravo da zahteva reviziju pravosnažne i obavezujuće odluke samo zarad dobijanja mogućnosti za ponovno održavanje rasprave i ponovno odlučivanje o datom predmetu (*vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a *Ryabykh protiv Rusije*, br. 52854/99, ESLJP, presuda od 24. jula 2003. godine, st. 52, i *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, predstavka br. 48553/99, stav 72; vidi, takođe, slučajeve Suda, i to slučaj br. KI55/11, podnosilac *Fatmir Pirreci*, Ustavni sud, presuda od 16. jula 2012. godine, st. 42 i slučaj br. KI 94/13, podnosilac *Avni Doli, Mustafa Doli, Zija Doli i Xhemile Osmanaj*, presuda od 14. aprila 2014. godine).

71. Pored toga, Sud takođe naglašava da efekti *res judicata* odluka imaju ograničenja *ad personam* (samo za određeno lice) i u pogledu materijalnog obima (određeno pitanje) (vidi slučaj Ustavnog suda

KI67/16, podnosilac zahteva: *Lumturije Voca*, rešenje o neprihvatljivosti od 6. decembra 2016. godine, stav 88; vidi takođe slučajeve: *Esertas protiv Litvanije*, presuda ESLJP-a br. 0208/06 od 31. maja 2012. godine, stav 22, i slučaj *Kehaya i drugi protiv Bugarske*, presuda ESLJP-a br. 47797/99 i 68698/01 od 12. aprila 2006. godine, stav 66).

Primena gore navedenih načela u okolnostima konkretnog slučaja

72. Sud prvo podseća da je podnosilac zahteva u periodu od 1997. godine do donošenja osporene odluke Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, pokrenuo tri sudska postupka radi izvršenja presude Opštinskog suda u Mitrovici P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, kojom je usvojen zahtev podnosioca za naknadu zarada kao rezultat njegovog otpuštanja sa posla 90-tih godina.

73. Prva odluka o izvršenju presude Opštinskog suda u Mitrovici P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine bilo je rešenje Opštinskog suda u Mitrovici br. 82/97 od 29. septembra 1997. godine, kojim je usvojen predlog podnosioca zahteva.

74. Druga odluka koja se odnosi na izvršenje iste presude je bilo rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine, kojim je određeno izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, koja je nakon žalbenih postupaka postala pravosnažna. Sud primećuje da je na osnovu rešenja Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine, podnosilac zahteva pokušao da presudu P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine izvrši protiv Republike Srbije, obraćajući se Narodnoj banci Srbije. Narodna banka Srbije je istakla da se rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/03 od 16. maja 2003. godine ne može izvršiti zbog toga što je račun sa koga se traži plenidba finansijskih sredstava sporan.

75. Treće, ponovo kao rezultat predloga podnosioca zahteva za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, Osnovni sud u Mitrovici je rešenjem I. br. 329/2003 od 19. decembra 2014. godine ukinuo rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine i odlučio da odbije predlog podnosioca zahteva za izvršenje i da okonča "*izvršni postupak u smislu člana 66. stav 3 ZPP-a*". Ovu odluku je potvrdio i Apelacioni sud svojim rešenjem CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine.

76. Dakle, podnosilac zahteva pred Sudom osporava rešenje Apelacionog suda Kosova CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, navodeći povredu njegovog prava na pravično suđenje i naglašavajući da je sadašnja opština Zubin Potok mogla "*dato izvršenje [...] sprovesti bez obzira na okolnosti koje su se dešavale u proteklih 10-15 godina, a imajući pre svega, u vidu pravno sledbeništvo*".

77. Shodno tome, Sud će oceniti da li je osporenom odlukom povređeno načelo *res judicata* u pogledu presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, odnosno da li je osporena odluka ponovo otvorila pitanje koje je rešeno presudom P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine u suprotnosti sa načelom *res judicata*.

78. S tim u vezi, podnosilac zahteva svoje argumente o neizvršenju presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine gradi na taj način što se poziva na to da je opština Zubin Potok pravni sledbenik opštine Zubin Potok protiv koje je doneta presuda P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

79. U tom smislu, Sud ponovo naglašava da efekti *res judicata* odluka, u ovom slučaju presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, imaju ograničenja *ad personam* (samo za određeno lice) i u pogledu materijalnog obima (određeno pitanje) (vidi slučaj *Esertas protiv Litvanije,* stav 22, citiran u tekstu iznad i slučaj *Kehaya i drugi protiv Bugarske*, stav 66).

80. Što se tiče materijalnog obima (određeno pitanje), predmetna stvar koja je rešena presudom P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine je ista kao i ona koja je rešena osporenom odlukom i odnosi se na naknadu neisplaćenih zarada podnosioca zahteva kao rezultat njegovog otpuštanja sa posla. Ovo pitanje nije bilo sporno u sudskim postupcima sprovedenim u predmetu podnosioca zahteva.

81. Što se tiče ograničenja *ad personam,* Sud još jednom podseća da u pogledu ograničenja *ad personam* ocenjuje da li se odluka u vezi sa kojom se traži izvršenje odnosi na iste stranke koje su bile deo postupka kada je doneta odluka o suštini zahteva i u kojoj meri se ona mogu primeniti u odnosu na treća lica.

82. U slučaju Ustavnog suda KI67/16, podnosilac zahteva: *Lumturije Voca,* Sud je ocenio sudske postupke koji su vođeni u vezi sa zahtevom podnositeljke u vezi sa stanom koji je bio sporan između različitih stranaka i položaj podnositeljke zahteva i drugih lica u tom postupku (vidi slučaj Ustavnog suda KI67/16, podnositeljka zahteva: *Lumturije Voca*, rešenje o neprihvatljivosti od 6. decembra 2016. godine).

83. Što se tiče konkretnog slučaja i ograničenja *ad personam* za izvršenje odluka, Sud primećuje da su u vezi sa presudom P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, stranke u postupku bili podnosilac zahteva i opština Zubin Potok iz perioda pre jula 1999. godine. Ova presuda P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine nije osporena/ponovo otvorena od strane Osnovnog suda u Mitrovici rešenjem I. br. 329/2003 od 19. decembra 2014. godine, koje je potvrdio i Apelacioni sud rešenjem CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine.

84. Sud primećuje da je rešenjem Osnovnog suda, potvrđenog rešenjem Apelacionog suda CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, ukinuto rešenje Opštinskog suda u Mitrovici I. br. 329/2003 od 16. maja 2003. godine i sledstveno odlučeno da se okonča izvršni postupak povodom presude Opštinskog suda u Mitrovici, Odeljenje u Zubinom Potoku P. 345/96 od 12. novembra 1996. godine protiv sadašnje opštine Zubin Potok.

85. S tim u vezi, Sud prvo podseća na obrazloženje Osnovnog suda koji je utvrdio: "[...] *izvršna titula ima nedostataka, zbog čega u konkretnom slučaju nije moguće izvršenje zbog proceduralne subjektivnosti, a današnja opština Zubin Potok formirana je od UNMIK-a/REG/2000/45 i ne predstavlja nastavak tadašnje opštine i samim tim, ne može se opterećivati sa obavezama koje su nastale pre 24. marta 1999. godine, dakle, dužnik može da bude osnivač Opštine u Zubinom Potoku pre 20. juna 1999. godine".*

86. U nastavku, Sud podseća na obrazloženje osporenog rešenja Apelacionog suda, kojim je potvrdio rešenje Osnovnog suda, navodeći sledeće: "*Što se tiče pravnog stava prvostepenog suda iznetog u izreci ožalbene odluke, drugostepeni sud je ocenio da je isti zakonit i pravilan; za nezakonite radnje koje je preduzela Republika Srbija u toku prinudnog upravljanja Kosovom u toku perioda 1990/1999, ne odgovaraju lokalni samoupravni organi Kosova, koji su osnovani uredbom UNMIK-a br. 2000/45, niti organi Republike Kosova, prema dokumentu o izvršenju nemaju legitimitet stranke u ovom izvršnom procesu".*

87. Stoga, Sud primećuje da je Apelacioni sud osporenom odlukom samo okončao izvršni postupak protiv sadašnje opštine Zubin Potok (*ad personam)*, a nije doveo u pitanje presudu P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

88. Ovo iz razloga što je utvrdio da opština Zubin Potok nije sledbenik opštine Zubin Potok u odnosu na koju je doneta presuda P. br. 345/96

od 12. novembra 1996. godine, i da se ova presuda, kao takva, ne može izvršiti protiv sadašnje opštine Zubin Potok jer ona nije bila stranka u postupku koji je sproveden u tom predmetu. Prema tome, Sud ocenjuje da ne postoji bilo kakav ubedljiv razlog da se sadašnja opština Zubin Potok obaveže da izvrši presudu iz 1996. godine jer nije bila stranka u tom postupku.

89. Sledstveno, kriterijum za izvršenje presude P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine, *(ad personam),* nije prekršen jer nije ukinuto ili otvoreno pitanje koje je rešeno gore navedenom presudom iz 1996. godine.

90. Kao zaključak, Sud utvrđuje da u okolnostima konkretnog slučaja, okončanje izvršnog postupka rešenjem CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine, u slučaju podnosioca protiv opštine Zubin Potok ne osporava pravosnažnu, *res judicata* odluku jer nije ponovo otvorio ili revidirao pitanje o kojem je odlučeno presudom P. br. 345/96 od 12. novembra 1996. godine.

91. Shodno tome i u skladu sa napred navedenim, Sud, na osnovu posebnih karakteristika slučaja, predočenih činjenica, navoda koje je izneo podnosilac zahteva, obrazloženja Apelacionog suda, kao i na osnovu uspostavljenih standarda i ustanovljenih načela u svojoj sudskoj praksi i sudskoj praksi ESLJP-a, ne nalazi da je rešenjem CA. br. 1952/2016 od 25. aprila 2017. godine povređeno pravo podnosioca na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članovima 47. i 48. Zakona i pravilom 59 (1) Poslovnika, dana 20. juna 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI da nije došlo do povrede člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima;

III. DA NALOŽI da se ova presuda dostavi strankama;

IV. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

V. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac

Safet Hoxha

Predsednica Ustavnog suda

Arta Rama-Hajriz

KI 24/17, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 308/2015 od 12. januara 2017. godine

KI 24/17, Podnosilac Bedri Salihu

Presuda od 27. maja 2019. godine, objavljeno 24. jula 2019.godine

Ključne reči: *Individualni zahtev, neobrazložena sudska odluka, (ne)pristrasan sud*

Podnosilac zahteva je naveo da je osporena presuda, odnosno Presuda [Rev. nr. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, doneta uz povredu njegovih osnovnih prava i sloboda koje su zagarantovane u članu 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske Konvencije o Ljudskim pravima, jer, po podnosiocu zahteva, osporena Presuda (i) nije primenila Presudu Suda u slučaju KI18/16 i samim tim, nastavlja da ne ispunjava standarde jedne obrazložene sudske odluke; i (ii) doneta je od strane jednog pristrasnog suda, jer je sastav Veća za odlučivanje Vrhovnog suda bio identičan sa Većem koje je odlučilo i prvi put u njegovom slučaju, i to putem Presude [Rev.nr.308/2015] od 12. novembra 2015. godine, a koje je Sud proglasio nevažećim u slučaju KI18/16.

U vezi sa prvim navodom, Sud je utvrdio da je Presuda Vrhovnog suda [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine nije ispravila nepdostatke utvrđene presudom Suda u slučaju KI18/16; i samim tim, nastavlja da ne ispunjava standarde jedne obrazložene sudske odluke kao što je to zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. Evropske Konvencije o Ljudskim pravima, proglašavajući istu nevažećom i vraćajući slučaj podnosioca zahteva po drugi put na ponovno odlučivanje u Vrhovni Sud.

Sa druge strane, u vezi sa drugim navodom podnosioca zahteva, odnosno u vezi sa navodima koji se tiču jednog nepristrasnog suda, Sud je razmotrio (i) opšte principe Evropskog Suda za Ljudska Prava u vezi sa kriterijumima za ocenu nepristrasnosti jednog suda; (ii) koncept subjektivne i objektivne nepristrasnosti suda; (iii) praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava u aspektu procene nepristrasnosti jednog suda, odnosno koncepta "*legitimnih sumnji*" i činjenice da iste trebaju biti "*objektivno opravdane*" na način da bi se mogla utvrditi nepristrasnost jednog suda; (iv) odgovarajuće sudske prakse u vezi sa određivanjem sudskih tela/veća u istom sastavu za ista sudska pitanja; i na kraju je utvrdio da (v) iako je presuda Vrhovnog Suda [Rev. nr 308/2015] od 12. januara 2017. godine , doneta od strane istog sastava Veća, koje je takođe odlučivalo u prethodnoj Presudi, odnosno, u Presudi [Rev.308/2015] od 12. novembra 2015. godine, rezultirajući tako "*legitimnim sumnjama*" u

vezi sa nepristrasnošću suda, po proceni Suda, ove sumnje, u okolnostima ovog konkretnog slučaja, nisu "*objektivno opravdane*".

Kao zaključak, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilima 56 (1) i 74 (1) Poslovnika o radu, jednoglasno, na sednici od 27. maja 2019. godine, Sud je proglasio zahtev prihvatljivim, utvrdio je da je bilo povreda člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6. Evropske Konvencije o Ljudskim pravima i proglasi je nevažećom Presudu Vrhovnog suda [Rev. nr. 308/2015] od 12. januara 2017. Godine, zbog toga što sudska odluka nije obrazložena.

PRESUDA

u

slučaju br. KI 24/17

Podnosilac

Bedri Salihu

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 308/2015 od 12. januara 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo g. Bedri Salihu iz Mitrovice, kojeg zastupa g. Selman Bogiqi, advokat iz Prištine (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu [Rev. br. 308/2015] Vrhovnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Vrhovni sud) od 12. januara 2017. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene presude Vrhovnog suda kojom su, prema navodima podnosioca zahteva, povređena njegova osnovna prava i slobode zagarantovane stavom 4 člana 21. [Opšta načela] i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa članom 6. (Pravo

na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka], i 47. [Individualni zahtev] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Sud je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika koji je objavljen u Službenom listu dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, prilikom razmatranja zahteva, Sud će se pozivati na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 3. marta 2017. godine, podnosilac zahteva je podneo Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 7. aprila 2017. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Gresu Caka-Nimani za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Altay Suroy (predsedavajući), Snezhana Botusharova i Ivan Čukalović.

8. Dana 20. aprila 2017. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i tražio od njega punomoćje za pravno zastupanje pred Sudom. Istog dana, Sud je poslao kopiju zahteva i Vrhovnom sudu.

9. Dana 26. aprila 2017. godine, Sud je primio traženi dodatni dokument.

10. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Snezhani Botusharova i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

11. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajrama Ljatifija, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

12. Dana 8. oktobra 2018. godine, zato što je četvorici gore navedenih sudija istekao njihov mandat kao sudija Suda, predsednica Suda je, na

osnovu Zakona i Poslovnika o Radu, donela odluku KSH.KI. 24/17 o određivanju novog Veća za razmatranje u sastavu sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Safet Hoxha i Radomir Laban.

13. Dana 27. maja 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno predložilo sudu neprihvatljivost zahteva.

14. Istog dana, Sud je jednoglasno utvrdio da (i) zahtev je prihvatljiv, i (ii) Presuda Vrhovnog suda [Rev. nr. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, nije u skladu sa članom 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava a u vezi sa članom 6 (pravo na pravično suđenje) EKLjP-a

Pregled činjenica

15. Dana 9. aprila 2010. godine, podnosilac zahteva je zadobio teške telesne povrede u saobraćajnoj nesreći koju je prouzrokovao korisnik osiguranja Osiguravajućeg društva "SIGMA" u Prištini (u daljem tekstu: "SIGMA").

16. Dana 30. jula 2014. godine, Osnovni sud u Prištini je presudom [C. br. 1234/10] delimično usvojio tužbu podnosioca zahteva i obavezao SIGMU da podnosiocu zahteva nadoknadi: (i) materijalnu štetu u ukupnoj vrednosti od 3.176 evra, uključujući i mesečnu rentu u iznosu od 250 evra, počev od 30. jula 2014. godine i sve dok postoje zakonski uslovi za to, i (ii) nematerijalnu štetu u ukupnoj vrednosti od 32.000 evra koju je pričinio korisnik osiguranja.

17. Neodređenog datuma, SIGMA je izjavila žalbu Apelacionom sudu protiv presude Osnovnog suda, navodeći bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava.

18. Dana 29. juna 2015. godine, Apelacioni sud je presudom [Ac. br. 4842/2014] delimično usvojio žalbu koju je izjavila SIGMA i (i) ukinuo presudu Osnovnog suda u pogledu iznosa koji se odnose na naknadu troškova fizikalne terapije, mesečnu rentu i troškove postupka, i (ii) potvrdio presudu Osnovnog suda u pogledu određivanja iznosa koji se odnosi na nematerijalnu štetu i jedan deo materijalne štete.

19. Neodređenog datuma, SIGMA je podnela zahtev za reviziju Vrhovnom sudu protiv gore navedene presude Apelacionog suda, navodeći bitne povrede odredaba parničnog postupka i pogrešnu primenu materijalnog prava, sa predlogom da Vrhovni sud usvoji reviziju i

umanji iznose u vezi sa nematerijalnom štetom ili da ukine osporenu presudu vraćajući predmet prvostepenom sudu na ponovno suđenje i odlučivanje.

20. Dana 12. novembra 2015. godine, Vrhovni sud je presudom [Rev. br. 308/2015] delimično usvojio kao osnovan zahtev za reviziju koji je podnela SIGMA, i shodno tome preinačio presudu Apelacionog suda u vezi sa presudom Osnovnog suda u Prištini, umanjujući za vrednost od oko 20.000 evra finansijsku naknadu za štetu koja je pričinjena podnosiocu zahteva, a koju su potvrdila prethodna dva suda.

21. Dana 27. januara 2016. godine, podnosilac zahteva je podneo prvi zahtev Sudu, navodeći da je gore navedena presuda Vrhovnog suda doneta uz povrede njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

22. Dana 20. maja 2016. godine, Sud je presudom u slučaju KI18/16 (vidi predmet Suda, KI18/16, sa podnosiocem Bedri Salihu, ocena ustavnosti Presude Vrhovnog suda Kosova, Rev. br. 308/2015, od 12. novembra 2015. godine) utvrdio povredu člana 31. Ustava u vezi sa stavom 1 člana 6. EKLJP, sa obrazloženjem da osporena presuda Vrhovnog suda ne ispunjava standarde obrazložene sudske odluke.

23. Dana 12. januara 2017. godine, nakon presude Suda u slučaju br. KI18/16, Vrhovni sud je doneo novu, odnosno drugu presudu u predmetu, i to presudu [Rev. br. 308/2015] kojom je ponovio nalaze prve presude, odnosno presude [Rev. br. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine.

Navodi podnosioca zahteva

24. Podnosilac zahteva navodi da je osporena presuda Vrhovnog suda, odnosno njegova druga presuda doneta uz povrede njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članom 21. [Opšta načela] i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP.

25. Podnosilac zahteva konkretnije navodi da presuda Suda u slučaju KI18/16 nije izvršena od strane Vrhovnog suda. Prema navodima podnosioca zahteva, osporena presuda Vrhovnog suda, odnosno presuda [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine je ista kao njegova prva presuda, odnosno presuda [Rev. br. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine i ponovo ne uspeva da obrazloži umanjenje za iznos od 20.000 evra naknade koja je potvrđena presudom [Ac. br.

4842/14] Apelacionog suda od 29. juna 2015. godine u vezi sa presudom [C. br. 1234/10] Osnovnog suda od 30. jula 2014. godine.

26. Podnosilac zahteva takođe navodi da prilikom donošenja njegove druge presude, Vrhovni sud nije bio nepristrasan jer je predsednik veća ponovo bio isti sudija, odnosno sudija E.H.

27. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da proglasi zahtev neprihvatljivim; da proglasi ništavnom osporenu presudu [Rev. br. 308/2015] Vrhovnog suda od 12. januara 2017. godine i vrati predmet Vrhovnom sudu na ponovno odlučivanje, kao i da se prilikom ponovnog odlučivanja sudija E.H. izuzme iz odlučivanja.

Prihvatljivost zahteva

28. Sud prvo treba da razmotri da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

29. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način".*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

30. Sud se u nastavku takođe poziva i na uslove prihvatljivosti, koji su propisani u Zakonu. S tim u vezi, Sud se poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

> Član 47.
> [Individualni zahtevi]
>
> *"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.*
>
> *2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".*

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

31. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud ocenjuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana i da osporava akt javnog organa, odnosno presudu [Rev. br. 308/2015] Vrhovnog suda od 12. januara 2017. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom. Podnosilac zahteva je takođe naveo osnovna prava i slobode za koje tvrdi da su povređeni u skladu sa članom 48. Zakona i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokovima propisanim u članu 49. Zakona.

32. Sud takođe utvrđuje da zahtev podnosioca ispunjava i uslove prihvatljivosti propisane stavom 1 pravila 39 Poslovnika. Isti se ne može proglasiti neprihvatljivim na osnovu uslova propisanih stavom 3 pravila 39 Poslovnika.

33. Pored toga, i konačno, Sud ocenjuje da ovaj zahtev nije očigledno neosnovan u skladu sa stavom 2 pravila 39 Poslovnika i shodno tome, mora se proglasiti prihvatljivim (vidi, takođe, predmet ESLJP-a *Alimuçaj protiv Albanije,* predstavka br. 20134/05, presuda od 9. jula 2012. godine, stav 144).

Meritum zahteva

34. Sud pre svega podseća da je Osnovni sud dosudio podnosiocu zahteva određenu naknadu za materijalnu i nematerijalnu štetu koja mu je pričinjena kao posledica saobraćajne nesreće od 9. aprila 2010. godine. Ta naknada je uz određene izmene potvrđena i od strane Apelacionog suda. Vrhovni sud je s druge strane, postupajući povodom zahteva za reviziju tužene, odnosno SIGME, preinačio presude nižestepenih sudova, umanjujući dosuđeni iznos naknade za vrednost od oko 20.000 evra. Sud je proglasio ništavnom tu presudu Vrhovnog suda, utvrđujući da je ista doneta uz povredu člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP jer nije ispunjavala standarde obrazložene sudske odluke. Vrhovni sud je osporenom presudom,

odnosno presudom [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, ponovo potvrdio obrazloženje svoje prve odluke, odnosno presude [Rev. br. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine. Ova presuda je ponovo osporena pred Sudom od strane podnosioca zahteva, koji navodi da je došlo do povrede člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP jer, kako navodi podnosilac zahteva, Vrhovni sud (i) nije izvršio presudu Suda u slučaju KI18/16 jer Presuda istog i dalje nije obrazložena, i (ii) kao novu tvrdnju dodaje činjenicu da je Vrhovni sud bio pristrasan jer je odlučivao u istom sastavu veća u oba slučaja.

35. Sud će ove navode razmatrati pojedinačno i primenjujući na njih sudsku praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava (u daljem tekstu: ESLJP), na osnovu koje je Sud, u skladu sa članom 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, dužan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom. Shodno tome, što se tiče tumačenja navoda o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, Sud će se pozivati na sudsku praksu ESLJP-a.

Što se tiče navoda koji se odnose na neizvršenje presude Suda u slučaju KI18/16 i nepostojanje obrazložene sudske odluke

36. Sud naglašava da on sada već ima konsolidovanu praksu koja se odnosi na pravo na obrazloženu sudsku odluku zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP. Ova praksa je izgrađena zasnovano na sudskoj praksi ESLJP-a, uključujući, ali ne ograničavajući se na slučajeve *Hadjianastassiou protiv Grčke,* presuda od 16. decembra 1992. godine; *Van de Hurk protiv Holandije*, presuda od 19. aprila 1994. godine; *Hiro Balani protiv Španije,* presuda od 9. decembra 1994. godine; *Higgins i drugi protiv Francuske,* presuda od 19. februara 1998. godine; *Garcia Ruiz protiv Španije*, presuda od 21. januara 1999. godine; *Hirvisaari protiv Finske,* od 27. septembra 2001. godine; *Suominen protiv Finske*, presuda od 1. jula 2003. godine; *Buzescu protiv Rumunije,* presuda od 24. maja 2005. godine; *Pronina protiv Ukrajine,* presuda od 18. jula 2006. godine, i *Tatishvili protiv Rusije,* presuda od 22. februara 2007. godine. Pored toga, osnovna načela koja se odnose na pravo na obrazloženu sudsku odluku razrađena su i u slučajevima ovog Suda, uključujući, ali ne ograničavajući se na slučajeve KI72/12, *Veton Berisha i Ilfete Haziri,* presuda od 17. decembra 2012. godine; KI22/16, *Naser Husaj*, presuda od 9. juna 2017. godine; KI97/16, podnosilac "*IKK Classic",* presuda od 9. januara 2018. godine, i KI143/16, *Muharrem Blaku i drugi,* rešenje o neprihvatljivosti od 13. juna 2018. godine.

37. U principu, sudska praksa ESLJP-a i sudska praksa Suda, naglašavaju da pravo na pravično suđenje obuhvata pravo na obrazloženu odluku i da sudovi treba "*s dovoljnom jasnoćom da izlože razloge na kojima su zasnovali svoje odluke*". Međutim, ova obaveza sudova se ne može shvatiti kao zahtev da se detaljno odgovori na svaki argument. Obim u kojem se primenjuje ova obaveza navođenja razloga može varirati u zavisnosti od prirode odluke i mora se odrediti u svetlu okolnosti slučaja. Suštinski argumenti podnosilaca zahteva su ti na koje se mora odgovoriti, a navedeni razlozi moraju biti zasnovani na važećem zakonu.

38. U tom smislu, Sud podseća da je prva presuda Vrhovnog suda, odnosno presuda [Rev. br. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine, koju je Sud proglasio ništavnom, sadržavala sledeće obrazloženje u vezi sa preinačenjem odluka nižestepenih sudova u pogledu visine naknade:

> *"Prema proceni Vrhovnog suda Kosova, dosuđeni iznosi od strane suda niže instance imaju veze na ime nematerijalne štete, na ime fizičkog bola, na ime preživljenog straha i smanjenja životne aktivnosti tužioca Bedri Salihu, nisu adekvatni niti su u skladu sa naknadom nematerijalne štete, uzimajući u obzir bitnost stepena dobra i cilja u kojem ova naknada služi, kako je predviđeno članom 200, stavovima 1 i 2 Zakona o obavezama". […]*
>
> *"Počev od ovoga, imajući u vidu starost tužioca i vreme kada je doživljena nesreća, prirodu povreda kao i cilj naknade nematerijalne štete, ovaj sud smatra da uz pomoć određenih iznosa, tužilac može doživeti značajnu satisfakciju za fizički bol i strah koji je doživeo".*

39. U tom pogledu, Sud je konkretno utvrdio da Vrhovni sud (i) nije objasnio nijednu od činjenica koje je razmatrao, niti bilo koji od konkretnih razloga koje je mogao da uzme u obzir, kada je u značajnoj meri izmenio i umanjio iznose koji su prethodno odobreni od strane nižestepenih sudova (vidi presudu Suda u slučaju KI18/16, stav 43); (ii) nije se pozvao ni na jedan činjenični i pravni razlog u vezi sa tim kako se i zašto ta presuda značajno razlikuje od odluke nižestepenih sudova u pogledu iznosa naknade za nematerijalnu štetu (vidi presudu Suda u slučaju KI18/16, stav 46); i (iii) nije konkretno obrazloženo zašto je izmenjeni iznos novčane naknade za nematerijalnu štetu koja je pričinjena podnosiocu zahteva izmenjen i umanjen u odnosu na stanovište nižestepenih sudova (vidi presudu Suda u slučaju KI18/16, stav 50).

40. Druga presuda Vrhovnog suda koja je doneta kao rezultat presude Suda u slučaju KI18/16, pri adresiranju primedbi Suda, dala je sledeće obrazloženje:

> *"Povodom određivanja naknade nematerijalne štete na ime fizičkog bola koji je pretrpljen, ovaj sud je imao u vidu intenzitet bolova i straha koji su uzrokovani povredama, kako je predviđeno odredbom člana 200, stava 2 ZOO-a. Osim ovih elemenata koji su bitni u određivanju iznosa naknade štete treba da se uzmu u obzir i sve okolnosti slučaja, posebno neugodni doživljaji i moguće komplikacije tokom lečenja. Povodom određivanja naknade nematerijalne štete na ime smanjenja opšte životne aktivnosti, ovaj sud je uzeo u obzir njihovo trajanje, starost tužioca, njegovu profesiju kelnera gde se zahteva korišćenje dugo stajanje na nogama koje izaziva konstantan bol zbog prirode povrede i posledica koje je imao tužilac, kao i cilj naknade ove nematerijalne štete. U ovom slučaju su kao osnov uzete lične karakteristike tužioca, kao i praksa ovog suda u vezi sa određivanjem visine nematerijalne štete".*

41. U tom kontekstu, Sud podseća da na osnovu sudske prakse ESLJP-a i Suda, suštinski argumenti podnosilaca zahteva na koje se mora odgovoriti i navedeni razlozi moraju biti zasnovani na važećem zakonu. U konkretnom slučaju, Sud je navode podnosioca koji se odnose na značajno umanjenje naknade, Sud smatrao suštinskim u svojoj prvoj presudi, konkretno tražeći da Vrhovni sud prilikom ponovnog odlučivanja objasni razloge na kojima se zasniva umanjenje iznosa naknade.

42. Sud primećuje da je Vrhovni sud svojom drugom presudom ponovo propustio da pruži obrazloženje koje ispunjava standarde obrazložene sudske odluke zagarantovane članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, jer je (i) odluka suda koristila uopšteno obrazloženje koje nije zasnovano na konkretnim okolnostima i činjeničnom stanju u konkretnom slučaju i pored toga (ii) iako se odluka suda pozvala na član 200. Zakona o obligacionim odnosima od 30. marta 1978. godine, ona ne objašnjava kako je ovaj član ili praksa Vrhovnog suda na koju se ona poziva primenjena u okolnostima konkretnog slučaja. Sud ocenjuje da obrazloženje Vrhovnog suda i dalje ne objašnjava podnosiocu zahteva niti javnosti zbog kojih činjeničnih i pravnih razloga je on značajno umanjio vrednost naknade štete, potvrđenu od strane oba nižestepena suda.

43. Stoga, imajući u vidu gore navedene primedbe i postupak u celini, Sud smatra da druga presuda Vrhovnog suda, odnosno presuda [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine nije ispravila povrede utvrđene presudom Suda u slučajuKI18/16; i samim tim, nije pružila dovoljno razloga podnosiocu zahteva o smanjenju nadoknade štete koja je određena od strane nižestepenih sudova rezultirajući tako povredom prava podnosioca zahteva na obrazloženu sudsku odluku kao sastavnog dela prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovanog članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP (vidi slučaj ESLJP-a *Grădinar protiv Moldavije,* predstavka br. 7170/02, presuda od 8. aprila 2008. godine, stav 115).

Što se tiče navoda koji se odnose na nepristrasnost suda

44. U oceni navoda koji su povezani sa nepristrasnošću suda, Sud, pre svega, podseća da se nepristrasnost suda u skladu sa članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, zasnovano na konsolidovanoj sudskoj praksi ESLJP-a, mora utvrditi prema(i) subjektivnom testu, pri čemu se mora uzeti u obzir lično ubeđenje i ponašanje sudije, to jest da li je sudija možda imao neke lične predrasude ili pristrasnosti u određenom predmetu, i (ii) objektivnom testu, to jest treba utvrditi da li je sam sud, između ostalog i svojim sastavom, pružio dovoljne garancije da bi se isključila svaka legitimna sumnja u tom smislu (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a, *Miracle Europe KFT protiv Mađarske*, presuda od 12. aprila 2015. godine, stavovi 54 i 55; *Gautrin i drugi protiv Francuske,* presuda od 20. maja 1998. godine, stav 58; *San Leonard Band Club protiv Malte*, presuda od 29. jula 2004. godine, stav 58; *Thomann protiv Švajcarske*, presuda od 10. juna 1996. godine, stav 30; *Wettstein protiv Švajcarske*, presuda od 21. decembra 2000. godine, stav 42, *Korzeniak protiv Poljske*, Presuda od 10. januara 2017. godine, stav 46; i slučaj Suda KI06/12, podnosilac zahteva: *Bajrush Gashi*, presuda od 9. maja 2012. godine, stav 45).

45. Konkretnije, što se tiče subjektivnog testa, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, lična nepristrasnost sudije se mora pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a, *Mežnarić protiv Hrvatske*, presuda od 30. novembra 2005. godine, stav 30; *Padovani protiv Italije,* presuda od 26. februara 1993. godine, stav 26; *Morel protiv Francuske,* stav 41; *San Leonard Band Club protiv Malte*, citirano iznad, stav 59; *Hauschildt protiv Danske*, presuda od 24. maja 1989. godine, stav 47; *Driza protiv Albanije*, presuda od 13. novembra 2007. godine, stav 75; i *Korzeniak protiv Poljske,* citirano iznad, stav 47). Što se tiče vrste dokaza koji su potrebni da bi se to dokazalo, ESLJP se na primer trudio da utvrdi da li sudija pokazuje neprijateljstvo ili zlu nameru iz ličnih razloga (vidi, između ostalog,

slučaj ESLJP-a, *De Cubber protiv Belgije,* presuda od 26. oktobra 1984. godine, stav 25). Međutim, načelo po kojem se mora pretpostaviti da je sud oslobođen od ličnih predrasuda ili pristrasnosti je već duži vremenski period ustanovljeno u sudskoj praksi ESLJP-a (vidi slučajeve ESLJP-a, *Kyprianou protiv Kipra,* citirano iznad, stav 119, *Micallef protiv Malte*, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stavovi 93-94; i *Tozicka protiv Poljske,* Presuda od 24. jula 2012. godine, stav 33).

46. Štaviše, po sudskoj praksi ESLjP-a, dok u nekim slučajevima može da bude teško da se nađu činjenice na osnovu kojih se može preokrenuti pretpostavka subjektivne nepristrasnosti jednog sudije, kriterijumi i zahtevi za objektivnu nepristrasnost određuju jednu dodatnu garanciju za nepristrasno suđenje. (Vidi, Predmet ESLjP-a, *Micallef protiv Malte,* citirano iznad, stavovi 95 i 101). Treba da se naglasi da u većini slučajeva koji su povezani sa pitanjem nepristrasnosti, ESLjP je bio fokusiran i našao je povrede u aspektima objektivnog testa. (vidi, takođe, predmet ESLjP-a, *Ramos Nunes de Carvalhoe Sá protiv Portugala, Presuda od 6. novembra 2018. Godine, stav 146*; i *Korzeniak protiv Poljske,* citirano iznad, stav 48).

47. Sa druge strane, što se tiče objektivnog testa, Sud zapaža da se na osnovu sudske prakse ESLJP-a, kada se on primenjuje na sudsko veće, mora utvrditi da li, nezavisno od ponašanja bilo kog sudije, može postojati dovoljno činjenica koje mogu pobuditi sumnju u nepristrasnost suda. U tom smislu, čak i izgled/percepcija može biti od važnosti, jer se"*pravda ne sme samo sprovoditi, već se mora i videti da je sprovedena*" (u tom kontekstu, vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a, *Cubber protiv Belgije*, citirano iznad, stav 26). Suštinsko pitanje je poverenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju nadahnjivati u javnosti. (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a, *Castillo Algar protiv Španije,* presuda od 28. oktobra 1998. godine, stav 45; *San Leonard Band Club protiv Malte,* citirano iznad, stav 60, i *Golubović protiv Hrvatske*, citirano iznad, stav 49). Dakle, svaki sudija za kojeg mogu da postoje legitimni razlozi da bi se posumnjalo na nedostatak nepristrasnosti, treba da se povuče iz donošenja odluke. (Vidi, predmet ESLjP-a, *Micallef protiv Malte,* citirano iznad, stav 98).

48. Štaviše, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, situacije u kojima mogu da se navedu pitanja u vezi sa nedostatkom nepristrasnosti, mogu da budu (i) funkcionalne i (ii) lične prirode.

49. Prvo je povezano sa vršenjem različitih funkcija unutar jednog sudskog postupka od strane istog lica ili u vezi sa hijerarhijskom ili

nekon drugom prirodom, između sudije i drugih aktera u odgovarajućem sudskom postupku. U vezi sa ovim kasnijim, nivo i priroda ove veze se treba ispitati. Ove situacije funkcionalne prirode mogu da uključe i primere slučajeva kada su se u jednom istom predmetu vršile (i) savetodavne i sudske funkcije (u vezi sa ovim kontekstom, vidi, između ostalog, predmete ESLjP-a, *Procola protiv Luksemburga,* Presuda od 8. septembra 1995. godine, stav 45; *Kleyn i drugi protiv Holandije,* Presuda od 6. maja 2003. godine, stav 200; *SacilorLormines protiv Francuske,* Presuda od 9. novembra 2006. godine, stav 74); (ii) sudske i vansudske funkcije (u vezi sa ovim kontekstom, vidi, između ostalog, predmete ESLjP-a, *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* Presuda od 8. februara 2000. godine, stavovi 52-57); i (iii) različite sudske funkcije. U ovom kontekstu, ESLjP naglašava da procena da li je učešće istog sudije u različitim fazama sudskog postupka moglo da ima za rezultat povredu zahteva koji se tiču nepristrasnosti, treba da se proceni od slučaja do slučaja i u zavisnosti je od okolnosti svakog slučaja. Dok druga, odnosno, ona lične prirode, se uglavnom povezuje sa načinom ponašanja jednog sudije u vezi sa nekim slučajem ili postojanjem veza sa jednom stranom ili predstavnicima iste u tom predmetu.

50. Sud takođe naglašava, na osnovu sudske prakse ESLjP-a, nepristrasnost suda u smislu subjektivnog i objektivnog testa samim tim podrazumeva da treba da se odredi da li u određenom slučaju mogu postojati legitimne sumnje za bojazan da kod određenog sudskog veća ne postoji nepristrasnost. Međutim, da bi se odlučilo o tome da li u konkretnom slučaju ima dovoljno razloga da bi se odredilo da određeni sudija nije nepristrasan, podnosiočevo stanovište jeste važno, ali nije i odlučujuće. Ono što je važno jeste da li se takva sumnja može objektivno opravdati (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a, *Mežnarić protiv Hrvatske*, citirano iznad, stav 31; *Ferrantelli i Santangelo protiv Italije,* presuda od 7. avgusta 1996. godine, stav 58; *Wettstein protiv Švajcarske,* citirano iznad, stav 44, i *San Leonard Band Club protiv Malte*, citirano iznad, stav 60; *Korzeniak protiv Poljske,* citirano iznad, stav *49 i Tozicka protiv Poljske,* citirano iznad, stav 33).

51. Prilikom primene ovih principa u kontekstu okolnosti konkretnog predmeta, Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da učešće sudije Vrhovnog suda, E.H., u oba njegova slučaja, kao predsednika veća, pobuđuje sumnju u nepristrasnost suda. Međutim, Sud zapaža da je pored činjenice da je sudija E. H. bio dva puta predsednik veća u predmetu podnosioca zahteva pred Vrhovnom sudu, takođe i sastav veća bio isti. Prvom presudom Vrhovnog suda, odnosno presudom [Rev. br. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine je odlučilo veće

sastavljeno od sudija E.H.; G.S. i M.R. Ova presuda je proglašena ništavnom od strane Suda u slučaju KI18/16. Drugom presudom Vrhovnog suda, odnosno presudom [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, koja je doneta kao rezultat presude Suda, odlučilo je ponovo isto veće, E.H.; G.S. i M.R, respektivno.

52. U svetlu ovih činjenica, Sud, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, mora da proceni tvrdnje podnosioca zahteva u vezi sa nepristrasnošću suda prema subjektivnom i objektivnom testu.

53. Što se tiče subjektivnog testa, Sud podseća da se lična nepristrasnost sudije mora pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno. Podnosilac zahteva nije podneo nijedan dokaz koji bi mogao dovesti u sumnju nepristrasnost predsednika veća u Vrhovnom sudu. Shodno tome, Sud primećuje da prilikom donošenja presude [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, nijedna činjenica ne podržava tvrdnju da je sud nije bio nepristrasan u smislu subjektivnog testa.

54. Stoga, Sudu ostaje da oceni nepristrasnost suda u smislu objektivnog testa i samim tim, na osnovu prakse ESLJP-a (i) postoji dovoljno činjenica i okolnosti koje mogu pobuditi legitimne sumnju u vezi sa nepristrasnosti suda, i (ii) ove sumnje u pogledu nepristrasnosti suda u okolnostima konkretnog slučaja može biti objektivno opravdana.

55. U kontekstu okolnosti podnosioca zahteva, odnosno u okolnostima kada je Vrhovni sud dva puta odlučio u veću sa identičnim sastavom, da bi se primenio objektivni test, pored gore razrađenih opštih načela, Sud se poziva i na konkretnu praksu ESLJP-a, kojom je on u suštini odlučio o sličnom pitanju, odnosno da li bi odlučivanje relevantnih sudova u dva navrata u identičnom sastavu moglo ugroziti objektivni test za nepristrasnost suda i u kakvim okolnostima.

56. S tim u vezi, ESLjP je smatrao da nije obavezno da isti sastav sudskih tela u razmatranju jednog istog pitanja u različitim fazama postupka rezultira povredom prava na pravično suđenje kao i da tako moguće povrede zavise od specifičnih okolnosti jednog slučaja. Po sudskoj praksi ESLjP-a, ne može se reći da je opšte pravilo, u slučajevima kada jedan najviši sud koji vrati jedan predmet na ponovno odlučivanje, da je obavezno da se pitanje vrati jednom veću koje je u istom sastavu. (Vidi, predmet ESLjP-a, *Ringeisen protiv Austrije,* Presuda od 17. jula 1971. godine, stav 97).

57. Specifičnije, u slučajevima *Ringeisen protiv Austrije* (Presuda ESLjP-a od 17. jula 1971. godine); *Diennet protiv Francuske* (Presuda ESLjP-a od 26. septembra 1995. godine) i *Elnseher protiv Nemačke* (Presuda

ESLjP-a od 4. decembra 2018. godine), Sud je smatrao da *„ne može se utvrditi kao opšte pravilo, da u smislu obaveze da se bude nepristrasan, da jedan najviši sud koji vrati neko pitanje na ponovno razmatranje, bude obavezan da vrati pitanje kod jednog tela u istom sastavu“*. Sud je naglasio da *„nema osnova za legitimne sumnje koje mogu proizaći samo od činjenica da sudije koje su učestvovale u donošenju prve odluke, ne mogu da učestvuju i u drugoj“*. Jedan takav stav, Sud je zadržao i u predmetu *Thomman protiv Švajcarske* (Presuda ESLjP-a od 21. maja 1996. godine). U ovom predmetu, Sud nije našao povredu u sastavu jednog veća koje je odličilo dva puta u vezi sa pitanjem istog podnosioca. Sud je u ovom predmetu naglasio da samim povratkom pitanja na ponovno odlučivanje, *„sudije će izvršiti jedno novo i temeljno razmatranje pitanja“*. (Vidi, za više, predmet ESLjP-a, *Thomman protiv Švajcarske,* citirano iznad, stav 33 i reference u istom).

58. Ipak, u kontekstu sudskih tela/veća koje donose odluke u istom sastavu, ESLjP je, u odgovarajućim okolnostima, našao povredu prava na pravično i nepristrasno suđenje. Predmeti ESLjP-a, *Driza protiv Albanije*, (presuda od 13. novembra 2007. godine), i *San Leonard Band Club protiv Malte*, (presuda od 29. jula 2004. godine), spadaju u tu kategoriju.

59. U prvom predmetu, odnosno u predmetu *Driza protiv Albanije,* ESLjP je, između ostalog, razmotrio tvrdnje odgovarajućeg podnosioca u vezi sa nedostatkom nepristrasnosti Vrhovnog Suda, jer, po tvrdnjama (i) tri od sudija Vrhovnog Suda su dva puta bili članovi sudskog veća; i (ii) Predsednik Vrhovnog suda je igrao dvostruku ulogu tokom postupka rikursa zakona. U vezi sa prvim, ESLjP je našao da su svo troje sudija koji su bili u sastavu sudskog veća, dva puta su odlučili protiv žalioca i kao rezultat, jedna takva situacija, može da pobudi legitimne sumnje kod žalioca u vezi sa nepristrasnošću Vrhovnog Suda. ESLjP je dalje ocenio da si su ove sumnje bile objektivno razložne. ESLjP je našao da je ovo slučaj jer je svo troje sudija *„trebali da odluče da li su pogrešili u svojoj prethodnoj odluci ili nisu“*. Dok, u vezi sa ulogom Predsednika Suda, ESLjP je naglasio da su žalbeni postupci u interesu zakona počeli po zahtevu istog koji je sada već jednom odlučio protiv žalioca, stoga je Sud utvrdio da *„ova praksa nije u skladu sa kriterijumom subjektivne nepristrasnosti jednog sudije“* jer *„niko ne može u jednom predmetu da bude i tužilac i sudija“*.

60. Sa druge strane, u drugom predmetu, odnosno predmetu *San Leonard Band Club protiv Malte,* ESLjP je, između ostalog, razmotrio navode podnosioca zahteva u vezi sa nedostatkom nepristrasnosti Apelacionog suda, koji je odlučio u vezi sa prihvatljivošću njegovog

zahteva za ponovno suđenje. Odgovarajući podnosilac je tvrdio da je isto veće Apelacionog suda koje je odlučivalo u vezi sa presudom od 30. decembra 1994. godine, Presudom od 13. marta 1995. godine, je odbacilo i njegov zahtev za ponovno suđenjem obrazložen kroz navode o jasno pogrešnoj primeni zakona. Saglasnost sa Ustavom i EKLjP-om Presude Apelacionog suda je potvrđena i od strane Ustavnog Suda Malte, koji je poništio jednu Presudu Civilnog suda i koji je razmotrio ustavne tvrdnje podnosioca i našao je povrede prava na nepristrasno suđenje kao rezultat istog sastava veća Apelacionog Suda. (za više vidi stavove 19 do 28 predmeta *San Leonard BandClub protiv Malte).*

61. U proceni saglasnosti sa garancijama iz člana 6 EKLjP-a, ESLjP se pre svega upustio u ocenu da li okolnosti konkretnog predmeta mogu da pobude legitimne sumnje u vezi sa nepristrasnošću suda. U tom aspektu, sud je našao da činjenica da je veće odgovarajućeg Apelacionog suda odlučilo dva puta u istom sastavu, stvara jednu situaciju koja bi mogla da pobudi legitimne sumnje u vezi sa nepristrasnošću istog (vidi, detaljno obrazloženje u tom kontekstu u stavovima 60, 61 i 62 ovog predmeta ESLjP-a). Nakon ovakve procene, ESLjP se, po drugi put, upustio u procenu da li su ove sumnje objektivno razložne. ESLjP je našao da je to tako. Sud je obrazložio ovakve nalaze na činjenicu da su sudije veća Apelacionog suda, po drugi put bili pozvani da sami procene da li su oni primenili zakon na očigledno pogrešan način, odnosno da li su oni sami imali sposobnosti da primene zakon na pravilan način (za više, vidi stav 63, konkretnog predmeta).

62. Sud primećuje da je u oba slučaja, ESLJP naglasio i priznao da u okolnostima kada je isto sudsko veće odlučilo dva puta po istom pitanju, mogu postojati legitimne sumnje iz perspektive stranaka u postupku u pogledu nepristrasnosti suda i da u takvim okolnostima dalje treba oceniti da li te sumnje mogu biti *objektivno opravdane.* Prema ESLJP-u, kako je navedeno iznad, ova ocena se mora vršiti u svakom slučaju pojedinačno (vidi slučajeve ESLJP-a *Driza protiv Albanije,* citirano iznad, stav 80, i *San Leonard Band Club protiv Malte,* citirano iznad, stav 62).

63. Prilikom ocene da li u takvim okolnostima sumnje podnosilaca zahteva mogu biti *objektivno opravdane*, ESLJP je smatrao da je osnovni test povezan sa prirodom pravnog sredstva koje je korišćeno i da li je u specifičnostima jednog slučaja, odgovarajuće sudsko veće pozvano da proceni i utvrdi navodne nedostatke svoje prethodne odluke ili, još konkretnije, da li je prethodna sopstvena primena zakona od strane tog sudskog veća bila adekvatna i dovoljna (vidi, u ovom kontekstu, slučaj ESLJP-a *San Leonard Band Club protiv*

Malte, citirano iznad, stav 64). U takvim okolnostima, ESLJP je našao da je bojazan stranaka u pogledu nepristrasnosti relevantnih sudova *objektivno opravdana*.

64. U kontekstu okolnosti konkretnog slučaja, Sud, na osnovu prakse ESLJP-a, primećuje da bi činjenica da je veće u Vrhovnom sudu imalo identičan sastav u oba slučaja, sa tačke gledišta stranaka u postupku mogla pobuditi legitimnu sumnju u pogledu nepristrasnosti suda. Samim tim, u takvim okolnostima, treba da se nastavi sa ocenom da li te sumnje mogu biti objektivno opravdane.

65. Da bi te sumnje bile objektivno opravdane, Sud mora razmotriti prirodu pitanja o kojem je ovo veće odlučilo po drugi put. U tom kontekstu, Sud podseća da je Vrhovni sud svoju drugu presudu, odnosno presudu [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, doneo nakon što je njegova prva presuda, odnosno presuda [Rev. br. 3018/2015] od 12. novembra 2015. godine, bila proglašena ništavnom od strane Suda u slučaju KI18/16. Ovaj potonji, kako je to navedeno iznad, je utvrdio da je Vrhovni sud svojom prvom presudom doneo odluku koja nije ispunjavala standarde obrazložene sudske odluke.

66. U tom aspektu, Sud naglašava da se Presuda Suda u predmetu 18/16 isključivo ticala samo nedostatka obrazloženja prethodne Presude Vrhovnog Suda, odnosno, Presude [Rev. br. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine. Sud nije našao povrede u vezi sa očigledno pogrešnom ili proizvoljnom primenom zakona. U okolnostima konkretnog predmeta, prilikom donošenja druge Presude, odnosno Presude [Rev. br. 308/2015] od 12. januara 2017. godine, članovi veća Vrhovnog Suda (i) nisu bili pozvani da procene ili odrede da li su oni primenili zakon na očigledno pogrešan način, ili još specifičnije, sami da ocene njihovu sposobnost za pravilnu i dovoljnu primenu zakona; ali (ii) bili su obavezni da i dalje obrazlože svoju odluku na osnovu specifičnosti i uputa iz Presude Suda u predmetu KI18/16.

67. Samim tim, okolnosti ovog konkretnog predmeta se razlikuju od onih iz predmeta *Driza protiv Albanije* i *San Leonard BandClub protiv Malte*. Ovo zbog toga što je u prvom predmetu isto veće Vrhovnog Suda bilo pozvano drugi put da oceni da li su primenili zakon na očigledno pogrešan način u prvom postupku, iza činjenice da je Predsednik Veća igrao dvostruku ulogu u procesu rikursa zakona. Sa druge strane, u drugom predmetu, slično, jedno veće Apelacionog Suda koje je jednom odlučilo protiv odgovarajućeg podnosioca je i drugi put odlučilo da odbije njegov zahtev za ponovno suđenje, jer je

bilo tako pozvano da po drugi put samo oceni da li su primenili zakon na pravilan način prvi put.

68. Stoga, iako je istim sastav veća u donošenju osporene Presude u okolnostima konkretnog predmeta, na osnovu sudske prakse ESLjP-a, dovoljan razlog da se (i) pobudi legitimna sumnja za podnosioca zahteva za nepristrasnost ovog suda; ipak, (ii) ove sumnje, u okolnostima ovog konkretnog slučaja, nije objektivno opravdane.

69. Ovo zbog toga što, u okolnostima konkretnog predmeta, kao ,to je navedeno iznad, na osnovu navoda u Presudi Suda u predmetu KI18/16, Vrhovni Sud je bio obavezan samo da (i) dalje obrazloži svoju prethodnu odluku na osnovu uputa Suda na način da bi isti ispunio standarde jedne i obrazložene sudske odluke i (ii) ne da proceni da li je samo veće u prvom postupku primenilo zakon na očigledno pogrešan način ili drugačije govoreći, da oceni da li je isto bilo u stanju da primeni zakon na pravilan način.

70. Na kraju, kao što je to obrazloženo u ovoj Presudi, Sud je našao da (i) Vrhovni Sud i drugi put nije uspeo da dovoljno obrazloži svoju odluku, utvrđujući tako da je i druga Presuda Vrhovnog suda doneta uz povredu na jednu obrazloženu sudsku odluku, u suprotnosti sa garancijama iz člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a; ali ipak nije našao da je (ii) ova odluka doneta od strane jednog pristrasnog suda u smislu subjektivnog i objektivnog testa određenog putem sudske prakse ESLjP-a.

71. Sud, konačno, primećuje da podnosilac zahteva takođe navodi i povredu stava 4 člana 21. Ustava, koju je samo pomenuo i citirao njegov sadržaj ne pružajući objašnjenja o tome kako i u kojim okolnostima slučaja je ova odredba mogla biti povređena. Pored toga, ova ustavna odredba se u svojoj suštini konkretno odnosi na "*pravna lica*", utvrđujući da osnovna prava važe i za njih, onoliko koliko su izvodljiva, podrazumevajući mogućnost da i pravnim licima mogu biti povređena osnovna prava i slobode kada su primenljivi u tom konkretnom slučaju. U konkretnom slučaju, podnosilac zahteva je podneo individualni zahtev i u tom kontekstu, Sud ne nalazi da postoji bilo kakva veza između njegovog zahteva i relevantne ustavne odredbe (vidi, između ostalog, predmet Suda KI143/16, podnosilac *Muharrem Blaku i drugi,* rešenje o neprihvatljivosti od 8. juna 2018. stav 75).

Zaključak

72. Sud naglašava da (i) pravo na jednu obrazloženu sudsku odluku i (ii) nezavisnost i nepristrasnost suda, zagarantovani članom 31. Ustava u

vezi sa članom 6. EKLJP, kao pitanja koja je pokrenuo podnosilac zahteva u okolnostima konkretnog slučaja, predstavljaju suštinska ustavna pitanja.

73. U okolnostima konkretnog slučaja, Sud je našao da je presuda [Rev. br.308/2015] Vrhovnog suda od 12. januara 2017. godine nije otklonila nedostatke utvrđene u Presudi Suda u predmetu KI18/16 i samim tim i dalje ne ispunjava standarde obrazložene sudske odluke zagarantovane članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

74. Ipak, Sud ne nalazi da je presuda [Rev. br.308/2015] Vrhovnog suda od 12. januara 2017. godine doneta od strane pristrasnog suda u smislu objektivnog i subjektivnog testa nepristrasnosti suda ustanovljenog sudskom praksom ESLJP-a iz razloga što je, iako je ista doneta od strane identičnog sastava veća koje je odlučilo i donelo i prethodnu presudu, odnosno presudu [Rev. 308/2015] od 12. novembra 2015. godine, rezultirajući tako legitimnim sumnjama u vezi sa nepristrasnošću suda, Sud je utvrdio da ove sumnje, u okolnostima ovog konkretnog predmeta, nije objektivno opravdane.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilima 56 (1) i 74 (1) Poslovnika, jednoglasno, na sednici od 17. maja 2019. godine:

I. PROGLAŠAVA da je zahtev prihvatljiv;

II. UTVRĐUJE da je došlo do povrede člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1 člana 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima;

III. PROGLAŠAVA ništavnom presudu Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 308/2015 od 12. januara 2017. godine;

IV. VRAĆA presudu Vrhovnom sudu na ponovno razmatranje u skladu sa presudom ovog Suda;

V. OSTAJE posvećen ovom pitanju u očekivanju izvršenja naloga;

VI. NALAŽE da ova presuda bude dostavljena stranama i da u skladu sa članom 20.4 Zakona bude objavljena u Službenom listu;

VII. PROGLAŠAVA da ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Gresa Caka-Nimani	Arta Rama-Hajrizi

KI145/18, Podnosilac: Shehide Muhadri, Murat Muhadri i Sylë Ibrahimi Ocena ustavnosti Rešenja Apelacionog Suda, AC. nr. 530/2016, od 18. jula 2018. godine

KI 145/188, Presuda usvojena 19. jula 2019. godine i objavljena dana 15. avgusta 2019. godine

Ključne reči: *individualni zahtev, građanski postupak, jednakost pred zaonom, pravo na pravično i nepristrasno suđenje, zahtev prihvatljiv, povreda člana 31 Ustava.*

Podnosioci zahteva su tvrdili da su redovni sudovi, zato što im nisu priznali pravo na imovinu nad spornom nepokretnom imovinom, počinili povredu jendakosti pred zakonom, kao i člana 6 Konvencije, jer su *"...sa istog pravnog osnova kao izbeglica iz Republike Albanije, u isto vreme, data im je na korišćenje nepokretna imovina (kuća i zemljište), od istog tog suda prepoznato je vlasništvo porodici F. I.iz sela Babuš , iz istog tog osnova je prepoznato pravo i porodici E. M., A. M., A. M., A. M. i F. D. Svi iz sela Crni Breg, Opština Lipljan, a nakon toga i porodici Bresa iz Malog Grackog, Opština Lipljan".* Kao podršku svojim navodima, podnosioci, su pridružili svom zahtevu tri presude bivšeg Opštinskog suda u Prištini C. nr. 164/2003, od 25. februara 2003. godine, C. nr. 146/2009, od 12. novembra 2007. godine i C. nr. 98/2010, od 21. januara 2014. godine.

Sud je prvo ispitao da li je podneti zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, propisani Zakonom o Ustavnom sudu Kosova i dalje predviđeni Poslovnikom o radu Ustavnog Suda. Sud je smatrao da Apelacioni Sud uopšte nije razmotrio navode podnosilaca, koji su tražili da se i njihov slučaj smatra sličnim kao i sa slučajevima gde su druge porodice, kao izbeglice došli iz Republike Albanije, tokom 60-tih godina, a kojima je priznato imovinsko pravo nad spornim nepokretnim imovinama sa faktičkim posedom putem postulata održaja. Nakon procene postupaka u celini, a posebno nakon čitanja Presude Apelacionog Suda, Sud je utvrdio da ne razmatranje navoda podnosilaca zahteva predstavlja jedan nepremostiv nedostatak presude i samim tim nije u skladu sa članom 31 Ustava i članom 6 Konvencije.

Kao zaključak, Sud je našao da Presuda Apelacionog Suda, Ac. nr. 530/2016, od 18. juna 2018. godine, kojom je odbijena žalba podnosialca zahteva, nije ispoštovala ustavni standard obrazloženja sudske odluke. Samim tim, Sud utvrđuje da je došlo do povreda člana 31 Ustava [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] kao i člana 6.1 Konvencije [Pravo na pravično suđenje].

PRESUDA

u

slučaju br. KI145/18

Podnosilac

Shehide Muhadri, Murat Muhadri i Sylë Ibrahimi

Ocena ustavnosti presude AC.br. 530/2016 Apelacionog suda od 18. juna 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev su podneli Shehide Muhadri, Murat Muhadri i Sylë Ibrahimi sa mestom boravišta u selu Muhadžer Babuš, opština Lipljan (u daljem tekstu: podnosioci zahteva), koje zastupa Sabri Kryeziu, advokat iz Lipljana.

Osporena odluka

2. Podnosioci zahteva osporavaju ustavnost presude Ac. br. 530/2016 Apelacionog suda od 18. juna 2018. godine, kojeg su primili 12. jula 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporene presude u kojem podnosioci zahteva navode povredu njihovih prava garantovanih članovima 3. i 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava,

kao i članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Konvencija) povezano sa članom 31. Ustava.

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1., i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilom 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Kosova (u daljem tekstu: Poslovnik o radu).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 2. oktobra 2018. godine, podnosioci zahteva su podneli zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

6. Dana 9. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bekim Sejdiu za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Gresa Caka-Nimani (predsedavajuća), Bajram Ljatifi i Safet Hoxha (članovi).

7. Dana 26. oktobra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioce o registraciji zahteva. Jedna kopija zahteva je prosleđena Apelacionom sudu 8. maja 2019. godine.

8. Dana 10. maja 2019. godine, Sud je od Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu, zatražio dodatne informacije u vezi presuda koje su podnosioci zahteva priložili zahtevu.

9. Dana 22. maja 2019. godine, Osnovni sud u Prištini-ogranak u Lipljanu je obavestio Sud da su presude C.br.164/2003 (25. februara 2003. godine) i C.br.146/2009 (12. novembra 2007. godine) konačne nakon što su potvrđene od strane bivšeg Okružnog suda u Prištini, dok je presuda C.br.98/2010 (21. januara 2014. godine), na koju su se podnosioci zahteva takođe pozvali "*vraćena na ponovno postupanje gde se sada vodi pod novim brojem predmeta C.br.526/18 i nalazi se u postupku sudskog razmatranja.*"

10. Dana 19. jula 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo Sudu da proglasi zahtev prihvatljivim i da oceni sadržaj zahteva.

Pregled činjenica

11. Zahtev o kojem je reč, odnosi se na neke nepokretnosti, odnosno katastarske parcele br. 173, 636, 638 i 641, sve upisane u posedovnom listu br. 169 KZ Muhadžer Babuš opština Lipljan. Nepokretnosti, o kojima je reč, su kupljene od opštine Lipljan, od nekoliko privatnih vlasnika (tokom '60-tih godina). Sredstva za njihovu kupovinu obezbedio je Međunarodni fond za izbeglice Organizacije Ujedinjenih nacija, sa sedištem u Ženevi, Švajcarska, u cilju nastanjivanja i integracije izbeglica koji su došli iz Albanije 60-tih godina. Ove nepokretnosti su kasnije date na savesno korišćenje podnosiocima zahteva 1969. godine. Međutim, vlasništvo nad ovim nepokretnostima je, još od tog vremena, ostalo registrovano na ime opštine Lipljan.

12. Dana 25. februara 2009. godine, podnosioci zahteva su podneli tužbeni zahtev Opštinskom sudu u Lipljanu, kojim su tražili utvrđivanje svojine nad gore pomenutim nepokretnostima, sa tvrdnjom da su iste dobili zakonskom državinom od 1969. godine, od opštine Lipljan, na osnovu ugovora Vr.br.248/68, od 17. juna 1968. godine.

13. Dana 16. avgusta 2010. godine, Opštinski sud u Lipljanu je presudom C.br.48/2009, usvojio tužbu podnosilaca zahteva i utvrdio je da su isti dobili pravo svojine na osnovu zakonske državine nepokretnosti br. 173, 636, 638 i 641, sve upisane u posedovnom listu br. 169 KZ Muhadžer Babuš. Sud je ovom presudom obavezao tuženu, opštinu Lipljan, da podnosiocima zahteva prizna pravo svojine nad pomenutim nepokretnostima i da dozvoli njihovo registrovanje u vlasništvo podnosilaca zahteva, u registrima nepokretnosti u opštini Lipljan, katastarska zona Muhadžer Babuš.

14. Prvostepeni sud je u svojoj presudi obrazložio da: *"Na osnovnu ovih činjenica, sud, u skladu sa odredbama iz člana 28. stav 4. Zakona o Osnovama svojinsko - pravnih odnosa dolazi do zaključka da su tužioci kao savesni držaoci dobili pravo na vlasništvo nad spornim nepokretnostima opisanim u tački I izreke istekom vremena od 20 godina kao držaoci sa savesnim korišćenjem, i* uprkos *činjenici da je ova nepokretna imovina upisana u knjigama Katastarskog operatora na ime tužene, pošto se članom 16. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama svojinsko - pravnih odnosa br. 29 proglašenog u Službenom listu SRJ br. 29/1996 kojom odredbom je izbrisan član 29 navedenog zakona koji je predviđao da nad stvarima u društvenoj svojini ne može da se dobije imovinsko pravo državinom, tako da nakon brisanja ove zakonske odredbe društvena*

svojina kao i ona privatna su ujednačene u pogledu dobijanja imovinskog prava državinom."

15. Neodređenog datuma, opština Lipljan je uložila žalbu Apelacionom sudu, zbog suštinskog kršenja odredaba parničnog postupka, pogrešnog i nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava.

16. Dana 14. novembra 2014. godine, Apelacioni sud je rešenjem Ac. br. 1855/12 poništio presudu prvostepenog suda i istu je vratio na ponovno suđenje i odlučivanje, sa obrazloženjem da: **"***...pravna ocena prvostepenog suda da je na osnovu institucije održaja tužilačka strana dobila imovinsko pravo na osnovu člana 28 stav 4 ZOSPOJ, a u vezi sa članom 16 Zakona o Izmenama i dopunama ovog zakona, ne može biti održiva, iz razloga a i na osnovu odredaba Zakona o Udruženom radu, pravnih pravila građanskog prava i člana 29 ZOSPOJ pravo vlasništva nad društvenom svojinom ne može da se dobije na osnovu sticaja putem zastare*."

17. Dana 11. novembra 2015. godine, Osnovni sud u Prištini-ogranak u Lipljanu je spojio dve tužbe, onu od strane podnosilaca zahteva i onu od strane nekoliko drugih tužilaca koji su takođe tražili utvrđivanje svojine gorepomenutih nepokretnosti, i sa samo jedinim predmetom je odlučio da:

1) odbije tužbeni zahtev podnosilaca zahteva kojim su tražili utvrđivanje svojine nad katastarskim parcelama sa brojem 173, 636, 638 i 641, sve registrovane u KZ Muhadžer Babuš, u posedovnom listu sa brojem 169, uz obrazloženje da: "*Pošto u konkretnom slučaju tužioci Shehide Muhadri, Murat Muhadri i Sylë Ibrahimi iz sela Muhadžer Babuš nijednim dokazom do okončanja glavne rasprave nisu argumentovali način sticanja vlasništva nad nepokretnosti opisane u izreci ove presude, kao što propisuju gore navedene odredbe, iz ovog razloga sud je odbio tužbeni zahtev tužilaca kao neosnovan i odlučio je kao u tački I izreke ove presude*."

2) odbije tužbeni zahtev tužilaca A.L., M.L. i A.L., iz Muhadžer Babuš, koji su takođe tražili utvrđivanje svojine nad katastarskim parcelama sa brojem 173, 636, 638 i 641, sve registrovane u KZ Muhadžer Babuš, na osnovu kupoprodajnog ugovora iz 1966. godine, sa tvrdnjom da je njihov predak platio cenu na ime kapare od 1/3 ukupne cene u vezi nepokretnosti o kojoj je reč.

18. Dana 29. decembra 2015 . godine, podnosioci zahteva su, protiv prvostepene presude, uložili žalbu Apelacionom sudu zbog suštinskog kršenja odredaba parničnog postupka, pogrešnog i nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava. Podnosioci zahteva su posebno zatražili od pomenutog suda da se njihov slučaj tretira slično sa nekim istim slučajevima (nekih drugih porodica) koji su dobili pravo na vlasništvo putem sticaja zastarom.

19. Dana 18. juna 2018. godine, Apelacioni sud je presudom Ac.br.530/2016, odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosilaca zahteva i potvrdio je presudu C.br.19/2015 Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu od 11. novembra 2015. godine, sa sledećim obrazloženjem:

> *"Za dobijane prava svojine na kumulativan način treba da se ispune dva zakonska, uslova: da postoji važeća osnova za dobijanje prava svojine (član 20 gore navedenog zakona), ali osim toga se pravo svojine dobija i upisom u javne knjige nekretnina ili na neki drugi način propisan zakonom (član 33. istog ovog zakona). Iz ovoga proizilazi da osim pravne osnove dobijanja prava svojine treba da postoji i pravni način dobijanja, a u ovom slučaju ne postoji iz činjenice što se nepokretnost još uvek evidentira kao društvena svojina na ime opštine Lipljan.*
>
> *Drugostepeni sud prihvata ocenu prvostepenog suda, da na osnovu instituta sticaja putem zastare, prvi tužioci nisu mogli da dobiju pravo svojine nad spornom nepokretnošću iako je odredbom člana 16. Zakona o izmenama i dopunama ZOSPOJ „Službeni list SFRJ br. 29 / 26", koji je stupio na snagu dana 05.07.1996. god., propisano da se briše član 29. ovog zakona, međutim ova odredba ne može da se primeni u ovoj konkretnoj pravnoj stvari nego eventualno ima mogućnosti da se primeni nakon stupanja na snagu ovog zakona, dok u stvari tužilaca ova odredba nije bila na snazi, dok vredi načelo da se u pravno – građanskim odnosima primenjuje zakon koji je bio na snazi u vremenu kada se stvorio pravno – građanski odnos. Po ovim odredbama, uzimajući kao osnovu i odredbe Zakona o Udruženom radu, pravo svojine nad društvenom svojinom u nijednoj okolnosti se ne može steći na osnovu zastare. Iz razloga koji su predstavljeni, sud ocenjuje da prvi tužioci nisu ispunili nijedan od zakonskih uslova kako bi im se priznalo pravo svojine na osnovu sticaja putem zastare i to na osnovu člana 28. ZOSPOJ-a."*

20. Dana 9. avgusta 2018. godine, podnosioci zahteva su podneli predlog Državnom tužilaštvu za podnošenje zahteva za zaštitu zakonitosti

Vrhovnom sudu protiv presude Apelacionog suda od 18. juna 2018. godine, zbog pogrešne primene materijalnog prava.

21. Dana 27. avgusta 2018. godine, Kancelarija glavnog državnog tužioca je putem obaveštenja KMLC. br. 117/2018, obavestila podnosioce zahteva da nije našla dovoljno osnova da podnese zahtev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu.

22. Dana 31. avgusta 2018. godine, podnosioci zahteva su Kancelariji glavnog državnog tužioca podneli zahtev za ponovno razmatranje predloga za podnošenje zahteva za zaštitu zakonitosti pozivajući se na diskriminaciju odnosno neravnopravno postupanje.

23. Neodređenog datuma, Kancelariji glavnog državnog tužioca je razmotrila zahtev podnosilaca zahteva i obrazložila je: "*...ponovo vas obaveštavamo da smo mi utvrdili da nemamo zakonskog osnova da podnesemo ovaj vanredni pravni lek jer se ovaj lek sa naše strane može podneti samo ako se povreda odnosi* na *teritorijalnu nadležnost, ako je prvostepeni sud doneo presudu bez održavanja glavnog ročišta a imao je obavezu da održi glavno ročište, ako je odlučio o zahtevu čije sporno pitanje je još uvek u toku, ili ako je, u suprotnosti sa zakonom, javnost isključena sa glavnog ročišta ili ako je povređeno materijalno pravo. U konkretnom slučaju na osnovu naših nalaza, ne stoji ni jedan od ovih uslova za podnošenje ovog vanrednog pravnog leka.*"

Navodi podnosilaca

24. Podnosioci zahteva tvrde da su im redovni sudovi, nepriznavanjem prava svojine nad osporenom nepokretnosti, povredili pravo jednakosti pred zakonom i član 6. Konvencije iz sledećih razloga:

> *"tužioci su po nacionalnoj pripadnosti AŠKALIJE – manjina, dok iz istog pravnog osnova – kao izbeglice iz Republike Albanije, a istovremeno im je data na korišćenje nepokretnost (kuća i zemljište), i od strane istog suda je priznato svojinsko pravo porodici F.I. iz sela Muhadžer Babuš, po istom osnovu i od strane istog suda je priznato svojinsko pravo porodici E.M., A.M., A.M., A.M. i F.D. svi iz sela Crni Breg, opština Lipljane, onda porodici Bresa iz Male Gracke o. Lipljane." Ustavnom sudu zajedno sa ovim zahtevom prilažemo i presudu gde je odlučeno o priznavanju vlasništva od strane istog suda za Xh.H. iz sela Muhadžer Babuš, opština Lipljan, gde je slučaj identičan po pitanju kako činjeničnog stanja tako i onog pravnog, sa slučajem tužilaca. I na taj način sud, za identičan slučaj, nije tužiocima*

priznao pravo na vlasništvo zato što su oni aškalije, dok su u svim drugim slučajevim priznali. Ovim je povredio jednakost pred zakonom.“

25. Kao podršku za svoje navode, podnosioci su zahtevu pridružili i tri presude bivšeg Opštinskog suda u Prištini C. nr. 164/2003, od 25. februara 2003. godine, C. br. 146/2009 od 12. novembra 2007. godine i C. nr. 98/2010 od 21. januara 2014. godine.

26. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda da preinači presudu C.br.19/2015 Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu od 11. novembra 2015. godine i da prihvati njihov tužbeni zahtev o priznavanju prava svojine nad osporenim nepokretnostima, ili da se poništi presuda C.br.19/2015 Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu od 11. novembra 2015. godine i presuda Ac.br.530/2016 Apelacionog suda od 18. juna 2018. godine i stvar vrati na ponovno suđenje.

Prihvatljivost zahteva

27. Sud prvo razmatra da li su podnosioci zahteva ispunili uslove prihvatjivosti utvrđenih Ustavom, dalje preciziranih Zakonom i predviđenih Poslovnikom o radu.

28. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava koji propisuju:

1. “Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.

[...].”

29. Sud takođe razmatra da li su podnosioci zahteva ispunili uslove prihvatljivosti, kao što je propisano članovima 47 [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".

Član 48. [Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode sumu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49. [Rokovi]

„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku... ."

30. Što se tiče ispunjenja gore pomenutih uslova, Sud utvrđuje da su podnosioci zahteva ovlašćena strana; da su iskoristili sva delotvorna pravna sredstva na raspolaganju; precizirali su prava za koja tvrde da su im povređena i konkretni akt javnog organa kojeg osporavaju pred Sudom; kao i da su podneli zahtev u zakonskom roku.

31. Međutim, Sud takođe razmatra da li su podnosioci zahteva ispunili uslove prihvatljivosti određenih pravilom 39. (1) (d) i 39. (2) Poslovnika o radu, koji propisuje:

Pravilo 39.
Kriterijum o prihvatljivosti

"(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

[...]

(d) ako zahtev tačno razjašnjava i, adekvatno iznosi činjenice i navode da su prava ili odredbe ustava povređene.

(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."

32. Sud smatra da zahtev pokreće *prima facie* opravdanu ustavnu tvrdnju dok, on nije očigledno neosnovan u smislu pravila 39. Poslovnika o radu.

33. Stoga, Sud će oceniti osnovanost slučaja razmatrajući navode onako kako su predstavljeni u zahtevu.

Osnovanost zahteva

34. Prvenstveno, Sud podseća da član 53. Ustava obavezuje Ustavni sud da "*Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u* saglasnosti *sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava*."

35. U vezi traženih prava od strane podnosilaca zahteva, Sud podseća na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) koji određuje da *: "Jednu žalbu karakterišu činjenice koje se u njoj navode a ne samo pravni osnov ili argumenti na koje se oslanja"* (vidi, slučaj ESLJP-a *Ştefanica i drugi protiv Rumunije,* presuda od 2. novembra 2010. godine, stav 23).

36. Stoga, Sud će analizirati žalbe podnosilaca zahteva, zasnivajući se na navedenim činjenicama i dokazima koji su priloženi zahtevu kako bi odgovorio na navode o povredi prava garantovanih Ustavom i Konvencijom.

37. Sud primećuje da podnosioci zahteva osporavaju presudu Ac. br. 530/2016 Apelacionog suda od 18. juna 2018. godine kojom je potvrđena presuda C. br. 19/2015, Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu, od 11. novembra 2015. godine. Oni tvrde da su im ove presude povredile njihovo pravo na "jednakost pred zakonom" garantovano članom 24. Ustava i "pravo na pravično suđenje" garantovano članom 6. Konvencije.

38. U vezi ovog slučaja, Sud primećuje da podnosioci zahteva kao glavni navod pred Sudom pokreću pitanje o drugačijem rešavanju njihovog slučaja u odnosu na neke druge identične slučajeve. Podnosioci zahteva ističu da isti sud (aludirajući na bivši Opštinski sud u Lipljanu), je nekim porodicama priznao pravo vlasništva na osnovu sticaja zastarom, dok u njihovom slučaju sudovi nisu uzeli u obzir iste činjenične i pravne okolnosti. Kako bi potkrepili ovaj navod, podnosioci zahteva su priložili zahtevu tri odluke istih sudova za identične slučajeve (vidi stav 25 ove presude).

39. Sud, na osnovu načela supsidijarnosti, odnosno iscrpljivanja delotvornih pravnih sredstava u suštinskom smislu, će oceniti da li je navod podnosilaca zahteva, u vezi sa drugačijim tretiranjem slučajeva sa istim činjeničnim i pravnim okolnostima, pokrenut pred redovnim sudovima i da li je rešavan od njihove strane u skladu sa pravom na obrazloženu odluku kako je garantovano članom 31. Ustava i članom 6. Konvencije.

40. S tim u vezi, sud podseća da član 31. Ustava i član 6. Konvencije, određuju:

Član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] *Ustava*

1. "Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih."

2. "Svako ima pravo na nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda."

Član 6.1 [Pravo na pravično suđenje] Konvencije

1." Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza....svako lice ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom." .

Opšta načela o pravu na obrazloženu odluku kako je odvijano sudskom praksom ESLJP-a

41. Sud, pre svega, podseća da garancije koje su sadržane u članu 6. stavu 1. Konvencije uključuju dužnost sudova da obrazlože svoje odluke. Obrazložena sudska odluka pokazuje strankama da je njihov slučaj zaista razmatran (vidi presudu ESLJP-a, *H. protiv Belgije,* zahtev 8950/80, od 30. novembra 1987. godine, stav 53).

42. Sud, takođe, ističe da prema praksi ESLJP-a, član 6. stav 1. obavezuje sudove da obrazlože svoje odluke, međutim ovo se ne može tumačiti na takav način da se od sudova zahteva detaljan odgovor na svaki argument (vidi slučajeve ESLJP-a, *Van de Hurk protiv Holandije,* presuda od 19. aprila 1994. godine; *Garcia Ruiz protiv Španije,* zahtev br. 30544/96, presuda od 21. januara 1999. godine, stav 26; *Jahnke i Lenoble protiv Francuske*, [VV], stav 81).

43. S tim u vezi, ESLJP dodaje da domaći sud ima izvesnu slobodu procene u odabiranju argumenata i prihvatanju dokaza, međutim, on je dužan da opravda svoje radnje obrazlažući razloge za svoje odluke (vidi presudu ESLJP-a *Suominen protiv Finske*, zahtev 37801/97, od 1. jula 2003. godine, stav 36).

44. Takođe, Sud ističe da, u skladu sa praksom ESLJP-a, tokom razmatranja, ako obrazloženje sudske odluke zadovoljava standarde prava na pravično suđenje, okolnosti konkretnog slučaja se moraju uzeti u obzir. Sudska odluka ne može biti bez nijednog obrazloženja niti može obrazloženje biti nejasno. Ovo naročito važi za obrazloženje odluke suda u kojoj su preinačeni pravni stavovi predstavljeni u odluci nižeg suda (vidi slučaj ESLJP-a, *Van de Hurk protiv Holandije,* presuda od 19. aprila 1994. godine, stav 61).

45. Sud želi da naglasi da pojam pravičnog suđenja, shodno praksi ESLJP-a takođe zahteva da se nacionalni sud koji je za svoje odluke dao oskudne razloge, zaista dotakao bitnih pitanja u okviru svoje nadležnosti, te da nije jednostavno i bez dodatnog truda prihvatio zaključke do kojih je došao niži sud. Ovaj zahtev je još važniji u slučaju kada jedna strana u sporu nije imala mogućnosti da usmenim putem izloži svoj slučaj u domaćem postupku (vidi presudu ESLJP-a, *Helle protiv Finske,* zahtev 157/1996/776/977, od 19. decembra 1997. godine, stav 60).

46. Pored ovog, Sud se poziva i na svoju sudsku praksu gde određuje da obrazloženje odluke treba da naglasi odnos između nalaza osnovanosti i razmatranja dokaza s jedne strane i pravnih zaključaka suda s druge strane. Presuda suda će povrediti ustavno načelo zabrane proizvoljnosti u odlučivanju ako dato obrazloženje ne sadrži utvrđene činjenice, zakonske odredbe i logični odnos među njima (Ustavni sud, slučajevi: br. KI72/12, *Veton i Ilfete Haziri*, presuda od 17. decembra 2012. godine, stav 61; br. KI135/14, *IKK Classic*, presuda od 9. februara 2016. godine, stav 58, i KI96/16 *IKK Classic*, presuda od 8. decembra 2017. godine).

Primena pomenutih načela na pravo na obrazloženu odluku u ovom slučaju

47. Sud podseća da, tokom razmatranja navoda za povredu prava na pravično i nepristrasno suđenje, Sud ocenjuje da li je sudski postupak u njegovoj celini bio pravičan i nepristrasan, onako kako se i zahteva članom 31. Ustava (vidi između ostalog, *mutatis mutandis*, *Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* 16. decembar 1992. godine, str. 34,

Seria A br. 247, i *B. Vidal protiv Belgije,* 22. april 1992. godine, str.. 33, seria A br. 235).

48. Kao što je gore pomenuto, Sud će oceniti da li je navod podnosilaca zahteva rešavan od strane redovnih sudova na ispravan način i u skladu sa pravom na obrazloženu i razumnu odluku.

49. Na osnovu sisa predmeta, Sud primećuje da su podnosioci zahteva navod za nejednako tretiranje pred redovnim sudovima prvo pokrenuli u Osnovnom sudu u Prištini-ogranak u Lipljanu koji je presudom C. br. 19/2015 od 11. novembra 2015. godine, obrazložio da:

> *"...u konkretnom slučaju je presudio i odlučio na osnovu zakona a ne po sudskoj praksi poštovajući takođe i uputstva Apelacionog suda Kosova."*

50. Sud primećuje da su podnosioci zahteva isti navod pokrenuli i pred Apelacionim sudom gde su na specifičan način u njihovoj žalbi naglasili da:

> *"... sudu su izneli i konačnu presudu po kojoj je isto pravo stečeno u identičnom slučaju, slično kao izbeglice, u istom selu, međutim sud nije uzeo kao osnov ovu presudu sa obrazloženjem da je odlučio na osnovu zakona a ne na osnovu sudske prakse".*

51. Međutim, Sud primećuje da je Apelacioni sud potvrdio presudu Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu C. br. 19/2015 od 11. novembra 2015. godine, uopšte ne rešavajući navod podnosilaca zahteva u vezi sa odlučivanjem njihovog slučaja shodno sudskoj praksi prvostepenog suda kako je odlučio u slučajevima drugih porodica u identičnim okolnostima

52. Sud primećuje da su podnosioci zahteva isti navod pokrenuli i u zahtevu za zaštitu zakonitosti podnetom Kancelariji glavnog državnog tužioca. Ovaj zahtev im je odbijen uz obrazloženje da ne postoji zakonski osnov za podnošenje ovog vanrednog pravnog leka.

53. S tim u vezi, Sud podseća da pravo na pravično i nepristrasno suđenje koje se garantuje članom 31. Ustava uključuje i pravo na obrazloženu sudsku odluku. Obrazloženje odluke je suštinski element jedne pravične odluke. Druga funkcija obrazložene odluke je da dokaže strankama da su one saslušane i da im pruži mogućnost da istu ospore. U tom smislu, samo davanjem obrazložene odluke može se ostvariti javni nadzor nad sprovođenjem pravde (vidi presudu Ustavnog suda, slučaj KI72/12, presuda od 17. decembra 2012. godine).

54. Sud ponovo ističe da redovni sudovi nisu obavezni da rešavaju sve navode podnetih od strane podnosilaca zahteva. Međutim, oni treba da rešavaju glavne navode koji su suštinski za pitanje koje se razmatra - štaviše, ako su pokrenuti u raznim fazama postupka kao što se desilo u sadašnjem zahtevu (vidi, *mutatis mutandis,* odluke Ustavnog suda: KI135/14, presuda od 8. februara 2016. godine i KI22/16, presuda od 2. maja 2017. godine).

55. Sud ponavlja da pravo na pravično i nepristrasno suđenje, iznad svega, uključuje obavezu sudova da pruže dovoljno obrazloženja za njihove odluke kako u proceduralnom pogledu tako i u materijalnom pogledu (vidi, Ustavni sud, slučaj KI135/14, presuda od 8. februara 2016. godine i slučaj KI22/16, presuda od 2. maja 2017. godine).

56. Sprovođenje ovog načela je ocenjeno od strane Suda, od slučaja do slučaja zavisno od konkretnih okolnosti slučaja, analizirajući da li su osporene sudske odluke ispunile, na dovoljan način, obavezu za obrazlaganje svojih odluka. Mera do koje se primenjuje obaveza za obrazlaganje odluke može da varira u zavisnosti od prirode sudske odluke i mora se odrediti u svetlu okolnosti slučaja (vidi, *Hirvisaari protiv Finske,* presuda ESLJP-a, od 27, septembra 2001. godine, stav 30).

57. Sud ocenjuje da navod podnosilaca zahteva, o nejednakom tretiranju pred sudovima, koji je pokrenut pred redovnim sudovima, je bio suštinski i potkrepljen materijalnim dokazima koji je pokrenuo pitanja iz člana 24. Ustava, odnosno pitanje nejednakosti stranaka pred zakonom. Odgovarajuće rešavanje pomenutog navoda od strane redovnih sudova osnažilo be uverenje podnosilaca zahteva da su oni na odgovarajući način saslušani, u skladu sa zahtevima iz člana 31. Ustava i člana 6.1. Konvencije.

58. Da je Apelacioni sud rešavao suštinski navod podnosilaca zahteva o nejednakom tretiranju od strane prvostepenog suda – bez obzira na odgovor koji bi se dao na ovaj navod (dakle, bez obzira na to da li bi ovaj navod bio prihvaćen kao opravdan ili bi bio odbijen kao neosnovan) tada bi bio ispunjen uslov “saslušane stranke” i odgovarajućeg sprovođenja pravde.

59. Sud ukazuje da nije na Ustavnom sudu da ispituje do koje mere su opravdani navodi podnosilaca u postupcima pred redovnim sudovima. Međutim, proceduralna pravda zahteva da se suštinskim navodima, pokrenutim od stranaka pred redovnim sudovima, mora dati odgovarajući odgovor – naročito ako se radi o važnim pitanjima

kao što je u konkretnom slučaju jednakost pred zakonom. Ovo je naročito značajno za obrazlaganje odluka gde sudovi odlučuju da preinače svoje pravne stavove, naime, kada odstupe od prethodne sudske prakse.

60. Nakon ocene postupaka u celini a posebno čitanja presude Apelacionog suda, Sud utvrđuje da ne rešavanje navoda podnosilaca zahteva predstavlja nepremostiv nedostatak presude i kao rezultat toga nije u skladu sa članom 31. Ustava i članom 6. Konvencije.

61. Sud je upravo utvrdio da je presuda Apelacionog suda od 18. Juna 2018. godine u suprotnosti sa članom 31. Ustava i članom 6. Konvencije. Stoga, Sud smatra nepotrebnim da se u ovoj fazi bavi navodima podnosilaca zahteva o povredi prava garantovanih članovima 3. i 24. Ustava i članom 14. Konvencije.

62. U zaključku, Sud nalazi da presuda Ac. br. 530/2016 Apelacionog suda od 18. Juna 2018. godine, kojom je odbijena žalba podnosilaca zahteva, nije ispoštovala ustavni standard obrazlaganja sudske odluke. Shodno tome, sud utvrđuje da postoji povreda člana 31. Ustava [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] i člana 6.1. Konvencije [Pravo na pravično suđenje].

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosova, u skladu da članom 113.7 Ustava, članom 20 Zakona, pravilom 59 (1) Poslovnika o radu, na svojoj sednici održanoj dana 19. jula 2018. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI povredu člana 31. 1 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, a u vezi sa članom 6.1 [Pravo na pravično suđenje] EKLjP-a

III. DA PROGLASI ništavnom Presudu Apelacionog Suda, Ac. br. 530/2016, od 18. juna 2018. godine, i VRATI istu na ponovno odlučivanje, u skladu sa Presudom suda;

IV. DA OSTANE posvećen pitanju, u očekivanju izvršenja ovog naloga;

V. NALAŽE da se Presuda suda KI145/18 dostavi stranama i u skladu sa članom 20.4 Zakona, objavi u Službenom Listu;

VI. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog Suda**
Bekim Sejdiu	Arta Rama-Hajrizi

KI128/17, Podnosilac zahteva: Naser Husaj, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova, Rev.br.170/2017 od 23. avgusta 2017. godine

KI128/17, Presuda, usvojena 29 jula 2019. godine, objavljena dana 28 avgusta 2019.

Ključne reči: individualni zahtev, član 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a.

Podnosilac zahteva je tvrdio da je Presuda Vrhovnog suda [Rev.nr.170/2017] od 23. avgusta 2017. godine doneta uz povredu njegovih prava i osnovnih sloboda zagarantovanih u članu 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a, jer je Veće za donošenje odluka u Vrhovnom sudu bilo pristrasno zbog učestvovanja sudije G.S, protiv koje je podnosilac zahteva podneo krivičnu prijavu u 2015. godini zbog donošenja nezakonitih sudskih odluka i konflikta interesa, krivičnih dela koja su navedena u Krivičnom Zakoniku Republike Kosova. Odgovarajuća krivična prijava, na osnovu spisa predmeta, je bila povezana sa jednim drugim slučajem podnosioca zahteva, odnosno sa Presudom [Rev. nr. 335/2015] od 14. decembra 2015. godine, koja je kasnije, odnosno dana 9. juna 2017. godine, bila proglašena nevažećom od strane Suda u slučaju br. KI22/16.

U vezi sa navodima podnosioca zahteva koji su povezani sa jednim nepristrasnim sudom, Sud je, između ostalog, razmotrio (i) opšta načela Evropskog Suda za Ljudska Prava u vezi sa kriterijumima za ocenu nepristrasnosti jednog suda; (ii) koncept subjektivne i objektivne nepristrasnosti suda; i (iii) praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava u pogledu procene nepristrasnosti suda, odnosno koncepta "*legitimnih sumnji*" i činjenice da iste trebaju da budu "*objektivno opravdane*" na način da bi se utvrdila nepristrasnost jednog suda.

Prilikom primene gore navedenih principa u okolnostima ovog konkretnog slučaja, Sud je naglasio da je Presuda Vrhovnog suda [Rev.nr.170/2017] od 23. avgusta 2017. godine u skladu sa članom 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a, jer (i) nasuprot činjenici što je Predsenica veća koje je donelo osporenu Presudu bila jedan sudija protiv koje je podnosilac zahteva podneo krivičnu prijavu, nijedan dokaz ili neki drugi argument podnosioca zahteva ne osporava pretpostavku nepristrasnosti odgovarajuće sudije i štaviše, (ii) nasuprot činjenici što je učestvovanje navedenog sudije u Veću Vrhovnog suda moglo da pokrene legitimnu sumnju u vezi sa nepristrasnošću suda, ove sumnje, po proceni Suda, nisu objektivno opravdane u smislu objektivnog testa za nepristrasnost suda.

Samim tim, Sud je ocenio da krivična prijava protiv sudije G.S, koja nije podržana od okolnosti ili drugih argumenata, nije dovoljna da bi se odredilo da je sudija G.S bila pristrasna u smislu subjektivnog testa kao i da je Veće Vrhovnog suda koje je donelo osporenu presudu, bilo na neki način pristrasno u smislu objektivnog testa.

Na kraju, Sud je proglasio zahtev prihvatljivim i utvrdio je da je presuda Vrhovnog suda [Rev. br. 170/2017] od 23. avgusta 2017. godine u saglasnosti sa članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP.

PRESUDA

u

slučaju br. KI128/17

Podnosilac

Naser Husaj

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 170/2017 od 23. avgusta 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Naser Husaj, advokat iz Peći (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava ustavnost presude [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda Republike Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni sud) od 23. avgusta 2017. godine u vezi sa presudom [CA. br. 3235/2013] Apelacionog suda od 6. septembra 2016. godine i presudom [C. br. 171/07] Osnovnog suda u Prištini (u daljem tekstu: Osnovni sud) od 12. marta 2013. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene presude, kojom su podnosiocu zahteva navodno povređena osnovna prava i slobode

zagarantovane članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud), usvojio je na administrativnoj sednici izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, Sud se prilikom razmatranja zahteva poziva na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 1. novembra 2017. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

7. Dana 3. novembra 2017. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Almira Rodriguesa za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Ivan Čukalović, Bekim Sejdiu i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

8. Dana 8. novembra 2017. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i poslao kopiju zahteva Vrhovnom sudu.

9. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Snezhani Botusharovoj i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

10. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao sudije Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

11. Dana 22. avgusta 2018. godine, s obzirom na to da je četirima gore navedenih sudija istekao mandat sudije Suda, predsednica Suda je na osnovu Zakona i Poslovnika donela odluku br. GJR. KI128/17 o zameni sudije izvestioca i za sudiju izvestioca je imenovana Gresa Caka-

Nimani. Takođe, dana 25. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je donela odluku br. KSH. KI128/17 o zameni predsedavajućeg Veća za razmatranje i za predsedavajuću je imenovana Arta Rama-Hajrizi.

12. Dana 29. jula 2019. godine, veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je predložilo sudu prihvatljivost zahteva.

13. Istog dana, Sud je jednoglasno utvrdio da jePresuda Vrhovnog suda [Rev. Nr. 170/2017] od 23. avgusta 2017. godine, u skladu sa članom 31 [Pravo na pravično inepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a.

Pregled činjenica

14. Iz spisa predmeta proizilazi da je podnosilac zahteva obavljao profesiju advokata, a ujedno je bio i član Advokatske komore Kosova (u daljem tekstu: Advokatska komora).

U vezi sa krivičnim i upravnim postupkom

15. Za vreme perioda u kojem je obavljao advokatsku profesiju, protiv podnosioca zahteva je pokrenut krivični postupak zbog krivičnog dela prevare, propisanog stavom 1 člana 140. Krivičnog zakona Kosova.

16. Dana 3. jula 2002. godine, Opštinski sud u Peći (u daljem tekstu: Opštinski sud) je presudom [P. br. 155/2002] oglasio podnosioca zahteva krivim za krivično delo prevare propisano Privremenim krivičnim zakonom Kosova (u daljem tekstu: PKZK) i izrekao mu kaznu zatvora u trajanju od devet (9) meseci, pod uslovom da u roku od dve (2) godine ne izvrši neko drugo krivično delo.

17. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je izjavio žalbu protiv gore navedene presude Opštinskog suda, navodeći bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava.

18. Dana 5. avgusta 2002. godine, Advokatska komora je na osnovu člana 46. Zakona o advokaturi i drugoj pravnoj pomoći od 24. decembra 1979. godine (u daljem tekstu: Zakon o advokaturi), suspendovala rešenjem pravo podnosioca zahteva da se bavi profesijom do okončanja disciplinskog i krivičnog postupka protiv njega. Protiv tog rešenja, podnosilac je podneo tužbu za upravni spor Vrhovnom sudu.

19. Dana 21. aprila 2004. godine, Okružni sud u Peći (u daljem tekstu: Okružni sud) je presudom [AP. br. 1/2003] odbio, kao neosnovanu,

žalbu podnosioca zahteva i potvrdio gore navedenu presudu Opštinskog suda.

20. Na osnovu spisa predmeta, istog dana, odnosno 21. aprila 2004. godine, Advokatska komora je rešenjem br. 111, prekinula meru suspenzije protiv podnosioca zahteva i dozvolila dotičnom advokatu da nastavi da se bavi profesijom. Advokatska komora je obrazložila da je (i) krivični postupak protiv podnosioca zahteva pravosnažno okončan presudom Okružnog suda i da (ii) disciplinski postupak nije sproveden.

21. Protiv gore navedene presude Okružnog suda, podnosilac zahteva je podneo zahtev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu.

22. Dana 16. decembra 2004. godine, Vrhovni sud je odlučujući u upravnom sporu povodom tužbe podnosioca zahteva, presudom [A. br. 442/2002] poništio rešenje Advokatske komore, između ostalog, sa obrazloženjem da je isto (i) u suprotnosti sa važećim Zakonom o opštem upravnom postupku, da je (ii) doneto na osnovu pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i da (iii) ne sadrži dovoljno obrazloženje.

23. Dana 18. marta 2005. godine, Vrhovni sud je presudom [P. KL. br. 16/2004] delimično usvojio zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti i preinačio gore navedenu presudu Okružnog suda samo u pogledu pravne kvalifikacije krivičnog dela, utvrđujući da se u radnjama optuženog, odnosno podnosioca zahteva, stiču elementi krivičnog dela prevare, propisanog stavom 1 člana 261. (Prevara) PKZK-a.

U vezi sa građanskim postupkom

24. Na osnovu spisa predmeta proizilazi da je podnosilac zahteva, dana 28. februara 2005. godine, podneo tužbu protiv Advokatske komore radi naknade štete. Opštinski sud se rešenjem [C. br. 286/05] od 22. marta 2005. godine, oglasio nenadležnim u pogledu mesne nadležnosti te naložio da se predmet ustupi na nadležnost Opštinskom sudu u Prištini. Podnosilac zahteva je protiv tog rešenja izjavio žalbu. Okružni sud je rešenjem [CA. br. 121/05] od 4. decembra 2006. godine odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosioca zahteva i potvrdio rešenje Opštinskog suda u pogledu mesne nadležnosti.

25. Navedenim zahtevom za naknadu štete, podnosilac zahteva je tražio naknadu materijalne i nematerijalne štete. Što se tiče prve, tražio je da mu Advokatska komora isplati iznos od 210.000 evra zbog izgubljene dobiti, a što se tiče drugog, tražio je od Advokatske komore da mu isplati iznos od 510.000 evra zbog narušavanja moralnog i

profesionalnog integriteta, uključujući i kamatu od 4,5% od 27. aprila 2004. godine.

26. Dana 12. marta 2013. godine, Osnovni sud je presudom [C. br. 171/07] odbio tužbeni zahtev podnosioca sa obrazloženjem, između ostalog, da nisu ispunjeni uslovi propisani članovima 154. (Osnovi odgovornosti), 155. (Šteta), 189. (Obična šteta izmakla korist) i 198. (Posebno o naknadi materijalne štete u slučaju povrede časti i širenja neistinitih navoda) Zakona o obligacionim odnosima od 30. marta 1978. godine (u daljem tekstu: ZOO).

27. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je gore navedenu presudu Osnovnog suda osporio pred Apelacionim sudom, navodeći bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava, sa predlogom da se ožalbena presuda preinači ili da se ista ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

28. Dana 2. februara 2015. godine, podnosilac zahteva je podneo krivičnu prijavu Državnom tužilaštvu protiv sudije A.B, sudije u Osnovnom sudu, sudije Q.A, sudije u Apelacionom sudu i protiv sudija Vrhovnog suda M.R., G.S. i E.H.B. zbog izvršenja krivičnih dela (i) donošenje nezakonitih presuda koje je propisano članom 432, i (ii) sukob interesa koje je propisano članom 424. Krivičnog zakonika Republike Kosovo (KZRK). Krivična prijava protiv sudija Vrhovnog suda odnosila se, između ostalog, na njihovo učešće u veću koje je presudom [Rev. br. 335/2015] od 14. decembra 2015. godine, odbilo kao neosnovan zahtev podnosioca za reviziju u jednom drugom predmetu podnosioca zahteva.

29. Dana 6. septembra 2016. godine, Apelacioni sud je presudom [CA. br. 3235/2013] odbio žalbu podnosioca zahteva i potvrdio presudu Osnovnog suda.

30. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je podneo Vrhovnom sudu reviziju protiv gore navedene presude Apelacionog suda, navodeći bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava.

31. Dana 23. avgusta 2017. godine, Vrhovni sud je presudom [Rev. br. 170/2017] potvrdio presudu Apelacionog suda i odbio reviziju podnosioca zahteva kao neosnovanu.

Navodi podnosioca zahteva

32. Podnosilac zahteva tvrdi da su presudom [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine povređena njegova osnovna prava i slobode zagarantovane članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP.

33. U vezi sa tvrdnjom o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, podnosilac zahteva navodi da je osporena presuda Vrhovnog suda doneta od strane pristrasnog suda jer je deo veća koje je donelo odluku bila i sudija G.S., protiv koje je podnosilac zahteva podneo krivičnu prijavu dana 2. februara 2015. godine u vezi sa presudom Vrhovnog suda [Rev. br. 335/2015] od 14. decembra 2015. godine, a koja je naknadno, odnosno 9. juna 2017. godine, proglašena nevažećom od strane Suda u slučaju br. KI22/16 (vidi slučaj Suda br. KI22/16, podnosilac zahteva: *Naser Husaj*, presuda od 9. juna 2017. godine).

34. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da proglasi njegov zahtev prihvatljivim, da se osporena presuda Vrhovnog suda proglasi nevažećom i predmet vrati na ponovno odlučivanje.

Prihvatljivost zahteva

35. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti utvrđene Ustavom, propisane Zakonom i dalje precizirane Poslovnikom.

36. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> [...]
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

37. Sud se u nastavku takođe poziva i na uslove prihvatljivosti koji su propisani Zakonom. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".

Član 48.
[Tačnost podneska]

"*Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".*

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

38. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno presudu [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom. Podnosilac zahteva je takođe naglasio prava i osnovne slobode za koje tvrdi da su mu povređena, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokovima određenim u članu 49. Zakona.

39. Sud takođe utvrđuje da zahtev podnosioca ispunjava uslove prihvatljivosti propisane stavom 1 pravila 39 Poslovnika. Isti se ne može proglasiti neprihvatljivim na osnovu uslova propisanih stavom 3 pravila 39 Poslovnika.

40. Pored toga i konačno, Sud ocenjuje da ovaj zahtev nije očigledno neosnovan u skladu sa stavom 2 pravila 39 Poslovnika i da se shodno tome mora proglasiti prihvatljivim (vidi, s tim u vezi, slučaj ESLJP-a *Alimuçaj protiv Albanije*, presuda od 9. jula 2012. godine, stav 144).

Relevantne ustavne i zakonske odredbe:

Ustav Republike Kosovo

Član 31.

[Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]

1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.

2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.

[...]

Evropska konvencija o ljudskim pravima

Član 6.

(Pravo na pravično suđenje)

1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama, ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.

[...]

ZAKON BR. 03/L-006 O PARNIČNOM POSTUPKU

POGLAVLJE III

IZUZEĆE SUDIJA SA SUĐENJA

Član 67.

Sudija ne može da procesuira pravno pitanje:

a) ukoliko je sam stranka, zakonski ili ovlašćeni zastupnik stranke, ili ukoliko je sa strankom supoverilac ili sudužnik, ili

obavezan za regresiranje, ili ukoliko je o istoj stvari saslušan kao svedok ili kao ekspert;

b) ukoliko stranka ili njen zakonski ili ovlašćeni zastupnik je krvni srodnik po vertikalnoj crti, do bilo kojeg stepena , a po horizontalnoj crti do četvrtog stepena, ili ukoliko je suprug, ili majčinoj liniji do drugog stepena, nezavisno od toga da li je brak prestao ili ne;

c) ukoliko je staratelj, usvojitelj, ili usvojitelj stranke, njegovog zakonskog ili ovlašćenog zastupnika;

d) ukoliko je o istoj stvari učestvovao u donošenju odluke nižeg suda ili nekog drugog organa, ili u postupku posredovanja;

e) ukoliko je postupao u stvari gde je izvršeno sudsko poravnanje a sa podignutom tužbom se traži poništavanje takvog poravnanja;

f) ukoliko je akcionar ili član trgovačkog udruženja koje je stranka u postupku iniciranom tužbom;

g) ukoliko ne postoje druge okolnosti koje stavljaju u sumnju njegovu nepristrasnost.

Meritum

41. Sud podseća da je podnosilac zahteva u julu 2002. godine oglašen krivim za krivično delo prevare od strane Opštinskog suda. Kao rezultat te presude, Advokatska komora je suspendovala njegovo pravo na obavljanje advokatske profesije. Tokom 2004. godine, donete su tri relevantne odluke koje su se odnosile na krivični postupak protiv podnosioca zahteva, ali i na upravni postupak u vezi sa rešenjem Advokatske komore. Kao prvo, Okružni sud je potvrdio presudu Opštinskog suda u pogledu krivičnog dela prevare. Kao drugo, kao rezultat te presude, Advokatska komora je prekinula meru suspenzije obavljanja profesije protiv podnosioca zahteva. Kao treće, Vrhovni sud je postupajući povodom žalbe podnosioca zahteva proglasio nezakonitim rešenje Advokatske komore. Sud, međutim, primećuje da je isto poništeno od strane Advokatske komore pre relevantne presude Vrhovnog suda u vezi sa upravnim postupkom, a na osnovu presude Okružnog suda u vezi sa krivičnim postupkom. Vrhovni sud je 2005. godine uvažio presude nižestepenih sudova u odnosu na krivično delo prevare i samim tim okončao krivični postupak protiv podnosioca zahteva.

42. Podnosilac zahteva je počev od 2005. godine tužio Advokatsku komoru radi naknade materijalne i nematerijalne štete kao rezultat rešenja kojim je suspendovano njegovo pravo na obavljanje profesije. Njegov zahtev za naknadu štete je odbijen trima presudama redovnih sudova, odnosno presudom [C. br. 171/07] Osnovnog suda od 12. marta 2013. godine, koja je potvrđena presudom [CA. br. 323/2013] Apelacionog suda od 6. septembra 2016. godine i presudom [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine. Ovu poslednje navedenu presudu podnosilac zahteva osporava pred Sudom, na taj način što osporava sastav dotičnog veća koje je donelo odluku, a u kojem je predsednica veća bila sudija G.S., protiv koje je podnosilac zahteva 2015. godine podneo krivičnu prijavu Državnom tužilaštvu. Prema navodima podnosioca zahteva, učešće sudije G.S. u veću Vrhovnog suda dovelo je do povrede njegovog prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovanog članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

43. Sud na osnovu spisa predmeta i navoda podnosioca zahteva primećuje da se krivična prijava protiv sudije G.S. odnosila na njeno učešće u veću koje je donelo odluku Vrhovnog suda u vezi sa presudom [Rev. br. 335/2015] Vrhovnog suda od 14. decembra 2015. godine, a koju je Sud, dana 9. juna 2017. godine, proglasio nevažećom u slučaju KI22/16.

44. U tom pogledu, Sud prvo ukazuje da su predmetna stvar koju je Sud razmatrao u slučaju KI22/16 u vezi sa ocenom ustavnosti presude [Rev. br. 335/2015] Vrhovnog suda od 14. decembra 2015. godine i predmetna stvar u ovom slučaju, u vezi sa ocenom ustavnosti presude [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine, različite i da nisu međusobno povezane. U prvom, odnosno u slučaju KI22/16, predmet se odnosio na utvrđivanje svojine, dok su se navodi podnosioca zahteva pred Sudom odnosili na učešće sudije Q.A. u veću Apelacionog suda, a protiv koga je podnosilac zahteva takođe podneo krivičnu prijavu. U ovom slučaju, podnosilac zahteva je tvrdio da je veće Vrhovnog suda čiji sastavni deo je bila i sudija G.S., presudom [Rev. br. 335/2015] od 14. decembra 2015. godine odbilo zahtev podnosioca za reviziju ne obrazlažući navode podnosioca zahteva o pristrasnom suđenju na nivou apelacije zbog učešća sudije Q.A. u dotičnom veću.

45. Presudom u slučaju KI22/16, Sud je proglasio nevažećom presudu Vrhovnog suda zbog neobrazložene sudske odluke u suprotnosti sa garancijama ugrađenim u član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, a konkretno zbog toga što Vrhovni sud nije razmotrio navode podnosioca zahteva o učešću sudije Q.A. u odlučivanju u Apelacionom sudu (vidi slučaj KI22/16, citiran u tekstu iznad, stavovi 39, 45, 46, 50 i 51).

46. Shodno tome, Sud ukazuje da je presudom Suda u slučaju KI22/16, presuda [Rev. br. 335/2015] Vrhovnog suda od 14. decembra 2015. godine, proglašena nevažećom samo u pogledu nepostojanja obrazloženja sudske odluke. Presuda Suda u slučaju KI22/16 se ni na koji način ne odnosi na sastav veća koje je donelo odluku u Vrhovnom sudu, niti na učešće sudije G.S. u njegovom sastavu.

47. Pored toga, za razliku od slučaja KI22/16 u kojem je podnosilac zahteva tvrdio da Vrhovni sud nije obrazložio učešće sudije Q.A. u donošenju odluke u Apelacionom sudu jer je protiv istog podneo krivičnu prijavu, u okolnostima trenutnog slučaja, podnosilac zahteva osporava učešće sudije G.S. u veću Vrhovnog suda, a protiv koje je podnosilac zahteva, takođe, podneo krivičnu prijavu.

48. U tom kontekstu, Sud naglašava da će navodi podnosioca zahteva o tome da je presuda [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine doneta uz povredu njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP jer je veće koje je donelo odluku u Vrhovnom sudu navodno bilo pristrasno zbog učešća sudije G.S., biti razmotreni na osnovu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP), u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, obavezan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom.

49. U tom pogledu, Sud prvo podseća da se nepristrasnost suda u skladu sa članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, zasnovano na konsolidovanoj sudskoj praksi ESLJP-a, mora utvrditi prema (i) subjektivnom testu, pri čemu se mora uzeti u obzir lično ubeđenje ili ponašanje sudije, to jest da li je sudija možda imao neke lične predrasude ili pristrasnosti u određenom predmetu, i (ii) objektivnom testu, to jest treba utvrditi da li je sam sud, između ostalog i svojim sastavom, pružio dovoljne garancije da bi se isključila svaka legitimna sumnja u tom smislu (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a *Miracle Europe KFT protiv Mađarske,* presuda od 12. aprila 2015. godine, stavovi 54 i 55; *Gautrin i drugi protiv Francuske,* presuda od 20. maja 1998. godine, stav 58; *San Leonard Band Club protiv Malte,* presuda od 29. jula 2004. godine, stav 58; *Thomann protiv Švajcarske,* presuda od 10. juna 1996. godine, stav 30; *Wettstein protiv Švajcarske,* presuda od 21. decembra 2000. godine, stav 42, *Korzeniak protiv Poljske*, presuda od 10. januara 2017. godine, stav 46, i slučaj Suda KI06/12, podnosilac zahteva: *Bajrush Gashi,* presuda od 9. maja 2012. godine, stav 45).

50. Konkretnije, što se tiče subjektivnog testa, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, lična nepristrasnost sudije se mora pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a *Mežnarić*

protiv Hrvatske, presuda od 30. novembra 2005. godine, stav 30; *Padovani protiv Italije,* presuda od 26. februara 1993. godine, stav 26; *San Leonard Band Club protiv Malte*, citiran u tekstu iznad, stav 59; *Hauschildt protiv Danske*, presuda od 24. maja 1989. godine, stav 47; *Driza protiv Albanije*, presuda od 13. novembra 2007. godine, stav 75, i *Korzeniak protiv Poljske,* citiran u tekstu iznad, stav 47). Što se tiče vrste dokaza koji su potrebni da bi se to dokazalo, ESLJP se na primer trudio da utvrdi da li sudija pokazuje neprijateljstvo ili zlu nameru iz ličnih razloga. Prilikom utvrđivanja da li u određenom slučaju mogu da postoje legitimne sumnje u pogledu nepostojanja nepristrasnosti određenog sudije, stanovište stranke u pitanju je važno, ali nije odlučujuće (vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a *De Cubber protiv Belgije,* presuda od 26. oktobra 1984. godine, stav 25). Međutim, načelo na osnovu kojeg se treba pretpostaviti da je sud oslobođen od ličnih predrasuda ili pristrasnosti je već duži vremenski period ustanovljeno u sudskoj praksi ESLJP-a (vidi slučajeve ESLJP-a *Kyprianou protiv Kipra*, citiran u tekstu iznad, stav 119; *Micallef protiv Malte,* presuda od 15. oktobra 2009. godine, stavovi 93-94, i *Tozicka protiv Poljske*, presuda od 24. jula 2012. godine, stav 33).

51. Pored toga, prema sudskoj praksi ESLJP-a, dok u nekim slučajevima može biti teško pribaviti činjenice na osnovu kojih bi se mogla opovrgnuti pretpostavka subjektivne nepristrasnosti sudije, kriterijumi i zahtevi objektivne nepristrasnosti suda utvrđuju dodatnu garanciju nepristrasnog suđenja (vidi slučaj ESLJP-a *Micallef protiv Malte,* citiran u tekstu iznad, stavovi 95 i 101). Treba naglasiti da se u većini slučajeva koji se odnose na pitanje nepristrasnosti, ESLJP fokusirao i utvrdio povrede u smislu objektivnog testa nepristrasnosti suda (vidi takođe slučaj ESLJP-a *Ramos Nunes de Carvalho e Sá protiv Portugalije,* presuda od 6. novembra 2018. godine, stav 146, i *Korzeniak protiv Poljske,* citiran u tekstu iznad, stav 48).

52. Što se tiče objektivnog testa, Sud primećuje da se na osnovu sudske prakse ESLJP-a, kada se ovaj test primenjuje na sudsko veće, mora utvrditi da li, nezavisno od ličnog ponašanja bilo kog sudije, može postojati dovoljno činjenica koje mogu pobuditi legitimne sumnje u nepristrasnost suda. U tom pogledu, čak i izgled/percepcija može biti od važnosti, jer se "*pravda ne sme samo sprovoditi, već se mora i videti da je sprovedena*" (u ovom kontekstu, vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a *De Cubber protiv Belgije,* citiran u tekstu iznad, stav 26). Suštinsko pitanje je poverenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju nadahnjivati u javnosti (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a *Castillo Algar protiv Španije*, presuda od 28. oktobra 1998. godine, stav 45; *San Leonard Band Club protiv Malte,* citiran u tekstu iznad, stav 60, i *Golubović protiv Hrvatske*, citiran u tekstu iznad, stav 49).

Stoga se svaki sudija za kojeg mogu postojati legitimni razlozi da se sumnja u nedostatak nepristrasnosti mora izuzeti iz odlučivanja (vidi slučaj ESLJP-a *Micallef protiv Malte*, citiran u tekstu iznad, stav 98).

53. Pored toga, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, situacije u kojima se mogu pokrenuti pitanja u vezi sa nedostatkom nepristrasnosti, mogu biti (i) funkcionalne i (ii) lične prirode. Prva se odnosi na vršenje različitih funkcija unutar sudskog postupka od strane istog lica ili na vezu hijerarhijske ili druge prirode između sudije i ostalih aktera u određenom sudskom postupku. Što se tiče ovog poslednje navedenog, moraju se ispitati nivo i priroda te veze. Ove situacije funkcionalne prirode mogu obuhvatiti primere slučajeva kada su se u istom slučaju vršile (i) savetodavne i sudske funkcije (u ovom kontekstu, vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a *Procola protiv Luksemburga*, presuda od 8. septembra 1995. godine, stav 45; *Kleyn i drugi protiv Holandije,* presuda od 6. maja 2003. godine, stav 200; i *Sacilor Lormines protiv Francuske*, presuda od 9. novembra 2006. godine, stav 74), (ii) sudske i vansudske funkcije (u ovom kontekstu, vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 8. februara 2000. godine, stavovi 52-57), i (iii) različite sudske funkcije. U tom kontekstu, ESLJP naglašava da se ocena o tome da li je učešće istog sudije u različitim fazama sudskog postupka moglo dovesti do povrede zahteva koji se odnose na nepristrasnost suda, mora vršiti od slučaja do slučaja i zavisi od okolnosti svakog slučaja. A druga, odnosno pitanja lične prirode, uglavnom se odnose na način ponašanja sudije u određenom predmetu ili postojanje veze sa jednom od stranaka ili njenim zastupnicima u određenom predmetu. (vidi za više u tom kontekstu, Uput ESLjP-a od 31. decembra 2018. godine, o članu 6 EKLjP-a, Pravo na pravično suđenje (građanski aspekt), deo III. Institucionalni zahtevi, C. Nezavisnost i nepristrasnost, 3. Nepristrasan sud)

54. Sud takođe naglašava da na osnovu sudske prakse ELSJP-a, ocena nepristrasnosti suda u smislu subjektivnog i objektivnog testa podrazumeva da se mora utvrditi da li u određenom slučaju mogu postojati legitimne sumnje za bojazan da određenom sudiji i/ili sudskom veću nedostaje nepristrasnost. Međutim, osim legitimnih sumnji, prema sudskoj praksi ESLJP-a, važno je utvrditi da li se takve sumnje mogu objektivno opravdati (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a *Mežnarić protiv Hrvatske*, citiran u tekstu iznad, stav 31; *Ferrantelli i Santangelo protiv Italije*, presuda od 7. avgusta 1996. godine, stav 58; *Wettstein protiv Švajcarske,* citiran u tekstu iznad, stav 44; *San Leonard Band Club protiv Malte*, citiran u tekstu iznad, stav 60; *Korzeniak protiv Poljske,* citiran u tekstu iznad, stav 49 i *Tozicka protiv Poljske*, citiran u tekstu iznad, stav 33).

55. U svetlu ovih opštih načela i njihove primene u okolnostima konkretnog slučaja, Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da je činjenica da je sudija G.S. učestvovala u donošenju osporene presude Vrhovnog suda imala za rezultat donošenje ove presude od strane pristrasnog suda, uz povredu njegovog prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovanog članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP. Sud će u nastavku prvo razmotriti navode podnosioca zahteva prema kriterijumima utvrđenim praksom ESLJP-a u smislu subjektivnog testa.

56. U tom kontekstu, Sud podseća na to (i) da se lična nepristrasnost sudije mora pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno, (ii) da se ovo poslednje navedeno može utvrditi, između ostalog, činjenicama koje bi dokazale da sudija pokazuje neprijateljstvo ili zlu nameru iz ličnih razloga, i (iii) da prilikom razmatranja da li mogu postojati legitimne sumnje u odnosu na određenog sudiju u pogledu njegove nepristrasnosti, podnosiočevo stanovište jeste važno, ali nije odlučujuće.

57. S tim u vezi, Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da je sudija G.S. bila pristrasna jer je protiv iste podnosilac zahteva podneo krivičnu prijavu u 2015. godini. Na osnovu spisa predmeta, podnosilac zahteva je u svojoj krivičnoj prijavi naveo da je izvestan broj sudija, uključujući i sudiju G.S, doneo protivzakonite sudske odluke.

58. Sud prvo primećuje da podnosilac zahteva, osim činjenice da je podneo navedenu krivičnu prijavu protiv sudije G.S., nije predočio Sudu nijedan dodatni argument da je dotična sudija eventualno pokazala zlu nameru ili neprijateljstvo prema podnosiocu zahtevu, kao dokaze koji su potrebni da se opovrgne pretpostavka nepristrasnosti sudije na osnovu sudske prakse ESLJP-a.

59. Pored toga, priroda krivične prijave povezana je sa odlučivanjem sudije G.S., odnosno, kako se navodi, sa donošenjem protivzakonitih sudskih odluka propisanim članom 432. i sukobom interesa propisanim članom 424. KZRK-a. Sud, takođe, na osnovu spisa predmeta, primećuje da je krivična prijava podneta 2. februara 2015. godine, a samim tim, pre nego što je dotično veće odlučilo u vezi sa presudom [Rev. br. 335/2015] Vrhovnog suda od 14. decembra 2015. godine, povodom koje je podnosilac zahteva u odnosu na sudiju G.S. podneo navedenu krivičnu prijavu.

60. Sud naglašava da su procesiranje i ocena krivične prijave podnosioca zahteva u nadležnosti drugih institucija Republike Kosovo, ali takođe ukazuje na to da podnošenje krivičnih prijava protiv sudija kao rezultat nezadovoljstva stranaka rezultatima sudskih odluka, bez potkrepljivanja drugim činjenicama i okolnostima koje bi mogle

objektivno opravdati legitimne sumnje u pogledu nepristrasnosti suda prilikom njegovog odlučivanja, ne može samo po sebi potkrepiti tvrdnje podnosioca zahteva o pristrasnosti suda, niti opovrgnuti pretpostavku nepristrasnosti sudije.

61. Kao što je prethodno navedeno, prilikom ocene nepristrasnosti dotičnog sudije, podnosiočevo stanovište je važno, ali nije odlučujuće. Sud ocenjuje da u spisima predmeta, a još više u oceni osporene presude [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine, predsednica čijeg veća je bila sudija G.S., ne postoji nikakva naznaka koja bi mogla rezultirati na legitimne i objektivno opravdane sumnje da je sudija G.S. pri donošenju osporene presude postupala sa ličnim predrasudama ili neprijateljstvom prema podnosiocu zahteva. Shodno tome, Sud primećuje da prilikom donošenja presude [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine, nijedna činjenica ne može potkrepiti zaključak da sudija G.S. u okolnostima konkretnog slučaja nije bila nepristrasna u smislu subjektivnog testa.

62. Sud priznaje činjenicu da je teško pribaviti i predočiti argumente i dokaze koji bi mogli opovrgnuti pretpostavku nepristrasnosti sudije u smislu subjektivnog testa. Istu činjenicu je priznao i ESLJP, koji, kao rezultat toga, osim primene subjektivnog testa, prilikom ocene tvrdnji podnosilaca zahteva, takođe primenjuje i načela objektivnog testa, kao dodatnu garanciju za utvrđivanje da li je određena odluka doneta od strane nepristrasnog suda (vidi, u ovom kontekstu, slučajeve ESLJP-a *Pullar protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 10. juna 1996. godine, stav 32; *Micallef protiv Malte*, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stav 95 i *Korzeniak protiv Poljske*, citiran u tekstu iznad, stav 49).

63. Shodno tome, Sud će dalje oceniti nepristrasnost suda u okolnostima konkretnog slučaja i u smislu objektivnog testa i iz tog razloga će na osnovu prakse ESLJP-a razmotriti (i) da li postoji dovoljno činjenica i okolnosti koje mogu pobuditi legitimne sumnje u pogledu nepristrasnosti suda, i (ii) da li te sumnje u nepristrasnost suda u okolnostima konkretnog slučaja mogu biti objektivno opravdane.

64. Na početku, Sud ukazuje da činjenica da je u veću Vrhovnog suda, kao predsednica veća, učestvovala sudija protiv koje je podnosilac zahteva podneo krivičnu prijavu, predstavlja okolnost koja može pobuditi legitimne sumnje u pogledu nepristrasnosti suda. Međutim, Sud mora da oceni da li su te sumnje, u okolnostima konkretnog slučaja, objektivno opravdane.

65. U tom kontekstu, Sud podseća da je konsolidovana sudska praksa ESLJP-a u smislu primene objektivnog testa utvrdila da zahtevi stranke

u pogledu nepristrasnosti suda mogu biti funkcionalne i lične prirode. Prva se u principu odnosi na vršenje različitih funkcija od strane određenog sudije u istom sudskom postupku, dok se druga u principu odnosi na ponašanje određenog sudije ili postojanje veze sa jednom od stranaka ili njenim zastupnicima u određenom predmetu.

66. Sud primećuje da u okolnostima konkretnog slučaja, ni sudija G.S. niti bilo koji od ostalih članova veća koji su doneli osporenu presudu Vrhovnog suda, nije vršio različite funkcije unutar istog sudskog postupka. Pored toga, podnosilac zahteva ne tvrdi, a ni iz okolnosti slučaja ne proizilazi da je postojala veza lične prirode sa podnosiocem zahteva.

67. Međutim, i dalje Sud takođe podseća na činjenicu da se ESLJP držao stava da su organizaciona pitanja relevantna prilikom procene nepristrasnosti određenog suda (vidi, u ovom kontekstu, slučaj ESLJP-a *Piersack protiv Belgije,* presuda od 1. oktobra 1982. godine, stav 30). U tom pogledu, postojanje postupaka koji osiguravaju nepristrasnost, odnosno pravila i procedura koje regulišu i povlačenje/izuzeće sudije, predstavljaju relevantan faktor. Sud, shodno tome, mora uzeti u obzir takva pravila koja osiguravaju nepristrasnost prilikom ocene da li je određeni sud nepristrasan.

68. U tom pogledu, Sud podseća da Poglavlje III Zakona br. 03/L-006 o parničnom postupku (u daljem tekstu: ZPP) uređuje izuzeće sudije iz suđenja. Član 67. ovog zakona utvrđuje okolnosti pod kojima određeni sudija ne može da procesira razmatranje određene pravne stvari i samim tim treba da se izuzme na zahtev stranke ili bez takvog zahteva.

69. U vezi sa prvom mogućnošću, odnosno izuzećem jednog sudije na zahtev stranke, Sud primećuje da član 68 Zakona određuje obavezu stranke da traži izuzeće jednog sudije u slučaju kada postoje okolnosti određene u članu 67 istog Zakona. Član 68 omogućava svakoj stranci da, uz obrazloženje zahteva, prethodno imenuje sudiju koji ne može da učestvuje u donošenju odluke zbog postojanjaokolnosti iz člana 67 ovog zakona. Zakon specifično u članu 69 istog navodi i primere kada nije dozvoljen jedan takav zahtev, uključujući i one okolnosti, kada se traži izuzeće jednog broja sudija što rezultira time da sud ne bude u mogućnosti da donosi odluke. Ovo drugo se takođe podr]ava i od strane sudske prakse Suda i ESLjP-a. (vidi, Re,enje suda o neprihvatljivosti od 19. decembra 2016. godine, u slučaju KI108/16 sa podnosiocem *Bojana Ivković, Marija Perić i Miro Jaredić,* stavovi 34. 35 i 36 i reference koje su tu korišćene.

70. S tim u vezi Sud pre svega naglašava da podnosilac zahteva nije podneo zahtev za izuzećem sudije G. S. Međutim, Sud prepoznaje činejnicu da

postupak koji se tiče razmatranjem jednog zahtev za reviziju ne predviđa javni postupak na kojem podnosilac može da učestvuje, jer se zasniva samo na pismenim podnescima. Stoga, Sud je u sličnim situacijama u principu smatrao da se podnosioci zahteva ne mogu smatrati odgovornim za ne tra]enje izuzeća jednog sudije jer, nisu mogli da znaju, sve dok ne prime odluku suda, da je neki sudija bio deo veća u Vrhovnom sudu.

71. Sud međutim naglašava da bez obzira (i) što je podnosilac zahteva mogao ili ne da zna u vezi sa sastavom veća Vrhovnog suda, i posebno u vezi sa učešćem sudije G.S. u istom; i (ii) činjenice da podnosilac zahteva nije podneo zahtev za izuzećem tog sudije, svaki sudija treba da zatraži sam izuzeće od donošenja odluke, ukoliko postoje okolnosti koje su navedene u članu 67 ZPP-a.

72. S tim u vezi, Sud podseća na drugu mogućnost koja je navedena u ZPP-u, odnosno obavezu svakog sudije, kao što je to određeno u stavu 1 člana 71 ZPP-a, da obavesti predsednika suda kaoi da zatraži izuzeće iz donošenja odluke ukoliko postoje okolnosti navedene u članu 67 ZPP-a. Sud ipak primećuje da, u okolnostima ovog konkretnog slučaja, podnosilac zahteva nije argumentovao nijednu okolnost koja je određena u članu 67 ZPP-a i na osnovu kojih bi i sama sudija G>S., trebala da traži svoje izuzeće iz učestvovanja u veću Vrhovnog Suda koje je rezultiralo donošenjem osporene Presude.

73. Sud ponovo naglašava da sama činjenica da je podnosilac zahteva podneo krivičnu prijavu protiv sudije G.S., koja nije potkrepljena drugim okolnostima i argumentima, nije dovoljna da se utvrdi da je sudija G.S. bila pristrasna u smislu subjektivnog testa nepristrasnosti suda i da je veće Vrhovnog suda koje je donelo osporenu presudu bilo pristrasno u smislu objektivnog testa nepristrasnosti suda. Shodno tome, Sud mora da utvrdi da sumnje u pogledu nepristrasnosti Suda, u okolnostima konkretnog slučaja, nisu objektivno opravdane.

Zaključci

74. Sud naglašava da nezavisnost i nepristrasnost suda koje su zagarantovane članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, kao pitanja koja je pokrenuo podnosilac zahteva u okolnostima konkretnog slučaja, predstavljaju suštinska ustavna pitanja.

75. U okolnostima konkretnog slučaja, Sud je utvrdio da je presuda [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine doneta od strane nepristrasnog suda u smislu subjektivnog i objektivnog testa određenog iz sudske prakse Evropskog Suda za Ljudska Prava i samim tim, u skladu je sa članom 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a, jer (i)

nasuprot činjenici što je Predsenica veća koje je donelo osporenu Presudu bila jedan sudija protiv koje je podnosialc zahteva podneo krivičnu prijavu, nijedan dokaz ili neki drugi argument podnosioca zahteva ne osporava pretpostavku nepristrasnosti odgovarajuće sudije i štaviše, (ii) nasuprot činjenici što je učestvovanje navedenog sudije u Veću Vrhovnog suda moglo da pokrene legitimnu sumnju u vezi sa nepristrasnošću suda od strane podnosioca zahteva, po proceni Suda, procena koja se zasniva na principe i kriterijume određene iz sudske prakse ESLjP-a, ove sumnje, u okolnostima ovog konkretnog slučaja, nisu objektivno opravdane.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud u skladu sa članom 113.7 Ustava, članovima 47. i 48. Zakona i pravilom 59 (1) Poslovnika o radu, dana 29. jula 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI da je presuda [Rev. br. 170/2017] Vrhovnog suda od 23. avgusta 2017. godine u saglasnosti sa članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP;

III. DA DOSTAVI ovu presudu stranama;

IV. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

V. DA PROGLASI da ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Gresa Caka-Nimani Arta Rama- Hajrizi

Slučajevi br. KI87/18 i KI11/19, Podnosilac: *Muhamet Idrizi*, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova PML. br. 226/2018 od 16. oktobra 2018. godine i presude Vrhovnog suda Kosova PML. br. 293/2018 od 3. decembra 2018. godine

KI87/18 i KI11/19, Presuda od 29 jula 2019, objavljena dana 29 avgusta 2019.

Ključne reči: *individualni zahtev, krivična optužba, sastav sudskog veća, pravo na pravično suđenje, nepristrasnost suda*

Podnosilac zahteva je, Presudom Okružnog suda [P.nr.25/2009] od 8. juna 2009. godine, prvobitno bio oslobođen optužbi u vezi sa izvršenjem krivičnog dela po članu 147 (Teško ubistvo) u vezi sa članovima 20. (Pokušaj) i 23. (Zajedničko izvršenje) Presudom Okružnog suda [P.nr.25/2009] od 8. juna 2009. godine. Ova presuda je poništena Rešenjem Vrhovnog Suda [AP. nr. 393/2012] od 7. marta 2012. godine, a predmet je vraćen na ponovno odlučivanje. Tokom 2017. godine, Presudom Osnovnog suda [PKR.nr.107/2012], podnosilac zahteva je osuđen na tri (3) godine zatvora zbog izvršenja gore navedenog krivičnog dela.

Presuda Osnovnog suda je potvrđena i od strane Apelacionog suda. Protiv ovog drugog su pred Vrhovnim sudom podneta dva zahteva za zaštitu zakonitosti. Prvi je bio podnet od strane advokata branioca podnosioca zahteva a na osnovu kojeg je doneta Presuda Vrhovnog suda [PML. nr. 226/2018] od 18. oktobra 2018. godine a kojom je odbijen kao neosnovan taj zahtev. Drugi je podnet od strane samog podnosioca zahteva a na osnovu tog zahteva je doneta Presuda Vrhovnog suda [PML. nr. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine kojom je takođe odbijen kao neosnovan zahtev za ocenu zakonitosti.

Pred Sudom su podneta dva zahteva za ocenu ustavnosti odgovarajućih presuda. Prvi, odnosno zahtev KI187/18 je podnet od strane branioca podnosioca zahteva i u njemu je zatražena ocena ustavnosti Presude Vrhovnog suda [PML. nr. 226/2018] od 16. oktobra 2018. godine. Sa druge strane, drugi, odnosno zahtev KI11/19 je podnet od samog podnosioca zahteva i u njemu je zatražena ocena ustavnosti Presude Vrhovnog suda [PML. nr. 293/2018] od 3. decembra 2018. Godine.

U vezi sa zahtevom KI187/18, podnosilac zahteva je tvrdio pred Sudom da je osporena Presuda doneta uz ozbiljne povrede odredbi krivičnog postupka. U vezi sa tim, Sud je primetio da podnosilac zahteva u zahtevu KI187/18 nije pojasnio za koja prava i osnovne slobode garantovane Ustavom on tvrdi da su mu povređena putem akta javnog organa, odnosno Presude Vrhovnog Suda [PML. nr. 226/18] od 16. oktobra 2018. godine. Štaviše, podnosilac

zahteva nije tačno pojasnio činjenice i navode u vezi sa povredama ustavnih prava. Samim tim, Sud je utvrdio da zahtev KI187/19, ne ispunjava kriterijume o prihvatljivosti kako je to određeno u članu 48 Zakona i tački (d) stava 1 pravila 39 Poslovnika o radu, i stoga je proglasio ovaj zahtev neprihvatljivim.

U vezi sa zahtevom KI11/19, podnosilac zahteva je osporio Presudu vrhovnog suda [PML.nr.293/2018] od 3. decembra 2018. godine, tvrdeći da je, između ostalog, Presuda doneta od strane jednog pristrasnog suda u suprotnosti sa članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a. Sud je utvrdio da ovaj zahtev ispunjava kriterijume o prihvatljivosti i razmotrio je meritum istog.

Prilikom razmatranja merituma, Sud je, između ostalog, razmotrio (i) opšta načela Evropskog Suda za Ljudska Prava u vezi sa kriterijumima za ocenu nepristrasnosti jednog suda; (ii) koncept subjektivne i objektivne nepristrasnosti suda; (iii) praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava u pogledu procene nepristrasnosti suda, odnosno koncepta "*legitimnih sumnji*" i činjenice da iste trebaju da budu "*objektivno opravdane*" na način da bi se utvrdila nepristrasnost jednog suda; (iv) odgovarajuću sudsku praksu u vezi sa učestvovanjem jednog sudije u različitim fazama jednog istog krivičnog pitanja; i na kraju, Sud je utvrdio da je(v) Presuda Vrhovnog suda [PML.nr.293/2018] od 3. decembra 2018. godine, doneta od strane sudskog veća, u kojem je učestvovao i sudija koji je i u ranijim fazama istog tog krivičnog pitanja bio deo veća koja su odlučivala, samim tim rezultirajući i "*legitimnim sumnjama"* u vezi sa nepristrasnošću suda, a koje su, po proceni Suda u okolnostima ovog konkretnog slučaja *"objektivno opravdane*".

Stoga, Ustavni sud je proglasio nevažećom Presudu Vrhovnog suda [PML.nr.293/2018] od 3. decembra 2018. godine. Sa druge strane, Sud je odbio zahtev podnosioca zahteva u vezi sa privremenom merom, naglašavajući da je, između ostalog Presuda Apelacionog suda [PAKR.nr.108/2018] od 19. aprila 2018. godine, u okolnostima ovog konkretnog predmeta, pravosnažna i izvršna, sve dok se ne odluči drugačije od strane Vrhovnog suda.

PRESUDA

u

slučaju br. KI187/18 i KI11/19

Podnosilac

Muhamet Idrizi

Ocena ustavnosti
presude Vrhovnog suda Kosova PML. br. 226/2018 od 16. oktobra 2018. godine i presude Vrhovnog suda Kosova PML. br. 293/2018
od 3. decembra 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev KI 187/18 podneo je Shemsedin Pira, advokat iz Gnjilana kao zastupnik Muhameta Idrizija sa prebivalištem u opštini Vitina, dok je zahtev KI11/19 podneo lično Muhameta Idrizija (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Odluka koja se osporava zahtevom KI187/18 je presuda [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Vrhovni sud) od 16. oktobra 2018. godine, a odluka koja se osporava zahtevom KI11/19 je presuda [PML. br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenih Presuda. U zahtevu KI187/18, podnosilac zahteva nije tačno razjasnio za koja osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) tvrdi da su povređeni osporenom presudom. S druge strane, zahtevom KI11/19, podnosilac zahteva pak tvrdi da su redovni sudovi povredili njegova osnovna prava i slobode zagarantovane članovima 30. [Prava optuženog] i 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

4. Podnosilac zahteva takođe traži od ustavnog Suda Republike Kosova (u daljem tekstu: Sud) da odredi privremenu meru, odnosno „da obustavi početak služenja kazne koja je izrečena [protiv njega] u Presudi PKR br. 107/2012“ Osnovnog suda u Gnjilanu (u daljem tekstu: Osnovni Sud) od 22. novembra 2017. godine, sve do odlučivanja o slučaju od strane Suda.

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka], 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 30. novembra 2018. godine, podnosilac zahteva je preko svog zastupnika podneo zahtev KI187/18 pred Sudom.

7. Dana 12. decembra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Gresu Caka-Nimani za Sudiju Izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bajram Ljatifi (predsedavajući), Safet Hoxha i Radomir Laban.

8. Dana 4. januara 2019. godine, Sud je obavestio zastupnika podnosioca zahteva i Vrhovni sud o registraciji zahteva KI187/18.

9. Dana 14. januara 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo Sudu zahtev KI11/19.

10. Dana 17. januara 2019. godine, u skladu sa stavom (1) pravila 40 (Spajanje i razdvajanje podesaka) Poslovnika, predsednica Suda je naložila spajanje zahteva KI11/19 sa zahtevom KI187/18. Ovim nalogom je odlučeno da sudija izvestilac i sastav Veća za razmatranje budu isti kao što je odlučeno od strane predsednice o imenovanju sudije izvestioca i Veća za razmatranje u slučaju KI187/18.

11. Dana 22. januara 2019. godine, Sud je obavestio zastupnika podnosioca zahteva, podnosioca zahteva i Vrhovni sud o registraciji zahteva KI11/19 i spajanju dotičnih zahteva.

12. Dana 28. maja 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj Sudije izvestioca, i jednoglasno je odlučilo da se odlučivanje u vezi sa zahtevima podnosilaca zahteva odloži za razmatranje na jednoj od sledećih sednica.

13. Dana 28. maja 2019. godine, podnosilac zahteva je zatražio od Suda da odredi privremenu meru, odnosno, da obustavi početak služenja kazne koja mu je izrečena u Presudi Osnovnog suda [PKR. Br. 107/2012] od 22. novembra 2017. godine, do donošenja odluke o slučaju od strane Suda.

14. Dana 29. jula 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj Sudije izvestioca, i jednoglasno je predložilo Sudu da proglasi zahtev KI187/18 neprihvatljivim, a zahtev KI11/19 prihvatljivim za razmatranje i ocenu merituma istog.

15. Istog tog dana, Sud je jednoglasno utvrdio da Presuda Vrhovnog Suda [PML. Br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine, nije u skladu sa članom 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava a u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a

Pregled činjenica

16. Dana 29. decembra 2008. godine, Okružno tužilaštvo u Gnjilanu (u daljem tekstu: Okružno tužilaštvo) podiglo je optužnicu [PP. br. 168/08] protiv podnosioca zahteva, zbog osnovane sumnje da je on u sa izvršilaštvu sa Sh.I. i pomognut od strane E.I., izvršio krivično delo utvrđeno u članu 147. (Teško ubistvo) u vezi sa članovima 20. (Pokušaj) i 23. (Zajedničko izvršenje) i članu 328. (Neovlašćeno vlasništvo, kontrola, posedovanje ili upotreba oružja) Privremenog krivičnog zakona Kosova (u daljem tekstu: PKZK) jer je 2. septembra 2008. godine pokušao da liši života R.E. i Sh.E.

17. Dana 8. juna 2009. godine, Okružni sud u Gnjilanu (u daljem tekstu: Okružni sud) je presudom [P. br. 25/2009] oslobodio podnosioca zahteva gore navedenih optužbi, dok je lice koje je navodno pomoglo u izvršenju krivičnog dela, odnosno E.I. oslobodio optužbe da je izvršio krivično delo iz člana 147. PKZK-a i oglasio ga krivim za izvršenje krivičnog dela iz člana 328. PKZK-a.

18. Okružno tužilaštvo je izjavilo žalbu Vrhovnom sudu protiv gore navedene presude Okružnog suda zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i nepotpuno i pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, sa predlogom da se predmet vrati na ponovno suđenje. Podnosilac zahteva i E.I. su podneli odgovore na žalbu Okružnog tužilaštva tražeći da se ista odbije kao neosnovana.

19. Dana 7. marta 2012. godine, Vrhovni sud je rešenjem [AP. br. 393/2012] usvojio žalbu Okružnog tužilaštva kao osnovanu i ukinuo presudu [P. br. 25/2009] Okružnog suda u odnosu na podnosioca zahteva i vratio predmet na ponovno suđenje.

20. Dana 22. novembra 2017. godine, Osnovni sud u Gnjilanu (u daljem tekstu: Osnovni sud) je presudom [PKR. br. 107/2012] oglasio podnosioca zahteva krivim za izvršenje krivičnog dela iz člana 147. (Teško ubistvo) u vezi sa članom 20. (Pokušaj) i 23. (Zajedničko izvršenje) PKZK-a i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od 3 (tri) godine. Takođe, optužba za izvršenje krivičnog dela iz člana 328. (Neovlašćeno vlasništvo, kontrola, posedovanje ili upotreba oružja) PKZK-a je odbijena. Istom presudom, optuženi E.I. je oslobođen optužbe.

21. Žalbu protiv gore navedene presude izjavili su i podnosilac zahteva i Osnovno tužilaštvo u Gnjilanu (u daljem tekstu: Osnovno tužilaštvo). Prvi, odnosno podnosilac zahteva, zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, povrede krivičnog zakona i odluke o krivičnoj sankciji, a drugi, odnosno Osnovno tužilaštvo, u odnosu na oslobađajući deo presude za optuženog E.I. i zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i u pogledu krivične sankcije za krivično delo za koje je podnosilac oglašen krivim.

22. Dana 19. aprila 2018. godine, Apelacioni sud je presudom [PAKR. br. 108/2018] odbio žalbe Osnovnog tužilaštva i podnosioca zahteva i potvrdio gore navedenu presudu Osnovnog suda, odnosno presudu [PKR. br. 107/2012].

23. Podnosilac zahteva i njegov branilac su zasebno podneli zahteve za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu protiv presude [PAKR. br. 108/2018] Apelacionog suda u vezi sa presudom [PKR. br. 107/2012] Osnovnog suda, zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i povrede krivičnog zakona. U svojim zahtevima, oni su, između ostalog, naveli da je Osnovni sud, time što je izmenio činjenični opis krivičnog dela i utvrdio da je podnosilac zahteva izvršio krivično delo "sa nekoliko za sada nepoznatih lica", prekoračio optužbu u suprotnosti sa odredbama Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova (u daljem tekstu: PZKPK). Državni tužilac je podneskom [KMLP. br. 155/2018] dostavio odgovor na zahteve za zaštitu zakonitosti, te predložio da isti budu odbijeni kao neosnovani.

24. Dana 18. oktobra 2018. godine, Vrhovni sud je postupajući povodom zahteva za zaštitu zakonitosti koji je podneo branilac podnosioca zahteva, presudom [PML. 226/2018] odbio kao neosnovan taj zahtev za zaštitu zakonitosti protiv presude [PAKR. br. 108/2018] Apelacionog suda u vezi sa presudom [PKR. br. 107/2012] Osnovnog suda.

25. Dana 3. decembra 2018. godine, Vrhovni sud je postupajući povodom zahteva za zaštitu zakonitosti koji je podneo osuđeni, odnosno podnosilac zahteva, presudom [PML. br. 293/2018] takođe odbio kao neosnovan ovaj zahtev za zaštitu zakonitosti protiv presude Apelacionog suda [PAKR. br. 108/2018] u vezi sa presudom [PKR. br. 107/2012] Osnovnog suda.

Navodi podnosioca zahteva

Navodi izneti u zahtevu KI187/18

26. U kontekstu ovog zahteva, podnosilac zahteva je jasno naglasio osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom za koje tvrdi da su povređeni presudom [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda od 16. oktobra 2018. godine.

27. Naime, podnosilac zahteva navodi da je osporena presuda doneta uz bitne povrede odredaba krivičnog postupka, konkretnije: (i) tačke 1.10 stava 1 člana 384 (ozbiljne povrede odredbi krivičnog postupka) zbog prekoračenja optužnice; i (ii) tačke 1.12 stava 1 člana 384; i (iii) stava 1 člana 360 (subjektivni identitet i predmet presude sa optužnicom) PZKPK-a.

Navodi izneti u zahtevu KI11/19

28. Podnosilac u zahtevu KI11/19 navodi da je Vrhovni sud presudom [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine povredio njegova osnovna prava i slobode zagarantovane članovima 30. [Prava optuženog] i 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP.

29. Podnosilac zahteva konkretno navodi da su njegova prava na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovana članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP povređena zbog toga što je (i) osporena presuda doneta u suprotnosti sa stavom 2 člana 39 (Razlozi za izuzeće sudija) Zakonika o krivičnom postupku Republike Kosovo (u daljem tekstu: ZKPRK) jer je jedan od sudija u pretresnom veću Okružnog suda koje je donelo presudu [P. br. 25/09] od 8. juna 2009. godine, odnosno sudija R.R., takođe učestvovao i kao član veća Vrhovnog suda koje je presudom [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine odlučilo o zahtevu za zaštitu zakonitosti; i (ii) njegov zastupnik ga nije pravilno branio u toku sudskog postupka i jer je, prema navodima podnosioca zahteva, vršio odbranu u suprotnosti sa stavom 7 člana 11. Zakona br. 03/L-117 o advokaturi od 25. marta 2009. godine pošto je imao sukob interesa, a o kojoj činjenici podnosilac zahteva nije bio informisan. Prema navodima podnosioca zahteva, advokat u predmetu Sh.P. je takođe bio i branilac lica R.E. u drugom krivičnom predmetu, a koji je takođe bio i glavni svedok u krivičnom postupku protiv podnosioca zahteva. Osim toga, prema navodima podnosioca zahteva, dotični advokat je pokazivao očigledan i konstantan nemar tokom njegove odbrane.

30. Podnosilac zahteva takođe navodi da je osporena presuda doneta u suprotnosti sa odredbama PZKPK-a zbog toga što su (i) sudovi prekoračili prvobitnu optužnicu u suprotnosti sa tačkom 10 stava 1 člana 384. PZKPK-a, oglašavajući optuženog, odnosno podnosioca zahteva krivim za krivično delo teškog ubistva ostalog u pokušaju u saizvršilaštvu sa "nekoliko drugih za sada nepoznatih lica", dok su navodni saizvršioci koji su bili obuhvaćeni prvobitnom optužnicom oslobođeni optužbe. Prema prvom, odnosno licu SH.I., istraga je obustavljena rešenjem [PP. br. 168/08 i 231/09] Okružnog javnog tužilaštva od 26. jula 2011. godine, dok je drugi, odnosno lice E.I. oslobođeno optužbe presudom [PKR. br. 107/2012] Osnovnog suda.

31. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da proglasi njegov zahtev prihvatljivim, poništi sve odluke redovnih sudova i vrati njegov predmet prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

Ocena prihvatljivosti

32. Sud podseća da su Sudu u konkretnom slučaju podneta dva zahteva za ocenu ustavnosti dotičnih presuda. Prvi, odnosno zahtev KI187/18, podneo je branilac podnosioca zahteva, koji traži ocenu ustavnosti presude [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda od 16. oktobra 2018. godine. Drugi, odnosno zahtev KI11/19, podneo je sam podnosilac zahteva, koji traži ocenu ustavnosti presude [PML. br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine. Sud će u nastavku zasebno oceniti prihvatljivost oba zahteva.

Što se tiče prihvatljivosti zahteva KI187/18

33. U vezi sa zahtevom KI187/18, Sud prvo razmatra da li su ispunjeni uslovi prihvatljivosti, propisani Ustavom i dalje utvrđeni Zakonom i Poslovnikom.

34. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *[...]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

35. Sud u nastavku razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti koji su propisani Zakonom. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

> Član 47.
> [Individualni zahtevi]
>
> *"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.*
>
> *2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".*

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku [...]".

36. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac, kada je reč o zahtevu KI187/18, ovlašćena strana, koja osporava akt javnog organa, odnosno presudu [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda od 16. oktobra 2018. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom. U tom pogledu, zahtev podnosioca je u skladu sa uslovima utvrđenim stavovima 1 i 7 člana 113. Ustava i članom 47. Zakona. Podnosilac zahteva je takođe podneo zahtev u skladu sa rokom propisanim u članu 49. Zakona.

37. Međutim, prilikom ocene da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti utvrđene Zakonom, Sud se takođe poziva i na član 48. Zakona, koji podnosiocu zahteva nameće dužnost da u svom zahtevu upućenom Sudu tačno naglasi za koja osnovna prava i slobode tvrdi da su mu povređeni.

38. Isti uslov je jasno utvrđen i u pravilu 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika. Pravilo 39 stav (1) (d) propisuje:

"(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

(d) ako zahtev tačno razjašnjava i, adekvatno iznosi činjenice i navode da su prava ili odredbe ustava povređene".

39. U tom kontekstu, Sud naglašava da je podnosilac zahteva, kako bi se smatralo da zahtev ispunjava uslove prihvatljivosti, dužan da u svom zahtevu tačno razjasni za koja prava i osnovne slobode tvrdi da su mu povređeni i da adekvatno iznese činjenice i navode o povredama ustavnih prava ili odredaba (vidi u ovom kontekstu slučaj Suda KI91/17, Enver Islami, rešenje o neprihvatljivosti od 22. novembra 2018. godine, stav 31).

40. Sud primećuje da podnosilac zahteva u svom zahtevu KI187/18 nije razjasnio za koja prava i slobode tvrdi da su mu povređeni aktom javnog organa, odnosno presudom [PML. br. 226/18] Vrhovnog suda od 16. oktobra 2018. godine, koju on osporava pred Sudom. Pored toga, podnosilac zahteva ne razjašnjava tačno činjenice i navode o povredama ustavnih prava.

41. Shodno tome, podnosiočev zahtev KI187/18 je u skladu sa uslovima propisanim stavovima 1 i 7 člana 113. Ustava i članovima 47. i 49. Zakona. Međutim, podnosiočev zahtev KI187/18 ne ispunjava uslove prihvatljivosti propisane članom 48. Zakona i tačkom (d) stava (1) Pravila 39 Poslovnika.

42. U zaključku, u skladu sa članom 48. Zakona i pravilom 39 (1) (d) Poslovnika, podnosiočev zahtev KI187/19 je neprihvatljiv.

Što se tiče prihvatljivosti zahteva KI11/19

43. Što se tiče ispunjenja uslova prihvatljivosti propisanih Ustavom i Zakonom i razrađenih u tekstu iznad, Sud utvrđuje da je podnosilac, kada je reč o zahtevu KI11/19, ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno presudu [Pml. br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom. Podnosilac zahteva je takođe naglasio prava i slobode za koje tvrdi da su mu povređeni, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokovima propisanim u članu 49. Zakona.

44. Sud stoga utvrđuje da podnosiočev zahtev takođe ispunjava i uslove prihvatljivosti propisane stavom 1 pravila 39 Poslovnika. Isti se ne može proglasiti neprihvatljivim na osnovu uslova utvrđenih stavom 3 pravila 39 Poslovnika.

45. Pored toga, i konačno, Sud ocenjuje da ovaj zahtev nije očigledno neosnovan u skladu sa stavom 2 pravila 39 Poslovnika i samim tim se mora proglasiti prihvatljivim (vidi, takođe, slučaj Evropskog Suda za Ljudska Prava Alimuçaj protiv Albanije, predstavka br. 20134/05, rešenje od 9. jula 2012. godine, stav 144).

Meritum slučaja u vezi sa zahtevom KI11/19

46. Prilikom razmatranja merituma ovog zahteva, Sud podseća da je podnosilac zahteva prvobitno oslobođen optužbi za izvršenje krivičnog dela iz člana 147. (Teško ubistvo) u vezi sa članovima 20. (Pokušaj) i 23. (Zajedničko izvršenje) PKZK-a i to presudom [P. br.

25/2009] Okružnog suda od 8. juna 2009. godine. Ova presuda je poništena rešenjem [AP. br. 393/2012] Vrhovnog suda od 7. marta 2012. godine i predmet je vraćen na ponovno suđenje. U 2017. godini, presudom [PKR. br. 107/2012] Osnovnog suda, podnosilac zahteva je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od tri (3) godine zbog izvršenja gore navedenog krivičnog dela. Druga dva lica, odnosno SH.I. i E.I., koja su bila navodni saizvršioci krivičnog dela oslobođena su optužbe u toku postupaka pred redovnim sudovima.

47. Presuda Osnovnog suda je potvrđena od strane Apelacionog suda. Protiv ove poslednje spomenute, Vrhovnom sudu su podneta dva zahteva za zaštitu zakonitosti. Prvi je podneo branilac podnosioca zahteva i kao rezultat tog zahteva doneta je presuda [PML. Br. 226/2018] Vrhovnog suda od 18. oktobra 2018. godine, kojom je navedeni zahtev odbijen kao neosnovan. Drugi je podneo sam podnosilac zahteva i kao rezultat tog zahteva doneta je presuda [PML. br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine, kojom je takođe odbijen kao neosnovan zahtev za zaštitu zakonitosti.

48. S tim u vezi, odnosno, Presudom [PML. Br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine, Sud podseća da podnosilac zahteva navodi da je ista (i) u suprotnosti sa članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP jer je istu doneo pristrasan sud; (ii) da je njegov branilac postupao u suprotnosti sa Zakonom o advokaturi i da je time naneo štetu njegovim interesima, i (iii) da je osporena presuda doneta u suprotnosti sa određenim odredbama krivičnog postupka.

49. Prilikom razmatranja prvog navoda podnosioca zahteva koji se odnosi na pravo na nepristrasno suđenje, Sud će primeniti sudsku praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava (u daljem tekstu: ESLjP), na osnovu koje je, u skladu sa članom 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, podnosilac zahteva dužan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom. Shodno tome, što se tiče tumačenja navoda o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6 EKLJP, Sud će se pozvati na sudsku praksu ESLJP-a.

50. S tim u vezi, Sud podseća da se nepristrasnost suda u skladu sa članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, zasnovano na konsolidovanoj sudskoj praksi ESLJP-a, mora utvrditi prema (i) subjektivnom testu, pri čemu se mora uzeti u obzir lično ubeđenje i ponašanje sudije, to jest da li je sudija možda imao neke lične predrasude ili pristrasnosti u određenom predmetu, i (ii) objektivnom testu, to jest treba utvrditi da li je sam sud, između ostalog i svojim sastavom, pružio dovoljne garancije da bi se isključila svaka legitimna sumnja u tom smislu (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a, Miracle Europe KFT protiv

Mađarske, presuda od 12. aprila 2015. godine, stav 54; Gautrin i drugi protiv Francuske, presuda od 20. maja 1998. godine, stav 58; San Leonard Band Club protiv Malte, presuda od 29. jula 2004. godine, stav 58; Thomann protiv Švajcarske, presuda od 10. juna 1996. godine, stav 30; Wettstein protiv Švajcarske, presuda od 21. decembra 2000. godine, stav 42, i slučaj Suda KI06/12, podnosilac zahteva: Bajrush Gashi, presuda od 9. maja 2012. godine, stav 45).

51. Konkretnije, što se tiče subjektivnog testa, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, lična nepristrasnost sudije se mora pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a Mežnarić protiv Hrvatske, presuda od 30. novembra 2005. godine, stav 30; Padovani protiv Italije, presuda od 26. februara 1993. godine, stav 26; Morel protiv Francuske, stav 41; San Leonard Band Club protiv Malte, presuda od 29. jula 2004. godine, stav 59; Hauschildt protiv Danske, presuda od 24. maja 1989. godine, stav 47; Driza protiv Albanije, presuda od 13. novembra 2007. godine, stav 75). Što se tiče vrste dokaza koji su potrebni da bi se to dokazalo, ESLJP se na primer trudio da utvrdi da li sudija pokazuje neprijateljstvo ili zlu nameru iz ličnih razloga (vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a, De Cubber protiv Belgije, presuda od 26. oktobra 1984. godine, stav 25). Međutim, načelo po kojem se mora pretpostaviti da je sud oslobođen od ličnih predrasuda ili pristrasnosti je već duži vremenski period ustanovljeno u sudskoj praksi ESLJP-a (vidi slučajeve ESLJP-a Kyprianou protiv Kipra, citirano iznad, stav 119, i Micallef protiv Malte, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stavovi 93-94; i Tozicka protiv Poljske, Presuda od 24. jula 2012. godine, stav 33).

52. Štaviše, po sudskoj praksi ESLjP-a, dok u nekim slučajevima može da bude teško da se nađu činjenice na osnovu kojih se može preokrenuti pretpostavka subjektivne nepristrasnosti jednog sudije, kriterijumi i zahtevi za objektivnu nepristrasnost određuju jednu dodatnu garanciju za nepristrasno suđenje. (Vidi, Predmet ESLjP-a, Micallef protiv Malte, citirano iznad, stavovi 95 i 101). Treba da se naglasi da u većini slučajeva koji su povezani sa pitanjem nepristrasnosti, ESLjP je bio fokusiran i našao je povrede u aspektima objektivnog testa. (vidi, takođe, predmet ESLjP-a, Ramos Nunes de Carvalhoe Sa protiv Portugala, Presuda od 6. novembra 2018. Godine, stav 146; i Korzeniak protiv Poljske, citirano iznad, stav 48).

53. Što se pak tiče objektivnog testa, Sud zapaža da se na osnovu sudske prakse ESLJP-a, kada se ovaj test primenjuje na sudsko veće, mora utvrditi da li, nezavisno od ponašanja bilo kog sudije, može postojati dovoljno činjenica koje mogu pobuditi sumnju u pogledu nepristrasnosti suda. U tom smislu, čak i izgled/percepcija može biti

od važnosti, jer se "pravda ne sme samo sprovoditi, već se mora i videti da je sprovedena" (u ovom kontekstu, vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a Cubber protiv Belgije, citirano iznad, stav 26). Suštinsko pitanje je poverenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju nadahnjivati u javnosti, uključujući i optuženog (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a Castillo Algar protiv Španije, presuda od 28. oktobra 1998. godine, stav 45; San Leonard Band Club protiv Malte, citirano iznad, stav 60, i Golubović protiv Hrvatske, citirano iznad, stav 49). Dakle, bilo koji sudija za kojeg mogu postojati legitimni razlozi da si se posumnjao nedostatak nepristrasnosti se treba povući iz donošenja odluke. (Vidi, slučaj ESLjP-a, Micallef protiv Malte, citirano iznad, stav 98).

54. Pored toga, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, situacije u kojima se mogu pokrenuti pitanja u vezi sa nedostatkom nepristrasnosti, mogu biti (i) funkcionalne i (ii) lične prirode. Prva se odnosi na vršenje različitih funkcija unutar sudskog postupka od strane istog lica ili na vezu hijerarhijske ili druge prirode između sudije i ostalih aktera u određenom sudskom postupku. Što se tiče ovog poslednje navedenog, moraju se ispitati nivo i priroda te veze. Ove situacije funkcionalne prirode mogu obuhvatati primere slučajeva kada su se u istom slučaju vršile (i) savetodavne i sudske funkcije (u ovom kontekstu, vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a Procola protiv Luksemburga, presuda od 8. septembra 1995. godine, stav 45; Kleyn i drugi protiv Holandije, presuda od 6. maja 2003. godine, stav 200, i Sacilor Lormines protiv Francuske, presuda od 9. novembra 2006. godine, stav 74); (ii) sudske i vansudske funkcije (u ovom kontekstu, vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 8. februara 2000. godine, stavovi 52-57), i (iii) različite sudske funkcije. U tom kontekstu, ESLJP naglašava da se ocena o tome da li je učešće istog sudije u različitim fazama sudskog postupka moglo dovesti do kršenja zahteva koji se odnose na nepristrasnost suda, mora vršiti u svakom slučaju pojedinačno i zavisi od okolnosti svakog slučaja. A druga, odnosno pitanja lične prirode, uglavnom se odnose na način ponašanja sudije u određenom predmetu ili postojanje veze sa jednom od stranaka ili njenim zastupnicima u određenom predmetu (za više detalja u ovom kontekstu, vidi Vodič ESLJP-a kroz član 6. EKLJP od 30. aprila 2019. godine, Pravo na pravično suđenje (krivični aspekt), IV deo, Opšte garancije: proceduralni zahtevi, C. Nezavisnost i nepristrasnost, 2. Nepristrasni sud, a. Kriterijumi za ocenu nezavisnosti).

55. U primeni ovih opštih načela u okolnostima ovog konkretnog slučaja, Sud pre svega podseća da podnosialc zahteva tvrdi upravo vršenje različitih dužnosti od strane jednog sudije unutar istog sudskog

postupka, odnosno činjenice da je sudija R. R. učestvovao kao član sudskog veća i prilikom (i) donošenja presude Okružnog suda [P. nr. 25/09] od 8. juna 2009. godine, i (ii) prilikom donošenja Presue Vrhovnog suda [PML. Nr. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine, što je, po navodima podnosioca zahteva, rezultiralo povredama njegovog prava na pravično i nepristrasno suđenje.

56. U tom kontekstu i na osnovu sudske prakse ESLjP-a, Sud će pre svega da razmotri navode podnosioca zahteva u vezi sa nepristrasnošću suda pod kriterijumima subjektivnog testa.

57. Što se tiče subjektivnog testa, Sud podseća da se lična nepristrasnost sudije mora pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno. Podnosilac zahteva nije podneo nijedan dokaz koji bi mogao dovesti u sumnju nepristrasnost sudije R.R. Shodno tome, Sud treba da utvrdi da prilikom donošenja presude [PML. Br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine, sud nije bio pristrasan u smislu subjektivnog testa.

58. Shodno tome, Sud će u nastavku, u skladu sa načelima sudske prakse ESLJP, i kao dodatna garancija za okolnosti konkretnog slučaja, razmotriti navode podnosioca zahteva u smislu kriterijuma objektivnog testa i sledstveno, prvo (i) da li okolnosti konkretnog slučaja mogu izazvati legitimne sumnje od strane podnosioca zahteva u pogledu nepristrasnosti suda, i ako je to slučaj (ii) da li su te sumnje objektivno opravdane. Utvrđivanje ovih pitanja vrši se u svakom slučaju pojedinačno (vidi u ovom kontekstu, slučajeve ESLJP-a Mežnarić protiv Hrvatske, citiran u tekstu iznad, stav 31; Ferrantelli i Santangelo protiv Italije, presuda od 7. avgusta 1996. godine, stav 58; Wettstein protiv Švajcarske, citiran u tekstu iznad, stav 44, i San Leonard Band Club protiv Malte, citiran u tekstu iznad, stav 60; Korzeniak protiv Poljske, citiran u tekstu iznad, stav 49 i Tozicka protiv Poljske, citiran u tekstu iznad, stav 33).

59. U ovom aspektu, i kao što je napred navedeno, vršenje različitih funkcija unutar istog sudskog postupka od strane istog sudije, a što je povezano sa okolnostima konkretnog slučaja, predstavlja kategoriju pitanja funkcionalne prirode, koja su relevantna prilikom procene nepristrasnosti određenog suda. U takvim slučajevima, ESLJP je u principu smatrao da postoje legitimne sumnje u nepristrasnost sudije (vidi, između ostalog, u gore pomenutom slučaj ESLJP-a Korzeniak protiv Poljske, stavovi 51 i 52). Isti stav će držati i Sud. Shodno tome, a na osnovu sudske prakse ESLJP-a, Sud će u nastavku oceniti da li takve sumnje, u okolnostima konkretnog slučaja, mogu biti objektivno opravdane.

60. U smislu procene legitimnih sumnji u kontekstu okolnosti kada je jedan sudija vršio više od jedne funkcije u istom sudskom sporu, dve kategorije pitanja su važne. Prvo, posebnu pažnju treba posvetiti karakteristikama zakona i propisa koji su primenljivi u konkretnom slučaju (vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a Warsicka protiv Poljske, presuda od 16. januara 2007. godine, stav 40; Toziczka protiv Poljske, presuda od 24. jul 2012. godine, stav 36, i u gore pomenutom slučaju Korzeniak protiv Slovačke, , stav 50). U ovom kontekstu, ESLJP je naglasio da su važna i organizaciona pitanja (vidi, između ostalog, slučaj ESLJP-a, Piersack protiv Belgije, presuda od 1. oktobra 1982. godine, stav 30). Na primer, postojanje postupaka koji osiguravaju nepristrasnost, odnosno pravila i procedura koje regulišu i povlačenje/izuzeće sudije, predstavlja relevantan faktor (vidi slučajeve ESLJP-a, Pfeifer i Plankl protiv Austrije, presuda od 25. februara 1992. godine, stav 6; Oberschlick protiv Austrije (br. 1), presuda od 23. maja 1991. godine, stav 50, i Pescador Valero protiv Španije, presuda od 24. septembra 2003. godine, stavovi 24-29). Drugo, nužno je oceniti da li je veza između suštinskih pitanja koja su razmotrena od strane istog sudije u raznim fazama postupka toliko tesna/očigledna da baca sumnju na nepristrasnost sudije koji je učestvovao u odlučivanju u ovim fazama. Ovo utvrđenje se takođe mora vršiti u svakom slučaju pojedinačno i imajući u vidu njihove posebne karakteristike i okolnosti (vidi, između ostalog, u gore pomenutom slučaju ESLJP-a, Warsicka protiv Poljske, stav 40; u gore pomenutom slučaju Toziczka protiv Poljske, stav 36, i u gore pomenutom slučaju Korzeniak protiv Slovačke, stav 50.).

61. U tom pogledu, Sud, na osnovu sudske prakse ESLJP-a i napred izloženog, mora prvo razraditi pravna i regulatorna pitanja. Sud podseća da su procedure koje regulišu povlačenje/izuzeće sudije iz odlučivanja od posebne važnosti.

62. U tom kontekstu, Sud primećuje da je u slučaju podnosioca zahteva u postupcima povodom zahteva za zaštitu zakonitosti, Vrhovni sud primenio odredbe ZKPRK-a. Ovaj zakon, u svojim članovima 39. i 40. konkretno reguliše pitanje i okolnosti u kojima se sudije izuzimaju iz datog odlučivanja (postupak o izuzeću) istog. Sud naglašava da stav 2 člana 39. ZKPRK-a, čiju povredu navodi podnosilac zahteva, utvrđuje da *"Sudija ne može da obavlja dužnost sudije pojedinca, predsednika pretresnog veća, člana pretresnog veća, člana pretresnog veća, žalbenog veća ili veća Vrhovnog suda ako je on odnosno ona učestvovao u prethodnim postupcima u istom krivičnom predmetu, izuzev u slučaju sudije koji je postupao u Veću za posebnu dokaznu mogućnost"*.

63. Ova formulacija gore navedenog člana ZKPRK-a, koja naglašava učešće sudije u "prethodnim postupcima u istom krivičnom predmetu", razlikuje se od sadržaja članova 40. i 41. prethodnog Zakona o krivičnom postupku, odnosno, Privremenom Zakona Krivičnog Postupka Kosova (u daljem tekstu: PZKPK), u kojima su okolnosti izuzeća sudija u ovom kontekstu bile ograničenije. Specifičnije, tačka 5 stava 1 člana 40 PZKPK-a, propisuje da se sudija izuzima iz vršenja sudske funkcije u slučaju kada „je u istom postupku učestvovao u donošenju odluke pred nižim sudom ili ukoliko je pred istim sudom učestvovao u donošenju odluke koja je osporena žalbom".

64. Sud u ovom kontekstu naglašava da je zakonodavac usvajanjem novog Zakonika o krivičnom postupku, uvrstio jednu sveobuhvatniju odredbu u smislu izuzimanja sudije od vršenja različitih funkcija u istom krivičnom postupku. Sud naglašava da odredbe ZKPRK-a iskazuju zabrinutost zakonodavca da ukloni sve razumne sumnje u pogledu nepristrasnosti suda (vidi u ovom kontekstu, u gore pomenutom slučaju Suda KI06/12, podnosilac zahteva: Bajrush Gashi, , stav 49, i u gore pomenutom slučaju ESLJP-a Oberschlick protiv Austrije, stav 50.).

65. Sud takođe mora naglasiti da je u okolnostima konkretnog slučaja, između učešća sudije R.R. u veću Okružnog suda, odnosno donošenja presude [P. br. 25/2009] od 8. juna 2009. godine i njegovog učešća u veću Vrhovnog suda, odnosno donošenja presude [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine, rešenjem [AP. br. 393/2012] Vrhovnog suda od 7. marta 2012. godine, predmet podnosioca zahteva vraćen na ponovno suđenje. U novom suđenju, sudija R.R. je učestvovao samo u veću Vrhovnog suda koje je razmotrilo zahtev za zaštitu zakonitosti protiv presude [PAKR. br. 108/2018] Apelacionog suda od 19. aprila 2018. godine. Međutim, Sud naglašava da je sadržaj stava 2 člana 39. ZKPRK-a, odnosno "učešće u prethodnim postupcima u istom krivičnom predmetu", koji je primenljiv u okolnostima konkretnog slučaja, sveobuhvatan i prinudio je sudiju R.R. da se izuzme iz odlučivanja u odgovarajućem veću Vrhovnog suda.

66. Sud, takođe, naglašava da u takvim okolnostima, izuzimanje sudije nije nužno zavisno od zahteva stranaka u postupku. Na osnovu odredaba ZKPRK-a, sam sudija mora tražiti izuzimanje od odlučivanja. Ovo je utvrđeno članovima 39. do 42. ZKPRK-a, a takođe podržano je i sudskom praksom ESLJP-a, koji je, naglašavajući važnost percepcije i poverenja koje sud mora nadahnjivati u javnosti u demokratskom društvu, dosledno isticao da se svaki sudija koji veruje

da njegovo ili njeno učešće u sudskom sporu može pobuditi legitimne sumnje u nepristrasnost suda, mora izuzeti iz odlučivanja.

67. Pored toga, Sud takođe podseća da postupak koji se odnosi na zaštitu zakonitosti ne predviđa javni postupak u kojem podnosilac može da učestvuje. Ovaj postupak je zasnovan samo na pismenim podnescima. Stoga, zbog pismene prirode postupka, ni podnosilac, niti njegov branilac, nisu mogli da znaju da je isti sudija koji je bio deo pretresnog veća u Okružnom sudu učestvovao i u veću Vrhovnog suda koje je odlučilo o njegovom zahtevu za zaštitu zakonitosti, dok nisu primili odluku Vrhovnog suda. Prema tome, ne može se zaključiti da se podnosilac odrekao prava na određivanje njegovog prava od strane "nepristrasnog suda" (vidi u gore pomenuti slučaju Suda KI06/12, podnosilac zahteva: Bajrush Gashi, stav 36; vidi, takođe, u gore pomenuti slučaju ESLJP-a Oberschlick protiv Austrije, stav 51).

68. Sud podseća da pitanje da li postoji ili ne postoji dovoljan broj sudija za odlučivanje o zahtevima za zaštitu zakonitosti predstavlja pitanje koje je u potpunosti u nadležnosti, i za diskusiju, ako je to potrebno, između pravosuđa i drugih nadležnih organa. Primarna odgovornost za pravilno upravljanje pravdom pripada relevantnim institucijama, a organizaciona pitanja se ne mogu koristiti kao opravdanje za nepoštovanje Ustava (u ovom kontekstu, vidi u gore pomenutom slučaju Suda KI06/12, podnosilac: Bajrush Gashi, stav 51, i slučaj KO4/11, podnosilac zahteva: Vrhovni sud Kosova, ocena ustavnosti članova 35, 36, 37. i 38. Zakona o eksproprijaciji nepokretne imovine, br. 03/L-139, presuda od 1. marta 2012. godine).

69. Samim tim, i u ovim okolnostima, Sud mora da utvrdi da legitimne sumnje o nepristrasnosti suda koje proizilaze kao rezultat vršenja različitih funkcija jednog sudije unutar jednog sudskog postupka su objektivno razložne. Sud takođe, treba da utvrdi da je prilikom donošenja presude [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine, sud nije bio nepristrasan u smislu objektivnog testa i da je samim tim povređeno pravo na pravično i nepristrasno suđenje od strane nezavisnog suda, zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

70. Sud, kao što je prethodno navedeno, podseća da je u kontekstu procene nepristrasnosti suda, osim pravnih i regulatornih pitanja, i veza između suštinskih pitanja koja je razmatrao isti sudija u različitim fazama postupka, takođe relevantna. Međutim, s obzirom na to da je već utvrdio da su u okolnostima konkretnog slučaja sumnje u nepristrasnost objektivno opravdane, Sud smatra da nije potrebno

razmatrati ostale aspekte koji se tiču nepristrasnosti suda u smislu objektivnog testa.

71. Sud naglašava da se ovaj zaključak odnosi isključivo na osporenu presudu Vrhovnog suda, odnosno presudu [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine sa tačke gledišta nepristrasnosti suda u smislu objektivnog testa i ni na koji način nije povezan sa, i ne prejudicira rezultat merituma slučaja.

72. Sud podseća da podnosilac zahteva takođe tvrdio druge navode u vezi sa Presudom Vrhovnog Suda [PML. Nr. 283/2018] od 3. decembra 2018. godine. Podnosilac zahteva navodi povredu člana 30 [Prava Optuženog] Ustava u vezi sa članom 31 Ustava koji povezuje sa članom 6 EKLJP, kao što je gore pomenuto, odnosno on navodi (i) da je njegov branilac postupao u suprotnosti sa Zakonom o advokaturi i da je tako naneo štetu njegovim interesima, i (ii) da je osporena presuda doneta u suprotnosti sa određenim odredbama krivičnog postupka.

73. Sto se tiče član 30 Ustava, Sud primećuje da samo pominjanja članova Ustava nije dovoljno i cilju izgradnje navoda u Ustavim povredama ukoliko su takvi navodi pokrenuti podnosilac mora da potkrepi navode i potvrdi činjenice (u ovom kontekstu vidi, Suda KI136/14, podnosilac zahteva: *Abdullah Bajqinca*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februar 2015. godine, stav 33). Uzimajući u obzir da je relevantna Presuda doneta kršeći član 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLJP poništavanjem te odluke i posledično vraćanje slučaja na ponovno suđenje Vrhovnom sudu, Sud se neće upuštati u razmatrati ostalih navode podnosioca u vezi sa kršenjem ostalih navedenih članova Ustava.

74. Na kraju, Sud naglašava da je ovom presudom proglasio nevažećom samo jednu od presuda Vrhovnog suda, odnosno presudu [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine, koja je doneta kao rezultat zahteva za zaštitu zakonitosti okrivljenog, odnosno podnosioca zahteva, protiv presude [PAKR. br. 108/2018] Apelacionog suda od 19. aprila 2018. godine. S druge strane, nije razmatrao navode koji se odnose na presudu [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda od 18. oktobra 2018. godine jer je zahtev za ocenu ustavnosti iste proglasio neprihvatljivim. Ovaj rezultat razmatranja ustavnosti dvaju presuda Vrhovnog suda koje se bave zahtevima za zaštitu zakonitosti protiv iste presude Apelacionog suda, proizilazi iz činjenice da je Vrhovni sud, u okolnostima konkretnog slučaja, razmatrao odvojeno zahteve za zaštitu zakonitosti, koje su podneli okrivljeni i njegov branilac, odlučujući o njima dvema presudama.

75. Sud primećuje da ZKPRK u svom članu 433. (Lica ovlašćena za podnošenje zahteva za zaštitu zakonitosti), utvrđuje da glavni državni tužilac, okrivljeni i njegov branilac lica koja su ovlašćena za podnošenje zahteva za zaštitu zakonitosti. ZKPRK ne predviđa konkretno da li se zahtevi za zaštitu zakonitosti koje su podneli odvojeno okrivljeni i njegov branilac, moraju nužno razmatrati zajedno u jednoj odluci od strane Vrhovnog suda. U slučaju njihovog odvojenog razmatranja, svaka od odluka Vrhovnog suda ima odgovarajuće dejstvo na odluku koja se osporava vanrednim pravnim sredstvom.

Zahtev za uvođenje privremene mere

76. Sud podseća da je podnosilac zahteva tražio uvođenje privremene mere, sa zahtevom da se početak izvršenja kazne zatvorom obustavi do donošenja odluke od strane Suda.

77. Podnosilac zahteva u vezi sa svojim zahtevom za uvođenje privremene mere navodi sledeće: "Imajući u vidu da osuđeni čeka na odluku Ustavnog suda Republike Kosovo o svom zahtevu, ovim zahtevom tražim od Suda da odredi privremenu meru i obustavi početak izdržavanja kazne izrečene presudom PKR br. 107/2012 od 22.11.2017. godine, do donošenja odluke o ovom pitanju".

78. U tom pogledu, Sud prvo podseća da prema članu 27. (Privremene Mere) Zakona, Sud može odrediti privremenu meru u odnosu na pitanje koje je predmet postupka (i) ukoliko je mera neophodna za otklanjanje rizika ili nepopravljive štete, ili (ii) ako je preduzimanje ovih privremenih mera u javnom interesu. Ovi kriterijumi su dalje precizirani u stavu 4 pravila 57 Poslovnika.

79. Sud podseća da je u okolnostima konkretnog slučaja, Sud proglasio neprihvatljivim zahtev podnosioca za ocenu ustavnosti presude [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda od 16. oktobra 2018. godine, te da je proglasio nevažećom presudu [PML. br. 293/2018] od 3. decembra 2018. godine i vratio istu Vrhovnom sudu na ponovno odlučivanje. Shodno tome, Vrhovni sud će u skladu sa ovom presudom još jednom razmotriti zahtev za zaštitu zakonitosti koji je Vrhovnom sudu podneo okrivljeni, odnosno podnosilac zahteva protiv presude Apelacionog suda. Sud primećuje da je ova poslednje navedena, odnosno presuda [PAKR. br. 108/2018] Apelacionog suda i 19. aprila 2018. godine pravosnažna i izvršiva na osnovu člana 485. (Konačni oblik i izvršenost odluke) ZKPRK-a i, u okolnostima konkretnog slučaja, dokle god nije drugačije odlučeno od strane Vrhovnog suda na osnovu odredaba člana 418. (Vanredni pravni lekovi) ZKPRK-a.

80. Ova presuda Suda je proglasila nevažećom samo presudu [PML. br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine i ne utiče direktno na pravno dejstvo koje proizvode, u skladu sa važećim zakonodavstvom, presuda [PAKR. br. 108/2018] Apelacionog suda od 19. aprila 2018. godine u vezi sa presudom [PKR. br. 107/2012] Osnovnog suda od 22. novembra 2017. godine. Shodno tome, u skladu sa članom 27.1 Zakona i pravilu 57 (4) Poslovnika, zahtev podnosioca za uvođenje privremene mere mora biti odbijen.

Zaključci

81. U okolnostima konkretnog slučaja, Sud je našao da presuda [PML. br. 293/2018] Vrhovnog suda od 3. decembra 2018. godine nije doneta od strane nepristrasnog suda u smislu objektivnog testa nepristrasnosti suda ustanovljenog sudskom praksom ESLJP-a i da je samim tim u suprotnosti sa članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP iz razloga što je (i) istu doneo sastav veća u kojem je u suprotnosti sa sudskom praksom ESLJP-a, Suda i relevantnim odredbama krivičnog postupka, učestvovao sudija koji je takođe bio deo odlučivanja u prethodnim fazama istog krivičnog predmeta, odnosno učestvovao je kao član pretresnog veća u Okružnom sudu kada je odlučeno o krivičnoj optužbi protiv podnosioca zahteva, ali i kao član veća kada je odlučeno o njegovom zahtevu za zaštitu zakonitosti u Vrhovnom sudu, i jer je (ii) u takvim okolnostima bojazan podnosioca zahteva u pogledu nepostojanja nepristrasnosti suda objektivno opravdana.

82. Takođe, Sud je proglasio neprihvatljivim zahtev branioca podnosioca zahteva za ocenu ustavnosti presude [PML. br. 226/2018] Vrhovnog suda od 16. oktobra 2018. godine jer isti nije ispunio uslove prihvatljivosti propisane članom 48. Zakona i tačkom (d) stava (1) pravila 39 Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članovima 20. i 47. Zakona i pravilom 59 (a) Poslovnika, na sednici održanoj dana 29. jula 2019. godine, jednoglasno:

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev KI187/18 neprihvatljivim;

II. DA PROGLASI zahtev KI11/19 prihvatljivim za razmatranje merituma;

III. DA UTVRDI da je u presudi Vrhovnog suda PML. br. 293/2018 od 3. decembra 2018. godine došlo do povrede člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1 člana 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima;

IV. DA PROGLASI NEVAŽEĆOM presudu Vrhovnog suda Kosova PML. br. 293/2018 od 3. decembra 2018. godine;

V. DA VRATI presudu Vrhovnog suda PML. br. 293/2018 od 3. decembra 2018. godine na ponovno razmatranje u skladu sa presudom ovog Suda;

VI. DA NALOŽI Vrhovnom sudu da u skladu sa pravilom 66 (4) Poslovnika o radu, u roku od 6 (šest) meseci od dana objavljivanja ove presude, obavesti Sud o merama koje su preduzete u cilju izvršenja presude ovog Suda;

VII. DA ODBACI zahtev za privremenom merom;

VIII. DA OSTANE snažno posvećen ovom pitanju, očekujući izvršenje ovog naloga;

IX. DA NALOŽI da se ova presuda dostavi strankama i, u skladu sa članom 20.4 Zakona, objavi u Službenom listu;

X. DA PROGLASI da ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Gresa Caka-Nimani	Arta Rama-Hajrizi

KI10/18, Podnosilac: Fahri Deqani, Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017, od 22. decembra 2017. godine

KI10/18, Presuda od 8. octobra 2019. godine, objavljena dana 22.octobra 2019.godine

Ključne reči: *Individualni zahtev, pravo na slobodu i sigurnost, produžetak pritvora u očekivanju suđenja, neobraloženje odluka, alternativne mere, zahtev prihvatljiv, povreda ustavnog prava*

Podnosilac zahteva je, nakon njegovog hapšenja, dana 31. jula 2010. godine stavljen u pritvor. Njegov pritvor u očekivanju suđenja je trajao do 3. septembra 2012. godine, kada je Okružni sud doneo odluku, kojom je on proglašen krivim i kojom je on osuđen na kaznu zatvora. Protiv gore navedene Presude Okružnog suda, podnosilac zahteva je podneo žalbu. Apelacioni sud je usvojio žalbu podnosioca zahteva, i time je poništio presudu Okružnog suda i vratio je slučaj Osnovnom sudu na ponovno suđenje.
Tokom perioda između 3. septembra 2012. godine i 26. novembra 2013. godine pritvor podnosiocu zahteva je bio pritvor nakon osuđujuće presude u smislu člana 29, stav 1, tačka 1, Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i člana 367 [Sudski pritvor nakon objavljivanja presude], stav 2 Zakona o Krivičnom Postupku Republike Kosovo. Sa druge strane, kao rezultat Presude Apelacionog suda, kojom je slučaj podnosioca zahteva vraćen na ponovno suđenje, drugi period pritvora u očekivanju suđenja u smislu člana 29, stav 1, tačka 2 Ustava , a u vezi sa članom 5, stava 3 Evropske Konvencije o Ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLjP), je počeo 26. novembra 2013. godine i bio je nastavljan sve do dana kada je doneta Presuda Osnovnog suda u Uroševcu [PKR br. 155/15], od 6. aprila 2018. godine, kojom je podnosilac zahteva proglašen krivim i kojom je kažnjen efektivnom kaznom zatvora.
Podnosilac zahteva je tvrdio da mu je odlukama redovnih sudova o produženju pritvora u očekivanju suđenja protiv podnosioca zahteva, odnosno osporenom odlukom Vrhovnog suda, povređeno njegovo pravo koje mu je zagarantovano članom 29 [Pravo na slobodu i sigurnost], stav 4, i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava.
Sud je, što se tiče navoda podnosioca zahteva o povredama člana 29 [Pravo na slobodu i sigurnost] Ustava, u vezi sa članom 5 (Pravo na slobodu i sigurnost) EKLjP-a, ocenio da obrazloženje Osnovnog suda u vezi sa produženjem pritvora, koje je potvrđeno od strane Apelacionog suda i Vrhovnog suda putem osporene Presude, ne obrazlaže odluku istog o produženju pritvora protiv podnosioca zahteva. Samim tim, redovni sudovi

nisu uspeli da pruže konkretno i dovoljno obrazloženje zašto alternativne mere nisu mogle biti primenjene u slučaju podnosioca zahteva.
Zbog toga, Sud je utvrdio da osporena Presuda Vrhovnog suda Pml. br. 357/2017, od 22. decembra 2017. godine, kojom je odbijen zahtev podnosioca zahteva u vezi sa zaštitom zakonitosti protiv Rešenja Apelacionog suda, PN1. br. 2156/2017, od 6. decembra 2017. godine i Rešenja Osnovnog Suda u Uroševcu PKR. br. 155/15, od 24. novembra 2017. godine, nije bila u saglasnosti sa članom 29, stav 1, tačka (2) Ustava, u vezi sa članom 5, stav 3 EKLjP-a.
Sud ima u obzir činjenicu da je podnosilac zahteva proglašen krivim, kao i da je kažnjen efektivnom kaznom zatvora u Presudi Osnovnog suda u Uroševcu [PKR. br. 155/15 od 6. aprila 2018. godine], u okviru krivičnog postupka koji je sproveden protiv njega. S tim u vezi, Sud podseća da ovaj postupak nije bio predmet razmatranja od strane suda, kao i da je predmet razmatranja bilo samo razmatranje osporene Presude Vrhovnog suda u vezi sa postupkom produženja pritvora u očekivanju suđenja protiv podnosioca zahteva.
U tom kontekstu, Sud, putem ove Presude, želi da prosledi na jasan i direktan način zahtev i uput koji će sluziti svim redovnim sudovima da bi isti bili u skladu sa ustavnim zahtevima iz člana 29 Ustava, i takodje i u skladu sa članom 5 EKLjP-a, kako je to podrobno protumačeno od ESLjP-a u njegovoj sudskoj praksi, njihovim obrazloženjima o nastavku pritvora u očekivanju suđenja trebaju da sadrže detaljno obrazloženje i individualnu procenu saglasnosti sa okolnostima i činjenicama slučaja, gde se objašnjava i potvrđuje zašto je pritvor u očekivanju suđenja potreban i zašto druge alternativne mere nisu pogodne za nesmetan i uspešan razvoj krivičnog postupka.
Sud je, što se tiče navoda podnosioca zahteva u vezi sa trajanjem mere pritvora u očekivanju suđenja, utvrdio da isto ne spada pod oblast delovanja člana 31 Ustava.

PRESUDA

u

slučaju br. KI10/18

Podnosilac

Fahri Deqani

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Fahri Deqani (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), koga zastupa Ekrem Shabani, advokat iz Uroševca.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017, kojom je odbijen, kao neosnovan, zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti protiv rešenja Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017 od 6. decembra 2017. godine i rešenja Osnovnog suda u Uroševcu, Odeljenje za teška krivična dela (u daljem tekstu: Osnovni sud u Uroševcu), PKR. br. 155/15 od 24. novembra 2017. godine.

3. Osporena odluka je podnosiocu zahteva uručena 28. decembra 2017. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporene presude, kojom su navodno povređena prava podnosioca zahteva zagarantovana članovima 29. [Pravo na slobodu i sigurnost] i 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavovima 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

6. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) usvojio je na administrativnoj sednici izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, pri razmatranju zahteva, Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 17. januara 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

8. Dana 19. januara 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Snezhanu Botusharovu za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Ivan Čukalović i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

9. Dana 23. januara 2018. godine, Sud je obavestio pravnog zastupnika podnosioca o registraciji zahteva i tražio od njega da dostavi punomoćje za zastupanje pred Ustavnim sudom, kao i dodatna dokumenta i informacije koje se odnose na zahtev. Kopija zahteva je poslata Vrhovnom sudu Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni sud).

10. Dana 6. februara 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio samo punomoćje za zastupanje.

11. Dana 8. februara 2018. godine, Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture (u daljem tekstu: KCRŽT) dostavio je dopis naslovljen: "*u*

svojstvu treće strane u vezi sa zahtevom KI10/18, podnetim Ustavnom sudu vezano za krivičnu stvar protiv Fahrija Deqanija".

12. Dana 1. marta 2018. godine, Sud je tražio od pravnog zastupnika podnosioca zahteva da dostavi odluke redovnih sudova o produženju pritvora i informacije u vezi sa fazom krivičnog postupka protiv podnosioca zahteva.

13. Dana 9. marta 2018. godine, pravni zastupnik podnosioca zahteva je dostavio Sudu tražena dokumenta.

14. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Snezhani Botusharovoj i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

15. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifija, Safet Hoxhu, Radomira Labana, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepija.

16. Dana 22. avgusta 2018. godine, predsednica je imenovala sudiju Nexhmi Rexhepija za sudiju izvestioca.

17. Dana 1. oktobra 2018. godine, predsednica je imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Selvete Gërxhaliu-Krasniqi i Safet Hoxha.

18. Dana 19. oktobra 2018. godine, Sud je tražio od podnosioca zahteva da ga obavesti o poslednjim dešavanjima u vezi sa postupkom produženja pritvora i krivičnim postupkom protiv njega. Zastupnik podnosioca zahteva nije dostavio informacije koje je tražio Sud.

19. Dana 22. jula 2019. godine, Sud je zatražio od Osnovnog suda u Uroševcu da mu dostavi ostale odluke u vezi slučaja.

20. Dana 7. avgusta 2019. godine, Osnovni sud u Uroševcu je dostavio Sudu: presudu PKR br. 155/15 Osnovnog suda u Uroševcu od 6. aprila 2018. godine, presudu PAKR br. 324/2018 Apelacionog suda Kosova od 7. avgusta 2018. godine kao i presudu PML. Br. 19/2019 Vrhovnog suda Kosova od 19. februara 2019. godine.

21. Dana 8. oktobra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je predložilo sudu prihvatljivost zahteva.

22. Istog dana, Sud je većinom glasova utvrdio da Presuda Vrhovnog suda Kosova Pml. Br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine, nije u skladu sa članom 29 [Pravo na slobodu i sigurnost], stav 1, tačka (2) Ustava, a u vezi sa članom 5 (Pravo na slobodu i sigurnost), stav 3 EKLjP-a

Pregled činjenica

Početni krivični postupak

23. Dana 31. jula 2010. godine, počelo je sprovođenje mere pritvora protiv podnosioca zahteva.

24. Dana 16. februara 2011. godine, okružni javni tužilac u Peći je podigao optužnicu PP br. 283/2010 protiv podnosioca zahteva zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično delo "*podstrekivanje na izvršenje krivičnog dela teško ubistvo*" iz člana 147. [Teško ubistvo] stav 1 podstav 4 u vezi sa članom 24. [Podstrekivanje] Privremenog krivičnog zakona Kosova (u daljem tekstu: PKZK) i "*ubistvo u pokušaju*" iz člana 146. [Ubistvo] u vezi sa članom 20. [Pokušaj] i 23. [Zajedničko izvršenje] PKZK-a.

25. Dana 3. septembra 2012. godine, presudom Okružnog suda u Peći (u daljem tekstu: Okružni sud) P. br. 137/2011, podnosilac zahteva je oglašen krivim za izvršenje krivičnih dela "podstrekivanje na izvršenje krivičnog dela teško ubistvo" i "ubistvo u pokušaju " i osuđen na 15 (petnaest) godina zatvora.

26. Neodređenog datuma, protiv gore navedene presude Okružnog suda, podnosilac zahteva je izjavio žalbu zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, povrede krivičnog zakona i zbog odluke o kazni.

27. Dana 26. novembra 2013. godine, Apelacioni sud je rešenjem PAKR. br. 100/2013, usvojio žalbu podnosioca zahteva, poništio presudu Okružnog suda i vratio krivični predmet Osnovnom sudu u Peći, Odeljenje za teška krivična dela (u daljem tekstu: Osnovni sud u Peći) na ponovno suđenje. Pored toga, Apelacioni sud je odlučio da produži meru sudskog pritvora prema podnosiocu zahteva.

28. U svom rešenju, Apelacioni sud je utvrdio da je presuda prvostepenog suda doneta uz povredu krivičnog zakona i krivičnog postupka. Kao prvo, Apelacioni sud je utvrdio da je izreka presude Okružnog suda nejasna, nerazumljiva i protivrečna u odnosu na sadržaj presude. Kao drugo, Apelacioni sud je primetio da nije jasno na osnovu koje optužnice je Okružni sud sudio u ovoj krivičnoj stvari. Kao treće,

Apelacioni sud je istakao da Okružni sud nije razjasnio na kojim činjenicama ili dokazima je zasnovao svoju presudu. S tim u vezi, Apelacioni sud je primetio da je Okružni sud samo opisao izjave svedoka i iskaze dobijene tokom glavnog pretresa, ne ocenjujući njihovu tačnost. Shodno tome, što se tiče tog nalaza, sud je zaključio da je presuda Okružnog suda bila zahvaćena bitnim povredama odredba krivičnog postupka, odnosno člana 403. stav 12 Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova (u daljem tekstu: PZKPK). Kao četvrto, Apelacioni sud je utvrdio da Okružni sud nije pravilno i potpuno utvrdio činjenično stanje. Na kraju, Apelacioni sud je zaključio da prvostepeni sud treba da otkloni sve primedbe date od strane Apelacionog suda, tako što će tačno oceniti i razmotriti sve dokaze i doneti pravilnu i zakonitu odluku.

29. Na osnovu podnesaka koje je dostavio podnosilac zahteva 9. marta 2018. godine, Osnovni sud u Peći je održao 18 (osamnaest) sednica, međutim, do gore navedenog datuma, odnosno do 9. marta 2018. godine, nije doneo odluku u vezi sa podnosiocem zahteva.

Postupak u vezi sa produženjem sudskog pritvora podnosiocu zahteva

30. Sud podseća da je Apelacioni sud, dana 26. novembra 2013. godine, presudom PAKR. br. 100/2013 od 26. novembra 2013. godine, odlučio da produži meru sudskog pritvora protiv podnosioca zahteva. Shodno tome, od 26. novembra 2013. godine do danas, sudski pritvor je podnosiocu zahteva produžavan na svaka dva meseca od strane Osnovnog suda u Uroševcu.

31. U svom zahtevu, podnosilac je dostavio samo sudske odluke koje su se odnosile na produženje sudskog pritvora, a koje su donete 2017. godine i 2018. godine, odnosno odluke Osnovnog suda u Uroševcu PKR. br. 155/15 od 30. marta 2017. godine, 29. maja 2017. godine, 27. jula 2017. godine, 26. septembra 2017. godine, 24. novembra 2017. godine i 23. januara 2018. godine.

32. U svakoj od odluka Osnovnog suda u Uroševcu koje su dostavljene Sudu, obrazloženje Osnovnog suda je bilo sledeće:

> *"Prema oceni predsednika sudskog veća, protiv okrivljenog Fahrija Deqanija, još uvek postoje pravni razlozi za produženje sudskog pritvora kao što je propisano u članu 187 stav 1, podstav 1.1 i 1.2 tačka 1.2.3 ZKPK-a, budući da postoji osnovana sumnja da je izvršio krivična dela za koja se optužuje optužnicom, i ova*

sumnja rezultira iz podnesaka priloženih optužnici, koji su sastavni deo dosijea predmeta.

Predsednik sudskog veća smatra da postoji pravni osnov za produženje sudskog pritvora protiv optuženog u skladu sa članom 187 stav 1 podstav 1.2 tačka 1.2.3 ZKPK-a, uzimajući u obzir težinu krivičnog dela, način izvršenja krivičnog dela, okolnosti i okruženje u kojem je izvršeno krivično delo, a posebno činjenicu da su odnosi između porodice okrivljenog Fahrija Deqanija i porodice pokojnog [B.K.] i dalje zategnuti i veruje se da bi puštanjem okrivljenog na slobodu došlo do ponavljanja krivičnog dela ili sličnih krivičnih dela.

Predsednik sudskog veća je uzeo u obzir i druge mere koje su propisane u članu 173 stav 1 ZKPK-a, ali prema oceni suda, ne bi bile dovoljne za uspešno sprovođenje krivičnih postupaka i sprečavanje ponavljanja krivičnih dela od strane okrivljenog."

33. Podnosilac zahteva je protiv gore navedenih odluka Osnovnog suda u Uroševcu izjavio žalbu Apelacionom sudu.

34. U svojim žalbama protiv rešenja Osnovnog suda, izjavljenim tokom 2018. godine, podnosilac zahteva je isticao da Osnovni sud *"nije pružio nijedan pravni osnov na osnovu kojeg bi se mogla produžiti ova mera"* i da obrazloženje Osnovnog suda da on može da ponovi krivična dela nije održivo. Pored toga, podnosilac zahteva je tvrdio da je nakon 8 (osam) godina u sudskom pritvoru *"prestao svaki razlog zbog kojeg mu je izrečen ovaj sudski pritvor [...]"*. Na kraju, podnosilac zahteva navodi da produženje sudskog pritvora prema njemu predstavlja povredu svih osnovnih prava koja su propisana kako *"domaćim aktima, tako i međunarodnim konvencijama"*, iz razloga što *"[...] boravak u pritvoru više od 8 godina predstavlja ozbiljnu povredu načela pravičnog suđenja u razumnom roku i potiskuje načelo pretpostavke nevinosti [...]"*.

35. Apelacioni sud je odbio žalbe podnosioca zahteva kao neosnovane. U 4 (četiri) rešenja Apelacionog suda [PN1. br. 2156/2017 od 5. aprila 2017. godine, 2. avgusta 2017. godine, 5. oktobra 2017. godine i 6. decembra 2017. godine] u vezi sa navodima podnosioca zahteva, obrazloženje suda je bilo sledeće:

"[...] da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni izvršilac krivičnog dela za, da ima pravne osnove za produženje sudskog pritvora u skladu sa članom 187 stav 1 podstav 1.2 tačka 1.2.3 ZKPK-a, uzimajući u obzir težinu krivičnog dela, način izvršenja

krivičnog dela, okolnosti i okruženje u kojem je izvršeno krivično delo, a posebno činjenicu da su još uvek pogoršani odnosi između porodice okrivljenog Fahrija Deqanija i porodice pokojnog [B.K.] i veruje se da bi se puštanjem okrivljenog na slobodu moglo ponoviti isto krivično delo ili neko drugo krivično delo [...].”

36. Shodno tome, Apelacioni sud je zaključio da je Osnovni sud u Uroševcu pravilno postupio kada je produžio sudski pritvor podnosiocu zahteva.

37. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je protiv rešenja Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017, navodeći bitne povrede krivičnog postupka i krivičnog zakona, podneo zahtev za zaštitu zakonitosti pred Vrhovnim sudom. Pored toga, podnosilac zahteva je tražio od Vrhovnog suda da poništi odluke Osnovnog suda u Uroševcu i Apelacionog suda, prekine meru sudskog pritvora i izrekne neku drugu alternativnu meru, odnosno kućni pritvor.

38. Dana 22. decembra 2017. godine, presudom Pml. br. 357/2017, Vrhovni sud je odbio zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti kao neosnovan.

39. U svojoj presudi, Vrhovni sud je ocenio:

“Na osnovu procene ovog suda, gore spomenuti navodi nisu osnovani zato što u ovoj krivičnoj stvari, na osnovu spisa predmeta, uglavnom iz krivične prijave, zapisnika o saslušanju svedoka i na osnovu drugih dokaza koji su prikupljeni a na osnovu kojih je optužnica podneta, proizilazi da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni počinilac krivičnog dela, čime su ispunjeni zakonski uslovi iz člana 187. stav 1, podstav 1.1 ZKPK-a za produženje pritvora, dok da li će ove činjenice biti potvrđene, to će se proceniti u narednim fazama krivičnog postupka.

Takođe, ovaj sud ocenjuje da postoji pravni osnov za produženje pritvora na osnovu člana 187. stav 1 podstav 1.1 ZKPK-a imajući u vidu ozbiljnost krivičnog dela, okolnosti i okruženje u kojem je izvršeno krivično delo, a posebno činjenicu da su odnosi između porodice okrivljenog Fahri Deqanija i porodice pokojnog Bekim Krasniqija i dalje zategnuti, pa se veruje da bi puštanjem okrivljenog na slobodu moglo doći do ponavljanja krivičnog dela.“

40. Na kraju, Vrhovni sud je zaključio da u ovom slučaju nije došlo do bitne povrede odredaba krivičnog postupka, jer su *“prvostepeni i*

drugostepeni sud naveli adekvatnu procenu i obrazloženje, i na osnovu takvih procena, doneli rešenja navodeći i dovoljno obrazloženje, a koje kao pravilne prihvata i ovaj sud".

41. Na osnovu odluka koje Sud ima na raspolaganju, Osnovni sud u Uroševcu je produžavao sudski pritvor podnosiocu zahteva do 23. marta 2018. godine.

Krivični postupak protiv podnosioca zahteva nakon što je njegov slučaj vraćen na ponovno suđenje

42. Na osnovu podnesaka koje je podnosilac zahteva dostavio 9. marta 2018. godine, Osnovni sud u Peći, od trenutka vraćanja postupka na ponovno suđenje do gore pomenutog datuma, odnosno do 9. marta 2018. godine, je održao osamnaest (18) sednica.

43. Dok, na osnovu podnesaka dostavljenih od Osnovnog suda u Uroševcu, koje je Sud tražio, podnosilac zahteva je presudom osnovnog suda u Uroševcu [PKR br. 155/15], od 6. aprila 2018. godine, proglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela teško ubistvo podstrekivanjem iz člana 147. podstav 4 u vezi sa članom 24. PKZK-a i zajedničkog izvršenja krivičnog dela ubistvo u pokušaju iz člana 146. u vezi sa članom 20. i 23. PKZK-a.

44. Protiv gore pomenute presude Osnovnog suda u Uroševcu, podnosilac zahteva je uložio žalbu.

45. Dana 7. avgusta 2018. godine, Apelacioni sud je presudom [PAKR. br. 324/2018,] odbio žalbu podnosioca zahteva i potvrdio je presudu Osnovnog suda. Protiv presude Apelacionog suda, podnosilac zahteva je podneo zahtev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu.

46. Dana 19. februara 2019. godine, Vrhovni sud je presudom [PML. Br. 19/2019,] odbio kao neosnovan zahtev za zaštitu zakonitosti protiv gore pomenute presude Apelacionog suda, podnetog od strane podnosioca zahteva.

Navodi podnosioca zahteva

47. U svom zahtevu, podnosilac izričito osporava odluke redovnih sudova u vezi sa produženjem njegovog sudskog pritvora, odnosno rešenje Osnovnog suda u Uroševcu PKR. br. 155/15 od 24. novembra 2017. godine, rešenje Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017 od 6. decembra 2017. godine i presudu Vrhovnog suda Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine.

48. U tom smislu, podnosilac zahteva tvrdi da su mu osporenim odlukama povređena prava zagarantovana članom 29. [Pravo na slobodu i sigurnost], stav 4, i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava.

49. Što se tiče člana 31. stav 2 Ustava, podnosilac zahteva navodi da mu je *"[...] gore navedenim odlukama već duže od 7 godina produžavana mera pritvora zbog toga što navodno postoji osnovana sumnja, a zapravo su njegova fundamentalna ustavna prava ignorisana jer se ovom predmetu ne nazire kraj"*.

50. Podnosilac zahteva dalje navodi: *"[b]ilo kakav dalji boravak okrivljenog pod merom sudskog pritvora predstavlja povredu svih fundamentalnih prava navedenih ne samo domaćim aktima već takođe i međunarodnim konvencijama i boravak u pritvoru više od sedam godina predstavlja ozbiljnu povredu načela pravičnog suđenja i potiskuje načelo pretpostavke nevinosti, imajući u vidu da okrivljeni izdržava kaznu, a ne meru sigurnosti, kao što je utvrđeno zakonom"*.

51. Na kraju, podnosilac zahteva je tražio od Suda: *"[...] da utvrdi da je u slučaju okrivljenog Fahrija Deqanija, bilo flagrantnih povreda njegovih osnovnih ustavnih prava, i to članova 29. i 31. Ustava Republike Kosovo, na taj način što će proglasiti nevažećim odluke redovnih sudova koje se odnose na izricanje mere pritvora, a [podnosilac zahteva] oslobođen iz [sudskog pritvora]"*.

Relevantne zakonske odredbe

Ustav Republike Kosovo

Član 29. [Pravo na slobodu i sigurnost] Ustava:

> *"1. Svakome se garantuje pravo na slobodu i sigurnost. Niko ne može biti lišen slobode izuzev zakonom predviđenih slučajeva i na osnovu odluke nadležnog suda, i to:*
>
> *(1) nakon objavljivanja kazne zatvorom zbog krivičnog dela;*
>
> *(2) zbog opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično delo, samo onda kada se lišavanje slobode smatra neophodnim za sprečavanje vršenja krivičnog dela i samo na veoma kratak period pre suđenja, na zakonom propisan način.*

[...]

2. Lice lišeno slobode se odmah, na njegovom maternjem jeziku ili jeziku koje ona/on razume, obaveštava o razlogu hapšenja. Pismeno obaveštenje o razlozima hapšenja, se podnosi što je pre moguće. Svako lice koje je lišeno slobode bez sudske odluke se u roku od četrdeset osam (48) sati mora izvesti pred sudiju, koji odlučuje o njegovom/njenom pritvoru ili oslobađanju. Pritvoreno lice ima pravo da mu se sudi bez odlaganja, ili na slobodu do suđenja, osim ako sudija smatra da je lice opasno po zajednicu ili smatra da postoji rizik od njegovog/njenog bekstva pre suđenja.

[...]
4. Lice koje je lišeno slobode hapšenjem ili pritvorom, ima pravo na pravnu pomoć, kako bi se ocenila zakonitost hapšenja ili pritvaranja. Odluku će doneti sud u vrlo kratkom roku i ukoliko je hapšenje ili pritvor nezakonito, narediće se oslobađanje lica."

Član 31.[Pravo na Pravično i Nepristrasno Suđenje]

1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima inosiocima javnih.

2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.

3. Suđenje je javno, osim u slučajevima kada sud, iz posebnih razloga, smatra da je isključivanje štampe ili javnosti, u korist pravde, ako bi njihovo prisustvo moglo naškoditi javnom redu ili nacionalnoj sigurnosti, interesima maloletnika, ili zaštiti privatnog života stranaka u postupku, na zakonom propisan način.

4. Svako ko je optužen za krivično delo ima pravo da ispituje prisutne svedoke i da zahteva obavezno pojavljivanje svedoka, veštaka i ostalih lica, koja mogu razjasniti činjenice.

5. Svako ko je optužen za krivično deo će se smatrati nevinim, sve dok se ne dokaže njegova/njena krivica, u saglasnosti sa zakonom.

6. Besplatna pravna pomoć će se omogućiti svim licima koja za to nemaju dovoljno sredstava, ako je takva pomoć neophodna za obezbeđivanje efikasnog pristupa pravdi.

7. Sudski postupci koji se odnose na maloletnike se regulišu zakonom, poštujući posebne uredbe i procedure za maloletnike.

Evropska konvencija o ljudskim pravima

Član 5. (Pravo na slobodu i sigurnost) Konvencije:

"1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne sme biti lišen slobode izuzev u niže navedenim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

a) zakonitog lišenja slobode po presudi nadležnog suda;
[...]
c. zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja nadležnoj sudskoj vlasti, kada postoji opravdana sumnja da je ta osoba izvršila krivično delo ili kada postoje valjani razlozi da se osoba spreći da izvrši krivično delo ili da, nakon izvršenja krivičnog dela, pobegne;

[...]

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode prema odredbama stava 1(c) ovog člana mora odmah biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom ovlašćeno da vrši sudsku vlast i mora imati pravo na suđenje u razumnom roku ili na puštanje na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uslovljavati garancijama o pojavljivanju na suđenju.

4. Svako kome je uskraćena sloboda hapšenjem ili lišavanjem slobode ima pravo uložiti žalbu sudu kako bi sud, u kratkom roku, razmotrio zakonitost lišavanja slobode i ukoliko ono nije bilo zakonito naložio oslobađanje.
[...]

Zakonik br. 04/L-123 o krivičnom postupku Republike Kosovo (objavljen u Službenom listu 28. decembra 2012. godine)

Član 5
Pravo na pravično i nepristrasno suđenje u razumnom roku

"1. Svako lice osumnjičeno ili optuženo za krivično delo ima pravo na pravičan krivični postupak sproveden u razumnom roku.
2. Sud je dužan da postupak sprovede bez odugovlačenja i da onemogući svaku zloupotrebu prava učesnika u krivičnom postupku.
3. Svako lišavanje slobode, posebno sudski pritvor u toku krivičnog postupka, treba da bude svedeno na najkraće moguće vreme.
4. Svako lice lišeno slobode ima pravo da odmah na jeziku koji razume bude obavešteno o razlogu hapšenja. Lice lišeno slobode bez odluke suda mora biti bez odlaganja, a najkasnije u roku od četrdeset i osam (48) časova izvedeno pred sudiju nadležnog Osnovnog suda u mestu hapšenja. Sudija odlučuje o sudskom pritvoru lica u skladu sa glavom X ovog zakonika".

Član 187
Nalazi potrebni za sudski pritvor

"1. Sud može da naloži sudski pritvor protiv lica samo ako isključivo nađe da :
1.1 Postoji osnovana sumnja da je to lice počinilo krivično delo;
1.2 Ispunjen je jedan od sledećih uslova:
1.2.1 Lice se krije, njegov odnosno njen identitet ne može da bude utvrđen, ili ako druge okolnosti ukazuju da postoji opasnost da ono pobegne;
1.2.2 Postoje razlozi za verovanje da će ono da uništi, sakrije, promeni ili falsifikuje dokaze krivičnog dela ili ako posebne okolnosti ukazuju da će da ometa tok krivičnog postupka uticanjem na svedoke, na oštećene ili na saučesnike; ili
1.2.3 Ozbiljnost krivičnog dela, ili način ili okolnosti pod kojima je ono izvršeno, njegove odnosno njene lične prilike, ponašanje u prošlosti, okruženje i uslovi u kojima živi, ili neke druge lične okolnosti ukazuju na opasnost da ono ponovi krivično delo, dovrši pokušano krivično delo ili učini krivično delo kojim je pretio da će da ga izvrši; i
1.3 Druge mere nabrojane u članu 173. ovog zakonika su nedovoljne da obezbede prisustvo tog lica, da spreče ponavljanje krivičnog dela i obezbede uspešno vođenje krivičnog postupka".

[...]

Član 193
Sudski pritvor nakon podizanja optužnice

"1. Nakon što je podignuta optužnica, sve do zaključenja glavnog pretresa, sudski pritvor može da bude određen ili ukinut samo rešenjem sudije pojedinca, predsednika veća ili kada pretresno veće zaseda. Sudija pojedinac ili predsednik veća prvo saslušava

mišljenje državnog tužioca, ako je postupak pokrenut na njegov odnosno njen zahtev i mišljenje okrivljenog lica ili branioca. Stranke mogu da ulože žalbu na rešenje. Član 189. stavovi 3. i 4. ovog zakonika primenjuju se uz odgovarajuće prilagođavanje.

2. Po isteku od dva (2) meseca od poslednjeg rešenja o sudskom pritvoru, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća će ispitati, i kada nema predloga stranaka, da li još uvek postoje razlozi za sudski pritvor i donosi rešenje kojim se sudski pritvor produžava ili ukida. Stranke mogu da ulože žalbu na rešenje. Član 189. stavovi 3. i 4. ovog zakonika primenjuju se shodno".

Član 367
Sudski pritvor nakon objavljivanja presude

"1. Pri donošenju presude kojom se optuženo lice osuđuje na kaznu zatvora, sudija pojedinac ili sudsko veće može:
1.1. odrediti, nastavljati sudski pritvor ako su ispunjeni uslovi navedeni u članu 187. stava 1. ovog zakonika, ili
1.2. ukinuti sudski pritvor optuženom licu koje se nalazi u sudskom pritvoru i prestale su da važe osnove za njegovo određivanje.
2. Ako sudija koji sudi, ili sudsko veće izriče kaznu od pet (5) ili više godina zatvora optuženom se određuje pritvor, ako on nije u pritvoru, ili produžava istog kada optuženi već se nalazi u pritvoru".

Prihvatljivost zahteva

52. Sud prvo razmatra da li su ispunjeni uslovi prihvatljivosti utvrđeni Ustavom, dalje predviđeni Zakonom i utvrđeni Poslovnikom.

53. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
[...]

"7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."

54. Sud takođe razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti propisane Zakonom. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na

članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva."

Član 48
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

55. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno presudu Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva. Podnosilac zahteva je takođe naglasio prava i slobode za koje tvrdi da su mu povređena, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona, i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona.

56. Pored toga, Sud razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti propisane u pravilu 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika. Pravilo 39. (1) (d) Poslovnika propisuje uslove na osnovu kojih Sud može da razmatra zahtev, uključujući i uslov da zahtev ne bude očigledno neosnovan. Pravilo 39. (1) (d) posebno navodi:

Pravilo 39.
Kriterijum o prihvatljivosti

(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

[...]

(d) ako zahtev tačno razjašnjava i, adekvatno iznosi činjenice i navode da su prava ili odredbe ustava povređene.

57. S tim u vezi, nakon što je razmotrio navode podnosioca zahteva, Sud smatra da zahtev pokreće ozbiljna činjenična i zakonska pitanja koja su takve složenosti da njihovo utvrđivanje zavisi od razmatranja merituma.

58. Sud na kraju ocenjuje da je ovaj zahtev prihvatljiv u smislu pravila 39. (1) (d) Poslovnika i da nije neprihvatljiv ni po jednom drugom osnovu utvrđenom Poslovnikom (vidi slučajeve ESLJP-a *A i B protiv Norveške,* [VV], predstavke br. 24130/11 i 29758/11, presuda od 15. novembra 2016. godine, stav 55, *Alimuçaj protiv Albanije*, predstavka br. 20134/05, presuda od 9. jula 2012. godine, stav 144, kao i slučajeve Suda br. KI132/15, podnosilac zahteva: *Manastir Visoki Dečani,* presuda Ustavnog suda Republike Kosovo od 20. maja 2016. godine i br. KI97/16, podnosilac zahteva: *IKK Classic,* presuda od 9. januara 2018. godine, stav 38).

Meritum zahteva

59. Podnosilac zahteva tvrdi da se produžavanjem pritvora povređuju njegova prava zagarantovana članom 29. i članom 31. Ustava.

I. Tvrdnja podnosioca zahteva o povredi člana 29. Ustava

60. Što se tiče njegove tvrdnje o povredi člana 29. Ustava, podnosilac zahteva navodi: "*[b]ilo kakav dalji boravak okrivljenog pod merom sudskog pritvora predstavlja povredu svih fundamentalnih prava navedenih ne samo domaćim aktima već takođe i međunarodnim konvencijama [...]".*

61. Sud prvo ističe da su prava i standardi koji se moraju garantovati u slučaju lišavanja slobode opsežno protumačeni od strane Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) njegovom sudskom praksom, u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, obavezan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom.

62. Stoga, što se tiče tvrdnje o povredi člana 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP, Sud se poziva na načela i standarde utvrđene u sudskoj praksi ESLJP-a koji se odnose na određivanje i vremensko trajanje sudskog pritvora.

1. Utvrđeni kriterijumi u vezi sa određivanjem sudskog pritvora

63. U tom smislu, Sud podseća da, kako bi bilo u skladu sa Ustavom i EKLJP, hapšenje ili lišavanje slobode mora biti zasnovano na jednom od razloga za lišavanje slobode koji su propisani u članu 29. stav 1 Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP.

64. Sud podseća na član 29. stav 1 tačke (1) i (2) Ustava, koji propisuje:

> *1. Svakome se garantuje pravo na slobodu i sigurnost. Niko ne može biti lišen slobode izuzev zakonom predviđenih slučajeva i na osnovu odluke nadležnog suda, i to:*
>
> *(1) nakon objavljivanja kazne zatvorom zbog krivičnog dela;*
> *(2) zbog opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično delo, samo onda kada se lišavanje slobode smatra neophodnim za sprečavanje vršenja krivičnog dela i samo na veoma kratak period pre suđenja, na zakonom propisan način.*
>
> *[...]*

65. Sud primećuje da se na osnovu člana 29. stav 1. tačka (2) Ustava i člana 5.1 (c) EKLJP, lišavanje slobode može izreći u slučaju osnovane sumnje da je izvršeno krivično delo i kada se to smatra opravdanim da bi se predupredilo izvršenje drugog krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju.

66. Stoga, Sud ističe da kako bi bilo u skladu sa Ustavom i EKLJP, određivanje sudskog pritvora mora biti zasnovano na jednom od osnova za lišavanje slobode utvrđenih članom 29. Ustava u vezi sa članom 5. stav 1 (c) Konvencije.

67. ESLJP je u svojoj sudskoj praksi utvrdio tri osnovna kriterijuma koja treba ispitati kako bi se ocenilo da li je lišenje slobode zakonito i neproizvoljno (vidi slučaj ESLJP-a *Merabishvili protiv Gruzije*, [VV], predstavka br. 72508/13, presuda od 28. novembra 2017. godine, stav 183).

68. Kao prvo, mora postojati „osnovana sumnja“ da je lice lišeno slobode izvršilo krivično delo (vidi slučaj ESLJP-a *Merabishvili protiv Gruzije*, [VV], predstavka br. 72508/13, presuda od 28. novembra 2017. godine, stav 184). Drugo, svrha lišenja slobode „u načelu treba da bude u funkciji sprovođenja krivičnog postupka“ (vidi slučaj Suda

KI63/17, podnosilac zahteva: *Lutfi Dervishi*, rešenje o neprihvatljivosti od 16. novembra 2017. godine, stav 57, vidi, takođe, slučaj *Ostendorf protiv Njemačke* br. 15598/08, presuda od 7. marta 2013. godine, stav 68), a šta više mora biti srazmerno u smislu da mora da bude neophodno „da bi se obezbedio odlazak dotičnog lica pred nadležne organe“ (vidi slučaj Suda KI63/17, podnosilac zahteva: *Lutfi Dervishi*, rešenje o neprihvatljivosti od 16. novembra 2017. godine, stav 57, vidi, takođe, gore navedeni slučaj ESLJP-a *Merabishvili protiv Gruzije*, stav 185). Treće, lišenje slobode ili određivanje pritvora mora biti sprovedeno uz poštovanje postupka propisanog zakonom (vidi, takođe, gore navedeni slučaj ESLJP-a *Merabishvili protiv Gruzije*, stav 186).

1.1. Primena kriterijuma u vezi sa određivanjem pritvora u slučaju podnosioca zahteva

69. Na osnovu napred navedenog, Sud primećuje da je određivanje pritvora u pitanju zasnovano na članu 29.1.2 Ustava u vezi sa članom 5.1 (c) Konvencije.

2. Opšta načela u vezi sa vremenskim trajanjem pritvora

70. Sud prvo naglašava da će se u vezi sa produženjem i vremenskim trajanjem sudskog pritvora pozvati na načela i standarde utvrđene u sudskoj praksi ESLJP-a u smislu člana 29. stav 1 tačka 2 Ustava i člana 5. stav 3 EKLJP koji se odnose na sudski pritvor u očekivanju suđenja.

71. Sud ističe da prilikom određivanja vremenskog trajanja sudskog pritvora u očekivanju suđenja, prema članu 29. stav 1 tačka 2 Ustava u vezi sa članom 5. stav 3 EKLJP, period sudskog pritvora počinje na dan kada je optuženi pritvoren i završava se na dan kada je oslobođen ili kada je prvostepeni sud odlučio o optužnici (vidi slučajeve ESLJP-a *Štvrtecký protiv Slovačke*, predstavka br. 55844/12, presuda od 5. juna 2018. godine, stav 55 i *Solmaz protiv Turske*, predstavka br. 27561/02, presuda od 16. januara 2017. godine, stavovi 23 i 24).

72. Pozivajući se na član 29. stav 1 tačka 2 Ustava i član 5. stav 3 EKLJP, Sud naglašava da se osnovana sumnja da je određeno lice koje je lišeno slobode izvršilo krivično delo smatra bitnim elementom za produženje sudskog pritvora u očekivanju suđenja.

73. ESLJP je u svojoj praksi naglasio da se vremenski period proveden u sudskom pritvoru, ako je razuman, ne može ocenjivati s apstraktne tačke gledišta. Ako se smatra da je razumno da optuženi ostane u sudskom pritvoru, to se mora oceniti na osnovu činjenica u svakom

pojedinačnom slučaju i prema njegovim specifičnim karakteristikama. Produžavanje sudskog pritvora može biti opravdano u određenom slučaju samo ako postoje dokazi o stvarnom zahtevu javnog interesa koji, uprkos pretpostavci nevinosti, ima veću težinu od norme o poštovanju individualne slobode, kao što je utvrđeno u članu 5. EKLJP (vidi slučaj ESLJP-a, *Buzadji protiv Moldavije*, predstavka br. 23755/07, presuda od 5. jula 2016. godine, stav 90, vidi, i slučaj *Labita protiv Italije,* [VV], predstavka br. 26772/95, stav 152, i slučaj *Kudła protiv Poljske* [VV], predstavka br. 30210/96, stav 110).

74. Prema praksi i proceni ESLJP-a ne postoji neki određeni vremenski rok koji bi mogao da se primeni kao standard za svaki slučaj (vidi slučaj ESLJP-a *McKay protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, [DHM] predstavka br. 543/03, presuda od 3. oktobra 2006. godine, stavovi 41-45).

75. EKLJP ističe da domaći sudovi treba da razmatraju i određuju da pored osnovane sumnje postoje i drugi razlozi koji nastavljaju da opravdaju sudski pritvor u očekivanju suđenja (vidi slučajeve ESLJP-a: slučaj *Letellier protiv francuske*, predstavka br. 12369/86, presuda od 26. juna 1991. godine, stav 35; i slučaj *Yağcı i Sargın protiv Turske*, predstavka br. 16419/90 i 16426/90, presuda od 8. juna 1995. godine, stav 50).

76. Stoga, domaći sudovi moraju razmotriti i ispitati sve okolnosti u korist ili protiv pritvora (odnosno postojanja društvenog interesa u tom pogledu), uz istovremeno poštovanje pretpostavke nevinosti. Upravo na osnovu razloga koje daju domaći sudovi, ESLJP ocenjuje da li je došlo do povrede člana 5. stav 3 EKLJP (vidi slučaj *Peša protiv Hrvatske*, presuda ESLJP-a od 8. aprila 2010. godine, stav 91 i *Perica Oreb protiv Hrvatske*, br. 20824/09, stav 107).

77. S tim u vezi, ESLJP je u svojoj sudskoj praksi utvrdio četiri važna osnovna razloga za produženje sudskog pritvora, odnosno: 1) opasnost od bekstva; 2) ometanje suda; 3) sprečavanje kriminala i 4) potrebu za očuvanjem javnog reda (vidi slučajeve ESLJP-a *Tiron protiv Rumunije*, predstavka br. 17689/03, presuda od 7. aprila 2009. godine, stav 37, *Smirnova protiv Rusije*, predstavka br. 46133/99 i 48183/99, presuda od 24. jula 2003. godine, stav 59; *Piruzyan protiv Jermenije*, predstavka br. 33376/07, presuda od 26. septembra 2012. godine, stav 94).

78. Takođe, ESLJP je u svojoj sudskoj praksi dosledno navodio da postojanje osnovane sumnje da je pritvoreno lice počinilo krivično delo predstavlja uslov koji je neophodan (*sine qua non*) za produženje

pritvora, ali nakon određenog proteka vremena to više nije dovoljno (vidi slučajeve ESLJP-a: *Stögmüller protiv Austrije*, predstavka br. 1602/62, presuda od 10. novembra 1969. godine i *Clooth protiv Belgije*, predstavka br. 12718/87, presuda od 12. decembra 1991. godine, stav 36).

79. Međutim, prema ESLJP-u, ovi osnovni razlozi, na osnovu kojih se može odrediti mera pritvora, treba razmatrati i odlučivati u duhu obaveze odgovornih javnih vlasti da uzmu u obzir i druge alternativne mere da obezbede prisustvo okrivljenog u funkciji uspešnog zaključenja odgovarajućeg krivičnog postupka (vidi slučaj ESLJP-a *Idalov protiv Rusije*, predstavka br. 5826/03, presuda od 22. maja 2012. godine, stav 40).

80. S tim u vezi, i u skladu s principima koje je razvio ESLJP, obrazloženje odluke sudova za produženje pritvora u očekivanju izricanja kazne treba uvek da bude jasno, odnosno detaljno obrazloženo i zasnovano na svim činjenicama i okolnostima slučaja. U tom smislu, ESLJP je uporno naglašavao da se "samo donošenjem obrazložene odluke može doći do javne kontrole nad pravosuđem" (vidi slučajeve ESLJP-a: *Suominen protiv Finske, predstavka br*. 37801/97, presuda od 1. jula 2003, godine, stav 37, *Tase protiv Rumunije*, predstavka br.29761/02, presuda od 10. juna 2008. godine, stav 41).

81. U svetlu ovog gore navedenog, ESLJP je takođe utvrdio da je "*skoro automatsko produženje pritvora u suprotnosti sa postavljenim garancijama*" u članu 5. stavu 3. ESLJP-a (vidi, *mutatis mutandis*, gore navedeni slučaj *Tase protiv Rumunije*, stav 40). Prema tome, ESLJP je zaključio da, čak i ako su gore navedeni razlozi postojali u trenutku određivanja pritvora, priroda ovih razloga ili okolnosti mogu se vremenom menjati (vidi gore navedeni slučaj ESLJP-a, *Merabishvili protiv Gruzije*, stav 234).

2.1 Primena kriterijuma ESLJP-a u vezi sa vremenskim trajanjem pritvora u slučaju podnosioca zahteva

82. Sud će u nastavku, na osnovu gore navedenog objašnjenja glavnih načela sudske prakse ESLJP-a, razmotriti da li je podnosilac zahteva dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju o povredi proceduralnih garancija utvrđenih u Ustavu i EKLJP u vezi sa produženjem njegovog sudskog pritvora.

83. Sud na početku naglašava da je sudski pritvor podnosioca zahteva zasnovan na članu 29. stav 1 tačka (2) Ustava i članu 5. stav 3 EKLJP, odnosno na sudskom pritvoru u očekivanju suđenja.

84. Sud podseća da podnosilac zahteva navodi da *"[b]ilo kakav dalji boravak okrivljenog pod merom sudskog pritvora predstavlja povredu svih fundamentalnih prava navedenih ne samo domaćim aktima već takođe i međunarodnim konvencijama [...]"*. Pored toga, podnosilac zahteva je naveo da je nakon 8 (osam) godina provedenih u sudskom pritvoru *"prestao svaki razlog zbog kojeg je izrečen ovaj sudski pritvor"*.

85. Prema tome, što se tiče tvrdnje podnosioca zahteva da su odluke koje se odnose na produženje njegovog sudskog pritvora donete u suprotnosti sa članom 29. Ustava, Sud će prvo da se bavi sa periodom držanja podnosioca zahteva u pritvoru u očekivanju suđenja, u smislu člana 29. stav 1. tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3. EKLJP i uslova utvrđenih u sudskoj praksi ESLJP-a.

(a) Držanje podnosioca zahteva u pritvoru u očekivanju suđenja

86. U konkretnom slučaju, Sud primećuje da je podnosilac zahteva, nakon njegovog hapšenja, dana 31. jula 2010. godine, smešten u pritvor. Njegov sudski pritvor u očekivanju suđenja trajao je do 3. septembra 2012. godine, kada je Okružni sud doneo odluku [presuda P. br. 137/2011 od 3. septembra 2012. godine], kojom je podnosilac zahteva oglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora.

87. Sud podseća da je protiv gore navedene presude Okružnog suda podnosilac izjavio žalbu. Apelacioni sud je rešenjem PAKR. br. 100/2013 od 26. novembra 2013. godine usvojio žalbu podnosioca zahteva, poništio presudu Okružnog suda i vratio predmet Osnovnom sudu na ponovno suđenje.

88. S tim u vezi, Sud primećuje da tokom perioda između 3. septembra 2012. godine i 26. novembra 2013. godine, odnosno nakon presude Okružnog suda pa do donošenja presude Apelacionog suda o vraćanju krivičnog predmeta Osnovnom sudu na ponovno razmatranje, sudski pritvor podnosioca zahteva ne spada u sudski pritvor u smislu člana 29. stav 1. tačka (2) Ustava i člana 5. stav 3. EKLJP.

89. Naime, Sud smatra da je tokom perioda između 3. septembra 2012. godine i 26. novembra 2013. godine, sudski pritvor podnosioca zahteva bio sudski pritvor nakon osuđujuće presude u smislu člana 29. stav 1 tačka 1 Ustava i člana 367. [Sudski pritvor nakon objavljivanja presude] stav 2 ZKPK-a.

90. Sud takođe podseća da je Apelacioni sud rešenjem PAKR. br. 100/2013 od 26. novembra 2013. godine, kojim je vratio krivični predmet Osnovnom sudu na ponovno razmatranje, takođe odlučio da produži sudski pritvor podnosiocu zahteva.

91. Na osnovu napred navedenog, Sud primećuje da je drugi period sudskog pritvora u očekivanju suđenja u smislu člana 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3. EKLJP, počeo 26. novembra 2013. godina i da se produžavao do dana donošenja osporene presude Osnovnog suda u Uroševcu [PKR br. 155/15], od 6. aprila 2018. godine, kojom je podnosilac zahteva oglašen krivim i kažnjen je efektivnim zatvorom.

92. Shodno tome, u periodu od 26. novembra 2013. godine do 6. aprila 2018. godine [dana kada je doneta osporena presuda Osnovnog suda u Uroševcu [PKR br. 155/15], od 6. aprila 2018. godine] sudski pritvor podnosioca zahteva se u očekivanju suđenja u njegovom predmetu produžavao na svaka dva meseca od strane Osnovnog suda u Uroševcu.

(b) Ocena u vezi sa obrazloženjem vremenskog trajanja sudskog pritvora

93. U konkretnom slučaju, Sud prvo podseća da ZKPK, odnosno njegov član 187, utvrđuje postupak i zakonske uslove za određivanje mere sudskog pritvora, uključujući: 1) postojanje „osnovane sumnje“; 2) ispunjenje uslova za produženje sudskog pritvora, kada uzimajući u obzir okolnosti izvršenja krivičnog dela, postoji opasnost da podnosilac zahteva može ponoviti krivično delo; i da 3) da blaže mere za obezbeđivanje prisustva okrivljenog nisu dovoljne da se obezbedi prisustvo takvog lica, da se spreči ponavljanje krivičnog dela i da se osigura uspešno sprovođenje krivičnog postupka (vidi, takođe, slučaj Suda KI63/17, podnosilac zahteva: *Lutfi Dervishi,* rešenje o neprihvatljivosti od 16. novembra 2017. godine, stav 68).

94. Sud podseća da je ESLJP takođe utvrdio i četiri osnovna razloga koja su važna za produženje pritvora prema licima u očekivanju suđenja, i to: 1) opasnost od bekstva; 2) ometanje suda; 3) sprečavanje kriminala i 4) potrebu da se očuva javni red (vidi gore citirane slučajeve ESLJP-a *Tiron protiv Rumunije,* 37, *Smirnova protiv Rusije,* stav 59 i slučaj *Piruzyan protiv Jermenije,* stav 94).

95. Međutim, prema ESLJP-u, ovi osnovi za pritvor se moraju razmotriti i sagledati zajedno sa mogućnošću izricanja drugih mera predviđenih odredbama Zakonika o krivičnom postupku.

96. U slučaju podnosioca zahteva, Sud podseća da je Osnovni sud u Uroševcu, pozivajući se na član 187. PKZK-a, osim što utvrdio da postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo, takođe utvrdio i da postoji pravni osnov za produženje sudskog pritvora iz sledećih razloga: 1) uzimajući u obzir ozbiljnu težinu krivičnog dela; 2) način izvršenja krivičnog dela i okolnosti i okruženje u kojem je izvršeno krivično delo; 3) činjenicu da su odnosi između porodice podnosioca zahteva i porodice žrtve i dalje zategnuti, i da 4) postoji opasnost da bi puštanjem podnosioca zahteva na slobodu moglo doći do ponavljanja krivičnog dela ili sličnih krivičnih dela.

97. Ovo obrazloženje Osnovnog suda potvrdio je Apelacioni sud, ali i Vrhovni sud putem osporene presude.

98. Sud podseća na osporenu presudu Vrhovnog suda, u kojoj je dato sledeće obrazloženje:

> *"[...] Po oceni ovog suda gore spomenuti navodi su osnovani zato što u ovoj krivičnoj stvari, na osnovu spisa predmeta, uglavnom iz krivične prijave, zapisnika o saslušanju svedoka i na osnovu drugih dokaza koji su prikupljeni a na osnovu kojih je optužnica podneta, proizilazi da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni počinilac krivičnog dela, čime su ispunjeni zakonski uslovi iz člana 187. stav 1, podstav 1.1 ZKPK-a za produženje pritvora, a da li će ove činjenice biti potvrđene, to će se proceniti u narednim fazama krivičnog postupka.*
>
> *Takođe, ovaj sud ocenjuje da postoji pravni osnov za produženje pritvora na osnovu člana 187. stav 1 podstav 1.1 ZKPK-a imajući u vidu ozbiljnost krivičnog dela, okolnosti i okruženje u kojem je izvršeno krivično delo, a posebno činjenicu da su odnosi između porodice okrivljenog Fahri Deqanija i porodice pokojnog [B.K.] i dalje zategnuti, pa se veruje da bi puštanjem okrivljenog na slobodu moglo doći do ponavljanja krivičnog dela."*

99. U tom smislu, Sud primećuje da je u vezi sa produženjem pritvora prema podnosiocu zahteva, Vrhovni sud, osim što je potvrdio obrazloženje i konstataciju prvostepenog i drugostepenog suda, upotrebio potpuno isto obrazloženje kao ono koje je dato gore navedenim rešenjem Osnovnog suda PKR. br. 155/15 od 24. novembra 2017. godine.

100. U tom smislu, što se tiče obrazloženja redovnih sudova o pitanju pritvora, Sud utvrđuje da težina optužbe za izvršeno krivično delo i

mogućnost ponovnog izvršenja krivičnog dela, mogu biti važni faktori za produženje pritvora, ali sami po sebi ne mogu biti razlog za odugovlačenje pritvora. Po sudskoj praksi ESLjP-a mogućnost ponavljanja krivičnog dela mora biti zasnovana na konkretnim činjenicama, a takođe da ima u vidu i načelo pretpostavke nevinosti (*Perica Oreb protiv Hrvatske,* presuda ESLJP-a od 13. oktobra 2013. godine, stav 113).

101. Sud takođe ukazuje da argument koji je dat u odlukama tri redovna suda "*a posebno činjenicu da su odnosi između porodice okrivljenog Fahri Deqanija i porodice pokojnog [B.K.] i dalje zategnuti, pa se veruje da bi puštanjem okrivljenog na slobodu moglo doći do ponavljanja krivičnog dela",* ne može beskonačno predstavljati osnov za produženje pritvora. Pored toga, treba naglasiti da, kao što je utvrđeno i u sudskoj praksi ESLJP-a, jedna od osnovnih pozitivnih obaveza država u kojima se EKLJP primenjuje jeste ta da su nadležni državni organi dužni da garantuju pravo na život sankcionisanjem krivičnog zakonodavstva i uspostavljanjem mehanizama za sprovođenje zakona u cilju sprečavanja izvršenja krivičnih dela protiv pojedinca i, takođe, i obavezu da preduzimaju preventivne i praktične mere za zaštitu pojedinca čiji život je ugrožen krivičnim delima drugih pojedinaca *(vidi Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda ESLJP-a od 28. oktobra 1998. godine, stav 115).

102. Sud je došao do zaključka da je uglavnom tokom 2017. godine, produženje pritvora prema podnosiocu od strane Osnovnog suda prestalo da bude zasnovano na relevantnom i dovoljnom obrazloženju. Konkretno, Sud nalazi da je Osnovni sud u svojih poslednjih pet odluka (od 30. marta 2017. godine, 29. maja 2017. godine; 27. jula 2017. godine; 26. septembra 2017, 24. novembra 2017. godine) kontinuirano davao identično obrazloženje.

103. S tim u vezi, Sud primećuje da je ESLJP utvrdio povredu člana 5 (3) Konvencije u velikom broju slučajeva u kojima su domaći sudovi koristili uopštene stereotipne formulacije za produženje pritvora ne uzimajući u obzir specifične činjenice u predmetu (vidi *Orban protiv Hrvatske,* presuda ESLJP-a od 19. decembra 2013. godine, stav 59; *Sulaoja protiv Estonije,* br. 55939/00 od 15. februara 2005. godine, stav 64; Tsarenko protiv Rusije, br. 5235/09 od 3. marta 2011. godine, stav 70).

104. Shodno tome, Sud ocenjuje da obrazloženje Osnovnog suda u tim rešenjima, koje je potvrđeno od strane Apelacionog suda, ali i Vrhovnog suda osporenom presudom, predstavlja uopšteno i

nedovoljno obrazloženje, u kojem očigledno nedostaje analiza i uverljiva procena konkretnih okolnosti slučaja.

105. Pored toga, redovni sudovi su propustili da pruže konkretno i dovoljno obrazloženje o tome zašto je nastavak pritvora u očekivanju suđenja protiv podnosioca zahteva bio potreban i zašto alternativne mere nisu bile primenljive u slučaju podnosioca zahteva.

106. Shodno tome, pravilno obrazloženje i izlaganje svih konkretnih okolnosti, uključujući i detaljno obrazloženje o tome zašto druge alternativne mere ne mogu biti primenljive u slučaju podnosioca zahteva bile jasan dokaz individualne procene u skladu sa okolnostima slučaja, kao i postojano obrazloženje za potrebu odlučivanja kao i u slučajevima osporenih odluka redovnih sudova, a u vezi sa produženjem pritvora protiv podnosioca zahteva u očekivanju suđenja.

107. Pored toga, čak i ako i dalje postoje razlozi za produženje pritvora, Sud ponavlja da ti razlozi svaki put zahtevaju kontinuirano i individualno razmatranje u skladu sa okolnostima konkretnog slučaja, jer se priroda tih razloga i okolnosti koje su na početku opravdale određivanje ili produženje pritvora, mogu promeniti protokom vremena.

108. S tim u vezi, Sud podsećajući na sudsku praksu ESLjP-a koja je utvrdila da *„skoro automatsko produzenje pritvora je u suprotnosti sa odgovarajucim garancijama“* u članu 5, stav 3 ESLjP-a (vidi, *mutatis mutandis*, slucaj ESLhP-a citiran iznad *Tase protiv Rumunije,* stav 40), ocenjuje da nedostatak konkretnog i detaljnog obrazloženja, kao i nastavak pritvora u očekivanju suđenja od strane redovnih sudova sa istim obrazloženjem nije u skladu sa principima i standardima postavljenim od ESLjP-a.

109. Samim tim, Sud ocenjuje da produženje pritvora prema podnosiocu zahteva u očekivanju njegovog suđenja, koje je potvrđeno osporenom presudom Vrhovnog suda Pml. br. 357/017 od 22. decembra 2017. godine, predstavlja povredu člana 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3 EKLJP.

II. Tvrdnja podnosioca zahteva u vezi sa članom 31. Ustava

110. Što se tiče njegove tvrdnje o povredi člana 31. Ustava, podnosilac zahteva navodi da mu je *“[...] gore navedenim odlukama već duže od 7 godina produžavana mera pritvora zbog toga što navodno postoji*

osnovana sumnja, a zapravo su njegova fundamentalna ustavna prava ignorisana jer se ovom predmetu ne nazire kraj".

111. Sud primećuje da podnosilac zahteva izričito tvrdi povredu člana 31. Ustava zbog produženja pritvora prema njemu na svaka dva meseca od strane Osnovnog suda u Uroševcu. Shodno tome, podnosilac zahteva nije pokrenuo tvrdnje o povredi člana 31. Ustava zbog toga što Osnovni sud u Peći u okviru postupka suđenja još uvek nije bio odlučio o njegovom slučaju.

112. S tim u vezi, Sud primećuje da je sudska praksa ESLJP-a objasnila da razmatranje zahteva "u razumnom roku" podnetih od strane lica koje se nalazi u sudskom pritvoru, a koji se odnose samo na faze postupka za koje se primenjuje član 5. stav 3 EKLJP, tačnije od hapšenja do osuđivanja od strane sudova, spada samo u delokrug člana 5, a ne i u delokrug člana 6 (1) EKLJP (vidi slučaj ESLJP-a, *Abdoella protiv Holandije*, predstavka br. 12728/87, presuda od 25. novembra 1992. godine, stav 24).

113. Prema tome, Sud primećuje da navodi podnosioca zahteva u vezi sa trajanjem mere pritvora u očekivanju izricanja kazne ne spadaju u delokrug člana 31. Ustava.

Zaključak

114. Sud, u vezi sa tvrdnjom podnosioca zahteva o povredi člana 29. [Pravo na slobodu i sigurnost] Ustava u vezi sa članom 5. (Pravo na slobodu i bezbednost) EKLJP, Sud ocenjuje da obrazloženje Osnovnog suda o produženju pritvora, koje je potvrđeno od strane Apelacionog suda, ali i od strane Vrhovnog suda osporenom presudom, ne opravdava njegovu odluku o produženju pritvora prema podnosiocu zahteva. Prema tome, redovni sudovi su propustili da pruže konkretno i dovoljno obrazloženje o tome zašto alternativne mere nisu primenljive u slučaju podnosioca zahteva.

115. Sud utvrđuje da osporena presuda Vrhovnog suda Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine, kojom je odbijen zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti protiv rešenja Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017 od 6. decembra 2017. godine i rešenja Osnovnog suda u Uroševcu PKR. br. 155/15 od 24. novembra 2017. godine, nije u saglasnosti sa članom 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3 EKLJP.

116. Sud ima u obzir činjenicu da je sada podnosilac zahteva vec proglašen krivim i kažnjen je kaznom zatvora putem Presude Osnovnog suda u Uroševcu [PKR. Nr. 155/15 od 6 aprila 2018. godine], u okviru

krivičnog postupka koji je bio sproveden protiv njega. S tim u vezi, Sud podseća da ovaj postupak nije bio predmet razmatranja od strane Suda, i da je objekt razmatranja samo procena osporene Presude Vrhovnog suda u vezi sa postupkom nastavka pritvora u očekivanju suđenja protiv podnosioca zahteva

117. Stoga, razumljivo je da ova presuda ne može da proizvede nikakav efekat u vezi sa statusom podnosioca zahteva. Međutim, Sud ocenjuje da je veoma važno da se putem ove Presude Ustavnog suda postavi jedan novi standard u sudskoj praksi u Republici Kosovo i, samim tim će redovni sudovi, u budućnosti morati da deluju u skladu sa principima i standardima koji su razmotreni u ovoj Presudi, a koji su protumačeni u skladu sa sudskom praksom ESLjP-a.

118. U tom kontekstu, Sud će putem ove Presude proslediti na jasan i direktan način zahtev i uput koji će sluziti svim redovnim sudovima da bi isti bili u skladu sa ustavnim zahtevima iz člana 29 Ustava, i takodje i u skladu sa članom 5 EKLjP-a, kako je to podrobno protumačeno od ESLjP-a u njegovoj sudskoj praksi, njihovim obrazloženjima o nastavku pritvora u očekivanju sudjenja trebaju da sadrže detaljno obrazloženje i individualnu procenu saglasnosti sa okolnostima i činjenicama slučaja, gde se objašnjava i potvrđuje zašto je pritvor u očekivanju suđenja potreban i zašto druge alternativne mere nisu pogodne za nesmetan i uspešan razvoj krivičnog postupka.

119. Sud dalje pojašnjava da nema zakonska ovlašćenja za određivanje neke vrste ili načina kompenzacije u slučajevima kada se utvrdi povreda odgovarajućih ustavnih odredbi, u konkretnom slučaju člana 29 Ustava (vidi i slučaj Ustavnog suda u slučaju KI108/18, podnosilac *Blerta Morina,* Rešenje o neprihvatljivosti od 1. oktobra 2019. godine, stav 196). Sud takođe podseća da u sudskoj praksi ESLjP-a, na osnovu specifičnih okolnosti tog slučaja, ESLjP smatra da samo utvrđivanje povrede predstavlja *„pravičnu naknadu“* i za nematerijalnu štetu koju je neki podnosilac mogao imati. (vidi u tom aspektu, operativni deo slučaja ESLjP-a, *Roman Zaharov protiv Rusije,* presuda od 4. decembra 2015. godine, vidi takodje slučaj Ustavnog Suda u slučaju KI108/18, podnosilac *Blerta Morina*, stav 197).

120. Međutim, gore navedeni razlozi ne podrazumevaju da pojedinci nemaju pravo da traže nadoknadu štete od javnih organa u slučaju utvrđivanja povreda njihovih prava i sloboda na osnovu zakona koji se primenjuju u Republici Kosovo (vidi slučaj Ustavnog suda u slučaju KI108/18, podnosilac *Blerta Morina,* Rešenje o neprihvatljivosti od 1. oktobra 2019. godine, stav 197).

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20 Zakona, i u skladu sa pravilom 59 (1) Poslovnika o radu, na sednici održanoj dana 8. oktobra 2019. godine:

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI, jednoglasno, zahtev prihvatljivim;

II. DA UTVRDI, većinom glasova, da presuda Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine nije u saglasnosti sa članom 29. [Pravo na slobodu i sigurnost] stav 1 tačka (2) Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 5. (Pravo na slobodu i bezbednost) stav 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima;

III. DA DOSTAVI ovu odluku stranama

IV. DA OBJAVI ovu presudu u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

V. Ova presuda stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Nexhmi Rexhepi Arta Rama-Hajrizi

SUPROTNO MIŠLJENJE sudije Selvete Gërxhaliu – Krasniqi u slučaju KI10/18

Poštujem odluku većine sudija Ustavnog suda (u daljem tekstu: većina). Međutim, ne mogu se složiti sa ovom odlukom većine iz sledećih razloga:

Ne slažem se sa odlukom većine:

1. Zbog neuspeha većine da jasno definiše za koji period boravka podnosioca zahteva u pritvoru proglašava da je u suprotnosti sa Ustavom;

2. Zbog neuspeha većine da se bavi pravom na naknadu na osnovu stava 5 člana 29. Ustava; i

3. Zbog toga što većina nije uspela da proceni razloge za produženje mere pritvora na osnovu sudske prakse ESLJP-a.

DELOKRUG ZAHTEVA

1. Podnosilac zahteva je tražio od Suda ocenu ustavnosti njegovog boravka u pritvoru, navodeći: *"Dalji boravak okrivljenog pod merom sudskog pritvora predstavlja povredu svih fundamentalnih prava navedenih ne samo domaćim aktima već takođe i međunarodnim konvencijama i boravak u pritvoru više od sedam godina predstavlja ozbiljnu povredu načela pravičnog suđenja i potiskuje načelo pretpostavke nevinosti, imajući u vidu da okrivljeni izdržava kaznu, a ne meru sigurnosti, kao što je utvrđeno zakonom".*

2. Podnosilac zahteva tvrdi da je „*odlukama redovnih sudova, odnosno presudom Vrhovnog suda Kosova PML. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine, rešenjem Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017 od 6. decembra 2017. godine, rešenjem Osnovnog suda u Uroševcu PKR. br. 155/15, protivzakonito odlučeno o pritvoru optuženog [....]".*

3. U konkretnom slučaju, podnosilac zahteva tvrdi da mu je: *"[...] gore navedenim odlukama već duže od 7 godina produžavana mera pritvora zbog toga što navodno postoji osnovana sumnja, a zapravo su njegova fundamentalna ustavna prava ignorisana jer se ovom predmetu ne nazire kraj".*

4. Podnosilac zahteva tvrdi da su ovim odlukama optuženom ugrožena i povređena osnovna prava na ***„zakonitost hapšenja ili pritvaranja“,*** član 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 1 EKLJP. Podnosilac zahteva takođe traži ocenu njegovih ustavnih prava na ***„rešavanje slučaja u vrlo kratkom roku“***, član 29. stav 4 Ustava u vezi sa članom 5. stav 4 EKLJP.

5. U navodima koji se odnose na povredu člana 31. Ustava, podnosilac zahteva traži od Suda da oceni: „[...] ***ustavno pravo na suđenje u određenom razumnom roku“.***

6. Odluka većine pravilno identifikuje da „[...] *razmatranje zahteva "u razumnom roku" podnetim od strane lica koje se nalazi u sudskom pritvoru, koji se odnose samo na faze postupka za koje se primenjuje član 5, stav 3 EKLJP-a, tačnije od hapšenja do osuđivanja od strane sudova, spada samo u delokrug člana 5, a ne i u delokrug člana 6 (1) EKLJP-a (Vidi: slučaj ESLJP-a, Abdoella protiv Holandije, predstavka br. 12728/87, presuda od 25. novembra 1992. godine, stav 24*)"[1] .

7. Kao rezultat svega ovoga, ustavni zahtev se mora razmotriti u okviru člana 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP. U nastavku ću ukratko izložiti razloge mog neslaganja sa odlukom većine, precizirajući neuspeh većine u razmatranju ustavnog zahteva na osnovu člana 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP.

Za koji period boravka podnosioca zahteva u pritvoru odluka većine proglašava da je u suprotnosti sa Ustavom

8. Iz spisa predmeta proizilazi da je podnosilac zahteva uhapšen 31.07.2010. godine. Podnosilac zahteva je tražio od Suda da oceni ustavnost hapšenja i zadržavanja i pritvora do 22. decembra 2017. godine.[2] U tom slučaju, podnosilac zahteva naglašava da *„dalji boravak okrivljenog pod merom sudskog pritvora predstavlja povredu svih fundamentalnih prava navedenih ne samo domaćim aktima već takođe i međunarodnim konvencijama [...].“*[3]

[1] Presuda, stav 112.

[2] Sud nije razmatrao period posle 22. decembra 2017. godine do 6. aprila 2018. godine, ovaj period se odnosi na odluke kojima su redovni sudovi odlučili o krivičnoj odgovornosti podnosioca zahteva, kao ni period razmatranja žalbi do 19. februara 2019. godine. Presudu Osnovnog suda u Uroševcu PKR . br. 155/15 od 6. aprila 2018. godine, presudu Apelacionog suda Kosova PAKR. br. 324/2018 od 7. avgusta 2018. godine, kao i presudu Vrhovnog suda Kosova PML. br. 19/2019 od 19. februara 2019. godine.

[3] Presuda, stav 60.

9. Odlukom većine je utvrđeno da *"... presuda Vrhovnog suda Kosova Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine nije u saglasnosti sa članom 29. [Pravo na slobodu i sigurnost] stav 1 tačka (2) Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 5. (Pravo na slobodu i bezbednost) stav 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima".*[4]

10. Postavlja se pitanje koji vremenski period od 31. jula 2010. do 22. decembra 2017. godine boravka podnosioca u pritvoru, za koji je proglašeno da je u suprotnosti sa članom 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP, pokriva presuda većine.

11. Smatram da se zbog posebne važnosti prava na slobodu i sigurnost u okviru individualnih prava i sloboda, kao i zbog dugog perioda boravka podnosioca zahteva u pritvoru, Sud mora jasno izjasniti o tome koje je vremensko trajanje boravka u pritvoru za koji je Sud proglasio da nije u skladu sa članom 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP.

12. ESLJP je u svojoj praksi razmotrio i razjasnio značaj prava na slobodu i sigurnost u demokratskom društvu, odnose sa principom pravne sigurnosti i vladavinom prava, navodeći da je opšta svrha prava na slobodu i sigurnost da se osigura da se nikome ne može proizvoljno ograničiti sloboda (vidi, *mutatis mutandis,* presuda ESLJP-a od 13. decembra 2013. godine, *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,* br. 39630/09, stav 230).[5]

13. ESLJP u istoj presudi, pod tačkom 7 „[...] *odlučuje da je zadržavanje podnosioca predstavke u hotelu dvadeset i tri dana bilo proizvoljno u suprotnosti sa članom 5. Konvencije* (vidi presudu ESLJP-a od 13. decembra 2013. godine, *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije,* br. 39630/09, tačka 7).

14. Pravo na slobodu i sigurnost u ustavnim demokratijama predstavlja osnovno pravo pojedinca. Zadržavanje i pritvaranje kao oblik lišavanja slobode zauzimaju posebno mesto u Ustavu i EKLJP. Svaka odluka na osnovu koje je lice zadržano ili mu je produžen pritvor podleže sudskoj kontroli na osnovu jasnih kriterijuma prakse ESLJP-a.

Neuspeh Suda da se bavi pravom na naknadu na osnovu stava 5 člana 29. Ustava

[4] Presuda, tačka II.

[5] Vidi slučaj Suda KI63/17, podnosilac zahteva: *Lutfi Dervishi*, rešenje o neprihvatljivosti od 16. novembra 2017. godine, stav 47.

15. Tačno utvrđivanje perioda boravka podnosioca zahteva u pritvoru, za koji je u odluci većine proglašeno da je u suprotnosti sa članom 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP, od suštinskog je značaja zbog:

a) tačnog utvrđivanja prava na naknadu pojedinca u slučaju kada je za odluke redovnih sudova proglašeno da su u suprotnosti sa članom 29. Ustava, i

b) uticaja presude na unapređenje ustavnog poretka i zaštite ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo prilikom primene člana 29. stav 5 Ustava.

16. Što se tiče prava na naknadu, Ustav u članu 29. stav 5 izričito utvrđuje da: *„Svako ko je žrtva hapšenja ili pritvora, koje nije u skladu sa odredbama ovog Člana, ima pravo na kompenzaciju, na zakonom propisan način“*.

17. Odluka većine na nepravilan način ocenjuje pitanje naknade u slučaju podnosioca zahteva. Odluka većine navodi: „[...] *Sud dalje pojašnjava da nema zakonska ovlašćenja za utvrđivanje neke vrste ili načina kompenzacije u slučajevima kada se utvrdi povreda odgovarajućih ustavnih odredbi, u konkretnom slučaju člana 29 Ustava (vidi i slučaj Ustavnog suda KI108/18 u slučaju KI108/18, podnosilac Blerta Morina, Rešenje o neprihvatljivosti od 1. oktobra 2019. godine, stav 196*)“.[6]

18. Konstatacija većine da Sud nema zakonska ovlašćenja za utvrđivanje bilo kakve vrste ili načina naknade pozivajući se na slučaj KI108/18 je neodrživa. Slučaj KI108/18 nema apsolutno nikakve veze sa članom 29. Ustava, odnosno sa pravom na slobodu i sigurnost. U slučaju KI108/18 predmetna stvar je bila ocena ustavnosti člana 23. [Ljudsko dostojanstvo], člana 24. [Jednakost pred zakonom] i člana 36. [Pravo na privatnost] Ustava u vezi sa članom 8. [Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života] EKLJP.[7]

19. S žaljenjem konstatujem da odluka većine nije ni uzela u obzir postojanje ustavne norme koja je ugrađena u sam član 29. stav 5 Ustava. Primarni zadatak Suda je tumačenje i, u konkretnom slučaju, stavljanje u funkciju ustavne norme. Takođe, vredno je napomenuti da presuda KI10/18 predstavlja prvu presudu Suda u okviru člana 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP.

---

[6] Presuda, stav 119.

[7] Rešenje o neprihvatljivosti u slučaju KI108/18, podnosilac zahteva: Blerta Morina, od 1. oktobra 2019. godine, stav 4.

20. U ovoj presudi je većina previdela pravo podnosioca zahteva na naknadu i propustila da uzme isto u obzir i razmotri u okviru ustavne norme. Ustav priznaje pravo licu koje je pritvoreno ili uhapšeno u suprotnosti sa odredbama člana 29. da uživa pravo na naknadu na zakonom propisan način.

21. Takođe, većina je u ovoj presudi propustila da skrene pažnju nadležnim organima na pozitivnu obavezu da donesu zakon,[8] na osnovu kojeg bi se isplaćivala naknada pojedincima koji su pritvoreni ili uhapšeni u suprotnosti sa odredbama člana 29. Ustava.

22. Neshvatljiva je sumnja većine prema odluci koju je sama donela, gde se u odluci većine navodi: „[...] *Stoga, razumljivo je da ova presuda ne može da proizvede nikakav efekat u vezi sa statusom podnosioca zahteva. Međutim, Sud ocenjuje da je veoma važno da se putem ove Presude Ustavnog suda postavi jedan novi standard u sudskoj praksi u Republici Kosovo i, samim tim će redovni sudovi, u budućnosti morati da deluju u skladu sa principima i standardima koji su razmotreni u ovoj Presudi, a koji su protumačeni u skladu sa sudskom praksom ESLjP-a".*[9] Koji novi standard za sudsku praksu je uspostavljen ovom presudom?

Većina nije uspela da oceni razloge za produženje mere pritvora na osnovu prakse ESLJP-a

23. Većina utvrđuje da *„[...] osporena presuda Vrhovnog suda Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine, kojom je odbijen zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti protiv rešenja Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017 od 6. decembra 2017. godine i rešenja Osnovnog suda u Uroševcu PKR. br. 155/15 od 24. novembra 2017. godine, nije u saglasnosti sa članom 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3 EKLJP".*[10]

24. Većina smatra da odluke tri redovna suda nisu u saglasnosti sa članom 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3 EKLJP i obrazlaže sledeće: „[...] *Sud takođe ukazuje da argument koji je dat u odlukama tri redovna suda "a posebno činjenicu da su odnosi između porodice okrivljenog Fahri Deçanija i porodice pokojnog [B.K.] i dalje zategnuti, pa se veruje da bi puštanjem okrivljenog na slobodu moglo*

[8] Skupština Republike Kosovo je kao zakonodavni organ na osnovu Ustava dužna da donese poseban zakon radi sprovođenja stava 5 člana 29. Ustava.

[9] Presuda, stav 117.

[10] Presuda, stav 115.

doći do ponavljanja krivičnog dela", ne može beskonačno predstavljati kao osnov za produženje pritvora."[11]

25. Da li to znači da samo ove tri odluke (24. novembar 2017. - 22. decembar 2017. godine)[12] redovnih sudova nisu obrazložene u skladu sa članom 29. stav 1 tačka (2) Ustava u vezi sa članom 5. stav 3 EKLJP!

26. Podnosilac zahteva je tražio da Sud oceni da li su u skladu sa Ustavom odluke redovnih sudova kojima mu je određena i produžavana mera pritvora u periodu od 7 godina. Podnosilac je ovu tvrdnju pokrenuo u okviru prava **na rešavanje slučaja od strane suda u što kraćem roku i ako je hapšenje ili pritvor nezakonit da se naredi oslobađanje lica**. Ovaj zahtev podnosioca spada u okvir člana 29. stav 4 Ustava u vezi sa članom 5. stav 4 EKLJP. Razmatranje zahteva u smislu stava 4 člana 29. Ustava dovelo bi u red odluku većine, u *corpus habeas,* u okviru kriterijuma člana 5. EKLJP.

27. Ipak, vratimo se na liniju obrazloženja odluke većine. Većina se u svojoj odluci nikada nije bavila pitanjem da li su osnovane i dokazane činjenice i pravno obrazloženje tri redovna suda[13], i ako su one osnovane i dokazane, koje su obaveze nadležnih organa kada su u pitanju fizička sigurnost i pravo na život uhapšenog lica koje se nalazi u pritvoru u očekivanju suđenja.

28. Ako su činjenice i pravno obrazloženje tri redovna suda osnovani, onda da li postoji dovoljan osnov da se odluke tri redovna suda proglase nesaglasnim sa Ustavom samo zbog „*stereotipnih*" formulacija?[14]

29. U cilju da se podnosiocu zahteva razjasni koji su osnovni razlozi za produženje pritvora na osnovu prakse ESLJP-a, koji su primenljivi i u konkretnom slučaju, kao i u cilju uspostavljanja standarda razmatranja prava na slobodu i sigurnost u sudskoj praksi Republike Kosovo, u ovoj odluci je većina morala sama razmotriti i objasniti četiri osnovna razloga koji služe kao osnovna načela za produženje pritvora lica koja čekaju na suđenje.

30. Važno je napomenuti da je većina pravilno identifikovala osnovne razloge za produženje pritvora, međutim, iako u presudi dva puta

---

[11] Presuda, stav 101.

[12] Presude za koje je proglašeno da nisu u saglasnosti sa Ustavom: presuda Vrhovnog suda Pml. br. 357/2017 od 22. decembra 2017. godine kojom je odbijen zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti protiv rešenja Apelacionog suda PN1. br. 2156/2017 od 6. decembra 2017. godine i rešenja Osnovnog suda u Uroševcu PKR. br. 155/15 od 24. novembra 2017. godine.

[13]Presuda, stav 101.

[14] Presuda, stav 103.

ponavlja razloge za produženje pritvora u skladu sa praksom ESLJP-a, ona uopšte ne razmatra te razloge.[15]

31. Prema praksi ESLJP-a, osnovni razlozi za produženje pritvora licima koja čekaju na suđenje su: *„[...] 1) opasnost od bekstva; 2) ometanje suda; 3) sprečavanje kriminala; 4) potreba za očuvanjem javnog reda (vidi gore navedene slučajeve ESLJP-a Tiron protiv Rumunije, stav 37; Smirnova protiv Rusije, stav 59 i Piruzyan protiv Jermenije, stav".*[16]

32. Četiri osnovna razloga za produženje pritvora licima koja čekaju na suđenje moraju biti kumulativno ispunjena u svakom slučaju kada se razmatra mera određivanja i produženja pritvora.

Zaključak:

Uz dužno poštovanje izražavam svoje neslaganje sa odlukom većine:

1. Iz razloga što je većina propustila priliku da presuda KI10/18 proizvodi pozitivan efekat na unapređenje ustavnog poretka Republike Kosovo u smislu zaštite individualnih prava i sprečavanja proizvoljnosti prilikom primene člana 29. Ustava u vezi sa članom 5. EKLJP;

2. Zbog toga što je odluka većine nejasna po pitanju utvrđivanja za koji period boravka podnosioca zahteva u pritvoru proglašava da je u suprotnosti sa Ustavom.[17]

3. Odluka većine nije uspela da pokrene stav 5 člana 29. Ustava. Član 29. je jedina ustavna norma ugrađena u Ustav Republike Kosovo u kojoj se izričito predviđa pravo na naknadu u slučaju da je neko zadržan ili uhapšen u suprotnosti sa odredbama ovog člana.

4. U konkretnom slučaju, većina nije uspela da oceni osnovna načela za produženje mere pritvora na osnovu prakse ESLJP-a.

S poštovanjem podnosi,

Selvete Gërxhaliu-Krasniqi

Sudija

---

[15] Presuda, stavovi 77 i 94.

[16] Za više detalja vidi Vodič za primenu člana 5. Konvencije, Pravo na slobodu i bezbednost, Savet Evrope/ESLJP, 2014 , str. 27-29.

[17] Podnosilac zahteva je proveo u pritvoru 7 godina, izraženo u danima 2555, odnosno izraženo u mesecima, 84 meseca.

KI32/18 Podnosilac zahteva: D.D. „Kosovik“, ocena ustavnosti presude Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju AC-I.-17-0469 od 26. oktobra 2017. godine

KI32/18, rešenje o neprihvatljivosti od 11. decembra 2018. godine, objavljeno 28. januara 2018. godine

Ključne reči: pravno lice, individualni zahtev, ocena ustavnosti osporene presude Posebne komore Vrhovnog suda, očigledno neosnovan

Zahtev je zasnovan na članu 21.4 i 113.7 Ustava, članovima 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 i pravilu 29. Poslovnika o radu Ustavnog suda.
Podnosilac zahteva je kompanija koja je osnovana u aprilu 1992. godine, kao društveno preduzeće.
Nakon formiranja Kosovske agencije za privatizaciju (u daljem tekstu: KAP), KAP je inicirala postupak likvidacije podnosioca zahteva.
Podnosilac je podneo tužbeni zahtev Specijalnom veću Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Specijalno veće), tražeći potvrđivanje svog statusa kao privatnog preduzeća koje nije pod upravom KAP, poništavanje rešenja o likvidaciji kao i određivanje privremene mere.
Specijalno veće je odbilo tužbu podnosioca zahteva kao neosnovanu smatrajući da podnosilac nije ispunio uslove za tranziciju iz društvenog u privatno preduzeće.
Žalbeno veće je potvrdilo presudu Specijalnog veća.
Podnosilac zahteva tvrdi da su redovni sudovi pogrešno protumači činjenice i pogrešno protumačili zakon, što je prouzrokovalo kršenje člana člana 31. i 46. Ustava kao i člana 1 Protokola 1 EKLJP.
Sud primećuje da podnosilac zahteva nije potkrepio dokazima da su osporenim odlukama povređena njegova prava i slobode garantovane Ustavom i EKLJP.
Sud smatra da podnosilac zahteva nije izneo činjenice koje pokazuju da su odluke redovnih sudova na bilo koji način uzrokovale ustavnu povredu njegovih prava garantovane Ustavom.
Shodno tome, Sud smatra, na ustavnoj osnovi, da je zahtev očigledno neosnovan i mora se proglasiti neprihvatljivim.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI32/18

Podnosilac

D.D. „Kosvik“

Ocena ustavnosti presude Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju AC-I.-17-0469 od 26. oktobra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci i
Nexhmi Rexhepi

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela kompanija D.D. „Kosvik“ iz Zubinog Potoka, (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), koju zastupa Habib Hashani, advokat iz Prištine.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu AC-I.-17-0469 od 26. oktobra 2017. godine Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Žalbeno veće). Podnosilac zahteva je osporenu odluku primio 8. novembra 2017. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene presude kojom su, navodno, povređena prava i slobode podnosioca zahteva garantovane članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 46. [Zaštita imovine], Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i članom 1. Protokola br. 1 [Zaštita imovine] Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLjP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na članovima 21.4 i 113.7 Ustava, članu 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 29. Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Sud je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika o radu, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 7. marta 2018. godine, podnosilac je podnev zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 9. marta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Ivan Čukalović za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Arta Rama-Hajrizi i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

8. Dana 19. marta 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o registraciji zahteva i kopiju zahteva je prosledio Vrhovnom sudu.

9. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sledećim sudijama: Snezhana Botusharova i Almiro Rodrigues. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sledećim sudijama: Altay Suroy i Ivan Čukalović.

10. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi na mandat od 9 (devet) godina.

11. Dana 17. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Safet Hoxha, umesto sudije Ivan Čukalović.

12. Dana 22. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je donela odluku o zameni sudije Almiro Rodrigues, kao predsedavajućeg Veća za razmatranje, i umesto njega imenovala za predsedavajućeg Veća za razmatranje Arta Rama-Hajrizi.

13. Dana 22. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je donela odluku o imenovanju sudije Radomir Laban za novog člana Veća za razmatranje.

14. Dana 11. decembra 2018. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu za neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

15. Podnosilac zahteva je kompanija koja je osnovana u aprilu 1992. godine, kao društvo sa ograničenom odgovornošću u društvenoj svojini „Kosvik“, sa sedištem u Zubinom Potoku.

16. U 1993. godini, status podnosioca zahteva je promenjen u akcionarsko društvo koje je registrovano u Okružnom privrednom sudu u Prištini (Fi. 11338/93, 30.12.1993).

17. Dana 21. maja 2008. god. Skupština Republike Kosovo (u daljem tekstu: Skupština) je usvojila Zakon br. 03/L-067 o Kosovskoj agenciji za privatizaciju (u daljem tekstu: Zakon o KAP-u). Član 1. Zakona o KAP-u navodi da „je agencija ustanovljena kao nezavisno javno telo...“ i „...da je uspostavljena kao naslednik Kosovske poverilačke agencije (KPA) koja je regulisana UNMIK-ovom Uredbom 2002/12 o uspostavljanju Kosovske poverilačke agencije.

18. Dana 14. februar 2014. godine, Kosovska Agencija za Privatizaciju (u daljem tekstu: KAP) inicirala je postupak likvidacije podnosioca zahteva.

19. Dana 18. maja 2017. godine, podnosilac je podneo tužbeni zahtev Specijalnom veću Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Specijalno veće), tražeći potvrđivanje svog statusa kao privatnog preduzeća koje nije pod upravom KAP, poništavanje rešenja o likvidaciji kao i određivanje privremene mere.

20. Dana 11. jula 2017. godine, Specijalno veće [rešenje C-I.-17-0012] je odobrilo zahtev za uvođenje privremene mere i zaustavilo dalji proces likvidacije podnosioca zahteva pred KAP.

21. Dana 3. avgusta 2017. godine, KAP je na rešenje Specijalnog veća podnela žalbu Specijalnom pod- veću Posebne komore Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Specijalno pod-veće), navodeći Povredu odredbi parničnog postupka, pogrešnog i nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja i pogrešnog sprovođenja materijalnog prava.

22. Dana 18. avgusta 2017. godine, Specijalno pod-veće odlučujući o meritumu tužbe [presuda C-I.-17-0012] je odbilo tužbu podnosioca kao neosnovanu. Zaključujući da *„procena D.P (društvenog preduzeća) i isplata akcija su ključni elementi privatizacije, od kojih se ni jedna nije dokazala kao objektivno tačna, sud zaključuje da tužilac nije dokazao da je transformacija iz D.P u A.D (privatno akcionarsko društvo) bilo u skladu sa osnovnim odredbama zakona*.[...] *kako je status preduzeća D.P, dok je transformacija preduzeća sada nesporna, transformacije iz D.P u A.D kroz registraciju, na osnovu člana 5 zakona o Kosovskaj Agenciji za Privatizaciju ne sprečava tuženog da preuzme kontrolu nad preduzećem, zahtev podnosioca da se anulira poslednja oduka i potvrdi status preduzeća u A.D je neosnovana.“*

23. Dana 11. septembra 2017. godine, podnosilac zahteva je na presudu Specijalnog pod-veća podneo žalbu Žalbenom veću.

24. Dana 26. oktobra 2017. godine, Žalbeno veće [presuda AC-I.-17-0469] je odbilo žalbu podnosioca zahteva kao neosnovanu, stavilo van snage privremenu meru i potvrdilo presudu Specijalnog veća.

Navodi podnosioca

25. Podnosilac navodi da su osporenom odlukom njemu: “*povređena prava vlasništva, iz člana 46, tačka 1 Ustava Republike Kosovo u vezi sa pravom na pravično suđenje iz člana 31, tačke 1 Ustava, prava koja su zaštićena odredbom člana 6 (i ostalim odredbama) Konvencije, u vezi sa članom 1. Protokola br. 1 ove Konvencije.”*.

26. Dalje, podnosilac zahteva navodi da je status *privatnog preduzeća* tokom celog sudskog procesa dokazivao *predstavljanjem i indikovanjem* niza dokaza za koje je naveo da mogu da se *nađu u državnim organima Srbije*. “*Ali sud sve predložene dokaze, ili nije uzeo u razmatranje – bez relevantnog pravnog*

obrazloženja ili nije pokušao da dokaze o kojima je reč, tretira onako kako je predviđeno zakonom. "

27. U stvari, podnosilac zahteva smatra da je "*aktima suda, kao i njenim presudama (i to kako drugog stepena, tako i prvog stepena), kao i osporenim rešenjem, negirana su u potpunosti sva njihova stečena imovinska i ostala materijalna prava, povređujući i pravo na pravično suđenje. "*

28. Podnosilac od Suda traži da poništi tri odluke Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju, i to:

1. Presudu drugog stepena AC-I-17-0469 od 26.10.2017. godine
2. Prvostepena presuda, C-I-17-0012 od 18.08.2017. godine i
3. Rešenje AC-I-17-0690-A0001 od 28.12.2017. godine.

Prihvatljivost zahteva

29. Sud prvo ispituje da li je podnosilac ispunio sve uslove prihvatljivosti, predviđene Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

30. U tom smislu, Sud se poziva na članove 21.4 i 113.7 Ustava, koji propisuju:

Član 21

"[...]
4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva.
[...]."

Član 113

„(1) Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
[...]
„(7) Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."

31. Sud se poziva i na član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuje:

„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku.“

32. U tom smislu, Sud smatra da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, da je iscrpeo sva pravna sredstva i da je podneo zahtev u propisanom roku.

33. Međutim, Sud se dalje poziva na član 48. Zakona, koji propisuje:

„Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena I koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

34. Pored toga, Sud se poziva na pravilo 39. (2) [Kriterijum o prihvatljivosti], koje predviđa:

„(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju.“

35. Sud pre svega primećuje da podnosilac zahteva navodnu povredu člana 31. stav 1 Ustava i člana 6. EKLjP, dovodi u vezu sa činjenicom da redovni sudovi nisu prihvatili njegove dokaze koje je on *predstavio i indikovao*.

36. S tim u vezi, Sud navodi da član 31. stav 1 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, kaže:

“1. Svakom se garantuje jednaka zaštita pred sudom, ostalim javnim organima i nosiocima javnih.
[...].”

37. Dalje, Sud zapaža da se podnosilac pozvao i na član 6. EKLjP, ali da iz njegovih navoda u suštini proizilazi, da on smatra da nije imao pravičan postupak jer nisu ispoštovane garancije u smislu člana 6. stava 1. EKLjP, te shodno tome Sud će takođe te navode podnosioca ispitati zajedno (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLjP) *Popov protiv Rusije*, predstavka br. 26853/04 od 13. jula 2006. godine, stav 175).

38. S tim u vezi, Sud navodi da član 6.1. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP kaže:

1.“Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima

pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.
[...].“

39. Što se tiče navoda podnosioca zahteva kojima ukazuje da mu je pravo na pravično suđenje povređeno zbog odbijanja njegovog dokaznog predloga, Sud naglašava da član 6. EKLjP, ne garantuje pravo da svi dokazi koji se predlažu veću budu prihvaćeni. Takođe, pravo na pravično suđenje ne zahteva da se slede bilo kakva određena pravila u ocenjivanju dokaza pred sudovima (vidi, *inter alia*, presudu ESLjP, *Barbera, Messeque i Jabardo protiv Španije*, od 6. decembra 1988. godine, serija A, broj 146, tačka 68).

40. Sud takođe podseća na praksu ESLjP-a, prema kojoj član 6. stav 1. EKLjP, zahteva samo da sud navede razloge zbog kojih je odlučio da ne sprovede predložene dokaze koje je podnosilac zahteva izričito zahtevao (vidi presudu ESLjP-a, *Vidal protiv Belgije*, od 22. aprila 1992. godine, serija A, broj 235, tačka 34).

41. Dovodeći navedene stavove u vezu sa činjenicama konkretnog predmeta, Sud primećuje da je Specijalno pod-veće u vezi sa razmatranjem njegovih dokaznih predloga, jasno i argumentovano navelo da: *“Tužilac nije predočio konkretne dokaze na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da je novim akcionarima isplaćen njihov deo. Dokument kojim se utvrđuje visinu iznos novca koji treba platiti nije dokaz da je novac zapravo isplaćen. Potvrda nije dostavljena. Isplata je osporena (odgovor na tužbu, 19.06.2017, str 174 [Alb] / 211 [Eng]) i u ovom slučaju na tužiocu je teret potkrepljivanja navoda I podnošenja dokaza. Pitanje dali jesu ili nisu navedeni akcionari kvalifikovani kao svedoci za isplatu njihovog dela može ostati otvoreno, jer niti su bili prisutni na raspravi niti je tužilac na propisan i blagovremen način, kao što je predviđeno članom 36. stav 1.2 aneksa zakona o PKVS, od suda zatražio da se pozovu na raspravu navodeći njihova puna imenom i prezimena.”*

42. Štaviše, Sud primećuje, da se i Žalbeno veće u žalbenom postupku bavilo ovim pitanjem, pri čemu je i zaključilo da: *“Novi dokazi, u skladu sa članom 65 Aneksa Zakona o PKVS-u, u ovoj fazi postupka ne mogu biti prihvaćeni, jer su ovi dokazi mogli da budu pribavljeni i tokom prvostepenog postupka, a tužilac ih nije pribavio. Ali čak i kada bi žalbeno veće prihvatilo nove dokaze, to ne bi pomoglo tužiocu. Uplatnice u vezi sa isplatama koje su izvršene Službi sa društveno knjigovodstvo, koje su priložene uz žalbu, kao što žalilac navodi u žalbi, nisu dovoljne da bi se dokazalo da je ukupna vrednost*

društvenog kapitala DP-a pokrivena isplatama akcionara", dajući opširno pravno obrazloženje za takav svoj stav, koje ovaj Sud ne nalazi nepravilnim, proizvoljnim ili diskriminatornim, a koji bi bio na štetu podnosioca.

43. Shodno tome, Sud smatra da su redovni sudovi poštovali svoju obavezu iz člana 31. stava 1. Ustava kao i člana 6. stava 1. EKLjP, zbog čega su neosnovani navodi podnosioca zahteva da je osporenim odlukama povređeno pravo na pravično suđenje u tom segmentu.

44. Sud smatra da ništa u slučaju predstavljenom od strane podnosioca zahteva ne ukazuje da je postupak pred redovnim sudovima bio nepravičan ili proizvoljan da bi Ustavni sud bio uveren da su podnosiocu zahteva uskraćene bilo kakve procesne garancije, što bi dovelo do povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje, garantovano članom 31. Ustava, odnosno članom 6. EKLjP-a.

45. Sud podseća da podnosilac zahteva takođe navodi da je osporena odluka doneta uz povredu slobode garantovane članom 46. [Zaštita imovine] Ustava i članom 1. Protokola br. 1 [Zaštita imovine] EKLjP. Međutim, podnosilac zahteva ne opravdava tvrdnju da je njegovo ustavno pravo na imovinu povređeno.

46. Sud podseća da član 1. Protokola br. 1 EKPLJ i član 46. Ustava ne garantuje pravo na sticanje imovine (vidi: *Van der Mussele protiv Belgije* paragraf 48, presuda ESLJP od 23. novembra 1983. godine; *Slivenko i ostali protiv Litvanije*, paragraf 121 presuda ESLJP od 9. oktobra 2003. godine).

47. Dalje, podnosilac zahteva može navesti povredu člana 1. Protokola br. 1 EKPLJ i člana 46. Ustava samo u meri u kojoj se osporene odluke odnose na njegovu *"imovinu";* u značenju ove odredbe *"imovina"* može biti *"postojeća imovina",* uključujući i potraživanja, na osnovu kojih podnosioci zahteva mogu tvrditi *"legitimno očekivanje"* da će dobiti efektivno uživanje nekog vlasničkog prava.

48. Ne može se reći da bilo kakva *"legitimna očekivanja"* nastaju tamo gde postoji spor oko pravilnog tumačenja i primene unutrašnjeg prava i tamo gde su podnesci podnosioca predstavke naknadno odbačeni od nacionalnih sudova (vidi: *Kopecký protiv Slovačke,* paragraf 50 presude ESLJP od 28. septembra 2004. godine).

49. Prema tome, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije podneo nikakav *prima facie* dokaz, niti je potkrepio tvrdnje o tome kako mu je i zašto

osporenom odlukom povređeno pravo na imovinu koje je garantovano članom 46. Ustava i članom 1. Protokola br. 1 EKLjP.

50. U zaključku, Sud smatra da podnosilac zahteva nije izneo činjenice koje pokazuju da su odluke redovnih sudova na bilo koji način uzrokovale ustavnu povredu njegovih prava garantovanih Ustavom.

51. Shodno tome, zahtev je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i treba se proglasiti neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39. stav (2) Poslovnika.

IZ OVIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova u skladu sa članom 113.1 i 7 Ustava, članom 48. Zakona i pravilom 39. (2) Poslovnika o radu, na zasedanju održanom 11. decembra 2018. god., je jednoglasno

ODLUČIO

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona; i

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Safet Hoxha	Arta Rama-Hajrizi

KI96/18, KI97/18,KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18,KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18, Podnosioci: Fehmi Hoti i 15 drugih, ocena ustavnosti 16 rešenja Vrhovnog suda Kosova donetih između 26. marta i 12. aprila 2018. godine

KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI99/18,KI100/18, KI101/18, KI102/18,KI103/18, KI104/18, KI105/18,KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18

Rešenje objavljeno 27.2.2019

Ključne reči: Individualni zahtev, očigledno neosnovan zahtev

Podnosioci zahteva su Osnovnom sudu u Mitrovici - ogranak u Srbici podneli tužbu protiv Vlade Republike Srbije, radi naknade materijalne i nematerijalne štete koja im je pričinjena za vreme rata.

Redovni sudovi su se oglasili nenadležnim za odlučivanje u ovoj stvari, a na kraju je Vrhovni sud, pozivajući se na relevantne odredbe Zakona o parničnom postupku, obrazložio da za ove slučajeve važe norme međunarodnog prava, te da za ove sporove domaći sudovi nisu nadležni za odlučivanje, već je u ovoj pravnoj stvari nadležan sud na čijoj teritoriji se nalazi sedište Skupštine Republike Srbije.

Podnosioci zahteva su pred Ustavnim sudom naveli da su im povređena prava predviđena Ustavom, odnosno članovima 21, 22, 53. i 54. Podnosioci zahteva su imali tri kategorije glavnih navoda: (i) primenu principa "*per loci"* [*ratione loci*] (ii) obavezu primene međunarodnih standarda o ljudskim pravima, i (iii) svoje pravo na sudsku zaštitu prava i pravo na pristup pravosuđu.

Ustavni sud je nakon razmatranja navoda podnosilaca zahteva obrazložio da su zaključci redovnih sudova postignuti nakon detaljnog razmatranja svih argumenata i tumačenja koja su naveli podnosioci zahteva i da je podnosiocima pružena mogućnost da u svim fazama postupka izlože argumente i pravna tumačenja koja smatraju relevantnim za svoje slučajeve. Ustavni sud je takođe podsetio i na sudsku praksu ESLJP u nekoliko slučajeva u kojima su istaknute proceduralne barijere koje nameće princip suverenog imuniteta država u odnosu na sudske postupke koji se mogu voditi protiv države pred domaćim sudovima druge države. Sud je takođe smatrao važnim da istakne činjenicu da redovni sudovi Kosova nisu presudili o pravu podnosilaca zahteva da traže naknadu štete, već samo o mesnoj nadležnosti sudova Kosova da vode postupak protiv druge države.

Shodno tome, Ustavni sud je utvrdio da su zahtevi očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i da se moraju proglasiti neprihvatljivim, dok je za jedan od zahteva (KI125/18) utvrdio da je podnet van zakonskog roka.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučajevima br. KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18

Podnosilac

Fehmi Hoti i 15 drugih

Ocena ustavnosti 16 rešenja Vrhovnog suda Kosova donetih između 26. marta i 12. aprila 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija, i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosioci zahteva

1. Zahtev KI96/18 je podneo Fehmi Hoti; zahtev KI97/18 je podnela Kada Gjinovci; zahtev KI98/18 je podnela Avdie Mehmeti; zahtev KI99/18 je podneo Hamze Fekaj; zahtev KI100/18 je podno Brahim Hasani; zahtev KI101/18 je podneo Ramadan Azemi; zahtev KI102/18 je podneo Hamdi Sejdiu; zahtev KI103/18 je podneo Xhevat Hoti; zahtev KI104/18 je podneo Enver Osaj; zahtev KI105/18 je podneo Bahtir Meziu; zahtev KI106/18 je podneo Mursel Shala; zahtev KI107/18 je podneo Haki Rushiti; zahtev KI116/18 je podneo Hafiz Gjinovci; zahtev KI117/18 je podneo Fazli Ramadani; zahtev KI119/18 je podneo Xhafer Hetemi i zahtev KI125/18 je podneo Nuhi Dibrani.

2. Svi napred navedeni (u daljem tekstu: podnosioci zahteva) žive u opštini Srbica.

Osporena odluka

3. Podnosioci zahteva osporavaju sledećih 16 odluka Vrhovnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Vrhovni sud):

9. Fehmi Hoti- rešenje Rev br. 91/2018 od5. aprila 2018. godine;

10. Kada Gjinovci- rešenje Rev br. 82/2018 od 12. aprila 2018. godine;

11. Avdie Mehmeti- rešenje Rev br. 87/2018 od 3. aprila 2018. godine;

12. Hamze Fekaj- rešenje Rev br. 70 /2018 od 26. marta 2018. godine (koje mu je uručeno 3. maja 2018. godine);

13. Brahim Hasani–rešenje Rev br. 71/2018 od 3. aprila 2018. godine;

14. Ramadan Azemi– rešenje Rev.br. 74/2018 od 11. aprila 2018. godine;

15. Hamdi Sejdiu–rešenje Rev br. 88/2018 od 26. marta 2018. godine (koje mu je uručeno 17. aprila 2018. godine);

16. Xhevat Hoti- rešenje Rev. br. 67/2018 od 26. marta 2018. godine (koje mu je uručeno 18. aprila 2018. godine);

17. Enver Osaj–rešenje Rev. br. 85/2018 od 5. aprila 2018. godine;

18. Bahtir Meziu–rešenje Rev br. 73/2018 od 26. marta 2018. godine (koje mu je uručeno 7. aprila 2018. godine);

19. Mursel Shala–rešenje Rev. br. 106/2018 od 12. aprila 2018. godine;

20. Haki Rushiti–rešenje Rev. br. 89/2018 od 3. aprila 2018. godine;

21. Hafiz Gjinovci–rešenje Rev. br. 81/2018 od 3. aprila 2018. godine (koje mu je uručeno 5. maja 2018. godine);

22. Fazli Ramadani–rešenje Rev br. 64/2018 od 3. aprila 2018. godine (koje mu je uručeno 2. maja 2018. godine);

23. Xhafer Hetemi–rešenje Rev br. 76/2018 od 12. aprila 2018. godine (koje mu je uručeno 8. maja 2018. godine);

24. Nuhi Dibrani- rešenje Rev br. 86/2018 od 26. marta 2018. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporenih odluka, kojima se tvrdi da su podnosiocima zahteva povređena prava garantovana članovima 21. [Opšta načela], 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: ESLJP) i članom 15. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: UDLJP).

Pravni osnov

5. Zahtevi su zasnovani na stavu 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 25. jula 2018. godine, podnosilac Fehmi Hoti je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 27. jula 2018. godine, podnosioci zahteva Kada Gjinovci, Avdie Mehmeti, Hamze Fekaj, Brahim Hasani, Ramadan Azemi, Hamdi Sejdiu, Xhevat Hoti, Enver Osaj, Bahtir Mziui Mursel Shala su podneli zahteve Sudu.

8. Dana 30. jula 2018. godine, podnosilac Haki Rushiti je podneo zahtev Sudu.

9. Dana 9. avgusta 2018. godine, podnosilac Hafiz Gjinovci je podneo zahtev Sudu.

10. Dana 13. avgusta 2018. godine, podnosilac Fazli Ramada nije podneo zahtev Sudu.

11. Dana 14. avgusta 2018. godine, podnosilac Xhafer Hetemi je podneo zahtev Sudu.

12. Dana 17. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bekima Sejdiua za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Selvete Gërxhaliu-Krasniqi i Bajram Ljatifi (članovi).

13. Istog datuma, u skladu sa pravilom 40.1 Poslovnika, predsednica Suda je naložila spajanje zahteva KI97/18, KI99/18, KI100/18, KI 101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 sa zahtevom KI 96/18.

14. Dana 17. avgusta 2018. godine, Sud je obavestio podnosioce o registraciji i spajanju zahteva i tražio da podnesu dodatne dokumente Sudu.

15. Dana 17. avgusta 2018. godine, Sud je obavestio i Vrhovni sud o registraciji zahteva. Istog datuma, Sud je dostavio zahtev Osnovnom sudu u Mitrovici –ogranak u Srbici da podnesu dokaz u vezi sa datumom prijema osporenih odluka Vrhovnog suda od strane 3 (tri) podnosilaca zahteva.

16. Istog datuma, Sud je takođe tražio od podnositeljke zahteva Avdie Mehmeti da potpiše formular zahteva i priloži dodatne dokumente. Od podnosilaca zahteva Hamdija Sejdiua, Envera Osaja i Bahtira Meziua tražio da potpišu formulare, a od poslednje navedenog da priloži dodatne dokumente.

17. Dana 27. avgusta 2018. godine, podnosilac Nuhi Dibrani je podneo zahtev Ustavnom sudu.

18. Dana 24. septembra 2018. godine, podnosilac zahteva Bahtir Meziu je pismeno obavestio Sud da je njegov sin S.M. ovlašćen da podnosi dokumenta i potpiše formular.

19. Dana 27. septembra 2018. godine, podnositeljka zahteva Avdie Mehmeti je pismenim putem obavestila Sud da je njen suprug A.M. ovlašćen da podnosi dokumenta i potpisuje formular.

20. Neodređenog datuma, dva druga podnosioca zahteva su potpisali formular na zahtev Suda.

21. Dana 28. septembra 2018. godine, Osnovni sud je podneo Sudu povratnice koje ukazuju na datume kada su 3 (tri) podnosilaca zahteva (Hafiz Gjinovci, Fazli Ramadani i Xhafer Hetemi) primili osporene odluke, kao što je tražio Sud 18. avgusta 2018. godine.

22. Dana 30. oktobra 2018. godine, u skladu sa pravilom 40.1 Poslovnika, predsednica Suda je naložila spajanje zahteva KI125/18 sa zahtevima KI 96/18 KI97/18, KI99/18, KI100/18, KI 101/18, KI102/18, KI 103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18 i KI119/18.

23. Dana 1. novembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva Nuhija Dibranija i Vrhovni sud o registraciji i spajanju zahteva KI125/18 sa 15 (petnaest) prethodnih zahteva.

24. Dana 27. decembra 2018. godine, Sud je dostavio zahtev Osnovnom sudu u Mitrovici –ogranak u Srbici da podnesu dokaz u vezi sa datumom prijema osporenih odluka Vrhovnog suda od strane 4 (četiri) podnosilaca zahteva (Hamze Fekaj, Hamdi Sejdiu, Bahtir Meziu i Xhevat Hoti).

25. Dana 10. januara 2019. godine, Osnovni sud je podneo Sudu povratnice koje ukazuju na datume kada su četiri podnosilaca zahteva primili osporene odluke, kao što je tražio Sud 27. decembra 2018. godine.

26. Dana 10. januara 2019. godine, J.B. je u svojstvu direktora udruženja „Ngritja e Zërit“ podneo Sudu dopis, u kojem, iako se izričito ne poziva ni na jedan slučaj pred Sudom, ponavlja navode i argumente koje sadrže zahtevi podnosilaca.

27. Dana 30. januara 2019. godine Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

28. Između 17. maja 2010. godine i 25. maja 2015. godine, podnosioci zahteva su pojedinačno podneli tužbe Osnovnom sudu u Mitrovici, ogranak u Srbici (u daljem tekstu: Osnovni sud),protiv Vlade Republike Srbije za naknadu materijalne i nematareijalne štete koja im je naneta tokom rata, između 1998 i 1999. godine.

29. Tokom perioda 22. jula 2013. godine – 10. februara 2016. godine, Osnovni sud je pojedinačnim odlukama odbacio tužbe podnosilaca zahteva i oglasio se nenadležnim da odlučuje.

30. Podnosioci zahteva su izjavili pojedinačne žalbe na odluke Osnovnog suda pri Apelacionom sudu Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni sud), zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka. Podnosioci zahteva su tražili da se odluke Osnovnog suda ponište i zahtevi podnosilaca proglase prihvatljivim.

31. Između 16. januara 2016. godine i 17. januara 2018. godine, Apelacioni sud je doneo odvojene odluke, odbijajući svaku žalbu podnosilaca zahteva i potvrđujući odluke Osnovnog suda.

32. Svaki podnosilac zahteva je pojedinačno podneo poseban zahtev za reviziju Vrhovnom sudu, tvrdeći postojanje bitnih povreda odredaba parničnog postupka. Oni su tražili da se njihovi zahtevi za reviziju usvoje, odluke Osnovnog suda i Apelacionog suda ponište i njihova pravna stvar dostavi na preispitivanje Osnovnom sudu. Podnosioci zahteva su navodili da postoje druge odredbe Zakona o parničnom postupku kojima se uređuje pitanje nadležnosti za njihove slučajeve. U ovom slučaju se, prema njima, trebala primeniti, između ostalog, odredba člana 28. Zakona o parničnom postupku, koja se odnosi na nadležnost sudova u sporovima sa međunarodnim elementom.

33. Između 26. marta i 12. aprila 2018. godine, Vrhovni sud je doneo odvojene odluke (kao što su navedene u stavu 3), odbijajući zahteve za reviziju svakog podnosioca, kao neosnovane. Glavni argumenti Vrhovnog suda u svakoj od ovih odluka su bili sledeći:

> "*Imajući u obzir [odredbe Zakona o parničnom postupku] ZPP, kao i činjenicu da je zahtevom optužena Republika Srbija – Vlada R.S. u Beogradu [...], u ovom konkretnom slučaju se radi o imovinsko pravnom sporu sa drugom državom, I važe normative međunarodnog prava i za takav spor nacionalni sud nije nadležan da donese odluku, stoga, Vrhovni Sud Kosova ocenjuje da su Osnovni sud i Apelacioni sud na pravilan način primenili odredbe člana 18.3 i člana 39.1 ZPP-a, dakle kada su se oglasili nenadležni da sude o ovoj pravnoj stvari i odbacili tužbe [podnosilaca zahteva], jer je mesno nadležan sud na čijoj se teritoriji nalazi sedište Skupštine Republike Srbije, [i] da se sedište Skupštine Republike Srbije kao tužene strane ne nalazi na teritoriji sudova Republike Kosova.*
> *[...]*

Odredba člana 28 ZPP-a, na koju se podnosioci zahteva pozivaju a kojom se odredjuje nadležnost nacionalnih sudova u kontekstu medjunarodnog (stranog) elementa, se ne može primeniti u konkretnom slučaju zbog činjenice što se ovaj predmet ne tiče niti stranih fizičkih lica ni stranih pravnih lica, već se tiče strane države, sa kojom do sada država Kosovo na čijoj je teritoriji šteta prouzrokovana, nema nikakve medjunarodne sporazume [...] u vezi sa nadležnošću nacionalnih sudova za ove vrste sporova. [...]. Ne stoji i navod iz revizije [podnosilaca zahteva] u vezi sa mesnom nadležnošću izabranom na osnovu članova 47, 51 i 61 ZPP-a, jer, po oceni Vrhonog suda, ove odredbe se ne tiču ovog konkretnog slučaja [...], nižestepeni sudovi su pravilno primenili odredbu člana 18.3 ZPP-a, uzimajući u obzir i druge razloge koji su navedeni iznad".

Navodi podnosioca

34. Podnosioci zahteva tvrde da su im odlukama Vrhovnog suda povređena prava garantovana članovima: 21. [Opšta načela], 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava, članom 6. (Pravo na pravično i nepristrasno suđenje) EKLJP-a i članom 15. UDLJP-a.

35. Podnosioci zahteva imaju tri glavne kategorije navoda: (i) primenu načela „*per loci*" [*ratione loci*], koje, prema podnosiocima zahteva, podrazumeva da su redovni sudovi nadležni da preispitaju tužbe na osnovu zemlje u kojoj je prouzrokovana šteta; (ii) obavezu redovnih sudova da primenjuju međunarodne standarde ljudskih prava; (iii) njihovo pravo na sudsku zaštitu prava i pravo na pristup pravdi.

36. Podnosioci zahteva se prvo pozivaju na pitanje mesne nadležnosti (odnosno načelo „*per loci*") i navode da su redovni sudovi "*pogrešno primenili zakon na snazi u vezi sa mesnom nadležnošću Osnovnog suda [...], jer, mesno nadležni sud za sudjenje u pravnim stvarima je uvek sud na čijoj teritoriji je izvršen zločin, moralna odnosno materijalna šteta! Ova definicija validnog pravnog stava je relevantna i sa interesom oštećene strane, principa ekonomije u sudskim i administrativnim postupcima, i u skladu je sa medjunarodnim principom per loci, rešavanje tužbi na osnovu mesta gde se zločin desio".*

37. Podnosioci zahteva se dalje pozivaju na nekoliko primera iz međunarodne prakse, gde je prema njima, žrtvama Drugog svetskog rata bilo dozvoljeno *"da podnesu njihove individualne zahteve pred*

nacionalnim sudovima radi kompenzacije štete koja je nastala od strane Nemačke". U tom smislu, oni preciziraju da je u slučaju Grčke, Italije i Sjedinjenih američkih država, pojedincima pružena mogućnost da traže naknadu za *„štetu koju im je prouzrokovala Nemačka tokom 2. Svetskog rata u skladu sa medjunarodnim principom "per loci."*

38. Podnosioci zahteva, pozivajući se na član 21, stav 1 Ustava, navode da redovni sudovi *"nisu primenili napredne međunarodne standarde za ljudska prava. Jedan od tih standarda je pružanje mogućnosti oštećenoj strani da inicira pitanje kompenzacije moralne i materijalne štete koja je nastala kao rezultat direktnog delovanja od strane srpskih organa"*.

39. Podnosioci zahteva takođe navode da je *"Obaveza primene Ženevske konvencije predvidjena i u Medjunarodnom humanitarnom zakonu Kosova"*. Prema podnosiocima zahteva, redovni sudovi su povredili ustavne odredbe, jer nisu primenili odredbe međunarodnih konvencija, kao kategorija unutrašnjeg pravnog poretka.

40. Podnosioci zahteva, pozivajući se na član 54. Ustava, takođe navode da *"im je uskraćeno pravo na sudsku zaštitu prava, pravo na pristup pravdi na međunarodnom nivou, kao i institucionalne garancije za zaštitu ljudskih prava"*.

41. Podnosilac zahteva Nuhi Dibrani (KI125/18) je priložio i dopis, kojim traži vraćanje u pređašnje stanje u pogledu roka za podnošenje zahteva Ustavnom sudu. On je obrazložio da pošto nije bio obavešten, njemu je istekao rok za podnošenje zahteva Sudu. On ističe da *"[...] nije bio obavešten o mogućnosti obraćanja Ustavnom sudu [...], za 14 dana mu je istekao zakonski rok"*.

42. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda da poništi odluke Vrhovnog suda, Apelacionog suda i Osnovnog suda i vrati stvar na preispitivanje pred Osnovnim sudom u Mitrovici – ogranak u Srbici.

Relevantne zakonske odredbe

ZAKON BR. 03/L-006 O PARNIČNOM POSTUPKU

Član 18

[...]
18.3 Kada sud tokom procesuiranja stvari konstatuje da za rešenje spora nije nadležan sud nego neki drugi državni organ, proglase će

se nekompetentnom, proglasiće nevažećim sve izvršene proceduralne postupke i odbacuje tužbu koja joj je podneta. Ali sud neće tako postupiti ukoliko nadležnost suda naše zemlje zavisi od saglasnosti optuženog a optuženi je dao svoju saglasnost.
[...]

Član 28

28.1 U pogledu nadležnosti naših sudova za rešavanje sporova stranih građana koji uživaju pravo imuniteta , i za rešavanje pitanja stranih država i međunarodnih organizacija , važe propisi međunarodnog prava.

28.2 Mesni sud je nadležan za rešavanje spora kada je njegova nadležnost u međunarodnom sporu određena izričiti putem zakona, ili putem međunarodnog ugovora.

28.3 Ako u našim zakon imaili u međunarodnim ugovorima ne postoje odlučujuće odredbe za nadležnosti sudova za i svesne vrste sporova, mesni sud je nadležan za takvu vrstus porova i onda kada njegova nadkežnost potiće izodre dbi ovog zakona o teritorijalnoj nadležnosti mesnog suda.

Član 39

39.1 Za suđenja u sporovima protiv Kosova, jedinice lokalne samouprave,kao i ostalih formi teritorijalnog organizovanja, opšte mesne nadležnosti je sud na čijoj se teritoriji nalazi sedište njene opštine.

39.2 Za suđenje sporova protiv ostalih pravnih lica, opšte mesne nadležnosti je sud na čijoj se teritoriji nalazi njihovo registrovano sedište.

Član 47

47.1 Za suđenje u sporvima u vezi sa neugovorenim odgovornostima zaštetu, osim suda opšte mesne nadležnosti, nadležan je sud na čijoj teritoriji je učinjeno štetno delovanje, ili sud na čijoj teritoriji je nastala posledica oštečivanja.

Član 51

Za suđenje pitanja sporova protiv pravnih lica , jedinica koja se dešavavan njegovog sedišta, ukoliko spor proizilazi iz pravnih

odnosa ove jedinice pravnog lica, osim suda opšte mesne nadležnosti, nadležan je i sud na čijoj teritoriji se nalazi ta jedinica pravnog lica.

Član 61

Za spor protiv fizičkih ili pravnih lica čije je mesto stanovanja ili sedište izvan naše zemlje , u pogledu obaveza koje su nastale na Kosovu, ili koje se trebaju ispuniti na Kosovu, tužba se može podneti sudu na čijoj teritoriji se nalazilo njegovo stalno predstavništvo za Kosovo, ili centar organa kome je povereno izvrše njetih radova.

Prihvatljivost zahteva

43. Sud će prvo razmotriti da li su zahtevi ispunili uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom, dalje navedene Zakonom i utvrđene Poslovnikom.

44. U tom smislu, Sud se prvo poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
(...)
7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.

45. Sud se u nastavku poziva na uslove prihvatljivosti, koji su propisani u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na članove 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član48
[Tačnostpodneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobodesu mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku... ."

46. Pored toga, Sud se poziva i na Poslovnik, tačnije na stavove 1 (c) i 2, pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti], koji propisuju:

> *"1 Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:*
>
> *[...]*
>
> *(c) ako je zahtev podnet u roku od četiri meseca od dana kada je odluka o poslednjem delotvornom pravnom sredstvu dostavljena podnosiocu zahteva";*
>
> *"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju".*

Što se tiče 15 podnosilaca zahteva

47. Sud utvrđuje da su 15 podnosilaca zahteva (neuključujući Nuhija Dibraninja, čije će se slučaj odvojeno razmatrati), ovlašćene strane, koji osporavaju akt javnog organa, nakon što su iscrpeli sva pravna sredstva. Podnosioci zahteva su takođe naveli prava i slobode za koje navode da su im povređena, u skladu sa članom 48. Zakona, i podneli su zahteve u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona i pravilu 39.1 (c) Poslovnika.

48. Pored toga, Sud razmatra da li zahtev podnosilaca ispunjava uslov prihvatljivosti propisan u pravilu 39.2 Poslovnika. U tom smislu, Sud podseća da podnosioci zahteva tvrde da su im redovni sudovi povredili nekoliko prava zaštićena Ustavom, EKLJP-om i UDLJP-om, posebno naglašavajući pravo na pravično i nepristrasno suđenje i pravo na sudsku zaštitu prava.

49. S tim u vezi, Sud primećuje da podnosioci zahteva navode da su redovni sudovi pogrešno primenili zakon na snazi kada su se pozvali na mesnu nadležnost Osnovnog suda. Oni, dalje, navode da je sud na čijoj je teritoriji naneta šteta nadležan sud za suđenje u njihovim slučajevima. Shodno tome, prema podnosiocima zahteva, njima je uskraćeno „*pravo na sudsku zaštitu i pristup pravdi*".

50. Sud smatra da se navodi podnosilaca zahteva, u suštini, odnose na tumačenje redovnih sudova određenih zakonskih odredaba koje regulišu njihovu mesnu nadležnost, odnosno nadležnost da se bave tužbama podnosilaca zahteva.

51. Sud ističe svoj opšti stav da pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje, kao i relevantna zakonska tumačenja, u suštini, spada u jurisdikciju redovnih sudova. Uloga Ustavnog suda je da obezbedi poštovanje standarda i prava garantovana Ustavom i shodno tome, on ne može postupati kao sud „četvrtog stepena“ (vidi: *mutatis mutandis*, presudu Evropskog suda za ljudska prava od 16. septembra 1996. godine, *Akdivar protiv Turske*, br. 21893/93, stav 65, vidi: takođe *mutatis mutandis* slučaj Ustavnog suda KI86/11, podnosilac zahteva: *Milaim Berisha*, rešenje o neprihvatljivosti od 5. aprila 2012. godine, stav 33).

52. U ovom slučaju, Sud primećuje da je Vrhovni sud razmotrio navode podnosilaca zahteva u vezi sa tumačenjem od strane Apelacionog suda i Osnovnog suda, relevantnih zakonskih odredaba u vezi sa nadležnošću za suđenje u slučajevima podnosilaca zahteva.

53. Vrhovni sud je, tokom razmatranja navoda podnosilaca zahteva, obrazložio da su Osnovni sud i Apelacioni sud pravilno primenili odredbe Zakona o parničnom postupku kada su utvrdili da nisu imali nadležnost da sude u ovim sudskim slučajevima. Stoga, Vrhovni sud je odbacio navode podnosilaca zahteva i obrazložio da je opšta mesna nadležnost na sudu na čijoj se teritoriji nalazi sedište Skupštine Republike Srbije, a koje nije na teritoriji sudova Kosova.

54. Dakle, u nekoliko svojih slučajeva (vidi,na primer: rešenje u slučaju Rev br. 91/2018), Vrhovni sud je, između ostalog, obrazložio:

> *“[...] na osnovu odredbi člana 28.2 ZPP-a, kada se govori o sporu koji sadrži neke strane elemente, nacionalni sud je nadležan samo ako ova medjunarodna nadležnost izričito proizilazi iz nekog medjunarodnog sporazuma ili od samog zakona [...]. U članu 39.1 ZPP-a predvidja se da: “Za suđenja u sporovima protiv Kosova [...], opšte mesne nadležnosti je sud na čijoj se teritoriji nalezi sedište njene opštine”, dok se u paragrafu 2 ovog člana navodi da “Za suđenje sporova protiv ostalih pravnih lica, opšte mesne nadležnosti je sud na čijoj se teritoriji nalazi njihovo registrovano sedište’. Isto tako se i odredbama člana 54.1 Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih država predvidjada u imovinsko pravnim sporovima nadležnost mesnog suda postoji ukoliko se u našoj zemlji nalazi bogatstvo tuženog ili predmeta koji se zahtevom traži”.*

55. Vrhovni sud je, dalje, naveo da se u slučaju podnosilaca zahteva “*bavimo stranom državom, sa kojom do sada država Kosovo na čijoj je teritoriji šteta prouzrokovana, nema nikakve medjunarodne*

sporazume u vezi sa nadležnošću nacionalnih sudova za ove vrstes porova".

56. Sud smatra da su zaključci Osnovnog suda, Apelacionog suda i Vrhovnog suda doneti nakon detaljnog razmatranja svih argumenata i tumačenja predstavljenih od strane podnosilaca zahteva. Na taj način, podnosiocima zahteva je pružena mogućnost da u svim fazama postupka predstave argumente i pravna tumačenja, koje smatraju važnim za njihove sporove.

57. Shodno tome, Sud zaključuje da su postupci pred redovnim sudovima, gledano u celosti, bili pravični i da se ne može argumentovati navod o proizvoljnom zakonskom tumačenju od strane redovnih sudova.

58. Što se tiče navoda podnosilaca zahteva u vezi sa „*pravom na sudsku zaštitu i pristup sudu*", Sud ističe i praksu ESLJP na koju je obavezan da se poziva prema članu 53. Ustava. Sud primećuje da je ESLJP u nekoliko slučajeva istakao proceduralne prepreke koje nameće načelo suverenog imuniteta država – kao jedan od osnovnih načela međunarodnog javnog prava – u odnosu na sudske postupke koji se mogu sprovesti protiv države u unutrašnjim sudovima druge države (vidi: *mutatis mutandis*, slučajeve *Jones i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 14. januara 2014. godine*; Al-Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 21. novembra 2001. godine).

59. Pored toga, u slučaju *Al-Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ESLJP je argumentovao sledeće: *„Pravo na pristup sudu može biti predmet ograničenja, ako ne pripada suštini prava. Takva ograničenja treba da slede legitimni cilj i da su proporcionalna […]. Priznanje suverenog imunitete država u građanskim postupcima slede legitimni cilj poštovanja međunarodnog prava […]. Što se tiče proporcionalnosti, koliko je moguće, Konvencija treba da se tumači u skladu sa drugim pravilima međunarodnog prava, uključujući i ona koja se odnose na imunitet država. Dakle,mere preduzete od strane države koje odražavaju opšta pravila međunarodnog prava o imunitetu država, u načelu, ne mogu da se posmatraju kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu".* Takav stav, što se tiče pritiska između načela suverenog imuniteta država i prava na pristup pravdi (sudu) je naglašen i u Međunarodnom sudu pravde (vidi: na primer slučaj *Nemačka protiv Italije; Grčka kao posrednik,* presuda od 3. februara 2012. godine).

60. U smislu gore navedenih argumenata, Sud smatra da je važno istaći činjenicu da redovni sudovi Kosova nisu razmatrali, odnosno nisu sudili u vezi sa pravom podnosilaca zahteva da traže naknadu štete,

već samo u vezi sa mesnom nadležnošću sudova Kosova za sprovođenje postupka protiv jedne druge države.

61. Pozivajući se i na navode podnosilaca zahteva u vezi sa primenom Ženevske konvencije u njihovim sudskim slučajevima, Sud primećuje da su se podnosioci zahteva samo pozvali na tu Konvenciju, ali nisu pružili dalje argumente u vezi sa tim navodom.

62. Sud naglašava svoj opšti stav da sama činjenica da se podnosioci zahteva ne slažu sa ishodom odluka Vrhovnog suda, kao i pominjanje članova Ustava ili međunarodnih instrumenata, nije dovoljna da se postavi argumentovana tvrdnja o ustavnoj povredi. (Vidi: *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, *Abdullah Bajqinca*, KI136/14, stav 33).

63. Sud takođe primećuje da su iznete činjenice i navodi podnosilaca zahteva gotovo identični sa nekoliko prethodnih zahteva o kojima je Sud odlučio da su neprihvatljivi, kao očigledno neosnovani, na ustavnim osnovama (vidi: *mutatis mutandis* slučajeve Ustavnog suda KI73/17 KI78/17 i KI85/17, *Istref Rexhepi i 28 drugih*, rešenje o neprihvatljivosti od23. oktobra 2017. godine i slučajeve KI KI97/17, KI99/17, K115/17 i KI121/17*Mala Mala, Ali Salihu, Nurije Beka i Xhevat Xhinovci,* rešenje o neprihvatljivosti od 10. januara 2018. godine).

64. Kao rezime, Sud smatra da zahtevi podnosilaca ne dokazuju da su postupci pred redovnim sudovima izazvali povredu njihovih prava garantovana Ustavom, odnosno članovima 2.1 [Opšta načela], 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava, kao i članom 6. EKLJP-a i članom 15. UDLJP-a.

Što se tiče podnosioca zahteva Nuhija Dibranija

65. Sud smatra da je podnosilac zahteva Nuhi Dibrani (KI125/18) ovlašćena strana i da je iscrpeo pravna sredstva na raspolaganju.

66. Sud podseća da podnosilac zahteva osporava ustavnost rešenja Vrhovnog suda Rev. br. 86/2018 od 26. marta 2018. godine, dok je podneo zahtev KI125/18 Sudu 27. avgusta 2018. godine.

67. Što se tiče kašnjenja podnošenja zahteva, Sud podseća da podnosilac zahteva traži vraćanje u pređašnje stanje, uz obrazloženje da mu je istakao rok za podnošenje zahteva Sudu pošto nije bio obavešten,

međutim, za ovaj zahtev nije podneo argumente ili prateća dokumenta.

68. Stoga, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije potkrepio svoj zahtev u vezi sa vraćanjem roka u pređašnje stanje, u skladu sa članom 50. Zakona i, shodno tome, njegov zahtev treba d se odbije.

69. Sud podseća da je svrha zakonskog roka od 4 (četiri) meseca, prema članu 49. Zakona i pravilu 39 (1) (c) Poslovnika, da promoviše pravnu sigurnost, osiguravajući da se slučajevi koji se odnose na ustavna pitanja razmatraju u razumnom periodu i da prethodne odluke ne budu stalno otvorene za osporavanje (vidi: slučaj *O'Loughlini drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka br. 23274/04, ESLJP, rešenje od 25. avgusta 2005. godine i takođe: slučaj br. KI140/13, *Ramadan Cakiqi,* rešenje o neprihvatljivosti od 17. marta 2014. godine, stav 24).

70. Na osnovu napred navedenog, proizilazi da je zahtev (KI125/18) podnosioca Nuhija Dibranija podnet van zakonskog roka koji je propisan u članu 49. Zakona i pravilu 36 (1) (c) Poslovnika i kao takav je neprihvatljiv.

71. Kao zaključak, Sud zaključuje*:*

i) što se tiče svih 15 podnosilaca zahteva, njihovi zahtevi (KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18) su očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i treba da se proglase neprihvatljivim u skladu sa članom 48. Zakona i pravilom 39 (2) Poslovnika;

ii) što se tiče podnosioca zahteva Nuhija Dibranija (KI125/18), njegov zahtev je podnet van roka koji je propisan u članu 49. Zakona i pravilu 39 (1) (c) Poslovnika i kao takav je neprihvatljiv.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 48, 49 i 50. Zakona i pravilom 39 (1) (c) i (2) Poslovnika, na sednici održanoj 30. januara 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Bekim Sejdiu Arta Rama-Hajrizi

KI06/18, podnosilac zahteva: Shkumbin Mehmeti, ocena ustavnosti rešenja Pzd.br.94/2017 Vrhovnog suda Kosova od 13. novembra 2017. godine

KI06/18 rešenje o neprihvatljivosti, usvojeno 16. januara 2019. godine, objavljeno 27. februara 2019. godine

Ključne reči: *individualni zahtev, krivični postupak, pravo na pravično suđenje, prava optuženog, ratione materiae, neprihvatljiv zahtev.*

Podnosilac zahteva tvrdi da su mu redovni sudovi, odbijajući njegov zahtev za vanredno ublažavanje kazne, povredili prava garantovana članovima 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32. [Pravo na pravno sredstvo], 33. [P Načelo legaliteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima] i 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), i članovima 6. (Pravo na pravično suđenje) i 14. (Zabrana diskriminacije) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

Nakon što se ocenio slučaj u celosti, Sud je zaključio da i u slučajevima kada zahtev za vanredno ublažavanje kazne nije uspešan, član 31. Ustava, u smislu tumačenja člana 6. EKLJP-a, nije primenjiv. Stoga, Sud smatra da podnosilac zahteva nije ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i utvrđene Zakonom i Poslovnikom o radu. Shodno tome, Sud u ovom slučaju zaključuje da zahtev podnosioca nije *ratione materiae* u skladu sa Ustavom; stoga, kao takav, zahtev je proglašen neprihvatljiv.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI06/18

Podnosilac

Shkumbin Mehmeti

Ocena ustavnosti rešenja [Pzd. br. 94/2017] Vrhovnog suda Kosova od 13. novembra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama- Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu- Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nirnani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi- Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Shkumbin Mehmeti iz Podujeva (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), koga zastupa advokat Besian Syla.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava rešenje [Pzd. br. 94/2017] Vrhovnog suda Kosova od 13. novembra 2017. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenog rešenja, kojim su mu prema navodima podnosioca povređena prava garantovana članovima 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32. [Pravo na pravno sredstvo], 33. [Načelo legaliteta i proporcionalnosti u krivičnim

postupcima] i 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), i članovima 6. (Pravo na pravično suđenje) i 14. (Zabrana diskriminacije) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud), je na administrativnoj sednici usvojio izmenu dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva, Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Sudom

6. Dana 12. januara 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu.

7. Dana 16. januara 2018 godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Selvete Gërxhaliu-Krasniqi za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Ivan Čukalović i Arta Rama- Hajrizi.

8. Dana 18. januara 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i poslao kopiju zahteva Vrhovnom sudu Kosova.

9. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Almiru Rodriguesu i Snezhani Botusharevi. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

10. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziu Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

11. Dana 6. septembara 2018. godine, podnosilac zahteva je obavestio Sud o zameni advokata S.M. i na njegovo mesto autorizovao advokata Besiana Sylu, iz opštine Podujevo.

12. Dana 31. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Nexhmi Rexhepi.

13. Dana 16. januara 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o neprihvatjivosti zahteva.

Pregled činjenica

14. Podnosilac zahteva po drugi put podnosi zahtev pred Sudom.

Činjenice u vezi sa prvim zahtevom KI145/11

15. Dana 10. novembra 2011. godine, podnosilac zahteva je Ustavnom sudu podneo zahtev KI145/11, kojim je zahtevao ocenu ustavnosti: 1) presude Okružnog suda P. br. 2003/2006 od 9. novembra 2007. godine; 2) presude Vrhovnog suda AP. br. 190/2009 od 27. januara 2010. godine, 3) presude Vrhovnog suda API. br. 1/2010 od 26. novembra 2010. godine i 4) presude Vrhovnog suda PKL-36/n od 10. avgusta 2011. godine. Ovim presudama, podnosilac zahteva je osuđen za veći broj krivičnih dela i izrečena mu je jedinstvena kazna za sve optužnice 30 (trideset) godina zatvora.

16. Između ostalog, podnosilac zahteva je u zahtevu KI145/11 navodio da su redovni sudovi prekršili suštinske odredbe krivičnog postupka, žalio se da je suđenje bilo nepravično i pristrasno, da je prekršeno pravo na delotvorna pravna sredstva. Dana 12. jula 2012. godine, Ustavni sud je rešenjem o neprihvatljivosti odbio kao očigledno neosnovan zahtev KI145/11.

Činjenice u vezi sa ovim zahtevom KI06/18

17. Neutvrđenog datuma, tužilac EULEX-a je podneo zahtev za vanredno ublažavanje kazne Vrhovnom sudu Kosova, sa predlogom da sud protiv podnosioca zahteva *"odredi kaznu od ne više od dvadeset (20) godina zatvora shodno članu 71. stav 2 PKZK-a, kao i primenu zakona koji je povoljniji za optuženog",* tvrdeći da su redovni sudovi tumačenjem zakonskih odredaba *„... direktno povredili član 33.3 Ustava Republike Kosovo, koji propisuje da stepen kazne ne može da bude neproporcionalan sa krivičnim delom*".

18. Istovremeno, branilac podnosioca je podneo zahtev Vrhovnom sudu Kosova za vanredno ublažavanje kazne sa predlogom da se zahtev usvoji kao osnovan i da se podnosiocu zahteva izrekne blaža kazna i

obrazložio je: *„... da se osuđeni nalazi na izdržavanju kazne već 13 godina i 30 dana, te da je tokom tog perioda potpuno rehabilitovan i da je kao rezultat ove rehabilitacije osuđeni počeo da sarađuje sa Tužilaštvom EULEX-a, kojom prilikom je priznao da je učestvovao u izvršenju krivičnog dela zajedno sa nekoliko drugih lica, takođe dao je i imena sedam učesnika koji su učestvovali u izvršenju ovih krivičnih dela, pri čemu je detaljno opisao vrstu naoružanja koje su koristili, lice mesta, položaje svakog učesnika i radnje koje je pojedinačno preduzeo svaki od njih (...)“*.

19. Dana 8. septembra 2017. godine, Osnovni sud u Prištini je predlogom Kp. br. 921/2017, predložio Vrhovnom sudu Kosova da zahtev za vanredno ublažavanje kazne odbaci, kao neosnovan.

20. Dana 21. septembra 2017. godine, Državno tužilaštvo je dopisom br. 120/2017 predložilo da se zahtev za vanredno ublažavanje kazne odbije, kao neosnovan.

21. Dana 13. novembra 2017. godine, Vrhovni sud Kosova je rešenjem Pzd. br. 94/2017, odbio, kao neosnovane, zahteve tužioca EULEX-a i branioca podnosioca zahteva, za vanredno ublažavanje kazne “*izrečene presudom Okružnog suda u Prištini P. br. 203/2005, od 9.11.2007. godine, preinačenom presudom Vrhovnog suda Kosova Ap. Kz. br. 190/2009 od 27.01.2010. godine i presudom Vrhovnog suda Kosova Api. Kzi. br. 1/2010 od 26.11.2010. godine“*.

22. Vrhovni sud Kosova je rešenjem Pzd. br. 94/2017, obrazložio: *„Odredbom člana 429. ZKPK-a je predviđeno da je ublažavanje konačne izrečene kazne dozvoljeno kad se nakon pravosnažnosti presude pojave okolnosti koje nisu postojale u vreme kada je presuda izricana ili sud za njih nije znao iako su postojale, a one bi očigledno dovele do blaže kazne (...)“*.

Navodi podnosioca

23. Podnosilac najpre navodi da je “*Rešenje Pzd. br. 94/2017, od 13.11.2017. godine u suprotnosti sa članom 31. Ustava Republike Kosovo, iz razloga što nije garantovano pravično i nepristrasno suđenje.“*

24. Podnosilac zahteva smatra da je u zahtevu za vanredno ublažavanje kazne uspeo da predoči nove dokaze, posebno one obezbeđene od strane Tužilaštva EULEX-a sa oznakom PPS br. 10-2013 i PPRKR br. 30/2013.

25. Pored toga, podnosilac zahteva tvrdi da je povređeno niz zakonskih odredbi i da su predočeni novi dokazi u vezi uloge podnosioca u samom izvršenju krivičnog dela, oružja koje je podnosilac posedovao, a koji nisu bili poznati prvostepenom sudu, i koji bi prema tvrdnjama podnosioca bitno uticali da se izrekne znatno niža zatvorska kazna.

26. Podnosilac zahteva dalje navodi da *"bez primene odredaba Ustava, a posebno članova 31. i 33., ne može se ostvariti pravično suđenje i vladavina prava koji doprinose sigurnosti da nikome neće biti prekršena prava arbitrarnim suđenjima, nepravilnim sudskim postupcima, koji nastoje da iskrive iznošenje novih činjenica i dokaza i onih postojećih, a koji su u potpunom skladu sa odredbama ZKPRK-a, iz člana 429, 431. stav 6."*

27. Podnosilac zahteva smatra da Vrhovni sud nije u dovoljnoj meri cenio i obrazložio nove dokaze koje je on predočio, čime je, prema tvrdnji podnosioca, povređen član 31 Ustava, što je prouzrokovalo dalju povredu članova 22., 32., 33. i 102. Ustava, kao i članova 6. i 14. EKLJP-a.

28. Štaviše, podnosilac zahteva navodi: "*Da smo imali pravičan sudski proces i da su poštovane odredbe člana 22. stav 1, 2, 3 i 5, člana 31. stav 1 i člana 32. i člana 33. Ustava Republike Kosovo, zahtev za vanredno ublažavanje kazne bi bio usvojen jer je ispunjavao sve zakonske uslove propisane PKZRK-om u članu 429, 430. i 431. stav 6, zato što su podneti novi dokazi za koje prvostepeni sud nije znao u vreme suđenja, zahtev je podnet od strane ovlašćenih lica kao što su tužilac i branilac. Vrhovnom sudu Kosova je predloženo da se konačna presuda preinači u pogledu odluke o kazni*".

29. Na kraju, podnosilac zahteva od Suda traži: *"... da se poništi rešenje Vrhovnog suda Kosova Pzd. br. 94/2017, koje je doneto uz povredu ustavnih odredbi, kao i da se preinači presuda P. br. 203/2005 u odnosu na odluku o kazni"*.

Prihvatljivost zahteva

30. Sud prvo treba da razmotri da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom i dalje propisani Zakonom i predviđeni Poslovnikom.

31. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

„1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".

[...]

32. Sud, takođe, razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti kao što je propisano Zakonom. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na članove 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 48
[Tačnost podneska]

„Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49
[Rokovi]

„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku".

33. Što se tiče ispunjavanja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana; da je iscrpeo sva dostupna pravna sredstva; precizirao je akt javnog organa koji osporava pred Sudom i blagovremeno je podneo zahtev.

34. Međutim, Sud takođe razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti navedene u pravilu 39 (3) (b) Poslovnika, koje određuje:

(3) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim pod sledećim uslovima:

[...]
(b) kada zahtev nije ratione materiae u skladu sa Ustavom;
[...]

35. Sud najpre primećuje da podnosilac zahteva po drugi put podnosi zahtev Sudu i da su presude kojima je podnosilac oglašen krivim i osuđen na 30 (trideset) godina zatvora bile razmotrene od strane Suda u slučaju KI145/11, stoga Sud se neće upuštati u ocenu ovih presuda.

36. U stvari, u sadašnjem zahtevu KI06/18, podnosilac zahteva osporava ustavnost rešenja Vrhovnog suda Pzd. br. 94/2017 od 13. novembra 2017. godine, kojim tvrdi da su mu povređena prava garantovana članovima 22., 31. 32., 33 i 102. Ustava, kao i članovima 6. i 14. EKLJP-a.

37. Sud primećuje da podnosilac zahteva svoje tvrdnje zasniva na pogrešnoj oceni novih dokaza i pogrešnom tumačenju zakonskih normi, koje su prema navodima podnosioca u suprotnosti sa članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava i članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a. Zatim, podnosilac zahteva tvrdi da su ostali članovi 22., 32., 33. i 102 Ustava, kao i član 14. EKLJP-a, povređeni u vezi sa članom 31. Ustava i članom 6. EKLJP-a. Pored toga, podnosilac zahteva obrazlaže da se povreda ovih članova povezuje sa povredom prava na pravično i nepristrasno suđenje.

38. U tom smislu, Sud će oceniti navode podnosioca zahteva samo u odnosu na navodne povrede člana 31. Ustava, u vezi sa članom 6. EKLJP-a.

39. Pre nego što razmotri zahtev, Sud podseća da u skladu sa članom 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava *"Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava"*.

Primenjivost člana 6. EKLJP-a

40. Sud prvo ponavlja da u skladu sa praksom ESLJP-a, član 6. EKLJP se primenjuje tokom čitavog postupka u kojem se odlučuje o „optužbi za krivično delo", uključujući i postupak izricanja kazne (na primer: postupak oduzimanja imovine, što omogućuje nacionalnim sudovima da ocene iznos imovine koju treba oduzeti) (vidi: *Phillips protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda ESPLJ-a, br. 41087/98 od 5. jula 2001. godine, stav 39).

41. Pored toga, član 6. EKLJP-a se primenjuju i u svim slučajevima kada je vanrednim sredstvom dozvoljeno preispitivanje ili ponavljanje krivičnih postupaka, nakon čega se zahteva sprovođenje novih postupaka. (Vidi: ESLJP, slučaj *Vanyan protiv Rusije*, predstavka br.

53203/99, odluka od 15. marta 2006. godine, stav 56, koja se odnosi na slučajeve: *Löffler protiv Austrije,* predstavka br. 30546/96, stavovi 18-19, odluka od 3. oktobra 2000. godine i *José Maria Ruiz Mateos i drugi protiv Španije,* predstavka br. 24469/94, odluka Komisije od 2. decembra 1994. godine, odluka i izveštaji 79, str. 141).

Neprimenjivost člana 6. EKLJP-a

42. Sud ponavlja da član 6. EKLJP-a nije primenjiv na postupak za usklađivanje kazne s povoljnijim odredbama novog krivičnog zakona (vidi: *Nurmagomedov protiv Rusije,* presuda ESLJP-a, br. 30138/02 od 7. juna 2007. godine, stav 50).

43. Član 6. EKLJP-a takođe nije primenljiv u postupcima koji se tiču izvršenja odluka o kazni, kao što je postupak za primenu oprosta (vidi: *Montcornet de Caumont protiv Francuske,* odluka ESLJP-a, br. 59290/00 od 13. maja 2003. godine), postupak pomilovanja (vidi: *Aldrian protiv Austrije*, odluka Komisije br. 16266/90 od 7. maja 1990. godine; vidi, takođe: *Macedo da Costa protiv Luksemburga,* odluka ESLJP-a, br. 26619/07 od 5. juna 2012. godine).

44. Pored toga, član 6. EKLJP-a se ne primenjuje u postupcima za preispitivanje određenog slučaja, jer lice čija je kazna postala pravosnažna i koje podnese zahtev za preispitivanje njegovog slučaja, on/ona tokom ovog postupka nije „optuženo za krivično delo" u smislu člana 6. EKLJP-a (vidi: slučajeve ESLJP-a, *Franz Fischer protiv Austrije*, žalba br. 27569/02, odluka od 6. maja 2003. godine).

45. Štaviše, član 6. EKLJP-a se ne primenjuje ni u slučajevima kada se vanrednim sredstvima odbije zahtev za poništenje odluke, kojom je optuženi oglašen krivim i zbog neučestvovanja na suđenju traži vraćanje roka u pređašnje stanje. (Vidi: ESLJP-a, slučaj *Zois Kokkonis protiv Grčke* i *Nikolitsa Chalilopoulou protiv Grčke*, predstavka br. 76386/11 i 76408/11 od 23. novembra 2017. godine, stav 14).

46. Pored toga, Sud takođe podseća da i u slučajevima kada podnosilac zahteva traži kažnjavanje treće strane, prema jurisprudenciji ESLJP-a, član 6. EKLJP-a, nije primenjiv. (Vidi *Perez protiv Francuske*, presuda (47287/990 od 12. februara 2004. god, vidi, takođe Ustavni sud, slučaj *KI97/14*, podnosilac zahteva: *Velibor Jevtić*, rešenje o neprihvatljivosti od 8. decembra 2014. godine, stavovi 35-38).

Primena gore navedenih načela u ovom slučaju

47. U ovom slučaju, Sud primećuje da se zahtev podnosioca za vanredno ublažavanje kazne, podnet Vrhovnom sudu, u stvari odnosi na navod da su u njegovom slučaju nastale nove okolnosti, koje dozvoljavaju ponavljanje postupka, što se tiče odluke o kazni, odnosno utiču kao olakšavajuće okolnosti za ublažavanje kazne.

48. U tom smislu, Sud primećuje da je u obrazloženju osporenog rešenja, Vrhovni sud obrazložio: „*Odredbom člana 429. ZKPK-a je predviđeno da je ublažavanje konačne izrečene kazne dozvoljeno kad se nakon pravosnažnosti presude pojave okolnosti koje nisu postojale u vreme kada je presuda izricana ili sud za njih nije znao iako su postojale, a one bi očigledno dovele do blaže kazne*“.

49. Vrhovni sud dalje obrazlaže: „*Shodno tome, ove okolnosti ne mogu biti osnov za ovo vanredno pravno sredstvo, jer nemaju karakter okolnosti iz člana 429. ZKPK-a, a koje se po zakonu ne mogu osporavati i dopustiti ovim pravnim sredstvom (...)*“.

50. Kao što se može primetiti iz gore navedenog obrazloženja Vrhovnog suda, poslednje navedeni je odbio zahtev za vanredno ublažavanje kazne, pošto je zaključio da nisu ispunjeni zakonski uslovi, koji dozvoljavaju ponavljanje postupka u pogledu odluke o kazni.

51. Polazeći od toga, Sud ocenjuje da i zahtev za vanredno ublažavanje kazne, zahteva ispunjavanje zakonskih uslova za ponavljanje postupka, odnosno pravosnažnih odluka u pogledu kazne.

52. U tom smislu, Sud podseća da u svim slučajevima kada je vanrednim sredstvima traženo preispitivanje ili ponavljanje okončanih (parničnih, krivičnih, izvršnih) postupaka pravosnažnom odlukom, gde su se redovni sudovi bavili samo uslovima dozvoljenosti zahteva, a ne meritumom slučaja, Sud je u skladu sa jurisprudencijom ESLJP-a utvrdio da član 31. Ustava i član 6. EKLJP-a nisu primenjivi. (Vidi: slučajeve Ustavnog suda: KI159/15 *Sabri Ferati* rešenje o neprihvatljivosti od 13. juna 2016. godine, KI80/15, KI81/15 i KI82/15, *Rahim Hoxha* rešenje o neprihvatljivosti od 27. decembra 2016. godine, i KI07/17, *Pashk Mirashi*, rešenje o neprihvatljivosti od 29. maja 2017. godine).

53. Stoga, i zahtev za vanredno ublažavanje kazne spada u kategoriju zahteva, koji su nekompatibilni *ratione materiae* sa Ustavom, zato što član 31. Ustava, u smislu člana 6. EKLJP-a, nije primenjiv, jer nisu

ispunjeni uslovi koji dozvoljavaju ponavljanje postupka u pogledu odluke o kazni.

54. Štaviše, vanredni pravni lekovi kojima se traži vanredno ublažavanje kazne obično ne impliciraju utvrđivanje "građanskih prava i obaveza" ili osnovanosti "bilo kakve krivične optužbe" te je, prema tome, član 6. neprimenjiv na njih (vidi, inter alia: *X protiv Austrije*, broj 7761/77, odluka Komisije od 8. maja 1978, D.R. 14, str. 171; *Zawadzki protiv Poljske* (odluka) broj 34158/96, od 6. jula 1999; *Hurter protiv Švicarske* (odluka), broj 48111/07, od 15. maja 2012; *Dybeku protiv Albanije* (odluka), broj 557/12, stav 30, od 11. marta 2014).

55. U tom smislu, Sud ponovo ističe da saglasnost *ratione materiae* jednog zahteva sa Ustavom proizilazi iz materijalne jurisdikcije Suda. Pravo (a) na koje se poziva podnosilac(i) treba da se zaštiti Ustavom kako bi ustavna žalba bila *ratione materiae* u skladu sa Ustavom (vidi: Ustavni sud, slučaj KI07/17 sa podnosiocem zahteva: *Pashk Mirashi*, rešenje o neprihvatljivosti od 29. maja 2017. godine, stav 60).

56. Kao rezime, Sud smatra da podnosilac zahteva nije ispunio uslove prihvatljivosti utvrđene Ustavom, predviđene Zakonom i propisane Pravilnikom.

57. Shodno tome, Sud zaključuje da zahtev podnosioca nije *ratione materiae* u skladu sa Ustavom, stoga, zahtev je kao takav neprihvatljiv.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilima 39 (3) (b) i 56 (2) Poslovnika, 16. januara 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi	Arta Rama-Hajrizi

KI09/18 Podnosilac zahteva: „FINCA“ Kosovo, ocena ustavnosti rešenja CML. br. 3/2017 Vrhovnog suda od 21. septembra 2017. godine

KI09/18, Rešenje o neprihvatljivosti od 30. januara 2019. godine, objavljeno 14. marta 2019. godine

Ključne reči: pravna lica, individualni zahtev, ocena ustavnosti rešenja Vrhovnog suda, očigledno neosnovan

Zahtev je zasnovan na članovima 21.4 i 113.7 Ustava, članu 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 i pravilu 29 Poslovnika o radu Ustavnog suda.
Podnosilac zahteva je 2010. godine, nakon disciplinskog postupka, prekinuo radni odnos svom radniku M.B.
Nakon toga radnik je protiv podnosioca tužbom pokrenuo upravni postupak koji je prošao kroz sve faze pred redovnim sudovima. U izvršnom postupku radnik je ostvario potraživanja iz tužbenog zahteva.
Povodom revizije podnosioca zahteva, Vrhovni Sud je ukinuo prvostepenu presudu i vratio istu na ponovno odlučivanje u delu koji se tiče financijskih potraživanja iz tužbenog zahteva.
U ponovljenom postupku radnik je povukao svoj zahtev vezano za imovinska potraživanja iz tužbenog zahteva. Nakon toga podnosilac je pokrenuo postupak protivizvršenja u cilju ostvarivanja svog imovinskog zahteva. Postupak povodom zahteva za protivizvršenje je prvostepeni sud odobrio, a isto je potvrdio i Apelacioni sud, međutim Vrhovni sud je povodom zahteva za ocenu zakonitosti državnog tužioca ukinuo kako prvostepenu tako u drugostepenu odluku povodom zahteva za protivizvršenje, a u vezi sa ostvarivanjem imovinskog zahteva podnosioca.
Podnosilac zahteva tvrdi da su mu redovni sudovi povredili prava i slobode garantovane članom 102. Ustav i članom 1. Protokola br. 1 EKLJP. Podnosilac takođe u suštini pokreće i tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje, ali se ne poziva ni na jednu ustavnu odredbu posebno, međutim, Sud zaključuje da se podnosilac takođe poziva i na povredu prava i sloboda garantovanih članom 31. Ustava.
Sud primećuje da podnosilac zahteva nije potkrepio dokazima da su osporenim odlukama povređena njegova prava i slobode garantovane Ustavom i EKLJP.
Sud smatra da podnosilac zahteva nije izneo činjenice koje pokazuju da su odluke redovnih sudova na bilo koji način prouzrokovale povredu njegovih prava garantovanih Ustavom.
Shodno tome, Sud smatra, na ustavnoj osnovi, da je zahtev očigledno neosnovan i mora se proglasiti neprihvatljivim.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI09/18

Podnosilac

„FINCA“ Kosovo

Zahtev za ocenu ustavnosti rešenja CML. br. 3/2017 Vrhovnog suda od 21. septembra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela „FINCA“ Kosovo, mikro finansijska institucija sa sedištem u Prištini (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), koju zastupa ovlašćeni zastupnik Auberon Kelmendi iz Prištine.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava rešenje CML. br. 3/2017 Vrhovnog suda od 21. septembra 2017. godine, kojim je usvojen, kao osnovan, zahtev za zaštitu zakonitosti državnog tužioca podnet protiv rešenja Apelacionog suda Kosova AC. br. 1176/2015 od 16. decembra 2016. godine i rešenja Osnovnog suda u Prizrenu CP. br. 1856/2013 od 26. januara 2015. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenog rešenja Vrhovnog suda, kojim su, navodno podnosiocu povređena prava i slobode garantovane članom 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i članom 1. Protokola br. 1 [Zaštita imovine] Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP). Podnosilac zahteva takođe u suštini pokreće i tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje, ali se ne poziva ni na jednu ustavnu odredbu posebno.

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na članovima 21.4 i 113.7 Ustava, članu 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Sud je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika o radu, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 15. januara 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 16. januara 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Almira Rodriguesa za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Altay Suroy (predsedavajući), Snezhana Botusharova i Bekim Sejdiu.

8. Dana 29. januara 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i prosledio kopiju zahteva Vrhovnom sudu.

9. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sledećim sudijama: Snezhani Botusharova i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sledećim sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

10. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

11. Dana 22. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je donela odluku o zameni sudije izvestioca Almira Rodriguesa, i umesto njega za sudiju izvestioca imenovala sudiju Bajrama Ljatifija.

12. Dana 10. oktobra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Selvete Gerxhaliu-Krasniqi i Nexhmi Rexhepi.

13. Dana 30. januara 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

14. Dana 23. juna 2010. godine, podnosilac zahteva je na osnovu odluke Disciplinske komisije, prekinuo radni odnos svom radniku M.B. (u daljem tekstu: M.B.).

15. Neutvrđenog datuma, M.B. je podneo tužbu pred Opštinskim sudom u Prizrenu tražeći poništaj te odluke i vraćanje na prethodno radno mesto i isplatu ličnih dohodaka za period kada mu je bio prekinut radni odnos.

16. Dana 28. oktobra 2011. godine, Opštinski sud u Prizrenu je (presudom C. br. 531/10) usvojio tužbeni zahtev M.B., poništio odluku podnosioca zahteva kojom je M.B. prekinut radni odnos i obavezao podnosioca da vrati radnika na prethodno radno mesto i isplati lične dohotke za period kada mu je bio prekinut radni odnos.

17. Podnosilac zahteva je na presudu Opštinskog suda u Prizrenu podneo žalbu Okružnom sudu *"zbog bitnih povreda odredbi parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava.*"

18. Dana 5. novembra 2012. godine, Okružni sud je (presudom Ac. br. 519/11) odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosioca zahteva i potvrdio u celosti presudu Opštinskog suda.

Postupak izvršenja presude Opštinskog suda

19. Nakon pravosnažnosti presude (C. br. 531/10) Opštinskog suda, M.B. je sada pred Osnovnim sudom inicirao postupak izvršenja pomenute presude, konkretno onog dela koji se tiče isplate ličnih dohodaka za period kada mu je bio prekinut radni odnos.

20. Dana 11. februara 2013. godine, Osnovni sud je (rešenjem E. br. 2192/12) dozvolio izvršenje presude Opštinskog suda.

21. Dana 27. maja 2013. godine, Osnovni sud je (rešenjem E. br. 2192/12) naložio nadležnoj banci da prenese finansijska sredstva sa računa podnosioca zahteva na račun radnika, na ime isplate zaostalih ličnih dohodaka i sudskih troškova.

22. Nakon toga je izvršena novčana isplata sa računa podnosioca zahteva na račun M.B.

Postupak povodom zahteva za reviziju podnosioca zahteva

23. Neutvrđenog datuma, podnosilac zahteva je podneo Vrhovnom sudu zahtev za reviziju protiv presude Ac. br. 519/11 Okružnog suda od 5. novembra 2012. godine.

24. Dana 11. jula 2013. godine, Vrhovni sud je (presudom Rev. br. 66/2013) delimično usvojio reviziju podnosioca zahteva na način da je potvrdio presudu prvostepenog suda u delu koji se tiče vraćanja radnika na prethodno radno mesto, dok je prvostepenom sudu vratio na ponovno odlučivanje presudu u delu koji se tiče isplate ličnih dohodaka za period kada mu je bio prekinut radni odnos.

25. Operativni deo presude Vrhovnog suda glasi:

> *„I. Odbija se kao neosnovana revizija tužene izjavljena protiv presude Okružnog suda u Prizrenu Ac. br. 519/2011 od 05.11.2012. godine i presude Opštinskog suda u Prizrenu C. br. 531/2010 od 28.10.2011. godine, kojom je usvojen kao osnovan tužbeni zahtev tužioca i poništena kao protivzakonita odluka tužene od 22.06.2010. godine kojom je tužiocu prekinut radni odnos i kojom se tužena obavezala da isto lice vrati na njegovo radno mesto, na poziciju na kojoj je obavljao radne zadatke, u roku od 7 dana, pod pretnjom prinudnog izvršenja.*
>
> *II. Usvaja se kao osnovana revizija tužene u delu koji se tiče obaveze tužene da tužiocu prizna sva prava koja su mu pripadala*

pre prekida radnog odnosa, kao i da mu se nadoknade lični dohoci od dana udaljavanja sa posla, i u delu koji se tiče naknade za troškove parničnog postupka u iznosu od 500 €, u ovim delima presude Okružnog suda u Prizrenu Ac. br. 519/2011 od 05.11.2012. godine i presude Opštinskog suda u Prizrenu C. br. 531/2010 od 28.10.2011. godine ukidaju se i predmet se vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje.“

26. Nakon toga je ponovljen postupak pred Osnovnim sudom na osnovu tužbenog zahteva M.B., konkretno onog dela koji se tiče isplate ličnih dohodaka za period kada mu je bio prekinut radni odnos.

27. Dana 21. januara 2014. godine, radnik je na glavnom ročištu izjavio da *“povlači tužbu protiv tužene, sa obrazloženjem da je lične dohotke, koji su mu pripadali, ostvario u izvršnom postupku E. br. 2192/12, dok sada nema pravni interes da nastavi dalje sa ovim postupkom*”.

28. Dana 22. januara 2014. godine, Osnovni sud je u ponovljenom postupku (rešenjem C. br. 721/13) utvrdio da je tužba radnika, povučena jer *“na osnovu člana 261. tačka 2. i 3. ZPP-a, sud ocenjuje da su se ispunili zakonski uslovi da se utvrdi da je tužilac povukao tužbu”.*

Postupak za protivizvršenje nakon presude Vrhovnog suda od 11. jula 2013. godine

29. Nakon presude Vrhovnog suda Rev. br. 66/2013, podnosilac zahteva je takođe pred Osnovnim sudom u Prizrenu inicirao postupak protivizvršenja u izvršnom predmetu (rešenje E. br. 2192/12) Opštinskog suda u Prizrenu.

30. Dana 19. septembra 2013. godine, Osnovni sud je (rešenjem CP. br. 1856/13) dozvolio protivizvršenje u izvršnom predmetu (E. br. 2192/12) Opštinskog suda u Prizrenu.

31. Neutvrđenog datuma, radnik je podneo prigovor protiv rešenja Osnovnog suda od 19. septembra 2013. godine.

32. Dana 18. aprila 2014. godine, Osnovni sud (CP. br. 1856/13) je odbio kao neosnovan prigovor radnika i potvrdio prethodno rešenje.

33. Radnik je protiv ovog rešenja izjavio žalbu Apelacionom sudu zbog *„povrede parničnog postupka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešno primenjenog materijalnog prava.“*

34. Dana 17. decembra 2014. godine, Apelacioni sud je (rešenjem CA. br. 1754/14) usvojio žalbu radnika, poništio gore navedeno rešenje i vratio predmet na ponovno odlučivanje Osnovnom sudu u Prizrenu. Apelacioni sud je *„nakon razmatranja spisa predmeta našao da je deo ove stvari i presuda Osnovnog suda u Prizrenu C. br. 721/13 od 22.01.2014. godine, kojom se presudom u postupku odlučivanja (C. br. 721/13) utvrdilo da je povučena tužba (...).“*

35. Dana 26. januara 2015. godine, Osnovni sud je u ponovljenom postupku (rešenjem CP. br. 1856/13) ponovo razmatrao predlog za protivizvršenje podnosioca zahteva, i našao da je: *„neosnovan prigovor advokata Ymera Kore iz Prizrena, zastupnika protivizvršnog dužnika M.B iz Prizrena, podnet protiv rešenja ovog suda CP. br. 1856/13 od 19.09.2013. godine o dozvoli protivizvršenja“,* i shodno tome ostavio na snazi rešenje (CP. br. 1856/13) Osnovnog suda od 19.09.2013. godine o dozvoli protivizvršenja.

36. Neutvrđenog datuma, radnik je pred Apelacionim sudom podneo žalbu protiv rešenja Osnovnog suda od 26. januara 2015. godine *„zbog povrede parničnog postupka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešno primenjenog materijalnog prava.“*

37. Dana 16. decembra 2016. godine, Apelacioni sud je (rešenjem AC. br. 1176/15) odbio kao neosnovanu žalbu radnika i potvrdio rešenje Osnovnog suda u Prizrenu (CP. br. 1856/13) od 26. januara 2015. godine. U obrazloženju se navodi:

> *„Prvostepeni sud je na osnovu dokaza koje je imao na raspolaganju, dao pravilno i osnovano rešenje na konkretnim zakonskim odredbama, stoga pravni zaključak prvostepenog suda u vezi sa ovim slučajem prihvata u celosti i Apelacioni sud Kosova, iz razloga što u rešenju nisu utvrđene bitne povrede odredbi parničnog postupka iz člana 182. stav 2. tačka (b), (g), (j), (k) i (m) ZPP-a, gde žalbene uzroke drugostepeni sud ocenjuje i po službenoj dužnosti, na osnovu člana 194. ZPP-a.“*

38. Dana 15. marta 2017. godine**,** a na predlog radnika**,** državni tužilac je podneo Vrhovnom sudu zahtev za zaštiti zakonitosti (KMLC br. 21/2017).

39. Dana 21. septembra 2017. godine, Vrhovni sud Kosova je (rešenjem CML. br. 3/2017) usvojio kao osnovan zahtev za zaštitu zakonitosti državnog tužioca obrazlažući:

„Usvaja se kao osnovan zahtev za zaštitu zakonitosti Republičkog državnog tužioca Kosova KMLC br. 21/2017 od 15.03.2017. godine, preinačuje se rešenje Apelacionog suda Kosova AC. br. 1176/2015 od 16.12.2016. godine i rešenje Osnovnog suda u Prizrenu CP. br. 1856/2013 od 26.01.2015. godine, tako što se odbija kao neosnovan predlog za protivizvršenje poverioca IMF „Finca - Kosovo“ sa sedištem u Prištini, radi ostvarenja duga u iznosu od 17.703,12 evra, prema ovde dužniku M.B iz Prizrena.“

40. Vrhovni sud je usvojio kao osnovan zahtev za zaštitu zakonitosti Republičkog državnog tužioca. Vrhovni sud je rešenjem preinačio rešenje Apelacionog suda, kao i rešenje Osnovnog suda u Prizrenu i odbio kao neosnovan predlog za protivizvršenje podnosioca zahteva.

41. U stvari, Vrhovni sud je našao *da je „prema odredbi člana 21. Zakona br. 04/L-139 Zakona o izvršnom postupku propisano da izvršni organ određuje, odnosno primenjuje izvršenje samo na osnovu izvršnog dokumenta (titulus executionis) i pouzdanog dokumenta ako se zakonom nije drugačije predvidelo.“*

Navodi podnosioca

42. Podnosilac zahteva navodi da osporena odluka *“nije ustavna, jer je u suprotnosti i sa članom 102, tačka 3 i 4 Ustava, koji garantuje pravično i nepristrasno suđenje na osnovu Ustava i zakona.”*

43. Dalje, podnosilac zahteva tvrdi da mu osporena odluka uskraćuje prava na *“protivizvršenje za vraćanje svoje imovine, jer nema i nije bilo sudske odluke koja ga obavezuje da isplati iznos – u suprotnosti je sa Protokolom br. 1, član 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima (...), čija se primena i premoć garantuje članom 22. Ustava Republike Kosovo.”*

44. U stvari, podnosilac zahteva smatra da mu *„odluka 3/2017 uskraćuje uživanje pravne sigurnosti i ustavnih principa i navodi da se sud poziva na odluku 66/2013, međutim na selektivan način, jer uzima u obzir samo tačku 1 (kojom se odbija, kao neosnovana, revizija IMF-a protiv vraćanja na posao), dok, u potpunosti ignoriše tačku II odluke u vezi sa visinom naknade i razlozima zbog kojih je vraćena na ponovno suđenje.”*

45. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da proglasi zahtev prihvatljivim, da rešenje (CML. br. 3/2017) Vrhovnog suda proglasi ništavim i da se preduzmu potrebne mere kako bi se njemu osiguralo da uživa svoja prava.

Prihvatljivost zahteva

46. Sud prvo ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio sve uslove prihvatljivosti, predviđene Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

47. U tom smislu, Sud se poziva na članove 21.4 i 113.7 Ustava, koji propisuju:

Član 21.

„[...]
5. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva."
[...]

Član 113.

„(1) Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
[...]
„(7) Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."

48. Sud se poziva i na član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuje:

„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku."

49. U tom smislu, Sud smatra da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, da je iscrpeo sva pravna sredstva i da je podneo zahtev u propisanom roku.

50. Međutim, Sud se dalje poziva na član 48. Zakona, koji propisuje:

„Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

51. Pored toga, Sud se poziva na pravilo 39 (2) [Kriterijum o prihvatljivosti], koje predviđa:

„(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju.“

52. Sud primećuje da podnosilac zahteva najpre tvrdi da su mu osporenim rešenjem Vrhovnog suda povređena prava garantovana prema članu 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava.

53. Sud podseća da član 102. Ustava spada u Poglavlje VII [Pravosudni sistem] Ustava. Na taj način, Sud smatra da odredbe člana 102. Ustava ne sadrže individualna prava i slobode zaštićene odredbama sadržanim u Poglavlju II [Prava i osnovne slobode] i Poglavlju III [Prava zajednica i njihovih pripadnika] Ustava. Shodno tome, Sud zaključuje da član 102. ne može da bude osnova za zahteve koji se podnose shodno članu 113.7 Ustava (vidi: Ustavni sud u slučaju KI46/17, podnosilac zahteva: *Kosovska agencija za privatizaciju*, rešenje o neprihvatljivosti od 7. septembra 2017. godine, stav 39).

54. Sud primećuje da podnosilac zahteva takođe u suštini pokreće i tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje, ne navodeći konkretne ustavne odredbe. Sud podseća da je pravo na pravično suđenje zaštićeno članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava i članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP.

55. Sud podseća na član 31. Ustava, koji propisuje:

“1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.

2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama […] u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.”

56. Sud se poziva na član 6.1 EKLJP, koji propisuje:

„Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza, svako ima pravo na pravično suđenje pred […] sudom.”

57. Sud uzima u obzir član 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, koji propisuje: *„Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava“*.

58. S tim u vezi, Sud podseća na sudsku praksu ESLJP, koji je utvrdio *mutatis mutandis „da je nadležnost Suda, da proverava da su domaći zakoni pravilno tumačeni i primenjeni, ograničeno i da nije njegova funkcija da zauzme mesto domaćih sudova, već je njegova uloga da osigura da odluke domaćih sudova ne budu proizvoljne ili na neki način očigledno neobrazložene“* (vidi: slučaj Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP), *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugalije*, predstavka br. 73049/01, presuda od 11. januara 2007. godine, stav 83).

59. Sud takođe podseća: *„[...] [ESLJP] neće dovesti u pitanje tumačenje domaćeg zakona od strane domaćih sudova, osim u slučajevima očigledne proizvoljnosti (vidi: mutatis mutandis, Adamsons protiv Letonije, br. 3669/03, stav 118, 24. juna 2008. godine), drugim rečima, kada primeti da su domaći sudovi primenili zakon u određenom slučaju očigledno pogrešno ili da su doneli proizvoljne zaključke i/ili da je uskraćena pravda* (vidi: *mutatis mutandis, Farbers i Harlanova protiv Letonije (dec.), br. 57313/00 6. septembar 2001. godine, i, u kontekstu člana 1. Protokola br. 1, Beyeler protiv Italije [VV] br. 10, 33202/96, stav 108, ESLJP 2000-1;* vidi i: slučaj ESLJP-a *Anđelković protiv Srbije, predstavka br. 1401/08, presuda od 9. aprila 2013. godine, stav 24)“*.

60. U tom smislu, Sud naglašava da nije zadatak Ustavnog suda da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu navodno počinjenim od strane redovnih sudova prilikom ocene dokaza i primene zakona (zakonitost), osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava i slobode zaštićene Ustavom (ustavnost). U stvari, uloga redovnih sudova je da tumače i primenjuju relevantna pravila procesnog i materijalnog prava (vidi: *mutatis mutandis*, ESLJP, slučaj *Garcia Ruiz protiv Španije*, br. 30544/96, presuda od 21. januara 1999. godine, stav 28).

61. Sud primećuje da je Vrhovni sud u svom rešenju obrazložio: *„U konkretnom slučaju u ponovljenom postupku na glavnoj sednici održanoj 22.01.2014. godine tužilac (ovde dužnik) je izjavio da povlači tužbu protiv tužene (ovde poverioca), sa obrazloženjem da je lične dohotke, koji su mu pripadali, ostvario u izvršnom postupku E. br. 2192/12, dok sada nema pravni interes da nastavi sa ovim postupkom, dok zastupnik tužioca IMF „Finca“ ne osporava povlačenje tužbe [...] Dužnik IMF „Finca – Kosovo“ je platio nešto što je u smislu člana 315. Zakona o izvršnom postupku bio dužan da plati. Stoga, prema oceni Vrhovnog suda Kosova, sudovi nižih instanci su na pogrešan način primenili odredbe Zakona o izvršnom postupku kada su našli da je izvršni sud izvršio izvršni naslov u delu u kojem se taj izvršni naslov ukinuo od strane Vrhovnog suda“*.

62. U tim okolnostima, Sud smatra da je obrazloženje pruženo od strane Vrhovnog Suda prilikom odlučivanja o zahtevima podnosioca jasno, sveobuhvatno i koherentno i da postupci pred redovnim sudovima nisu bili nepravični ili proizvoljni (vidi: presudu ESLJP-a od 30. juna 2009. godine, *Shub protiv Litvanije*, br. 17064/06).

63. Dakle, Sud zaključuje da podnosilac zahteva nije potkrepio tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje kao što je predviđeno članom 31. Ustava i članom 6.1 EKLJP.

64. U smislu ostalih navoda podnosioca zahteva, on takođe navodi da je osporeno rešenje Vrhovnog suda doneto uz povredu slobode garantovane članom 1. Protokola br. 1 [Zaštita imovine] EKLJP. Međutim, podnosilac zahteva ne opravdava tvrdnju da je njegovo ustavno pravo na imovinu povređeno.

65. Sud podseća da član 1. Protokola br. 1 EKLJP i član 46. Ustava ne garantuje pravo na sticanje imovine (vidi: *Van der Mussele protiv Belgije,* stav 48, presuda ESLJP-a od 23. novembra 1983. godine; *Slivenko i drugi protiv Litvanije*, stav 121, presuda ESLJP-a od 9. oktobra 2003. godine).

66. Dalje, podnosilac zahteva može navesti povredu člana 1. Protokola br. 1 EKLJP i člana 46. Ustava samo u meri u kojoj se osporene odluke odnose na njegovu *„imovinu";* u značenju ove odredbe *„imovina"* može biti *„postojeća imovina",* uključujući i potraživanja, na osnovu kojih podnosioci zahteva mogu pretendovati na *„legitimno očekivanje"* da će dobiti efektivno uživanje nekog vlasničkog prava.

67. Ne može se reći da bilo kakva *„legitimna očekivanja"* nastaju tamo gde postoji spor oko pravilnog tumačenja i primene unutrašnjeg prava i tamo gde su podnesci podnosilaca predstavke naknadno odbačeni od strane nacionalnih sudova (vidi: *Kopecký protiv Slovačke,* stav 50 presude ESLJP-a od 28. septembra 2004. godine).

68. Prema tome, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije podneo nikakav *prima facie* dokaz, niti je potkrepio tvrdnje o tome kako mu je i zašto Vrhovni sud povredio pravo na imovinu koje je garantovano ovom odredbom.

69. U zaključku, Sud smatra da podnosilac zahteva nije izneo činjenice koje pokazuju da su odluke redovnih sudova na bilo koji način prouzrokovale ustavnu povredu njegovih prava garantovanih Ustavom.

70. Shodno tome, zahtev je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i treba se proglasiti neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39 stav (2) Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova u skladu sa članom 113. stavovi 1 i 7 Ustava, članom 48. Zakona i pravilom 39 (2) Poslovnika o radu, na zasedanju održanom 30. januara 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona i

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Bajram Ljatifi	Arta Rama-Hajrizi

KI138/18, zahtev za ocenu ustavnosti naredbe predsednika Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymera Hoxhe, I. GJA. br. 1/2018-141 od 8. avgusta 2018. godine

KI138/18, Gent Gjini

Rešenje o neprihvatljivosti od 23. januara 2019. godine

Ključne reči: *individualni zahtev, preuranjeni zahtev, neiscrpljivanje pravnih sredstava, zahtev za privremenu meru, zahtev za održavanje rasprave, upravni postupak*

Podnosilac zahteva je advokat koji svoju advokatsku profesiju obavlja u Prizrenu.

Predmetna stvar je ocena ustavnosti naredbe koju je doneo predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, i kojom se *"Nalaže radnicima obezbeđenja i recepcije da ne dozvole ulazak advoakta i stranaka u objekat suda, bez poziva ili usmene dozvole predsednika suda ili sudije, izuzev u kancelariju za predaju spisa"*.
Podnosilac zahteva je naveo da su mu ovom naredbom povređena prava garantovana članovima 23. [Ljudsko dostojanstvo], 24. [Jednakost pred zakonom] i 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava. Podnosilac zahteva je takođe naveo povredu člana 41. Zakona o advokaturi, člana 25. Zakona o sudovima i člana 6.1. Statuta Advokatske komore. U vezi sa ovim navodima, podnosilac zahteva je tražio i uvođenje privremene mere kojom bi se zabranilo sprovođenje osporene naredbe, kao i zakazivanje rasprave na kojoj bi se izneli argumenti u vezi sa ovim slučajem.

Ustavni sud je proglasio zahtev neprihvatljivim jer je podnet pre nego što je podnosilac iscrpeo sva pravna sredstva u upravnom postupku i jer je kao takav preuranjen. Kako bi došao do ovog zaključka, Sud je naveo sve relevantne ustavne i zakonske odredbe koje jasno ukazuju na to da je podnosilac imao mogućnost da predmetnu naredbu ospori u upravnom postupku. Sud se pozvao na osnovna načela o iscrpljivanju pravnih sredstava koja je Evropski sud za ljudska prava gradio godinama kao svoju sudsku praksu. U tom smislu, Sud je takođe naveo da podnosilac zahteva nije argumentovao da su pravna sredstva propisana Zakonom o parničnom postupku bila nedelotvorna u njegovom slučaju. On je jednostavno smatrao, čak i nakon zahteva Suda za dostavljanje razjašnjenja, da je Ustavni sud jedino pravno sredstvo.

Iz niza razloga koji su opširno razrađeni u rešenju, Sud se nije složio sa ovim navodom podnosioca da ne postoje raspoloživa pravna sredstva i kao rezultat

toga proglasio je zahtev neprihvatljivim zbog neiscrpljenja svih pravnih sredstava na osnovu člana 113.7 Ustava, člana 47. Zakona i pravila 39 (1) (b) Poslovnika. S obzirom na to da je zahtev proglašen neprihvatljivim, Sud je takođe odbio i zahtev podnosioca za privremenu meru i održavanje rasprave, smatrajući ih neosnovanim i nepotrebnim.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI138/18

Podnosilac

Gent Gjini

**Ocena ustavnosti naredbe predsednika Osnovnog suda u Prizrenu,
g. Ymera Hoxhe, I. GJA. br. 1/2018-141 od 8. avgusta 2018. godine**

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Gent Gjini, advokat iz Prizrena (u daljem tekstu: Podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava naredbu [I. GJA. br. 1/2018-141] predsednika Osnovnog suda u Prizrenu od 8. avgusta 2018. godine (u daljem tekstu: naredba).

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene naredbe, kojom su navodno povređena prava podnosioca zahteva garantovana članovima 23. [Ljudsko dostojanstvo], 24. [Jednakost pred zakonom] i 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav). Podnosilac zahteva, takođe, navodi povredu

člana 41. Zakona o advokaturi, člana 25. Zakona o sudovima, kao i povredu člana 6.1 Statuta Advokatske komore.

4. Podnosilac zahteva, takođe, traži da se uvede privremena mera u odnosu na osporenu naredbu, uz obrazloženje da bi *"ostavljanjem ove naredbe na snazi, posledice bile nenadoknadive i nepopravljive"* i da mogu nastupiti situacije eskalacije *"fizičkog i verbalnog nasilja od strane sudskih stražara, koji su ovlašćeni da primene nasilje"*.

5. Podnosilac zahteva traži i da se zakaže rasprava na kojoj bi se *"usmeno i u celosti"* raspravile okolnosti slučaja i argumentovao njegov zahtev koji je zasnovan *"na zakonu i činjenicama"*.

Pravni osnov

6. Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 14. septembra 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

8. Dana 19. septembra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Nexhmiju Rexhepija za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

9. Dana 26. septembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i tražio od njega da popuni preostale delove zvaničnog obrasca Suda, odnosno da navede osporenu odluku i da se izjasni o iscrpljivanju pravnih sredstava, tako što će odgovoriti na pitanje da li je preduzeo bilo kakav proceduralni korak za osporavanje naredbe predsednika Osnovnog suda u Prizrenu. Sud je tražio od podnosioca zahteva da popunjeni obrazac i tražena razjašnjenja dostavi Sudu u roku od petnaest (15) dana od dana prijema dopisa Suda.

10. Dana 8. oktobra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio Sudu tražena razjašnjenja. Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava, podnosilac zahteva je naveo da se osporena naredba *"definitivno ne može pobijati, odnosno za istu ne postoji pravno sredstvo"*. Zajedno

sa traženim razjašnjenjima, podnosilac zahteva je podneo i zahtev za privremenu meru.

11. Dana 11. oktobra 2018. godine, Sud je obavestio predsednika Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymera Hoxhu (u daljem tekstu: suprotna strana) o registraciji zahteva i pozvao ga da dostavi svoje komentare, ako ih ima, u roku od sedam (7) dana od dana prijema dopisa Suda.

12. Dana 19. oktobra 2018. godine, suprotna strana je dostavila svoje komentare Sudu.

13. Dana 22. oktobra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o prijemu komentara od suprotne strane i poslao mu kopiju istih.

14. Dana 23. oktobra 2018. godine, podnosilac zahteva je poslao elektronsko pismo na elektronsku adresu Suda kojim je ponovio svoj zahtev koji se odnosi na potrebu za uvođenjem privremene mere.

15. Dana 1. novembra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio dodatne komentare, kao odgovor na komentare koje je podnela suprotna strana.

16. Dana 19. novembra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio još jedno pismo Sudu, kojim je tražio da se *"ustavni zahtev procesira što brže u razumnom roku"* jer se osporena naredba nalazi i dalje na snazi.

17. Dana 27. novembra 2018. godine, Sud je obavestio suprotnu stranu o prijemu dodatnih komentara od podnosioca zahteva kao odgovor na njene komentare i poslao joj kopiju istih.

18. Istog dana, Sud je obavestio i Sudski savet Kosova o registraciji zahteva i pozvao ga da dostavi svoje komentare, ako ih ima, u roku od sedam (7) dana od dana prijema dopisa Suda. Sudski savet Kosova nije dostavio svoje komentare.

19. Dana 4. decembra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio još jedno dodatno pismo kojim je ponovio zahtev da se slučaj koji je podnet Sudu hitno razmotri.

20. Dana 14. decembra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio još jedno dodatno pismo Sudu u kojim je tražio da se odluči *"o privremenoj meri jer je situacija izuzetno osetljiva"*.

21. Dana 23. januara 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

22. Podnosilac zahteva je advokat iz Prizrena, koji svoju advokatsku delatnost obavlja u opštini Prizren.

23. Dana 8. avgusta 2018. godine, predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha, doneo je naredbu [I. GJA. br. 1/2018-141], kojom je zabranio ulazak advokata i stranaka u objekat Osnovnog suda u Prizrenu bez poziva ili bez prethodne usmene dozvole, osim pristupa kancelariji za predaju spisa. Konkretnije, sadržaj predmetne naredba čija ustavnost se osporava pred ovim Sudom je sledeći:

> *"OSNOVNI SUD U PRIZRENU, predsednik suda Ymer Hoxha, u cilju uspostavljanja reda u sudu, dana 08.08.2018. godine, donosi sledeću:*
>
> *NAREDBU*
>
> *Nalaže se radnicima obezbeđenja i recepcije da ne dozvole ulazak advokata i stranaka u objekat suda, bez poziva ili usmene dozvole predsednika suda ili sudije, izuzev u kancelariju za predaju spisa.*
>
> *Ukoliko advokati ili stranke ne sprovedu naredbu, onda ih osoblje obezbeđenja prinudno udaljava.*
>
> *Ukoliko osoblje obezbeđenja ili recepcioner ne sprovedu naredbu, protiv njih će se pokrenuti disciplinski postupak."*

Navodi podnosioca zahteva

24. Podnosilac zahteva navodi da mu je predsednik suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha svojom naredbom [I. GJA. br. 1/2018-141 od 8. avgusta 2018. godine] povredio prava garantovana članovima 23. [Ljudsko dostojanstvo], 24. [Jednakost pred zakonom] i 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava. Podnosilac zahteva, takođe, navodi povredu člana 41. Zakona o advokaturi, člana 25. Zakona o sudovima i člana 6.1. Statuta Advokatske komore.

25. Podnosilac zahteva navodi da se protiv predmetne naredbe *"ne može izjaviti žalba, da nema pravnu pouku i da ne postoji instanca koja ocenjuje njenu zakonitost"*. Sledstveno, podnosilac zahteva navodi da

u ovom slučaju jedino sredstvo predstavlja podnošenje zahteva Ustavnom sudu.

26. Što se tiče navoda o povredi člana 23. Ustava, podnosilac navodi da ova ustavna odredba garantuje svakom licu da se prema njemu postupa s poštovanjem, da se ne vređa, ponižava ili potcenjuje. Osporena naredba, po rečima podnosioca zahteva, vređa advokate rečima "*biće nasilno izbačeni*". Podnosilac, dalje, navodi da su advokati iz Prizrena stručnjaci, te da su savesni, da znaju kako da se ponašaju i da je smešno reći da *"mi možemo narušiti red u sudu"*, kao i da se nasilje prema advokatima neće tolerisati.

27. Što se tiče navoda o povredi člana 24. Ustava, podnosilac ističe da se ovom naredbom dovodi u pitanje jednakost *"ukoliko se misli na mentalitet predsednika suda* [Osnovnog suda u Prizrenu]" iz razloga što naredba postavlja crvene linije za advokate i građane u vezi sa narušavanjem reda i mira i da kao takva ne važi za pojedine sudije i zaposlene u administraciji, koji, po rečima podnosioca zahteva, svojim ponašanjem prave buku u hodnicima suda. Dalje, podnosilac smatra da osporena naredba tretira sud kao vlasništvo pojedinih sudija i zaposlenih u administraciji, dozvoljavajući im da ulaze i izlaze kad god žele – zaboravljajući da sud pripada *"državi, društvu, građanima i nama advokatima koji plaćamo takse državi Kosovo. Mi* [advokati] *smo ti koji najviše održavaju sud, ispravljajući skoro svakodnevno njihove postupke"*.

28. Što se tiče navoda o povredi člana 55. Ustava, podnosilac ističe da je upravo ovaj član taj koji *"demantuje naredbu"* iz razloga što je, po njegovom mišljenju, dovoljna samo jedna takva arbitrarna naredba suprotne strane da se naruši ovaj ustavni princip. Ovaj poslednji se po rečima podnosioca zahteva narušava zbog toga što naredba nije utemeljena na zakonu i jer ne postoji nijedan zakon, član ili statut u kojem se može naći izraz *"prinudno (prisilno) udaljavanje advokata"* zbog narušavanja reda i mira. Stav 4 člana 55., kako navodi podnosilac zahteva, dodeljuje zakonsku nadležnost samo sudu da ograničava slobodu i to u okviru određenih preduslova. Podnosilac završava navodeći da je ova naredba *"protivustavna", "tendenciozna"* i da kao takva predstavlja *"najskandalozniju"* naredbu u kosovskom pravosuđu.

29. Što se tiče ostalih navodnih povreda, podnosilac zahteva ističe da ova naredba krši i član 41. Zakona o advokaturi, kao i Statut Advokatske komore jer se ista *"meša u nezavisnost advokatske delatnosti i redovno obavljanje našeg posla."* Podnosilac zahteva dalje navodi da na osnovu člana 25. Zakona o sudovima, osporena naredba krši i sam

Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji sudova iz razloga što ova naredba *"nije usvojena, to jest nema dozvolu od Sudskog saveta Republike Kosovo"*. Po rečima podnosioca zahteva, samo Sudski savet Kosova može glasom svih članova dati odobrenje *"za postavljanje uslova za prinudno (nasilno) udaljavanje advokata iz sudnice od strane njegovih čuvara"*.

30. Podnosilac takođe navodi da njegova reakcija izneta u ovom ustavnom zahtevu *"ima podršku i od civilnog društva u Prizrenu i intelektualaca iz grada Prizrena"* i da je ova reakcija data u koordinaciji sa *"svim intelektualnim akterima"*.

31. Na kraju, podnosilac traži od Ustavnog suda da stavi van snage osporenu naredbu zbog njene nesaglasnosti sa gore navedenim članovima Ustava, kao i zbog njene protivzakonitosti.

Komentari koje je dostavio predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha, u svojstvu suprotne strane

32. U vezi sa zahtevom podnosioca, predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha se kao suprotna strana u ovom slučaju, u svojim komentarima izjasnio da u konkretnom slučaju nije došlo do povrede člana 23, 24. ili 55. Ustava.

33. Što se tiče člana 23. Ustava, suprotna strana je navela da njegova naredba ne narušava ničije dostojanstvo, ni osoblja suda, niti stranaka u postupku, niti advokata koji zastupaju svoje klijente. Po njegovim rečima, podnosilac zahteva nije precizirao to koje dostojanstvo je konkretnije narušeno, već je samo pokrenuo hipotetičke sumnje. Predmetna naredba, nastavlja suprotna strana, izdata je u funkciji uspostavljanja reda u sudu pri čemu se advokatima sa pozivima za zastupanje njihovih klijenata pruža mogućnost za zastupanje, a u određenim slučajevima i na osnovu usmene dozvole mogu pristupiti kancelariji sudije, a sve to sa jedinim ciljem da se uspostavi red i mir u sudu u kojem niko od građana ne trpi zbog neodržavanja reda i mira.

34. Što se tiče člana 24. Ustava, suprotna strana tvrdi da i osporena naredba u svom sadržaju i svrsi oličava jednakost pred zakonom. Ova naredba ne pravi razliku ni prema jednoj kategoriji građana ili profesija, već propisuje da niko ne može ulaziti u sud bez poziva, pa čak ni advokati. Suprotna strana dalje navodi da niko ne može ući u sud bez poziva jer se time remeti komunikacija suda sa strankama, čime se rizikuje da dođe do jednostrane komunikacije *ex-parte*. Radi otklanjanja opasnosti od takve komunikacije, koja bi predstavljala povredu Etičkog kodeksa sudija, sud je naredbom zabranio ulazak

strankama bez poziva, uključujući i advokate. Kao izuzetak je predviđen slučaj kada se usmena komunikacija i kontakt sa sudom omogućava ako je to tražio ili dozvolio sudija. Po rečima suprotne strane, postavlja se pitanje koji od advokata je individualno favorizovan ili ugrožen, kada se naredba primenjuje isto prema svim strankama, ne privilegujući nikoga i ne dovodeći u pitanje jednakost pred zakonom.

35. Što se tiče člana 55. Ustava, suprotna strana navodi da je podnosilac zahteva koristio pogrešan pristup i tumačenje u odnosu na ustavne članove i to koja prava i slobode su ograničeni. Po njegovim rečima, nijedna osnovna odredba koja je zaštićena domaćim ili međunarodnim zakonodavstvom nije povređena osporenom naredbom. U tom smislu, pita se kako se može smatrati ograničenjem osnovnih ljudskih prava i sloboda *"ako se ne dozvoli jednoj osobi, koja nema nikakvog posla da uđe u sud samo zato što tako hoće"*. Po njegovim rečima, nedozvoljavanje ulaska u sud bez ikakvog posla se ne može smatrati povredom jer se ovom zabranom čuvaju red, mir, integritet i sigurnost suda i njegovih sudija. Pored toga, pristup sudu, nastavlja on, nije ograničen jer svi bez izuzetaka imaju pristup administrativnoj službi kako bi ostvarili svoja prava, podnošenjem spisa i preuzimanjem različitih potvrda i dokaza.

36. Po rečima suprotne strane, sve državne institucije imaju red i mir i ne dozvoljavaju anarhiju koja bi omogućila izazivanje haosa ili dovođenje u sumnju nezavisnosti suda, a samim tim i gubitak poverenja kod javnosti. Dakle, niko ne može slobodno, bez ikakvog ograničenja, ulaziti u određene institucije pre nego što mu to dozvoli nadležni službenik. Predmetna naredba nije usmerena protiv advokata Genta Gjinija [podnosioca zahteva], već važi za advokate, stranke, tužioce. Ulazak advokata u sud bez poziva i ometanje koje oni prouzrokuju u radu sudija razmotreni su i na kolegijumu sudija održanom 5. septembra 2018. godine, kada su sve sudije jednoglasno podržale osporenu naredbu. Ovo takođe iz razloga što je postojala mogućnost zloupotreba i prenošenja netačnih informacija strankama da je *"navodno stvar sređena sa sudijom"*.

37. Što se tiče zahteva podnosioca za privremenu meru, suprotna strana navodi da ista ne treba da bude usvojena jer je neosnovana i da ne postoji nikakva nepopravljiva posledica koja bi se mogla prouzrokovati.

Dodatni komentari koje je dostavio podnosilac zahteva

38. Kao odgovor na komentare koje je podnela suprotna strana, podnosilac zahteva je dostavio nekoliko dodatnih komentara.

39. U tom smislu, podnosilac navodi da se suprotna strana bavi lično njim i da ulaže napore da u nedostatku činjenica opravda *"svoju naredbu", "baveći se pitanjima koja izlaze izvan njegovog zahteva"*. Podnosilac dalje izjavljuje da se u svom zahtevu podnetom Sudu fokusira na neprihvatljivost primene sile-nasilja prema advokatima, a naredba dozvoljava i ovlašćuje stražare da upotrebljavaju nasilje prema advokatima.

40. Pored toga, podnosilac u svojim dodatnim komentarima navodi da se suprotna strana bavi lično njim, bez obzira na to što zahtevom koji je podneo Sudu, kako kaže "*sigurno zastupa advokatsku zajednicu u Prizrenu [...] a ne* [samo] *sebe"*. Ova naredba je po rečima podnosioca proglašena samo u Osnovnom sudu u Prizrenu i kao takva se ne nalazi u ostalim osnovnim sudovima u Republici Kosovo. Podnosilac zahteva dalje navodi da je ovaj zahtev podneo Sudu *"u interesu advokata u Prizrenu"* i da *"sve nas [advokate] pogađa ova naredba"*. On dalje nastavlja tvrdeći: *"imam podršku, a takođe su se solidarisali i svi advokati, ovo kažem pod velikom kako profesionalnom, tako i ljudskom odgovornošću."*

Relevantne ustavne i zakonske odredbe

Ustav Republike Kosovo

Član 32. [Pravo na pravno sredstvo]

Svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način.

Zakon br. 05/L-031 o opštem upravnom postupku od 25. maja 2016. godine, proglašen ukazom predsednika Republike Kosovo dana 13. juna 2016. godine

Član 13.
[Načelo prava na pravna sredstva]

1. Osim kada je zakonom izričito isključena mogućnost, svako lice ima pravo na pravna administrativna i sudska sredstva, na način određen zakonom, protiv određenog administrativnog

delovanja ili ne-delovanja javnog organa koji krši određeno pravo ili određeni javni interes.

Član 52.
[Nezakonitost administrativnog akta]

1. Administrativni akt je nezakonit ukoliko:
1.1. je donet bez zakonskog ovlašćenja, prema stavu 2 člana 4 ovog zakona;
1.2. je javni organ koji je doneo akt delovao bez nadležnosti;
1.3. rezultat kršenja odredbi u vezi administrativnog postupka;
1.4. je donet u suprotnosti sa odredbama koje regulišu formu ili obavezujuće elemente administrativnog akta;
1.5. je u suprotnosti sa materijalnim zakonom;
1.6. je rezultat diskrecije koja je primenjena na nezakonit način; ili
1.7. nije u skladu sa principima proporcionalnosti.

Član 83.
[Početak administrativnog postupka]

1. Administrativni postupak počinje na zahtev stranke ili službenoj dužnosti javnog organa. [...]

VII DEO
PRAVNA ADMINISTRATIVNA SREDSTVA
I POGLAVLJE
OPŠTE ODREDBE O PRAVNIM ADMINISTRATIVNIM SREDSTVIMA

Član 124.
[Legitimacija, uzroci i pravna administrativna sredstva]

1. Stranka ima pravo da sprovodi pravna administrativna sredstva protiv svakog administrativnog činjenja ili ne činjenja, ako smatra da su njena prava ili interesi ne činjenjem narušeni. [...]

2. Osim ako se drugačije odredi zakonom, pravna administrativna sredstva mogu da se sprovode zbog ne zakonitosti.

3. Redovna pravna administrativna sredstva su:

3.1. žalba;
3.2. administrativni prigovor.

4. Isključujuće pravno administrativno sredstvo je ponovno otvaranje administrativnog postupka.

5. Stranka može samo jednom da upotrebi redovna pravno administrativno sredstvo za isto pitanje.

6. Iscrpljivanje odgovarajućeg pravnog administrativnog sredstva je preduslov za podnošenje tužbe pri nadležnom sudu za administrativna pitanjima. Izuzetno, sudu se direktno može podneti tužba, bez da je potrebno iscrpljivanje pravnih administrativnih sredstava, u ovim slučajevima:

6.1. ukoliko ne postoji viši organ;
6.2. ukoliko su trećoj strani ugrožena prava ili pravni interesi upravnim aktom koji rešava žalbu, ili
6.3. ukoliko je zakonom izričito predviđeno.

II POGLAVLJE
ŽALBA
I POTPOGLAVLJE
Opšta pravila i uslovi za prihvatanje žalbe

Član 125.
[Žalba]

1. Osim ako je drugačije predviđeno zakonom, žalba može da se podnese protiv administrativnog akta ili ne delovanja javnog organa u roku određenog za završetak administrativne procedure (u daljem tekstu: administrativno ćutanje). [...]

Prihvatljivost zahteva

41. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje utvrđene Zakonom i Poslovnikom.

Što se tiče ovlašćenih strana i osporavanja odluke javnog organa

42. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
(...)
7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih

organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.

43. Što se tiče ispunjenja zahteva iz člana 113.1 i 113.7, Sud primećuje dva važna elementa koja treba da razmotri.

44. Prvi element se odnosi na to da li je podnosilac zahteva ovlašćena strana za podnošenje ovog ustavnog zahteva u (i) svoje lično ime kao fizičko lice, i (ii) u ime svih advokata iz Prizrena.

45. Što se tiče tačke (i) prvog elementa, Sud primećuje da je podnosilac zahteva prvobitno podneo svoj zahtev u svojstvu fizičkog lica, odnosno kao advokat koji obavlja svoju advokatsku profesiju, pri čemu traži zaštitu svojih prava i sloboda garantovanih Ustavom za koje tvrdi da su prekršeni. U tom pogledu, Sud smatra da je on ovlašćena strana za podnošenje ovog individualnog zahteva.

46. Što se tiče tačke (ii) prvog elementa, Sud podseća da podnosilac zahteva navodi da je svoj zahtev podneo i u ime svih advokata iz Prizrena koji su pogođeni ovom naredbom i da za ovaj zahtev ima i podršku intelektualaca i civilnog društva u Prizrenu. U vezi sa ovim delom, Sud smatra da podnosilac zahteva nije ovlašćena strana za pokretanje tvrdnji u ime svih advokata iz Prizrena i da takvo zastupanje nije ni na koji način dokazao pred Sudom. Štaviše, takvi zahtevi predstavljaju zahteve koji su *actio popularis* karaktera o kojima se Sud već izjasnio da nema nadležnost za njihovo razmatranje (vidi: slučaj Ustavnog suda koji je proglašen neprihvatljivim u aspektu *actio popularis* jer je zahtev podnet u ime trećih lica i sledstveno ona nisu bila ovlašćena strana za pokretanje tvrdnji za treća lica, KI03/11, *Organizacija Çohu*, rešenje o neprihvatljivosti od 19. maja 2011. godine, stavovi 16-18).

47. Shodno tome, Sud će razmotriti ovaj zahtev samo u odnosu na podnosioca zahteva kao pojedinca, odnosno fizičko lice, a ne kao predstavnika svih advokata iz Prizrena. Stoga, Sud zaključuje da je prvi element člana 113. koji se odnosi na individualni zahtev delimično ispunjen i to samo što se tiče gore navedene tačke (i).

48. Drugi element se odnosi na utvrđenje o tome kakva odluka se osporava pred ovim Sudom i da li ta odluka predstavlja odluku javnog organa. S tim u vezi, Sud utvrđuje da naredba [I. GJA. br. 1/2018-141 od 8. avgusta 2018. godine] koju je doneo predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha, predstavlja odluku javnog organa. Stoga, Sud zaključuje da je ovaj element člana 113. ispunjen u celosti.

49. Kao rezime ispunjenja kriterijuma u pogledu ovlašćene strane i osporavanja odluke javnog organa, kao uslova propisanih članom 113. Ustava, Sud zaključuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana za podnošenje ovog zahteva u svoje lično ime i u smislu njegovih prava garantovanih Ustavom, kao i da on osporava odluku javnog organa.

Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava

50. Sud primećuje da osim dva gore navedena elementa, član 113.7 Ustava sadrži još jedan veoma jasan zahtev, a to je iscrpljivanje svih pravnih sredstava *"regulisanih zakonom."*

51. S tim u vezi, Sud se poziva i na član 47. [Individualni zahtevi] Zakona, koji dodatno konkretizuje član 113.7 Ustava po pitanju iscrpljivanja pravnih sredstava, a koji propisuje sledeće:

> *"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.*
>
> *2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva."*

52. Pored toga, Sud se na kraju poziva i na tačku (b) stava (1) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koje predviđa:

> *"(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:*
>
> > *(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke."*

53. Shodno tome, pozivajući se na ustavni osnov za iscrpljivanje pravnih sredstava utvrđen članom 113.7 Ustava, zakonski osnov utvrđen članom 47.2 Zakona i regulatorni osnov utvrđen pravilom 39 (1) (b) Poslovnika, Sud će odgovoriti na pitanje da li je podnosilac zahteva u konkretnom slučaju iscrpeo sva zakonom propisana delotvorna pravna sredstva koja je imao na raspolaganju pre nego što je podneo svoj individualni zahtev Ustavnom sudu.

54. Kako bi došao do ovog odgovora, Sud će se takođe pozvati i na dobro ustanovljenu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, dužan da tumači osnovna ljudska prava i slobode garantovane Ustavom. Pored prakse ESLJP-a,

Sud će se pozvati i na svoju vlastitu praksu koja se sada može smatrati konsolidovanom sudskom praksom po pitanju iscrpljivanja pravnih sredstava.

55. U tom pogledu, Sud podseća da je zahtev podneo advokat Gent Gjini u svojstvu pojedinca i fizičkog lica i da traži ocenu ustavnosti naredbe [I. GJA. br. 1/2018-141 od 8. avgusta 2018. godine] koju je doneo predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha.

56. Sud na početku podseća da je podnosilac zahteva u delu obrasca u kojem se traži objašnjenje o tome da li su iscrpljena sva pravna sredstva naveo da se protiv osporene naredbe *"ne može izjaviti žalba, da nema pravnu pouku i da ne postoji instanca koja ocenjuje njenu zakonitost"*. Dalje, podnosilac zahteva je istakao da je *"pravni lek u ovom slučaju samo Ustavni sud Republike Kosovo"*.

57. Nakon prijema zahteva podnosioca, Sud je na osnovu redovnih procedura za razmatranje individualnih zahteva obavestio podnosioca o registraciji zahteva, te mu je radi potvrde postavio pitanje *"da li je preduzeo bilo kakav proceduralni korak za osporavanje naredbe"*. U svom odgovoru dostavljenom Sudu, podnosilac zahteva je odgovorio da se osporena naredba *"definitivno ne može pobijati, odnosno za istu ne postoji pravno sredstvo."*

58. Sud stoga primećuje da je konačan stav podnosioca zahteva taj da ne postoji pravno sredstvo kojim bi se mogla osporiti zakonitost i ustavnost ove naredbe.

59. S tim u vezi, Sud skreće pažnju na relevantne zakonske odredbe (vidi deo sa ustavnim i zakonskim odredbama citiranim između stavova 40 i 41 ovog rešenja) koje su primenljive u Republici Kosovo, a prema kojima se može osporiti navodna nezakonitost svakog upravnog akta koji je doneo neki javni organ. Te zakonske odredbe veoma jasno propisuju da *"svako lice ima pravo na pravna administrativna i sudska sredstva [...] protiv određenog administrativnog delovanja ili ne-delovanja javnog organa koji krši određeno pravo ili određeni javni interes"* (vidi, između ostalog, članove 13, 52, 83, 124, 125. Zakona o opštem upravnom postupku).

60. Iz tog razloga Sud stoji na stanovištu da je podnosilac zahteva imao zakonske mogućnosti da na osnovu važećeg zakona predoči sve svoje navode o povredi zakona ili njegovih ustavnih prava garantovanih članom 23, 24. i 55. Ustava - navode koje po prvi put iznosi pred ovim Sudom. Dakle, imao je zakonsku mogućnost da ospori *"radnju"* koju je preduzeo predsednik Osnovnog suda u Prizrenu, g. Ymer Hoxha, a

čija radnja je ovom slučaju upravnog karaktera. Takođe, on je svoje žalbe mogao podneti i Sudskom savetu Kosova. Osporavanje upravnih radnji ima jasan zakonski put i njihovo osporavanje u upravnom postupku je zakonsko pravo koje je priznato svim strankama koje smatraju da su njihova prava povređena.

61. Pored toga, osporavanje takvih akata je zagarantovano i članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava, koji predviđa da svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na *"sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način"*. I sam Ustav se poziva na "zakon" kako bi ukazao na to da lica koja tvrde povrede Ustava i zakona moraju slediti propisane zakonske procedure kako bi tražila zaštitu svojih prava.

62. Tek nakon što bi iscrpeo takva pravna sredstva, podnosilac zahteva bi mogao podneti Ustavnom sudu individualni zahtev za ocenu ustavnosti konačnih odluka redovnih sudova, ako bi i dalje bio nezadovoljan načinom na koji su njegove tvrdnje razmotrene ili rešene. On bi to potom mogao uraditi u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 47.2 Zakona i pravilom 39 (1) (b) Poslovnika.

63. U svetlu gore navedenih činjenica, Sud dolazi do zaključka da podnosilac zahteva nije iscrpeo pravna sredstva koja je imao na raspolaganju, predviđena važećim zakonodavstvom u Republici Kosovo i da je podneo preuranjeni zahtev ovom Sudu (vidi slične slučajeve Ustavnog suda, br. KI84/17, podnosilac *Bahri Maxhuni,* zahtev za ocenu ustavnosti odluke Vlade Republike Kosovo, rešenje o neprihvatljivosti od 19. aprila 2018. godine, stavovi 28-30; KI38/17, podnosilac *Meleq Ymeri*, zahtev za ocenu ustavnosti odluka Ministarstva rada i socijalne zaštite, stavovi 26-28).

64. Sud podseća da pravilo o iscrpljivanju pravnih sredstava predstavlja odraz načela supsidijarnosti kao osnovnog načela u ustavnom sudstvu koje ima za cilj da redovnim sudovima ili nadležnim javnim organima priušti mogućnost da spreče ili isprave navodnu povredu Ustava. Pravilo je zasnovano na pretpostavci koja se ogleda u članu 32. Ustava i članu 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP) da pravni poredak Kosova obezbeđuje delotvorno pravno sredstvo za povredu ustavnih prava. Ovo predstavlja važan aspekt supsidijarne prirode mehanizma za ustavnu pravdu (vidi: ESLJP, *Selmouni protiv Francuske*, predstavka br. 25803/94, presuda od 28. jula 1999. godine, stav 74 i, između ostalog, vidi slučajeve Ustavnog suda br. KI07/15, podnosilac *Shefki Zogiani*, rešenje o neprihvatljivosti od 8. decembra 2016. godine, stav 61; slučaj br. KI30/17, podnosilac *Muharrem Nuredini*, rešenje o neprihvatljivosti

od 7. avgusta 2017. godine, stav 35; slučaj br. KI41/09, podnosilac *Univerzitet AAB-RIINVEST DOO*, rešenje o neprihvatljivosti od 3. februara 2010. godine, stav 16; i slučaj br. KI94/14, podnosilac *Sadat Ademi*, rešenje o neprihvatljivosti od 17. decembra 2014. godine, stav 24).

65. Sud je dosledno poštovao načelo supsidijarnosti, smatrajući da svi podnosioci zahteva moraju iscrpeti sve proceduralne mogućnosti u redovnom postupku kako bi sprečili povredu Ustava ili, ako je do nje došlo, da isprave takvu povredu osnovnog prava. Sud ponavlja da ovaj pristup zahteva da podnosioci zahteva, pre nego što se obrate Sudu, moraju iscrpeti sve proceduralne mogućnosti u okviru institucija za koje se tvrdi da su prekršile neko pravo, u redovnim upravnim ili sudskim postupcima, kako bi sprečili povrede ljudskih prava i sloboda garantovanih Ustavom ili, ako je do nje došlo, da isprave takvu povredu prava garantovanih Ustavom (vidi, kao najsvežiji izvor, gore citirani slučaj Ustavnog suda Republike Kosovo br. KI84/17, podnosilac *Bahri Maxhuni,* stavovi 28-30; slučaj br. KI62/16, podnosilac *Bekë Lajçi,* rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2017. godine, stavovi 59-60, i takođe vidi slučaj br. KI07/09, podnosilac: *Demë Kurbogaj i Besnik Kurbogaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 19. maja 2010. godine, stavovi 18-19; slučaj br. KI109/15, podnosilac: *Milazim Nrecaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 17. marta 2016. godine, stavovi 27-28; slučaj br. KI148/15, podnosilac: *Xhafer Selmani*, rešenje o neprihvatljivosti od 15. aprila 2016. godine, stavovi 27-28).

66. Sud dalje naglašava da iscrpljivanje pravnih sredstava predstavlja proceduralni preduslov koji mora biti ispunjen kako bi Sud razmotrio određeni zahtev. Iako suprotna strana nije pokrenula kao tvrdnju činjenicu da je ovaj zahtev neprihvatljiv u proceduralnom aspektu, Sud, u svakom slučaju i u svakom trenutku, ocenjuje *ex officio* da li su svi uslovi prihvatljivosti primenljivi na određeni slučaj. U principu, osim redovnog iscrpljivanja pravnih sredstava predviđenih zakonom, jedini drugi način na koji se može preći ovaj proceduralni uslov - bez iscrpljivanja - jeste da podnosilac dokaže da pravna sredstva predviđena zakonom nisu delotvorna.

67. U tom pogledu, poznato je stanovište iz sudske prakse ovog Suda i ESLJP-a da je obaveza iscrpljivanja pravnih sredstava ograničena na korišćenje samo onih pravnih sredstava čije je postojanje dovoljno sigurno ne samo u teoriji, već i u praksi; koja su dostupna, pristupačna i delotvorna; i koja mogu direktno ispraviti navodne povrede Konvencije (vidi, između ostalog, ESLJP, gore citirani slučaj *Selmouni protiv Francuske*, stavovi 71-81; *Akdivar i drugi protiv Turske,* stavovi 55-77; *Demopolous i drugi protiv Turske*, stavovi 50-129;

Ocalan protiv Turske, stavovi 63-72; i *Kleyn i drugi protiv Holandije,* stavovi 155-162). Ne može se smatrati da podnosilac nije iscrpeo domaća pravna sredstva ukoliko on može pokazati, pružajući relevantnu sudsku praksu ili neki drugi odgovarajući dokaz, da će raspoloživo pravno sredstvo koje on nije iskoristio biti neuspešno (vidi: slučaj ESLJP-a, *Kleyn i drugi protiv Holandije,* stav 156 i tu navedene reference).

68. Sud primećuje da u konkretnom slučaju podnosilac zahteva nije pružio bilo kakav argument i dokaz da je iskoristio bilo koje pravno sredstvo ili da su pravna sredstva koja su mu na raspolaganju neadekvatna i nedelotvorna, a kojima bi mogao da argumentuje da se za pravilo iscrpljivanja pravnih sredstava mora smatrati da je ispunjeno i da se od njega odustalo u tom konkretnom slučaju (vidi: slučaj Ustavnog suda Republike Kosovo, KI116/14, podnosilac *Fadil Selmanaj,* rešenje o neprihvatljivosti od 26. januara 2015. godine, stavovi 45-46 i reference navedene u toj odluci). On je jednostavno zauzeo stav da uopšte ne postoji pravno sredstvo i da je Ustavni sud jedino pravno sredstvo - stav za koji se iz gore navedenih razloga ne ispostavlja da je ispravan.

69. U zaključku, Sud utvrđuje da je zahtev podnet pre nego što je podnosilac iscrpeo sva pravna sredstva i da je kao takav preuranjen i da se mora proglasiti neprihvatljivim na osnovu člana 113.7 Ustava, člana 47. Zakona i pravila 39 (1) (b) Poslovnika.

Zahtev za privremenu meru

70. Sud podseća da je podnosilac zahteva takođe tražio od Suda sledeće: *"Na osnovu člana 57. tačka (a), (b), (c) Odluka o privremenoj meri Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosova, mi advokati, u načelu takođe tražimo da se u odnosu na ovu naredbu uvede i privremena mera".* Pored zahteva za privremenu meru, podnosilac zahteva je dostavio još 4 dopisa koja je naslovio *"urgencija"* i u svim tim dopisima se ponavlja potreba da Sud, kako on navodi, odluči o ovom zahtevu u što kraćem vremenskom roku.

71. Kako bi potkrepio zahtev za privremenu meru, podnosilac zahteva navodi da bi "*ostavljanjem ove naredbe na snazi, posledice bile nenadoknadive i nepopravljive, pa bi mogle nastupiti situacije eskalacije fizičkog i verbalnog nasilja od strane sudskih stražara, koji su ovlašćeni da upotrebe nasilje".*

72. Sud ponavlja zaključak da je zahtev podnosioca proglašen neprihvatljivim zbog toga što je on podneo preuranjeni zahtev i samim tim nije iscrpeo sva pravna sredstva.

73. Prema tome, u skladu sa gore navedenim zaključcima i u skladu sa članom 116 (2) Ustava, članom 27 (1) Zakona i pravilom 57 (1) Poslovnika, zahtev za privremenu meru se odbija kao neosnovan.

Zahtev za održavanje rasprave

74. Sud podseća da je podnosilac zahteva takođe tražio od Suda da zakaže raspravu na kojoj bi se *"usmeno i u celosti"* raspravile okolnosti slučaja i argumentovao njegov zahtev koji je, po njegovim rečima, zasnovan *"na zakonu i činjenicama"*.

75. Sud podseća da na osnovu stava (2) pravila 42 [Pravo na raspravu i odustajanje] Poslovnika, Sud nalaže održavanje rasprave samo *"ukoliko veruje da je ista neophodna radi razjašnjavanja dokaza ili zakona"*.

76. Sud ponavlja zaključak da je zahtev podnosioca proglašen neprihvatljivim zbog toga što on nije iscrpeo sva pravna sredstva. U tom smislu, a budući da ne postoji nijedno pitanje o dokazima ili zakonu koje treba razjasniti, Sud odbija zahtev za zakazivanje rasprave kao neosnovan.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosovo, u skladu sa članom 113.1 i 113.7 Ustava, članom 47. Zakona i pravilom 39 (1) (b) Poslovnika, dana 23. januara 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA ODBIJE zahtev za privremenu meru;

III. DA ODBIJE zahtev za raspravu;

IV. DA DOSTAVI ovu odluku strankama;

V. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona, i

VI. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Nexhmi Rexhepi Arta Rama-Hajrizi

KI78/18 - Ocena ustavnosti rešenja Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Republike Kosovo za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (PKVS) br. AC-I-17-0466-A001 od 12. aprila 2018. godine

KI78/18, podnosilac Pashk Malota

Rešenje o neprihvatljivosti od 27. februara 2019. godine

Ključne reči: *Individualni zahtev, sudska taksa, očigledno neosnovan*

Podnosilac zahteva je osporavao ustavnost jednog Rešenja Žalbenog veća PKVS-a. Ova potonja je utvrdila da se žalba podnosioca zahteva treba smatrati povučenom zato što on nije platio sudsku taksu od 20 EUR.

Podnosilac zahteva je smatrao da je jedno takvo rešenje povredilo njegova prava koja su zagarantovana članovima 21, 22, 53, 46 i 54 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a. U vezi sa tim, on je tvrdio da je Žalbeno veće u suprotnosti sa zakonskim odredbama smatralo žalbu podnosioca zahteva povučenom i takođe mu je povredilo pravo na pristup pravdi, odnosno pristup Sudu.

Pozivajući se na svoju sudsku praksu kao i na praksu ESLjP-a, Sud je ponovio i ponovo naglasio da nije zadatak Ustavnog Suda da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu koje su navodno počinili redovni sudovi prilikom ocene dokaza ili primene zakona (zakonitost), osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava zaštićena Ustavom (ustavnost). Uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju relevantna pravila procesnog i materijalnog prava.

Sud je smatrao da podnosilac zahteva nije dostavio dokaze, činjenice i argumente koji ukazuju na to da su iznos sudske takse koju je podnosilac zahteva bio obavezan da plati, njegove mogućnosti da je plati i okolnosti njegovog slučaja uopšteno, uticali na njegovo pravo na pristup sudu, kao što je predviđeno u članu 31 Ustava i članu 6 EKLjP-a.

Kao posledicu ovoga, zahtev podnosioca zahteva je odbijen kao očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i proglašen je neprihvatljivim, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 48 Zakona i pravilom 39 (2) Poslovnika o radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI78/18

Podnosilac

Pashk Malota

Ocena ustavnosti rešenja Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Republike Kosovo za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju br. AC-I-17-0466-A001 od 12. aprila 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Pashk Malota iz sela Ždrelo, opština Đakovica (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), koga zastupa Teki Bokshi, advokat iz Đakovice.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava rešenje Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Republike Kosovo za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Žalbeno veće), br. AC-I-17-0466-A001 od 12. aprila 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke, kojom su navodno podnosiocu zahteva povređena prava zagarantovana članovima 21. [Opšta načela], 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava], 46. [Zaštita imovine] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava Republike Kosova (u daljem tekstu: Ustav), kao i članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosove br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Sud je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, pri razmatranju zahteva, Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 6. juna 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Snezhani Botusharova i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

8. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

9. Dana 16. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Remziju Istrefi-Peci za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Selvete Gërxhaliu-Krasniqi i Gresa Caka-Nimani.

10. Dana 14. septembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i tražio od njega da popuni zvanični formular Suda, kao i da dostavi punomoćje za zastupanje podnosioca pred Sudom u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema dopisa.

11. Dana 1. oktobra 2018. godine, podnosilac zahteva je u određenom roku dostavio tražena dokumenta Sudu.

12. Dana 9. oktobra 2018. godine, Sud je poslao kopiju zahteva Posebnoj komori Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Posebna komora) i Kosovskoj agenciji za privatizaciju (u daljem tekstu: KAP).

13. Dana 27. februara 2019. godine, Veće za razmatranje je razmatralo izveštaj sudije izvestioca i iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica slučaja

14. Devedesetih godina, podnosiocu zahteva je prekinut radni odnos u Društvenom preduzeću „Bec“ (u daljem tekstu: Društveno preduzeće) bez njegovog pristanka. U vezi sa poništenjem radnog odnosa, i Opštinski sud u Đakovici (u daljem tekstu: Opštinski sud) je doneo rešenje [br. 125/94] od 6. septembra 1994. godine.

15. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je podneo predlog za poništenje gore navedenog rešenja.

16. Dana 27. januara 1998. godine, Opštinski sud je presudom [C. br. 242/94] usvojio predlog podnosioca zahteva i poništio rešenje [br. 125/94] Opštinskog suda. Tom prilikom, Opštinski sud je naložio Društvenom preduzeću da podnosioca zahteva vrati na posao.

17. Dana 18. aprila 1998. godine, Društveno preduzeće je izjavilo žalbu protiv presude [C. br. 242/94] Opštinskog suda.

18. Dana 9. juna 2006. godine, Okružni sud u Peći [Ac. br. 125.02] je poništio presudu [C. br. 242/94] Opštinskog suda i vratio predmet na ponovno suđenje i odlučivanje.

19. Dana 18. maja 2012. godine, Opštinski sud [rešenje C. br. 486/06] se oglasio nenadležnim za rešavanje slučaja i tužba je dostavljena Specijalizovanom veću Posebne komore za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju (u daljem tekstu: Specijalizovano veće).

20. Dana 21. januara 2016. godine, Specijalizovano veće je prosledilo tužbu i prateću dokumentaciju KAP-u.

21. Dana 2. februara 2016. godine, KAP je, kao predstavnik Društvenog preduzeća, podneo odgovor na tužbu i dostavio zahtev za obustavu postupka u ovom predmetu zbog toga što je Društveno preduzeće podvrgnuto postupku likvidacije.

22. Dana 18. jula 2017. godine, Specijalizovano veće je rešenjem C-II-14-0036-C0001 odlučilo da se postupak u vezi sa predmetom podnosioca zahteva obustavi pošto se Društveno preduzeće nalazi u postupku likvidacije; da će svaki zahtev za ponovno otvaranje obustavljenog predmeta biti tretiran kao novi predmet; i da se predmet koji je obustavljen zbog likvidacije društvenog preduzeća smatra zatvorenim predmetom. Specijalizovano veće je izjavilo da je podnosilac zahteva trebalo da se obrati Komisiji za likvidaciju društvenog preduzeća jer je taj organ za likvidaciju jedini subjekt koji ima pravo da kontroliše, razmatra i odgovara na tužbe/zahteve u kojima je tužena strana društveno preduzeće u likvidaciji.

23. Dana 2. avgusta 2017. godine, podnosilac zahteva je izjavio žalbu Žalbenom veću protiv rešenja Specijalizovanog veća [C-II.-14-0036-C0001], tražeći da se rešenje Specijalizovanog veća ukine i predmet vrati na ponovno razmatranje.

24. Dana 30. januara 2018. godine, Posebna komora je dostavila podnosiocu zahteva opomenu za plaćanje sudske takse u iznosu od 20 (dvadeset) evra.

25. Dana 12. aprila 2018. godine, Žalbeno veće je rešenjem br. AC-I-17-0466-A0001, utvrdilo da se žalba podnosioca zahteva protiv rešenja Specijalizovanog veća [C-II.-14-0036-C0001] smatra povučenom zbog toga što podnosilac zahteva nije uplatio sudsku taksu. Žalbeno veće je, između ostalog, obrazložilo:

> *"Na osnovu člana 3.1 Administrativnog uputstva br. 01/2017 Sudskog saveta Kosova (SSK), određivanje sudske takse da bi se platila u vremenu kada je podnet zahtev, je zasnovana na vrednost spora, odnosno prirodu zahteva.*
>
> *Član 2.4 Administrativnog uputstva određuje da se izraz „zahtev" upotrebljava za tužbu, protiv tužbu, žalbu, prigovor, zahtev, reviziju, predlog o izvršenju. Ovo Administrativno uputstvo, primenjivo od dana 01. maja 2017. god. za ujedinjenje sudskih*

taksi PKVS-a, određuje da žalilac treba da plati fiksni iznos od 20 evra kada podnosi žalbu.

Pošto žalilac [podnosilac zahteva] nije platio sudsku taksu kao što je zahtevano od njega, preko obaveštenja (opomene) od 30. januara 2018. godine, koja je predata zastupniku žalioca dana 31. januara 2018. godine, i on nije podneo zahtev da bi se oslobodio od plaćanja sudske takse, Apelaciono veće smatra da je žalba povučena".

Navodi podnosioca zahteva

26. Podnosilac zahteva tvrdi da mu je Žalbeno veće rešenjem [AC-I-17-0466-A0001], povredilo prava zagarantovana članovima 21. [Opšta načela], 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava], 46. [Zaštita imovine] i 54. [Sudska zaštita Prava] Ustava i članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a.

27. Podnosilac zahteva na početku tvrdi da je Žalbeno veće pogrešno primenilo zakon, navodeći da je zahtev Žalbenog veća da u roku od 15 (petnaest) dana uplati sudsku taksu u vezi sa žalbom podnetom Žalbenom veću, nezakonit, jer je pogrešno protumačeno Administrativno uputstvo br. 1/2017 o ujedinjenju sudskih taksi Sudskog saveta Kosova, koje [u članu 5.5.1 i 5.5.2] predviđa: *"Ako se taksa za predstavke ne plaća do konačnog datuma prema ovom članu i kada ne postoje uslovi za oslobađanje od obaveze njenog plaćanja, sud će odbaciti predstavku sa izuzećem predstavki u vezi sa pravnim lekovima pobijenja".* S tim u vezi, podnosilac zahteva tvrdi da mu je povređeno pravo na „pristup pravdi" zagarantovano članom 6. EKLJP.

28. Što se tiče tvrdnje o povredi prava na zaštitu imovine, podnosilac zahteva se poziva na pitanje povraćaja imovine na Kosovu, navodeći da se ona mora vratiti bivšim vlasnicima. On navodi da "*Sud treba da uzima u obzir Sveobuhvatni Predlog o Rešenju Statusa Kosova [Ahtisarijev paket], a posebno član 8 (6) koji propisuje, između ostalog, da će „Kosovo tretirati sa prioritetom sve stvari vraćanja imovina [...], kao što se predviđa Aneksom VII"* Ahtisarijevog paketa.

29. Prema navodima podnosioca zahteva, Ahtisarijev paket takođe zahteva da Skupština Kosova donese, između ostalog, i "*Zakon o povraćaju imovine"*. On navodi da će, prema članu 1.1 Ustava, *"Ustav u svim svojim odredbama biti u saglasnosti sa ovim Ahtisarijevim*

paketom i biće tumačen u skladu sa ovim Ahtisarijevim paketom". On se takođe poziva na član 46. Ustava, koji garantuje zaštitu imovine, naglašavajući dalje da činjenica da još uvek nije donet zakon o povraćaju imovine predstavlja povredu Ustava i Ahtisarijevog paketa i na taj način uskraćuje pravo na povraćaj imovine koje je zagarantovano EKLJP-om.

30. Što se tiče ove tačke, podnosilac zahteva ističe da je *"povraćaj imovine"* osnovno pravo zagarantovano EKLJP-om i uzimajući u obzir članove 22. i 53. Ustava, Ustavni sud treba da tumači njegova prava u skladu sa sudskim odlukama Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP).

31. Na kraju, podnosilac traži od Suda da poništi i proglasi neustavnim rešenje Specijalizovanog veća [C-II.-14-0036-C0001] i rešenje Žalbenog veća [AC-I-17-0466-A0001].

Prihvatljivost zahteva

32. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje navedene Zakonom i utvrđene Poslovnikom.

33. U tom smislu, Sud se prvo poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
> *[...]*
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

34. Sud se takođe poziva i na član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuje:

> *"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. [...]".*

35. U konkretnom slučaju, Sud utvrđuje da je podnosilac podneo zahtev kao pojedinac i ovlašćena strana, da je podneo zahtev u rokovima propisanim u članu 49. Zakona i nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom.

36. Međutim, Sud se poziva i na član 48. [Tačnost podneska] Zakona, koji propisuje:

> *"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".*

37. Sud se poziva i na stav (2) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koji propisuje:

> *"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju".*

38. Sud podseća da podnosilac zahteva na početku tvrdi da mu je Žalbeno veće [rešenje br. AC-I-17-0466-A0001] povredilo pravo na pravično i nepristrasno suđenje. S tim u vezi, podnosilac zahteva navodi da je Žalbeno veće u suprotnosti sa zakonskim odredbama smatralo njegovu žalbu povučenom i da mu je takođe uskratilo i pravo na pristup pravdi, odnosno na pristup sudu.

39. Što se tiče navoda podnosioca zahteva iznetih u ovom zahtevu, Sud primećuje da su oni gotovo identični sa navodima pokrenutim u zahtevu KI62/18 o kojem je Sud već odlučio. I činjenice slučaja i postupci koji su sprovedeni pred javnim organima su gotovo identični sa činjenicama i postupcima u ovom slučaju (vidi, slučaj Ustavnog suda KI62/18, podnositeljka zahteva: *Nadlije Gojani*, rešenje o neprihvatljivosti od 27. septembra 2018. godine, stavovi 22-28 koji se odnose na tvrdnje i stavovi 36-49 koji se odnose na obrazloženje Suda).

40. U tom smislu, kao i u slučaju KI62/18, Sud ponavlja i ističe da nije zadatak Ustavnog suda da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu koje su navodno počinili redovni sudovi prilikom ocene dokaza ili primene zakona (zakonitost), osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava zaštićena Ustavom (ustavnost). U stvari, uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju relevantna pravila procesnog i materijalnog prava (vidi, *mutatis mutandis*, presudu Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) od 21. januara 1999. godine, *Garcia Ruiz protiv Španije*, br. 30544/96, stav 28; vidi, takođe, gore navedeni slučaj Ustavnog suda KI62/18, podnositeljka zahteva: *Nadlije Gojani*).

41. Uloga Ustavnog suda je da obezbedi usaglašenost sa pravima zagarantovanim Ustavom i drugim pravnim instrumentima. Stoga,

Ustavni sud ne može da postupa kao „sud četvrtog stepena“ (vidi slučajeve Ustavnog suda, KI 86/11, podnosilac zahteva: *Milaim Berisha,* rešenje o neprihvatljivosti od 5. aprila 2012. godine i KI62/18, podnositeljka zahteva: *Nadlije Gojani,* gore naveden).

42. U slučaju podnosioca zahteva, Sud podseća da je Žalbeno veće smatralo njegovu žalbu povučenom samo iz proceduralnih razloga i da nije uopšte razmatralo žalbu podnosioca zahteva protiv Specijalizovanog veća u sadržaju, pošto on, uprkos opomeni od strane Žalbenog veća, nije uplatio sudsku taksu propisanu u članu 13. Administrativnog uputstva br. 01/2017 Sudskog saveta Kosova, koji propisuje da je za *“žalbe bivših radnika protiv odluka prvog stepena u vezi sa neisplaćenim platama od strane društvenih preduzeća koje se nalaze u procesu privatizacije/likvidacije [sudska taksa] 20 evra”*.

43. Sud primećuje da je Žalbeno veće cenilo i tumačilo zakonske odredbe koje se odnose na sudsku taksu i da je svoju odluku obrazložilo na osnovu Zakona o parničnom postupku i na osnovu člana 3.1 Administrativnog uputstva br. 01/2017 Sudskog saveta Kosova. U tom pogledu, Žalbeno veće je obrazložilo da podnosilac zahteva *“nije platio sudsku taksu kao što je zahtevano od njega, preko obaveštenja (opomene) od 30. januara 2018. godine, koje je predato zastupniku žalioca dana 31. januara 2018. godine”* a pored toga *“nije podneo zahtev da se oslobodi od sudske takse“*.

44. Sud smatra da su zaključci Žalbenog veća postignuti nakon razmatranja relevantnih odredaba koje se odnose na sudske takse i činjenice da podnosilac zahteva nije uplatio sudsku taksu i nije podneo zahtev za oslobađanje od te uplate.

45. Žalbeno veće je pravilno razmotrilo sva pitanja koja su bila relevantna za odlučivanje u vezi sa neplaćanjem sudske takse od strane podnosioca zahteva. Svi materijalni i zakonski razlozi vezano sa osporenom odlukom su analizirani i shodno tome, Sud zaključuje da su postupci pred redovnim sudovima, gledano u celosti, bili pravični (vidi, *mutatis mutandis*, presudu ESLJP-a od 21. januara 1999. godine, *Garcia Ruiz protiv Španije*, br. 30544/96, stavovi 29 i 30; vidi, takođe, gore navedeni slučaj Ustavnog suda KI62/18, podnositeljka zahteva: *Nadlije Gojani*).

46. Što se tiče tvrdnje podnosioca zahteva da mu je povređeno pravo na pristup sudu kao rezultat zahteva Žalbenog veća da uplati sudsku taksu, Sud podseća da se prema sudskoj praksi ESLJP-a, zahtev za plaćanje sudske takse za građanske predmete koji se odnose na tužbe ili žalbe koje sudovi treba da reše, ne može smatrati ograničenjem

prava na pristup sudu koje nije u skladu, *per se,* sa pravom na pravično i nepristrasno suđenje (vidi, presudu ESLJP-a od 30. novembra 2005. godine, *Podbielski i PPU Polpure protiv Poljske*, br. 39199/98, stav 64).

47. Stoga, iznos sudske takse, ocenjen u svetlu okolnosti konkretnog slučaja, uključujući i mogućnost podnosilaca zahteva da je plate, i faza postupka u kojoj je sudska taksa naložena, faktori su koji se moraju uzeti u obzir pri odlučivanju o tome da li je licu poštovano pravo na pristup sudu (vidi, *mutatis mutandis*, presudu ESLJP-a, *Podbielski i PPU Polpure protiv Poljske*, br. 39199/98, od 30. novembra 2005. godine, stav 64).

48. S tim u vezi, Sud smatra da podnosilac zahteva nije dostavio dokaze, činjenice i argumente koji ukazuju na to da su iznos sudske takse koju je podnosilac zahteva bio obavezan da plati, njegove mogućnosti da je plati i okolnosti njegovog slučaja uopšteno, uticali na njegovo pravo na pristup sudu, kao što je predviđeno u članu 31. Ustava i članu 6. EKLJP-a. Pored toga, podnosilac zahteva, uprkos opomeni koju mu je dostavilo Žalbeno veće, nije podneo ni zahtev za oslobađanje od sudske takse, kao što je predviđeno važećim zakonskim okvirom. Što se tiče povreda koje navodi podnosilac zahteva u vezi sa pravom na zaštitu imovine iz člana 46. Ustava i pravom na povraćaj imovine bivšim vlasnicima, odnosno zahtevom podnosioca za donošenje zakona o povraćaju imovine, podnosilac zahteva, osim pozivanja na Ustav, ne predstavlja nijednu činjenicu ili dokaz o tome kako su ove odredbe relevantne za njegov slučaj.

49. Međutim, Sud smatra da je neophodno razjasniti pitanje povraćaja imovine u svetlu opštih navoda podnosioca zahteva i isključivo u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a po ovom pitanju. Shodno tome, što se tiče tvrdnje podnosioca zahteva da je „*povraćaj imovine osnovno pravo garantovano EKLJP-om*“, odnosno članom 1 Protokola br. 1, Sud će se u nastavku pozvati na glavne odluke ESLJP-a u kojima je razmotreno pitanje povraćaja imovine, primenljivosti garancija iz člana 1 Protokola br. 1 u smislu povraćaja imovine i obaveze koje države članice Saveta Evrope (u daljem tekstu: države ugovornice) imaju u tom pogledu (vidi, među ostalim izvorima, presudu ESLJP-a od 4. marta 2003. godine, *Jantner protiv Slovačke*, br. 39050/97, stav 34; presudu ESLJP-a [VV] od 10. jula 2002. godine, *Gratzinger i Gratzingerova* protiv Češke Republike, br. 39794/98, stavovi 70-74).

50. Sud primećuje da je u gore navedenim odlukama ESLJP-a, u konkretnim, gore navedenim, stavovima, *inter alia*, navedeno da član

1 Protokola br. 1 EKLJP ne može da se tumači kao nametanje opštih obaveza državama ugovornicama da vrate imovinu koja je na njih bila prenesena pre nego što su ratifikovale EKLJP-a. Ovo je prvi osnovni princip. Ovaj član se isto tako neće tumačiti kao ograničenje slobode država ugovornica da odrede obim povraćaja imovine ili da odaberu uslove pod kojima će se izvršiti povraćaj imovine bivšim vlasnicima. Ovo je drugi osnovni princip (vidi, presudu ESLJP-a *Jantner protiv Slovačke*, citiranu ranije, br. 39050/97, stav 34).

51. Sudska praksa ESLJP-a dalje pokazuje da, posebno, države ugovornice uživaju „široku slobodu procene“ („*wide margin of appreciation*“) u vezi sa isključenjem određenih kategorija bivših vlasnika iz dodeljivanja takvog prava. Tamo gde su određene kategorije vlasnika zemljišta isključene, njihovi zahtevi za povraćaj imovine ne mogu se smatrati „legitimnim očekivanjima“ („*legitime expectation*“), koje bi prizvalo/pobudilo zaštitu člana 1 Protokola br. 1. Ovo je treći važan princip (vidi, presudu ESLJP-a [VV] od 10. jula 2002. godine, *Gratzinger i Gratzingerova protiv Češke Republike*, br. 39794/98, stavovi 70-74). S druge strane, kao četvrti osnovni princip, važno je napomenuti da kada država ugovornica koja je ratifikovala EKLJP, uključujući Protokol br. 1, izda zakon na osnovu kojeg se predviđa potpun ili delimičan povraćaj imovine konfiskovane od strane ranijeg režima, takav se zakon smatra zakonom koji generiše novo pravo svojine koje je zaštićeno, u ovom slučaju, članom 1. Protokola br. 1, za sva ona lica koja ispunjavaju uslove utvrđene tim zakonom (vidi gore citirane odluke ESLJP-a).

52. Stoga, kao zaključak, Sud primećuje da EKLJP i sudska praksa ESLJP-a: (i) ne obavezuje države ugovornice da donesu zakon o povraćaju imovine; (ii) dozvoljava državama ugovornicama značajnu slobodu u određivanju i utvrđivanju obima povraćaja imovine i odabiru uslova koji se na njega primjenjuju; (iii) omogućava državama ugovornicama da definišu i/ili isključe određene kategorije iz dodeljivanja prava na povraćaj imovine; i (iv) obavezuje države ugovornice da u slučajevima kada same odluče da donesu zakon o povraćaju imovine, poštuju pravo na zaštitu imovine koje je zagarantovano članom 1 Protokola br. 1, jer je u takvim slučajevima zaštita prema ovom članu pravo koje je zagarantovano EKLJP-om. Ovo su četiri opšta principa u vezi sa pitanjem „povraćaja imovine“ na osnovu EKLJP-a i sudske prakse ESLJP-a, koja je već konsolidovana po ovom pitanju.

53. U ovom slučaju, Sud primećuje da u Republici Kosovo ne postoji poseban zakon o povraćaju imovine i da se stoga zahtevi za povraćaj imovine ne mogu zasnivati na garancijama koje pruža član 1 Protokola br. 1 uz EKLJP ili, *mutatis mutandis*, na garancijama iz člana 46.

[Zaštita imovine] Ustava. Ovo, kao što je prethodno objašnjeno, samo zato što se za zahteve za povraćaj imovine ne može smatrati da predstavljaju „legitimno očekivanje“ sve dok ne postoji zakon o povraćaju imovine.

54. Takođe, što se tiče ostalih povreda koje navodi podnosilac zahteva u vezi sa članovima 21. [Opšta načela], 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava, Sud primećuje da osim pozivanja na odredbe Ustava, podnosilac zahteva ne iznosi nijednu činjenicu ili dokaz o tome da su mu ova prava povređena od strane Žalbenog veća.

55. Sud podseća da sama činjenica da podnosilac zahteva nije zadovoljan ishodom odluka redovnih sudova ili pominjanje članova Ustava, nije dovoljno da se izgradi tvrdnja o ustavnoj povredi. Kada tvrdi takve povrede Ustava, podnosilac zahteva mora da iznese obrazložene navode i ubedljive argumente (vidi, slučaj Ustavnog suda br. KI136/14, podnosilac zahteva: *Abdullah Bajqinca*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, stav 33).

Zaključak

56. Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije izneo dokaze, činjenice i argumente koji ukazuju na to da su postupci pred Žalbenim većem na bilo koji način predstavljali ustavnu povredu njegovih prava zagarantovanih Ustavom na koja se on poziva.

57. Shodno tome, Sud zaključuje da je zahtev očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i treba da se proglasi neprihvatljivim, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 48. Zakona i pravilom 39 (2) Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosovo, u skladu sa članom 113.1 i 113.7 Ustava, članom 47. Zakona i pravilom 39 (1) (b) Poslovnika, dana 27. februara 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona, i

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Remzije Istrefi-Peci	Arta Rama-Hajrizi

KI 59/18 Podnosilac zahteva: Strahinja Spasić, ocena ustavnosti rešenja AA–UŽ. br. 58/2017 Vrhovnog suda od 1 decembra 2017 godine.

KI59/18, rešenje o neprihvatljivosti od 27. marta 2019. godine, objavljeno 15. aprila 2019. godine

Ključne reči: individualni zahtev, ocena ustavnosti osporenog rešenja Vrhovnog suda, neblagovremen.

Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava, članu 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 i pravilu 32 Poslovnika o radu Ustavnog suda.

Dana 22. oktobra 2017. godine, u Republici Kosovo su održani izbori za organe lokalne samouprave. Podnosilac zahteva bio je kandidat Srpska Liste za predsednika opštine Klokot.

Nakon prvog izbornog kruga podnosilac zahteva i još jedan kandidat su prošli u drugi izborni krug. Podnosilac zahteva je nakon drugog izbornog krugu izjavio žalbu izbornom panelu žalbe i predstavke (u daljem tekstu IPŽP) sa navodima da je bilo neregularnosti u izbornom procesu.

Nakon razmatranje žalbe podnosioca i svih relevantnih dokaza IPŽP je odbio kao neosnovanu žalbu podnosioca, ovu odluku IPŽP-a je u potpunosti prihvatio i podržao Vrhovni sud. Nakon toga je centralna izborna komisija je objavila izborne rezultate po kojima podnosilac zahteva nije osvojio najveći broj glasova. Na ovu odluku centralne izbore komisije podnosilac zahteva je uložio žalbu IPŽP-u sa identičnim navodima kao i u prvoj žalbi. IPŽP je ovu žalbu podnosioca odbacio kao nedozvoljenu i *res judicata* jer je po ovom pitanju već jednom odlučivano. Centralna izborna komisija je nakon toga objavila konačne izborne rezultate potvrdivši preliminarne izborne rezultate.

Podnosilac zahteva tvrdi da su IPŽP i Vrhovni sud povredili prava podnosioca garantovana članom 21. [Opšta Načela], članom 32. [Pravo na Pravno Sredstvo] članom 45. [Pravo na Izbor i Učešće] i članom 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Sud primećuje , da je 1. decembra 2017. godine Vrhovni sud suda doneo konačno rešenje AA.UŽ.br. 58/2017 u vezi žalbe [1112] koju je podnosilac zahteva pokrenuo pred IPŽP.

Sud takođe primećuje da je podnosilac zahteva nakon toga ponovo podneo žalbe [1127] IPŽP-u sa identičnim navodima a u vezi odluke CIK-a [br. 2470-2017] od 7 decembra 2017 godine., IPŽP nakon razmatranja ove žalbe podnosioca zahteva doneo odluku ZL. A. br. 1127/2017 od 8. decembra 2017. godine, u kojoj je istakao da je ove navode podnosioca razmatrao i obrazložio

u predhodnoj odluci, te da je shodno tome po ovoj stvari već odlučivano I samim tim ova žabla podnosioca je nedozvoljena.

Na osnovu gore navedenog, Sud smatra da je konačna odluka u zahtevu podnosioca rešenje AA.UŽ.br. 58/2017 Vrhovnog suda od 1. decembra 2017. godine. Stoga, vremenski rok počinje da teče od 1. decembra 2017. godine, što je datum kad je podnosiocu uručena gore pomenuto rešenje. Podnosilac je podneo svoj zahtev 12. aprila 2018. godine. Period od četiri meseca za podnošenja zahteva je istekao 1. aprila 2018. godine.

Shodno tome, Sud utvrđuje da zahtev podnosioca je neprihvatljiv, jer je van roka.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI 59/18

Podnosilac

Strahinja Spasić

Ocena ustavnosti rešenja AA–UŽ. br. 58/2017 Vrhovnog suda od 1 decembra 2017 godine.

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednik
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gerxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci i
Nexhmi Rexhepi

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Strahinja Spasić iz Klokota (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava ustavnost rešenja AA–UŽ. br. 58/2017 Vrhovnog suda od 1 decembra 2017 godine i vezi sa odlukom Izbornog panela za žalbe i predstavke (u daljem tekstu: IPŽP) ZL. Abr. 1127/2017 od 8. decembra 2017. godine i odlukom Centralne Izbore Komisije (u daljem tekstu: CIK) br. 2585-2017 od 14. decembra 2017. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke, koja je navodno povredila prava podnosioca garantovana članom 21. [Opšta Načela],

članom 32. [Pravo na Pravno Sredstvo] članom 45. [Pravo na Izbor i Učešće] i članom 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na članovima 113. 1 i 7 Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), članom 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilima 32 Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

5. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Sudom

6. Dana 12. aprila 2018. godine, podnosilac je putem pošte podneo zahtev Sudu.

7. Dana 18. aprila 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Snezhanu Botusharovu za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Ivan Čukalović i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

8. Dana 30. aprila 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva, o registraciji zahteva. Istog dana, po jedna kopija zahteva je poslata IPŽP-u, Vrhovnom sudu i CIK-a, čime im je pružena mogućnost da dostave svoje komentare o tvrdnjama pokrenutim u zahtevu br. KI59/18.

9. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Almiru Rodriguesu i Snezhani Botusharova. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama: Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

10. Dana 18. Juna 2018. godine, Podnosilac zahteva je Sudu priložio dodatna dokumenta u kojima je detaljnije precizirao svoj zahtev.

11. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

12. Dana 22. avgusta 2018. godine, predsednica je donela odluku o imenovanju sudije Selvete Gërxhaliu-Krasniqi za sudiju izvestioca umesto sudije Snezhane Botusharove.

13. Dana 1. februara 2019. godine, Sud je obavestio Političkog subjekta Srpska Lista (u daljem tekstu: Srpska Lista) o registraciji zahteva. Sud im je poslao kopije zahteva i zahtevao od njih da u roku od sedam (7) dana od dana prijema ovog obaveštenja dostave svoje komentare u vezi sa zahtevom. Srpska lista nije dostavila komentare u vezi sa ovim zahtevom.

14. Dana 5. februara 2019. godine, predsednica Suda je imenovala novo Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajuća), Radomir Laban, Remzie Istrefi -Peci.

15. Dana 19. februara 2019. godine, sudija Bajram Ljatifi je tražio od predsednice
Suda da bude izuzet iz razmatranja zahteva br. KI59/18 jer je ranije već
učestovao u odlučivanju o istom zahtevu koji se odnosio na postupke sprovedene u Centralnoj izbornoj komisiji (u daljem tekstu: CIK).

16. Dana 25. februara 2019. godine, predsednica je u skladu sa članom 18.1 (1.3)
Zakona i pravilom (9) Poslovnika donela odluku, kojom je usvojen zahtev za
izuzeće iz procesa razmatranja i odlučivanja u vezi sa slučajem KI59/18.

17. Dana 27. marta 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje, je iznelo preporuku Sudu za neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

18. Dana 22. oktobra 2017. godine, u Republici Kosovo su održani izbori za organe lokalne samouprave. Podnosilac zahteva bio je kandidat Srpska Liste za predsednika opštine Klokot.

19. U prvom krugu izbora za organe lokalne samouprave, nijedan od kandidata za predsednika opštine Klokot nije osvojio više od 50% plus 1 (jedan) glas od ukupnog broja važećih glasova datih u toj opštini, kao što je predviđeno članom 9.9.5 Zakona o lokalnim izborima u Republici Kosovo (br. 03/L-072).

20. Dana 19. novembra 2017. godine, održan je drugi krug izbora za predsednika opštine Klokot, u kojem su kandidati bili podnosilac zahteva, kandidat Srpska Lista i Božidar Dejanović, kandidat gradjanske inicijative Klokot-Vrbovac.

21. Dana 24. novembra 2017. godine, podnosilac zahteva je uložio žalbu [br.1112] IPŽP-u tražeći da se poništi drugi krug lokalnih izbora za predsednika opštine Klokot održan 19. novembra 2017. godine, tvrdeći da je došlo do nepravilnosti u prebrojavanju glasova pristiglih putem pošte.

22. Dana 26. novembra 2017. godine, Srpska Lista je obavestila IPŽP da se povlači iz žalbenog postupka, dok je podnosilac zahteva ostao pri svojoj žalbi.

23. Dana 27. novembra 2017. godine, IPŽP je [odluka ZL. A. br. 1112/2017] odbio kao neosnovanu žalbu podnosioca zahteva. IPŽP je ocenio da podnosilac zahteva nije uspeo da na siguran i uverljiv način potvrdi navode iz žalbe u vezi sa nepravilnostima u prebrojavanju glasova poslatih putem pošte.

24. Relevantni deo gore navedene odluke IPŽP-a utvrđuje: *"Iz istrage koju je obavio istražni tim IPŽP-a, u biračkoj kutiji BM 137/001, utvrđeno je da se u kutijama nalazilo 19 otvorenih koverata. Ove koverte su bile u tri različite vrste, od kojih su 11 istog tipa, 5 istog tipa i 3 istog tipa. U kutiji je bilo 19 glasačkih listića, a svi glasački listići su bili označeni hemijskom olovkom i znakom (✓), i nisu bili kopirani, označeni za Božidara Dejanovića, kandidata političkog subjekta GI Klokot-Vrbovac, dok kandidat Strahinja Spasić iz redova političkog subjekta Srpska Lista nije imao nijedan glas."*

25. Podnosilac zahteva je uložio žalbu Vrhovnom sudu protiv gore navedene odluke IPŽP-a, zbog, kršenja odredbi Zakona o Opštim Izborima , pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, sa predlogom da se žalba usvoji a odluka IPŽP-a poništi.

26. Dana 1. decembra 2017. godine, Vrhovni sud je rešenjem AA–UŽ. br. 58/2017 odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosioca zahteva, Vrhovni

sud je utvrdio da je činjenično stanje pravilno utvrđeno i da nije povređen zakon na štetu podnosioca zahteva.

27. U relevantnom delu obrazloženja rešenja Vrhovnog suda se navodi, *" IPŽP tokom odlučivanja razmotrio na pravilan način sve relevantne činjenice i na osnovu toga primenio odredbe zakona, pogotovu kada se uzme u obzir da u konkretnom slučaju podnosilac žalbe nije uspeo potvrditi svoje navode relevantim i ubedljivim dokazima. Izjave svedoka priložene u žalbi, ovaj sud smatra irelevantnim i ne mogu imati uticaja na drugačije odlučivanje, s obzirom da takve izjave mogu biti suprotne volji glasača, a sto je potvrđeno tokom provere glasačkih listića od strane IPŽP-a."*

28. Dana 7. decembra 2017. godine, CIK odlukom br. 2470-2017 je objavio konačne izborne rezultate za drugi krug glasanja na lokalnim izbora za predsednika opštine u opštini Klokot.

29. Podnosilac zahteva je na odluku CIK-a [br. 2470-2017] uložio žalbu [br. 1127] IPŽP-u, tvrdeći da je došlo do nepravilnosti u prebrojavanju glasova pristiglih putem pošte.

30. Dana 08. decembra 2017. godine, IPŽP je odlukom ZL. A. br. 1127/2017 odbacio žalbu podnosioca zahteva uz obrazloženje da se IPŽP na ove navode podnosioca odgovorio odlukom [ZL. A. br. 1112/2017] od 27. novembra 2017. godine, te je IPŽP shodno tome zaključio da je po ovom pitanju već odlučivano (*res judicata*) i da se ova žalba odbaci kao nedozvoljena.

31. Dana 14. decembra 2017. godine, CIK odlukom br. 2585-2017 je potvrdio konačne izborne rezultate za drugi krug glasanja na lokalnim izbora za predsednika opštine u opštini Klokot.

Navodi podnosioca zahteva

32. Podnosilac zahteva navodi da mu osporen odluka povređuje prva zagarantovana članom 21. [Opšta Načela], članom 32. [Pravo na Pravno Sredstvo] članom 45. [Pravo na Izbor i Učešće] i članom 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava.

33. Što se tiče navodne povrede člana 21. Ustava, podnosilac zahteva navodi, *"nepoštovanjem pozitivnih zakonskih propisa od strane IPŽP-a, kao i pritiscima kojim sam bio izložen od strane Kancelarije za Kosovo i Metohiju da moram da odustanem od kandidature, kao i*

pritiscima medija smatram da mi je na taj način prekršeno Ustavno pravo iz člana 21(Ljudska prava i osnovne slobode). ”

34. Što se tiče navodne povrede člana 32. Ustava, podnosilac zahteva navodi, *“IPŽP ne samo što nije uvažio žalbene navode žalioca, kao prvostepeni organ, već je žalbu proglasio kao nedopuštenu a isto tako nije dopuštena ni žalba drugostepenom organu čime je prekršen i član 32 Ustava Kosova "Pravo na Pravno Sredstvo."*

35. Što se tiče navodne povrede člana 45. Ustava, podnosilac zahteva navodi, *“lažiranjem i zloupotrebom 19 glasova pristiglih putem pošte sa posebnog biračkog spiska za glasanje van Kosova ad strane Kancelarije za Kosovo i Metohiju u Beogradu otima se meni izborna pobeda i pobeđuje lažiranim glasovima kandidat po volji Kancelarije u Beogradu."*

36. Što se tiče navodne povrede člana 54. Ustava, podnosilac zahteva navodi, *“postupkom IPŽP nije ispoštovao Zakon a lokalnim i opštim izborima niti izborna pravila u kojim je jasno regulisano način prijavljivanja i glasanja, glasača sa posebnog biračkog spiska van Kosova, već je istog dana kada je i uložena žalba žalioca doneo neshvatljivu odluku br.ZL.Abr.1127/2017 ad 08.12.2017. godine kao nedopustivu, bez prava žalbe Vrhovnom sudu Kosova, kao drugostepenom organu."*

37. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda:

> *“- Da se poništе glasački listići pristigli putem pošte sa Posebnog biračkog spiska za Glasanje van Kosova.*
> *- Da se poništi odluka CIK-a broj 2470/2017 od 07.12.2017. o objavljivanju konačnih rezultata, odluka IPŽP-a ZL.Anr. 1127/2017 od 08.12.2017. i odluke CIK-a br. 2585/2017. od 14.12.2017 godine o potvrdjivanju konačnih rezultata drugog kruga lokalnih izbora za opštinu Klokot.*
> *- Da se naloži IPŽP-u i CIK-u da preinači odluku o potvrdjivanju konačnih rezultata u korist žalioca."*

Relevantne zakonske odredbe

Zakon br.003/L-073

O opštim izborima u Republici Kosovo

od 5. jun 2008. godine

[...]

Poglavlje XX

Izborne žalbe i komisija za molbe i žalbe

[...]

Član 118
Odluke

118.1 IKMŽ će primiti žalbu koja je osnovana i odbiti žalbu koja ne ispunjava uslove.

118.2 IKMŽ će obezbediti zakonski i činjenični osnov za svoje odluke u pismenom obliku i obezbediće kopije svojih pisanih odluka strankama koje učestvuju u sporu u roku od dva (2) dana nakon donošenja odluke, ukoliko ista utiče na potvrđivanje rezultata izbora. U odnosu na ostale odluke, IKMŽ će obezbediti kopije svojih pismenih odluka strankama koje učestvuju u sporu u roku od pet (5) radnih dana.

118.3 Odluka IKMŽ će biti objavljena u skladu sa Pravilima i procedurama IKMŽ.

118.4 Postojaće mogućnost podnošenja žalbe na odluke IKMŽ, pošto IKMŽ može razmotriti svoju odluku nakon podnošenja novih dokaza podnešenih od strane stranke u postupku, ili u slučaju opravdanih razloga. Žalba Vrhovnom sudu Kosova će se prihvatiti ukoliko izrečena kazna prelazi iznos od 5,000 evra ili ukoliko pitanje utiče na osnovna prava. Vrhovni sud treba dati prioritet takvim pitanjima.

118.5 Odluke IKMŽ su obavezne za CIK, osim ako se podnese žalba, u saglasnosti sa ovim zakonom ili Ustavom, u određenom roku ili viši sud odluči drugačije.

Pravilo br. 02/2015

Pravila i procedure
Izbornog Panela za Žalbe i Predstavke
od 04 decembra 2015

[...]

Član 6
Razmatranje žalbi

6.1 Svaka žalba će se nakon predavanja u IPŽP označiti sa brojem protokola i biće deo predmeta i stalnog registra IPŽP-a.

6.2 Do donošenja glavne odluke, za razmatranje žalbe stranke mogu povući ranije podnetu žalbu.

6.3 Žalba koja ne ispunjava kriterijume predviđene članom 5.7 ovih pravila, vraća se žalbenoj stranina ispravku i dopunu u roku od dvadeset i četiri (24) časa. Žalba se smatrati povučenom ukoliko se dostavi ponovi u IPŽP u predviđenom roku, a ukoliko se dostavi neprepravljena, odnosno nedopunjena, žalba će se odbaciti.

6.4 Žalbe koje su nedozvoljene i koje su neblagovremene, IPŽP ih svojom odlukom odbacuje.

6.5 IPŽP sa odlukom usvaja-odbija žalbe u skladu sa zakonskim odredbama.

6.6 U slučajevima kada IPŽP smatra da je žalba ispravna, stranka protiv koje je žalba podneta, obaveštava se i sugeriše joj se da ima pravo da odgovori na žalbu u roku od dvadeset i četiri (24) časa od trenutka primanja žalbe zajedno sa dokazima.

6.7 Stranka koju je IPŽP obavestio da je protiv nje podneta žalba, može preduzeti sanacione mere u roku određenom od strane IPŽP-a od dvadeset i četiri (24) časa od prijema naloga za sanaciju.

Ocena prihvatljivosti zahteva

38. Sud prvo ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio sve uslove prihvatljivosti, predviđene Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

39. U tom smislu, Sud se poziva na član 113, stavovi 1 i 7 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuje:

Član 113

„(1) Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
[...]
„(7) Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.“

40. Sud se poziva i na član 48. Zakona, koji propisuje:

„Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena I koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.”

41. Što se tiče ispunjavanja ovog uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, koja osporava akt javnog organa, odnosno odluku ZL. A. br. 1127/2017 IPŽP-a, podnosilac zahteva je takođe naveo prava i slobode za koje tvrdi da su povređena, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona.

42. Međutim, Sud se poziva i na član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuje:

Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. [...].

43. Sud uzima u obzir i pravilo 39 (1) (c) Poslovnika, koje propisuje:

Sudu je dozvoljeno da rešava zahtev:

“[...]

(c) ako je zahtev podnet u roku od četiri meseca od dana kada je odluka o poslednjem delotvornom pravnom sredstvu dostavljena podnosiocu zahteva [...].

44. Na početku, Sud primećuje , da je 1. decembra 2017. godine Vrhovni sud suda doneo konačno rešenje AA.UŽ.br. 58/2017 u vezi žalbe [1112] koju je podnosilac zahteva pokrenuo pred IPŽP.

45. Sud takođe primećuje da je podnosilac zahteva nakon toga ponovo podneo žalbe [1127] IPŽP-u sa identičnim navodima a u vezi odluke CIK-a [br. 2470-2017] od 7 decembra 2017 godine., IPŽP nakon

razmatranja ove žalbe podnosioca zahteva doneo odluku ZL. A. br. 1127/2017 od 8. decembra 2017. godine, u kojoj je istakao da je ove navode podnosioca razmatrao i obrazložio u predhodnoj odluci, te da je shodno tome po ovoj stvari već odlučivano I samim tim ova žabla podnosioca je nedozvoljena.

46. Nakon toga CIK je odlukom br. 2585-2017 od 14. decembra 2017. godine, potvrdio konačne rezultate za lokalne izbore 2017 za Predsednika Opštine Klokot.

47. Pored toga, Sud podseća da je žalbu podnosioca, IPŽP odbio kao nedozvoljenu jer nije podnet u skladu sa članom 118. 1 Zakona o Opštim Izborima na Kosovu, koji propisuje: "*IPŽP će primiti žalbu koja je osnovana i odbiti žalbu koja ne ispunjava uslove.* "

48. U tom smislu, Sud smatra da je podnosilac zahteva pokušao da koristi pravna sredstva za koja je znao, ili je trebao da zna, međutim to pravno sredstvo u ovom slučaju nije predviđeno zakonom i stoga nije bilo dozvoljeno.

49. Sud ponavlja "*da se samo oni lekovi koji su delotvorni mogu uzeti u obzir, jer aplikanti ne mogu produživati strogi vremenski rok koji nameće Konvencija tako što će pokušavati da podnesu neodgovarajuće ili pogrešno upućene zahteve organima ili institucijama koje nemaju mogućnosti da ponude delotvoran pravni lek za datu pritužbu"*. Vidi: *mutatis mutandis*, Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLjP), slučaj *Fernie protiv Ujedinjenog kraljevstva,* predstavka br. 14881/04, odluka o prihvatljivosti od 5. januara 2006. godine.

50. Sud podseća da period od četiri meseca teče od datuma uručivanja te konačne odluke. Vidi: *mutatis mutandis*, slučaj ESLjP *Paul i Audrey Edwards protiv UK,* predstavka br. 46477/99, presuda od 14. marta 2002. godine.

51. Pored toga, Sud smatra da period od četiri meseca počinje da teče od datuma uručivanja konačne odluke koja je rezultat iscrpljivanja pravnih sredstava koja su adekvatna i delotvorna u vezi s predmetom na koji se žalba odnosi. Vidi: slučaj ESLjP *Norkin protiv Rusije*, predstavka br. 20156/11, odluka o prihvatljivosti od 5. februara 2013. godine; vidi i slučaj Ustavnog suda KI201/13, podnosilac zahteva: *Sofa Gjonbalaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 2. aprila 2014. godine, stav 32.

52. Sud podseća da „*ukoliko nijedno pravno sredstvo nije dostupno ili ako se oceni da su ona neefikasna*“, vremenski rok od četiri meseca koji je predviđen članom 49. Zakona u principu teče od datuma uručivanja akta na koji se žalba odnosi. Vidi: slučaj ESLjP *Bayram i Yildirim protiv Turske*, predstavka br. 38587/97, odluka od 29. januara 2002. godine.

53. Sud dalje podseća da je cilj zakonskog roka od četiri meseca, u skladu sa članom 49. Zakona i pravilom 39 (1) (c) Poslovnika, da se promoviše pravna sigurnost, osiguravajući da se slučajevi koji pokreću ustavna pitanja razmatraju u razumnom roku i da prethodne odluke nisu stalno otvorene za osporavanje. (Vidi: slučaj ESLjP *O'Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog kraljevstva*, predstavka br. 23274/04, odluka o prihvatljivosti od 25. avgusta 2005. godine).

54. Na osnovu gore navedenog, Sud smatra da je konačna odluka u zahtevu podnosioca rešenje AA.UŽ.br. 58/2017 Vrhovnog suda od 1. decembra 2017. godine. Stoga, vremenski rok počinje da teče od 1. decembra 2017. godine, što je datum kad je podnosiocu uručena gore pomenuto rešenje. Podnosilac je podneo svoj zahtev 12. aprila 2018. godine. Period od četiri meseca za podnošenja zahteva je istekao 1. aprila 2018. godine.

55. Dakle, Sud utvrđuje da zahtev nije podnet u zakonskom roku koji je propisan u članu 49. Zakona i pravilu 39 (1) (c) Poslovnika.

56. U zaključku, Sud utvrđuje da zahtev podnosioca je neprihvatljiv, jer je van roka.

IZ OVIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova u skladu sa članom 113. 1 i 7 Ustava, članom 49. Zakona i pravilom 39, (1) (c) Poslovnika o radu, na zasedanju održanom 27. marta 2019 god., je jednoglasno

ODLUČIO

I. DA PROGLASI zahtev kao neprihvatljiv;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 zakona i

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah

Sudija izvestilac **Predsednik Ustavnog suda**

Selvete Gërxhaliu-Krasniqi Arta Rama-Hajrizi

KI 113/17 , Podnosilac: X, zahtev za ocenu ustavnosti rešenja Vrhovnog suda Rev. A. (U) br. 13/2017 od 4. avgusta 2017. godine

KI113/17, rešenje, neprihvatljiv zahtev, objavljeno 23. aprila 2019. godine

Ključne reči: *Individualni zahtev, pravo na pravično i nepristrasno suđenje, prava deteta, očigledno neosnovan*

Dana 29. juna 2011. godine, podnosilac je vraćen na Kosovo od strane švedskih vlasti, nakon što je proveo oko godinu dana pokušavajući da ostvari koristi od tamošnjeg statusa izbeglice.

Nakon što se vratio, podnosilac je podneo zahtev organima opštine u kojoj je živeo i organima na centralnom nivou kako bi ostvario koristi od statusa repatriranog lica, a ujedno je tražio i da mu se izgradi stambena kuća.

Dana 27. juna 2014. godine, Centralna komisija za reintegraciju (CKR), a 22. jula 2014. godine i Komisija za žalbe za reintegraciju, kao drugostepeni organ, odbile su zahtev podnosioca.

Podnosilac je nezadovoljan upravnim odlukama komisija MUP-a, tužbom pokrenuo postupak upravnog spora, u kojem je Osnovni sud u Prištini presudom A. br. 1643/2014, odbio, kao neosnovan, tužbeni zahtev podnosioca, dok je Apelacioni sud, dana 13. maja 2017. godine, presudom AA. br. 91/2017, odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosioca i potvrdio presudu Osnovnog suda.

Podnosiocu su odbijena i vanredna pravna sredstva koja je podneo, i to zahtev za reviziju, koji je Vrhovni sud, rešenjem Rev. A. (U) br. 13/2017 od 4. avgusta 2017. godine, odbio kao nedozvoljen, i zahtev za zaštitu zakonitosti, koji je Kancelarija glavnog državnog tužioca, obaveštenjem KMLA. br. 12/17 od 15. septembra 2017. godine, proglasila neosnovanim.

Nakon razmatranja navoda podnosioca, Sud nije našao da osporene upravne odluke i odluke redovnih sudova, ukazuju na ustavne povrede, pa je shodno tome, u skladu sa pravilom 39.2 Poslovnika, proglasio zahtev neprihvatljivim kao očigledno neosnovan.

RESENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI113/17

Podnosilac

X

Zahtev za ocenu ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. A. (U) nr.13/2017, od 4. avgusta 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnet od strane X iz Podujeva (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava Presudu Vrhovnog suda Republike Kosova Rev. A. (U) nr. 13/2017 od 4. avgusta 2017. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene presude, kojom su, podnosilac zahteva tvrdi, povređena njegova prava zagarantovana članom 22. 1 [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], a u vezi sa članom 25.1 Univerzalne Deklaracije o Ljudskim pravima kao i člana 50.4 [Prava deteta] Ustava.

4. Podnosilac zahteva je tražio da se ne otkrije njegov identitet zbog njegovog materijalnog stanja i "*sramote koju će osećati u okolini u kojoj on živi*".

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav], članu 47 Zakona o Ustavnom Sudu Republike Kosovo, br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) kao i pravilu 32. Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik o radu).

6. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosova je usvojio na administrativnoj sednici izmenu-dopunu Poslovnika o radu, koji je objavljen u Službenom Glasniku Republike Kosova dana 21. juna 2018. godine, i stupio je na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Samim tim, tokom razmatranja zahteva sud će se pozivati na pravne odredbe novog poslovnika o radu koji je na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 22. septembra 2017. godine, podnosilac zahteva je podnela zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

8. Dana 22. septembra 2017. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Altaya Suroya za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje sastavljeno od sudija: Almiro Rodrigues (predsedavajući), Snezhana Botusharova i Arta Rama-Hajrizi.

9. Dana 5. oktobra 2017. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o registraciji zahteva i jedna kopija je prosleđena Vrhovnom Sudu.

10. Dana 16. Juna 2018. godine, sudijama Almiru Rodriguesu i Snezhani Botusharovoj je istekao mandat. Dana 26. juna 2018. godine, sudijama Altayu Suroy i Ivanu Čukaloviću je istekao mandat

11. Dana 11. avgusta 2018. godine, Predsednik republike Kosova je imenovao nove sudije: Bajrama Latifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remzie Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepija.

12. Dana 18. oktobra 2018. godine, Predsednica Suda je donela odluku o zameni sudije izvestioca i veća za razmatranje, gde je za sudiju izvestioca imenovana Remzije Istrefi - Peci, dok su za veće imenovane sudije: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bajram Latifi i Safet Hoxha (članovi).

13. Dana 13 marta 2019. godine, veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo Sudu neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

14. Dana 5. juna 2010. godine, podnosilac zahteva je otišao u Švedsku sa porodicom.

15. Dana 29. juna 2011. godine, podnosialc zahteva je vraćen od strane Švedskih vlasti na Kosovo.

16. Od 29. juna 2011. godine, pa sve do 1. februara 2013. godine, podnosilac zahteva je živeo u kući svog brata u jednoj sobi za stanovanje.

17. Dana 18. maja 2012. godine, podnosilac zahteva tvrdi da je podneo jedan zahtev u Opštinskoj kancelariji za povratak i Zajednice (OKPZ) opštine Podujevo za izgradnju jedne kuće i hitnu pomoć za boravište zbog teških uslova života i nemogućnosti da on sam reši pitanje stanovanja za sebe i za svoju porodicu.

18. Dana 18. maja 2012. godine, istog tog dana, OKPZ Podujevo je službeno podnela zahtev podnosioca pred Izvršni odbor za reintegraciju lica povratnika u Ministarstvo Unutrašnjih poslova (DROP MUP-a) gde je naglašeno da je podnosilac zahteva tražio *"sklonište, pakete za ishranu I nakon toga izgradnju kuće"*.

19. Podnosilac zahteva tvrdi da on lično u vezi sa ovih zahtevom nije dobio nikakvu odluku a ni OKPZ Podujevo ga nije obavestila da je dobila nekakav odgovor.

20. Dana 1. februara 2013. godine, podnosilac zahteva je ušao u jedan stan pod kirijom od DROP MUP-a. Ugovor o prebivali,tu je istekao krajem meseca jula 2014. godine.

21. Dana 14. jula 2014. godine, Predsednik opštine Podujevo je doneo odluku kojom se podnosiocu zahteva usvaja zahtev za koristi iz Programa za Reintegraciju, a za nastavljanje stanovanja za još šest meseci.

22. Dana 30. jula 2014. godine, DROP MUP-a se jednim dopisom obratio Opštinskoj komisiji za Reintegraciju u opštini Podujevo kojom je zaključio da je Podnosilac zahteva... *["X je prekoračio sve rokove koji*

su predviđeni za stanovanje na kiriju:...] i ..."Traži da se ova odluka razmotri od strane Opštinske komisije za Reintegraciju, i da se odluči u vezi sa ovim predmetom na osnovu Pravilnika 20/2013 član 7 tačka 5"...].

23. Dana 27. juna 2014. godine, Centralna Komisija za Reintegraciju (CKR) je donela odluku kojom se podnosiocu zahteva odbija zahtev za izgradnju kuće po zahtevu podnetom od strane Opštine Podujevo.

24. Dana 27. juna 2014. godine, podnosilac je podneo žalbu u Komisiju za Žalbe a protiv odluke Centralne komisije za Reintegraciju.

25. Dana 22. jula 2014. godine, Komisija za žalbe za Reintegraciju, kao drugostepeni organ, je donela odluku kojom se odbija Žalba podnosioca zahteva i ostavlja se na snagu odluka prvostepene komisije.

26. Dana 21. avgusta 2014. godine, podnosilac zahteva je podneo tužbu pred Osnovnim sudom u postupku administrativnog spora zbog: 1. Pogrešne primene materijalnog prava; 2. Pogrešne primene proceduralnog prava; i 3. Pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.

27. Dana 12. januara 2015. godine, Ministarstvo pravosuđa je, u ime Vlade Republike Kosovo, podnelo odgovor na tužbu.

28. Dana 24. novembra 2016. godine, Osnovni sud u Prištini - Odeljenje za Administrativna pitanja je presudom A. nr. 1643/2014, odbio kao neosnovan tužbeni zahtev podnosioca.

29. Dana 7. februara 2017. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu pred Apelacioni sud zbog: povrede odredbi Zakona o Administrativnim sporovima, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja kao i pogrešne primene materijalnog prava.

30. Dana 31. maja 2017. godine, Apelacioni sud je, putem Presude AA. Nr. 91/2017, odbio kao neosnovanu žalbu podnosioca zahteva i potvrdio je Presudu Osnovnog suda.

31. Dana 14. jula 2017. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev za reviziju pred Vrhovnim Sudom, tražeći razmatranje svih odluka koje su se ticale pravnog pitanja gde je on stranka u postupku.

32. Dana 4. avgusta 2017. godine, Vrhovni sud je doneo odluku Rev. A. (U) nr. 13/2017, kojom je odbacio kao nedozvoljen zahtev za reviziju podnosioca zahteva.

33. Dana 12. septembra 2017. godine, podnosilac zahteva je preko Osnovnog suda u Prištini, podneo zahtev za zaštitu zakonitosti.

34. Dana 15. septembra 2017. godine, Kancelarija glavnog državnog tužioca je, obaveštenjem KMLA. Nr. 12/17, obavestila podnosioca za *"nije našla dovoljno pravnog osnova za podnošenje zahteva za zaštitu zakonitosti",* i stoga nije odobrila njegov predlog za podnošenje ovog vanrednog sudskog leka.

Navodi podnosioca zahteva

35. Podnosilac zahteva navodi da su mu osporenim odlukama povređeni član 22.1 [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], i član 50.4 [Prava deteta] Ustava i član 25 Univerzalne Deklaracije o Ljudskim pravima ali nije precizirao način i uslove pod kojima su se ove navedene povrede dogodile.

36. Podnosilac zahteva je tražio da "*imam krov nad glavom"* jer on nema mogućnosti da isti sagradi sam, i uveren je da je tokom razmatranja njegovog slučaja došlo do "*proceduralnih povreda".*

Prihvatljivost zahteva

37. Sud prvo ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, propisani Zakonom i dalje predviđeni Poslovnikom o radu.

38. U tom smislu, Sud se poziva na član 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane], stav 7 Ustava, koji propisuje:

> *"7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."*

39. Sud se, takođe poziva na član 49 [Rokovi] Zakona, koji predviđa

> *„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. […]"*

40. Sud utvrđuje da zahtev podnosioca zahtev ispunjava kriterijume člana 113.7 u vezi sa ovlašćenom stranom i u vezi sa iscrpljenjem svih dostupnih pravnih lekova, zahtev je podnet unutar rokova navedenih u članu 49 Zakona, stoga će u Nastavku Sud oceniti da li je zahtev

ispunio kriterijume pravila 39 (2) Poslovnika o Radu (kriterijumi o prihvatljivosti), koji propisuje

> *"Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."*

41. Sud podseća da podnosilac zahteva navodi da su mu Odlukom Vrhovnog Suda, Rev. A. (U) nr. 13/2017, od 4. avgusta 2017. godine, povređena njegova ljudska prava kao u zahtevu a ovo posebno zato što mu je bez ikakvog razloga odbijen zahtev za izgradnju kuće iz fonda za repatrijaciju lica koja su se vratila na Kosovo.

42. Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva u svom zahtevu samo spomenuo odredbe člana 22.1 Ustava i člana 25.4 Univerzalne Deklaracije o Ljudskim Pravima.

43. Sud podseća da član 22 Ustava određuje koji se Sporazumi i Međunarodni Instrumenti direktno primenjivi u Republici Kosova. Kao takva, ova odredba u vezi sa podnosiocem zahteva ne može biti predmet *"povrede individualnih prava i sloboda od strane javnih vlasti",* zagarantovanih Ustavom, kao što je to određeno članom 113.7 Ustava.

44. Sud primećuje da u vezi sa članom 50.4 Ustava, podnosilac je samo naglasio u zahtevu a nije dao nikakvo objašnjenje ili nije pridružio nikakav dokaz kako je, na koji način, došlo do povrede ove ustavne odredbe i koja prava deteta su osporena delovanjem javnih vlasti.

45. Sud dalje zaključuje da su i administrativni organi i redovni sudovi, kada su oslučili u vezi sa zahtevom podnosioca, gde je on bio stranka u postupku, odluke o odbijanju su doneli na osnovu proceduralnih radnji podnosioca (neprijavljivanje na vreme i pitanje vlasnika imovine) a ne, na osnovu pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja ili pogrešne primene zakona, kao što to tvrdi podnosilac zahteva. U tim okolnostima, sud ne može zaključiti da "*radnje... preduzete... od institucija javnih vlasti"* nisu *"u najboljem interesu za dete"*, kako to predviđa član 50.4 Ustava, jer se po pravnom pitanju tokom čitavog postupka odlučivalo o *"pravu podnosioca a ne direktno o detetu, iako konačan rezultat bez ikakve sumnje utiče i na decu"*.

46. U vezi sa članom 25 Univerzalne deklaracije o Ljudskim pravima, Podnosilac zahteva ni za ovu navodnu povredu nije dao nekakvo objašnjenje niti je podneo neki dokaz kako je došlo do povrede ovog prava. U stvari, Sud zaključuje da je iz odluka koje su podnete u

zahtevu, podnosiocu zahteva i njegovoj porodici pružena podrška *"uključujući ovde ishranu, odeću, prebivalište",* iako je to bilo na privremenim osnovama. Štaviše, izgleda da podnosilac zahteva smatra da su prava koja su predviđena ovom deklaracijom osporena samim konačnim rezultatom u njegovom predmetu, što Sud ponavlja da nema nadležnost da proceni ovakav završetak sudskih i administrativnih postupaka.

47. Sud podseća da na osnovu člana 53 Ustava [Tumačenje Odredbi Ljudskih Prava] *"Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava" [ESLjP],* stoga tokom razmatranja predmeta pred istim, Sud se poziva na sudsku praksu ESLjP-a.

48. U tom smislu, Sud utvrđuje da se podnosilac, iako nije izričito pomenuo član 31. Ustava*[Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]* u svom zahtevu, tokom čitavog obrazlaganja svog zahteva pred Sudom, poziva na pitanje primene zakona i procesnih propusta koje su učinili upravni i sudski organi. On je ova ista pitanja pokrenuo i u žalbama koje je podnosio nadležnim institucijama, a to su na osnovu prakse Suda elementi koji se odnose na član 31. Ustava, odnosno, na osnovu sudske prakse ESLJP-a to su elementi koji se odnose na član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima [EKLJP].

49. Shodno tome, Sud uzimajući u obzir svoju sudsku praksu, sudsku praksu ESLJP-a, suštinu zahteva podnosioca i dokaza dostavljenih uz zahtev (kopija tužbe pred Osnovnim sudom, sadržaj žalbi pred redovnim sudovima, sudskih odluka, i dr.), utvrđuje da se mora pozvati i na član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, koji utvrđuju:

> Član 31. Ustava [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]
>
> *"1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.*
>
> *2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda".*

i

> Član 6.1 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, koji utvrđuje:

"Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama, ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona".

50. Prilikom razmatranja tvrdnji o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje, Sud ocenjuje da li je sudski postupak u celosti bio pravičan i nepristrasan, kao što je i propisano u članu 31. Ustava (vidi, između ostalog, *mutatis mutandis*, *Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* 16. decembar 1992. godine, str. 34, serija A, br. 247, i *B.Vidal protiv Belgije,* 22. april 1992. godine, str. 33, serija A, br. 235).

51. Sud primećuje da se argumenti podnosioca u vezi sa povredom prava na pravično i nepristrasno suđenje sastoje u pogrešno i nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju, proceduralnim greškama, kao i u činjenici da on nije kriv za propuštanje roka u upravnom postupku, koje je, prema njegovim navodima, imalo za rezultat odbijanje njegovog zahteva.

52. Sud utvrđuje da je MUP-CKR, kao prvostepeni organ u upravnom postupku, prilikom odbijanja zahteva podnosioca za izgradnju kuće obrazložio sledeće: "*Komisija je razmotrila sve predstavljene dokumente i prema predstavljenim dokazima ustanovljava da readminisani ne ispunjava kriterijume za podršku iz Programa za reintegraciju određene Uredbom VRK br. 20/2013 .....(član 13 st.1)"*.

53. Sud dalje primećuje da je Komisija za žalbe MUP-CKR, kao drugostepeni organ u upravnom postupku, nakon razmatranja žalbe podnete protiv prvostepene odluke, odlučio da odbije tu žalbu i, između ostalog, obrazložio: *"kada se pozivamo članu 2 stav 4 Uredbe VRK br.20/2013 za reintegraciju vraćenih osoba i upravljanju programa za integraciju, na osnovu koje uredbe Komisija za žalbe ima mandat da bi razmotrila i odlučila za žalbe vraćenih osoba, vidi se da readminisani, prema ovoj odredbi, drugi zahtev za beneficiju iz programa za reintegraciju odnosno izgradnju kuće je podneo van zakonskog roka, odnosno zahtev se nije podneo u roku od 12 meseci od dana njegovog vraćanja".*

54. Komisija za žalbe MUP-CKR je dalje obrazložila i pitanje prvog zahteva podnosioca za koji on tvrdi da ga je podneo blagovremeno. Komisija u odluci navodi da je u to vreme bio na snazi Pravilnik o upravljanju programombr. 10/2012, koji je zahtevao da podnosioci predoče da imaju imovinu na svoje ime kako bi ostvarili korist iz programa i da podnosilac zbog preterano dugih upravnih postupaka i

u nedostatku finansijskih sredstava nije mogao da prenese nepokretnu imovinu na svoje ime, zbog čega ni u slučaju prvog zahteva nije ispunio uslove propisane Pravilnikom.

55. Sud dalje utvrđuje da je podnosilac zahteva konačnu odluku u upravnom postupku osporio tužbom u postupku upravnog spora, prolazeći kroz sve instance redovnog sudskog sistema.

56. Osnovni sud u Prištini-Odeljenje za upravne sporove je presudom A. br.1643/2014 odlučio da se "*odbija, kao neosnovan, tužbeni zahtev tužioca (podnosioca), kojim je tražio od suda da se poništi odluka tužene – Vlade Republike Kosovo – Komisija za žalbe za reintegraciju br.108/2014 od 22.07.2014. godine*".

57. Osnovni sud u Prištini-Odeljenje za upravne sporove se, ocenjujući zakonitost odluke koja se pobijala tužbom pozvao na član 2 stav 4 Pravilnika VRK br. 20/2013 za reintegraciju raseljenih lica i upravljanje programom reintegracije*",* kojim je propisano sledeće *„Za pogodnosti definisane u članovima 13 i 17 ovog Pravilnika, raseljena lica mogu da podnesu zahteve za naknadu u roku od 12 meseci od dana repatrijacije"* Sud dalje zaključuje da je *"tužilac podneo zahtev tuženoj van roka od 12 meseci, nakon roka propisanog stavom 4 člana 2. Uredbe VRK br. 20/2013"*.

58. Osnovni sud u Prištini-Odeljenje za upravne sporove, presudom A. Nr. 1643/2014 "*ocenjuje da je u ovoj upravnoj stvari pravilno utvrđeno činjenično stanje od strane tužene, pravilno su primenjene odredbe upravnog postupka i materijalnog prava kada je odbijena žalba tužioca i potvrđena odluka organa prvog stepena od 27.06.2014. godine, odnosno Centralne komisije za reintegraciju MUP-a"*.

59. Apelacioni sud je postupajući povodom žalbe podnosioca, presudom AA. br. 91/2017, odlučio da odbije njegovu žalbu kao neosnovanu, dok je presudu Osnovnog suda u Prištini-Odeljenje za upravne sporove *A. br. 1643/2014* od 24. novembra 2016. godine, potvrdio.

60. Apelacioni sud je u svojoj presudi obrazložio sledeće: *"Pravno stanovište prvostepenog suda, kao pravilno i zasnovano na zakonu, u celosti usvaja i ovaj sud, jer ožalbena presuda nije zahvaćena bitnim povredama odredaba Zakona o upravnim sporovima, na koje drugostepeni sud pazi prema službenoj dužnosti na osnovu člana 194. Zakona o parničnom postupku primenjiv prema članu 63. Zakona o upravnim sporovima. Prvostepeni sud, ocenjujući zakonitost osporenog rešenja u smislu člana 44, stav 1 Zakona o upravnim sporovima u smislu navoda u tužbi, dokaza izvedenih na sudskoj*

sednici, kao i nakon razmatranja drugih spisa predmeta, utvrdio je da je tužbeni zahtev tužioca neosnovan".

61. Protiv presude Apelacionog suda, podnosilac je podneo zahtev za reviziju Vrhovnom sudu Kosova.

62. Vrhovni sud je rešenjem Rev. A.(U) br. 13/2017 između ostalog, obrazložio da "*član 24. Zakona o upravnim sporovima (ZUS) navodi da protiv pravosnažnih odluka nadležnog drugostepenog suda za administrativna pitanja, stranka može podneti Vrhovnom sudu Kosova zahtev za vanredno preispitivanje sudske odluke. Zahtev može da se podnese samo zbog povrede materijalnog prava ili povrede propisa o postupku koja je mogla biti od uticaja na rešavanje stvari".*

63. Vrhovni sud je primenio važeći Zakon o upravnim sporovima na konkretan slučaj i utvrdio da je podnosilac uložio pogrešno pravno sredstvo koje nije u skladu sa odredbama Zakona, pa je iz tog razloga i odbacio njegov zahtev.

64. Podnosilac je potom podneo zahtev za zaštitu zakonitosti Kancelariji glavnog državnog tužioca, ali je od te kancelarije primio obaveštenje KMLA. br.12/17, kojim je njegov zahtev odbijen sa sledećim obrazloženjem:*"Nakon razmatranja vašeg predloga, kao i spisa predmeta A. br. 1643/14, obaveštavamo vas da Kancelarija glavnog državnog tužioca nije našla dovoljno pravne osnove za podnošenje zahteva za zaštitu zakonitosti, stoga nije usvojila vaš predlog za podnošenje ovog vanrednog pravnog sredstva".*

65. U tom smislu, Sud naglašava da nije zadatak Ustavnog suda da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu (zakonitost), navodno počinjenim od strane redovnih sudova ili upravnih organa, osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava i slobode podnosioca zahteva zaštićene Ustavom (ustavnost).

66. Na osnovu načela supsidijarnosti, Sud ne može preuzeti ulogu suda četvrtog stepena i ne odlučuje o konačnom ishodu sudskih odluka (vidi,*FcMetrebi protiv Gruzije*, st. 31, presuda ESLJP-a od 31. jula 2007. godine, vidi, takođe, rešenje Suda u slučaju KI70/11 podnosilaca*Faik Hima, Magbule Hima i Bestar Hima*, od 16. decembra 2011. Godine).

67. Sud primećuje da je podnosilac imao brojne mogućnosti da predstavi svoj slučaj pred upravnim organima-nadležnim komisijama MUP-a, kao i pred Osnovnim sudom u Prištini, Apelacionim sudom i Vrhovnim sudom, i da je koristeći žalbena sredstva aktivno

učestvovao u svim fazama sudskog postupka, pa se shodno tome proces u celosti ne može oceniti kao proizvoljan ili nepravičan.

68. U okolnostima slučaja, Sud ne nalazi da su odluke redovnih sudova proizvoljne ili da ukazuju na povredu prava na pravično i nepristrasno suđenje, tim pre što su se svi navodi podnosioca odnosili na povrede zakona, a ne na povrede ustavne prirode, pri čemu, čak i kada je naveo ustavne norme u zahtevu, on ni na koji način nije predočio dokaze o tome kako je i u kojim okolnostima navodno ustavno pravo povređeno.

69. Kao rezime, Sud zaključuje da *podnosilac nije dokazao i dovoljno potkrepio svoju tvrdnju* o povredi prava zagarantovanih Ustavom, stoga, u skladu sa pravilom 39 (2), zahtev treba da se proglasi neprihvatljivim, kao očigledno neosnovan na ustavnim osnovama.

Zahtev za neobjavljivanje identiteta

70. Imajući u vidu zahtev podnosioca i objašnjenje o njegovom ekonomskom stanju, Sud odobrava zahtev podnosioca o neobjavljivanju identiteta u skladu sa pravilom 39 (6) Poslovnika o Radu. Samim tim, tokom celog postuaka, istog oslovljava sa podnosilac zahteva X

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni Sud Kosova, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 48 Zakona, pravilom 39 (2) i (6) Poslovnika o radu, na sednici održanoj 13. marta 2019. godine, jednoglasno:

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA SE DOSTAVI ova odluka stranama;

III. DA SE OBJAVI ova odluka u Službenom Listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona.

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog Suda**
Remzije Istrefi-Peci	Arta Rama-Hajrizi

KI94/18, podnosilac zahteva: Miodrag Šešlija, Ocena ustavnosti presude GSK-KPA-A-211/15 Vrhovnog suda - Žalbenog veća Kosovske agencije za imovinu, od 21. februara 2018. godine.

KI94/18, Rešenje o neprihvatljivosti od 10. aprila 2019. godine, objavljeno 15. maja 2019. godine

Ključne reči: individualni zahtev, Rešenje o neprihvatljivosti, očigledno neosnovan

Podnosilac je u zahtevu naveo da su KPCC i Žalbeno veće KPA pogrešno protumačili i primenili odredbe člana 11.4. UNMIK Uredbe BR. 2006/50, te da zbog toga oni nisu mogli da uzmu u razmatranje njegove argumente i dokaze koje je podneo i predstavio, a kojima on dokazuje da mu pripada pravo nad navedenom imovinom.

Podnosilac zahteva je takođe naveo, da su takvim stavom KPCC i Žalbeno veće KPA, njemu povredili njegova prava garantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava, kao i prava određena članom 6 (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a.
6 (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a.

Sud je primetio da je podnosilac vodio dva sudska postupka za predmetnu imovinu.

Što se tiče prvog sudskog postupka, Sud nalazi da je on počeo 2005 godine, a da se završio 26. marta 2007. godine, kada je predmet spora podnosioca zahteva rešen pravosnažnom odlukom HPCC/REC/94/2007. Istom tom odlukom, podnosiocu zahteva je priznat jedan vid imovine u obliku naknade, koju on može da ostvari kao podnosilac zahteva C kategorije, shodno članu 4 UNMIK Uredbe 2000/60.

Dalje, Sud je primetio da je podnosilac zahteva drugi sudski postupak započeo 23. novembra 2007. godine, kada je podneo zahtev KPA, u kojem je tražio potvrdu prava na korišćenje nepokretne imovine odnosno stana, Sud zaključuje da je drugi sudski postupak okončan 21. februara 2018. godine, presudom GSK-KPA-A-211/15 Žalbenog veća KPA, kojom je žalba podnosioca odbijena kao neosnovana.

Shodno tome, Sud je našao da podnosilac zahteva nije ponudio relevantne argumente koji bi opravdali njegove tvrdnje da je u drugom sudskom postupku, na bilo koji način došlo do povrede ustavnih prava na koja se on

pozvao, osim činjenice što je on nezadovoljan rezultatom postupka u kojem su donete osporena odluka i presuda.

Dakle, zahtev podnosioca je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i kao takav se treba proglasiti neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39. (2) Poslovnika o radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI94/18

Podnosilac

Miodrag Šešlija

Zahtev za ocenu ustavnosti presude GSK-KPA-A-211/15 Vrhovnog suda -Žalbenog veća Kosovske agencije za imovinu, od 21. februara 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Miodrag Šešlija iz Prištine, sa stalnom adresom u Kragujevcu, Republika Srbija (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu GSK-KPA-A-211/15 Vrhovnog suda-Žalbenog veća Kosovske agencije za imovinu (u daljem tekstu: Žalbeno veće KPA) od 21. februara 2018. godine, koja mu je uručena 23. marta 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke i presude, kojima se navodno, podnosiocu zahteva povređuju prava

zagarantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom46. [Zaštita imovine] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), kao i prava zagarantovana članom 6 (Pravo na pravično suđenje), i članom 1 Protokola 1 (Zaštita imovine) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLjP).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava, članovima 22. [Procesiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br.03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 12. jula 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

6. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

7. Dana 16. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Nexhmi Rexhepi za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući),Gresa Caka-Nimani i Safet Hoxha.

8. Dana 27. avgusta 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i kopiju poslao Žalbenom veću KPA.

9. Dana 10. aprila 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

10. Podnosilac zahteva je sve do 1999. godine živeo u stanu koji se nalazio u naselju Dardanija u Prištini.

11. Podnosilac zahteva je tokom 1999. godine napustio stan.

12. Podnosilac zahteva je tokom 2005. godine podneo zahtev „Housing and Property Directorate" (Direkciji za imovinske zahteve) (u daljem tekstu: HPD), u kome je tražio povraćaj imovinskih prava nad stanom

u kome je on živeo sve do 1999. godine. HPD je zahtev podnosioca označio kao zahtev C kategorije, i registrovao ga je sa oznakom DS001562.

13. Takođe lice M.R., je tokom 2005. godine podnelo zahtev HPD, u kome je zahtevalo restituciju stanarskog prava nad istim stanom kao i podnosilac zahteva. HPD je zahtev lica M.R., označio kao zahtev A kategorije, i registrovao ga je sa oznakom DS002602.

14. Dana 30. aprila 2005. godine, „Housing and Property Claims Commissions“ (Komisija za imovinske i stambene zahteve) (u daljem tekstu: HPCC), je donela odluku HPCC/d/180/2005/A&C, kojom je zahtev DS001562, lica M.R., odbilo, navodeći *„da se zahtev lica A kategorije odbija jer ne ispunjava uslove UNMIK/UREDBE/1999/23 i odeljaka 2.2 UNMIK/Uredbe 2000/60.”* U obrazloženju odluke stoji:

> *„Podnosilac zahteva sa oznakom DS001562, je primio rešenje o dodeli, ušao u posed predmetne imovine, potpisao ugovor o korišćenju sa Javnim stambenim preduzećem. Međutim, on nije izgubio svoje imovinsko pravo kao rezultat diskriminacije, već zato što je prestao da koristi stan više od godinu dana, što je u suprotnosti sa članom 29.1 Zakona o stambenim odnosima.“*

15. Istom odlukom, HPCC je podnosiocu zahteva priznao ponovni posed nad pomenutim stanom.

16. Lice M.R., je uložilo zahtev drugostepenom organu HPCC, u kome je tražilo ponovno preispitivanje prvostepene odluke HPCC/d/180/2005/A&C, od 30. aprila 2005. godine.

17. Dana 26. marta 2007. godine, HPCC je odobrio zahtev za preispitivanje odluke lica M.R., i doneo novu odluku HPCC/REC/94/2007. Tom odlukom licu M.R., je vraćeno imovinsko pravo nad pomenutim stanom. U obrazloženju odluke stoji:

> *„Lice M.R., je u zahtevu za preispitivanje odluke navelo, da je 15 godina radilo u istoj firmi kao i podnosilac zahteva, i da mu je shodno tom radnom mestu dodeljena predmetna imovina. Međutim, zbog uvođenja privremenih mera on je otpušten sa posla i iseljen iz predmetne imovine, a tadašnja firma koja je bila nosilac prava raspolaganja pomenutim stanom je odlučila da njemu ukine stanarsko pravo. Po mišljenju KISZ, ovo je bila diskriminatorska radnja. Prema tome KISZ je zahtev A kategorije, lica M.R., koji je registrovanim sa oznakom*

DS002602odobrilo i naložilo da mu se vrati imovinsko pravo nad predmetnim stanom.“

18. Što se tiče podnosioca zahteva, HPCC je u istoj odluci naveo:

„Podnosilac zahteva A kategorije (lice M.R)sa zahtevom DS002602,ima pravo na povraćaj imovine, a da bi ostvarilo svoje pravo na restituciju ono mora da isplati sumu iz odeljka 4.2 (a) Direkciji u roku od 120 dana, od dana kada Komisija donese odluku o pravu restitucije.

Ako podnosilac zahteva A kategorije (lice M.R), sa zahtevom DS002602, isplati sumu iz prethodnog paragrafa. Komisija će doneti konačni nalog i dodeliti mu vlasništvo nad imovinom. Podnosilac zahteva C kategorije sa zahtevom DS001562 (podnosilac zahteva), će tada imati pravo, nakon podnošenja zahteva, na kompenzaciju za njegovu štetu, a koja će mu biti isplaćen a od iznosa koji je uplatio podnosilac zahteva A kategorije u skladu sa odeljkom 4.2(c)UNMIK/Uredba /2000/60.“

19. Dana 23. novembra 2007. godine, podnosilac zahteva je podneo Kosovo Property Agency (Kosovskoj agenciji za imovinu) (u daljem tekstu: KPA) zahtev u kome je tražio potvrdu prava na korišćenje nepokretne imovine. U zahtevu podnosilac je naveo da je on vlasnik navedenog stana, da je taj stan uzurpiran od strane lica M.R., i da mu se na ime uzurpacije isplati naknada za neovlašćeno korišćenje stana.

20. Dana 7. oktobra 2008. godine, lice M.R., se obratio KPA, navodeći da je navedeni stan njemu već dodeljen odlukom HPCC.

21. Dana 18. juna 2014. godine, KPCC je donela odluku KPCC/D/A/247/2014, kojom je odbacila zahtev podnosioca zahteva. U obrazloženju odluke stoji*:“[…] dokaze koje su dostavile strane u postupku i koje je Izvršni sekretarijat verifikovao pokazuju, da je predmetna nepokretnost vraćena pravosnažnom odlukom, te na osnovu odredbe člana 11.4 UNMIK-a 2006/50, koja je izmenjena i dopunjena zakonom br. 03/L-076, zahtev mora da se odbaci jer je po njemu već postupalo*.“

22. Dana 17. juna 2015. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu Žalbenom veću KPA na odluku KPCC od 18. juna 2014. godine, navodeći*„ […] da se ne slaže sa odlukom KPCC, da ona nije nadležna da postupa po predmetu, jer je po ovoj predmetnoj stvari već odlučeno“*. Podnosilac u žalbi navodi da je on 2007. godine podneo

tužbu za priznanje vlasničkih prava nad navedenom imovinom, i da taj zahtev nije isti kao prethodni zahtev po kome su sudovi već odlučili.

23. Dana 21. februara 2018. godine, Žalbeno veće KPA, je donelo presudu GSK-KPA-A-211/15, kojom je žalbu podnosioca zahteva odbilo kao neosnovanu. U obrazloženju presude stoji:

> *"Članom 2.7 Uredbe UNMIK·a br. 1999/ 23 predviđa se sledeće: "Konačne odluke Komisije su obavezujuće i izvršne i nisu predmet preispitivanja bilo kojih drugih pravosudnih ili administrativnih organa na Kosovu". Shodno tome, odluka KPCC da predmet smatra zaključenim pravosnažnim i izvršnom je ispravna i zasnovana na zakonu."*

Navodi podnosioca

24. Podnosilac u zahtevu pre svega navodi da je on 2005. godine, podneo HPD-u zahtev za ponovni posed nad imovinom, a da je 2007. godine podneo drugi zahtev u kome je tražio potvrdu prava na korišćenje nepokretne imovine, te da je shodno tome, stav KPCC i Žalbenog veća KPA, da se o njegovom zahtevu već odlučivalo u prethodnom postupku, pogrešan.

25. Podnosilac tvrdi da su KPCC i Žalbeno veće KPA pogrešno protumačili i primenili odredbe člana 11.4. UNMIK Uredbe br. 2006/50, te da zbog toga oni nisu mogli da uzmu u razmatranje njegove argumente i dokaze koje je podneo i predstavio, a kojima on dokazuje da mu pripada pravo nad navedenom imovinom.

26. Podnosilac zahteva dalje navodi, da su takvim stavom KPCC i Žalbeno veće KPA, njemu povredili njegova prava garantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava, kao i prava određena članom 6 (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a.

27. Podnosilac od suda traži da mu navedenu nekretninu vrati u posed, ili da mu se isplati pravična naknada u visini tržišne vrednosti nekretnine.

Prihvatljivost zahteva

28. Sud prvo ispituje da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, propisani Zakonom i dalje predviđeni Poslovnikom o radu.

29. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava koji propisuju:

> *„1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
> (...)
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."*

30. Sud u nastavku ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, kao što je propisano u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na članove 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 48. [Tačnost podneska]

> *"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode sumu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."*

Član 49. [Rokovi]

> *„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku... ."*

31. Pored toga, Sud uzima u obzir pravilo 39. [Kriterijum o prihvatljivosti], stav (2) Poslovnika o radu, koje propisuje:

> *"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."*

32. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac podneo zahtev u svojstvu ovlašćene strane, osporavajući akt javnog organa, odnosno presudu GSK-KPA-A-211/15 Žalbenog veća KPA, nakon iscrpljenja svih pravnih sredstava. Podnosilac zahteva je isto tako naglasio prava za koja tvrdi da su mu povređena, u skladu sa uslovima navedenim u članu 48. Zakona i podneo je zahtev unutar roka koji je propisan u članu 49. Zakona.

33. Sud na početku analize osnovanosti navoda podnosioca zahteva o povredi ustavnih prava i prava garantovanih EKLjP primećuje, da je podnosilac zahteva vodio dva sudska postupka vezano za predmetnu

nekretninu, i da su oba sudska postupka okončana pravosnažnim odlukama i presudama.

34. Što se tiče prvog sudskog postupka, Sud nalazi da je on počeo 2005 godine, a da se završio 26. marta 2007. godine, kada je predmet spora podnosioca zahteva rešen pravosnažnom odlukom HPCC/REC/94/2007. Istom tom odlukom, podnosiocu zahteva je priznat jedan vid imovine u obliku naknade, koju on može da ostvari kao podnosilac zahteva C kategorije, shodno članu 4 UNMIK Uredbe 2000/60.

35. Dalje, Sud primećuje da je podnosilac zahteva drugi sudski postupak započeo 23. novembra 2007. godine, kada je podneo zahtev KPA, u kojem je tražio potvrdu prava na korišćenje nepokretne imovine odnosno stana, Sud zaključuje da je drugi sudski postupak okončan 21. februara 2018. godine, presudom GSK-KPA-A-211/15 Žalbenog veća KPA, kojom je žalba podnosioca odbijena kao neosnovana.

36. S tim u vezi, Sud će navode podnosioca zahteva o navodnim povredama člana 31. i člana 46. Ustava, a u vezi sa članom 6 EKLjP-a i člana 1. Protokola 1 iste, sagledati isključivo vezano za drugi sudski postupak, kao što je to navedeno od strane podnosioca.

37. Shodno tome, Sud pre svega primećuje da podnosilac zahteva smatra da su KPCC i Žalbeno veće KPA, njemu povredili Ustavna i prava garantovana EKLjP, jer su napravili grešku i nisu na pravi način tumačili UNMIK Uredbu 2006/50, tačnije član 11.4, što je vodilo ka tome da oni zaključe da se po ovom predmetu već odlučivalo, i da je shodno tome doneta i pravosnažna odluka. To je po mišljenju podnosioca onemogućilo da oni sagledaju dokaze kojima on potvrđuje da navedena nekretnina pripada njemu.

38. S tim u vezi, Sud nalazi da se navodi podnosioca o navodnim povredama prvenstveno tiču pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene i tumačenja materijalnog prava, odnosno člana 11.4. UNMIK Uredbe 2006/50.

39. Sud ponavlja da nije njegov zadatak da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu, za koje su navodno počinili redovni sudovi (zakonitost), osim i ako su povredile osnovna prava i slobode zaštićene Ustavom (ustavnost). Sud se ne može upustiti u takve procene koje povlače hipoteze u vezi sa tim šta je navelo redovni sud do te tačke, da donese jednu odluku umesto neke druge odluke. U suprotnom, Sud bi postupao kao sud „četvrtog stepena“, što bi bilo u suprotnosti sa

osnovama principa subsidijarnosti i ograničenjima predviđenim u Ustavu u vezi sa njegovom jurisdikcijom.

40. Bez sumnje, uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju odgovarajuća pravila materijalnog i procesnog prava (vidi: slučaj *García Ruiz protiv Španije*, ESLjP, br. 30544/96 od 21. januara 1999. godine, stav 28 i vidi, takođe slučaj: KI70/11, podnosioci zahteva: *Faik Hima, Magbule Hima i Besart Hima*, rešenje o neprihvatljivosti od 16. decembra 2011. godine).

41. Ustavni sud je obavezan ustavnim ovlašćenjima za procenu i odlučivanje u vezi sa navodnim povredema osnovnih prava i sloboda koje su zagarantovane Ustavom. Dakle, Sud ocenjuje da li je način na koji su redovni sudovi primenili zakon bio očigledno pogrešan ili na neki drugi način proizvoljan ili diskriminatoran. (Vidi, na primer: slučajeve ESLjP *Koshoglu protiv Bugarske*, presuda od 10. maja 2007. godine, br. 48191/99; *Anheuser-BuschInc. protiv Portugalije*, presuda od 11. januara 2007. godine, br. 73049/01, *Kuznetsov i drugi protiv Rusije*, presuda od 11. januara 2007. godine, br. 184/02, *Khamidov protiv Rusije*, presuda od 15. novembra 2007. godine, br. 72118/01, *Andelković protiv Srbije*, presuda od 9. aprila 2013. godine, br. 1401/08, *Dulaurens protiv Francuske*, presuda od 21. marta 2000. godine, br. 34553/97).

42. Sud, imajući u vidu da podnosilac zahteva tvrdi da su redovni sudovi očigledno napravili grešku i proizvoljno primenili član 11.4 UNMIK Uredbe 2006/50, kada su odbili njegov zahtev za potvrdu prava na korišćenje predmetne nekretnine, nalazi da je KPCC zahtev podnosioca odbio iz čisto proceduralnih razloga, pri tome ne zalazeći u samu suštinu zahteva koji se ticao navedene nekretnine.

43. Sud primećuje da je takav stav KPCC zauzeo na osnovu člana11.4 UNMIK Uredbe BR. 2006/50.koja kaže:

> *„Komisija odbacuje u celini ili delimično zahtev*
> *[...]*
> *c) kada je zahtev ranije razmatran pri čemu je doneta konačna administrativna ili sudska odluka.“*

44. Dalje, Sud primećuje da je isti takav zaključak imalo i Žalbeno veće KPA u presudi GSK-KPA-A-211/15odgovarajući na žalbene navode podnosioca zahteva.

45. Takođe, Sud primećuje da su takvi stavovi KPCC-a i Žalbenog veće KPA-a zauzeti na osnovu prvog sudskog postupka koji je podnosilac

zahteva započeo 2005. godine, a završio se 2007. godine, a koji je rezultirao pravosnažnom presudom po pitanju navedene nekretnine.

46. Sud na osnovu iznetog ne vidi opravdanim navod podnosioca vezano za pogrešnu primenu i tumačenje člana 11.4 UNMIK Uredbe 2006/50.

47. U ovim okolnostima, Sud smatra da ništa u slučaju predstavljenom od strane podnosioca zahteva ne ukazuje da su postupci pred KPCC i Žalbenim većem KPA, bili nepravični ili proizvoljni da bi Ustavni sud bio uveren da je srž prava na pravično i nepristrasno suđenje bila povređena ili da su podnosiocu zahteva uskraćene bilo kakve procesne garancije, što bi dovelo do povrede tog prava prema članu 31. Ustava, a u vezi sa članom 6.1 EKLjP-a.

48. Takođe, podnosilac u zahtevu navodi, da se osporenom odlukom KPCC-a, i presudom Žalbenog veća KPA, povređuju i njegova prava na imovinu iz člana 46. Ustava i člana 1. Protokola 1 EKLjP-a.

49. U vezi s ovim navodima, Sud ukazuje na konzistentnu praksu ESLjP, prema kojoj «imovina» u smislu člana 1. Protokola 1 EKLjP, može biti ili «postojeća imovina» ili «dobra» uključujući i potraživanja u odnosu na koja lice ima bar «legitimno očekivanje» da će ih realizovati (vidi: presudu ESLjP-a, *Peter Gratzinger i Eva Gratzingerova protiv Češke Republike*, odluka o prihvatljivosti od 10. jula 2002. godine, aplikacija broj 39794/98, stav 69).

50. U tom smislu, a u vez i sa navodima podnosioca zahteva, Sud naglašava, da u okolnostima ovog konkretnog slučaja, predmetna imovina se ne može smatrati «imovinom» u smislu člana 1. Protokola 1 EKLjP-a, zato što nisu ispunjeni traženi uslovi, odnosno, zato što je po navedenoj imovini već odlučeno tokom prvog sudskog postupka konačnom odlukom, a to je potvrđeno i u odluci KPCC-a, i presudi Žalbenog veća KPA.

51. Takođe, Sud dodaje da podnosilac zahteva nije predmetnu nekretninu stekao u smislu člana 1. Protokola 1 EKLjP-a. Međutim, na osnovu odluke KPCC/D/A/247/2014 KPCC-a, i presude GSK-KPA-A-211/15, Žalbenog veća KPA, Sud primećuje da je podnosiocu zahteva priznat jedan vid *"adekvatne naknade za predmetnu nekretninu koju on može da realizuje."*

52. S tim u vezi, kao što je podvučeno i u presudi Žalbenog Veća KPA, GSK-KPA-A-211/15, od 21. februara 2018. godine, prilikom donošenja odluka u sudskim postupcima u vezi sa navedenom imovinom, podržani su navodi podnosioca zahteva A kategorije, da je on izgubio

imovinu na osnovu diskriminatorskog zakonodavstva i, po ovim osnovama mu je priznato pravo povraćaja sporne imovine, dok je podnosiocu ovog zahteva, priznato mu je pravo adekvatne nadoknade, kao što je to određeno u članu 4 UNMIK Uredbe 2000/60.

53. S tim u vezi, Sud, navode podnosioca o povredi člana 46. Ustava i člana 1. Protokola 1 EKLjP-a, nalazi kao neosnovane.

54. Shodno tome, Sud ukazuje da podnosilac zahteva nije ponudio relevantne argumente koji bi opravdali njegove tvrdnje da je u drugom sudskom postupku, na bilo koji način došlo do povrede ustavnih prava na koja se on pozvao, osim činjenice što je on nezadovoljan rezultatom postupka u kojem su donete osporena odluka i presuda.

55. Sud naglašava da je obaveza podnosioca zahteva da potkrepi svoje ustavne tvrdnje i podnese *prima facie* dokaz koji ukazuje na povredu prava garantovanih Ustavom i EKLjP-om. Ta ocena je u skladu i sa sudskom praksom Suda (vidi: slučaj Ustavnog suda br. KI19/14 i KI21/14, podnosioci zahteva: *Tafil Qorri i Mehdi Syla*, od 5. decembra 2013. godine).

56. Dakle, zahtev podnosioca je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i kao takav se treba proglasiti neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39. (2) Poslovnika o radu.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova, u skladu sa članom 113. stavovi 1 i 7 Ustava, članom 47. Zakona i pravilom 39. (2) Poslovnika o radu, na zasedanju održanom 10. aprila 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Nexhmi Rexhepi Arta Rama-Hajrizi

KI185/18, Podnosilac: Limak Kosovo International Airport A.D., "Adem Jashari", Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 271/2018 od 10. oktobra 2018. godine

KI185/18, rešenje od 27. maja 2019. godine, objavljeno 10. jula 2019.godine

Ključne reči: individualni zahtev, pravno lice, očigledno neosnovan

Podnosilac zahteva i Vlada Republike Kosovo su potpisali Sporazum o javno-privatnom partnerstvu (JPP) i na osnovu tog sporazuma, podnosilac zahteva je preuzeo obavezu da sve radnike zadrži u radnom odnosu još 3 (tri) godine.

Kao rezultat toga, podnosilac zahteva je obavestio radnika F.M. da mu se neće produžiti ugovor o radu. Radnik F.M. je podneo tužbu prvostepenom sudu i njegova tužba je usvojena. S druge strane, podnosilac zahteva je pred redovnim sudovima tvrdio da redovni sudovi nisu uzeli u obzir član 9.18 Sporazuma o JPP-u, prema kojem je podnosilac zahteva preuzeo obavezu da radnike zadrži na poslu još 3 (tri) godine.

U toku postupaka pred redovnim sudovima, ovi poslednje navedeni su objasnili podnosiocu zahteva da se s obzirom na to da radnik F.M. ima više od deset (10) godina radnog staža, na osnovu člana 10.5 Zakona o radu, smatra da ima ugovor na neodređeno vreme, tako da se i za raskid ugovora o radu moraju poštovati zakonom propisane procedure, koje, prema navodima redovnih sudova, podnosilac zahteva nije poštovao.

Podnosilac zahteva je u svom zahtevu pred Ustavnim sudom naveo povredu člana 31. Ustava zbog neobrazložene odluke, kao i članova 24, 32. i 46. Ustava, a takođe ponovio je i svoje navode koje je izneo redovnim sudovima.

Ustavni sud je prilikom razmatranja navoda podnosioca zahteva utvrdio da on nije uspeo da predoči dokaze, činjenice i argumente koji ukazuju na to da su postupci pred redovnim sudovima povredili njegovo pravo na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovano članom 31. Ustava, a Sud se nije upuštao u razmatranje daljih navoda podnosioca zahteva zato što on povrede ostalih prava koja su zagarantovana članovima 24, 32. i 46. Ustava navodi kao posledicu povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI185/18

Podnosilac

Limak Kosovo International Airport J.S.C, "Adem Jashari"

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev.br. 271/2018 od 10.oktobra 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnelo Akcionarsko društvo Limak Kosovo International Airport J.S.C, "Adem Jashari" (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), sa sedištem u selu Vrelo, opština Lipljan, kojeg po ovlašćenju zastupaju Fazli Gjonbalaj i Leonora Fejzullahu.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu Vrhovnog suda Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni sud), Rev. br 271/2018, od 10. oktobra 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene presude, kojom su prema tvrdnjama podnosioca zahteva povređena prava podnosioca

zahteva garantovana članom 24. [Jednakost pred zakonom], članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i članom 6 (Pravo na pravično suđenje) kao i članom 1 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i sloboda (u daljem tekstu: Konvencija).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavu 4 člana 21 [Opšta načela] istavu 7 člana 113 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22 [Procesuiranje podnesaka] i 47 [Individualni zahtevi] Zakona br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik o radu).

Postupak pred Ustavnim Sudom

5. Dana 23. novembra 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev pred Ustavnim Sudom Republike Kosova (u daljem tekstu: Sud).

6. Dana 12. decembra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Radomira Labana za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Gresa Caka-Nimani (predsedavajuća), Bajram Ljatifii Safet Hoxha.

7. Dana 20. decembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i dostavio kopiju zahteva Vrhovnom sudu.

8. Dana 12. aprila 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo jedan dopis sudu sa naslovom *„[...] u vezi sa predmetima registrovanim pred Ustavnim Sudom DHE a posebno u vezi sa predmetom registrovanim sa [...] brojem KI132/18"* i pridružio je Sudu Sporazum o Javno Privatnom Partnerstvu (u daljem tekstu: JPP).

9. Dana 16. maja 2019. godine, podnosilac zahteva je ponovo poslao jedan dopis sa naslovom „Podnesak u vezi sa predmetima regisrovanim pred Ustavnim Sudom". U kome je u osnovi ponovio tvrdnje koje je ranije iznosio.

10. Dana 27. maja 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno preporučilo Sudu neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica predmeta

11. Dana 12. avgusta 2010. godine, Vlada republike Kosovo i podnosilac zahteva su potpisali JPP. Pre potpisivanja sporazuma JPP, Aerodrom Priština se zvao Međunarodni Aerodrom Priština (u daljem tekstu: MAP).

12. Na osnovu spisa predmeta, primećuje se da je radnik F.M. (u daljem tekstu: radnik) bio zaposlen u MAP. Na osnovu JPP sporazuma, podnosilac zahteva je preuzeo obavezu da sve radnike zadrži u radnom odnosu još 3 (tri) godine.

13. Radnik je bio u redovnom radnom odnosu kod podnosioca zahteva od 4. aprila 2011. godine do 3. aprila 2014. godine. Dana 3. marta 2014. godine, odnosno 30 (trideset) dana pre isteka ugovora, podnosilac zahteva je obavestio radnika da *"... se u skladu sa politikama Odbora direktora i Zakonom o radu Kosova, kao i odlukom o budućem planiranju ljudskih resursa neće produžiti ugovor posle 03.04.2014. godine*".

14. Dana 17. marta 2014 godine, radnik je izjavio žalbu podnosiocu zahteva "*...sa predlogom da se obaveštenje o neproduženju ugovora o radu od 03.03.2014. godine poništi kao nezakonito i da tužioca vrati na ranije radno mesto sa svim pravima iz radnog odnosa*.

15. Dana 24. marta 2014. godine, podnosilac zahteva je odbio, kao neosnovanu, žalbu radnika.

16. Radnik je podneo tužbeni zahtev Osnovnom sudu u Prištini – ogranak u Lipljanu (u daljem tekstu: Osnovni sud), tražeći da se poništi obaveštenje od 3. marta 2014. godine, koje je doneo podnosilac zahteva, i obaveže podnosilac zahteva da zaposlenog vratina posao sa svim pravima i obavezamakao i da mu nadoknadi pretrpljenu materijalnu štetu.

17. Dana 15. maja 2015. godine, Osnovni sud je, presudom (C. br. 201/2014), (i) usvojio tužbeni zahtev radnika kao osnovan,(ii) poništio obaveštenje podnosioca zahteva od 03. marta 2014. godine, kao i odgovor podnosioca zahteva od 24. marta 2014. godine o neproduženju ugovora o radu (iii) obavezao podnosioca zahteva da vrati radnika na posao, (iv) obavezao podnosioca zahteva da radniku isplati određeni iznos u ime materijalne štete i (v) obavezao podnosioca zahteva da pokrije troškove parničnog postupka.

18. Podnosilac zahteva je izjavio žalbu Apelacionom sudu Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni sud), protiv presude(C. br. 201/2014) Opštinskog suda.ističući da je osporena presuda doneta uz bitnu povredu proceduralnih odredbi, pogrešno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava.

19. Podnosilac zahteva je žalbom u osnovi isticao da je Osnovni sud nepravilno utvrdio činjenično stanje što se tiče dužine radnog staža radnika tvrdeći da radnik nema više od 3 godine radnog staža, podnosilac zahteva smatra da je usled ovako pogrešnog utvrđenog činjeničnog stanja došlo do pogrešne primene materijalnog i procesnog prava i da je presuda osnovnog suda u suprotnosti sa članom 9.18 Sporazuma o javno-privatnom partnerstvu, potpisanog od strane Vlade Republike Kosovo i preduzeća Limak Kosovo International Airport od 12.08.2010. godine.

20. Dana 18. juna 2018. godine, Apelacioni sud je, presudom (Ac. br. 3644/2015), odbio kao neosnovanu žalbu podnosioca zahteva i potvrdio presudu (C. br. 201/2014) Osnovnog suda, smatrajući istu pravičnom i zakonitom, i ističući da je prvostepeni sud dao konkretne razloge za odlučne činjenice i pružajući odgovarajuća objašnjenja za takvu odluku na osnovu relevantnih zakonskih odredbi.

21. Dana 11. jula 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev za reviziju Vrhovnom sudu protiv presude Opštinskog suda i presude Apelacionog suda Kosova, navodeći da je došlo do bitne povrede proceduralnih odredbi i pogrešne primene materijalnog prava. Podnosilac zahteva je tvrdio da nižestepeni sudovi nisu uzeli za osnov član 9.18 Sporazuma JPP-a, po kojem podnosilac zahteva preuzima obavezu sa radnike zadrži na poslu 3 (tri) godine. Štaviše, podnosilac tvrdi da je *„sud izvršio stapanje rada dva različita poslodavca“.*

22. Dana 10. oktobra 2018. godine, Vrhovni sud je, presudom Rev. br. 271/2018, odbio kao neosnovanu reviziju podnosioca zahteva, obrazlažući “*... revizioni navodi neosnovani zbog toga što je u presudama prvostepenog i drugostepenog suda dato dovoljno razloga o odlučnim činjenicama koji su pravno valjani za pravilno presuđivanje u ovoj pravnoj stvari, a koji su prihvatljivi i za ovaj Sud. Drugostepeni sud je pri odlučivanju povodom žalbe tuženog ocenio sve žalbene navode, za iste je naveo dovoljno ubedljivih razloga koje prihvata i revizioni sud.*“ .

Navodi podnosioca

23. Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da *"Vrhovni sud Kosova je presudom Rev. br. 271/2018 [...] prekršio njegovo pravo na pravično i nepristrasno suđenje koje je zagarantovano članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], iz razloga što nije obrazložio sudsku odluku, navodeći dalje da je „kao posledica nedostatka obrazloženja, osporena odluka lišila podnosioca zahteva ustavnog prava na delotvorno pravno sredstvo", čime mu je povređeno i pravo zagarantovano Ustavom, članom 32. i članom 24. [Jednakost pred zakonom], a kao posledica ovih povreda, podnosiocu je prekršeno i pravo na imovinu iz člana 46. [Zaštita imovine] Ustava. Podnosilac takođe navodi da je došlo do povrede člana 6. [Pravo na pravično suđenje] EKLJP."*

24. Podnosilac zahteva u osnovi svoj zahtev obrazlaže ističući da suredovni sudovi pogrešno utvrdili činjenično stanje i da je došlo do pogrešne primene procesnog i materijalnog prava ističući da odluke redovnih sudova nisu u dovoljnoj meri obrazložile sledeće;

    (i) Da su redovni sudovi nepravilno utvrdio činjenično stanje što se tiče dužine radnog staža radnika tvrdeći da radnik nema više od 3 godine radnog staža.
    (ii) Da je podnosilac imao pravo da obaveštenjem prekine radni odnos u skladu sa ugovorom o radu, član 1.1 i članom 67. stav 1.3, kao i članom 71. stav 2 Zakona o radu br. 03/L-212.
    (iii) Da redovni sudovi pogrešno protumačiličlan 10.5 Zakona o radu br. 03/L-212, iz razloga što se on ne može primeniti na preduzeće Limak, s obzirom na to da radnik nije imao deset (10) godina neprekidnog radnog staža kod tuženog
    (iv) Da redovni sudovinisu uzeliu obzir član 9.18 Sporazuma o JPP-u, prema kome, podnosilac zahteva preuzima obavezu da zadrži zaposlene na poslu u roku od 3 (tri) godine.

25. Podnosilac zahteva takođe citira presudu KI138/15 Ustavnog suda i ističe da je "primena materijalnog prava koja je mogla biti činjenica, bila odlučujući faktor u donošenju presude tog suda, ali Vrhovni sud nije uopšte rešio ovo pitanje, već je samo utvrdio da su sudovi nižeg stepena pravilno primenili odredbe materijalnog prava."

26. Podnosilac zahteva da "*Ustavni sud treba da oceni da li je sudski postupak u celini bio pravičan i nepristrasan, kako se zahteva članom 31. Ustava (vidi: između ostalog, mutatis mutandis, Edwards protiv Ujedinjenog kraljevstva od 16. decembra 1992. godine, str. 34,*

serija A. br. 247, i B. Vidal protiv Belgije od 22. aprila 1992. godine, str. 33, serija A. br. 235).

27. Podnosilac zahteva traži od Suda da ukine presudu Vrhovnog suda i stvar vrati na ponovno suđenje.

Odgovarajuće zakonske odredbe

Zakon br. 03/L-212 o Radu

Član 10
[Ugovor o radu]

5. Ugovor za jedan određeni period koja se zasniva na jasan način ili samorazumljiv za jedan period duži od deset (10) godine, zaposlenja smatra se kao ugovor za neodređeno vreme.

Član 67
[Prestanak ugovora o radu prema važećem zakonu]

1. Ugovor za rad prema zakona na snagu se prekida:
[...]
1.3. istekom vreme trajanja ugovora;

Član 70
[Prestanak ugovora o radu od strane poslodavca]

1. Poslodavac može raskinuti ugovor o radu zaposlenom uz jedno vremensko upozorenje, kada:
1.1. takva suspenzija je opravdana iz ekonomskih tehničkih ili organizacijskih razloga ili kada;
1.2. zaposleni nije više sposoban obavljati radne dužnosti;
1.3. poslodavac može raskinuti ugovor o radu zaposlenom pod navedenim okolnostima utvrđenim u podstavu 1.1 i 1.2, ako je neprikladno za poslodavca za prenos zaposlenog u drugi posao, treinirati ili kvalifikovati njega za obavljanje posao ili neki drugi posao;
1.4. poslodavac može da raskida ugovor o radu zaposlenom u traženom periodu najave prekida u: 1.4.1. težim slučajevima lošeg ponašanja zaposlenog; i 1.4.2. zbog ne zadovoljavajućeg ispunjavanja radnog obaveza;
1.5. poslodavac mora obalvestiti zaposlenog o njegovom/njenom udoljenju odmah po nastupanju slučaja koji dovodi do udaljenja, ili u momentu kada je poslodavac saznao za taj slučaj;

1.6. poslodavac može da raskine ugovor o radu zaposlenom bez prethodnog predvidjenog upozorenja otkaza, tada kad:
1.6.1. zaposleni je kriv za ponavljanje lošeg neozbiljnog ponašanja ili kršenja obaveza; 1.6.2. performansa zaposlenog je nezadovoljna i pored pismenog upozorenja.
2. Poslodavac može raskinuti ugovor o radu prema podstavu 1.6. stava 1. ovog člana, samo ako je zaposleni primio opis u pismenoj formi o nezadovoljavajučoj performanci,na neodredjenom vremenskom periodu, u kojem zaposleni treba unaprediti sopstvenu performanciju kao i jednu izjavu da učinak za njegovo poboljšanje će rezultirati sa otkazom sa posla bez ikakvog daljeg obaveštenja u pismenoj formi.

Član 71
[Obaveštenje o raskidu ugovora o radu]

1. Poslodavac može raskinuti ugovor o radu na neodređeno vreme na osnovu člana 70 u sledećim vremenskim intervalima otkaza/najavljivanja:
1.1. od šest (6) meseci do dve (2) godine zaposlenja, trideset (30) kalendarskih dana;
1.2. od dve (2) do deset (10) godine zaposlenja, četrdeset i pet (45) kalendarskih dana;
1.3. preko deset (10) godine zaposlenja, šesdeset (60) kalendarskih dana.

2. Poslodavac ima pravo da raskine Ugovor o radu na ograničeno vreme uz obaveštenje od trideset (30) kalendarskih dana, Poslodavac koji ne namerava obnoviti ugovor za određeni period treba da informiše zaposlenog najmanje trideset (30) dana pre isteka ugovora .Neuspeh da nastupa na ovaj način će dati zaposlenom pravo da produži za dodatnih trideset (30) kalendarskih dana uz isplatu pune plate.

Sporazum o javno privatnom partnerstvu o poslovanju i proširenju Međunarodnog aerodruma priština

9.18 [Završetak osoblja]
„Privatni partner može da prekine zaposlenje ili neko drugo angažovanje bilo kojeg zaposlenog u MAP (i) u bilo koje vreme za pitanja koja su povezana sa zakonom, pravilima, administrativnim uredbama i dekretima (ii) po zajedničkom sporazumu ili (iii) bez ograničenja nakon treće (3) godišnjice od dana stupanja na snagu“.

Prihvatljivost zahteva

28. Sud prvo ocenjuje da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje navedene Zakonom i Poslovnikom.

29. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
> *[...]*
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."*

30. Sud se takođe poziva na stav 4 člana 21. [Opšta načela] Ustava, koji propisuje:

> *"4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva."*

31. U tom smislu, Sud primećuje da podnosilac zahteva ima pravo da podnese ustavnu žalbu, pozivajući se na navodne povrede osnovnih prava i sloboda, koje važe za pojedince i pravna lica (vidi: slučajeve Ustavnog suda br. KI41/09, podnosilac zahteva: Univerzitet AAB-RIINVEST L.L.C., rešenje o neprihvatljivosti od 3. februara 2010. godine, stav 14).

32. Sud u nastavku razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, kao što je propisano u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na članove 47 [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

> *"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ."*
> *2. Osoba može da podnese pomenuti podneska samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva*

Član 48
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. [...]

33. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud smatra da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, koja osporava akt javnog organa, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva. Podnosilac zahteva je pojasnio prava i slobode za koje tvrdi da su povređena navedenim odlukama, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podneo je zahtev u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona.

34. Međutim, Sud treba dalje da oceni da li su ispunjeni uslovi propisani u pravilu 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, uključujući uslov da zahtev ne bude očigledno neosnovan. Dakle, pravilo 39 (2) Poslovnika, propisuje:

(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju.

35. Sud najpre primećuje da podnosilac zahteva tvrdi da mu je povređeno pravo na fer i pravično suđenje garantovano članom 31 ustav i članom 6 EKLJP zato što odluke redovnih sudova nisu u dovoljnoj meri obrazložene dok povrede ostalih prava koja su garantovana Ustavom I EKLJP navodi kao posledicu povrede prava na fer i pravično suđenje.

36. Podnosilac zahteva u osnovi svoj zahtev obrazlaže ponavljanjem istih tvrdnji koje je iznosio i pred redovnim sudovima uvezi pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene procesnog i materijalnog prava ističući da odluke redovnih sudova nisu u dovoljnoj meri obrazložile sledeće;

(i) Da su redovni sudovi nepravilno utvrdio činjenično stanje što se tiče dužine radnog staža radnika tvrdeći da radnik nema više od 3 godine radnog staža.

(ii) Da je podnosilac imao pravo da obaveštenjem prekine radni odnos u skladu sa ugovorom o radu, član 1.1 i članom 67. stav 1.3, kao i članom 71. stav 2 Zakona o radu br. 03/L-212.
(iii) Da redovni sudovi pogrešno protumačili član 10.5 Zakona o radu br. 03/L-212, iz razloga što se on ne može primeniti na preduzeće Limak, s obzirom na to da radnik nije imao deset (10) godina neprekidnog radnog staža kod tuženog
(iv) Da redovni sudovi nisu uzeli u obzir član 9.18 Sporazuma o JPP-u, prema kome, podnosilac zahteva preuzima obavezu da zadrži zaposlene na poslu u roku od 3 (tri) godine.

37. Ustavni sud će se izvršiti ocenu ustavnosti osporenih odluka redovnih sudova u vezi sa tvrdnjom podnosioca da odluke redovnih sudova nisu u dovoljnoj meri obrazložene osvrću se na svaki pojedinačni navod podnosioca.

38. Prvo, što se tiče tvrdnji podnosioca zahteva (i) da su redovni sudovi nepravilno utvrdio činjenično stanje što se tiče dužine radnog staža radnika tvrdeći da radnik nema više od 3 godine radnog staža.

39. U vezi ovih navoda podnosioca zahteva, Sud primećuje da je Osnovni sud je obrazložio da je *"Na osnovu činjeničnog stanja utvrđenog iz gore navedenih izvedenih dokaza, kojima je sud poklonio veru, utvrđeno je da je tužilac kod prethodnika tuženog MAP „Adem Jashari" a. d. zasnovao radni odnos od 21.11.2003. godine i da je kod istog radio neprekidno do 03.04.2011. godine, te da je od 04.04.2011. do 03.04.2014. godine neprekidno radio kod tuženog i samim tim je navršio preko 10 godina neprekidnog rada kod prethodnika tuženog i kod tuženog, pa je zasnovano na odredbi člana 10.5 Zakona o radu, sud došao do zaključka da se radni odnos na određeno vreme kod tuženog smatra radnim odnosom na neodređeno vreme, zbog čega sud smatra da je u ovakvoj situaciji, tuženi kako bi prekinuo tužiocu radni odnos na neodređeno vreme bio dužan da sprovede interni postupak za prekid radnog odnosa, a taj postupak se nije vodio kod tuženog, već je tužilac samo obavešten obaveštenjem o neproduženju ugovora o radu" takođe osnovni sud "... ocenjuje da je obaveštenje tuženog o neproduženju ugovora o radu tužioca, bez sprovođenja bilo kakvog internog postupka za prekid radnog odnosa, nezakonito."*

40. Drugo što se tiče tvrdnji podnosioca zahteva (ii) da je podnosilac imao pravo da obaveštenjem prekine radni odnos u skladu sa ugovorom o radu, član 1.1 i članom 67. stav 1.3, kao i članom 71. stav 2 Zakona o radu br. 03/L-212.

41. U vezi ovih navoda podnosioca zahteva, Sud primećuje da je Osnovni sud najpre zaključio da *"... je obaveštenje tuženog o neproduženju ugovora o radu tužioca, bez sprovođenja bilo kakvog internog postupka za prekid radnog odnosa, nezakonito"*.

42. Istom presudom Osnovni sud je dalje obrazložio kada i pod kojim uslovima poslodavac može iskoristiti ovo mogućnost detaljno obrazlažući koje prethodne pravne mere mora preduzeti ističući da "*...ako je prekid radnog odnosa povezan sa tehničkim, ekonomskim ili organizacionim razlozima, u skladu sa odredbama člana 70. u vezi sa članom 76. Zakona o radu, tuženi je bio dužan da izradi pismeni program i primeni ove odredbe ZR-a iosim obaveštavanja tužioca mesec dana pre nego što bi mu prekinuo radni odnos, bio je dužan da obavesti i sindikat zaposlenih o planiranim izmenama, uloživši prethodno napore za internu preraspodelu zaposlenih, ograničenje broja sati van radnog vremena, smanjenje broja radnih sati radnika, pružanje stručnog osposobljavanja i druge mere utvrđene zakonom, ali tuženi nije preduzeo nijednu od ovih mera, odnosno do završetka postupka nije pružio dokaze da je preduzeo bilo šta u tom pravcu"*

43. Takođe na ove navode podnosioca detaljno je odgovorio Apelacioni sud kada je odbio kao neosnovan "*žalbeni navod da od trenutka potpisivanja sporazuma između Vlade Kosova i tuženog, tužilac nema više od 3 godine radnog staža, ovo je za Apelacioni sud bez uticaja jer je važno to što tužilac na istom radnom mestu radi više od 10 godina i da se njegov ugovor o radu u smislu člana 10. stav 5 Zakona o radu smatra ugovorom na neodređeno vreme, tako da je istom mogao biti prekinut radni odnos samo pod uslovima utvrđenim odredbom člana 70. Zakona o radu, a ne nikako na osnovu člana 67. stav 1 i 3 ovog zakona, u kojem je navedeno da se ugovor o radu po sili zakona prekida istekom vremena trajanja ugovora.*

44. Treće što se tiče tvrdnji podnosioca zahteva (iii) Da su redovni sudovi pogrešno protumačili član 10.5 Zakona o radu br. 03/L-212, iz razloga što se on ne može primeniti na preduzeće Limak, s obzirom na to da radnik nije imao deset (10) godina neprekidnog radnog staža kod tuženog.

45. Sud primećuje da je Apelacioni sud je obrazložio "*Žalbeni navod da se u konkretnom slučaju radi o radnom odnosu privremenog karaktera u trajanju od tri godine je neosnovan jer je Limak Kosovo nastavio pravni subjektivitet bivšeg Aerodroma u Prištini i jer je njegov pravni sledbenik, što znači da je preuzeo odgovornost za radnike Aerodroma, tako da se tužiocu mora uzeti u obzir njegov rad na ovom aerodromu od 21.11.2003. godine. S obzirom na to da ovo radno*

mesto na kojem je radio tužilac i dalje postoji i da je tužilac ove poslove obavljao 10 godina, proizilazi da su oni trajnog karaktera.“

46. Četvrto što se tiče tvrdnji podnosioca zahteva (iv)Da redovni sudovi nisu uzeli u obzir član 9.18 Sporazuma o JPP-u, prema kome, podnosilac zahteva preuzima obavezu da zadrži zaposlene na poslu u roku od 3 (tri) godine.

47. Što se tiče navoda podnosioca zahteva o primenjivosti člana 9.18 SJPP-u, Vrhovni sud je obrazložio da je “*Sud je cenio i revizione navode da prvostepeni i drugostepeni sud nisu uzeli u obzir pravnu činjenicu i to onu iz člana 9.18 Sporazuma o javno-privatnom partnerstvu koji su potpisali Vlada Republike Kosovo i privatno preduzeće „Limak“ od 12.08.2010. godine, a na osnovu kog sporazuma preduzeće „Limak“ preuzima obavezu da zadrži zaposlene u radnom odnosu 3 godine, pri čemu nakon tog perioda ne snosi nikakvo ograničenje nakon treće godišnjice od dana stupanja na snagu ugovora o radu, i sud ih ocenjuje kao neosnovane jer je tuženi nastavio subjektivitet bivšeg Aerodroma u Prištini, preuzimajući odgovornost za zaposlene na Aerodromu, i ne postoji nijedan zakonski razlog i da je tuženi mogao da raskine radni odnos samo pod uslovima predviđenim članom 70. Zakona o radu a nikako na osnovu člana 67.1 i 3. ovog Zakona, u kojem se navodi da se ugovor o radu po sili zakona prekida istekom trajanja ugovora o radu. U konkretnom slučaju se obaveštenjem, onako kako je postupio tuženi, nije mogao tužiocu ne produžiti ugovor o radu, kada se njegov ugovor o radu smatra ugovorom na neodređeno vreme“*.

48. Dalje, Sud podseća da se podnosilac zahteva se takođe poziva na presudu KI138/15 Ustavnog suda i navodi da je “primena materijalnog prava koja je mogla biti činjenica, bila odlučujući faktor u donošenju presude tog suda, ali Vrhovni sud nije uopšte rešio ovo pitanje, već je samo utvrdio da su sudovi nižeg stepena pravilno primenili odredbe materijalnog prava”.

49. Što se tiče tog navoda podnosioca zahteva, Sud podseća da se taj slučaj razlikuje od slučaja koji je pred nama, zbog sledećeg obrazloženja: (i) pitanje disciplinskog postupka protiv zaposlenog kod podnosioca zahteva u tom slučaju je razmotreno na drugačiji način od strane redovnih sudova; (ii) nije bila jasna pravna osnov, kojom je sproveden disciplinski postupak; (iii) bilo je kontradiktornih elemenata u odlukama nižestepenih sudova. Pored toga, Apelacioni sud je primenio i koristio za obrazloženje Administrativno uputstvo, koje je proizašlo iz Uredbe o državnim službenicima, a ne iz Zakona o radu. Ovaj argument, iako je pokrenut od strane podnosioca zahteva u ovom

slučaju, nije razmotren od strane Vrhovnog suda (vidi: slučaj Ustavnog suda KI138/15, *Sharr Beteiligung GmbH*, presuda od 4. septembra 2017. godine).

50. Sud ponavlja na prvom mestu da nije njegova funkcija da se bavi greškama u činjeničnom stanju ili pogrešnom primenom prava koju su navodno učinili redovni sudovi, osim ako greške i pogrešna primena prav nisu takve da su povređena prava i slobode zaštićena Ustavom (*Garcia Ruiz protiv Španije* [VK], br. 30544/96, § 28, ECHR 1999-I).

51. U svakom slučaju, pre svega redovni sudovi su u obavezi da rešavaju problem tumačenja domaćih zakonskih propisa. Ovo se posebno odnosi na tumačenje od strane sudova pravila proceduralne prirode (*Pekinel protiv Turske*, br. 9939/02, stav 53, 18. marta 2008). Uloga Suda je samo da odredi da li su efekti takvog tumačenja su kompatibilni sa Ustavom u celini i sa principom pravne sigurnosti, garantovano članom 6. posebno.

52. Sud ponavlja da član 6 EKLJPi član 31 Ustava obavezuje sudova da obrazlože razloge za svoje presude, ali se to ne može se razumeti kao obaveza suda da detaljano odgovori na svaki argument podnosioca (vidi *Van de Hurk protiv Holandije* presuda od 19. aprila 1994. godine, Serija A br. 288, str. 20, st. 61). U kojoj meri će Sud ispuniti obavezu da obrazloži razloge može da varira u skladu sa prirodom odluke. Ona je takođe potrebno uzeti u obzir, inter alia, raznolikost podnesaka koje stranka u postupku podnesu može dovesti da sudovi naprave različita pravna mišljenja i zaključke u izradi presuda. Zato je pitanje da li je sud ispunio obavezu da obrazloži razloge svoje odluke, koja proizilazi iz člana 6 Konvencije, može se odrediti samo u svetlu okolnosti svakog pojedinačnog predmeta.

53. Sud shodno tome utvrđuje da je podnosilac imao pogodnosti kontradiktornog postupka, mogao je, u raznim fazama postupka, iznositi tvrdnje i dokaze koje je smatrao bitnima za svoj predmet, imao je priliku delotvorno pobijati tvrdnje i dokaze koje je iznela suprotna strana, redovni sudovi su saslušali i ispitali sve njegove tvrdnje, koje su, gledano objektivno, bile bitne za rešenje predmeta, činjenični i pravni razlozi za pobijanu odluku su detaljno izneseni, te je stoga postupak, uzet u celini, bio pravičan (vidi: *mutatis mutandis*, presudu ESLJP-a od 21. januara 1999. godine, *Garcia Ruiz protiv Španije*, br. 30544/96, stavovi 29 i 30).

54. Shodno tome, Sud utvrđuje da pravo na fer i pravično suđenje garantovano članom 31 Ustava i članom 6 EKLJP nije povređeno odlukama javnih organa.

55. Sobzirom da podnosilac zahteva nije uspeo nije predočio dokaze, činjenice i argumente koji ukazuju na to da su postupci u redovnim sudovima povredili njegovo pravo na fer i pravično suđenje garantovano članom 31 Ustava i članom 6 EKLJP, Sud se neće upuštati u razmatranje daljih navoda podnosioca zahteva zato što povrede ostalih prava koja su garantovanih članovima 24. 32 i 46 Ustavom kao i člana 1 Protokola I EKLJP podnosilac zahteva navodi kao posledicu povrede prava na fer i pravično suđenje.

56. Sud podseća da sama činjenica da podnosilac zahteva nije zadovoljan ishodom odluka Vrhovnog suda ili pominjanje članova Ustava, nije dovoljno da se izgradi tvrdnja o ustavnoj povredi. Kada se tvrdi takva povreda Ustava, podnosioci zahteva treba da obezbede obrazložene navode i uverljive argumente (vidi: mutatis mutandis, slučaj Ustavnog suda KI136/14, Abdullah Bajqinca, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, stav 33).

57. Shodno tome, zahtev je očigledno neosnovan, na ustavnim osnovama i proglašava se neprihvatljivim, u skladu sa pravilom 39 (2) Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, i pravilom 39. (2) Poslovnika o radu, dana 27. maja 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Radomir Laban	Arta Rama-Hajrizi

KI02/19, KI03/19, KI04/19 i KI05/19, Podnosilac: Halil Mustafa i 3 drugih, ocena Ustavnosti 4 Rešenja Vrhovnog suda Kosova donetih u periodu od 27. jula do 14. oktobra 2013. godine

Halil Mustafa (KI02/19), Zeqir Rexhepi (KI03/29), Remzi Rushiti (KI04/19), Hasan Geci (KI05/19), Rešenje o neprihvatljivosti, usvojeno 20. juna 2019. godine, objavljeno 17 jula 2019. godine

Ključne reči: Individualni zahtev, "Ngritja e Zërit", rate štete, zahtev očigledno neosnovan

Podnosioci zahteva su podneli tužbe pred Osnovnim sudom u Mitrovici - Odeljenje u Srbici, protiv Vlade Republike Srbije, a radi kompenzacije materijalne i nematerijalne štete koja im je prouzrokovana tokom rata.

Redovni sudovi su se proglasili nekompetentim da bi odlučili po ovom pitanju i na kraju, Vrhovni sud je, pozivajući se na odgovarajuće odredbe Zakona o Parničnom Postupku, obrazložio da za ove slučajeve važe normativi međunarodnog prava, a za te sporove domaći sudovi nisu nadležni da donose odluke, već je nadležan po ovom pravnom pitanju sud na čijoj teritoriji se nalazi sedište Skupštine Srbije.

Podnosioci zahteva su pred Ustavnim Sudom tvrdili da su im povređena prava koja su predviđena Ustavom, odnosno članovima 21, 22, 53 i 54. Podnosioci zahteva su imali tri glavne kategorije navoda: (i) primena principa "*per loci"* [*ratione loci*] (ii) obavezu za primenjivanje međunarodnih standarda o ljudskim pravima i (iii) njihovo pravo na sudsku zaštitu prava i pravo na pristup pravdi.

Ustavni sud je, nakon razmatranja navoda podnosilaca zahteva, obrazložio da su zaključci redovnih sudova doneti nakon jednog podrobnog razmatranja svih argumenata i tumačenja koja su podneta od strane podnosilaca zahteva i njima je data mogućnost da u svim fazama postupaka predstave svoje argumente i zakonska tumačenja koja su važna za njihove predmete. Ustavni sud je takođe podsetio i na sudsku praksu ESLjP-a u nekim predmetima kada su navedene proceduralne prepreke koje nameće načelo suverenog imuniteta država, a u vezi sa sudskim postupcima koji se mogu sprovoditi protiv jedne države u unutrašnjim sudovima neke druge države. Sud je, takođe, smatrao važnim da naglasi činjenicu da redovni sudovi Kosova nisu presuđivali u vezi sa pravom podnosilaca zahteva da zatraže kompenzaciju štete, već samo u vezi sa mesnom nadležnošću sudova Kosova da sprovode postupak protiv jedne druge države.

Samim tim, Ustavni sud je utvrdio da su zahtevi očigledno neosnovani po ustavni osnovama i da se trebaju proglasiti neprihvatljivim, dok je za jedan zahtev (KI05/19) sud utvrdio da je isti podnet van zakonskog roka.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučajevima br. KI02/19, KI03/19, KI04/19 i KI05/19

Podnosilac

Halil Mustafa i 3 drugih

Ocena Ustavnosti 4 Rešenja Vrhovnog suda Kosova donetih u periodu od 26. marta do 10. oktobra 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosioci zahteva

1. Zahtev KI02/19 je podnet od strane Halila Mustafe; zahtev KI03/19 je podnet od strane Zeqir Rexhepi; zahtev KI04/19 je podnet od strane Remzi Rushiti i zahtev KI05/19 je podnet od strane Hasan Geci.

2. Svi navedeni iznad (u daljem tekstu: podnosioci zahteva) žive u opštini Srbice, i zastupa ih Jahir Bejta, direktor društva “Ngritja e Zerit”.

Osporena odluka

3. Podnosioci zahteva osporavaju 4dole navedena rešenja Vrhovnog suda Republike Kosova(u daljem tekstu: Vrhovni Sud).

1. Halil Mustafa - Rešenje Rev. br. 279/2018 od 6. septembra 2018. godine;b

2. Zeqir Rexhepi - Rešenje Rev. br. 305/2018 od 10. oktobra 2018. godine;

3. Remzi Rushiti - Rešenje Rev. br. 221/2018 od 31. jula 2018. godine;

4. Hasan Geci - Rešenje Rev. br. 65/2018 od 26. marta 2018. godine;

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporenih odluka, kojima se smatra da su povređena prava podnosilaca zahteva zagarantovana članom 21 [Opšta načela], članom 22 [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 53 [Tumačenje odredbi Ljudskih prava] i 54 [Sudska zaštita Prava] Ustava Republike Kosovo(u daljem tekstu: Ustav), član 6 (pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda 9 u daljem tekstu: EKLjP) i člana 15 Univerzalne deklaracije o Ljudskim Pravima (u daljem tekstu: UDLjP).

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavu 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, na članu 22 [Procesuiranje podnesaka] i 47 [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

6. Dana 9. januara 2019. godine, podnosioci zahteva su podneli svoje zahteve pred Ustavnim sudom Republike Kosova (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 10. januara 2019. godine, Jahir Bejta, u svojstvu direktora društva “Ngritja e Zerit” je predao pred Sud jedan dopis, koji, iako se izričito ne tiče niti jednog konkretnog predmeta na Sudu, ponavlja navode i argumente koji su navedeni u zahtevima podnosilaca.

8. Dana 1. februara 2019. godine, Predsednica suda je za predmet KI02/19imenovala sudiju Safet Hoxha za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Gresa Caka-Nimani i Bajram Ljatifi.

9. Istog toga dana a u skladu sa stavom 1 pravila 40 (spajanje i odvajanje zahteva) Poslovnika o radu, Predsedavajuća Suda je naložila spajanje zahteva KI03/19, KI04/19, KI05/19 sa zahtevom KI02/19.

10. Dana 19. februara 2019. godine, Sud je obavestio podnosioce zahteva o registraciji i spajanju zahteva.

11. Istog tog dana, Sud je takođe obavestio i Vrhovni Sud o registraciji zahteva i njihovom spajanju.

12. Dana 20. juna 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je predložilo Sudu neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

13. Između 27. jula 2011. godine i 14. oktobra 2013. godine, podnosioci zahteva su na individualan način podneli tužbe pred Osnovnim sudom u Mitrovici - Odeljenje u Srbici (u daljem tekstu: Osnovni Sud) protiv Vlade Republike Srbije, a radi kompenzacije materijalne i nematerijalne štete koja im je prouzrokovana tokom rata, između 1998 i 1999. godine.

14. Tokom perioda 17. septembra 2013. godine do 27. oktobra 2015. godine, Osnovni sud je, individualnim odlukama, odbacio tužbe podnosilaca zahteva i proglasio se ne kompetentnim za odlučivanje.

15. Podnosioci zahteva su podneli individualne žalbe protiv odluka Osnovnog Suda, pred Apelacionim Sudom, zbog ozbiljnih povreda odredbi parničnog postupka. Podnosioci su tražili da se odluke Osnovnog Suda ponište i da se zahtevi podnosilaca zahteva proglase prihvatljivim.

16. Između 28. avgusta 2017. godine i 5. jula 2018. godine, Apelacioni sud je doneo odvojene odluke gde je odbio svaku žalbu podnosilaca zahteva i gde je potvrdio odluke Osnovnog Suda.

17. Svaki od podnosilaca zahteva je, na individualan način, podneo poseban zahtev za reviziju pred Vrhovnim Sudom, navodeći da postoje ozbiljne povrede odredbi parničnog postupka. Oni su tražili da se njihovi zahtevi za reviziju usvoje, da se ponište odluke Apelacionog suda i Osnovnog suda i da se njihova pravna pitanja vrate na ponovno razmatranje u Osnovni sud. Podnosioci zahteva su naveli da postoje druge odredbe Zakona o Parničnom postupku kojima se reguliše pitanje nadležnosti za njihove predmete. Između ostalog, po njihovim

navodima, u ovom slučaju se trebaju primeniti odredbe člana 28 Zakona o Parničnom postupku koja govori o nadležnostima sudova u sporovima sa međunarodnim elementima.

18. Između datuma 26. marta i 10. oktobra 2018. godine, Vrhovni sud je doneo odvojene odluke (vidi stav 3 ovog Rešenja), odbijajući zahteve za reviziju za svakog od podnosilaca zahteva kao neosnovane. Glavni argument Vrhovnog suda, u svakoj od ovih odluka, je bio sledeći:

> *"Imajući u obzir [odredbe Zakona o Parničnom postupku] ZPP-a kao i činjenicu da je tužbom tužena Republika Srbija - Vlada R. S. u Beogradu, [...] u ovom konkretnom slučaju se radi o imovinsko pravnom sporu u stranoj državi, ovde važe norme međunarodnog prava, a za taj spor domaći sud nije nadležan da odlučuje, stoga, Vrhovni sud Kosova ocenjuje da su Osnovni i Apelacioni sud na pravilan način primenili odredbe člana 18.3 i člana 39 stav 1 i 2 ZPP-a, kada su se proglasili nenadležnim za rešavanje ovog sudskog pitanja i kada su odbacili tužbe [podnosilaca zahteva], jer opštu teritorijalnu nadležnost ima sud na teritoriji gde se nalazi sedište Skupštine Republike Srbije, tako da, [i] sedište Skupštine Republike Srbije kao tužene strane se ne nalazi na teritorijama Sudova Republike Kosovo.*
> *[..]*
> *Odredbe člana 28, na koji se pozivaju podnosioci zahteva, a kojima se određuje nadležnost naših sudova u sporovima sa međunarodnim (stranim) elementima, se ne može primeniti u ovom konkretnom predmetu, jer se ovde ne bavimo niti stranim fizičkim licima ni stranim pravnim licima, već se bavimo stranom državom, sa kojom do sada nismo sklopili nikakav međunarodni sporazum [...] o nadležnosti domaćih sudova za ovakve vrste sporova. [...] Ne stoje ni navodi u reviziji [podnosilaca zahteva] da se u ovom konkretnom slučaju mi bavimo teritorijalnom nadležnošću koja je rešena na osnovu člana 47, 51 i 61 ZPP-a, jer po proceni Vrhovnog suda, ove odredbe se ne tiču ovog konkretnog slučaja [...], nižestepenih sudovi su pravilno primenili odredbe člana 18.3 ZPP-a, uzimajući u obzir i druge razloge koji su navedeni iznad".*

Navodi podnosilaca zahteva

19. Navodi podnosilaca zahteva su identični, stoga, Sud ih predstavlja kao iste tvrdnje za sve podnosioce ovih spojenih zahteva.

20. Podnosioci zahteva tvrde da su odluke Vrhovnog Suda povredili njihova prava zagarantovana članom 21 [Opšta načela], članom 22

[Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 53 [Tumačenje odredbi Ljudskih prava] i 54 [Sudska zaštita Prava] Ustava, člana 6 (pravo na pravično suđenje) EKLjP-a i člana 15 UDLjP-a.

21. Podnosioci zahteva navode da su redovni sudovi *"pogrešno primenili zakon na koji su se pozvali za teritorijalnu nadležnost Osnovnog suda [...], jer, sud koji je teritorijalno nadležan za rešavanje pravnih pitanja je uvek sud na čijoj teritoriji je izvršen zločin, moralna ili materijalna šteta! Ova definicija validnog pravnog stava se tiče i interesa oštećene strane, principa ekonomije u sudskim i upravnim postupcima, i u skladu je sa međunarodnim principom - per loci, usmeravanje tužbi na osnovu mesta gde je zločin izvršen"*.

22. Podnosioci zahteva, pozivajući se na član 21 stav 1 Ustava, tvrde da redovni sudovi *"nisu primenili unapređene međunarodne standard za ljudska prava. Jedan od standard je davanje mogućnosti oštećenoj strani za iniciranje pitanje kompenzacije moralne i materijalne štete koja je prouzrokovana kao rezultat direktnog delovanja od strane srpskih vlasti [...]"*.

23. Podnosioci zahteva, pozivajući se na član 22 Ustava, navode da dok *"ljudska prava koja su zagarantovana Konvencijama, međunarodnim sporazumima i instrumentima, imaju prioritet u slučaju neslaganja sa zakonima i drugim odredbama javnih organa"*, odnosno, *"podnošenje tužbi pred domaćim sudovima se zasniva i na članu 6 EKLjP-a i tačku 15 UDLjP-a [...]"*.

24. Podnosioci zahteva takođe tvrde da *"Obaveza primene Ženevske konvencije iz 1994. godine, je predviđena takođe Međunarodnim Humanitarnim Zakonom na Kosovu"*. Po podnosiocima, redovni sudovi su povredili ustavne odredbe jer nisu primenili odredbe međunarodnih konvencija, kao kategoriju unutrašnjeg pravnog reda.

25. Podnosioci zahteva, pozivajući se na član 54 Ustava, takođe izjavljuju da im je *"osporeno pravo na sudsku zaštitu prava, pravo na pristup pravdi na međunarodnom nivou kao i institucionalne garancije za zaštitu ljudskih prava"*.

26. Podnosioci zahteva se pozivaju na neke primere iz međunarodne prakse gde je, po njima, žrtvama Drugog svetskog rata bilo dozvoljeno *"da podnesu individualne tužbe pred domaćim sudovima za kompenzaciju štete koja je prouzrokovana od strane Nemačke"*. S tim u vezi, oni su naveli da u predmetima Grčke i Italije, individualnim licima je data mogućnost da zatraže kompenzaciju za *"štetu*

prouzrokovanu od strane Nemačke tokom Drugog svetskog rata, u skladu sa međunarodnim principom per loci."

27. Na kraju, Podnosioci zahteva traže od Suda da se odluke redovnih sudova poništе i *"da se zatraži od osnovnog Suda u Mitrovici - odeljenje u Srbici da ponovno razmotri i presudi u skladu sa zakonom na snazi i najboljim sudskim praksama, pravno pitanje u vezi sa materijalnom i moralnom štetom [...]."*

28. Za razliku od svih drugih podnosilaca, podnosilac zahteva Hasan Geci (KI05/19) je podneo i jedan dopis, u kojem se traži da se rok vrati u pređašnje stanje u skladu sa članom 50 [Povraćaj u pređašnje stanje] Zakona, navodeći da *"[...] od 1. juna 2018. godine do 3. septembra on bio van zemlje kod svog brata u Nemačkoj"* i zbog toga nije mogao da podnese zahtev u predviđenom roku od 4 (četiri) meseca.

Ocena prihvatljivosti zahteva

29. Sud prvo ispituje da li su zahtevi ispunili uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom i dalje propisani Zakonom i predviđeni Poslovnikom.

30. Kao početna napomena, Sud primećuje da je predmetna stvar ovih spojenih zahteva kao i tvrdnje koje su navedene u ovim zahtevima, su slične sa jednom grupom zahteva za koje je Sud već doneo odluku. (Vidi *mutatis mutandis* predmete Ustavnog Suda, KI73/17, KI78/17 i KI 85/17, *Istref Rexhepi i 28 drugih,* Rešenje o neprihvatljivosti od 23. oktobra 2017. godine, predmete KI97/17, KI99/17, KI115/17 i KI121/17 *Mala Mala, Ali Salihu, Nurije Beka i Xhevat Xhinovci,* Rešenje o neprihvatljivosti od 10. januara 2018. godine, i predmete br. KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18 *Fehmi Hoti i 15 drugih,* Rešenje o neprihvatljivosti od 19. februara 2019. godine, sve predmeti od "Ngritja e Zerit"; vidi takođe relevantne zakonske odredbe citirane u tim predmetima).

31. Vraćajući se na okolnosti konkretnih predmeta, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *[...]*

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".

32. U nastavku, Sud se poziva na članove 48. [Tačnost podneska], 49. [Rokovi], 50. [Povraćaj u pređašnje stanje] Zakona, koji propisuju:

Član 48
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

Član 50
[Povraćaj u pređašnje stanje]

Ukoliko podnosilac nije bio u mogućnosti da podnese podnesak u predviđenom roku bez svoje krivice, Ustavni sud je dužan da, na osnovu podneska podnosioca, isti vrati u pređašnje stanje. Podnosilac je dužan da podnese podnesak o povraćaju u pređašnje stanje u roku od petnaest (15) dana, od dana kada je prestao razlog propuštanja i ujedno je dužan da obrazloži svoj zahtev. Povraćaj u pređašnje stanje nije dozvoljen ukoliko je prošla godina ili više od dana proteka roka određenog ovim zakonom.

33. Dalje, Sud se poziva i na Poslovnik o radu, osnovno podstav (c) tačka (1) i stava 2 pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti], koji određuju da:

(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

[...]

(c) ako je zahtev podnet u roku od četiri meseca od dana kada je odluka o poslednjem delotvornom pravnom sredstvu dostavljena podnosiocu zahteva

[...]

"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."

Što se tiče 3 podnosilaca zahteva [KI02/19, KI03/19 i KI04/19]

34. Sud utvrđuje da su tri podnosilaca [ne uključujući zahtev KI05/19 koji će se tretirati posebno], ovlašćene strane, koje osporavaju akt javnog organa, nakon što su iscrpeli pravna sredstva na raspolaganju. Podnosioci zahteva su takođe pojasnili u vezi sa pravima i slobodama za koje oni tvrde da su im povređena, u skladu sa članom 48 Zakona i podneli su zahtev u skladu sa rokom navedenim u članu 49 Zakona i pravilu 39 (1) (c) Poslovnika.

35. Pored toga, Sud razmatra da li zahtev podnosilaca ispunjava uslov prihvatljivosti propisan u pravilu 39 (2) Poslovnika. U tom smislu, Sud podseća da podnosioci zahteva tvrde da su im redovni sudovi povredili nekoliko prava zaštićena Ustavom, EKLJP-om i UDLJP-om, posebno naglašavajući pravo na pravično i nepristrasno suđenje i pravo na sudsku zaštitu prava.

36. S tim u vezi, Sud primećuje da podnosioci zahteva navode da su redovni sudovi pogrešno primenili zakon na snazi kada su se pozvali na mesnu nadležnost Osnovnog suda. Oni, dalje, navode da je sud na čijoj je teritoriji naneta šteta nadležan sud za suđenje u njihovim slučajevima.

37. Sud smatra da se navodi podnosilaca zahteva, u suštini, odnose na tumačenje redovnih sudova određenih zakonskih odredbi koje regulišu njihovu mesnu nadležnost, odnosno nadležnost da se bave tužbama podnosilaca zahteva.

38. Sud ističe svoj opšti stav da pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje, kao i relevantna zakonska tumačenja, u suštini, spada u jurisdikciju redovnih sudova. Uloga Ustavnog suda je da obezbedi poštovanje standarda i prava garantovana Ustavom i shodno tome, on ne može postupati kao sud "četvrtog stepena" (vidi: *mutatis mutandis*, presudu Evropskog suda za ljudska prava (ESLjP) od 21. januara 1999. godine, *Garcia Ruiz protiv Španske*, br. 30544/96, stav 28, vidi: takođe *mutatis mutandis,* u vezi sa doktrinom "četvrtog stepena" slučajeve Ustavnog suda Kl86/11, podnosilac zahteva *Milaim Berisha*, rešenje o neprihvatljivosti od 5. aprila 2012. godine, stav 33; kao i

spojene predmete KI73/17, KI78/17 i KI85/17, podnosilac zahteva *Istref Rexhepi i 28 drugih, rešenje o neprihvatljivosti od 27. novembra 2017. godine, stavovi 46 i 47).*

39. U ovom slučaju, Sud primećuje da je Vrhovni sud razmotrio navode podnosilaca zahteva u vezi sa tumačenjem relevantnih zakonskih odredaba od strane Apelacionog suda i Osnovnog suda, u vezi sa nadležnošću za suđenje u slučajevima podnosilaca zahteva

40. Vrhovni sud je, tokom razmatranja navoda podnosilaca zahteva, obrazložio da su Osnovni sud i Apelacioni sud pravilno primenili odredbe Zakona o parničnom postupku kada su utvrdili da nisu imali nadležnost da sude u ovim sudskim slučajevima. Stoga, Vrhovni sud je odbacio navode podnosilaca zahteva i obrazložio je da je opšta mesna nadležnost na sudu na čijoj se teritoriji nalazi sedište Skupštine Republike Srbije, a koje nije na teritoriji sudova Kosova.

41. Dakle, u nekoliko svojih slučajeva (vidi, na primer: rešenje u slučaju Rev br. 305/2018), Vrhovni sud je, između ostalog, obrazložio:

> *"[.. .] na osnovu odredbi člana 28.2 ZPP-a, kada se govori o sporu koji sadrži neke strane elemente, nacionalni sud je nadležan samo ako ova međunarodna nadležnost izričito proizilazi iz nekog međunarodnog sporazuma ili od samog zakona [...]. U članu 39.1 ZPP-a predviđa se da: "Za suđenja u sporovima protiv Kosova [. . .], opšte mesne nadležnosti je sud na čijoj se teritoriji nalazi sedište njene opštine", dok se u paragrafu 2 ovog člana navodi da "Za suđenje sporova protiv ostalih pravnih lica, opšte mesne nadležnosti je sud na čijoj se teritoriji nalazi njihovo registrovano sedište'. Isto tako se i odredbama člana 54.1 Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih država predviđa da u imovinsko pravnim sporovima nadležnost mesnog suda postoji ukoliko se u našoj zemlji nalazi bogatstvo tuženog ili predmeta koji se zahtevom traži".*

42. Vrhovni sud je, dalje, naveo da se u slučaju podnosilaca zahteva "*bavimo stranom državom, sa kojom do sada država Kosovo na čijoj je teritoriji šteta prouzrokovana, nema nikakve međunarodne sporazume u vezi sa nadležnošću nacionalnih sudova za ove vrste sporova*".

43. Sud smatra da su zaključci Osnovnog suda, Apelacionog suda i Vrhovnog suda doneti nakon detaljnog razmatranja svih argumenata i tumačenja predstavljenih od strane podnosilaca zahteva. Na taj način, podnosiocima zahteva je pružena mogućnost da u svim fazama

postupka predstave argumente i pravna tumačenja, koje smatraju važnim za njihove sporove.

44. Shodno tome, Sud zaključuje da su postupci pred redovnim sudovima, gledano u celosti, bili pravični i da se ne može argumentovati navod o proizvoljnom zakonskom tumačenju od strane redovnih sudova.

45. Sto se tiče navoda podnosilaca zahteva u vezi sa "*pravom na sudsku zaštitu i pristup sudu*", Sud ističe i praksu ESLjP na koju je obavezan da se poziva prema članu 53. Ustava. Na osnovu poslednjeg, Sud takođe ističe i svoju praksu koja je izgrađena na sudskog praksi ESLjP-a gde je navedeno da postoje proceduralne prepreke koje nameće načelo suverenog imuniteta država - kao jedan od osnovnih načela međunarodnog javnog prava - u odnosu na sudske postupke koji se mogu sprovesti protiv države u unutrašnjim sudovima druge države. (vidi spojene predmete Ustavnog Suda, KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18, podnosilac zahteva *Fehmi Hoti i 15 drugih*, rešenje o neprihvatljivosti od 30. januara 2019. godine, stavovi 58 i 59, vidi: *mutatis mutandis*, slučajeve ESLjP-a koji su citirani u gore navedenim predmetima Ustavnog Suda, *Jones i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 14. januara 2014. godine; *Al-Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 21. novembra 2001. godine).

46. Pored toga, u slučaju Al-Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva, ESLJP je argumentovao sledeće: "*Pravo na pristup sudu može biti predmet ograničenja, ako ne pripada suštini prava. Takva ograničenja treba da slede legitimni cilj i da su proporcionalna. Priznanje suverenog imuniteta država u građanskim postupcima slede legitimni cilj poštovanja međunarodnog prava [...]. Sto se tiče proporcionalnosti, koliko je moguće, Konvencija treba da se tumači u skladu sa drugim pravilima međunarodnog prava, uključujući i ona koja se odnose na imunitet država. Dakle, mere preduzete od strane države koje odražavaju opšta pravila međunarodnog prava o imunitetu država, u načelu, ne mogu da se posmatraju kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu*". Takav stav, sto se tiče pritiska između načela suverenog imuniteta država i prava na pristup pravdi (sudu) je naglašen i u Međunarodnom sudu pravde (vidi: na primer slučaj Nemačka protiv Italije; Grčka kao posrednik, presuda od 3. februara 2012. godine).

47. U smislu gore navedenih argumenata, Sud smatra da je važno istaći činjenicu da redovni sudovi Kosova nisu razmatrali, odnosno nisu sudili u vezi sa pravom podnosilaca zahteva da traže naknadu štete,

već samo u vezi sa mesnom nadležnošću sudova Kosova za sprovođenje postupka protiv jedne druge države.

48. Pozivajući se i na navode podnosilaca zahteva u vezi sa primenom Ženevske konvencije u njihovim sudskim slučajevima, Sud primećuje da su se podnosioci zahteva samo pozvali na tu Konvenciju, ali nisu pružili dalje argumente u vezi sa tim navodom. (Vidi, u vezi sa poslednjom nadležnošću u tom pravcu, spojene predmete Ustavnog Suda, KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18, citirano iznad, stav 45).

49. Sud naglašava svoj opšti stav da sama činjenica da se podnosioci zahteva ne slažu sa ishodom odluka Vrhovnog suda, kao i pominjanje članova Ustava ili međunarodnih instrumenata, nije dovoljna da se postavi argumentovana tvrdnja o ustavnoj povredi. Kada se tvrde takve povrede Ustava, podnosioci zahteva treba da osiguraju obrazložene navode i ubedljive argument (Vidi: *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, *Abdullah Bajqinca*, KII36/14, stav 33.

50. Sud takođe primećuje da su iznete činjenice i navodi podnosilaca zahteva gotovo identični sa nekoliko prethodnih zahteva o kojima je Sud odlučio da su neprihvatljivi, kao očigledno neosnovani, na ustavnim osnovama (Vidi, u vezi sa poslednjom nadležnošću u tom pravcu, spojene predmete Ustavnog Suda, KI96/18, KI97/18, KI98/18, KI99/18, KI100/18, KI101/18, KI102/18, KI103/18, KI104/18, KI105/18, KI106/18, KI107/18, KI116/18, KI117/18, KI119/18 i KI125/18, citirano iznad, KI73/17 KI78/17 i KI85/17, predmeti, KI97/17, KI99/17, KI115/17 i KI 121/17). Svi ovi zahtevi su tvrdili skoro iste navode kao i zahtevi tretirani u ovoj odluci i, kao i u tim slučajevima, i u ovim spojenim slučajevima Sud smatra da se iste trebaju proglasiti neosnovanim po ustavnim osnovama.

51. Kao rezime, Sud smatra da zahtevi podnosilaca ne dokazuju da su postupci pred redovnim sudovima izazvali povredu njihovih prava garantovana Ustavom, EKLJP-a ili UDLjP-a.

Što se tiče podnosioca zahteva Hasana Gecija [KI05/19]

52. U vezi sa ovim zahtevom, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja osporava jedan akt javnog organa i da je iscrpeo sva pravna sredstva. Ipak, pre nego što krene u druge uslove prihvatljivosti, Sud treba da oceni da li je ispunjen uslov podnošenja

zahteva u roku od četiri (4) meseca, kao što je to predviđeno članom 49 Zakona i pravila 39 (1) (c) Poslovnika.

53. Sud podseća da podnosilac zahteva osporava ustavnost Rešenja Vrhovnog Suda, [Rev. nr. 65/2018], od 26. marta 2018. godine, a on je podneo zahtev KI05/19 pred Sud dana 09. januara 2019. godine, dakle, nakon isteka roka od 4 (četiri) meseca.

54. Što se tiče kašnjenja podnošenja zahteva, Sud podseća da podnosilac zahteva traži vraćanje u pređašnje stanje, u skladu sa članom 50 Zakona, uz obrazloženje da *"[...] od 1. juna 2018. godine do 3. septembra on bio van zemlje kod svog brata u Nemačkoj."*

55. Da bi podržao svoje argumente u vezi sa tim što nije bio fizički prisutan na Kosovu tokom navedenog perioda, podnosilac je predstavio mogućnost potvrđivanja preko 2 (dva) svedoka.

56. U ovom konkretnom slučaju, Sud smatra da podnosilac zahteva nije pružio nikakav dokaz koji bi dokumentovao da je zbog objektivnih okolnosti, koje su bile van njegove kontrole, nije uspeo da podnese zahtev unutar zakonskog roga od 4 (četiri) meseca. Izuzev ovoga, podnosilac zahteva nije pružio dokaze koji pokazuju da je zahtev podnet u roku od 15 (petnaest) dana od dana uklanjanja prepreka koje obrazlažu zahtev za povraćaj u pređašnje stanje, kako se to traži u članu 50 Zakona.

57. Stoga, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije potkrepio svoj zahtev u vezi sa vraćanjem roka u pređašnje stanje, u skladu sa članom 50. Zakona i, shodno tome, njegov zahtev treba da se odbije.

58. Sud podseća da je svrha zakonskog roka od 4 (četiri) meseca, prema članu 49. Zakona i pravilu 39 (1) (c) Poslovnika, da promoviše pravnu sigumost, osiguravajući da se slučajevi koji se odnose na ustavna pitanja razmatraju u razumnom periodu i da prethodne odluke ne budu stalno otvorene za osporavanje (vidi: slučaj *O'Loughlin i drugi Protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka br. 23274/04, ESLJP, rešenje od 25. avgusta 2005. godine i takođe: slučaj Ustavnog Suda br. KI140/13, *Ramadan Cakiqi*, rešenje o neprihvatljivosti od 17. marta 2014. godine, stav 24).

59. Na osnovu napred navedenog, proizilazi da je zahtev (KI05/19) podnosioca Hasana Gecija podnet van zakonskog roka koji je propisan u članu 49. Zakona i pravilu 369(1) (c) Poslovnika i kao takav je neprihvatljiv.

60. Kao zaključak, Sud utvrđuje:

(i) što se tiče 3 podnosilaca zahteva, njihovi zahtevi [KI02/19, KI03/19 i KI04/19] su očigledno neosnovani po ustavnim osnovama i treba da se proglase neprihvatljivim u skladu sa članom 48. Zakona i pravilom 39 (2) Poslovnika;

(ii) što se tiče podnosioca zahteva Hasana Gecija [KI05/19], njegov zahtev je podnet van roka koji je propisan u članu 49. Zakona i pravilu 39 (1) (c) Poslovnika i kao takav je neprihvatljiv.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosova, u skladu da članom 113.1 i 113.7 Ustava, članovima 48 i 49 Zakona i pravilima 39 (1) (c) i 39 (2) Poslovnika o radu, dana 20. juna 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Safet Hoxha	Arta Rama-Hajrizi

KI 111/18, Podnosilac zahteva: Dragomir Vlasačević i drugi, ocena ustavnosti Odluke Žalbenog Veća Posebne Komore Vrhovnog suda Kosova, AC-I-17-0519-0001/0003, od 15. marta 2018. godine

KI 111/18, Rešenje o neprihvatljivosti od 20. juna 2019. godine, objavljeno 30 jula 2019. godine.

Ključne reči: *individualni zahtev, proces privatizacije, posebna komora Vrhovnog suda, zahtev očigledno neosnovan*

Podnosioci zahteva su tvrdili da im je u postupku koji je održan pred Posebnom komorom Vrhovnog suda njima povređeno pravo na pravično i nepristrasno suđenje zbog toga što neke kalbe - po njima- nisu uopšte razmotrene.

Nakon pregleda celokupnih spisa predmeta, Sud je utvrdio da podnosioci zahteva nisu dokazali da njihove žalbe nisu razmotrene od strane Posebne komore Vrhovnog suda ili da je zbog "obima predmeta" ova potonja bila "zbunjena" i samim tim nije procenila iste.

Sud je zaključio da je zahtev podnosilaca zahteva neprihvatljiv i očigledno neosnovan po ustavnim osnovama kako je to zatraženo u članu 113.7 Ustava, predviđeno u članu 48 Zakona i dalje naglašeno u pravilu 39 (2) Poslovnika o Radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI111/18

Podnosilac

Dragomir Vlasačević i drugi

Ocena ustavnosti Odluke Žalbenog Veća Posebne Komore Vrhovnog suda Kosova, AC-I-17-0519-0001/0003, od 15. marta 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnet od strane Dragomira Vlasačevića, Ljiljane Ivić, Slobodanke Savić, Slađane Paunović, Nataše Maksimović, Tihomira Bojkovića, Zlatice Nedeljković, Milorada Đokića, Desanke Nikolić, Slavice Janković (u daljem tekstu: podnosioci zahteva), koje zastupa Žarko Gajić, advokat iz Gračanice.

Osporena odluka

2. Podnosioci zahteva osporavaju ustavnost Presude Žalbenog veća Posebne Komore Vrhovnog suda Kosova, AC-I-17-0519-0001/0003, od 15. marta 2018. godine.

3. Gore navedena odluka je predata zastupniku podnosilaca dana 5. aprila 2018. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke, kojom se tvrdi da su podnosiocima zahteva povređena prava koja su zagarantovana članom 24 [Jednakost pred Zakonom], članom 32 [Pravo na Pravno Sredstvo], članom 54 [Sudska Zaštita Prava] Ustava Republike Kosovo a u vezi sa članom 6.1 (Pravo na pravično suđenje) i članom 13 (pravo na delotvoran pravni lek), Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima (u daljem tekstu: EKLjP).

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavu 1 i 7 člana113 [Jurisdikcija i Ovlašćene Strane] Ustava, članu 22 [Procesuiranje Podnesaka] i članu 47 [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosova, br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik o radu).

6. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosova (u daljem tekstu: Sud), je usvojio na administrativnoj sednici izmenu-dopunu Poslovnika o radu, koji je objavljen u Službenom Glasniku Republike Kosova dana 21. juna 2018. godine, i stupio je na snagu 15 dana nakon njegovog objavljivanja. Samim tim, tokom razmatranja zahteva sud će se pozivati na pravne odredbe novog poslovnika o radu koji je na snazi.

Postupak pred Sudom

7. Dana 3. avgusta 2018. godine, podnosioci zahteva su podneli zahtev pred Sudom.

8. Dana 16. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Radomira Labana za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Selvete Gërxhaliu-Krasniqi (predsedavajuća), Bajram Ljatifi i Safet Hoxha.

9. Dana 19. septembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioce zahteva o registraciji zahteva i jedna kopija zahteva je prosleđena i Posebnoj komori Vrhovnog suda.

10. Dana 12. marta 2019. godine, Sud je zatražio od Posebne komore Vrhovnog suda da preda kompletan dosije predmeta.

11. Dana 15. marta 2019. godine, Posebna komora vrhovnog suda je predala dosije predmeta, ali je nedostajala Presuda Specijalizovanog

veća Posebne komore Vrhovnog suda, br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine, zajedno sa žalbama protiv ove presude.

12. Dana 20. marta 2019. godine, Sud je ponovo zatražio od Posebne komore Vrhovnog suda da preda Presudu Specijalizovanog veća Posebne komore Vrhovnog suda, br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine, zajedno sa žalbama protiv ove presude.

13. Dana 22. marta 2019. godine, Posebna komora Vrhovnog suda je predala Presudu Specijalizovanog veća Posebne komore Vrhovnog suda, br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine, zajedno sa žalbama protiv ove presude.

14. Dana 5. aprila 2019. godine, Sud je zatražio od zastupnika podnosilaca da preda Sudu sve žalbe koje su podnete protiv Presude Specijalizovanog veća Posebne komore Vrhovnog suda, br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine.

15. Dana 5. aprila 2019. godine, Sud je obavestio Kosovsku Agenciju za Privatizaciju o registraciji zahteva i takođe je zatražio da se predaju sve žalbe koje su podnete protiv Presude Specijalizovanog veća Posebne komore Vrhovnog suda, br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine.

16. Dana 12. aprila 2019. godine, Kosovska Agencija za Privatizaciju je predala dokumente na Sud ali je naglasila da se navedeni dokumenti uopšte ne tiču podnosilaca zahteva.

17. Dana 23. aprila 2019. godine, zastupnik podnosilaca je podneo dokumente koji su od ranije bili dostupni Sudu.

18. Dana 20. juna 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je predložilo sudu neprihvatljivost zahteva

Pregled činjenica

19. Iz dokumenata koji se nalaze u zahtevu proizilazi da su podnosioci zahteva bili radnici društvenog preduzeća DP „Grmija“ u Prištini.

20. Dana 05 jula 2007 godine, započeo je postupak likvidacije DP „Grmija“. U tom pravcu, u svim pisanim dokumentima koji su poslati radnicima je naglašeno da će se 5. juli 2007. godine smatrati kao poslednji radni dan u DP „Grmija“

21. Dana 20. maja 2008. godine društveno preduzeće DP „Grmija je privatizovano.

22. Dana 15, 16, i 17. decembra 2011 godine objavljen je Konačan spisak radnika koji su ostvarili pravo na učešće u podeli 20 % od dobiti od privatizacije DP „Grmija“. Rok za podnošenje žalbi protiv konačnog spiska u Posebnoj komori Vrhovnog suda je bio određen za 7. januar 2012. godine.

23. Privatizacija je sprovedena na osnovu Uredbe UNMIK-a br. 2003/13, član 10.4 određuje da radnici koji smatraju sebe legitimnim da učestvuju u podeli 20% od dobiti od privatizacije društvenih preduzeća moraju da podnesu: (i) da su bili registrovani radnici odgovarajućeg društvenog preduzeća u vreme privatizacije; i (ii) da su bili na platnom spisku društvenog preduzeća ne manje od tri (3) godine.

24. Podnosioci zahteva se nisu nalazili na konačnom spisku radnika koji su ostvarili pravo na učešće u podeli 20% od dobiti od privatizacije DP „Grmija“.

25. Neodređenog datuma podnosioci zahteva su podneli žalbe Specijalizovanom veću Posebne Komore na konačan spisak radnika koji su ostvarili pravo na učešće u podeli 20 % od dobiti od privatizacije DP „Grmija“

26. Dana 31. marta 2015. godine, Specijalizovano veće Posebne Komore (Presuda SCEL-11-0070-C0001/C0115) je odbilo kao neosnovane žalbe podnosilaca zahteva da budu uvršteni u konačan spisak radnika sa pravom na 20% dobiti od privatizacije DP-a „Grmija“.

    (i) Za podnosioca Dragomira Vlasačevića (C-0044/4) Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da on nije podneo niti jedan „osnovni dokaz“ da bi potvrdio radni odnos u DP „Grmija“ bar do 1999. godine;

    (ii) Za podnositeljku Ljiljanu Ivić, (C-0044/5), Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da nije dokazala da je radila u DP „Grmija“ najmanje tri godine;

    (iii) Za podnositeljku Slobodanku Savić, (C-0044/7), Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da ne ispunjava uslove predviđene u članu 10.4 UNMIK Uredbe br. 2003/13;

(iv) Za podnositeljku Slađanu Paunović, (C-0044/8), Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da je ona od 1996 do 1998. godine radila u DP „Grmija“ ali je 8. decembra 1998. godine zasnovala radni odnos sa jednim drugim preduzećem i ne ispunjava uslove predviđene u članu 10.4 UNMIK Uredbe br. 2003/13;

(v) Za podnositeljku Natašu Maksimović, (C-0044/13), Specijalizovano veće Posebne Komore je ocenilo da dokumenti koji su podneti govore o jednog drugoj osobi a ne o podnositeljki zahteva i utvrdilo je da ona nije podnela nikakav dokaz da je bila u radnom odnosu u DP „Grmija“;

(vi) Za podnosioca Tihomira Bojkovića, (C-0044/16), Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da nema nikakvih dokaza u vezi sa opštim podacima podnosioca i da on ne ispunjava uslove predviđene u članu 10.4 UNMIK Uredbe br. 2003/13;

(vii) Za podnositeljku Zlaticu Nedeljković, (C-0044/17), Specijalizovano veće Posebne Komore je ocenilo da dokumenti koji su podneti govore o jednog drugoj osobi a ne o podnositeljki zahteva i da ona ne ispunjava uslove predviđene u članu 10.4 UNMIK Uredbe br. 2003/13;

(viii) Za podnosioca Milorada Đokića, (C-0044/32), Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da nema nikakvih dokaza u vezi sa prekidom radnog odnosa i da on ne ispunjava uslove predviđene u članu 10.4 UNMIK Uredbe br. 2003/13;

(ix) Za podnositeljku Desanku Nikolić, koja je podnela žalbu u ime njenog pokojnog supruga S.N., (C-0044/68) Specijalizovano veće Posebne Komore je ocenilo da ona/on nije podnela nikakav dokaz u vezi sa radnim odnosom u DP „Grmija“ i da ne ispunjava uslove predviđene u članu 10.4 UNMIK Uredbe br. 2003/13;

(x) Za podnositeljku Slavicu Janković, (C-0084), Specijalizovano veće Posebne Komore je utvrdilo da je njena žalba podneta van zakonskog roka.

27. Specijalizovano veće Posebne Komore je u skladu sa članom 10.6 Zakona o Posebnoj Komori dao pravnu pouku podsećajući da se pismena žalba može podneti u roku od dvadeset i jednog (21) dana od dana prijema pisane odluke.

28. Dana 8. aprila 2015. godine, gore navedena presuda je uručena zastupniku za sve podnosioce zahteva dok je za podnositeljku Slavicu Janković predata 5. maja 2015. godine.

29. Podnosioci zahteva tvrde da su izjavili žalbu Žalbenom veću Posebne Komore i prilažu žalbu od 27 aprila 2015 godine, i prilažu potvrdu prijema žalbe od strane pošte kosova koja glasi na dan 21 april. 2015 godine.

30. Dana 27. jula 2017. godine, Žalbeno veće Posebne Komore (Presuda AC-I-15-0062-A0033) je donelo odluku za sve žalbe koje su podnete u vezi sa gore navedenom presudom Specijalizovanog veća Posebne komore. Žalbeno veće Posebne komore nije uopšte odlučilo u vezi sa podnosiocima zahteva. Pitanje neodlučivanja Žalbenog veća Posebne komore u vezi sa žalbom podnosilaca predstavlja suštinu njihovog zahteva pred Sudom i biće obrađeno u narednim stavovima.

31. Dana 29. avgusta 2017. godine, zastupnik podnosilaca zahteva je podneo žalbu u Žalbeno veće Posebne komore protiv gore navedene presude naglašavajući da je preko pošte u Prištini, dana 21. aprila 2015. godine, u istoj koverti bile dve različite žalbe sa dodatnom dokumentacijom. On je dodao da zbog obima predmeta i najverovatnije zbog neke tehničke greške, žalba za podnosioce zahteva je ostala nerazmotrena u konačnoj odluci Žalbenog veća AC-I-15-0062-A0033 od 27. jula 2017. godine. Zbog tog razloga, na osnovu tvrdnji zastupnika podnosilaca zahteva, odlučeno je u vezi sa jednom grupom od pet (5) žalilaca dok za drugih jedanaest žalilaca (podnosioci zahteva) Posebna komora uopšte nije odlučila. Kao dokaz, zastupnik podnosilaca zahteva je podneo: (i) presudu Žalbenog veća Posebne komore AC-I-15-0062-A0033 od 27. jula 2017. godine; (ii) kopija uverenja dobijenog od pošte br. 027570 od 21. aprila 2015. godine, izdata u Prištini. Na kraju, zastupnik podnosilaca zahteva je zatražio da se donese jedna meritorna odluka i da se i oni uvrste na spisak radnika koji uživaju pravo na 20 % od privatizacije DP „Grmija“ u Prištini.

32. Dana 15. marta 2018. godine, Žalbeno veće Posebne komore (odluka AC-I-17-0519-0001/0003) je odbacio kao neprihvatljivu žalbu zastupnika podnosilaca zahteva. Žalbeno veće Posebne komore je obrazložilo: „*... Žalbeno veće je potvrdilo da je osporena presuda poslata zastupniku žalilaca A0001 dana 4. aprila 2015. godine, odnosno 5. oktobra 2015. godine, dok su žalbe podnete u PKVS dana 29. avgusta 2017. godine, i jasno je da su van roka. Stoga, na osnovu*

člana 10 tačka 6 Zakona o Posebnoj Komori, žalbe žalilaca se odbacuju kao neprihvatljive, a osporena presuda se potvrđuje.

Relevantne pravne odredbe

UNMIK Uredba 2003/13 od 9. maja 2003. godine, o prometi prava korišćenja nepokretne imovine u društvenoj svojini

10.4 Za potrebe ovog člana smatra se da zaposleni ima pravo na isplatu ako je takav zaposleni registrovan kao zaposleno lice pri društvenom preduzeću u vreme privatizacije i ako je ustanovljeno da e bio na platnom spisku preduzeća najmanje tri godine. Ovaj zahtev ne sprečava zaposlene, koji tvrde da bi bili registrovani i zaposleni da nisu bili predmet diskriminacije, da podnese žalbu Posebnoj komori shodno stavu 10.6.

10.6 Na zahtev oštećenog ili oštećenih, žalbu u vezi sa spiskom zaposlenih koji, kako je utvrdila Agencija, imaju pravo na isplatu i u vezi sa raspodelom sredstava sa zaštićenog računa iz stave 10.5, razmatra Posebna komora shodno Članu 4.1 (g) Uredbe 2002/13.

Navodi podnosilaca zahteva

33. Podnosioci zahteva tvrde povredu člana 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], člana 24 [Jednakost pred Zakonom], člana 32 [Pravo na Pravno Sredstvo], i člana54 [Sudska Zaštita Prava] Ustava Republike Kosovo a u vezi sa članom 6.1 (pravo na pravično suđenje) i članom 13 (pravo na delotvoran pravni lek) i člana 1 Protokola br. 1 (Zaštita imovine) Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima (u daljem tekstu: EKLjP).

34. Podnosioci zahteva u suštini navode da: *„..u istoj koverti su bile dve različite žalbe sa dodatnom dokumentacijom[...] i zbog obima predmeta i sigurno zbog neke tehničke greške, žalba za podnosioce zahteva je ostala nerazmotrena u konačnoj odluci Žalbenog veća AC-I-15-0062-A0033 od 27. jula 2017. godine.*

35. Podnosioci zahteva navode: *„Takvo obrazloženje zakonski ne stoji i u suprotnosti je sa razlozima zbog kojih je doneta presuda. Naime, sud je, tokom postupka, prilikom donošenja konačne presude AC-I-15-0062/A0033 od 27.07.2017. godine, u potpunosti zanemario činjenicu da žalba na prvostepenu presudu SCEL-11-0070-C44 od 31.03.2015. godine, je podneta u ostavljenom roku u skladu sa odredbama člana 10 Zakona o Posebnoj Komori, u roku od 21 dana*

od dana prijema i ovim je osporeno pravo strana koje je zagarantovano članom 24 Ustava Kosova, koji garantuje jednakost pred Zakonom, kao i članom 32 Ustava, koji garantuje pravo na pravno sredstvo koje je jednako pred Zakonom kao i članom 54 Ustava a u vezi sa članom 6.1 kojim se garantuje pravo na pravično suđenje i zakona 13 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima, kojim se garantuje pravo na efikasno pravno sredstvo, a što u ovom predmetu nije garantovano, uzimajući u obzir da žalba do danas nije razmotrena".

36. Podnosioci zahteva navode: „*Ovlašćeni zastupnik je naveo sudu da nakon tretiranja zahteva za nalaženje i odlučivanje po podnetoj žalbi, sud je kreirao pravnu nesigurnost, uzimajući u obzir da se navedenim odlukama došlo do zaključka da ne postoji uopšte nigde da je žalba podneta i time je došlo do povrede svih Zakonskih, Ustavnih iprincipa Evropske Konvencije, koji garantuju zaštitu ljudskih prava. Takođe, donošenjem ove odluke, podnosiocima je osporeno i pravo na deo od 20 % od privatizacije, uzimajući u obzir da ovo pravo pada pod koncept imovine a ovlašćeni zastupnik je mišljenja da podnosioci zahteva imaju pravo na isplatu ovog dela, uzimajući u obzir da u slučaju drugih podnosilaca nakon donošenja konačne odluke AC-I-15-0062-A0033 od 27.07.2017. godine, a činjenično stanje u postupku i podnete činejnice su, može se reći, identične, tako da je ovlašćeni zastupnik mišljenja da je došlo do povrede prava na mirno uživanje imovine koje je zagarantovano Protokolom 1 Evropske Konvencije u Ljudskim Pravima".*

Prihvatljivost zahteva

37. Sud prvo razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti propisane Ustavom i dalje navedene Zakonom i utvrđene Poslovnikom o Radu.

38. Utom smislu, Sud se prvo poziva na stavove 1 i 7,člana 113.[Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *[...]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

[...]

39. Sud se poziva na član 47 [Individualni zahtevi] Zakona, koji predviđa:

[Individualni Zahtevi]

„1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva.“

40. Dalje, Sud takođe ocenjuje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti propisane Zakonom. U tom smislu, Sud se prvo poziva na članove48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 48
[Tačnost podneska]

“Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori”.

Član 49
[Rokovi]

“Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku”.

41. Što se tiče ispunjenja ovih zahteva, Sud utvrđuje da su podnosioci zahteva ovlašćene strane, koji osporavaju jedan akt javnih vlasti, odnosno Odluku [AC-I-17-0519-0001/0003] od 15. marta 2018. godine Žalbenog veća Posebne komore, nakon što su iscrpeli sva pravna sredstva određena zakonom. Podnosioci zahteva su takođe pojasnili prava i slobode za koje oni smatraju da su im povređena, u skladu sa uslovima člana 48 Zakona i podneli su zahtev u skladu sa rokovima navedenim u članu 49 Zakona.

42. Izuzev ovoga, Sud razmatra da li su podnosioci zahteva ispunili kriterijume prihvatljivosti koji su predviđeniu pravilu 39 [Kriterijumi Prihvatljivosti] Poslovnika o Radu. Pravilo 39 (2) Poslovnika o Radu određuje kriterijume na osnovu kojih Sud može da razmotri zahtev,

uključujući i kriterijum da zahtev ne bude očigledno neosnovan. Specifično, pravilo 39 (2) određuje da:

> *„Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju".*

43. S tim u vezi, Sud primećuje da podnosioci zahteva tvrde povredu člana 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], člana 24 [Jednakost pred Zakonom], člana 32 [Pravo na Pravno Sredstvo], i člana 54 [Sudska Zaštita Prava] Ustava a u vezi sa članom 6.1 (pravo na pravično suđenje) i članom 13 (pravo na delotvoran pravni lek) i člana 1 Protokola br. 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a.

44. Podnosioci zahteva specifično navode: "...„..*u istoj koverti su bile dve različite žalbe sa dodatnom dokumentacijom [...] i zbog obima predmeta i sigurno zbog neke tehničke greške, žalba za podnosioce zahteva je ostala nerazmotrena u konačnoj odluci Žalbenog veća AC-I-15-0062-A0033 od 27. jula 2017. godine"*.

45. Sud primećuje da podnosioci zahteva, u suštini, tvrde da je zbog njihovog voluminoznog predmeta, žalba upućena Žalbenom veću Posebne komore „se mogla negde zagubiti" u spisima predmeta i tako po toj žalbi nije doneta odluka. Podnosilac smatra da je zbog neodlučivanja po žalbi podnosioca došlo do povrede člana 32 [Pravo na Pravno Sredstvo], u vezi sa članom 13 (pravo na delotvoran pravni lek) EKLjP-a.

46. Dok povrede ostalih članova 24 i 54 Ustava i članova 6.1 i 1 Protokola br. 1EKLjP-a obrazlaže kao posledicu povrede člana 32 [Pravo na Pravno Sredstvo], u vezi sa članom 13 (pravo na delotvoran pravni lek) EKLjP-a. Stoga će se Sud upustiti u ocenu ustavnosti suštinskih navoda podnosioca zahteva.

47. Sud primećuje, u ovom konkretnom slučaju, teret dokazivanja pada na podnosioce zahteva. Iz podnetih dokumenata, podnosioci zahteva nisu uspeli da dokažu da se ne rešavanje po njihovoj žalbi od strane Žalbenog veća Posebne komore, ukoliko je to postojalo, može nametnuti ovom potonjem.

48. Sud naglašava da je primio i da je izvršio uvid u kompletan dosije od Posebne komore Vrhovnog suda i da u kompletnom dosijeu predmeta nije registrovana žalba za koju zastupnik podnosilaca zahteva tvrdi da je podneo protiv Presude Specijalizovanog veća Posebne komore

Vrhovnog suda, br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine.

49. Sud, takođe, primećuje da žalbu protiv navedene presude nije registrovana ni pred Kosovskom Agencijom za Privatizaciju koja je bila suprotna strana u sporu i koja prema dokumentaciji koju je podneo zastupnik podnosilaca zahteva je upućena i njima.

50. Dalje, Sud primećuje da postoje nesaglasnosti između navoda zastupnika podnosilaca zahteva i činjeničnog stanja na osnovu dokumenata koji su podneti sa zahtevom KI111/18. Zastupnik podnosilaca zahteva tvrdi da je 21. aprila 2015. godine, podneo žalbu protiv Presude br. SCEL-11-0070-C0001/C15, od 31. marta 2015. godine, a iz predatih dokumenata proizilazi da na žalbi protiv navedene presude stoji datum 27. april. 2015. godine. Dok povratnica koju je podnosilac predao sudu glasi na dana 21 april 2015 godine.

51. Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije dokazao da je žalba koju navodi zastupnik podnosilaca predata u „istoj koverti“ zajedno sa drugom žalbom Posebnoj komori Vrhovnog suda ili da je zbog „obima predmeta“ potonja bila „zbunjena“ i nije uspela da proceni navedenu žalbu.

52. Sud takođe primećuje da praksa ESLjP-a navodi da zakonitost jednog postupka se ocenjuje na osnovu postupka u celini. (vidi Presuda ESLjP-a od 6. decembra 1988. godine, *Barbera Messeque i Jabardo protiv Španije,* br. 10590/83, stav 68). Samim tim, tokom procene navoda podnosilaca zahteva, Sud će se takođe pridržavati ovog principa. (vidi takođe, predmet Suda KI104/16, podnosilac zahteva *Miodrag Pavić,* presuda od 4. avgusta 2017. godine, stav 38; i predmet KI143/16, podnosilac zahteva *Muharrem Blaku i drugi,* odluka o neprihvatljivosti od 13. juna 2018. godine, stav 31).

53. U ovom konkretnom predmetu, ocenjujući postupak u celini, Sud primećuje da je Specijalizovano veće Posebne komore (presuda od 31. marta 2015. godine) utvrdilo da podnosioci zahteva nisu ispunili zakonske uslove da bi se smatrali radnicima da pravom na 20 % dobitka od privatizacije DP-a „Grmija“. Stoga, sa jedne strane, pitanje tehničke greške zbog koje se tvrdi da je došlo do ne rešavanja žalbe od strane Žalbenog veća Posebne komore (presuda AC-I-15-0062-A0033, 27. juli 2017. godine) nije dokazano od strane podnosilaca zahteva, dok je Žalbeno veće Posebne komore utvrdilo da su žalbe podnosioca zahteva neblagovremene, sa druge strane.

54. Štaviše, Sud primećuje da je podnosiocima zahteva omogućeno vođenje postupka na osnovu principa kontradiktornosti; jer su oni mogli tokom svih različitih faza postupka da podnose argumente i dokaze za koje su oni smatrali da su relevantni za njihov slučaj; da je njima pružena mogućnost da osporavaju na efektivan način argumente i dokaze koji su podneti od suprotne strane; kao i da svi argumenti, gledajući objektivno, koji su bili relevantni za rešavanje njihovog slučaja su saslušani i razmatrani na pravilan način od strane sudova; kao i da su činjenični i zakonski razlozi protiv napadnutih odluka detaljno izloženi; i da, u skladu sa okolnostima predmeta, postupci, gledajući u celosti, su bili pravilni. (vidi, između ostalog, predmet Suda br. KI118/17, *Podnosilac zahteva SaniKervan i drugi,*Odluka o neprihvatljivosti, od 16. februara 2018. godine, stav 35; takođe vidi, *mutatis mutandis,* predmet *Garcia Ruiz protiv Španije,* zahtev br. 30544/96, Presuda od 21. januara 1999. godine, stav 29).

55. Sud naglašava da član 31 Ustava, a u vezi sa članom 6 EKLjP-a, ne garantuju nikome povoljan rezultat u sudskom postupku niti određuju da Sud stavi u razmatranje primenu materijalnog prava od strane redovnih sudova u jednom građanskom sporu, gde uglavnom jedna od strana gubi, a druga dobija. *(Ibidem,* predmet br. KI118/17; takođe vidi, predmet Suda br. KI142/15, *Podnosilac zahteva Habib Makiqi,* odluka o neprihvatljivosti, od 1. novembra 2016. godine, stav 43).

56. U tom smislu, da bi se izbegli nesporazumi od strane podnosilaca zahteva, mora se imati na umu da "pravda" koja se zahteva članom 31 nije "materijalna" već "proceduralna" pravda. U praktičnom smislu, i u principu, to se izražava u kontradiktornoj proceduri u kojoj se stranke saslušavaju i stavljaju pod iste uslove pred sud. (vidi takođe predmet Suda br. KI42/16, Podnosilac zahteva *Valdet Sutaj,* odluka o neprihvatljivosti od 7. novembra 2016. godine, stav 41 i reference spomenute tu).

57. U tom pravcu, Sud naglašava da nije dužnost suda da se bavi greškama u zakonu za koje se navodi da su počinjene od strane redovnih sudova (zakonitost), izuzev i ukoliko su takve greške mogle povrediti osnovna prava i slobode zaštićene Ustavom (ustavnost). Sud sam ne može da oceni zakon koji je primenio neki redovan sud da bi doneo neku odluku umesto neke druge odluke. Ukoliko bi bilo drugačije, Sud bi delovao onda kao sud „četvrtog stepena“, a to bi rezultiralo prekoračenjem ograničenja utvrđenih u nadležnosti suda. U istinu, uloga redovnih sudova je da tumače i primenjuju odgovarajuća pravila proceduralnog i materijalnog prava. (vidi, predmet *Garcia Ruiz protiv Španije,* zahtev br. 30544/96, Presuda od 21. januara 1999. godine,

stav 28 i vidi takođe predmet KI70/11, Podnosilac zahteva *Faik Hima, Magbule Hima i Bestar Hima,* odluka o neprihvatljivosti, od 16. decembra 2011. godine).

58. Sud dalje primećuje da se podnosioci zahteva ne slažu sa ishodom postupka pred redovnim sudovima. Međutim, nezadovoljstvo podnosioca žalbe rezultatima postupka od strane redovnih sudova ne može samo po sebi da pokrene spornu tvrdnju za kršenje prava na pravično i nepristrasno suđenje. (vidi, *mutatis mutandis,* predmet *Mezotur – Tiszazugi Tarsulat protiv Mađarske,* ESLjP, presuda od 26. jula 2005. godine, stav 21; i vidi, takođe, predmet KI56/17, podnositeljka zahteva *Lumturije Murtezaj,* odluka o neprihvatljivosti, od 18. decembra 2017. godine, stav 42).

59. Kao rezultat, Sud smatra da podnosioci zahteva nisu podržali svoje navode da su odgovarajuće procedure na neki način bile nezakonite ili arbitrarne kao i da je osporenim odlukama došlo do povreda prava i sloboda koje su zagarantovane Ustavom i EKLjP-om. (vidi, *mutatis mutandis, Shub protiv Litvanije,* br. 17064/06, ESLjP, Odluka od 30. juna 2009. godine).

60. Samim tim, zahtev je očigledno neosnovan po ustavnim osnovama, i treba se proglasiti neprihvatljivim, kao što je to određeno u članu 113.7 Ustava, članom 48 Zakona i kako se dalje navodi u pravilu 39 (2) Poslovnika o radu.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu da članom 113.7 Ustava, članovima 47 i 48 Zakona, i u skladu sa pravilom 39 (2) i 59 (2) Poslovnika o radu, dana 20. juna 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Radomir Laban	Arta Rama-Hajrizi

KI18/19, podnosilac zahteva: Nevladina Organizacija „Udruženje za kulturu, vaspitanje i obrazovanje AKEA“. Ocena ustavnosti rešenja KSHA-OJQ/4-2018, Ministarstva javne uprave, od 25. septembra 2018. godine

KI18/19, Rešenje o neprihvatljivosti od 20. juna 2019. godine, objavljeno 30 jula 2019. godine

Ključne reči: Individualni zahtev, zahtev za privremenu meru, Rešenje o neprihvatljivosti, preuranjen zahtev

Podnosilac zahteva je 9. decembra 2004. godine, registrovan na osnovu važeće UNMIK uredbe u vreme UNMIK administracije (br. 1999/22) na Kosovu, dok je dana 11. decembra 2009. godine, izvrsila pre-registraciju pri Ministarstvu javne uprave (MJA) Republike Kosova, shodno novom Zakonu br. 03/L-134 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama.

Podnosilac zahteva je nesmetano obavljao svoje aktivnosti sve do 17. septembra 2014. godine, kada je MJU donelo odluku o privremenoj suspenziji obavljanja njegovih aktivnost, uz obrazloženje *„Nadležni organ bezbednosti je podneo zahtev za obustavljanje delatnosti NVO “Asocijacija za kulturu, vaspitanje i obrazovanje (AKEA)”*

MJU je u period od 2014 do 2018 godine, još 4 puta donosilo odluke kojima je produžavalo suspenziju rada podnosioca zahteva.

Podnosilac zahteva je svaku odluku MJU o suspenziji obavljanje aktivnosti osporavao žalbom pred Komisijom za razmatranje žalbi NVO, međutim sve žalbe podnosioca zahteva su bile odbijene.

Podnosilac zahteva je takođe pokrenuo i dva postupka (administrativni i sudski) u vezi sa poništenjem odluka MJU.

Prvi administrativni postupak od 18.novembra 2014. godine, u vezi sa poništenjem prve odluke MJU od 17. septembra 2014. godine, rezultirao je sa 3 sudske odluke u dve sudske instance, što je dovelo do toga da se predmet po presudi [A.br.2369/2018], Osnovnog suda u ponovljenom postupku trenutno nalazi opet pred MJU.

Osnovni sud je pored ostalog u presudi zaključio da postoje nedostaci u odlukama MJU i da oni *“ometaju ocenu zakonitosti osporene odluke i u tom pravcu, sud je obavezao tuženi organ (MJA) da u ponovljenom postupku postupi u skladu sa napomenama koje su date u presudi i da nakon toga*

prepravi navedene nedostatke, da donese pravičnu odluku zasnovanu na zakonu".

Drugi Sudski postupak, podnosilac zahteva je pokrenuo pred Osnovnim sudom 1. novembra 2018 .godine, u kome je tražo da se zaustavi izvršenje odluke MJU od 25. septembra 2018. godine, sve dok MJU po presudi Osnovnog suda ne donese novu odluku. Ovaj sudski postupak se trenutno nalazi pred Apelacionim sudom.

Podnosilac zahteva je pred Ustavnim sudom naveo da mu se odlukama MJU povređuju prava i slobode garantovane stavom 2. člana 24. [Jednakos tpred zakonom], članom 44. [Sloboda udruživanja], stavom 3. člana 46. [Zaštita imovine] i člana 55 [Ograničenja prava i sloboda] Ustava Republike Kosovo, kao i članom 11.(Sloboda okupljanja i udruživanja), članom 14. (Zabrana diskriminacije), kao i članom 1. Protokola 1. (Zaštita Imovine) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Podnosilac zahteva je posebno navo "*da on nema na raspolaganju efektivna pravna sredstva kojima bi on mogao da zaštiti svoja ustavna prava, te shodno tome on je tražio od Ustavnog suda da prihvati zahtev i, da uđe u suštinu predmeta, i da oceni da li su dosadašnji postupci MJU i redovnih sudova, povredili njegova prava i slobode garantovane Ustavom i EKLjP".*

Sud da bi odgovorio na zahtev podnosilaca da li on u konkretnom slučaju mora ispuniti tražene formalne uslove iscrpljenja svih pravnih lekova, ili može biti izuzet od ove obaveze, sagledao je kako sudsku praksu ESLjP, tako i svoju sudsku praksu, u kojoj su uspostavljena osnovna načela i principi iscrpljenja pravnih lekova.

S tim u vezi, Sud je uzeo u obzir *"Koncept iscrpljenja pravnih lekova"* koji je utvrđen sudskom praksom ESLjP, pri čemu je zaključio da on pre svega treba da utvrdi, da li je podnosilac zahteva imao u konkretnom slučaju na raspolaganju pravne lekove koji su propisani zakonom i čijim korišćenjem bi on mogao da zaštiti svoja ustavna prava, kao i prava predviđenih EKLjP-om, pre nego što svoj zahtev podnese Ustavnom sudu.

Shodno tome, Sud se bavio pitanjem delotvornosti pravnih lekova u konkretnom slučaju koje je podnosilac zahteva imao, shodno zakonu na raspolaganju, i sa tim u vezi, Sud je pribegao testu ESLjP koji podrazumeva analizu sledećih pitanja:

a) da li je pravni lek u slučaju podnosioca zahteva bio propisan zakonom koji je bio u upotrebi

b) da li je pravni lek bio dostupan podnosiocu

c) da li je pravni lek bio delotvoran u praksi

d) da li su postojale neke prepreke i posebne okolnostima u korišćenju pravnog leka

Na osnovu testa koji je Sud detaljno analizirao u svom rešenju o neprihvatljivosti zahteva, je utvrdio, a) da je podnosiilac zahteva tokom celog postupka imao na raspolaganju zakonom propisani pravani lek, b) koji je svakog trenutka njemu bio dostupan, c) koji shodno zakonu u primeni predviđa njegovu efikasnost i delotvornost i u praksi, i d) da upotreba zakonom predviđenog pravnog leka nije uslovljena nekim posebnim okolnostima ili preprekama.

Sud, uzimajući u obzir sve gore navedeno, je našao da su postupci koje je podnosilac zahteva pokrenuo i dalje u fazi odlučivanja, iz čega je zaključio da je zahtev podnosioca zahteva pred Ustavnim sudom preuranjen.

Sud je posebno naveo činjenicu "*da je davanje prioriteta sudskoj zaštiti prava pred redovnim sudovima i drugim nadležnim telima, veoma važan aspekt zaštite ljudskih prava koje Ustavni sud uvek uzima u obzir. S tim u vezi Sud je posebno naveo da sve odluke državnih organa, uključujući i administrativne odluke MJU o suspenziji aktivnosti podnosioca zahteva podležu sudskoj kontrolli*".

Na kraju, Sud je utvrdio da podnosilac zahteva još uvek nije iscrpeo sva pravna sredstva propisana članom 113, stav 7 Ustava, članom 47.2 Zakona i pravilom 39 (1) (b) Poslovnika o radu, i da shodno tome zahtev za privremenom merom odbije shodno članu 27.1 Zakona, i u skladu sa pravilom 57. (4) (a) Poslovnika, je u zahtevu naveo da su KPCC i Žalbeno veće KPA pogrešno protumačili i primenili odredbe člana 11.4. UNMIK Uredbe BR. 2006/50, te da zbog toga oni nisu mogli da uzmu u razmatranje njegove argumente i dokaze koje je podneo i predstavio, a kojima on dokazuje da mu pripada pravo nad navedenom imovinom.

Podnosilac zahteva je takođe naveo, da su takvim stavom KPCC i Žalbeno veće KPA, njemu povredili njegova prava garantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava, kao i prava određena članom 6 (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a.6 (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a.

Sud je primetio da je podnosilac vodio dva sudska postupka za predmetnu imovinu.

Što se tiče prvog sudskog postupka, Sud nalazi da je on počeo 2005 godine, a da se završio 26. marta 2007. godine, kada je predmet spora podnosioca zahteva rešen pravosnažnom odlukom HPCC/REC/94/2007. Istom tom odlukom, podnosiocu zahteva je priznat jedan vid imovine u obliku naknade, koju on može da ostvari kao podnosilac zahteva C kategorije, shodno članu 4 UNMIK Uredbe 2000/60.

Dalje, Sud je primetio da je podnosilac zahteva drugi sudski postupak započeo 23. novembra 2007. godine, kada je podneo zahtev KPA, u kojem je tražio potvrdu prava na korišćenje nepokretne imovine odnosno stana, Sud zaključuje da je drugi sudski postupak okončan 21. februara 2018. godine, presudom GSK-KPA-A-211/15 Žalbenog veća KPA, kojom je žalba podnosioca odbijena kao neosnovana.

Shodno tome, Sud je našao da podnosilac zahteva nije ponudio relevantne argumente koji bi opravdali njegove tvrdnje da je u drugom sudskom postupku, na bilo koji način došlo do povrede ustavnih prava na koja se on pozvao, osim činjenice što je on nezadovoljan rezultatom postupka u kojem su donete osporena odluka i presuda.

Dakle, zahtev podnosioca je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i kao takav se treba proglasiti neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39. (2) Poslovnika o radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI18/19

Podnosilac

Nevladina Organizacija „Udruženje za kulturu, vaspitanje i obrazovanje AKEA“

Ocena ustavnostirešenja KSHA-OJQ/4-2018, Ministarstva javne uprave, od 25. septembra 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela Nevladina organizacija „Udruženje za kulturu, vaspitanje i obrazovanje AKEA” (u daljem tekstu: „NVO AKEA“) (u daljem tekstu: podnosilac zahteva). Podnosioca zahteva, po ovlašćenju predsednika „NVO AKEA“, pred sudom zastupaju advokati, Arianit Koci i Nora H. Veliu iz Prištine.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporavaustavnost rešenja KSHA-OJQ/4-2018, Ministarstva javne uprave (u daljem tekstu: MJU), od 25. septembra 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporene odluke kojom se, navodno, podnosiocu zahteva povređuju prava i slobode garantovane stavom 2. člana 24. [Jednakostpred zakonom], članom44. [Sloboda udruživanja], stavom 3. člana 46. [Zaštita imovine] i člana 55 [Ograničenja prava i sloboda]Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), kao i članom 11. (Sloboda okupljanja i udruživanja), članom 14. (Zabrana diskriminacije), kao i članom 1. Protokola 1. (Zaštita Imovine) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

4. Takođe,podnosilac uzahtevu traži od Suda,da uvede privremenu meru,navodeći *"da će nastati nepopravljiva šteta ukoliko se ne dozvoli privremena mera i, da je uvođenje privremene mere u javnom interesu."*

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na članu21.4 [Opšta načela] i stavovima 1. i 7., člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilima 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora] i 56. [Zahtev za uvođenje privremenih mera] Poslovnika o radu Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik o radu).

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 1. februara 2019. godine, podnosilac zahteva je podneso zahtev Ustavnom sudu (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana6. februara 2019. godine, predsednica Suda je imenovala Selvete Gerxhaliu-Krasniqi, za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Radomir Laban (predsedavajući), Remzie Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

8. Dana 22. februara 2019. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o registraciji zahteva ikopiju zahteva poslao MJU.

9. Dana 12. aprila 2019. godine, Sud je obavestio Osnovni sud i Apelacioni sud o registraciji zahteva.

10. Dana 17. aprila 2019. godine, podnosilac zahteva je Sudu dostavio izveštaj sa preporukama Institucije ombudsman.

11. Dana 20. juna 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

12. Dana 9. decembra2004. godine, podnosilac zahteva ("NVO AKEA") je registrovanana osnovu važećeg zakona u vreme UNMIK administracije (br. 1999/22) na Kosovu. Na osnovu statuta"NVO AKEA", Sud primećuje daje registrovan za obavljanje sledećih aktivnosti:

> *"Promovisanje i očuvanje kulturnih vrednosti građana Kosova;*
> *Očuvanje i gajenje ljudskih vrednosti zasnovanih na humanosti i uzajamnoj solidarnosti građana;*
> *Podizanje vaspitno–obrazovnog nivoa građana uopšte a mlade generacije posebno;*
> *Jačanjetolerancije i razumevanja među građanima;*
> *Podizanje svesti građana za negativne pojave i njihovo suzbijanje;*
> *Angažovanje mladih u kulturno – obazovnim aktivnostima;*
> *Izgradnja mira, tolerancije i razumevanjameđu mladima;*
> *Dizanje glasa pritiv ugrožavanja građanskih vrednosti;*
> *Dizanje glasa u zaštiti protiv ugrožavanja dostajanstva ličnosti, porodice i društva;*
> *Izgradnja i podizanje zdrave ličnosti, porodice i društva;*
> *Delovanje zapomoć razvoju NVO-a i promovisanje međusobne saradnje između NVO registrovanih na Kosovu;*
> *Podrška razvoju demokratije i civilnog društva i bilo koje druge delatnosti koja je u funkciji opšteg dobra."*

13. Dana 11. decembra 2009. godine, podnosilac zahteva ("NVO AKEA"),je izvršilaponovno registrovanje pri Ministarstvu javne uprave Republike Kosova, shodno novom Zakonu br. 03/L-134 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama, od 25. marta 2009. godine.

14. Na osnovu spisa predmeta proizilazi, da je podnosilac zahteva "NVO AKEA", obavljao svoje aktivnostisve do 17. septembra 2014. godine.

Prva odluka MJU u vezi sa suspenzijom obavljanja aktivnosti podnosioca zahteva

15. Dana 17. septembra 2014.godine, MJU je donelo prvu odluku (Poz. na br. 06/207/2014), kojom seobustavlja delatnost "NVO AKEA".

16. U obrazloženju svoje odluke MJU je, *inter alia,* navelo:

> *„Nadležni organ bezbednosti je podneo zahtev za obustavljanje delatnosti NVO "Asocijacija za kulturu, vaspitanje i obrazovanje (AKEA)" sa reg. brojem 5110087 – 1, registrovanog dana 09.12.2004. god., zahtev pod br. protokola 300 od 15.09.2014. god.*
>
> *Zahtev za obustavljanje delatnosti NVO "Asocijacija za kulturu, vaspitanje i obrazovanje – (AKEA)" pod registarskim brojem 511087 – 1 registrovan dana 09.12.2004. god., je zasnovan na informacijama nadležnih institucija bezbednosti da postoji osnovana sumnja da sedelatnost NVO "Asocijacija za kulturu vaspitanje i obrazovanje (AKEA), ne podudarasa pravnim i ustavnim poretkom i Republike Kosovo i sa međunarodnim pravom, sledstveno, izvršila je i povrede pravnih normi statuta na osnovu kojihje registrovana.*
>
> *Odluka o obustavljanju delatnosti ove organizacije je važeća dok se ne donese druga odluka. "*

17. Sud primećuje da je podnosilac zahteva u cilju poništenja prve odluke o obustavi obavljanjasvojih aktivnosti MJU (Poz. na br. 06/207/2014), pokrenuo više postupaka pred nadležnom institucijam MJU i redovnim sudovima.

18. Stim u vezi, radi lakšeg hronološkog praćenja činjeničnog stanja, Sud će u nastavku izveštaja odvojeno predstaviti činjenice vezano za sve radnje posebno, koje je podnosilac zahteva preduzimao u cilju poništenja odluke MJU o suspenziji obavljanja aktivnosti.

Postupak koji je podnosilac zahteva pokrenuo predkomisijom MJUza razmatranje žalbi NVOu vezi sa poništenjem prveodluke MJU (Poz. na br. 06/207/2014) od 17. septembra 2014. Godine

19. Dana 24. septembra 2014. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu Komisiji za razmatranje žalbi NVO, na odluku (Poz. na br. 06/207/2014), od 17. septembra 2014. godine.

20. Dana 23. oktobra 2014. godine, Komisija za razmatranje žalbi NVO donela je odluku [br.2/14], kojom je žalbu podnosioca zahtevaodbila kao neosnovanu. U obrazloženju odluke, *inter alia,* stoji:

„Odlukom, Poz. na br. 06/270/2014 Departmana za NVO-e, je prihvaćen zahtev nadležnog organa bezbednosti br. 300 od 15.09.2014. god. za obustavljanje delatnosti NVO "Asocijacija za kulturu, vaspitanje i obrazovanje – AKEA."

Komisija za razmatranje žalbi NVO-a je nakon razmatranja žalbe i drugih spisa predmeta ..... donela odluku o obustavljanju delatnosti NVO "Asocijacija za kulturu, vaspitanje i obrazovanje – AKEA."

Prvi sudski postupak koji je podnosilac zahteva pokrenuo u vezi sa poništenjem prve odluke MJU (Poz. na br. 06/207/2014) od 17. septembra 2014. godine

21. Dana 18. novembra 2014. godine, podnosilac zahtevaje podneo tužbu Osnovnom sudu protiv rešenja MJU (Poz. na br. 06/270/2014), od 17. oktobra 2014. godine, kao i odluke Komisije za razmatranje žalbi NVO-a, (br. 02/2014) od 23. oktobra 2014. godine.

Druga odluka MJU u vezi sa suspenzijom obavljanja aktivnosti podnosioca zahteva

22. Dana 23. oktobra 2015. godine, MJU, je donelo druguodluku (Poz. na br. 06/342/2015) u kojoj stoji: *"odlučujući po zahtevu nadležnog organa bezbednosti za NVO, donesena je odluka kojom se produžava obustava rada "NVO AKEA", sve dok se ne donese neka druga odluka."*

Postupak koji je podnosilac zahteva pokrenuo predkomisijom MJUza razmatranje žalbi NVOu vezi sa poništenjem druge odluke MJU (Poz. na br. 06/342/2015)od 23. oktobra 2015. Godine

23. Dana 24. novembra 2015. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu Komisiji za razmatranje žalbi NVO-a, na drugu odluku MJU [Poz. na br. 06/342/2015].

24. Dana 16. decembra 2015. godine, Komisija MJU za razmatranje žalbi NVO je donela odluku (Br. KRŽ- NVO/5 –2015), kojom je odbila, kao neosnovanu, žalbu podnosioca zahteva.

Treća odluka MJU u vezi sa suspenzijom obavljanja aktivnosti podnosioca zahteva

25. Dana 8. novembra 2016. godine, MJU je donelo treću odluku [Poz. na br. 06/470/2015], kojom je produžiloobustavu aktivnosti podnosioca zahteva. U obrazloženju odluke MJU, *inter alia,* stoji:

> *„Zahtev za obustavljanje delatnosti NVO "Asocijacija za kulturu vaspitanje i obrazovanje (AKEA), sa br. registracije 5110087 - 1 registrovan dana 09.12.2004. god. je zasnovan na informacijama nadležnih institucija bezbednosti da postoji osnovana sumnja da se delatnost NVO "Asocijacija za kulturu vaspitanje i obrazovanje" ne podudara sa pravnim i ustavnim poretkom Republike Kosovo a i međunarodnim pravom, i sledstveno, izvršila je i povrede pravnih normi statuta na osnovu kojih je registrovana."*

Postupak koji je podnosilac zahteva pokrenuo pred komisijom MJUza razmatranje žalbi NVO u vezi sa poništenjem treće odluke MJU (Poz. na br. 06/470/2015), od 8. novembra 2016. godine

26. Dana 24. novembra 2016. godine, podnosilac zahteva jepodneo žalbu Komisiji za razmatranje žalbi NVO, protiv odluke MJU [Poz. na br. 06/470/2015], u kojoj je naveo: *„Nigde se u zakonu ili u Ustavu ne naglašava pravo na obustavuaktivnosti NVO, nego samo njena zabrana od strane nadležnog suda (član 44. 3. Ustava i član 20. stav 1. 4. ZSONO). Nigde se ne pominje nadležnost državnog organa za obustavljanje organizacionih aktivnosti, štaviše, on povređuje osnovno ljudsko pravo zagarantovano članom 44. 1 učestvovanja u organizacionim aktivnostima. Sledstveno, odluke se zasnivaju na protivustavnim aktima kao i same su protivustavne."*

27. Sud na osnovu činjeničnog stanja opaža da se pravne procedure koje je podnosilac zahteva pokrenuo u vezi sa poništenjem druge i treće odluke MJU završavaju sa odlukama Komisije MJU za razmatranje žalbi NVO.

Odluke redovnih sudova po prvom tužbenom zahtevu podnosioca zahteva od 18. novembra 2014. godine

28. Sud će u nastavku izveštaja navesti činjenično stanje u vezi sa sudskim postupkom koji je podnosilac zahteva pokrenuo pred redovnim sudovima u vezi sa poništenjem prve odluke MJU od 17. septembra 2014 godine.

29. Dana 9. novembra2017. godine, Osnovni sud je doneo presudu [A.br.2345/2014] kojom je prihvatio tužbeni zahtev podnosioca zahteva, i poništio odluku MJU[br.0/2014], od 23. oktobra 2014. godine, i predmet vratio na ponovno odlučivanje MJU. U obrazloženju presude stoji:

> *„Osporena odluka je pravno nejasna i protivrečna sa samom sobom i sa njenim obrazloženjem. U njenom obrazloženju nisu dati razlozi o odlučujućim činjenicama koji su uslovili donošenje osporene odluke. U obrazloženju odluke je data jedna opšta i apstraktna formulacija gde se kaže da delatnost NOV „AKEA" je obustavljenasa obrazloženjem da se na osnovu podataka predmeta primećuje da je organizacija AKEA obavljala delatnost u suprotnosti sa pravnim poretkom i međunarodnim pravom. Međutim, drugostepeni organ nije specifikovao da koje su to aktivnosti koje su obavljane u suprotnosti sa pravnim i ustavnim poretkom, i da li je razmotrio i ocenio sve navodne povrede tokom odvijanja delatnosti kao i da li je to odvijeno shodno zakonskim odredbama, ocenjujući dokaze s kojima je ustanovio odlučujuće činjenice."*

30. Dana 18.januara 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu Apelacionom sudu na presudu Osnovnog suda od 9. novembra 2017. godine, navodeći da Osnovni sud nije doneo meritornu presudu, nije se upustio u analizu člana 18. Administrativnog uputstva da li postoji institut obustave NVO. Prvostepeni sud je trebao da sporne odluke proglasi ništavnim-apsolutno nevažećim, nezakonitim i neosnovanim na zakonu, jer zakon o NVO 04/L-57 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama poznaje samo osnivanje i gašenje jedne nevladine organizacije, a ne iobustavljanje.

Četvrta odluka MJU u vezi sa suspenzijom obavljanja aktivnosti podnosioca zahteva

31. Dana 10. avgusta 2018. godine, MJU je donelo četvrtu odluku [Poz.na br. 06-108/2018], kojom je produžilo obustavu delatnosti podnosioca zahteva. U obrazloženju odluke stoji:

> *„Na osnovu nadležnog organa bezbednosti, dana 08. avgusta 2018. god. o obustavi delovanja NVO „Asocijacija za kulturu, vaspitanje i obrazovanje – AKEA" pod pod reg. br. 5110087 – 1 registrovana dana 19.12.2004. god., Departman za NVO / MJU je odlučio o obustavljanju delatnosti navedene organizacije. Zahtev je zasnovan na informacijama nadležnih institucija da ova NVO odvija aktivnosti koje su u suprotnosti sa njenim ciljem*

i poljem njenog delovanja i da je u sukobu sa interesima bezbednosti Republike Kosovo.“

Nastavak sudskog postupka pred Apelacinim sudom u vezi sa prvim tužbenim zahtevom podnosioca zahteva od 18. novembra 2014. godine

32. Dana 13. septembra 2018. godine, Apelacioni sud je doneo presudu [AA. br. 76/18], kojom je žalbu podnosioca zahteva prihvatio kao osnovanu, i poništio presudu Osnovnog suda od 9. novembra 2017. godine, a predmet vratio na ponovno odlučivanje. U presudi Apelacionog suda stoji:

„Izreka presude mora da bude jasna, shvatljiva i potpuna, jer je ona deo presude iz kojeg treba da se jasno vidi kako je odlučio nadležni sud o pitanju koje je bilo predmet procesiranja. Iz izreke pobijene presude se shvata da je tužbeni zahtev prihvaćen, ali se ne može shvatiti iz kojih razloga je prvostepeni sud napisao ovlašćene zastupnike tužioca u izreci presude, na koju se žali, jer veoma jasno može da se shvati da je tužilja u ovom konkretnom slučaju NVO „Udruženje za kulturu, edukaciju i obrazovanje (AKEA) sa sedištem u Prištini, a izreka presude ostavlja da se shvati da je sud stavio kao tužioce i zastupnike tužilje. S toga, ovaj sud sada za sada ne može da prihvati kao pravičnu takvu konstataciju koja je predstavljena u izreci presude, na koju se žale, jer ima nedostatke zbog kojih ne može da se primeni i pravno je nejasna i nestabilna.“

Postupak koji je podnosilac zahteva pokrenuo pred komisijom MJU za razmatranje žalbi NVO u vezi sa poništenjem četvrte odluke MJU (Poz. na br. 06-108/2018) od 10. avgusta 2018. godine.

33. Dana 18. septembra 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu Komisiji za razmatranje žalbi NVO, na odluku MJU, od 10. avgusta 2018. godine.

34. Dana 19. septembra 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo Instituciji ombudsmana *„Zahtev za otvaranje predmeta NVO „AKEA“ protiv Ministarstva javne uprave.“*

35. Dana 25. septembra 2018. godine, Komisija za razmatranje žalbi NVO, je donela odluku [br. 4-2018] kojom je žalbu podnosioca zahteva odbila kao neosnovanu. U obrazloženju odluke stoji:

"Nakon izvođenja dokaza u skladu sa članom 23 Zakona br. 04/L – 57 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama i članom 1 Pravilnika br. 02/2012 MJA o Osnivanju i funkcionisanju Komisije za razmatranje žalbi NVO-a, Komisija je odlučila da odbije žalbu."

Drugi sudski postupak koji je podnosilac zahteva pokrenuo radi stavljanja van snage četvrte odluke MJU (Poz. na br. 06-108/2018), od 10. avgusta 2018. godine

36. Dana 1. novembra 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev Osnovnom suduza odlaganje izvršenja odluke MJU (Poz. na br. 06-108/2018), od 10. avgusta 2018. godine, sve dok Osnovni sud ne donese novumeritornu presudu po uputstvu Apelacionog suda koje je dao u presudi od 13. sepetembra 2018. godine.

Nastavak sudskog postupka u vezi sa prvim tužbenim zahtevom podnosioca zahteva od 18. novembra 2014. godine

37. Dana 9. decembra 2018. godine, Osnovni sud jepostupajući u skladu sa presudom Apelacionog suda od 13. septembra 2018. godine, doneo presudu [A. br. 2369/2018], kojom je prihvatio tužbeni zahtev podnosioca zahteva, poništio odluku [br. 02/2014] od 23. oktobra 2014. godine, i predmet vratio na ponovno odlučivanje MJU. U presudi Osnovnog suda, između ostalog stoji:

"Sud je u ponovnom suđenju, uzimajući za osnov podatke od Apelacionog suda, prepravio izreku sudske odluke, u cilju da odluka bude jasna i sprovodljiva, i u obrazloženju ove odluke sud je dao svoje konstatacije u vezi sa navodim parničara.

Sud iz obrazloženja osporene odluke, konstatuje da tuženi uopšte nije razmotrio žalbene navode tužilje da su sve aktivnosti tužilje bile u skladu sa uslovima registrovanja i u skladu sa pravnim normama njenog statusa. Tuženi u svojoj odluci nije specifikovao koje su to aktivnosti koje je vršila tužilja u suprotnosti sa ustavnim i pravnim poretkom. Sud konstatuje da odluka tuženog sadrži bitne povrede odredbi člana 84. stava 2. Zakona 02/L-028 o upravnom postupku, koje predviđaju da upravni akt treba,između ostalog,da sadrži i sažetak činjeničnih konstatacija na osnovu dokaza koji su podneti tokom upravnog procesiranja ili činjenica koje su obezbeđene iz administracije, određivanje pravnog osnova na kojem je zasnovan akt.

Gore navedene povrede su takve, da ometaju ocenu zakonitosti osporene odluke i u tom pravcu, sud obavezuje tuženi organ da u ponovljenom postupku postupi u skladu sa napomenama koje su date u ovoj presudi i da nakon toga prepravi navedene nedostatke, da donese pravičnu odluku zasnovanu na zakonu.“

Odluke redovnih sudova u vezi sa drugim sudskim postupkom koji je podnosilac zahteva pokrenuo 1. novembra 2018. godine

38. Dana 10. decembra 2018. godine, Osnovni sud je doneo rešnje [A.br.2859/18], na zahtev kojije podnosilac zahteva podneo 1. novembra 2018.godine. U rešenju Osnovnog suda stoji*: “Podnosiocu zahteva se vraća dopuna tužbe/predloga za odlaganje izvršenja odluke, tako što će tačno navesti koju odlukutraži da poništi, jer u ovom postupku sud razmatra zakonitost samo konačne odluke u upravom postupku.”*

39. Dana 19. decembra 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo precizirani tužbeni zahtev-predlog Osnovnom sudu u kome je tražio odlaganje izvršenja odluke Komisije za žalbe NVO [br. 4-2018], od 25. septembra 2018. godine.

40. Dana 4. januara 2019. godine, Osnovni sud jedoneo rešenje [A. br. 2859/18], kojim je odbio zahtev podnosioca zahtevaza odlaganje izvršenja odluke Komisije za žalbe NVO [br. 4-2018], od 25. septembra 2018. godine. U obrazloženju rešenja Osnovnog suda stoji:

“Sud, nakon razmatranja predloga tužilje o odlaganju izvršenja osporenog rešenja, nalazi da ista svom predlogu nije priložila neku činjenicu zasnovanu na nekom dokazu koji bi mogao da učini uverljivim njene navode, o tome kako izvršenje odluke koja je pobijana tužbom, istoj nanosi štetu, da je šteta teško popravljiva i da odlaganje nije u suprotnosti sa javnim interesom, ovaj pravni uslov treba da dokaže tužilja, kako bi nakon toga sud mogao da odluči o odlaganju izvršenja rešenja.“

41. Dana 30. januara 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu Apelacionom sudu na rešenje Osnovnog suda [A. br. 2859/18], od 4. januara 2019. godine, u kome je, između ostalog, navedeno, “*da će izvršenje osporene odluke Komisije za žalbe NVO br. 4-2018 od 25. septembra 2018. godine, Organizaciji naneti nepopravljivu štetu, jer se između ostalog njima već 4 godine zabranjuje rad. Takođe TEB banka je na osnovu zahteva MUP a, tražila od Organizacije da povuće sva sredstva sa računa u ovoj banci pod pretnjom zatvaranja*

računa, a da pritom nije sačekala pravosnažnu odluku nadležnog suda."

Postupak pred ne-sudskom institucijom kojije pokrenuo podnosilac zahteva 1. februara 2019. godine

42. Dana 1. februara 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev Instituciji Ombudsman za ocenu ustavnosti rešenja MJU od 25. septembra 2018. godine, kao i člana 18. Administrativnog uputstva VRK br. 02/2014 o registraciji i funkcionisanju nevladinih organizacija, navodeci "*da je Ministarstvo javne uprave svojim spornim odlukama, u periodu od 2014. godine pa nadalje, kršilo ustavna prava i slobode precizirane u zahtevu, između ostalog, slobodu udruživanja iz člana 44. Ustava, jednakost pred zakonom iz člana 24(2) Ustava i zaštitu imovine iz člana 46(3) Ustava*".

43. Dana 1. aprila 2019. godine, Ombudsman je doneo Izveštaj sa preporukama vezano za žalbu podnosioca zahteva. U izveštaju, Omudsman je našao *"da se subjektu, čija aktivnost je obustavljena, krši pravo na pravično i nepristrasno suđenje zbog odugovlačenja rešavanja predmeta, utvrđeno članom 31. Ustava i članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), pravo na delotvorno pravno sredstvo, utvrđeno članom 54. Ustava Republike Kosovo, kao i članom 13. EKLJP."*

44. Takođe, Ombudsman je u svom Izveštaju sa preporukama, preporučio Vladi Republike Kosovo *"Da izmeni Administrativno uputstvo br. 02/2014 o registraciji i funkcionisanju nevladinih organizacija, usvojeno na 195. sednici Vlade Kosova, odlukom br. 01/195 od 3.9.2014. godine, odnosno brisanje člana 18."*

Navodi podnosioca

45. Podnosilac zahteva navodi, da mu je proizvoljnim, nezakonitim i neustavnim odlukama upravnog organa MJU iz 2014. godine i dalje, a konkretnije četvrtom odlukom MJU-a [rešenje MJU Ref. KSHA-OJQ/4-2018] od 25. septembra 2018. godine, povređena sloboda udruživanja iz člana 44. Ustava u vezi sa članom 11. EKLjP.

46. Podnosilac zahteva dalje navodi da organizacija u periodu od 2014. godine ne obavlja nijednu od svojih aktivnosti zbog toga što su gore navedenim odlukama upravnog organa MJU, aktivnosti organizacije privremeno obustavljene na period u trajanju od jedne (1) godine, uz obrazloženje da su prema zahtevu nadležnog bezbednosnog organa te aktivnosti u suprotnosti sa ciljem i delokrugom rada organizacije, te

da su one, kao takve, u suprotnosti sa bezbednosnim interesima Republike Kosovo, čime je Upravni organ MJU prekršio član 55. stav 1. Ustava, po kojem se prava i slobode garantovane Ustavom mogu ograničiti jedino zakonom.

47. Sud primećuje da je podnosilac zahteva u cilju opravdavanja svojih navoda o navodnim povredama člana 44 i 55 Ustava i člana 11. EKLjP naveo određeni broj odluka Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu:ESLjP), Među kojima su i presude ESLjP *United Communist Party i ostaliprotiv Turske*, aplikacija 133/1996/752/951, odluka od 30. januara 1998. godine, i *Zhechev protiv Bugarske* aplikacija br. 57045/00, odluka od 21. juna 2007. godine.

48. Dalje, podnosilac zahteva takođe navodi da je proizvoljnim, nezakonitim i neustavnim odlukama upravnog organa MJU iz 2014. godine pa nadalje, a posebno četvrtom odlukom MJU-a (rešenje MJU-a Ref. KSHA-OJQ/4-2018) od 25. septembra 2018. godine, prekršen član 24. stav. 2. Ustava u vezi sa članom 14. EKLjP.

49. Isto tako, podnosilac zahteva tvrdi da je osporenim rešenjem povređeno pravo na mirno uživanje imovine, garantovano članom 46.3 Ustava u vezi sa članom 1. Protokola 1. EKLjP.

50. Podnosilac zahteva se takođe u ovom delu poziva na određen broj presuda ESLjP, u cilju izgradnje svojih tvrdnji o povredi člana 24. stav. 2. Ustava u vezi sa članom 14. EKLjP, kao i po pitanju povrede člana 46.3 Ustava u vezi sa članom 1. Protokola 1. EKLjP.

51. Podnosilac zahteva dalje navodi da je iscrpeo sva pravna sredstva koja je imao na raspolaganju u vezi sa prvom odlukom MJU-a od 23. oktobra 2014. godine, kojom je po prvi put obustavljena aktivnost organizacije. Međutim, od 20. novembra 2014. godine, dana kada jepodneo tužbu protiv MJU-a, pa do 1. februara 2019. godine, Osnovni sud u Prištini još uvek nije doneo meritornu presudu u vezi sa zakonitošću rešenja MJU-a iz 2014. godine.

52. S tim u vezi, podnosilac zahteva traži od Ustavnog suda da stvar koju je izložio u ovom zahtevu razmotri slično svojoj sudskoj praksi u vezi sa slučajevima: KI06/10; KI11/09; KI99/14 i KI100/14 i u skladu sa članom 54. Ustava, članom 13. EKLJP-a i članom 2. Protokola 4. EKLJP-a.

Navodi podnosioca zahteva u vezi sa zahtevom za uvođenje privremene mere

53. Podnosilac zahteva od Suda traži da uvede privremenu meru jer smatra *„da je pokazao „prima facie“ slučaj o osnovanosti i prihvatljivosti zahteva.“*

54. Podnosilac zahteva smatra da će nastati nepopravljiva šteta ukoliko se ne dozvoli privremena mera, u tom kontekstu, podnosilac zahteva navodi:

> *„U okolnostima konkretnog slučaja, upravni organ MJU je osporenim odlukama o obustavi delatnosti organizacije u periodu od 2014. godine do danas, iako su odluke bile privremenog karaktera, pri čemu je svaka odluka imala pravno dejstvo obustave delatnosti organizacije u periodu od samo jedne (1) godine, budući da su se takve odluke stalno obnavljale pet (5) godina zaredom, iste su proizvodile dugotrajno i stalno dejstvo koje je dovelo do potpunog zamrzavanja delatnosti organizacije, što je praktično jednako sa njenim faktičkim „gašenjem“.”*

55. Takođe, podnosilac zahteva smatrada je privremena mera u javnom interesu, a utom kontekstu, podnosilac zahtevatvrdi: *„...da je uvođenje privremene mere u odnosu na dalju primenu člana 18. Administrativnog uputstva VRK br. 02/2014 o registraciji i funkcionisanju nevladinih organizacija i sledstveno uvođenje privremene mere u odnosu na izvršenje rešenja Ministarstva javne uprave Ref. KSHA-OJQ/4-2018 od 25.09.2018. godine u javnom interesu svih organizacija civilnog društva, a ne samo u ličnom interesu podnosioca zahteva.”*

56. Sud imajući u vidu sve navode podnosioca zahteva nalazi da on u stvari zahteva da Sud nađe povredu njegovih prava i sloboda garantovanih članom24 Ustava i članom 14 EKLjP, jer on nema jednak tretman ped zakonom, povredu člana 44. Ustava i člana 11. EKLjP, jer mu je odlukama MJU suspendovano pravo na obavljanje aktivnosti, povredu prava na pravno sredstvo iz člana 13 EKLJP, jer dosadašnja pravna sredstva koje je on koristio u postupcima koje je vodio nisu vodili ka rešenju suspenzije, čime se njemu povređuju prava na imovinu garantovana članom 46 Ustava ičlana 1. Protokola 1 EKLJP.

Ocena prihvatljivosti zahteva

57. Sud prvo ocenjuje da li je podnosilaczahteva ispunili uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom, dalje navedene Zakonom i predviđene Poslovnikom.

58. U tom smislu, Sud se poziva na član 21. stav 4. [Opšta načela] i član 113., stavove 1. i 7. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

Član 21. [Opšta načela]

„4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva.“

Član 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane]

“1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

(...)

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.”

59. U početku, Sud primećuje da u skladu sa članom 21.4 Ustava, podnosilac zahteva ima pravo da podnese ustavnu žalbu, pozivajući se na navodne povrede svojih osnovnih prava i sloboda koje važe i za pojedince i za pravna lica (slučaj Ustavnog suda br. KI41/09, podnosilac zahteva: *AAB-RIINVEST University L.L.C.,* rešenje o neprihvatljivosti od 3. februara 2010. godine, stav 14).

60. Sud u nastavku ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti kao što je dalje navedeno u Zakonu i Poslovniku. U tom smislu, Sud se prvo poziva na član 48. [Tačnost podneska], koji predviđa:

Član 48
Tačnost podneska

“Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.“

61. Što se tiče ispunjenja oog uslova, Sud primećuje da je podnosilac zahteva jasno naglasio prava garantovana Ustavom i EKLjP, koja su navodno bila povređena, kao i konkretan akt javnog organ koji on osporava u skladu sa članom 48. Zakona.

62. Pored toga, Sud uzima u obzir pravilo 39. [Kriterijum o prihvatljivosti], stav (1) (b) Poslovnika o radu, koji propisuje:

> *"1. Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:*
>
> *(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke."*

63. Sud uzimajući u obzir navode podnosioca zahteva, hronologiju aktivnosti koje je preduzimao, kao i samu suštinu zahteva nalazi, da je onpodneo zahtev Ustavnom sudu i pored činjenice da su oba postupka (admninistrativni i sudski), koje je pokrenuo u cilju zaštite svojih ustavnih prava i sloboda, i dalje u fazi odlučivanja pred nadležnim institucijama i sudovima.

64. Sud isto tako opaža da taj svoj postupak podnosilac zahteva opravdava tvrdnjom *„da nema na raspolaganju efektivna pravan sredstva kojima bi on mogao da zaštiti svoja ustavana prava",* te shodno tome on traži od Ustavnog suda da prihvati zahtev i, da uđe u suštinu predmeta, i da oceni da li su dosadašnji postupci MJU i redovnih sudova, povredili njihova prava i slobode garantovana stavom 2. člana 24. [Jednakost pred zakonom], članom 44. [Sloboda udruživanja], stavom 3. člana 46. [Zaštita imovine] i člana 55 [Ograničenja prava i sloboda] Ustava, kao i člana 11. (Sloboda okupljanja i udruživanja), člana 14. (Zabrana diskriminacije), kao i člana 1. Protokola 1. (Zaštita Imovine) EKLJP.

65. Sud, uzimajući u obzir navedene Ustavne odredbe, Zakonske odredbe kao i pravila Poslovnika o radu, treba pre svega da utvrdi, da li konkretan zahtev podnosioca zahteva ispunjava formalne uslove prihvatljivosti vezano za iscrpljenje pravnih sredstava.

66. S tim u vezi, Sud da bi odgovorio na pitanje da li podnosilac zahteva u konkretnom slučaju mora ispuniti tražene formalne uslove iscrpljenja svih pravnih lekova, ili može biti izuzet od ove obaveze, treba da sagleda kako praksu ESLjP, tako i svoju sudsku praksu, u kojoj su uspostavljena osnovna načela i principi iscrpljenja pravnih lekova.

Koncept iscrpljenja pravnih lekova

67. Sud napominje da sam koncept iscrpljivanja ili obaveze da se iscrpe pravna sredstva proističe i zasnovan je na praksi ESLJP, po kojoj "svrha obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava je, da se redovnim sudovima pruži mogućnost da spreče ili da isprave navodna kršenja

Ustava. U kontekstu ESLjP-a, ova obaveza se zasniva na pretpostavci da unutrašnji pravni poredak pruža delotvorno pravno sredstvo kojim se vrši zaštita ustavnih prava i prava iz EKLjP, to je važan aspekt supsidijarne prirode EKLjP (vidi presudu ESLjP *Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija br 13378/05,od 29. aprila 2008. god, stav 42, pa nadalje).

68. Sud takođe podseća da se on u svojoj dosadašnjoj praksi, *"sem određenih osnovanihi opravdanih izuzetaka",* pridržavao tih načela, pri čemu je i konstatovao da načelo supsidijarnosti zahteva da podnosioci zahteva iscrpe sva pravna sredstva, u konkretnom slučaju sve procesne mogućnosti u redovnom postupku kako bi se sprečila povreda ustavnih prava, ili da se isprave povrede ustavnih prava i sloboda ako postoje (vidi, Rešenje o neprihvatljivosti u slučaju KI139/12, *Besnik Asllani,* ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda stav 45*,* Rešenje o neprihvatljivosti KI24/16, podnosilac *Avdi Haziri,* ocena ustavnosti odluke Vrhovnog suda Kosova).

69. Sud isto dako dodaje da su praksom ESLjP takođe uspostavljeni izuzeci u primeni načela kada pojedinac može biti oslobođen obaveze iscrpljenja redovnih pravnih lekova. U predmetu *Akdivar protiv Turske* (predstavka 21893/93, odluka od 16. septembra 1996. godine, st. 65-66), ESLjP je utvrdio da podnosioci zahteva moraju iscrpeti samo domaća pravna sredstva koja su dostupna, dovoljna i delotvorna. Isto tako ESLjP je u presudi V*an Ostervijk protiv Belgije* zaključio da u skladu sa opštim principima međunarodnog prava, mogu postojati posebne okolnosti kada se podnosilac zahteva oslobađa od obaveze da prethodno iscrpi sve domaće pravne lekove. (vidi presudu ESLJP *Van Ostervijk protiv Belgije* od 6. novembra 1980, Serija A br. 40,str. 18 i 19, st. od 36 do 40).

70. Sud podseća da je ESLjP u svojoj praksi takođe ukazao da je na podnosiocu zahteva da pokaže i dokaže da je domaći pravni lek koji mu je bio na raspolaganju zaista i iscrpeo ili, da je pravni lekiz određenih razlogau datim okolnostma konkretnog slučaja bio neadekvatan i nedelotvoran, ili pak da su postojali posebni razlozi zbog kojih podnosilac zahteva, u navedenom slučaju, nije bio u obavezi da taj uslov ispuni (vidi presudu ESLjP *Akdivar protiv Turske*, str. 1211, st. 68).

71. Sud takođe želi da napomene da je i onu svojoj dugogodišnjoj praksi imao zahteve u kojima je zaključio da su podnosioci zahteva u *"datim okolnostima uradili sve"* po pitanju iscrpljenja pravnih lekova, te da suobaveze iscrpljenja ispunjene, ili slučajeve u kojima je podnosioce zahteva *"oslobodio"* od obaveze iscrpljenja pravnih lekova, uzimajući

u obzir samu specificnost konkretnog predmeta kao i suštinu zahteva tih podnosilaca zahteva (vidi presudu KI56/09, *Fadil Hoxha i 59 drugih* protiv Skupštine opštine Prizren, presuda u slučaju br. KI06/10 *Valon Bislimi* protiv Ministarstva unutrašnjih poslova, Sudskog saveta Kosova i Ministarstva pravde, presuda u slučajevima br. KI99/14 i KI100/14, podnosioci Shyqyri Syla i Laura Pula).

72. Shodno navedenom proizilazi, da Sud, pre svega, treba da utvrdi da li je podnosilac zahteva imao u konkretnom slučaju na raspolaganju pravne lekove koji su propisani zakonom ičijim korišćenjem bi on mogao da zaštiti svoja ustavna prava kao iprava predviđenih EKLjP-om, pre nego što svoj zahtev podnese Ustavnom sudu.

Koncept delotvornosti pravnih lekovau konkretnom slučaju

73. Sud iz samih navoda podnosioca zahteva primećuje, da podnosilac smatra da nema svrhe nastaviti sa daljim sudskim postupcima jer oni u dosadašnjem delu nisu rezultirali na takav način koji bi njemuomogućili da saznarazloge obustave obavljanja njegovih aktivnosti, odnosno da dobije odluke o meritumu tužbenog zahteva.

74. S tim u vezi, Sud dalje primećuje da podnosilac zahteva smatra, da nema na raspolaganju delotvorne pravne lekove kojima bi on mogao da zaštiti svoja ustavna prava, a što se možezaključiti i na osnovu odluka redovnih sudova. Shodno tome, ontraži od Ustavnog suda da prihvatizahtev i da uđe u suštinu predmeta, i da oceni dali sudosadašnji postupci MJU i redovnih sudova povredili njegova prava i slobode garantovana stavom 2. člana 24. [Jednakost pred zakonom], članom 44. [Sloboda udruživanja], stavom 3. člana 46. [Zaštita imovine] Ustava, kao i člana 11. (Sloboda okupljanja i udruživanja), člana 14. (Zabrana diskriminacije), kao i člana 1. Protokola 1. (Zaštita Imovine) EKLJP.

75. S tim u vezi, Sud podseća na član 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava, koji u relevantnom delu glasi:

> *"Svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način."*

76. Takođe, Sud podseća i na član 13. (Pravo na delotvorni pravni lek) EKLjP, koji u relevantnom delu glasi:

"Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u konvenciji ima pravo na delotvorno pravni lek pred domaćim vlastima, bez obzira na to da li su povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu."

77. Sud, uzimajući u obzir navode podnosioca zahteva, opaža da pravilo iscrpljivanja pravnih lekova podnosilac zasniva na pretpostavci da nepostoje delotvorni pravni lekovi na raspolaganju u odnosu na navodnu povredu njegovih, kako ustavnih prava tako i prava iz EKLjP, u daljem postupku pred redovnim sudovima.

78. Sud podseća da je, što se tiče pitanja pravnih lekova, ESLjP posebno podvukao činjenicu, da je na državi da obezbedi pravne lekove, i da osigura sve potrebne uslove za njihovu primenu (vidi presudu ESLjP *Vernijo protiv Francuske* od 20. februara 1991, serija A, br. 198, str. 11 i 12, st. 27).

79. Stim u vezi, Sud, uzimajući u obzir praksu ESLJP, nalazi da je on baveći se pitanjem iscrpljenosti pravnih lekova, ustanovio, da **a)** postojanje pravnih lekova mora biti propisano zakonom, i oni moraju biti u dovoljnoj meri izvesni ne samo teorijski, nego i na praktičnom planu, **b)** kada se utvrđuje da li određeni pravni lek zadovoljava merila raspoloživosti i delotvornosti, moraju se uzeti u obzir i konkretne okolnosti svakog pojedinačnog predmeta, **c)** Sud mora realno uzeti u obzir ne samo formalne pravne lekove koji stoje na raspolaganju u unutrašnjem pravnom sistemu, već mora uzeti u obzir i opšti pravni i politički kontekst u kome ti pravni lekovi funkcionišu, **d)** te da li su prilikom korišćenja pravnog leka postojale neke prepreke (vidi, presudu ESLjP *Akdivar i drugi protiv. Turske* , st. 68-69; kao i presudu ESLjP *Khashiyev i Akayeva protiv. Rusije*, st. 116-17).

80. S tim u vezi, Sud, uzimajući u obzir načela i praksu ESLjP, treba u konkretnom slučajuda utvrdi a) da li je pravni lek u slučaju podnosioca zahteva bio propisan zakonom koji je bio u upotrebi, b) da li je pravni lek bio dostupan podnosiocu, c) da li je taj pravni lek bio delotvoran u praksi, i d) da li su postojale neke prepreke i posebne okolnosti u njegovom korišćenju.

e) da li je pravni lek u slučaju podnosioca zahteva bio propisan zakonom koji je bio u upotrebi

81. Što se tiče prvog načela, Sud podseća da je podnosilac zahteva dužan samo da iscrpi sve unutrašnje pravne lekove propisane zakonom, koji su mu teorijski i praktično na raspolaganju u relevantnom vremenu, što znači da su ti pravni lekovi dostupni i takvi da mogu obezbediti

pravno zadovoljenje u odnosu na tužbu i da pružaju razumne izglede za uspeh (vidi presudu ESLjP *Sejdović protiv Italije,* aplikacija br. 56581/00, od 1. marta 2006. god. st. 46).

82. Sud primećuje da je podnosilac zahteva u dosadašnjim sudskim postupcima koristio pravna sredstva koja su mu bila na raspolaganju shodno zakonu u primeni, čime je i uspeo da dobije tri odluke u dve sudske instance koje su bile u njegovu korist.

83. Isto tako, Sud primećuje da je 9. decembra 2018. godine, Osnovni sud u ponovljenom postupku doneo novu presudu, na koju, ukoliko podnosilac zahteva nije njome zadovoljan, može ponovo da koristipravni lek pred Apelacionim sudom u obliku žalbe.

84. Stim u vezi, Sud podseća na član 195. (Odluke drugostepenog suda o žalbi) Zakona br. 03/L- 006 o parničnom postupku, koji u relevantnom delu glasi:

Član 195.

"1. Žalbeni sud može na ročištu kolegijuma ili na osnovu neposrednog razmatranja stvari pred njom:
a) da odbaci žalbu kao zakasnelu, nepotpunu ili nedozvoljivu;
b) da poništi presudu pobijenu i da vrati stvar na ponovno suđenje pred prvostepenim sudom;
d) da odbije žalbu kao neosnovanu i da potvrdi pobijenu presudu;
e) da promeni prvostepenu presudu.
Drugostepeni sud nije vezan za predlog podnet u žalbi."

85. Štaviše, Sud zapaža i da član 211. (Revizija) istog zakona u relevantnom delu glasi:

"211.1 Protiv presude drugostepenog suda, stranke mogu da podnesu reviziju u roku od trideset (30) dana od dana kada im je uručena presuda.
[...]
211.4 Izuzetno, kada je reč o tužbenom zahtevu iz stava 2 i 3 ovog člana, revizija je uvek dozvoljena."

86. Shodno tome, Sud na osnovu zakona u primeni nalazi da u slučaju podnosioca zahteva postoje, ne jedan već dva pravna leka koja su propisana zakonom u primeni i, da su oba teorijski i praktično na raspolaganju u relevantnom vremenu a kojima on može da osporava kako sudske odluke tako i odluke MJU. Sud isto tako primećuje da

korišćenje tih pravnih lekova zavisi isključivo od volje podnosioca zahteva.

b) da li je pravni lek bio dostupan podnosiocu

87. Što se tiče načela dostupnosti pravnog leka, Sud uzimajući u obzir postupke podnosioca zahteva opaža da je podnosilac u dosadašnjem delu postupka, kako pred nadležnim telima MJU, tako i pred redovnim sudovima, koristio pravne lekove propisane zakonom.

88. Štaviše, Sud, iz postupaka koje je podnosilac zahteva preduzimao primećuje, da je on u stvari i u nastavku postupaka koristio sve dostupne pravne lekove koji su propisani zakonom, čime se zaključuje da su oni njemu u svakom trenutku bili dostupni.

89. Isto tako, Sud ne nalazi da su u konkretnom slučaju postojale ili, u međuvremenu nastale neke specifične okolnosti koje bina neki način uticale na dalju dostupnost pravnih lekova koje podnosilac zahteva može da koristi u nastavku postupka.

c) da li je pravni lek bio delotvoran u praksi

90. Sud podseća da podnosilac zahteva posebno navodi činjenicu da zakonom propisani pravni lekovi nisu efikasni u praksi. Međutim, Sud isto tako primećuje da i pored tih žalbenih navoda on nastavlja da ih koristi, čime svoje navode o njihovoj neefikasnosti u praksi dovodiu pitanje.

91. Međutim, i pred toga, Sud analizirajući delotvornost pravih lekova u praksi, napominje da on ovo pitanje može da sagleda sa dve vremenske distance, a one su, delotvornost pravnih lekova koje je podnosilac zahtevaveć koristio pred MJU i redovnim sudovima, i delotvornost pravnih lekova koje podnosilac zahteva može tek da koristi u daljim sudskim postupcima osporavajući odluke MJU ili redovnih sudova.

92. Što se tiče delotvornosti pravnih lekova koje je podnosilac zahteva koristio u dosadašnjem delu postupka, Sud nalazi da su oni kako po svojoj suštini tako i po rezultatima u dosadašnjem delu postupaka bili delotvorni, možda ne na način i u meri ukojoj je to podnosilac zahteva i očekivao, jer delotvornost pravnog leka se ne određuje na osnovu toga da li je podnosilac zahteva uspeo da njegovim korišćenjem ostvari svoje ciljeve na način na kojije on to i hteo, već da li je on imao mogućnosti da u pravnom leku koji on koristi može da iznese svoje argumente koji će biti razmatrani od strane nadležnih organa (vidi

presudu ESLjP *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva* serija A broj 161. od 7. jula 1989. godine, stav 120).

93. Dalje, što se tiče pitanja delotvornosti pravnih lekova koje podnosilac zahteva može da koristi u nastavku postupka, Sud može *samo da podseti, daod vremena kada* je podnosilac zahteva zadnji putkoristio pravne lekove pa do danas, nije došlo do promena opštih pravnih i društvenih okolnosti, koje bi nadaljeuticale na delotvornost zakonom propisanih pravnih lekova.

94. Takođe, dosadašnja učinkovitost korišćenja pravnih lekova podnosioca zahteva opravdala je samo „načelo delotvornosti u praksi“, a što se može videti i na osnovu rezultata dosadašnjeg sudskih postupka, čime se skida svaka sumnja da su zakonom predviđeni pravni lekovi nedelotvorni u daljem sudskom postupku.

95. Štaviše, uzimajući u obzir zakonske smernice člana 195. Zakona o parničnom postupku, Sud nalazi da, po žalbi, Apelacioni sud može:

f) “da poništi pobijenu presudu i da vrati stvar na ponovno suđenje pred prvostepenim sudom; a štoje on već jednom učinio, a takođeApelacioni sudmože i:

g) da promeni prvostepenu presudu.”

h) da li su postojale neke prepreke i posebne okolnostiu korišćenju pravnog leka

96. Sud, dovodeći u vezupostupke i radnje koje je podnosilac zahteva u dosadašnem delu postupka preduzimao sa pravnim lekovima koje je koristio, nalazi da je podnosilac zahteva sve radnje preduzimao svojom voljom, a ne voljom nekog trećeg od čijih postupaka (činjenja ili ne činjenja) bi zavisila sama učinkovitost pravnog leka, i da bi takva situacija prouzrokovala direktne prepreke u postupku korišćenja tih pravnih lekova.

97. Štaviše, Sud ne može a da ne primeti, da ni zakon koji je u primeni i kojim su predviđeni pravni lekovi koje podnosilac zahteva može da koristiu nastavku postupaka, ne uspostavlja ili zahteva neke posebne uslovekoje on mora da ispuni kao preduslov da bi ih koristio, osim onih uslova koji određuju vremenske rokove za njihovo korišćenje.

98. Na osnovu izloženog, Sud je mišljenja da u slučaju podnosioca zahteva, nisu u dosadašnjem delu postupka postojale nikakve sudske prepreke, a takođe prepreke ne postoje ni u nastavku sudskih postupka, koje bi

uticale ili koje bi ograničavale korišćenje zakonom propisanog pravnog leka, na štetu podnosioca zahteva.

Procedura pred ne-sudskom institucijom

99. Sud primećuje da je 19. septembra 2018. godine, podnosilac zahteva podneo žalbu i Instiuciji ombudsmana i da je Omudsman, postupajući po zahtevu, sproveo istragu o navodima podnosioca zahteva, i da je 1. aprila 2019. godine, doneo izveštaj sa preporukama u kome je našao *"da se subjektu, čija aktivnost je obustavljena, krši pravo na pravično i nepristrasno suđenje zbog odugovlačenja rešavanja predmeta, utvrđeno članom 31. Ustava i članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), pravo na delotvorno pravno sredstvo, utvrđeno članom 54. Ustava Republike Kosovo, kao i članom 13. EKLJP."*

100. Što se tiče preporuka, Ombudsman je u svom izveštaju preporučio Vladi Republike Kosovo *"Da izmeni Administrativno uputstvo br. 02/2014 o registraciji i funkcionisanju nevladinih organizacija, usvojeno na 195. sednici Vlade Kosova, odlukom br. 01/195 od 3.9.2014. godine, odnosno brisanje člana 18. "*

101. Sud, što se tiče izveštaja o preporukama Ombudsmana, posebno podvlači činjenicu da je ESLjP u svojoj praksi ukazao da žalba Ombudsmanu nije u načelu pravno sredstvo koje treba iscrpiti prema članu 35. EKLjP (vidi presudu ESLjP *Egmez protiv Kipra*, aplikacija st.21. decembra 2000. god, stav 66-73.vidi, *mutatis mutandis, Montion protiv Francuske*, zahtev br. 11192/84, odluka Komisije od 14. maja 1987. godine, Odluke i izvještaji (DR) 52, str. 227), i to iz razloga što Ombudsman nema ovlašćenje da naredi bilo kakve mere ili izrekne bilo kakve sankcije sem preporuka nadležnim institucijama.

Nalazi Suda

102. Sud je primetio, i na osnovu analize faktičke situacije proizilazi da podnosilac zahteva trenutno vodi dva postupka, od kojih je jedan administrativni a drugi sudski postupak.

103. ***Administrativni postupak***, koji se trenutno nalazi pred MJU, proizilazi iz prvog sudskog postupka koji je podnosilac zahteva pokrenuo u vezi sa prvom odlukom MJU (Pos. sa nr. 06/207/2014), od 17. septembra 2014. godine. Sam tok prvog sudskog postupka je rezultirao sa 3 sudske odluke u dve sudske instance, što je dovelo do toga da se predmet po presudi [A. br. 2369/2018], Osnovnog suda u ponovljenom postupku trenutno nalazi opet pred MJU. Osnovni sud

u presudi [A. br. 2369/2018] je konstatovao *"da tuženi MJU uopšte nije razmotrio žalbene navode tužilje da su sve aktivnosti tužilje bile u skladu sa uslovima registrovanja i u skladu sa pravnim normama njenog statusa. Tuženi u svojoj odluci nije specifikovao koje su to aktivnosti koje je vršila tužilja u suprotnosti sa ustavnim i pravnim poretkom. Sud konstatuje da odluka tuženog sadrži bitne povrede odredbi člana 84. stava 2. Zakona 02/L-028 o upravnom postupku, koje predviđaju da upravni akt treba, između ostalog, da sadrži i sažetak činjeničnih konstatacija na osnovu dokaza koji su podneti tokom upravnog procesiranja ili činjenica koje su obezbeđene iz administracije, određivanje pravnog osnova na kojem je zasnovan akt"*.

104. Štaviše Osnovni sud je zaključio da upravo ti nedostaci u odlukama MJU "*ometaju ocenu zakonitosti osporene odluke i u tom pravcu, sud obavezuje tuženi organ da u ponovljenom postupku postupi u skladu sa napomenama koje su date u ovoj presudi i da nakon toga prepravi navedene nedostatke, da donese pravičnu odluku zasnovanu na zakonu"*.

105. ***Sudski postupak***, koji je podnosilac zahteva pokrenuo pred Osnovnim sudom 1. novembra 2018.godine, sa zahtevom za zaustavljanje izvršenja odluke MJU od 25. septembra 2018. godine, trenutno se po žalbi nalazi pred Apelacionim sudom koju je podnosilac zahteva uložio protiv odluke Osnovnog suda od 4. januara 2019. godine.

106. Sud, uzimajući u obzir svoje nalaze, dolazi do zaključka da su oba postupka (administrativni i sudski), koje je podnosilac zahteva pokrenuo, međusobno povezani i da se još uvek nalaze u postupku odlučivanja. Međutim, isto tako, Sud primećuje da se radi o odvojenim postupcima koji imaju svoje specifičnosti i kompleksnost.

107. Sud, na osnovu svega iznetog, ne može a da ne primeti da redovni sudovi u dosadašnjem delu postupka nisu ostali neaktivni kada su se suočili sa navodima iz tužbenih zahteva podnosioca. Sud podseća i na član 54 [Sudska Zaštita Prava] Ustava koji propisuje da "*Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno"*.

108. Iz ovoga proizilazi da je davanje prioriteta sudskoj zaštiti prava pred redovnim sudovima i drugim nadležnim telima, veoma važan aspekt zaštite ljudskih prava koje Ustavni sud uvek uzima u obzir. Stim u vezi,

Sud posebno želi da navede da sve odluke državnih organa, uključujući i administrativne odluke podležu sudskoj kontroli.

109. Sud, uzimajući u obzir sve gore navedeno, nalazi da su postupci koje je podnosilac zahteva pokrenuo i dalje u fazi odlučivanja, iz čega se da zaključiti da je zahtev podnosioca zahteva pred Ustavnim sudom preuranjen.

110. Shodno tome, Sud naglašava da načelo subsidijarnosti zahteva od podnosioca zahteva da iscrpi sve proceduralne mogućnosti u redovnim, upravnim ili sudskim postupcima kako bi se sprečila povreda Ustava ili, ukoliko je do toga došlo, da se otklone takve povrede prava garantovana Ustavom (vidi: presudu ESLJP-a *Sejdović protiv Italije*, predstavka br. 56581/00, od 1. marta 2006. godine, stav 46, vidi: slučaj *Deme Kurbogaj i Besnika Kurbogaj*, Rešenje o neprivatljivosti od 19. maja 2010. godine, stavovi 18-19).

111. Stoga, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva još uvek nije iscrpeo sva pravna sredstva propisana članom 113, stav 7 Ustava, članom 47.2 Zakona i pravilom 39 (1) (b) Poslovnika o radu

112. Sud je upravo zaključio da podnosilac zahteva nije iscrpeo sva pravna sredstva, te shodno tome on se neće baviti ostalim navodima podnosioca zahteva u vezi navodnih povreda drugih članova Ustava i EKLjP.

Zahtev za privremenu meru

113. Sud podseća da podnosilac zahteva takođe traži od Suda da uvede privremenu meru, navodeći *"da će nastati nepopravljiva šteta ukoliko se ne dozvoli privremena mera i da je uvođenje privremene mere u javnom interesu."*

114. Sud je upravo zaključio da se zahtev podnosioca treba proglasiti neprihvatljivim na ustavnim osnovama.

115. Stoga, u skladu sa članom 27.1 Zakona, i u skladu sa pravilom 57. (4) (a) Poslovnika, zahtev podnosioca za privremenu meru treba da se odbije, jer isti ne može da bude predmet razmatranja pošto je zahtev proglašen neprihvatljivim.

IZ OVIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova u skladu sa članom 113.1. i 7. Ustava, članom 47. Zakona i pravilima 39. 1 (b) i 57. (1) Poslovnika o radu, na zasedanju održanom 20. juna 2019 godine, je jednoglasno

ODLUČIO

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA ODBIJE zahtev za privremenu meru;

III. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

IV. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona;

V. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi	Arta Rama-Hajrizi

KI 154/17 i KI05/18 Podnosioci zahteva: Basri Deva, Afërdita Deva i Društvo sa ograničenom odgovornošću "BARBAS", ocena ustavnosti rešenja AC.br.3917/17 Apelacionog suda Kosova od 25. oktobra 2017. godine

KI154/17 i KI05/18, rešenje o neprihvatljivosti od 22. jula 2019. godine, objavljeno 21 avgusta. 2019 godine

Ključne reči: pravna lica, individualni zahtev, ocena ustavnosti osporenog rešenja Apelacionog suda, očigledno neosnovan

U okolnostima konkretnog slučaja, podnosioci zahteva i Raifeisen Banka su sklopili Sporazum o kreditu u sumi od 100.000 evra. Kao rezultat neispunjenja obaveza od strane dužnika, kreditor je zatražio početak uzvršnog postupka za preostali deo kredita, odnosno za sumu od 78,709.68 evra. Opštinski sud je dozvolio izvršenje i predmet je prosleđen Privatnom izvršiocu. Ovaj potonji je, putem odgovarajućih zaključaka, zakazao javnu licitaciju za prodaju nepokretne imovine koja je određena u sporazumu u vrednosti od 151,600.00 evra. Na osnovu spisa predmeta, nepokretna imovina je prodata RB, na javnoj licitaciji od 21. jula 2017. godine, za jednu trećinu (1/3) vrednosti koja je određena za tu nepokretnu imovinu, odnosno za 50,535.00 evra. Posledično, Privatni izvršitelj je doneo nalog o prodaji nepokretne imovine. Dužnici, odnosno podnosioci zahteva, su osporili ovaj Nalog pred Apelacionim Sudom, koji je svojim rešenjem [Ac. nr. 3917/2017] od 25. oktobra 2017. godine, odbacio kao neosnovanu žalbu dužnika. Na Sudu, podnosioci zahteva osporavaju ovu zadnju odluku, tvrdeći da, u suštini, *„izvršni postupak je bio neustavan i nezakonit"*.

Navode podnosilaca zahteva, uključujući i one po kojima je (i) javna prodaja bila realizovana na osnovu zakona koji nije bio na snazi u vreme kad je počeo izvršni postupak, odnosno Zakona o Izmenama i Dopunama Zakona o Izvršnom Postupku, rezultirajući tako jednim drugačijim ishodom i ishodom koji nije bio povoljniji za podnosioce zahteva, u odnosu na to da je primenjen Zakon o Izvršnom Postupku; (ii) Privatni izvršitelj je odbio da odredi jednog veštaka koji bi potvrdio sumu obaveza ka kreditoru, odnosno ka Raifeisen banci; (iii) Sporazum je u suprotnosti sa Zakonom o Obligacionim Odnosima; i (iv) Zakon o Izvršnom Postupku je u suprotnosti sa Ustavom i Evropskom konvencijom o Ljudksim Pravima, su bili razmotreni od strane Suda primenjujući sudsku praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava.

Sud je utvrdio da su navodi podnosilaca zahteva koji se odnose (i) na očigledno pogrešnu primenu i tumačenje zakona, očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i samim tim neprihvatljivi na osnovu stavova 1. i 7. člana 113. Ustava i stava (2) pravila 39. Poslovnika o radu; (ii) na odbijanje određivanja veštaka i nepostojanje obrazloženja za to odbijanje, očigledno

neosnovani na ustavnim osnovama i samim tim neprihvatljivi u skladu sa stavovima 1. i 7. člana 113. Ustava i stavom (2) pravila 39. Poslovnika o radu; (iii) na protivzakonitost ugovora, neprihvatljivi kao rezultat neiscrpljivanja pravnih sredstava u suštinskom smislu u skladu sa stavovima 1. i 7. člana 113. Ustava, stavom 2. člana 47. Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39. Poslovnika o radu, i (iv) na neusaglašenost ZIP-a sa Ustavom, neprihvatljivi jer iste nije iznela ovlašćena strana u skladu sa podstavom (1) stava 2. člana 113. Ustava, članom 47. Zakona i tačkom (a) stava (1) pravila 39. Poslovnika o radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI
u

slučajevima br. KI154/17 i KI05/18

Podnosilac

Basri Deva, Afërdita Deva i Društvo sa ograničenom odgovornošću "BARBAS"

Ocena ustavnosti rešenja Apelacionog suda Kosova AC. br. 3917/17 od 25. oktobra 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev KI154/17 su podneli Basri Deva i Afërdita Deva iz opštine Đakovica (u daljem tekstu: prvi podnosilac zahteva).

2. Zahtev KI05/18 je podnelo Društvo sa ograničenom odgovornošću „BARBAS", sa osnivačem Basri Deva i sedištem u opštini Đakovica (u daljem tekstu: drugi podnosilac zahteva).

3. Kada Sud pominje zajedno prvog i drugog podnosioca zahteva, naziva ih podnosioci zahteva.

Osporena odluka

4. Podnosioci zahteva osporavaju rešenje [AC. br. 3917/17] Apelacionog suda od 25. oktobra 2017. godine u vezi sa nalogom [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine.

Predmetna stvar

5. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenog rešenja Apelacionog suda kojim su navodno povređena osnovna prava i slobode podnosilaca zahteva zagarantovana članovima 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] i 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP), kao i članovima 46. [Zaštita imovine] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava.

Pravni osnov

6. Zahtev je zasnovan na stavu 4 člana 21. [Opšta načela] i stavovima 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik).

7. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) usvojio je na administrativnoj sednici izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, Sud se prilikom razmatranja zahteva poziva na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Sudom

8. Dana 15. decembra 2017. godine, prvi podnosilac je podneo zahtev (KI154/17) Sudu.

9. Dana 19. decembra 2017. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Gresu Caka-Nimani za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Altay Suroy (predsedavajući), Arta Rama-Hajrizi i Bekim Sejdiu.

10. Dana 12. januara 2018. godine, drugi podnosilac je podneo zahtev (KI05/18) Sudu.

11. Dana 31. januara 2018. godine, prvi podnosilac zahteva je dostavio Sudu popunjen zvanični obrazac Suda.

12. Dana 8. februara 2018. godine, uzimajući u obzir činjenicu da se u oba zahteva radi o istom sudskom postupku, predsednica je u skladu sa

pravilom 37 (1) Poslovnika naložila spajanje zahteva KI154/17 i KI05/18. Sledstveno, sudija izvestilac i sastav Veća za razmatranje su u oba slučaja ostali isti.

13. Dana 13. februara 2018. godine, Sud je obavestio podnosioce o spajanju zahteva i zatražio da se Sudu dostave dodatna dokumenta.

14. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Snezhani Botusharova i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

15. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

16. Dana 11. januara 2019. godine, Sud je poslao drugi dopis podnosiocima zahteva i obavestio ih da u roku od 7 (sedam) dana od dana prijema tog dopisa treba da dostave Sudu sledeće dokumente: (i) Ugovor o kreditu [br. 6278] od 23. jula 2004. godine; (ii) rešenje [E. br. 305/06] Opštinskog suda u Đakovici (u daljem tekstu: Opštinski Sud), od 9. maja 2006. godine, kao i sve sudske odluke koje su prethodile ovom rešenju i žalbenom postupku, ako ih ima; (iii) rešenje [E. br. 166/2012] Opštinskog suda od 5. marta 2012. godine, i (iv) rešenje [In. br. 330/2004] Osnovnog suda u Đakovici (u daljem tekstu: Osnovni Sud), od 23. jula 2017. godine.

17. Dana 14. januara 2019. godine, s obzirom na to da je četirima gore navedenih sudija istekao mandat sudije Suda, predsednica Suda je na osnovu Zakona i Poslovnika donela odluku br. KSH. KI154/17 o imenovanju novog Veća za razmatranje, sastavljenog od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi.

18. Dana 15. januara 2019. godine, Sud je obavestio Apelacioni sud i privatnog izvršitelja Gj. R. (u daljem tekstu: privatni izvršitelj) o registraciji zahteva.

19. Dana 23. januara 2019. godine, privatni izvršitelj je dostavio dodatnu dokumentaciju vezano za ovaj zahtev.

20. Dana 25. januara 2019. godine, podnosioci zahteva su dostavili određena dokumenta Sudu.

21. Dana 22. jula 2019. godine, Veće za Razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo sudu neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

22. Dana 23. jula 2004. godine, podnosioci zahteva su zaključili ugovor o kreditu [br. 6278] (u daljem tekstu: Ugovor) sa Raiffeisen bankom Kosovo (u daljem tekstu: RBK) u vrednosti od 100.000,00 evra. Istog dana, na zahtev RBK-a, Opštinski sud je rešenjem [In. br. 268/2004] dozvolio upis hipoteke na nepokretnosti koja je bila predmet predmetnog ugovora.

23. Neodređenog datuma, na osnovu (i) ugovora i (ii) rešenja [In. br. 268/2004] Opštinskog suda od 23. jula 2004. godine, RBK je pred Opštinskim sudom pokrenuo izvršni postupak protiv podnosilaca zahteva zbog neizmirenja njihovih obaveza i tražio da se raspiše javna prodaja nepokretnosti radi izmirenja obaveze u iznosu od 78.709,68 evra.

24. Dana 9. maja 2006. godine, Opštinski sud je rešenjem [E. br. 305/06] dozvolio sprovođenje izvršnog postupka javnom prodajom nepokretnosti podnosilaca zahteva u svojstvu dužnika, na osnovu gore navedenih izvršnih isprava.

25. Dana 1. marta 2012. godine, poverilac, odnosno RBK se obratio Opštinskom sudu sa zahtevom za povlačenje predloga za izvršenje protiv dužnika, odnosno podnosilaca zahteva. Opštinski sud je rešenjem [E. br. 305/06] od 8. marta 2012. godine usvojio taj predlog i obustavio izvršni postupak u ovom predmetu.

26. Međutim, nakon toga, RBK je podneo Opštinskom sudu novi zahtev za pokretanje izvršnog postupka na osnovu: (i) ugovora, i (ii) rešenja [In. br. 268/2004] Opštinskog suda od 23. jula 2004. godine, tražeći ponovo da se raspiše javna prodaja nepokretnosti radi izmirenja obaveze dužnika u iznosu od 78.709,68 evra.

27. Dana 5. marta 2012. godine, Opštinski sud je rešenjem [E. br. 166/12] dozvolio sprovođenje novog izvršnog postupka raspisivanjem javne prodaje nepokretnosti, kao što je utvrđeno ugovorom.

28. Dana 12. marta 2012. godine, dužnici, odnosno podnosioci zahteva su podneli prigovor u vezi sa gore navedenim rešenjem.

29. Dana 20. maja 2016. godine, Osnovni sud je postupajući povodom zahteva poverioca, odnosno RBK-a, zaključkom prosledio izvršni predmet privatnom izvršitelju.

30. Dana 23. maja 2016. godine, privatni izvršitelj je obavestio stranke u postupku o nastavku izvršnog postupka javnom prodajom nepokretnosti, kao što je utvrđeno ugovorom.

31. Dana 22. jula 2016. godine, privatni izvršitelj je doneo zaključak o prvoj javnoj prodaji nepokretnosti i zakazao je istu za 22. avgust 2016. godine. Na zahtev poverioca, odnosno RBK-a, prva javna prodaja je odložena i ista je zakazana za 9. septembar 2016. godine. Prva javna prodaja nije realizovana.

32. Dana 9. septembra 2016. godine, privatni izvršitelj je zaključkom zakazao drugu javnu prodaju nepokretnosti određene ugovorom za utvrđenu vrednost nepokretnosti od 151.600,00 evra.

33. Dana 10. oktobra 2016. godine, privatni izvršitelj je budući da nije bilo nijednog zainteresovanog lica za kupovinu nepokretnosti, proglasio aukciju neuspešnom.

34. Istog tog dana, privatni izvršitelj je zaključkom zakazao treću javnu prodaju nepokretnosti određene ugovorom za utvrđenu vrednost nepokretnosti od 151.600,00 evra i to za 11. novembar 2016. godine.

35. Poverilac, odnosno RBK je tri puta zaredom, dana 7. novembra 2016. godine, 19. januara 2017. godine i 4. aprila 2017. godine, tražio da se ova prodaja ne održi, prema obrazloženju, kako bi se "*stranke razjasnile u vezi sa parcelom 3085/3, koja se nalazi u fazi aukcije*". Privatni izvršitelj je relevantnim zaključcima usvojio te zahteve i izvršenje je odloženo do 4. juna 2017. godine.

36. Dana 20. juna 2017. godine, prema spisima predmeta, privatni izvršitelj je doneo zaključak kojim je zakazao drugu javnu prodaju za 21. jul 2017. godine.

37. Dana 21. jula 2017. godine, nakon što je utvrđeno da su ispunjeni proceduralni uslovi za održavanje javne prodaje i pošto je utvrđeno da ne postoji nijedan drugi ponuđač za kupovinu predmetne nepokretnosti, privatni izvršitelj je zaključkom [P. br. 330/16] utvrdio da su ispunjeni uslovi za prihvatanje ponude RBK-a u vrednosti od 50.535,00 evra.

38. Dana 23. jula 2017. godine, Osnovni sud je doneo novo rešenje [In. br. 330/2004] o upisu hipoteke na osnovu ugovora.

39. Dana 22. avgusta 2017. godine, privatni izvršitelj je nalogom [P. br. 330/16] proglasio da je nepokretna imovina koja je bila predmet ugovora prodata RBK-u za vrednost od 50.535,00 evra.

40. Neodređenog datuma, podnosioci zahteva su protiv gore navedenog naloga izjavili žalbu Apelacionom sudu navodeći bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava.

41. Dana 25. oktobra 2017. godine, Apelacioni sud je rešenjem [Ac. br. 3917/2017] odbio, kao neosnovanu, žalbu dužnika, odnosno podnosilaca zahteva i potvrdio nalog [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine.

Navodi podnosilaca zahteva

42. Podnosioci zahteva osporavaju rešenje [Ac. br. 3917/2017] Apelacionog suda od 25. oktobra 2017. godine u vezi sa nalogom [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine, navodeći da su isti doneti uz povredu njihovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članovima 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, kao i članovima 46. [Zaštita imovine] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava.

43. Što se tiče navodnih povreda člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, podnosioci zahteva navode da je u njihovom slučaju primenjen pogrešan zakon. Kako se navodi, na javnu prodaju njihove nepokretnosti primenjene su odredbe Zakona 05/L-118 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-139 o izvršnom postupku (u daljem tekstu: Zakon o izmenama i dopunama ZIP-a), koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 11. maja 2017. godine i stupio na snagu 26. maja 2017. godine. Podnosioci zahteva navode da su zahtevi poverioca, odnosno RBK-a za odlaganje javne prodaje imali određenu nameru jer je, kako navode, primena člana 22. Zakona o izmenama i dopunama ZIP-a na javnu prodaju koja je organizovana tek nakon što je stupio na snagu novi Zakon, umesto člana 234. Zakona br. 04/L-139 o izvršnom postupku (u daljem tekstu: ZIP) koji je bio primenljiv u vreme kada je pokrenut izvršni postupak, imala za rezultat sniženje praga vrednosti prodaje nepokretnosti na štetu podnosilaca zahteva, a u korist RBK-a.

44. Podnosioci zahteva dalje navode da su u okolnostima njihovog slučaja pogrešno izračunati: (i) iznos obaveze zbog pogrešnog obračuna primenljive kamate, i (ii) vrednost njihove nepokretnosti. Podnosioci zahteva u tom pogledu naglašavaju da je njihov zahtev za određivanje veštačenja odbijen bez obrazloženja od strane privatnog izvršitelja i Apelacionog suda, što je dovelo do povrede njihovog prava na obrazloženu sudsku odluku. U prilog svojim navodima, podnosioci zahteva se pozivaju na slučaj Suda KI31/17, podnosilac zahteva: *Shefqet Berisha,* presuda od 14. juna 2017 godine (u daljem tekstu: slučaj Suda KI31/17).

45. Pored toga, podnosioci zahteva takođe navode da je ugovor u suprotnosti sa odredbama Zakona o obligacionim odnosima i sa "*načelima i aktima Centralne banke Kosova*", posebno u pogledu zatezne kamate. U tom pogledu, podnosioci zahteva se pozivaju na određeni broj odluka redovnih sudova, i to na presudu [Rev. E. br. 23/2012] Vrhovnog suda od 1. jula 2013. godine, rešenje [Ae. br. 45/2014] Apelacionog suda od 10. marta 2015. godine i presudu [III. C. 163/2015] Osnovnog suda u Prištini od 9. marta 2016. godine, respektivno, kojima je proglašeno da su članovi konkretnih ugovora o kreditu koji se odnose na zateznu kamatu u suprotnosti sa stavom 3 člana 270. primenljivog Zakona o obligacionim odnosima.

46. Podnosioci zahteva na kraju takođe navode da je ZIP u suprotnosti sa članovima 22, 31, 46. i 54. Ustava i članom 6. i članom 1 (Zaštita imovine) Protokola br. 1 EKLJP. Podnosioci zahteva u tom kontekstu konkretno navode da je predmetni zakon protivustavan jer isti (i) omogućava prodaju nepokretnosti dužnika na javnoj aukciji za jednu trećinu (1/3) utvrđene vrednosti, i (ii) ne dozvoljava korišćenje vanrednog pravnog sredstva.

47. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda da proglasi zahtev prihvatljivim i proglasi nevažećim rešenje [AC. br. 3917/17] Apelacionog suda od 25. oktobra 2017. godine u vezi sa nalogom [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine i vrati predmet Apelacionom sudu na ponovno odlučivanje.

Relevantne zakonske odredbe

ZAKON BR. 04/L-139 O IZVRŠNOM POSTUPKU

Član 234. Prodajna cena nepokretnosti

1. Na prvom ročištu prodajne aukcije, nekretnina se ne može prodavati po ceni koja je niža od osamdeset posto (80%) utvrđene vrednosti. Početne ponude za prvo ročište, koje su manje od osamdeset posto (80%) od utvrđene vrednosti neće se razmatrati.
2. Bez saglasnosti lica koja u izvršnom postupku imaju pravo da realizuju njihova potraživanja pre poverioca, nepokretnost se na ročištu aukcije ne može prodavati po ceni koja ne pokriva ni delimično iznos potraživanja predlagača izvršenja.
3. Ako se nekretnina nije mogla prodavati na prvom ročištu, izvršni organ će zakazati drugo ročište u roku od trideset (30) dana.
4. Izvršni organ određuje drugo ročište u roku od trideset (30) dana i kada tri (3) najpovoljnija ponuđača na prvom ročištu nisu uplatila kupovnu cenu, u okviru određenog roka.
5. Na drugom ročištu nekretnina se ne može prodavati po ceni koja je niža od polovine utvrđene vrednosti po zaključku o prodaji. Početna ponuda na drugom ročištu ne može biti niža od polovine utvrđene vrednosti.
6. Ako se nekretnina ne prodaje na drugom ročištu, izvršni organ određuje treće ročište u roku od petnaest (15) do trideset (30) dana. Na tom ročištu nekretnina se ne može prodavati po nižoj ceni od jedne trećine utvrđene vrednosti nekretnine.
7. Ako nema lica sa pravom na zakonsku, ili ugovorenu pred kupovinu, onda lice koje po ovom zakonu ima pravo prvenstva na realizaciju njegovog potraživanja od prodajne cene, stiče pravo pred kupovine nepokretnosti po postignutoj ceni na trećem ročištu.

ZAKON BR. 05/L-118 O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA Br. 04/L-139 O IZVRŠNOM POSTUPKU

Član 22.
Član 234 osnovnog zakona menja se i glasi:

1. Na prvoj javnoj prodaji, nekretnina se ne može prodati cenom koja je niža od pedeset(50%) posto vrednosti određene procenom nekretnine. Početne ponude na prvoj javnoj prodaji koje su manje od pedeset(50%) posto određene vrednosti se neće razmatrati.

2. Ako se nekretnina nije mogla prodati na prvoj seansi javne prodaje, izvršni organ određuje drugu seansu javne prodaje, u roku od petnaest (15) do trideset (30) dana. Na ovoj seansi nekretnina se ne može prodati po ceni koja je manja od jedne trećine (1/3) određene vrednosti nekretnine.
3. Ako se imovina ne proda ni na drugoj aukciji, onda na predlog poverioca, izvršni organ donosi odluku da se nekretnina uruči poveriocu i prenese u njegovu svojinu, kojom prilikom se smatra da je dužnik u potpunosti izmirio zahteve prema njemu.
4. Ukoliko ne postoje lica sa pravom prvenstva na zakonsku pred kupovinu ili sporazumnu kupovinu, onda osoba koja u smislu ovog zakona ima prioritetno pravo ostvarivanja kredita od cene prodaje, stiče pravo prvenstva na kupovinu nekretnine cenom postignutom na drugoj seansi.

Ocena prihvatljivosti zahteva

48. Sud prvo razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, utvrđene u Ustavu, dalje precizirane u Zakonu i propisane u Poslovniku.

49. U tom smislu, Sud se poziva na stav 4 člana 21. [Opšta načela] i stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".

Član 21. [Opšta načela]

"4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva".

50. Sud se u nastavku poziva i na uslove prihvatljivosti koji su utvrđeni Zakonom. S tim u vezi, Sud se poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

51. Sud će se dalje pozvati i na relevantna pravila Poslovnika, i to:

Pravilo 39
Kriterijum o prihvatljivosti

(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

(a) ako je zahtev podnela ovlašćena stranka,

(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke.

(...)

(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju.

52. Sud će u nastavku razmotriti da li zahtevi podnosilaca ispunjavaju gore navedene uslove prihvatljivosti koji su propisani Ustavom, Zakonom i Poslovnikom.

53. U tom pogledu, Sud prvo podseća da su dužnici, odnosno podnosioci zahteva i poverilac, odnosno RBK, zaključili Ugovor o kreditu u vrednosti od 100.000 evra. Kao rezultat neizmirenja obaveza od strane dužnika, poverilac je tražio pokretanje izvršnog postupka za preostalu vrednost kredita, odnosno iznos od 78.709,68 evra. Opštinski sud je dozvolio izvršenje i predmet je prosleđen privatnom izvršitelju. Ovaj poslednje navedeni je relevantnim zaključcima zakazivao javne aukcije za prodaju nepokretnosti određene Ugovorom za vrednost od 151.600,00 evra. Prema spisima predmeta, nepokretnost je prodata RBK-u, na javnoj aukciji od 21. jula 2017. godine za iznos od jedne trećine (1/3) utvrđene vrednosti nepokretnosti, odnosno za iznos od 50.535,00 evra. Kao rezultat toga, privatni izvršitelj je doneo nalog za prodaju nepokretnosti. Dužnici, odnosno podnosioci zahteva su osporili taj nalog pred Apelacionim sudom, koji je rešenjem [Ac. br. 3917/2017] od 25. oktobra 2017. godine odbio žalbu dužnika kao neosnovanu. Podnosioci zahteva pred Sudom osporavaju ovo poslednje navedeno rešenje, navodeći u suštini da je *"izvršni postupak bio protivustavan i protivzakonit"*.

54. U tom pogledu, Sud podseća na suštinske tvrdnje podnosilaca zahteva, uključujući i one prema kojima je: (i) javna prodaja sprovedena na osnovu zakona koji nije bio na snazi u vreme kada je pokrenut izvršni postupak, odnosno Zakona o izmenama i dopunama ZIP-a, što je rezultiralo drugačijim i nepovoljnijim ishodom za podnosioce zahteva, nego da je primenjen ZIP; (ii) privatni izvršitelj je odbio imenovanje veštaka koji bi utvrdio iznos obaveze prema poveriocu, odnosno RBK-u; (iii) ugovor je u suprotnosti sa Zakonom o obligacionim odnosima, i (iv) ZIP je u suprotnosti sa Ustavom i EKLJP.

55. Sud naglašava da će prilikom ispitivanja navoda podnosilaca zahteva primenjivati standarde sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) u skladu sa kojom je, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, dužan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom.

56. U tom pogledu, Sud prvo naglašava da praksa ESLJP-a utvrđuje da se pravičnost postupka ocenjuje na osnovu postupka kao celine (vidi presudu ESLJP-a od 6. decembra 1988. godine, *Barbera, Messeque i Jabardo protiv Španije*, stav 68). Shodno tome, prilikom ocene navoda podnosilaca zahteva, Sud će se takođe pridržavati ovog načela (vidi, u ovom kontekstu, slučaj Suda KI104/16, podnosilac zahteva: *Miodrag Pavić*, presuda od 4. avgusta 2017. godine, stav 38 i slučaj KI143/16, podnosilac zahteva: *Muharrem Blaku i drugi*, rešenje o neprihvatljivosti od 13. juna 2018. godine, stav 31).

57. U nastavku, Sud će pojedinačno ceniti svaku tvrdnju podnosilaca zahteva, primenjujući na tu ocenu standarde i relevantnu sudsku praksu ESLJP-a i Suda.

(i) Što se tiče primene pogrešnog zakona

58. Prilikom razmatranja ove tvrdnje, Sud podseća da podnosioci zahteva navode da se izvršni postupak vodio na osnovu ZIP-a do trenutka kada je stupio na snagu Zakon o izmenama i dopunama ZIP-a, odnosno do 26. maja 2017. godine, a nakon tog datuma se na njihov izvršni postupak, odnosno javnu aukciju na kojoj je prodata njihova nepokretnost, primenjivao novi zakon koji je, prema njihovim navodima, bio nepovoljniji i rezultirao drugačijim i proizvoljnim ishodom za podnosioce zahteva.

59. U kontekstu navoda o očigledno pogrešnom i proizvoljnom tumačenju i arbitrarnoj primeni zakona, Sud će se, kao što je prethodno naveo, pozvati na sudsku praksu ESLJP-a.

60. U tom pogledu, Sud najpre naglašava da se kao opšte pravilo, navodi o očigledno pogrešnoj primeni i tumačenju zakonskih odredaba koje su navodno učinili redovni sudovi, odnose na oblast zakonitosti i kao takvi nisu u nadležnosti Suda i iz tog razloga ih Sud, u načelu, ne može razmatrati (vidi slučaj Suda br. KI06/17, podnosilac zahteva: *L.G. i petoro drugih*, rešenje o neprihvatljivosti od 25. oktobra 2016. godine, stav 36 i slučaj KI122/16, podnosilac zahteva: *Riza Dembogaj*, presuda od 30. maja 2018. godine, stav 56).

61. Sud je dosledno ponavljao da nije njegova dužnost da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu koje su navodno napravili redovni sudovi *(zakonitost),* osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava i slobode zaštićene Ustavom *(ustavnost)*. On sam ne može da oceni zakon koji je doveo dotle da redovni sud donese jednu umesto druge odluke. U suprotnom, Sud bi postupao kao sud "*četvrtog stepena*", što bi imalo za rezultat prekoračenje granica postavljenih u njegovoj nadležnosti. U stvari, uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju relevantna pravila procesnog i materijalnog prava (vidi predmet ESLJP-a, *García Ruiz protiv Španije*, presuda od 21. januara 1999. godine, stav 28, i vidi, između ostalog, slučajeve Suda KI70/11, podnosioci zahteva: *Faik Hima, Magbule Hima i Besart Hima,* rešenje o neprihvatljivosti od 16. decembra 2011. godine, stav 29; KI06/17, podnosilac zahteva: *L.G. i petoro drugih*, citiran u tekstu iznad, stav 37 i KI122/16, citiran u tekstu iznad, stav 57).

62. Sud je dosledno držao ovaj stav zasnovano na sudskoj praksi ESLJP-a, koja jasno navodi da nije uloga ovog Suda da preispituje zaključke redovnih sudova u pogledu činjeničnog stanja i primene materijalnog prava (Vidi predmet ESLJP-a *Pronina protiv Rusije,* presuda od 30. juna 2005. godine, stav 24, i slučajeve Suda KI06/17, podnosilac zahteva: *L.G. i petoro drugih*, citiran u tekstu iznad, stav 38 i KI122/16, citiran u tekstu iznad, stav 58).

63. Sud, međutim, naglašava da sudska praksa ESLJP-a i Suda takođe utvrđuju i okolnosti pod kojima treba napraviti izuzetke od ovog stava. ESLJP je naglasio da dok je prvenstveno na domaćim organima, odnosno na sudovima, da reše probleme oko tumačenja zakonodavstva, uloga Suda je da se uveri ili proveri da efekti ovog tumačenja budu kompatibilni sa Konvencijom (vidi predmete ESLJP-a *Miragall Escolano i drugi protiv Španije,* presuda od 25. maja 2000. godine, stavovi 33-39).

64. Prema tome, iako je uloga Suda ograničena u smislu ocene tumačenja zakona, on se mora uveriti i preduzeti mere kada primeti da je sud "*primenio zakon na očigledno proizvoljan način*" u konkretnom slučaju, što je moglo rezultirati "*proizvoljnim*" ili "*očigledno nerazumnim*" zaključcima za podnosioca zahteva (vidi u ovom kontekstu predmete ESLJP-a *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugalije,* presuda od 11. januara 2007. godine, stav 83; *Kuznetsov i drugi protiv Rusije*, presuda od 11. januara 2007, stavovi 70-74 i 84; *Păduraru protiv Rumunije,* presuda od 1. decembra 2005, stav 98; *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, presuda od 25. jula 2002, stavovi 79, 97 i 98; *Beyeler protiv Italije*, presuda od 5. januara 2005, stav 108; i vidi, takođe, slučajeve Suda KI06/17, podnosilac zahteva: *L.G. i petoro drugih,* citiran u tekstu iznad, stav 40 i KI122/16, citiran u tekstu iznad, stav 59).

65. Na osnovu gore izloženih načela, Sud će prvo oceniti da li je u okolnostima konkretnog slučaja zakon primenjen i tumačen na očigledno pogrešan i arbitraran način i da li je to tumačenje rezultiralo "*proizvoljnim*" ili "*očigledno nerazumnim*" zaključcima za podnosioca zahteva.

66. U tom pogledu, Sud podseća da je privatni izvršitelj zakazao tri javne prodaje zaključcima od 22. jula 2016. godine, 9. septembra 2016. godine i 10. oktobra 2016. godine, respektivno. Prve dve javne prodaje nisu realizovane, dok je treća javna prodaja odlagana tri puta na zahtev poverioca. Zaključkom od 20. juna 2017. godine, ista je zakazana i održana 21. jula 2017. godine, kada je nepokretnost dužnika kupio poverilac, odnosno RBK, za jednu trećinu (1/3) njene vrednosti.

67. Sud takođe primećuje da je nakon donošenja zaključka o trećoj javnoj prodaji od 10. oktobra 2016. godine, a pre zaključka od 20. juna 2017. godine koji je doveo do realizacije javne prodaje, stupio na snagu Zakon o izmenama i dopunama ZIP-a. Ovaj Zakon je izmenio postupak u vezi sa javnim prodajama, između ostalog, tako što je izmenio i umanjio (i) minimalne vrednosti za prodaju nepokretnosti na javnim prodajama i (ii) broj javnih prodaja sa tri na dve.

68. Konkretnije, član 234. ZIP-a je izmenjen članom 22. Zakona o njegovim izmenama i dopunama, što je dovelo do sniženja praga za prodajnu cenu na javnim aukcijama, i to: (i) na prvoj aukciji se, prema prvom, nepokretnost ne može prodati po ceni koja je niža od osamdeset posto (80%) utvrđene vrednosti; dok se prema drugom nepokretnost ne može prodati po ceni koja je niža od pedeset odsto (50%) utvrđene vrednosti; (ii) na drugoj aukciji se, prema prvom, nepokretnost ne može prodati po ceni koja je niža od polovine (1/2) vrednosti utvrđene zaključkom o prodaji; dok se prema drugom nepokretnost ne može prodati po ceni koja je niža od jedne trećine (1/3) utvrđene vrednosti. Na trećoj aukciji se pak, prema prvom, nepokretnost ne može prodati po ceni koja je niža od jedne trećine (1/3) utvrđene vrednosti nepokretnosti, dok se prema drugom, treća aukcija ne održava, već na predlog poverioca, izvršni organ donosi odluku da se nepokretnost preda poveriocu i prenese u njegovu svojinu.

69. Sud podseća da podnosioci zahteva navode da su, s obzirom na to da je pre organizacije javne prodaje na kojoj je prodata njihova nepokretnost stupio na snagu Zakon o izmenama i dopunama ZIP-a, na ovu javnu prodaju primenjene odredbe novog Zakona koje nisu bile na snazi u vreme kada je pokrenut izvrši postupak protiv podnosilaca zahteva i da je isti bio štetniji za dužnike, odnosno podnosioce zahteva, a samim tim povoljniji za poverioca, odnosno RBK. Ovo iz razloga što, kako navode podnosioci zahteva, da je bio primenjen zakon koji je bio na snazi u vreme kada je pokrenut izvršni postupak, odnosno ZIP na drugu javnu prodaju, nepokretnost ne bi mogla biti prodata za vrednost nižu od 1/2 utvrđene vrednosti nepokretnosti; dok se prema odredbama novog Zakona, nepokretnost može prodati za jednu trećinu (1/3) utvrđene vrednosti nepokretnosti.

70. U tom pogledu, Sud prvo primećuje da se i nalog [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine i rešenje [Ac. br. 3917/2017] Apelacionog suda od 25. oktobra 2017. godine pozivaju isključivo na odredbe ZIP-a, a ne na odredbe Zakona o njegovim izmenama i dopunama. Međutim, nejasnoća u pogledu primenljivog

zakona u okolnostima konkretnog slučaja povezana je sa činjenicom da gore navedeni nalog privatnog izvršitelja pominje javnu prodaju na kojoj je prodata nepokretnost dužnika kao drugu javnu prodaju, uprkos činjenici (i) da je druga javna prodaja koja je zakazana zaključkom od 9. septembra 2016. godine proglašena neuspešnom, i (ii) da je treća javna prodaja koja je određena zaključkom od 10. oktobra 2016. godine zakazana i da je ista odložena tri puta na zahtev poverioca.

71. Sud, u tom pogledu, podseća na obrazloženje naloga [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine, koje, između ostalog, kaže:

> *"Na aukciji za drugu javnu prodaju, održanoj 10.10.2016. godine, nakon što je utvrđeno da ne postoji nijedno zainteresovano lice za kupovinu nepokretnosti, aukcija je proglašena neuspešnom i zakazana aukcija za treću javnu prodaju za 11.11.2016. godine, međutim ista aukcija nije održana jer je poverilac elektronskom poštom dana 07.11.2016. godine tražio da se ova aukcija odloži za rok od 2 meseca, odnosno do 07.01.2017. godine, kako bi se razjasnilo pitanje hipoteke u vezi sa parcelom br. 3085/3, a ista aukcija po istom pitanju je na zahtev poverioca odložena još dva puta, i to do 20.03.2017. godine, i do 04.06.2017. godine.*
>
> *E-mail porukom od 19.06.2017. godine od strane poverioca, nakon razmatranja predmetne parcele koja je pod hipotekom u ovom predmetu i sastanaka sa dužnicima, koji do sada nisu postigli bilo kakav dogovor oko isplate duga, na zahtev poverioca, izvršitelj je doneo zaključak dana 20.06.2017. godine i zakazao aukciju za drugu javnu prodaju za 21.07.2017. godine.*
>
> *S obzirom na to da je na aukciji za drugu javnu prodaju nepokretnosti, poverilac iskoristio zakonsko pravo da bude kupac, izvršitelj je prihvatio da se predmetna nepokretnost proda poveriocu, pa je nakon završetka javne aukcije, donet zaključak od 21.07.2017. godine, kojim je predmetna nepokretnost prodata ponuđaču, ovde poveriocu po ceni od 50.353,00 evra".*

72. Sud primećuje da se obrazloženje naloga privatnog izvršitelja poziva na prodaju na kojoj je prodata nepokretnost kao na drugu javnu prodaju, ali se u istom dokumentu razjašnjava da je zapravo druga javna prodaja zakazana zaključkom od 9. septembra 2016. godine bila neuspešna i da je treća javna prodaja ta na kojoj je prodata nepokretnost dužnika. U tom pogledu, ovaj nalog, navodi:

"Na aukciji za drugu javnu prodaju, održanoj 10.10.2016. godine, nakon što je utvrđeno da ne postoji nijedno zainteresovano lice za kupovinu nepokretnosti, aukcija je proglašena neuspešnom i zakazana aukcija za treću javnu prodaju za 11.11.2016. godine, međutim ista aukcija nije održana jer je poverilac elektronskom poštom dana 07.11.2016. godine tražio da se ova aukcija odloži za rok od 2 meseca, odnosno do 07.01.2017. godine, kako bi se razjasnilo pitanje hipoteke u vezi sa parcelom br. 1085/3, a ista aukcija po istom pitanju je na zahtev poverioca odložena još dva puta, i to do 20.03.2017. godine, i do 04.06.2017. godine.

E-mail porukom od 19.06.2017. godine od strane poverioca, nakon razmatranja predmetne parcele koja je pod hipotekom u ovom predmetu i sastanaka sa dužnicima, koji do sada nisu postigli bilo kakav dogovor oko isplate duga, na zahtev poverioca, izvršitelj je doneo zaključak dana 20.06.2017. godine i zakazao aukciju za drugu javnu prodaju za 21.07.2017. godine".

73. Sud, shodno tome, naglašava da uprkos činjenici da se nalog [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine poziva na drugu javnu prodaju, a na osnovu ZIP-a je utvrđeno da se nepokretnost ne može prodati ispod 1/2 njene vrednosti, kao što tvrdi podnosilac zahteva, iz spisa predmeta i izvršnog postupka u okolnostima konkretnog slučaja u celini, proizilazi da je zapravo prodaja nepokretnosti realizovana na trećoj javnoj prodaji, na kojoj se na osnovu ZIP-a nepokretnost ne može prodati ispod jedne trećine (1/3) njene vrednosti, za koliko je i prodata nepokretnost dužnika. Ovo iz razloga što je, kao što je prethodno navedeno, prema spisima predmeta, druga javna prodaja koja je zakazana zaključkom od 9. septembra 2016. godine proglašena neuspešnom i jer je treća javna prodaja ta koja je zakazana zaključkom od 10. oktobra 2016. godine i koja je odložena nekoliko puta da bi se konačno realizovala dana 21. jula 2017. godine.

74. Takvo utvrđenje potkrepljuje i obrazloženje rešenja [AC. br. 3917/17] Apelacionog suda od 25. oktobra 2017. godine, koje, između ostalog, razjašnjava:

"Privatni izvršitelj je zakazao prvu i drugu javnu aukciju za prodaju nepokretnosti, na kojima se nije pojavio nijedan ponuđač, tako da je na trećoj javnoj aukciji od 21.07.2017. godine, za jedinog i najpovoljnijeg ponuđača proglašen poverilac Raiffeisen Bank.

Imajući u vidu da se u konkretnom slučaju radi o predlogu za izvršenje na osnovu izvršne isprave, prvostepeni sud je dozvolio izvršenje na osnovu rešenja o upisu hipoteke In. br. 330/2004 od 23.07.2017 Opštinskog suda u Đakovici, kao i ugovora o kreditu br. 6278 od 23.07.2004. godine, na osnovu člana 22. stav 1 tačka 1.7 ZIP-a. Iz ovoga proizilazi da je privatni izvršitelj pravilno postupio kada je sproveo postupak za javnu prodaju nepokretnosti i odredio kao kupca ovde poverioca Raiffeisen Bank".

75. Sud, shodno tome, primećuje da je u okolnostima konkretnog slučaja, na javnu prodaju na kojoj je prodata nepokretnost dužnika (i) primenjen član 234. ZIP-a, a ne član 22. Zakona o izmenama i dopunama ZIP-a, kao što navodi podnosilac zahteva, i (ii) nepokretnost podnosioca zahteva je prodata na trećoj javnoj prodaji za jednu trećinu (1/3) njene vrednosti, kao što je utvrđeno ZIP-om.

76. Stoga, a na osnovu napred navedenog i uzimajući u obzir tvrdnju koju su izneli podnosioci zahteva i činjenice koje su oni predočili, Sud i na osnovu standarda uspostavljenih u svojoj sudskoj praksi u sličnim slučajevima i sudskoj praksi ESLJP-a, utvrđuje da su tvrdnje podnosilaca zahteva očigledno neosnovane na ustavnim osnovama jer u okolnostima konkretnog slučaja (i) zakon nije primenjen na očigledno pogrešan i arbitraran način i samim tim (ii) primena i tumačenje zakona nisu rezultirali "*proizvoljnim*" ili "*očigledno nerazumnim*" zaključcima za podnosioce zahteva.

77. Shodno tome, tvrdnje podnosilaca zahteva o primeni pogrešnog zakona u okolnostima njihovog slučaja su očigledno neosnovane na ustavnim osnovama, kao što je to određeno stavom 2 Pravila 39 Poslovnika o Radu.

(ii) Što se tiče odbijanja određivanja traženog veštaka

78. Sud podseća da je ugovor o kreditu potpisan u vrednosti od 100.000 evra. Na osnovu spisa predmeta proizilazi da su u vreme pokretanja izvršenja, preostale obaveze prema RBK-u, uključujući i kamatu, bile u vrednosti od 78.709,68 evra, dok podnosilac zahteva tvrdi da je ova obaveza zapravo iznosila 33.414,06 evra. Pored toga, što se tiče vrednosti nepokretnosti, podnosilac zahteva tvrdi da se vrednost nepokretnosti u međuvremenu promenila i da treba da bude procenjena na iznos od 300.000 evra, a ne po vrednosti određenoj po početnom sporazumu, odnosno u vrednosti od 151.600,00 evra.

79. Na osnovu spisa predmeta proizilazi da je pitanje angažovanja još jednog veštačenja pokrenuto na ročištu za javnu prodaju od 9. septembra 2016. godine, kada je nalogom [P. br. 330/16] privatnog izvršitelja od 22. avgusta 2017. godine zahtev podnosilaca razmotren i odbijen.

80. U tom kontekstu, nalog privatnog izvršitelja, sadrži sledeće objašnjenje:

> *"U podnesku dužnika dostavljenom ovoj izvršiteljskoj kancelariji dana 23.08.2016. godine, traženo je da se u vezi sa ovim predmetom odredi veštak radi određivanja visine duga i određivanja vrednosti imovine pod hipotekom.*
>
> *Na ročištu za javnu prodaju održanom dana 09.09.2016. godine, punomoćnik poverioca osporava u celosti predloge dužnika jer poverilac kao finansijska institucija ima dovoljno osoblja za obračun iznosa potraživanja, takođe, navodi da je vrednost nepokretnosti pretrpela izmene ne stoje i ne predstavljaju dovoljnu osnovu za određivanje veštaka za procenu jer je vrednost nepokretnosti određena sporazumom između stranaka prilikom odobrenja kredita, pa stoga osporava sve zahteve dužnika iz ovog podneska jer imaju za cilj odugovlačenje predmeta, zbog čega traži od izvršitelja da se nastavi sa održavanjem druge aukcije, ujedno je zakazana aukcija za drugu prodaju za 10.10.2016. godine".*

81. Pored toga, ovim pitanjem se bavio i Apelacioni sud koji je u ovom kontekstu, svojim rešenjem [AC. br. 3917/17] od 25. oktobra 2017. godine, zaključio:

> *"Apelacioni sud ocenjuje neosnovanim žalbeni navod dužnika da vrednost neplaćenog duga iznosi 33.414,04 evra, a ne kao što se*

navodi u zaključku, zbog toga što dužnici kod izvršnog organa nisu priložili nijedan dokaz kao dokaz koji bi potvrdio da je dug onakav kako se tvrdi. Za ostale žalbene navode koji se odnose na nalog za prodaju nepokretnosti, drugostepeni sud smatra da su ti žalbeni navodi neosnovani jer se ne radi o bitnim povredama odredaba Zakona o parničnom postupku, na koje ovaj sud pazi po službenoj dužnosti u smislu člana 194. ZPP-a, niti Zakona o izvršnom postupku, tako da je izvršni organ pravilno postupio kada je održao aukcije i prodao nepokretnost dužnika u skladu sa odredbama ZIP-a".

82. Tvrdnje podnosilaca zahteva u vezi sa nepostojanjem obrazloženja osporenih odluka o odbijanju predloženog veštačenja, Sud će razmotriti na osnovu svoje već konsolidovane prakse po pitanju prava na obrazloženu sudsku odluku koje je zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP. Ova praksa je izgrađena na osnovu sudske prakse ESLJP-a, uključujući, ali ne ograničavajući se na predmete *Hadjianastassiou protiv Grčke,* presuda od 16. decembra 1992. godine; *Van de Hurk protiv Holandije*, presuda od 19. aprila 1994. godine; *Hiro Balani protiv Španije*, presuda od 9. decembra 1994. godine; *Higgins i drugi protiv Francuske,* presuda od 19. februara 1998. godine; *Garcia Ruiz protiv Španije*, presuda od 21. januara 1999. godine; *Hirvisaari protiv Finske*, 27. septembar 2001. godine; *Suominen protiv Finske*, presuda od 1. jula 2003. godine; *Buzescu protiv Rumunije,* presuda od 24. maja 2005. godine; *Pronina protiv Ukrajine,* presuda od 18. jula 2006. godine i *Tatishvili protiv Rusije*, presuda od 22. februara 2007. godine. Pored toga, osnovna načela koja se odnose na pravo na obrazloženu sudsku odluku razrađena su i u slučajevima ovog Suda, uključujući, ali ne ograničavajući se na slučajeve KI72/12, *Veton Berisha i Ilfete Haziri,* presuda od 17. decembra 2012. godine; KI22/16, *Naser Husaj*, presuda od 9. juna 2017. godine; KI97/16, podnosilac zahteva: "*IKK Classic",* presuda od 9. januara 2018. godine i KI143/16, *Muharrem Blaku i drugi,* rešenje o neprihvatljivosti od 13. juna 2018. godine.

83. Prema ovoj praksi, u principu, ESLJP i Sud naglašavaju da pravo na pravično suđenje obuhvata pravo na obrazloženu odluku i da sudovi treba da "*s dovoljnom jasnoćom izlože razloge na kojima su zasnovali svoje odluke".* Međutim, ova obaveza sudova se ne može shvatiti kao zahtev da se detaljno odgovori na svaki argument. Obim u kojem se primenjuje ova dužnost navođenja razloga može varirati u zavisnosti od prirode odluke i mora se odrediti u svetlu okolnosti slučaja. Suštinski argumenti podnosilaca zahteva su ti koji se moraju razmotriti, a navedeni razlozi moraju biti zasnovani na važećem zakonu.

84. U okolnostima konkretnog slučaja, nalog izvršitelja i rešenje Apelacionog suda odnose se na (i) vrednost kredita utvrđenu ugovorom; (ii) činjenicu da vrednost nepokretnosti nije promenjena i da je ista utvrđena prvobitnim ugovorom, i (iii) nedostatak dokaza koji bi potvrdili drugačiju vrednost obaveze, ili nepokretnosti.

85. Sledstveno, Sud smatra da su osporeni nalog privatnog izvršitelja i osporeno rešenje Apelacionog suda ispitali suštinske navode podnosilaca zahteva u smislu proceduralnih garancija u pogledu prava na obrazloženu sudsku odluku sadržanog u članu 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP i da su "*dovoljno obrazloženi*". Koncept "*dovoljnosti obrazloženja*" i u slučajevima kada bi moglo biti poželjno šire i detaljnije obrazloženje je koncept koji je razvio i koristio sam ESLJP (vidi, u ovom kontekstu, slučaj ESLjP-a *Merabishvili protiv Gruzije*, presuda Velikog veća [VV] od 28. novembra 2017. godine, stav 227).

86. Sud takođe primećuje da se podnosioci zahteva u prilog svojoj tvrdnji o odbijanju zahteva za određivanje veštaka i neobrazloženosti tog odbijanja, pozivaju i na slučaj Suda KI31/17. Međutim, osim činjenice da su naveli i citirali ovu odluku, podnosioci zahteva nisu izložili njenu činjeničnu i pravnu povezanost sa okolnostima konkretnog slučaja. Sud naglašava da se obrazloženja drugih sudskih odluka moraju tumačiti u kontekstu i u svetlu činjeničnih okolnosti u kojima su donete (vidi u ovom kontekstu, presudu u slučaju KI48/18 od 4. februara 2019. godine, podnosioci zahteva: *Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës (LDK),* stav 275, vidi, takođe, slučaj KI119/17, podnosilac zahteva: *Gentian Rexhepi,* rešenje o neprihvatljivosti od 3. maja 2019. godine, stav 80).

87. Sud međutim primećuje da se okolnosti slučaja na koji se poziva podnosilac zahteva, odnosno slučaja KI31/17, ne podudaraju sa njihovim okolnostima jer je Sud u tom slučaju utvrdio povredu prava na pravično i nepristrasno suđenje kao rezultat povrede načela jednakosti oružja i obrazložene sudske odluke, a koja se odnosila na (i) odbijanje saslušanja svedoka i što je najvažnije (ii) identitet i legitimitet protivne strane.

88. Stoga, na osnovu napred navedenog i uzimajući u obzir tvrdnju iznetu od strane podnosilaca zahteva i činjenice koje su predočili, Sud i na osnovu standarda uspostavljenih u svojoj sudskoj praksi u sličnim slučajevima i sudskoj praksi ESLJP-a, utvrđuje da podnosioci nisu dovoljno dokazali i potkrepili svoju tvrdnju o povredi njihovih prava i sloboda u pogledu obrazložene sudske odluke zagarantovane članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

89. Dakle, navodi podnosioca zahteva u vezi sa nedostatkom obrazložene sudske odluke, su očigledno neosnovani po ustavnim osnovama, kao što je to navedeno u stavu 2 Pravila 39 Poslovnika o radu.

(iii) Što se tiče protivzakonitog ugovora

90. Što se tiče treće tvrdnje, odnosno protivzakonitosti Ugovora o kreditu, Sud primećuje da iz spisa predmeta ne proizilazi da je podnosilac zahteva izneo tu tvrdnju u postupcima pred redovnim sudovima. Za razliku od slučajeva na koje se pozivaju podnosioci zahteva u prilog svojim tvrdnjama, odnosno presude [Rev. E. br. 23/2012] Vrhovnog suda od 1. jula 2013. godine, rešenja [Ae. br. 45/2014] Apelacionog suda od 10. marta 2015. godine i presude [III. C. 163/2015] Osnovnog suda u Prištini od 9. marta 2016. godine, tužioci su u svim drugim predmetima tokom postupaka pred redovnim sudovima osporavali zakonitost člana 4. ugovora o kreditu koji se odnosi na zatezne kamate i za isti je od strane dotičnih sudova proglašeno da je u suprotnosti sa stavom 3 člana 270. primenljivog Zakona o obligacionim odnosima.

91. Iz spisa predmeta ne proizilazi da je to slučaj sa predmetom podnosilaca zahteva, pa se, u takvom kontekstu, Sud poziva na svoju sudsku praksu i sudsku praksu ESLJP-a u pogledu uslova iscrpljivanja pravnih sredstava u suštinskom smislu.

92. Sud prvo naglašava da dok se u kontekstu mehanizma za zaštitu ljudskih prava, pravilo iscrpljivanja pravnih sredstava mora primenjivati uz izvestan stepen fleksibilnosti i bez preteranog formalizma, ovo pravilo obično zahteva da žalbe i tvrdnje koje se nameravaju naknadno iznositi u sudskom postupku, moraju biti prethodno iznete i pred redovnim sudovima, barem u suštini i u skladu sa formalnim zahtevima i rokovima koji su utvrđeni važećim zakonom (vidi, predmet ESLJP-a *Jane Nicklinson protiv Ujedinjenog Kraljevstva* i *Paul Lamb protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* predstavke 2478/15 i 1787/15, 16. jul 2015. godine, stav 89 i tu navedene reference, i vidi takođe slučaj Ustavnog suda KI119/17 podnosilac zahteva: *Gentian Rexhepi*, citirano iznad, stav 71).

93. Još konkretnije, ESLJP je stava da ukoliko postoji pravno sredstvo koje redovnim sudovima, barem u suštini, omogućava da odluče o argumentu o povredi određenog prava, tada treba iskoristiti to pravno sredstvo. Ako žalba koja je podneta sudu nije izneta, eksplicitno ili u suštini pred redovnim sudovima kada je mogla biti izneta prilikom korišćenja pravnog sredstva koje je bilo dostupno podnosiocu zahteva, tada je redovnim sudovima uskraćena mogućnost da odluče o pitanju,

mogućnost koju pravilo iscrpljivanja pravnih sredstava nastoji da pruži (vidi, predmet ESLJP-a, *Jane Nicklinson protiv Velike Britanije* i *Paul Lamb protiv Velike Britanije*, citiran u tekstu iznad, stav 90 i tu navedene reference; i vidi, takođe, slučaj Ustavnog suda KI119/17, citiran u tekstu iznad, stav 72).

94. Shodno tome, Sud naglašava da iscrpljivanje pravnih sredstava sadrži u sebi dva elementa: (i) iscrpljivanje u formalno-proceduralnom smislu, što podrazumeva mogućnost korišćenja pravnog sredstva protiv akta javnog organa na višoj instanci sa punom nadležnošću, i (ii) iscrpljivanje sredstva u suštinskom smislu, što podrazumeva prijavljivanje ustavnih povreda u "*suštini*" pred redovnim sudovima, kako bi oni imali mogućnost da spreče ili isprave povrede ljudskih prava zaštićenih Ustavom i Konvencijom. Sud smatra pravna sredstva iscrpljenim samo onda kada su ih podnosioci zahteva, u skladu sa važećim zakonom, iskoristili u oba smisla (vidi, takođe, slučaj Ustavnog suda KI71/18, podnosilac zahteva: *Kamer Borovci*, *Mustafë Borovci i Avdulla Bajra*, rešenje o neprihvatljivosti od 21. novembra 2018. godine, stav 57, vidi, takođe slučaj Suda KI119/17, citiran u tekstu iznad, stav 73).

95. Imajući u vidu ova načela i u okolnostima u kojima, prema spisima predmeta, proizilazi da su ove konkretne tvrdnje podnosilaca zahteva iznete po prvi put pred njim, Sud zaključuje da podnosioci zahteva nisu pružili mogućnost redovnim sudovima, uključujući i Apelacioni sud, da odluče o ovim tvrdnjama i samim tim spreče navodne povrede koje podnosioci zahteva iznose direktno pred ovim Sudom, pre nego što su iscrpeli pravna sredstva u njihovom suštinskom smislu (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda KI118/15, podnosilac zahteva: *Dragiša Stojković*, rešenje o neprihvatljivosti od 12. aprila 2016. godine, stavovi 30-39; vidi, takođe, slučaj Ustavnog suda KI119/17, citiran u tekstu iznad, stav 74).

96. Kao rezultat toga, što se tiče ove tvrdnje podnosilaca zahteva, Sud utvrđuje da se ista mora odbiti kao neprihvatljiva na proceduralnim osnovama zbog neiscrpljivanja svih pravnih sredstava u suštinskom smislu, kao što je propisano stavom 7 člana 113. Ustava, stavom 2 člana 47. Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39 Poslovnika (vidi, takođe, slučaj Suda KI119/17, citiran u tekstu iznad, stav 75).

(iv) Što se tiče protivustavnog zakona

97. Konačno, a što se tiče četvrte tvrdnje podnosilaca zahteva, odnosno tvrdnje da je ZIP protivzakonit, Sud podseća na podstav 1 stava 2 člana 113. Ustava, kojim je Ustav utvrdio da su ovlašćene strane koje mogu

osporavati ustavnost zakona zapravo Skupština Republike Kosovo, predsednik Republike Kosovo i ombudsman, respektivno. Ustav nije utvrdio da su pojedinci, kao što je slučaj u okolnostima konkretnog slučaja, ovlašćene strane za osporavanje ustavnosti zakona. Takva mogućnost je utvrđena samo u okolnostima i pod uslovima utvrđenim stavom 8 člana 113. Ustava i relevantnim odredbama Zakona i Poslovnika.

98. Sud stoga navodi da je podnosilac zahteva kao pojedinac isključen iz iscrpne lice ovlašćenih strana koje u skladu sa Ustavom imaju pravo da upute Sudu pitanje usaglašenosti zakona sa Ustavom, uključujući i sam osporeni ZIP.

99. Sud podseća da su pojedinci ovlašćene strane samo za podnošenje pitanja kršenja njihovih individualnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom od strane javnih organa, nakon što su iscrpeli sva pravna sredstva propisana zakonom (vidi, u ovom kontekstu, slučaj Suda KI38/17, podnosilac: *Meleq Ymeri,* rešenje o neprihvatljivosti od 10. jula 2017. godine).

100. Iz tog razloga, Sud utvrđuje da u kontekstu ove tvrdnje, podnosioci zahteva nisu ovlašćene strane koje mogu da pokrenu ocenu usaglašenosti ZIP-a sa Ustavom direktno pred Sudom i samim tim, na osnovu stava 1 i 7 člana 113. Ustava, člana 47. Zakona i podstava (a) stava 1 pravila 39 Poslovnika, ovi navodi nisu prihvatljivi za razmatranje pred Sudom.

101. Shodno tome, i konačno, Sud utvrđuje da su navodi podnosilaca zahteva koji se odnose (i) na očigledno pogrešnu primenu i tumačenje zakona, očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i samim tim neprihvatljivi na osnovu stava 1 i 7 člana 113. Ustava i stava 2 pravila 39 Poslovnika; (ii) na odbijanje određivanja veštaka i nepostojanje obrazloženja za to odbijanje, očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i samim tim neprihvatljivi u skladu sa stavom 1 i 7 člana 113. Ustava i stavom 2 pravila 39 Poslovnika; (iii) na protivzakonitost ugovora, neprihvatljivi kao rezultat neiscrpljivanja pravnih sredstava u suštinskom smislu u skladu sa stavom 1 i 7 člana 113. Ustava, stavom 2 člana 47. Zakona i tačkom (b) stava 1 pravila 39 Poslovnika, i (iv) na neusaglašenost ZIP-a sa Ustavom, neprihvatljivi jer iste nije iznela ovlašćena strana u skladu sa podstavom 1 stava 2 člana 113. Ustava, članom 47. Zakona i tačkom (a) stava 1 pravila 39 Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosova, u skladu da članom 113.7 Ustava, članom 47 Zakona i pravilima 39 (2); 39 (1) (a); i 39 (1) (b) Poslovnika o radu, dana 22. jula 2019. godine, jednoglasno:

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Gresa Caka-Nimani	Arta Rama-Hajrizi

KI 133/17, Podnosilac zahteva: Ali Gashi, Ocena ustavnosti rešenja Vrhovnog suda, Rev. br. 96/2017, od 1. juna 2017. godine

KI 133/17, Rešenje usvojeno 29. jula 2019. godine, objavljeno dana 29 avgusta 2019. godine

Ključne reči: *individualni zahtev, javne vlasti, verske zajednice, pristup sudu, princip proporcionalnosti, ratione materiae, građansko pravo, ozbiljni i istinski nesporazum, zahtev neprihvatljiv*

Podnosilac zahteva je služio kao glavni imam u Savetu Islamske zajednice u Peći i penzionisao se 27. avgusta 2009. godine. Na osnovu odluka Saveta Islamske Zajednice Kosova, on je dobijao penziju Islamske zajednice Kosova, sve do 30. decembra 2011. godine, dana kada je ISK u Peći prekinula sa dohotcima za podnosioca zahteva. Podnosilac zahteva je osporio ovu Odluku SIZ u Peći, pre svega pred strukturama Islamske zajednice Kosova, a nakon toga, i preko redovnih sudova. Osnovni sud i Apelacioni sud su usvojili, odnosno potvrdili, tužbu podnosioca zahteva. Međutim, ove Presude su poništene od strane Vrhovnog Suda, i to rešenjem [Rev. Nr. 96/2017] od 1. juna 2017. godine, koji je ustanovio da sudovi u Republici Kosovo nemaju jurisdikciju da razmatraju parnice između podnosioca zahteva i Saveta Islamske zajednice u Peći, a na osnovu stava 2 člana 39 Ustava i stava 2 člana 5 i stava 2 člana 7 UNMIK Uredbe o Verskim Slobodama. Ovu presudu Vrhovnog suda je podnosilac zahteva osporio pred Sudom, navodeći da je ista, između ostalog, doneta uz povredu njegovog prava na sud koje je zagarantovano članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima.
Prilikom razmatranja navoda podnosioca zahteva, Sud je prvo istakao opšte principe iz konsolidovane sudske prakse Evropskog Suda za Ljudska Prava u vezi sa pravom na pristup sudu objašnjavajući: (i) pravnu prirodu i oblast delovanja prava na pristup sudu; (ii) uslove koji se trebaju ispuniti da bi se zatražilo pravo na pristup sudu; i (iii) ograničenja, u odgovarajućim okolnostima, u pravu na pristup sudu.
Oslanjajući se na praksu ESLjP-a, u okolnostima ovog slučaja, Sud je utvrdio da podnosilac zahteva nema *"jedno građansko pravo",* jer je njegovo pravo na "*penziju-materijalnu pomoć*", bilo regulisano pravilima i unutrašnjim odlukama Islamske zajednice Kosova, i nije bilo zasnovano na zakonima koji se primenjuju u Republici Kosova. Sud je takođe ocenio da li je ograničenje jednog prava na pristup sudu imalo *"razumnu korelaciju proporcionalnosti između korišćenih sredstava i svrhe koja se treba postići".*
Sud je dalje naglasio da na osnovu člana 39 Ustava, između ostalog (i) verske zajednice imaju autonomiju; i (ii) slobodne su da nezavisno regulišu svoju unutrašnju organizaciju. Međutim, Sud se izjasnio da ova autonomija i organizaciona nezavisnost verskih zajednica ne moraju nužno rezultirati ograničenjem prava na pristup sudu koje je zagarantovano članom 31. Ustava

u vezi sa članom 6. EKLJP u odnosu na pojedince koji služe u verskim zajednicama. Sud je naglasio da primenljivost člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a, se treba oceniti u okolnostima svakog slučaja da bi se odredilo da li postoji *„građansko pravo“* i da li postoji *„spor*”, okolnosti koje garantuju pravo na pristup sudu i svim pojedincima koji služe u Verskim zajednicama.

Međutim, u okolnostima konkretnog slučaja, Sud je zaključio da ne postoji “*građansko pravo*” utvrđeno građanskim zakonima Republike Kosova, i kao rezultat toga, član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, nije primenljiv. Stoga, zahtev podnosioca zahteva nije *ratione materiae* u skladu sa Ustavom i da se na osnovu tačke b stava 3 pravila 39 Poslovnika o Radu, mora proglasiti neprihvatljivim.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI133/17

Podnosilac

Ali Gashi

Ocena ustavnosti rešenja Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 96/2017 od 1. juna 2017. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Ali Gashi iz sela Vrmnica, opština Mališevo, koga zastupa Xhevdet Krasniqi, advokat iz Prištine (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava ustavnost rešenja [Rev. br. 96/2017] Vrhovnog suda Republike Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni sud) od 1. juna 2017. godine u vezi sa presudom [CA. br. 902/2014] Apelacionog suda od 7. februara 2017. godine i presudom [C. br. 432/13] Osnovnog suda u Peći (u daljem tekstu: Osnovni sud) od 24. januara 2014. godine.

3. Osporeno rešenje je podnosiocu zahteva uručeno 20. jula 2017. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar je ocena ustavnosti gore navedenog rešenja Vrhovnog suda u vezi sa presudom [CA. br. 902/2014] Apelacionog suda od 7. februara 2017. godine i presudom [C. br. 432/13] Osnovnog suda od 24. januara 2014. godine.

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

6. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud), usvojio je na administrativnoj sednici izmene i dopune Poslovnika, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, Sud se prilikom razmatranja zahteva poziva na pravne odredbe novog Poslovnika na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 14. novembra 2017. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev Sudu.

8. Dana 16. novembra 2017. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Gresu Caka-Nimani za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Altay Suroy (predsedavajući), Ivan Čukalović i Bekim Sejdiu.

9. Dana 29. novembra 2017. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i tražio od njega da dostavi dokaz (povratnicu) koji pokazuje datum prijema osporenog rešenja, a takođe, na osnovu člana 21. (Zastupanje) Zakona i pravila 32 Poslovnika, tražio je od njega da dostavi Sudu punomoćje za zastupanje u postupku pred Sudom. Istog dana, po jedna kopija zahteva je poslata Vrhovnom i Osnovnom sudu.

10. Dana 12. decembra 2017. godine, Osnovni sud je dostavio dodatna dokumenta i povratnicu koja pokazuje datum prijema osporenog rešenja od strane podnosioca zahteva.

11. Dana 13. decembra 2017. godine, podnosilac zahteva je dostavio Sudu tražena dokumenta.

12. Dana 24. januara 2018. godine, po jedna kopija zahteva je poslata Predsedništvu Islamske zajednice Kosova (u daljem tekstu: PIZK) i Odboru islamske zajednice u Peći (u daljem tekstu: OIZ u Peći) radi dostavljanja eventualnih komentara u vezi sa zahtevom br. KI133/17.

13. Dana 30. januara 2018. godine, OIZ u Peći je dostavio odgovarajuće komentare Sudu.

14. Dana 16. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Snezhani Botusharovoj i Almiru Rodriguesu. Dana 26. juna 2018. godine, okončan je mandat sudijama Altayu Suroyu i Ivanu Čukaloviću.

15. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije Bajrama Ljatifija, Safeta Hoxhu, Radomira Labana, Remziju Istrefi-Peci i Nexhmija Rexhepija.

16. Dana 7. maja 2019. godine, s obzirom na to da je četirima gore navedenih sudija istekao mandat sudije Suda, predsednica Suda je na osnovu Zakona i Poslovnika donela odluku KSH. KI133/17 o zameni članova Veća za razmatranje Altaya Suroya i Ivana Čukalovića i ponovo je imenovano Veće za razmatranje, sastavljeno do sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Bajram Ljatifi.

17. Dana 29. jula 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo sudu neprihvatljivost zahteva

Pregled činjenica

18. Na osnovu spisa predmeta proizilazi da je podnosilac zahteva radio kao glavni imam u OIZ u Peći.

19. Dana 26. novembra 2002. godine, PIZK je obaveštenjem [br. 469/02] informisao sve organe Islamske zajednice Kosova da će zbog nepostojanja zakona o penzijama u Republici Kosovo, do usvajanja istog, radnici Islamske zajednice koji ispunjavaju uslove za penzionisanje, na ime penzije primati naknadu u vrednosti od 60% pripadajuće plate.

20. Dana 27. avgusta 2009. godine, radni odnos podnosioca zahteva sa OIZ u Peći je prekinut zbog dostizanja starosne granice za penzionisanje, a PIZK je rešenjem [br. 396/09] priznao podnosiocu zahteva pravo na

'*penziju-materijalnu pomoć*' u iznosu od 60% mesečnog ličnog dohotka, odnosno 300 evra mesečno.

21. Dana 30. decembra 2011. godine, OIZ u Peći je odlukom [br. 226/11] ukinuo gore navedeno rešenje i podnosiocu zahteva od 1. januara 2012. godine konačno prekinuo isplatu '*penzije-materijalne pomoći*'. OIZ u Peći je svoju odluku, između ostalog, obrazložio na ograničenim budžetskim mogućnostima OIZ.

Što se tiče postupaka unutar struktura Islamske zajednice Kosova

22. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je izjavio žalbu OIZ u Peći protiv njegove odluke o prekidu isplate pripadajuće naknade.

23. Dana 21. marta 2012. i 22. januara 2013. godine, PIZK se obratio OIZ u Peći (i) navodeći da je odluka [br. 226/11] od 30. decembra 2011. godine u suprotnosti sa rešenjem [br. 396/06] PIZK-a, i (ii) zahtevajući od istog da ukine odluku [br. 226/11] od 30. decembra 2011. godine.

24. Dana 8. maja 2013. godine, OIZ u Peći je odbio žalbu podnosioca zahteva.

Što se tiče sudskih postupaka

25. Podnosilac zahteva je 2013. godine podneo tužbu Osnovnom sudu protiv OIZ u Peći.

26. Dana 24. januara 2014. godine, Osnovni sud je presudom [C. br. 432/13] usvojio tužbu podnosioca zahteva kao osnovanu i (i) obrazložio da postoji građansko-pravni odnos između tužioca, odnosno podnosioca zahteva i tuženog, odnosno OIZ u Peći na osnovu stava 1 člana 262. Zakona o obligacionim odnosima od 30. marta 1978. godine (u daljem tekstu: ZOO), i (ii) obavezao OIZ u Peći da podnosiocu zahteva na ime duga zbog neisplaćenih penzija nadoknadi iznos od 7.200 evra i troškove postupka.

27. Dana 19. februara 2014. godine, OIZ u Peći je izjavio žalbu Apelacionom sudu protiv gore navedene presude Osnovnog suda, navodeći bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava i predložio da se gore navedena presuda ukine i predmet vrati na ponovno odlučivanje.

28. U međuvremenu, dana 6. maja 2014. godine, Skupština Republike Kosova je usvojila Zakon br. 04/L-131 o penzijskim šemama

finansiranim od države (u daljem tekstu: Zakon o penzijama), dok je 2. decembra 2014. godine, PIZK objavio odluku [br. 1068/14] usvojenu 4. septembra 2014. godine, kojom je ukinuo svoju odluku o penzijama i prekinuo primenu istih od 1. januara 2015. godine.

29. Dana 7. februara 2017. godine, Apelacioni sud je presudom [CA. br. 902/2014] odbio, kao neosnovanu, žalbu OIZ u Peći i potvrdio presudu Osnovnog suda.

30. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je podneo predlog za izvršenje na osnovu gore navedene presude Apelacionog suda. Privatni izvršitelj je nalogom za izvršenje [P. br. 53/2017] odobrio izvršenje. Na osnovu spisa predmeta, taj nalog je izvršen.

31. Dana 14. marta 2017. godine, OIZ u Peći je podneo Vrhovnom sudu zahtev za reviziju protiv presuda Apelacionog, odnosno Osnovnog suda, navodeći povredu odredaba parničnog postupka i pogrešnu primenu materijalnog prava. Tužilac, odnosno podnosilac zahteva, podneo je odgovor na reviziju.

32. Dana 1. juna 2017. godine, Vrhovni sud je rešenjem [Rev. br. 96/2017] uvažio, kao osnovanu, reviziju OIZ u Peći, ukinuo presude nižestepenih sudova i odbacio, kao neprihvatljiv, tužbeni zahtev podnosioca zahteva. Vrhovni sud je, između ostalog, obrazložio da nižestepeni sudovi nemaju nadležnost da razmatraju parnicu između podnosioca zahteva i OIZ u Peći. Nalaz o nedostatku nadležnosti sudova, Vrhovni sud je zasnovao na stavu 2 člana 5. (Verska neutralnost) i stavu 2 člana 7. (Samoodređivanje i samouređivanje] Uredbe UNMIK-a br. 02/31 o verskim slobodama (u daljem tekstu: Uredba UNMIK-a) i stavu 2 člana 39. [Verske zajednice] Ustava.

Komentari koje je dostavio OIZ u Peći

33. Ovlašćeni zastupnik OIZ u Peći istakao je pred Sudom da je rešenje Vrhovnog suda pravilno (i) jer je nezavisnost verskih zajednica, uključujući i unutrašnju organizaciju, zagarantovana stavom 2 člana 5. i stavom 2 člana 7. Uredbe UNMIK-a i stavom 2 člana 39. Ustava, i (ii) zbog toga što sudovi nemaju nadležnost da presuđuju pitanja koja se odnose na organizaciju, upravljanje i nezavisnost verskih zajednica. U prilog ovim argumentima, OIZ u Peći se pozvao na rešenje Suda o neprihvatljivosti od 28. januara 2016. godine u slučaju br. KI63/15, podnosilac zahteva: *Bedri Haxhi Halili*.

Navodi podnosioca zahteva

34. Podnosilac zahteva tvrdi da su rešenjem [Rev. br. 96/2017] Vrhovnog suda od 1. juna 2017. godine povređena njegova osnovna prava i slobode zagarantovana članovima 3. [Jednakost pred zakonom], 8. [Sekularna država], 24. [Jednakost pred zakonom], 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32. [Pravo na pravno sredstvo], 46. [Zaštita imovine] i 54. [Sudska zaštita prava] Ustava. Podnosilac zahteva takođe tvrdi da je ovo rešenje doneto uz povredu člana 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP) i člana 10. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Univerzalna deklaracija).

35. U vezi sa tvrdnjama o povredi člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, podnosilac zahteva navodi povredu njegovog prava na pristup sudu, a u vezi sa tvrdnjama o povredi člana 32. i 54. Ustava, podnosilac zahteva navodi povredu prava na pravno sredstvo i sudsku zaštitu prava. U prilog svojim tvrdnjama, podnosilac zahteva se poziva na slučajeve Suda KI04/12, podnosilac zahteva: *Esat Kelmendi*, presuda od 24. jula 2012. godine (u daljem tekstu: slučaj KI04/12) i KI89/13, podnosilac zahteva: *Arbresha Januzi,* presuda od 15. maja 2014. godine (u daljem tekstu: slučaj KI89/13).

36. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da proglasi njegov zahtev prihvatljivim, kao i da proglasi nevažećim rešenje [Rev. br. 96/2017] Vrhovnog suda od 1. juna 2017. godine i vrati predmet na ponovno odlučivanje.

Prihvatljivost zahteva

37. Sud prvo treba da razmotri da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

38. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

39. U nastavku, Sud se takođe poziva i na uslove prihvatljivosti propisane Zakonom. S tim u vezi, Sud se poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

40. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud ocenjuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, koja osporava akt javnog organa, odnosno rešenje [Rev. br. 96/2017] Vrhovnog suda od 1. juna 2017. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva propisana zakonom. Podnosilac zahteva je takođe naglasio osnovna prava i slobode za koja tvrdi da su mu povređena, u skladu sa članom 48. Zakona i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokovima određenim u članu 49. Zakona.

41. Sud u ovom pogledu takođe primećuje da je zahtev podnosioca ispunio uslove koji su propisani tačkama (a), (b) i (c) stava (1) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika.

42. Međutim, u okolnostima konkretnog slučaja, Sud se takođe poziva na tačku (b) stava (3) pravila 39 Poslovnika, na osnovu koje, Sud treba da proglasi zahtev neprihvatljivim ako isti nije *ratione materiae* u skladu sa Ustavom.

43. Sud, u ovom kontekstu, podseća da se suština navoda podnosioca zahteva odnosi na njegovo ustavno pravo na sud, odnosno pravo na pristup sudu. Ovo pravo je zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP. Međutim, ovo pravo, kao što će biti izloženo u nastavku teksta, nije apsolutno i podleže određenim ograničenjima. Imajući u vidu da se u okolnostima konkretnog slučaja, spor podnosioca zahteva odnosi na versku zajednicu, čija je autonomija zagarantovana Ustavom, Sud prvo mora da razmotri da li je u okolnostima konkretnog slučaja primenljiv član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

44. Da bi se odredile ove primenljivosti, Sud će u nastavku (i) izložiti opšta načela koja proizilaze iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) u pogledu prava na sud, u skladu sa kojom je on, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, obavezan da tumači osnovna prava i slobode, a zatim će (ii) ta načela primeniti u okolnostima konkretnog slučaja.

(i) Opšta načela u vezi sa "pravom na sud"

45. Pravo na pristup sudu u smislu člana 6. EKLJP definisano je u predmetu *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (vidi predmet ESLJP-a *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 21. februara 1975. godine, stavovi 28-36). Pozivajući se na načelo vladavine prava i izbegavanje proizvoljne primene vlasti, ESLJP je utvrdio da "*pravo na pristup sudu*" predstavlja suštinski aspekt procesnih garancija sadržanih u članu 6. EKLJP (u vezi sa opštim načelima prava na sud, vidi takođe Vodič ESLJP-a kroz član 6. EKLJP od 31. decembra 2018. godine, Pravo na pravično i nepristrasno suđenje, Građanski aspekt, Deo II. Pravo na sud, a takođe i predmet ESLJP-a *Zubac protiv Hrvatske,* presuda od 5. aprila 2018. godine, stav 76). Pored toga, prema ESLJP-u, ovo pravo osigurava svakome pravo na rešavanje datog predmeta koji se odnosi na "*građanska prava i obaveze*" pred sudom (vidi predmet ESLJP-a *Lupeni Greek Catholic Parish i drugi protiv Rumunije,* presuda od 29. novembra 2016. godine, stav 84 i tu navedene reference).

46. U tom kontekstu, Sud naglašava da pravo na sud, kao sastavni deo prava na pravično i nepristrasno suđenje, koje je zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, utvrđuje da strane u sporu moraju imati delotvorno pravno sredstvo koje im omogućava da zaštite svoja građanska prava (vidi predmete ESLJP-a *Běleš i drugi protiv Češke Republike,* presuda od 12. novembra 2002. godine, stav 49, i *Naït-Liman protiv Švajcarske,* presuda od 15. marta 2018. godine, stav 112).

47. Stoga, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, svako ima pravo da iznese pred sud '*tužbu*' koja se odnosi na "*građanska prava i obaveze*" o kojima je reč. Član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP utelovljuje "*pravo na sud*", odnosno "*pravo na pristup sudu*", a koje podrazumeva pravo na pokretanje postupaka pred sudovima u građanskim stvarima (vidi predmet ESLJP-a *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* citiran u tekstu iznad, stav 36). Stoga se svako ko smatra da je došlo do nezakonitog mešanja u ostvarivanje njegovih/njenih građanskih prava i tvrdi da mu je ograničena mogućnost da ospori takvu tvrdnju pred sudom, može pozvati na član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, pozivajući se na odgovarajuće pravo na pristup sudu.

48. Konkretnije, prema sudskoj praksi ESLJP-a, prvo mora postojati "*građansko pravo*" i drugo "*spor*" u pogledu zakonitosti mešanja, koji se odnosi na postojanje ili obim zaštićenog "*građanskog prava*". Definicija ova dva koncepta, mora imati suštinsko, a ne formalno značenje (vidi, između ostalog, predmete ESLJP-a *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije,* presuda od 23. juna 1981. godine, stav 45; *Moreira de Azevedo protiv Portugalije,* presuda od 23. oktobra 1990. godine, stav 66; *Gorou protiv Grčke (br. 2),* presuda od 20. marta 2009. godine, stav 29 i *Boulois protiv Luksemburga,* presuda od 3. aprila 2012. godine, stav 92). "*Spor*", ipak, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, mora biti (i) "*stvaran i ozbiljan*" po svojoj prirodi (vidi, u ovom kontekstu, predmet ESLJP-a *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, presuda od 23. septembra 1982. godine, stav 81, i *Cipolletta protiv Italije,* presuda od 11. januara 2018. godine, stav 31), i (ii) rezultat postupaka pred sudovima mora biti "*odlučujući*" za građansko pravo o kojem je reč (vidi, u ovom kontekstu, predmet ESLJP-a *Ulyanov protiv Ukrajine,* rešenje od 5. oktobra 2010. godine). Prema sudskoj praksi ESLJP-a, "*slabe veze*" ili "*udaljene posledice*" između građanskog prava o kojem je reč i rezultata ovih postupaka, nisu dovoljne da bi bilo u području primene člana 6. EKLJP (vidi, u ovom kontekstu, predmet ESLJP-a *Lovrić protiv Hrvatske,* presuda od 4. aprila 2017. godine, stav 51, i *Lupeni Greek Catholic Parish i drugi protiv Rumunije,* citiran u tekstu iznad, stav 71 i tu navedene reference).

49. U takvim slučajevima, kada je utvrđeno da postoje "*građansko pravo*" i "*spor*", član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP garantuje pojedincu o kojem je reč i pravo "*da to pitanje reši sud*" (vidi predmet ESLJP-a, *Z i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 10. maja 2001. godine, stav 92). Odbijanje suda da ispita navode stranaka koji se tiču usklađenosti određene procedure sa osnovnim procesnim garancijama prava na pravično i nepristrasno suđenje, ograničava njihov pristup

sudu (vidi predmet ESLJP-a *Al Dulimi i Montana Management Inc. protiv Švajcarske,* presuda od 21. juna 2016. godine, stav 131).

50. Pored toga, prema sudskoj praksi ESLJP-a, svrha EKLJP nije da garantuje prava koja su "*teorijska ili prividna*", već prava koja su "*praktična i delotvorna*" (vidi, za više detalja o "*praktičnim i delotvornim pravima*", Vodič ESLJP-a kroz član 6. od 31. decembra 2018. godine, Pravo na pravično i nepristrasno suđenje, Građanski aspekt, Deo II. Pravo na sud, A. Pravo na sud i pristup sudu, 1. Pravo koje je praktično i delotvorno, i predmete ESLJP-a *Kutić protiv Hrvatske,* citiran u tekstu iznad, stav 25 i tu navedene reference; i *Lupeni Greek Catholic Parish i drugi protiv Rumunije,* presuda od 29. novembra 2016. godine, stav 86 i tu navedene reference).

51. Prema tome, i što je važno, u smislu ovih prava, član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, garantuje ne samo pravo na pokretanje postupaka, već i pravo na rešavanje "*spora*" o kojem je reč od strane suda (vidi predmete ESLJP-a *Kutić protiv Hrvatske,* presuda od 1. marta 2002. godine, stavovi 25-32; *Lupeni Greek Catholic Parish i drugi protiv Rumunije,* presuda od 29. novembra 2016. godine, stav 86 i tu navedene reference; *Aćimović protiv Hrvatske,* presuda od 9. oktobra 2003. godine, stav 41, i *Beneficio Cappella Paolini protiv San Marina,* presuda od 13. jula 2004. godine, stav 29).

52. Gore navedena načela ipak ne podrazumevaju da pravo na sud i pravo na pristup sudu predstavljaju apsolutna prava. Ona mogu biti predmet ograničenja, koja su jasno utvrđena sudskom praksom ESLJP-a (vidi Vodič ESLJP-a kroz član 6. EKLJP od 31. decembra 2018. godine, Pravo na pravično i nepristrasno suđenje, Građanski aspekt, i konkretno u pogledu ograničenja prava na sud, Deo II. Pravo na sud, A. Pravo na sud i pristup sudu, 2. Ograničenja). Ipak, ova ograničenja ne mogu ograničavati pristup pojedincu u tolikoj meri da narušavaju samu suštinu prava (vidi u ovom kontekstu predmet ESLJP-a *Baka protiv Mađarske,* presuda od 23. juna 2016. godine, stav 120, i *Lupeni Greek Catholic Parish i drugi protiv Rumunije,* presuda od 29. novembra 2016. godine, stav 89 i tu navedene reference). Uvek kada je pristup sudu ograničen zakonom ili relevantnom sudskom praksom, Sud razmatra da li ograničenje narušava suštinu prava, a posebno, da li ovo ograničenje teži "*legitimnom cilju*" i da li postoji "*razuman odnos proporcionalnosti između upotrebljenih sredstava i cilja koji se nastoji postići* " (vidi predmete ESLJP-a *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 28. maja 1985. godine, stav 57; *Lupeni Greek Catholic Parish protiv Rumunije*, citiran u tekstu iznad, stav 89; *Naït-Liman protiv Švajcarske,* citiran u tekstu iznad, stav 115; *Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 21. septembra 1990. godine, stav

65, i *Marković i drugi protiv Italije,* presuda od 14. decembra 2006. godine, stav 99).

(ii) Primena ovih opštih načela u okolnostima konkretnog slučaja

53. Na osnovu napred navedenog, i u meri u kojoj je relevantno za okolnosti konkretnog slučaja, Sud naglašava da je pravo na sud, u principu, zagarantovano u vezi sa "*sporovima"* koji se odnose na "*građansko pravo*".

54. U ovom kontekstu, Sud naglašava da postoje dva suštinska pitanja za određivanje primenljivosti člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP. Prvo se odnosi na "*građansko pravo*", a drugo na postojanje "*spora*". Shodno tome, u okolnostima konkretnog slučaja, Sud će prvo razmotriti da li ista u sebi sadrže "*građansko pravo*".

55. Sud, s tim u vezi, prvo podseća da je podnosilac zahteva penzionisan 27. avgusta 2009. godine. Na osnovu odluka PIZK-a, odnosno (i) obaveštenja [br. 469/02] od 26. novembra 2002. godine i (ii) rešenja [br. 396/09] od 27. avgusta 2009. godine, on je koristio penziju Islamske zajednice Kosova do 30. decembra 2001. godine, kao datuma kada je OIZ u Peći odlukom [br. 226/11] prekinuo isplatu primanja podnosioca zahteva. Podnosilac zahteva je osporio ovu odluku OIZ u Peći, i to prvo unutar struktura Islamske zajednice Kosova. U vezi s tim, Sud primećuje da PIZK je zahtevalo od OIZ u Peći da ukine odluku od 30. decembra 2011. godine, zahtev koji nije ispoštovan od strane OIK u Peći. Kao rezultat toga, podnosilac zahteva se obratio redovnim sudovima. Osnovni sud i Apelacioni sud su usvojili, odnosno potvrdili, tužbu podnosioca zahteva. Međutim, ove presude su ukinute od strane Vrhovnog suda rešenjem [Rev. br. 96/2017] od 1. juna 2017. godine, koji je utvrdio da, na osnovu stava 2 člana 39 Ustava i stava 2 člana 5 i stava 2 člana 7 UNMIK Uredbe, sudovi u Republici Kosovo nemaju nadležnost da razmatraju parnicu između podnosioca zahteva i OIZ u Peći. Podnosilac zahteva osporava ovu Odluku pred Sudom, navodeći da ista ograničava njegovo pravo na pristup sudu.

56. Sud, s tim u vezi, pre svega primećuje da u okolnostima konkretnog slučaja, pravo podnosioca na penziju proističe iz internih propisa i odluka Islamske zajednice Kosova. Na osnovu spisa predmeta, proizilazi da je njena odluka o omogućavanju penzionisanja njenih članova doneta upravo u odsustvu i bez osnova u Zakonu o penzijama, koji je Skupština Republike Kosovo usvojila 6. maja 2014. godine. Specifičnije, Sud podseća da pravo podnosioca zahteva na penziju Islamske Zajednice Kosova, pre svega, proizilazi iz obaveštenja [nr. 469/02] od 26. novembra 2002. godine, SIZK, a nakon toga iz Rešenja

[nr. 396/09] iste, putem kojih je podnosiocu zahteva omogućeno pravo na *„penziju-socijalnu pomoć“*. Na osnovu spisa predmeta, nakon usvajanja Zakona o Penzijama, dana 4. septembra 2014. godine, SIZK je stavio van snage svoju Odluku u vezi sa penzijama članova iste.

57. Shodno tome, “*pravo*” podnosioca zahteva na penziju i njegov spor sa OIZ u Peći, je zasnovan i regulisan internim propisima Islamske zajednice Kosova, čija organizaciona nezavisnost je zaštićena i zagarantovana Ustavom, a nije, dakle, zasnovan niti regulisan na primenljivim zakonima Republike Kosova

58. Sud dalje naglašava da je uprkos nalazu Osnovnog suda i Apelacionog suda, Vrhovni sud svojim rešenjem, kojim je uvažio reviziju tuženog, odnosno OIZ u Peći kao dozvoljenu, obrazložio da pravo podnosioca zahteva, u okolnostima konkretnog slučaja, proističe iz njegovog radnog odnosa regulisanog internim propisima Islamske zajednice Kosova, čija organizaciona pitanja, prema obrazloženju Vrhovnog suda, ne spadaju u delokrug redovnih sudova, i iz tog razloga, oni nemaju nadležnost da rešavaju odgovarajuće sporove koji su povezani sa njima. Konkretnije, u ovom aspektu, Vrhovni sud je naveo:

> “*Vrhovni sud ocenjuje da je revizija tuženog Saveta Islamske zajednice u Peći neprihvatljiva zbog činjenice da redovni sudovi nemaju nadležnost da odlučuju u vezi tužbenih zahteva tužioca u vezi sa realizacijom mesečnih primanja na ime starosne penzije kod tuženog. Tužbeni zahtev tužioca se tiče realizacije njegovog prava koje potiče iz radnog odnosa u Islamskoj zajednici Kosova, kao što je definisano Ustavom Islamske zajednice na Kosovu a na osnovu odluke predsedništva te zajednice. Unutrašnja organizacija verskih zajednica ne spada pod nadležnost redovnih sudova, verske zajednice su odvojene od javnih vlasti i iste regulišu i uređuju nezavisno svoje unutrašnje organizacije. Samim tim, tužbeni zahtev tužioca je zaštićen od strane Islamske zajednice na Kosovu i od strane Ustava Islamske zajednice*”.

59. Pored toga, nasuprot (i) činjenici da *„pravo“* podnosioca zahteva, u okolnostima konkretnog predmeta, nije zasnovano na zakonu koji se primenjuje u Republici Kosova, već proizilazi iz unutrašjeg regulisanja jedne Religijske zajednice; i (ii) obrazloženja Vrhovnog suda, Sud, prilikom određivanja da li *„pravo“* podnosioca zahteva, u okolnostima konkretnog slučaja, je “*građansko pravo*” pozvaće se na sudsku praksu ESLJP-a. ESLJP je razmotrio određeni broj predmeta povezanih sa verskim zajednicama, a u predmetu *Karoly Nagy protiv Mađarske* (presuda od 14. septembra 2017. godine), razmotrio je pitanje koje je veoma slično sa okolnostima konkretnog slučaja. Treba napomenuti da

je Ustav Mađarske, čiji je slučaj razmatran u ovom kontekstu od strane ESLJP-a, takođe izričito utvrđuje autonomiju i nezavisnost crkve i podelu iste od države (vidi odredbe Ustava Mađarske koje su relevantne za okolnosti slučaja u delu II presude ESLJP-a u predmetu *Karoly Nagy protiv Mađarske,* citiran u tekstu iznad*).*

60. U tom predmetu, dotični podnosilac je tvrdio da su povređena njegova prava na pristup sudu koja su zagarantovana EKLJP, osporavajući odluke mađarskih sudova koji su odbili da meritorno razmotre njegov predmet, s obzirom na to da prema njihovim navodima, njegovo pravo na naknadu nije određeno u državnim zakonima, već propisima Mađarske reformatorske crkve, u kojoj je radio kao pastor.

61. Konkretnije, spor podnosioca zahteva sa dotičnom crkvom nastao je kao rezultat disciplinskog postupka, koji je pokrenula poslednje navedena, a koji je prvo doveo do suspendovanja podnosioca uz smanjenje primanja od 50%, a zatim i do njegovog otpuštanja iz službe (o činjeničnim okolnostima konkretnog slučaja, vidi, predmet ESLJP-a *Karoly Nagy protiv Mađarske*, citiran u tekstu iznad, stavovi 8 do 24). Interni organi dotične crkve odbili su njegove žalbe. I mađarski redovni sudovi su takođe odbili njegov zahtev, navodeći da su njegova primanja određena internim propisima dotične mađarske crkve i da ne ispunjavaju kriterijume da se smatraju ugovornim odnosima na osnovu relevantnog građanskog prava i da shodno tome, redovni sudovi nemaju nadležnost da rešavaju spor o kojem je reč.

62. Predmet je dalje razmotren i od strane Ustavnog suda Mađarske. Ovaj sud je svojom odlukom br. 32/2003, razmotrio povezanost prava na pristup sudu i pojedinaca u službi u verskim zajednicama. Ustavni sud Mađarske je naglasio da ovi pojedinci imaju pravo na pristup sudu u pogledu svih sporova koji se tiču prava koja proističu iz državnih zakona. Dotični sud je dalje naveo da su sudovi dužni da u svim slučajevima, u kontekstu takvih okolnosti, odrede da li je pravo koje je navodno povređeno regulisano državnim zakonima. Važno je napomenuti da je Ustavni sud Mađarske utvrdio da (i) načelo odvojenosti crkve od države može dovesti do povrede prava pojedinaca na pristup sudu; ali da (ii) pravo na sud garantuje ovim pojedincima samo rešavanje sporova koji imaju osnov u državnom zakonodavstvu, i da (iii) pri rešavanju ovih sporova, sudovi, odnosno država, mora da poštuje i autonomiju crkve (vidi obrazloženje Ustavnog suda Mađarske u stavu 29 predmeta ESLJP-a *Karoly Nagy protiv Mađarske,* citiran u tekstu iznad).

63. Predmet je dalje konačno razmotren i od strane ESLJP-a. Njegovo Veliko veće je potvrdilo odluke mađarskih sudova, te proglasilo su

navodi podnosioca u vezi sa pravom na pristup sudu *ratione materiae* nespojivi sa EKLJP. ESLJP je, između ostalog, naglasio da su služba, naknada i povlastice podnosioca utvrđeni aktom o imenovanju zasnovanim na internim propisima crkve i, shodno tome, pravo podnosioca na osporenu naknadu ne proističe iz važećih građanskih zakona mađarske države (vidi obrazloženje ESLJP-a u stavovima 64-77 u predmetu *Karoly Nagy protiv Mađarske*, citiran u tekstu iznad). Kao rezultat toga, ESLJP je utvrdio da u okolnostima slučaja nije postojalo "*građansko pravo*" i da iz tog razloga garancije člana 6. EKLJP nisu bile primenjive i shodno tome zahtev podnosioca je proglašen *ratione materiae* nespojivim sa EKLJP (vidi predmet ESLJP-a *Karoly Nagy protiv Mađarske,* citiran u tekstu iznad, stav 78).

64. Sud naglašava da slično kao i u gore navedenom slučaju ESLjP-a, pravo podnosioca zahteva za penziju određeno putem Rešenja SIZK-a, proizilazi iz i određeno je putem unutrašnjih pravila Islamske Zajednice Kosova i nije zasnovano na građanskim zakonima Republike Kosova. U takvim okolnostima, Sud treba da utvrdi da, u okolnostima konkretnog slučaja, nije uključeno jedno *„građansko pravo"* koje bi, zajedno sa postojanjem jednog *„spora",* garantovalo podnosiocu zahteva i pravo na pristup sudu, i specifičnije pravo na rešavanje ovog *„spora"* od strane jednog suda, kao jednu od proceduralnih garancija koje su određene članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a. Sud takođe naglašava da činjenica da jedan sporazum ili pravo koje proizilazi iz unutrašnjih pravila jedne verske zajednice, može da ima sličnosti sa jednim ugovornim sporazumom koji proizilazi iz građanskog prava, ali da ne mora nužno rezultirati zaključkom da u okolnostima jednog slučaja ima *„građansko pravo",* postojanje kojeg, ne bi ograničilo pravo na pristup sudu.

65. Sud ipak mora takođe da podseti i naglasi da ograničenje osnovnih prava i sloboda, odnosno prava na sud u okolnostima konkretnog slučaja mora biti utvrđeno zakonom i da ne može ograničiti pravo o kojem je reč u takvoj meri da se narušava njegova suština, kao i da svako ograničenje, kako bi bilo kompatibilno sa procesnim garancijama sadržanim u članu 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, zapravo mora (i) težiti "*legitimnom cilju*" i mora (ii) postojati "*razuman odnos proporcionalnosti između upotrebljenih sredstava i cilja koji se nastoji postići*". Ovi kriterijumi su takođe sadržani u članu 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava.

66. Sud smatra da u okolnostima konkretnog slučaja, takvo ograničenje ima "*legitimni cilj*" i obuhvata "*proporcionalnost između upotrebljenih sredstava i cilja koji se nastoji postići*".

67. U tom kontekstu, Sud naglašava da na osnovu člana 39. Ustava, između ostalog (i) verske zajednice imaju autonomiju, i (ii) slobodne su da nezavisno regulišu svoju unutrašnju organizaciju. Ova autonomija i organizaciona nezavisnost ne moraju nužno rezultirati ograničenjem prava na pristup sudu koje je zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP u odnosu na pojedince koji služe u verskim zajednicama. Ustavno pravo na pristup sudu garantuje se i pojedincima koji služe u verskim zajednicama, kao i svakom drugom građaninu, pod uslovom da predmet spora proističe i da je regulisan važećim državnim zakonima, a što, kako je prethodno izloženo, nije slučaj u okolnostima konkretnog predmeta.

68. S obzirom na to da su javni organi u Republici Kosovo odvojeni od verskih zajednica, isti se ne mogu koristiti za primenu unutrašnjih propisa i odluka verskih zajednica. Štaviše, načelo odvojenosti verske zajednice od javnih organa onemogućava poslednje navedenim da se mešaju u unutrašnja pitanja prve.

69. Navodeći ovo, i nasuprot obrazloženju Vrhovnog suda, koji ne određuje samo nedostatak jurisdikcije redovnih sudova da bi rešili slučaj podnosioca zahteva, već i jurisdikciju redovnih sudova za rešavanje svih sporova koji su povezani sa unutrašnjim pitanjima verskih zajednica, Sud ponovo naglašava da (i) princip autonomije verskih zajednica i njihova unutrašnja organizaciona nezavisnost, ne može da rezultira osporavanjem prava pojedinaca na pristup sudu koje je zagarantovano članom 31 ustava a uvezi sa članom 6 EKLjP-a; (ii) Sudovi trebaju da ocene primenljivost člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a, u okolnostima svakog slučaja da bi se odredilo da li postoji *„građansko pravo“* i da li postoji *„spor“*; (iii) odgovarajuće *„građansko pravo“* treba da bude zasnovano na građanskim zakonima koji se primenjuju u Republici Kosova; i (iv) da tokom rešavanja ovih sporova, sudovi treba da poštuju i autonomiju odgovarajuće verske zajednice, kao što je to određeno Ustavom.

70. Sud na kraju podseća i na činjenicu da se podnosilac zahteva u prilog svojim argumentima poziva na dva slučaja Suda, odnosno na slučajeve KI04/12 i KI89/13. Međutim, osim toga što je podnosilac zahteva naveo ove odluke, on nije izložio njihovu činjeničnu i pravnu povezanost sa okolnostima konkretnog slučaja. Sud naglašava da se obrazloženja drugih sudskih odluka moraju tumačiti u kontekstu i svetlu činjeničnih okolnosti u kojima su donete (vidi, u ovom kontekstu, presudu u slučaju KI48/18 od 4. februara 2019. godine, podnosilac zahteva: *Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës* (LDK), stav 275 i slučaj KI119/17, podnosilac zahteva: *Gentian Rexhepi*, rešenje o neprihvatljivosti od 3. maja 2019. godine, stav 80). Pored toga, Sud

naglašava da se nijedan od slučajeva na koje se pozvao podnosilac zahteva ne podudara sa okolnostima njegovog slučaja, niti se odnosi na verske zajednice.

71. Shodno tome, Sud naglašava da u okolnostima konkretnog slučaja ne postoji "*građansko pravo*" utvrđeno građanskim zakonima Republike Kosova, i kao rezultat toga, član 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, nije primenljiv. Stoga, Sud mora da utvrdi da zahtev podnosioca nije *ratione materiae* u skladu sa Ustavom i da se na osnovu tačke (b) stava (3) pravila 39 Poslovnika, mora proglasiti neprihvatljivim.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 47. Zakona i pravilom 39 (3) i 59 (2) Poslovnika, dana 29. jula 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovo rešenje stranama;

III. DA OBJAVI ovo rešenje u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ovo rešenje stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Gresa Caka-Nimani Arta Rama-Hajrizi

KI108/18 – Ocena ustavnosti odluke Agencije za civilnu registraciju br. 64/04 od 13. juna 2018. godine

KI108/18, Podnosilac: Blerta Morina

Rešenje o neprihvatljivosti od 5. septembra 2019. godine, objavljeno dana 1 oktobar 2019.

Ključne reči: *individualni zahtev, preuranjeni zahtev, pravo na privatni život, prava transrodnih osoba*

Zahtev je podnela Blerta Morina. Ne prejudicirajući meritum slučaja pred redovnim sudovima, Ustavni Sud se na osnovu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava koja se odnosi na transrodne osobe, obraćao podnosiocu zahteva u muškom roku, poštujući na taj način njegovu samoidentifikaciju sa tim rodom.

Predmetna stvar je bila ocena ustavnosti odluke Agencije za civilnu registraciju kojom je odbijen zahtev podnosioca za zakonsku promenu imena sa "Blerta" na "Blert" i zakonsku promenu oznaka pola iz ženskog pola "Ž" u muški pol "M". Podnosilac zahteva je tvrdio da mu je Agencija za civilnu registraciju povredila osnovna prava i slobode zagarantovane članovima 23. [Ljudsko dostojanstvo], 24. [Jednakost pred zakonom] i 36. [Pravo na privatnost] Ustava u vezi sa članom 8. (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Evropske konvencije o ljudskim pravima. Pored toga, glavni proceduralni zahtev podnosioca pred Ustavnim sudom je bio taj da bude oslobođen od obaveze da iscrpi pravno sredstvo koje je propisano zakonom, odnosno tužbu za upravni spor u okolnostima njegovog slučaja.

Prilikom ocene prihvatljivosti zahteva, Sud je prvo artikulisao (i) opšta načela Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda u pogledu iscrpljivanja pravnih sredstava (vidi stavove 148-159 rešenja), a zatim je ista (ii) primenio u okolnostima konkretnog slučaja (vidi stavove 160-191 rešenja). Primena navedenih načela i sprovođenje testova koje je uspostavio Evropski sud za ljudska prava, a koje je usvojio i Ustavni sud, doveli su poslednje navedenog do odluke da se zahtev podnosioca za oslobađanje od obaveze iscrpljivanja zakonom propisanog pravnog sredstva mora odbiti i da se shodno tome zahtev KI108/18 mora proglasiti neprihvatljivim kao preuranjen.

Prilikom razmatranja navoda podnosioca zahteva u vezi sa nepostojanjem delotvornog pravnog sredstva u okolnostima njegovog slučaja, i imajući u vidu "*posebne okolnosti*" podnosioca zahteva, Sud je konkretno razmotrio da li je tužba za upravni spor delotvorna i dovoljno sigurna ne samo u teoriji nego i u praksi. Kao što je izloženo u ovom rešenju, prilikom utvrđivanja

delotvornosti i dovoljne sigurnosti pravnog sredstva u praksi, a na osnovu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, sudska praksa koja je relevantna za okolnosti slučaja koji se razmatra je od posebne važnosti. U tom pogledu, Ustavni sud je uzeo u obzir da Osnovni sud pred kojim se nalazi na čekanju i tužba za upravni spor podnosioca zahteva, već ima relevantnu sudsku praksu, kojom je, u sličnim okolnostima, usvojio zahtev druge transrodne osobe za zakonsku promenu imena i zakonsku promenu oznaka pola sa "Ž" na "M". Odluku Osnovnog suda je potvrdio i Apelacioni sud. Redovni sudovi su se pozvali na Ustav, Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava i naložili nadležnim organima da sprovedu dotične ispravke u matičnim knjigama.

U svetlu ovih okolnosti, Sud je utvrdio da je tužba za upravni spor "*delotvorna*" i "*dovoljno sigurna u teoriji i u praksi*" i da je i na osnovu sudske prakse redovnih sudova "*u stanju da pruži rešenje*" u vezi sa navodima podnosioca zahteva o povredi njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom kao i da "*pruži razumne izglede za uspeh*".

U onim slučajevima u kojima je delotvornost pravnog sredstva, osim u teoriji, putem relevantne sudske prakse, potvrđena i u praksi, Sud, na osnovu načela supsidijarnosti, ne može oduzeti redovnim sudovima njihovu ustavnu nadležnost da odlučuju o navodima podnosilaca zahteva o eventualnoj povredi članova Ustava i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Bilo bi u potpunoj suprotnosti sa supsidijarnim duhom mehanizma ustavne kontrole ako bi Sud proglasio neko pravno sredstvo nedelotvornim kada je ono zapravo dokazalo svoju delotvornost u praksi. Poštovanje principa supsidijarnosti zahteva upravo dozvoljavanje potrebnog puta i prostora za nižestepene sudove da izvršavaju svoju dužnost direktne primene Ustava i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Ako oni ne uspeju da izvrše ovu dužnost, Ustavni sud mogu pokrenuti stranke u pitanju u skladu sa svojom nadležnošću.

Na kraju svog rešenja, Sud je takođe naglasio da proglašavanje zahteva KI108/18 preuranjenim samo po sebi znači da je podnosiocu zahteva Ustavom i relevantnim odredbama Zakona i Poslovnika o radu Suda, zagarantovana mogućnost da mu se ponovo obrati sa zahtevom za ocenu ustavnosti odluka javnih organa, bilo njihovog činjenja ili nečinjenja, a za koja on može tvrditi da se sastoje u povredi određenog osnovnog prava ili slobode zagarantovane Ustavom, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima ili drugim međunarodnim instrumentima zagarantovanim Ustavom.

U zaključku, Sud je utvrdio da podnosilac zahteva nije ispunio uslov prihvatljivosti u pogledu iscrpljivanja pravnih sredstava utvrđen stavom 7

člana 113. Ustava, stavom 2 člana 47. Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39 Poslovnika o radu.

Sasvim na kraju, Sud je razmotrio i zahtev podnosioca za naknadu nematerijalne štete u vrednosti od 5.000,00 evra zbog povrede njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Ovaj zahtev podnosioca, Sud je odbio zbog toga što je zahtev KI108/18 proglašen neprihvatljivim na proceduralnim osnovama, kao i zbog činjenice da Sud nema ovlašćenje da dosuđuje "*pravično zadovoljenje*" ili "*naknadu štete",* kao što takvo pravo ima Evropski sud za ljudska prava u skladu sa članom 41. Evropske konvencije o ljudskim pravima i pravilom 60 svog Poslovnika o radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju **br. KI108/18**

Podnosilac

Blerta Morina

Zahtev za ocenu ustavnosti odluke Agencije za civilnu registraciju br. 64/04 od 13. juna 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gerxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzi Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela Blerta Morina, koju zastupa advokat Rina Kika (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

2. Poštujući to što se samoidentifikuje kao muškarac, Sud će se podnosiocu zahteva obraćati u tom rodu (vidi predmet Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa praksom poštovanja samoidentifikacije lica, *X. protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, sada Severne Makedonije*, presuda od 17. januara 2019. godine, stav 1).

Osporena odluka

3. Podnosilac zahteva osporava odluku [br. 64/14] od 13. juna 2018. godine Komisije za razmatranje žalbi protiv odluka kancelarija za civilni status, koja funkcioniše kao deo Agencije za civilnu registraciju

pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Vlade Republike Kosovo (u daljem tekstu: Agencija za civilnu registraciju).

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke, kojom su, prema navodima podnosioca zahteva, povređena njegova osnovna prava i slobode zagarantovana članovima 23. [Ljudsko dostojanstvo], 24. [Jednakost pred zakonom] i 36. [Pravo na privatnost] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa članom 8. (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

5. Podnosilac zahteva takođe traži da bude oslobođen obaveze iscrpljivanja pravnog sredstva predviđenog zakonom, kao obaveze koja je utvrđena stavom 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, stavom 2. člana 47. [Individualni zahtevi] Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39. [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika.

Pravni osnov

6. Zahtev je zasnovan na stavovima 1 i 7 člana 113. Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. Zakona o Ustavnom sudu br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon), kao i na pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 30. jula 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

8. Dana 16. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Gresu Caka-Nimani za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Radomir Laban (predsedavajući), Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

9. Dana 26. septembra 2018. godine, Ombudsman je na sopstvenu inicijativu dostavio Sudu zahtev da se pojavi kao *Amicus Curiae* (“*prijatelj suda*”) u vezi sa slučajem KI108/18. Uz svoj zahtev, Ombudsman je dostavio i pismeni podnesak, odnosno Pravno mišljenje u svojstvu *Amicus Curiae*, u vezi sa predmetnim slučajem.

10. Dana 27. septembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i poslao kopiju zahteva Agenciji za civilnu registraciju.

11. Dana 9. oktobra 2018. godine, na osnovu stava (1) pravila 55. [*Amicus Curiae*] Poslovnika, sudija izvestilac se konsultovala sa Većem za razmatranje u vezi sa usvajanjem zahteva Ombudsmana da se pojavi kao *Amicus Curiae* u vezi sa slučajem KI108/18.

12. Dana 11. oktobra 2018. godine, sudija izvestilac je nakon konsultacije sa Većem za razmatranje usvojila zahtev Ombudsmana da se pojavi kao *Amicus Curiae* i na taj način prihvatila Pravno mišljenje koje je dostavio Ombudsman kao sastavni deo spisa u slučaju KI108/18. Istog dana, sudija izvestilac je na osnovu stava (2) pravila 55 Poslovnika obavestila sve sudije Suda o odluci o odobrenju učešća Ombudsmana u svojstvu *Amicus Curiae* u slučaju KI108/18.

13. Dana 16. oktobra 2018. godine, Sud je obavestio Ombudsmana da je njegov zahtev da se pojavi kao *Amicus Curiae* razmotren od strane Suda i da je usvojen na osnovu gore navedenih pravila Poslovnika. U tom pogledu, Ombudsmanu je potvrđeno da je Pravno mišljenje koje je dostavljeno Sudu sada sastavni deo spisa slučaja KI108/18.

14. Istog dana, Sud je obavestio podnosioca zahteva i Agenciju za civilnu registraciju o zahtevu Ombudsmana da se pojavi kao *Amicus Curiae* za slučaj KI108/18. Sud ih je takođe obavestio i o odluci o odobrenju učešća Ombudsmana u svojstvu *Amicus Curiae* i poslao im kopiju Pravnog mišljenja koje je dostavio Ombudsman.

15. Istog dana, Sud se obratio Sudskom savetu Kosova (u daljem tekstu: SSK) i obavestio ga o (i) registraciji zahteva i poslao mu kopiju zahteva; (ii) zahtevu Ombudsmana da se pojavi kao *Amicus Curiae* za slučaj KI108/18 i odluci o odobrenju učešća Ombudsmana u svojstvu *Amicus Curiae* i poslao mu kopiju Pravnog mišljenja koje je dostavio Ombudsman, i (iii) zahtevu da do 31. oktobra 2018. godine dostavi odgovarajuće komentare u vezi sa navodima podnosioca zahteva i podržavanju tih navoda od strane Ombudsmana, da u okolnostima konkretnog slučaja, tužba za upravni spor ne predstavlja delotvorno pravno sredstvo. Sud se obratio SSK-u sa četiri konkretna pitanja u vezi sa ocenom *„delotvornosti"* pravnog sredstva, izgrađena na osnovu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP), i to:

(i) Da li smatrate da tužba za pokretanje upra4 vnog spora kao pravno sredstvo ispunjava standarde da bude "dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi" u okolnostima konkretnog slučaja; (ii) Da li smatrate da tužba za pokretanje upravnog spora kao pravno sredstvo ispunjava odgovarajuće standarde da se smatra "raspoloživim" za podnosioca, "dostupnim" za njega i "delotvornim" u vezi sa navodima iznesenim u zahtevu KI108/18. Primeri iz sudske prakse u ovom pogledu bili bi korisni; (iii) Da li smatrate da tužba za pokretanje upravnog spora kao pravno sredstvo pruža "mogućnost odgovarajuće ispravke" i "razumne izglede za uspeh" u vezi sa navodima podnosioca izloženim u zahtevu KI108/18. Primeri iz sudske prakse u tom pogledu bili bi korisni, i (iv) Da li smatrate da postoje "posebne okolnosti" u slučaju podnosioca zahteva koje bi potencijalno ispunjavale kriterijume za oslobađanje podnosioca od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava".

16. U određenom roku, Sud nije primio bilo kakav odgovor ili komentar od SSK-a.

17. Dana 2. novembra 2018. godine, sudija izvestilac je nakon što se konsultovala sa Većem za razmatranje i obavestila sve sudije Suda, uputila nekoliko pitanja Forumu Venecijanske komisije u vezi sa slučajem KI108/18, i to:

(i) Kakva je praksa u vašem sudu za razmatranje prihvatljivosti predmeta u kojima podnosioci zahteva nisu iscrpeli sva pravna sredstva koja su raspoloživa prema važećem zakonodavstvu, ali tvrde da ista nisu delotvorna u okolnostima njihovog slučaja?; (ii) Da li je vaš sud ikada oslobodio nekog podnosioca zbog "specifičnih/posebnih okolnosti" ili njegovih/njenih argumenata o "nepopravljivoj šteti" od potrebe iscrpljivanja svih pravnih sredstava pre podnošenja ustavne žalbe (ili neke slične žalbe) vašem sudu? Ako je odgovor da, cenili bismo ako biste nam poslali link sa relevantnim odlukama, po mogućnosti na engleskom jeziku, i (iii) Da li je vaš sud ikada razmatrao meritum nekog predmeta po pitanju transrodnih prava? Ako je odgovor da, možete li nam dostaviti link do kopije takve odluke, po mogućnosti na engleskom jeziku?

18. U periodu između 2. i 23. novembra 2018. godine, Sud je primio ukupno 16 (šesnaest) odgovora/komentara u vezi sa zahtevom Suda za dostavljanje dodatnih informacija o sudskoj praksi. Jedan odgovor je primljen od Odeljenja za istraživanje ESLJP-a, a ostali odgovori su

primljeni od nekoliko ustavnih/vrhovnih sudova članova Foruma Venecijanske komisije, odnosno od sudova iz Nemačke, Bugarske, Republike Češke, Mađarske, Letonije, Meksika, Portugalije, Slovačke, Švedske, Lihtenštajna, Finske, Holandije, Estonije, Hrvatske i Severne Makedonije. Odgovori koji su primljeni od Foruma Venecijanske komisije prikazani su u stavovima 105-138 ovog rešenja o neprihvatljivosti.

19. Dana 8. novembra 2018. godine, Sud je poslao SSK-u ponovljeni zahtev za dostavljanje komentara, podsećajući ih da su njihovi odgovori/komentari u vezi sa proceduralnim aspektom iscrpljivanja pravnih sredstava korisni za razmatranje navoda podnosioca zahteva podržanih Pravnim mišljenjem Ombudsmana. U tom smislu, Sud je ostavio SSK-u dodatni rok od sedam (7) dana da dostavi svoje odgovore i komentare u vezi sa gore navedenim pitanjima koja je postavio Sud.

20. Dana 20. novembra 2018. godine, SSK je dostavio svoje odgovore i komentare Sudu. Odgovori i komentari primljeni od SSK-a prikazani su u stavovima 84-88 ovog rešenja o neprihvatljivosti.

21. Istog dana, podnosilac zahteva je tražio od Suda da ga obavesti *"što je pre moguće o statusu postupka"* u slučaju KI108/18.

22. Dana 29. novembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o statusu postupka u slučaju KI108/18 i informisao ga o proceduralnim koracima koji su preduzeti do tog datuma. Istim dopisom, Sud je takođe obavestio podnosioca zahteva o svojim pitanjima koja je uputio SSK-u i odgovorima koje je ovaj poslednje spomenuti dostavio Sudu i poslao mu kopiju dopisa upućenog SSK-u, kao i odgovore SSK-a koji su dostavljeni Sudu. Tom prilikom, Sud je podnosiocu zahteva pružio mogućnost da dostavi svoje komentare u vezi sa komentarima koje je dostavio SSK. Konačno, Sud je takođe tražio od podnosioca zahteva da u roku od sedam (7) dana od dana prijema dopisa, obavesti Sud o dva dodatna pitanja, tako što će odgovoriti na sledeća pitanja: (i) *Da li ste podneli bilo kakav zahtev za ubrzanje postupka ili neki ekvivalentan zahtev Osnovom sudu u Prištini? Ako je odgovor da, molimo vas da nam dostavite kopiju relevantnog dokumenta i svaki drugi dokument, dodatnu informaciju ili odgovor za koji smatrate da je relevantan u ovom pogledu, i (ii) Da li je Osnovni sud u Prištini preduzeo bilo kakav korak do sada?*

23. Dana 10. decembra 2018. godine, podnosilac zahteva je odgovorio na dva gore navedena pitanja Suda i dostavio komentare u vezi sa komentarima koje je SSK dostavio 20. novembra 2018. godine. Odgovori i dodatni komentari koji su primljeni od podnosioca zahteva prikazani su u stavovima 89-93 ovog rešenja o neprihvatljivosti.

24. Dana 12. decembra 2018. godine, Sud je SSK-u, zarad njegove informisanosti, poslao kopiju dodatnih komentara primljenih od podnosioca zahteva kao dodatne komentare u odnosu na odgovore i komentare SSK-a koji su dostavljeni Sudu.

25. Dana 23. marta 2019. godine, podnosilac zahteva je na sopstvenu inicijativu obavestio Sud da Odeljenje za upravne sporove Osnovnog suda u Prištini (u daljem tekstu: Osnovni sud) od trenutka kada je podneta njegova tužba za upravni spor, dana 24. jula 2018. godine, do trenutka poslednjeg izveštavanja Sudu, još uvek nije poslalo *"nikakav poziv, pozivnicu ili drugi zahtev"* u vezi sa pokrenutom tužbom. Podnosilac zahteva je naveo da je kao rezultat toga, dana 22. marta 2019. godine, on podneo svoj drugi zahtev za *"ubrzanje postupka"* povodom njegove tužbe i dostavio Sudu kopiju njegovog zahteva za ubrzanje postupka upućenog Osnovnom sudu. Na kraju, podnosilac zahteva je tražio od Suda da ga obavesti o fazi u kojoj se nalazi razmatranje zahteva KI108/18.

26. Dana 28. marta 2019. godine, Sud je poslao dopis Osnovnom sudu, kojim ga je obavestio o registraciji zahteva i tražio od njega da najkasnije do 9. aprila 2019. godine obavesti Sud u vezi sa fazom postupka u kojoj se nalazi razmatranje tužbe za upravni spor koju je podnosilac zahteva podneo 24. jula 2018. godine.

27. Dana 12. aprila 2019. godine, Osnovni sud je odgovorio na zahtev Suda i obavestio ga o sledećem: *"Pozivajući se na vaš zahtev, obaveštavamo vas da u predmetu A. br. 1822/2018 od 24.06.2018. godine povodom tužbe tužilje, Blerte Morina, ovaj sud još uvek nije preduzeo bilo kakvu procesnu radnju uprkos tome što je sud upoznat sa hitnošću rešavanja predmeta. Sve to zbog velikog broja predmeta koje imamo, a koji čekaju na rešavanje prema prioritetu prijema u sudu"*.

28. Istog dana, Sud je obavestio podnosioca da se zahtev KI108/18 nalazi u fazi razmatranja, obaveštavajući ga konkretno o daljim proceduralnim koracima koji su preduzeti do tog datuma.

29. Dana 16. aprila 2019. godine, 5. juna 2019. godine i 4. jula 2019. godine, podnosilac zahteva je obavestio Sud da je odnosno po tim datumima podneo svoj treći, četvrti i peti zahtev za ubrzanje postupka pred Osnovnim sudom.

30. Dana 21. avgusta 2019. godine, izveštaji u medijima su istakli činjenicu da je Osnovni sud, pred kojim se u toku razmatranja nalazi i tužba za upravni spor podnosioca zahteva, dana 27. decembra 2018. godine, doneo meritornu odluku u predmetu koji je sličan predmetu koji se razmatra pred ovim Sudom. Ovaj poslednje navedeni je iz istih izveštaja u medijima saznao da je i Apelacioni sud, dana 2. avgusta 2019. godine, potvrdio u celosti odluku Osnovnog suda, koji je upravnim organima opštine Prizren naložio da se licu „Y“ [čiji se tačan identitet neće otkriti od strane Suda, po službenoj dužnosti, na osnovu stava (6) pravila 32. Poslovnika o radu] promeni ime po njegovom zahtevu i oznaka pola sa „Ž“ (Ženski) u „M“ (Muški); (detalji ovog slučaja se ogledaju u stavu 167. ovog rešenja o neprihvatljivosti).

31. Dana 5. septembra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo preliminarni izveštaj sudije izvestioca i preporučilo Sudu, jednoglasno, neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica u slučaju KI108/18

32. Podnosilac zahteva je rođen u Đakovici. U trenutku podnošenja zahteva Sudu, podnosilac zahteva je u matičnim knjigama Republike Kosovo upisan pod imenom “Blerta Morina” i sa oznakom za ženski pol, odnosno “Ž”.

33. Iz spisa predmeta proizilazi da je podnosilac zahteva oduvek imao tendencije da se identifikuje sa muškim rodom, a ne sa ženskim rodom koji mu je pripisan pri rođenju. Kao odrastao čovek, tvrdi da živi i predstavlja se kao *“muškarac u svim sferama života: na poslu, u gradu, za vreme koje provodi sa porodicom, u kući, tokom vremena koje provodi sa prijateljima i u svim ostalim situacijama i okolnostima iz svakodnevnog života”*. On takođe tvrdi da se ime i pol koji su naznačeni u njegovim identifikacionim ispravama ne podudaraju sa imenom kojim se predstavlja i rodom sa kojim se identifikuje. Ovo ga, kako navodi, prisiljava *“da prolazi preko teških iskustava a i diskriminirajućih u njegovom svakodnevnom životu”*.

34. Dana 27. decembra 2017. godine, prema spisima predmeta, podnosilac zahteva je otišao na pregled kod psihologa i psihoterapeuta kako bi razgovarao sa njim o pitanju hormonske terapije radi fizičke

„tranzicije“ iz žene u muškarca (za definiciju “tranzicije” (vidi, između ostalog, publikaciju na koju se poziva podnosilac zahteva World Professional Association for Transgender Health, *“Standards of Care for the Health of Transexual, Transgender, and Gender Nonconforming People”*). Podnosilac zahteva je dobio pozitivnu preporuku od medicinskog stručnjaka kod koga se pregledao. U januaru 2018. godine, podnosilac zahteva je obavio još jedan lekarski pregled u jednoj klinici u Severnoj Makedoniji u kojoj je i počeo hormonsku terapiju za tranziciju.

35. Dana 4. aprila 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Kancelariji za civilni status, Odeljenje za opšte administrativne poslove u opštini Đakovica (u daljem tekstu: Kancelarija za civilni status). Zahtev podnosioca je sadržavao dva elementa. Prvi element zahteva odnosio se na konkretan zahtev podnosioca za promenu ličnog imena sa “Blerta” u “Blert”; dok se drugi element zahteva odnosio na konkretan zahtev podnosioca za promenu oznake za pol sa “Ž” na “M”.

36. Podnosilac je od Kancelarije za civilni status tražio da se njegovo lično ime i oznaka za pol prema njegovom predlogu promene u svim identifikacionim ispravama, tako da *“ime i oznaka pola budu u skladu sa njegovim polnim identitetom”*. U svom zahtevu, podnosilac je objasnio da je od detinjstva imao tendencije da se oblači kao muško i da se identifikuje sa muškim rodom, a ne sa ženskim rodom koji mu je pripisan pri rođenju. Svoj zahtev za promenu imena i oznake za pol, podnosilac je argumentovao navodeći da se oseća diskriminisanim i izopštenim iz društva zbog nepodudaranja njegovog rodnog identiteta sa oznakom za pol u njegovim identifikacionim ispravama. On je izjavio da ime “Blerta” sprečava njegovu integraciju u društvo jer mu ne omogućava da živi slobodno i u skladu sa svojim rodnim identitetom, odnosno identitetom muškog roda. Kao rezultat toga, argumentovao je da promena imena predstavlja suštinski uslov za njegovu integraciju u društvo. Što se tiče njegovog zahteva za promenu oznake za pol, argumentovao je da pol koji je pripisan osobi pri rođenju ne predstavlja glavnu odrednicu jer je od važnosti lična percepcija roda ili rod koji osoba smatra za svoj. Stoga je, prema njegovim rečima, zahtev za promenu oznake za pol osnovan jer se odrednica pola u ispravama mora prilagoditi rodu sa kojim se osoba identifikuje. U prilog svojim argumentima, podnosilac je citirao i pozvao se na sledeće važeće akte/prakse primenljive u pravnom poretku Republike Kosovo: na članove 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] i 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava; (ii) član 8. EKLJP; (iii) članove 3, 6. i 12. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: UDLJP);

(iv) član 17. Pakta o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu: PGPP); (v) predmete ESLJP-a: *B. protiv Francuske* (presuda od 25. marta 1992. godine) i *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda od 11. jula 2002. godine); (vi) članove 12. (Način promene ličnog imena) i 17. (Postupak za promenu ličnog imena na osnovu zahteva) Zakona br. 02/L-118 o ličnom imenu (u daljem tekstu: Zakon o ličnom imenu); (vii) stav 1.8 člana 6. (Razlozi za promenu ličnog imena) Administrativnog uputstva br. 19/2015 za uslove i procedure za promenu ličnog imena (u daljem tekstu: Administrativno uputstvo o ličnom imenu); (viii) stav 1.9 člana 3. (Definicije) Zakona br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova (u daljem tekstu: Zakon o ravnopravnosti polova); (ix) član 1. (Cilj) Zakona br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije (u daljem tekstu: Zakon o zaštiti od diskriminacije), i (x) Pravno mišljenje Ombudsmana u svojstvu prijatelja suda (*Amicus Curiae*) za Osnovni sud u Prištini u vezi sa stanjem homofobije i transfobije na Kosovu od 2. maja 2017. godine (u daljem tekstu: Pravno mišljenje Ombudsmana o stanju homofobije i transfobije na Kosovu).

37. Dana 26. aprila 2018. godine, Kancelarija za civilni status je odlukom [br. 02-201-02-8319] odbila zahtev podnosioca u odnosu na oba gore navedena elementa. U obrazloženju svoje odluke, Kancelarija za civilni status je navela da podnosilac zahteva ne ispunjava kriterijume predviđene u Administrativnom uputstvu o ličnom imenu. Prema Kancelariji za civilni status, obrazloženje koje je pružio podnosilac zahteva ne stoji i ne zadovoljava cilj podstava 1 stava 1 člana 6. ovog Administrativnog uputstva o ličnom imenu iz razloga što ime "Blerta" ne sprečava integraciju osobe u društvo u Republici Kosovo. Kancelarija za civilni status nije obrazložila odbijanje zahteva za promenu oznake za pol.

38. Dana 29. maja 2018. godine, podnosilac zahteva je protiv odluke [br. 02-201-02-8319] Kancelarije za civilni status od 26. aprila 2018. godine izjavio žalbu Agenciji za civilnu registraciju. U svojoj žalbi, podnosilac je tražio od Agencije za civilnu registraciju da poništi osporenu odluku Kancelarije za civilni status jer je ista, kako je naveo, *"nezakonita i diskriminatorna"*. U tom smislu, podnosilac je naveo tri razloga. Prvo, prema navodima podnosioca zahteva, ova odluka je doneta u odsustvu ovlašćenja u zakonu i sledstveno nije imala zakonski osnov. Drugo, prema navodima podnosioca zahteva, ova odluka je doneta u suprotnosti sa zakonskim odredbama koje uređuju obaveznu formu ili elemente upravnog akta zbog toga što je Kancelarija za civilni status, između ostalog, propustila da pruži obrazloženje u skladu sa članom 48. (Obrazloženje pisanog

administrativnog akta) Zakona br. 05/L-031 o opštoj administrativnoj proceduri (u daljem tekstu: ZAP). Treće, prema rečima podnosioca zahteva, ova odluka je nezakonita jer je doneta u suprotnosti sa Ustavom, EKLJP i sudskom praksom ESLJP-a, UDLJP, PGPP, Zakonom o ravnopravnosti polova i Zakonom o zaštiti od diskriminacije.

39. Dana 13. juna 2018. godine, Agencija za civilnu registraciju je odlukom [br. 64/04] odbila kao neosnovanu žalbu podnosioca zahteva. Agencija za civilnu registraciju je smatrala da je odluka Kancelarije za civilni status doneta u saglasnosti sa (i) članom 12. Zakona o ličnom imenu i Administrativnim uputstvom o ličnom imenu i (ii) članom 11. (Komponente koje proizilaze iz prirodnih događaja) i 32. (Osnovni dokumenti rođenja) Zakona o civilnom statusu.

40. Što se tiče prvog elementa, odnosno žalbe podnosioca zahteva u vezi sa neodobravanjem promene ličnog imena sa "Blerta" na "Blert", Agencija za civilnu registraciju je navela da razlog koji je podnosilac zahteva dao za promenu ličnog imena ne stoji jer nije dao *"nijedno svedočenje, dopis, neki drugi podatak ili fotografiju, arhivski dokument koji pokazuje da lično ime Blerta Morina smeta lice u njenoj integraciji u društvo"*.

41. Što se tiče drugog elementa, odnosno žalbe podnosioca zahteva u vezi sa neusvajanjem njegovog zahteva za promenu oznake za pol, Agencija za civilnu registraciju je navela da podnosiočev zahtev nije osnovan jer se *"po zakonu [...] podrazumeva da [se] utvrđivanje pola i eventualna ispravka ove komponente civilnog stanja [...] vrši samo lekarskim izveštajem ili lekarskom potvrdom"*. Agencija za civilnu registraciju je dalje navela da *"lice treba prethodno da potvrdi eventualne promene komponenata civilnog stanja koje su činjenice koje teku iz prirodnih događaja gde se obuhvaćaju i pol lica kao prirodna činjenica a koje treba da se uređuju lekarskim izveštajem onda lekarski izveštaj proizvodi i pravne posledice u komponentama civilnog stanja"*. Agencija za civilnu registraciju je završila svoje obrazloženje navodeći da podnosilac zahteva nije pružio ubedljive dokaze *"da ima pravo na promenu ličnog imena [...] i pola kao prirodne činjenice"*.

42. Dana 24. jula 2018. godine, podnosilac zahteva je protiv odluke [br. 64/04] Agencije za civilnu registraciju od 13. juna 2018. godine pokrenuo tužbu za upravni spor pred Osnovnim sudom.

43. Dana 30. jula 2018. godine, podnosilac je podneo ovaj zahtev Sudu.

44. Dana 4. decembra 2018. godine, 22. marta 2019. godine, 16. aprila 2019. godine, 5. juna 2019. godine i 4. jula 2019. godine, respektivno, podnosilac je podneo prvi, drugi, treći, četvrti i peti zahtev za ubrzanje postupka povodom tužbe za upravni spor koja je pokrenuta pred Osnovnim sudom.

45. Prema navodima podnosioca zahteva, kao i iz samih spisa predmeta i informacija dostavljenih Sudu, proizilazi da do današnjeg dana, Osnovni sud još uvek nije odlučio po tužbi za upravni spor podnosioca zahteva.

Navodi podnosioca zahteva

46. Podnosilac zahteva navodi da je odluka [br. 64/04] Agencije za civilnu registraciju od 13. juna 2018. godine doneta uz povredu njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članovima 23. [Ljudsko dostojanstvo], 24. [Jednakost pred zakonom] i 36. [Pravo na privatnost] Ustava u vezi sa članom 8. (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) EKLJP. U svojim navodima iznetim pred Sudom, podnosilac zahteva na početku (i) traži da se njegov zahtev proglasi prihvatljivim i stoga iznosi svoje argumente u vezi sa zahtevom za oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava propisanih zakonom; zatim iznosi svoje navode u vezi sa navodnim povredama gore navedenih članova kao rezultat osporene odluke Agencije za civilnu registraciju, odnosno (ii) promenu imena sa "Blerta" na "Blert" i (iii) promenu oznake za pol sa "Ž" na "M"; a na kraju, on takođe iznosi (iv) svoje argumente u vezi sa zahtevom za nadoknadu nematerijalne štete koju mu je pričinila Republika Kosovo u slučaju povrede njegovih osnovnih prava i sloboda. Sud će u nastavku predstaviti navode podnosioca zahteva fokusirajući se na ove četiri kategorije pitanja.

(i) Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava

47. Po pitanju prihvatljivosti zahteva, podnosilac zahteva je svoje argumentovanje usredsredio na proceduralni uslov iscrpljivanja svih pravnih sredstava pre podnošenja zahteva Sudu, budući da su po njegovom mišljenju svi ostali uslovi za prihvatljivost ispunjeni.

48. U tom smislu, podnosilac se pozvao na sudsku praksu ESLJP-a i samog Suda, navodeći da je ovaj poslednje navedeni u mnogim slučajevima razjasnio važnost obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava i činjenicu da ova obaveza uvodi načelo supsidijarnosti koje podrazumeva da državni organi i sudovi moraju prvo imati mogućnost da spreče ili isprave povrede Ustava. Istovremeno, podnosilac zahteva

je naglasio da se u pravnom sistemu Republike Kosovo, obaveza iscrpljivanja pravnih sredstava zasniva na pretpostavci da taj pravni poredak obezbeđuje delotvorna pravna sredstva za adresiranje povrede osnovnih prava i sloboda utvrđenih u Ustavu. U konkretnom slučaju, podnosilac zahteva tvrdi da su *"pravni lekovi koji su na raspolaganju ne-efektivni za obrađivanje ovih povreda"* i stoga traži da na osnovu prakse ESLJP-a i Suda bude oslobođen ispunjenja ove obaveze utvrđene stavom 7 člana 113. Ustava, stavom 2 člana 47. Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39 Poslovnika.

49. U tom kontekstu, podnosilac zahteva naglašava da su stranke dužne da iscrpe samo "*raspoloživa*" i "*dovoljna*" pravna sredstva i da postojanje takvih sredstava mora biti "*izvesno ne samo u teoriji nego i u praksi*". U suprotnom takva sredstva će se okarakterisati kao „*neadekvatna i nedelotvorna*". Pored toga, prema sudskoj praksi ESLJP-a, postojanje "*posebnih okolnosti*" može dovesti do oslobađanja podnosilaca zahteva od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava. U prilog ovim argumentima, podnosilac zahteva se poziva na sudsku praksu ESLJP-a u predmetima *Selmouni protiv Francuske* (presuda od 28. jula 1999. godine, stav 75 i tu navedene reference) i *Van Oosterwijck protiv Belgije* (presuda od 16. novembra 1980. godine, stav 36 i tu navedene reference).

50. Podnosilac zahteva konkretno navodi da je u okolnostima njegovog slučaja: (i) pravno sredstvo zaista iskorišćeno; (ii) da je pravno sredstvo neadekvatno i "*nedelotvorno*" u konkretnom slučaju i (iii) da postoje "*posebne okolnosti*" za njegovo oslobađanje od obaveze iscrpljivanja svih pravnih sredstava propisanih zakonom.

51. Što se tiče prvog (i) i drugog (ii) argumenta, respektivno, podnosilac zahteva je naglasio da je iskoristio sva raspoloživa pravna sredstva. Ističe da je iscrpeo sva pravna sredstva u upravnom postupku na taj način što je podneo žalbu na odluku Kancelarije za civilni status i osporio istu pred Agencijom za civilnu registraciju, koja je potvrdila odluku prvonavedene. Podnosilac zahteva navodi da je takođe pokrenuo i tužbu za upravni spor pred Osnovnim sudom. Međutim, uprkos činjenici da se njegova tužba nalazi na čekanju pred Osnovnim sudom, prema rečima podnosioca zahteva, Sud treba da ga oslobodi od obaveze iscrpljivanja ovih pravnih sredstava jer su, kako se navodi, ista neadekvatna i "*nedelotvorna*" iz razloga što *"raspoloživi lekovi pružaju sigurnost samo u teoriji a ne i u praksi u slučaju podnosioca"*.

52. Pored toga, podnosilac zahteva, ne prejudicirajući odluku koju će doneti Osnovni sud ili Apelacioni sud, naglašava da *"dugi vremenski*

period za razmatranje i rešenje jednog administrativnog predmeta u slučaju podnosioca čini neadekvatnim i nedelotvornim pravni lek upravo zbog posebnih okolnosti u konkretnom slučaju". Iz tog razloga, podnosilac zahteva tvrdi da podnošenje tužbe za upravni spor, a zatim potencijalno i žalbe pred Apelacionim sudom *"ne predstavlja delotvorni pravni lek zato što ne obezbeđuje određivanje povrede prava podnosioca unutar razumnog vremena kao što se garantuje Ustavom i EKLJP"*.

53. Prilikom argumentovanja da su raspoloživa pravna sredstva "*nedelotvorna*" u okolnostima konkretnog slučaja, podnosilac zahteva se prvo poziva na Opšti godišnji izveštaj SSK-a za 2017. godinu, prema kojem se u Osnovnom sudu u Prištini, kome je i podneta tužba, nalazi ukupno 5.304 nerešenih predmeta. Tokom 2017. godine, rešeno je ukupno 2.268 upravnih predmeta, dok je prema kvartalnom izveštaju SSK-a za 2018. godinu konstatovano da ima ukupno 5.297 nerešenih predmeta. Što se tiče vremena rešavanja upravnih predmeta u 2017. godini, prema ovim podacima, računa se da to vreme po predmetu iznosi oko 853 dana u prvom stepenu. Dalje, računice pokazuju da je u Apelacionom sudu, potrebno 412 dana za rešavanje jednog predmeta u drugom stepenu. Prema tome, ispostavlja se, kako se navodi, da je za rešavanje jednog upravnog predmeta koji se procesira u Osnovnom sudu i Apelacionom sudu potrebno u proseku vreme od 3 (tri) godine i 4 (četiri) meseca. U tom smislu, podnosilac zahteva naglašava da je Evropska komisija u Izveštaju o napretku Kosova objavljenom u aprilu 2018. godine, ocenila da će se veliki broj upravnih predmeta koji su nerešeni u Osnovom sudu "*teško smanjiti u budućem periodu*".

54. Podnosilac zahteva takođe navodi da postoji realna mogućnost da Osnovni sud neće rešiti predmet u meritumu, već da će ga samo vratiti u upravni postupak pred upravnim organima koji su ga već rešili, što vreme trajanja postupka u najmanju ruku čini duplo dužnim. Pri naglašavanju ovog problema rešavanja upravnih predmeta, podnosilac zahteva se poziva i na konstatacije Ombudsmana u njegovom Izveštaju br. 425/2015 od 22. avgusta 2016. godine u vezi sa nedostatkom delotvornih pravnih lekova koji je upućen Ministarstvu rada i socijalne zaštite i Osnovnom sudu. Ombudsman je u tom izveštaju, prema navodima podnosioca zahteva, konstatovao da se sudovi u upravnim sporovima nisu upuštali u razmatranje merituma predmeta, već su samo utvrdili proceduralne povrede i kao posledica toga, predmeti su vraćani na ponovno razmatranje organu koji je prvobitno doneo odluku, a on ponovo odlučuje isto. Između ostalog, prema navodima, Ombudsman je u tom izveštaju takođe *"ustanovio da je bilo povrede ljudskih prava jer su podnete tužbe od strane*

žalilaca jer su pravni lekovi bili neefikasni i nisu obezbedili ostvarenje prava koje je pripadalo žaliocima".

55. Što se tiče vremenskog trajanja postupaka, podnosilac zahteva navodi da su ESLJP i Ustavni sud već istakli da vremensko trajanje postupaka samo po sebi *"ne čini pravno sredstvo nedelotvornim i da se razumnost vremenskog trajanja postupaka mora ocenjivati prema okolnostima slučaja"*, odnosno, prema navodima podnosioca zahteva, na osnovu "*složenosti slučaja*", *„ponašanja nadležnih organa*" i značaja "*predmeta razmatranja*" za podnosioca u tom sporu.

56. Što se tiče "*složenosti slučaja*", podnosilac zahteva tvrdi da se konkretni slučaj odnosi samo na stranku koja traži svoje pravo da promeni ime i oznaku za pol i da su svi važni dokazi priloženi zahtevu. Zahtevi podnosioca nisu povezani sa nekom velikom pravnom složenošću. Rodni identitet je kategorija koja je zaštićena zakonom, i to članom 1. Zakona o zaštiti od diskriminacije i stavom 1.9 člana 3. Zakona o ravnopravnosti polova i *"ulazi u okvir pozitivnih obaveza države za zaštitu prava na privatnost prema članu 36, članu 22 i članu 53 Ustava"*. Sudska praksa ESLJP-a u čitavom nizu predmeta konkretizuje pozitivnu obavezu države da zakonski prizna rodni identitet sa kojim se osoba identifikuje i pruža široku praksu o *"onome što se može smatrati kao povreda prava na privatnost u kontekstu zakonskog priznavanja rodnog identiteta, a šta se ne smatra"*. Prema navodima podnosioca zahteva, činjenicu da je ovo prvi slučaj koji je podnela transrodna osoba koja traži da joj se zakonom prizna njen rodni identitet i da se njeno ime promeni tako da se podudara sa njenim rodnim identitetom, ne bi trebalo smatrati karakteristikom koja slučaj čini složenim. U prilog svojim navodima, podnosilac zahteva se poziva na predmete ESLJP-a: *B. protiv Francuske,* citiran u tekstu iznad; *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* citiran u tekstu iznad, i *A.P. Garçon i Nicot protiv Francuske* (presuda od 6. aprila 2017. godine).

57. Što se tiče "*ponašanja podnosioca i nadležnih organa*", podnosilac zahteva naglašava da je tužbu podneo u zakonskom roku i da ne postoji nijedna okolnost ili dokaz da bi se smatralo da je ponašanje podnosioca uticalo ili da će uticati na odugovlačenje postupka. Podnosilac zahteva vidi promenu svog imena i oznake za pol kao *"suštinsko pitanje za njegov lični i društveni razvoj, stoga je spreman da iskoristi sve pravne lekove do zakonskog priznanja njegovog rodnog identiteta"*.

58. Što se pak tiče "*ponašanja organa*", podnosilac zahteva naglašava da je u ovom kontekstu primenljivo vremensko trajanje obrade upravnih predmeta u Osnovnom sudu i opasnost da se u većini slučajeva zahtevi ne rešavaju u meritumu, već se odlučuje da se predmet vrati upravnim organima na ponovno odlučivanje, a ovi poslednje pomenuti, prema navodima podnosioca zahteva i pozivajući se na relevantne izveštaje Ombudsmana, u većini slučajeva odlučuju isto kao i prvi put. Zbog toga, naglašava podnosilac zahteva, *"odgovornost za odugovlačenje pada na nadležne organe"*.

59. Na kraju, što se tiče značaja *"predmeta razmatranja"* za podnosioca zahteva, on naglašava da su promene koje su usledile posle "*procesa tranzicije*" uz pomoć hormonske terapije sve očiglednije u fizičkom pogledu. Pitanje promene imena i oznake za pol je *"suštinsko za podnosioca"*. Nerešavanje predmeta u razumnom roku *"prouzrokovalo bi povredu njegovih prava, pošto bi se nastavilo stanje neusklađenosti imena i roda sa kojim se podnosilac identifikuje i predstavlja, sa imenom i oznakom pola koji stoje u njegovom dokumentu identifikacije dok Sud neće uspeti da razmatra njegov predmet u jednom razložnom vremenu"*.

60. U tom pogledu, podnosilac zahteva navodi da je ESLJP u određenom broju slučajeva ocenio značaj *"predmeta razmatranja za podnosioca"* kao "*posebnu okolnost*" za ocenu povrede prava na suđenje u razumnom roku zagarantovanog članom 6. EKLJP. Takav kriterijum, navodi podnosilac zahteva, ESLJP je koristio i u predmetima koji su se odnosili na civilni status, kao što su predmeti ESLJP-a: *Bock protiv Nemačke* (presuda od 21. februara 1989. godine)*, Laino protiv Italije* (presuda od 18. februara 1999. godine) i *Mikulić protiv Hrvatske* (presuda od 7. februara 2002. godine). ESLJP je ocenio da je *"posebna revnost potrebna u predmetima koji se odnose na građanski status podnosilaca da bi bili razmotreni u razumnom roku"* i u sva tri gore navedena slučaja utvrdio je povredu prava na suđenje u razumnom roku.

61. Na kraju, što se tiče trećeg (iii) argumenta podnosioca zahteva, odnosno postojanja "*posebnih okolnosti*" u okolnostima konkretnog slučaja, podnosilac zahteva se poziva na predmete ESLJP-a *Van Oosterwijck protiv Belgije* (presuda od 6. novembra 1980. godine, i tu navedene reference) i *Selmouni protiv Francuske* (presuda od 28. jula 1999. godine, i tu navedene reference), prema kojima, kako navodi podnosilac zahteva, postojanje *"posebnih okolnosti"* može da oslobodi podnosioca od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava koja su mu na raspolaganju. ESLJP je takođe, prema rečima podnosioca, naglasio da

primena pravila iscrpljivanja mora da uzme u obzir i kontekst. U pogledu ovog poslednje navedenog, podnosilac zahteva kao "*posebnu okolnost*" u svom slučaju navodi "*neusklađivanje njegovog izgleda sa polom predstavljenim u njegovim dokumentima za identifikaciju*" i "*pravni i politički kontekst*" u vezi sa zajednicom koju on predstavlja.

62. Što se tiče prve „*posebne okolnosti*", podnosilac zahteva na početku ističe da određivanje oznake za ženski, a ne za muški pol, a ujedno i ime "Blerta" a ne "Blert" u njegovim identifikacionim ispravama predstavljaju *"prepreke koje njemu ne dozvoljavaju uživanje prava na privatni život i dovode ga u situacije koje ugrožavaju njegovo ljudsko dostojanstvo"*.

63. U tom kontekstu, on ponovo naglašava da je u januaru 2018. godine započeo proces fizičke tranzicije, a kao rezultat hormonske terapije on je "*sada već počeo da ima primetne fizičke promene i izgubio ženske karakteristike*". Pored toga, imajući u vidu da u Republici Kosovo ne postoji lekarska nega i druge lekarske usluge za transrodne osobe, kao što je utvrđeno, podnosilac zahteva se leči u Severnoj Makedoniji i obavlja lekarske preglede na svaka četiri meseca. Kao rezultat toga, on mora da prelazi preko graničnog prelaza i kroz kontrolu identifikacionih isprava, a razlika u pogledu njegovog fizičkog izgleda je sve veća i podvrgava ga stalnom kršenju njegovih zagarantovanih ustavnih prava na nediskriminaciju, a posebno na zaštitu privatnosti. Degradirajuće postupanje na graničnim prelazima je prema navodima podnosioca zahteva konstantno i kao rezultat njegovog učešća na međunarodnim konferencijama, s obzirom na to da je on i direktor nevladine organizacije CEL koja se bavi zagovaranjem, zaštitom i poboljšanjem života LGBT *("Lesbian Gay Bisexual and Transgender")* zajednice.

64. Što se tiče druge „*posebne okolnosti*", odnosno *"pravnog i političkog konteksta",* podnosilac zahteva navodi da "*treba da se uzme u obzir činjenica da je transrodna zajednica veoma marginalizovana i predrasudna kategorija u kosovskom društvu"*. Ova činjenica, prema navodima podnosioca predstavlja *"notornu činjenicu"* i kao takva je potvrđena od strane Ombudsmana u *Amicus Curiae* upućenom Osnovnom sudu o stanju homofobije i transfobije na Kosovu i u Godišnjem izveštaju za 2017. godinu.

65. Radi ilustracije ovog konteksta, podnosilac zahteva navodi da je važno pomenuti dva najvažnija događaja u istoriji LGBTI *("Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex)* zajednice na Kosovu, odnosno napad na list Kosovo 2.0 u 2012. godini i organizaciju Parade ponosa

u 2017. godini [Objašnjenje: podnosilac zahteva u pojedinim slučajevima navodi skraćenicu LGBT, a u nekim drugim skraćenicu LGBTI]. Podnosilac zahteva navodi da ovi događaji iznose na videlo *"homofobiju i transfobiju kosovskog društva"*. I pored nekih pozitivnih pomaka, jasno je, prema rečima podnosioca, da *"državni organi ne koriste važeće zakone da bi obrađivali na pravi način povrede i slučajeve koji se odnose na LGBTI zajednicu"*.

66. Na kraju, podnosilac zahteva naglašava da je *"prihvatanje razmatranja ustavnosti odluke ACR* [Agencije za civilnu registraciju] *od strane Ustavnog suda potrebno i važno da bi se reflektirale pozitivne promene društva u pravnom kontekstu tretiranja LGBT zajednice od strane domaćih institucija na Kosovu"*. Prihvatanjem ocene ustavnosti osporene odluke, prema navodima, Sud bi *"postavio jedan standard veoma potreban na Kosovu za zaštitu prava i sloboda LGBTI zajednice na Kosovu"*. Shodno tome, kako se navodi, i *"pravni i politički kontekst u vezi sa zaštitom LGBTI zajednice na Kosovu treba da se smatra u korist zahteva podnosioca da bi se oslobodio obaveze iscrpljenja svih pravnih lekova."*

(ii) Što se tiče merituma, odnosno zahteva podnosioca za promenu imena sa "Blerta" na "Blert"

67. Podnosilac zahteva tvrdi da je odluka [br. 64/04] Agencije za civilnu registraciju doneta uz povredu njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih članom 23, 24. i 36. Ustava u vezi sa članom 8. EKLJP.

68. U tom kontekstu, podnosilac zahteva navodi da je odbijanjem promene njegovog imena povređeno njegovo pravo na privatnost, koje, prema praksi ESLJP-a obuhvata i rodni identitet. Podnosilac zahteva navodi da elementi kao što su rodna identifikacija, ime, seksualna orijentacija i seksualni život spadaju u ličnu sferu zaštićenu članom 8. EKLJP. Pored toga, nastavlja podnosilac zahteva, ESLJP je naglasio da je *"pojam lične autonomije [...] važno načelo koje određuje tumačenje garancija pod članom 8 EKLJP i da, pošto u samoj srži EKLJP stoji poštovanje ljudskog dostojanstva i slobode, pravo transrodnih lica u ličnom razvoju, fizičkoj i moralnoj bezbednosti je zaštićeno Konvencijom"*. U prilog ovoj tvrdnji, podnosilac zahteva se poziva na predmete ESLJP-a *B. protiv Francuske,* citiran u tekstu iznad; *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* citiran u tekstu iznad, i *A.P. Garçon i Nicot protiv Francuske,* citiran u tekstu iznad. Zbog toga, u tom smislu, podnosilac zahteva takođe tvrdi da je gore navedena odluka doneta i uz povredu njegovih prava zagarantovanih članom 23. Ustava.

69. Podnosilac zahteva takođe tvrdi da je odluka [br. 64/04] Agencije za civilnu registraciju doneta uz povredu člana 24. Ustava i da je samim tim diskriminatorna. U prilog ovoj tvrdnji, podnosilac zahtev se oslanja na obrazloženje Agencije za civilnu registraciju prema kojem *"davanje obrazloženja da lice želi da promeni ime zbog njegovog rodnog identiteta, ne sadrži dovoljne razloge za građane Kosova da iskoriste njihovo pravo na promenu imena"*. Prema podnosiocu zahteva, ovo obrazloženje izuzima podnosioca zahteva, na osnovu rodnog identiteta, od uživanja prava koja su zagarantovana svim drugim građanima. Ne tretirajući rodni identitet kao zaštićenu ustavnu i zakonsku kategoriju, osporena odluka je osim uz povredu člana 24. Ustava, kako se navodi, doneta i uz povredu Zakona o zaštiti od diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti polova.

70. Pored toga, prema podnosiocu zahteva, osporena odluka je doneta i uz povredu ZAP-a, Zakona o ličnom imenu i Administrativnog uputstva o promeni ličnog imena. U tom pogledu, podnosilac zahteva pred Sudom iznosi dve kategorije argumenata, i to (i) "*nedostatak opravdanja*" i (ii) "*nedostatak dodatnih dokumenata*".

71. Što se tiče prve kategorije, osporenom odlukom je odbijen zahtev podnosioca za promenu imena na osnovu "*nedostatka opravdanja*" tog zahteva. Prema podnosiocu zahteva, "*nedostatak opravdanja*" ne predstavlja pravni osnov po kojem se može odbiti zahtev za promenu imena.

72. Konkretnije, prema navodima podnosioca zahteva, član 12. Zakona o ličnom imenu garantuje da se lično ime može promeniti na osnovu zahteva lica, a procedura za promenu imena utvrđuje i odgovarajuća ograničenja koja su taksativno propisana u članu 18. Zakona o ličnom imenu. Ovaj poslednje navedeni ne utvrđuje "*nedostatak opravdanja*" kao jedan od osnova po kojem se može odbiti neki zahtev. Shodno tome, prema podnosiocu zahteva, "*nedostatak opravdanja*" ne predstavlja pravni osnov po kojem se može odbiti određeni zahtev. Isti je slučaj i sa Administrativnim uputstvom o ličnom imenu, ali i sa samim obrascem koji stoji na raspolaganju strankama prilikom podnošenja zahteva za promenu imena. Dokumentacija koja se zahteva ovim poslednje navedenim ograničena je na kriterijume iz člana 18. Zakona o promeni imena.

73. Pored toga, predmetni obrazac određuje deklarativno navođenje razloga, a u konkretnom slučaju taj razlog je da lično ime "*ometa integraciju osobe u društvo",* ali ne zahteva iznošenje narativnih

objašnjenja. Međutim, i pored činjenice da navođenje narativnih objašnjenja nije propisano Zakonom o promeni imena, Administrativnim uputstvom o ličnom imenu, niti pripadajućim obrascem, i uprkos konstatacijama Agencije za civilnu registraciju, podnosilac je podneo svoj zahtev i u narativnoj formi u kojem je objasnio da je transrodna osoba i naveo razloge na osnovu kojih njegovo ime "*ometa integraciju osobe u društvo*".

74. U tom pogledu, podnosilac zahteva navodi da je, osim toga što "*nedostatak opravdanja*", koji je Agencija za civilnu registraciju koristila kada je odbila njegov zahtev ne odgovara činjeničnom stanju jer je podnosilac zahteva podneo odgovarajuće razloge prilikom podnošenja zahteva, isti, odnosno "*nedostatak opravdanja*" u suprotnosti sa i nema zakonski osnov u Zakonu o ličnom imenu, a samim tim je u suprotnosti i sa ZAP-om. Ovo iz razloga što je na osnovu člana 52. (Nezakonitost upravnog akta) u vezi sa njegovim članom 4. (Princip zakonitosti), upravni akt nezakonit ukoliko je donet u odsustvu ovlašćenja zasnovanog na zakonu.

75. Što se tiče druge kategorije, odnosno "*nedostatka dodatnih dokumenata*", podnosilac zahteva navodi da je deo odluke Agencije za civilnu registraciju u kojem se navodi da *"podnosilac nije predao svedočenje, fotografije i ostale dokumente da bi svedočio da licu smeta ime u integraciji u društvo"* u suprotnosti sa Zakonom o promeni ličnog imena i Administrativnim uputstvom o ličnom imenu. Pored toga, prema podnosiocu zahteva, čak i da je to bio slučaj, Agencija za civilnu registraciju je postupila u suprotnosti sa relevantnim odredbama ZAP-a zbog toga što nije tražila iste od podnosioca zahteva pre donošenja svoje odluke. Ovo iz razloga što, prema podnosiocu zahteva, član 11. (Princip informisanja i aktivne pomoći) ZAP-a, obavezuje Agenciju za civilnu registraciju da u toku vođenja upravnog postupka pomaže strankama da zaštite i ostvare svoja prava i pravne interese, uključujući i razjašnjenje o "*suštinskom zakonskom zahtevu kao i procedura i formalnostima predviđenim za donošenje određenog administrativnog akta ili ostvarivanju realno traženog akta, uključujući ove i dokumente i izjave koje treba dostaviti*". Ovaj zahtev je sadržan i u stavu 4 člana 73. (Forma i sadržaj zahteva) ZAP-a, na osnovu kojeg "*Javni organ se stara da razume šta se zahteva u podnetom zahtevu i ako je potrebno kontaktira podnosioca zahteva zbog daljih razjašnjenja ili njegovo dopunjavanje*", što je Agencija za civilnu registraciju propustila da uradi. U istom kontekstu, podnosilac zahteva navodi i povredu člana 131. (Procedura razmatranja žalbe od strane nadležnog javnog organa)

i člana 132. (Procedura razmatranja žalbe od strane nadređenog organa) ZAP-a.

(iii) Što se tiče merituma, odnosno zahteva podnosioca za promenu oznake za pol sa "Ž" na "M"

76. Podnosilac zahteva navodi da je Agencija za civilnu registraciju odbila zahtev za promenu oznake za pol kao neosnovan jer on nije dostavio lekarski izveštaj koji bi dokazao promenu pola kao komponentu civilnog statusa. Agencija za civilnu registraciju je ovu odluku donela na osnovu člana 11. (Komponenti koje proizilaze iz prirodnih događaja) i 32. (Osnovni dokumenti rođenja) Zakona o civilnom statusu. Prema podnosiocu zahteva, uslovljavanje zakonskog priznanja rodnog identiteta lekarskim izveštajem koji dokazuje i evidentira promene pola određenog pri rođenju je u suprotnosti sa članom 36. Ustava u vezi sa članom 8. EKLJP, članom 23. Ustava u vezi sa članom 3. EKLJP i članom 53. Ustava, na osnovu kojeg se osnovna prava i slobode moraju tumačiti zasnovano na sudskoj praksi ESLJP-a.

77. Sudsku praksu ovog poslednje navedenog, podnosilac zahteva je izložio pozivajući se na nekoliko specifičnih odluka ESLJP-a, odnosno na predmet *A.P. Garçon i Nicot protiv Francuske* (citiran u tekstu iznad) i *Van Kück protiv Nemačke* (presuda od 12. juna 2003. godine). U ovim predmetima, naveo je podnosilac zahteva, ESLJP je utvrdio da ne žele i da ne mogu sve transrodne osobe da se podvrgnu medicinskoj terapiji ili hirurškim zahvatima – i zahtevi da se vrše takvi zahvati kako bi im se zakonski priznao rodni identitet nisu prakse koje su u *"skladu sa poštovanjem ljudskih sloboda i dostojanstva a što je ujedno i jedno od glavnih načela EKLJP"*. Dakle, argumentuje podnosilac zahteva, sudska praksa ESLJP-a je *"ocenila uslovljavanje zakonskog priznanja rodnog identiteta i unutar prava na nepovredivost fizičkog integriteta"*, što podrazumeva i nenametanje medicinske terapije. Kao rezultat toga, uslovljavanje priznanja rodnog identiteta transrodnih osoba sterilizacionim hirurškim zahvatima ili medicinskom terapijom ili hirurškim zahvatima ili medicinskom terapijom kod koje postoje velike mogućnosti da prouzrokuje sterilizaciju *"sprečava lice da uživa njegovo ili njeno pravo na polni identitet i na lični razvoj koji je fundamentalni aspekat prava na poštovanje privatnog života"*.

78. U kontekstu lekarskog izveštaja koji bi potvrdio promenu pola određenog pri rođenju podnosioca zahteva, on se poziva i na Zakon o ravnopravnosti polova na osnovu kojeg rodni identitet "*pokriva identitet vezan sa rod, izgled ili druge karakteristike osobe vezane za*

rod (bilo putem medicinske intervencije ili ne) sa ili bez obzira na pol osobe na rođenju". Prema podnosiocu zahteva, Zakon o ravnopravnosti polova je obavezujući za Agenciju za civilnu registraciju prilikom razmatranja njegovog zahteva za promenu pola jer (i) *lex specialis derogat legi gjenerali*, i samim tim Zakon o ravnopravnosti polova kao *lex specialis* koji na poseban način uređuje pitanje pola ima prednost nad drugim opštim zakonima, i (ii) *lex posterior derogat legi priori,* i samim tim, kao zakon koji je usvojen 2015. godine bi u odnosu na Zakon o civilnom statusu koji je donet 2011. godine trebalo da ima prednost kod tumačenja njegovih osnovnih prava i sloboda.

79. Podnosilac zahteva se u kontekstu Zakona o ravnopravnosti polova takođe poziva na i navodi povredu stava 1.3 člana 3. (Definicije), koji utvrđuje definiciju muškog pola kao *"svako lice koje sebe smatra takvim bez obzira na uzrast i bračni status"*. S tim u vezi, podnosilac zahteva argumentuje da u ovu definiciju ne spada propisivanje pola koji je osoba imala pri rođenju, već je od značaja *"subjektivna percepcija pola ili pol koji lice smatra za svoj"*.

80. U tom smislu, podnosilac završava svoj navod naglašavajući da glavni osnov na koji se oslonila Agencija za civilnu registraciju da podnosilac zahteva nije dostavio lekarski izveštaj koji evidentira promenu pola, predstavlja uslovljavanje zakonskog priznanja rodnog identiteta podnosioca, a to uslovljavanje je kao takvo protivustavno i u nesaglasnosti sa gore navedenom sudskom praksom ESLJP-a, kao praksom koja predstavlja glavni izvor za tumačenje osnovnih prava i sloboda na osnovu člana 53. Ustava.

(iv) Što se tiče zahteva podnosioca za nadoknadu nematerijalne štete

81. Podnosilac zahteva traži nadoknadu nematerijalne štete zbog *"povreda sloboda i prava ličnosti, prema članu 183 stav 1 Zakona br. 04/077 o obligacionim odnosima"*. On takođe naglašava da je nepriznavanje rodnog identiteta podnosioca zahteva odlukom o odbijanju promene imena i oznake za pol *"prouzrokovalo uznemirenost i psihičku patnju kod podnosioca čineći da se on oseća isključen i odbijen od društva i države kojoj pripada"*. Takvo odbijanje je dovelo podnosioca u situaciju u kojoj se njegovo pravo na privatnost konstantno krši, između ostalog, uvek kada se od njega traži da pokaže identifikacionu ispravu.

82. Podnosilac zahteva navodi da mu pravo na nadoknadu pripada prema članu 41. (Pravično zadovoljenje/"*Just Satisfaction*") EKLJP u kojem

je utvrđena odšteta u slučaju kada sud utvrdi da je došlo do povrede ljudskih prava. U mnogim slučajevima povrede prava na privatnost, tvrdi podnosilac zahteva, ESLJP je odlučio da stranci pripada pravo na nadoknadu nematerijalne štete. Na primer, u predmetima *Akdivar i drugi protiv Turske* (presuda od 16. septembra 1996. godine) i *B. protiv Francuske* (citiran u tekstu iznad), ESLJP je dodelio strankama pravo na nadoknadu nematerijalne štete jer je našao da je njihovo pravo na privatnost povređeno od strane turske, odnosno francuske države. U ovom poslednje navedenom, ESLJP je dosudio nadoknadu u iznosu od 100.000,00 francuskih franaka zbog toga što relevantnoj podnositeljki nije bio priznat njen rodni identitet.

83. Dalje, podnosilac navodi da je u predmetu *Dolenec protiv Hrvatske* (presuda od 26. novembra 2009. godine), ESLJP ponovio da je duševno zdravlje ključni deo privatnog života i da je povezano sa aspektom moralnog integriteta osobe. Očuvanje duševne stabilnosti je u tom kontekstu neophodan preduslov za poštovanje prava na privatan život. S tim u vezi, podnosilac zahteva je naveo da on i dalje preživljava psihičko uznemirenje i pritisak zbog toga što država ne priznaje njegov rodni identitet. Shodno tome, on tvrdi da država mora da nadoknadi nematerijalnu štetu pričinjenu povredom prava na privatnost i prava na dostojanstven život na osnovu stava 1 člana 13. Zakona 04/L-077 o obligacionim odnosima (u daljem tekstu: ZOO). Podnosilac zahteva traži da mu se na ime ove nadoknade isplati iznos u visini od 5.000,00 EUR.

Konačni zahtev podnosioca upućen Sudu

84. Podnosilac zahteva traži od Suda:

(i) da proglasi zahtev prihvatljivim za razmatranje; (ii) da utvrdi da je došlo do povrede prava na privatnost kao što se određuje članom 36. Ustava u vezi sa članom 8. EKLJP; (iii) da utvrdi da je došlo do narušavanja dostojanstva, kao što se određuje članom 23. Ustava; (iv) da utvrdi da je došlo do povrede prava na jednaku zaštitu od diskriminacije kao što se određuje članom 24. Ustava; (v) da naloži Agenciji za civilnu registraciju da usvoji kao osnovan zahtev za promenu imena sa “Blerta” na “Blert” i oznake za pol sa “Ž” na “M” u centralnom registru civilnog statusa; i (vi) da naloži Agenciji za civilnu registraciju da podnosiocu nadoknadi nematerijalnu štetu u vrednosti od 5.000,00 EUR, kao i troškove postupka i advokata.

Odgovori i komentari SSK-a

85. Sud se obratio SSK-u sa zahtevom da dostavi komentare na četiri konkretna pitanja navedena u odeljku Postupak pred Sudom (vidi stavove 15, 19 i 20 ovog rešenja o neprihvatljivosti). Sud je saopštio SSK-u da su konkretna pitanja koja su pokrenuta zahtevom KI108/18 izgrađena na sudskoj praksi ESLJP-a u vezi sa aspektom iscrpljivanja pravnih sredstava, kao proceduralnim preduslovom za razmatranje merituma zahteva. Sud se sa takvim zahtevom obratio dva puta SSK-u. Prvi put, 16. oktobra 2018. godine, a s obzirom na to da SSK nije odgovorio na pitanja Suda, Sud se obratio SSK-u sa istim pitanjima i po drugi put, dana 8. novembra 2018. godine. Ovaj put, SSK je dostavio svoje odgovore i komentare Sudu.

86. Što se tiče prvog pitanja Suda u vezi sa tim da li se za tužbu za upravni spor, kao pravno sredstvo, može smatrati da ispunjava standarde da bude pravno sredstvo koje je "*dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi*" u okolnostima konkretnog slučaja, SSK je izrazio mišljenje da *"tužba kao redovno pravno sredstvo za pokretanje upravnog spora ispunjava sve standarde da bude dovoljno sigurno za konkretan slučaj i za druge slučajeve s obzirom na to da su sudovi nezavisni, apolitični, nepristrasni i pružaju jednak pristup svima"*. SSK je dalje citirao stav 4 člana 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava: *"U slučaju ograničavanja ljudskih prava i sloboda i sprovođenja istih, sve institucije javne vlasti, a posebno sudovi, su dužni da se posvete suštini prava koje se ograničava, značaju cilja ograničenja, prirodi ograničenja, odnosu ograničenja sa ciljem koji se želi postići, kao i razmatranju mogućnosti realizovanja tog cilja sa što blažim ograničenjima"* [Objašnjenje: SSK je brojčano naveo stav 5 člana 55. Ustava, ali je u tekstu doslovno citirao stav 4 člana 55. Ustava). SSK nije dostavio bilo kakav primer iz sudske prakse, kao što je traženo od strane Suda.

87. Što se tiče drugog pitanja Suda u vezi sa tim da li se za tužbu za upravni spor, kao pravno sredstvo, može smatrati da ispunjava potrebne standarde da bi se smatrala *"raspoloživom"* za podnosioca zahteva, *"pristupačnom"* za njega i *"delotvornom"* u vezi sa iznetim navodima, SSK je naveo: *"tužba za pokretanje upravnog spora kao pravno sredstvo ispunjava potrebne standarde da bi se smatrala sredstvom raspoloživim za podnosioca jer sudovi omogućavaju i pružaju jednak pristup svima i uvek ulažu napore da budu što delotvorniji i efikasniji u rešavanju predmeta uprkos tome što su suočeni sa velikim brojem nerešenih predmeta koji su se nagomilali zbog niza faktora, kao što su slučajevi koji su zaostali iz prethodnih godina, novi slučajevi*

primljeni u rad, nedovoljan broj sudija, itd.”. SSK nije dostavio bilo kakav primer iz sudske prakse, kao što je traženo od strane Suda.

88. Što se tiče trećeg pitanja Suda u vezi sa tim da li se tužba za upravni spor može smatrati pravnim sredstvom koje pruža *“mogućnost za odgovarajuću ispravku”* i *“razumnu mogućnost uspeha”* u vezi sa iznetim navodima, SSK je naglasio: *“samo odluka suda može to potvrditi jer je SSK organ koji ima mandat da obavlja samo administraciju sudstva, ali nema nadležnost da se meša u rad sudija, koje su, u skladu sa Ustavom i zakonima, nezavisne prilikom odlučivanja u predmetima koji se vode pred sudovima”*. SSK nije dostavio bilo kakav primer iz sudske prakse, kao što je traženo od strane Suda.

89. Što se tiče četvrtog pitanja Suda u vezi sa tim da li se može smatrati da postoje *“posebne okolnosti”* u slučaju podnosioca zahteva koje bi potencijalno ispunjavale kriterijume za oslobađanje podnosioca zahteva od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava, SSK je naveo: *“smatramo da je u mandatu Ustavnog suda da odluči o tome “da li postoje posebne okolnosti” u slučaju podnosioca zahteva KI108/18 koje bi potencijalno ispunjavale kriterijum za oslobađanje podnosioca od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava”*.

Dodatni komentari podnosioca zahteva u odnosu na komentare SSK-a i odgovori podnosioca zahteva na dodatna pitanja Suda

90. Sud je obavestio podnosioca zahteva o odgovorima primljenim od SSK-a i pružio mu mogućnost da dostavi svoje komentare u vezi sa tim komentarima.

91. Što se tiče odgovora SSK-a na prvo pitanje Suda, u vezi sa tim da li se može smatrati da tužba za upravni spor kao pravno sredstvo ispunjava standarde da bude pravno sredstvo koje je “*dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi*”, u okolnostima konkretnog slučaja, podnosilac zahteva je istakao da je SSK odgovorio tako što je naveo da su ispunjeni potrebni standardi i da je to obrazložio argumentom da su *“sudovi nezavisni, apolitični, nepristrasni i da pružaju jednak pristup svima”*. Međutim, prema rečima podnosioca, takvo argumentovanje SSK-a se ne odnosi direktno na sigurnost pravnog sredstva i nimalo se ne odnosi na osiguranje pravičnog suđenja u razumnom roku, kao jedan od glavnih osnova koji *“upravni spor čini nedelotvornim u konkretnom slučaju”*. Podnosilac je dalje istakao da je pozivanje SSK-a na stav 4 člana 55. Ustava koji govori o ograničenju ljudskih prava od strane javnih institucija *“potpuno nebitno za pitanje*

koje je postavio Ustavni sud". Podnosilac zahteva je smatrao da se SSK nije bavio standardom o kojem mu je Ustavni sud postavio pitanje, već je samo dao konstataciju da upravni spor *"ispunjava sve standarde da bude dovoljno sigurno za konkretan slučaj i druge slučajeve"*. Kako se navodi, ova konstatacija SSK-a predstavlja izjavu koja se "*ne zasniva ni na jednoj činjenici ili konkretnom podatku"*.

92. Što se tiče drugog odgovora SSK-a na drugo pitanje Suda u vezi sa tim da li se može smatrati da tužba za upravni spor kao pravno sredstvo ispunjava odgovarajuće standarde da se smatra *"raspoloživom"* za podnosioca zahteva, *"pristupačnom"* za njega i *"delotvornom"* u vezi sa iznetim navodima, podnosilac zahteva je istakao da je SSK pružio neosnovane i protivrečne konstatacije koje ne stoje. U tom pogledu, podnosilac zahteva naglašava da pružanje jednakog pristupa, prema navodima SSK-a, ne čini pravno sredstvo *"raspoloživim, pristupačnim i delotvornim"* u vezi sa navodima u slučaju KI108/18. Protivrečnost SSK-a se sastoji u tome što *"s jedne strane smatra da upravni spor ispunjava potrebne standarde da se smatra raspoloživim i delotvornim pravnim sredstvom, a sa druge strane navodi razloge koji sprečavaju rešavanje predmeta u razumnom roku, kao što su: veliki broj nerešenih predmeta kao posledica nagomilavanja predmeta iz prethodnih godina, novi predmeti primljeni u rad, nedovoljan broj sudija, itd."*. U pogledu vremenskog trajanja postupaka, podnosilac zahteva je naveo da se pokazalo da se u periodu od devet meseci u 2018. godini povećao broj nerešenih predmeta u Osnovnom sudu za 16,2% od kraja 2017. godine i da sada izračunato vreme za rešavanje jednog predmeta u upravnom postupku u prvom stepenu iznosi 1.521 dana ili prosečno četiri (4) godine i jedan (1) mesec.

93. Sud je takođe tražio od podnosioca zahteva da odgovori na dva konkretna pitanja Suda u vezi sa tim da li je podnet bilo kakav zahtev za ubrzanje postupka pred Osnovnim sudom i da li je taj sud do sada preduzeo bilo kakav korak za postupanje povodom tužbe koju je podnosilac zahteva pokrenuo 22. jula 2018. godine.

94. Što se tiče prvog, podnosilac zahteva je obavestio Sud da je 4. decembra 2018. godine podnet jedan zahtev za ubrzanje, u kojem je traženo da se zbog *"posebnih okolnosti*" slučaja, isti mora tretirati sa prioritetom. U tom smislu, takođe je naglašeno da nije primljen bilo kakav poziv ili pozivnica od Osnovnog suda. Što se pak tiče drugog, podnosilac zahteva je obavestio Sud da Osnovni sud *"nije preduzeo nikakav korak do sada i [...] još uvek nismo primili nikakav poziv, pozivnicu ili drugi zahtev od postupajućeg sudije"*.

Amicus Curiae Ombudsmana

95. U pravnom mišljenju koje je dostavio Sudu, Ombudsman je naveo da je glavni cilj ove intervencije taj da se argumentuje pravni osnov i pruži pravna analiza u vezi sa slučajem KI108/18. Ombudsman je izjavio da će se u tekstu pravnog mišljenja obraćati podnosiocu zahteva, kao g. Blertu Morini, odnosno kao podnosiocu muškog roda zbog toga što je to rod sa kojim se on identifikuje i da će koristiti ovu referencu ne prejudicirajući odluku Suda povodom ovog zahteva.

96. Prema spisima predmeta, svrha ovog pravnog mišljenja je potkrepljivanje zahteva za oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava zbog toga što, prema Ombudsmanu, "*okolnosti slučaja čine čekanje procesuiranja tužbe od strane Osnovnog suda u Prištini/Odeljenje za upravne sporove, nedelotvornim i neadekvatnim pravnim lekom*".

97. U tom pogledu, Ombudsman naglašava da prema sudskoj praksi ESLJP-a, podnosioci zahteva moraju iscrpeti "*delotvorna*" pravna sredstva koja su im na raspolaganju *"pre nego što se predmet uputi Ustavnom sudu, ali ona moraju garantovati delotvornost i efikasnost"*. Ovo pravilo se, prema ESLJP-u, mora primenjivati sa određenim stepenom fleksibilnosti i bez preteranog formalizma, pošto pravilo iscrpljenosti nije apsolutno i ne treba da se primenjuje automatski, *"već je važnije uzeti u obzir posebne okolnosti svakog pojedinačnog slučaja"*. Citirajući slučaj ESLJP-a *Akdivar i drugi protiv Turske* (citiran u tekstu iznad), Ombudsman je naveo da se u konkretnom slučaju moraju uzeti u obzir i opšti pravni kontekst i lične okolnosti podnosioca.

98. Prema Ombudsmanu, zahtev podnosioca da bude oslobođen obaveze da iscrpi sva pravna sredstva na osnovu nepostojanja delotvornog i efikasnog pravnog sredstva u vezi sa njegovim slučajem, zasnovan je i na Opštem godišnjem izveštaju SSK-a u kojem statistike govore o 5.304 nerešenih predmeta i činjenici da izračunato prosečno vreme za rešavanje jednog upravnog predmeta koji se procesira u Osnovnom i Apelacionom sudu iznosi tri (3) godine i četiri (4) meseca. Prema mišljenju Ombudsmana, takvo prekomerno kašnjenje se ne može okarakterisati kao delotvorno pravno sredstvo u kontekstu zahteva KI108/18.

99. Ombudsman je takođe naveo da sudska praksa Ustavnog suda potvrđuje takvu konstataciju u slučajevima KI99/14 i KI100/14

(podnosioci zahteva *Shyqyri Syla i Laura Pula*, presuda Ustavnog suda od 3. jula 2014. godine), gde je utvrđeno da *"iako postoje pravna sredstva, u slučaju podnosilaca zahteva ne bi bila delotvorna. Štaviše, uzimajući u obzir specifičnost postupka izbora za poziciju Glavnog državnog tužioca i neophodnost da se to učini blagovremeno, Sud je mišljenja da ne postoji pravno sredstvo za iscrpljenje."* U prilog ovom argumentu, Ombudsman se poziva na još dva druga slučaja ovog Suda, odnosno na slučaj KI11/09 (podnosilac zahteva *Tomë Krasniqi*, odluka o skidanju sa liste od 17. maja 2011. godine) i KI06/10 (podnosilac zahteva *Valon Bislimi*, presuda od 30. oktobra 2010. godine).

100. U vezi sa ovom sudskom praksom, Ombudsman smatra da je slučaj podnosioca zahteva sličan u dva relevantna aspekta. Prvo, kao i u slučaju izbora glavnog tužioca, i u slučaju podnosioca zahteva, čak i da postoje pravna sredstva, u njegovom slučaju se ona nisu pokazala delotvornim. Naprotiv, na osnovu statistika, naglašava Ombudsman, *"ne samo da se pravna sredstva nisu pokazala delotvornim, već su se pravna sredstva pokazala i pozitivno nedelotvornim"*. Drugo, u slučaju izbora glavnog tužioca, Sud je naglasio *"neophodnost"* da se postupak izbora sprovede blagovremeno i zbog te hitnosti je odlučeno da ne postoje pravna sredstva za iscrpljenje. Slučaj podnosioca zahteva, po mišljenju Ombudsmana, predstavlja hitan slučaj i zbog toga je neophodno da slučaj bude rešen *"blagovremeno i što je brže moguće"*.

101. Dalje, Ombudsman navodi da iako se podnosilac nije podvrgnuo hirurškom zahvatu, ipak je dokazano da on *"doživljava ista osećanja ranjivosti, poniženja i strepnje koja se javljaju kada stanje domaćeg zakona dolazi u sukob sa važnim aspektom ličnog identiteta"*. Dokazi koje je podnosilac zahteva dostavio za situacije u kojima se zahteva pokazivanje identifikacionih isprava i primećuje nesklad, kao i u traumatičnim situacijama prelaska graničnih prelaza, doveli su do toga da Ombudsman konstatuje da: "*nesklad pravnog statusa g. Morine sa njegovim ličnim rodnim identitetom ima izuzetno ozbiljan uticaj na čitav niz čestih situacija u njegovom svakodnevnom životu"*. U takvim okolnostima, Ombudsman smatra da je tražiti od podnosioca zahteva da čeka *"tri godine i četiri meseca"* nerazumno, imajući u vidu i realne mogućnosti da Osnovni sud uopšte ne odluči na osnovu merituma, već da samo vrati predmet na ponovno razmatranje.

102. Ombudsman se takođe pozvao i na svoj izveštaj sa preporukama koji je izdat za slučaj A. br. 72/2015 u vezi sa nepostojanjem delotvornih

pravnih sredstava od 17. oktobra 2016. godine, u kojem je, između ostalog, utvrđeno da se u upravnim sporovima sudovi ni u jednom od relevantnih postupaka nisu upuštali u razmatranje merituma predmeta, već su samo utvrdili proceduralne povrede i odlučili da se predmeti vrate na ponovno razmatranje upravnom organu koji je prvobitno doneo odluku, nakon čega je u predmetu ponovo isto odlučeno. U takvim slučajevima, Ombudsman je utvrdio da je *"došlo do povrede ljudskih prava jer su tužbe koje su podneli žalioci u svojstvu delotvornog pravnog sredstva bile neefikasne i nisu osigurale ostvarivanje prava koje im je pripadalo po zakonu"*.

103. Što se tiče merituma zahteva, Ombudsman ističe obavezu utvrđenu članom 53. Ustava, prema kojem se ljudska prava i osnovne slobode moraju tumačiti u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a. U tom pogledu, naglašeno je da je tumačenje EKLJP od strane ESLJP-a stvorilo prostor za primenu zabrane diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Posebna je obaveza države da kroz svoj pravni sistem štiti ljudska prava i na taj način pruži garancije da se prava mogu delotvorno uživati.

104. U tom kontekstu, Ombudsman naglašava da Sud mora imati u vidu predmet *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (citiran u tekstu iznad) u kojem je ESLJP istakao: *"Mora se priznati činjenica da može da dođe do ozbiljnog mešanja u privatan život onda kada stanje domaćeg prava dolazi u sukob s jednim važnim aspektom ličnog identiteta. [...] To iz razloga što stres i otuđenje proistekli iz nesklada između položaja u društvu i položaja koji mu nameće zakon koji odbija da prizna njegov promenjeni pol ne može se [...] smatrati manjom neprijatnošću nastalom zbog jedne formalnosti. [...] Naprotiv, tu dolazi do sukoba između društvene realnosti i prava, što transseksualca stavlja u jedan neprirodan položaj koji kod njega može da izazove osećanje ranjivosti, poniženja i strepnje (ibid, naglasak dodat)"*.

105. Na kraju, Ombudsman je zaključio da je podnosilac zahteva dostavio dovoljno dokaza u prilog svom zahtevu da bude oslobođen obaveze da iscrpi sva pravna sredstva zbog toga što *"okolnosti njegovog slučaja čine čekanje procesuiranja tužbe od strane Osnovnog suda nedelotvornim i neadekvatnim pravnim lekom"*. Ombudsman je naglasio da sudska praksa Suda pokazuje da je on u nekoliko slučajeva imao *"fleksibilan pristup i utvrdio da podnosioci nisu imali delotvorno pravno sredstvo i da je zbog toga dozvolio korišćenje ove jurisdikcije bez iscrpljivanja pravnih sredstava."*

Odgovori primljeni od Foruma Venecijanske komisije

106. Kao što je prikazano u odeljku Postupak pred Sudom, isti se sa nekoliko konkretnih pitanja obratio Forumu Venecijanske komisije. Sud je primio ukupno 16 odgovora, čiji sadržaj će biti predstavljen u nastavku.

107. Kao preliminarna napomena, Sud pojašnjava da Forum Venecijanske komisije predstavlja forum koji sudovima članovima Venecijanske komisije omogućava da od drugih sudova članova traže konkretne informacije o njihovoj sudskoj praksi. Iz tog razloga Forum Venecijanske komisije ne treba shvatati kao zvanično mišljenje pruženo od strane Venecijanske komisije kao takve, zbog toga što se postupak traženja takvog mišljenja razlikuje od neformalnog postupka koji karakteriše Forum. Forum služi kao inkubator informacija koje omogućavaju sudovima da međusobno istražuju u vezi sa njihovim sudskim praksama u cilju sticanja međusobnih iskustava sa sličnim slučajevima. U tom smislu, podrazumeva se da primljeni odgovori nisu obavezujući ni za jedan sud koji traži dodatne informacije od sestrinskih sudova. Jedini odgovori koji su pravno obavezujući za Ustavni sud su oni koje se odnose na odluke koje je doneo ESLJP zbog toga što se prema članu 53. Ustava, sva osnovna prava i slobode moraju tumačiti u saglasnosti sa odlukama ESLJP-a.

Prilog koji je dostavio Evropski sud za ljudska prava

108. U svojim odgovorima upućenim ovom Sudu, Odeljenje za istraživanje i biblioteku ESLJP-a, pod nadzorom pravnog savetnika (*"Juristconsult"*), dostavilo je dokument pod naslovom *"prilog o sudskoj praksi"* kojim su istaknuti najvažniji predmeti rešeni od strane ESLJP-a u oblasti transrodnih prava. Kao napomena na koju treba obratiti pažnju je takođe navedeno sledeće: *"Ovaj dokument je pripremilo Odeljenje za istraživanje i biblioteku, pod vodstvom pravnog savetnika. Ne obavezuje Sud* [ESLJP]*."*

109. Što se tiče priznavanja novog rodnog identiteta, ESLJP je naveo predmet *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (citiran u tekstu iznad, stavovi 90, 91 i 103) u kojem je, između ostalog, utvrđeno da *"nepriznavanje promene pola zakonskim putem"* predstavlja povredu člana 8. EKLJP; dok se nemogućnost transseksualne osobe da sklopi brak smatrala povredom člana 12. (Pravo na sklapanje braka) EKLJP. Takođe, ESLJP je preporučio da se za sličnu liniju obrazloženja pogledaju i sledeći njegovi predmeti: (i) *I. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda Velikog veća ESLJP-a od 11. jula

2002. godine, stavovi 69-73); (ii) *Grant protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda ESLJP-a od 23. maja 2006. godine, stavovi 40-43) u kojem je ESLJP odlučio da odbijanje zakonskog priznanja promene rodnog identiteta i odbijanje penzije na osnovu starosne granice koja je bila primenljiva za druge žene predstavlja povredu člana 8. EKLJP; (iii) *L. protiv Litvanije* (presuda ESLJP-a od 11. septembra 2007. godine, stav 59) u kojem je ocenjeno da je došlo do povrede člana 8. EKLJP zbog propusta organa vlasti da donesu važeće zakonodavstvo kako bi se transseksualnim osobama omogućilo da se podvrgnu operaciji za promenu pola i promene pol u zvaničnim identifikacionim ispravama i (iv) *Y.Y. protiv Turske* (presuda ESLJP-a od 10. marta 2015. godine, stavovi 118-122) u kojem je utvrđena povreda člana 8. EKLJP jer je operacija za promenu pola morala da dokaže da osoba ne može više da rađa potomstvo (*"procreate"*), što se samo po sebi smatralo preteranim zahtevom.

110. Što se tiče promene imena u zvaničnim identifikacionim ispravama, ESLJP je naglasio nekoliko predmeta koji su relevantni u ovom pogledu. Na početku, ESLJP se pozvao na predmet *S.V. protiv Italije* (presuda ESLJP-a od 11. oktobra 2018. godine, stavovi 70-75) u kojem se smatralo da italijanska država nije ispunila pozitivne obaveze predviđene EKLJP, pošto je nemogućnost podnosioca da u tom slučaju promeni ime ("*forname*") u periodu u trajanju od dve i po godine, sa obrazloženjem da proces rodne tranzicije nije dovršen putem operacije promene pola, dovela do povrede prava podnosioca zahteva na poštovanje prava na privatnost zagarantovanog članom 8. EKLJP. ESLJP se dalje, između ostalog, pozvao i na predmete *Schlumpf protiv Švajcarske* (presuda od 8. januara 2009. godine, stav 57) u kojem je ponovljeno da utvrđivanje potrebe za preduzimanjem mera za promenu pola nije stvar za sudsku ocenu, i *B. protiv Francuske* (citiran u tekstu iznad, stav 63) u kojem je navedeno da nepriznavanje putem zakona seksualnog identiteta transseksualne osobe posle operacije predstavlja povredu člana 8. EKLJP.

111. ESLJP se dalje pozvao i na predmet *Kück protiv Nemačke* (citiran u tekstu iznad, stavovi 56, 59, 63 i 84), u kojem je konkretno rečeno:

> *"Rodni identitet je jedno od najintimnijih područja privatnog života osobe. Teret koji je u takvoj situaciji prebačen na osobu da dokaže medicinsku neophodnost lečenja, uključujući tu i nepovratnu operaciju, čini se samim tim nesrazmernim.*
> *S obzirom na brojne i bolne intervencije koje su uključene u takvu operaciju i nivo predanosti i uverenja potrebnih za postizanje promene u rodnoj ulozi u društvu, ne može se reći da postoji bilo*

šta proizvoljno ili hirovito u odluci koju je donela osoba da se podvrgne promeni pola. [Ovo je rečeno citirajući predmet *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* citiran u tekstu iznad].
U odsustvu bilo kakvih zaključnih naučnih otkrića o uzroku transseksualizma i, posebno, da li je potpuno psihološke prirode ili je povezan sa fizičkom diferencijacijom u mozgu, pristup Apelacionog suda u razmatranju pitanja da li je podnosilac namerno izazvao njegov uzrok izgleda neprikladnim.
Teret koji je prebačen na osobu da dokaže medicinsku neophodnost lečenja, uključujući i nepovratnu operaciju, u jednom od najintimnijih područja privatnog života, izgleda nesrazmeran. ... [N]ije postignuta pravična ravnoteža između interesa privatne kompanije za zdravstveno osiguranje s jedne strane i interesa pojedinca s druge strane".

Prilog koji je dostavio Ustavni sud Hrvatske

112. Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava, Ustavni sud Hrvatske je istakao da podnosioci, u principu, moraju iscrpeti sva pravna sredstva. Međutim, naglasio je da postoje dve mogućnosti koje predstavljaju izuzetak od ovog pravila i ako su takvi izuzeci primenljivi, podnosioci se mogu ustavnom žalbom obratiti direktno Ustavnom sudu. Prvi izuzetak se odnosi na slučajeve u kojima redovni sud nije rešio predmet u razumnom roku. U takvim slučajevima, podnosioci se mogu direktno obratiti Ustavnom sudu Hrvatske. Drugi izuzetak se odnosi na slučajeve u kojima se osporenom odlukom ozbiljno krše ustavna prava i kada je posve jasno da će se prouzrokovati ozbiljna i nepopravljiva šteta ako se ne pokrene slučaj pred Ustavnim sudom Hrvatske. U tom smislu, poslednje navedeni je predstavio ovom Sudu predmete u kojima su gore navedeni izuzeci bili primenljivi (vidi predmete Ustavnog suda Hrvatske, U-IIIN-1005/2004 od 8. jula 2004. godine; U-IIIB-4366/2005 od 5. maja 2006. godine i U-IIIB-1373/2009 od 7. jula 2009. godine; U-IIIB-369/2016 od 15. decembra 2015. godine).

113. Što se tiče transrodnih prava, Ustavni sud Hrvatske je potvrdio da je u svojoj sudskoj praksi dva puta odlučivao o takvim predmetima, a čak je u jednom predmetu odlučio pre nego što je podnosilac iscrpeo sva pravna sredstva (vidi predmete Ustavnog suda Hrvatske U-IIIB-3173/2012 od 18. marta 2014. godine i U-III-361/2014 od 21. novembra 2017. godine). U jednom predmetu, podnositeljka je rođena kao muškarac i upisana je kao takva u matične knjige. Nakon što je putem operacije promenila pol sa "Ž" u "M", uspela je da dobije odluku

kojom joj je priznata promena imena i pola na osnovu medicinske dokumentacije koju je predočila. Nakon što je uspela da promeni ime i pol, podnositeljka je uspela da i zakonski stvori novi identitet u svojim identifikacionim ispravama, uključujući i novo uverenje o državljanstvu koje je sadržavalo izvršene promene. Njen dalji pokušaj da ove promene prikaže i u diplomi dobijenoj od Univerziteta u Zagrebu je bio neuspešan i kao rezultat toga ona se pojavila pred Ustavnim sudom Hrvatske. Ovaj potonji je smatrao da krajnje formalistički pristup Univerziteta u Zagrebu koji je odbio zahtev za promenu podataka u njenoj diplomi nije prihvatljiv i stoga se smatralo da je takvo odbijanje povredilo pravo podnositeljke na privatan život u vezi sa pravom na pravično i nepristrasno suđenje.

114. Što se tiče promene imena, takođe je naglašeno da u Hrvatskoj svaka osoba ima pravo da pomeni ime bez navođenja razloga zbog kojih želi da ga promeni. Kada se takav zakon razmatrao pred Ustavnim sudom Hrvatske, u aspektu incidentalne kontrole, rečeno je: *"više je nego jasno da postojeći zakonski osnov pruža visok nivo zaštite privatnog života i ličnog života svih osoba koje su promenile pol i lično ime ili su promenile ime pre nego što su promenile pol"*.

Prilog koji je dostavio Ustavni sud Republike Češke

115. U principu, svi zahtevi koji su podneti pre iscrpljivanja pravnih sredstava odbijaju se kao neprihvatljivi, naglasio je Ustavni sud Republike Češke. Međutim, postoji jedan izuzetak od ovog opšteg pravila u kojem se navodi da Ustavni sud Republike Češke neće odbiti zahtev kao neprihvatljiv čak i ako nisu iscrpljena sva pravna sredstva, ako je važnost ustavne žalbe znatno iznad ličnih interesa podnosioca koji je podneo taj predmet.

116. Iz sudske prakse se može uočiti nekoliko grupa argumenata koji su izneti na osnovu ovog izuzetka. Prva grupa argumenata obuhvata one koji naglašavaju da pružena sredstva nisu bila delotvorna, međutim, takvi argumenti se mogu prihvatiti samo ako se utvrdi da se radi o nedelotvornosti koja proističe kao posledica sistemskog problema, a u takvim slučajevima odluka Suda bi bila od opšteg uticaja. Druga grupa argumenata se odnosi na slučajeve u kojima su javni organi koristili neki neustavni zakon ili su koristili neki zakon koji je već ukinut. U takvim slučajevima je neopravdano odbiti zahtev zbog neiscrpljivanja pravnih sredstava.

117. Što se tiče toga da li njihova sudska praksa poznaje neki slučaj koji je sličan sa slučajem ovog Suda, Ustavni sud Republike Češke je naglasio

da su oni razmatrali jedan veoma sličan slučaj. Podnosilac je u tom slučaju bila osoba koja je sebe smatrala rodno neutralnom i tražila je da se to odrazi u identifikacionim ispravama. Nadležno ministarstvo ju je obavestilo da nije dozvoljena promena ličnog identifikacionog broja, niti pokretanje takvog postupka bez dostavljanja lekarskog izveštaja koji dokazuje dovršetak promene pola ("*gender reassignment*"). Ustavni sud Republike Češke nije razmatrao meritum tog zahteva jer je smatrao da nisu iscrpljena sva prava sredstva i da žalba ne prevazilazi interes relevantnog podnosioca da bi se primenio gore navedeni izuzetak za oslobađanje od iscrpljivanja svih pravnih sredstava. Kasnije je podnosilac zahteva stigao do Vrhovnog upravnog suda Republike Češke i predmet je još uvek na čekanju za rešavanje od strane tog suda.

Prilog koji je dostavio Savezni ustavni sud Nemačke

118. Savezni ustavni sud Nemačke je naglasio da je ustavna žalba vanredno pravno sredstvo koje ne podleže načelu supsidijarnosti, u skladu sa kojim se ustavne žalbe, u principu, mogu podnositi samo nakon što su iscrpljena sva pravna sredstva. Opravdanost ovog pravila leži u tome da je na svim redovnim sudovima da rešavaju sva činjenična i pravna pitanja u jednom predmetu.

119. Međutim, s obzirom na to da obraćanje redovnom sudu nije uvek moguće, poznata su dva izuzetka od načela supsidijarnosti i ista su predviđena zakonom. Prvi izuzetak je taj da je ustavna žalba od *"opšteg značaja"*, a drugi izuzetak je taj da bi obraćanje drugim sudovima prouzrokovalo "*neizbežan i ozbiljan gubitak*". Savezni ustavni sud striktno tumači oba izuzetka.

120. Konkretnije, što se tiče prvog izuzetka, Savezni ustavni sud je koristio ovaj izuzetak onda kada neki predmet pokreće fundamentalna pitanja ustavnog prava i ako bi njegova odluka o toj ustavnoj žalbi pružila jasnoću za veliki broj sličnih predmeta. Nije se smatralo dovoljnim to što sud još uvek nije rešio neki predmet. Pošto se u ovom pogledu primenjuju striktna ograničenja, Savezni ustavni sud je odlučio da nije potrebno iscrpeti pravna sredstva na osnovu ovog izuzetka.

121. Što se tiče drugog izuzetka, Savezni ustavni sud je retko koristio ovaj izuzetak i u svojoj sudskoj praksi je pojasnio da "*neizbežan i ozbiljan gubitak*" podrazumeva posebno i ozbiljno mešanje u neko fundamentalno pravo koje je nepopravljivo u aspektu da čak ni uspešno pravno sredstvo ne bi moglo regulisati takvo mešanje (vidi predmete na koje se pozvao Savezni ustavni sud u odgovorima

dostavljenim ovom Sudu *"cf. BVerfG, nalog Drugog veća Prvog senata od 17. januara 2013. godine - 1 BvR 1578/12 -; cf. BVerfGE 19, 268 <273>).; cf. BVerfGE 75, 78 <106>; 87, 1 <43>; 101, 239 <270>; BVerfG, presuda Prvog senata od 24. aprila 1991. godine – 1 BvR 1341/90; cf. BVerfG, nalog Trećeg veća Prvog senata od 28. decembra 2004. godine, - 1 BvR 2790/04 -, stavovi 17 i 185, sa pozivom na BVerfGE 38, 105 <110>, BVerfGE 9, 3 <7 i 8>)."*).

122. Što se tiče argumenta da iscrpljivanje pravnih sredstava može biti nedelotvorno ili da postupak može dugo trajati, procesni zakon Nemačke utvrđuje druga pravna sredstva za osporavanje odugovlačenja postupka. Na primer, može se podneti preliminarno pismo sudu ako postoji bojazan da predmet neće biti okončan u razumnom roku i, ako je došlo do odugovlačenja, podnosioci mogu tražiti novčanu nadoknadu na osnovu važećeg zakona.

123. Što se tiče trećeg pitanja Suda u vezi sa meritumom zahteva, Savezni ustavni sud je naglasio da je on do sada presudio značajan broj predmeta koji se tiču prava transrodnih osoba (vidi predmete na koje se pozvao Savezni ustavni sud u odgovorima dostavljenim ovom Sudu: *"nalog Prvog senata od 11. oktobra 1978. godine - 1 BvR 16/72 – cf. Odluke Saveznog ustavnog suda, BVerfGE 49, 286; nalog Prvog senata od 16. marta 1982. godine, – 1 BvR 938/81; cf. BVerfGE 60, 123; nalog Prvog senata od 26. januara 1993. godine – 1 BvL 38/92 – cf. BVerfGE 88, 87; nalog Drugog veća Prvog senata od 15. avgusta 1996. godine - 2 BvR 1833/95 –; nalog Prvog senata od 6. decembra 2005. godine – 1 BvL 3/03 cf. BVerfGE 115, 1); nalog Prvog senata od 18. jula 2006. godine - 1 BvL 1/04 -, - 1 BvL 12/04 – cf. BVerfGE 116, 243); nalog Prvog senata od 27. maja 2008. godine - 1 BvL 10/05 – cf. BVerfGE 121, 175; nalog Prvog senata od 11. januara 2011. godine – 1 BvR 3295/07 cf. BVerfGE 128, 109); nalog Drugog veća Prvog senata od 17. oktobra 2017. godine - 1 BvR 747/17 -; nalog Drugog veća Prvog senata od 6. decembra 2016. godine - 1 BvQ 45/16 –"*).

124. U jednoj od tih odluka, Savezni ustavni sud je odlučio da je odbijanje državnih organa da promene/isprave podatke o polu u izvodu iz matične knjige rođenih u slučajevima kada je transseksualna osoba promenila pol putem operacije, proglašeno neustavnim. Tom prilikom, Savezni ustavni sud je naglasio da je takvo odbijanje nespojivo sa članom 1. Osnovnog zakona Nemačke koji štiti ljudsko dostojanstvo i način na koji ljudi shvataju sebe kao pojedinca. Stoga se smatralo da ljudsko dostojanstvo podrazumeva i pravo pojedinca na slobodan lični razvoj i razvoj ličnosti, što podrazumeva i određivanje građanskog statusa pola sa kojim se taj pojedinac identifikuje.

Prilog koji je dostavio Vrhovni sud Meksika

125. Vrhovni sud Meksika je objasnio postupak suđenja, takozvani *"amparo",* kojim se mogu osporiti neustavni i nezakoniti akti izvršne, zakonodavne i sudske vlasti. Osnovno načelo je da se postupak *"amparo"* može pokrenuti tek nakon iscrpljivanja svih pravnih sredstava predviđenih važećim zakonom; međutim, postoji nekoliko izuzetaka od ovog opšteg pravila. Nabrojano je ukupno 10 izuzetaka sa relevantnim podizuzecima koji su primenljivi u pravnom sistemu Meksika, a glavni razlog je činjenica da osporeni akt mora da prouzrokuje nepopravljivu štetu.

126. Što se tiče transrodnih prava, Vrhovni sud Meksika je naglasio da je imao jedan takav predmet čije činjenice su navedene u nastavku. Jedna transrodna osoba, rođena kao muškarac, ali koja se identifikovala sa ženskim rodom, izvršila je operaciju za promenu pola i nakon toga je tražila da se njen izvod iz matične knjige rođenih ispravi tako da odražava nastale promene. Takođe, tražila je da se informacije o promeni njenog pola čuvaju kao poverljive i da se ne objavljuje činjenica da je ona transseksualna osoba. Njen predmet je rešio sudija koji je usvojio njen zahtev za ispravku izvoda iz matične knjige rođenih, ali je naložio da se nove informacije prilože kao "dodatak", odnosno kao "ispravke" u originalnom izvodu iz matične knjige rođenih. Podnositeljka zahteva je smatrala da se time krše njena prava na jednakost pred zakonom, nediskriminaciju, privatnost, ljudsko dostojanstvo i zdravlje. Vrhovni sud Meksika je nakon njene žalbe odlučio da je odluka sudije neustavna i tom prilikom naložio da se ispravke sprovedu u originalnom izvodu i da se sprovedene izmene ne objavljuju osim u sudskom postupku i u policiji, ako je to potrebno. Obrazloženje koje je koristio Vrhovni sud je sledeće: *"Svaki pojedinac živi odgovarajući rodni identitet. Oni razvijaju ličnost zasnovano na njemu tako da psihosocijalni pol mora imati prednost nad morfološkim polom. Kao rezultat toga, promena pola za koju se odlučila neka osoba je deo njenog prava na slobodan razvoj ličnosti i u suprotnosti je sa fundamentalnim pravima da se osoba drži u polu za koji oseća da nije njen."*

Prilog koji je dostavio Vrhovni sud Holandije

127. Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava, Vrhovni sud Holandije je naveo da je zaobilaženje žalbene faze i direktno upućivanje predmeta njemu, poznato pod nazivom *"sprongcassatie"* ili u bukvalnom prevodu *"jump cassation"/"prelaženje na kasacioni sud"* i takav korak

je moguće napraviti samo u slučaju ako su sve zainteresovane strane saglasne, ali su takvi slučajevi više ugovorne prirode i ne podudaraju se sa okolnostima slučaja koji je objasnio Sud. Shodno tome, naglašeno je da u njihovoj praksi nije poznat nijedan sličan predmet u kojem je zbog posebnih okolnosti podnosioca, isti oslobođen obaveze da iscrpi pravna sredstva propisana zakonom.

128. Što se tiče prava na promenu pola, navedeno je da Građanski zakonik Holandije izričito predviđa ovu mogućnost i da iz tog razloga Vrhovni sud Holandije nije imao takav predmet u kojem bi morao da se izjasni o ovom pitanju. Dalje, navedeno je da do nedavno nije bilo moguće u identifikacionim ispravama (izvod iz matične knjige rođenih/pasoš) navesti da neka osoba nema određeni pol ili bilo kakvu naznaku da je osoba interseksualna ili da se pol ne može odrediti i iz tog razloga je Vrhovni sud Holandije 2007. godine svojom odlukom naglasio da ovo nije predviđeno važećim zakonom. Takođe, u tom predmetu, Vrhovni sud Holandije je naveo da, s jedne strane, član 8. EKLJP nameće državama ugovornicama pozitivnu obavezu da obezbede mehanizme za promenu oznake pola osobe, s druge strane, države ugovornice imaju određeno polje slobodne procene u ovom pogledu i koristeći takvo polje slobodne procene, Vrhovni sud je 2007. godine odlučio da do tog trenutka ne postoji osnov za prihvatanje ubeđenja pojedinca da on ne pripada nijednom polu. Međutim, u jednom kasnijem predmetu iz 2018. godine, Okružni sud u Limburgu je odlučio da su se stavovi društva promenili, tako da se sada zahtev neke osobe da nema nijednu oznaku za pol treba usvojiti. U praksi, pasoš takvog lica bi glasio: *"pol se ne može odrediti*", a sadašnja zakonska odredba je izrađena za slučajeve u kojima se pol ne može odrediti po rođenju, što ovde nije slučaj. Skupština je u procesu diskusije o tome da li bi trebalo izmeniti zakon kako bi se uvrstile osobe koje se ne identifikuju ni sa jednim od dva pola. U tom pogledu, naglašeno je da holandski sud nije priznao da postoji *"treći pol"* ali je izjavio da je moguće u identifikacionim ispravama navesti da se *"pol ne može odrediti"*.

Prilog koji je dostavio Ustavni sud Mađarske

129. Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava, Ustavni sud Mađarske je naveo da podnosioci mogu da se pojave pred njim tek nakon što iscrpe sva pravna sredstva ili onda kada ne postoji pravno sredstvo. Dalje je navedeno da postoji jedan izuzetak na osnovu kojeg se podnosioci mogu obratiti direktno Ustavnom sudu Mađarske i to ako se zakonska odredba primenjuje u suprotnosti sa Osnovnim zakonom Mađarske ili kada neka zakonska odredba postane nedelotvorna ili se prava krše direktno bez sudske odluke. Drugi način za izuzeće je kada ne postoji

postupak koji pruža pravno sredstvo dizajnirano za ispravku povrede relevantnih prava.

130. Što se tiče toga da li su imali sličnih slučajeva, Ustavni sud Mađarske je naveo da su imali jedan slučaj koji je veoma sličan slučaju koji se razmatra od strane Suda. Predmetni slučaj nije preveden na engleski jezik, ali je sažetak istog uvršten u bazu podataka slučajeva kod Venecijanske komisije.

131. Predmetni slučaj se odnosio na osobu izbeglicu koja je bila transseksualac i koja je podnela zahtev za azil u Mađarskoj. On je tražio da se u njegovim identifikacionim ispravama upiše da je muškarac jer se ne identifikuje sa ženskim rodom kako stoji u njegovim ispravama. Mađarske vlasti su prvo odbile ovaj zahtev pozivajući se na to da ova prava pripadaju samo mađarskim državljanima, a ne tražiocima azila. Međutim, na kraju procesa parnice, ustavna žalba podnosioca je prihvaćena i Ustavni sud Mađarske je odlučio da pravo koje je tražio podnosilac, iako je izbeglica i tražilac azila, predstavlja univerzalno pravo koje pripada svima. U tom pogledu, utvrđeno je da je on diskriminisan po osnovu državnog porekla zbog toga što pravo na ime potiče iz prava na ljudsko dostojanstvo i jer je ovo pravo kao takvo neprikosnoveno. Pravo transseksualnih osoba da promene svoje ime, Ustavni sud Mađarske je smatrao fundamentalnim pravom zasnovanim na ličnom integritetu i jednakom ljudskom dostojanstvu.

Prilog koji je dostavio Ustavni sud Letonije

132. Ustavni sud Letonije je naveo da postoji samo jedan izuzetak od opšteg pravila iscrpljivanja svih pravnih sredstava pre podnošenja ustavne žalbe. Takav izuzetak se odnosi na slučajeve kada je ustavna žalba od opšteg interesa ili na slučajeve kada opšta pravna sredstva ne mogu da spreče znatnu štetu za podnosioca. Koncept *"znatne štete"* je protumačen tako da podrazumeva negativnu i nepovratnu posledicu za podnosioca ustavne žalbe. Ovaj poslednje navedeni snosi teret dokazivanja da to dokaže.

133. Sudska praksa Ustavnog suda Letonije ukazuje na da je on pokazao samosuzdržanost u pogledu korišćenja ovog izuzetka, iako je on kao takav moguć. U tom pogledu, postoji samo jedan slučaj u kojem je iskorišćen ovaj izuzetak. U tom slučaju se smatralo da opšta pravna sredstva nemaju kapacitet da se spreči znatna šteta za podnosioca zahteva (vidi predmet Ustavnog suda Letonije br. 2003-19-0103 od 14. januara 2004. godine) i u kojem nije dato opširno obrazloženje u vezi

sa ovom tačkom, ali je naglašeno da sami podaci predmeta ukazuju na to da se prava i slobode podnosioca ne mogu zaštiti opštim pravnim sredstvima kojima je imao pristup i da bi znatna šteta bila nepovratna.

Ostali prilozi dostavljeni Sudu

134. Državni sud Kneževine Lihtenštajn je naglasio da podnosioci moraju iscrpeti sva raspoloživa pravna sredstva za žalbe i da nikada nije napravljen nikakav izuzetak od ovog pravila. Što se pak tiče transrodnih prava potvrđeno je da nisu imali takvih slučajeva.

135. Vrhovni sud Finske je naglasio da oni nisu imali slučaj koji je sličan slučaju koji je opisao Sud i da u Finskoj svi sudovi imaju obavezu da daju prioritet Ustavu u slučajevima kada neki zakon nije u saglasnosti sa Ustavom. Što se pak tiče transrodnih prava, potvrđeno je da nisu imali takvih slučajeva.

136. Ustavni sud Severne Makedonije je naglasio razlike u nadležnosti koje postoje u ustavnom sudstvu u pogledu iscrpljivanja pravnih sredstava. U tom pogledu, naglašeno je da pojedinci imaju pravo da se pojave neposredno pred Ustavnim sudom Severne Makedonije u slučajevima kada se tvrdi da je neki javni organ povredio neko pravo pojedinca, međutim, prema njihovim navodima, ova odredba izaziva probleme u praksi jer ga takva nadležnost stavlja u položaj da služi kao prvostepeni sud. Što se tiče *"posebnih okolnosti"*, naglašeno je da nije podnet nijedan sličan slučaj, ali da se, prema njihovim navodima, svi slučajevi koji se odnose na zaštitu ljudskih prava i sloboda smatraju *"posebnim"* slučajevima u kojima se mora postupati sa posebnom revnošću.

137. Ustavni sud Bugarske je naglasio da u Bugarskoj ne postoji zakonska mogućnost podnošenja individualnog zahteva koji bi se mogao okvalifikovati kao ekvivalentan zahtevu koji je podnet ovom Sudu. Što se tiče transrodnih prava, potvrđeno je da nisu imali takvih slučajeva.

138. Vrhovni sud Estonije je naglasio da je imao samo jedan slučaj u kojem je zaključeno da nije postojalo delotvorno pravno sredstvo za adresiranje navoda podnosioca o povredi osnovnih prava i sloboda. Međutim, naglašavajući razlike u nadležnosti između ovog Suda i estonskog suda, navedeno je da pojedinci u Estoniji ne mogu direktno podnositi ustavne zahteve pre nego što iscrpe sva pravna sredstva. Što se tiče slučajeva koji se odnose na transrodna prava, naglašeno je da nisu imali takvih slučajeva.

139. Ustavni sud Portugalije je naveo da nije imao nijedan slučaj sa transrodnim pravima i da nije imao nijedan slučaj u kojem je iz posebnih razloga ili zbog posebnih okolnosti neki podnosilac oslobođen obaveze da iscrpi pravna sredstva.

Prihvatljivost zahteva

140. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su propisani Ustavom i dalje precizirani Zakonom i Poslovnikom.

141. U tom smislu, Sud će primenjujući član 113. Ustava, relevantne odredbe Zakona koje se odnose na postupak određen u stavu 7. člana 113. Ustava; pravilo 39. i pravilo 76. [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika, razmotriti: (i) da li je zahtev podnela ovlašćena strana; (ii) da li se osporava akt javnog organa, i (iii) da li su iscrpljena sva pravna sredstva. U zavisnosti od ispunjenja ovih početnih uslova, Sud će odlučiti da li je potrebno da nastavi sa razmatranjem ostalih uslova prihvatljivosti.

Što se tiče ovlašćene strane i akta javnog organa

142. Sud se u tom smislu prvo poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način. […]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom*.

143. Sud se takođe poziva i na član 47. [Individualni zahtevi] Zakona, koji propisuje: "*Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ. […].*"

144. Sud se takođe poziva i na tačku (a) stava (1) pravila 39. [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koja utvrđuje: „(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim: (a) ako je zahtev podnela ovlašćena stranka."

145. Sud se poziva i na stav (2) pravila 76. Poslovnika, koji, između ostalog, utvrđuje: *"(2) Podnesak podnet prema ovom pravilu, mora jasno da*

naglasi [...] koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac žali da ospori."

146. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje (i) da je zahtev podnela ovlašćena strana, odnosno podnosilac zahteva u svojstvu pojedinca, koji traži zaštitu svojih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom i EKLJP, kao što je utvrđeno gore navedenim odredbama Ustava, Zakona i Poslovnika, i (ii) da osporava akt javnog organa u Republici Kosovo, odnosno odluku [br. 64/04] Agencije za civilnu registraciju od 13. juna 2018. godine.

147. Shodno tome, Sud zaključuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana i da osporava akt javnog organa.

Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava

148. Što se tiče iscrpljivanja pravnih sredstava, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. Ustava, citirane u tekstu iznad, stav 2 člana 47. [Individualni zahtevi] Zakona, i tačku (b) stava (1) pravila 39. [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

[...]

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva.

Pravilo 39.
[Kriterijum o prihvatljivosti]

1. Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

[...]

(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke.

149. Imajući u vidu zahtev podnosioca da bude oslobođen obaveze iscrpljivanja "tužbe za upravni spor" kao raspoloživo pravno sredstvo propisano zakonom u okolnostima konkretnog slučaja, Sud će u nastavku (i) predstaviti opšta načela ESLJP-a i Suda po pitanju

iscrpljivanja pravnih sredstava, i zatim (ii) primeniti iste u okolnostima konkretnog slučaja.

(i) Opšta načela ESLJP-a i Suda po pitanju iscrpljivanja pravnih sredstava

150. Sud primećuje da stav 7. člana 113. Ustava, utvrđuje obavezu iscrpljivanja *"svih pravnih sredstava regulisanih zakonom"*. Ova ustavna obaveza je takođe utvrđena i članom 47. Zakona, kojim se zahteva iscrpljivanje *"svih pravnih sredstava"*; i, dalje pod tačkom (b) stava (1) pravila 39. Poslovnika u kojem se posebno naglašava obaveza da se prethodno iscrpe sva *"delotvorna"* pravna sredstva propisana zakonom.

151. Kriterijumi za ocenu da li je ispunjena obaveza iscrpljivanja svih "*delotvornih*" pravnih sredstava dobro su definisani u praksi ESLJP-a, u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. Ustava, dužan da tumači osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom.

152. U tom kontekstu, Sud naglašava da koncept iscrpljivanja i/ili obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava proizilazi i zasnovan je na "*opštepriznatim načelima međunarodnog prava*" (vidi, između ostalog, predmet Međunarodnog suda pravde *Švajcarska protiv Sjedinjenih Američkih Država,* presuda od 21. marta 1959. godine). Isto važi i za ESLJP, koji, prema članu 35. (Uslovi prihvatljivosti) EKLJP, može *"uzeti predmet u postupak tek kada da se iscrpu svi unutrašnji pravni lekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava […]"*.

153. Svrha i obrazloženje obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava ili pravilo iscrpljivanja jeste da relevantnim organima, a pre svega redovnim sudovima, pruži mogućnost da spreče ili isprave navodne povrede Ustava. Ono se zasniva na pretpostavci koja se ogleda u članu 32. Ustava i članu 13. EKLJP, da pravni poredak Republike Kosovo obezbeđuje delotvorno sredstvo za zaštitu ustavnih prava. Ovo je važan aspekt supsidijarnog karaktera mehanizma ustavne pravde (vidi, u ovom kontekstu, predmete ESLJP-a *Selmouni protiv Francuske*, citiran u tekstu iznad, stav 74; *Kudła protiv Poljske,* presuda od 26. oktobra 2000. godine, stav 52; i vidi, između ostalog, i predmete Suda: KI07/15, podnosilac zahteva *Shefki Zogiani*, rešenje o neprihvatljivosti od 8. decembra 2016. godine, stav 61; KI30/17, podnosilac zahteva *Muharrem Nuredini*, rešenje o neprihvatljivosti od 7. avgusta 2017. godine, stav 35; KI41/09, podnosilac zahteva *Univerzitet AAB-RIINVEST D.O.O.*, rešenje o neprihvatljivosti od 3.

februara 2010. godine, stav 16, i KI94/14, podnosilac zahteva *Sadat Ademi*, rešenje o neprihvatljivosti od 17. decembra 2014. godine, stav 24).

154. Sud se dosledno pridržava načela supsidijarnosti, smatrajući da svi podnosioci zahteva moraju iscrpeti sve proceduralne mogućnosti u postupcima pred redovnim sudovima, kako bi se sprečila povreda Ustava ili, ako je do nje došlo, da se ispravi takva povreda određenog osnovnog prava zagarantovanog Ustavom. Sud je takođe dosledno tvrdio da su podnosioci zahteva odgovorni kada Sud proglasi njihove slučajeve neprihvatljivim onda kada propuste da iskoriste redovne postupke ili propuste da prijave povrede Ustava u redovnim postupcima (vidi, između ostalog, predmete Suda: KI139/12, podnosilac zahteva *Besnik Asllani*, odluka o zahtevu za privremenu meru i rešenje o neprihvatljivosti od 25. februara 2013. godine, stav 45; KI07/09, podnosilac zahteva *Demë Kurbogaj i Besnik Kurbogaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 19. maja 2010. godine, stav 18-19; KI89/15, podnosilac zahteva *Fatmir Koçi*, rešenje o neprihvatljivosti od 22. marta 2016. godine, stav 35; KI24/16, podnosilac zahteva *Avdi Haziri*, rešenje o neprihvatljivosti od 16. novembra 2016. godine, stav 39; i KI30/17, podnosilac zahteva *Muharrem Nuredini*, rešenje o neprihvatljivosti od 7. avgusta 2017. godine, stavovi 35-37).

155. Oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava na nivou ESLJP-a primenjuje se samo izuzetno i samo u posebnim slučajevima prilikom analize ovog uslova prihvatljivosti u svetlu činjeničnih, pravnih i praktičnih okolnosti konkretnog slučaja. I na nivou ovog Suda, zasnovano na sudskoj praksi ESLJP-a, ali i u saglasnosti sa praksom ustavnih sudova država članica Venecijanske komisije, oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava se može primenjivati samo izuzetno (vidi slučajeve Suda u kojima je primenjen takav izuzetak: Kl56/09, podnosilac zahteva *Fadil Hoxha i 59 drugih,* presuda od 22. decembra 2010. godine, stavovi 44-55; KI06/10, podnosilac zahteva *Valon Bislimi*, presuda od 30. oktobra 2010. godine, stavovi 50-56 i stav 60; KI41/12, podnosilac zahteva *Gëzim i Makfire Kastrati*, presuda od 25. januara 2013. godine, stavovi 64-74; KI99/14 i KI100/14, citiran u tekstu iznad, stavovi 47-50; KI55/17, podnositeljka zahteva *Tonka Berisha,* presuda od 5. jula 2017. godine, stavovi 53-58, i KI34/17, podnositeljka zahteva *Valdete Daka,* presuda od 1. juna 2017. godine, stavovi 68-73).

156. Činjenica da se oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava propisanih zakonom, iako je moguće, primenjuje samo u izuzetnim slučajevima, potvrđuje se i odgovorima koji su dostavljeni Sudu preko

Foruma Venecijanske komisije, ne prejudicirajući razlike u ustavima i relevantnim važećim zakonima tih država.

157. Izuzeci, odnosno oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava, utvrđeni su u sudskoj praksi ESLJP-a koji naglašava da se pravilo iscrpljivanja mora primenjivati "*sa određenim stepenom fleksibilnosti i bez preteranog formalizma*", imajući u vidu kontekst zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda (u vezi sa konceptom „*fleksibilnosti i postojanjem preteranog formalizma*", vidi, Praktični vodič kroz uslove prihvatljivosti ESLJP-a od 30. aprila 2019. godine, I. Procesni osnovi neprihvatljivosti, A. Nisu iscrpljeni unutrašnji pravni lekovi, 2. Primena pravila, A. Fleksibilnost, str. 22 i, između ostalog, predmet ESLJP-a *Ringeisen protiv Austrije*, presuda od 16. jula 1971. godine, stav 89). U principu, na osnovu prakse ESLJP-a, obaveza iscrpljivanja pravnih sredstava je ograničena na korišćenje onih pravnih sredstava (i) čije postojanje je "*dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi*", i samim tim, ista moraju biti u stanju da "*pruže rešenje u vezi sa tvrdnjama podnosioca*" i "*pruže razumne izglede za uspeh*"; i (ii) koja su "*raspoloživa, pristupačna i delotvorna*", i te karakteristike moraju biti dovoljno konsolidovane u sudskoj praksi pravnog sistema u pitanju (vidi predmete ESLJP-a: *Selmouni protiv Francuske*, citiran u tekstu iznad, stavovi 71-81; *Akdivar i drugi protiv Turske*, citiran u tekstu iznad, vidi Odeljak B, u vezi sa iscrpljivanjem unutrašnjih pravnih sredstava, stavovi 55-77; *Demopolous i drugi protiv Turske,* presuda od 1. marta 2010. godine, Odeljci: A. Podnesci pred Sudom o iscrpljivanju unutrašnjih pravnih sredstava i B. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava, odnosno stavovi 50-129; *Ocalan protiv Turske,* presuda od 12. maja 2005. godine, stavovi 63-72, i *Kleyn i drugi protiv Holandije,* presuda od 6. maja 2003. godine, stavovi 155-162).

158. U obe gore navedene kategorije, sudska praksa je od posebne važnosti. Shodno tome, argumenti o "*delotvornosti*" ili nepostojanju *"delotvornosti"* pravnog sredstva moraju se potkrepiti i sudskom praksom, ili odnosno, njenim nepostojanjem (vidi u ovom kontekstu, predmet ESLJP-a *Kornakovs protiv Letonije,* presuda od 15. juna 2006. godine, stav 83-85). Važnost sudske prakse dokazuje i predmet ESLJP-a *Vinčić i drugi protiv Srbije,* u kojem se žalba Ustavnom sudu Srbije nije smatrala delotvornom zbog toga što taj sud nije razmatrao predmete koji su se odnosili na navedene povrede ljudskih prava i jer taj sud nije doneo i objavio takve odluke u meritumu (vidi *Vinčić i drugi protiv Srbije,* presuda od 1. decembra 2009. godine, stav 51). Naime, iako je u teoriji postojala mogućnost da se podnosioci obrate Ustavnom sudu Srbije, na nivou ESLJP-a se usled nedostatka sudske

praske, takvo sredstvo smatralo nedelotvornim dok se ne dokaže suprotno. U kasnijoj fazi i nakon konkretnih dokaza o delotvornosti pravnog leka u praksi, ESLJP je prihvatio iznete argumente o utvrđenoj delotvornosti pravnog sredstva i kao rezultat toga, promenio je svoj pristup na taj način što je prihvatio i tražio da se iscrpljivanje takvog pravnog sredstva mora dogoditi pre podnošenja zahteva ESLJP-u.

159. Međutim, i izvan ovih mogućnosti izuzeća, u svim slučajevima i na osnovu sudske prakse ESLJP-a, podnosilac mora dokazati "*da je učinio sve što se od njega može opravdano očekivati da iscrpi pravna sredstva*" (vidi predmet ESLJP-a *D.H. i drugi protiv Republike Češke,* presuda od 13. novembra 2007. godine, stav 116 i tu navedene reference). ESLJP naglašava da je u interesu podnosioca zahteva da se obrati nadležnom sudu kako bi mu pružio priliku da ostvari postojeća prava zahvaljujući svojoj moći da tumači (vidi, između ostalog, predmet ESLJP-a *Ciupercescu protiv Rumunije,* presuda od 15. juna 2010. godine, stav 169). Ovo izuzev u slučajevima kada podnosilac može pokazati, pružajući relevantnu sudsku praksu ili neki drugi odgovarajući dokaz, da će dostupno pravno sredstvo koje on nije koristio, biti neuspešno (vidi predmete ESLJP-a *Kleyn i drugi protiv Holandije,* citiran u tekstu iznad, stav 156 i tu navedene reference i *Selmouni protiv Francuske,* citiran u tekstu iznad, stavovi 74-77). U tom aspektu, važno je naglasiti da "*puke sumnje*" podnosioca zahteva u pogledu neefikasnosti nekog pravnog sredstva ne važe kao razlog za oslobađanje podnosioca od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava (vidi, između ostalog, predmete ESLJP-a *Milošević protiv Holandije,* odluka od 19. marta 2002. godine, poslednji stav na str. 6, i *MPP Golub protiv Ukrajine,* presuda od 18. oktobra 2005. godine, poslednji stav odeljka C o Oceni suda).

160. Sud takođe naglašava da se fleksibilna procena neophodnih karakteristika pravnog sredstva mora vršiti uzimajući u obzir okolnosti svakog pojedinačnog predmeta. U tom smislu, ESLJP je takođe usvojio koncept "*posebnih okolnosti*", na osnovu kojih procenjuje da li postoji neka posebna osnova koja podnosioca oslobađa ispunjenja obaveze iscrpljivanja pravnog sredstva. Prilikom sprovođenja ove procene, ESLJP uzima u obzir i (i) opšti *"pravni i politički kontekst"* i (ii) *„posebne okolnosti"* podnosioca (o konceptu "*posebnih okolnosti*", između ostalog, vidi predmete ESLJP-a *Van Oosterwijck protiv Belgije*, citiran u tekstu iznad, stavovi 36-40 i tu navedene reference, *Selmouni protiv Francuske*, citiran u tekstu iznad, stavovi 71-81 i tu navedene reference; *Öcalan protiv Turske*, citiran u tekstu iznad, stav 67, i *Akdivar i drugi protiv Turske*, citiran

u tekstu iznad, stavovi 67-68 i tu navedene reference. Dalje, što se tiče uzimanja u obzir opšteg pravnog i političkog konteksta, vidi, između ostalog, *Akdivar i drugi protiv Turske,* citiran u tekstu iznad, stavovi 68-69 i tu navedene reference i *Selmouni protiv Francuske,* citiran u tekstu iznad, stav 77). U slučajevima u kojima proizilazi da bi obavezivanje podnosioca da primeni određeno pravno sredstvo moglo biti neracionalno u praksi i da bi predstavljalo nesrazmerno veliku prepreku delotvornom ostvarivanju njegovog prava, ESLJP oslobađa podnosioca obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava (vidi, između ostalog, predmete ESLJP-a *Veriter protiv Francuske*, presuda od 15. decembra 1997. godine, stav 27; *Gaglione i drugi protiv Italije,* presuda od 21. decembra 2010. godine, stav 22, i *M.S. protiv Hrvatske (br. 2)*, presuda od 19. februara 2015. godine, stavovi 123-125).

161. Na kraju, Sud naglašava da je imajući u vidu načelo fleksibilne procene iscrpljenosti pravnih sredstava i prilagođavanje te procene "*posebnim okolnostima*" svakog slučaja pojedinačno, ESLJP razvio test "*tereta dokazivanja*", koji proces je jasno utvrđen u njegovoj sudskoj praksi. Prema ovoj poslednje navedenoj, u kontekstu ESLJP-a, raspodela tereta dokazivanja se vrši između podnosioca zahteva i vlade u pitanju koja tvrdi da pravna sredstva nisu iscrpljena (za detaljniju diskusiju o *raspodeli tereta dokazivanja*, između ostalog, vidi predmete ESLJP-a *Selmouni protiv Francuske,* citiran u tekstu iznad, stav 76 i tu navedene reference i *Akdivar i drugi protiv Turske*, citiran u tekstu iznad, stav 68 i tu navedene reference). U načelu, nakon navoda relevantnog podnosioca zahteva o nedostatku pravnog sredstva, suprotna strana, odnosno država u pitanju, u kontekstu ESLJP-a snosi teret dokazivanja da postoji pravno sredstvo koje nije iskorišćeno i koje je "*delotvorno*", dok bi, dalje, podnosilac trebalo da argumentuje suprotno, odnosno da je navedeno sredstvo iskorišćeno ili da isto nije "*delotvorno*" u okolnostima datog slučaja. Kao što je prethodno navedeno, oslanjanje na relevantnu sudsku praksu je relevantno u oba slučaja.

(ii) Primena gore navedenih načela i ocena Suda u okolnostima konkretnog slučaja

162. Na osnovu gore navedenih načela, Sud će razmotriti zahtev i argumente podnosioca zahteva za oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava određenih zakonom. U tom kontekstu, Sud prvo podseća da je podnosilac zahteva, dana 24. jula 2018. godine, pokrenuo tužbu za upravni spor pred Osnovnim sudom. Međutim, samo nedelju dana kasnije, odnosno 30. jula 2018. godine, podnosilac zahteva se obratio i ovom Sudu i zatražio oslobađanje od obaveze

iscrpljivanja ovog pravnog sredstva tvrdeći da isto nije „*delotvorno*“ i “*dovoljno sigurno u teoriji i praksi*“.

163. Podnosilac zahteva argumentuje navodni nedostatak gore navedenih karakteristika pravnog sredstva na osnovu (i) njegovih “*posebnih okolnosti*”, uključujući i pravni i politički kontekst zajednice kojoj on pripada, i (ii) trajanja postupaka pred redovnim sudovima. Ove navode podnosioca zahteva podržava i Ombudsman. Takođe, kao što je prethodno objašnjeno, odgovor na ove navode i relevantna pitanja Suda, dao je i SSK.

164. Sud podseća da je u odgovoru na navode podnosioca zahteva i pitanja Suda, SSK, između ostalog naglasio da predmetno pravno sredstvo *“ispunjava sve standarde da bude dovoljno sigurno za konkretan slučaj i za druge slučajeve s obzirom na to da su sudovi nezavisni, apolitični, nepristrasni i pružaju jednak pristup svima”*. SSK se dalje u kontekstu prava podnosioca zahteva na pravno sredstvo koje je “*dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi*”, kao što je prethodno navedeno, pozvao na stav 4 člana 55. Ustava. Što se pak tiče “*raspoloživosti*”, “*dostupnosti*” i “*delotvornosti*” pravnog sredstva, SSK je naglasio da *“tužba za pokretanje upravnog spora kao pravno sredstvo ispunjava potrebne standarde da bi se smatrala sredstvom raspoloživim za podnosioca jer sudovi omogućavaju i pružaju jednak pristup svima i uvek ulažu napore da budu što delotvorniji i efikasniji u rešavanju predmeta uprkos tome što su suočeni sa velikim brojem nerešenih predmeta koji su se nagomilali zbog niza faktora, kao što su slučajevi koji su zaostali iz prethodnih godina, novi slučajevi primljeni u rad, nedovoljan broj sudija, itd.”*. SSK nije dostavio nijedan primer iz sudske prakse, kao što je tražio Sud na osnovu sudske prakse ESLJP-a. Podnosilac zahteva je osporio argumente SSK-a, naglašavajući, između ostalog, da je ovaj poslednje navedeni samo izneo konstataciju da upravni spor *“ispunjava sve dovoljne standarde da bude dovoljno siguran u konkretnom slučaju i u drugim slučajevima”,* ali koja konstatacija “*nije zasnovana ni na jednoj činjenici ili konkretnom podatku”*.

165. U tom pogledu, Sud prvo naglašava da se SSK, iako je naveo da je predmetno pravno sredstvo dovoljno sigurno u teoriji i praksi, u prilog svojim argumentima poziva na stav 4 člana 55. Ustava u vezi sa ograničenjem ljudskih prava i sloboda. Iako je takav argument nejasan, Sud takođe primećuje da SSK ne pruža nikakvo dodatno obrazloženje, dalju razradu ili dokaz koji bi dokazao delotvornost ovog pravnog sredstva u okolnostima konkretnog slučaja. Pored toga, on svoje navode nije potkrepio nikakvom relevantnom sudskom praksom

ESLJP-a, što je prema sudskoj praksi potrebno za praktično određivanje dovoljne sigurnosti i delotvornosti pravnog sredstva.

166. U tom kontekstu, a na osnovu navoda podnosioca zahteva i relevantnih komentara Ombudsmana i SSK-a, Sud će prvo razmotriti navode o nedostatku delotvornosti i nedovoljnoj sigurnosti pravnog sredstva u teoriji i praksi, kao rezultat "*posebnih okolnosti*" podnosioca zahteva.

167. Sud primećuje da su se navodi podnosioca zahteva u vezi nedelotvornosti pravnog sredstva odnosili na prirodu navodne povrede prava na privatnost i pravni i politički kontekst zajednice kojoj pripada podnosilac zahteva, kao jedne od najmarginalizovanijih zajednica u Republici Kosovo i prema argumentima Ombudsmana. Sud, takođe, primećuje da u vreme i u okolnostima podnošenja zahteva, odnosno odgovarajućih navoda podnosioca zahteva Sudu, nije postojala nikakva sudska praksa koja bi dokazala da bi tužba za upravi spor mogla biti delotvorna i dovoljno sigurna ne samo u teoriji nego i u praksi za *"posebne okolnosti"* podnosioca zahteva.

168. Sud, dalje, primećuje da iako je razmatranje tužbe u vezi sa jednim sličnim slučajem na čekanju pred Osnovnim sudom protiv Agencije za civilnu registraciju koja je takođe odbila zahtev lica "Y" za promenu imena i oznake za pol sa "Ž " na "M", do ovih datuma: 9. oktobra 2018. godine i do 20. novembra 2018. godine, kada je Ombudsman dostavio pravno mišljenje, odnosno kada je SSK dostavio svoje komentare Sudu, odnosno zasnovano na spisima predmeta, redovni sudovi nisu imali sudsku praksu koja se odnosila na promenu imena i oznake za pol transrodnih osoba.

169. Ispostavlja se da je gore pomenuti slučaj u vezi sa osobom „Y" prvi slučaj koji je rešen od strane Osnovnog suda 27. decembra 2018. godine i potvrđen od strane Apelacionog suda 2. avgusta 2019. godine. Sud naglašava da ova sudska praksa koja se odnosi na prava transeksualnih/transrodnih osoba na promenu imena i oznake za pol, menja kontekst navoda podnosioca zahteva i njihovu ocenu od strane Suda jer ista dokazuje da tužba za upravni spor, u okolnostima konkretnog slučaja, osim toga što može biti delotvorna, ista je dovoljno sigurna ne samo u teoriji nego i u praksi.

170. Sud, u ovom kontekstu, konkretnije naglašava da slučaj koji je odlučen presudom [A.br.2196/2017] Osnovnog suda od 27. decembra 2018. godine i potvrđen presudom [PA.br.244/2109] Apelacionog suda od 2. avgusta 2019. godine, uključuje jednu osobu "Y" koja je rođena

žensko i imala je ime koje je očigledno pripadalo ženskom rodu. U kasnijoj fazi, osoba "Y" se podvrgla hirurškoj operaciji za promenu pola sa ženskog na muški. Ta operacija je uspešno završena. Shodno tome, u 2017. godini, osoba "Y" je podnela zahtev Kancelariji za civilni status opštine Prizren za zakonsku promenu ličnog imena i oznake za pol. Kancelarija za civilni status je odbila njegov zahtev. Agencija za civilni status, postupajući po žalbi osobe "Y", takođe je odbila njegov zahtev. Osoba "Y" je pokrenula sudski postupak protiv Agencije za civilnu registraciju podnoseći tužbu za upravni spor Osnovnom sudu, odnosno pred istim Osnovnim sudom pred kojim se već nalazi na čekanju rešavanje tužbe podnosioca zahteva u upravnom sporu. Osnovni sud je prihvatio, kao osnovanu, tužbu osobe "Y". Tom prilikom, sud je naložio Generalnoj direkciji opštine Prizren da (i) izvrši ispravku ličnog imena osobe "Y" na osnovu njegovog zahteva i (ii) izvrši promenu oznake za pol osobe "Y" sa ženskog pola "Ž" na muški pol "M". Protiv odluke Osnovnog suda, Agencija za civilnu registraciju je uložila žalbu Apelacionom sudu. Ovaj poslednji je odbio tu žalbu i potvrdio je odluku Osnovnog suda u celosti. U ovom slučaju, postupci pred redovnim sudovima su trajali prosečno jednu (1) godinu i osam (8) meseci od trenutka podnošenja odgovarajuće tužbe do potvrđivanja odluke Osnovnog suda od strane Apelacionog suda.

171. Dalje, Sud početno naglašava da gore navedeni slučaj odražava okolnosti koje su vrlo slične okolnostima konkretnog slučaja, a samim tim i relevantnu sudsku praksu, u najmanje sledeća dva aspekta: (i) zahtev za promenu imena i oznake za pol sa "Ž" na "M" u matičnim knjigama, koji je prvobitno upućen Kancelariji za civilni status, i (ii) zahtev odbijen od strane Kancelarije za civilni status u odgovarajućim opštinama, potvrđen i od strane Agencije za civilnu registraciju.

172. U ovom predmetu koji je već rešen od strane redovnih sudova, odnosno predmetu osobe "Y', Sud primećuje da je njegova tužba podneta Osnovnom sudu 27. decembra 2017. godine protiv odluke Agencije za civilnu registraciju koja je potvrdila odluku nadležne Kancelariji za civilni status o odbijanju zahteva za promenu imena i oznake za pol osobe "Y", rešena u korist te osobe, i to presudom [A. br. 2196/2017] Osnovnog suda od 27. decembra 2018. godine, koja je potvrđena i od strane Apelacionog suda presudom [PA. br. 244/2109] od 2. avgusta 2019. godine. Navedeni sudovi su naložili, odnosno potvrdili (i) da se izvrši ispravka ličnog imena osobe "Y" na osnovu njenog zahteva, i (ii) da se izvrši promena oznake za pol osobe "Y" sa ženskog pola "Ž" na muški pol "M".

173. Sud takođe primećuje da se redovni sudovi prilikom donošenja gore navedenih presuda takođe pozivaju i na raniju praksu promene ličnog imena kao i promene oznake za pol sa "M" na "Ž" od strane samih nadležnih opštinskih kancelarija. Tačnije, na osnovu relevantnih spisa, proizilazi da je opština Suva Reka, dana 18. aprila 2012. godine, relevantnim rešenjem dozvolila transrodnoj osobi "Z" [tačan identitet se neće otkriti od strane Suda, *ex officio*, na osnovu stava (6) pravila 32. Poslovnika o radu], promenu ličnog imena kao i promenu oznake za pol sa "M" na "Ž", zasnovano na njenoj želji i zahtevu.

174. Sud, štaviše, naglašava da gore citirane odluke redovnih sudova nisu predmet razmatranja pred ovim Sudom, te stoga on neće ocenjivati njihovu usaglašenost sa Ustavom. Međutim, u svrhu procene iscrpljenosti pravnog sredstva u okolnostima konkretnog slučaja i njegove delotvornosti i dovoljne sigurnosti u "*teoriji i praksi*", Sud primećuje da su se redovni sudovi prilikom relevantnog odlučivanja pozvali na (i) Ustav, odnosno na njegove članove 21, 24. i 36.; (ii) sudsku praksu ESLJP-a, konkretno na predmet *Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (citiran u tekstu iznad), na osnovu člana 53. Ustava; (iii) na EKLJP, odnosno na njen član 8. i (iv) zakonsku regulativu utvrđenu ZAP-om, Zakonom o ličnom imenu u vezi sa Administrativnim uputstvom o ličnom imenu, Zakonom o civilnom statusu i Zakonom o ravnopravnosti polova.

175. U tom kontekstu, Sud naglašava da je on dosledno držao stav da tužba za upravni spor predstavlja "*delotvorno*" pravno sredstvo ne samo u teoriji nego i u praksi. Osim ograničenih izuzetaka koji su navedeni u delu sa opštim načelima, Sud je konstantno odbijao zahteve proglašavajući iste neprihvatljivim upravo sa obrazloženjem o neiscrpljivanju ovog pravnog sredstva (vidi, između ostalog, slučaj KI131/17, podnosilac zahteva *Uran Halimi*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. oktobra 2018. godine, stavovi 48-49). U okolnostima konkretnog slučaja, sporni su njegova delotvornost i dovoljna sigurnost "*u praksi*" imajući u vidu "*posebne okolnosti*" podnosioca zahteva.

176. Sud, na osnovu sudske prakse ESLJP-a, ponovo naglašava značaj sudske prakse u proceni delotvornosti i dovoljne sigurnosti pravnog sredstva u praksi. Što se tiče ovog poslednje navedenog, a nakon informacija koje je Sud dobio 21. avgusta 2019. godine, kada je i izvešteno o donošenju odluke Osnovnog i Apelacionog suda u jednom predmetu koji je sličan ovom predmetu, odnosno u predmetu osobe "Y", Sud ne može a da ne primeti i ne ukaže na činjenicu da u Republici Kosovo sada postoji sudska praksa, iako ne konsolidovana, ali svakako

značajna, koja se odnosi na osnovna prava i slobode transseksualnih i transrodnih osoba a koje žele da promene svoje lično ime i oznaku za pol.

177. Kao što je prethodno navedeno, presuda [A. br. 2196/2017] Osnovnog suda od 27. decembra 2018. godine, koja je potvrđena od strane Apelacionog suda presudom [PA. br. 244/2109] od 2. avgusta 2019. godine, u sličnim ličnim okolnostima i u sličnom pravnom i političkom kontekstu, naložile su nadležnim javnim organima da izvrše ispravku ličnog imena i promenu oznaka pola dotične osobe u matičnim knjigama. Sud primećuje i ističe da se za razliku od okolnosti konkretnog slučaja, osoba "Y" prethodno podvrgnula hirurškom zahvatu za promenu pola. Međutim, Sud takođe primećuje da ova činjenica nije bila presudna kod ocene Osnovnog suda koji je presudom [A. br. 2196/2017] od 27. decembra 2018. godine konkretno obrazložio da, između ostalog, na osnovu Ustava, sudske prakse ESLJP-a i Zakona o ravnopravnosti polova, takav uslov nije presudan za zakonsko priznanje rodnog identiteta.

178. Shodno tome, i u takvim okolnostima, Sud mora utvrditi da je tužba za upravni spor "*delotvorna*" i "*dovoljno sigurna* [i] *u praksi*", i da je na osnovu relevantne sudske prakse "*u stanju da pruži rešenje"* u vezi sa navodima podnosioca zahteva o povredi njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom i da "*pruži razumne izglede za uspeh*".

179. U takvim slučajevima kada je, na osnovu relevantne sudske prakse, određeno pravno sredstvo "*delotvorno"* i *"dovoljno sigurno u teoriji i u praksi*", i samim tim je "*u stanju da pruži rešenje*" u vezi sa navodima podnosioca zahteva i "*pruža razumne izglede za uspeh*", Sud na osnovu načela supsidijarnosti ne može oduzeti redovnim sudovima njihovu ustavnu nadležnost za odlučivanje o navodima podnosioca zahteva o eventualnoj povredi članova Ustava i EKLJP. Kao što je prethodno navedeno, upravo je svrha i obrazloženje obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava ta da pruži redovnim sudovima mogućnost da spreče ili isprave navodne povrede Ustava.

180. Bilo bi u potpunoj suprotnosti sa supsidijarnim duhom mehanizma ustavne kontrole ako bi sud proglasio neko pravno sredstvo nedelotvornim kada je ono zapravo dokazalo svoju delotvornost u praksi, kao što dokazuje gore navedeni predmet osobe "Y". Poštovanje principa supsidijarnosti zahteva upravo dozvoljavanje potrebnog puta i prostora za nižestepene sudove da izvršavaju svoju dužnost direktne primene Ustava i EKLJP.

181. Svakako, princip supsidijarnosti ni na koji način ne sprečava podnosioce u pitanju da se obrate Sudu i zatraže ocenu ustavnosti (i) akata javnih organa nakon što su iscrpeli pravna sredstva određena zakonom, kao što je utvrđeno u stavu 7 člana 113. Ustava i relevantnim odredbama Zakona i Poslovnika, i (ii) nepostojanje odluke u razumnom roku ili navodno isuviše dugom sudskom postupku u suprotnosti sa garancijama člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP. U kontekstu navodnog odugovlačenja sudskih postupaka, Sud podseća da, u određenim okolnostima, sudska praksa ESLJP-a, i ne samo njena, već i sudska praksa odgovarajućih sudova država članica Venecijanske komisije, omogućava oslobađanje dotičnih podnosilaca od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava.

182. ESLJP ima dovoljno sudske prakse u tom pogledu. Međutim, Sud će se pozvati na najnoviji predmet ESLJP-a koji se odnosi na prava transrodnih osoba, *X protiv Severne Makedonije*. Sud naglašava da je ESLJP u ovom predmetu odbio navode Severne Makedonije da je predmet preuranjen pred ESLJP-om zbog toga što se predmet i dalje razmatra od strane sudova Severne Makedonije (vidi argumente Vlade i podnosioca u pitanju u vezi sa iscrpljivanjem pravnih sredstava u stavovima 40 i 41 predmeta *X protiv Severne Makedonije,* citiranog u tekstu iznad). ESLJP je odbio ove argumente i prihvatio predmet podnosioca za razmatranje merituma, uprkos neiscrpljenju pravnih sredstava, obrazlažući da odugovlačenje sudskih postupaka može predstavljati osnov za oslobađanje podnosilaca u pitanju od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava i da se u relevantnim okolnostima, predmet podnosioca nalazi na čekanju pred makedonskim organima i sudovima 7 (sedam) godina zaredom i bez naznaka kada bi isti mogli biti okončani. Prema ESLJP-u, odugovlačenje postupaka u vezi sa okolnostima podnosioca i činjenicom da se isti suočava sa situacijom izuzetnih predrasuda u pogledu njegovog prava na privatni život, omogućavaju oslobađanje podnosioca u pitanju od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava (vidi relevantno obrazloženje ESLJP-a u stavovima 43-46 predmeta *X protiv Severne Makedonije,* citiranog u tekstu iznad).

183. U tom kontekstu, Sud takođe podseća da podnosilac zahteva pred Sudom navodi da treba da bude oslobođen od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava zbog "*mogućnosti*" odugovlačenja sudskih postupaka u okolnostima njegovog slučaja. Sud podseća da se značajan deo navoda podnosioca zahteva zasniva na izveštajima SSK-a kako bi argumentovao da bi rešavanje njegovog predmeta pred redovnim sudovima rezultiralo isuviše dugim sudskim postupcima u

trajanju od prosečno tri (3) do četiri (4) godine, sa opasnošću da se njegov predmet uopšte ne reši meritorno od strane redovnih sudova već da se vrati na ponovno razmatranje prvobitnim upravnim organima. Ovi navodi podnosioca zahteva su takođe podržani i pravnim mišljenjem Ombudsmana.

184. Međutim, i u tom smislu, Sud mora da razjasni da podnosilac zahteva pred Sudom ne traži ocenu ustavnosti već isuviše dugih sudskih postupaka u suprotnosti sa garancijama sadržanim u članu 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP-a i shodno tome i oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava. Naprotiv, navodi podnosioca zahteva u vezi sa vremenskim trajanjem sudskih postupaka u redovnom postupku odnose se na "*mogućnost*" njihovog odugovlačenja u budućnosti.

185. Konkretnije, Sud naglašava da je zahtev podnosioca podnet Sudu 30. jula 2018. godine, odnosno samo šest (6) dana nakon podnošenja tužbe Osnovnom sudu koja je podneta 24. jula 2018. godine. Shodno tome, podnosilac zahteva ne tvrdi da se postupci pred Osnovnim sudom već sastoje u odugovlačenju postupaka i povredi njegovog prava na sudsku odluku u razumnom roku koja je zagarantovana Ustavom i EKLJP. Slično tome, kriterijumi na koje se poziva podnosilac zahteva koji su utvrđeni sudskom praksom ESLJP-a i odnose se na "*složenost slučaja*", "*ponašanje nadležnih organa*" i značaj "*predmeta razmatranja*", odnose se na pravo na pravično i nepristrasno suđenje koje je zagarantovano članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP i služe za ocenu ustavnosti sudskog postupka za koji se tvrdi da je već isuviše dug. Isti se (i) ne mogu primeniti u vremenskom razmaku od 6 dana od trenutka podnošenja tužbe Osnovnom sudu i podnošenja zahteva Sudu, i (ii) na osnovu sudske prakse ESLJP-a ne služe kao kriterijumi za ocenu "*mogućnosti*" odugovlačenja postupka u budućnosti.

186. Takve navode, Sud, u okolnostima konkretnog slučaja, smatra "*pukim sumnjama*" u "*nedelotvornost*" tužbe za upravni spor kao pravno sredstvo i shodno tome, kao takvi, zasnovano i na sudskoj praksi ESLJP-a ne važe kao razlozi za oslobađanje podnosioca zahteva od obaveze iscrpljivanja tog pravnog sredstva. Tim pre kada iz poslednjih informacija koje je primio Sud, proizilazi da je, uprkos navodima podnosioca zahteva, istom Osnovnom sudu u jednom sličnom predmetu bilo potrebno vreme od oko 1 godine za meritorno odlučivanje; a Apelacionom sudu oko osam (8) meseci da odluči u drugoj instanci i potvrdi donetu odluku Osnovnog suda.

187. Sud primećuje da je, od trenutka kada je podnosilac zahteva podneo predmetnu tužbu Osnovnom sudu, odnosno 24. juna 2018. godine, isti podneo Osnovnom sudu i pet zahteva za ubrzanje postupka, i to 16. oktobra 2018. godine, 22. marta 2019. godine, 16. aprila 2019. godine, 5. juna 2019. godine i 4. jula 2019. godine, respektivno, a na osnovu spisa predmeta i do odlučivanja po ovom slučaju pred ovim Sudom, ne proizilazi da je podnosilac zahteva primio bilo kakav odgovor od Osnovnog suda. Pored toga, u odgovorima dostavljenim Sudu, Osnovni sud je potvrdio tvrdnju podnosioca zahteva da nije preduzet nikakav proceduralni korak u pravcu razmatranja navoda podnosioca zahteva o povredi članova 23, 24. i 36. Ustava u vezi sa članom 8. EKLJP.

188. Naime, i kao što je prethodno navedeno, pitanje pred Sudom nije ocena ustavnosti postupaka pred Osnovnim sudom, već ocena ustavnosti osporenog rešenja Agencije za civilnu registraciju. Kako bi izvršio ocenu ovog poslednje spomenutog, Sud bi morao da usvoji zahtev podnosioca za oslobađanje od obaveze iscrpljivanja pravnih sredstava, utvrdivši da tužba za upravni spor u okolnostima konkretnog slučaja i imajući u vidu "*posebne okolnosti*" podnosioca zahteva (i) nije delotvorna, i (ii) nije dovoljno sigurna u teoriji i u praksi.

189. Kao što je napred izloženo, takva konstatacija od strane Suda, u okolnostima kada se tužba za upravni spor pokazala kao delotvorna i dovoljno sigurna ne samo u teoriji, nego i u praksi, u predmetu osobe "Y" koji je rešio isti Osnovni sud presudom [A. br. 2196/2017] od 27. decembra 2018. godine i u okolnostima koje su iste kao okolnosti podnosioca zahteva, bila bi u suprotnosti sa principom supsidijarnosti, koji je sadržan u stavu 7. člana 113. Ustava i praksi samog Suda i ESLJP-a.

190. Sud je u svojoj sudskoj praksi već utvrdio da ako su postupci u toku pred redovnim sudovima tada se zahtev podnosilaca smatra preuranjenim (vidi, u ovom kontekstu slučajeve Suda KI23/10, podnosilac zahteva *Jovica Gadžić*, rešenje o neprihvatljivosti od 19. septembra 2013. godine; KI32/11, podnosilac zahteva *Lulzim Ramaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 20. aprila 2012. godine; KI113/12, podnosilac zahteva *Haki Gjocaj,* rešenje o neprihvatljivosti od 25. januara 2013. godine, stav 34; KI114/12, podnosilac zahteva *Kastriot Hasi,* rešenje o neprihvatljivosti od 3. aprila 2013. godine, stav 33; KI07/13, podnosilac zahteva *Ibish Kastrati*, rešenje o neprihvatljivosti od 5. jula 2013. godine, stavovi 28-29; KI58/13, podnosilac zahteva *Sadik Bislimi*, rešenje o neprihvatljivosti od 25. novembra 2013.

godine, stav 31, i KI102/16, podnosilac zahteva *Shefqet Berisha,* rešenje o neprihvatljivosti od 2. marta 2017. godine, stav 39).

191. Shodno tome, u okolnostima konkretnog slučaja, a na osnovu principa supsidijarnosti, Sud je dužan da proglasi zahtev podnosioca neprihvatljivim zbog toga što je preuranjen, pružajući na taj način redovnim sudovima mogućnost i prednost da razmotre pitanja koja su izneta u njegovom zahtevu.

192. Proglašavanje ovog zahteva preuranjenim samo po sebi podrazumeva da je podnosiocu zahteva, Ustavom, Zakonom i Poslovnikom o radu zagarantovana mogućnost da se ponovo obrati ovom Sudu sa zahtevom za ocenu ustavnosti odluka javnih organa, bilo da se radi o njihovim postupcima ili propustima za koje on može da tvrdi da se sastoje od kršenja bilo kojeg njegovog osnovnog prava ili slobode zagarantovane Ustavom, EKLJP-om ili nekim drugim međunarodnim instrumentima.

193. U zaključku, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva nije ispunio uslov prihvatljivosti u pogledu iscrpljenosti pravnih sredstava koji je propisan stavom 7 člana 113. Ustava, stavom 2 člana 47. Zakona i tačkom (b) stava (1) pravila 39. Poslovnika o radu i shodno tome, njegov zahtev treba da se proglasi neprihvatljivim.

Zahtev podnosioca za nadoknadu nematerijalne štete

194. Podnosilac zahteva je tražio od Suda, da mu dosudi nadoknadu za nematerijalnu štetu u vrednosti od 5.000,00 evra zbog povrede njegovih osnovnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom i EKLJP. Svoj zahtev za nadoknadu nematerijalne štete, podnosilac zahteva zasniva na članu 41. (Pravično zadovoljenje) EKLJP-a i sudskoj praksi ESLJP-a, odnosno na predmetima *Akdivar i drugi protiv Turske* (citiran u tekstu iznad), *B. protiv Francuske* (citiran u tekstu iznad) i *Dolenec protiv Hrvatske* (presuda od 26. februara 2010. godine).

195. Sud primećuje i utvrđuje da član 41. EKLJP-a koji je deo Naslova II [Evropski sud za ljudska prava] EKLJP-a, ne može da posluži kao osnov za potraživanje *„pravičnog zadovoljenja“* ili nadoknadu nematerijalne štete pred Ustavnim sudom, zbog toga što se ovaj član odnosi na nadležnosti ESLJP-a, a ne na nadležnosti domaćih sudova kao sastavnog dela zaštitnog mehanizma zagarantovanog EKLJP-om. Ugovorne strane su dužne da garantuju prava i slobode zagarantovane Naslovom I [Prava i slobode] EKLJP-a. U tom smislu, Sud uzima u obzir činjenicu da ESLJP dosuđuje *„pravično zadovoljenje“* ili

nadoknadu nematerijalne štete, međutim, to čini na osnovu njegovih specifičnih nadležnosti opisanih u članu 41. EKLJP-a i pravila 60 njegovog Poslovnika o radu.

196. Bez obzira na činjenicu da ESLJP ima specifično ovlašćenje da dodeljuje *„pravično zadovoljenje“,* ovaj Sud je vezan i uslovljen da postupa samo na osnovu zakonske i procesne regulative koja uređuje njegov rad. Ni u jednom od ovih dokumenata koji uređuju delokrug rada i postupke pred ovim Sudom i radnje koje on može da preduzme, nije predviđeno ekvivalentno ovlašćenje za dosuđivanje "*pravičnog zadovoljenja*", onako kako se takva nadležnost pripisuje ESLJP-u sa gore navedenim stavovima.

197. Gore navedeno ne podrazumeva da pojedinci nemaju pravo da traže odštetu od javnih vlasti u slučaju da se utvrdi da je došlo do povreda njihovih prava i sloboda na osnovu zakona koji su na snazi u Republici Kosova. Baš suprotno, sam ESLjP naglašava da je način na koji bi se jedno pravo koje je zaštićeno od EKLjP-a moglo u najvećoj mogućoj visini popraviti, odgovarajućim podnosiocima se treba dati odšteta i to u pravoj visini i u skladu sa pravom koje im je bilo povređeno. (Vidi, primera radi, jedan od slučajeva ESLjP-a s tim u vezi: Gavriliță protiv Moldavije, Presuda od 22. jula 2014. godine). Međutim, ima i takvih slučajeva kada na osnovu specifičnih okolnosti tog slučaja, ESLJP smatra da sam nalaz povrede predstavlja *„pravično zadovoljenje*“ i za nematerijalnu štetu koju je podnosilac zahteva mogao da pretrpi. (Vidi u tom smislu operativni deo slučaja ESLJP-a, Roman Zaharov protiv Rusije, presuda od 4. decembra 2015. godine).

198. Shodno tome, zahtev podnosioca zahteva treba da se odbije zbog činjenice jer je njegov zahtev proglašen neprihvatljiv kao i zbog činjenice da Sud nema ovlašćenje za dosuđivanje *„pravičnog zadovoljenja“* ili *„nadoknadu štete“* (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj Suda KI177/14, podnosilac zahteva *Miodrag Janković,* Rešenje za neprihvatlivost od 2. jula 2015. godine, stav 44).

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosovo, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilom 59 (b) Poslovnika o radu, na sednici održanoj 5. septembra 2019. godine, jednoglasno:

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovo rešenje strankama;

III. DA OBJAVI ovo rešenje u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. DA PROGLASI da ovo rešenje stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Gresa Caka-Nimani	Arta Rama-Hajrizi

KI91/18 - Ocena ustavnosti Presude Vrhovnog suda Republike Kosovo, ARJ. UZV. nr. 1/2018, od 25. januara 2018. godine

KI91/18, podnosilac: Njazi Gashi, Lirije Sadikaj, Nazive Hajdini – Ahmetaj i Adriana Rexhepi

Rešenje o neprihvatljivosti od 10. septembra 2019. godine

Ključne reči: *Individualni zahtev, Nezavisni nadzorni Odbor, radni odnosi, očigledno neosnovan*

Zahtev je podnet od strane četiri podnosilaca koji su zajednički osporili ustavnost gore navedene Presude Vrhovnog suda.

Podnosioci zahteva su se prijavili na jedan konkurs koji je bio objavljen od strane Ministarstva Zdravstva za "Inspektore Zdravstva". Oni su bili izabrani kao uspešni kandidati od strane Komisije za Odabir Ministarstva Zdravstva i samim tim su oni potpisali odgovarajuća dokumenta o imenovanju i počeli su sa radnim odnosom u Ministarstvu Zdravstva. Neuspešni kandidati na tom konkursu su se u početku podneli žalbu u Ministarstvo Zdravstva; a nakon toga i u Nezavisni Nadzorni Odbor ["NNO"]. Ovaj potonji je usvojio njihove žalbe i poništio je u potpunosti navedeni konkurs i odabir podnosilaca zahteva kao dobitne kandidate. Protiv odluka NNO, podnosioci zahteva su inicirali administrativni konflikt a o toj tužbi su odlučili redovni sudovi. Osnovni Sud je odbio njihovu tužbu kao neosnovanu; Apelacioni sud je odbio njihovu žalbu takođe kao neosnovanu; i, na kraju, i Vrhovni Sud je odbio njihov zahtev za vanredno razmatranje kao neosnovan. Drugim rečima, redovni sudovi su uzeli u obzir da akti o imenovanju podnosilaca zahteva nisu bili zakonski i da je NNO odlučio pravilno kada je poništio rezultate navedenog konkursa. Pred Ustavnim Sudom, podnosioci zahteva osporavaju donošenje odluka redovnih sudova, navodeći da su im povređena njihova prava i slobode zagarantovane članovima 31, 49 i 55 Ustava i članom 6 EKLjP-a.

Nakon razmatranja navoda podnosilaca zahteva, Sud je došao do zaključka da:

(i) tvrdnje što se tiče povreda člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a o obrazloženju sudskih odluka su očigledno neosnovane po ustavnim osnovama i kao takve se trebaju odbiti kao neprihvatljive na osnovu člana 113.7 Ustava i pravila 39 (2) Poslovnika o Radu;
(ii) navodi o povredama člana 49 Ustava koji se tiču prava na rad i obavljanje profesije su očigledno neosnovani po ustavnim

osnovama i kao takvi se trebaju proglasiti neprihvatljivim na osnovu člana 113.7 Ustava i pravila 39 (2) Poslovnika o Radu; i

(iii) navodi o povredama člana 55 Ustava u vezi sa pitanjem ograničenja prava i osnovnih sloboda ljudi nisu pojašnjeni na adekvatan način i kao takvi se trebaju odbiti na osnovu člana 48 Zakona a u vezi sa pravilom 39 (1) (d) Poslovnika o radu.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI91/18

Podnosilac

Njazi Gashi, Lirije Sadikaj, Nazive Hajdini – Ahmetaj i Adriana Rexhepi

Ocena ustavnosti Presude Vrhovnog suda Republike Kosovo ARJ. UZV. nr.1/2018 od 25. januara 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosioci zahteva

1. Zahtev je podnet od strane Njazi Gashi, Lirije Sadikaj, Nazife Hajdini-Ahmetaj i Adriana Rexhepi sa prebivalištem u Prištini (u daljem tekstu: podnosioci zahteva), koje zastupa Njazi Gashi, odnosno jedan od podnosilaca zahteva.

Osporena odluka

2. Podnosioci zahteva osporavaju Presudu [ARJ.UZV.nr.1/2018] Vrhovnog suda Republike Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni Sud) od 25. januara 2018. godine, a u vezi sa Presudom [A.A.nr.244/2017] Apelacionog suda Republike Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni Sud) od 20.oktobra 2017. godine i Presudu [A.nr.1144/14] Osnovnog suda u Prištini – Odeljenje za Administrativna pitanja (u daljem tekstu: Osnovni Sud) od 9. marta 2017. godine.

3. Osporenu presudu Vrhovnog Suda su podnosioci zahteva primili 9. marta 2018. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar zahteva je ocena ustavnosti osporene Presude Vrhovnog Suda, koja, po navodima, povređuje njihova prava i slobode koje su zagarantovane članovima 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 49 [Pravo na Rad i Obavljanje Profesije] i 55 [Ograničenje Prava i Osnovnih Sloboda] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), a u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) Evropske Konvencije o Zaštiti Ljudskih Prava i Osnovnih Sloboda (u daljem tekstu: EKLjP).

Pravni osnov

5. Zahtevi su zasnovani na stavovima 1 i 7, člana 113 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, na članu 22 [Procesuiranje podnesaka] i članu 47 [Individualni zahtevi] Zakona br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Zakon) kao i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo br. 01/2018 (u daljem tekstu: Poslovnik o Radu).

Postupak pred Ustavnim Sudom

6. Dana 9. jula 2018. godine, podnosioci zahteva su, zajednički, podneli njihov zahtev pred Ustavnim Sudom Republike Kosova (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 10. jula 2018. godine, podnosioci zahteva su podneli pred Sudom jedno ovlašćenje o zastupanju, putem kojeg su ovlastili Njazija Gashija – jednog od podnosilaca – da zastupa sve podnosioce zahteva u postupcima pred Sudom.

8. Dana 16. avgusta 2018. godine, Predsednica suda je imenovala sudiju Safeta Hoxhu za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, u sastavu sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Gresa Caka-Nimani i Bajram Latifi.

9. Dana 12. oktobra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioce zahteva o registraciji zahteva i zatražio je od njih da podnesu jednu kopiju povratnica da bi potvrdili datum prijema osporene Presude Vrhovnog Suda.

10. Istog dana, Sud je poslao i jednu kopiju zahteva Vrhovnom Sudu i Nezavisnom Nadzornom Odboru Civilne službe Kosova (u daljem tekstu: NNO).

11. Istog dana, Sud je obavestio i Ministarstvo Zdravstva o registraciji zahteva, u svojstvu zainteresovane strane, pružajući mu mogućnost da podnese svoje komentare u vezi sa zahtevom KI91/18 unutar 15 (petnaest) dana od dana prijema obaveštenja od strane Suda.

12. Dana 18. oktobra 2018. godine, podnosioci zahteva su podneli pred Sudom zatraženu povratnicu gde se potvrđuje da je zastupnik podnosilaca zahteva primio osporenu Presudu Vrhovnog suda 9. marta 2018. godine.

13. Dana 30. oktobra 2018. godine, Ministarstvo Zdravstva je podnelo svoje komentare na Sud.

14. Dana 7. novembra 2018. godine, Sud je obavesti podnosioce zahteva u vezi sa prijemom komentara od strane Ministarstva Zdravstva i poslao im je jednu kopiju komentara.

15. Dana 28. juna 2019. godine, Sud je zatražio od Osnovnog Suda da podnese pred Sud jednu kopiju kompletnog spisa predmeta koji je povezan sa podnosiocima zahteva.

16. Dana 1. jula 2019. godine, Osnovni sud je predao kopiju spisa predmeta zatraženih od strane Suda.

17. Dana 10. septembra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo preliminarni izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo sudu neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

Uvod

18. Podnosioci zahteva su se prijavili na jedan konkurs koji je bio objavljen od strane Ministarstva Zdravstva za "Inspektore Zdravstva". Oni su bili izabrani kao uspešni kandidati od strane Komisije za Odabir Ministarstva Zdravstva i samim tim su oni potpisali odgovarajuća dokumenta o imenovanju i počeli su sa radnim odnosom u Ministarstvu Zdravstva. Neuspešni kandidati na tom konkursu su se u početku podneli žalbu u Ministarstvo Zdravstva; a nakon toga i u NNO. Ovaj potonji je usvojio njihove žalbe i poništio je u potpunosti navedeni konkurs i odabir podnosilaca zahteva kao dobitne kandidate.

Protiv odluka NNO, podnosioci zahteva su inicirali administrativni konflikt a o toj tužbi su odlučili redovni sudovi. Osnovni Sud je odbio njihovu tužbu kao neosnovanu; Apelacioni sud je odbio njihovu žalbu takođe kao neosnovanu; i, na kraju, i Vrhovni Sud je odbio njihov zahtev za vanredno razmatranje kao neosnovan. Iz svog ovog sažetog uvoda činjenica proizilazi da su redovni sudovi uzeli u obzir da akti o imenovanju podnosilaca zahteva nisu bili zakonski i da je NNO odlučio pravilno kada je poništio rezultate navedenog konkursa. Pred Ustavnim Sudom, podnosioci zahteva osporavaju donošenje odluka redovnih sudova, navodeći da su im povređena njihova prava i slobode zagarantovane članovima 31, 49 i 55 Ustava i članom 6 EKLjP-a.

Postupci odabira i žalbeni postupci koji su izvršeni u Ministarstvu Zdravstva i pred NNO-om

19. Dana 12. septembra 2013. godine, Ministarstvo Zdravstva je oglasilo konkurs za 5 (pet) slobodnih radnih pozicija za radno mesto: "Inspektor Zdravstva".

20. Dana 14. novembra 2013. godine, Komisija za odabir Ministarstva Zdravstva, imenovana samo za svrhe ovog konkursa, je predstavila Konačni izveštaj Ministarstvu Zdravstva. Nakon završetka svih procedura odabira, Ministarstvo Zdravstva, odnosno šef Osoblja je, putem jednog Obaveštenja [bez broja] objavio konačnu listu onih koji su pobedili na ovom konkursu gde su sva četvorica podnosilaca ovog zahteva bili odabrani kao uspešni kandidati navedenog konkursa. U obaveštenju koje je izdalo Ministarstvo Zdravstva citira se pravni lek po kojem: "*Nezadovoljne strane mogu podneti žalbu unutar roka od 30 dana [...]"* Komisiji za Rešavanje Sporova i žalbi u Ministarstvu Zdravstva (u daljem tekstu: Komisija za RSŽ).

21. Između 15. novembra 2013. godine i 19. novembra 2013. godine, nekoliko neuspešnih kandidata u navedenom konkursu, odnosno, F.V.H., N.K.D., i T.J.M., su podneli svoje žalbe pred Komisijom za RSŽ.

22. Dana 18. decembra 2013. godine, Komisija za RSŽ je, Odlukom [nr. 05-6834/2] odbacila žalbe gore navedenih kandidata kao neosnovane i ostavila je na snagu ocenu Komisije za Odabir Ministarstva Zdravstva – na osnovu kojeg su podnosioci izabrani kao dobitnici u navedenom konkursu.

23. Između 19. decembra 2013. godine i 30. decembra 2013. godine, podnosioci zahteva i Ministarstvo Zdravstva su, u svojstvu zaposlenika odnosno u svojstvu poslodavca, potpisali akt o imenovanju a radi

zasnivanja radnog odnosa u svojstvu "Inspektora Zdravstva". U svim aktima o imenovanju svih podnosilaca zahteva, kao datum početka radnog odnosa je naveden datum 5. januar 2014. godine, dok je vremensko trajanje i vrsta imenovanja bila "neograničeni" ugovor.

24. Počev od 5. januara 2014. godine, podnosioci zahteva su počeli sa svojim radom kao "Inspektor Zdravstva".

25. Između 16. januara 2014. godine i 14. februara 2014. godine, neuspešni kandidati iz gore navedenog konkursa [F.V.H.; N.K.D.; i T.J.M.] su p odneli žalbe protiv Odluke Komisije za RSŽ, u NNO. Oni su osporili odabir podnosilaca zahteva kao dobitnika i tražili su da se navedeni konkurs poništi .

26. Između 28. februara 2014. godine i 10. marta 2014. godine, NNO je, delujući na osnovu žalbi kandidata koji nisu bili uspešni za poziciju "Inspektor Zdravstva", doneo Odluke [nr. A/02/10/2014; A/02/11/2014; A/02/42/2014] putem kojih he poništio celokupni postupak odabira za "Inspektora Zdravstva". Razlozi na kojima su se zasnivale odluke NNO-a su se ticale, između ostalog, toga što je: (i) *"nastavak konkursa za poziciju Inspektora Zdravstva urađen u suprotnosti sa Pravilnikom br. 02/2010 o Postupcima odabira u Civilnu službu Kosova";* (ii) "*Prilikom objavljivanja drugog konkursa od strane Ministarstva Zdravstva za poziciju Inspektor Zdravstva (5 pozicija) izmenjeni su uslovi konkursa, a što je u suprotnosti sa Pravilnikom br. 02/2010 o Postupcima odabira u Civilnu službu Kosova";* (iii) Obrazloženje Odluka Komisije za RSŽ ne ispunjuje potrebne kriterijume kao što je to predviđeno u stavu 3 člana 86 Zakona br. 02/L-28 o upravnom Postupku (u daljem tekstu: ZUP); (iv) *"sastav pismenog testa od strane Komisije za odabir nije urađen u skladu sa Pravilnikom br. 02/2010 o Postupcima odabira u Civilnu službu"*. Na kraju ovih odluka se navodi da nezadovoljna strana može inicirati upravni spor u roku od 30 dana, ali da iniciranje takvog spora neće zaustaviti izvršenje odluka NNO-a. Ovaj potonji je obavezao Generalnog Sekretara MONT-a da izvrši odluke NNO-a unutar 15 dana od dana prijema odluka kao i da NNO bude obavešten u vezi sa preduzetim radnjama o izvršavanju ovih odluka.

27. Dana 22. aprila 2014. godine, Ministarstvo Zdravstva je, odlukom [nr. 112/IV/2014] poništilo postupke odabira za pozicije "Inspektora Zdravstva" u skladu sa gore navedenim Odlukama NNO-a. Tom prilikom, Ministarstvo Zdravstva je povuklo akte o imenovanju za imenovane na ovom konkursu, odnosno za podnosioce zahteva a ovo je urađeno, kako se to navodi u samoj Odluci Ministarstva Zdravstva *"prilikom izvršavanja Odluka"* NNO-a.

28. Dana 29. aprila 2014. godine, odnosno nakon povlačenja njihovih akt imenovanja od strane Ministarstva Zdravstva, podnosioci zahteva su se obratili potonjem sa zahtevom za poništenje gore navedene Odluke kojom su im povučena akt imenovanja za "Inspektora Zdravstva". Iz spisa predmeta proizilazi da Ministarstvo Zdravstva nije odgovorilo na ovaj zahtev podnosilaca zahteva.

29. Dana 5. juna 2014. godine, nakon što Ministarstvo Zdravstva nije odgovorilo na zahtev, svi podnosioci zahteva, posebno svaki, su podneli žalbu u NNO gde su tražili poništenje Odluke [nr. 112/IV/2014] od 22. aprila 2014. godine Ministarstva Zdravstva u vezi sa povlačenjem njihovih akta o imenovanju.

30. Između 16. juna 2014. godine pa sve do 20. juna 2014. godine, NNO je doneo odluke [nr. A/02/237/2014; A/02/238/2014; A/02/240/2014; i A/02/239/2014] putem kojih je odbio, svaku posebno, sve žalbe podnosilaca zahteva kao neosnovane. U obrazloženju odluka NNO-a za sve podnosioce zahteva, između ostalog, se navodi da: *"[...] Ministarstvo Zdravstva, iako je bilo upoznato da je postupak za odabir već bio osporen žalbom od strane kandidata konkurenata koji nisu bili zadovoljni* [F.V.H., N.K.D., i T.J.M.] *odabirom kandidata koji su bili uspešni, prilikom utemeljivanja radnog odnosa nije ispoštovalo član 80 stav 3 Zakona br. 03/L-149 o Civilnoj službi Republike Kosova, gde je jasno određeno da: "Svi efekti upravnih radnji protiv kojih je podneta neka žalba ili koje su u razmatranju od strane nadležnih organa za rešavanje sporova i žalbi se prekidaju sve do donošenja konačne odluke"."* Takođe, u odlukama NNO-a, za sve podnosioce je bilo naglašeno da *"[...] ozbiljne povrede zakonskih odredbi od strane organa zapošljavanja* [Ministarstva Zdravstva] *[...] su proizvele pravne posledice, i zbog toga je kao posledica proizašlo i povlačenje akta o imenovanju [...] koji je sklopljen na nezakonit način."* Na kraju je naglašeno da protiv ovih odluka NNO-a, nezadovoljna strana može inicirati upravni spor.

Postupci pred redovnim sudovima nakon iniciranja upravnog spora od strane podnosilaca zahteva a protiv odluka NNO-a

31. Dana 10. jula 2014. godine, podnosioci zahteva su podneli tužbu za upravni spor protiv odluka NNO-a pred Osnovnim sudom u Prištini u Odeljenje za Upravna pitanja (u daljem tekstu: Osnovni Sud) gde su zatražili da se vrate na njihova radna mesta kao i kompenzaciju plata.

32. Dana 9. marta 2017. godine, Osnovni Sud je, putem Presude [A.nr.1144/14] odbacio kao neosnovan tužbeni zahtev podnosilaca

zahteva koji je bio podnet protiv odluka NNO-a, kojima su bile povučeni akti o imenovanju za "Inspektora Zdravstva". Tom prilikom, Osnovni sud je obrazložio da je NNO pravilno utvrdio činjenično stanje kada je odbacio njihove žalbe kao neosnovane zbog činjenice da su *"tužioci* [podnosiocima zahteva] *izgubili pravni osnov, odnosno da je poništen konkurs od 12. septembra 2013. godine, kojim je utemeljen radni odnos sa Ministarstvom Zdravstva i po tom osnovu, a na osnovu ocene Osnovnog Suda organ za zapošljavanje – Ministarstvo Zdravstva, je pravilno odlučio kada je poništio akte o imenovanju tužilaca* [podnosilaca zahteva]*, primenjujući tako odluke tuženog* [NNO-a]*."*

33. Dana 28. aprila 2017. godine, podnosioci zahteva su podneli svoje žalbe u Apelacioni sud Kosova a protiv Presude Osnovnog suda, a zbog pogrešne primene materijalnog prava, sa predlogom da se Presuda Osnovnog suda izmeni a da se njihov tužbeni zahtev usvoji kao osnovan ili da se ista poništi a predmet da se vrati prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

34. Dana 20. oktobra 2017. godine, Apelacioni sud je, Presudom [A.A.nr.244/2017] odbacio kao neosnovanu žalbu podnosilaca zahteva i, potvrdio je gore navedenu Presudu Osnovnog suda. Između ostalog, Apelacioni sud je obrazložio donošenje svoje odluke tako što je naveo da: *"[...] tuženi organ* [NNO] *na osnovu pregledanih dokaza, je na pravilan način potvrdio odlučujuće činjenice po pravnim osnovama, prilikom odbijanja žalbe tužilaca i ostavljanja na snazi odluke Ministarstva Zdravstva* [u vezi sa povlačenjem akta imenovanja]*, jer, prilikom utemeljenja radnog odnosa sa tužiocima* [podnosiocima zahteva]*, Ministarstvo kao poslodavni organ, nije ispoštovalo član 80 stav 3 Zakona o Civilnoj Službi, gde je određeno da svi efekti administrativnog delovanja protiv kojih je podneta]žalba ili koji su u razmatranju od strane nadležnih organa trebaju biti prekinuti sve do donošenja konačne odluke."* Takođe, Apelacioni sud je naglasio da je prvostepeni sud pravilno odlučio i po zakonskim osnovama u vezi sa odbijanjem žalbe podnosilaca zahteva *"[...] zbog toga što je poništenjem konkursa tuženog organa – Ministarstva Zdravstva od strane Saveta* [NNO-a] *povučen i pravni osnov na osnovu kojeg su tužioci utemeljili radni odnos sa Ministarstvom Zdravstva, stoga, organ za zapošljavanje je pravilno odlučio kada je poništio akte o imenovanju tužilaca prilikom primene odluke tužene a u vezi sa poništenjem postupka odabira[...]."*

35. Dana 7. decembra 2017. godine, podnosioci zahteva su podneli zahtev za vanredno razmatranje pred Vrhovnim Sudom, sa predlogom da se

presude dva nižestepena suda izmene i da se usvoji tužbeni zahtev podnosilaca zahteva kao osnovan u celosti.

36. Dana 25. januara 2018. godine, Vrhovni Sud je, Presudom [ARJ. UZVP. nr. 1/2018] odbacio kao neosnovan zahtev podnosilaca zahteva za vanredno razmatranje.

Navodi podnosilaca zahteva

37. Podnosioci zahteva tvrde da se osporenom Presudom Vrhovnog Suda povređuju njihova prava zagarantovana članovima 31, 49 i 55 Ustava kao i članom 6 EKLjP-a. Dakle, podnosioci tvrde povredu njihovog prava na (i) "pravično i nepristrasno suđenje"; (ii) "prava na rad i obavljanje profesije"; i (iii) "ograničenje prava i osnovnih sloboda".

38. Pre svega, u vezi sa pravom na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovano članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a, podnosioci zahteva navode da su im administrativni akti dali kontradiktorne razloge u vezi sa poništenjem konkursa i povlačenjem akata o imenovanju, što je, po njima, u suprotnosti sa stavom 1 člana 86 [Način obrazloženja] ZUP-a, koji je bio na snazi u vreme donošenja odluka a koji određuje da: *"Obrazloženje se mora formirati jasno i obuhvatiti objašnjenje o pravnoj i činjeničnoj osnovi akta."* Dalje, podnosioci zahteva novode da isti Zakon predviđa da: *"Obrazloženja sa nejasnim, kontradiktornim ili netačnim podacima su jednaki nedostatku obrazloženja."*

39. U tom smislu, naglašavaju podnosioci, pošto ovde imamo jedno kontraditkorno obrazloženje osporenih odluka, a pogotovo je to obrazloženje Apelacionog Suda i obrazloženje Vrhovnog suda, *"ostaje i dalje nejasno za tužioce* [podnosioce zahteva] *koji je razlog zašto je konkurs bio poništen i razlog povlačenja akta imenovanja za njih."* Dalje oni postavljaju pitanje "*Da li su razlozi koji su navedeni u odlukama NNOCSK-a* [NNO-a] *nr. A/02/11/2014, A/02/2014 i A02/10/2014 na kojima se zasniva odluka MZ-a* [Ministarstva Zdravstva] *o poništenju konkursa i akta o imenovanju ili su to razlozi navedeni u presudi Apelacionog i Vrhovnog suda i odluci NNOCSK-a* [NNO-a] *kao drugog stepena po žalbi tužilaca."*

40. U vezi sa navodima o obavezi obrazloženja sudskih odluka, podnosioci zahteva takođe navode da *"Vrhovni Sud nije odgovorio ni na jedan od navoda tužilačke strane* [podnosilaca zahteva]*, već je bio dovoljan samo jedan paragraf, gde se navodi da tvrdnje tužilaca nisu mogle da imaju nikakav uticaj na drugačiju odluku po ovom pitanju[...]."* Samim tim, podnosioci zahteva tvrde da su oni ostali *"bez ikakvog*

obrazloženja u vezi sa pravnim osnovom po kojim im je prekinut njihov radni odnos u Ministarstvu Zdravstva, gde, kako je to navedeno iznad, odluke upravnog organa kao i odluke sudova imaju različita obrazloženja i kontradiktorne su jedne sa drugima. Za eventualne povrede koje je mogao da počini upravni organ tokom jednog postupka odabira, gde zaposleni nisu mogli imati nikakav utiacj na iste, ne bi trebali biti kažnjeni zaposleni, dovodeći do prekida njihovog radnog odnosa bez ikakvog prava."

41. Drugo, u vezi sa pravom na rad i obavljanje profesije iz člana 49 ustava, podnosioci zahteva tvrde da od kada su oni počeli sa radom kao "Inspektori Zdravstva" odnosno od 5. januara 2014. godine kada su i dobili njihove akte o imenovanju, oni su izvršavali svoje dužnosti bez ikakvih opomena, a nakon toga im je *"jednostrano* prekinut*"* radni odnos. Ovaj prekid, po navodima, koji je potvrđen osporenom Presudom Vrhovnog Suda, je rezultirao povredama člana 49 Ustava, zato ,to je prekid radnog odnosa urađen jednostrano i bez ikakvog upozorenja.

42. Dalje, s tim u vezi, podnosioci naglašavaju da je Vrhovni Sud, u osporenoj Presudi, počinio pogrešnu primenu materijalnog prava zato što je sud zasnovao svoju odluku na stavu 3 člana 80 Zakona o Civilnoj Službi gde se navodi da: *"Svi efekti upravnih radnji protiv kojih je podneta žalba ili koje su u razmatranju od strane nadležnih organa za rešavanje sporova i žalbi, obustavljaju se do donošenja konačne odluke"* – zbog toga što, po podnosiocima zahteva, Vrhovni Sud *"nije obrazložio koji je pravni osnov za prekid radnog odnosa u tom smislu."* I sam Zakon o Civilnoj Službi je predvideo slučajeve kada se može prekinuti radni odnos nekom od civilnih službenika, a u ovom konkretnom slučaju nijedna od tih okolnosti nije ispunjena.

43. Treće, a u vezi sa članom 55 Ustava kojim se reguliše pitanje ograničenja prava i osnovnih ljudskim sloboda, podnosioci zahteva nisu pojasnili nikakav navod već su samo naveli da je došlo do povrede datog člana.

44. Na kraju, podnosioci zahteva traže od Suda da donese Presudu kojom će:

(i) Proglasiti zahtev prihvatljivim;
(ii) Utvrditi da je došlo do povrede člana 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], člana 49 [Pravo na rad i obavljanje profesije], člana 55 [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] i člana 53 [Tumačenje odredbi Ljudskih prava] ustava Kosova;

(iii) Utvrditi da je došlo do povrede člana 6 (Pravo na pravično suđenje) Evropske Konvencije o Ljudskim pravima;
(iv) Proglasiti nevažećom Presudu Vrhovnog Suda [ARJ.UZVP.nr.1/2018]; Presudu Apelacionog suda [A.A.nr.244/2017] i Presudu Osnovnog suda u Prištini [A.nr.1144/14].

Komentari Ministarstva Zdravstva

45. Ministarstvo Zdravstva, u svojstvu zainteresovane strane, je predalo svoje komentare pred Sud, nakon što mu je to omogućeno od strane Suda.

46. Ministarstvo Zdravstva je naglasilo da je nakon završetka postupka odabira za pet slobodnih radnih mesta za "Inspektora Zdravstva", objavljena i konačna lista kandidata koji su bili uspešni a na kojoj su bila i četiri kandidata koji su podnosioci ovog zahteva. Nakon toga, žalbe nekih kandidata koji nisu bili zadovoljni sa rezultatom su bile usvojene i kao posledica toga, ceo postupak odabira koji je bio objavljen dana 12. septembra 2013. godine je poništen. Zajedno sa istom, poništene su i sve druge odluke koje su proizašle is tog postupka.

47. Dalje, Ministarstvo Zdravstva je naglasilo da je isto izvršilo odluke NNO-a i da je dana 18. aprila 2014. godine i donelo odluku [Nr. 112/IV/2014] putem koje je poništilo postupak odabira koji je bio objavljen dana 12. septembra 2013. godine i povuklo je akte imenovanja za imenovane iz tog konkursa a u kojem su bili i podnosioci zahteva. Ovo radnju je, naglašava Ministarstvo Zdravstva, uradilo zato što su odluke NNO-a *"konačne odluke i iste se trebaju izvršiti u roku od 15 dana od strane odgovarajućeg lica [...]."*

48. Na kraju, Ministarstvo Zdravstva navodi da je Osnovi Sud odbacio tužbeni zahtev podnosilaca zahteva te da, u nedostatku Presude Vrhovnog Suda [ARJ.UZVP. nr. 1/2018] od 25. januara 2018. godine, "*Ministarstvo nije moglo da podnese komentare na navedenu Presudu."*

Ocena prihvatljivosti zahteva

49. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti koji su utvrđeni Ustavom, predviđeni Zakonom i dalje precizirani Poslovnikom o radu.

50. S tim u vezi, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
[...]
7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.

51. U nastavku, Sud se poziva na član 48 [Tačnost podneska] i član 49 [Rokovi] të Zakona, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

1. "Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ".

Član 48
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode sumu povređena ikoji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od četiri (4) meseca. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku".

52. Što se tiče ispunjenja gore navedenih uslova, Sud utvrđuje da su podnosioci zahteva ovlašćene strane koje osporavaju jedan akt javnog organa, odnosno Presudu Vrhovnog suda [ARJ.UZV.nr.1/2018] od 25. januara 2018. godine, nakon iscrpljenja svih pravnih sredstava. U vezi sa njihovim pravima koja su zagarantovana članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a i članom 49 Ustava, Sud smatra da su podnosioci zahteva pojasnili svoje navode u vezi sa pravima i slobodama za koje oni smatraju da su povređene putem sudskih odluka, a u skladu sa uslovima koji su zatraženi u članu 48 Zakona. Oni su takođe podneli zahtev u skladu sa rokovima navedenim u članu 49 Zakona.

53. Sa druge strane, u vezi sa navodima podnosilaca zahteva o povredama člana 55 Ustava gde se reguliše pitanje ograničenja prava i osnovnih sloboda ljudi, Sud primećuje da podnosioci zahteva nisu predstavili niti jedan argument u vezi sa tim kako je ova odredba ustava povređena od strane javnih organa. Oni su samo naveli ovaj član i tražili su od Suda da nađe povredu ovog člana.

54. U tom smislu, Sud podseća da se samo citiranje jednog člana Ustava ne može smatrati kao ispunjavanje zakonske obaveze koje proizilazi iz člana 48 Zakona a u vezi sa tačkom (d) stava (1) pravila 39 Poslovnika o Radu gde se traži od podnosioca zahteva da "*tačno pojasni i na adekvatan način [...] navode da su prava ili odredbe ustava povređene.*" Stoga i samim tim, u skladu sa sudskom praksom ovog Suda, Sud neće navode podnosilaca zahteva u vezi sa povredom člana 55 Ustava dalje tretirati imajući u obzir da podnosioci zahteva nisu tačno pojasnili njihove navode u vezi sa povredama ove ustavne odredbe. (Vidi, s tim u vezi, Rešenje o neprihvatljivosti Ustavnog Suda u predmetu KI02/18, podnosilac zahteva *Vlada Republike Kosova [Ministarstvo Sredine i Prostornog Planiranja]*, stavovi 40-41).

55. Dalje, u vezi sa navodom o povredi člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a i tvrdnjom o povredi člana 49 Ustava, Sud treba pre svega da razmotri da li su podnosioci zahteva ispunili druge uslove prihvatljivosti koji su navedeni u pravilu 39 (2) Poslovnika o Radu, koje propisuje:

> *"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."*

56. U vezi sa ovim postupcima koje su se sprovodile pred redovnim sudovima, podnosioci zahteva se, u suštini, žale da su u njihovom slučaju:

(i) Vrhovni i Apelacioni Sud povredili njihova prava koja su zagarantovana članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a a u vezi sa obavezom za obrazloženje sudskih odluka tako što nisu pružili dovoljno obrazloženja a što je dovelo do toga da, po tvrdnjama, njima i dalje nije jasna činjenica zašto je poništen dati konkurs; i

(ii) Redovni sudovi su im povredili pravo koje je zagarantovano članom 49 Ustava tako što je dozvoljen jednostran prekid radnog odnosa koji je bio zasnovan

između njih i Ministarstva Zdravstva putem odgovarajućih akata o imenovanju.

U vezi sa navedenim povredama člana 31 Ustava i člana 6 EKLjP-a a što se tiče obrazloženja sudskih odluka

57. S tim u vezi, Sud podseća da su navodi podnosilaca zahteva u vezi sa povredom člana 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, a u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLjP-a, gde oni uglavnom navode da kako Vrhovni tako i Apelacioni Sud nisu dovoljno obrazložili svoje odluke i, samim tim, oni još uvek ne znaju razlog zašto je poništen navedeni konkurs. Ovo je, po navodima, povredilo njihovo pravo na obrazloženu sudsku odluku. Oni su takođe naglasili da Vrhovni Sud nije pojasnio pravni osnov u vezi sa prekidom njihovog radnog odnosa.

58. U svetlu ovih navoda, Sud primećuje da je Apelacioni Sud odbio njihovu žalbu koju su podneli protiv Presude Osnovnog Suda a nakon toga je i Vrhovni Sud odbio zahtev za vanredno razmatranje koji je bio podnet protiv Presude Apelacionog Suda. Po ovom Sudu, ova redovna suda, odnosno Vrhovni i Apelacioni Sud su ispunili svoje ustavne i zakonske obaveze da pruže jedno dovoljno obrazloženje kako je to zatraženo kako u članu 31 Ustava tako i u članu 6 EKLjP-a i u skladu sa sudskom praksom Evropskog Suda za Ljudska Prava (u daljem tekstu: ESLjP) i sudske prakse samog ovog Suda. Oba ova redovna suda su u obrazloženju koje podnosioci zahteva osporavaju u vezi sa nedovoljnošću, odgovorili na jasna način zašto su potvrdili odluke NNO-a u vezi sa poništenjem navedenog konkursa. Stoga i ovaj Sud smatra da ne stoje navodi podnosilaca zahteva da njima i dalje nije jasno *"za,to je konkurs poništen"*.

59. Konkretnije, Sud primećuje da je Apelacioni sud, u vezi sa razlogom poništenja konkursa naglasio da *"[...] jer je poništenjem konkursa tuženog organa Ministarstva* Zdravstva*, od strane Saveta [NNO-a] obezvređen pravni osnov na osnovu kojeg su tužioci zasnovali radni odnos pri Ministarstvu Zdravstva, i stoga, poslodavni organ je pravično odlučio kada je poništio imenovanja tužilaca sprovođenjem odluka tuženog u vezi sa poništenjem postupka odabira, [...]."*

60. Dalje, i Vrhovni Sud je obrazložio potvrđivanje Presude Apelacionog Suda i samim tim je potvrdio istu u potpunosti davajući obrazloženje kako u vezi sa primenom materijalnog prava tako i u vezi sa zakonitošću poništenja konkursa i akata o imenovanju podnosilaca zahteva. Relevantno obrazloženje Vrhovnog Suda s tim u vezi je sledeće:

"Pravni stav Apelacionog Suda u potpunosti prihvata i ovaj sud, jer osporena presuda nije obuhvaćena bitnim povredama, kako navodi tužilac u zahtevu.

Član 80.3 Zakona br. 03/L-149 o civilnoj službi Kosova predviđa da svi efekti upravnih postupaka protiv kojih jeste podnesena žalba ili koje razmatraju organi nadležni za rešavanje sporova i žalbi, obustavljaju se do donošenja konačne odluke. Potvrđeno je da da su tužiocima [podnosiocima zahteva] *odlukom Ministarstva zdravstva povučena imenovanja za radne pozicije „Inspektora zdravstva", zbog poništenja konkursa [...] i povreda Uredbe br. 02/2010 o postupcima regrutacije u civilnoj službi, s toga , prema oceni suda, Ministarstvo zdravstva je postupilo pravično, kada je sprovelo odluke tuženog NNO-a [...].*

U tom smislu, ovaj sud je konstatovao da su sudovi nižih instanci pravično odlučili kada su odbili kao neosnovanu žalbu tužilaca [podnosilaca zahteva] *u vezi sa poništenjem odluke tuženog MZ [...], pošto je upravni organ tokom ponovljenog postupka povukao imenovanja, koja je osporio NNO-a [...], jer su sklopljeni protivzakonito i u suprotnosti sa članom 36 Uredbe br. 02/2010 i članom 80.1 Zakona br. 03/L-149 o civilnoj službi. [...]."*

61. Na kraju, Vrhovni Sud je takođe naglasio da je osporena presuda Apelacionog suda "jasna i razumljiva, sadrži dovoljno razloga i odlučujućih činjenica za donošenje jedne zakonske odluke" i Apelacioni sud je, po Vrhovnom sudu, pravilno izvršio primenu *"materijalnog prava"* i "*zakon nije povređen na štetu tužilaca* [podnosilaca zahteva]".

62. S tim u vezi, Sud podseća da prilikom odbijanja neke žalbe, ili kako je to slučaj u ovom konkretnom slučaju, odbijanje jednog zahteva za vanredno razmatranje, Vrhovni Sud, u principu, može samo da usvoji zahteve za donošenje odluke od strane nižestepenog suda, u ovom slučaju, od Apelacionog Suda. (vidi predmete ESLJP-a, *García Ruiz protiv Španije*, citirano iznad, stav 26; *Helle protiv Finske*, predstavka br. 20772/92, Presuda od 19. decembra 1997. godine, izveštaji 1997-VIII, stavovi 59-60).

63. Slično i u liniji sa ovakvim obrazloženjem, Sud takođe podseća da u slučajevima kada jedan sud trećeg stepena ili Apelacioni sud potvrdi odluke koje su donete od strane nižestepenih sudova – obaveza istog da obrazloži odluku se razlikuje od slučajeva kada jedan sud promeni odluku koja je doneta od strane nižestepenih sudova. U ovom

konkretnom slučaju, Vrhovni Sud nije izmenio odluku kako Apelacionog Suda tako i Osnovnog Suda – kojima je odbijena tužba o upravnom sporu podnosilaca zahteva – već je samo potvrdio zakonitost istih, imajući u obzir da, po Vrhovnom Sudu, na pravilan način je utvrđeno činjenično stanje i donošenje odluke pred Apelacionim i Osnovnim sudom je bilo u skladu sa materijalnim i proceduralnim pravom a u vezi sa poništenjem jednog konkursa na osnovu pravila o civilnoj službi u Republici Kosova. Dakle, Vrhovni Sud je u potpunosti potvrdio da je poništenje navedenog konkursa bilo u punoj skladnosti sa zakonskim propisima na snazi i da je prilikom odbijanja žalbi podnosilaca zahteva NNO je pravilno odlučio kada je poništio konkurs i kada je usvojio Odluku Ministarstva Zdravstva o povlačenju akata o imenovanju podnosilaca zahteva.

64. S tim u vezi, Sud smatra da, iako Vrhovni Sud možda nije odgovorio na sve tvrdnje koje su navedene od strane podnosilaca zahteva u njihovom zahtevu za vanredno razmatranje, Sud je naglasio suštinske argumente podnosilaca zahteva u vezi sa primenom materijalnog prava i mogućih povreda kako je to navedeno od strane podnosilaca zahteva (vidi *mutatis mutandis* slučajeve ESLjP-a: *Van de Hurk protiv Holandije*, citirano iznad, stav 61, *Buzescu protiv Rumunije*, citirano iznad, stav 63; i *Pronina protiv Ukrajine*, predstavka br. 63566/00, Presuda od 18. jula 2006. godine, stav 25). Delujući na ovakav način, Vrhovni Sud je ispunio svoje ustavne obaveze da pruži jednu obrazloženu sudsku odluku po zahtevima iz člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a i sudske prakse ESLjP-a i samog ovog Suda.

65. U svetlu ovoga, Sud dalje smatra da podnosioci zahteva nisu dokazali da su postupci pred Vrhovnim Sudom ili postupci pred Apelacionim Sudom bili nepravični ili proizvoljni ili da su njihova prava i osnovne slobode koje su zaštićene Ustavom povređene kao rezultat pogrešnog tumačenja materijalnog ili proceduralnog prava. Sud ponovo naglašava svoj op,ti stav da je, u principu, tumačenje zakona, materijalnog i proceduralnog, obaveza redovnih sudova i da je, kao takvo, to pitanje zakonitosti. (vidi, slučaj KI63/16, podnosilac zahteva *Astrit Pira*, Rešenje o Neprihvatljivosti od 8. avgusta 2016. godine, stav 44 i vidi, takođe, slučaj KI150/15; KI161/15; KI162/15; KI14/16; KI19/16; KI60/16 i KI64/16, podnosioci zahteva *Arben Gjukaj, Hysni Hoxha, Driton Pruthi, Milazim Lushtaku, Esat Tahiri, Azem Duraku i Sami Lushtaku*, Rešenje o neprihvatljivosti od 15. novembra 2016. godine, stav 62).

66. Nezadovoljstvo podnosilaca zahteva zbog ishoda postupka pred redovnim sudovima, i pred administrativnim organima, odnosno pred Apelacionim Sudom i pred vrhovnim Sudom, i takođe pred

Ministarstvom Zdravstva i NNO-om, ne može samo po sebi pokrenuti tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje. (Vidi, *mutatis mutandis,* slučaj *Mezotur - Tiszazugi Tarsulat protiv Mađarske*, ESLjP, Presuda od 26. jula 2005. godine, stav 21,; i vidi, takođe, slučaj KI56/17, podnositeljka zahteva *Lumturije Murtezaj*, Rešenje o neprihvatljivosti od 18. decembra 2017. godine, stav 42).

67. Kao rezultat, Sud smatra da podnosioci zahteva nisu potkrepili svoje navode da su odgovarajući postupci u vezi sa poništenjem navedenog konkursa na neki način bili nepravični ili proizvoljni i da je osporenom odlukom Vrhovnog Suda došlo do povreda njihovih prava i osnovnih sloboda koje su zagarantovane Ustavom i EKLjP-om. (vidi, *mutatis mutandis, Shub protiv Litvanije,* br. 17064/06, ESLjP, odluka od 30. juna 2009. godine).

68. Sud takođe smatra da tvrdnje podnosilaca zahteva navode pitanja koja se odnose na oblast zakonitosti zato što se ista tiču primene zakonskih odredbi a ne sa ocenom dokaza na osnovu kojih bi podnosioci zahteva trebali da nastave sa poslom kao "Inspektori Zdravstva" i na osnovu kojih se ne bi povukli akti o njihovom imenovanju – kako oni to tvrde na "jednostran" način od strane Ministarstva Zdravstva. Sud podseća da takve tvrdnje spadaju u oblast zakonitosti i kao takva ne spadaju pod nadležnost Suda, i samim tim, u načelu, ne mogu biti razmatrani od strane Suda.

69. Kao što se već zna iz sudske prakse ovog Suda, nije dužnost Suda da se bavi greškama u činjenicama i zakonu za koje se tvrdi da su počinjene od strane redovnih sudova (zakonitost), osim i u meri u kojoj su takve greške mogle povrediti prava i osnovne slobode zaštićene Ustavnom (ustavnost). On sam ne može da oceni zakon koji je do toga da jedan redovni sud usvoji jednu umesto neke druge odluke. Ukoliko bi bilo drugačije, Sud bi delovao kao sud "četvrtog stepena" što bi rezultiralo prekoračenjem ograničenja koja su postavljena u nadležnosti Suda. U stvari, uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju relevantna pravila proceduralnog i materijalnog prava. (Vidi, slučaj *García Ruiz protiv Španije*, ESLjP br. 30544/96, od 21. januara 1999. godine, stav 28 i vidi, takođe, slučaj: KI70/11, podnosioci zahteva *Faik Hima, Magbule Hima i Bestar Hima,* Rešenje o neprihvatljivosti od 16. decembra 2011. godine).

70. Dakle, kao rezultat, zahtev je očigledno neosnovan po ustavnim osnovama što se tiče člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a, i treba se proglasiti neprihvatljivim, kako je to određeno u članu 113.7 Ustava i dalje navedeno u pravilu 39 (2) Poslovnika o Radu.

U vezi sa navedenim povredama člana 49 Ustava

71. U ovom pravcu, Sud podseća da su tvrdnje podnosilaca zahteva u vezi sa povredom člana 49 [Pravo na rad i obavljanje profesije] Ustava, gde oni uglavnom naglašavaju da jednostrani prekid ugovora o radu i povlačenje akata o njihovom imenovanju od strane Ministarstva Zdravstva rezultirale povredom njihovog prava "na rad i obavljanje profesije".

72. U tom smislu, Sud primećuje da u kontekstu ovog konkretnog prava, član 49. Ustava propisuje standard koji određuje garancije i prava na rad, mogućnosti zapošljavanja i sigurnost jednakih uslova rada bez diskriminacije, kao i pravo izbora radnog mesta i slobodno obavljanje profesije, bez prinudnih obaveza. (Vidi, između ostalog, slučajeve Suda: KI46/15, podnosilac zahteva, *Zejna Qosaj* rešenje o neprihvatljivosti od 20. oktobra 2015. godine, stav 26; KI70/17, podnosilac zahteva *Rrahim Ramadani*, rešenje o neprihvatljivosti od 8. maja 2018. godine, stav 48; i KI140/17, podnositeljka zahteva *Merita Dervishi,* rešenje o neprihvatljivosti od 28. maja 2019. godine, stavovi 65-68).

73. Sud naglašava da se tvrdnje podnosilaca zahteva o vezi sa povredom prava na rad trebaju razumeti u svetlu gore navedenog tumačenja. Sud takođe primećuje da se navodi podnosilaca zahteva, u ovom konkretnom slučaju, ne tiču osporavanja prava na rad i obavljanje profesije, u smislu tumačenja člana 49 Ustava.

74. Sud smatra da osporeno rešenje Vrhovnog suda ni na koji način ne zabranjuje podnosiocu zahteva da radi ili obavlja profesiju. Shodno tome, ne postoji ništa u zahtevu podnosilaca što bi opravdalo zaključak da su mu povređena ustavna prava garantovana članom 49. Ustava. (Vidi*: između ostalog*, slučajeve Ustavnog Suda KI136/14, podnosilac zahteva: *Abdullah Bajqinca*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, stav 34; slučaj KI42/17, sa podnosiocem zahteva: *Kushtrim Ibraj*, rešenje o neprihvatljivosti od 5. decembra 2017. godine, stav 53; kao i KI140/17, podnositeljka zahteva *Merita Dervishi,* citirano iznad, stav 68).

75. Sud primećuje da je u Presudi Apelacionog Suda naglasak stavljen na činjenici da je poništenjem konkursa za poziciju "Inspektor Zdravstva", obezvređen pravni odnos na osnovu kojeg je podnosiocima zahteva zasnovan radni odnos sa Ministarstvom Zdravstva, i samim tim je pao i osnov utemeljenja njihovog radnog odnosa. Takođe, Sud primećuje da je i Vrhovni Sud, kako je citirano iznad, adresirao razloge na osnovu kojih su odbačeni navodi

podnosilaca zahteva kada je utvrđeno da je došlo do pravilne primene materijalnog prava od strane redovnih sudova kao i da zakon nije povređen na štetu podnosilaca zahteva.

76. Samim tim, na osnovu gore navedenog i na osnovu tvrdnje koje su navedene od strane podnosilaca zahteva i činjenica koje su predstavljene od istih, Sud, pozivajući se i na standarde koji su ustanovljeni u sudskoj praksi Suda u sličnim slučajevima kao i sudske prakse ESLjP-a ne nalazi da je došlo do povreda prava i osnovnih sloboda podnosilaca zahteva u Presudi Vrhovnog Suda koji oni osporavaju pred Sudom, kao ni u durgim odlukama redovnih sudova.

77. Kao rezultat toga, zahtev je očigledno neosnovan po ustavnim osnovama i u vezi sa članom 49 Ustava, i treba se proglasiti neprihvatljivim, kako je to određeno u članu 113.7 Ustava i dalje navedeno u pravilu 39 (2) Poslovnika o Radu.

Zaključak

78. Sud, na kraju, utvrđuje da:

(i) Navodi podnosilaca zahteva za povrede člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a koji se tiču obrazloženja sudskih odluka su očigledno neosnovani po ustavnim osnovama i kao takvi se trebaju proglasiti neprihvatljivim na osnovu člana 113.7 Ustava i pravila 39 (2) Poslovnika o Radu;

(ii) Navodi podnosilaca zahteva za povrede člana 49 Ustava a u vezi sa pravom na rad i obavljanje profesije su očigledno neosnovani po ustavnim osnovama i kao takvi se trebaju proglasiti neprihvatljivim na osnovu člana 113.7 Ustava i pravila 39 (2) Poslovnika o Radu;

(iii) Navodi podnosioca zahteva za povrede člana 55 Ustava a u vezi sa pitanjem ograničenja prava i osnovnih sloboda ljudi nisu pojašnjeni na adekvatan način i kao takvi se trebaju odbiti na osnovu člana 48 Zakona a u vezi sa pravilom 39 (1) (d) Poslovnika o radu.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosova, u skladu da članom 113.1 i 113.7 Ustava, članom 20 Zakona i u skladu sa pravilom 39 (1) (d) i 39 (2) Poslovnika o radu, dana 10. septembra 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Safet Hoxha	Arta Rama-Hajrizi

KI96/19, Podnosilac: Đeljalj Kazagić, Ocena ustavnosti Rešenja Vrhovnog suda Republike Kosova, Pzd. br. 820/2019, od 5. februara 2019. godine

KI96/19 Rešenje o neprihvatljivosti, usvojeno dana 8. oktobra 2019. godine, objavljeno dana 31. oktobar 2019. godine

Ključne reči: *Individualni zahtev, krivični postupak, pravo na pravično suđenje, ratione materiae, zahtev neprihvatljiv*

Podnosilac zahteva je tvrdio da su redovni sudovi, kada su odbili njegove zahteve za vanredno ublažavanje kazne, počinili povredu člana 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, uz tvrdnju da njemu nije omogućeno učestovanje na sednici Apelacionog Suda.

Sud je, nakon što je procenio slučaj u potpunosti, došao do zaključka da se član 31 Ustava, u svetlu tumačenja člana 6 Konvencije, ne primenjuje u postupcima za ponovno razmatranje nekog krivičnog slučaja, zato što jedno lice, čija je kazna postala pravosnažna i koje podnese zahtev za ponovno razmatranje njegovog slučaja tokom ovog postupka, nije optužen za krivično delo unutar smisla člana 6 Konvencije. Zbog ovog razloga, Sud je smatrao da su navodi podnosioca zahteva u vezi sa odbijanjem, od strane redovnih sudova, njegovog zahteva za vanredno ublažavanje kazne, nisu *ratione materiae* u skladu sa Ustavom, zbog toga što se član 31 Ustava, u vezi sa članom 6 Konvencije ne primenjuju. Samim tim, Sud je zaključio da je zahtev podnosioca zahteva, u skaldu sa pravilom 39 (3) (b) Poslovnika o Radu, neprihvatljiv.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI96/19

Podnosilac

Đeljalj Kazagić

Ocena ustavnosti rešenja Vrhovnog suda Republike Kosovo PZD. br. 820/2019 od 5. februara 2019. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Đeljalj Kazagić (u daljem tekstu: podnosilac zahteva), sa prebivalištem u Mitrovici, koji se trenutno nalazi na izdržavanju kazne zatvora.

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava ustavnost rešenja Vrhovnog suda PZD. br. 820/2019 od 5. februara 2019. godine (u daljem tekstu: osporeno rešenje), koje mu je uručeno 5. septembra 2018. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar ovog zahteva je ocena ustavnosti osporenog rešenja, kojim su navodno podnosiocu zahteva povređena njegova prava zagarantovana članom 30. [Prava optuženog] i članom 31. [Pravo na

pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

4. Zahtev je zasnovan na stavovima 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon), kao i na pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

5. Dana 12. juna 2019. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

6. Dana 17. juna 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Nexhmija Rexhepija za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Bekim Sejdiu i Selvete Gërxhaliu-Krasniqi (članovi).

7. Dana 5. jula 2019. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva i poslao kopiju ovog zahteva Vrhovnom sudu u skladu sa zakonom.

8. Dana 8. oktobra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

9. Podnosilac po četvrti put podnosi zahtev Sudu.

Činjenice u vezi sa prvim zahtevom, KI82/16

10. Dana 24. maja 2016. godine, podnosilac zahteva je podneo Sudu zahtev KI82/16, kojim je tražio ocenu ustavnosti odluke Vrhovnog suda Pml. br. 13/2016 od 13. novembra 2016. godine, kojom su navodno povređena njegova prava zagarantovana članovima 24. [Jednakost pred zakonom], 27. [Zabrana mučenja, surovog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja], 29. [Pravo na slobodu i sigurnost], 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] i 33. [Načelo legaliteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima] Ustava.

11. Odlukama redovnih sudova, koje je osporavao, podnosilac zahteva je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 11 (jedanaest) godina.

12. Dana 1. marta 2017. godine, Sud je doneo rešenje o neprihvatljivosti kojim je zahtev podnosioca proglašen očigledno neosnovanim na ustavnim osnovama, zbog toga što isti nije potkrepio svoje tvrdnje o povredi ljudskih prava i osnovnih sloboda zagarantovanih Ustavom.

Činjenice u vezi sa drugim zahtevom, KI50/18

13. Dana 30. marta 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev KI50/2018, kojim je osporavao ustavnost rešenja Vrhovnog suda Pml. br. 110/2017 od 13. novembra 2017. godine, navodeći da su redovni sudovi, odbijanjem njegovih zahteva za preispitivanje krivičnog postupka, povredili član 30. [Prava optuženog], stav 3 Ustava, "*jer mu je uskraćeno pravo da mu se obezbedi zaštita i mogućnost da ospori izjave svedoka i dokaze koji ga terete*", kao i povredu člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], stavovi 1 i 2 Ustava sa tvrdnjom *"da mu je onemogućeno učešće na sednici veća Apelacionog suda"*.

14. Dana 16. januara 2019. godine, Sud je doneo rešenje o neprihvatljivosti nakon što je utvrdio da navodi podnosioca zahteva, u vezi sa odbijanjem njegovog zahteva za preispitivanje krivičnog postupka od strane redovnih sudova, kao takvi, nisu *ratione materiae* u skladu sa Ustavom, s obzirom na to da se član 31. Ustava u vezi sa članom 6. Konvencije, ne primenjuje u takvim slučajevima.

Činjenice u vezi sa trećim zahtevom, KI186/18

15. Dana 30. marta 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev KI186/2018, kojim je osporavao ustavnost rešenja Vrhovnog suda Pml. br. 168/2018 od 3. avgusta 2018. godine, navodeći da su redovni sudovi, odbijanjem njegovih zahteva za preispitivanje krivičnog postupka, povredili član 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava zbog toga što mu je onemogućeno da uzme učešće na pretresu Apelacionog suda.

16. Dana 8. maja 2019. godine, nakon što je ocenio okolnosti u slučaju, Sud je doneo rešenje o neprihvatljivosti i zaključio da se član 6. Konvencije ne primenjuje na postupke za preispitivanje određenog krivičnog slučaja. Iz tog razloga, Sud je smatrao da navodi podnosioca zahteva u vezi sa odbijanjem njegovog zahteva za preispitivanje krivičnog postupka od strane redovnih sudova, kao takvi, nisu *ratione materiae* u skladu sa Ustavom. Shodno tome, Sud je zaključio da je

zahtev podnosioca, u skladu sa pravilom 39. (3) (b) Poslovnika, neprihvatljiv.

Činjenice u vezi sa sadašnjim zahtevom, KI96/19

17. Dana 12. februara 2015. godine, Osnovni sud u Mitrovici je presudom P. br. 42/14, oglasio podnosioca zahteva krivim za izvršenje nekoliko krivičnih dela i osudio ga na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 14 (četrnaest) godina.

18. Dana 7. aprila 2015. godine, podnosilac zahteva je izjavio žalbu Apelacionom sudu u Prištini protiv presude Osnovnog suda u Mitrovici P. br. 42/14 od 12. februara 2015. godine, zbog bitnih povreda krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, povrede krivičnog zakona i odluke o meri kazne.

19. Dana 7. septembra 2015. godine, Apelacioni sud u Prištini je presudom PAKR. br. 220/15, delimično usvojio žalbu podnosioca zahteva u odnosu na odluku o kazni i preinačio meru kazne zatvora sa 14 (četrnaest) na 11 (jedanaest) godina. U preostalom delu, presuda Osnovnog suda u Mitrovici je ostala nepromenjena.

20. Dana 27. jula 2018. godine, podnosilac zahteva je protiv gore navedenih presuda podneo Vrhovnom sudu zahtev za vanredno ublažavanje kazne, navodeći olakšavajuće okolnosti koje redovni sudovi nisu uzeli u obzir tokom glavnog pretresa.

21. Dana 5. februara 2019. godine, Vrhovni sud je rešenjem Pzd. br. 8/2019, odbio, kao neosnovan, zahtev podnosioca za vanredno ublažavanje kazne, sa obrazloženjem da je isti podneo zahtev za vanredno ublažavanje kazne bez bilo kakvog konkretnog predloga i da nisu ispunjeni uslovi za usvajanje predmetnog zahteva u skladu sa odredbom člana 431. st. 6 ZKPK-a.

Navodi podnosioca zahteva

22. Podnosilac zahteva navodi da je Vrhovni sud osporenim rešenjem povredio njegova prava zagarantovana članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. Konvencije, zbog toga što nije uzeo u obzir činjenice i olakšavajuće okolnosti za ublažavanje kazne.

23. Podnosilac zahteva dalje navodi da je "*Vrhovni sud Kosova, svojim rešenjem Pzd. br. 8/2019 od 05.02.2019. godine, ... na vrlo grub, nehuman, neprimeren i najbrutalniji način povredio moja 'ljudska prava i slobodu' zagarantovanu Ustavom Republike Kosovo...*".

24. Pored toga, podnosilac zahteva navodi sledeće: *“Kao što se vidi u rešenju Vrhovnog suda Kosova, ama baš nijedna okolnost nije uvažena sa obrazloženjem da u zahtevu nisu opisane–navedene okolnosti koje nisu postojale u vreme donošenja presuda ili sud za to nije znao (a izostavlja krucijalni deo zakonske odredbe ‘iako su postojale'), koje bi dovele do blaže kazne, pa odbija celokupan zahtev kao 'neosnovan'.“*

25. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da: “*1. Poništi rešenje Vrhovnog suda Kosova Pzd. br. 8/2019 od 05.02.2019. godine kojim odbija kao neosnovan moj zahtev za vanredno ublažavanje kazne i isti vrati Vrhovnom sudu Kosova na ponovno razmatranje i odlučivanje zbog detaljno navedenih i opisanih povreda ustavih odredbi Republike Kosovo, kao i Konvencije o ljudskim pravima i slobodama na „pravično i nepristrasno suđenje“, ili 2. Preinači pravosnažnu presudu Apelacionog suda: PAKR br. 230/15 od 07.09.2015. godine kojom me je proglasio krivim za četiri (4) krivična dela, tako što će bar za simbolični iznos na sve navedene okolnosti u zahtevu za vanredno ublažavanje kazne umanjiti-ublažiti jedinstvenu kaznu od jedanaest (11) godina zatvora za bar jednu (1) godinu zatvora po ma kojem krivičnom delu i izrekne novu jedinstvenu kaznu za sva četiri krivična dela (za koja sam proglašen krivim) od ukupno deset (10) godina zatvora […]/”*

Prihvatljivost zahteva

26. Sud razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti koji su utvrđeni Ustavom, dalje precizirani Zakonom i predviđeni Poslovnikom.

27. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *“1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *[…]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.*

28. Sud, takođe, razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti propisane članovima 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva."

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

29. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana, da je iscrpeo sva raspoloživa pravna sredstva, da je naveo akt javnog organa koji osporava pred Sudom i ustavna prava za koja tvrdi da su mu povređena, kao i da je podneo svoj zahtev blagovremeno.

30. Međutim, Sud takođe uzima u obzir i uslove prihvatljivosti koji su propisani Poslovnikom i u ovom slučaju se poziva na podstav (3) (b) pravila 39. [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koji predviđa:

"(3) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim pod sledećim uslovima:

[...]
(b) kada zahtev nije ratione materiae u skladu sa Ustavom;
[...]."

31. Sud, u ovom slučaju, neće ocenjivati navode podnosioca zahteva koji su bili predmet ocene od strane Suda u odlukama KI82/16, KI50/18 i KI86/18. Sud će u konkretnom slučaju oceniti ustavnost osporenog rešenja Vrhovnog suda Pzd. br. 8/2019 od 5. februara 2019. godine, kojim je on odlučio o zahtevu podnosioca za vanredno ublažavanje kazne.

32. Sud podseća da se podnosilac zahteva žali i tvrdi da su osporenim rešenjem povređena njegova prava zagarantovana članom 31. Ustava u vezi sa članom 6. Konvencije iz razloga što Vrhovni sud nije uzeo u obzir olakšavajuće okolnosti na osnovu kojih bi se podnosiocu zahteva omogućilo ublažavanje kazne.

33. U tom kontekstu, Sud primećuje da je Vrhovni sud, u vezi sa zahtevom podnosioca "za vanredno ublažavanje kazne", ocenio samo procesne aspekte, odnosno dozvoljenost zahteva, ne upuštajući se u suštinu presude Apelacionog suda PAKR. br. 220/15 od 7. septembra 2015. godine, kojom je podnosiocu smanjena mera kazne zatvora sa 14 (četrnaest) na 11 (jedanaest) godina.

34. Pre nego što razmotri ovaj zahtev, Sud podseća na to da se u skladu sa članom 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, *"Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom [...] tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava"*.

35. U tom smislu, Sud, pozivajući se na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, podseća da se član 6. Konvencije ne primenjuje na postupke za obnavljanje nekog predmeta i to iz razloga što osoba čija je kazna postala pravosnažna i koja je podnela zahtev za obnavljanje njenog predmeta, tokom tog postupka nije "optužena za krivično delo" u smislu člana 6. Konvencije (vidi predmet ESLJP-a *Franz Fischer protiv Austrije,* predstavka br. 27569/02, odluka od 6. maja 2003. godine).

36. U konkretnom slučaju se zahtevom podnosioca za vanredno ublažavanje kazne, koji je podnet Vrhovnom sudu, zapravo traži ponovno otvaranje postupaka okončanih pravosnažnom odlukom u pogledu odluke o kazni. Međutim, kao što se može videti iz prethodno navedenog obrazloženja Vrhovnog suda, on je odbio kao neosnovan zahtev za vanredno ublažavanje kazne jer je zaključio da isti ne ispunjava zakonske uslove za ponovno otvaranje ili preinačenje pravosnažne odluke u pogledu odluke o kazni.

37. U tom kontekstu, Sud podseća da je on u svim slučajevima kada je vanrednim pravnim sredstvima traženo preispitivanje ili ponavljanje

postupaka (parničnih, krivičnih, izvršnih) okončanih pravosnažnim odlukama, kada su se redovni sudovi bavili samo uslovima dozvoljenosti zahteva, a ne meritumom premeta, u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a, utvrdio da član 31. Ustava u vezi sa članom 6. Konvencije nije primenjiv (vidi slučajeve Ustavnog suda: KI159/15, *Sabri Ferati,* rešenje o neprihvatljivosti od 13. juna 2016. godine, KI80/15, KI81/15 i KI82/15, *Rrahim Hoxha,* rešenje o neprihvatljivosti od 27. decembra 2016. godine i KI07/17, *Pashk Mirashi,* rešenje o neprihvatljivosti od 29. maja 2017. godine).

38. Shodno tome, i zahtev za vanredno ublažavanje kazne, isto kao i zahtevi za preispitivanje ili ponavljanje postupaka koji su okončani, spada u kategoriju zahteva koji su nesaglasni *ratione materiae* sa Ustavom zbog toga što član 31. Ustava nije primenljiv, kada se tumači u svetlu člana 6. Konvencije.

39. Pored toga, vanredna pravna sredstva kojima se traži vanredno ublažavanje kazne obično ne impliciraju utvrđivanje "građanskih prava i obaveza" ili osnovanosti "bilo kakve krivične optužbe" te je, prema tome, član 6. neprimenljiv na njih (vidi, *inter alia, X protiv Austrije,* broj 7761/77, odluka Komisije od 8. maja 1978. godine, *D. R.* 14, str. 171, *Zawadzki protiv Poljske,* odluka broj 34158/96 od 6. jula 1999. godine, *Hurter protiv Švajcarske,* odluka broj 4811/07 od 15. maja 2012. godine, *Dybeku protiv Albanije,* odluka broj 557/12, stav 30, od 11. marta 2014. godine).

40. U tom smislu, Sud ponovo ističe da saglasnost *ratione materiae* zahteva potiče iz materijalne nadležnosti Suda. Prava na koje se poziva podnosilac zahteva moraju biti zaštićena Ustavom da bi ustavna žalba bila *ratione materiae* u skladu sa Ustavom (vidi, Ustavni sud, slučaj KI07/17, podnosilac zahteva *Pashk Mirashi,* rešenje o neprihvatljivosti od 29. maja 2017. godine, stav 66).

41. Kao rezime, Sud smatra da podnosilac zahteva nije ispunio uslove prihvatljivosti utvrđene Ustavom i predviđene Zakonom i Poslovnikom.

42. Shodno tome, Sud zaključuje da zahtev podnosioca nije *ratione materiae* u skladu sa Ustavom, i da je stoga zahtev, kao takav, neprihvatljiv.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, na osnovu člana 113.7 Ustava, člana 20. Zakona i pravila 39. (3) (b) i 56. (2) Poslovnika, dana 8. oktobra 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ovo rešenje stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Nexhmi Rexhepi	Arta Rama-Hajrizi

KI78/19, Podnosilac zahteva: Miodrag Pavić, ocena ustavnosti presude Pml. br. 270/2018 Vrhovnog suda od 18. decembra 2018. godine

KI78/19, rešenje o neprihvatljivosti od 8. oktobra 2019. godine, objavljeno 1 novembar 2019. godine

Ključne reči*: individualni zahtev, ocena ustavnosti osporene presude Vrhovnog suda, očigledno neosnovan*

Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava, članu 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 i pravilu 32. Poslovnika o radu Ustavnog suda.
Podnosilac podnosi zahtev Sudu po drugi put. U prvom zahtevu podnosilac je tvrdio da je Apelacioni sud preinačio prvostepenu odluku, a da ga nije obavestio. Podnosilac zahteva je tvrdio povredu prava na pravično suđenje zaštićeno članom 31. i 54. Ustava i članom 6. EKLjP, jer podnosilac zahteva kao optuženi, nije bio obavešten o sednici Apelacionog suda i time mu je onemogućeno pravo da iznese svoje argumente. Taj zahtev je registrovan pod brojem KI 104/16.
U predmetu KI 104/16, Sud je zaključio da je, ne pozivajući podnosioca zahteva da bude prisutan na sednici Apelacionog suda na kojoj je utvrđena njegova krivica, podnosiocu zahteva uskraćena prilika da se brani protiv optužbi pokrenutih protiv njega. Kao posledica toga, Sud je utvrdio da je došlo do povrede prava podnosioca zahteva na pravično suđenje, te shodno tome, je naložio Vrhovnom i Apelacionom sudu da preispitaju odluke u skladu sa preporukom Suda.
Postupajući u skladu sa presudom Ustavnog suda KI104/16, Vrhovni sud je presudom PML. br. 110/2016 ponovio postupak u vezi sa zahtevom za zaštitu zakonitosti podnosioca, usvojio zahtev za zaštitu zakonitosti podnosioca i ukinuo presudu [PA-II. br. 6/2015] Vrhovnog suda od 1. decembra 2015. godine i presudu [PAKR. br. 222/2015] Apelacionog suda od 15. jula 2015. godine i predmet vratio Apelacionom sudu na ponovno odlučivanje nalažući Apelacionom sudu da u ponovljenom postupku na sednici veća pozove podnosioca zahteva.
Postupajući u skladu sa presudom Vrhovnog suda, Apelacioni sud je ponovio postupak i održao sednicu veća da bi razmotrio žalbu Tužilaštva. Na sednicu veća su uredno pozvani i bili prisutni podnosilac zahteva i njegov branilac u skladu sa preporukom Vrhovnog suda. Istog dana, Apelacioni sud je doneo presudu [PAKR. br. 521/2017], kojom je usvojio žalbu Tužilaštva i preinačio presudu [K. br. 82-2013] Osnovnog suda od 29. januara 2015. godine. Apelacioni sud je proglasio podnosioca krivim i izrekao mu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine.

U ovom slučaju, podnosilac pred Sudom navodi da nije izvršena presuda Ustavnog suda KI104/16, da je drugostepeni sud bio dužan da zakaže-održi sudski pretres i o tome obavesti stranke u postupku i da su redovni sudovi povredili procesno i materijalno pravo.
Sud primećuje da su Vrhovni i Apelacioni sud, otklonili pomenutu proceduralnu povredu člana 31. [Pravo na Pravično i Nepristrasno Suđenje] Ustava i člana 6. [Pravo na pravično suđenje] EKLJP, a samim tim i ispoštovao presudu Ustavnog suda Republike Kosovo KI104/16, stoga, Sud zaključuje da su navodi podnosioca u vezi nepoštovanja presude Ustavnog suda očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i da se moraju proglasiti neprihvatljivim.
Sud takođe primećuje da su neosnovani navodi podnosioca da je Apelacioni sud u ponovljenom postupku doneo odluku bez pozivanja podnosioca zahteva i njegovog branioca očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i da se moraju proglasiti neprihvatljivim.
Kao rezime, Sud, što se tiče navoda podnosioca da u odlučujućim činjenicama postoje kontradiktornosti, zaključuje da isti nije uopšte obrazložen od strane podnosioca zahteva i da podnosilac zahteva ne objašnjava u kojim odlučujućim činjenicama postoje kontradiktornosti, već samo konstatuje da je došlo do pogrešne primene procesnog i materijalnog prava.
Shodno tome, Sud nalazi da je zahtev podnosioca u celosti očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i da se mora u celosti proglasiti neprihvatljivim na osnovu pravila 39. (2) Poslovnika.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI78/19

Podnosilac

Miodrag Pavić

Ocena ustavnosti presude Pml. br. 270/2018 Vrhovnog suda od 18. decembra 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gerxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo Miodrag Pavić iz Koretišta, opština Novo Brdo (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava presudu Pml. br. 270/2018 Vrhovnog suda od 18. decembra 2018. godine, a u vezi sa presudom PA-II. br. 6/2015 Vrhovnog suda od 7. maja 2018. godine i presudom PAKR. br. 521/2017 Apelacionog suda od 12. decembra 2017. godine.

3. Osporena presuda je podnosiocu zahteva uručena 25. januara 2019. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke, kojom podnosilac zahteva tvrdi da su mu povređena prava garantovana članom 22. [Direktna Primena Međunarodnih Sporazuma i Instrumenata] i članom 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na članu 113.7 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članu 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 20. maja 2019. godine, podnosilac je podnev zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 23. maja 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Radomir Laban za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Remzije Istrefi Peci i Nexhmi Rexhepi.

8. Dana 17. juna 2019. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o registraciji zahteva i kopiju zahteva je prosledio Vrhovnom sudu. Istog dana Sud je takođe tražio od Osnovnog suda u Prizrenu da priloži kopiju potvrde prijema osporene presude (Pml. br. 270/2018 Vrhovnog suda od 18. decembra 2018. godine) od strane podnosioca zahteva.

9. Dana 24. juna 2019. godine, Osnovni sud u Prizrenu je priložio Sudu potvrdu o uručenju osporene presude podnosiocu zahteva sa datumom uručenja od 25. januar 2019. godine.

10. Dana 8. oktobra 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu za neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

11. Podnosilac podnosi zahtev Sudu po drugi put.

Pregled činjenice u vezi sa prvim zahtevom KI104/16

12. Dana 9. novembra 2012. godine, Osnovno tužilaštvo u Prizrenu je protiv podnosioca zahteva, zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično delo uzimanja mita, podnelo optužni predlog Osnovnom sudu u Prizrenu.

13. Dana 29. januara 2015. godine, Osnovni sud je doneo presudu [K. br. 82-2013], kojom je podnosioca oslobodio od optužnog predloga zbog nedostatka dokaza.

14. Tužilaštvo je uložilo žalbu Apelacionom sudu zbog bitne povrede odredbi krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, sa predlogom da Apelacioni sud ukine presudu Osnovnog suda i stvar vrati na ponovno suđenje. Podnosilac zahteva je u roku podneo odgovor na žalbu Tužilaštva.

15. Dana 15. jula 2015. godine, Apelacioni sud je održao sednicu da bi razmotrio žalbu Tužilaštva. Na osnovu tvrdnji podnosioca zahteva i spisa predmeta, rezultira da shodno članu 390. Zakonika o krivičnom postupku Kosova (u daljem tekstu: ZKPK), podnosilac zahteva nije bio obavešten o sednici Apelacionog suda.

16. Tokom sednice od 15. jula 2015. godine, Apelacioni sud je doneo presudu [PAKR. br. 222/2015], kojom je usvojio žalbu Tužilaštva i preinačio presudu [K. br. 82-2013] Osnovnog suda. Apelacioni sud je proglasio podnosioca zahteva krivim i izrekao mu je kaznu zatvora u trajanju od jedne godine.

17. Podnosilac zahteva je uložio žalbu Vrhovnom sudu na presudu Apelacionog suda [PAKR. br. 222/2015] navodeći, *inter alia*, da je Apelacioni sud održao sednicu na kojoj je on proglašen krivim, a da ga prethodno nije obavestio o sednici, i da je tako doneo odluku u suprotnosti sa ZKPK-om.

18. Dana 1. decembra 2015. godine, Vrhovni sud je doneo presudu [PA-II. br. 6/2015], kojom je žalbu podnosioca zahteva odbio kao neosnovanu.

19. Podnosilac je u zakonskom roku podneo zahtev za zaštitu zakonitosti protiv presude Apelacionog suda [PAKR. br. 222/2015] i presude Vrhovnog suda [PA-II. br. 6/2015].

20. Dana 16. maja 2016. godine, Vrhovni sud je doneo presudu [PML-KZZ br. 110/2016], kojom je odbijen zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti kao neosnovan.

21. Dana 9. avgusta 2016. godine, podnosilac je podneo zahtev Sudu, tvrdeći da je Apelacioni sud preinačio prvostepenu odluku, a da ga nije obavestio. Podnosilac zahteva je tvrdio povredu prava na pravično suđenje zaštićeno članom 31. i 54. Ustava i članom 6. EKLjP, jer podnosilac zahteva kao optuženi, nije bio obavešten o sednici Apelacionog suda i time mu je onemogućeno pravo da iznese svoje argumente. Taj zahtev je registrovan pod brojem KI 104/16.

22. Dana 29. maja 2017. godine, Sud je doneo svoju presudu, utvrđujući da su Vrhovni i Apelacioni povredili prava podnosioca zahteva na pravično suđenje garantovano članom 31. Ustava i članom 6. EKLjP. Sud je proglasio ništavnom presudu [PML-KZZ. br. 110/2016] Vrhovnog suda od 16. maja 2016. godine u vezi sa presudom [PA-II. br. 6/2015] Vrhovnog suda od 1. decembra 2015. godine i presudom [PAKR. br. 222/2015] Apelacionog suda od 15. jula 2015. godine i vratio slučaj Vrhovnom sudu na preispitivanje u skladu sa presudom Suda.

23. Sud je zaključio, da ne pozivajući podnosioca zahteva da bude prisutan na sednici Apelacionog suda na kojoj je utvrđena njegova krivica, podnosiocu zahteva je uskraćena prilika da se brani protiv optužbi pokrenutih protiv njega. Kao posledica toga, Sud utvrđuje da je došlo do povrede prava podnosioca zahteva na pravično suđenje, te shodno tome nalaže Vrhovnom i Apelacionom sudu da preispita odluke u skladu sa preporukom Suda.

Pregled činjenice u vezi sa sadašnjim zahtevom KI78/19

24. Dana 9. oktobra 2017. godine, postupajući u skladu sa presudom Ustavnog suda KI104/16, Vrhovni sud je presudom PML. br. 110/2016 ponovio postupak u vezi sa zahtevom za zaštitu zakonitosti podnosioca, usvojio zahtev za zaštitu zakonitosti podnosioca i ukinuo presudu [PA-II. br. 6/2015] Vrhovnog suda od 1. decembra 2015. godine i presudu [PAKR. br. 222/2015] Apelacionog suda od 15. jula 2015. godine i predmet vratio Apelacionom sudu na ponovno odlučivanje nalažući Apelacijom sudu da u ponovljenom postupku na sednici veća pozove podnosioca zahteva.

25. Dana 12. decembra 2017. godine, Apelacioni sud je ponovio postupak i održao sednicu veća da bi razmotrio žalbu Tužilaštva. Na sednicu veća su uredno pozvani i bili prisutni podnosilac zahteva i njegov

branilac u skladu sa preporukom Vrhovnog suda. Istog dana, Apelacioni sud je doneo presudu [PAKR. br. 521/2017], kojom je usvojio žalbu Tužilaštva i preinačio presudu [K. br. 82-2013] Osnovnog suda od 29. januara 2015. godine. Apelacioni sud je proglasio podnosioca zahteva krivim i izrekao mu je kaznu zatvora u trajanju od jedne godine.

26. Podnosilac zahteva je uložio žalbu Vrhovnom sudu na presudu Apelacionog suda [PAKR. br. 521/2017] navodeći, "*bitne povrede odredbi krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, kršenje krivičnog prava i odluke o krivičnoj sankciji.*"

27. Dana 7. maja 2018. godine, Vrhovni sud je doneo presudu [PA-II. br. 1/2018], kojom je žalbu podnosioca zahteva odbio kao neosnovanu i potvrdio presudu Apelacionog suda.

28. Podnosilac zahteva je Vrhovnom sudu, protiv presude Apelacionog suda [PAKR. br. 521/2017] i presude Vrhovnog suda [PA-II. br. 6/2015] podneo zahtev za zaštitu zakonitosti.

29. Dana 18. decembra 2018. godine, Vrhovni sud je doneo presudu [PML br. 270/2018], kojom je odbijen zahtev podnosioca za zaštitu zakonitosti kao neosnovan.

30. U relevantnom delu obrazloženja presude Vrhovnog suda se navodi: *"Neosnovan je navod da je drugostepenu sud doneo svoju presudu bez rasprave, obzirom da se iz spisa predmeta t.j. iz uvida u zapisnik sa javne rasprave Apelacionog suda održane 12.12.2017. godine može zaključiti da su na raspravi učestvovali optuženi i njegov branilac […]. Drugostepenu sud je pravilno postupio kada je preinačio prvostepenu presudu bez obzira na žalbeni predlog, usvojivši žalbeni osnov o povredi krivičnog zakona, iako takav predlog nije dat na izričit način. […] navod koji se odnosi na nepoštovanje člana 6.3 EKPLJ jeste neodrživ, obzirom da su sva prava optuženog ispoštovana u skladu sa standardima predviđenim pomenutim članom, te da je optuženom i njegovom braniocu omogućeno da bude aktivni deo čitavog toka sudskog postupka, počev od istražnih radnji pa sve do pravnih lekova. Na osnovu toka sudske rasprave i vođenih zapisnika može se konstatovati da su optuženi i njegov branilac imali jednake mogućnosti u odnosu na državnog tužioca kada je reč o ispitivanjima iskaza svedoka te davanja svojih zaključaka oko materijalnih dokaza."*

Navodi podnosioca

31. Podnosilac zahteva tvrdi da su u ponovljenom postupku pred redovnim sudovima povređena njegova prava garantovana članom 22. [Direktna Primena Međunarodnih Sporazuma i Instrumenata] i članom 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava.

32. Podnosilac zahteva obrazlaže da je u ponovljenom postupku presuda PAKR. br. 521/2017 Apelacionog suda, "*u celosti prepisana od prethodne prve presude PAKR. br. 222/2015 Apelacionog suda Kosova od 15. jula 2015. godine koja je od Ustavnog suda, Presudom Slučaja br. KI104/16 od 04.08.2017 godine, proglašena NEVAŽEĆOM.*"

33. Podnosilac zahteva, dalje, navodi da je, "*drugostepeni sud doneo presudu u suprotnosti sa čl.403. st.1 ZKP RK, jer za preinačenje presude prvostepenog suda bio je dužan da zakaže-održi sudski pretres i time obavesti stranke u postupku, kako bi na propisan način utvrdio-ocenio materijalne činjenice.*"

34. Podnosilac zahteva, takođe, navodi da je, "*U smislu odredaba iz čl. 382 St. 1. 3. ZKP, državni tužilac je predložio, da se usvojenom žalbom poništi oslobađajuća presuda prvostepenog suda u ponovnom postupku, a drugostepeni sud je postupio u suprotnosti u vezi gore navedenog predloga tužioca i* pobijenu *presudu je preinačio, dok je optuženog oglasio krivim i osudio.*"

35. Podnosilac zahteva na kraju navodi, da su u skladu sa članom 384. stav. 1 tačka 1. i 12. ZKP-a, *"Pobijene presude drugostepenog suda i Vrhovnog suda, su obuhvaćene sa bitnim povredama odredaba krivičnog postupka, jer nisu navedeni-prikazani razlozi o odlučujućim činjenicama a i odlučujućim činjenicama postoje znatne kontradiktornosti.*"

Prihvatljivost zahteva

36. Sud prvo ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio sve uslove prihvatljivosti, predviđene Ustavom i dalje precizirane Zakonom i Poslovnikom.

37. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava koji propisuju:

> *„1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*

(...)

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."

38. Sud takođe ocenjuje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, koji su dalje propisani u Zakonu. S tim u vezi, Sud se poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva."

Član 48
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

39. Što se tiče ispunjenja gore navedenih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana; da je iscrpeo pravna sredstva na raspolaganju; da je naveo akt javnog organa koji osporava pred Sudom i da je blagovremeno podneo zahtev.

40. Pored toga, Sud se poziva na pravilo 39. (2) [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika koje predviđa:

„(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju.“

41. Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da su mu redovni sudovi povredili prava koja su zaštićena članom 22. [Direktna Primena Međunarodnih Sporazuma i Instrumenata] i članom 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava, ali iste ne obrazlaže.

42. U konkretnom slučaju, Sud primećuje da se navodi podnosioca zahteva u osnovi svode na i) da nije izvršena presuda Ustavnog suda KI104/16, ii) da je drugostepeni sud bio dužan da zakaže-održi sudski pretres i o tome obavesti stranke u postupku i iii) da su redovni sudovi povredili procesno i materijalno pravo jer *„nisu navedeni-prikazani razlozi o odlučujućim činjenicama a i odlučujućim činjenicama postoje znatne kontradiktornosti“*.

(i) Što se tiče navoda da nije izvršena presuda Ustavnog suda KI104/16

43. Što se tiče prve tvrdnje podnosioca zahteva, Sud primećuje da se žalbeni navodi o povredi prava odnose na način na koji su Vrhovni i Apelacioni sud izvršili odluku Ustavnog suda br. KI104/16 od 4. avgusta 2017. godine.

44. Postupajući prema preporuci Suda, Vrhovni sud je ponovio postupak u vezi sa zahtevom za zaštitu zakonitosti podnosioca, usvojio zahtev za zaštitu zakonitosti podnosioca i ukinuo presudu [PA-II. br. 6/2015] Vrhovnog suda od 1. decembra 2015. godine i presudu [PAKR. br. 222/2015] Apelacionog suda od 15. jula 2015. godine i predmet vratio Apelacionom sudu na ponovno odlučivanje nalažući Apelacionom sudu da u ponovljenom postupku na sednici veća pozove podnosioca zahteva (vidi: presudu PML. br. 110/2016 od 9. oktobra 2017. godine).

45. Postupajući prema preporuci Vrhovnog suda, Apelacioni sud je ponovio postupak i održao sednicu veća da bi razmotrio žalbu Tužilaštva. Na sednicu veća su uredno pozvani i bili presutni podnosilac zahteva i njegov branilac u skladu sa preporukom Vrhovnog suda. Istog dana, Apelacioni sud je doneo presudu, kojom je usvojio žalbu Tužilaštva i preinačio presudu [K. br. 82-2013] Osnovnog suda od 29. januara 2015. godine. Apelacioni sud je proglasio podnosioca krivim i izrekao mu je kaznu zatvora u trajanju od jedne godine (vidi presudu PAKR. br. 521/2017 od 12. decembra 2017. godine).

46. Sud primećuje da su Vrhovni sud [presuda PML. br. 110/2016 od 9. oktobra 2017. godine] kao i Apelacioni sud [presuda PAKR. br. 521/2017 od 12. decembra 2017. godine] ispravili povrede člana 31. [Pravo na Pravično i Nepristrasno Suđenje] Ustava i člana 6. [Pravo na pravično suđenje] EKLJP, koje je Sud utvrdio u odluci Vrhovnog suda PML-KZZ.br. 110/2016 od 16. maja 2016. godine, kada je razmatrao zahtev podnosioca br. KI104/16 od 4. avgusta 2017. godine.

47. Sud utvrđuje, da je po preporuci Vrhovnog suda Apelacioni sud ponovo održao ročište 12. decembra 2017. godine, na kome su prethodno pozvane sve stranke u postupku i na kome su lično prisustvovali podnosilac zahteva i njegov branilac.

48. Shodno tome, Sud primećuje da su Vrhovni i Apelacioni sud, otklonili pomenutu proceduralnu povredu člana 31. [Pravo na Pravično i Nepristrasno Suđenje] Ustava i člana 6. [Pravo na pravično suđenje] EKLJP, a samim tim i ispoštovali presudu Ustavnog suda Republike Kosovo KI104/16, stoga, Sud zaključuje da su navodi podnosioca, u vezi nepoštovanja presude Ustavnog suda, očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i da se moraju proglasiti neprihvatljivim na osnovu pravila 39. (2) Poslovnika.

(ii) Što se tiče navoda da je drugostepeni sud bio dužan da zakaže-održi sudski pretres i o tome obavesti stranke u postupku

49. Što se tiče druge tvrdnje podnosioca zahteva, da je drugostepeni sud bio dužan da zakaže-održi sudski pretres i o tome obavesti stranke u postupku, Sud primećuje da je Vrhovni sud naložio ponavljanje postupka pred Apelacionim sudom.

50. Dalje, Sud primećuje da je 12. decembra 2017. godine, Apelacioni sud ponovio postupak i održao sednicu veća da bi razmotrio žalbu Tužilaštva. Na sednicu veća su uredno pozvani i bili prisutni podnosilac zahteva i njegov branilac u skladu sa preporukom Vrhovnog suda.

51. Pored toga Vrhovni sud je presudom (Pml. br. 270/2018), odbio, kao neosnovan, zahtev za zaštitu zakonitosti i detaljno odgovorio upravo na ove navode podnosioca zahteva kao i na svaki navod podnosioca ponaosob obrazlažući: "*...iz uvida u zapisnik sa javne rasprave Apelacionog suda održane 12.12.2017. godine može zaključiti da su na raspravi učestvovali optuženi i njegov branilac [...]. Drugostepeni sud je pravilno postupio kada je preinačio prvostepenu presudu bez obzira na žalbeni predlog, usvojivši žalbeni osnov o povredi*

krivičnog zakona, iako takav predlog nije dat na izričit način. [...] navod koji se odnosi na nepoštovanje člana 6.3 EKPLJ jeste neodrživ, ...“

52. Stoga Sud zaključuje da su navodi podnosioca, da je Apelacioni sud u ponovljenom postupku doneo odluku bez pozivanja podnosioca zahteva i njegovog branioca, očigledno neosnovani na ustavnim osnovama i da se moraju proglasiti neprihvatljivim na osnovu pravila 39. (2) Poslovnika.

(iii) Što se tiče navoda da su redovni sudovi povredili procesno i materijalno pravo jer „*nisu navedeni-prikazani razlozi o odlučujućim činjenicama a u odlučujućim činjenicama postoje znatne kontradiktornosti*“

53. Sud, što se tiče ovog navoda podnosioca zahteva, najpre primećuje da isti nije uopšte obrazložen od strane podnosioca zahteva i da podnosilac zahteva ne objašnjava u kojim odlučujućim činjenicama postoje kontradiktornosti, već samo konstatuje da je došlo do pogrešne primene procesnog i materijalnog prava.

54. Sud podseća, da nije uloga Ustavnog suda da utvrdi da li su određene vrste dokaza dozvoljene, koji se dokazi trebaju izvesti, niti da naznači šta je od dokaza prihvatljivo a šta nije, to je uloga redovnih sudova. Pitanje na koje Ustavni sud mora da odgovori je da li je postupak u celi bio pravičan uključujući i način pribavljanja dokaza (vidi i slučaj *Khan protiv Ujedinjenog Kraljestva* br. 35394/97, stavovi 34.-35. ESLJP, presuda od 12. maja 2000. godine).

55. Gledajući proces u celini, Sud ocenjuje da su Apelacioni i Vrhovni sud u svojim odlukama detaljno i na potpun način opisali svoje zaključke, dajući brojne razloge u odgovoru na navode podnosioca zahteva (vidi presudu ESLJP-a, *Pekinel protiv Turske* od 18. marta 2008. godine, br. 9939/02, stav 55).

56. Sud ponovo naglašava da je njegov opšti stav da samo puka činjenica da se podnosioci zahteva ne slažu sa ishodom odluka Vrhovnog suda ili drugih redovnih sudova, kao i puko pominjanje članova Ustava ili međunarodnih instrumenata, nisu dovoljni da se izgradi argumentovana tvrdnja o ustavnoj povredi. Kada se tvrde takve povrede Ustava, podnosioci zahteva moraju da pruže obrazložene tvrdnje i ubedljive argumente (vidi slučaj Ustavnog suda KI136/14, rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, *Abdullah Bajqinca*, stav 33).

57. Kao rezime, Sud smatra da zahtev podnosioca ne dokazuje da su postupci pred redovnim sudovima prouzrokovali povrede njegovih prava zagarantovanih Ustavom, odnosno članovima 22. [Direktna Primena Međunarodnih Sporazuma i Instrumenata], i 54. [Sudska Zaštita Prava] Ustava.

58. Shodno tome, Sud nalazi da je zahtev podnosioca u celosti očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i da se mora u celosti proglasiti neprihvatljivim na osnovu pravila 39. (2) Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova, u skladu sa članom 113. stavovi 1. i 7. Ustava, članom 48. Zakona i pravilom 39. (2) Poslovnika o radu, na zasedanju održanom 8. oktobra 2019 godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona i

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Radomir Laban	Arta Rama-Hajrizi

KI73/18, Podnosilac zahteva je N. S. koji je zahtevao ocenu ustavnosti rešenja CML. br. 36/2018 , Vrhovnog suda od 10. aprila 2018. godine, u vezi sa rešenjem CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine

KI73/18, Rešenje o neprihvatljivosti, od 8. oktobra 2019. godine, objavljeno 1 novembar 2019. godina

Ključne reči: Rešenje o neprihvatljivosti, ratione materiae, zahtev za neobjavljivanje identiteta

Podnosilac zahteva je po drugi put podneo zahtev Ustavnom sudu.

U prvom zahtevu, Ustavni sud je našao da podnosilac zahteva nije iscrpeo sva pravna sredstva, shodno tome, podnosilac je uzimajući u obzir rešenje Ustavnog suda, iscrpeo sva pravna sredstva, te se po drug put javlja kao stranka pred Sudom.

Sud je uvidom u drugi zahtev podnosioca primetio da i pored toga što je on iscrpeo sva pravna sredstva odnosno dobio rešenje Vrhovnog suda, on u suštini osporava rešenje Osnovnog suda u Mitrovici kojim je priznata sudska odluka stranog suda, tačnije suda iz Albanije.

Podnosilac je u zahtevu naveo da je Osnovni sud u Mitrovici postupkom priznavanja inostrane sudske odluke povredio njegova prava garantovana članom 24. i 31. Ustava kao i člana 6 EKLjP.

Sud, uzimajući u obzir suštinu žalbenih navoda o povredi člana 31. Ustava i člana 6 EKLjP, je našao da je uslov za primenu člana 31. Ustava i člana 6 EKLJP taj, da se u predmetnom postupku utvrđuju građanska prava i obaveze. Stoga se u ovom slučaju postavlja pitanje da li su se, prilikom razmatranja od strane Osnovnog suda u Mitrovici, ispunili pravni uslovi za priznavanje odluke stranog suda, i da li postoji neka smetnja za priznavanje odluke stranog suda, da li su se utvrđivala građanska prava i obaveze i, da li su, u postupku razmatranja predloga za priznavanje odluke stranog suda, primenljivi članovi 31. Ustava i 6 EKLJP.

Sud je posle analize i primene principa i standarda ESLJP zaključio da su navodi podnosioca zahteva o povredi člana 31. Uustava i člana 6 EKLjP nekompatibilni *ratione materiae* sa Ustavom, jer u konkretnom slučaju nije postojao spor u kome su se utvrđivala građanska prava i slobode podnosioca zahteva. U suštini, Osnovni sud u Mitrovici je shodno zakonu utvrdio da zahtev za priznavanjem inostrane sudske odluke ispunjava sve zakonske uslove za njeno priznavanje, odnosno, sud se bavio samo proceduralnim

pitanjem. Shodno tome, Osnovni sud je doneo rešenje kojim pravosnažna odluka suda u Albaniji postaje pravosnažnom odlukom i postaje deo pravnog sistema Kosova.
Sud je navod podnosioca o povredi člana 24. Ustava odbacio kao neosnovan, dok se drugim odlukama Sud nije bavio jer to podnosilac u zahtevu nije tražio.
Što se tiče zahteva za ne objavljivanje identiteta, Sud je zahtev podnosioca prihvatio kao osnovan.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI73/18

Podnosilac

N. S.

Ocena ustavnosti rešenja CML. br. 36/2018 Vrhovnog suda od 10. aprila 2018. godine, u vezi sa rešenjem CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podneo N. S. iz Mitrovice (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava rešenje CML. br. 36/2018, Vrhovnog suda od 10. aprila 2018. godine, u vezi sa rešenjem CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenog rešenja, kojima se navodno, podnosiocu zahteva povređuju prava i slobode garantovane članom 24. [Jednakost pred zakonom] i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu:

Ustav), kao i članom 6 (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

4. Podnosilac, takođe, traži da se njegov identitet ne objavi u javnost.

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava, članu 47. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32. Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

6. Dana 31. maja 2018. godine, Ustavni sud je na administrativnoj sednici usvojio izmene i dopune Poslovnika o radu, koji je objavljen u Službenom listu Republike Kosovo dana 21. juna 2018. godine i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Sledstveno, pri razmatranju zahteva, Sud se poziva na pravne odredbe novog Poslovnika koji je na snazi.

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 25. maja 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

8. Dana 9. avgusta 2018. godine, predsednik Republike Kosovo je imenovao nove sudije: Bajram Ljatifi, Safet Hoxha, Radomir Laban, Remzije Istrefi-Peci i Nexhmi Rexhepi.

9. Dana 16. avgusta 2018. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Remzije Istrefi-Peci za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Gresa Caka-Nimani i Safet Hoxha.

10. Dana 27. avgusta 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca o registraciji zahteva, i poslao kopiju zahteva Vrhovnom sudu.

11. Dana 18. januara 2019. godine Sud je tražio od Osnovnog suda u Mitrovici da mu dostavi sve spise predmeta u slučaju KI73/18. Osnovni sud u Mitrovici je u roku dostavio sve tražene spise predmeta.

12. Dana 8. oktobra 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

13. Sud kao prvo primećuje da se podnosilac zahteva po drugi put pojavljuje u svojstvu podnosioca zahteva pred Ustavnim sudom.

14. Sud, uvidom u zahtev podnosioca, primećuje da u konkretnom slučaju postoje dva seta sudskih procedura. Prvi set procedura se odnosi na priznavanje odluke stranog suda (rešenje br. 5799, Okružnog suda u Tirani), dok se drugi set procedura odnosi na izvršni postupak. Shodno tome Sud će ih i u ovom izveštaju odvojeno predstaviti.

Postupak u vezi sa priznavanjem odluke stranog suda

15. Dana 3. decembra 2012. godine, Okružni sud u Tirani je doneo rešenje br. 5799, kojim je razveo brak između podnosioca zahteva i njegove bivše supruge, koja ima boravište u Tirani.

16. Dana 14. avgusta 2015. godine, bivša supruga podnosioca zahteva je preko pravnog zastupnika podnela predlog Osnovnom sudu u Mitrovici u kome je tražila priznavanje i izvršenje rešenja br. 5799, Okružnog suda u Tirani.

17. Dana 14. avgusta 2015. godine, Osnovni sud u Mitrovici je (rešenjem CN. br. 89/2015) utvrdio da je *„predlog osnovan“*, priznao je odluku Okružnog suda u Tirani *„u smislu člana 86-101. Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja i na osnovu uzajamnosti“*

Postupak u vezi sa izvršenjem rešenja CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici

18. Dana 21. avgusta 2015. godine, maloletna deca podnosioca zahteva, koje je zastupala njihova majka (bivša supruga podnosioca zahteva), podneli su predlog Osnovnom sudu za izvršenje presude Okružnog suda u Tirani. U predlogu za izvršenje oni su tražili realizaciju neizvršene novčane obaveze od strane podnosioca zahteva.

19. Dana 5. oktobra 2015. godine, Osnovni sud je doneo izvršno rešenje P. br. 133/2015, u kome je dozvolio izvršenje presude Okružnog suda u Tirani

20. U zakonskom roku, podnosilac zahteva je podneo žalbu Apelacionom sudu na izvršno rešenje Osnovnog suda P.br.133/2015 od 5. oktobra. 2015. godine, sa predlogom da Apelacioni sud preinači odluku Osnovnog suda u Mitrovici, tako što će odbiti predlog za izvršenje i

naložiti majci da vrati decu na Kosovo ili da ih preda na staranje njihovom ocu na Kosovu.

21. Dana 29. novembra 2016. godine, Apelacioni sud je doneo rešenje Ac.br.4970/15, u kome je žalbu podnosioca zahteva odbio kao neosnovanu. U rešenju Apelacionog suda stoji:

> *„Prvostepeni sud je pravilno utvrdio činjenicu da odluka Suda sudskog okruga Tirana br. 5799 od 21.07.2010. godine, koja je pravosnažna od 03.12.2012. godine, kojom je razveden brak, na osnovu koje je izvršni organ odredio izvršenje, predstavlja izvršnu ispravu, što je predviđeno u članu 22. st. 1.5. ZIP-a "Rešenja, akta i memorandumi o sudskim poravnanjima stranih sudova kao i odluke arbitraže stranih sudova i poravnanja postignuta pred takvim sudovima u slučaju arbitraže, koje su prihvaćene za izvršenje unutar teritorije Republike Kosova", u konkretnom slučaju odluka Suda sudskog okruga Tirana je priznata rešenjem Osnovnog suda u Mitrovici CN. br. 89/2015 od 14.08.2015. godine, takođe "izvršna isprava je i izvršna odluka suda i izvršno sudsko poravnanje" i predstavlja pravni osnov za određivanje izvršenja u skladu sa članom 21. ako ispunjava uslove iz člana 24. st. 1 i 27. st. 1 istog zakona, u kojem se navodi da je "Izvršivi dokument je podoban za izvršenje ako su na njemu naznačeni poverilac i dužnik, kao i predmet, sredstva, iznos i vreme ispunjenja obaveze", zbog čega ne postoji povreda zakonskih odredaba prilikom dozvoljavanja izvršenja*."

22. Dana 1. februara 2017. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu koju je Sud registrovao sa oznakom KI08/17.

23. Podnosilac zahteva je u zahtevu KI08/17 naveo da mu se rešenjem Osnovnog suda u Mitrovici povređuju prava i slobode garantovane članom 24. [Jednakost pred zakonom] i članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] Ustava.

24. Podnosilac zahteva je tražio od Suda *„da proglasi nevažećom odluku stranog suda (...) jer ju je usvojio kršeći postupak i odredbu zakona na snazi."*

25. Dana 5. septembra 2017. godine, Sud je doneo rešenje o neprihvatljivosti zahteva u slučaju KI08/07 zbog toga što podnosilac zahteva nije iscrpeo sva pravna sredstva propisana Ustavom, dalje utvrđena Zakonom i predviđena Poslovnikom.

26. Dana 15. decembra 2017. godine, Državni tužilac je podneo Vrhovnom sudu zahtev za zaštitu zakonitosti (KMLC. br. 137/2017) protiv rešenja (CN. br. 89/2015) Osnovnog suda, zbog pogrešne primene materijalnog prava iz člana 247. stav 1. tačka a ZPP-a, odnosno zbog bitne povrede odredaba Zakona o parničnom postupku, sa predlogom da se osporeno rešenje poništi i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno razmatranje i odlučivanje.

27. Dana 10. aprila 2018. godine, Vrhovni sud je doneo rešenje (CML. br. 36/2018), kojim je odbio kao neosnovan zahtev za zaštitu zakonitosti državnog tužioca (KMLC. br. 137/2017), podnet protiv rešenja Osnovnog suda u Mitrovici (CN. br. 89/2015 od 14. avgusta 2015. godine).

28. U rešenju Vrhovnog suda stoji:

> *i) „U ovom predmetu se primenjuju odredbe Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, „Službeni glasnik SFRJ, br. 43. od 23.07.1982. godine“. U članu 101. stav 3. ovog zakona, predviđeno je da „Protiv rešenja o priznanju, odnosno izvršenju odluke, stranke mogu da podnesu žalbu u roku od 15 dana od datuma slanja rešenja.*
>
> *U konkretnom slučaju, protiv rešenja prvostepenog suda nije podneta žalba, iako je stranka imala znanja od ranije (Zahtev Ustavnog suda od 01.02.2017. godine i Postupak izvršenja) a niti nakon redovnog dostavljanja rešenja od 07.12.2017. godine.*
>
> *ii) Prema odredbi člana 101. stav 3. vezano za član 96. stav 2. ovog zakona, odluka stranog suda se priznaje – **prihvata rešenjem**. Protiv ovog rešenja, stranka može samo da uloži žalbu u smislu odredbe člana 101. stav 3. i 4. zakona. Stoga, u konkretnom slučaju, reč je o vanparničnom predmetu gde se ocenjuje da li su ispunjeni uslovi za priznanje sudske odluke.*
>
> *Iz sadržaja zahteva za zaštitu zakonitosti, jasno proizilazi da je zahtev za zaštitu zakonitosti podnet zbog suštinskih povreda odredaba parničnog postupka, predviđen odredbom člana 182.1 ZPP-a, vezano za član 177. i 206. ZPP-a. Međutim, odredbom člana 247.1 tačka (a) ZPP-a, mogućnost podnošenja zahteva za zaštitu zakonitosti se ograničava samo na nekoliko povreda koje mogu koristiti kao razlog.“*

Navodi podnosioca

29. Podnosilac zahteva tvrdi da su mu osporenim rešenjem povređena ustavna prava i slobode garantovane članom 24. [Jednakost pred zakonom] i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, kao i članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP.

30. Podnosilac zahteva navodi da se Osnovni sud prilikom priznavanja odluke stranog suda pozvao na članove 86-101 Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima stranih zemalja na osnovu recipročnosti. Po navodima podnosioca, član 92. istog Zakona kaže: "*Odluka stranog suda se ne može priznati ako ne postoji recipročnost.*"

31. Shodno tome, podnosilac dodaje *"da je Osnovni sud u Mitrovici zanemario činjenicu da ne postoji sporazum o recipročnosti za priznanje odluka u civilnim predmetima između Republike Albanije i Republike Kosovo."*

32. Podnosilac tvrdi da *„priznanje odluke Suda u Tirani nije tražio on, kao državljanin Kosova, već državljanka Albanije. Stoga, Osnovni sud u Mitrovici nije imao nikakav osnov za priznanje ove presude."*

33. Podnosilac navodi *„da je priznata od strane Osnovnog suda jedna falsifikovana odluka Suda jedne strane države zanemarujući redovan postupak (preko Ministarstva pravde). Namerno sam ja, kao državljanin Kosova, predstavljen odlukom kosovskog suda kao strani državljanin a strano državljanstvo je bilo državljanstvo Kosova"*

34. Podnosilac dalje tvrdi, da Osnovni sud nije nadležan za priznavanje strane sudske odluke, te da je procedura priznavanja odluke stranog suda trebala da ide preko Ministarstva pravde.

35. Podnosilac smatra *„da se ova odluka nije trebala priznati, jer ona utiče dvostruko na mene pred sudovima Kosova i pred sudovima Albanije."*

36. Podnosilac traži od Suda da se rešenje (CN. br. 89/2015) Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine, kojim je priznata presuda Okružnog suda u Tirani, poništi kao rešenje koje je u suprotnosti sa zakonima Kosova. Podnosilac zahteva traži nadoknadu *„za sve pravne efekte koje je ova odluka prouzrokovala."*

Prihvatljivost zahteva

37. Sud prvo ispituje da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, propisani Zakonom i dalje predviđeni Poslovnikom o radu.

38. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *[...]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom.*

39. Sud u nastavku ispituje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, kao što je propisano u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na članove 47 [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

> Član 47 [Individualni zahtevi]
>
> *"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ."*
>
> Član 48. [Tačnost podneska]
>
> *„Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."*
>
> Član 49. [Rokovi]
>
> *„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku... ."*

40. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac podneo zahtev u svojstvu ovlašćene strane, osporavajući akt javnog organa, nakon iscrpljenja svih pravnih sredstava. Podnosilac zahteva je isto tako naglasio prava i slobode za koje tvrdi da su povređene u

skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podneo je zahtev u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona.

41. Pored toga, Sud uzima u obzir pravilo 39. [Kriterijum o prihvatljivosti], stavove (2) i (3) (b) Poslovnika o radu, koji propisuju:

> *"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."*
>
> *(3) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, pod sledećim uslovima:*
> *[...]*
> *(b) kada zahtev nije ratione materiae u skladu sa Ustavom."*

42. Dakle, Sud primećuje da podnosilac u zahtevu tvrdi povredu člana 24. [Jednakost pred zakonom] i člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP, jer:

> *a) Osnovni sud nema jurisdikciju kada se radi o priznavanju strane sudske odluke zbog nepostojanja reciprociteta između Republike Kosova i Republike Albanije.*
>
> *b) Vrhovni sud i Osnovni sud su priznali falsifikovanu odluku stranog suda, zanemarujući redovan postupak preko Ministarstva pravde.*
>
> *c) Vrhovni sud, nasuprot činjenici što je upoznat u vezi sa njegovim mestom rođenja, menja mesto rođenja iz Mitrovice u Tiranu.*

43. Sud, kao prvo konstatuje da se podnosilac zahteva po drugi put pojavljuje pred Sudom kao podnosilac zahteva.

44. Konkretnije, što se tiče prvog zahteva, Sud podseća da je podnosilac zahteva 1. februara 2017 godine, podneo zahtev, i da je u njemu tražio ocenu ustavnosti rešenja CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine. Sud je taj zahtev odbio 5. septembra 2017. godine, rešenjem o neprihvatljivosti, iz čisto proceduralnih razloga, odnosno zbog neiscrpljenja svih pravnih lekova, pri čemu se Sud nije bavio samom suštinom i osnovanošću navoda podnosioca.

45. Sud konstatuje da je podnosilac zahteva i pored činjenice da je u međuvremenu dobio i druge odluke redovnih sudova, a koje su u

direktnoj vezi sa rešenjem koje on osporava, on i u novom zahtevu KI73/18, ponovno traži ocenu ustavnosti rešenja CN. br. 89/2015 Osnovnog suda u Mitrovici od 14. avgusta 2015. godine, koje je proizašlo kao rezultat prvog sudskog postupka koji je vođen u vezi sa priznavanjem odluke stranog suda.

46. Shodno tome, Sud će uvažiti zahtev podnosioca zahteva, te shodno tome on će se prilikom razmatranja novog zahteva KI73/18, ograničiti isključivo na ocenu osnovanosti navoda podnosioca zahteva, a to je "*da mu se rešenjem CN. br. 89/2015 osnovnog suda od 14. avgusta 2015. godine povređuju njegova prava i slobode garantovane članom 24. [Jednakost pred zakonom] i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava, kao i članom 6 (Pravo na pravično suđenje) EKLJP*".

47. Sud imajući u vidi navode podnosioca zahteva koji se mogu analizirati pozivanjem na praksu ESLjP, podseća na obavezu člana 53. [Tumačenje Odredbi Ljudskih Prava] Ustava koji kaže:

> *„Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava."*

48. Sud uzimajući u obzir samu suštinu navoda podnosioca o navodnim povredama koje on dovodi u vezu sa pravičnim suđenjem, nalazi za shodno, da kao prvo odgovori na pitanje da li su u konkretnom slučaju primenljive garancije člana 31. Ustava i člana 6.1 EKLJP.

49. S tim u vezi, Sud podseća da član 31. stav 2. Ustava u relevantnom delu glasi:

> *„Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama […]."*

50. Takođe, Sud podseća i na član 6.1 EKLJP, koji određuje:

> *„Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom."*

51. Iz navedenog je vidljivo da je uslov za primenu člana 31. Ustava i člana 6 EKLJP taj, da se u predmetnom postupku utvrđuju građanska prava i obaveze. Stoga se u ovom slučaju postavlja pitanje da li su se,

prilikom razmatranja od strane Osnovnog suda u Mitrovici, ispunili pravni uslovi za priznavanje odluke stranog suda, i da li postoji neka smetnja za priznavanje odluke stranog suda, da li su se utvrđivala građanska prava i obaveze i, da li su, u postupku razmatranja predloga za priznavanje odluke stranog suda, primenljivi članovi 31. Ustava i 6 EKLJP.

Primenljivost člana 6. stav 1 EKLJP

52. Sud navodi da shodno praksi ESLJP-a, primenljivost člana 6. EKLJP pod stavkom *građanskih* (*prava i obaveza*), podrazumeva kumulativno prisustvo sledećih uslova: **a)** mora postojati „spor" oko „prava" ili „obaveze" koja moraju imati osnov u unutrašnjem pravu (vidi presudu ESLJP-a *Benthem protiv Holandije,* aplikacija br. 8848/80, od 23. oktobra 1985. godine, st. 32–36 i *Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija br. 32555/96 od 10. oktobra 2005. godine, st. 116–126), i **b)** pravo ili obaveza mora biti „građansko" po svojoj prirodi (vidi presudu ESLJP-a *Ringeisen protiv Austrije,* aplikacija 2614/65, od 16. jula 1971. godine, stav 94).

53. Na osnovu izloženog, proizilazi da Sud kao prvo treba da utvrdi da li je sudski postupak koji je pokrenut zahtevom za priznavanje inostrane sudske presude *a) "spor" i, b) da li se u sporu odlučivalo o "građanskim pravima i obavezama"?*

Pojam "spor"

54. Što se tiče samog pojma "spor", Sud napominje da "spor" predstavlja sudski postupak u kome redovni sud raspravlja i odlučuje u sporovima iz ličnih i porodičnih odnosa, iz radnih odnosa (sa poslodavcem), kao i iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i građanskih pravnih lica, društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada i drugih društvenih pravnih lica.

55. Sud takođe podseća, da bi sudski postupak imao karakter „spora", on treba da ispunjava određene kriterijume, odnosno, treba da sadrži radnju troje subjekata - tužioca, tuženog i suda. Tužilac je parnični subjekat koji postavlja zahtev da mu sud pruži zaštitu za neko njegovo "građansko pravo", a tuženi onaj prema kome tužilac tu zaštitu zahteva. Tužilac i tuženi su stranke u sporu, dakle, subjekti o čijem pravu i obavezi je reč. Sud je treći subjekat u sporu, koji ispituje da li je traženje zaštite opravdano i, prema rezultatu ispitivanja, tužiocu pruža zaštitu ili je odbija. Sve radnje stranaka i suda teže, dakle, jednom krajnjem cilju - presudi.

56. Sud dalje nalazi da shodno praksi ESLjP, izraz "spor" oko "građanskih prava i obaveza" uključuje sve postupke čiji je rezultat odlučujući za privatna prava i obaveze, čak i ako se postupak tiče spora između pojedinca i javne vlasti koja deluje nezavisno i bez obzira da li spadaju, prema domaćem pravnom sistemu tužene države, u sferu privatnog ili javnog prava ili su zaista mešovitog karaktera (vidi presudu ESLJP-a *Ringeisen protiv Austrije* od 16. jula 1971. godine, aplikacija br. 2614/65, strana 39, stav 94; kao i presudu ESLJP-a *König protiv Nemačke*, serija A, broj 27, strana 30 i 32, st. 90 i 94).

57. Sud takođe podseća i na još nekoliko odluka ESLjP, u kome je on odredio pojam i karakter spora, odnosno šta sve jedan sudski postupak mora da ispunjava da bi zadovoljio taj kriterijum. U slučaju *Ringeisen protiv Austrije* od 16. jula 1971. godine, ESLjP je našao da *"... izraz" osporavanja protiv "(des) droits et oblig de caractere civil" [sporovi o građanskim pravima i obavezama] pokriva sve postupke čiji je rezultat presudan za [takva] prava i obaveze "(Serija A br. 13, str. 39, stav 94). Međutim, "slaba veza ili udaljene posledice nisu dovoljne za član 6 stav 1 (čl. 6-1) ..., građanska prava i obaveze moraju biti predmet - ili jedan od predmeta -" osporavanja "(rezultat postupka mora biti direktno odlučujući za takvo pravo "(*vidi gore pomenutu presudu *Le Compte, Van Leuven i De Meiere protiv Belgije* Serija A br. 43, str. 21, stav 47).

58. Takođe, Sud navodi da je u slučaju *Sporrong i Lonnroth protiv Švedske* ESLjP zaključio da "osporavanje" (spor) mora biti autentičan i ozbiljan (vidi presudu ESLjP *Sporrong i Lonnroth protiv Švedske*, od 23. septembra 1982, Serija A br. 52, str. 30, stav 81).

59. S tim u vezi, Sud u konkretnom slučaju treba da utvrdi da li postupak koji je vođen povodom priznanja odluke stranog suda pred Osnovnim sudom u Mitrovici ima sve karakteristike sudskog spora.

Utvrđivanje pojma „spor" u konkretnom slučaju

60. Na osnovu svih spisa predmeta Sud primećuje, da je sada bivša supruga podnosioca zahteva pokrenula brakorazvodnu parnicu pred Okružnim sudom u Tirani, shodno kojoj je Okružni sud bio pozvan da odluči o razvodu, kao i o pravima i obavezama koja posledično proizilaze iz jedne takve zajednice.

61. Shodno tome, Okružni sud je vodio brakorazvodni postupak u kome su učestvovali bračni partneri (podnosilac zahteva i njegova bivša supruga), i sledstveno tome, Okružni sud je doneo i rešenje kojim je

rešio pitanje bračne zajednice. Isto tako, Sud je istim rešenjem odredio i obim prava i obaveze oba subjekta u brakorazvodnom postupku.

62. Iz spisa predmeta proizilazi da je rešenje br. 5799, Okružnog suda u Tirani dobilo svoj pravosnažni oblik u kome su definisana sva prava i obaveze oba subjekta koja su učestvovala u brakorazvodnom postupku.

63. Dalje, što se tiče sudskog postupka pred redovnim sudovima u Republici Kosovo, odnosno Osnovnim sudom u Mitrovici, Sud kao prvo primećuje, da je zahtev za priznanje inostrane sudske odluke (rešenje br. 5799, Okružnog suda u Tirani), podnela sada bivša supruga podnosioca zahteva, koja u svojstvu zainteresovane strane ima legitimni pravni interes da odluka stranog suda bude priznata i u Republici Kosovo, čime se njoj stvaraju uslovi i omogućava se da ostvari određena prava koja su definisana u odluci stranog suda.

64. Sledstveno tome, da bi ona mogla da ostvari svoja prava u punom obimu na način koji je definisao sud strane države u svojoj odluci, ta prava moraju da budu prepoznata i od strane suda države na čijoj teritoriji zainteresovana strana (u konkretnom slučaju bivša supruga podnosioca zahteva), traži priznanje te strane sudske odluke.

65. Sud podseća da takvo njeno pravo proizilazi iz zakonske odredbe člana 101 *"Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima stranih zemalja"* koji predviđa:

> *„...za priznanje odluka stranih država u vezi sa pitanjima ličnog statusa (stanja) je ovlašćen bilo ko ukoliko ima pravni interes."*

66. Sud takođe podseća, da bi jedna odluka stranog suda na teritoriji Kosova proizvodila pravno dejstvo, odnosno prava i posledice koje su u njoj definisane, ona mora biti priznata od strane nadležnog suda na teritoriji Kosova.

67. S tim u vezi, Sud navodi da je pitanje nadležnosti za priznanje odluka stranih sudova regulisano članom 11. Zakona o sudovima br. 03/L - 199,

> *Član 11.*
> *Predmetna nadležnost Osnovnog suda*
> *[...]*
> *„2. Osnovni sudovi su nadležni radi pružanja međunarodne pravne pomoći i za odlučivanje za prijem odluka stranih sudova."*

68. Iz čega proizilazi i činjenica da je upravo u nadležnosti Osnovnog suda, kao nadležnog suda da utvrdi da li jedna odluka stranog suda ispunjava sve uslove koji su utvrđeni u zakonu da bi ona bila priznata. U tom kontekstu Sud podseća da su "*Zakonom o rešavanju sukoba zakona sa propisima stranih zemalja*" propisani svi uslovi koje Osnovni sud treba da utvrdi pre nego što donese odluku da li jedna odluka stranog suda ispunjava uslove da bude kao takva priznata.

69. Sud, dovodeći u vezu zakonske propise sa konkretnim činjenicama u zahtevu, nalazi da se pred Osnovnim sudom u Mitrovici kao nadležnim sudom nalazilo isključivo proceduralno pitanje vezano za priznanje odluke stranog suda koje je pokrenula zainteresovana strana.

70. Time je po mišljenju ovog Suda, Osnovni sud u Mitrovici bio pozvan da isključivo odgovori na pitanje, da li odluka stranog suda čije priznanje traži bivša supruga podnosioca zahteva ispunjava sve formalne uslove za njeno priznanje. Shodno tome se da i zaključiti, da u ovom sudskom postupku postoje isključivo dve strane, a to su bivša supruga podnosioca zahteva u svojstvu zainteresovane strane koja traži priznanje odluke stranog suda, i država, odnosno Osnovni suda u Mitrovici, koji kao nadležan sud treba da da odgovor na to proceduralno pitanje.

71. Na osnovu navedenog se može i zaključiti da u konkretnom slučaju podnosilac zahteva nije bio strana u postupku koji je vođen pred Osnovnim sudom u Mitrovici povodom priznanja odluke stranog suda, a samim tim Osnovni sud u Mitrovici nije ni odlučivao o njegovim građanskim pravima ili obavezama koja bi mogla da nastanu iz ovog sudskog postupka.

72. Sud, upoređujući kriterijume utvrđene praksom ESLjP *(Ringeisen protiv Austrije)* sa konkretnim slučajem vezano za pojam „spora", nalazi da se konkretan sudski postupak pred Osnovim sudom u Mitrovici vodio isključivo između dva subjekta čime se da zaključiti da izostanak trećeg subjekta u ovom sudskom postupku utiče na sam karakter postupka, definišući ga kao sudski postupak koji po ovom kriterijumu i prirodi nema elemenat "spora".

73. Isto tako, Sud i po drugom kriterijumu ESLjP, nalazi da sudski postupak pred Osnovnim sudom u Mitrovici nije „spor" i to iz razloga što Osnovni sud nije bio pozvan da odlučuje o bilo kojem građanskom pravu trećeg subjekata (podnosioca zahteva), a koje je na bilo koji način zaštićeno domaćim zakonodavstvom, te shodno tome Osnovni sud nije ni mogao da direktno odlučuje o njemu.

74. Isto tako Osnovni sud u Mitrovici nije presudno odlučivao o građanskim pravima i obavezama podnosioca zahteva, već su ona kao takva u svom obimu već odlučena u brakorazvodnoj parnici, odnosno "sporu" koji je vođen pred sudovima strane države gde se na osnovu spisa predmeta može zaključiti da je podnosilac zahteva bio aktivan učesnik. Shodno tome, Sud nalazi da i treći kriterijum kojim se određuje karakter spora u ovom slučaju nije ispunjen.

75. Dalje, što se tiče kriterijuma koji je ESLjP utvrdio u slučaju *Sporrong i Lonnroth protiv Švedske "da "osporavanje" (spor) mora biti autentičan i ozbiljan"*, Sud konstatuje da sudski vanparnični postupak pred Osnovnim sudom u Mitrovici ima elemente autentičnosti i ozbiljnosti, a koji se ogledaju u činjenici da se ovim rešenjem (CN. br. 89/2015 od 14. avgusta 2015. godine) Osnovnog suda realizuju prava i obaveze koja su definisana u odluci stranog suda, te da se tim rešenjem omogućava istovremeno zaštita prava i sprovođenje svih obaveza prema stranci koja je podnela zahtev za njeno priznanje.

76. Sud posebno podseća da bi bilo nepravda, da stranka koja ima pravosnažno rešenje koje je nastalo kao rezultat sudskog postupka koji je imao karakter „spora", u kome su definisana sva „prava i obaveze", ne može da ih, kao takve, i ostvari i da ih uživa u onom obimu u kome su ona definisana. Posebno kada se ima u vidu da je karakter spora bio brakorazvodni postupak pri čemu, definisana prava na direktan način utiču pored stranaka u postupku (bračnih drugova), tako i na subjekte koji su na indirektan način bile stranka u postupku (deca bračnih drugova), ali su na direktan način podložni uticaju definisanih prava .

77. Shodno tome, Sud posebno želi da napomene, da od trenutka kada sud domaće države donese rešenje kojim se priznaje pravosnažna odluka stranog suda, ona po sili zakona postaje pravosnažnom odlukom i u pravnom sistemu te države čiji je sud nju kao takvu i priznao.

78. Štaviše, priznanje inostrane sudske odluke nije samo zakonska obaveza suda koji ima zakonsku obavezu shodno svojoj jurisdikciji da je prizna (pod uslovom da su ispunjeni svi proceduralni uslovi koji su zakonom definisani), već je to i obaveza države shodno međunarodnom privatnom pravu.

79. Na osnovu svega navedenog, Sud nalazi da vanparnični sudski postupak koji je vođen pred Osnovnim sudom u Mitrovici povodom priznanja odluke stranog suda ne predstavlja "spor" u smislu člana 31. Ustava i člana 6.1 EKLJP.

Pojam "građanska prava i obaveze"

80. Sud podseća da pojam "građanska prava i obaveze" polazi od objašnjenja pojma ˝građansko pravo˝. Ovaj pojam se odnosi na zaštitu svih prava koja bi pojedinac uživao po merodavnom nacionalnom pravu. S druge strane, pojam „građansko pravo" se proteže znatno izvan područja građanskih predmeta u užem smislu. U presudi ESLJP-a *Ringeisen protiv Austrije,* utvrđeno je da svaki postupak čiji je ishod "odlučujući za utvrđivanje nekog građanskog prava" mora biti u skladu sa zahtevima iz čl. 6. EKLJP (vidi presudu ESLJP-a *Ringeisen protiv Austrije*, aplikacija br. 2614/65, od 16. jula 1971. godine, serija A, br. 13).

81. Član 6. EKLJP se primenjuje bez obzira na status stranaka, kao i bez obzira na karakter zakonodavstva kojim se uređuje način na koji će spor biti kategorizovan; ono što je bitno to je karakter prava o kome je reč, kao i to da li će ishod postupka neposredno uticati na *prava i obaveze* u sklopu privatnog prava (vidi presudu ESLJP-a *Baraona protiv Portugala*, aplikacija 10092/82, od 8. jula 1987. godine, st. 38–44).

82. Isto tako, ESLJP traži da oko sadržaja "građanska prava i obaveze" postoji "spor", barem u širokom značenju te reči, kao što je utvrđeno u presudi ESLJP-a *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije,* gde se član 6. EKLJP u načelu ne bi primenjivao na slučajeve čisto administrativnog i proceduralnog karaktera, u kojima nema nikakve suštinske radnje niti oko činjeničnih, niti oko pravnih pitanja (vidi presudu ESLJP *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije,* aplikacija 6878/75;7238/75, od 23.juna 1981 god. para 41).

83. Sud dovodeći u vezu navedene principe ESLjP sa konkretnim slučajem nalazi da nije sporna činjenica da je postojao sudski postupak pred Osnovnim sudom u Mitrovici, ali isto tako za ovaj Sud nije sporna ni činjenica da Osnovni sud u Mitrovici nije odlučivao o obimu građanskih prava i sloboda kao sto je utvrđeno u slučaju ESLjP *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije.*

84. Štaviše, Sud nalazi da što se tiče građanskih prava i obaveza podnosioca zahteva, presudan uticaj na njihov obim je imao sudski postupak koji je vođen pred Okružnim sudom u Tirani u vezi sa brakorazvodnom parnicom, a u kome je on učestvovao kao stranka. S tim u vezi Sud želi da doda, da je podnosilac zahteva tokom trajanja brakorazvodnog postupka imao mogućnost, ukoliko je bio nezadovoljan na koji način se njegova građanska prava i slobode

tretiraju od nadležnih sudova, da se obrati nadležnim institucijama u Republici Albaniji kako bi ta prava i zaštitio.

85. Sud je u konkretnom slučaju već zaključio da podnosilac zahteva nije pokrenuo "spor" oko "prava" koja su predviđena unutrašnjim zakonodavstvom, u smislu značenja člana 6. stav 1 EKLJP, te shodno tome, nisu ispunjeni ni kumulativni uslovi za primenljivost člana 6.1 EKLJP, kao što je to utvrđeno presudom ESLJP-a *Ringeisen protiv Austrije*. Konkretnije, sudovi nisu preduzimali nikakve suštinske radnje vezano za činjenična, niti pravna pitanja, te shodno tome nisu ni odlučivali o "građanskim pravima ili obavezama podnosioca zahteva, koja bi proizašla iz jednog takvog "spora".

86. Shodno tome, Sud, nalazi da u konkretnom slučaju, postupak priznavanja strane sudske odluke sam po sebi ne predstavlja "spor" o "građanskim pravima ili obavezama" u smislu značenja člana 31. stav 2. Ustava i člana 6. stav 1. EKLJP, jer se u konkretnom slučaju nije radilo o utvrđivanju građanskih prava i obaveza koje zahteva član 31.2 Ustava i član 6. stav 1. EKLJP, tj. nije se raspravljalo o meritumu tužbe (npr. o osnovanosti tužbenog zahteva ili osnovanosti krivične optužbe, o postupku razvoda ili o nekom pravu ili obavezi koje bi imale direktne posledice po podnosioca zahteva) već se samo raspravljalo o čistom proceduralnom pitanju, a to je *da li su ispunjeni proceduralni zahtevi za priznavanje odluke stranog suda*.

87. Međutim, Sud isto tako želi da napomene, da je ESLJP u svojoj višegodišnjoj praksi zaključio, da se član 6 EKLjP može primeniti na postupke, pokrenute od strane podnosilaca zahteva, u kojima su oni tvrdili da je postojao propust *(nemar)* sudova, kada su u sudskom postupku koji ima karakter *"spora"* odlučivali o njihovim "građanskim pravima", čak i u slučajevima kada je obim prava već odlučen. U takvim slučajevima, domaći Sud je dužan da ispita da li su zahtevi člana 6 EKLjP poštovani u ovim sudskim postupcima.

88. Tako na primer, ESLjP je, u slučaju Golder *(Golder),* smatrao da bi proceduralne garancije date u članu 6 EKLJP, koje se odnose na pravednost, javnost i ekspeditivnost, bile besmislene ukoliko ne bi postojala zaštita preduslova za uživanje tih garancija, tačnije - pristup sudu. Sud je ustanovio da je to neotuđiv vid garancija sadržanih u članu 6 EKLjP, pozivajući se na načela vladavine prava i izbegavanje diskrecionih ovlašćenja koji leže u osnovi većeg dela Konvencije (vidi presudu ESLJP u predmetu *Golder (Golder) protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 21. februara 1975. godine, Serija A br. 18, str. 13-18, stavovi 28-36).

89. Dalje, na član 6. stav 1. EKLjP se *"može... osloniti svako ko smatra da je mešanje u sprovođenje njegovih (građanskih) prava bilo nezakonito i da nije imao mogućnost podnošenja tužbe lil žalbe sudu ispunjavajući zahteve člana 6.1. "* (vidi presudu ESLjP u predmetu *Le Komt, Van Luven i De Mejer (Le Compte, Van Leuven and De Meyere) protiv Belgije* od 23. juna 1981. godine, Serija A br. 43, st. 44).

90. Takođe, kada postoji ozbiljan i autentičan "spor" po pitanju zakonitosti tog mešanja, koji se tiče ili samog postojanja ili stepena i obima osporenog „građanskog prava", član 6 st. 1. EKLjP ovlašćuje pojedinca *"da o ovom pitanju domaćeg prava odlučuje domaći sud"* (vidi presudu ESLJP u predmetu *Sporong i Lonrot (Sporrong and Lönnroth) protiv Švedske* od 23. septembra 1982. godine, Serija A br. 52, st. 81; takođe vidi presudu u slučaju *Tre Traktörer AB protv Švedske* od 7. jula 1989. godine, Serija A br. 159, st. 40).

91. Isto tako, kada je pristup sudu pojedinca ograničen, bilo delovanjem zakona ili faktički, pri čemu on ne može da učestvuje u *"sporu"* gde se na direktan način odlučuje o njegovim *"građanskim pravima",* Sud je dužan da proveri da li nametnuta ograničenja narušavaju suštinu njegovih prava, a posebno da li ona slede legitimni cilj, te da li postoji razumna proporcija između korišćenih sredstava i ciljeva koji se pokušavaju postići (presuda ESLjP u predmetu *Ašingdejn (Ashingdane) protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 28. maja 1985. godine, Serija A br. 93, str. 24-25, st. 57). Ukoliko je ograničenje kompatibilno sa ovim načelima neće doći ni do kakve povrede člana 6 EKLJP.

92. Međutim, Sud imajući u vidu da podnosilac zahteva pred Ustavnim sudom nije osporio nijednu garanciju predviđenu članom 6 EKLjP, u postupku kada se u *„sporu"* odlučivalo o obimu njegovih *„građanskih prava",* već isključivo on pred sudom osporava samu proceduru priznavanja jedne pravosnažne odluke stranog suda, koju je shodno svojoj jurisdikciji Osnovni sud u Mitrovici rešenjem priznao, vodi zaključku, da se njegovi navodi ne mogu kvalifikovati u gore pomenute principe i praksu ESLJP (navedene u paragrafima 86,87,88,89 i 90 izveštaja), koji bi omogućili preispitivanje da li su u sudskom *"sporu"* prilikom odlučivanja o njegovim „građanskim pravima", poštovane sve njegove garancija koje su predviđene članom 6 EKLJP.

93. Na osnovu svega gore navedenog kao i na osnovu izvedenih zaključaka, Sud navode podnosioca zahteva o povredama člana 31. Ustava i člana 6 EKLJP, koje su po njegovim navodima nastale

priznavanjem strane sudske odluke, nalazi da nisu *ratione materiae* u skladu sa Ustavom.

94. Sud je takođe primetio, da je podnosilac zahteva naveo i povredu člana 24. [Jednakost pred zakonom] Ustava, međutim, Sud je isto tako primetio da podnosilac zahteva navodnu povredu nije ni jednom rečju objasnio ili pružio neki valjan argument koji bi opravdao *„ i potkrepio tvrdnju“*.

95. Shodno tome, Sud navod podnosioca zahteva o povredi člana 24. Ustava odbacuje kao neosnovan, shodno pravilu 39. (2) Poslovnika.

96. Sud dalje primećuje da postoje i druge odluke redovnih sudova u vezi sa izvršnim postupkom, ali da podnosilac u zahtevu nije tražio njihovu ustavnu ocenu, te shodno tome Sud se njime neće ni baviti.

Zahtev za ne objavljivanje identiteta

97. Sud podseća da je podnosilac zahteva tražio da se njegov identitet ne otkrije u javnosti *“jer* je *moje ime irelevantno za rešavanje slučaja i publicitet na indirektan način može da utiče na moju decu.”*

98. U tom smislu, Sud se poziva na pravilo 32. (6) Poslovnika, koje propisuje:

> *“Strane u zahtevu koje ne žele da se njihov identitet objavi javnosti to će navesti i izneti dokaze kojima se opravdavaju takvo odstupanje iz pravila javnog pristupa informacijama u postupku pred Sudom […].”*

99. Sud se, takođe, poziva i na član 8.1. Konvencije o pravima deteta, koji propisuje:

> *“Strane ugovornice se obavezuju da poštuju pravo deteta na očuvanje identiteta, uključujući državljanstvo, ime i porodične odnose u skladu sa zakonom, bez nezakonitog mešanja.“*

100. Sud smatra da u porodičnom slučaju javnost može, čak indirektno, uticati na identitet, ime i porodične odnose dece.

101. Dakle, u skladu sa članom 8. 1. Konvencije o pravima deteta i pravilom 32. (6) Poslovnika, Sud odobrava zahtev podnosioca da se njegov identitet ne objavi u javnosti.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova je, u skladu sa članom 113. 1. i 7. Ustava, članom 20. Zakona i pravilima 32. (6) i 39. (2) i (3) (b) Poslovnika o radu, na sednici održanoj 8. octobra 2019. godine, većinom glasova

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA ODOBRI jednoglasno zahtev za ne objavljivanje identiteta;

III. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

IV. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona;

V. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac

Remzije Istrefi-Peci

Predsednica Ustavnog suda

Arta Rama-Hajrizi

KI81/19, Podnosilac zahteva: Skender Podrimqaku, zahtev za ocenu ustavnosti Rešenja Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku Agenciju za Privatizaciju, AC-I-19-0007, od 14. marta 2019. godine

KI81/19, Rešenje o neprihvatljivosti, usvojeno dana 7. novembra 2019. godine, objavljeno 9 novembar 2019 godine.

Ključne reči: *individualni zahtev, očigledno neosnovan, zahtev neprihvatljiv, privremena mera, prethodni postupak.*

Predmetna stvar zahteva je bila ocena ustavnosti osporenog Rešenja Vrhovnog suda, kojim je, po navodima podnosioca zahteva, došlo do povreda njegovih prava i osnovnih sloboda Ustava koja su zagarantovana članovima 10 [Ekonomija], 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32 [Pravo na pravno sredstvo], 46 [Zaštita Imovine], 53 [Tumačenje odredbi ljudskih prava], 54 [Sudska zaštita prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

Podnosilac zahteva je kao svoj glavni navod koji je predstavio pred Ustavnim sudom imao određivanje privremen mere o zabrani prodaje jedne imovine o kojoj je Kosovska Agencija za Privatizaciju obavestila da je poništen tender za navedeni slučaj. Privremena mera je zatražena svo do momenta kada Posebna Komora Vrhovnog suda Kosova (u daljem tekstu: PKVS) ne donese odluku o meritumu njegove tužbe.

U vezi sa gore spomenutim navodima, Sud je ocenio da što se tiče primenljivosti člana 6 Konvencije i člana 31 Ustava u prethodnom postupku, uzimajući u obzir prava koja su uključena u "prethodnim postupcima", i jedno građansko pravo i privremena mera koja je odlučujuća za navedeno građansko pravo, Sud je utvrdio da u okolnostima ovog konkretnog slučaja, na osnovu sudske prakse ESLjP-a, ispunjeni su uslovi za primenu proceduralnih garancija koje su određene u članu 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a.

Sud je utvrdio da tvrdnje i argumenti koji su navedeni od strane podnosioca zahteva ne pokazuju da su postupci pred Specijalizovanim većem i Žalbenim većem PKVS-a, bili nepravični ili proizvoljni, na način na koji bi se Ustavni sud ubedio da su podnosiocu zahteva osporene neke proceduralne garancije, a što bi dovelo do povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovano članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a.

Sud, razmatrajući tvrdnje podnosioca zahteva u vezi sa navodima o povredi člana 46, primećuje da podnosilac zahteva nije posebno obrazložio povredu

prava na imovinu i da se nije pozvao konkretno na neke od principa koji su navedeni u članu 46 Ustava, već je smatrao da mu je ovo pravo povređeno kao posledica povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje (član 31 Ustava).
Međutim, tokom razmatranja ovih navoda u okviru člana 31 Ustava i člana 6 stav 1 EKLjP-a, Sud je sada već došao do zaključka da su ovi navodi očigledno neosnovani. Stoga, Sud smatra da se u ovom konkretnom slučaju ne potvrđuje da podnosilac ima zahtev koji je obrazložen u vezi sa povredom prava na imovinu po članu 46 Ustava.

Što se tiče navodnih povreda člana 10, Sud primećuje da ovaj član ne spada u kategoriju Prava i Osnovnih Sloboda koje su određene u Poglavlju II Ustava. Samim tim, navodi o povredi ovog člana trebaju biti povezani i argumentovani sa još jednim drugim pravom koje je predviđeno u poglavlju II. Sa druge strane, što se tiče navodnih povreda člana 32, Sud primećuje da je podnosilac zahteva samo spomenuo povredu ovog člana Ustava u njegovom slučaju, ali da jednu takvu tvrdnju nije obrazložio niti podržao argumentima.

Dakle, zahtev je očigledno neosnovan po ustavnim osnovama i treba se proglasiti neprihvatljivim, u skladu sa pravilom 39 stav (2) Poslovnika o Radu.

Na kraju, u skladu sa članom 27.1 Zakona i u skladu sa pravilom 57 (4) (a) Poslovnika o radu, zahtev podnosioca zahteva u vezi sa privremenom merom se odbija, jer isti ne može biti predmet razmatranja, zato što je zahtev proglašen neprihvatljivim.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI81/19

Podnosilac

Skender Podrimqaku

Ocena ustavnosti Rešenja Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku Agenciju za Privatizaciju, AC-I-19-0007, od 14. marta 2019. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnet od strane Skendera Podrimqaku sa mestom stnovanja u opštini Peć, kojeg zastupa Armend Deskaj, advokat (u daljem tekstu: podnosilac zahteva).

Osporena odluka

2. Podnosilac zahteva osporava Rešenje Žalbnog veća Posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku Agenciju za Privatizaciju (u daljem tekstu: Žalbeno veće PKVS-a), AC-I-19-0007, od 14. marta 2019. godine, koje mu je uručeno dana 19. marta 2019. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je zahtev za ocenu ustavnosti osporenog rešenja putem kojeg je, po navodima podnosioca zahteva, došlo do povrede njegovih prava koja su zagarantovana članovima: 10 [Ekonomija], 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32 [Pravo na pravno sredstvo], 46 [Zaštita Imovine], 53 [Tumačenje odredbi ljudskih prava], 54 [Sudska zaštita prava] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav).

4. Podnosilac zahteva dalje traži od Ustavnog suda Kosova (u daljem tekstu: Sud) da odredi privremenu metru i da izvrši "zabranu prodaje Jedinice br. 50: PZ Kooperacija – Poljoprivredno zemljište Sigë 1," (u daljem tekstu: osporena imovina).

Pravni osnov

5. Zahtevi se zasnivaju na stavovima 1 i 7, člana 113 [Jurisdikcija i Ovlašćene Strane] Ustava, na članu 22 [Procesuiranje podnesaka] i 47 [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosova, br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik o Radu).

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 22. maja 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) preko pošte.

7. Dana 23. maja 2019. godine, Predsednica Suda je imenovala sudiju Bekima Sejdiua za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje u sastavu sudija: Gresa Caka-Nimani (predsedavajuća), Bajram Ljatifi i Nexhmi Rexhepi (članovi).

8. Dana 17. juna 2019. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva o registraciji zahteva.

9. Dana 17. juna 2019. godine, Sud je obavestio i Žalbeno veće PKVS-a o osporavanju Rešenja AC-I-19-0007 i istom je prosledio i jednu kopiju zahteva.

10. Dana 4. jula 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo i dopunu zahteva pred Sudom.

11. Dana 24. septembra 2019. godine, Sud je zatražio od zastupnika podnosioca zahteva da podnese ovlašćenje o zastupanju pred Ustavnim Sudom.

12. Dana 4. oktobra 2019. godine, podnosilac zahteva je putem pošte podneo ovlašćenje o zastupanju pred Ustavnim Sudom.

13. Dana 7. novembra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo sudu neprihvatljivost zahteva.

Pregled činjenica

14. Dana 11. decembra 2017. godine, podnosilac zahteva je obavešten od strane Kosovske Agencije za Privatizaciju (u daljem tekstu: KAP) da je proglašen za podnosioca sa najvećom ponuđenom cenom, a u vezi sa učestvovanjem u postupku prodaje imovine. U ovom obaveštenju KAP-a je navedeno da *"na osnovu opštih pravila tendera, najveća ponuđena cena ni na koji način ne predstavlja Odluku o prodaji sredstva, već će Odluku o usvajanju ili odbijanju prodaje doneti Odbor Direktora KAP-a."*

15. Dana 27. decembra 2017. godine, KAP je obavestio podnosioca zahteva u vezi sa Odlukom Odbora Direktora KAP-a, o poništenju tendera za spornu imovinu. Obaveštenje je sadržalo i uput o pravnom sredstvu protiv odluke o poništenju, odnosno o iniciranju sudskog postupka pred PKVS-om.

16. Dana 27. februara 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo tužbu pred PKVS-om, tražeći da se: (i) poništi odluka Odbora Direktora KAP-a u vezi sa poništenjem prodaje sporne imovine; (ii) utvrdi da je tužilac kupac sporne imovine; (iii) obaveže KAP da u roku od 30 dana završi sa postupkom prodaje (sporne imovine) kao i da pokrije troškove parničnog postupka. Izuzev ovoga, istom tužbom je podnosilac zahteva tražio i donošenje Preliminarnog sudskog naloga (u daljem tekstu: PSN), putem kojeg bi se zabranilo KAP-u preduzimanje radnji za tenderisanje sporne imovine, sve do konačne odluke.

17. Jednog neodređenog dana, KAP je podnela svoje komentare pred Specijalizovanim većem PKVS-a, protiveći se predlogu za izdavanje PSN-a jer nema zakonskih osnova, uz argumente da je odluka Odbora KAP-a u skladu sa Zakonom br. 04/L-034 o Kosovskoj Agenciji za Privatizaciju.

18. Dana 13. aprila 2018. godine, Specijalizovano veće PKVS-a je donelo Rešenje C-III-18-0038, putem kojeg je odbilo zahtev podnosioca zahteva za izdavanje PSN-a. U obrazloženju ovog Rešenja, između ostalog, se navodi da tužilac (podnosilac zahteva) nije pružio verodostojne dokaze da će pretrpeti *"momentalnu i nepopravljivu finansijsku štetu",* ukoliko se ne usvoji zahtev za PSN-om.

19. Dana 3. maja 2018. godine, podnosilac zahteva je podneo žalbu pred Žalbenim većem PKVS-a protiv Rešenja C-III-18-0038, zbog ozbiljnih povreda odredbi postupka, pogrešne primene materijalnog prava kao i zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.

20. Dana 31. maja 2018. godine, Žalbeno veće PKVS-a je Rešenjem AC-I-18-0271, odbilo žalbu podnosioca zahteva kao neosnovanu i potvrdilo je Rešenje Specijalizovanog Veća PKVS-a C-III-18-0038, od 13. aprila 2018. godine. U ovom rešenju, Žalbeno veće je obrazložilo da: "*Žalilac (podnosilac) je samo verbalno tvrdio da će šteta biti neposredna i nepopravljiva, ali on ni pred Specijalizovanim Većem, niti pred Žalbenim Većem nije dostavio nikakve dokaze koji bi dokazali štetu prouzrokovana sa odlukom o poništenju ovih tendera. Štaviše, svakom učesniku u tenderskoj procedure mu je jasno, prema članu 17 Pravila tendera, da samo Odbor KAP-a ima konačnu nadležnost da odobri prodaju*". Na kraju, Žalbeno veće je naglasilo da ova odluka ne prejudicira rešavanje u vezi sa meritumom tužbe.

21. Dana 13. jula 2018. godine, podnosilac zahteva je ponovo podneo zahtev za izdavanje PSN, zato što je KAP objavio grupu 39 privatizacije za prodaju sporne imovine.

22. Dana 19. decembra 2018. godine, Specijalizovano veće PKVS-a je donelo Rešenje C-III-18-0038, putem kojeg je odbilo zahtev podnosioca zahteva za izdavanje PSN-a (sa obrazloženjem koje je bilo isto kao i u Rešenju od 13. aprila 2018. godine).

23. Dana 10. januara 2019. godine, podnosilac zahteva je ponovo podneo žalbu pred žalbenim većem PKVS-a, a protiv Rešenja C-III-18-0038, od 19. decembra 2019. godine, zbog ozbiljnih povreda odredaba postupka, pogrešne primene materijalnog prava i pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.

24. Dana 14. marta 2019. godine, Žalbeno veće PKVS-a je, Rešenjem AC-I-19-0007, odbilo žalbu podnosioca zahteva kao neosnovanu i potvrdilo je Rešenje Specijalizovanog veća PKVS-a, C-III-18-0038, od 19. decembra 2018. godine (sa obrazloženjem koje je bilo isto kao i u

Rešenju od 31. maja 2018. godine). Žalbeno veće je ponovo naglasilo da ovo Rešenje ne prejudicira *"konačnu odluku po tužbi"*.

Navodi podnosioca zahteva

25. Podnosilac zahteva navodi da je Žalbeno veće PKVS-a, u presudi AC-I-19-0007, kojom je odbilo njegov zahtev za izdavanje prethodnog sudskog naloga, povredilo njegova prava koja su zaštićena u članovima 10 [Ekonomija], 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32 [Pravo na pravno sredstvo], 46 [Zaštita imovine], 53 [Tumačenje odredbi Ljudskih prava], 54 [Sudska zaštita prava] Ustava.

26. Podnosilac zahteva naglašava da su sa ponovnim tenderisanjem sporne imovine, *'ispunjeni pravni uslovi za izdavanje prethodnog sudskog naloga (privremene mere).'* Samim tim, po podnosiocu zahteva, iz postupka tenderisanja može da dođe i do prodaje sporne imovine, kojom prilikom bi se nanela momentalna i nepopravljiva šteta. Dakle, *'eventualna prodaja sredstva bi ugrozila glavni zahtev koji je predstavljen u tužbi, u kojoj se tražilo da se potvrdi da je Odluka tužene [KAP-a] o poništenju tendera bila nezakonita.'*

27. Podnosilac zahteva argumentuje da je njegov zahtev u stvari imovinski zahtev i da je pravo na imovinu jedna ustavna kategorija i takođe da je to jedno zagarantovano pravo i u međunarodnim konvencijama o pravima i slobodama ljudi. Samim tim, po njemu, odbijanje zahteva za privremenu meru bi u potpunosti izgubilo smisao konteksta koji je povezan sa tužbenim zahtevom a koji je u postupku pred Specijalizovanim većem PKVS-a. Dakle, po podnosiocu zahteva, sprečavanje prodaje sve do odluke o meritumu po predmetu je u pravnom interesu tužilačke strane ali je takođe u interesu i pravosuđa u celini.

28. Podnosilac zahteva takođe tvrdi da je odluka Odbora Direktora KAP-a o poništenju tendera za spornu imovinu u suprotnosti sa članom 10 Ustava, jer, po njemu, Kosovo je određeno kao država sa slobodnom tržišnom ekonomijom. On tvrdi da je on veoma velike važnosti poznati princip da u državama u kojima se primenjuje slobodna tržišna ekonomija, ponuda i potražnja se regulišu cenama na tržištu, stoga i u tom pravcu, zato što je podnosilac ponudio najveću cenu, trebalo je da su odobri prodaja sporne imovine.

29. Na kraju, podnosilac zahteva traži od Suda da *"protumači"* ustavnost osporenog Rešenja AC-I-19-0007, kao i odluku Odbora Direktora KAP-a u vezi sa poništenjem tendera za spornu imovinu.

30. Podnosilac zahteva traži od Suda takođe da odredi privremenui meru, tražeći da "*do pojašnjenja zahteva, u skladu sa članom 27 Zakona o Ustavnom Sudu a u vezi sa Privremenim merama [...] da Presudom spreči prodaju sredstava br. 39 [...]*".

Prihvatljivost zahteva

31. Sud prvo ocenjuje da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom i dalje navedene Zakonom i Poslovnikom o radu.

32. U tom smislu, Sud se, pre svega, poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

> *"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.*
>
> *[...]*
>
> *7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".*

33. U nastavku, Sud se takođe poziva na kriterijume o prihvatljivosti koji su propisani u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na članove 47. [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

> Član 47
> [Individualni zahtevi]
>
> *"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.*
>
> *2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".*

Član 48
[Tačnost podneska]

" Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori ".

Član 49
[Rokovi]

" Podnesak se podnosi u roku od četiri (4) meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku...".

34. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud primećuje da je podnosilac zahteva ispunio uslove koji su određeni u članu 113 (7) Ustava, jer je isti ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, odnosno Rešenje Žalbenog veća PKVS-a AC-I-19-0007 od 14. marta 2019. godine, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva predviđena zakonom. Podnosilac zahteva je takođe naglasio prava i osnovne slobode za koje tvrdi da su povređeni, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podneo je zahtev u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona.

35. Međutim, u proceni prihvatljivosti zahteva, Sud takođe treba da razmotri da li je podnosilac zahteva ispunio uslove koji su propisani u pravilu 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika o radu. Pravilo 39 (2) Poslovnika o Radu određuje uslove na osnovu kojih Sud može da razmotri zahtev, uključujući uslov da zahtev ne bude očigledno neosnovan. Naime, pravilo 39 (2) Poslovnika, propisuje da:

"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."

36. S tim u vezi, Sud podseća još jednom da podnosilac zahteva tvrdi da su mu povređena prava koja su zaštićena u članovima 10 [Ekonomija], 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], 32 [Pravo na pravno sredstvo], 46 [Zaštita Imovine], 53 [Tumačenje odredbi ljudskih prava], 54 [Sudska zaštita prava] Ustava.

37. Ali, u svetlu činjenica konkretnog slučaja, Sud smatra da se navodi podnosioca zahteva, u suštini, tiču:

(i) povreda člana 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a, i
(ii) povreda člana 46 Ustava.

(i) Primenljivost člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a u "prethodnim postupcima"

38. Sud primećuje da se u ovom konkretnom slučaju glavni navodi podnosioca zahteva tiču prethodnog sudskog postupka, odnosno tiču se odbijanja njegovog zahteva za PSN od strane dve sudske instance u okviru PKVS-a.

39. Stoga, Sud će pre svega utvrditi da li se u slučaju podnosioca zahteva može primeniti član 6 Konvencije u vezi sa članom 31 Ustava.

40. Što se tiče primenljivosti člana 6 Konvencije i člana 31 Ustava u prethodnom postupku – kao što je postupak kojim je odlučeno u vezi sa zahtevom podnosioca zahteva za PSN, Sud primećuje da je jedna takva primena bila protumačena od strane ESLjP-a kroz sudsku praksu istog. Sud je, u skladu sa članom 53 [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, obavezan da tumači prava i osnovne slobode ljudi koje su zagarantovane Ustavom u skladu sa sudskom praksom ESLjP-a.

41. Samim tim, Sud će odrediti primenljivost proceduralnih garancija člana 31 Ustava, u vezi sa članom 6 EKLjP-a, u okolnostima ovog konkretnog slučaja, zasnivajući isto na sudsku praksu ESLjP-a (Vidi takođe Presudu u slučaju br. KI122/17, podnosilac, *Ceska Exportni Banka A. S.*, Presuda od 30. aprila 2018. godine, stav 124 i KI150/16, podnosilac *Mark Frrok Gjokaj*, Presuda od 31. decembra 2018. godine, stav 62).

42. Sud prvo primećuje da se delokrug člana 6. EKLJP-a u građanskom delu primenjuje na postupke koji utvrđuju "građanska prava ili obaveze". (Vidi slučaj ESLJP-a: *Ringeisen protiv Austrije*, predstavka br. 2614/65, presuda od 22. juna 1972. godine). ESLJP je utvrdio da kako bi član 6 u svom građanskom kontekstu bio primenjiv, "*mora da postoji spor u vezi sa "građanskim pravom", kojim se može reći, barem na osnovu argumentacije, daje priznato u lokalnom pravu, bez obzira da li je zaštićeno i Konvencijom. Spor mora biti tačan i ozbiljan; može se odnositi ne samo na samoodrživost prava, već i na delokrug i način njegovog ostvarivanja; i na kraju, ishod postupka treba direktno određivati navedeno pravo; nejasne veze ili dalekosežne posledice nisu dovoljne da se aktivira član 6 stav 1"*. (Vidi slučajeve ESLJP-a, *Mennitto protiv Italije*, predstavka br. 33804/96, presuda od 5. oktobra 2000. godine, stav 23; *Giilmez protiv Turske*, predstavka br. 16330/02, presuda od 20. maja 2008. godine stav 28,

Michallef protiv Malte, br. 17056/06, presuda od 15. oktobra 2009. godine stav 74).

43. Sud dalje želi da naglasi opšti stav ESLjP-a da se, u principu "prethodni postupci", poput onih koji se odnose na izdavanje privremene mere/mere bezbednosti, ne smatraju da isti utvrđuju "građanska prava i obaveze" i stoga, u principu, ne spadaju u delokrug takve zaštite člana 6. EKLJP-a. (Vidi: slučajeve ESLJP-a: *Wiot protiv Francuske*, predstavka br. 43722/98, presuda od 7. januara 2003. godine, *APIS a.s. protiv Slovačke*, predstavka br. 39754/98, presuda od 13. januara 2000. godine, *Veriagsgruppe NEBS MbH protiv Austrije*, predstavka br. 62763/00, presuda od 23. oktobra 2003. godine, *Libert protiv Belgije*, predstavka br. 44734/98, presuda od 8. jula 2004. godine; *Micallef protiv Malte*, predstavka br. 17056/06, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stav 83, vidi, i slučajeve Suda KI 122/17, podnosilac zahteva: *Česká Exportní Banka A.S*, presuda od 30. april a 2008. godine, stav 126 i KI150/16, podnosilac zahteva *Mark Frrok Gjokaj*, Presuda od 31. decembra 2018. godine, stav 64).

44. Međutim, u određenim slučajevima, ESLJP je primenio član 6. EKLJP-a u "prethodnim postupcima" kada je smatrao da su sigurnosne mere bile odlučujuće ili ključne za građanska prava podnosioca zahteva. (Vidi, između ostalog, slučajeve ESLJP-a: *Aerts protiv Belgije*, predstavka br. 25357/94, presuda od 30. jula 1998. godine; *Boca protiv Belgije*, predstavka br. 50615/99, presuda od 15. novembra 2012. godine, *Micallef protiv Malte*, predstavka br. 17056/06, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stav 75; vidi, i slučajeve Suda KI 122/17, podnosilac zahteva: *Česká Exportní Banka A.S.*, presuda od 30. aprila 2008. godine, stav 127 i KI150/16, podnosilac zahteva *Mark Frrok Gjokaj*, Presuda od 31. decembra 2018. godine, stav65).).

45. Presudom *Micallef protiv Malte* u 2009. godini, ESLJP je promenio svoj prethodni stav u pogledu neprimenjivanja proceduralnih garancija iz člana 6. EKLJP-a u "prethodnim postupcima". Promenu ovakvog stava, ESLjP je obrazložio na sledeći način:

> *"Isključenje privremenih mera iz delokruga člana 6 do sada je bilo opravdano zbog činjenice da te mere u načelu ne utvrđuju građanska prava i obaveze. Međutim, u okolnostima kad se mnoge države ugovornice suočavaju s velikim brojem nerešenih predmeta u svojim preopterećenim pravosudnim sistemima, što dovodi do preterano dugih sudskih postupaka, odluka sudije o sudskoj zabrani šesto će biti istog značaja kao i odluka o meritumu tužbe za značajno razdoblje, a u izuzetnim slučajevima*

čak i trajno. Iz toga sledi da se često u postupcima u kojima se odlučuje o privremenim merama i u glavnim postupcima zapravo odlučuje o istim "građanskim pravima ili obavezama" koje imaju isti posledične dugotrajne ili trajne efekte". (Vidi: slučaj ESLJP-a, Micallef protiv Malte, predstavka br. 17056/06, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stav 79.

46. Na osnovu ove Presude, Sud primećuje da, na osnovu sudske prakse ESLjP-a, ne sve sigurnosne mere/privremene mere određuju građanska prava ili obaveze i primenljivost člana 6 EKLjP-a za prethodne postupke je u zavisnosti od činjenice da li su ispunjeni određeni uslovi.

47. Pre svega, navedeno pravo (što je i predmet spora) mora biti "građansko", kako u sudskom razmatranju, tako i u postupcima koji se odnose na privremenu/sigurnosnu meru, u okviru autonomnog značenja tog pojma prema članu 6. EKLJP-a. (Vidi, *inter alia*, slučajeve ESLJP-a: *Grčka rafinerija i Stratis Andreadis protiv Grčke*, predstavka br. 13427/87, presuda od 9. decembra 1994. godine, stav 39, *Konig protiv Nemačke*, predstavka br. 6232/73, presuda od 28. juna 1978. godine, stavovi 89-90, *Ferrazzini protiv Italije*, predstavka br. 44759/98, presuda od 15. jula 1999. godine, stavovi 24-31, *Roche protiv Ujedinjenog kraljevstva*, predstavka br. 32555/96, presuda od 9. decembra, 1994. godine, stav 119, i *Micallef protiv Malte*, predstavka br. 17056/06, presuda od 15. oktobra 2009. godine, stav 84).

48. Drugo, ESLJP ističe da se priroda privremene mere/mere bezbednosti mora ispitati, s obzirom na to da će se član 6. EKLJP-a primenjivati kad god se može smatrati da se nekom efektivnom merom stvarno utvrđuje (utiče na) građansko pravo ili obaveza. (Vidi: slučaj ESLJP-a *Micallef protiv Malte*, Ibidem, stav 85).

(ii) Primena gore navedenih principa u ovom slučaju

49. Sud primećuje da se sadržaj prava koje je navedeno u ovom konkretnom slučaju, odnosno zahtev za PSN, tiče poništenja odluke za prodaju sporne imovine, a putem ponovnog tenderisanja u postupku privatizacije. Ovo je jedno pravo građanskog karaktera na osnovnu zakonskih propisa koji su na snazi u Republici Kosova.

50. Svrha PSN-a, kojeg je zatražio podnosilac zahteva, je osiguranje glavnog navoda podnosioca, koji se tiče sporne imovine. Podnosilac zahteva smatra PSN za neophodnu meru za sprečavanje prodaje sporne imovine, dok sudovi još nisu odlučili u vezi sa meritumom

predmeta (odnosno u vezi sa tužbom koja je podneta 27. februara 2018. godine). Štaviše, što se tiče drugog uslova, Sud primećuje da PSN određuje na efektivan način navedeno građansko pravo.

51. Samim tim, uzimajući u obzir da je pravo koje je uključeno u "prethodne postupke" jedno građansko pravo, kao i da je PSN određujući u vezi sa navedenim građanskim pravom, Sud utvrđuje da okolnosti ovog konkretnog slučaja, na osnovu sudske prakse ESLjP-a, ispunjavaju kriterijume za primenu proceduralnih garancija koje su navedene u članu 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a.

52. Stoga, Sud je oceniti poštovanje proceduralnih garancija člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a, tokom postupaka koji su se sproveli pred PKVS-om, a u vezi sa zahtevom podnosioca zahteva za PSN .

(A) Što se tiče navoda o povredi člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP-a

53. Sud ističe da su i Specijalizovano i Žalbeno veće PKVS-a odlučili samo po zahtevu tužioca (podnosioca zahteva) o PSN-u, i još uvek nije doneta neka odluka u vezi sa meritumom tužbenog zahteva.

54. Samim tim, Sud će razmotriti samo navode podnosioca zahteva u vezi as odlukama PKVS-a o zahtevu za PSN.

55. U tom pravcu, Sud zapaža da podnosilac zahteva tvrdi da su mu odlukama PKVS-a povređena njegova prava koja su zagarantovana članovima 10, 31, 32, 46, 53, 54 Ustava.

56. Sud podseća da je podnosilac zahteva podneo tužbu pred PKVS-om, protiv odluke Odbora direktora KAP-a, gde je tražio da se: (i) poništi odluka Odbora Direktora KAP-a u vezi sa poništenjem prodaje sporne imovine; (ii) utvrdi da je tužilac kupac sporne imovine; (iii) obaveže KAP da u roku od 30 dana završi sa postupkom prodaje (sporne imovine) kao i da pokrije troškove parničnog postupka. Izuzev ovoga, istom tužbom je podnosilac zahteva tražio i donošenje Preliminarnog sudskog naloga (PSN), putem kojeg bi se zabranilo KAP-u preduzimanje radnji za tenderisanje sporne imovine, sve do konačne odluke.

57. Ali, Sud želi da naglasi da se suština navoda podnosioca zahteva tiče prava na pravično i nepristrasno suđenje, u vezi sa pravom na imovinu.

58. Što se tiče prava na pravično i nepristrasno suđenje, podnosilac tvrdi da tokom postupaka pred PKVS-om njemu nije pružena adekvatna zaštita i tako je došlo do povreda iz člana 31 u vezi sa članom 5 EKLjP-a.

59. S tim u vezi, Sud primećuje da je glavni razlog za odbijanje zahteva za PSN podnosiocu zahteva pri Specijalizovanom veću PKVS-a bio taj da *"[... tužilac nije pružio verodostojne dokaze, koji bi mogli obrazložiti izdavanje PSN-a. Tužilac nije podneo nikakav dokaz o postojanju rizika od štete i štaviše nije uspeo da podnese niti jedan dokaz koji bi mogao da argumentuje da će se desiti momentalna i nepopravljiva šteta ukoliko se PSN ne izda."*

60. Dalje, Sud primećuje da je Žalbeno veće PKVS-a obrazložilo na sledeći način: *"Tužilac je podneo pred PKVS-om dokaze koji pokazuju da je on proglašen privremenim dobitnikom navedene nepokretne imovine. Ali ovo ne znači da je on i kupio tu nepokretnu imovinu. Odbor Direktora KAP-a, u skladu sa svojim ovlašćenjima na osnovu zakona o KAP-u br. 03/L-67 i u skladu sa pravilima koja se primenjuju, je taj koji odlučuje u vezi sa usvajanjem ili poništenjem neke prodaje* [...] *Dakle, nasuprot očekivanju žalioca a pogotovo nakon objave ponude sa najvišom cenom, poništenje tendera se ne može smatrati kao prouzrokovana šteta i za ovo se ne može tražiti odšteta, i to upravo zbog člana 14 Pravilnika tendera koji predviđa poništenje prodaje u slučaju nerazumne cene."*

61. Sud smatra da su i Specijalizovano i Žalbeno veće PKVS-a dali obrazložene odgovore na sve navode podnosioca zahteva u vezi sa tumačenjem i primenom odgovarajućih pravila proceduralnog i materijalnog prava.

62. Na osnovu spisa predmeta, Sud primećuje da je obrazloženje koje je dato u Rešenju Žalbenog veća PKVS-a veoma jasno i nakon razmatranja svih postupaka, Sud takođe primećuje da postupci pred Specijalizovanim i Žalbenim većem PKVS-a nisu bili ni na koji način nepravedni ili arbitrarni (Vidi predmet ESLjP-a: *Shub protiv Litvanije*, predstavka br. 17064/06, Odluka od 30. jula 2009. godine).

63. U skladu sa svojom konsolidovanom sudskom praksom, Sud ponavlja da nije dužnost suda da se bavi greškama za koje se navodi da su počinjene tokom primene odgovarajućih zakona od strane redovnih sudova, ukoliko takvom primenom nije došlo do povreda osnovnih prava i slobode zaštićenih Ustavom i EKLjP-om. Sud sam ne može da oceni zakon koji je primenio neki redovan sud da bi doneo neku odluku umesto neke druge odluke. Ukoliko bi bilo drugačije, Sud bi

delovao onda kao sud „četvrtog stepena“, a to bi rezultiralo prekoračenjem ograničenja utvrđenih u nadležnosti suda. Uistinu, uloga redovnih sudova je da tumače i primenjuju odgovarajuća pravila proceduralnog i materijalnog prava (vidi: *Garcia Ruiz protiv Španije,* stav 28 Presude ESLjP-a od 21. januara 1999. godine).

64. Sud, na kraju, takođe naglašava da nezadovoljstvo podnosilaca zahteva ishodom postupaka od strane redovnih sudova, odnosno od Specijalizovanog i Žalbenog veća PKVS-a, ne može samo po sebi predstavljati argumentovanu tvrdnju o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje, ili o jednakosti pred zakonom (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj Ustavnog suda KI91/18, sa podnosiocem: *Njazi Gashi, Lirije Sadikaj, Nazife Hajdini-Ahmetaj i Adiana Rexhepi,* Rešenje o neprihvatljivosti od 30. septembra 2019. godine, stav 66; vidi takođe slučaj ESLJP-a *Mezőtúr-Tiszazugi Vízgazdálkodási Tarsulat protiv Mađarske*, odluka od 26. jula 2005. godine, stav 21).

65. Sud smatra da navodi i agrumenti podneti od strane podnosioca zahteva ne pokazuju da su postupci pred Specijalizovanim većem ili pred Žalbenim većem PKVS-a bili nepravilni ili arbitrarni, na način da bi se Ustavni Sud ubedio da su podnosiocu zahteva osporene neke proceduralne garancije, a što bi dovelo do povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovano članom 31 Ustava a u vezi sa članom 6 EKLjP-a.

(B) Što se tiče navoda u vezi sa povredom člana 46 Ustava

66. Sud podseća da podnosilac zahteva takođe naglašava da je osporena odluka doneta u suprotnosti sa pravima koja su zagarantovana u članu 46 [Zaštita imovine] Ustava i odbijanje zahteva za privremenu meru bi u potpunosti izgubilo smisao konteksta koji je povezan sa tužbenim zahtevom a koji je u postupku pred Specijalizovanim većem PKVS-a. Dakle, po podnosiocu zahteva, sprečavanje prodaje sve do odluke o meritumu po predmetu je u pravnom interesu tužilačke strane ali je takođe u interesu i pravosuđa u celini.

67. Sud podseća da član 46 Ustava, kao i član 1 Protokola br.1 (zaštita imovine) EKLjP-a, ne garantuje pravo na dobijanje imovine (Vidi, slučaj Ustavnog suda KI201/18, sa podnosiocem *Selami Taraku,* Rešenje o neprihvatljivosti od 1. novembra 2019. godine, stav 39; KI83/18, sa podnosiocem *Ivica Milošević,* Rešenje o neprihvatljivosti od 17. oktobra 2019. godine, stav 41; vidi, takođe slučajeve ESLjP-a, *Van der Mussele protiv Belgije*, Presuda ESLjP-a od 23. novembra 1983. godine, stav 48; i *Slivenko i drugi protiv Letonije*, predstavka br. 73049/01, Presuda od 9. oktobra 2003. godine, stav 121).

68. S tim u vezi, Sud se poziva na tumačenja ESLJP-a, kada se govori da se član 1 Protokola br. 1 (Zaštita imovine) EKLjP-a odnosi samo na postojeća "imanja" neke osobe (vidi *Marckx protiv Belgije*, stav 50, Presuda od 13. juna 1979. godine; *Anheuser-Busch Inc. Protiv Portugala* stav 64).

69. Podnosilac zahteva dalje može tvrditi i povredu člana 46 Ustava samo u meri u kojoj se osporene odluke odnose na njegovu "imovinu; u značenju ove odredbe "imovina" može biti "postojeća imovina", uključujući i potraživanja na osnovu kojih podnosilac zahteva može tvrditi "legitimno očekivanje" da će dobiti efektivno uživanje nekog vlasničkog prava.

70. U određenim okolnostima, jedno "legitimno očekivanje" da bi se dobila neka imovina može takođe da uživa zaštitu u članu 1 protokola br. 1 EKLjP-a (*Pressos Compania Naviera S.A. i drugi protiv Belgije*, predstavka br. 17849/91, Presuda od 20. novembra 1995. godine, stav 31; *Grazinger i Gratzingerova protiv Republike Češke*, predstavka br. 39794/98, Rešenje o neprihvatljivosti od 10. jula 2002. godine, stav 73).

71. Ali, po praksi ESLjP-a, ne može se reći da bilo kakvo "legitimno očekivanje" nastaje tamo gde postoji spor oko pravilnog tumačenja i primene unutrašnjeg prava (u vezi sa imovinskim sporovima) i tamo gde su podnesci podnosioca predstavke naknadno odbačeni od nacionalnih sudova (vidi: *Kopecky protiv Slovačke*, stav 50 presude ESLjP-a od 28. septembra 2004. godine).

72. Sud, razmatrajući navode podnosioca zahteva u vezi sa gore navedenim principima, primećuje da podnosilac zahteva nije posebno obrazložio povredu prava na imovinu i ne poziva se konkretno na neke od principa koji su navedeni u članu 46 Ustava, već smatra da mu je ovo pravo povređeno kao posledica povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje (član 31 Ustava). Ovo zbog činjenice što, po podnosiocu zahteva, i Specijalizovano i Žalbeno veće PKVS-a su pogrešno utvrdili činjenično stanje i pogrešno su primenili materijalno pravo i na taj način nisu odlučili u vezi sa njegovim zahtevom za PSN.

73. Međutim, tokom razmatranja ovih navoda u okviru člana 31 Ustava i člana 6 stav 1 EKLjP-a, Sud je sada već došao do zaključka da su ovi navodi očigledno neosnovani. Stoga, Sud smatra da se u ovom konkretnom slučaju ne potvrđuje da podnosilac ima zahtev koji je obrazložen u vezi sa povredom prava na imovinu po članu 46 Ustava.

74. Kao zaključak, Sud smatra da podnosilac zahteva nije predstavio činjenice koji bi pokazale da su odluke redovnih sudova na neki način prouzrokovale povrede njegovih prava koja su zagarantovana Ustavom.

75. Što se tiče navodnih povreda člana 10, Sud primećuje da ovaj član ne spada u kategoriju Prava i Osnovnih Sloboda koje su određene u Poglavlju II Ustava. Samim tim, navodi o povredi ovog člana trebaju biti povezani i argumentovani sa još jednim drugim pravom koje je predviđeno u poglavlju II (vidi *mutatis mutandis,* slučaj Suda KI108/18, podnosilac *Blerta Morina,* Rešenje o neprihvatljivosti od 30. septembra 2019. godine, stavovi 195-197).

76. Takođe, što se tiče navodnih povreda člana 32, Sud primećuje da je podnosilac zahteva samo spomenuo povredu ovog člana Ustava u njegovom slučaju, ali jedna takva tvrdnja nije obrazložena i podržana argumentima. Sud ponovo naglašava svoj opšti stav da sama činjenica da podnosilac zahteva nije bio zadovoljan ishodom odluka redovnih sudova ili pominjanje članova Ustava, nije dovoljno da se izgradi argumentovana tvrdnja o ustavnoj povredi. Kada se tvrde takve povrede Ustava, podnosilac zahteva treba da obezbedi obrazložene navode i ubedljive argumente (vidi, *mutatis mutandis,* slučajeve Ustavnog Suda KI 78/19, podnosilac zahteva *Miodrag Pavić,* Re,enje o neprihvatljivosti od 1. novembra 2019. godine, stav 56; KI136/14, podnosilac zahteva *Abdullah Bajqinca,* rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, stav 33).

77. Dakle, zahtev je očigledno neosnovan po ustavnim osnovama i treba se proglasiti neprihvatljivim, u skladu sa pravilom 39 stav (2) Poslovnika o Radu.

Zahtev za privremenom merom

78. Sud podseća da je podnosilac zahteva kao svoj glavni navod predstavio određivanje privremene mere putem koje bi se zabranila prodaja sporne imovine sve do konačne odluke u predmetu pred Specijalizovanim većem PKVS-a.

79. Sud je sada već zaključio da se zahtev podnosioca zahteva treba proglasiti neprihvatljivim, kao očigledno neosnovan po ustavnim osnovama.

80. Stoga, u skladu sa članom 27.1 Zakona i u skladu sa pravilom 57 (4) (a) Poslovnika o radu, zahtev podnosioca zahteva u vezi sa privremenom merom se treba odbiti, jer isti ne može biti predmet razmatranja, jer

je zahtev proglašen neprihvatljivim (vidi, s tim u vezi, slučaj Suda: KI19/19 i KI20/19, podnosioci *Muhamed Thaqi i Egzon Keka,* Rešenje o neprihvatljivosti od 26. avgusta 2019. godine, stavovi 53-55).

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni Sud Kosova, u skladu sa članom 113.1 i 7 Ustava, članovima 20 i 27 Zakona i u skladu sa pravilima 39 (2), 57 (1) i 59 (2) Poslovnika o Radu, dana 7. novembra 2019, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA ODBACI zahtev za privremenom merom;

III. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

IV. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20 (4) Zakona;

V. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac	**Predsednica Ustavnog suda**
Bekim Sejdiu	Arta Rama-Hajrizi

KI76/19, podnosioci zahteva A. C., D. C., i F C., Zahtev za ocenu ustavnosti presude Rev. br. 48/2019 Vrhovnog suda, od 27.marta 2019. godine

KI76/19, Rešenje o neprihvatljivosti od 7.novembra 2019. godine, objavljeno 19 decembar 2019

Ključne reči*: Rešenje o neprihvatljivosti, parnični postupak, zahtev za ne objavljivanje identiteta, očigledno neosnovan*

Predmetna stvar je bila ocena ustavnosti osporene presude kojom se navodno, podnosiocima zahteva povređuju prava i slobode garantovane članom 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 54 [Sudska zaštita prava], Ustava kao i članom 6 (Pravo na nepristrasno suđenje), i članom 41 (Pravično zadovoljenje) EKLjP.

Podnosioci zahteva takođe traže, da se njihov identitet ne objavi u javnost, navodeći "*da se konkretan slučaj tiče naknade koja je direktno povezana sa tragičnim gubitkom supruga i oca podnosioca zahteva, te shodno tome smatramo da je ovaj slučaj osetljiv*".
U suštini, podnosioci zahteva su pred osnovnim sudom pokrenuli parnični postupak protiv osiguravajuće kompanije zbog smrti, supruga odnosno oca koja je nastala usled saobraćajne nastreće.

Podnosioci su smatrali da postoji odgovornost i drugog učesnika u saobraćajnoj nesreći i da shodno tome oni imaju prava na novčanu kompenzaciju. Sudovi su tokom sudskog postupka zaključili da ne postoji podeljena odgovornost za izazivanje saobraćajne nastreće i da shodno tome oni ne mogu da ostvare pravo na kompenzaciju.

Podnosioci zahteva su pred sudom došli sa tvrdnjinom da su redovni sudovi svoje odluke zasnivali na pogrešnim zakonskim odredbama, te da je time njima povređen član 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP.

Sud je analizom navoda podnosilaca zahteva, spisa predmeta kao i odluka sudova našao ,da su se Osnovni, Apelacioni i Vrhovni sud u svojim presudama bavili žalbenim navodima podnosilaca zahteva u vezi sa činjeničnim stanjem, pri čemu su i zaključili, da su činjenice pravilno utvrđene od strane Osnovnog suda, a da je shodno tome pravilno primenjena i odredba člana 154 ZOO.

S tim u vezi, Sud je zaključio da podnosiocima zahteva nije povređen član 31. Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP, na osnovu čega proizilazi da nije bilo ni povrede člana 54. Ustava.

Što se tiče ostalih navoda u vezi sa članom 41. EKLJP, sud je zaključio da on ne može poslužiti kao osnov za potraživanje "pravične naknade" ili naknade nematerijalne štete pred Ustavnim sudom zbog toga što se ovaj član odnosi na nadležnosti ESLJP-a, a ne na nadležnosti domaćih sudova kao sastavnog dela zaštitnog mehanizma zagarantovanog EKLJP.

Međutim što se tiče zahteva za zaštitu identiteta, Sud je zahtev podnosioca usvojio kao osnovan imajući u vidu specifičnost konkretnog postupka.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI76/19

Podnosioci

A. C., D. C., i F C

Zahtev za ocenu ustavnosti presude Rev. br. 48/2019 Vrhovnog suda, od 27. marta 2019. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosioci zahteva

1. Zahtev su podneli A. C., D.C., i F. C., iz Uroševca, u daljem tekstu (podnosioci zahteva). Podnosioce zahteva pred sudom predstavlja Zaim Istrefi, advokat iz Prištine.

Osporena odluka

2. Podnosioci zahteva osporavaju presudu Rev. br. 48/2019 Vrhovnog suda, od 27.marta 2019. godine, u vezi sa presudom Ac br. 3488/2014 Apelacionog suda, od 14.novembra 2018. godine, i presudom C. br. 1851/08 Osnovnog suda, od 15.aprila 2014. godine.

Predmetna stvar

3. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporenih presuda kojima se navodno, podnosiocima zahteva povređuju prava i slobode garantovane članom 31 [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje],

članom 54 [Sudska zaštita prava], Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), kao i članom 6 (Pravo na nepristrasno suđenje), i članom 41 (Pravično zadovoljenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLjP).

4. Podnosioci zahteva takođe traže, da se njihov identitet ne objavi u javnost, navodeći "*da se konkretan slučaj tiče naknade koja je direktno povezana sa tragičnim gubitkom supruga i oca podnosioca zahteva, te shodno tome smatramo da je ovaj slučaj osetljiv*".

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na članu 113.7 Ustava, članovima 22. [Procesiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32.6 Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

6. Dana 13.maja 2019. godine, podnosioci zahteva su podneli zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

7. Dana 17. maja 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bajrama Ljatifija za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje sastavljeno od sudija: Bekim Sejdiu (predsedavajući), Selvete Gërxhaliu Krasniqi i Gresa Caka Nimani.

8. Dana 18. juna 2019. godine, Sud je obavestio pravnog zastupnika podnosilaca zahteva o registraciji zahteva, i kopiju zahteva poslao Vrhovnom sudu.

9. Dana 7. novembra 2019. godine, nakon razmatranja izveštaja sudije izvestioca, Veće za razmatranje je iznelo preporuku Sudu o neprihvatljivosti zahteva.

Pregled činjenica

10. Dana 11.decembra 2007. godine, na putu Štimlje – Prizren, dogodila se teška saobraćajna nesreća, gde je lice E. C., inače suprug i otac podnosioca zahteva izgubio život.

11. Na osnovu policijskog izveštaja proizilazi, da je do nesreće došlo na taj način što je sada pokojni suprug i otac podnosilaca zahteva pretucajući na punoj liniji udario u vozilo „Volvo" koji se kretalo u suprotnoj traci,

pri tome, on je zadobio telesne povrede od kojih je na licu mesta preminuo.

12. Podnosioci zahteva smatrajući da u ovoj nesreći ima doprinosa i odgovornosti, i vozača vozila „Volvo“, koje je bilo osigurano kod Osiguravajuće kompanije „Sigal“ (u daljem tekstu: tužena), podneli su tužbu Osnovnom sudu u Prištini protiv tužene, za naknadu materijalne i nematerijalne štete. U tužbi oni su tražili da im tužena isplati iznos od po 7.000 €, svakom od podnosioca zahteva, kao i da im se nadoknadi materijalna šteta u iznosu od 800 €, koja će biti umanjena za 60 % zbog odgovornosti pokojnika.

13. Dana 15. aprila 2014. godine, Osnovni sud u Prištini doneo je presudu C. br. 1851/08, kojom je tužbeni zahtev podnosilaca zahteva odbio kao neosnovani, u obrazloženju presude Osnovni sud je zaključio:

> *“...iz izvedenih dokaza sud je zaključio da je do saobraćajne nesreće došlo isključivo krivicom sada pokojnog E. C, i na osnovu ovoga tužitelji nemaj pravo na naknadu nematerialne štete za duševne bolove pridobijene zbog smrti supruga odnosno oca, kao i na naknadu materijalne štete zbog troškova sahrane i podizanja spomenika, u smislu člana 154. ZOO gde je propisano da: „Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.“ a takođe u smislu člana 1. 8. Pravilnika 3. CBK-a, o obaveznom osiguranju od auto – odgovornosti, akt koji je bio na snazi u vremenu osiguranog događaja a koje pravilo određuje „odgovorni vozač za štetu nema pravo na naknadu“, odnosno nema status trećeg lica”.*

14. Podnosioci zahteva podneli su žalbu Apelacionom sudu na presudu C. br. 1851/08 Osnovnog suda, navodeći povrede odredaba parničkog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđivanja činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava.

15. Dana 14.novembra 2018. godine, Apelacioni sud je doneo presudu Ac br. 3488/2014, kojom je žalbu podnosioca zahteva odbio kao neosnovanu, navodeći da je:

> *„Prvostepeni sud u potpunosti utvrdio činjenično stanje i imao je realni pregled o činjeničnom stanju u ovoj pravnoj stvari, a koja se ne dovodi pod sumnju žalbenim navodima, i iz ovog razloga je presuda prvostepenog suda potvrđena.*
>
> *Postojanje krivice kao osnova za postojanje prava na naknadu štete zahteva se i na osnovu člana 154. ZOO-a: „Ko drugome*

prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.“, kao i članom 178. ZOO-a je propisano da: „U slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu koji je prouzrokovan isključivom krivicom jednog imaoca, primenjuju se pravila o odgovornosti po osnovu krivice“, što znači da tužena u konkretnom slučaju nema obavezu da tužiteljima nadoknadi nastalu štetu pošto, pošto se ne bavimo podeljenom odgovornošću a ni krivicom vozača vozila kamiona marke Volvo, osiguranog kod tužene.”

16. Podnosioci zahteva su podneli zahtev za reviziju Vrhovnom sudu protiv presude Apelacionog i Osnovnog suda navodeći povrede parničkog postupka, pogrešnu primenu materijalnog prava, sa predlogom da se ponište obe navedene presude i predmet da se vrati na ponovno suđenje prvostepenom sudu.

17. Dana 27.marta 2019. godine, Vrhovni sud je doneo presudu Rev. br. 48/2019, kojom je zahtev za reviziju podnosilaca zahteva odbio kao neosnovan. U obrazloženju presude Vrhovni sud je naveo:

“U zahtevu za reviziji se kaže da je pogrešno primenjeno materijalno pravo, jer sudovi nižih instanci nisu uzeli u obzir činjenicu da je vozač vozila Volvo, osiguranog kod tužene, vozio većom brzinom od one koja je dozvoljena. Ovi navodi iz revizije Vrhovni sud odbija kao neosnovani iz istih razloga datih i od prvostepenog suda i onog drugostepenog, suda a .... po mišljenju veštaka, ovo vozilo kretalo na svojoj traci sa desne strane puta, dok brzina njegovog kretanja nije bila uzrok nesreće....

Shodno tome ne može da se obaveže tužena da naknadi štetu pošto je dokazano da je šteta nastala bez krivice njenog osiguranika, tako da se nisu ispunili uslovi za odgovornost tužene za naknadu štete predviđene članom 154. ZOO-a.“

Navodi podnosioca

18. Podnosioci zahteva navode da su Osnovni sud, Apelacioni sud i Vrhovni sud postupajući u suprotnosti sa članom 54 [Sudska zaštita prava] Ustava, njima osporili pravo na naknadu štete zbog gubitka člana porodice, jer su pogrešno utvrdili činjenično stanje i pogrešno primenili materijalno pravo.

19. Podnosioci zahteva tvrde, da je pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete ustavno pravo zagarantovano članom 54 Ustava, članom 200. ZOO-a, članom 6. i članom 41. EKLJP.

20. Podnosioci zahteva dalje navode da oni ne mogu da prihvate zaključak Osnovnog suda, Apelacionog suda kao ni zaključak Vrhovnog suda, da im se odbija tužbeni zahtev zato što je sada pokojni, suprug i otac podnosilaca zahteva bio uzročnik saobraćajne nesreće, i da na osnovu ovoga, oni nemaju pravo na naknadu, a zasnivajući se na zakonske odredbe iz člana 154. ZOO-a.

21. S tim u vezi, podnosioci zahteva tvrde da su Osnovni sud, Apelacioni sud i Vrhovni sud, gore navedenim presudama, izvršili pogrešno tumačenje odredbi ZOO-a, kada su ustanovili da podnosiocima zahteva ne pripada pravo na naknadu.

22. Podnosioci takođe tvrde, *da se takvim zaključcima sudova povređuju prava i individualne slobode garantovane Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama a koja su primenjiva na neposredan način u Ustavu Republike Kosovo (ustavnost presuda), odnosno član 6. „Pravo na pravično suđenje" EKLJP, član 41. „Pravično zadovoljstvo" EKLJP, kao i član 54. „Sudska zaštita prava" kao i član 31. „Pravo na pravično i nepristrasno suđenje" Ustava Republike Kosovo".*

23. Podnosioci zahteva od suda traži da usvoji njihov zahtev, da poništi sve odluke redovnih sudova, da predmet vrati na ponovno odlučivanje pred Osnovni sud gde bi im se priznalo pravo na naknadu štete zbog tragične smrti supruga, odnosno njihovog oca.

24. Pored toga podnosioci zahteva traže da se njihov identitet ne objavi u javnost, navodeći *„da se konkretan slučaj tiče naknade koja je povezana sa tragičnim gubitkom supruga i oca podnosioca zahteva, te shodno tome smatraju da je ovaj slučaj osetljiv".*

Prihvatljivost zahteva

25. Sud prvo ispituje da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, koji su utvrđeni Ustavom, propisani Zakonom i dalje predviđeni Poslovnikom o radu.

26. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7, člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava koji propisuju:

„1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

(...)

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom."

27. Štaviše, Sud se takođe poziva i na uslove prihvatljivosti, kao što je propisano u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na članove 47 [Individualni zahtevi], 48. [Tačnost podneska] i 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

2. "Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ".
3. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode sumu povređena ikoji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori."

Član 49. [Rokovi]

„Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku... ."

28. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da su podnosioci zahteva podneli zahtev u svojstvu ovlašćene strane, osporavajući akt javnog organa, odnosno presudu Rev. br. 48/2019 Vrhovnog suda, od 27.marta 2019. godine, nakon iscrpljenja svih pravnih sredstava. Podnosioci zahteva su isto tako naglasila prava i slobode za koje tvrdi da su povređene, u skladu sa uslovima iz člana 48. Zakona i podnela je zahtev u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona.

29. Pored toga, Sud uzima u obzir pravilo 39 [Kriterijum o prihvatljivosti], stav (2) Poslovnika o radu, koje propisuje:

> *"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju."*

30. Sud uvidom u zahtev podnosilaca zahteva nalazi, da oni povrede člana 54 i 31 Ustava, kao i člana 6 i 41 EKLjP, dovode u vezu sa činjenicom, da redovni sudovi nisu prihvatili njihov tužbeni zahtev kojim su oni tražilo novčanu naknadu zbog nesrećnog gubitka supruga, odnosno oca.

31. Konkretnije, Sud primećuje da je i pored činjenice da su podnosioci zahteva naveli povrede više članova Ustava i EKLjP, suština zahteva podnosioca se odnosi na povredu člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP.

Navodi o povredi člana 31 Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP

32. S tim u vezi, Sud pre svega opaža, da se predmetni postupak tiče utvrđivanja građanskih prava podnosioca zahteva, konkretnije prava na novčanu naknadu povodom tužbenog zahteva koji su oni pokrenuo pred Osnovnim sudom vezano za saobraćajnu nesreću. Dakle u konkretnom slučaju radi se o predmetu građansko-pravne prirode iz čega proizlazi da su član 31 Ustava i član 6. stav 1. EKLjP primenljivi.

33. Sud daljom analizom navoda podnosioca zahteva kojima oni pokušavaju da obrazlože povrede ustavnih prava i prava garantovana EKLjP primećuje, da kao osnov svih tih povreda oni navode činjenicu da su redovni sudovi pogrešno utvrdili činjenično stanja i pogrešno primenili materijalno pravo, što je njih dovelo u situaciju da oni ne mogu da ostvare pravo na novčanu kompenzaciju.

34. S tim u vezi Sud, pre svega, ukazuje da, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLjP) i Ustavnog suda, zadatak ovih sudova nije preispitivanje zaključaka redovnih sudova u pogledu činjeničnog stanja i primene prava (vidi presudu ESLjP, *Pronina protiv Rusije*, od 30. juna 2005. godine, aplikacija broj 65167/01).

35. Naime, Ustavni sud nije nadležan da supstituira redovne sudove u proceni činjenica i dokaza, već je uopšteno, zadatak redovnih sudova da ocene činjenice i dokaze koje su izveli (vidi ESLjP, *Thomas protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 10. maja 2005. godine, aplikacija broj 19354/02). Zadatak Ustavnog suda je da ispita da li je eventualno

došlo do povrede ili zanemarivanja ustavnih prava (pravo na pravično suđenje, pravo na pristup sudu, pravo na delotvoran pravni lek i dr.), te da li je primena zakona bila, eventualno, proizvoljna ili diskriminatorska.

36. Sud će se, dakle, izuzetno upustiti u ispitivanje načina na koji su nadležni sudovi utvrđivali činjenice i na tako utvrđene činjenice primenili pozitivno-pravne propise kada je očigledno da je u određenom postupku došlo do proizvoljnog postupanja redovnog suda, kako u postupku utvrđivanja činjenica, tako i primene relevantnih pozitivno-pravnih propisa.

37. S tim u vezi, Sud dovodeći u vezu navode podnosilaca zahteva o povredi prava iz člana 31 Ustava, koja su, po njihovim navodima posledično dovela, i do povrede člana 54 Ustava nalazi, da su oni u cilju ostvarivanja novčane kompenzacije zbog saobraćajne nesreće, koja je rezultirala tragičnim ishodom, pokrenuli građanski postupak tužbenim zahtevom.

38. Sud zapaža, da je Osnovni sud, u cilju utvrđivanja osnovanosti tužbenog zahteva sproveo sve radnje, izveo dokaze kao i izveštaje i mišljenja veštaka, pri tome je i zaključio, da tužbeni zahtev podnosilaca zahteva ne može biti realizovan iz činjenice, da je nepobitno utvrđena odgovornost nastradalog za saobraćajnu nesreću.

39. Sud dalje primećuje, da je utvrđivanje takvog činjeničnog stanja, posledično uticalo na Osnovni sud da zaključi, da se u takvim slučajevima kao što je slučaj podnosilaca zahteva, primenjuju odredbe člana 154 ZOO, kojima se reguliše, ko u kojim slučajevima i pod kojim uslovima, treba da nadoknadi štetu, odnosno ima pravo na novčanu naknadu.

40. Sud takođe primećuje, da su se Apelacioni i Vrhovni sud u svojim presudama bavili žalbenim navodima podnosilaca zahteva u vezi sa činjeničnim stanjem, pri čemu su i zaključili, da su činjenice pravilno utvrđene od strane Osnovnog suda, a da je shodno tome pravilno primenjena i odredba člana 154 ZOO.

41. Štaviše, Sud ne može a da ne primeti, da su se Apelacioni sud i Vrhovni sud bavili i pitanjem koje su pred njime izneli podnosioci zahteva, a koje se odnosilo na "*podeljenu odgovornosti učesnika u saobraćajnoj nesreći*", kao mogućeg osnova koji bi im omogućio sticanje prava na novčanu kompenzaciju.

42. Sud nalazi, da su Apelacioni i Vrhovni sud ovaj žalbeni navod objasnili stavom, da tokom sudskog postupka nije utvrđena podeljena odgovornost učesnika u izazivanju saobraćajne nesreće, samim tim, nema ni njihove podeljene odgovornosti u izazivanju nesreće, a time nema ni krivice vozača vozila "Volvo", koje je bilo osigurano kod Osiguravajuće kompanije koju podnosioci zahteva tuže. Iz čega proizilazi, da se u ovom slučaju primenjuje član 178 ZOO, u kome je propisano da*: „U slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu koji je prouzrokovan isključivom krivicom jednog imaoca, primenjuju se pravila o odgovornosti po osnovu krivice*". Na osnovu čega se da zaključiti, da tužena u ovom slučaju nema nikakvih obaveza prema podnosiocima zahteva.

43. Sud na osnovu svega iznetog nalazi da u presudama Osnovnog, Apelacionog i Vrhovnog suda nema ništa što bi vodilo zaključku da je očigledno došlo do proizvoljnog postupanja sudova, kako u postupku utvrđivanja činjenica, tako i u postupku primene relevantnih pozitivno-pravnih propisa.

44. U kontekstu navedenog Sud takođe nalazi da su navodi podnosioca zahteva o povredi člana 54 [Sudska zaštita prava], Ustava, neosnovani, jer je Sud na osnovu svega iznetog našao da su podnosioci zahtev u ovom sudskom postupka koji je analizirao imali sudsku zaštitu u meri u kojoj je ona u datoj fazi bila moguća i predviđena, uzimajući u obzir specifičnost tužbenog zahteva, a što se može videti i na osnovu svih radnji koje su sudovi preduzimali. Isto tako, Sud nije mogao da primeti da je sudska zaštita podnosioca zahteva bila ograničena ili onemogućena odlukom nekog organa (vidi odliku suda u slučaju KI 159/18 podnosilac zahteva *Azem Duraku*, Rešenje o neprihvatljivost, od 6 maja 2019 godine, paragraf 84).

45. S tim u vezi, Sud zaključuje da podnosiocima zahteva nije povređen član 31. Ustava u vezi sa članom 6 EKLjP, na osnovu čega proizilazi da nema ni povrede člana 54. Ustava.

46. Takođe, Sud smatra da podnosioci zahteva ne nude činjenice koje bi mogle opravdati tvrdnju da postoji povreda ustavnih prava na koja se oni pozivaju, zbog čega nema elemenata koji *prima facie* ukazuju da je kršenje ustavnih prava iz člana 54 i 31. Ustava u vezi sa članom 6. stav 1. EKLjP moguće, te da bi bilo potrebno meritorno ispitivanje.

47. Sud naglašava da je obaveza podnosilaca zahteva da potkrepe svoje ustavne tvrdnje i podnesu *prima facie* dokaz koji ukazuje na povredu prava garantovanih Ustavom i EKLjP (vidi: slučaj Ustavnog suda br.

KI19/14 i KI21/14, podnosioci zahteva: *Tafil Qorri i Mehdi Syla,* od 5. decembra 2013. godine).

48. Dakle, zahtev podnosilaca zahteva je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i treba da se proglasi neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39 (2) Poslovnika o radu.

Ostali navodi

49. Sud u zahtevu nalazi da podnosioci zahteva navode i povredu prava i sloboda garantovanih članom 41 EKLjP (Pravično zadovoljenje), te shodno tome traže pravično zadovoljenje. Sud podseca da član 41 EKLjP u relevantnom delu glasi:

> *„Kada sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani“.*

50. Shodno tome, Sud primećuje i navodi da član 41. EKLJP ne može poslužiti kao osnov za potraživanje “pravične naknade” ili naknade nematerijalne štete pred Ustavnim sudom zbog toga što se ovaj član odnosi na nadležnosti ESLJP-a, a ne na nadležnosti domaćih sudova kao sastavnog dela zaštitnog mehanizma zagarantovanog EKLJP.

51. Međutim, Sud je vezan i uslovljen da postupa samo na osnovu zakonske i procesne regulative koja uređuje njegov rad. Ni u jednom od ovih dokumenta koji uređuju delokrug rada i postupke pred ovim Sudom i radnje koje on može da preduzme, nije predviđeno ekvivalentno ovlašćenje za dosuđivanje “pravičnog zadovoljenja”, onako kako se takva nadležnost pripisuje ESLJP-u članom 41. EKLJP u vezi sa pravilom 60 Poslovnika ESLJP-a.

52. Sud imajući u vidu sadržinu teksta člana 41 EKLjP, nalazi da ona nije primenljiva u datom slučaju, te shodno tome on se njome neće baviti.

Zahtev za ne objavljivanje identiteta

53. Sud podseća da su podnosioci zahteva tražili da se njegov identitet ne otkrije u javnosti, navodeći *“da se konkretan slučaj tiče naknade koja je povezana sa tragičnim gubitkom supruga i oca podnosioca zahteva, te shodno tome smatraju da je ovaj slučaj osetljiv”.*

54. U tom smislu, Sud se poziva na pravilo 32 (6) Poslovnika, koje propisuje:

"Strane u zahtevu koje ne žele da se njihov identitet objavi javnosti to će navesti i izneti dokaze kojima se opravdavaju takvo odstupanje iz pravila javnog pristupa informacijama u postupku pred Sudom [...]."

55. Sud se, takođe, poziva i na član 8.1. Konvencije o pravima deteta, koji propisuje:

"Strane ugovornice se obavezuju da poštuju pravo deteta na očuvanje identiteta, uključujući državljanstvo, ime i porodične odnose u skladu sa zakonom, bez nezakonitog mešanja."

56. Sud, imajući u vidu celokupni parnični postupak, primećuje da su određeni podnosioci u trenutku nastanka sudskog postupka pripadali kategoriji maloletnih lica, i da su ona taj status imala tokom trajanja parničnog postupka. Na osnovu spisa predmeta takođe proizilazi, da su redovi sudovi uzimajući u obzir tu činjenicu kao i procene veštaka i relevantnih socijalnih službi, zaključili da su ona, kao takva tokom trajanja sudskog postupka trpela duševni i psihički bol zbog gubitka oca, te da spadaju u kategoriju posebne osetljive grupe.

57. Shodno tome Sud uzimajući u obzir navode podnosioca, spise predmeta, kao i zaključke redovnih sudova, smatra da u konkretnom slučaju postoje posebne okolnosti koje on može da uzme u obzir, i da usvoji zahtev za zaštitu identiteta jer u porodičnom slučaju javnost može, čak indirektno, uticati na identitet, ime i porodične odnose dece.

58. Dakle, u skladu sa članom 8. 1. Konvencije o pravima deteta i pravilom 32. (6) Poslovnika, Sud odobrava zahtev podnosilaca zahteva da se njihov identitet ne objavi u javnost.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Kosova, u skladu sa članom 113. 1 i 7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilima 32.6 i 39.2 i Poslovnika o radu, na sednici održanoj 7. novembra 2019 godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA ODBRI jednoglasno zahtev za ne objavljivanje identiteta;

III. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

IV. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20.4 Zakona;

V. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac **Predsednica Ustavnog suda**

Bajram Ljatifi Arta Rama-Hajrizi

KI122/18, Podnosilac: Limak Kosovo International Airport A.D., "Adem Jashari", ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 128/2018 od 23. aprila 2018. godine

KI122/18, rešenje o neprihvatljivosti od 6. novembra 2019. godine, objavljeno 19.decembar 2019.godine

Ključne reči*: individualni zahtev, pravno lice, očigledno neosnovan*

Podnosilac zahteva i Vlada Republike Kosovo su potpisali Sporazum o javno-privatnom partnerstvu (JPP) i na osnovu tog sporazuma, podnosilac zahteva je preuzeo obavezu da sve radnike zadrži u radnom odnosu još 3 (tri) godine.

Kao rezultat toga, podnosilac zahteva je obavestio radnika XH.S. da mu se neće produžiti ugovor o radu. Radnik XH.S. je podneo tužbu prvostepenom sudu i njegova tužba je usvojena. S druge strane, podnosilac zahteva je pred redovnim sudovima tvrdio da redovni sudovi nisu uzeli u obzir član 9.18 Sporazuma o JPP-u, prema kojem je podnosilac zahteva preuzeo obavezu da radnike zadrži na poslu još 3 (tri) godine.

U toku postupaka pred redovnim sudovima, ovi poslednje navedeni su objasnili podnosiocu zahteva da se s obzirom na to da radnik XH.S. ima više od deset (10) godina radnog staža, na osnovu člana 10.5 Zakona o radu, smatra da ima ugovor na neodređeno vreme, tako da se i za raskid ugovora o radu moraju poštovati zakonom propisane procedure, koje, prema navodima redovnih sudova, podnosilac zahteva nije poštovao.

Podnosilac je u svom zahtevu pred Ustavnim sudom naveo povredu člana 31. Ustava zbog neobrazložene odluke, kao i članova 32. i 46. Ustava, a takođe ponovio je i svoje navode koje je izneo pred redovnim sudovima.

Ustavni sud je prilikom razmatranja navoda podnosioca zahteva utvrdio da on nije uspeo da predoči dokaze, činjenice i argumente koji ukazuju na to da su postupci pred redovnim sudovima povredili njegovo pravo na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovano članom 31. Ustava, a Sud se nije upuštao u razmatranje daljih navoda podnosioca zahteva zato što je on povrede ostalih prava koja su zagarantovana članovima 32. i 46. Ustava naveo kao posledicu povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje.

REŠENJE O NEPRIHVATLJIVOSTI

u

slučaju br. KI122/18

Podnosilac

Limak Kosovo International Airport J. S. C. "Adem Jashari"

Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova Rev. br. 128/2018 od 23. aprila 2018. godine

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

119. Zahtev je podnelo Akcionarsko društvo Limak Kosovo International Airport "Adem Jashari"(u daljem tekstu: podnosilac zahteva), sa sedištem u selu Vrelo, opština Lipljan, koje po punomoćju zastupaju Fazli Gjonbalaj i Leonora Fejzullahu.

Osporena odluka

120. Podnosilac zahteva osporava presudu Vrhovnog suda Kosova (u daljem tekstu: Vrhovni sud), Rev. br. 128/2018 od 23. aprila 2018. godine.

121. Podnosilac zahteva je osporenu odluku primio dana 16. maja 2018. godine.

Predmetna stvar

122. Predmetna stvar je ocena ustavnosti osporene odluke, kojom su navodno povređena prava podnosioca zahteva zagarantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i članom 6. (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola br. 1 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: EKLJP).

Pravni osnov

123. Zahtev je zasnovan na stavu 4 člana 21. [Opšta načela] i stavu 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. [Procesuiranje podnesaka] i 47. [Individualni zahtevi] Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo br. 03/L-121 (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32 [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Ustavnim sudom

124. Dana 23. avgusta 2018. godine, podnosilac je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).

125. Dana 23. avgusta 2018. godine, u skladu sa pravilom 40.1 Poslovnika, predsednica Suda je naložila spajanje zahteva KI36/18, KI 60/18, KI 65/18, KI 80/18, KI 81/18, KI 82/18, KI 109/18, KI 122/18, KI 123/18 i KI 124/18. Za sudiju izvestioca u svim slučajevima imenovan je sudija Bekim Sejdiu.

126. Dana 11. septembra 2018. godine, predsednica Suda je imenovala novo Veće za razmatranje za sve spojene zahteve, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Gresa Caka-Nimani i Radomir Laban (članovi).

127. Dana 13. septembra 2018. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva i Vrhovni sud o spajanju zahteva KI36/18, KI 60/18, KI 65/18, KI 80/18, KI 81/18, KI 82/18, KI 109/18, KI 122/18, KI 123/18 i KI 124/18.

128. Dana 14. septembra 2018. godine, Sud je obavestio Osnovni sud u Prištini o registraciji i spajanju slučajeva i tražio od njih da dostave Sudu povratnice u vezi sa predmetima: KI36/18, KI81/18, KI82/18 i KI124/18.

129. Dana 1. oktobra 2018. godine, Osnovni sud u Prištini je dostavio Sudu tražene povratnice.

130. Dana 17. oktobra 2018. godine, podnosilac zahteva je dostavio Sudu dopis u kojem je tražio da se zahtev pod br. KI109/18 razmatra odvojeno od zahteva pod br. KI36/18 i naveo da slučajevi nisu iste prirode.

131. Dana 5. aprila 2019. godine, Sud je razmotrio i usvojio zahtev podnosioca u vezi sa razdvajanjem zahteva KI109/18 od zahteva pod brojem KI36/18. Takođe, Sud je u skladu sa pravilom 40 (3) Poslovnika odlučio da se zahtevi KI36/18, KI60/18, KI65/18, KI80/18, KI81/18, KI82/18, KI109/18, KI122/18, KI123/18 i KI124/18 razmatraju zasebno, u posebnim slučajevima, sa istim sudijom izvestiocem i Većem za razmatranje.

132. Dana 11. aprila 2019. godine, Sud je obavestio podnosioca zahteva i Vrhovni sud o razdvajanju zahteva KI36/18, KI 60/18, KI 65/18, KI 80/18, KI 81/18, KI 82/18, KI 109/18, KI 122/18, KI 123/18 i KI 124/18.

133. Dana 12. aprila 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo Sudu jedan podnesak sa naslovom *„Podnesak u vezi sa predmetima koji su registrovani pred Ustavnim Sudom, i posebno u vezi predmeta koji je registrovan pred Ustavnim Sudom sa brojem 132/18“,* u kojem je on, u suštini, ponovio navode koje je već ranije izneo

134. Dana 16. maja 2019. godine, podnosilac zahteva je dostavio Sudu podnesak naslovljen “*Podnesak u vezi sa predmetima registrovanim u Ustavnom sudu“,* u kojem je u suštini ponovio navode koje je iznosio i ranije.

135. Dana 6. novembra 2019. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno je preporučilo sudu neprihvatljivost zahteva

Pregled činjenica slučaja

136. Dana 12. avgusta 2010. godine, Vlada Republike Kosovo i podnosilac zahteva su potpisali Sporazum o javno-privatnom partnerstvu (u daljem tekstu: SJPP). Pre Sporazuma o JPP-u, Aerodrom u Prištini se zvao Međunarodni aerodrom u Prištini “Adem Jashari” (u daljem tekstu: MAP). Na osnovu Sporazuma o JPP-u, podnosilac zahteva (odnosno Limak Kosovo International Airport „Adem Jashari“) je preuzeo obavezu da zadrži radnike na poslu još 3 (tri) godine.

137. Na osnovu spisa predmeta se primećuje da je XH. S.. (u daljem tekstu: radnik) bio zaposlen kod MAP-a u periodu od 1. decembra 1999. do 3. aprila 2011. godine.

138. Nakon potpisivanja SJPP-a, radnik je bio u redovnom radnom odnosu kod podnosioca zahteva u periodu od 4. aprila 2011. do 3. aprila 2014. godine.

139. Dana 3. marta 2014. godine, odnosno 30 (trideset) dana pre isteka ugovora, podnosilac zahteva je obavestio radnika da mu se nakon isteka postojećeg ugovora neće ponuditi novi ugovor o radu, uz obrazloženje da se ugovor ne produžava po *"[...] politikama Odbora direktora o budućem planiranju ljudskih resursa"*.

140. Dana 13. marta 2014. godine, radnik je izjavio žalbu podnosiocu zahteva (poslodavcu) koja se odnosila na obaveštenje o neproduženju ugovora o radu, tražeći da se isto poništi.

141. Jednog neodređenog dana, podnosilac zahteva je odbio, kao neosnovanu, žalbu radnice.

142. Na osnovu spisa predmeta, primećuje se da je 27. marta 2014. godine, Izvršni organ Inspektorata rada Kosova, odlukom Vn. 05/15, naložio podnosiocu zahteva da *"primeni odredbe članova 10.5 i 71. Zakona o radu br. 03/L-212"*.

143. Neodređenog datuma, radnik je podneo tužbeni zahtev Osnovnom sudu u Prištini-ogranak u Lipljanu (u daljem tekstu: Osnovni sud), u kojem je tražio da se poništi obaveštenje od 3. marta 2014. godine koje je izdao podnosilac zahteva i da se podnosilac zahteva obaveže da vrati radnika na posao sa svim pravima i obavezama nadoknađujući mu pretrpljenu štetu.

144. Dana 25. maja 2015. godine, Osnovni sud je presudom (C. br. 208/2014) usvojio tužbeni zahtev radnika kao osnovan, a podnosioca zahteva obavezao (i) da vrati radnika na posao, (ii) da isplati radniku pripadajući iznos na ime materijalne štete, (iii) da isplati radniku iznos zarada za period od 25. aprila 2015. do 31. maja 2015. godine, i (iv) da pokrije troškove parničnog postupka.

145. Osnovni sud je obrazložio da je radnik radio neprekidno 10 (deset) godina kod podnosioca zahteva i njegovog prethodnika, odnosno, Međunarodnog aerodroma "Adem Jashari". Osnovni sud je dalje utvrdio da je *"na osnovu člana 10.5 Zakona o radu, sud došao do*

zaključka da se radni odnos na određeno vreme tužioca kod tuženog smatra radni odnos na neprekidno vreme, stoga sud smatra da ovom situacijom tuženi, da bi raskinuo ugovor o radu tužiocu, bio je obavezan da sprovede interne postupke za prekid radnog odnosa, postupak koji se nije sproveo kod tuženog, nego je tužilac samo bio obavešten jednim obaveštenjem o ne obnavljanju ugovora o radu".

146. Podnosilac zahteva je izjavio žalbu Apelacionom sudu Kosova (u daljem tekstu: Apelacioni sud) protiv presude (C. br. 208/2014) Osnovnog suda, navodeći ozbiljne povrede odredaba postupka, pogrešno utvrđeno činjenično stanje i pogrešnu primenu materijalnog prava.

147. Dana 11. januara 2018. godine, Apelacioni sud je presudom (AC. br. 3625/2015), odbio, kao neosnovanu, žalbu podnosioca zahteva i potvrdio presudu Osnovnog suda (C. br. 208/2014), smatrajući da je ista pravilna i zakonita, naglašavajući da je prvostepeni sud naveo konkretne razloge za odlučne činjenice i pružio adekvatna objašnjenja za takvu odluku zasnovano na relevantnim zakonskim odredbama.

148. Neodređenog datuma, podnosilac zahteva je podneo reviziju Vrhovnom sudu protiv presude Apelacionog suda Kosova, navodeći ozbiljne povrede odredaba postupka i pogrešnu primenu materijalnog prava.

149. Dana 23. aprila 2018. godine, Vrhovni sud je presudom Rev. br. 128/2018, odbio, kao neosnovanu, reviziju podnosioca zahteva, ceneći da je pobijana odluka pravilna i obrazlažući da je dato dovoljno razloga o činjenicama koje su relevantne za pravilno presuđivanje u ovoj stvari.

150. U presudi Vrhovnog suda je, između ostalog, navedeno da se " *[...] odbija navode da je od momenta potpisivanja sporazuma između Vlade Kosova i tužene, tužilac nema više od 3 godine radnog iskustva. Ova činjenica nema nikakav uticaj, već je važno da je tužilac radio na istom radnom mestu više od 10 (deset) godina kao i da se takav ugovor o radu u smislu člana 10 stav 5 Zakona o Radu smatra ugovorom na neodređeni vremenski period, tako da je tužiocu bilo moguće da se prekine radni odnos samo pod uslovima predviđenim članom 70 navedenog zakona a nikako na osnovu člana 67.1 i 3 ovog zakona, gde se navodi da ugovor, na osnovu zakona, se prekida istekom trajanja istog. U ovom konkretnom slučaju, uz obaveštenje, kako je to uradio tuženi, nije bilo mogućnosti da se tužiocu ne produži ugovor o radu kada se zakonski njegov ugovor smatra kao ugovor na neodređeni vremenski period".*

Navodi podnosioca zahteva

151. Sud podseća da podnosilac zahteva navodi da su osporenom odlukom povređena njegova prava zagarantovana članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje], članom 32. [Pravo na pravno sredstvo] i članom 46. [Zaštita imovine] Ustava i članom 6. (Pravo na pravično suđenje) i članom 1. Protokola br. 1 EKLjP-a.

152. Podnosilac zahteva navodi da Vrhovni sud nije pružio dovoljno obrazloženje u svojoj odluci. U vezi sa ovom tvrdnjom, podnosilac navodi: "*presuda Vrhovnog suda nema dovoljnog obrazloženja a pogotovu u vezi sa suštinskim povredama odredaba parničnog postupka (erores in procedanto) Zakona o parničnom postupku*".

153. Podnosilac zahteva navodi da je Vrhovni sud u odgovarajućoj presudi pogrešno primenio materijalno pravo "*erores in judicando*" i da je pogrešno protumačio član 10.5 Zakona o radu br. 03/L-212 i SJPP, jer, prema podnosiocu zahteva zaposleni nije imao 10 (deset) godina neprekidnog rada kod podnosioca.

154. S tim u vezi, podnosilac zahteva navodi da je Vrhovni sud morao da uzme u obzir član 9.18 SJPP-a, prema kome podnosilac zahteva preuzima obavezu da zadrži radnike na poslu u roku od 3 (tri) godine.

155. Podnosilac zahteva takođe citira presudu KI138/15 Ustavnog suda i navodi: *"primena materijalnog prava koja bi mogla da bude činjenica, je odlučujuća za donošenje presude tog suda, ali da Vrhovni sud uopšte nije razmotrio ovu stvar, samo je ustanovio da su sudovi nižih instanci na pravičan način primenili odredbe materijalnog prava"*.

156. Kao rezultat toga, podnosilac tvrdi da Vrhovni sud nije dovoljno obrazložio svoju presudu i da se nije bavio pitanjima koja su pokrenuta presudama nižestepenih sudova.

157. Podnosilac zahteva traži od Suda da ukine presudu Vrhovnog suda i da se predmet vrati na ponovno suđenje.

Relevantne zakonske odredbe

Zakon br. 03/L-212 o radu

Član 10.
[Ugovor o radu]

1. Ugovor o radu zaključuje se u pisanoj formi i potpisuju ga poslodavac i zaposleni.

2. Ugovor o radu može se zaključiti:

2.1. na eodređeno vreme;

2.2. na određeno vreme; i

2.3. na posebne poslove i zadatke.

3. Ugovor o radu koji ne sadrži nikakve detalje za njegovo trajanja treba smatrati kao ugovor na neodređeno vreme.

4. Ugovor za određeno vreme ne može se zaključiti za jedan period duže od deset (10) godina.

5. Ugovor za jedan određeni period koja se zasniva na jasan način ili samorazumljiv za jedan period dužeg od deset (10) godine, zaposlenja smatra se kao ugovor za neodređeno vreme.

Član 67.
[Prestanak ugovora o radu prema važećem zakonu]

1. Ugovor za rad prema zakona na snagu se prekida:
[...]
1.3. istekom vreme trajanja ugovora;

Član 70.
[Prestanak ugovora o radu od strane poslodavca]

1. Poslodavac može raskinuti ugovor o radu zaposlenom uz jedno vremensko upozorenje, kada:
1.1. takva suspenzija je opravdana iz ekonomskih tehničkih ili organizacijskih razloga ili kada;
1.2. zaposleni nije više sposoban obavljati radne dužnosti;
1.3. poslodavac može raskinuti ugovor o radu zaposlenom pod navedenim okolnostima utvrđenim u pod stavu 1.1 i 1.2, ako je

neprikladno za poslodavca za prenos zaposlenog u drugi posao, trenirati ili kvalifikovati njega za obavljanje posao ili neki drugi posao;
1.4. poslodavac može da raskida ugovor o radu zaposlenom u traženom periodu najave prekida u:
1.4.1. težim slučajevima lošeg ponašanja zaposlenog; i
1.4.2. zbog ne zadovoljavajućeg ispunjavanja radnog obaveza;
1.5. poslodavac mora obavestiti zaposlenog o njegovom/njenom udaljenju odmah po nastupanju slučaja koji dovodi do udaljenja, ili u momentu kada je poslodavac saznao za taj slučaj;
1.6. poslodavac može da raskine ugovor o radu zaposlenom bez prethodnog predviđenog upozorenja otkaza, tada kad:
1.6.1. zaposleni je kriv za ponavljanje lošeg neozbiljnog ponašanja ili kršenja obaveza;
1.6.2. performansa zaposlenog je nezadovoljna i pored pismenog upozorenja.
2. Poslodavac može raskinuti ugovor o radu prema pod stavu 1.6. stava 1. ovog člana, samo ako je zaposleni primio opis u pismenoj formi o nezadovoljavajuća performansi, na neodređenom vremenskom periodu, u kojem zaposleni treba unaprediti sopstvenu performansu kao i jednu izjavu da učinak za njegovo poboljšanje će rezultirati sa otkazom sa posla bez ikakvog daljeg obaveštenja u pismenoj formi.
[...]

Član 71.
[Obaveštenje o raskidu ugovora o radu]

1. Poslodavac može raskinuti ugovor o radu na neodređeno vreme na osnovu člana 70 u sledećim vremenskim intervalima otkaza/najavljivanja:
1.1. od šest (6) meseci do dve (2) godine zaposlenja, trideset (30) kalendarskih dana;
1.2. od dve (2) do deset (10) godine zaposlenja, četrdeset i pet (45) kalendarskih dana;
1.3. preko deset (10) godine zaposlenja, šezdeset (60) kalendarskih dana.

2. Poslodavac ima pravo da raskine Ugovor o radu na ograničeno vreme uz obaveštenje od trideset (30) kalendarskih dana, Poslodavac koji ne namerava obnoviti ugovor za određeni period treba da informiše zaposlenog najmanje trideset (30) dana pre isteka ugovora. Neuspeh da nastupa na ovaj način će

dati zaposlenom pravo da produži za dodatnih trideset (30) kalendarskih dana uz isplatu pune plate.

Sporazum o javno privatnom partnerstvu o poslovanju i proširenju Međunarodnog aerodroma Priština

9.18 [Završetak osoblja]

"Privatni partner može da prekine zaposlenje ili neko drugo angažovanje bilo kojeg zaposlenog u MAP (i) u bilo koje vreme za pitanja koja su povezana sa zakonom, pravilima, administrativnim uredbama i dekretima (ii) po zajedničkom sporazumu ili (iii) bez ograničenja nakon treće (3) godišnjice od dana stupanja na snagu".

Prihvatljivost zahteva

158. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti, propisane Ustavom, dalje utvrđene Zakonom i predviđene Poslovnikom.

159. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1 i 7 člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

"1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom".

160. Sud se takođe poziva i na stav 4 člana 21. [Opšta načela] Ustava, koji propisuje:

"4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva".

161. Per svega, Sud naglašava da podnosilac zahteva ima pravo da podnese ustavnu žalbu, pozivajući se na navodne povrede njegovih osnovnih prava i sloboda, koje važe za pojedince i pravna lica (vidi slučaj Ustavnog suda br. KI41/09, podnosilac zahteva: *Univerzitet AAB-*

RIINVEST L.L.C., rešenje o neprihvatljivosti od 3. februara 2010. godine, st. 14).

162. Sud u nastavku razmatra da li je podnosilac zahteva ispunio uslove prihvatljivosti kao što je propisano u Zakonu. U tom smislu, Sud se poziva na član 47. [Individualni zahtevi], član 48. [Tačnost podneska] i član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 47.
[Individualni zahtevi]

"1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.
2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva".

Član 48.
[Tačnost podneska]

"Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori".

Član 49.
[Rokovi]

"Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. [...]."

163. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva ovlašćena strana koja osporava akt javnog organa, nakon što je iscrpeo sva pravna sredstva. Podnosilac zahteva je takođe naglasio prava i slobode za koja tvrdi da su mu povređena ovim odlukama, u skladu sa uslovima propisanim članom 48. Zakona i podneo je svoj zahtev u skladu sa rokom koji je propisan u članu 49. Zakona.

164. Međutim, Sud treba dalje da oceni da li su ispunjeni uslovi prihvatljivosti koji su predviđeni u pravilu 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, uključujući i uslov da zahtev ne bude očigledno neosnovan. Naime, pravilo 39 (2) Poslovnika, propisuje:

"(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim, ako je zahtev očigledno neosnovan, jer podnosilac nije dovoljno dokazao i potkrepio tvrdnju".

165. Pre svega, Sud primećuje da podnosilac zahteva tvrdi da mu je povređeno pravo na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovano članom 31. Ustava i članom 6. EKLJP, zbog toga što odluke redovnih sudova nisu obrazložene u dovoljnoj meri, dok povrede ostalih prava koja su zagarantovana Ustavom i EKLJP, podnosilac zahteva navodi kao posledicu povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje.

166. Suština navoda podnosioca zahteva je da Vrhovni sud nije dovoljno obrazložio svoju presudu i da je pogrešno protumačio član 10.5 Zakona o radu (br. 03/L-212), zbog toga što, prema navodima podnosioca zahteva, raadnica nije imala 10 (deset) godina neprekidnog rada kod podnosioca. Dalje, podnosilac zahteva argumentuje ovaj navod oslanjajući se na član 9.18 SJPP-a, prema kojem ovaj potonji preuzima obavezu da zadrži radnike na poslu u roku od 3 (tri) godine. Podnosilac zahteva, takođe, navodi da mu je povređeno njegovo ustavno pravo na delotvorna pravna sredstva, kao posledicu nedostatka obrazloženja osporene odluke.

167. S tim u vezi, Sud primećuje da podnosilac zahteva tvrdi da su redovni sudovi pogrešno protumačili zakon kada su se pozvali na radni staž radnika, navodeći da je sud u predmetnom slučaju morao uzeti u obzir da se radi o dva različita poslodavca (misleći na Međunarodni aerodrom "Adem Jashari", pre i posle potpisivanja SJPP-a) i naglašavajući da radnik nije imao više od 10 (deset) godina rada kod podnosioca zahteva.

168. Što se tiče ovih navoda podnosioca zahteva, Sud prvo ukazuje na to da je Vrhovni sud prilikom razmatranja zahteva za reviziju podnosioca obrazložio da "*tužiteljka na istom radnom mestu radi više od 10 godina i da se njen ugovor o radu smatra, u smislu člana 10.5 Zakona o radu, kao ugovor za jedan neograničeni vremenski period, tako da je istoj bilo moguće da se prekine radni odnos samo pod uslovima predviđenim članom 70 navedenog zakona a nikako na osnovu člana 67.1 i 3 ovog zakona, gde se kaže da ugovor o radu prema sili zakona se prekida nakon isteka vremena trajanja ugovora*".

169. Što se tiče konkretnih navoda podnosioca zahteva o primenljivosti člana 9.18 SJPP-a, Vrhovni sud je obrazložio da se "*U ovoj odredbi ovog sporazuma se predviđa da privatni partner, (ovde tuženi), može da prekine zaposlenje ili neko drugo angažovanje bilo kog radnika MAP u svako vreme za stvari koje su u vezi sa zakonima, pravilima i upravnim pravilnicima i ukazima primenjeni prema zajedničkom sporazumu i bez ograničenja nakon treće godišnjice stupanja na snagu ovog sporazuma. Iz ove odredbe proizilazi da se ne predviđa*

prekid sličnih ugovora o zaposlenju kao u slučaju tužioca, u suprotnosti sa postojećim zakonima na Kosovu“.

170. U svetlu ovih argumenata Vrhovnog suda, Sud utvrđuje da su svi argumenti podnosioca zahteva, koji su bili važni za rešavanje njegovog spora, pravilno izneti i razmotreni od strane redovnih sudova. Shodno tome, Sud utvrđuje da su postupci pred redovnim sudovima, gledano u celini, bili pravični (vidi, slučaj Ustavnog suda KI128/18*,* podnosilac zahteva *Limak Kosovo International Airport J. S. C. “Adem Jashari*”, rešenje o neprihvatljivosti od 27. maja 2019. godine, KI129/18, podnosilac zahteva *Limak Kosovo International Airport J. S. C. “Adem Jashari,* rešenje o neprihvatljivosti od 20. juna 2019. godine, KI130/18, podnosilac zahteva *Limak Kosovo International Airport J. S. C. “Adem Jashari,* rešenje o neprihvatljivosti od 20. juna 2019. godine).

171. Sud primećuje da se podnosilac zahteva poziva na presudu KI138/15 Ustavnog suda i navodi: *“primena materijalnog prava koja bi mogla da bude činjenica, je odlučujuća za donošenje presude tog suda, ali da Vrhovni sud uopšte nije razmotrio ovu stvar, samo je ustanovio da su sudovi nižih instanci na pravičan način primenili odredbe materijalnog prava”.*

172. Što se tiče ovog navoda podnosioca zahteva, Sud podseća da se pomenuti slučaj razlikuje od slučaja koji se nalazi pred nama, iz sledećih razloga: (i) pitanje disciplinskog postupka protiv zaposlenog kod podnosioca zahteva je u tom slučaju razmotreno na drugačiji način od strane redovnih sudova; (ii) nije bio jasan pravni osnov po kojem je sproveden disciplinski postupak; (iii) bilo je kontradiktornih elemenata u odlukama nižestepenih sudova. Pored toga, Apelacioni sud je primenio i koristio za obrazloženje Administrativno uputstvo, koje je proizašlo iz Uredbe o civilnoj službi, a ne iz Zakona o radu. Ovaj argument, iako je pokrenut od strane podnosioca u tom slučaju, nije razmotren od strane Vrhovnog suda (vidi slučaj Ustavnog suda KI138/15, *Sharr Beteiligungs GmbH,* presuda od 4. septembra 2017. godine).

173. U svetlu gornjih razmatranja, Suda naglašava svoj opšti stav da u načelu nije njegova dužnost da se bavi greškama u činjenicama ili zakonu navodno počinjenim od strane redovnih sudova prilikom ocene dokaza ili primene zakona (zakonitost), osim i u meri u kojoj su mogle povrediti prava i slobode zaštićene Ustavom (ustavnost). Uistinu, uloga je redovnih sudova da tumače i primenjuju relevantna pravila procesnog i materijalnog prava (vidi, vidi, *mutatis mutandis,*

Presuda ESLjP-a od 21. Januara 1999. godine, *Garcia Ruiz protiv Španije,* br. 30544/96, stav 28).

174. Potpuno utvrđivanje činjeničnog stanja i pravilna primena zakona predstavljaju primarnu dužnost i u okviru su nadležnosti redovnih sudova (pitanje zakonitosti). Stoga, Ustavni sud ne može da postupa kao "sud četvrtog stepena" (vidi, *mutatis mutandis,* slučaj Ustavnog suda KI86/11, podnosilac zahteva *Milaim Berisha*, rešenje o neprihvatljivosti od 5. aprila 2012. godine).

175. Shodno tome, Sud utvrđuje da pravo podnosioca zahteva na pravično i nepristrasno suđenje nije povređeno odlukama javnih organa.

176. Sud podseća da sama činjenica da se podnosioci zahteva ne slažu sa ishodom odluka Vrhovnog suda (i nižestepenih sudova) nije dovoljna da se izgradi argumentovana tvrdnja o ustavnoj povredi. Kada se tvrde takve povrede Ustava, podnosioci zahteva moraju obezbediti obrazložene navode i ubedljive argumente (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda KI136/14, *Abdullah Bajqinca,* rešenje o neprihvatljivosti od 10. februara 2015. godine, stav 33).

177. Kao rezime, Sud smatra da podnosilac zahteva nije predočio ubedljive dokaze, činjenice i argumente koji dokazuju da su postupci pred redovnim sudovima doveli do povrede njegovih prava zagarantovanih Ustavom, odnosno članovima 24, 31, 32. i 46. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP.

178. Shodno tome, zahtev je očigledno neosnovan na ustavnim osnovama i proglašava se neprihvatljivim u skladu sa pravilom 39 (2) Poslovnika.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilom 39 (2) i 59 (2) Poslovnika, dana 6. novembra 2019. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

I. DA PROGLASI zahtev neprihvatljivim;

II. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;

III. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu, u skladu sa članom 20.4 Zakona;

IV. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac

Bekim Sejdiu

Predsednica Ustavnog suda

Arta Rama-Hajrizi

INDEKS PRAVNIH TERMINA

TERM	BROJ STRANE
A	
ad personam	405, 418, 420, 421, 422
Agencija za civilnu registraciju	780, 792, 801, 802, 803, 830
C	
Centralna izborna komisija (CIK)	75, 139, 141, 143, 146, 147, 160, 162, 163, 164, 230, 231, 275, 283, 291, 299, 300, 304, 311, 337, 624
Civilna služba	75, 139, 141, 143, 146, 147, 160, 162, 163, 164, 230, 231, 275, 283, 299, 300, 304, 311, 624
Crveni krst	24, 25, 28, 19, 30, 34, 36, 40, 41, 43, 44
D	
Delotvorno pravno sredstvo	264, 265, 266, 267, 269, 270, 285, 606, 668, 721, 726, 732, 771, 785, 808, 810, 820
Demokratske vrednosti	109, 127, 128, 131
Državna delegacija	110, 118, 119, 123, 124, 127, 129, 130, 131, 132, 133. 135
Državni tužilac	487, 500, 584,877, 889
E	
Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKZP)	16, 230, 304, 470, 515

F

Forum Venecijanske komisije 811

Funkcionalni imunitet 101, 103

I

Individualni zahtev 139, 210, 239, 240, 288, 291, 314, 315, 340, 342, 364, 404, 407, 415, 424, 427, 430, 442, 445, 447, 452, 453, 461, 464, 468, 469, 481, 484, 489, 503, 506, 518, 539, 549, 553, 567, 569, 578, 591, 594, 603, 604, 606, 611, 613, 624, 638, 650, 653, 663, 665, 671, 678, 681, 693, 695, 702, 707, 712, 736, 739, 746, 747, 762, 765, 776, 780, 784, 821, 822, 839, 842, 851, 860, 862, 866, 870, 873, 878, 891, 904, 907, 911, 925, 929, 930, 938, 946, 951

Izborni panel za žalbe i predstavke (IPŽP) 206,207,210,211,214,215,216,217,218,219,220,221,22,223,224,227,231,232,233,234,235,236,241,243,245,250,251,252,253,254,255,256,257,258,259,261,262,265,266,278,281,282,283,285,288,289,290,291,292,293,294,295,296,297,298,299,300,301,305,306,307,308,309,310,311,312,315,316,317,319,329,33,334,335336,337,339,624,626,629630,631,633,634,635

Izborni spor 206, 302

Izvršenje 26, 62, 67, 68, 76, 83, 95, 96, 97, 98, 155, 300, 360, 361, 304, 367, 368, 375, 378, 382, 385, 401, 404, 405, 403, 410, 411, 412, 413, 414, 416, 420, 419, 420, 421, 422, 423, 481, 485, 486, 491, 502, 508, 520, 578, 582, 583, 584, 585, 708, 720, 723, 736, 741, 742, 748, 754, 768, 845, 864, 887, 888

J

Javni organ(i)	243, 601,778, 801, 814, 820
Javni tužilac	508, 952
Jednakost pred zakonom	38, 89, 91, 721, 952
Jezici	165, 168, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 190, 191, 957
Jurisdikcija (nadležnost) Ustavnog suda	193, 200

K

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	11, 13, 14, 17, 18
Kosovska agencija za privatizaciju (KAP)	542, 696, 904, 952, 266, 267, 273, 328, 449, 539, 542, 543, 547, 614, 615, 819, 908, 909, 910, 916, 917

L

Legitimno(a) očekivanje(a)	187, 547, 589, 622, 660, 919
Lokalni/opštinski izbori	206, 288, 303

M

Ministarstvo (ministar)	154, 175, 641, 642, 721, 815, 839, 843, 844, 845, 846, 847, 850, 852, 854, 856

N

Načelo	
legaliteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima	567, 568, 862

srazmernosti 39, 89, 324, 325

pravne sigurnosti 418

supsidijarnosti 385, 455, 606, 607, 648, 726, 781, 793, 815, 824, 832

Nadležnosti

Vlade 109, 110, 111, 13, 118, 123, 132, 136, 137, 193, 196, 197, 199, 203, 204

Skupštine 109, 111, 113, 118, 123, 131, 136, 137, 193, 204

predsednika 127, 128, 150, 193

Neblagovremen zahtev 624

Nedoslednost sudske prakse 324

Neprihvatljiv zahtev 193, 387, 567, 638, 762

(Ne)pristrasan sud 424

Nepristrasnost suda 435, 437, 438, 473, 477, 479, 492

Nezavisne institucije 54, 56, 61, 63, 72, 75, 77, 78, 80, 82, 84, 86, 140, 159, 160

Nezavisni nadzčrni odbor (NNO) 48, 51, 52, 64, 74, 86, 839

O

Očigledno neosnovan zahtev 225, 348, 416, 431, 454, 469, 491, 539, 548, 549, 570, 578, 590, 611, 622, 638, 649, 651, 661, 663, 693, 706, 710, 839, 856, 858, 871, 882, 905, 920, 933, 936, 949

Ograničavanje prava 13, 24, 28, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 69, 70, 71, 75, 77, 78, 79, 80, 99, 100, 101, 105, 120, 144, 145, 152, 155, 160, 165, 167, 173, 201, 242,

318, 411, 712, 718, 721, 732, 760, 784, 785, 787, 791, 795, 797, 798, 808, 809, 810, 828, 829, 834

Ombudsman — 13, 24, 28, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 69, 70, 71, 75, 77, 78, 79, 80, 99, 100, 101, 105, 120, 144, 145, 152, 155, 160, 165, 167, 173, 201, 242, 318, 411, 712, 718, 721, 732, 760, 784, 785, 787, 791, 795, 797, 798, 808, 809, 810, 828, 829, 834

Opšta načela — 120, 127, 210, 238, 245, 258, 259, 261, 263, 270, 291, 313, 319, 342, 347, 364, 387, 389, 390, 418, 426, 429, 455, 461, 482, 521, 553, 557, 564, 567, 569, 580, 587, 613, 616, 622, 624, 626, 630, 665, 671, 681, 683, 712, 724, 739, 746, 771, 780, 822, 823, 938, 945

Ostavka premijera — 193, 199, 202

Ovlašćena/e strana/e — 15, 25, 31, 33, 48, 69, 70, 125, 152, 153, 173, 174, 193, 198, 201, 202, 203, 204, 238, 313, 314, 347, 387, 415, 416, 430, 431, 452, 468, 469, 489, 491, 517, 518, 544, 560, 564, 573, 586, 602, 603, 604, 617, 634, 657, 671, 685, 690, 701, 724, 737, 746, 759, 760, 769, 821, 822, 851, 865, 877, 891, 912, 929, 946

O

Parlamentarne grupe — 140, 141, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 196, 200

Penzija/penzionisanje — 165, 188, 189, 767, 768, 774, 775

Podela vlasti — 78, 110, 121, 128, 129, 130, 190

Ponovljen postupak — 583, 584, 588, 707, 720, 729, 732, 733, 812, 854, 870, 871, 875, 877, 879, 881

Posebna komora Vrhovnog suda (PKVS) 611, 695, 696, 904

Poslanici 17, 51, 57, 99, 112, 114, 116, 117, 142, 144, 145, 150, 158, 163, 168, 196, 304

Postupak

upravni 471, 578, 591, 795

parnični 922

krivični 465, 466, 471, 508, 512, 516

P

Prava

deteta 638, 639, 643, 644

transrodnih osoba 780

na izbor i učešće 37, 180, 234, 301, 308, 347, 385, 387, 416, 671, 724, 945

Pravno(a) lice(a)

Pravo

aktivno glasa 272, 273, 326, 327, 328, 329, 330

na slobodu i sigurnost 503, 506, 508, 513, 515, 520, 529, 531, 534, 537, 862

na rad i obavljanje profesije 839, 842, 848, 849, 857

pasivno glasa 272, 273, 303, 327, 3129, 330

na privatan život 804

na imovinu 548, 589, 668, 723, 905, 910, 919

na pravično i nepristrasno suđenje 9, 49, 102, 105, 107, 260, 342, 345, 346, 348, 349, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 379, 389, 398, 401, 404, 405, 407, 408, 413, 416, 417, 418, 422, 423, 424, 426,

428, 429, 435, 439, 444, 445, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 464, 468, 470, 472, 476, 479, 480, 484, 485, 488, 495, 498, 502, 503, 506, 513, 514, 515, 541, 545, 547, 557, 561, 567, 568, 571, 574, 578, 580, 585, 587, 589, 613, 616, 618, 620, 638, 645, 646, 649, 650, 653, 656, 660, 663, 665, 668, 687, 693, 700, 703, 706, 709, 721, 732, 739, 743, 757, 769, 771, 772, 773, 814, 834, 842, 848, 849, 853, 856, 860, 862, 863, 865, 871, 880, 885, 890, 892, 893, 904, 905, 907, 910, 912, 916, 917, 918, 919, 922, 924, 928, 936, 938, 942, 947, 949

na pravno sredstvo 82, 207, 213, 263, 364, 389, 407, 413, 416, 567, 568, 600, 606, 624, 627, 630, 631, 665, 695, 700, 701, 703, 727, 769, 888, 904, 907, 910, 912, 938, 942

na pravično suđenje 102, 103, 340, 350, 353, 355, 359, 390, 404, 420, 433, 438, 455, 475, 494, 543, 546, 547, 572, 587, 672, 677, 701, 756, 870, 875, 893

na obrazloženu odluku 349, 380, 381, 390, 433, 456, 756

Predloženi ustavni amandman 11, 14

Predsednik opštine 228, 641

Predsednik Republike Kosovo 51, 53, 69, 121, 122, 129, 152, 173, 200, 201, 202, 203, 212, 292, 304, 342, 365, 407, 427, 464, 507, 541, 569, 581, 613, 628, 653, 740, 760, 766, 886

Premijer Republike Kosovo 5, 51, 69, 110, 116, 117, 120, 122, 132, 134, 135, 152, 173, 193, 195, 199, 201, 203

Presuda 12, 23, 50, 112, 142, 167, 209, 290, 341, 363, 406, 426, 446, 463, 483, 505

Prihvatljiv zahtev 11, 404

Pristup sudu 49, 105, 107, 563, 599, 611, 618, 619, 620, 689, 762, 763, 769, 771, 772, 773, 774, 776, 777, 778, 900, 901, 931

Pritvor 503, 504, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538

Privatizacija 697

Privremena mera 165, 288, 291, 300, 337, 338, 401, 402, 594, 608, 712, 723, 734, 904

R

Rasprava 113, 136, 284, 380, 594

Ratione materiae 198, 567, 573, 576, 577, 762, 763, 770, 777, 779, 860, 863, 866, 868, 883, 892, 902

Res judicata 404, 405, 417, 418, 420, 422, 624, 630

Rešenje o neprihvatljivosti 40, 147, 151, 195, 200, 202, 203, 238, 239, 262, 314, 317, 327, 347, 387, 400, 418, 419, 420, 432, 490, 499, 521, 525, 530, 534, 535, 539, 540, 551, 562, 565, 567, 568, 575, 576, 577, 578, 579, 587, 591, 593, 603, 606, 607, 608, 611, 612, 618, 619, 622, 624, 626, 635, 650, 652, 659, 671, 677, 678, 680, 685, 688, 689, 693, 694, 707, 711, 724, 726, 736, 738, 748, 749, 756, 757, 759, 760, 764, 778, 780, 783, 823, 824, 831, 835, 836, 839, 841, 852, 855, 856, 857, 860, 861, 863, 868, 870, 872, 881, 883, 885, 888, 904, 906, 918, 919, 920, 921, 922, 934, 936, 937, 946, 948, 949

Retroaktivno dejstvo zakona 165, 189

S

Sastav pretresnog veća 496, 498, 501

Savet Evrope 19, 243, 248

Skupština Republike Kosovo 25, 39, 43, 44, 53, 61, 69, 110, 120, 121, 123, 131, 149, 152, 171, 173, 201, 536, 542, 616, 760, 774

Spojeni zahtev 683, 685

Sud

Apelacioni 26, 34, 344, 366, 369, 370, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 381, 384, 393, 394, 399, 404, 405, 406, 413, 419, 421, 428, 445, 449, 450, 457, 458, 467, 486, 503, 508, 509, 510, 511, 512, 524, 525, 526, 556, 562, 578, 584, 638, 642, 647, 667, 674, 675, 682, 683, 688, 712, 718, 731, 740, 743, 755, 759, 762, 768, 774, 781, 789, 794, 839, 841, 844, 847, 852, 853, 854, 864, 870, 871, 874, 875, 876, 879, 880, 881, 887, 888, 926, 927, 928, 931, 941, 948

Osnovni 25, 26, 34, 343, 365, 366, 368, 369, 370, 371, 378, 381, 384, 398, 399, 404, 412, 419, 428, 431, 447, 449, 463, 467, 484, 486, 487, 505, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 526, 527, 529, 555, 556, 562, 571, 582, 583, 584, 638, 642, 647, 666, 667, 673, 674, 682, 688, 707, 712, 717, 719, 720, 722, 729, 732, 733, 740, 742, 743, 762, 764, 765, 767, 774, 781, 787, 788, 789, 791, 793, 794, 795, 807, 809, 830, 835, 839, 841, 843, 844, 846, 847, 864, 873, 874, 883, 884, 886, 887, 890, 892, 896, 897, 898, 899, 901, 926, 927, 928, 931, 938, 939, 940

Vrhovni 21, 23, 27, 28, 33, 206, 207, 209, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 232, 243, 245, 246, 250, 251, 254, 257, 259,

260, 265, 266, 268, 276, 278, 279, 281, 282, 283, 285, 295, 298, 299, 307, 334, 335, 337, 340, 344, 345, 346, 349, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 361, 363, 369, 370, 372, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 388, 389, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 424, 426, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 438, 441, 442, 463, 466, 467, 471, 472, 473, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 496, 498, 499, 500, 506, 511, 512, 526, 549, 552, 554, 555, 556, 562, 571, 572, 576, 578, 582, 584, 585, 588, 589, 624, 629, 630, 632, 634, 638, 642, 664, 667, 668, 675, 678, 680, 682, 688, 764, 768, 775, 817, 818, 820, 839, 841, 844, 848, 849, 853, 854, 855, 857, 864, 867, 870, 874, 875, 876, 879, 880, 881, 889, 892, 922, 927, 928, 931, 932, 937, 938, 939, 941, 942, 947, 948

Sudska taksa 620

Sudska zaštita prava 206, 210, 213, 220, 229, 243, 407, 413, 416, 553, 557, 564, 613, 616, 622, 624, 627, 630, 684, 695, 700, 703, 733, 739, 743, 769, 873, 877, 879, 882, 904, 907, 910, 912, 922, 925, 927, 928, 932

Suprotno mišljenje 532

V

Vlada Republike Kosovo 39, 48, 51, 53, 56, 57, 71, 78, 99, 105, 116, 122, 123, 128, 130, 155, 169, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 556, 663, 666, 675, 852, 936, 939

Vladavina zakona 16, 19, 109, 120, 122

Z

Zabrana diskriminacije 37, 567, 569, 708, 712, 725, 727

Zahtev za zaštitu zakonitosti — 451, 466, 487, 497, 500, 511, 512, 579, 584, 585, 638, 643, 648, 870, 874, 875, 876, 879, 880, 889

Zakon

o Nezavisnom nadzornom odboru Civilne službe Kosova — 50, 52, 107, 843

o javnom beležništvu — 165, 167, 169, 170, 171, 172, 175, 178, 185, 188, 189

Zastarelost

Zaštita imovine — 21, 22, 23, 27, 35, 37, 47, 165, 166, 168, 171, 174, 179, 180, 190, 191, 541, 547, 580, 589, 613, 616, 622, 650, 653, 656, 665, 668, 700, 703, 708, 709, 712, 725, 727, 739, 743, 744, 769, 904, 907, 910, 912, 918, 919, 938, 942

INDEKSI ČLANOVIMA USTAVA

Član	Naslov/Imenovanje	Odluka/Broj stranica
	POGLAVLJE I OSNOVNE ODREDBE	
5	Jezici	165, 176, 189, 229
7	Vrednosti	19, 109, 111, 113, 118, 122, 129, 135, 136
21	Opšta načela	313, 665, 681, 683
22	Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata	11, 14, 16, 17, 18, 34,54, 56, 245, 259, 553, 557, 564, 567, 568, 613, 616, 622, 639, 643, 681, 684, 739, 743, 799, 873, 882
24	Jednakost pred zakonom	16, 14, 16, 17, 18, 34, 54, 56, 245, 259, 553, 557, 564, 567, 568, 613, 616, 622, 639, 643, 681, 684, 739, 743, 799, 873, 887
27	Zabrana mučenja, surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja	862
29	Pravo na slobodu i sigurnost	515, 534
30	Prava optuženog	488, 863
31	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	102, 340, 345, 349, 389,408, 417, 455, 461, 470, 472, 499, 514, 545, 567, 572, 576, 587, 645, 676, 705, 763, 772, 773, 779, 860, 863, 868, 893, 905, 919, 922, 932, 939,
32	Pravo na pravno sredstvo	207,263, 701
33	Načelo legaliteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima	567, 568, 862

45	Pravo na izbor i učešće	243
46	Zaštita imovine	37, 41, 179, 181, 182, 574, 589, 701, 721, 918, 920
49	Pravo na rad i obavljanje profesije	839, 849, 858
53	Tumačenje odredbi ljudskih prava	16, 38, 102, 240, 243, 245, 316, 350, 417, 473, 492, 519, 553, 557, 564, 574, 587, 604, 613, 616, 622, 645, 681, 684, 748, 771, 790, 949, 867, 893, 904, 907, 910, 912, 913
54	Sudska zaštita prava	206, 210, 213, 220, 229, 243, 407, 413, 416, 553, 557, 564, 613, 616, 622, 624, 627, 630, 681, 684, 695, 700, 703, 733, 739, 743, 769, 873, 877, 879, 882, 904, 907, 910, 912, 922, 925, 927, 928, 932

POGLAVLJE IV
SKUPŠTINA REPUBLIKE KOSOVO

65	Nadležnosti Skupštine	109, 111, 113, 118, 123, 128, 131, 136, 137, 193, 204
66	Izbor i mandat	414

POGLAVLJE V PREDSEDNIK REPUBLIKE KOSOVO

84	Nadležnosti predsednika	127, 128, 158, 150, 153, 193, 200, 487, 771

POGLAVLJE VI VLADA REPUBLIKE KOSOVO

92	Osnovne odredbe	957
93	Nadležnosti Vlade	109, 110, 111, 113, 118, 119, 120, 123, 132, 136, 137, 193, 196, 197, 199, 200, 203, 204

94	Nadležnosti premijera	72, 109, 111, 113, 118, 120, 123, 132, 136, 137
101	Civilna služba	48, 56,60, 71, 72, 73, 74, 80, 83, 105, 890, 896

POGLAVLJE VII PRAVOSUDNI SISTEM

102	Opšta načela sudskog sistema	100, 259, 567, 569, 580, 574, 958

POGLAVLJE VIII USTAVNI SUD

112	Osnovna načela	15, 21, 22, 26, 27, 35, 37, 47, 78, 79, 207, 222, 230, 247, 261, 263, 269, 270, 272, 277, 280, 281, 285, 432, 537, 538, 591, 708, 725, 756
113	Jurisdikcija i ovlašćene strane	31, 48, 51, 65, 113, 143, 152, 154, 168, 173, 193, 196, 198, 201, 206, 210, 238, 244, 291, 313, 342, 347, 364, 387, 407, 415, 427,403, 430, 447, 452, 464, 468, 484, 489, 506, 517, 553, 560, 569, 577, 62, 613, 617, 633, 643, 657, 665, 671, 681, 685, 695, 665, 701, 712, 724, 739, 746, 765, 769, 784, 821, 842, 851, 862, 865, 873, 877, 842, 891, 907, 911, 928, 912, 945

POGLAVLJE IX EKONOMSKI ODNOSI

119	Osnovna načela	21, 22, 23, 25, 27, 35, 36, 37, 38, 41, 45, 47

POGLAVLJE XII NEZAVISNE AGENCIJE

132	Uloga i nadležnosti ombudsmana	48, 51, 54, 71, 75, 77, 78
133	Kancelarija ombudsmana	78

136	Stalni revizor Kosova	56, 75
140	Centralna banka Kosova	75
141	Nezavisna komisija za medije	75
142	Nezavisne agencije	86

POVREDA ČLANOVA 4, 7, 24, 29, 31, 46, 54, 65, 93, 94, 101. i 119. USTAVA

4	Oblik vladanja i podela vlasti	137
7	Vrednosti	137
24	Jednakost pred zakonom	47, 106
29	Pravo na slobodu i sigurnost	531
31	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	102, 340, 345, 349, 389,408, 417, 455, 461, 470, 472, 499, 514, 545, 567, 572, 576, 587, 645, 676, 705, 763, 772, 773, 779, 860, 863, 868, 893, 905, 919, 922, 932
46	Zaštita imovine	47
54	Sudska zaštita prava	558, 684, 733, 928
65	Nadležnosti Skupštine	137
93	Nadležnosti Vlade	137
94	Nadležnosti premijera	137
119	Osnovna načela	47